BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
5 H
15

Digitized by Google

Digitized by Google

6-5-H-15

SAXONIA ET METROPOLIS

ALBERTI CRANTZII

HISTORICI DOCTISS. SACRAE Theologiæ & Iuris Canonici Doctoris celeberrimi, ac Eccleſiæ Hamburgenſis quondàm Decani.

QVIBVS RES SAXONVM ET ADIACENTIVM REGIONVM, AC *totius ferè Germaniæ, in vtroque ſtatu, tam Eccleſiaſtico quàm Politico, ab ouo, quod aiunt, quàm luculentiſſimè panduntur & explicantur.*

Cum gemino rerum memorabilium copioſiſsimo INDICE.

COLONIAE,
Apud Gerwinum Calenium & hæredes Quentelios.
Anno M. D. LXXIIII.
Cum gratia & Priuilegio Cæſareo.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

ILLVSTRIS-
SIMO PRINCIPI AC
DOMINO, DOMINO FRIDERICO,
SAXONIAE, VVESTPHALIAE ET
Angariæ &c. Duci, Inſignium Metropolita-
narum Eccleſiarum, Colonien. Canonico,
ac Bremen. Præpoſito, &c. Domino
ac Principi ſuo Clemen-
tiſſimo, S.P.D.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CVM artes omnes, atq; adeò omnis cognitio quæ ad humanitatẽ pertinet, meritò à doctis pleriſq; viris magni fiat, Illuſtriſs. Princeps: tum illa, quæ Maiorũ res præclarè geſtas memorię poſteritatiq; prodidit, quam indè Hiſtoriã dicimus, fieri debet maximi. Si enim liberã animi oblectationẽ, grauioribus ſtudijs, vt fit, defatigati quęrimus, nulla eſt ad eam aptior: ſi vſum & vtilitatẽ, nulla vberior. An quicq̃

Digitized by Google

in rebus humanis iucũdius ſit, quàm non modò illa quæ ante pedes ſunt, cernere: ſed & omnium temporum præteritorum varietates, imperiorũ viciſsitudines, tot populorũ mores, inſtituta, diſciplinas, leges, tot vrbiũ expugnationes, tot pedeſtres naualeſque pugnas, tot deniquè illuſtriſſimorum Principum poſt deuictos hoſtes triumphos: dicam breuiter, in omnibus rebus diuinam prouidentiam quasì in vno conſpectu videre? Ego quidem ſentio, nec puto me errare, non modò nihil eſſe, ne fingi quidem poſſe quicquam iucundius. Sic enim iſta, quæ dixi, à veteribus & noſtris hominibus expreſſa politaq; ſunt, vt ſi quis attentè legat, modò nõ ſit truncus aut ſaxeus, non minorem ſæpè admirationem, lætitiam, moleſtiam, ſpem, timorem habeat, quàm ſi coràm omnia vel videret, vel audiret. Plutarchus author in primis bonus,

nus,ità ſe affectum fuiſſe, dum illuſtrium virorũ res geſtas deſcriberet, in vita Pauli Aemilij refert, quaſi cũ ijs coniunctiſsimè viueret, domique ſuæ tales hoſpites audiret. Et deindè in hanc exclamationem erumpit: O dij boni, quid hoc dari poteſt iucundius? At delectare volunt & Poëtę, vt Horatius ſcribit. Fateor, immò addã, & delectare poſſunt. id enim nemo, nisì in Poëtarum lectione hoſpes & peregrinus, negabit. Sed quia rebus falſis & fictis ferè voluptatem parãt, vana illa eſt & infrugifera, nõ dicam nunc viris grauibus omninò indigna, quanquàm id tamẽ M. Porcius Cato vir grauiſsimus, Cicerone teſte, cenſuerit. Verùm mitto animi voluptatem, quam quiſq; ex hiſtoriarũ lectione ſe percipere, ſat ſcio, modò ingenuus ſit, fatebitur, éſtne quicquam illa hominum generi vtilius? Miramur Platonis, Ariſtotelis & cæ-

 tero-

terorum Philoſophorũ monumenta, & mirari ſatìs debemus: Prӕterquàm enim quòd omnium rerũ diuinarum & humanarũ naturam cauſasque inueſtigauerint: quod ego propè diuinum iudicare ſoleo: etiam poſt Socratis tẽpora, alteram Philoſophiӕ partẽ, quӕ agit de vita & moribus, queq́; vſu eſt vberrima, ità proſecuti ſunt, vt nemo ſit hodiè paulò humanior, qui non fateatur ſe ab ijs & ad iudicandum, & ad benè beateq́; viuendum plurimùm adiutum: Sed tamẽ dicam hoc bona Philoſophorum venia, nec, vt mihi perſuadeo, adeò repugnabunt, ad vitam communem hiſtorici accommodatiùs pleraque literis mãdârunt. Subtilia ſunt Philoſophorum placita, & quia plerique illorum nullum ſequũtur orationis florem, fit vt multùm ab opinione populari diſcrepent. Hiſtorici etſi eadem dicant, eleganti tamen &

popu-

populari oratione efficiunt, vt quæ alioquì incredibilia videbantur, probentur tamen in vulgus. Vndè faciliùs nos Liuius, Halicarnaſſeus, & cæteri rerum Romanarum ſcriptores, vt de Græcis taceã, Scipionis, Fabricij, Curij, Coruncani, Deciorum exemplis, ad iuſtitiam, moderationem, fortitudinem, aliaſque virtutes incitabunt, quàm vllus Philoſophorum rationibus etiam efficaciſsimis. Fidẽ hoſti ſeruandam, etſi præter Philoſophos etiam Iureconſulti noſtri ſuadeant, vehemẽtiùs tamen perſuadebit M. Attilius Regulus, (vt ex multis mirabilibus exemplum hoc vnũ adferam) qui ad ſupplicia, & ea quidem exquiſitiſsima redire maluit, quàm fidẽ hoſti immaniſsimo datã fallere. Noſtræ, id eſt, ſacræ hiſtoriæ, an non multos ad Eccleſiæ Catholicæ, & quod ipſius certiſsimũ fundamentũ eſt, verbi Dei defenſionem, ad pieta-

tem,ad cęleſtium rerum contemplationem,breuiter,vt Deo duce & auſpice vitam imitarētur Angelorum, accęderint? inflammârint? Affirmarent id ſanè,ſi nunc ſupereſſent ſanctiſsimi noſtri Maiores:neq; negare poſſunt, qui noſtra memoria eas, vt Poëtæ verbis vtamur,nocturna diurnaq́; manu verſârūt. Rectè itaq; Antonius apud Ciceronem hiſtoriā debitis ſuis laudibus, quod illi facilimū erat,exornans, MAGISTRAM vitæ appellauit. Porrò ad gubernandum Reſpub. quo quidē ferè nihil, quod in terris fiat, Deo eſt acceptius, multum adiumenti hiſtoriarū notitiā adferre,ex eo, ſi alia nobis deeſſent teſtimonia,cognoſci poteſt, quòd ſummi Imperatores, cùm de re vel militari vel ciuili cōſultarēt,nullos libentiùs, nullos ſæpiùs, quàm antiquitatis peritos adhibuerint. Plato in ſuo Timęo, & ex illo fortè Cicero ad M.

Brutum,

Brutum, neſcire, inquiũt, rerum geſtarum & memoriæ veteris ordinẽ, id eſt ſemper puerum eſſe: quod ego interpretor, ad res magnas gerendas eſſe ineptum. Quid enim eſt puerũ eſſe, nisì conſilio, authoritate, prudentia, quibus, vt Cato Cẽſorius dicebat, florentiſſimæ Reſpublicæ, & hactenùs conſeruatæ ſunt, & etiamnùm hodiè cõſeruantur, carere? Nihil itaq; mihi videri ſolet Regalius, quàm hiſtoriarum ſtudium: neque tamen decet Reges & Principes ſolùm, quanquàm eos tamen maximè, ſed omnes, qui ſe non ſibi tantùm, ſed & patriæ, parẽtibus, amicis, ac toti hominum generi natos putant, iſto occupari. Inter hiſtorias verò is erit habendus eruditorum iudicio delectus, vt etſi lubenter om̃es legamus, nullas tamen lubẽtiùs domeſticis & vernaculis. Turpe enim eſt nôſſe externa, domì verò & in patria qd actũ

 ſit,

ſit, ignorare. Deindè verò domeſtica, quo cariora ſunt externis, (nõ enim poſſunt non eſſe cariſſima, cùm patria nihil neque iucũdius, neque carius eſſe debeat) eo maiorẽ vim habent ad virtutum ſtudia nos incitandi. Quæ cùm ità ſe habeant, putaui me in primis noſtris hominibus, tũ omnibus antiquitatis ſtudioſis pergratum facturum, ſi Alberti Crantzij Germani, libros hiſtoriarũ SAXONIAE & METROPOLIS, (ità enim illos inſcripſit) iam multo tempore à viris doctis deſideratos, quàm fieri poſſet diligentiſſimè recuderem, & omnibus communes facerem. Deſcribit enim is accuratè & eleganter, quantùm illa ætas tulit, & quod hiſtoricum maximè decet, liberè abſq; vllo affectu, quæ ab Imperatore CAROLO re & nomine Magno, eiusq; Nepotibus, ad optimum Principem Maximilianum Auſtriacum vſq; regnan-

gnantibus, in vtroq; ſtatu Eccleſiaſtico & Politico acciderunt. Quæ ſi quis præclara, ſi quis ſcriptione & lectione digna neget, hunc ego, niſì mente captus ſit, improbum iudicarem. Chriſtiano enim homini, cui, vt omnibus eſſe debet, ſalus cordi eſt, nihil poteſt gratius vel vtilius accidere, quàm nôſſe, quanto ſtudio pijſſimus ille Imperator, quem dixi, CAROLVS, Catholicam noſtrã religionem, ab Apoſtolis eorumq; ſucceſſoribus acceptã, in Saxonia propagauerit. Quos item labores, quæ pericula ſubierit, priùs quàm efficeret, vt Saxones relicta idololatria, qua nullum ſcelus capitalius, verũ Deũ & quem ipſe miſit IESVM Chriſtũ vnicum noſtrum Seruatorẽ & Mediatorem agnoſcerent. Extrema priùs & ſuſtinere & perferre parati erãt, quàm fateri, quæ ſumma eſt noſtræ religionis, non eſſe aliud nomẽ ſub

cælo

cælo datum hominibus, in quo ſaluum fieri quenquam oporteret, prę-ter nomen illius, qui propterea voluit vocari IESVS, vt ſaluum faceret populum ſuum à peccatis eorũ. Reliqua etiã myſteria & exercitia Chriſtianæ religionis, etſi, dęmone callido iſto veteratore per ſuos adminiſtros incitante, haud ſecùs âc peſtem aliquam fugerent, non tamen putauit ſibi optimus Princeps, quẽ nunc ſæpè dixi, Carolus, quieſcẽdum, donèc ſuauiſſimo Chriſti iugo colla ſubmitterent. Quod cùm tandèm feliciter effectum, pijſſimos ac in fide Chriſtiana & propaganda & defendenda conſtãtiſſimos Principes, rectè dixero, propugnacula Reipub. Chriſtianæ, lumina & ornamenta totius humani generis, ſi vlla alia, Saxonũ certè familia nobis dedit. Non dicam nunc, quibus legibus, quibus conſilijs Reſpub. apud Saxones fun-

datæ

datæ fuerint. Pulcherrima certè & prudentiſſima fuiſſe noſter Crantzius teſtabitur.

Voluî autem Illuſtriſs. Princeps, hanc hiſtoriam ſub I. C. T. auſpicatiſſimo nomine in lucem prodire, cùm quia ex illa familia C. T. genus & originem ducit, quam illuſtriſsimorum heroum fœcũdiſſimam fuiſſe, illa ipſa commemorat: tum quia ijſdẽ virtutibus C. T. quibus Maiores ſui, ad perpetuam nominis gloriam, & quod caput eſt, perpetuam felicitatem adſpirat. Agnoſcunt enim in C. T. omnes, quod non ſine magna animi voluptate refero, ardentiſſimum quoddam & ſingulare iſtius religionis ſtudium, quam Carolus Magnus, quã illius ſucceſſores, C. T. autẽ chariſſimi Maiores, D. D. Imp. Romani Ottones, Henrici, tanta conſtantia animi defenderũt, vt priùs fortunas omnes, priùs vxores, liberos,

beros, & quicquid deniquè homini in hac vita carum eſſe poteſt, quàm illam deſerere voluiſſent. Et quia C. T. hoc ſuum erga auitam religionem ſtudium, tota ſæpè Republica Coloniensi ſpectante, in quo animus verè generoſus elucet, declarauit, non pauci, dicam quod res eſt, ſe in eadē C. T. exemplo confirmatos gaudent. Cæteras virtutes, quibus C. T. ornatiſſima eſt, dum animo complector, (nihil hîc C. T. auribus ſuis tribui putabit, ab adulatione enim ſum alieniſſimus) magna cū laude C. T. Maiorum veſtigijs inſiſtere, lubenter fateri & agnoſcere ſoleo. Nihil eñ eſt C. T. ſenili maturitate & prudentia, in hac pręſertim ætate, admirabilius. Nihil T. C. in litteras & litteratos fauore illuſtrius. Vt interim omittam T. C. voluptates, & ſi quæ ſunt alia, quorum blanditijs non facilè obſiſtimus, quanquàm animi lumen extin-

tinguāt, viris equisque, vt in prouerbio eſt, fugere. Omitto multa alia, neq; enim ego is ſum, qui C. T. debitis laudibus efferre poſſim : neque ſi poſſem, epiſtolæ breuitas pateretur. Id vnum, vt finem faciam, precor, vt DEVS C. T. eam mentem, quã pro ſua diuina beneficẽtia T. C. dedit, velit eſſe perpetuam. Ità enim futurũ proſpicio, vt C. T. quæ prima & præcipua omnium piorũ debet eſſe cura, Eccleſiæ Catholicæ, hominũ perditorum ſcelere afflictæ & extremũ laboranti, ſuccurrere non parũ poſſit & velit: Ac CHRISTVS, cui nullũ officiũ prius vel antiquius eſt, quàm quod chariſſimæ ſuæ ſponſæ Eccleſiæ præſtatur, C. T. ad maximos in Repub. Chriſtiana honores euehat, immò, quod potiſſimum, æternam felicitatem, ad quam C. T. pleno gradu contendere omnes videmus, liberaliſſimè conferat. Poſtremò Tuã

Cel.

Celſit. Illuſtriſſime Princeps etiam atq; etiam oro, vt hoc meum qualecunque erga C.T. obſeruãtiæ ſignũ, in bonã partem accipere velit. DEVS OPT. MAX. C.T. nobis ac Reipub. ſuæ quàm diutiſſimè incolumem & felicem tueatur. Datum Coloniæ Idibus Augusti, Anno 1574.

I.C.T. Officioſiſſimus

Geruinus Calenius Lippienſis, LL. Licentiatus.

ALBER-

ALBERTI KRANTZ IVRIS CANONICI ET SACRAE PAGINAE DOCTORIS, VIRI FAMOSISSIMI,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

IN SAXONIAM PROOEMIVM.

GEntis Saxonum primordia & originem, &, quas putant, antiquitates, apud noſtros relegētem, pudor occupat et confuſio faciei: ità puerilibus fabulis & anilibus deliramentis omnia ſcatent, vt nihil in his ſibi conſtet, nihil quadret. Vna eſt omnibus ſententia, aliundè profectam gentem, nauibus à mari aduentâſſe. Sed vndè, & quo tempore, non inter ſcribentes conuenit. Alij à Britania aduectam putant: in quo fallit illos, quòd audiérint vel fortè legerint, Britonibus atque Saxonibus aliquandò fuiſſe inuicèm militandi commercia: Sed non attendunt, Saxones tranſiſſe in Britaniam, non Britones migrâſſe in Saxoniam. Tempora ſuis locis ſignabimus. Alij à Danis aut Normannis, & regionibus aquilonis, gentem deriuant: Sed ignorant illi, quod in Dania noſtra oſtendimus, ab annis ante Chriſtum mille, inextricabile fuiſſe odium gentis Danorum

ad Saxones: vt facilè quiuis agnoſcat, non profectos ex Danis Saxones, quos velut perpetuos hoſtes, implacabili odio ſint ſemper inſectati. Alij à Macedonibus ortos ferunt, de militia Magni Alexandri: Nã illo cadente, velut omnibus inuiſos, Macedones nauibus vndecũq; quæſitis, aufugiſſe: & partim in Pruſsiã, partim per Albim fluuiũ aſſcendentes, in eã, quæ nunc eſt, Saxoniã commigrâſſe contendũt. Sed huius fabellæ fictores, ignorãt duces Alexandri Magni poſt eius exitũ in ſe verſos, omnibus indiguiſſe copijs militũ, quas ille reliquit: nam totis incubuère viribus pro ſe quiſq; terras occupare. Quẽ verò formidarent milites, qui quoquò verterẽtur, erãt ducibus, qui ſtuderẽt augendis viribus, acceptiſsimi? Et eſt Babylon, in qua Alexander occubuit, longè à mari ſubmota: vt nõ ſit veriſimile, indè profectos milites, maritimo itinere abijſſe: ſiue enim Caſpiũ ſinum peterent, ſiue pontũ Euxinum, longiſsimũ iter terra fuit: Nec vſquã lectũ, aut compertũ eſt, à mari Caſpio, ad occiduas præſertim mundi partes, vllam fuiſſe nauigationẽ, obſtante mari congelato poſt Riphæos mõtes, qui longè procurrũt in boreã. Nam quod Mela cõmemorat, teſtẽ faciens Q. Metellum Celerẽ, ex Cor. Nepote, in mare Germanicum veniſſe Indos, illos ego Indico mari profectos accipio, per meridionalem plagam poſt omnem Aphricam petijſſe partes occiduas: & indè circunnauigata Mauritania, & Gadibus ipſis, & omni Hiſpania, perueniſſe in Britanicum: vndè facilis illis curſus fuit in mare Germanicum. Sed & fabella de temporibus ſeſe confodit. Nam illa commemorat in aduentu primo Saxonum contigiſſe, quæ poſt natum Chriſtum annis non minùs quingentis facta docebimus: cùm tempora Magni Alexandri, quæ aſsignant Saxonum aduentui, pertingant ad annos quin-

quingentos ante natum Chriſtum: aiunt enim tum aduentâſſe Saxones, cùm Theodericus rex Franciæ, Ermifridum Thuringum perſequeretur: quod omninò friuolum eſt, & veri inane: nam diù antę ea tempora in ſua prouincia demorati ſunt Saxones: Teſtis eſt Ptolemæus, qui ſcripſit ſub Imperatore Adriano: Is enim nominat Saxones, oſtenditq́ iam tum habitâſſe ad Cimbrorum dorſa: hoc eſt, ab auſtro Cimbricæ regionis, quæ, eodem teſte, Iutia eſt Cherſoneſus, procurrens inter duo maria, Britanicum, & Germanicum. Sunt prætereà qui ſcribant, Ariouiſtum, qui in Gallijs Cæſari ſe obiecit, regem fuiſſe Saxonum. Et ipſe Saxo Sialandicus, Danicæ antiquitatis memorabilis ſcriptor, iam indè ab initio et memoria prima Danorum, Saxones nominat: teſtaturq́ ſemper ab omni memoria in nationibus Danorum & Saxonum fuiſſe inuicèm implacabile odium. Poſſum mille introducere teſtes, iamdudùm fuiſſe Saxones in hac ſua prouincia, priusq̃ Theodericus Francus Ermifiido Thuringo colluctaretur: Nam & Teutones, qui cum Cimbris ante nàtum Chriſtum profecti ſunt in Italiam, multis ex rebus Saxones fuiſſe contendo: idq́ ſuo tempore multipliciter oſtendam. Reiecta igitur fabula de temporibus Theoderici Franci, & ea confutata, quæ de Alexandro Magno Saxones primos producit, ineptiores cæteris ſunt, qui tempora illa coniungunt, quæ non minùs mille diſtant annis, quòd Alexander ante Chriſtum quingentis, & Theodericus poſt natum Chriſtum plus quàm quingentis annis regnauerint. Ex Danis autem non prodiſſe Saxones, vetuſtum & inextricabile odium inuicèm prodit nationum. Britones autem non in Saxoniam, ſed Saxones in Britaniam commigrâſſe, oſtendit errorem ex gentium ortum commixtione:

Quid enim cauſæ fuerit, Britones ex fertiliſsimis agris et mitiore cœlo, ad ſteriles campos & immitem æthera commigrare? Igitur reiectis friuolis aliorum ſententijs, quos tandèm ab origine prima Saxones eſſe dicemus? indigenas, an aduenas? Ego tibi candide lector ſuper his rebus exiſtimationes meas aperio: Tu ex his meliora, & veritati propiora conijcito, occaſionem per ea conſequutus circunſpiciendi, & veriſimiliora rimandi. Nam in rebus obſcuris, vbì nulla ex annalibus præceſsêre adiumenta, oportet ex probatiſsimis authoribus per coniecturam diuinare potiùs, quàm certa tradere. Ego Ptolemæum & Tacitum præfero, teſtes, vt credo, omni exceptione maiores: Vtinamq́ tam noſtri fuiſſent vigiles in ſua, quàm fuit Tacitus in aliena regione deſcribenda. Germaniam enim omnem diligentiſsimè peruagatus, deſcripſit: in eius gentis laudes plura teſtatus, quàm vllus auſit Germanus ſuper congentilibus ſuis: Et vocant Itali verſo nomine loquacem: Credo, quia nimius illis viſus ſit & profuſior, quàm vellent, in laudes Germanorum, quos vocant illi barbaros, & Græci viciſsim illos. Reddant, vtinàm reddant, in Auguſta integrum hiſtoria Tacitum, quem recondunt: Reddant nobis Plinium in libris XX. rerum Germanicarum: Recognoſcant nobiſcum præclara Germanorum facinora, quæ nunc obliuione ſepulta iacent. Sed ad originem Saxonum redeo. Teſtatur Ptolemæus, in Aſia illa boreali ſupra montes Alanos in vaſtiſsima illa Scythia, citra tamen Imaum montem, habitare Saſones: Sed illi an aliquandò populariter emigrantes, quærendis nouis ſedibus venerint in Germaniam, nullus authorum, quos viderim, tradit. Alanos quidem origine Scythas fuiſſe, primùm in Germania, indè in Gallijs & Hiſpanijs militâſſe, ibique conſediſſe cum

Sueuis,

Sueuis, nonnulloſq́ transgreſſos in Aphricam cum Wandalis, tradunt & Romani, & Gallici ſcriptores, qui temporum illorum recordantur, poſt natum Chriſtum circiter quadringentos annos, & infrà. Sed quandò ex Aſia, & quibus ducibus tranſierint, nemo commemorat: Et niſi tetigiſſent Alani Romanas prouincias, perpetuum latuiſſent, quòd in Germania nulli fuerint ea tempeſtate ſcriptores. Saſones igitur an cum Alanis, an ante illos trāſierint in Germaniam, quo tempore, quibus ducibus, nulli ſunt authores: quanquàm vetuſtior ſit Saxonum, quàm Alanorum, in hac prouincia memoria. Sed quod de Alanis compertum eſt, aliundè illos immigrâſſe, ſi quis auſit de Saſonibus contendere, ego non reluctor: veniſſe ſcilicet illos de Scythia, petitum nouas ſedes: quomodò ante illos fecêre Huni, fecêre Heruli: nam de Gothis & Gepidis alia ratio eſt, quam in Suedia noſtra oſtendimus. De Hunis quoquè ſignificabimus, quid veteres ſentiant. Et de Wandalis compertum eſt, non eſſe aduenas: quia Gothi, Gepidæ, & Wandali, prima origine ſunt Germani. Sed ex eadem Scythia longè pòſt tranſiêrunt Bulgari, qui nunc tenent Myſiam: Indè etiam Hungari, qui tenent Pānonias. Deindè venêre Turci, quos Mela Turcas appellat: Nouiſſimè prodiêre Tartari, in ſolitudinibus Sarmaticis & vaſtiſſimis campis potiùs tendentes, quàm habitantes: paſtoralem enim vitam agunt. Sed Turci minorem Aſiam cum omni Græcia occupauêre, nunc Venetis confligentes de Cypro & Candia. Senſerit igitur qui volet, Saxones, pridèm Saſones, (facilis enim fuit pro conſuetudine ſuperiorum Germanorum, illa vnius elementi immutatio, qui crebriùs x pro s commutant) ex Aſia Scythica veniſſe in Germaniam: requirat tempora, quæ probatis non diſſonēnt authoribus.

bus: nam de ducibus fortè nulla erit memoria. Saxonem verò Grammaticum virum Sialandicum, Danicæ ſcriptorem hiſtoriæ, teſtem optimum, nolim ſubmotum, qui ſupra mille annos ante Chriſtum, nomen Saxonum introducit: hoc ſiue per anticipationem faciat, ſiue quòd compertum habeat, in authoribus ſuis, illa vetuſtiſſima memoria gentē eo nomine cenſitam, non ſatis firmiter enuncio. Hæc interìm prima de Saxonum origine coniectura ſit. Succedit altera, quæ Aeneā Syluium, indè Pium papam II. in hiſtoria Bohemica præfert authorem: is in deſcriptione terræ Bohemiæ, flumina pandit quæ ſe in Multauiam exonerant, Saxonam, & Luſuntium, & Miſam nominat: quos Multauia in ſe receptos, ſecum deuoluit in Albim. Compertum eſt ex Tacito, Boios ab origine gentē Gallicam, tenuiſſe regionem inter mōtes, quæ nunc Bohemia eſt: indè verò pulſos à Marcomannis, hoc eſt, Wandalis, qui vſq; hodiè tenent: nā Bohemi Wandali ſunt: remanente veteri nomine in prouincia, vt nūc Bohemi dicātur, qui pridèm Marcomanni, & generali vocabulo Wandali: vnā enim eſſe gentē, vna lingua prodit: vndè etiàm manauit nomen in totam nationem Wandalorū, vt apud Ptolemæū appelletur gens magna Bœmi: nec enim vnq̄ habuit Germania maiorem gentē, quàm ſit etiā hodiè Wandalica, cōplectens, Ruſſos, Polonos, Bohemos, Dalmatas. Teſtis eſt, quod diximus, vna lingua, quadā varietàte, vt fit, per diuerſas regiones alternata: ſed tamen vna eſt. quod facilè perpendit auſcultās. Pulſis ergò ex Bohemia fluminū accolis, nomina fluminū, ad quæ pridē incolebāt, ſecū, vt creditur, extulerūt: vt qui in proximis regionibus ad Luſuntiū incoluêre, partem Sileſiæ nunc tenentes, quæ Luſatia dicitur, marchioni parens Brandenburgenſi, Lu-

ſatij

ſatij dicantur: Qui Miſam, ad proxima tranſeuntes, appellētur vſq; hodiè Miſnēſes: Qui verò ad Saxonam, paulò vltrà progreßi, Saxones ſunt vocitati: qui paulatim ditionē ampliantes, in latū ſunt diffuſi, pulſis retrò Wandalis, qui omnia confinia olìm tenuerūt. Tenemus tēpora, ſuo loco deſignāda, quibus Saxones, pulſis Wandalis, regionē occupauêre quam nunc tenent. Verum eſt tamen, quòd ea quæ nūc eſt Weſtphalia, priùs quā cætera terra vltra Viſurgū, teneret Saxoniæ nomē: ſed poterat in lōgis ſeculis vicißitudo eſſe pellentiū ac repellentiū inuicèm nationū. Haſſones verò qui ab Hercynio ſaltu ad Rhenū plana incolunt, ſi ſint aliqua Saxonum portio, vt mutata, pro conſuetudine Græcorū, h litera in s, aut ecōtra, pro Saſſonibus Haſſones ſint dicti, nō diffinio. Et hæc interim ſecunda ſit de gentis origine coniectura. Vndè appáret, ſi rectè cōijcimus, ab origine remotißima, fuiſſe Gallos Boios Saxonū patres: Et his duabus ex rebus aduenas in ſuā regionē Saxones éſſe, fatendum videretur. Sed mihi tertia, quā dicam, ſententia, magìs ſedet animo: multū enim tribuo teſtimonio Taciti, Germaniæ diligentißimi inquiſitoris, qui indigenas putat eſſe gētes Germanorū: verba ipſius ponēda ſunt: Ipſos, inquit, Germanos indigenas crediderim, minimeq; aliarū gentiū aduentibus & hoſpitijs mixtos: quia nec terra olìm, ſed claßibus aduehebātur, qui mutare ſedes quærebant: & immenſus vltrà, vtq; ſic dixerim, aduerſus Oceanus, raris ab orbe noſtro nauibus aditur: Quis porrò prěter periculū horridi & ignoti maris, Aſia, aut Aphrica, aut Italia relicta, Germaniā peteret, informē terris, aſperā cælo, triſtē cultu, adſpectuq;, niſi ſibi patria ſit? Hūc ego ſequutus authorē, Saxones indigenā eſſe gentē credo: ſed alio ab authorib. nomine appellatā, quā vetuſtißimis ſcri-

ſêre tēporibus. Et Ptolemæus quidem primus ſuo nomine Saxones dignatur, vir Aegyptius Alexādrinus. Cæterū, q ante illū, Strabo, & qui poſt eum, Tacitus, ſcripsêre, Cattos appellauêre gentem, quæ ab Hercynijs montibus in plana deſcendit, & vſque ad Rhenum propagatur. Taciti verba contemplemur: Vltra hos, inquit, Catti, initium ſedis ab Hercynio ſaltu inchoant, non ita effuſis, & paluſtribus locis vt cæteræ ciuitates, in quas Germania pateſcit, durant: ſiquidem colles paulatim rareſcunt: & Cattos ſuos ſaltus Hercynius proſequitur ſimul atq; deponit. Duriora genti corpora, & ſtricti artus, minax vultus, & maior animi vigor, multæ, vt inter Germanos, ſolertiæ & rationis, præponere electos, audire præpoſitos, nôſſe ordines, intelligere occaſiones, differre impetus, diſponere diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare. Hæc certè Saxonibus congruere, & de illa eſſe gente perſcripta, qui animum aduertit, & ſine inuidia iudicat, protinùs intelliget. In Hercynia enim regio incipit, & cū rareſcentibus mōtibus natio deducitur, vſq; in Haßiā atq; Weſtphaliam: nam quæ nūc Saxonia apud nos potißimū dicitur terra Brūſwiccenſis, Magdeburgēſis, & Halberſtadēſis, ex Wandalia captæ acceßêre prouinciæ Saxoniæ: quod ſuis locis mōſtrabitur. Durant qdem montes ad Viſurgū: & illo etiam tranſcenſo, in Weſtphaliā perueniūt, in terrā vſq; ducatûs Mōtenſis: Et vt quandoq; per errorem tranſcribentium, quandoq; per ſtridorem externæ linguæ, nominum fiunt infractiones, non eſt longè à veri ſimilitudine, ſi quis contendat pro Saxi vocabulo eſſe vſurpatum Catti: multas enim ſimiles mutationes eſſe factas reminiſcimur, Ergò quæ multa Tacitus de Cattis commemorat, gentis Saxonum propria eſſe contendo.

tendo. Liberum ſit lectori iudicium: ego tamen, quò magis propendet animus, indicare debui. Sunt prætereà, qui à Saccis, gente Scythica, Saxonum nomen & gentem oriri arbitrentur: ſed quandò prodiërint in Germaniam, nobiſcum ignorant. Alij etiam ab Aſſenez filio Gomer, nepote Iaphet, pronepote Noæ, gentem noſtram deriuant, illa veri ſimilitudine, quòd teſtentur authores filios Noæ diuiſiſſe terrarum orbem, vt Sem Aſiam, Cham Aphricam, Iaphet Europam, tenuerint: nec longinqua fuerit nominum deriuatio, Saſſones ab Aſſenez, ſi qua interim mediorum temporum monumenta, ſi qualibet extarent probatorũ teſtimonia authorum, quæ nulla extant: niſi, quòd teſtantur ſacræ literæ, Aſſenez cum cæteris fratribus per Gomer à Iaphet eſſe natum: & ex ijs inſulas gentium eſſe inſeſſas. Sed ad arcam vſque Noæ aſſcendere, vt quibuſdam videri ridiculum ſit, ſic poteſt eſſe alijs religioſum. In manibus eſt hodiè Beroſus Babylonicus, vetuſtiſſimorum temporum ſcriptor: quem hac ætate quidam Viterbienſis, cum multis alijs antiquitatum monumẽtis interpretatus eſt, ad oſtendendas Italiæ antiquitates, & præſertim Viterbij ſui: quo multorum teſtimonio authorum docere contendit, ſub nomine Iani perueniſſe omnium antiquiſſimum patrem noui ſeculi Noe, quem Beroſus Noam appellat: & quod Germaniam noſtram contingit, oſtendit idem Beroſus, Tuiſconem Noæ poſt diluuium primogenitum filium, eſſe parentem omnium Germanorum à Tanai ad Rhenum: In qua latiſſima prouincia Sarmatas, Wãdalos, & omne genus cæterarum in Europa per vaſtiſſimam terram, nationum, inter limites duorum fluminum, vno Germanorum nomine comprahendit: Nominat autem inter Tuiſconis filios Mannum, Hunum, Sueuum, Marſum, Gam-

briuium, Teutanem, & quos Plinius attigit, Iſtæuonem, Hermionem, Ingæuonem, quos & Tacitus in Germania ſua cōmemorat: plures deo ortos teſtatus Germanorum proceres, qui carminibus eorum celebrentur: quod vnum eſſe genus ſeruandæ antiquitatis, & Saxo poſt Tacitum commemorat in ea gente borealis Germaniæ. In quo Beroſi teſtimonio duo illa præcipua tenemus, quæ nemo Latinorum, aut Græcorū attigit, Teutanem fuiſſe Germanorum ex Tuiſcone parentem, qui poſteris nomen ſuum reliquerit: Et quòd Huni, gens antiqua, ex Huno patre, Tuiſconis filio, citra Tanaim nati, in gente numerentur magnæ Germaniæ: quod neque Strabo, neque Ptolemæus, neque Mela, neque Tacitus, ſed neque Plinius, nec aliorum quiſquam commeminit: omnes enim refugiūt in vaſtam illam Aſiæ ſolitudinē, & Scythiæ latitudinem, quotiès ignotæ gentis originē requirunt: Indè falsò producunt Gothos & Hunos, cùm ſint notiſsimo omniū borealium teſtimonio Gothi ex Suediæ regno, in quo etiam hodiè ſtirps gentis cum nomine perſeuerat. Huni quoquè Beroſi atteſtatione, patre nati Huno, Tuiſconis filio, inter Europæos citra Tanaim, etiam cum Germanis annumerantur: quomodò Sueui (vetuſtiſsima Germaniæ gens) & Marſi, quorum reliquiæ ſedent ad exitum Albis fluminis Thietmarſi, cum vicinis, qui Marſorum referūt vocabulum. Sed hæc cùm ſit pars Saxoniæ, ad Saxoniæ tamen nomen, quod iamdudùm requirimus, nihil pertinent. Hæremus ergò in ſententia Taciti, Cattos ipſos vocari Saxones, quandò & regionis termini, & gentis mores conſentiunt eius teſtimonio.

LIBRI

LIBRI PRIMI

CAPVT PRIMVM.

HAc æſtimatiõe freti, repetamus à vetuſtiſsima memoria, quæ Saxo Sialandicus, Danicæ antiquitatis ſcriptor, inter ſuæ gentis præclara facinora, etiã de Saxonibus commemorat: nam apud nullum reperimus authorem Saxonum priorem memoriam. Sed limites prouinciæ deſignare par erit. Ab aquilone quidem Saxonum prouinciæ ab omni memoria annumeratum eſt, quicquid ab Eidora fluuio (qui limes eſt Daniæ atque Teutoniæ) in auſtrũ vergit: Holſatiam, Thietmarſiam, Stormariam complectens: quas tres terræ partes vno Nordalbingiæ nomine veteres amplexi ſunt: quod etſi vocabulum non ſit ſatìs Latinum, venia tamen danda eſt longinquis Latio regionibus, ſi ſuæ linguæ mixtis nominibus, regionum vocabula faciant: quod & Itali, & Galli, & plerunque omnes faciunt. Hæc autem Saxoniæ pars ad oriẽtem habet terminum Veterem vrbem, olim inclytam, nunc ſolas caſas ruſticas præferens oppidulum, Stargard *Wandalico nomine, quod ſonat* Aldenborg *lingua Saxonũ, Latinè Vrbem veterem: Ex qua Orientẽ versùs, per littora maris Germanici vſq; in Pruſsiam, Wandalica gens omnia ditione tenebat: nunc verò Saxones impleuêre, exturbatis per tempora vetuſtis habitatoribus: nisì ꝙ claræ vrbes per hoc littus ſparſæ, à Saxonũ gente exædificatæ: parẽt tamen principibus antiquæ gentis Pomeraniæ, atque Magnopolis: lingua autem tota eſt Saxonica, vix paucis reliquijs antiquæ gentis per rura diſperſis. Initium ergò Saxonicæ na-*

tionis

tionis eſt trans Albim ab Holſatia: indè tranſiliens Albim, per diœceſim Bremenſem in Weſtphaliam vſque ad Rhennm ferè pertingit: ab indè verò in Haſsiam peruenit, ad Hercyniam (qui nunc Hertici montes dicuntur) pertingens ad confinia Thuringiæ: in qua olim non contemnendam partem Saxones militiæ ſtipendium à Francis, quibus militauêre, ſuſceperãt. Indè iterùm ſub montibus longo tractu peruenit in regionem Albi non longinquam, complectens Wittenbergum & confinia eius, quæ nunc ſuperior Saxonia dicitur, duobus principatibus Saxoniæ titulum ſibi vendicantibus, legitima quidem ſucceſsione ad principes inferioris Saxoniæ omnis regio pertinet: Sed ſuperiorem apprehenderunt Miſnenſes Marchiones, cum dignitate Electuræ, quæ illi inſeritur principatui. Meditullium autem huius, quam deſcripſimus, prouinciæ, totum ex Wandalico ſolo redactum eſt in linguam & mores Saxonum, terra videlicet Brunſwicenſis, Luneburgenſis, Magdeburgenſis, Halberſtadenſis. Ad eandem verò nationem pertinet omnis Marchia Brandenburgenſis, ex eodem Wandalico ſolo capta, ac verſa in linguam Saxonũ & mores: quæ vtiquè lingua, ſi ad lucem veritatis res inſpiciatur, ſola ſeruat ſynceritatem ſuæ vocalitatis, vt verba omnia puro ſono denunciet, non inuerſa ſtridoribus, non contorta diphthongis, quomodò Francorum (Germanos, non Gallos, dico) Sueuorum, Bauarorum, Auſtralium, in quorum ſtridoribus Hunos, Auares, & reliquos barbaros, qui illis diù incubuêre prouincijs, audire mihi videor, cùm frendent potiùs quàm eloquantur, eadem quidem quæ & nos verba, ſed Tartareo ſono contorta, ſtridoribus immixta, & multis diphthongis diſſonantia, proloquũtur: Et iam, ſi dijs placet, etiam noſtri ſtudent ſtridores ſuperiorum imita-

A Ger-

ri Germanorum, quomodò & illi, vt ferunt, iam linguæ ſuæ pertæſi, Italicā frequentant, & Flamingi Gallicam: Ità paßim Germanorum lingua in anguſtum deducitur: Sed noſtris in Marchia ea ratio eſt, vt ſtudeant ſuis iam principibus Franci generis, qui auorum memoria Marchiam ſunt cum dignitate Electura conſequuti: Et in ſuperiori Saxonia Miſnenſibus veri Saxones linguam coaptant, quòd alienigenæ principes, veris Saxonibus excluſis, nacti ſunt memoratos principatus. Viderint ſuperiores Germani, & qui curiā ſequuntur regis Romanorum, cur Italorum ſibilos patriæ linguæ, vt fertur, prætulerūt. Sed omißis querimonijs de iniuria linguæ Germanicæ, ad Saxones reuertamur: qui & ſi à limite Eidoræ ab aquilone in mediterranea longè procurrāt, tamen à vetuſtiſſima memoria ante natum Chriſtum annis ſupra mille, etiam maria perquirentes, nauigabant per Albim, per Viſurgum, perq́ Amaſim in mare Britanicum, quod noſtri vocant occiduum, cùm interim Germanicum appellent orientale: & cum Danis, Suedis, etiam Phinnis, qui ad aquilonem penè ſunt mortalium vltimi, non modò commercia rerum & bellorum incurſus, ſed etiam nuptiarum fœdera conciliabant: Nam bella interceßiſſe Saxonibus & Danis, indè certum eſt, quòd Iutia, quæ eſt Cherſoneſus Cimbrica, nunc párens Danis, tum Saxonum ditione tenebatur: quo tamen duce, & quo tempore Saxones eam ceperint, non tenemus: ſed tempora, & regem, qui illam prouinciam Saxonibus ademit, tenemus: & in cōmemorationem vocabimus, ſi rem, quæ præceßit, priùs attingamus.

CAPVT II.

CVm Danis regnaret Gram, rex ætate ſua clarißimus, & in prælijs manu promptus, qui ducis ac militis

litis ſtrenuam operam ſæpè coniungeret: cùm & ordinibus vt dux præeſſet, & multa præclara facinora ipſe pugnans ederet, erat Phinnis rex Simblus, qui filiam ſpectabilis formæ, & ſingularis pudicitiæ puellam, iam annis nubilem, ad nuptias collocare diſponeret, vbi primùm ſua fortuna dignum procum comperiſſet: Gram rex iam regno Suediam tenebat cum Dania: indè de finibus controuerſia quoquè illi inceßit cum rege Phinnorū: vtrinq; arma parantur, & ducunt in aduerſum: ſed tamen priuſquàm explicaretur acies, colloquium fuit de legibus pacis: per quam occaſionem rex Daniæ vidit ſpectatæ formæ regis Phinnorum filiam: & primo ſtatim adſpectu ità animo perculſus eſt, vt amaret, paciſceretúrque cum hoſte, ſi filiam illi coniugem permitteret, & arma poſiturum, & prioris copulæ ſe vincula ſoluturum: tenebat enim iam coniugem filiam regis Suediæ, per arma quæſitam: ea autem fuit gentis huius etiā in paganiſmo continentia, vt non multis, quomodò Turcæ & Saraceni, coniugibus laſciuirent: ſed vna contenti contorali, iam tunc Chriſtianum coniugium implere viderentur. Simblus, qui potentioris arma regis non contemnebat, pacta comprobans, filiam illi deſponderat: Cùm autē rex Daniæ bellum in Norwagiam ſuſcepiſſet, implicitusq; magnis difficultatibus teneretur, quibus etiam non facilè expediendus putaretur, Simblus Phinnorum rex prioris pœnitens pacti, quod metu quodam concuſſus inierat, eandem ſuam filiam Henrico Saxonum regi vxorem dare conſtituit: apparatibusq; pro regia fortuna factis, iam proximè nuptiarum diem demorabatur: Facilè enim fidebat, vbi Saxonum illi arma accederent, Danorum regem etiam potentißimum, ſuſtinere. Tenebant autem tum Saxones Cherſoneſum Cimbricam, quæ eſt Iutia, vt

facilè

facilè Danos, ſi in Phinnos mouerent, à tergo adorirentur, Daniamq́ adeò facerēt infeſtam, vt ſuis rebus Dani conſulere coacti, hoſtem Phinnum obliuiſcerentur. Sed tum nuptiæ in Phinnia apparatæ, regio luxu feruescebant, cùm ſuperueniens Gram Daniæ rex nihil metuentibus conuiuis, omnia diſturbabat: nam exercitum quem in Norwagiam armabat, in Phinnos conuertit: ibiq́ ſponſum regem Saxonum Henricum, inter ſacra nuptiarum oppreſsit, abſtractamq́ patri filiam abduxit. Hæc prima in Danicis antiquitatibus Saxonum mentio. Cùm autem idem rex Daniæ ſuſceptum in Norwagios bellum proſequeretur, Saxones iniuriam occiſi regis animo voluentes, arma iunxêre Norwagijs, non tam illorū charitate, quàm occiſi regis ſui vltione: quo in bello, Saxonū præcipuè armis, idem rex Daniæ oppreſſus, occubuit: nec enim erat difficile Saxonibus, iā nautico populo Iutiam tenenti, in Norwagiam illi non longinquam, arma conuertere. Quid non æui valet mutare longæua vetuſtas? Iam tum Saxones ibi bella geſsêre, & ibi conciliauêre ſibi nuptias, quò nunc floreſcentibus per littora Germaniæ mercaturis Saxonum, vix nauigant qui pauperiem in vltimis fluctibus tentāt effugere. Sed indè molem & vires gentis metiaris, de longinqua militia, & de repoſitis gentibus, ad fœdera nuptiarum euocatis.

CAPVT III.

SIſridus rex Saxonicis rebus præerat ea tempeſtate, qua Haddingus Daniam regno teneret: Exoritur quidam vir audētior quàm fortuna ferret, qui Daniam è Iutia infeſtam habuit, territans Danorum regem viribus Saxonum: nam ipſe Iutiam, quæ tum parebat Saxonibus, patriam habebat: eadem audacia verſus in Saxoniam, indè prædas agebat, Danorum arma

Saxo-

Saxonibus prætendens. Erat ea tempeſtate Sifridus Saxonum rex alijs implicitus bellis, quòd pacem ab Toſtone (id erat enim viro nomen) qualicunque conditione emere cogebatur. Pacti conuenti placitũ fuit, vt regem Daniæ Haddingum ſocijs armis oppugnarent: Firmantur inuicèm pacta, iunguntur arma. Iutiæ atque Saxoniæ viribus rex Daniæ prælio congreſſus vincitur, fuga ſibi per mare conſulere cogitur: Inſequutus fugientem Toſto, propè erat vt comprehenderet: ſed elabitur, & reparatis viribus, hoſtem nihil tale opinantem aggreditur. Toſto accepto graui vulnere, vix ſe tutatus ab hoſte, in fugam rebus conuerſis ſe conijcit: Indè cùm iam omnia ſua ſuorumq́ prælijs abſumpſiſſet, vtpotè qui regi par eſſe non poſſet, piraticam, quæ tum iuſti quæſtûs nomen habuit, aggreſſus, opes reparauit; & indè iam auctior rebus & animo, patriam reuiſit: Danorum regem, cuius exercitibus par eſſe non poſſet, (quòd Saxoniæ princeps iam illum auxilio deſtitueret) in duellum prouocauit. Tantus erat regi animus, vt etiam ſi ob generis imparitatem iuſtè recuſaret, contemneretq́ prouocantem, accepit tamen oblatam conditionem, & congreſſum Toſtonem ſtrauit. Hæc altera in Danicis antiquitatibus Saxonum commemoratio. Silet interim nobis Cornelius Tacitus, ſilet & Plinius in libris XX. rerum Germanicarum: de quibus ne fragmina quidem, vt de Cornelio, extant: quanquàm ſi ſupereſſent, tantam antiquitatem non attingerent, quòd ante Iuliũ Cæſarem, & Galliæ, & Germaniæ ſatìs eſſent Romanis incognitæ. Teſtatur tamen Cornelius Tacitus Batauos, nunc Geldrenſes, eſſe genus Cattorum, hoc eſt, Saxonum: ipſum audiamus: Omnium, inquit, harum, gentium, nimirùm, ad ripam Rheni incolentium, præcipui ſunt Bataui, non multùm ex ripa, ſed inſulam Rheni

amnis colunt: Cattorum quondàm populus, & ſeditione domeſtica in eas ſedes transgreſſus, in quibus pars Romani Imperij fierent: Manet honos, & antiquæ ſocietatis inſigne: nam nec tributis conteruntur, nec publicanus atterit: exuti oneribus & collationibus, & tantùm in vſum præliorum ſepoſiti, velut tela atque arma bellis reſeruantur. Sic Bataui, id eſt, Geldrenſes, ex Cattis, hoc eſt, Saxonibus prodiêrũt: Nam & Brabantini, & Flandrenſes mixtum ex Saxonibus ſanguinem ducunt. Sed hoc ad tempora Magni Karoli pertinet: qui multa millia Saxonum (quod dicemus) cum liberis & coniugibus tranſtulit vltra Rhenum: Nunc ea commemoratione contenti ſimus ex Cornelij teſtimonio, Batauos, quorum ille multa præclara attigit in Auguſta hiſtoria, origine Cattos, hoc eſt, Saxones eſſe. Iuuat & illud huic inſerere loco, quanti faciant Tranſrhenani homines, ſuã in Germanos referre originem: ipſe Tacitus loquatur: Treuiri, inquit, & Heruli, circa affectationem Germanæ originis vltrò ambitioſi ſunt, tanquàm per hanc gloriam ſanguinis, à ſimilitudine & inertia Gallorum ſeparentur. Audiant Galli, tumidum genus hominum, teſtimonium Romani authoris: Agnoſcant hodiè Franci genus ſuum ex Germania, & ipſi ambitioſi ſunt ab hac origine, gloriam ſanguinis à patribus Germanis mutuantes, vt ſeparentur ab inertia natiua Gallorum. Sed nôui hominum cor altum, non recipient Taciti teſtimoniũ, non gloriabuntur de Germana origine, magis, ſi licet, erubeſcent: nec immeritò, quia ſanguis ille dudùm exaruit cum robore priſco, emolliuit iamdudùm viros clementia cœli, quod & patribus eorum Gallis remur contigiſſe.

CAPVT IIII.

HVndingus Sifridi filius rem Saxonum adminiſtrabat, quo tempore Danis regnabat Roë, is qui Roſchildiam ſuo de nomine, claram quondàm in Dania vrbem fundabat: cuius regis Germanus Helgo, maris imperium ſortitus, victricem vbiquè claſſem cùm circuntuliſſet, per Albim fluuiũ aſſcendens, Saxoniam ipſam ferro flammisq́; vaſtabat. Hundingus Saxonum princeps, inopinato hoſtis aduentu turbatus, tumultuarias vires contraxit, quas Danis opponeret. Apud Stadium exercitus conuenêre: ſtabant parati in armis, & copiã pugnandi fecerant vtrique. Tum rex Daniæ ferocior animo: Quãdò, inquit, in magnis exercitibus præclara virtus ſæpè non eminet, tecum ego Hundinge manus conſero: ſpectent vtrinquè exercitus pugnantes duces ſuos, & illorum ſe fortuna metiantur, vt victum ſe ſciat exercitus, cuius dux ſuperatur. Nõ erat decorum detrectare: nam ignominiæ tum ſupremæ habebatur, ſi euocatus recuſaret. Conuenêre paribus armis in circum medio campo deſignatum, acribus odijs incurrunt, ſed tum ceſsit Saxonum ductor: victoria Danorum erat. Vndè factum eſt, vt Iutia decedere Saxones cogerentur. Reuerſa eſt igitur hoc tempore Cherſoneſus Cimbrica in Daniæ ditionem: nec poſt eum diem Saxonibus legitur paruiſſe. Arma quidem Saxonum ſæpè illata ſunt in prouinciam, ſæpè vaſtata Iutia: Aliquandò prima pars eius, qui ducatus eſt Sleſwiccenſis, Saxonibus ſuberat, ſed nũquàm ex illo die Saxonicum iugum Iutia tota recepit. Rex Daniæ victor, receptæ prouinciæ gubernatores præfecit, qui ab incurſionibus Saxonum illam terra mariq́; tutarentur. Magnum ea res Stadio vetuſtatis perhibet teſtimonium, quandò nullius reliqua vrbis memoria celebratur ex illo tempo-

tempore. Ptolemæus quidem multarum de ſuo tempore per Germaniam vrbium nomina commemorat, quarum hodiè vel nulla extant veſtigia, vel nomina ſunt immutata. Stadio tum fuiſſe nomen quod nunc eſt, cùm duorum regum inſigni pugna locus illuſtraretur, hic locus teſtatur: Dorſtadium tamen vocant oppidum priſcum, vndè Stadio teſtantur eſſe originem. Huius autem Cimbricæ Cherſoneſi iuſtior poſthàc mentio erit, cùm ad ea tempora ventum fuerit, quibus Cimbri patria egreſſi, per Gallias ſe in Italiam contulerunt: inueſtigandúmque nobis erit, quæ tum fuerit gens Cimbrorum, quandò conſtat hac tempeſtate victos Saxones prouincia diſceſſiſſe.

CAPVT V.

GElderus Saxonum princeps erat eo tempore, cùm inter Hotherum Suediæ regem, & Balderum inter eius regni proceres nobiliſſimum (cui admiratione virtutis, aut præſtigijs magicarum rerum deluſa vetuſtas, opinionem iniecerat diuinitatis, quòd dijs genitus, propicios haberet ſui generis authores) bellum eſſet ob nuptias puellæ, quam vterque coniugem depoſcebat: alium regia dignitas in ſpem adduxit, vt indignum duceret, ſi imparis fortunæ qualiſcunque illi præponeretur. Alium opinata diuinitas animo extulit: ſed exitus docuit ementitam famam, fuiſſeq; mortalem quem diuum ferebant. Res in apertum bellum proceſſit: congerunt arma magnis conatibus. Balderus, qui ſuis viribus par eſſe regi non poterat, ad externa reſpexit auxlia: Gelderum Saxoniæ principem in ſocietatem belli etſi longinqui deuocabat: nam Saxones nauigationibus aſſueti, etſi Iutiā modò non tenerent, naualē tamen operā non intermiſêre. Conuenêre nauales exercitus, & pugnā atrocem

diù paribus ſuſtinuêre viribus: ſed Balderus falſa à popularibus diuinitate donatus, tum ſibi fuga conſulere coactus eſt: non enim valuit opinata diù diuinitas aduerſùs arma mortalium: Teſtis Belliportus, Balderi fugam vocabulo refert: Sed nō idem fugiendi animus Saxonibus. perſeuerauêre in pugna pertinaciter, donèc ad vnũ cæſi ſunt omnes. Generoſi animi viuax virtus vinci poteſt, fugari non poteſt. Gelderum Saxoniæ principē prælio conſumptum, remigum ſuorum cadaueribus ſuperiectum, ac rogo nauigijs extructo impoſitum, pulcherrimo funeris obſequio hoſtes extulerunt: Eſt enim virtus ipſa venerabilis, etiam apud hoſtes. Cineres eius perindè àc regij corporis reliquias, non ſolùm inſigni tumulo rex hoſtis tradidit, verùm etiam plenis veneratione obſequijs in funere decorabat: nihil inferior Pœno Hannibale, qui cæſum Marcellum venerabiliter remiſit ad Romanos.

CAPVT VI.

INterceſſêre exhinc anni non pauci, donèc ad Wermundum regem Daniæ ſceptrum perueniret. Is cùm florens æuum ſterilis ſine prole peregiſſet, in ſenecta filium ſuſtulit Vffonem, ingenio tamen, vt videbatur, craſſo, vt non homo, ſed ſtatua putaretur: pater aliquanto ſe feliciorem ratus eſt, ſi filium non haberet, quàm ea ſtoliditate belluam humana forma nutriret. Acceſſit ſenectæ incommodis oculorum defectio: cuius rei fama peruenit ad Saxones, aſſiduos Danorum hoſtes, quos deturbatio antiquæ poſſeſſionis in Iutia continuò perurebat. Qui genti tum præerat, nomen in annalibus non habet, ſed tamen quòd ſublimi fuerit vir animo, legatio quam miſit ad regem Danorum, oſtendit: cuius hæc ſumma fuit, Vir grandæuus, & qui ſenio deficit, etiam cæcitate percuſſus, ſponte regno cederet Saxonibus, nec

in diſcrimen mitteret exercitum ſuum: regẽ Saxonum, vbi ſceptra Daniæ, illo tradente, acciperet, facturum vt non illum pœniteret adoptionis, meliorem ſe illi futurum filium, quàm illam belluam, quam ſub imagine oris humani nutriret in aula. Superba legatio regem ſenio fractum vehementer commouit: alteq́ ducens ſuſpiria, contemptum ſuî non leuiter ferebat: reſpondit tamen, modeſtiùs facturum Saxonum regem, ſi paucos, qui ſeni ſupereſſent, dies præſtolatus, tum ſceptra inuaderet Daniæ, cùm ille in fata conceſſiſſet: non eſſe ſatis modeſtum, ſenectutem probris exaggerare: leuiùs ſe arma, quàm ignominiam, ferre: ſi tamen ille arma inferat, inuenturum in Dania militiam, qua occurrat venienti. Ad hæc legati: Nihil opùs eſſe totis rem exercitibus peragere, ad compendia tranſeundum: Filium ſuum Saxonum rex, regis filio opponet in duello. Tum ſenior: Quid opùs eſt cumulare probra probris? fatiſcentem irriſiſtis ætatem, nunc exprobratis etiam ignauiã filij, quaſi mea ex me culpa talis ſit editus. Adſtabat legationi Vffo filius, & inexpectata omnibus voce confidentiſſimè à patre veniam loquendi popoſcit. Senior, quis eam à ſe loquendi licentiam depoſceret, rogat. Proceres, eſſe Vffonem filium, reſponderunt. Tum ille: Non ſatìs viſum eſt vobis ad calamitatem meam, ab exteris mihi inſultari, quandò etiam à domeſticis probrũ irriſionis cumulatur. Illi quàm ſanctè iurant, eſſe, qui loqueretur, Vffonem filiũ. Quiſquis eſt, inquit, liberè quod ſentit proloquatur. Tum Vffo: Quandò, inquit, tam ſuperba legatione & patriam maieſtatem, & regiam dignitatem Saxones contaminâſtis, agnoſcite regi Danorum ſupereſſe filium, qui geminos ex vobis prouocet in certamen: regis veſtri prodeat filius, armigero quem velit comitatus: ego duos

vnus excipiam. Accepêre conditionem legati, abeuntes. Wermundus propius iubet adeſſe filium, vt manuum miniſterio diſcat, ſi ille ſit quem eſſe teſtentur. Grandia filij membra complexus pater, credidit eſſe quem volebat. Tum ad filium: Cur, inquit, fili tam diù latuiſti, taciturnitate & ignauiæ ſimulatione abſconditus? Ad quod ille: Quandiù tu pater integris viribus regnum adminiſtrâſti, nihil opus fuit aut vocis meæ miniſterio, aut vllo forti in rebus gerendis opera: Nunc quoniam te virium tenet defectio vſque ad contemptum exterorum, credidi eſſe vicis meæ, & ſuperbiam verbo retundere, & forti opera te patre dignum filium oſtendere. Cur ergò, refert ille, vnus duos prouocâſti? Vt abolerem, inquit, gentis Danicæ nupèr obiectam ignominiam, quòd duo vnum Atiſlum Suediæ regem deiecerunt. Exultans pater, arma filio iubet expediri: nulla enim aut patris, aut cæterorum procerum grandibus eius artubus poterant coaptari: diſciſſa tamen ad locum tegentis clypei, vtcunquè illi paterna ſunt arma coaptata: Gladium vnū cæteris incomparabilem pater in delicijs habebat, hunc ſolum filio parem ſperabat, quãdò cæteri ad primam vibrationem diſſiliêrunt. Eidora fluuius limes antiquus Danicæ atque Saxonicæ ditionis, locus pugnæ deputatur. Prodiêre hinc Dani, indè Saxones: medius in flumine locus qui extabat, deligitur. Pater Wermundus etſi cæcus, pugnæ deeſſe non patitur: certus de ponte in fluuium ſe mergere, ſi filius vinceretur. Proceſſêre pugnaturi Saxo cum armigero, quibus vnus Vffo opponitur: Prouocat ille vtrunq; : Nec minores animis Saxones, diuiſis operîs, non vnà, concurrebãt. Primus armiger ictum ferens incurrit, ſed fruſtratus eſt: nam hoſtis declinabat: ſublatáque dextera caput Saxonis Vffo diffidit. Cæcus pater ictum

gladij

gladij ipſo ſono dijudicans, qua parte hoſtem, rogat, ceciderit. Illi reſpondent, vno ictu totum peremiſſe. Redibat ſeni ſpiritus, & æquatis iam viribus, quòd vnus vni confligeret, certior illum victoriæ ſpes comprahendit. Succedit in pugnam Saxonum regis filius, & eluſis aliquandiù altrinſecùs ictibus, idem fuit regio iuueni exitus, qui armigero. Iam & pater victoris ſonitum vibrati gladij cautiùs agnouit, & plenam iam filio conſtare victoriam lætus accepit. Hic tum erat exitus ſuperbæ Saxonum legationis. Nam iugum quod tum Danis imponere ſatagebant, ipſi accepêre.

CAPVT VII.

SVb hoc rerum ſtatu non diù Saxonia permanebat: excuſſo enim tributariæ ſubiectionis iugo, populus ad libertatem natus, ſe in illam protinùs vendicauit: & aliquot Danorum regibus in medio detritis, cùm idem regnum ad regem Dan, eius nominis III. perueniſſet, continuatis bellis Saxones cum gente Danorum decertantes, ſtatuerunt aliquandò totis viribus de ſumma rerum decernere: Vrebat Saxones ereptæ dudùm Iutiæ memoria, ſiquandò virium intenta conflictatione ad eam redire poſſent. Rex Daniæ Dan puer, duodecimum ætatis agebat annum, cùm legationem mitteret Saxonum princeps in Daniam: aut tributa Saxonibus Dani penſitarent, aut bellũ de rerũ ſumma expectarent. Bellum maluerunt proceres: quod tanto apparatum eſt omnium regnicolarum ſtudio, vt ante expectatum hoſtibus in Albi occurrerent, tanta nauium multitudine, vt amnem nauigabilem diù ità implerent ratibus, quòd velut ponte facto nauibus, de ripa tranſirẽt in ripam. Nec Saxones ſegniores, & ipſi vndecunq; contractis viribus, obuiàm hoſti proficiſcuntur, & collatis armis is fuit exi-

tus qui eſſe plerunquè ſolet: nam qui ad prælia alacriores hoſtibus in ſua occurrunt, feliciùs comperti ſunt dimicare, quòd meliùs res in hoſtico, quàm in ſuo ſolo, vſu compertum eſt procedere. Vincuntur Saxones, & tributa quæ Danis intentauerāt, ipſi coguntur ſuſcipere. Hoc mihi loco interſandum putaui, nè quis miretur ſolas eas Saxonū res ſermone perſtringi, quæ illis fuêre cum Danis, nihil verò ex mediterraneis attingere. Sed & illud mouebit fortè lectorē, in cunctis quas memorauimus controuerſijs, Danos ſemper Saxonū victores oſtendi: quod contrà poſterioribus ſeculis vſu compertum eſt: Vtriuſq; autem rei vna cauſa eſt, quòd ex antiquitatibus tantæ vetuſtatis nullus nobis præter vnum Saxonem Sialandicum Daniæ illuſtratorem, author eſt: & ideò rerum mediterranearum, quas ille non attigit, quæ tamen non minores, etiam illuſtriores putari poßint, nulla nobis memoria eſt; nec in ea parte habent cæteræ nationes quod illis inuideamus, aut quod noſtræ antiquitatis obliuione poſſunt obtendere: nam pauci, mille annorum memoriam vix explicant: ineptias enim plures præferunt, quæ ſomnijs ſimilimæ ſunt: quod nos de Francis congentilibus noſtris, ab olìm Germanis, ſuo loco oſtēdemus. Iam verò quis mirabitur Danicum ſcriptorem, Danicis rebus multùm tribuere, quod & Romani ſuis, & Græcis Græculi fecerūt? Quòd ſi eadē præditus dicēdi facultate Saxonicas res vir genere Saxo commemorâſſet, aliam rerum formam narrando prætenderet. Studet enim quiſq; ſuæ nationi illuſtrandæ.

CAPVT VIII.

IPſe temporum, quæ attigimus, ordo nos commonet, vt Cimbrorum mentionem hoc loco introducamus: Iam enim peruenimus ad vicina eius ſeculi, quo veritas de terra

ræ orta eſt, & iuſtitia de cælo reſpiciens, obuiauerunt ſibi in oſculo pacis, in mediatore Dei & hominum Chriſto Domino omnium ſeculorum Saluatore: Ante cuius ortum annis plus quinquaginta, Cimbri cum Teutonibus, Amburones cum Tigurinis, magnis exercitibus per Gallias mouentes, in Italiam contenderunt: & occurrentes ſibi, Romanorum varijs in locis conſulares exercitus, cum ducibus ſuis obtriuerunt: Nouiſſimè & ipſi à Q. Catulo, & C. Mario Romanis conſulibus, ad internecionem, vt ferunt Romani, deleti. Hæc de Romanis hiſtorijs nobis teſtatiſſima ſunt. Sed non ità compertum nobis eſt, quæ gens fuerint Cimbri: Dani, Saxones, an Wandali? aut promiſcuæ omnes, aut ex his quædam: quod præſenti loco nobis pro viribus explanandum. Nam Romani ſcriptores ſola Cimbrorum commemoratione contenti, nihil ſuper eius gentis ſedibus & origine attigerunt. Cimbros autem habitare in Cherſoneſo, quæ à Saxonibus procurrit in boream, inter duo maria, Britanicum, & Germanicum, (Noſtri vocant Orientale & Occidentale) ipſius Ptolemæi deſcriptione certũ habemus. Idem Strabo & Tacitus aſſeuerant. Nam Tacitus ætate ſua, ad vtranque ripam caſtrorum veſtigia cerni commemorat, ad magnæ rei fidem, & molem gentis metiendam. Hæc eſt prouincia, quam nunc Iutiam vocamus: in qua præter ducatum Sleſwiccenſem quatuor ſunt Epiſcopatus, non Italicis anguſtijs dimenſi: & magna eius portio regi Daniæ cenſualis páret. In hac habitâſſe Cimbros, trium, quos diximus, teſtimonio eſt certiſſimum: Sed quæ gens fuerit, Dani, Saxones, aut Wandali, (oẽs illi per vices eam tenuêre prouinciam) hoc quærimus. De Cimbris quidem teſtatur Strabo his verbis: Peninſulam habitantes, ingenti quadam inundatione compul-

ſi, natalia loca deſeruêrunt: nunc verò conſuetam prioribus annis regionem inhabitant: Auguſto quoquè Cæſari lebetem, plurima ſibi ſanctitate conſecratum, dono miſerunt, eius amicitiam poſtulantes, vt iniurias quæ priùs ſubierant, obliuione delerent, compoteſq; votorum facti, remeârunt. Dictu profectò ridiculum, vt homines ad maris æſtus, quos perpetuò natura efficit, per dies ſingulos bìs accedentes, indignati, è patrio ſolo digrederentur. Tacitus quoquè in deſcriptione Germaniæ: Eundem, inquit, Germaniæ ſinum haud dubiè ad mare Balticum, proximi Oceano Cimbri tenent, paruæ nunc ciuitates, ſed gloria ingens, veteriſque famæ latè veſtigia manent: vtraque ripa caſtra ac ſpatia, quorum ambitu nunc quoquè metiaris molem, manuſq; gentis, & tam magni exitûs fidem. Ptolemæus, vt diximus, qui ſub Hadriano ſcripſit Imperatore, teſtatur Cherſoneſo, quæ in mare Germanicum excurrit, habitâſſe Cimbros. Sed quod genus hominum fuerit, cui eæ ſit appellatio, hoc requirimus. Strabo Poſsidonium facit teſtem, Cimbros latrocinando incertis errabundos ſedibus, ad paludem vſque Mæotim militiam agitare. Indè contracto vocabulo, quòd Cimbri, veteri Gallorum lingua, latrones vocitentur: ab eis vocitari Cimmerium Boſphorum quaſi Cimbrum: cùm Græcorũ lingua Cimmerios, Cimbros vocitet. Plutarchus autem in Mario de Cimbris teſtatur in hunc modum: Populos eſſe Germanicos, ex hìs qui ad boreum Oceanum ſedem haberent, quòd homines magno corpore, horrendiſque oculis eſſent. Nam apud Germanos, ait ille, Cimbri prædones appellantur: quod Strabo de Gallica, Plutarchus de Germanica interpretatur lingua: In hoc tamen conſentiunt, quòd vterq; latrones eo vocabulo adſtruit ſignificari.

cari.

ficari. Quidam ferunt Celticam terram propter magnitudinem regionis, ab extremo mari, à ſeptentrionalibus climatibus ad Orientem versùs Mæotim fluuium conuerſam, Ponticam Scythiam attingere, & hinc factam gentium commixtionem. Homerus quoquè gentem Cimmeriam ab extremis occidui mundi adueniſſe, Boſphorumq; Cimmerium de ſuo nomine feciſſe, teſtatur. Conſona triũ teſtimonia illuc vergunt, vt ſuſpicemur Wandalorum gentem olim Cimbricam à rapinis appellatam, eam eſſe quæ à vetuſtiſſima memoria, ab occidua mundi regione, quam diximus, habitâſſe Cimbros, per maritima Germanici Oceani versùs Orientem, per Pruſſiam atq; Poloniam, per Sarmatiam, nunc Tartariam, vſque ad paludes Mæotidas tenuiſſe medias prouincias: Teſtis eſt lingua, quæ etiam nunc veteribus Wandalis, quorum apud nos ſunt reliquiæ, Bohemis, Polonis, Ruſſis, latiſſimæ genti vna eſt.

CAPVT IX.

NAm & pro alijs faciũt cõiectura, quòd aut Saxones fuerint, aut Dani, q ſunt dicti Cimbri. Quòd enim Dani fuerint, qui ſub Cimbrorũ nomine pfecti ſunt cum Teutonibus, & alijs Tigurinis, & Amburonibus, indè appáret, quòd per ætatem illam, Dani eam prouinciam tenuerunt: Dudùm enim Saxones eiecti fuêre, & iã ſub potẽtiſſimo rege Frotone Iutia quieuit circa natũ Chriſtum. Strabo, vt diximus, ſuſpicionem induxit cum conteſtibus ſuis, quòd fuerint Wandali, qui Cimbri ſunt appellati: Nam latrocinando incertis errabundi ſedibus, Cimbri ad paludẽ vſq; Mæotim militiam agitârunt. Sed qui poterant agitare militiam tam longinquã, niſi Wandali extitiſſent, qui per gentiles ſuos Wandalos, omnia media tenentes, facilè ad Mæotim attingerent: Nam

alienam

alienam nationem ità vagari intra ſuæ prouinciæ limites, Wandali non tuliſſent. Ptolemæus autem cogitationem iniecit, Saxones ea appellatione cenſeri: eſt enim non gentis, vt diximus, proprium, ſed à mala iniecta qualitate appellatiuum, quòd Cimber latronem ſonat. Saxones autem ſic tum à vicinis appellatos credi poteſt, quòd ferocia genti ſit cognata. Sed auget ſuſpicionem, quòd Ptolemæus nominat Cimbros mediterraneos, qui à mari recedant in Auſtrum: hi autem fuêre Saxones: qui cùm diù Iutiam tenuerint, ibì à Ptolemæo credi poterant ætate ſua habitare: Nam quòd in mediterranea recedant, compertiſſimum eſt. Quid igitur in hac varietate cenſemus? Ego ſine controuerſia Danos Iutas fuiſſe exiſtimo: qui tum appellatione Cimbrorum, cum Teutonibus, hoc eſt, Saxonibus, & cæteris nationibus Italiam petiêre: Nam Dani, vt diximus, ea tempeſtate tenuêre Iutiam prouinciam, & poterant hi militiam agere vſque ad Cimmerium: cum Gothis enim dudùm exibat ea gens, & habitabat ad Cimmerium, deindè ad Danubium: vbì de ſuo nomine Daciam fecit vocari prouinciam: quod in Suedia noſtra oſtendimus: & in mediterranea proceſſit, ea potiſſimùm ætate, qua Danorum proceres Saxoniam ſuæ fecêre ditionis. Nec iniurium eſt, Iutas Danos, appellari Cimbros, id eſt, latrones, quòd militiam latè agitauerint, per maria, per littora, per terras, vſqueadeò, vt nauigantes, aliquandò Conſtantinopolim pulſauerint: longiſſima circuitione vſi: quod in Norwagia oſtendimus. Nec iniuriam quis putare debet, ſi aut Dani, aut Saxones, aut Wandali, Cimbri (hoc eſt, latrones) appellentur, cui in mentem venerit, quid Alexandro reſponderit princeps piratarum: cùm ille rogaret, quidnam illi eſſet quòd mare teneret

in-

infeſtum? Hoc ipſum, inquit, rex, quod tibi, qui terrarum orbem fatigas: Sed quia ego pauculis nauibus rem perago, pirata dicor: Tu quia magnis exercitibus vim facis, Imperator diceris. Ità prorsùs ſe res habet: Verum dixiſſe libera voce rex comprobabat, impunè dimittens. Quid, oro te, Romanos adegit, infeſtum ſibi facere mundum, niſi libido dominandi, & amor habendi? Ea fuit cauſa Danorum, quæ illis inſcriptionē faciebat, vt Cimbri, hoc eſt, latrones dicerentur.

CAPVT X.

EA Cimbrorum gens annis ante virgineum partum ſupra quinquaginta, ſedibus ſuis egreſſa cum vxoribus & paruulis, nouas petere ſedes annixa, per Gallias, teſte in commentarijs Cæſare, iter tenuit in Italiam. Profectos autem patria, duxiſſe per Saxoniam, quæ nunc Weſtphalia eſt, & indè tranſmiſſo Rheno, in ſocietatem belli, ex Gallijs accepiſſe Amburones & Tigurinos. Gallici autem ſcriptores, ſolita leuitate, Cimbros vocant Brabantinos, aut Flandrenſes: & alios alijs, pro ſuo arbitrio deputant populis. Sed Ptolemæus, Strabo, Tacitus, Plinius, grauiſſimi teſtes, ſubmouent Gallorum leuitatem, oſtendētes qui fuerint Cimbri, habitantes in Cherſoneſo duorum marium. Accedit teſtis alius, omnibus authoritate incomparabilis C. Cæſar, qui in commentarijs teſtatur de Cimbris: Cùm enim de Aduaticis Gallorum ciuitate loqueretur, inter alia dicit: Ipſi erant ex Cimbris Teutoniſque prognati, qui pertranſeuntes Gallias, impedimenta cum inualidis ad arma ſub præſidio reliquerunt: Qui, inquit, cùm iter in Italiam & prouinciam noſtram facerent, his impedimentis, quæ ſecum agere & portare non poterant, citra Rhenum flumen depoſitis, cuſtodiam ex ſuis ac præſidia, ſex hominum millia,

vnà reliquerant: priuſquàm tamen Italiam per alpes attingerent, longo circuitu ſub ipſis alpibus tranſeuntes, Macedoniam vaſtauerunt: Ibi Papyrius Romanus conſul cùm exercitu fuſus: Indè verò Aurelius Scaurus conſulis alterius legatus, cùm exercitus eius deleretur, ipſe viuus in manus Cimbrorum peruenit: & cùm in concilium ab his euocatus, deterreret eos, nè alpes tranſirent, Italiam petituri, quòd diceret Romanos vinci non poſſe, à Bolo rege feroci iuuene occiſus eſt. Ab eiſdem Cimbris, C. Manlius & Q. Seruilius proconſules, victi prælio, caſtriſque binis exuti ſunt, octoginta millia militum ceciderunt, calonum atque lixarum quadraginta millia: Secundùm populi Romani iuſsionem, Cepionis (cuius temeritate clades accepta erat) damnati bona publicata ſunt, primóque poſt regem Tarquinium, ei Imperium abrogatum eſt: Caio Mario (qui nisi illi ſeculo contigiſſet, actum fuiſſet de nomine Romano) propter Cimbricum bellum, conſulatus per plures annos prorogatus eſt: Secundo & tertio conſulatu abſens creatus eſt: Quartum conſulatum diſsimulanter captans, conſequutus eſt. Cimbri vaſtatis omnibus circa Rhodanum, per Pyrenæum ſunt ſaltum in Hiſpaniam tranſgreſsi: ibique multa populati, à Celtiberis retroacti ſunt: reuersique in Galliam, bellicoſis ſe Teutonis coniunxerunt, priùs tamen vaſtata Hetruria, cùm Romani interìm tranſmarinis impliciti bellis, matrem Italiam defendere ab Cimbris nequiuerunt. Hanc autem Cimbrorum expeditionem, nec Cimber quidem glorioſiùs efferret, quàm eſt à Cor. Tacito cõmemorata: Sexcenteſimum, inquit, & quadrageſimum annum vrbs noſtra agebat, cùm primùm Cimbrorum audita ſunt arma, Cæcilio Metello ac Papyrio Carbone conſulibus. Ex

quo,

quo, ſi ad alterum Imperatoris Traiani conſulatum computemus, ducenti fermè & decem anni colliguntur: Tandiù Germania vincitur: medio tam longi æui ſpatio multa inuicèm damna: non Samnis, non Pœni, non Hiſpaniæ, Galliæve, ne Parthi quidem ſæpius admonuêre: quippe regno Arſacis acrior eſt Germaniæ libertas. Quid enim aliud nobis, quàm cædem Craſſi, & ipſe Ventidio victus Pacorus, nobis Oriens obiectârit? At Germani, Carbone & Caßio, & Scauro Aurelio, & Seruilio Scipione, M. quoquè Manlio fuſis, vel captis, quinq; ſimul conſulares exercitus populi Romani abſtulerunt. Sed huius tam indomitæ virtutis hic tum erat exitus, vt cùm diuiſis copijs Teutones cum Amburonibus ex Gallijs, Cimbri verò ſeorsùm per Vindelicos, alpes penetrârint in Italiam, Teutones victi ſub alpibus ad aquas Seſtias à Mario, Cimbri verò, cùm poſtulatas à Romanis ſedes non acciperent, apud Atheſim pugnantes, duorum conſulum iunctis copijs, Romanæ virtuti conceſſerunt: quam victoriam, etſi Mario magis inſcribendam Romani putauerunt, virtute tamen militum Catuli conſulis rem actam, alij ſcriptores non ſilent. Non tamen ad internecionem tum cæſam gentem crediderim, etſi multa ſint millia interempta. Strabo quoquè teſtis accedit, qui, vt ſuprà meminimus, ſub Auguſto pacem petentes teſtatur impetrâſſe. Poſteà verò, quia Romanis ab ea gente pax fuit, nemo gentis facit vllam mentionem: nec inter noſtros Cimbros inuentus eſt, qui literis mandaret rerum ſucceßiones, in magna veterum, quòd ad literas pertinet, inopia: malebant enim fortiter facere, quàm aut doctè loqui, aut eruditè ſcribere ad memoriam poſterorum.

CAPVT XI.

HAC de Cimbris non iniucunda interpoſita commemoratione, ad Saxones noſtros reuertamur: qui crebris colluctationibus congreſſi Danis, varia fortuna vſi fuêre: nunc ſuperiores, nunc deiecti. Nam Frothoni Magno, cuius tempora ad natum Saluatorem pertigerãt, & filio eius Fridlæuo, æquè ad arma victorioſo, regibus tributa penderunt. Sed iam regno deuoluto ad Fridlaui filium Frothonem puerũ duodennem, Saxones iugum excutere maxima vi armorum contenderunt. Principes tunc Saxoniæ fuerunt, Swertingus & Hanefus: qui contractis vndecunq; auxilijs, magno prælio hoſtibus non imparatis concurrerunt. Tam difficili labore diù ſudatum eſt in acie, vt magnitudine ſtragis vtrinq; factæ, vtraq; ſibi pars victoriam reputaret. Dani Saxones, & illi Danos profligâſſe ſunt arbitrati: Contentio ad duellum peruenit: Fidebant Dani Starcatero, monſtroſæ magnitudinis & roboris homini: cuius proceritati virium acrimonia reſponderet, cuiusq; de fortitudine plura in Suedia ſcripſimus. Saxones pugilem præferebant Hamam, æquè inter ſuos fama illuſtrem: cui, vt diſcrimen non recuſaret, tantum ſe auri congeſturos pollicentur, vt molem corporis eius ſuperaret. Virum fortem virtutis & gloriæ maior, quàm auri, cupido tenet. Operas pollicetur: nec terretur gigantæa mole pugilis cum eo congreſſuri: poterat enim maior in exiguo regnare corpore virtus. Ab initio quidem Saxones regem iam ætate adultum, iam rebus fortibus pro inuicto habitum, ad monomachiam depoſcebant: Sed Dani indignum rati, regem imparis fortunæ obiectare homini, Starcaterũ illi fecêre vicariũ. Venitur in cãpum qui pugnæ metatus eſt: Hama fidutia virium, quòd iuuenili

uenili floreret robore, virum ætate iam fractum, ad luctamen depoſcebat: aggreſſúsque prior hoſtem, pugno petitum ità impulit, vt terræ adegerit nutabundum. Palluerunt Dani: ità enim impellentis Hamæ pugno deiectus eſt Starcaterus, vt genibus nixus, humum mento contingeret. Sed vbi ſenior collegit vires, ſeſe erigens, ad gladium decurrit: non iam luctamine, ſed ferro rem peracturus: nam toto anniſus corpore, gladium diſtrinxit in aduerſum: nec illum fefellit impetus: nam medium Hamæ caput ictum diffidit. Ità peracta victoria Dani tripudiauêre. Hunc ego inſignem exitum tribuiſſe loco nomen ſoleo ſuſpicari, in quo peracta ſit pugna: vt ab eo victo Hama diceretur: vndè poſteà de propinquo erecta vrbs, Hamburgum nuncuparetur: non ab Hammone Libyco: nam eius memoria quomodò potuit ad noſtros permanare? Hac elati victoria Dani, iugum aggrauabant in capita Saxonum: Sed non deerat Saxonibus animus, pro libertate, quæ fortibus viris vita charior eſt, vitam paciſci. Itaq; Hanefus alter ex principibus, non deſtitit liberandæ patriæ per dies & noctes operam impendere: auxilia vndecunquè contrahit: auctisq; in bonum modum copijs, bellum Danorum regi denunciat. Ille verò paratum deduxit exercitum: quem idem Daniæ rex ſemper expeditum habebat: Nam nauibus traiecit Albim: quæ enim vltra fluuium fuêre, priori victoria Danis ceſſerunt. Congreſſi, conſeruêre manus: Ibi dux Saxonum cadens, victoriam hoſti reliquit: & loco pugnæ nomen ſuum indidit: Hanefro iuſſit appellari, quòd Haneſi ſemen ibi moraretur: Nam fro Dani ſemen vocant. Eum autumo locum, qui nunc Hanofer, detorto parùm, vt fit, nomine, vocitatur. Quæ res ad coniecturam accedit, Hamam quoquè, quod diximus,

mus, ſuo loco nomen indidiſſe. Sed in rebus obſcuris ſit locus coniecturæ.

CAPVT XII.

Swertingus alter ex Saxonum principibus, cùm ad liberandam probro patriam omnibus rebus contenderet, nec armis hoſti par eſſet, nec fortuna, non quieuit tamen omnes intentare vias recuperandæ libertati: dolum parabat, quandò dolus, an virtus, quis in hoſte requiret? Daniæ regem ſimulata fidutia accepit in ſua: nil dubitantem quòd armis ſuorum præmunitus, nihil hoſtile formidaret: Medio in conuiuio ignem iuſſit triclinio admoueri: paratis omnibus ex compoſito, quæ conflagrandæ domui inſeruirent.

--- Vtcunquè ferent ea fata minores,
Vincet amor patriæ.

Non dubitauit ipſe cladi accedere, dummodò ſecum hoſtem opprimeret. Ea eſt Deciorum apud Romanos inſignis gloria, caput ſuum pro ſuorum incolumitate deuouere. Nam & in ſacris literis ea res laudis ſuæ habet exemplum. Samſon ille gentis Hebrææ propugnator, cùm genti ſuæ non alio ſe vidit futurum vſui, concutiens, cui omnis imminebat regia, columnam, hoſtes oppreſſit, ipſe commoriens. Filij aũt Swertingi, vt vltionem paternæ necis in filio, regni Danici ſucceſſore, præuenirent, adoleſcentem nuptijs germanæ ſororis conciliârunt: ex qua ille filios ſuſcepit patrij regni ſucceſſores. Stetit hoc in rerum ſtatu diù quieta Saxonia. Verſati ſunt fratres reginæ Danorum in regia Daniæ: & tranquillitati rerum ſuarum ſic conſulebant: Regem conuiuijs, & cæteris illecebris deuinctum habentes, donèc Starcaterus vir fortiſſimus aduentaret: qui, vt in Dania ſcripſimus, ità Daniæ regem ſermone velut igne inflammauit, vt ſacra hoſpitij

ſpitij ac menſæ ſuæ temeraret: occiſis in conuiuio leuiris, hoc eſt, vxoris germanis fratribus. Sed tamen tributa in Saxoniam ceſſauêre: iam Saxonibus libertatem ſuam pulchrè per arma tuentibus.

CAPVT XIII.

QVæ interìm in mediterraneis Saxoniæ geſta ſunt, ſilentio teguntur: ipſe Tacitus Auguſtæ ſcriptor hiſtoriæ, nimiùm ſuper his rebus tacitus eſt. Plinius autem in viginti rerum Germanicarum libris totus nobis obmutuit: Nã quæ per hæc tempora à Druſo Nerone Auguſti priuigno geſta ſunt in Germania, in qua ille diù feliciter rem geſſit, penitùs nõ tenemus: nisi quòd Strabo narrat, eundẽ ducem in Amaſi rem nauali prælio geſſiſſe aduersùs Bructeros. (pars fuit illa Saxonũ) Nã Amaſis Saxoniam perlabitur, in Chaucis, hoc eſt Phriſijs, mari mixtus. Quis igitur neget mediterraneis Saxonibus ducem Romanũ cõſeruiſſe manus: quandò etiã à mari tonans, in Amaſi Bructeros, hoc eſt, fluminis accolas, nunc dictos Weſtphalos, olìm Saxones, & antè Bructeros, ꝑdomuit: Cuius per omnem Germaniam diù inter proceres tam celebre nomen fuit, vt cum ingenti deſiderio memoriam illius repeterent. Teſtatur Petrarcha extitiſſe ſua ætate Romæ triumphalem arcũ Druſi Neronis, cum inſcriptione, cuius caput diſiectum legi non poterat: ſed tamen hos verſiculos tum à ſe lectos in illo:

— Ad diuortia Rheni
Peruaſi, hoſtiles depopulatus agros,
Dum tibi Roma decus, æternáque ſudo trophæa:
Hiſter pacatis lenior ibit aquis.

Tantique fecit res in Germania geſtas, vt filium exindè Germanicũ iuſſerit appellari. Ad Salã vſq; fluuium, quod conſtat, peruenit: Albim an tetigerit, incomper-

tum eſt: Nam vltra Albim vetuit Auguſtus legiones ſuas tranſire: ſatis ducens, gentem intra eum limitem in fide continere: in quibus ſine controuerſia Saxones erant: ſiue tum Saxi, ſiue Catti dicerentur. Germanicus quoquè Druſi filius, bono patri in Germania optimus natus filius, patriam ditionem cum ſumma laude regebat: exemplo patris in manſuetudine & lenitate plura in Germanis quàm ſeuero imperio procurans. Meminerat periculum Quintilij Vari: qui ſub eodem Auguſto cùm inſolentiùs liberæ genti imperare contenderet, cum tribus legionibus à Germanis eſt ad internecionem deletus. Quam rem fertur idem Auguſtus tam tuliſſe indignè, vt inſanientis more caput illidens parieti, exclamaret: Redde Germaniam Quintili Vare, redde Germaniam. Reddidit Druſus Nero, priuignus eius, vt diximus, vir manſueti animi: quem Roma expectabat Auguſto ſucceſſorem, niſi illum mors ante Auguſtum abſtuliſſet. Eadem fuit expectatio de filio Germanico, vt Tiberio ſuccederet: ſed illa quoquè fruſtrata eſt. Ad Saxones redeamus.

CAPVT XIIII.

SIwarus per ea tempora quidam ex nobilitate Saxonum eò prouectus eſt, vt cùm regia Danici generis ſtirps prælijs exciſa, ad vnam Geritam puellam deueniſſet, iámque procerum voluntate, eum regem Dani ſibi depoſcerent, quem illa dignaretur maritum: hoc certè decernentes, ſuæ quiſque ſpei ſeruiebant, exiſtimantes vnum aliquem ex ſuo numero deligendum à puella maritũ. Sed ſordebant nobili puellæ natales omnium procerum ſuorum, quibus ipſa regina iuſto emineret principatu. Siwarus aũt Saxo & ipſe interpoſitis amicis, rem ſtatuit pertentare. Non recuſauit puella, ſed graue

uem ac difficilem conditionem placito inuexit: obtendens, procanti, futurum ſpondens quod peteret, ſi ille regni Danici membra per proceres diſtracta, adunaret. Equidem rege deficiente, cùm iuſtum vacaret imperium, quiſque partem ſibi deſumpſit quam pro ſua defenſitaret. Egit tum Siwarus cum regni primoribus: aliȷs ære nundinatis, aliȷs per arma deterritis, aliȷs etiam per promiſſa ad ſe inclinatis, vt vni ſibi pars magna cederet regnaturo. Parantur regio luxu regales nuptiæ: nec deerat aliquid ſpei præter expectatum nuptiarum diem. Erat quidam Noricæ ſtirpis regio de ſanguine nobilis adoleſcens Haldanus, qui ad eaſdem nuptias adſpiraret: Nam eadem illi puella nonnihil ſpei fecerat: ſed quòd tum diuturnam & longinquam militiam ageret, iamdudùm nihil ex eo certi compertum eſſet, fato functus credebatur: apud Ruſſos enim militabat. Fama verò nuptiarum, quòd Saxo virgine regia & regno donaretur, ad aures vſque perlabitur Haldani: Deſeruit quæ tractabat omnia: & raptìm exercitu contracto, ipſis nuptȷs interuenit: & diſpoſitis per opportuna loca militum præſidȷs, ſæuiebat in conuiuantes. Primùm verò ſponſum ferro perculit: indè reſiſtentes ſine diſcrimine repulit. Habebat verò non paucos in regno & regia, vt fit, qui occultè illi fauerent: & vbi peruentum eſt ad rem, etiam partes eius adiuuarent. Ad extremum ergò omnes qui votis eius aduerſarentur, perdidit: ſponſam abduxit: qua ad legitimas nuptias cum regno eſt potitus. Hæc ſunt, quæ de Saxonum antiquitate Danicus ſcriptor, ſolo nomine Saxo, (quod in ea gente nonnunquàm vertunt in proprium) commemorat: cætera iacent ſepulta.

CAPVT XV.

PER tempora autem Veſpaſianorum principum, Bataui, Cattorum, qui & Saxonum, congentiles, grauiſsimum bellum in Romanos præſides geſsêre, tribus per ea tempora ducibus fiſi. Nam Iulius Ciuilis rebellionis author, Claſsicum & Tutorem, duos in vicina gente præſtantiſsimos duces, in ſocietatem belli acciuit: multáque geſsêre præclara facinora, quæ facundiſsimus ſcriptor Cornelius proſequitur: ſed minimè in fragminibus, quæ ex illo tenemus, exequitur: Exitum tamen illum aduertimus, vt poſt multa, quæ varia inter partes fortuna geſta ſunt prælia, reconciliatio interuenerit: cùm oſtenderet Cerealis Dux Romanus Ciuili impunitatem, & populo factorum abolitionem. Sed neque Batauorum res exequi in profeſſo nobis eſt, neque ſi velimus, bona nobis facultas ſuppetit, quòd nulli rerum extant annales. Saxonum res ſuſcepimus aliquántùm è tenebris in lucem eruère: quorum ſi teneremus fideli teſtimonio res geſtas, cerneremus primordia eius gentis eſſe digna clariſsimis rebus, quas per ſequentia ſecula peregerunt. Quis enim ſperare debet quotidiè ad mare luctantes Saxones, qui in Phinniam, Suediamq́ arma protulerunt, domi fuiſſe quietos: & nihil cum Thuringis, nihil cum Vandalis vicinis rerum habuiſſe? Inuidit autem fortuna minoribus, quòd Maiorum ſuorum præclara facinora nullis literis excepit. Non defuiſſe Saxones crediderim maximo illo Romani Imperatoris Marci Antonini in gentem Marcomannorum bello: quod omnibus Romani Imperij viribus geſtum, nihil terroris & laboris minus habebat Punicis illis bellis, quæ inter maxima Romani populi ſolent numerari. Sed neque Marcomannorum, neque Saxo-

num

num aliquis rem in literas miſit: hoc ſolum tenemus, quod Romani ſcriptores ad Imperij gloriam extulerunt: fortia hoſtium facta ſilentur. Hominem cernimus imminere leoni, quia pinxit homo: ſi nôſſet pingere leo, aliam picturæ formam cerneremus. Sed hæc interim queri poſſumus, emendare non poſſumus.

CAPVT XVI.

VSque ad hæc tempora, circiter annos poſt natum Chriſtum trecentos, in Romana hiſtoria nullam comperio Saxonum mentionem ſub eo vocabulo: ſed quod ſæpè querimur, ſi Tacitus & Plinius loquerentur, qui aut laceri, aut nulli extant, ex montibus & fluminibus deſignatis facilè intelligeremus gentem Saxonum, etiamſi alijs vocabulis inſcriberetur. Sed vtamur conceſſis. Primus Eutropius, & eum ſequutus Oroſius, temporibus Diocletiani & Maximiani Imperatorum, hanc gentem nominauit. Carauſius, inquit Eutropius, cùm apud Bononiam (illam dicit Gallicam in Picardia) per tractum Belgicæ & Armorici, pacandum mare accepiſſet, quod Franci & Saxones infeſtabant: multis barbaris ſæpè captis, nec præda integra, aut prouincialibus reddita, aut Imperatoribus miſſa, cùm ſuſpicio eſſe cœpiſſet, conſultò ab eo admitti barbaros, vt tranſeuntes cum præda exciperet, atque hac occaſione ſe ditaret, à Maximiano iuſſus occidi, purpuram ſumpſit. Iiſdem penè verbis id teſtatur Oroſius, & in ſua Britania commemorat Beda. Audiant Gallici ſcriptores, qui Frãcos producunt à Mæotidis paludibus ſub Valentiniano Imperatore, necdùm hoc tempore nato. Audiant & Saxonum primordia à temporibus Theoderici regis Francorum repetentes, qui ex hoc tempore in ducentos annos necdùm edebatur in lucem. Agnoſcant Francos & Saxones

iam nunc ſub Diocletiano littora Galliarum infeſta habuiſſe. Quanquàm de Francis maiores etiam ineptiæ memorantur, quòd originem ducant à Troianis, & conſederint ad paludes Mæotidas in Sicambria. Quid autem per tot egerint ſecula, quos duces habuerint, ne ſomniari quidem poſſunt. Et quidem Sicambria non ad Mæotidas paludes in Oriente, ſed ad Rheni fluenta fuit in Occidente, teſte Cæſare, Strabone, Ptolemæo, & omnibus Coſmographis. Inepti homines eò confugiunt, vt dicant aliam Sicambriam fuiſſe hìc & ibì: nec tamen vnum ex Geographis teſtem producunt: & vt mille tergiuerſationibus vtantur, conuincit eos propria fabella de mendacio, quòd aiunt ſub Valentiniano Francos migrâſſe in Germaniam: Nam teſtes omni exceptione maiores quos nominauimus, conuincunt ſub Diocletiano Francos habitâſſe in Germania, cùm excurrerent ad prædam in mare Britanicum cum ſociȷs Saxonibus. Accedit alius teſtis Diuus Hieronymus, qui in Hilarionis vita teſtatur ſub Conſtantio Imperatore veniſſe nobilem iuuenem ex genere Francorum: Ea, inquit, gens media inter Sueuos atque Saxones habitat. Quid poteſt expreſſiùs dici? quid ad confutandam fabulam validiùs? Inuentus eſt ex Gallicis ſcriptoribus, homo qui configeret cornicum oculos, quique, vndè prodȷſſet fabula, aperiret: cuius hæc verba ſunt: Valentinianus, inquit, Cibalienſis ex filia Genebaldi Sicambrorum regis, quem alio nomine dixêre Priamum, natus, peruenit ad Imperium: Sicambriani, id eſt, Franci, ab eo inuitati ſunt ad debellandos Saxones ſupra Lanum habitantes (à quo fluuio Alani dicti ſunt) in Oceani littore reſidentes ſupra Rhenum: qui Romanum aliquandò Imperium incurſabant:

bant: & quia debellari commodè non poſſent à Romanis, ad paludes intranſibiles, quibus ſe tutabantur, promiſit, ſi gens Sicambriana dicta, Saxones debellaret, quòd tributo decennali laxarentur.

CAPVT XVII.

HAec ſunt Gallici ſcriptoris verba: in quibus attende prudens lector: Alanos Aſiaticos eſſe populos in vaſta Scythia, quos in Romanis prouincijs aliquandò legimus diuerſatos: ſed quādò tranſierint, incompertum habemus: niſi quia legimus eos cū Wandalis veniſſe primùm in Gallias & Hiſpanias, indè Gothis adhæſiſſe in Bætica. Quem autem fluuium dicit Lanum, non agnoſcimus: nullus enim eſt in Saxonum regione hoc nomine riuus: Si tamen diceret Salanos, hoc eſt, habitantes ad Salam, poſſemus Saxones agnoſcere: Sed tamen hoc compertum eſt, Saxones à Francis debellandos, iuſſu Valentiniani deſignari: Nam & Oroſius expreßè de eodem Imperatore ait: Valentinianus Saxonum gentem in Oceani littoribus & paludibus inuijs ſitam, virtute atque agibilitate terribilem, periculoſam Romanis finibus, eruptionem magna mole meditātem, in ipſis Francorum finibus oppreßit. Hîc videant fabulatores, vndè ſit nata erroris occaſio. Saxones erant, non Alani, niſi Salanos dixeris, in paludibus Oceani occidentalis, non Mæotidis orientalibus. Annumerat autem Chaucorum, hoc eſt, Phriſonum, gentem Saxonibus, quòd multa illis bello ſocietas eſſet: illi enim paluſtribus locis habitant: Nam Saxones campis habitāt apertis. Subnectit: Quos in Francorum finibus (quæ nunc Franconia dicitur, olim Sicambria) adiutus gentis illius armis, Imperator repreßit. Nā quòd decennalem fabula commemorat à tributis immunitatem, & exacto decennio rebellionem ad Imperium,

alienam nationem ità vagari intra ſuæ prouinciæ limites, & wandali non tuliſſent. Ptolemæus autem cogitationem iniecit, Saxones ea appellatione cenſeri: eſt enim non gentis, vt diximus, proprium, ſed à mala iniecta qualitate appellatiuum, quòd Cimber latronem ſonat. Saxones autem ſic tum à vicinis appellatos credi poteſt, quòd ferocia genti ſit cognata. Sed auget ſuſpicionem, quòd Ptolemæus nominat Cimbros mediterraneos, qui à mari recedant in Auſtrum: hi autem fuêre Saxones: qui cùm diù Iutiam tenuerint, ibì à Ptolemæo credi poterant ætate ſua habitare: Nam quòd in mediterranea recedant, compertiſſimum eſt. Quid igitur in hac varietate cenſemus? Ego ſine controuerſia Danos Iutas fuiſſe exiſtimo: qui tum appellatione Cimbrorum, cum Teutonibus, hoc eſt, Saxonibus, & cæteris nationibus Italiam petiêre: Nam Dani, vt diximus, ea tempeſtate tenuêre Iutiam prouinciam, & poterant hi militiam agere vſque ad Cimmerium: cum Gothis enim dudùm exibat ea gens, & habitabat ad Cimmerium, deindè ad Danubium: vbì de ſuo nomine Daciam fecit vocari prouinciam: quod in Suedia noſtra oſtendimus: & in mediterranea proceſſit, ea potiſſimùm ætate, qua Danorum proceres Saxoniam ſuæ fecêre ditionis. Nec iniurium eſt, Iutas Danos, appellari Cimbros, id eſt, latrones, quòd militiam latè agitauerint, per maria, per littora, per terras, vſqueadeò, vt nauigantes, aliquandò Conſtantinopolim pulſauerint: longiſſima circuitione vſi: quod in Norwagia oſtendimus. Nec iniuriam quis putare debet, ſi aut Dani, aut Saxones, aut wandali, Cimbri (hoc eſt, latrones) appellentur, cui in mentem venerit, quid Alexandro reſponderit princeps piratarum: cùm ille rogaret, quidnam illi eſſet quòd mare teneret

in-

infeſtum? Hoc ipſum, inquit, rex, quod tibi, qui terrarum orbem fatigas: Sed quia ego pauculis nauibus rem perago, pirata dicor: Tu quia magnis exercitibus vim facis, Imperator diceris.Ità prorsùs ſe res habet: Verum dixiſſe libera voce rex comprobabat, impunè dimittens. Quid, oro te, Romanos adegit, infeſtum ſibi facere mundum, nisi libido dominandi, & amor habendi? Ea fuit cauſa Danorum, quæ illis inſcriptionẽ faciebat, vt Cimbri, hoc eſt, latrones dicerentur.

CAPVT X.

EA Cimbrorum gens annis ante virgineum partum ſupra quinquaginta, ſedibus ſuis egreſſa cum vxoribus & paruulis, nouas petere ſedes annixa, per Gallias, teſte in commentarijs Cæſare, iter tenuit in Italiam. Profectos autem patria, duxiſſe per Saxoniam, quæ nunc Weſtphalia eſt, & indè tranſmiſſo Rheno, in societatem belli, ex Gallijs accepiſſe Amburones & Tigurinos. Gallici autem ſcriptores, ſolita leuitate, Cimbros vocant Brabantinos, aut Flandrenſes: & alios alijs, pro ſuo arbitrio deputant populis. Sed Ptolemæus, Strabo, Tacitus, Plinius, grauiſsimi teſtes, ſubmouent Gallorum leuitatem, oſtendẽtes qui fuerint Cimbri, habitantes in Cherſoneſo duorum marium. Accedit teſtis alius, omnibus authoritate incomparabilis C. Cæſar, qui in commentarijs teſtatur de Cimbris: Cùm enim de Aduaticis Gallorum ciuitate loqueretur, inter alia dicit: Ipſi erant ex Cimbris Teutoniſque prognati, qui pertranſeuntes Gallias, impedimenta cum inualidis ad arma ſub præſidio reliquerunt: Qui, inquit, cùm iter in Italiam & prouinciam noſtram facerent, his impedimentis, quæ ſecum agere & portare non poterant, citra Rhenum flumen depoſitis, cuſtodiam ex ſuis ac præſidia, ſex hominum millia,

vnà

vnà reliquerant: priuſquàm tamen Italiam per alpes attingerent, longò circuitu ſub ipſis alpibus tranſeuntes, Macedoniam vaſtauerunt: Ibi Papyrius Romanus conſul cùm exercitu fuſus: Indè verò Aurelius Staurus conſulis alterius legatus, cùm exercitus eius deleretur, ipſe viuus in manus Cimbrorum peruenit: & cùm in concilium ab his euocatus, deterreret eos, nè alpes tranſirent, Italiam petituri, quòd diceret Romanos vinci non poſſe, à Bolo rege feroci iuuene occiſus eſt. Ab eiſdem Cimbris, C. Manlius & Q. Seruilius proconſules, victi prælio, caſtriſque binis exuti ſunt, octoginta millia militum ceciderunt, calonum atque lixarum quadraginta millia: Secundùm populi Romani iuſsionem, Cepionis (cuius temeritate clades accepta erat) damnati bona publicata ſunt, primóque poſt regem Tarquinium, ei Imperium abrogatum eſt: Caio Mario (qui nisi illi ſeculo contigiſſet, actum fuiſſet de nomine Romano) propter Cimbricum bellum, conſulatus per plures annos prorogatus eſt: Secundo & tertio conſulatu abſens creatus eſt: Quartum conſulatum diſsimulanter captans, conſequutus eſt. Cimbri vaſtatis omnibus circa Rhodanum, per Pyrenæum ſunt ſaltum in Hiſpaniam tranſgreſsi: ibique multa populati, à Celtiberis retroacti ſunt: reuerſique in Galliam, bellicoſis ſe Teutonis coniunxerunt, priùs tamen vaſtata Hetruria, cùm Romani interim tranſmarinis impliciti bellis, matrem Italiam defendere ab Cimbris nequiuerunt. Hanc autem Cimbrorum expeditionem, nec Cimber quidem glorioſius efferret, quàm eſt à Cor. Tacito cõmemorata: Sexcenteſimum, inquit, & quadrageſimum annum vrbs noſtra agebat, cùm primùm Cimbrorum audita ſunt arma, Cæcilio Metello ac Papyrio Carbone conſulibus. Ex

quo,

quo, ſi ad alterum Imperatoris Traiani conſulatum computemus, ducenti fermè & decem anni colliguntur: Tandiù Germania vincitur: medio tam longi æui ſpatio multa inuicèm damna: non Samnis, non Pœni, non Hiſpania, Galliæve, ne Parthi quidem ſæpiùs admonuêre: quippe regno Arſacis acrior eſt Germaniæ libertas. Quid enim aliud nobis, quàm cædem Craßi, & ipſe Ventidio victus Pacorus, nobis Oriens obiectârit? At Germani, Carbone & Caßio, & Scauro Aurelio, & Seruilio Scipione, M. quoquè Manlio fuſis, vel captis, quinque ſimul conſulares exercitus populi Romani abſtulerunt. Sed huius tam indomitæ virtutis hic tum erat exitus, vt cùm diuiſis copijs Teutones cum Amburonibus ex Gallijs, Cimbri verò ſeorsùm per Vindelicos, alpes penetrârint in Italiam, Teutones victi ſub alpibus ad aquas Seſtias à Mario, Cimbri verò, cùm poſtulatas à Romanis ſedes non acciperent, apud Atheſim pugnantes, duorum conſulum iunctis copijs, Romanæ virtuti conceſſerunt: quam victoriam, etſi Mario magis inſcribendam Romani putauerunt, virtute tamen militum Catuli conſulis rem actam, alij ſcriptores non ſilent. Non tamen ad internecionem tum cæſam gentem crediderim, etſi multa ſint millia interempta. Strabo quoquè teſtis accedit, qui, vt ſuprà meminimus, ſub Auguſto pacem petentes teſtatur impetrâſſe. Poſteà verò, quia Romanis ab ea gente pax fuit, nemo gentis facit vllam mentionem: nec inter noſtros Cimbros inuentus eſt, qui literis mandaret rerum ſucceßiones, in magna veterum, quòd ad literas pertinet, inopia: malebant enim fortiter facere, quàm aut doctè loqui, aut eruditè ſcribere ad memoriam poſterorum.

CAPVT

CAPVT XI.

HAC de Cimbris non iniucunda interpoſita commemoratione, ad Saxones noſtros reuertamur: qui crebris colluctationibus congreſſi Danis, varia fortuna vſi fuêre: nunc ſuperiores, nunc deiecti. Nam Frothoni Magno, cuius tempora ad natum Saluatorem pertigerāt, & filio eius Fridlauo, æquè ad arma victorioſo, regibus tributa pependerunt. Sed iam regno deuoluto ad Fridlaui filium Frothonem puerū duodennem, Saxones iugum excutere maxima vi armorum contenderunt. Principes tunc Saxoniæ fuerunt, Swertingus & Hanefus: qui contractis vndecunq; auxilijs, magno prælio hoſtibus non imparatis concurrerunt. Tam difficili labore diù ſudatum eſt in acie, vt magnitudine ſtragis vtrinq; factæ, vtraq; ſibi pars victoriam reputaret. Dani Saxones, & illi Danos profligâſſe ſunt arbitrati: Contentio ad duellum peruenit: Fidebant Dani Starcatero, monſtroſæ magnitudinis & roboris homini: cuius proceritati virium acrimonia reſponderet, cuiusq; de fortitudine plura in Suedia ſcripſimus. Saxones pugilem præferebant Hamam, æquè inter ſuos fama illuſtrem: cui, vt diſcrimen non recuſaret, tantum ſe auri congeſturos pollicentur, vt molem corporis eius ſuperaret. Virum fortem virtutis & gloriæ maior, quàm auri, cupido tenet. Operas pollicetur: nec terretur gigantæa mole pugilis cum eo congreſſuri: poterat enim maior in exiguo regnare corpore virtus. Ab initio quidem Saxones regem iam ætate adultum, iam rebus fortibus pro inuicto habitum, ad monomachiam depoſcebant: Sed Dani indignum rati, regem imparis fortunæ obiectare homini, Starcaterū illi fecêre vicariū. Venitur in cāpum qui pugnæ metatus eſt: Hama fidutia virium, quòd iuuenili

uenili floreret robore, virum ætate iam fractum, ad luctamen depoſcebat: aggreſſúsque prior hoſtem, pugno petitum ità impulit, vt terræ adegerit nutabundum. Palluerunt Dani: ità enim impellentis Hamæ pugno deiectus eſt Starcaterus, vt genibus nixus, humum mento contingeret. Sed vbi ſenior collegit vires, ſeſe erigens, ad gladium decurrit: non iam luctamine, ſed ferro rem peracturus: nam toto anniſus corpore, gladium diſtrinxit in aduerſum: nec illum feſellit impetus: nam medium Hamæ caput ictum diffidit. Ità peracta victoria Dani tripudiauêre. Hunc ego inſignem exitum tribuiſſe loco nomen ſoleo ſuſpicari, in quo peracta ſit pugna: vt ab eo victo Hama diceretur: vndè poſteà de propinquo erecta vrbs, Hamburgum nuncuparetur: non ab Hammone Libyco: nam eius memoria quomodò potuit ad noſtros permanare? Hac elati victoria Dani, iugum aggrauabant in capita Saxonum: Sed non deerat Saxonibus animus, pro libertate, quæ fortibus viris vita charior eſt, vitam paciſci. Itaq; Haneſus alter ex principibus, non deſtitit liberandæ patriæ per dies & noctes operam impendere: auxilia vndecunquè contrahit: auctisq; in bonum modum copijs, bellum Danorum regi denunciat. Ille verò paratum deduxit exercitum: quem idem Daniæ rex ſemper expeditum habebat: Nam nauibus traiecit Albim: quæ enim vltra fluuium fuêre, priori victoria Danis ceſſerunt. Congreſſi, conſeruêre manus: Ibì dux Saxonum cadens, victoriam hoſti reliquit: & loco pugnæ nomen ſuum indidit: Haneſro iuſſit appellari, quòd Haneſi ſemen ibì moraretur: Nam ſro Dani ſemen vocant. Eum autumo locum, qui nunc Hanoſer, detorto parùm, vt ſit, nomine, vocitatur. Quæ res ad coniecturam accedit, Hamam quoquè, quod diximus,

mus, ſuo loco nomen indidiſſe. Sed in rebus obſcuris ſit locus coniecturæ.

CAPVT XII.

Swertingus alter ex Saxonum principibus, cùm ad liberandam probro patriam omnibus rebus contenderet, nec armis hoſti par eſſet, nec fortuna, non quieuit tamen omnes intentare vias recuperandæ libertati: dolum parabat, quandò dolus, an virtus, quis in hoſte requiret? Daniæ regem ſimulata fidutia accepit in ſua: nil dubitantem quòd armis ſuorum præmunitus, nihil hoſtile formidaret: Medio in conuiuio ignem iuſſit triclinio admoueri: paratis omnibus ex compoſito, quæ conflagrandæ domui inſeruirent.

> *--- Vtcunquè ferent ea fata minores,*
> *Vincet amor patriæ.*

Non dubitauit ipſe cladi accedere, dummodò ſecum hoſtem opprimeret. Ea eſt Deciorum apud Romanos inſignis gloria, caput ſuum pro ſuorum incolumitate deuouere. Nam & in ſacris literis ea res laudis ſuæ habet exemplum. Samſon ille gentis Hebrææ propugnator, cùm genti ſuæ non alio ſe vidit futurum vſui, concutiens, cui omnis imminebat regia, columnam, hoſtes oppreßit, ipſe commoriens. Filij aũt Swertingi, vt vltionem paternæ necis in filio, regni Danici ſucceſſore, præuenirent, adoleſcentem nuptijs germanæ ſororis conciliârunt: ex qua ille filios ſuſcepit patrij regni ſucceſſores. Stetit hoc in rerum ſtatu diù quieta Saxonia. Verſati ſunt fratres reginæ Danorum in regia Daniæ: & tranquillitati rerum ſuarum ſic conſulebant: Regem conuiuijs, & cæteris illecebris deuinctum habentes, donèc Starcaterus vir fortißimus aduentaret: qui, vt in Dania ſcripſimus, ità Daniæ regem ſermone velut igne inflammauit, vt ſacra hoſpitij

ſpitÿ ac menſæ ſuæ temeraret: occiſis in conuiuio leuiris, hoc eſt, vxoris germanis fratribus. Sed tamen tributa in Saxoniam ceſſauêre: iam Saxonibus libertatem ſuam pulchrè per arma tuentibus.

CAPVT XIII.

QVæ interìm in mediterraneis Saxoniæ geſta ſunt, ſilentio teguntur: ipſe Tacitus Auguſtæ ſcriptor hiſtoriæ, nimiùm ſuper his rebus tacitus eſt. Plinius autem in viginti rerum Germanicarum libris totus nobis obmutuit: Nã quæ per hæc tempora à Druſo Nerone Auguſti priuigno geſta ſunt in Germania, in qua ille diù feliciter rem geſſit, penitùs nõ tenemus: nisi quòd Strabo narrat, eundẽ ducem in Amaſi rem nauali prælio geſſiſſe aduersùs Bructeros. (pars fuit illa Saxonũ) Nã Amaſis Saxoniam perlabitur, in Chaucis, hoc eſt Phrisÿs, mari mixtus. Quis igitur neget mediterraneis Saxonibus ducem Romanũ cõſeruiſſe manus: quandò etiã à mari tonans, in Amaſi Bructeros, hoc eſt, fluminis accolas, nunc dictos Weſtphalos, olìm Saxones, & antè Bructeros, pdomuit: Cuius per omnem Germaniam diù inter proceres tam celebre nomen fuit, vt cum ingenti deſiderio memoriam illius repeterent. Teſtatur Petrarcha extitiſſe ſua ætate Romæ triumphalem arcũ Druſi Neronis, cum inſcriptione, cuius caput diſiectum legi non poterat: ſed tamen hos verſiculos tum à ſe lectos in illo:

— Ad diuortia Rheni
Peruaſi, hoſtiles depopulatus agros,
Dum tibi Roma decus, æternáque ſudo trophæa:
Hiſter pacatis lenior ibit aquis.

Tantique fecit res in Germania geſtas, vt filium exindè Germanicũ iuſſerit appellari. Ad Salã vſq; fluuium, quod conſtat, peruenit: Albim an tetigerit, incompertum

tum eſt: Nam vltra Albim vetuit Auguſtus legiones ſuas tranſire: ſatis ducens, gentem intra eum limitem in fide continere: in quibus ſine controuerſia Saxones erant: ſiue tum Saxi, ſiue Catti dicerentur. Germanicus quoquè Druſi filius, bono patri in Germania optimus natus filius, patriam ditionem cum ſumma laude regebat: exemplo patris in manſuetudine & lenitate plura in Germanis quàm ſeuero imperio procurans. Meminerat periculum Quintilij Vari: qui ſub eodem Auguſto cùm inſolentiùs liberæ genti imperare contenderet, cum tribus legionibus à Germanis eſt ad internecionem deletus. Quam rem fertur idem Auguſtus tam tuliſſe indignè, vt inſanientis more caput illidens parieti, exclamaret: Redde Germaniam Quintili Vare, redde Germaniam. Reddidit Druſus Nero, priuignus eius, vt diximus, vir manſueti animi: quem Roma expectabat Auguſto ſucceſſorem, niſi illum mors ante Auguſtum abſtuliſſet: Eadem fuit expectatio de filio Germanico, vt Tiberio ſuccederet: ſed illa quoquè fruſtrata eſt. Ad Saxones redeamus.

CAPVT XIIII.

SIwarus per ea tempora quidam ex nobilitate Saxonum eò prouectus eſt, vt cùm regia Danici generis ſtirps prælijs exciſa, ad vnam Geritam puellam deueniſſet, iámque procerum voluntate, eum regem Dani ſibi depoſcerent, quem illa dignaretur maritum: hoc certè decernentes, ſuæ quiſque ſpei ſeruiebant, exiſtimantes vnum aliquem ex ſuo numero deligendum à puella maritũ. Sed ſordebant nobili puellæ natales omnium procerum ſuorum, quibus ipſa regina iuſto emineret principatu. Siwarus aũt Saxo & ipſe interpoſitis amicis, rem ſtatuit pertentare. Non recuſauit puella, ſed grauem

uem ac difficilem conditionem placito inuexit: obtendens, procanti, futurum ſpondens quod peteret, ſi ille regni Danici membra per proceres diſtracta, adunaret. Equidem rege deficiente, cùm iuſtum vacaret imperium, quiſque partem ſibi deſumpſit quam pro ſua defenſitaret. Egit tum Siwarus cum regni primoribus: alijs ære nundinatis, alijs per arma deterritis, alijs etiam per promiſſa ad ſe inclinatis, vt vni ſibi pars magna cederet regnaturo. Parantur regio luxu regales nuptiæ: nec deerat aliquid ſpei præter expectatum nuptiarum diem. Erat quidam Noricæ ſtirpis regio de ſanguine nobilis adoleſcens Haldanus, qui ad eaſdem nuptias adſpiraret: Nam eadem illi puella nonnihil ſpei fecerat: ſed quòd tum diuturnam & longinquam militiam ageret, iamdudùm nihil ex eo certi compertum eſſet, fato functus credebatur: apud Ruſſos enim militabat. Fama verò nuptiarum, quòd Saxo virgine regia & regno donaretur, ad aures vſque perlabitur Haldani: Deſeruit quæ tractabat omnia: & raptìm exercitu contracto, ipſis nuptijs interuenit: & diſpoſitis per opportuna loca militum præſidijs, ſæuiebat in conuiuantes. Primùm verò ſponſum ferro perculit: indè reſiſtentes ſine diſcrimine repulit. Habebat verò non paucos in regno & regia, vt fit, qui occultè illi fauerent: & vbi peruentum eſt ad rem, etiam partes eius adiuuarent. Ad extremum ergò omnes qui votis eius aduerſarentur, perdidit: ſponſam abduxit: qua ad legitimas nuptias cum regno eſt potitus. Hæc ſunt, quæ de Saxonum antiquitate Danicus ſcriptor, ſolo nomine Saxo, (quod in ea gente nonnunquàm vertunt in proprium) commemorat: cætera iacent ſepulta.

CAPVT XV.

PER tempora autem Veſpaſianorum principum, Bataui, Cattorum, qui & Saxonum, congentiles, grauiſsimum bellum in Romanos præſides geſsêre, tribus per ea tempora ducibus ſiſi. Nam Iulius Ciuilis rebellionis author, Claſsicum & Tutorem, duos in vicina gente præſtantiſsimos duces, in ſocietatem belli acciuit: multáque geſsêre præclara facinora, quæ facundiſsimus ſcriptor Cornelius proſequitur: ſed minimè in fragminibus, quæ ex illo tenemus, exequitur: Exitum tamen illum aduertimus, vt poſt multa, quæ varia inter partes fortuna geſta ſunt prælia, reconciliatio interuenerit: cùm oſtenderet Cerealis Dux Romanus Ciuili impunitatem, & populo factorum abolitionem. Sed neque Batauorum res exequi in profeſſo nobis eſt, neque ſi velimus, bona nobis facultas ſuppetit, quòd nulli rerum extant annales. Saxonum res ſuſcepimus aliquantùm è tenebris in lucem eruêre: quorum ſi teneremus fideli teſtimonio res geſtas, cerneremus primordia eius gentis eſſe digna clariſsimis rebus, quas per ſequentia ſecula peregerunt. Quis enim ſperare debet quotidiè ad mare luctantes Saxones, qui in Phinniam, Suediamq́ arma protulerunt, domi fuiſſe quietos: & nihil cum Thuringis, nihil cum Wandalis vicinis rerum habuiſſe? Inuidit autem fortuna minoribus, quòd Maiorum ſuorum præclara facinora nullis literis excepit. Non defuiſſe Saxones crediderim maximo illo Romani Imperatoris Marci Antonini in gentem Marcomannorum bello: quod omnibus Romani Imperij viribus geſtum, nihil terroris & laboris minus habebat Punicis illis bellis, quæ inter maxima Romani populi ſolent numerari. Sed neque Marcomannorum, neque Saxonum

num aliquis rem in literas miſit : hoc ſolum tenemus, quod Romani ſcriptores ad Imperij gloriam extulerunt : fortia hoſtium facta ſilentur. Hominem cernimus imminere leoni, quia pinxit homo : ſi nôſſet pingere leo, aliam picturæ formam cerneremus. Sed hæc interim queri poſſumus, emendare non poſſumus.

CAPVT XVI.

VSque ad hæc tempora, circiter annos poſt natum Chriſtum trecentos, in Romana hiſtoria nullam comperio Saxonum mentionem ſub eo vocabulo : ſed quod ſæpè querimur, ſi Tacitus & Plinius loquerentur, qui aut laceri, aut nulli extant, ex montibus & fluminibus deſignatis facilè intelligeremus gentem Saxonum, etiamſi alijs vocabulis inſcriberetur. Sed vtamur conceſsis. Primus Eutropius, & eum ſequutus Oroſius, temporibus Diocletiani & Maximiani Imperatorum, hanc gentem nominauit. Carauſius, inquit Eutropius, cùm apud Bononiam (illam dicit Gallicam in Picardia) per tractum Belgicæ & Armorici, pacandum mare accepiſſet, quod Franci & Saxones infeſtabant: multis barbaris ſæpè captis, nec præda integra, aut prouincialibus reddita, aut Imperatoribus miſſa, cùm ſuſpicio eſſe cœpiſſet, conſultò ab eo admitti barbaros, vt tranſeuntes cum præda exciperet, atque hac occaſione ſe ditaret, à Maximiano iuſſus occidi, purpuram ſumpſit. Iiſdem penè verbis id teſtatur Oroſius, & in ſua Britania commemorat Beda. Audiant Gallici ſcriptores, qui Frācos producunt à Mæotidis paludibus ſub Valentiniano Imperatore, necdùm hoc tempore nato. Audiant & Saxonum primordia à temporibus Theoderici regis Francorum repetentes, qui ex hoc tempore in ducentos annos necdùm edebatur in lucem. Agnoſcant Francos & Saxones

iam nunc ſub Diocletiano littora Galliarum infeſta habuiſſe. Quanquàm de Francis maiores etiam ineptiæ memorantur, quòd originem ducant à Troianis, & conſederint ad paludes Mæotidas in Sicambria. Quid autem per tot egerint ſecula, quos duces habuerint, ne ſomniari quidem poſſunt. Et quidem Sicambria non ad Mæotidas paludes in Oriente, ſed ad Rheni fluenta fuit in Occidente, teſte Cæſare, Strabone, Ptolemæo, & omnibus Coſmographis. Inepti homines eò confugiunt, vt dicant aliam Sicambriam fuiſſe hic & ibì: nec tamen vnum ex Geographis teſtem producunt: & vt mille tergiuerſationibus vtantur, conuincit eos propria fabella de mendacio, quòd aiunt ſub Valentiniano Francos migrâſſe in Germaniam: Nam teſtes omni exceptione maiores quos nominauimus, conuincunt ſub Diocletiano Francos habitâſſe in Germania, cùm excurrerent ad prædam in mare Britanicum cum ſocijs Saxonibus. Accedit alius teſtis Diuus Hieronymus, qui in Hilarionis vita teſtatur ſub Conſtantio Imperatore veniſſe nobilem iuuenem ex genere Francorum: Ea, inquit, gens media inter Suevos atque Saxones habitat. Quid poteſt expreſſiùs dici? quid ad confutandam fabulam validiùs? Inuentus eſt ex Gallicis ſcriptoribus, homo qui configeret cornicum oculos, quique, vndè prodijſſet fabula, aperiret: cuius hæc verba ſunt: Valentinianus, inquit, Cibalienſis ex filia Genebaldi Sicambrorum regis, quem alio nomine dixêre Priamum, natus, peruenit ad Imperium: Sicambriani, id eſt, Franci, ab eo inuitati ſunt ad debellandos Saxones ſupra Lanum habitantes (à quo fluuio Alani dicti ſunt) in Oceani littore reſidentes ſupra Rhenum: qui Romanum aliquandò Imperium incurſabant:

bant: & quia debellari commodè non poſſent à Romanis, ad paludes intranſibiles, quibus ſe tutabantur, promiſit, ſi gens Sicambriana dicta, Saxones debellaret, quòd tributo decennali laxarentur.

CAPVT XVII.

Haec ſunt Gallici ſcriptoris verba: in quibus attende prudens lector: Alanos Aſiaticos eſſe populos in vaſta Scythia, quos in Romanis prouincijs aliquandò legimus diuerſatos: ſed quādò tranſiërint, incompertum habemus: niſi quia legimus eos cū Wandalis veniſſe primùm in Gallias & Hiſpanias, indè Gothis adhæſiſſe in Bætica. Quem autem fluuium dicit Lanum, non agnoſcimus: nullus enim eſt in Saxonum regione hoc nomine riuus: Si tamen diceret Salanos, hoc eſt, habitantes ad Salam, poſſemus Saxones agnoſcere: Sed tamen hoc compertum eſt, Saxones à Francis debellandos, iuſſu Valentiniani deſignari: Nam & Oroſius expreſſè de eodem Imperatore ait: Valentinianus Saxonum gentem in Oceani littoribus & paludibus inuijs ſitam, virtute atque agibilitate terribilem, periculoſam Romanis finibus, eruptionem magna mole meditātem, in ipſis Francorum finibus oppreſſit. Hic videant fabulatores, vndè ſit nata erroris occaſio. Saxones erant, non Alani, niſi Salanos dixeris, in paludibus Oceani occidentalis, non Mæotidis orientalibus. Annumerat autem Chaucorum, hoc eſt, Phriſonum, gentem Saxonibus, quòd multa illis bello ſocietas eſſet: illi enim paluſtribus locis habitant: Nam Saxones campis habitāt apertis. Subnectit: Quos in Francorum finibus (quæ nunc Franconia dicitur, olìm Sicambria) adiutus gentis illius armis, Imperator repreſſit. Nā quòd decennalem fabula commemorat à tributis immunitatem, & exacto decennio rebellionem ad Imperium,

vanum arbitror: Nam Valentinianus ſolis annis vndecim fuit in Imperio: nec Sicambris, hoc eſt, Francis ſuis, vlla arma oſtendit. Hæc quadam digreſſione de Francis non inutili, ſint ſatis: quandò Saxonum Francorumq́ ſocietas in maritimis ſpolijs nos euocauit: diutiùs tamen quàm vellem, me fabella detinuit: mâllem enim res geſtas tibi lector obtendere, quàm cum laruis pugnare. Sed quid faciemus ſuperbiæ Gallorum? qui fabellas tales adorant in gremio: nec tamen infructuoſum erit errores dimouere, in quibus commemorādis magno flatu ſe Gallici ſcriptores ſonoros & eſſe putant, & gloriantur. Saxonum autem primordia ſcribentes, anteà retudimus: & iam ſe conuictos agnoſcant: quandò tot ſunt teſtes grauiſſimi, diù ſediſſe hanc gentem in ſua prouincia, priuſquàm Theodericus Francorum rex, cuius temporibus Saxones ferunt aduentâſſe, naſceretur. Fabulam autem vndè cōpegêre de mercata à Thuringis terra, & diſſeminato puluere, poſteà attingemus. Hoc autem nunc intelligant, longè vetuſtiorem eſſe gentem, quàm ſint illi arbitrati: Credant Saxoni, Ptolemæo, Eutropio, Hieronymo, Oroſio, qui vna voce teſtantur, Saxones in ſua prouincia diù ante Theodericum conſediſſe.

CAPVT XVIII.

QVid domi potuerit ea tempeſtate gens Saxonum, ex his rebus conijciamus, quas foris geſſerit. Nam circa annum Chriſti quadringenteſimum quadrageſimumnonum cùm Britones, gens inſulam Oceani præclaram incolens, quæ nunc Anglia dicitur, à Pictis & Scotis premerentur: nec à Romanis, iam magno bello implicitis, vltrà auxilium impetrarent, aliquandiù ſuis ſe viribus ſunt tutati: ſed cū impares hoſtibus & viderentur & eſſent, ab proximis Germaniæ littoribus Saxones

ad

ad ſtipendia deuocabãt, vt propugnatores eorum fierent in hoſtes: quod quo ordine geſtum ſit, paulò altiùs repetemus, teſtem introducentes illius gentis domeſticum, & apud omnes authoritatis non vulgaris, venerabilem Bedam Anglicum, Anglicanas res perſcribentem: Picti, inquit, gens, vt putatur, Scythica, longis nauibus aduehitur Hyberniã, ſedes ibì petitura: eam tunc Scoti tenuêre: qui ſuper hac re ab aduenis interpellati, reſpõderunt, locum aduenis in prouincia non eſſe, ſed humanitatis ſe habere conſilium, quod illis impertiantur: eſſe non longinquam inſulam, quam ipſi ſereno cælo videre conſueſcerent, habitatoribus non admodùm plenam, agris ſuis longè feraciorem, cælo mitiorem, quam comprahendere contendant: ſi armis ſuis indigeant, venturos auxilio. Hac reſpõſione placati Picti, abiêre: & aquilonares partes monſtratæ inſulæ non magno negocio appræhẽderunt, ibì ſedentes. Scoti autẽ non longè poſt ea tempora & ipſi in Hybernia ſibi non diutiùs manendum, ex quibuſcunq; cauſis, putauerunt: vtentes conſilio, quod antè Pictis oſtenderant, nauigabant in eandem inſulam: & Pictis aliquandiù reſiſtentibus, numero & armis præſtantes, præualuerũt: ità vtraq; gens eam inſederat prouinciam, quæ iã diù Scotia eſt appellata: quã à Britania increſcẽs maris æſtus dirimit: cæterùm obſeruato tẽpore maris refluentis, ſicco veſtigio peruenitur ab altera in alterã. Cũ antẽ vtriq; genti anguſta prouincia eſſet, ampliandas ſedes cõmunibus viribus decreuerunt. Itaq; apparatis nauibus, & vada & portus Britaniæ reliqua tentauerunt: & copijs militum ſuorum expoſitis, incolas in anteriora retrudere ſunt conati.

CAPVT XIX.

BRitones cùm iãdudùm Romanis paruiſſent ab Iulij Cæſaris tẽporibus, qui primus claſſe ab Gallis inſulã introi-

introiuit: deindè ſub Claudio per miniſterium Veſpaſiani tunc ducis, poſteà imperantis, eam deditam pro Imperio recipientis: quam rem tanti fecit Imperator, vt filium ex ea Britanicum iuſſerit appellari: Deindè ſub Imperatore Seuero, qui grandi foſſato prouinciam in ea Romanam diremit ab hoſtica terra: qui etiam in ea vitam finiuit: & continuato in ea Imperij iure, etiã Cõſtãtius Magni Cõſtantini pater, iam Auguſtus, ibì clauſit diem extremum: tumulatus Eboraci. Cùm ergò, vt dicere cœpimus, ad hæc vſque tempora Romanis paruiſſet prouincia, iã Britones preſſi à Pictis & Scotis, auxilium Romanorum implorauêre: Præfuit Gallijs pro Romanis ea tempeſtate Aetius patritius ſub Imperatore Valentiniano eius nominis III. Is implorãtibus ſocijs legionem militum ex Gallijs miſit: cuius præſidio ab hoſtibus ſecuri defenſiq; Britones quieuêre. Sed cùm grauioribus motibus Galliæ quaterẽtur, reuocabat eam Aetius legionem, vt Gallijs conſuleret. Per quæ tẽpora Picti & Scoti cernentes Romano præſidio nudatos Britones, grauiùs inuasêre. Illi ad ſolita recurrentes conſilia, miſerabiliter ab Aetio poſtulauerunt legionem remitti: quòd iam præter libera corpora, quæ ipſi Romanis deberent, nihil reliquum haberent: Si tueretur, eſſe ſpem recuperandorum omnium: ſi minùs, iam præter miſeram animam, quam pro libertate ponerent, habere ſe nihil. Aetium etſi calamitas ſociorum grauiter permoueret, maior tamen cura animum perurebat, quòd Huni, Gepidæ, Wandali, Sueui, Saxones, Alani, & multæ prætereà barbaræ nationes, Gallijs imminerent: ità vt omnium militum copia ad tutandam regionem opùs videretur, auxilium implorantibus Britanis mittere non potuit: ineundũ enim fuit grauiſſimũ illud & omni ſeculo memorabile prælium in campis

pis Catalaunicis: Iubebat bono eſſe animo ſocios, & ſuis ſe aliquandiù viribus ſuſtinere: quam primùm poterit, ſe præſidia miſſurum. Operæprecium putaui verba Bedæ inſerere: & ex epiſtola lachrymis plena partem ponere, quam Britones Aetio misêre: Aetio ter conſuli gemitus Britanorum: & priùs interpoſitis quibuſdam hæc inferunt: Repellunt barbari ad mare, repellit mare ad barbaros: inter hæc oriuntur duo genera funerum: aut iugulamur, aut mergimur. neque tamen per hoc quicquam auxilij impetrârunt. Nam Aetium inprimìs Gallicanæ expeditionis cura totum occupauit: & Hunorum apparatus, qui dietim nunciabatur, deterrebat, nè quas haberet copias, diminueret: qua ratione nequiuit Britanorum precibus ſatisfacere. Itaque Romani ciues qui Britaniam frequentes diuerſis ex cauſis inhabitabant, & ipſi ſimul Britani cùm ſe à Pictis & Scotis diutiùs tueri diffiderent, Anglos Saxones, datis in ſtipendium pecunijs, ex proximis Germaniæ littoribus conduxerũt præſidio affuturos: qui quidem Saxones cognomento Angli, duce eorum Vortegerio inſulam ingreſſi, Scotos atque Pictos prælio repreſſerũt ſuperatos: Sed ipſi poſteà mercenarij Saxones ambitione ducti, magìs Britonibus, quã Picti aut Scoti hoſtes, nocuerunt: Romanos enim ciues, & Britanorum primores, maiori ex parte vario genere mortis interfecerunt: ex eoq; tempore cœperunt Saxones Angli Britaniæ dominari. Sic memorant Itali ſcriptores.

CAPVT XX.

BEdam indigenam, quem teſtem introduximus, his de rebus ſcribentem, quia multis incomperta res eſt, Saxones Britaniam de ſuo nomine, quòd Angli dicerentur, dixiſſe Angliam, audiamus: vt erubeſcant in-

ſcitiam

ſcitiam ſuam, qui Saxones ex Britania ortos fabulantur, neſcientes, Britones ex Anglis Saxonibus Anglorum nomen mutuâſſe! Verba eius ponenda ſunt: Anno, inquit, ab incarnatione Domini CCCCXLIX. cùm Orientis Imperium teneret Martianus, & Valentinianus Auguſtus Occidenti praeeſſet, Anglorum ſiue Saxonum gens inuitata à rege Britonum Vitigerio, Britaniã tribus longis nauibus aduehitur: & in Orientali parte inſulæ, iubente eodem rege, locum accepit commanendi: quaſi pro patria pugnatura: re autem vera hanc expugnatura ſuſcepit. Inito ergò certamine cum hoſtibus, qui ab aquilone ad aciem venerãt, victoriam ſumpsêre Saxones: quod vbi domi nunciatum eſt, ſimul & inſulæ fertilitas, & ſegnitia Britonum, mittitur confeſtìm illo claßis maior armatorum, ferens manũ fortiorem: quæ præmiſſæ adiuncta cohorti, inſuperabilem fecit exercitum. Suſceperunt ergò qui aduenerant, donantibus Britonibus, locum habitationis inter eos ea cõditione, vt pro patriæ pace & ſalute in hoſtes militarent: illis militantibus debita Britones ſtipendia ferrent. Aduenerant autem de tribus Germaniæ titulis fortioribus, id eſt, de Saxonibus, Anglis, Iutis: De Iutarum origine ſunt Cantuarij & Vectuarij, hoc eſt, ea gens quæ Vectam tenet inſulam, & ea quæ vſq; hodiè occidentalium Saxonũm Iutarum natio nominatur, poſita contra inſulam Vectam. De Saxonibus, hoc eſt, ea regione antiquorum Saxonum, venêre orientales Saxones, meridiani, & occidui. Porrò de Anglis, hoc eſt, de illa patria quæ Anglia dicitur, & ab eo tempore vſq; hodiè manere deſerta inter prouincias Iutarum & Saxonum perhibetur, orientales & mediterranei Angli, pariterq; tota Nordhumbrorum progenies, id eſt, earum gentium quæ ad boream fluminis Humbri inhabitãt, cæteriq; Anglorum

glorum populi ſunt orti. Duces fuiſſe perhibentur eorum primi, duo fratres Hingeſt & Horſa: è quibus Horſa poſteà occiſus in bello à Britonibus, hactenùs in orientalibus Cantiæ partibus monumentum habet ſuo nomine inſigne. Erant autem filij Wetgiſli, cuius pater Vecti, cuius pater Vecta, cuius pater Voden: de cuius ſtirpe permultarum prouinciarum genus regium, originē duxit. Nō mora ergò cōfluentibus in inſulā certatim gentiū memoratarum cateruis, grādeſcere cœpit populus aduenarū, ità vt ipſis quoq; qui aduocauerant, indigenis eſſent terrori: cùm ſubitò inito ad tempus fœdere cū Pictis, quos longiùs iam bellando pepulerunt, in ſocios arma vertere incipiunt: & quidē primùm annonas ſibi abundantiùs ſubminiſtrare cogunt: proteſtantes, ni facerēt, ſe rupto fœdere omnem regionē vaſtaturos. Nec ſegniùs exequuntur: Siquidem, vt breuiter dicā, accenſus manibus paganorū ignis, iuſtas de ſceleribus populi vltiones expetijt: non illius impar qui quondàm à Chaldæis Hieroſolymarū mœnia, immò & ædificia cuncta conſumpſit. Sic enim & hic agente impio victore, immò diſponente iuſto iudice, proximas quaſq; ciuitates agroſq; depopulans, ab orientali mari ad occidentale, nullo prohibente, ſuū continuauit incendiū: totamq; penè inſulā pereuntis ſuperficies obtexit. Ruebant ædificia publica ſimul & priuata: paßim ſacerdotes inter altaria trucidabantur: Præſules cum populis ſine vllo reſpectu honoris, ferro pariter & flāmis abſumebantur: nec erat qui crudeliter interēptos ſepulturæ traderet. Igitur nonnulli de miſerandis reliquijs in montibus cōprahenſi, aceruatim iugulabantur: alij fame confecti, protendētes manus hoſtibus dabant, pro accipiendis alimentorū ſubſidijs, & æternū ſeruitiū ſubituri, ſi tamen nō continuò trucidarētur: Alij trāſmarinas regiones dolētes petebāt: Alij

præ-

præſtolantes pacem, in patria trepidi pauperem vitam in montibus & ſyluis & rupibus, mœſta & afflicta mente ſemper agebant. At vbi hoſtis exterminatis diſperſiſq; inſulæ indigenis, domum reuerſus eſt, cœperunt & illi paulatim vires animoſq; reſumere, emergentes de latibulis quibus abditi fuerant: & vnanimi auxilium cœleſte conſilio petentes, nè ad internecionem vſquequaquè delerentur. Vtebantur eo tempore Ambroſio Aureliano duce, viro modeſto: qui ſolus fortè Romanæ gentis, tempore præfatæ tempeſtatis ſuperfuerat, occiſis in eadem parentibus, regium nomen & inſigne ferentibus. Hoc ergò duce pugnam capeſſunt Britones: & victores prouocantes ad prælium, victoriam Deo fauente ſuſcipiunt: & ex eo tempore nunc hoſtes, nũc ciues vincebant, vſque ad annum obſeſſionis Badonicij montis: quandò non minimas eiſdem hoſtibus ſtrages dabant, quadrageſimo circiter & quarto anno aduentûs eorum in Britaniam. Hæc verbis venerabilis Bedæ repetere volui, quo maior eſſet fides hiſtoriæ.

CAPVT XXI.

HIs teſtimonijs Bedæ adijciendum putaui: cùm dicit ille, Anglorum in Saxonia patriam, ex illo eorum in Britaniam tranſitu vacuatam dici, non ità accipiendum, quaſi ea regio habitatoribus indigeat, cùm emittat quotidiè qui per omnes ſe prouincias diffundant: ſed quòd tum deſiderare viſa ſit cultores, cùm tam frequentes ad militiam commearent. Angli quidem, teſte etiam Ptolemæo, vocati ab olim, ſed ætatis proceſſu corrupto (vt fit) vocabulo, pro Anglis Angiri dici cœperunt, quorum princeps Wedekindus poſteris ſeculis toti prouinciæ dominabatur illo tempore, quo Magnus Karolus prouinciam omnem Saxoniæ ad ſacra Chriſti cogeret: hodieq;

dieq́ principes Saxoniæ ſe duces Angriæ & Weſtphaliæ præferunt in titulis. Colonienſ. quoquè Archiepiſcopus ex die deſtituti Henrici Leonis, illum ſibi aſſumpſit inſcriptionis inter alios titulum. Hoc quoquè non prætereundum, quòd cùm Beda genus regium commemorans, Vecti & Vectam nominet, hodiè extare oppidum cum arce, & fluuium eius nominis, in teſtimonium antiquitatis. Sed & illud adÿciendum, quòd poſteaquàm Angli Saxones omnem inſulæ principatum cum tranſlato etiam nomine deſumpsêre, Britones præter eos qui bellorum tempore ſe tempeſtati ſubtraxêre, populariter egreßi, in continentem Galliarum, ex aduerſo Britaniæ littore ſe collocârunt: eamq́ de ſuo nomine dixêre Britaniam: quod etiam in hodiernum diem prouincia vocabulum ſeruauit. Sed quam ſuæ originis inſulam ſeruare nõ poterant, Angli Saxones Angliam de ſuo nomine dixêre: Britones viciſſim apprehenſam Galliæ regionem, ſuo nomine ſignârunt: inq́ ea meliorem ſortiti fortunam, in id roboris excreuerunt, vt qui pridèm ſuam tueri non poterant, nunc alienam apprahenſam non ſolùm defenderant, ſed ex ea reliquam etiam Frãciam regibus fecere infeſtam: ſemper contumaces, ſemper Francorum regibus infenſi vſqueadeò, vt cum ſequentibus ſeculis Normanni Galliarum littora apprehendiſſent, eaq́ ex fœdere regum tenerent, adiecta eſt eiſdem Normanniæ ducibus etiam prouincia Britaniæ: quam malè ſibi parentẽ, vt pridèm Franci, ſic poſteà Normanni ſunt experti: quod etiam in noſtra Norwagia ſignificauimus. Multis verò ſeculis ducem ſuum ſortita eſt Britania vſque ad ætatem noſtram, qua nouiſſimus dux Franciſcus, ſola filia relicta decedens, Romanorum regi Maximiliano, cum deſponſa filia eius potiundæ ſpem fecit: ſed præuenit eum rex Franciæ

D *Karolus*

Karolus VIII. qui deductam puellam Romanorum regi, vbi Franciam pertranſire conſtituit, detinuit: ſibi iunxit, reginam vocauit: & ipſe moriens ſine prole, ſucceſſori ſuo Ludouico pridèm Aurelianenſi duci, pridèm ſororio ſuo relictam coniugem habere fecit: monſtroſis ſemper nuptijs infelicem fœminam, nulli prouenientem marito, niſi quem iure tenere non poterat. Ea nouiſſima ſtirps Britaniæ, nunc alterum ſortita thalamo regem, hodiè eſt regina Franciæ.

CAPVT XXII.

MVlta deindè multis ſeculis in Anglia ſequuta ſunt bella: ſæpè Galli incurſârunt, ſæpiùs Picti & Scoti: ſed Saxonibus gladio ius ſuum tuētibus, diuiſæ cœperunt eſſe gentium manſiones, vt Britones in ſua patria manentes, qui iam ex magna parte Chriſti iugum ſuſceperant, in ſuis finibus conſiſterent: Saxones verò gentilitia ſordentes fœditate, ſuis etiam ſe terminis in inſula capaci continerent: donèc miſerante Chriſto, & illi per inſtantiā beatiſſimi Papæ Gregorij, Euangelicum iugum ſuſciperent: cùm ille, vt ſcribitur, Anglorum Saxonum fortè pueros ex Britania captos Romæ cerneret venales. Quæ res indicio eſt, Romanos in Gallijs duces, non deſtitiſſe ab infeſtatione Britaniæ, in qua captos Anglorum Saxonum filios Romæ venundarent. Hanc ergò gentis Saxonum in Britaniam, quam de ſuo dixêre nomine Angliam, tranſitionem, in præclaris gentis facinoribus numerantes, hoc loco amputabimus: relinquentes quæ illic geſta ſunt annalibus Anglicorum: quos, vt audio, habent expeditiſſimos. Quòd autem inuitati in prouinciam, ſedes acceperant, ſed perfidia vſi, arma verterant in ſocios, non laudo perfidiam: nec excuſo in ſociam nationem violentiam: ſed pro illorum ingenio temporum,

porum, magnificum erat in aliena prouincia ſedes tueri: quod fecêre Frãci in Gallijs, Gothi in Hiſpanijs, & item Saxones in Britania: & ipſi rerum domini Romani, quid aliud fecêre in orbe Romano, magnũ regibus beneficium præſtantes, ſi illos regio nomine dignarentur: non abripientes quod non poterant adimere, & beneficium de eo facientes, quod per vim armorum non inuasêre: vbi non tam ſæpè voluntas defuit, quàm facultas. Sed hæc interìm: in Saxoniam reuertamur.

CAPVT XXIII.

SAxones igitur qui, alijs in Britaniã migrãtibus, domi ſederãt, intereà nõ omninò quieta tẽpora habuêre: inuitante Aetio Romano patritio, cùm Hunorũ bellũ immineret, nõ difficilè paruerunt: Nam armatis copijs non paucis, tãto exercitui deeſſe non ſunt paſſi. Tanti autem tum conuenêre diuerſarum nationũ, & tam magni exercitus, quantos in Europam nunq̃ conueniſſe in ſubiectis Toloſæ campis conſtabat: Catalaunicos tunc vocabant: cum Romanis, quorum dux Aetius, vir militari diſciplina eruditiſſimus, Wiſigothæ, quorũ rex Theodericus cum filio Thuriſmundo: Burgũdiones hac parte ſtabant. Franci iam recèns ex Germania Rhenum tranſgreſſi in Gallias, quorum rex Merouæus, qui Clodioni patri ſucceſſit. Saxones genus hominum ea tempeſtate Romanis incompertũ: Nam quid rerum cum illis habuerit Druſus Nero Auguſti priuignus, iam in obliuionẽ tranſierat: magìs verò quid cum Cimbris, quibus tum Teutones Saxones iunxêre arma: Lutetiani quoq; Pariſiẽſes, in quem locum Franci non longè pòſt regni ſedẽ conſtituerũt, hac acie militauêre Romanis. Ab Hunorũ autem parte ſtabãt cũ gente tũ validiſſima, & multarũ victrice nationũ, Gepidæ, Oſtrogothi, tres fratres æquè reges: in

quibus erat pater Theoderici, poſteà Italiam magnificè regentis: Marcomanni, Quadi, Heruli, & Thuringi: qui omnes ad quingenta millia numerum expleuêre. Acies in hunc modum ſtructæ ſunt. Attila imbellem mulierum puerorumq; turbam inter carros, quorum vis maxima ſuo exercitui inerat, ad proximos colles primùm ſemouit: & indè ſtructa apertis campis acie, ſeſe cum Hunis ſuis medium locauit: Oſtrogothos reges ſiniſtro, Ardaricum Gepidam dextro cornibus præfecit. Structuros autem Theodericum Aetiumqúe, tardauit cõperta Sigibaris Alanorum regis perfidia: quem reſciuerũt ab Attila corruptum cõſtituiſſe, cùm primùm conſeri pugnam eſſet cœptum, ex cornibus, in quorum altero ſperauerat locari, ad hoſtes tranſire, vt laborantibus in prælio Romanis & Wiſigothis à tergo inſtaret: Veriti tamen duces, nè, ſi in perfidum Sigibarem acerbiùs decernerent, Alanos peßimo loco & tempore abalienarent, & duplici damno eos quibus ipſi carerent, hoſtico adderent exercitui, dißimulârunt: Sigibareq; quid fieret ignorãte, municipij, quod Toloſæ ille proximum tenebat, portas ab extra obice muniêrunt: & ſtationes, nè Huni poſſent ingredi, addiderunt: ipſum verò regem cum Alanis curârunt acie media cum auxilijs contineri. Theodericus exindè cum Thuriſmundo filio & Wiſigothis, nè Oſtrogothis concurrerent, ſiniſtrũ, Aetius cum Romanis & Burgundionibus ac Merouæo Francorum rege, dextrũ cornu tenuêre: Saxones cum Alanis media acie ſunt Hunis obiecti. Fortè erat in campo tumulus vtriſque caſtris pari ſpatio proximus: de cuius opportunitate, vt apparuit, maxima, cùm exercitûs duces certâſſent, occupauit Thuriſmundus: Concurrentibus indè cornibus, prælium vbiquè eſt initum pro numero & multitudine maximum

atro-

atrociſsimúmque: Sed in tanta barbarorum quæ vtriſq; inerant caſtris colluuione, adeò multiplex, adeò varium, vt nec ipſi qui aderant, pugnatores intellexerint, quo ſint ordine commiſſa certamina: Cædem verò inauditam, ac in medio campo riuos ac ſanguinis torrentem fuiſſe, taliter ſcribetibus conſentio: quod neceſſe fuit accidere, cùm hincindè armatæ legiones, in quam iratæ ſæuirent, inconditam ac propè inermem multitudinē hoſtium obiectam habuêre: indè ardentes inter ſe ſummis odijs Scythæ, mutua feritate ac ſæuitia concurriſſent. Dum autem recedentes Hunos, & in fugam verſos, ardentiori animo inſequitur Theodericus Wiſigotha, ſuorum magìs preſſura alliſus, quàm hoſtium ferro interfectus occubuit: & tūc prælium, quod ad ſerum diei erat cœptum, in dubiamq; noctem continuatum, interuentu vmbrarum vtrinquè diremptum eſt. Attila poſtquàm ſe magna cum clade ſuperatum videt, intra carrorum ſepta cōfugit: ſcutatisq; in circuitu, vt valli ſpeciem pro carris ſtantes exhiberent, diſpoſitis, ſagittarios adiungit: vim hoſtium, quæ improuiſa fieret, quoàd acies ſtrueretur, propulſaturos: Et nè aut viuus in poteſtatem hoſtium veniret, aut mortuus careret ſepultura, iumentorum clitellas in ſtruem congeſsit: in qua, ſi durius quid accidiſſet, ſe gladio à domeſticis confodi, ac ſubiectis ilicò flammis cremari iuſsit. Cæſa fuiſſe eo in prælio ex vtroque exercitu CLXV. millia, qui minùs, qui plùs, CLXXX. ſcribunt. Hanc pugnā, quòd omnium fuerit omni memoria maxima, hoc loco explicui: præſertim quia Saxones, quorum geſta proſequimur, ſtabant in parte victrice: oppoſiti medio agmine Hunis: in quo non mediocrem ad victoriam operam intelliguntur contuliſſe.

CAPVT XXIIII.

PEr eadem tempora cùm Franci, duce Clodione, trāſito Rheno Belgicam Galliam introiſſent, quòd iam Galliæ viribus exhauſtæ, & crebra exterarum nationum incurſione extenuatæ, ſuis armis parùm poſſent, Romanorum etiam exilibus præſidijs tutarentur, accepêre imperia venientium. Ità factum eſt, vt Franci Germani, iam ſemèl ac iterùm antè tranſito Rheno, cùm ſedes in Gallijs quærerent, retropulſi: nunc verò audentiores facti ab exemplo Burgundionum, qui iam prouinciam ſuam inhabitandam acceperant, in qua perſeuerat nomen in hodiernum: & Gothorum moniti fortuna, qui iam Hiſpanias occupauerant, & Wandalorum, qui iam in Aphricam tranſierant ex Betica, & ipſi Franci, explorato quòd Gallia Romanorum modico præſidio tutaretur, tranſito Rheno, in Gallijs primā vrbem Cameracum accepêre: indè mouentes in Tornacum, quòd valido Romanorum præſidio teneretur, vi vrbem capere aggreſſi, fruſtrantur: ſed elicitos ad pugnam Romanos prælio ſuperant: illam perindè vrbem ſuæ fecêre ditionis. Clodioni autem morieti in Gallijs ſucceſſit Merouæus filius: qui magno illi, quod diximus, prælio intererat pro Romanis: cuius filius Childericus cùm amplianda ditioni intenderet, reperit Odoacrem Saxoniæ ducem Aurelianis imminere. Sic enim in prædam ſibi præſtitas Gallias cuncti putauêre, vt ſuum eſſet, quod quiſque occuparet. Sed Childericus tum ſuperatū prælio ducem excedere coegit. Nec erat noua neq; inſolita Saxonum in Gallijs militia: Nam ſunt ex Gallicis ſcriptoribus qui affirment, magnos illos reges, qui Romanis, & præcipuè Iulio Cæſari conflictarentur, fuiſſe Saxones. Ferunt à veteri memoria Anſonaricem gentis Saxonum principem opportunitate inuitatum,

uitatum, de ſtrage quam audierat patratam in Italia de Belgicis, qui profecti fuêre cum Cimbris, cùm iam Belgicam iuuentutem bello conſumptam putaret, duxiſſe in prouinciam trans Rhenum, vt vindicaret & patris, & aui mortem, à Belgicis peractam, & Wandalos, Sueuos, Hiſtrios, in ſocietatem belli pertrahēs, mouit in hoſtem. Leo dux Belgicæ, quas potuit in aduerſos hoſtes vires comparauit: & inito prælio, Leo dux cecidit. Gotfridus frater bellum renouans, cùm vtrinquè pertinaciſſimè dimicaretur, extraxit pugnam in noctem. Sed cùm iam tertiò manus confererent, ità intercepti ſunt Belgici, à fronte Saxonibus pugnantibus, à tergo ab auxiliaribus Saxonum circumuenti, inter media cœpta opprimuntur, vix elabente cum paucis duce Gotfrido. Victores, terra peruaſtata, vrbes capiunt: apud Valentianas trepidatum eſt: Vicit tamen inſtantia Saxonum, vt arcem fortiſſimè defenſam occuparent. Omnem igitur regionem inter Rhenum & Scaldim, quæ nunc Lotharingia, Brabantia, & Leodienſis eſt, ſibi tributariam fertur feciſſe dux Saxonum: Deindè, cùm Gallias ab Romanis permiſſas Iulius Cæſar tueretur, Ariouiſtum regem, cuius eſt celebre in Romana hiſtoria nomen, ijdem Gallici ſcriptores affirmant, Saxonum fuiſſe principem. Sed ego hæc, vt parùm comperta, non auſim affirmare: præſertim, quòd Ariouiſtus non ea parte Galliarum, copias ſuas, quas Cæſari opponeret, habebat, quæ reſponderet Saxoniæ, ſed magis, quæ Sueuiæ. Teſtatur hoc Veſontionum oppidum: quod vſque hodiè manet in finibus Burgundiæ imperialis, nunc vocant Biſontium, ſedem archiepiſcopalem. Id verò reſpondet ſuperioribus Germaniæ partibus. Sed ſit huius relationis fides apud authores ſuos.

CAPVT XXV.

Libet hoc loco exagitare eorum inſcitiam, qui Iulium Cæſarem aiunt in Germania ſeptem opportunis locis arces de nomine ſeptem planetarum fundâſſe, quam velut ſacram hiſtoriam ſtulti adorant. In ipſa quidem narrationis ſuæ fronte prodit fabulator inſcitiam ſuam, cùm tres tum extitiſſe reges commemorat, Iulium, Craſſum, Pompeium: Ignorat bellua regium nomen tam fuiſſe Romanis inuiſum, vt ne tũ quidẽ Iulius Cæſar, cùm monarchiã occupâſſet, auderet ſe regem nominare, ſed Dictatorem, ſed Imperatorem: non ergò reges, ſed primi erant authoritate inter ſenatores, hi, quos fabula commemorat. Nec orbis imperiũ diuisêre, vt ille fabulatur: ſed à ciuibus in prouincias miſsi, temporaliter gubernauêre: Vndè Iulius cùm decennio Gallias adminiſtrâſſet, conſulatum abſens petebat: quo non impetrato, bellum excitauit ciuile in ſenatum & patriam: cuius tum partes defenderet Pompeius. Nec vnquàm ſtetit idem Cæſar in Germania, vt imperium ibi gerens, arces fundaret: ſed bìs tantùm facto ponte Rhenum ex Gallijs tranſiuit in Germaniam cum exercitu. Teſtis eſt ipſe Cæſar, qui res à ſe geſtas in caſtris conſcripſit. Extant Commentaria eius. Vix congreſſus hoſtibus, cùm illi fugerent in ſyluas, reduxit exercitum. Qui iſta requiris, in IIII. & VI. Commentariorum Cæſaris libris reperies: nihil perindè opùs eſt verba ipſius Cæſaris introducere, quandò paſsìm Commentarij eius vbiquè leguntur. Si tamen de Auguſti priuigno Druſo Nerone, & eius filio Germanico, diù in Germania belligerantibus legiſſent, probabiliùs in eorum perſonas fabulam contuliſſent. Sed neque hoc crediderim, illos fuiſſe arcium, quas memorant, authores: alioquì Ptolemæus, qui Saxones inter

ter antiquos ſcriptores primus nominat, quique ſatis erat propinquus temporibus dictorum Cæſarum, ſcribens ſub Hadriano Imperatore, cùm commemorat omnia Germaniæ loca, non præteriÿſſet, quæ ibi Cæſares fundauiſſent: & ſi ille Alexandrinus homo, diſſimulanter gloriam Cæſarum tranſiſſet, Cornelius Tacitus Germaniæ diligentiſſimus deſignator, & Italicarũ laudum ſtudioſus exequutor, non præteriſſet tot præclara Cæſarũ opera per Germaniã. Igitur totam fabulã cũ authoribus reÿcimus, contenti veris narrationibus, quas teſtimonio ꝓbatiſſimorum introducemus authorũ. Hoc potiùs crediderim, aliquem ex Germaniæ proceribus militâſſe Romanis, & ſacra illorum perdidiciſſe, domúmque reuerſum, Romanis idolis vel arces, vel templa conſecrâſſe: quale aliquid de Maroboduo temporibus Auguſti narrat Strabo. Et hæc ad ſuperiora tempora referantur, hoc loco per rememorationem dicta.

CAPVT XXVI.

VEntum eſt ad ea tempora, quæ hactenùs noſtri prima Saxonum putauerunt, quibus hoc bellum inter Thuringos atque Saxones conſertum eſt: quod vndè ſit ortum, aliter noſtri àc Franci memorant: vtranque ſeriem breuì exequemur. Annus erat poſt natum Chriſtum quingenteſimus, aliquot additis, cùm moriens Clodoueus, primus Chriſto fidelis Francorum rex, quatuor reliquit filios, Theodericum, Childepertum, Clotharium, atque Clodomirum: qui inter ſe regni ditionem, quam pater mirificè ampliauit, ſunt partiti: concordibus animis, in ſuo quiſque, demorabantur. Thuringis ea tempeſtate Ermenfredus rex præerat: qui ſuaſu vxoris Amelbergæ, duos fratres, quòd regnum affectâſſe dicerentur, Bertarium atque Baldricum necauerat: id

dolentes Franciæ reges, quòd eos ſanguine contingerent occiſi iuuenes, bellum indixêre Thuringo: mouentq́ in hoſtē. Ille dolos ſtruēs, qua parte intraturos ſciebat, foſſam grandē aperuit: eamq́ viridātibus operit ramalibus atq́ ceſpitibus. Ea re comperta, reges in hoſtem iritatiores feruntur: occurrentem prælio fundunt, & fugant: inſequunturq́ fugientem ad fluuium vſq́ Onſtrit: Ibì prælium inſtaurant Thuringi, ex fuga ſubſiſtentes: Sed tanto ſternuntur à Francis ardore, vt ſtragis magnitudo pontem è cadaueribus ſtrauerit Francis tranſituris. Ermenfredus tum ex fuga ſe cum paucis in vrbem recepit: vndè fide regia euocatus ab Theoderico in Tulbacum caſtellum, cùm ambularent inuicèm colloquentes, loco præcipiti Theodericus ex latere ambulantem, & nihil tale formidantem, cubito impellens, præcipitio colliſit: regnumq́ occiſis eius liberis, in poteſtatem accepit. Hæc Gallorum commemoratio, nulla ex parte Saxones contingit: Aliter autem noſtri rem narrant. Ermenfredi, inquiunt, coniunx Amelberga, ſoror erat regum Franciæ: ea per Iringum militem, cui rex multa permiſerat, & cui penè totus incubuerat, (talis enim erat manu & conſilio) regi ſuggerit, Theoderici Metenſium regis ditionem inuadat: quòd notho minùs quàm legitimæ natæ Amelbergæ, regnum deberetur. Theodericus ad Ermenfredum legatos mittens commonefacit, vt regibus Franciæ integritatem fidei conſeruet, ſe illi futurum non dominum, ſed amicum, quòd regum eſſet ſororius. Tum ſe inſolens mulier occaſionem putat eſſe nactam, quæ mentis ardorem effundat: ſtimulat regem per Iringum militem, ferociùs reſpondeat legatis, regnum iuſtiori titulo ſibi deberi per coniugem, quæ nata eſſet de regina matre, quàm Theoderico, qui natales ſuos non agnoſceret:

ret: ferebatur enim ex concubina natus. Secundùm hæc verba Ermenfredus priùs re in concilio diſcuſſa, cùm omnes paci inclinarent, impares ſe Francorum viribus teſtarentur: Rex tamen inſtinctus ardore fœminæ, per militem memoratum legatis reſpondit: Amicitiam & affinitatem regum ſe magnifacere: mirari tamen, quòd Theodericus ſupra ſe dominij ius præferat: compertos eſſe natales coniugis ſuæ atque Theoderici, quòd illum ſeruilis ex matre conditio afficiat: illam ſtirps regia ex vtroque parente condecoret. Legati non leuiter accepêre ignominioſa reſponſa, ſcientes ea magni cruoris effuſionem portendere: quæ tamen audiuêre, ad regem ſuum pertulerunt. Ille etſi excanduit audiens, tamẽ iram vultu preſſit, modeſtè reſpondens: Ergò ſeruilem Thuringo conditionem præferamus, oſtendamusq́ ei qui geniti ſimus. Nec moratus, validum conduxit exercitum ex omni ditione Francorum. Nec ſegniùs Thuringus, ſciens quale incendium conflauerit: arma vocat, venienti occurrit hoſti. Conuenêre exercitus hoſtiles in loco qui dicitur Rumberg: neuter pugnam detrectauit: ilicò magnis vtrinquè animis concurſum eſt: Extracta eſt in noctem pugna, quæ in veſperum cœpta eſt: vmbræ dimouerunt prælantes: nox caſtris cuſtodes adhibuit. Vix orta luce, magno animorum ardore ad pugnam redeunt: certi non cedere: integri ſaucijs ſubmittuntur: & per omnem, quæ longiſſima fuit, diem, certamen extrahitur. Tanta vtrinquè cædes commiſſa eſt, vt incertum pugnantibus eſſet, qua parte ſtaret victoria. Tertia demùm lux prodidit Ermenfredum maiori parte copiarum eſſe nudatum: qui perindè ſe pro victo gerens, in vrbem Chidinga ad amnem Cnſtrit fugiens, ſe recepit.

CAPVT XXVII.

THeodericus verò cruentã ferens victoriam, dubitauit quid facto opus eſſet, hoſtem trepidum inſequi fugientem, an renouatis viribus ex integro in illum ducere: Vocat procerum ſuorum concilia: ibi re plenius diſcuſſa, erant quibus operæprecium videretur, feruentire vti victoria: & hoſtem conterritum, ac tantis viribus nudatum, vno nunc impetu opprimere: nam tempus illi reſpirandi permittere, quid eſſe aliud quàm hoſtem in ſe armare? Eſſe prætereà vicinam Thuringis gentem, quæ, ſi in ſocietatem belli Thuringis accederet, magnum de integro Francis naſci laborem, niſi ilicò duceretur in hoſtem: Vel hoc prouidendum, nè tantæ illis vires accederent: Saxones ante omnia pertentandos, ſi mora placaret, vt Francis armorum ſocij veniant: quòd facilè in Thuringos gentili odio laborantes, ducerentur. Ea comprobata ſententia, mittantur qui Saxones ad communionem belli, agrorum promiſſione, deuocent: nec difficulter inuitati, ſequuntur promiſſa. Armant exercitum validum: & Francorum partibus accedentes, feruntur in Thuringos. Cùm in conſpectum veniſſent Francorum Saxones, collaudauêre animorum alacritatem, mirati corporum proceritatem, diffuſam per armos cæſariem, arma in promptu. Erant in Francis qui cauendum hoc genus militum prædicarent, nè fortè prouecti alieno auxilio, intolerabiles fierent Francis. Mittuntur ad oppugnandam vrbem, quæ hoſtium regem intùs haberet. Illi non ſegnes, certant miſſilibus, vt mœnibus deturbent propugnaturos. Sed illi nihil territi, fortiter tuentur mœnia: at vbi de muris miſſilia multa fruſtrà iacta periêrunt, ſtatuunt obſeſſi erumpere: & nihil tale timentes, imparatos Saxones adoriri. Intùs ſtruunt aciem:

aciem: & ordine progrediuntur ad intentos oppugnationi. Turbauêre primo impetu, quod neceſſè fuit, incompoſitos: ſed vbi in aciem coiére Saxones, valida paribus odijs pugna conſeritur. Thuringi pro vxoribus & liberis, próque vita & libertate certárunt. Saxones ſeſe Francis oſtentaturi, pro gloria laborauêre: Durum atque cruentum prælium, quod nulla potuit vis dirimere, nox interueniens diremit: cedentibus vtrinquè vel in vrbem, vel in caſtra: campus detexit quid pertinax labor diei peregerit: ſtrages magna partium apparuit. Sed qui in vrbe fuêre Thuringi, quòd magnam ſuorum manum amiſiſſent, nec haberent vndè vires iam clauſi repararent, hoſtibus omnia foris pro arbitrio eſſe cernentes, ſolatia commeatuum, ſupplementa non deeſſe militum: ſibi omnium rerum in diem maiorem futuram inopiam. Igitur Ermenfredus Iringum ſuum petendæ paci ad regem Francorum mittit oratorem: facturum ſe ex æquo omnia, quæ reges Franciæ iubeant: modò affinem illi ſuum recognoſcant: germanæ ſororis ac liberorum eius miſereantur germani: nihil peccâſſe paruulos, extra noxam imbecillem fœminam, illis pacem Franci reges impartiantur, ſi minùs Ermenfredus mereatur. Hæc legationis erat ſumma. Vicit, qui in concilio erant, proceres miſerabilis oratio: pacem petenti dandam decreuerunt. Iringus placido regis ac procerum reſponſo lætus, ad dominum redit, iam anxium ad expectationem.

CAPVT XXVIII.

INtereà dum arma quieſcunt vtrinquè, dúmque deliberant reges de forma paciſcendi, egreſſus Thuringus quidam vrbe, ad fluminis ripam accipitrem emittit capiendis, quas viderat, columbis: ille volans in aduerſam ripam, inſequitur volucres fugientes. Saxonum quidam

reuoca-

reuocatum ab alto accipitrem, manu prahendit. Stabat triſtis dominus accipitris, quem ille magno licitaretur: clamabat, vt qui ceperat, propiùs ad colloquium veniret, habere ſe rem quam occultam inſinuet, magno Saxonibus, ſi ſapiant, coemendam. Propinquauit ille, & vbi fide data propiùs conſtiterant, pactus eſt Thuringus priùs ſibi reddi accipitrem, tum ſe detecturum in quo ſit ſalus Saxonum conſtituta. Nec grauatè reddit, vir armis potiùs quàm venationi intentus. Ait Thuringus inter reges iam de pace conueniſſe: prouidendum Saxonibus, nè coniunctis inter ſe amborum armis opprimantur: proindè nox illis proxima ad ſalutem data, ſi ſapiant, illa vtantur. Hæc ſiue dolo ficta, ſiue reuerà decreta, Saxo qui audiërat, diſsimulanda non putauit: vocato concilio rem aperuit: ibi perpenſa in Saxones Thuringorum odia, nec ſatis comperta Francorum fides, reſpicere fecerunt in vires, quas nupèr commiſſo prælio amisêre: Et cùm ſe vtriſque impares arbitrarentur, cœperunt ad nocturnam fugam nonnulli pendere. Tum ſenior quidam: Quòd audio Saxones in vobis fugæ conſilium præualere, non probo: qui ab ineunte ætate militans in gente noſtra, ad hanc quam cernitis caniciem peruéni: Saxonum ſemper arma tractaui: in caſtris noſtratum conſenui: nunquam verſa retrò noſtrorum agmina commemini: vinci fortè nonnunquàm Saxones potuerunt, fugari nunquàm poterant: ego hanc ignominiam vel primus deteſtor: hoc cano capite primus, ſi iubetis, ingrediar, ſigna præferens: ſequantur me qui gloriam géntis adauctam volunt: fortibus viris minimum ſemper fuit periculi: imparatos Thuringos, & ab antiquo, & nunc rectiùs hoſtes, aggrediamur:

&.

& ,ſi ſors velit, etiam Francos ex ſocijs adorituri. Incendit omnium animos ſenis oratio: arma corripiunt: & nihil metuentem vrbem aggreßi, pertinaciter oppugnant: deindè aggreſſam ſcandere, capiunt: ſæuijt gladius in omnes qui arma tulêre: caduntur obuij ciues, milites ſine diſcrimine: cùm antè vrbs capta eſſet, quàm intùs intelligerent: incurrêre multi in hoſtes, ciues arbitrati, & extinguuntur. Rex Ermenfredus cum paucis vrbe elabitur. Franci etſi ad pacem inclinabant, victores tamen Saxones collaudant. elapſum regem eò reſpicere rex Theodericus arbitratus, quòd bellum reſumptis viribus renouaret. Igitur mittit legationem poſt illum, vt ad pacta inchoata reuertatur: nihil ſe imperante factum: Saxones ſua voluntate tumultuantes nunc quieſcere. Credidit rex: & quod verum eſſe cupiebat, facilè perſuaſum habuit. Iam egerat cũ Iringo Theodericus, vt in ſuo conſpectu dominũ ſuum veniẽtẽ perimeret: magnis à ſe rebus munerãdus. Vbi venit in regis præſentiam Ermenfredus, victorem veneratus procidit, vt genua amplecteretur. Iringus ſtricto gladio iacentẽ dominũ confodit. Theodericus proditorẽ exoſus, mox à ſe exire præcepit: Cui enim mortaliũ fidum fore, qui dominum ſua manu confodiſſet? Iringus furẽs iã, certus mori, gladium intorſit, vt Theodericũ cæderet: ſed fruſtratus, in ſe vertit enſem: & dominũ, cadens, amplexu petiuit. Hic erat exitus ꝓditoris. Theodericus ꝓmiſſã Saxonib. terrã donauit: vrbẽ quã expugnauêre, ꝑpetuò cõceßit habitandã. Hic eſt ager ille, quẽ ab Thuringis nõ auro, ſed ſanguine mercatũ Saxones accepêre: nũq̃.n. Thuringi poſſediſſe legũtur agros ad Hadeleriã: quos, vt fabula finxit, pro auro Saxonibus per arma ſua defenſos tradidißet. Sueui vſq; ad mare aliquandò dominati ſunt, nunq̃ Thuringi.

Sue-

Sueui terram Saxonum, in Italiam cum Longobardis migrantium, aliquandò occupauêre: quod ſuo tempore dicemus: in proximo cira hæc tempora res gerebatur.

CAPVT XXIX.

DVm in hoc rerum ſtatu Saxones agerent, Francis pacati, Thuringis quibus Franci præerant, nõ moleſti, quòd terras à Francis permiſſas incolerent, Albuinus Longobardorum rex iam diù in Pannonijs ſedens, per Narſetem Italiæ præſidem, qui in ea deleuerat Gothorum reliquias, quòd iam inſigni iniuria ab Imperatrice Conſtantinopolitana notaretur: illum velut eunuchum ad penſa inter puellas diſtribuenda reuocante: cùm ille reſpondiſſet, Telam ſe orditurum, quam Imperatrix cum totius Imperij viribus non reſolueret, vocâſſetq́; Albuinum in Italiam: vocatus ille venit cum gente ſua, vxoribus & liberis vnà ductis. Proſpexit tamen reditui, ſi quid aduerſi contingeret: nam Hunis precariò ſuam attribuit prouinciam habitandam: Nec verò Albuinus reditui ſolùm proſpexit, ſed violentiæ cauit, quam eſt fieri poſſe opinatus: Nam vt munitior intraret Italiam, XX. millia Saxones ſibi adiunxit, qui, quemadmodùm Longobardi, vxores, filiósque, cum omni ſupellectili carris impoſitos traxêre: inſuperq́; duxêre ad fœtus ſuſcipiendos equarum boumq́; armenta: præter iugandos aratro boues, & innumeram animalium multitudinem cibo mortalium ſuffecturam. Fuit verò migratio Saxonum alijs etiam populis accommoda. Clotharius nanque & Sigebertus Francorum reges, Sueuos ad Rhenum ſedentes, in deſerta à prædictis Saxonibus loca Germaniæ tranſtulerunt: cùm nec illos nihil malè de ſe meritos delere vellent, neque Galliarum partibus ſibi vicinis coaleſcere æquanimiter tolerabant. Hæc

eſt

eſt illa emigratio, & Sueuorum in Saxoniam introductio, quam Speculum Saxonum in textu & gloſſa commemorat: cùm reuerſi Saxones, pulſis Sueuis, deteriorem fecêre conditionem fœminarum, quæ Sueuis coniugio, quod mox dicemus, copulari ſunt paſſæ: quòd ibì (quiſquis erat Speculi conditor) falsò tribuit emigrationi, quam in Angliam fecêre Saxones: nam indè nunquàm ſunt reuerſi, inſulam ſemèl apprahenſam nunquàm deindè relinquentes. Mira eſt autem illis ſeculis tam crebra gentium tranſmigratio, quæ neque antè, neque poſterioribus ſeculis tam frequens acciderat. Quis autem ſine nutu gubernantis omnia Dei illam, vt vocant Itali, barbarorum eruptionem accidiſſe crediderit? Quis non videt perindè retuſam ſuperbiam Romanæ ditionis, quæ diù authorem ſuum diſtulit agnoſcere? Nam vbì ſanctorum martyrum abundantiùs, quàm Romæ, fuſus eſt cruor? quo in loco magìs efferbuit pro falſis dijs principum indignatio? Ergò quod Roma diù irrogauit innoxijs, hoc paſſa eſt in ipſa vrbe, & Italia, & Romanis prouincijs ab illis nationibus, quas antè ignorauit vel contempſit.

CAPVT XXX.

SAxones cùm aliquandiù ſub Longobardis in Italia militâſſent, pertæſi alieni imperij, qui ſe ad libertatem natos arbitrarentur, in patriam reſpexêre: Acceßit Francorum regum non obſcura ſuggeſtio, quid vellent in Italia ſeruire, qui in libertate nati, etiam alijs, ſi ſatìs niterentur, imperarent. Vrebat quidem Francos gloria Longobardorum, quòd locupletem prouinciam & dominam gentium tam facilè cepiſſent, imminerentq́ terrore vicinis gentibus. Quocircà volentes Longobardorum Franci potentiam minuere, tale aliquid Saxo-

nibus per ſubmiſſos inſtillauêre. Facilè perſuaſeris homini libero, ſuo iure viuere. Non ſurda aure Saxones accepêre, in quod ſua ſponte propendebant. Cùm ergò Longobardi eſſent bello Campaniæ occupati, Saxones tranſcendere alpes conſtituerunt. Id cùm Longobardi reſcîſſent, non vltrà differendum rati, periculis occurrere conſtituerunt, quæ eos multa manebant, ſi Saxones, tam magnum præſidium abiÿſſent. Sed quia Amatus prouinciæ Romanæ, & Francilio Anicienſis, præſides, ab regibus Franciæ communiti, arma oſtenderunt Longobardis, in illos ducendum fuit: Omiſſis igitur Saxonibus, eò intenderant: cùm interim Saxones ſuo itinere gradientes, per Gallias in Rhemenſes ſunt delati: & apud Strablonenſe rus caſtris poſitis, non paruo tempore quieti fuerunt: nec damna prouincialibus intulerunt: qui eos iuſſu regum commeatibus adiuuabant. Quamprimùm Saxones intellexerunt Burgundiones cladem accepiſſe ab Longobardis, & Amatum prouinciæ Romanæ præſidem interfectum, & Longobardos in Italiam reuertiſſe, timore laxati, mutârunt mores: & omnia in Rhemenſibus tumultu implentes, prædam vndiquè agebant. Ennius intereà Mummulus Romanus ciuis Amato ſuffectus, quem in Longobardos Franciæ reges multis copiÿs adiuuabant, Longobardos ſuperauit: quarè ab Arithparto Pariſiorum rege iuſſus, quod facere optabat, duxit in Saxones nihil tale timentes, & haud ſecùs quàm ſi nihil hoſtile commiſiſſent, omnem curam cuſtodiæ negligentes. Aggreſſus itaque Mummulus eos primo impetu fudit: diſſipatóſque perſequutus, magnam in illos edebat cædem: colligentes tamen ſeſe, & inuicèm adhortati Saxones, prælio volebant & iuſta acie cum Mummulo confligere: ſed multi

hinc-

hincindè miſsi à Francis regibus nuncij, vtrunq; exercitum perduxerunt ad pacem: cuius fuerunt conditiones, vt Saxones relicta præda, & certa auri ſumma in compenſationē irrogati damni perſoluta, in Italiam, quà aduenerant, remearent: quandoquidem Sueui ab regibus Franciæ Saxonum terra donati, cedere loco noluerunt: ergò in Italiam remeârunt. Sed cùm eſſent ad priora loca reuerſi, Longobardos iam factos inſolentiores offenderunt: iterùm ergò remeare conſtituunt: & ad Sigebertum Metenſium regem mittentes, certiora quàm priùs fœdera icerunt: quibus innixi, cum vxoribus filijsq;, & omni ſupellectili Italia exceſsêre. Nè autem quà incederent prouincialibus nimìs graues eſſent, & commeatibus indigerent, ſeſe in duas partes diuiſerunt: Eorum vna per Niceam, altera per Ebredunenſes iter tenuit, & tamen omnes ſimul deducente amicabiliter Mummulo, ad Sigebertum regem peruenerunt. Conuenerat autem in fœdere, quod regem inter & Saxones ictum erat, vt eos ille in patrias ſedes reſtitueret: quas anno antè quintodecimo reliquerant cum Longobardis in Italiam profecti: optaueràtque Sigebertus id facere: & Sueuis ſuaſit, vt regionem partiri paterentur, vellèntque æquo iure cum Saxonibus habitare. Saxones verò contrà, patriam ſibi totam, non dimidiam, ex fœdere adiudicandam contenderunt. Et cùm altercationibus aliquandiù res protracta eſſet, inſtitêre Saxones, vt ſi nollet rex, aut nequiret Sueuos aliena deturbare terra, æquo ferret animo, ſi armis ipſi iuſtiſsimis quærerent, quod tanta cum iniurià negabatur. Paſſus verò ille eſt Saxones in Sueuos ducere: neque intereà deſtitit pacem quærere inter eos, fœderáque componi: ſed nullis verbis,

nullis pollicitationibus molliri Saxonum pectora potuē-re, qui ferro potiùs experiri, quàm pacto, vellent. Et ventum eſt ad præliũ: in quo ſuperatis & magna internecione cæſis Saxonibus, manſit regio Sueuis: quam, prout initio acceſsûs ſui facere cœperant, Sueuiam appellârunt. Sed tamen Saxonibus obnixè inſtantibus, cùm Franciæ reges aliįs impliciti bellis tenerentur, arma vndecunquè contraxerant: & Sueuis de integro congreſſi, exturbârunt regione: & recuperatæ per arma patriæ, filios & vxores inuexêre. Crediderim qui inter Sueuos habitauēre Saxones, cùm ad prima prælia quieuiſſent, ſperantes congentiles ſuos eorum viribus non indigere: vbì viderant profligatos, & iam magno prælio victos, multis amiſſis, viribus opùs eſſe, eorum acceſſiſſe partibus: & ità paribus animis à remanentibus & redeuntibus Saxonibus in Sueuos eſſe depugnatum. Eiectos prouincia Sueuos inſuper contumelia affecêre: Nam legem ſanxerunt, Mulieres Saxonici generis quotquot Sueuis denupſerant, alienas à ſucceſſione paterna haberi: & rursùs in ſuis conſuetudinibus, quas poſteà Speculo Saxonum indiderunt, cùm Karolus Francorum rex, & Romanorum Imperator, authoritate, vt ferunt, interpoſita confirmaret: mulierum conditionem in multis ob eam rem fecêre deteriorem. Verum eſt tamen, quòd inſcitia Gloſſatoris cauſam refert in eam profectionem, quam in Britaniam Saxones fecêre: ignarus quòd indè nunquàm egreſſi, perpetua ditione inſulam ſeruauêre: cum vxoribus & liberis ibì remanentes: ſed ex hac Italica cum Longobardis expeditione, illa prouenerunt, quæ in fœminas ſunt conſtituta.

CAPVT XXXI.

Bertoldus tum Saxonibus dux præerat ad arma vir impiger, cùm Dagobertus rex Metenſium (quod Auſtraſiorum regnum nuncupauêre) à viuente Clothario conſtitutus patre, vicinam etiam Thuringorum prouinciam tenebat. Bertoldus autem cùm potentiam vicini regis ſuſpectam duceret, occaſionem iamdudùm quærebat eam imminuendi. Ortum eſt bellum, vt fit, inter vicinos de finibus. Dagobertus copijs validis in Metenſium regione perarmatis, Rhenum traijcit, ducturus in hoſtem. Nec ſegnis Bertoldus Saxonum dux iamdudùm bellum ſitiens, iuueni regi dux veteranus occurrit: Conſeruntur manus: & graui vtrinquè prælio multi cadũt. Dagobertus acri certamine premitur ab oppoſito Saxone: vt decuſſa galea, partem cutatam capitis, cum adhærentibus capillis in terram demitteret: nec leuis erat ictus, cuius impetu decidens iumento, regius iuuenis propè erat vt caperetur, ſi non proximorum fidelium manibus eximeretur. Ergò attritis exercitûs ſui viribus, paulatìm ſe retraxit rex Dagobertus, victoriam permittens hoſti: quæ tamen non paruo illi quoquè conſtabat. Inſinuat per nuncium Dagobertus patri, quo ſint res in ſtatu: orat quamprimùm ſuppetias ſibi ex Francia venire. Pater, comperto, quo in periculo ſit filius, raptìm contractis ex regno armis, & valido ſuorum conflato exercitu, ipſe proficiſcitur filio venturus auxilio: & tranſpoſitis copijs per Rhenum, magnis itineribus contendit ad filium: & iunctis exercitibus vnà mouent in hoſtem. Caſtra tum tenebat vltra Viſurgum, nunc Wiſeram vocant: qui limes eſt veteris Saxoniæ, hoc eſt, Weſtphaliæ, & eius quæ nunc nomen Saxoniæ retinet. Habuit tamen etiam illa tempeſtate Saxonia prouinci-

am vltra Viſurgum in Hercyniam ab olim: & eam quam nuper ſtipendij vice promeruit ex Thuringia ab rege Francorum Theoderico, cui tum, vt diximus, Saxones militauêre: in qua tum conſederant vires ad prælium collectæ. Franci admotis flumini caſtris quoque ſuis, inſolito tripudiauêre clamore. Miratus, quid hoc eſſet, Bertoldus, audit ab his, quos rerum hoſtilium miſit exploratores, veniſſe Clotharium Dagoberti patrem Francorum regem, cum nouis ad filium Francorum militum copijs: Illa de re exhilaratos milites, inſolitum præferre clamorem, alacritatis indicem. Mirum, inquit ille, ſi Francorum rex, quem nuper vita functum ferebant, nunc ex mortuis redeat depugnare. Dum parantur vtrinque prælio, nunciatur Clothario, non credere Bertoldum adeſſe Francorum regem. Ad ripam ergò rex propius venit: & nudato cano capite, quo inſignis noſcebatur, videndum ſe Saxonibus præbuit. At Bertoldus rege conſpecto, quem vita functum audiërat, exclamat: Veniſti vetulum caput, canúmque pecus veniſti, iuuenum te armis iterùm immiſcens. Franci autem, cùm moram facere viderentur Saxones, concepta de recentibus viribus fiducia, vel nauibus comparatis, aut vado (res enim in obſcuro eſt) fluuium tranſiêrunt: & inuaſis Saxonibus, magna armorum contentione prælium conſerunt: Nec ſegnes reſtitêre Saxones, diù æqua manu cum hoſtibus confligentes. Sed vicit Francorum pertinax inſtantia, propter innouatas & multiplicatas vires: ceſſeréque Saxones hoſtibus victoriam, cæſo in medio pugnantium agmine duce Bertoldo: Quid enim facerent, ſublato capite, membra? fuga ſibi quiſque conſuluêre. Sequuti Franci, omnem Saxoniæ prouinciam

igni

igni ferróque vaſtauêre: nec abiêre priùs, quàm prodeuntes obuiàm proceres, de pace agerent, quandò bello tantæ moli impares viderentur. Summa fuit, vt Saxonia annuo Francis penſo tributo, dominos ac maiores ſuos agnoſceret. Tributum conſtituitur quingentorum boum, annua ſolutio. Hoc autem genus tributi, aut ei non diſsimile in equis, quandoquè Saxones perſoluerunt Daniæ, cùm eſſent ab illis quoq; armis & viribus ſuperati.

CAPVT XXXII.

STabat hoc in rerum ſtatu Saxonia non diù: nam eodem regnante Francis Dagoberto, Wandali, quos nonnulli corrupto vocabulo Winalos dixêre, cùm adhuc vicinam tenerent prouinciam, quæ nũc terra Brunſwicenſis eſt, cum vicinis eccleſiarum prædijs, diſsimulantibus, neſcio ſi etiam ad eam rem inuitantibus, Saxonibus, vt per occaſionem excuterent iugum Francorum: irrupêre in Thuringiam, tum Francis parentem. Gens erat viribus non contemnenda, exemplum ſequuta congentilium ſuorum, qui ſæpè tranſito Rheno, res magnas peregerunt: quod in Wandalia noſtra explicuimus. Sed tum Saxones, miſſo ad Dagobertum Francorum regem nuncio, cum illo egerant, vt ſi armis ſuis pellerent Winulos gentem Wandalorum de Francorum prouincia, tributo liberi, & amici regis in reliquum tempus ſcriberẽtur. Accepêre conditionem Franci: Saxonésque contractis ad eam rem armis, pro arbitrio ſponſionem impleuerunt: ſiue aperta vi, ſiue per pactionẽ res ageretur: obſcurum enim permanſit, qua via fieret, quòd nulli tũ in Saxonia ſcriptores haberentur, & in Frãcia gloria gentis inuideretur, nemo dignatur rẽ ſatìs explicare. Sed tũ Frãcis per Saxones reddi-

ta eſt ſua Thuringia : & in reliquum ijdem Saxones non tributarij, ſed Francis fœderati habebantur. Quo tempore in Francia templum ſanctis martyribus Dionyſio & ſocijs extructum, à Chriſto, vt ferunt, eſt conſecratum: prodente homine leproſo, qui intùs pernoctabat: obtenta ab adituis venia: & in argumentum veritatis, mundatum ſe cunctorum oculis ingerebat: qui noſcebatur paßim à multis proximo veſpere leproſus. Hac etiam tempeſtate inſtitutum eſt ius publicarum ſub diuo nundinarum inter Pariſium & ſancti Dionyſij oppidum in Francia, quod peragitur in agris, in tota Francia celebre: quod Lenditum vulgus appellat, ab edicto, vt eſt veriſimile, detorto vocabulo. Per hac tempora rex Anglorum Saxonum ex Anglia, nomine Cedoaldus, qui multis bellis fortißimè in patria dimicauit, ad Chriſtum conuerſus eſt: & tendens Romam, venit ad Chunipertum regem Longobardorum, qui filiam eius tenebat vxorem: à quo cum magno honore ſuſceptus, Romam perducitur: & à beato Sergio papa baptiſatus, Petrus eſt nominatus: cumq; adhuc in albis eſſet, Romæ moritur: & in eccleſia ſancti Petri ſepelitur: iam enim paulatim Anglia tota cum omni gente ſua ad pœnitentiam conuerſa, credidit Chriſto.

CAPVT XXXIII.

Aſſiduum deindè bellum Saxonibus inceßit de Thuringia Francorum prouincia: in cuius finibus iam, quia Saxones nonnihil iuris elaborando quæſierant, quotidiana de terminis quæſtio erat. Sed & Francis Chriſtianis principibus odioſum erat Saxonũ nomen, quòd adhuc gentili ſorderent errore: quocircà Karolus Martellus, Pipini Breuis filius, aulæ præfectus, qui Maior

etiam

etiam domûs dicebatur, non diſsimilis poteſtate illi, qui olim Romano florente Imperio, Præfectus prætorio diceretur: pro qua dignitate mira inter Francos proceres fuit contentio: Sed tamen Martellus variè à fortuna iactatus, cùm carcere nouercæ elapſus eſſet, ad eam dignitatem peruenit, vt regnũ omne ſub illo adminiſtraretur. Iam enim reges partìm ob puerilem ætatem, partìm ob ſocordiam, regni gubernacula permisêre Maiori domûs: Ipſi velut idola domi ſedebant, ſemèl in anno populis ſe exhibuêre viſendos, reliquos dies in ocio & voluptatibus triuêre, vt olìm Perſarum reges, qui nuſquàm ſe præbuêre conſpiciendos, ſed per amantiſsimos ſuî ſolùm adibantur, conſulti de rebus gerendis: qui ſtatus ſemper fuit perditioni proximus: Sic enim periêre Perſarum reges, ſic & Francorum regnum in alios per ſimilem ſocordiã eſt tranſlatum: &, ſi verum fateri licet, ſic perijt Romanum Imperium: quòd quamdiù principes rem gerebant, omnia proſperè ſucceſsêre: quorum erat nouiſsimus Magnus Theodoſius: poſt cuius interitum, quia principes ipſi per ſe rem agere detrectabant, ducibus permisêre, ſub quibus primùm declinauit, donèc in eam concederet vmbram, in qua vix cernitur hodiè. Sed tum Frãcorum res adminiſtrabat Martellus, vir illi ſeculo feliciſsimus: qui nisì illi ſeculo contigiſſet, actum eſſet de vniuerſis Gallijs, quas tunc infeſtas fecêre de proximis Hiſpanijs, quas occupauêre numeroſiſsimi Saraceni. Sed Martellus ſuo nomini reſpondens, vbiquè malleus hoſtium, vbiquè propugnator ſuorum, Aquitania & Vaſconia primùm, indè etiam Romana prouincia expulit Saracenos, mira virtute & incredibili felicitate vbiquè victor. Qui pacatis in Occidente rebus, cùm Saracenos ſuis & Romanis prouincijs expuliſſet, conuerſus in alterum latiſsimæ ditionis

angulum, etiam illum purgare ſordibus conſtituit. Saxones erant ea tempeſtate dæmonicolæ, & qui Chriſtianam religionem aſpernarentur: in eos conuerſus Martellus, bellum inſtituit, & bellum inchoauit, quod demùm nepos eius ex filio, Karolus Magnus, peregit: Tantæ molis erat Saxonicam gentem patrijs ritibus auertere. Magno tamen tum bello preßi Saxones & exhauſti, Karolo quidem Martello manus dedêre, componentes cum illo per qualeſcunque conditiones, ſed leges Chriſtianas accipere necdùm conſenſerunt. Et is quidem vir incomparabilis, vbi poſt mirifica quæ vbiquè victoriosè peregit opera, iam ætate feſſus, priuſquàm vita excederet, filijs Karlomanno atque Pipino, ditionem diſtribuit, de rege nihil penſi faciens: nam armis quæſitam dignitatem filijs relinquere diſponens hæreditariam, viuens inter filios ità partitur, vt Karlomanno Auſtraſiam, Franciã, & Thuringiam, Pipino verò Gallias permitteret: vbì tamen maior rerum moles incumberet, iunctis viribus fratres vnum iußit ſentire. Ità communem fratrem Gryphonem bella germanis intentantem, quòd pater illum teſtamento videbatur præteriſſe, capiunt: & honeſta liberaq; cuſtodia curant aſſeruari: ipſi iunctis armis in Alemannos, iuga detrectantes, duxêre. Aquitaniam, duce Hunoldo rebellantem, redegêre in quietem: Odilonem Baioariæ ducem, iam rebus nouis ſtudentem, praueniũt. Inter hæc Saxones quoquè ſe commouerant, non ſatìs propalata tumultuationis cauſa: Vna in propatulo fuit, quòd nomini Chriſtiano infeſtißimi, erant idololatræ: quam rem fidelis & religioſus princeps Karlomannus animo execratus, in eos duxit exercitum: & eos quidem tum perdomuit, vt legibus ſeculi parérent ad æquabilitatem: ſed Chriſti religionem neque verbis ſuadere, neque armis inducere

ducere poterat. Deindè autē vir cordatiſſimus, & quem ſeculi pœniteret, iamdudùm omiſſa regni adminiſtratione, fratriq; Pipino permiſſa, Romam proficiſcitur: ibiq; aliquandiù verſatus in monte Soracte, qui Silueſtri dicitur, monaſterium diui Benedicti ſub regula, ſuis expenſis erexit: ſeq; inibi monachum fecit: ſed frequentatione viſitantium de Francia nobilium malè affectus, eo relicto loco, ad montem Caſſinum, quem ſanctus quondàm pater Benedictus incoluit, adijt, ibiq; Domino ſeruiebat.

CAPVT XXXIIII.

GRypho Pipini frater, iam altero demigrante, ſperans in partem adminiſtrationis ſummo iure deuocari, vbì ſpe ſua fruſtraretur, ad Saxones perpetuos Francorum hoſtes confugit: ibì collecto iuſto exercitu, aduenienti Pipino occurrere ad Onacram amnem, loco quem Horemum incolæ vocant, non dubitauit: Pipinus autem ad fluuium Miſabam in vico Strahungo caſtra fecit: nullo tamen prælio commiſſo, in colloquium venêre fratres: ſed tum infecta re inuicèm diſceſſêre. Grypho quidem Saxonum idololatriæ gentis præſidio non ſatis fidens, in Baioariam ſe recepit: ibì conciliatis qualitercunquè proceribus, Taſſilonem hoſpitem ſuū ducatu proturbat. Ea re cognita, Pipinus cum magnis copijs in Gryphonem progreſſus, Taſſilonem reſtituit: Gryphonem autem in eius poteſtatem venientem, in Gallijs donat non parua ditione: vt magnorum ducum par, etiam maior videri poſſit. Ea tamen re minimè contentus, ad ducem Aquitaniæ Gaifirum, iam Francis inimicantem, defecit. Quo tempore regni Franciæ proceres, regis ſui Hilderici perſpecta ignauia, & quòd nullis rebus idoneus videretur,
ſolenni

ſolenni legatione apud Summum Pontificem Zachariam peregerunt, vt regnum Hilderico abrogatum, Pipino & ſucceſſoribus illius in perpetuum proueniret. Oratores fuêre Burchardus Bituricenſis archiepiſcopus, & Furadus, quem alÿ abbatem, alÿ ſacerdotem ſcribunt. Ità regnum Pipino prouenit: & in eius ſucceſſione diù permanſit. Quam ideò rem in commemorationem adducimus, quòd proximè de Karolo Magno, Germaniæ & Galliarum principe, multa ſcripturi, teneamus quo ordine in lineam ſui generis regalis principatus aduenerit. Iuuat inter hæc intueri, quibus ſe inuicèm obſequÿs extulerunt Domus Franciæ, & Summus Pontifex: nam Franci detulerunt Pontifici arbitrium declarandi regis: quaſi is ſit per quem reges regnant, qui pridèm in vrbe conſiſtere vix potuit, quo minùs arbitrio Conſtantinopolitanorum Imperatorum aut captus, aut relegatus abiret. Viciſſim Romana ſedes hoc præſtitit beneficium domui Pipini, vt regium nomen haberet: & deindè Karolum ad imperiale culmen prouexit. Nō paruæ cauſa durantis etiam hodiè fœderis inter Romanum Pontificem, & Franciæ reges, dicente Scriptura: Qui me glorificāt, ego exaltabo. Ad Pipinum reuertamur. Prima huius regis poſt ſuſceptam coronam opera fuit, arma in perfidos Chriſto Saxones vertere. Magno igitur in eos apparatu ducens, bellum eis intulit grauiſſimum: ſed ea fuit gentis moles, vt non ſtatìm ad mutandam religionem poſſet armis cogi: Ea igitur expeditio fruſtrà fuit. Cùm autem vndiquè nouo regi & fauor & vires increuiſſent, (nam ſolennes ab Imperatore Conſtantinopolitano nuncios cum muneribus accepit) Baioariæ dux Taſſilo regem adiens, imperata ſe facturum pollicetur. Cùm igitur in Saxoniam maiori apparatu ducere conſtituiſſet, audit

Saxones omnes aditus communîſſe: Sed ille vi perfregit: & in hoſtico ſolo pugnaturus conſtitit: occurrentes, & iuſta acie decertantes, vicit: impoſito tributo (id erat trecentorum per ſingulos annos caballorum) ad tempus Perliamenti ſoluendo, dimiſit.

SAXONIAE

LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

A Magno Karolo non ab re nouo ordimur principio, quòd ille Saxoniæ ſalutem inuexit, cum religione Chriſti, maiorem prouinciæ inducens ciuilitatem. Libet claram & religioſam Magni huius Karoli originem, & lineam generis percenſere, à ſancto Nodoaldo Treuirorum archiepiſcopo ſumpto principio. Is magnæ vir nobilitatis, princeps, ex Palatio rapitur ad eccleſiam: clareſcens multis per ſanctitatem miraculis. Sororem alteram Seueram conſecrauit Chriſto monialem: aliam Ittam, clariſſimo duci Pipino dedit coniugem: ex qua naſcuntur Grimoaldus princeps, Gertrudis diua monialis, & Begga nupta principi Amſigiſo, ſancti Arnulphi ex Maiore domûs, Metenſis epiſcopi filio: Itta peperit Pipino Karolũ Magnum cum fratre. Igitur Pipino rege facto de medio, ad filios eius Karolum & Karlomannum omnis paterna ditio peruenit. Karolus Wormatiæ, Karlomannus Sueſſione re-

ne regni coronam accepêre. Parebat Francis iam diu Auſtraſia, (ea eſt Metenſis prouincia: nam quæ nũc Auſtria dicitur, tunc Norica, diù pòſt ſortita eſt Auſtriæ vocabulũ) parebat Suenia, Baioaria, & quæ prima Francis nomen dedit, Francia Germaniæ, nunc per iniuriam appellata Franconia, cùm verum illi nomen Galli abſtulerint. Seruant tamen nonnulli ſcriptores illi prouinciæ ſuum nomen & honorem, vt Franciam vocent Orientalem: Sed hoc vix patiuntur Galli, pro ſolita genti elatione: indignati, ſi dijs placet, quòd Germanos patres, & regni ſui fundatores iubeantur agnoſcere. Et quoniam Karlomannus breuì conceßit in fata, relictis paruulis, quos vxor eius vidua ad Deſiderium Longobardorum regem in Italiam deferebat, omne regnum in Karoli ditionem conceßit: quia Germaniæ & Gallijs pariter regnâſſe comperimus, & Saxoniæ ſcimus iura Chriſtianæ religionis inuexiſſe, iure optimo etiam regem noſtrum Saxones conſalutamus: præcipuè quia Germanis ſupra omnes reges Franciæ deditißimum accepimus, linguæ eorũ crebriùs vſum, & moribus vixiſſe cõperimus. Monſtrant hodiè in Francia Germaniæ locum natiuitatis eius, & celebri memoria conſeruant: maiori niſu præclara eius facinora in hac Saxonum hiſtoria pro viribus attollemus. Prima eius regis gloria, Romanam eccleſiam, tyrannide Longobardorum preſſam, in libertatem vendicare, & multis prædijs ex victoria amplificare. Tribuunt nonnulli Conſtantino magnam illam donationem Italiæ & Germaniæ, & neſcio quarum prouinciarum eccleſiæ Romanæ factam, de qua ipſi viderint: Karolus erat, qui ex victoria Longobardorum Romanam eccleſiam ditauit: cùm pridẽ aliquanta & Gothi per ſua tempora, & deindè Longobardi reges nonnulla cõtuliſſent:

inq́; multa dominio vacantia, eccleſia introiuit, eius iure præmunita, cuius eſt omnis terra & plenitudo eius. Sed hæc aliâs. Tametſi pater Pipinus gemina in Italiam expeditione operoſa, multa pro eccleſia fecerit, tamen rerũ inſtabilitas humanarum non longæuam fecit pacem ab illo compoſitam: ſimul quòd Longobardi, niſi omnibus viribus deſtituti, quieſcere non videbantur. Audiuit rex oratores Summi pontificis Hadriani, & cum conſilio ſuorum conſolatione plenos dimiſit: venturum ſe cum expeditione militari in Italiam, viſurumq́; pro viribus, ſi poſſit hoſtes eccleſiæ ab illius ceruicibus ſubmouere. Nec ſegniùs arma parauit, exercitus conſcripſit, commeatus prouidit, regni ſui negocijs magnæ authoritatis viros præpoſuit: vbi omnia ex ſentẽtia conſtitêre, mouit in Italiam: & magnis conatibus ſubuerſo regno, Longobardorum regem captum, in Franciam adduxit. Quam rem quia pleniùs in Dania, vbi ad Longobardorum geſta deſcendimus, ſumus exequuti, nunc breuiter attactam relinquimus, eò mittentes lectorem.

CAP. II.

SAxonicũ verò bellũ à memoria Karoli Martelli aui ſui nunq̃ diù fuit intermiſſum: & in eo aliquid per Karoli duces, ipſo alijs implicito, eſt attentatũ, dum ille vel in Aquitania Hunoldo rebellanti occurreret, & Lupum Vaſconiæ ducẽ, ad quem Hunoldus confugerat, deterreret, vt non ſolùm perfugam Hunoldum, ſed ipſum quoquè ſe Lupus Karoli permitteret poteſtati. Quandiù etiam ille in Italia bellum ageret Longobardicum, duces eius Saxonibus ſunt colluctati. Illo autem abſoluto, reuerſus in Franciam, totis ſe viribus animi & rerum conuertit ad Saxonicum bellum peragendum: quo neque prolixius, neque atrocius vllum vnquàm geſſit: quia Saxones, ſicut omnes ferè Germaniæ nationes, natu-

natura feroces, & idolorum cultui dediti, ab eo quod ſemèl apprahenderant, nulla poterant vi dimoueri. Suſceptum eſt igitur aduersùs eos bellum magna vtrinquè animoſitate: maiori tamen Saxonum damno, per continuos triginta annos gerebatur. Poterat quidem citiùs finiri, ait Euardus Karoli ſcriba, ſi in ſententia vna ſemper aut diù permanſiſſent. Dictu difficile eſt, quotiès ſuperati, regi manus dederunt, imperata facturos polliciti: obſides qui imperabantur, abſq; dilatione dederunt: legatos qui mittebantur, ſuſceperut. Aliquotiès ità edomiti & emolliti, vt etiam cultum dæmonum dimittere, & Chriſti fidem ſuſcipere pollicerentur: ſed ſicut aliquandò proni ad ea pollicenda videbantur, ità mutato poſtmodùm decreto, ad abijcienda videbantur præcipites. Anno regni ſui ſexto, Karolus Saxones aut religioni ſubijcere, aut omninò de terra delere conſtituit: ingreſſus prouinciam, arcem eiuſdem munitiſſimam Siborch cepit: Eresborch à Saxonibus euerſum præſidium muniuit: & in eo ſuorū validam manū collocauit: & multa ſtrage peracta, obſides accipiens, eſt in regnum reuerſus. Anno qui proximus erat, ingreſſo iterùm rege in prouinciam Saxonum, multos iuſſit baptizari: & iam rebus confirmatioribus in regnum redibat. Poſt duos iterùm annos Padeburnam veniens, omnem regionis nobilitatem iuſſit conuenire: Sed Wedekindus omnium primarius dux, egreſſus de terra, ad regem Danorum Sigefridum cōfugit. Cùm autem indè Karolus in Hiſpaniam conuerſus, magno inibì bello implicaretur, Saxones duce, quem diximus, apud Tuitium Rhenum tranſgreſſi, vſq; ad Moſellam omnia igni ferroq; peruaſtabant. Rex per literas exciuit duces de prouincia Germaniæ, hoc eſt, Sueuos, Francos, Bauaros, Thuringos: qui congreſſi,

magnam

magnam in Saxones ſtragem peregerunt. Ipſe verò Hiſpanico bello peracto, iterùm copias traijcit in Saxoniam per Rhenum & Lupiam amnes, totam quæ nunc Weſtphalia eſt, peruagatus, rebelles ſubegit, fugauitq́; contumaces: vt Viſurgo, nunc Weſera, tranſmiſſo, ſedes ſibi facerent inter Wandalos, antiquis pulſis habitatoribus. Ex quo tempore cœpta eſt habitari à Saxonibus prouincia trans Viſurgum, quæ nunc eſt terra Brunſwiccenſis cum conterminis: vt fieret exindè diſcrimen Saxonum orientalium & occiduorum, qui vltra & citra Viſurgum habitant: Vndè eſt etiam nata illa diſtinctio in vna natione Oſtphalorum qui vltra, & Weſtphalorum qui citra Viſurgum incolunt: Nam Saxonum principes pro inſigni armorum in militaribus ſignis pullum equinum habuêre, atrum ante baptiſmum, poſt verò candidum. Indè Oſtphali ac Weſtphali: Nam equinum pullum Saxones ſua lingua dixêre Valen. *Hoc autem nómen in orientalibus euanuit, & permanſit appellatio generalis Saxoniæ, quòd terra illa nouis principibus ſæpè paruit. Nam à temporibus Henrici Leonis, ducatus eſt ortus Brunſwiccenſis: poſteà & ille ſciſſus in aliquot principatus: quod ſuo tempore cõmemorabimus. In occidua verò prouincia manſit appellatio Weſtphalorũ, hoc eſt, occiduorum, qui equinum pullum prætulerũt. Eò tamen deuentum eſt, vt ea gens iam ſe Saxonicam appellari non patiatur, probro ducens, ſi quis ex Weſtphalis hominem, appellare contendat Saxonem. Hoc autem ſuperbiæ genus vndè proceſſerit, non ſatìs intelligo, præſertim cùm rebus geſtis ità claruerint orientales Saxones, vt Imperatoriam dignitatem, quam meruerunt, diutiſſimè in ſua domo fouentes, habuerint: & fortiſſimis ſemper viris pares, ſi non ſuperiores, extiterint. Sed*

F priuſ-

priuſquàm ad alia tranſeamus, operæpreciũ eſt illuſtriſsimi regis Karoli Magni optimè de nobis meriti, præclara facinora ordine intueri.

CAPVT III.

Annus erat à Chriſto nato poſt ſeptingenteſimum ſexageſimusnonus: cùm mortuo, vt diximus, Pipino patre, Karolus & Karlomannus eius filij, omnium conſenſu procerum, regni gubernacula ſubeunt: non aliter partientes, quàm pater & patruus. Nàm patri Pipino ſucceßit in ditione ſua maior natù Karolus: Karlomanno autem patruo, Karlomannus. Erant qui præter natiuam inter fratres æmulationem, de regni ſocietate excitare contenderent ſimultates: ſed ea fuêre modeſtia fratres, vt arma in ſe non ſumerent, etſi haberent qui aßiduè ſtimularent. Mors autem Karlomanni breui ſequuta, ſatìs pandebat vndè eſſent ſtimuli ſimultatum: Nam relicta eius fugiens Karolum, vel quòd malè ſibi eſſet conſcia, vel vt Karolo bellum excitaret, cõtendit in Italiam ad Deſiderium Longobardorũ regem cum filijs & paucis ex proceribus. Karolus autem omne regnum ex illo die ſolus adminiſtrabat. Omniũ autem bellorum quæ geßit, primum fuit Aquitanicum, à patre inchoatum, non finitum: quia citò peragi poſſe videbatur fratre adhuc viuo, & auxilium ferre rogato. Et licèt frater, malis quibuſdam machinantibus, fruſtrâſſet auxilio promiſſo, ſuſceptam expeditionem ſtrenuißimè exequutus, non priùs deſtitit, quàm hoc, quod perficere moliebatur, efficeret: Nam & Hunoldum, qui poſt mortem Gwaifredi Aquitaniam occupauit, bellumq́; iam penè peractum reparare tentauit, Aquitaniam relinquere, & in Vaſconiam fugere coëgit. Quẽ tamen ne ibì conſiſtere ſuſtinens, tranſmiſſo Garumna amne, Lupo Vaſconiæ duci mandat, vt

perfugam reddat: quod nî ſtatìm faciat, bello expoſtulaturum. Sed Lupus ſaniori vſus conſilio, non ſolùm Hunoldum reddidit, ſed etiam ſe cum prouincia, cui praeerat, eius poteſtati permiſit. Quo bello finito, rogatu & precibus Hadriani Pontificis Romani, inſolentiam Deſiderij Longobardorum regis ferre non valentis, bellum in eam gentem ſuſcepit: copiasq́ quas in Italiàm duxerat, diuidens, vnam partē cum Bernardo patruo per montem Iouis ire praecepit: alteram ipſe ducens, per montem Ciniſium venit in prouinciam: nec priùs deſtitit, quàm Deſiderium regem longa obſidione in Papia fatigatū, in ditionem acciperet, & perpetuo exilio deportaret: filium verò eius Adalgiſum, in quo omnis ſpes ſtare videbatur, non ſolùm regno, ſed etiam Italia abire cōpelleret: omnia Romanis ablata reſtitueret: Rodogiſum Foroiulianum ducem noua molientem opprimeret: totamq́ Italiā ſuae ditioni ſubiugaret: ſubactaq́ filium ſuū Pipinum regem praeponeret.

CAPVT IIII.

POſt cuius belli finem, Saxonicū, quod à patre auoq́ geſtū, diù erat intermiſſum, repetiuit: quo nullum neque prolixius, neque atrocius, Francorumq́ populo laborioſius, ſuſceptum eſt. Dictu difficile eſt, quotiès ſuperati, ac ſupplices ſe dediderūt, imperata facturos polliciti: obſides qui imperabantur, abſque dilatione dederunt: legatos qui mittebantur, ſuſceperunt: aliquotiès ità edomiti & emolliti, vt etiam cultum dæmonum dimittere, & Chriſtianae religioni ſe ſubdere pollicerentur. Regis autem magnanimitas aut per ſe, aut per comites ſuos miſſo exercitu, perfidiam illorum ſemper vlciſcebatur: donèc omnibus qui reſiſtere volebant, profligatis, decem hominum millia ex his,

qui vtraſque Albis ripas incoluêre, cum vxoribus & paruulis ſublatos, tranſtulit: & per Galliam atq; Germaniam multimoda diuiſione diſtribuit: eaq; conditione bellum per tot annos tractum, eſſe conſtat finitum, vt abiecto dæmonū cultu, Chriſtianæ religionis ſacramenta ſuſciperent. Hoc autem bellum licèt tam diù protraheretur, ipſe tamen rex non ampliùs quàm bis acie conflixit cum hoſte: ſemèl iuxta montem qui Aſneggi dicitur in loco Thietmelle nominato. Ità ſcribunt Galli, proprietatem linguæ noſtræ non tenentes: Ego montem accipio, in quo à memoria Karoli erecta eſt capella Diuini auxilij nominata: hoc referens poſteris, quòd propter cæleſte præſidium in eo loco miſſum, memoria ibi magni miraculi conſecrata eſt: Laici vocant montē Sancti adiutorij. Altera autem vice iuxta Haſam fluuium: & hoc vno mēſe, paucis interpoſitis diebus. Sed his duobus prælijs ità confractæ vires Saxonum feruntur, vt vltrà regem neque prouocare, neque venienti reſiſtere, niſì aliqua loci munitione defenſi, auderent. Plures tamen eo bello & ſummi viri, & maximis functi honoribus, tam ex Francis, quàm Saxonibus, periêrunt. Monſtrant incolæ locum caſtrorū ad Haſam. Tandèm anno XXXIII. finitum eſt bellum. Tempora ſuis locis ſignabimus. Hiſpaniam autem pacatā reliquit poſt edomitos Aquitanos & Vaſcones: Nam Britones imperata facere adegit, cùm miſſis oratoribus pacem orarent: ipſe poſteà cum exercitu Italiam ingreſſus, ac per Romā iter agens, Capuam Campaniæ vrbem petiuit: ibiq; poſitis caſtris, bellum Beneuentanis, nî dederentur, cōminatus eſt. Præuenit hoc dux gentis Agariſus, filios ſuos Rimoldum & Grimoldum cum magna pecunia regi placando mittit obuiam: rogans, vt illos obſides accipiat, ſeq; cum ſua gente facturum

ctūrum

ſtarum imperata: erant autem Longobardi. Permiſit roganti principatum: & minore filio pro obſide retento, maiorem remiſit: legatosq; ad ſacramenta fidelitatis à Beneuentanis exigenda, cum Agariſo dimittēs, ipſe Romam redit: conſumptisq; ibi in veneratione ſanctorum aliquot diebus, in Galliam reuertitur.

CAPVT V.

Bauaricum deindè bellum & repentè ortum, & celeri fine completum eſt. Baioarios dixêre veteres, nos Bauaros. Hoc bellū ſuperbia ſimul & excordia Taſſilonis ducis excitauit: qui hortatu vxoris, quæ filia erat Deſiderij regis, patris exilium per maritum vlciſci poſſe putabat: inito fœdere cum Hunis, qui Bauaris tum erant contermini, bello Karolū pertentabat. Cuius contumaciam, quia nimia videbatur, regis animoſitas ferre nequiuit: ac proindè contractis vndiquè copijs, Bauariam petiturus, ad Leccam amnē peruenit: qui Bauaros Alemannosq; dirimit: cuius in ripa caſtris collocatis, priuſquàm prouinciam intraret, animum ducis ſtatuit pertentare. Sed ille pertinaciter agere nec ſibi nec genti vtile ratus, regi ſe ſupplex permiſit: obſides qui imperabantur, dedit: inter quos & filium ſuum Theodonem: data inſupèr fide cum iuramento, quòd ab illius poteſtate nemini ſuadenti defectionem conſentiret. Sic bello, quod quaſi maximum videbatur futurum, celerrrimus finis eſt impoſitus. Taſſilo tamen poſteà euocatus ad regem, neque redire permiſſus eſt, neque prouinciæ quam tenebat, vlteriùs principari. Comitibus eſt commiſſa: Nam cùm Taſſilo reus læſæ maieſtatis iudicatus, capite damnaretur, regis clementia vita illi conceſſa eſt: tonſuratusq; cum filio in monachum. His motibus ità compoſitis, Wandalis, qui Gallorum conſuetudine Wilſi, ſua verò lingua

Weletabi dicuntur, bellum eſt illatum: in quo & Saxones velut auxiliares inter cæteras nationes, qualicunque deuotione militabant regi: vnaq́ expeditione ijdē Wandali ità ſunt domiti, vt vlteriùs iuſſis regis non contradicerent.

CAPVT VI.

MAximum omnium, quæ à Karolo geſta ſunt, bellorum, præter Saxonicum, huic ſucceſſit, quod contra Auares, ſiue Hunos, geſtum eſt: quod rex & animoſiùs q̃ cætera, & longè maiori apparatu adminiſtrauit: vnam tamen per ſe in Pannoniam (nam illam prouinciam ea gens incolebat) expeditionem fecit: cætera Pipino filio, ac præfectis prouinciarum comitibus & legatis perficienda cōmiſit. Quæ cùm ab his ſtrenuiſſimè fuiſſent impleta, octauo tandem anno idem bellum conſummatum eſt. Quot prælia in eo geſta ſunt, quātumq́ ſanguinis effuſum, teſtatur Pannonia: omni tum penè habitatore vacuata: & locus in quo regia Cacani erat, ità deſertus, vt veſtigium quidem humanæ habitationis nullum appareat. Tota hoc bello Hunorum nobilitas perijt: tota gloria gentis decidit: omnis pecunia, & cōgeſta per tot annos ſupellex, & omnes theſauri erepti ſunt: Nec vllū bellū exortū eſt in Frācos ab hominū memoria, quo ſint illi magis locupletati: quippe cùm in id tempus Franci penè pauperes viderentur, tantum auri & argenti in regia repertum, tot ſpolia precioſa ex prouincijs congeſta, vt meritò credi poſſit Frācos ſummo iure Hunis abſtuliſſe, quod prouinciarum damno per ſummam iniuriam congeſſerunt. Terra quidem Hunorum, vt antiquorum memoria concelebrat, nouem circulis, quos Teutonici Haga dicunt, cingebatur: quorum ſinguli ità quercinis roboribus, ſiue faginis, ſiue abiegnis erant extructi,

vt de margine ad marginem viginti pedum ſpatium tenderetur in latum, & totidem ſubigerentur in altũ. Concauitas autem vniuerſa aut duriſſimis lapidibus, aut creta tenaciſſima replebatur. Porrò ſuperficies vallorũ eorundem integerrimis ceſpitibus tegebatur: inter quorum cõfinia plantabantur arbuſculæ, quæ, vt cernere ſolemus, abſciſſæ atque proiectæ, comas caudicum foliorumq́ꝫ proferunt. De primo autem circulo ad ſecundum, viginti millia paſſuum Teutonica protendebantur: & indè ſimiliter ad tertium: & ità deinceps vſque ad nonum: quanuis ipſi circuli alius alio multo fierent cõtractiores, in orbem redeuntes. Inter hos igitur aggeres ità vici villæq́ꝫ erãt collocati, vt de alÿs ad alias humana vox poſſet exaudiri: contra eadem ædificia inter inexpugnabiles muros, portæ non ſatìs latæ, per quas latrocinandi gratia non ſolùm exteriores, ſed etiam interiores ſolebant exire. De circulo quoquè ad circulum ſic erant poſſeſſiones & habitacula quaquauerſùm ordinata, vt clangor tubarum inter ſingula cuiuſlibet rei ſignificatiuus, poſſet aduerti. Ad has ergò munitiones per ducentos & ampliùs annos, qualeſcunque omnium occidentalium opes congregantes, cùm Gothi & Wandali quietem hominum perturbarent, orbem occiduum penè vacuum dimiſerunt. Quos inuictiſſimus rex Karolus ità perdomuit, vt de eis ne minimæ quidem reliquiæ permanerẽt. A vulgaribus, quibus pepercit, ideò manum retraxit, quia nobilitate extincta, Francorum regno minimè nocituri viderentur. Porrò prædam in Pannonia repertam, per epiſcopia & monaſteria largiſſimè diſtribuit. Duo tantùm è proceribus Francorum eo bello periêrunt, Henricus dux Foroiulianus, in Liburnia iuxta Tarſicam maritimam ciuitatem inſidÿs oppidanorum interce-

ptus, & Geroldus Baioariæ præfectus in Pannonia, dum contra Hunos præliaturus aciem inſtrueret, (incertum à quo) cum duobus tantùm, qui eum obequitantem ac ſingulos cohortantem comitabantur, interfectus eſt: cæterùm incruentũ penè Francis hoc bellum fuit: & proſperrimum exitum habuit. Bohemicum quoquè & Liburnicum, quæ poſteà exorta ſunt, durare non potuerũt: quorum vtrunque ductu Karoli iunioris celeri fine completum eſt. Vltimum contra Normannos, qui Dani vocantur, primò piraticam exercentes, deindè maiori claſſe littora Galliæ atque Germaniæ vaſtantes, bellum eſt ſuſceptum: quorum rex Gotfridus adeò inflatus vana ſpe erat, vt ſibi totius Germaniæ promiteret poteſtatẽ. Phriſiam quoquè atque Saxoniam haud aliter àc ſuas prouincias æſtimabat. Iam vicinos Obotritos in ſuam ditionẽ redegerat: iam ſibi vectigales fecerat: iactabat enim ſe breui Aquiſgranum, vbi regis comitatus erat, cum maximis copijs aduenturum: nec dictis eius, quanuis vaniſſimis, omninò fides aberat: quin potiùs tale aliquid inchoaturus, niſi feſtinata eſſet morte præuentus, putabatur. Nam dum ea moliretur, à proprio ſatellite, ſiue, vt quidam veriùs exiſtimant, à proprio filio, cuius matrem repudiauerat, & aliã duxerat, interfectus, finem rebus fecit. Hæc ſunt bella, quæ rex potentiſſimus per annos XLVI. (tot enim annis regnauit) in diuerſis orbis partibus ſumma prudentia ac felicitate geſſit: quibus Francorum regnum, quod à patre Pipino magnum quidem & forte ſuſcepit, ità inſigniter amplificauit, vt penè duplo maius fecerit.

CAPVT VII.

QVi cùm tantus in ampliãdo regno, & ſubigendis exteris nationibus eſſet, & in huiuſmodi exercitatio-

citationibus quotidiè verſaretur, opera tamen plurima ad regni decorem diuerſis in locis inchoauit, & in non paucis terminauit: inter quæ præcipua non immeritò videri poſſũt baſilica Dei Genitricis Aquiſgrani, opere mirabili conſtructa: & pons apud Moguntiam in Rheno, quingentorum paſſuum longitudinis: nam tanta eſt ibi fluminis latitudo: qui tamen vno anno ante regis mortem incendio conflagrauit: nec refici potuit propter feſtinatum eius exceſſum, quanquàm in ea meditatione eſſet, vt pro ligneo lapideũ reſtitueret. Inchoauit & palatia operis egregij: Vnum haud longè à Moguntia ad villam Ingelheym: Alterum Nouimagiò ſuper fluuium Vvahalem, nunc Vvalam ſeu Vvaalim vocant: Præcipuè tamen ædes ſacras, vbicunquè in toto regno ſuo vetuſtate collapſas comperit, pontificibus & abbatibus, ad quorum curam pertinebant, vt reſtaurarentur, imperauit: adhibita cura per legatos, vt imperata perficerent. Talem eum in ampliando, & tuendo, & ſimul ornando regno fuiſſe conſtat. Ad domeſticam curam eius veniamus. Matrem ſumma pietate coluit: liberos vtriuſque ſexûs literis erudiri curauit. Pipini filij filium Bernhardum, ac quinq; ab eo relictas filias, inter ſuas educauit. Nullam nuptui tradidit quoàd viueret, dicens ſe ſuorum domeſtico contubernio carere non poſſe. Vndè factum eſt, vt feliciſſimi Imperatoris Octauiani fortunam æquè fortunatus rex experiretur: Fuſcatam eſſe domum incontinentia quorundam: ſed ille prudenter omnia diſſimulauit. Erat ei filius ex concubina Pipinus, facie liberali, ſed gibbo difformis. Is, cùm pater Hunico bello teneretur implicitus, coniurationem inijt aduersùs parentem cum quibuſdam ex Francia primoribus, qui vanam illi ſpem regni fecerant. Sed coniuratione detecta, damnantur

conſcij: Pipinus volens tonſuratur, & in monaſterium Prunna concluditur. Erat & alia in ipſum coniuratio prius in Germania: cuius conſilij participes alij oculis orbati, alij exilio proſcripti, nemo ex his necatus: niſi tres, qui nè caperentur, ſe gladio defenderunt: & occiſis antè aliquot miniſtris, ipſi quoquè perempti ſunt. Eas verò conſpirationes quamplurimùm peperit Faſtradæ reginæ ſuperbia, & impotens dominatio: quæ regem natura manſuetum eò prouexit, vt aliquandò fieret per eam odibilis. Corpore fuit amplo atque robuſto: ſtatura eminenti, quæ tamen non excederet: nam ſeptem ſuorum pedum proceritatem eius conſtat habuiſſe menſuram: Apice capitis rotundo: oculis prægrandibus & vegetis: naſo paulùm mediocritatem excedente: canicie pulchra: facie læta & hilari: vndè formæ authoritas ac dignitas, tam ſtanti quàm ſedenti, plurimùm congruebat. Ceruix quanuis obeſa & breuior, ventérque videretur proiectior, tamen hoc cæterorum membrorum celabat æqualitas. Inceſſu erat firmo, tantaq́ue habitudine virili: voce clara, ſed quæ minùs corporis formæ conueniret: valetudine proſpera: præter quòd antequàm decederet, quadriennio crebris febribus corripiebatur: ad extremum etiam vno pede claudicabat. Erat eloquentia copioſus & exuberans: poteratq́ue quidlibet decenter efficere. Nec patrio ſermone contentus, etiam peregrinis linguis ediſcendis ſtudebat: in quibus Latinam ità perdidicit, vt ea àc patria lingua orare ſit ſolitus. Græcam verò meliùs intelligere, quàm pronunciare poterat. Artes liberales ſtudioſiſſimè coluit: earumq́ue doctores plurimùm veneratus, magnis extulit honoribus. In diſcenda Grammatica Petrum Piſanum diaconum ſenex audiuit: in cæteris diſciplinis Albinum, quem

quem alij Alcuinum, alium diaconum è Britania virum vndecunquè doctiſsimum præceptorem habuit: apud quē & Rhetoricæ, & Dialecticæ, præcipuè tamen Aſtronomiæ diſcendæ, plurimùm & temporis & laboris impendit. Diſcebat & artem computandi: & intentione ſagaci ſyderum curſum curioſiſsimè rimabatur.

CAPVT VIII.

TEntabat & ſcribere. Tabulas & codicillos ad hoc in lecto ſub ceruicalibus habebat, itemq́ circunferre ſolebat, vt cùm vacuum tempus eſſet, manum effigiandis literis conſuefaceret. Sed parum ſucceſsit labor præpoſterus, ac ſerò inchoatus. Aſsiduè exercitabatur equitando, ac venando: quod illi gentilitium erat: quia vix vlla in terris natio inuenitur, quæ in eo labore Francis poſsit æquari. Delectabatur etiam vaporibus aquarum naturaliter calentium, frequenti natatu ſe exercens: cuius adeò peritus fuit, vt nullus illi certaret: ob hoc etiam Aquiſgrani regiam extruxit: ibique extremos vitæ annos vſque ad obitum duxit. In cibo & potu temperans: ſed in potu præcipuè, ità vt ſupra cœnam rarò plus quàm ter biberet. Sed cibi nō adeò moderator: vt ſæpè quereretur, noxia ſuo corpori eſſe ieiunia. Conuiuabatur rariſsimè: & hoc præcipuis tantùm feſtiuitatibus, cum magna tamen hominum frequentia. Cœna quotidiana quaternis tantùm ferculis præbebatur: præter carnem aſſam, quam venatores verubus inferre ſolebant: qua ille libentiùs quàm vllo ciborum genere veſcebatur. Inter cœnandum autem admodùm frequentiſsimè lectorem audiebat: Legebantur autem ei hiſtoriæ, & antiquorum res præclaræ. Delectabatur inprimìs libris beati Auguſtini, præcipuè de Ciuitate Dei. Circa pauperes ſuſtentandos, & gratuitam

tuitam liberalitatem, quam Græci vocant, & iam Latini eleemoſynam, erat deuotiſſimus: vt qui in patrio regno non ſolùm id fieri curauit, verùm etiam trans maria: in Syria & Aegypto, atque Aphrica, Hieroſolymis, Alexandria, Carthagine, vbi Chriſtianos iam ſub Saracenis paupertate premi compererat, penuriæ eorum compatiens, pecuniam mittere ſolebat. Ob hoc maximè tranſmarinorum regum amicitias expetens, vt Chriſtianis ſub eorum dominatu degentibus, refrigerium aliquod proueniret. Colebat præ cæteris ſacris locis apud Romam beati Petri Apoſtoli eccleſiam, in cuius donaria magnam vim pecuniæ congeſſit: neque vllo ſui regni tempore quicquam duxit antiquius, quàm vt vrbs Roma ſua opera veteri polleret authoritate: & eccleſia ſancti Petri per illum non ſolùm tuta, ſed etiam opibus ſuis præ omnibus orbis eccleſijs eſſet ornata. Quam cùm tanti penderet, intra XLVI. annorum, quibus regnauit, ſpatium, quater tantùm votorum ſoluendorum, ac ſupplicandi cauſa profectus eſt: Vltimi tamen acceſſûs ſui non tantùm hæ fuêre cauſæ, verùm etiam quòd Romanum Pontificem Leonem multis affectum iniurijs, erutis, vt quidam ſunt authores, oculis, linguáque præciſa, fidem regis implorare neceſſè fuit. Idcircò Romam tum veniens ad reparandum eccleſiæ ſtatum, ibi totum hyemis tempus contraxit: Quo tempore Imperatoris & Auguſti nomen accepit: quod primò intantùm auerſatus eſt, vt affirmaret ea die, quanuis præcipua feſtiuitas eſſet, eccleſiam ſe non intraturum, ſi præſcire potuiſſet Pontificis conſilium: inuidiam tamen ſuſcepti nominis Conſtantinopolitanis Imperatoribus non diſſimulantibus, magna ſuperauit pecunia: vicitq́; eorum contùmaciam magnanimitate, qua Græculis multùm præſtabat. Miſit eò cre-

bras legationes, & in epiſtolis fratres eos appellauit. Poſt ſuſceptam Auguſti dignitatem, cùm aduerteret legibus multa deeſſe, (nam Franci diuiſis locis, duplicibus vtuntur legibus) cogitauit, quæ deerant, addere, & diſcrepantia concordare, praua corrigere: ſed in ea re nihil perfectum eſt ab eo, niſi quòd pauca capitula, & ea imperfecta legibus addidit. Omnium nationum quæ illi ſubeſſent, memorabilia geſta, quæ ſcripta non erāt, ſcribi & memoriæ mandari iuſſit. Inchoauit & Grammaticam patrij, hoc eſt, Germanici ſermonis. Menſibus ad propriam linguam nomina impoſuit: qui ante id tempus apud Germanos partìm Latinis, partìm barbaris nominibus enunciabantur. Et Ianuarium quidem appellauit Wintermaen: Februarium, Horning: Martium, Lentmaen: Aprilem, Oſtermaen: Maium, Winnemaen: Iunium, Brackmaen: Iulium, Hewmaen: Auguſtum, Arnemaen: Septembrem, Wynmaen: Octobrem, Harueſtmaen: Nouembrem, Zoremaen: Decembrem, Heilichmaen. Item ventos duodecim, ſuis nominibus inſigniuit: cùm non antè plurium, quàm quatuor, nomina inuenirentur: Et Subſolanum quidem Oſtenwindt: Eurum, Sudoſt: Euroauſtrum, Sudſudoſt: Auſtrum, Suden: Auſtroaphricum, Sudweſt: Aphricum occiduum, Sudſudweſt: Zephyrum, Weſt: Corum, Nordweſt: Circium, Nordnordweſt: Septentrionem, Nord: Aquilonem, Nordoſt: Vulturnum, Oſtnordoſt. Hæc idcircò commemoraui, vt agnoſcant nobiſcum Galli, Karolum & origine extitiſſe Germanum, & ea lingua tanquàm patria potiſſimè vſum: quod ignorantes ipſi nobis conteſtantur: quia de illorum iſta ſumpſimus libris teſtimonia.

CAPVT

CAPVT IX.

Religionis diuinæ plurima illi cura fuit: pſallendi legendique officia in eccleſia diſcreuit: ipſe ſe choris pſallentium immiſcuit. Coram ſe, vbicunquè eſſet, diuinū peragi religioſè curauit officium ac miniſterium: Sermones patrum, Homilias ſanctorum, nec minùs Martyrologia diligenter inquiri atque conſcribi iuſsit. Sed priuſquàm præclara huius regis inuictiſsimi facinora ad exitum vertamus, vt grati in optimum principem, & benè de nobis meritum, animi indicia præferamus, operæprecium eſt, numeroſas eius in Saxones expeditiones, in ordinem temporum redigere: vt feruentiſsimum eius in diuinam religionem zelum perſpiciamus. Præter illas autem ſuperioribus annis per Karolum Martellum auum, & Pipinum patrem crebriores in Saxoniam detonationes, principium bellorum eius in noſtram gentem, ab anno LXXII. hoc eſt, regni eius tertio: tunc enim Wormatiæ habito ſolenni regni conuentu, decreuit gentem Saxonum idololatram armis adoriri. Igitur transmiſſo Rheno ducit in Saxones, primáque fertur habuiſſe caſtra ad fontem Lupiæ, nunc Lippiam vocant: Cúmque Saxones & ipſi magna manu coacta, regi occurrerent, contulêre manus non longè ab Oſnaburga ad ſyluam Faginam: ibique magna ſtrage caſi, terga dederunt, fugeruntq́ vltra Viſurgum: & pulſis retrò Wandalis, qui terram tenuerunt, ipſi Saxones ibi ſedes locauerunt: Ab illo die appellati Oſtphali: quoniam qui patrijs in ſedibus remansêre, Weſtphali. Robur autem gentis, & omnis ſuperſtes nobilitas, emigrauit: vt non remanerent niſi qui colendis agris inſeruiebant, vulgus inerme. Progreſſus autem cum exercitu victore Karolus, venit ad montem Martis: ibique

phanum

phanum & idolum gentis, quod Irmenſuel appellauê-re, ſubuertit. Eresberg dictus eſt mõs, in quo Mersborg: nam & in eodem Irmenſuel à Saxonibus colebatur. Omnium rationem nominũ reddere conantur veteres: probabiliora attingemus: arbitriũ ſit lectoris, quid ſequatur. Eresberg ab Hera Iunone dictũ accipiũt: quam etiam hodiè volitare ruſtici fabulantur per aëra. Aut ab honore deorũ nomen traducũt: Ibì Hera Iuno, ibì Hermes Mercurius, ibi Mars Gradiuus colebãtur. Irmenſuel, quaſi Mercurij ſtatuã interpretantur: is enim Hermes dictus eſt. Sed obtinuit Martis honor, vt nũc Mersborg vocitetur. Poterant idolorũ ritus & nomina à memoria Romanorũ Saxones tenuiſſe: cũ Druſus Nero, & deindè filius eius Germanicus, ſub Auguſto prouinciam gubernarẽt. Repertũ eſt diù pòſt in loco Corbeia ſimulacrũ cũ inſcriptione hac: Dux ego gẽtis Saxonũ, victoriã certã polliceor venerantibus. Sed an vicino quodã loco conſtiterit, qui de eius vocabulo Martis mons diceretur, an in vrbe Mersborg ad Salam fluuiũ, parùm nobis compertũ eſt: niſì quòd Gallici ſcriptores omnia perturbantes, & Germanicæ linguæ imperiti, confundunt omnia: Irmenſuel interpretantur nõnulli ſtatuam publicam. Conijci permittitur dictam Hermanſuel, quaſi commune profugiũ & aſylum omniũ, & Martẽ cõmunem: qui in prælio diù vagatur incertus, diù dubius, quò ponat victoriã. Erat armati toto corpore effigies: cuius in dextera ſignũ militare, noſtri vexillũ vocant, præferens roſam: cuius breue momẽtũ, et facilis ortus & interitus: ità euentus præliorũ. In ſiniſtra librã expandit, dubiam pugnantiũ ſortẽ, facilè huc aut illuc inclinantẽ. Pectus inerme, vrſum præferebat, interritũ bellatorũ animũ inſinuans. In clypeo leo, qui beſtijs imperitat, inuictum ad

fortia

fortia facta impetum monſtrat: floribus conſito campo in quo ſtabat, quòd nihil iucundius ſolet videri fortibus, quàm in acie virtutem oſtendere. Karolus autem, cùm fugam iniiſſent Saxonum maiores, ex remanentibus accipit obſides duodecim ad Weſeram fluuium, & regreditur in ſua.

CAPVT X.

SED *cùm anno proximo rex in expeditione Lombardica, quam in Dania deſcripſimus, eſſet occupatus, Saxones iniuriam prioris anni vindicare volentes, mouerunt in Haſſones, qui iam Francis paruerunt: & ad oppidum Friſlariam pugnauerunt, magna internecione cædentes qui obuiàm prodiêrunt: Eccleſiam inſignem eius oppidi, quam Bonifacius epiſcopus & martyr prædixit incremabilem, diù fruſtrà tentauerunt incendere. Viſi ſunt in albis duo iuuenes, qui incendium reſtinguerent: vndè territi Saxones aufugerunt. Repertus eſt ad oſtium ædis ſacræ genibus nixu Saxo extinctus, faucibus hians, quaſi flammam excitaturus. Rex autem rebus in Italia compoſitis, aduolat cùm Saxonum excurſiones audîſſet: perq; Haſſiam miſit diuiſis agminibus quatuor copiarum ductores: Tres obuios aut deiecerunt, aut in fugam verterunt: Quartus autem cùm neminem ſeſe obiectantem haberet, ſpoliis onuſtus vt cæteri, reuerſus eſt ad regem in Ingelheym. Indè verò maiore apparatu ducens rex in prouinciam, Siborg & Eresborg arces iterùm à Saxonibus communitas, denuò expugnauit, & in arcem Brunsberg, quæ omnium firmiſſima erat ad Viſurgum fluuium, duxit oppugnandam: Inerat autem validum Saxonum præſidium: Firmata eſt obſidio: Ferunt remanere in hodiernum villis nomina ex caſtris regis, quæ tum erãt tripartita:*

tita: vt alio loco rex cum robore exercitûs, alio etiam auxiliares tenderent: & tertio loco ſuis erant in caſtris, qui ſtipendia mererent. Adijciunt Gallici: regem obſidionis pertæſum, duxiſſe partem copiarum in Weſtphalos Anglarios: qui malis coacti, cum Brunone duce fecêre deditionem. Cæterùm copiarum partem vltra Viſurgum miſit: quæ vaſtatione grauiſſima perpulit gentem, vt cum Haſsino duce ſuo obſides darent, ſacramenta adijcerent, ſe imperata facturos. Sed ipſi Gallici fidem narrationis ſua voce alleuant: Quæ enim ſacramenta præſtarent, perfidi Chriſto?

CAPVT XI.

CVM per annum LXXVI. rex in Italiam reuocaretur, firmis præſidijs arces Saxoniæ, vt in fide plurimùm contineret, antè communiuit. Saxones longè regem abeſſe ſcientes, ad libertatem priſtinam reſpexerunt: arcem Siborg oppugnârunt: minisque grauiſsimis intentatis, terrere cuſtodes Francos inſtiterunt: ſed neque minis, neque vi ármorum præualuerunt. Ibì fruſtrati, ducũt in arcem Mersborg, quam in ripa Lupiæ ſcribunt Galli extitiſſe: ibì oppugnatione inſtituta grauiſsima, cùm expugnari cuſtodes iã iamq; formidarent, apparuêre duo ſupra eccleſiam loci, ſcuta ſanguinea magno terrore velut flammantia. Id ſignum conſpicati Saxones, terrore concuſsi, vertuntur in fugam: & nemine inſequente, mutuis ſe incurſionibus prementes, magna ex parte confoderunt. Sed interìm rex in Italia rebus pacatis, Wormatiam deſcendit: ibiq; renouatis viribus tendebat in Saxoniam, magnis vbiq; motibus obuia ſubuertens. Sed cùm ad Lupiam fluuium perueniſſet, fixis ibì caſtris ſubſtitit. Quo in loco oratores illum adeunt ex prouincia, pollicen-

tur quæ imperaret, ſe facturos: Nihil ille niſi quod ſalutis, quod proſperitatis illorum ſit, depoſcere teſtatus, rogat, ſi volunt ſacrũ ſubire baptiſma. Illi nihil recuſant. Igitur tum magna multitudo virorũ ac mulierũ, cum paruulis, ſacro fonte tingitur. Rex firmatis denuò, quæ conquaſſata erant, arcibus, & impoſitis pro temporum neceßitate militum præſidijs, redit in Frãciam. Et quia cordi eius penitùs inſederat, gentem in religione firmare, proximo anno redijt Padeburnam: ibiq́; conſedit: euocatis ad ſe gentis per Weſtphaliam primoribus. Venêre non pauci: Sed Wedekindus omnium primarius, cùm videret ſuos à facie regis conterritos, nec tamen adhuc animum potuit inclinare religioni, profugit ad regem Danorũ Sigefridum, auxilia depoſcens ex illo, quandò à ſuis deſertus videretur. Interìm rex multos iußit baptizari: & miſſa ſuorum manu, Angriam præcipuam Wedekindi arcem iußit in ditionem accipere: Qua iam in poteſtatem redacta, in Oſnaburga primum conſtituit Saxoniæ epiſcopatum: vt haberet gens, ſe abſente, diuinarum rerum præſidem, & ſalutis æternæ curatorem. Adhuc autem rex in Padeburna manebat, cùm illum ex Hiſpania Saracenorum adiêrunt oratores: quos cùm audiſſet, datis ad currentium rerum ordinem reſponſis, dimiſit: ipſe proximo anno inſtructis copijs, cùm Saxoniam abundè communîſſe videretur, Hiſpaniam petiuit: pulsiſque Saracenis, Vaſconiam & Pampiloniam recepit. Dum autem ille longiùs abijſſet, Wedekindus Danorum fultus auxilio, ſuos quoquè Saxones ad rebellionem concitauit. Itaque in fines Haſſonum vſque ad Rhenum vaſtabundi pertenderunt: & quicquid à Tuitio ad Moganũ eſt prouincia, totum igne ferróque fœdauerunt. Sed

rex

rex Alemannos Sueuos per literas excitans, illis immiſit: qui cōſerta pugna, magnam in Haßia ſtragem peregerunt.

CAPVT XII.

PEr proxima tempora Carolus in orientali Saxonia vltra Viſurgum conſtituit genti epiſcopum in loco Salingſtede, nunc Oſterwyck: conſecrari iubens eccleſiam in honorem ſancti Stephani: qui epiſcopatus longè pòſt in Halberſtadium eſt tranſlatus. In arce Hartesborg idolum coluêre Saxones, cui nomen Krodo: Saturnum hunc dixêre Latini: Senem in piſce ſtantem, qui rotam teneret & vrnam: in rota vnionem populi, in vrna rerum ſignificans abundantiam. Sed Carolus ſubuertit. Remanſit autem inter Saxones execrationis vocabulum, vt in deteſtationem rei peßimæ dicant, Krodo. In loco autem vbì Ora & Albis confluunt, euocatis Saxonum & Wandalorum primoribus, fœdera rex inter eos conſtituit, quæ per abſentiam eius obſeruarent. Indè rursùs in Italiam transijt: & in ea peregrinatione ille exactus eſt annus, qui erat poſt ſeptingentos LXXXI. Reuerſus ex Italia Carolus, venit Wormatiam: ibique conſiſtens, iußit adeſſe Taßilonem Bauariæ ducem: qui duodena manu regi fidelitatem iurauit: ſed reuerſus in prouinciam, non diù perſtitit in fide. Rex verò in Saxoniam iterauit expeditionem: & ad Albim fluuium in caſtello Megedeborg phanum ſubuertit, quod illi loco nomen dedit. Has ego reliquias crediderim Romanæ olìm religionis, veriùs ſuperſtitionis: cùm Druſus Nero, & deindè filius eius Germanicus, ſub Auguſto Cæſare praeeſſent prouinciæ. Simulacrum tale fuit: Stabat in curru nuda fœmina, myrtea caput cincta corona: ardentem

faculam in pectore, in dextera mundi figuram, in ſiniſtra verò mála aurea tria præferebat: poſt eam tres puellæ, Charites Græci, Latini Gratias dixêre, nexis manibus nudæ ſingula poma geſtabant: auerſis inuicèm vultibus dona porrigentes: iugales quadrigæ erant gemini cygni, totidémque columbæ. Venerem hac imagine figurabat gentilitas: quæ in omni mundo dominatur. Gratias illa comites habet, quæ alternis obſequijs iunguntur: hoc vult nexus ille manuum. Vultus auertunt: quia beneficia non improperant. Sed bono myſterio vana ſuberat religio, quam Carolus ſubuertit, inſtaurans in locum eccleſiam S. Stephani. Arcem autẽ eo loci fuiſſe comperio, cuius dominum poſteà dixêre Burgrauium: nam illa ætate incognitum erat hoc nomen. Crebris tamen habitatoribus frequens erat locus: piſcatores potiſſimũ crediderim, qui Albim fluuiũ ſcrutarentur. Sed auertente ſe Karolo, venêre Wãdali: & odio nouæ religionis omnia ſubuerterunt: & diſperſis cæſisq; habitatoribus, eccleſiam ſubruerunt. Deindè fideles capellam, quæ hodiè quoquè creditur extare, excitârunt: permanſitq; locus in ditione epiſcopatûs de Salingſtede, nunc Oſterwyck: quæ eccleſia iam diù tranſlata, floret in Halberſtadio.

CAPVT XIII.

ANnus erat LXXXII. poſt ſeptingentos, cùm Karolus iterùm tranſmiſſo Rheno ad fontem Lupiæ conſedit, Saxonum conſtituens prouinciam ordinare. Conuenerunt ad eum frequentes ex vtraque Saxonia proceres. Wedekindus autem malè ſibi conſcius, non aderat: quem in locum venêre regum oratores Sigefridi Danorum & Cacanni Hunorum, qui & Auares. Dani miſerant Alidem & Aſmundum: quibus

pro

pro tempore dato reſponſo redeunt. Cacannus autem & Bigarus, non tam pacata meruêre reſponſa, quòd genti bellum inferre rex deſtinâſſet. Sed cùm rebus, vt putabat, benè conſtitutis, in Franciam rediret, Swedekindus facilè in ſententiam ſuam retraxit congentiles ad rebellionem. Intereà rex eius motûs ignarus, Adelgiſum, Grilonem, & Conradum duces ſuos, miſit cum copijs in Sorabos Swandalos, fiſus Saxonum auxiliaribus armis, facilè illis futurum, vt perduelliones ſuperarent. Saxones verò iam aliam mentem induerant: & venientem Francorum legionem ad internecionem deleuerunt. Rex iuſta indignatione permotus, magnis iterùm copijs redit in Germaniam: populus Swedekindum ſucclamabat malorum caput, in eum refundens quicquid acciderat. Sed atrocitati facinoris parem pœnam conſtituens, quatuor millia noxiorum gladio feriri iuſsit & quingentos: Magnus profectò numerus, qui legibus pœnam daret. Sed voluit ſceleratiſsimo facinori ſtatuere exemplum, & ſuum non deeſſe ſupplicium. Sequenti anno cùm ſe iterùm commouerent Saxones totiès victi, iterùm comprimuntur: & ad Padeburnã iterùm agmine congregato, miſit filium Karolum in eos, qui aliquot prælijs feliciter in illos dimicauit: Et durauit ea rebellio in annum vſque octogeſimumquintum. Quo tempore in Bardewicum deſcendens rex, interpoſita regia fide, euocauit Swedekindum & Albionem, qui vltra Albim dominaretur: & manſuetudine ſua rex fregit ambos, vt ceruicem Chriſto inclinarent: exindè iam rebus pacem ſperans. Sed nè quid regi intentatum remaneret, miſit naualem exercitum in Britaniam, quam dudùm Angli Saxones occupauêre: Dux erat nunc Adolphus menſæ regiæ præpoſitus: is vbi gen-

tem exterruit, acceptis obſidibus, quòd in fide regis eſſent, redit ad dominum ſuum Wormatiam: qui indè Romam iam tertiò ire contendit, quòd ducem Beneuentanum ex Longobardis audiret rebellare. Natale Domini celebrauit apud Florentiam, à ſe renouatam vrbem. Sed tum, quod antè ſignificauimus, venienti cum exercitu dux obuiàm miſit obſides filios cum ſacramentis, ſe deindè in poteſtate regis futurum. Exindè verò Saxonia, pacato Wedekindo, quietiora inuenit tempora.

CAPVT XIIII.

CVm iam antè diuiſis locis per Saxoniam rex aliquot conſtituiſſet epiſcopatus, in Oſnaburga, in Salingſtede, inq́ Padeburna: anno tandẽ LXXXVIII. Bremenſem erexit eccleſiam: vt eſſet ſuffraganea Colonienſi: in quam ordinatur epiſcopus Willehadus, natione Anglus: qui multis iam annis in maritimis eius regionis Chriſti Euangelium diſſeminauit. In perſequutione, quam excitauit Wedekindus, vix ipſe elabitur, cùm diſcipuli eius diuerſis locis occumberent pro Chriſto. Vndè Dei confeſſor maius ſitiens lucrum animarũ, Euangelicum compleuit præceptum, de ciuitate fugiẽs in ciuitatem: diſperſisq́ ad prædicandum ſocijs, ipſe Romam cum Ludgero adijt: vbi ſanctiſsimi Papæ Hadriani conſolatione releuati, Ludgerus ad profeſsionẽ ordinis ſancti Benedicti in montem Caſsinum, Willehadus in Galliam ad ſepulcrũ ſancti repedauit Willebrordi. Itaq́ biennio vterque concluſi, contemplationi inſtiterant & orationi, magni Saxoniæ futuri apoſtoli: orantes interìm pro perſequutoribus, & gente Saxonũ, nè iactum in eos fidei ſemen, inimicus homo zizanijs opprimeret. Quo tempore Wedekindus author, vt diximus,

mus, rebellionis, ad fidem, vt eſt dictum, venit, baptizatus cum alijs Saxonum magnatibus: Et tum demùm ſubacta Saxonia, in prouinciam eſt redacta: quæ diuerſis temporibus in octo epiſcopatus diuiſa, Moguntino & Colonienſi archiepiſcopis eſt ſubiecta. Operæpreciũ iudicaui inſerere priuilegium Caroli, quod tum contulit eccleſiæ Bremenſi: vndè diſcant poſteri, quid permouerit optimum regem, epiſcopis, non ducibus ſuis, terram ſupponere: cernantq; de tẽporum ratione complurima quæ alibì non legãtur. Exemplar ergò eius priuilegij, Bremenſi eccleſiæ à Carolo donati.

CAPVT XV.

IN *nomine Domini & Saluatoris noſtri* IESV CHRISTI, *Karolus diuina ordinante clementia rex: Si Domino* DEO *exercituum ſuccurrente in bellis victoria potiti ſumus, in illo, & non in nobis, gloriamur: & in hoc ſeculo pacem & proſperitatem, & in perpetuo futuro æternæ mercedis retributionem nos promereri confidimus. Quapropter nouerint omnes Chriſtifideles, quòd Saxones, quos à progenitoribus noſtris, ob ſuæ pertinaciæ perfidiam ſemper indomabiles, ipsique* DEO *& nobis tam diù rebelles, quouſquè illius, non noſtra, virtute ipſos & bellis vicimus, & ad baptiſmi gratiam* DEO *annuente perduximus, priſtinæ libertati donatos, & omni nobis debito cenſu ſolutos, pro amore illius, qui nobis victoriam contulit, ipſi tributarios & ſubiugales deuotè addiximus: videlicet, vt qui noſtræ poteſtatis iugum hactenùs ferre detrectârunt, victi iam,* DEO *gratias, & armis & fide, Domino ac Saluatori noſtro* IESV CHRISTO, *ac ſacerdotibus eius, omnium ſuorum iumentorum & fructuum, totiúsque cultu-*

ra decimas ac nutritura, diuites ac pauperes legaliter conſtricti perſoluant. Proindè omnem terram eorum antiquo Romanorum more in prouincias redigentes, & inter epiſcopos certo limite diſterminantes, ſeptentrionalem illius partem, quæ & piſcium vbertate ditiſſima, & pecoribus alendis habetur aptiſſima, pio Chriſto & Apoſtolorum ſuorum principi Petro, pro gratiarum actione deuotè obtulimus: ſibiq́ in Wigmodia, in loco Bremen *vocato, ſuper flumen Weſeram eccleſiam & epiſcopalem conſtituimus cathedram. Huic parochiæ pagis LXX. manſos cum ſuis colonis offerentes, totius huius parochiæ incolas, decimas ſuas eccleſiæ, ſuoq́ prouiſori fideliter perſoluere, hoc noſtræ maieſtatis præcepto iubemus, donamus, & confirmamus. Ad hoc etiam Summi pontificis, & vniuerſalis papæ Hadriani præcepto, necnon & Moguntinenſis epiſcopi Lullonis, omniúmque, qui affuêre, principum conſilio, eandem Bremenſem eccleſiam, cum omnibus ſuis appendicijs, Willehado probabilis vitæ viro, coram Deo & ſanctis eius commiſimus: quem etiam primum eiuſdem eccleſiæ III. Idus Iulij conſecrari fecimus epiſcopum: vt populis diuini ſemina verbi, ſecundùm datam ſibi ſapientiam fideliter diſpenſando, & nouellam hanc eccleſiam canonico ordine & monaſteriali competentia inſtruendo, interìm plantet & riget, quouſquè precibus ſanctorum ſuorum exoratus, incrementum det omnipotens Deus. Innotuit etiam idem venerabilis vir ſerenitati noſtræ, eam, quam diximus, parochiam propter barbarorum infeſtãtium pericula, ſeu varios euentus, qui in ea ſolent contingere, ad ſuſtentacula ſua ſtipendia Dei ſeruorum inibi militantium minimè ſufficere poſſe. Quamobrẽ, quia omnipotens Deus in gente*

Phri-

Phriſonum, ſicut Saxonum, oſtium ſuum aperuit, partem prænominatæ regionis Phriſiæ, quæ contigua huic regioni eſſe dinoſcitur, eidem Bremenſi eccleſiæ, ſuoq́ prouiſori Willehado epiſcopo, eiusq́ ſucceſſoribus perpetuò delegauimus retinendam. Et quia caſus præcedētes nos cautos faciunt in futurum, nè quis, quod non optamus, aliquam ſibi in eadem diœceſi vſurpet poteſtatem, certo eam limite facimus terminari: eiq́ hos terminos, mare Oceanum, Albim fluuiū, Liam, Stenbach, Haſalam, Wimmarcham, Sneielbach, Oſtam, Mulinbach, Motam paludem, quæ dicitur Sigefrideſmoer, Quiſtinam, Chiſemmoer, Aſcbrock, Wiſcbrock, Biuernam, Vternam, iterumq́ Oſtam. Ab Oſta verò vſque dum peruenitur ad paludem quæ dicitur Kaldenbach: deinde ipſam paludem vſq́ ad Wemmam fluuium: à Wemma verò Bitinam Farſtinam, vſque ad Weſeram fluuium: deindè ab orientali parte eiuſdem fluminis viam publicam quæ dicitur Heſſeweg, Sturmegor & Lorgoe: diſterminantem Sechbaſam, Alapam, Caldeborra, iterumq́ Weſeram. Ex occidentali autem parte viam publicam quæ dicitur Folckweg, quem incolæ loci Wildloch nominant: Finolam, Waldeſmoer, Berckpol, Eddenri ad paludē, Emiſgoer & Oſtergoer, diſterminantem: Brudlocho, Biberlach, iterumq́ mare: firmos & intranſibiles ſcribi iuſsimus, & circunſcribi: & vt huius donationis ac circunſcriptionis authoritas noſtris futurisq́ temporibus, Domino protegente, valeat inconcuſſa manere, manu propria ſubſcripſimus: & annuli noſtri impreſsione ſignari iuſsimus. Signum domini Karoli regis inuictiſsimi: Hildebaldus archiepiſcopus Colonienſis, & ſacri palatij capellanus recognoui. Data II. Idus Iulij, anno Dominicæ incarnatio-

nis DCCLXXXVIII. Indictione XII. Anno autem regni domini Karoli XXI. Actum palatio Nemetenſi feliciter. Amen. Sedit igitur in eccleſia Bremenſi beatus Willehadus poſt ordinationem ſuam annos duos, mēſes tres, dies XXVI. prædicauitq́ tam Phriſijs quàm Saxonibus poſt martyrium ſancti Bonifacij omnes annos XXXV. Obijt autem ſenex & plenus dierum in Phriſia, in villa Pleccazze, nunc vocant Plexen: quæ ſita eſt in Ruſtria. Corpus eius Bremam deportatum, in baſilica ſancti Petri, quam ipſe ædificauit, ſepultum eſt. Tranſitus eius celebratur feſtiuis gaudijs VI. Idus Nouembris. Ordinatio, III. Idus Iulij.

CAPVT XVI.

Anno deindè octuageſimonono rex bellum intulit Wilſis Wandalis, factis duobus trans Albim pontibus, quod in Wandalia diximus. Bellum autem Auaricum, quod Hunis eſt illatum, cœpit anno nonageſimoprimo: cùm vnam partem exercitûs ad aquilonare latus Danubij ire iuberet: ipſe cum altera per auſtrale latus deſcendit: veniensq́ ad Aneſum fluuium, qui eſt limes Pannoniæ & Bauariæ, ibì caſtra poſuit. Huni diuinitùs territi fugerunt. Karolus Pannonia ad Rabam fluuium deuaſtata, diſpoſuit per Sabariam remeare. Hoc tempore rex ſolicitus de diuina per Saxoniam religione firmanda, cùm iam eccleſias, quas diximus, ordinâſſet, alium fundauit epiſcopatum in loco Kinutude, (Bardewicum arbitror) poſteà tranſlatum in Verdam. Padeburnæ præfecit ſanctum virum Liborium. Hi ſunt primi Saxonum apoſtoli: qui verbo Dei ſtrenuè inſtiterant. Per idem tempus in loco Mymyngrode in media Weſtphalia fundauit epiſcopatum alium,

um, cui ſanctum præfecit Ludgerum, virum incomparabili deuotione in Deum & religionem Chriſtianam. Hic eſt Monaſterienſis epiſcopatus: nam ciuitas, extructo ibì monaſterio, Monaſterij nomen áccepit. Cúmque VVedekindus primarius Saxoniæ dux ad fidẽ Chriſti perueniſſet, permiſit Imperatori ad fluuium VVeſeram, veteres dixêre Viſurgum, arcem ſuam, vt in eo firmaret epiſcopo locum: capax enim amborum fuit, ità vt epiſcopo diceret: Tua atque mea erit communi iure arx iſta: vt indè Saxonum lingua Myndyn diceretur. Fundata eſt eccleſia intra muri ſepta, quod hodiè quoquè conſpici poteſt: Nam veteris veſtigia muri etiam nunc extant. Sunt authores qui tradant, Karolum hac tempeſtate perueniſſe in Nordalbingiam, poſteaquàm VVilſis iugũ impoſuit: euertiſſeq́; in Hamburgo idolum Iouis, quem Hammonem dixêre: cuius ea fingitur figura: Sedet rex in ſolio: & ex ore eius altera parte fulmina, altera verò tonitrua conſurgunt: ipſe ſceptrum gladiumq́; manu præfert: A dextris veterum maſcula numina, Apollo, Mercurius, Neptunus, Mars, Vulcanus, Pluto: à ſiniſtris fœminea, Iuno, Ceres, Venus, Minerua, Diana, Veſta. Sed caret apud me fide fabula huius ſubuerſionis: nec enim crediderim tantum fuiſſe eruditionis ea tempeſtate in ea gente, vt præcipua Romanorum numina haberent comperta in regione Tranſalbina, vbì limes erat Romani Imperij. Hammon quidem arietis ſpecie Iupiter, in arenis Libyæ colitur. Sed non eſt indè natum Hamburgi vocabulum. Quis enim ex Aphrica in extremas Saxoniæ partes hoc retuliſſet? Si obtendis VVandalos Aphrica pulſos, in patriam attuliſſe, Non eſt probábile, gentem in peregrinatione longinqua et longæua natã, iterùm emigrâſſe

gráſſe in antiquas ſedes. Sed capto rege & Conſtantinopolim miſſo, et ipſa nobilitate in acie conſumpta, vulgus ſub Imperatoris præſidibus permanſit in regione, quam ſolam habuit natiuam: omnes enim qui tum vixêre, ibì nati ſunt: nam Imperatore teſte, centum quinque annis Wandali Aphricam tenuerunt. Hammaburgi autem vocabulum non ab idolo, ſed à pugile ibì victo, dictum eſſe conijcimus quodam ſuprà loco, & in Dania noſtra, quòd ſimili tum cauſa locis nomina ſunt attributa. Certum eſt tamen ex noſtris annalibus, Karolum habuiſſe ſingularem reſpectum in locum Hammaburgum: quem deſtinauit facere caput omnium regionum aquilonarium: quod infrà memorabimus.

CAPVT XVII.

NOnageſimus erat ſecundus poſt ſeptingentos, cùm detegeretur conſpiratio Pipini filij in patrem, per occaſionem Faſtradæ reginæ exorta. Sed Pipinus in monaſterium detruditur: conſcij partim gladio, partìm proſcriptione damnantur. Perſuaſum erat tum Karolo, poſſe perfacilè ex Danubio in Altimonam, & indè in alterum vicinum, fluuios præcipuos coniungi, ſi foſſa duceretur nauium capax: quia horum alter Rheno, alter Danubio miſcetur. In hoc opere laboratum eſt duûm millium paſſuum longitudine, & ducentorum pedum in latitudine, ſed fruſtrà: quia paluſtribus locis propter iuges pluuias, opus non poterat conſummari. Interìm nunciatur Karolo Saxonum iterata defectio, quæ inuito tum fieret Wedekindo: & Francorum ab altera parte à Saracenis plurima cædes. Tum verò duobus interpoſitis annis rem diſtulit: nec magnipendit in Saxonibus, quandò Weldekindi integram fidem intellexit. Intereà Saracenis opponitur: quibus

ad quietem redactis, cum filio Karolo partitis agminibus, Saxoniam iterùm inuadit: ſed nemo ſe obuiam tulit: qui autem antè ſe commouerant, reddita ratione motuum ſuorum, etiam obſides dederant, ſe in fide regis & Chriſti permanſuros. Sed & proximo anno cùm noui motus ex eadem prouincia nunciarentur, immiſit illis rex duces ſuos: & facilè perfecerunt vt conquieſcerent: datis etiam tunc obſidibus. Tantæ molis erat, hanc Chriſto condere gentem: Lata prouincia, & multiplex in ea populus, conciuit varios motus ſine principe. Hadeleri extremi Germanorum ad littus Albiæ extimum ſiti, quòd fiderent inuijs paludibus, detrectauêre iugum. Sed rex nullo labore, nullo negocio potuit auocari, quo minùs in eos duceret. Karlſand hodiè vocant locum ad mare, in quo rex caſtra fixit, gentemq́; perdomuit. Ex die autem decedentis Willehadi, vnus ex diſcipulis eius Willericus per annos L. adminiſtrauit epiſcopatum: per omne reliquum Karoli & filij eius Pij Ludouici tempus.

CAPVT XVIII.

OCtauus erat poſt nonaginta ſeptingentos annus, cùm Tranſalbiani Saxones, quos nũc Holſatos, alij Nordalbingos vocant, verſi in ſenſum malignum, Karoli præfectos obtruncant. Rex in eos mouens, omnẽ intra Albim & Weſeram fluuios prouinciam terruit: Antè tamen, quàm ille veniret, ijdem Tranſalbiani Obotritis Wandalis regi fœderatis, arma inferunt. Sed dux gentis Traſico illis aciem obiecit: collataq́; manu, quatuor ex his millia cecidit. Interim Romani in ipſa vrbe tumultuantur: quæ res iterùm regem euocauit. Cùm igitur nonageſimuſnonus ageretur, Leo papa grandi ab Romanis afficitur iniuria. Nam cùm maiori litania proce-

cederet de Lateranis ad eccleſiam ſancti Laurentij ad craticulam, Romani intra eandem eccleſiam eum equo deturbantes, cæcauerunt: & amputata lingua, in media platea nudum ac ſemiuiuum dimittunt, cognatis Hadriani Papæ eam ſeditionem mouentibus: Papa enim ſuperbiæ Romanorum reſtiterat, dum ea, quæ Imperialis erant culminis, ſibi vendicarent. Tradunt nonnulli, quòd vnum illi eruerint oculum: alij, quòd neutrum: ſed raſorio per medios oculos inciderint, nec tamen viſum abſtulerint. Mittitur in monaſterium ſancti Eraſmi: ſed à Wiligiſo duce Spoletano, qui audito facinore Romam aduolârat, ſuſcipitur, & Spoletum deducitur. Karolus, re comperta, iuſſit Pontificem ad ſe deferri: Rhenóque tranſmiſſo, in locum qui dicitur Lippenheym ſe contulit: ibiq́; Pontificem expectauit. Venit, & diebus aliquot cum eo permanſit: poſt non multum temporis remiſſus Romam, cum honore ſuſcipitur. Anno deindè proximo, qui erat à Chriſto octingenteſimus, Rex Romam petit quarta vice. Leo illi Pontifex occurrit venienti: eoq́; ſalutato, Romam præceſſit. Poſtera die Pontifex cum epiſcopis, clero, & populo, Karolum honorificè excepit: cunctisq́; pſallentibus, in eccleſiam ſancti Petri introduxit octauo Calendas Decembris. Poſt ſeptem dies concione aduocata, cauſam aduentûs ſui omnibus expoſuit, ad diſcutienda crimina, quæ Pontifici obijcerentur. Calumniatores Pontificis, vt ſe monſtrarent innoxios, Pontifici mortiferum crimen impegerunt. Sed cùm nullas criminum obiectorum probationes afferrent, Pontifex, ſumpto Euangelio, conſcendit ambonem cunctis adſtantibus: inuocato ſanctæ Trinitatis nomine, ſe expurgauit: vt dilueret infamiam, quam calumniatores, vt pœnam euaderent, confinxiſſent.

xiſſent. Tum verò in die nati Saluatoris primo poſt octingenteſimum inchoante anno, cùm nihil tale Karolus aut cogitaret, aut ſperaret, magiſque recuſaret alienum inuadere, vt ſuprà diximus, Imperatoris honorem, infra Miſſarum ſolēnia, dum ante confeßionem beati Petri apoſtoli ab oratione ſurgeret, Papa ei coronam impoſuit, & Imperatorem Romanum pronunciauit: & ſtatim eſt à cuncto populo acclamatum: Karolo Auguſto, à Deo coronato, magno & pacifico Romanorum Imperatori, vita & victoria. Et decantatis laudibus, vnctus ab apoſtolico, Imperator & Auguſtus eſt decaterò appellatus: Cùm in Oriente fœmina priùs, per contumeliam excæcato filio, & iam mortuo, dominaretur, anno poſt intermiſſum occidentale Imperium, per Auguſtulum poſita purpura, treceteſimo triceſimo. Deindè iußit Imperator haberi quæſtionem de his, qui in Pontificem ſunt abuſi atroci violentia: iuſſitq́; conuictos gladio cædi. Sed Papa pro illis interpoſita prece, obtinuit, vt relegarentur. Sunt tamen qui ſcribant, vno die trecentos eſſe gladio cæſos. Quo tempore cùm rediret in Franciam, excepit oratores Irenes Conſtantinopolitanæ Imperatricis, pacem Græcis & Gallis interponentes: metuebat enim ſibi mulier à proceribus regni ſui. Icta ſunt fœdera: & remiſit Imperator Karolus Ieſſe Ambianenſem epiſcopum oratorem ſuum ad poſtulandum Irenes coniugium. Sed dum adhuc ibì Imperatoris legati manerent, Nicephorus inuaſit Imperium: capta muliere, & in monaſterium detruſa. Proſpexêre enim proceres Græci, quid illæ nuptiæ portenderent. Remiſit tamen Nicephorus etiam ſuos oratores ad Karolum, ad confirmanda fœdera:

& inuento eo ſuper Salam fluuium, reſponſa cum literis placida retulerunt.

CAPVT XIX.

Annus erat quartus Imperij, itemq́ poſt octingentos à Chriſto, cùm omni iam Saxonia quieſcēte, ſoli Tranſalbini, nunc Holſati, motus continuârunt: quarum rerum pertæſus Imperator, miſit exercitum, qui omnes trans Albim habitantes, duxit in Franciam: et pagos Tranſalbinos dedit Obotritis. Hæc eſt illa Germanicæ nationis origo, per rura Galliarum diſſeminata. Indè ſunt Brabantini, indè Flandrenſes, in ſolo Gallico manētes, origine Germana. Sed difficile eſt, Gallico ſub cælo mānentes homines, agnoſcere vt velint natales ſuos: Erubeſcunt enim, ſi dijs placet, Germanicam originem: cùm indè, teſte Tacito, Treueri ſint vltrò ambitioſi, vt euadant Gallicam ſegnitiem. Per quæ tempora Gotfridus rex Danorum venit ad limitem regni ſui in Sleſwicum: promiſit autem ſe Imperatori occurſurum, quod non impleuit. Narrant tamen rem aliter Dani, quod in Dania diximus. Miſit autem dictus rex Imperatori nuncios ſuos in locum Holdenſten ad Albim. Quo etiam tempore nunciatum eſt Imperatori, ſanguinem Domini repertum in Mantua: & pro eius rei indagatione miſit ad Papam, qui illi in Lombardiam occurrit. Karolus venienti obuiam miſit filium Karolum, qui illum deduceret: natale Domini vnà peregerunt, contenderuntq́ pariter Aquiſgranum: donatumq́ magnificè pontificem, per Bauariam redire volentem, deduci fecit vſque Rauennam. Anno proximo filius Karolus magnas res in Bohemos peregit: & ducem terræ Lethonem occidit. Sexto deindè anno Imperator filijs regnum diuiſit, vt ſcirent viuo patre, quid eſſet quiſque habiturus:

quod etiam decretum Imperatoris, voluntate procerum eſt approbatum. Inclaruit vbiq; vehementer Karoli nomen etiam vltra mare. Nam anno ſeptimo legati regis Perſarum Imperatori precioſiſſima detulêre munera: Tria tentoria capaciſſima, pulcherrimaq;: omnia byſſina, tam funes quàm vela: pallia ſerica, vnguenta, balſamum, horologium ex aurichalco, arte mechanica mirificè fabrefactum: in quo duodecim horarum curſus ad clepſydram vertebatur: cum totidem pillulis, quæ in completione horarum cadebant: & caſu ſuo ſubiectum cymbalum tinnire faciebant: additis duodecim equitibus, qui per totidem feneſtras completis horis exibant, & impulſu ſuo feneſtras priùs apertas claudebant: & alia multa miraculo digna. Per quod tempus anno Imperij octauo, cùm Gotfridus Danorum rex Obotritos oppugnaret, miſit Karolum pater cum exercitu, qui regi oppoſitus prælio cõflictauit: nec ſine mutuo detrimẽto ab inuicèm diſceſſêre. Eam credo eſſe pugnam, quam memorant Dani, cùm crederent Imperatorem adeſſe, qui erat Karolus Imperatoris filius: & tamen in eo prælio Franci ſibi, Dani parti ſuæ victoriam inſcribunt.

CAPVT XX.

DEcimo anno Karoli Pipinus filius rex Italiæ Venetias ſibi parére coëgit. Tum verò Imperator ſe parat in Danorum regem, qui ducentis diceretur appuliſſe Phriſiam nauibus: iactabundus quòd in terram egreſſus, Imperatori occurreret. Expectauit eum Imperator, poſitis caſtris ad Viſurgum fluuium. Intereà nuncij diſcurrunt, afferentes occiſum vel à ſatellite, vel à filio Gotfridum. Ità ille apparatus concidit. Iam verò dudùm Hamburgo conſtituerat ſacerdotem Karolus,

quem metropolitam eligere decreuit omnium aquilonarium: ſed bellum à Danis comminatum, & feſtinata mors ſacerdotis, & implicatio rerum ab Imperio & regno plurimarum, Imperatorem ab impletione eius rei auerterunt. Quo tempore Wilſi Wandali, idem oppidum Hamburgum ſtirpitùs ſubuerterunt, igne & gladio ſæuientes, eiecto indè Imperatoris præfecto Vtone. Sed iuſsit mox Imperator oppidum inſtaurari. Sequenti anno filium Ludouicum, iam mortuo Karolo, declarauit Imperatorem. Quo tempore pons Rheni concremauit. Proximo deindè anno, qui fuit quartusdecimus Imperij, febre correptus rex, Aquiſgrani finem viuendi fecit: ante tamen mortem cum beato Egidio, quem pro ſanctitate venerabatur, agebat, vt pro ſe Dominum deprecaretur. Fertur tenuiſſe peccatum, quod nemini pandebat: Sed ſanctus oratione inſtituta impetrauit, vt ſchedam ab angelo ſuſciperet: in qua deſcriberetur Imperatoris celata culpa, cum abolitione impetrata. Id quale fuerit etſi coniectura aſſequimur, ſilentio tamen tegere modeſtius eſt. Menſe igitur Ianuario febre valida correptus, decubuit: ſtatimque, vt in febre ſolebat, cibi abſtinentiam ſibi indixit: arbitratus inedia morbum poſſe depelli: vel, quod proximum erat, mitigari: Sed accedente ad febrem lateris dolore, quem Græci pleureſim dicunt: illóque adhuc inediam retinente, neque corpus aliter quàm rariſsimo potu ſuſtentante, ſeptimo poſtquàm decubuit die, ſacra communione percepta, deceſsit, anno ætatis ſuæ LXXI. ſed ex quo regnare cœpit, XLVI. Indictione ſeptima, V. Calend. Februarias, hora diei tertia. Cuius corpus more ſolenni lotum & curatum, maximo totius populi luctu eccleſiæ illatum atque humatum eſt. Dubitatum eſt

pri-

primò vbì deponeretur, eô quòd ipſe viuus nihil de hoc præcepiſſet: tandèm omnium animis ſedet, nuſquam eum honeſtiùs tumulari, quàm in ea baſilica, quam ipſe in honorem Dei, & ob amorem æternæ virginis genitricis eius, proprio ſumptu in eodem loco conſtruxit. In ea tumulatus eſt eadem die, qua defunctus: arcusq; ſupra tumulum eius deauratus, cum imagine & titulo extructus eſt talis: Sub hoc conditorio ſitum eſt corpus Karoli, Magni & orthodoxi Imperatoris, qui regnum Francorum notabiliter ampliauit, & per annos XLVI. feliciter rexit. Libuit illuſtriſſimi regis præclara facinora vnam velut in ſummam redigere, & honoris (qui eſt illi à nobis debitiſſimus) gratia, pleniùs cuncta percenſere: quanuìs illuſtria eius opera Saxoniam pariter in lucem poſuêre: quocircà ſi digreſſi videbimur, cum ſumma ratione illius geſta exequuti putabimur.

CAPVT XXI.

IN commemoratione autem rerum à Karolo geſtarum præterire non debemus, quod gens noſtra de illo inflatis prædicat buccis, dediſſe illum leges Saxonibus, quæ in codice quod Speculum vocant, extent recollectæ: & id quidem refert gloſſator in annum decimum poſt octingenteſimum à Chriſto nato, ſeptimum verò Imperij eius annum, vt memorat, in arce Saſſenberg. Primam commenti ſuſpicionem fecit, quòd annos Chriſti et Karolini imperij Gloſſator ille perturbat. DCCCI. enim factus eſt Imperator Karolus, & ideò decimus Chriſti, erat quoquè decimus Imperij. Deindè quòd diligentiſſimi ſcriptores illorũ temporũ, nullã eius rei faciũt mentionẽ, cùm minora multò plurima cõmemorẽt. Nec erat illa in populo barbaro ciuilitas, vt leges initiò requirerẽt, præter eas, quæ vniuerſo orbi ſatìs erãt.

Occultum tamen iudicium, quod vocant, facilè crediderim eis permiſſum propter ceruicis duritiem: ſed redactas leges nouas in codicem, non facilè credo, niſi alia mihi documenta referantur: nam & nomen prodit eſſe collectitium codicem, de multis obſeruantijs gentis, quomodò & Feudorum vſus non ab Imperatore dati, ſed ab Oberto deſcripti, vſum & obſeruantiam meruerunt. Cùm enim per ætatem in gente creuit ciuilitas, creuit etiam legum obſeruantia. Indè factum eſt, vt quæ per tempora ſunt vſu approbata, demùm ſunt in codicem redacta: tui ad authoritatem conſciſcendam, falsò eſt nomen Karoli aſſcriptum. Idq́ vt credam, facit multorum in textu, plurium autem in gloſſa puerilis & indocta narratio: nam temporum fuit vterque, & Speculator, & Gloſſator, imperitus. Temerarius calumniator vocer, ſi non luce clariùs vtrunque conuincam: longum eſt cuncta percurrere: Vnum aliquem de textu paſſum ſumamus, vndè de cæteris facilè coniecturam faciemus: & non modò coniecturam, ſed fidem penè oculatam. Originem regnorum, & Saxonum antiquitatem volens oſtendere textus lib. iij. ar. xliij. ait: In Babylonia cœpit Imperium, quæ toti mundo imperabat: quam Cyrus expugnauit, & in Perſiam tranſtulit: in qua vſque ad Darium perſeuerauit: quem vicit Alexander, & Imperium Græciæ applicauit: & ibì ſtetit vſque dum Romani Imperium ſibi aſſumpſerunt, & Iulius cœperat imperare. Ex eo adhuc Roma ſecularem, & à beato Petro tenet gladium ſpiritualem: & ideò totius mundi tenet principatum. Cùm interim noſtri prædeceſſores ad iſtam venerunt prouinciam, Turingos fugauerunt mortuo Alexandro, cui, vt Aſiam Imperio ſubiugaret, erant auxilio: in qua poſt ipſius obitum,

pro-

propter ſubiugatorum odium, morari non audebant: in trecentis galeidis ſe receperunt: quæ omnes fluctibus maris tumeſcentibus, exceptis quinquagintaquatuor galeidis, necabantur: quarum decem & octo, littora Pruſsiæ petiêrunt, & illa obtinuerunt: & duodecim galeidæ, Rugianorum terram occupauerunt: vigintiquatuor, in iſtam ſe receperunt. Et cùm tantùm in numero eſſent breui, vt agros culturæ tradere non poſſent, fugatis & interfectis Turingorum dominis, reliquàm gentem, vt operaretur terram, viuere permiſerunt: talia imponentes ei iura, quemadmodùm adhuc conſiſtunt Latini: ab eis ergò origo Latinorum: ex his qui ſuo iuri derogabant, dedititij dedititiorum conditione ſubijciebantur. Hæc ſunt verba Speculi: Non enim iubet, diſponit, interpretatur, vt ſolet legiſlator, ſed commemorat quid obſeruetur: quod non eſt Imperatoris, ſed doctoris. Et tamen videamus quanta ſint in paucis verbis friuola commenta: vt liquidò cernamus, non iſta authorizâſſe Karolũ, qui & ipſe doctus erat, & doctiſsimis ſtipabatur. In Babylonia, inquit, cœpit Imperium. Si de turri Babylonis loquitur ex ſacris literis, iam altiùs aſſcendit quàm ſolent vllæ hiſtoriæ, vt de Nemroth ſumat initium: & tamen ex illa Babylone non prouenit Imperium, ſed diſsipatio gentium, quam oſtendit Moſes, & pleniùs exequitur Beroſus Babylonicus. Si autem de regno loquitur Babylonico, non hoc fuit primum, ſed Aſſyriorum in Niniue: cuius ciuitatis author Ninus, & Semiramis coniunx, primi ſunt in omni hiſtoria antiquiſsima: nam ibi primum conſtitit Imperium, cui etiam Babylon obediuit. Addit: Quæ toti mundo imperabat. Hoc nullæ habent hiſtoriæ, Chaldæos in Europa vel Aphrica imperâſſe: ſatis erat magnum,

gnum; ſi magnam Aſiæ tenerent partem. Nam neque Romani, quorum latius erat imperium, toti mundo dominabantur: aliquid in Europa, aliquid in Aſia, & totam tenuerunt Aphricam. Sequitur: Quam Cyrus expugnauit, & in Perſiam tranſtulit: in qua vſque ad Darium perſeuerauit. Quid tranſtulit? ad quem Darium? Nam Darius erat Cyri auunculus: qui cum magno Cyro res magnas geßit: poſt quem Darius Hyſtaſpis in ſuam familiam primus tranſtulit imperium. Sed ſpecificat, cùm addit, Quem vicit Alexander. Ignorabat illum Arſamidem appellari. Et Imperium, inquit, Græciæ applicauit. Friuolum eſt: quia nūquàm in Græcia ante Conſtantinum fuit Imperium: Græci tamen poſt Alexandrum in Aſia imperauerunt, in Syria & Aegypto potißimùm: nam ad Macedones in Græcia, ſola pars peruenit, & ea non lata. Deindè ſubnectit noſter legiſlator: Et ibi ſtetit vſque dum Romani ſibi Imperium aſſumpſerunt, & Iulius cœperat imperare. Verum eſt, quòd Romani, victo Antiocho Syriæ rege, regnum eius redegerunt in prouinciam: & ſuperato in Græcia per ſe nouißimo Macedonum rege, imperium occupauerunt, reddita populis libertate. Sed hoc longè ante Iulium. Aegyptus autem facta eſt prouincia tempore Cæſaris. Deindè quod ſequitur de vtraque Romanæ vrbis poteſtate, intactum ire ſinamus. Scimus tamen quot tranſierint ſecula, priuſquàm ſpiritalis gladius diſtringeretur. Quòd verò ait, Cùm interim noſtri prædeceſſores ad iſtam peruenerunt prouinciam: hoc ſine controuerſia Saxo loquitur, non Imperator. Sed quòd ait, Cùm: non appáret, quæ tempora ſignet. Nam quòd Alexandri & Iulij tempora coniungit, qui annis penè quingentis diſtabant, ineptißimum eſt. Contendit autem,

tem, Saxones in Aſia militâſſe Alexandro: ſed hoc nimis pueriliter deducit, vt eſt inuentum anile, & penitùs ſomnium: Quis enim credat gentem ex media Aſia in noſtrum mare perueniſſe? quandò per aquilonarem regionem propter mare Glaciale, poſt Hyperboreos montes non poteſt nauigari: & Caſpium ſinum longè diſtantem, quomodò peterent, & indè quò procederent? Quis autem credat fugiſſe, in qua terra victores Alexandri principes, ſub iugo cuncta tenuerunt? quem timerent victores orbis? Sed hic noſter nobis perſuadebit, manere non auſos: ait enim, In qua poſt ipſius obitum, propter ſubiugatorum odium, morari non audebant. Inſcitia eſt, vndè ea prodit narratio. Si legiſſet principes Alexandri ciuilibus bellis in ſe verſos, omnes copias militares in precio habuiſſe, non diceret milites timuiſſe ab orientalibus opprimi: qui tanto iam erant ſub iugo, vt ſibi timerent, non timerentur. Omitto barbariſmos, quos plurimos facit fabulator: vt ea vel maximè re prodat, non eſſe narrationem Karoli: cuius ſcriniarij non ità titubâſſent: ipſe loqueretur in capite, quomodò in Pandectis Imperator: ſua faciens, quibus authoritatem impartitur: quomodò in Codice & Inſtitutionibus, quomodò in nouiſſimis Authenticis. Sed cætera videamus. Biremes vult trecentas ex Aſia nauigâſſe: Vndè ea copia nauium fugientibus? quo nauigauit claſſis itinere? nam per aquilonarem plagam oſtendimus venire non potuiſſe. Si ex Ponto nauigarent, aut ex Syria, longum erat iter terreſtre: priuſquàm ex Babylone peruenirent in mare: & longiore curſu mare longiſſimũ mediterraneum, vſque ad Gades Herculis erat enauigãdum: indè iam flectendũ in aquilonẽ, vt in mare Germanicũ ex Britanico peruenirent.

Oro te, quandò exibant, vt vis, quærendis ſedibus, non erat mitiore cælo, breuiore itinere terra quæ ſuſciperet, Pruſsiam vt, Rugiamq́; & Albim peterent? Non pudet vanitatis? Et quam, oro te, Pruſsi, Rugiani, Saxones, eiuſdem, vt vis, originis & congentiles, vnquam habuerunt aut bello aut pace ſocietatem? Cætera videamus: Fugatis Turingorum dominis, & cætera. Nunquàm Turingi noſtram tenuêre Saxoniam, vt fugarentur: ſed inuitati Saxones à Francis in Turingos, partem Turingiæ, quod ſuo loco oſtendimus, precium militiæ acceperunt: vndè nata eſt fabula de Turingis. Et nè exors videatur omnium literarum, addit de Latinis & de dedititijs: vt oſtendat, Imperiales ſe vidiſſe Conſtitutiones. Ineptiſsimum caput. Quam, oro te, Latini in Saxonia partem habent? Nolo immorari in re, quam etiam pueri poſſunt corrigere. Mille talia comperies: vt liquidò comprobemus, non eſſe Karoli editionem, quod præferunt Speculum. Ad Gloſſatorem veniamus, virum alioquì iuris peritiſsimum, & cui plurimùm debent eius Conſtitutionis ſeruatores: Sed fabulas narrationi plurimas contemptu dignas inſerit. Non eſt longè euagandum, vt tale aliquid oſtendamus. In eius loci explanatione, quem diximus, vide quàm puerile eſt, quòd ait, Pompeium conſulem voluiſſe Imperatorum leges in vnum codicem redigere: cuius temporibus & ante, nulli erant Imperatores qui leges ferrent: Ciues autem Romani facti conſules, aut prætores, cùm exercitum deducerent, victoriam aſſequuti, Imperatores ea tempeſtate dicebantur: ſed leges non ferebant. Rogabant conſules in ſenatu, vt ſi probaretur, fierent ſenatuſconſulta: & Tribuni plebem, vt plebiſcita fierent. Mirum, quòd vir iuris doctiſsimus,

Con-

Conſtantino tribuat initium legũ, & non Pandectis & Iuriſconſultis. Sed miſſa ſint hæc. Quid eſt, quòd aſſerit Carolum feciſſe conſtitutionem de eligendis Imperatoribus, quæ res pertinet ad Ottonem III. annis ducentis poſt Carolum? Quid, quòd ait, per eundem Carolum ſparſos Wandalos per omne regnum, cùm latiſſima natio Bohemiam, Poloniam, Ruſſiam, Dalmatiam, & littora Germanici maris impleuerint longè ante Carolũ? Quid, quòd Sueuos tradit expulſos per eos, qui de Anglia redierunt, cùm reuerà de Italia redirent, qui hoc fecêre? quod ſuprà ſuo loco oſtendimus. Infinita ſunt eius generis, de quibus pauca attigi: eo conſilio, non vt virum laude digniſſimum reprahendam, ſed vt oſtendam lectori, iuribus ab eo introductis, non narrationibus, fidem adhibendam: quod idem accidit Accurſio diligentiſſimo gloſſatori. Ad Saxones redeamus.

CAPVT XXII.

Quia Caroli inuictiſſimi regis geſta ſumus exequuti, ad Wedekindum ducem Saxonum, qui regi tam durum creauit laborem, cõuertamur: Danis enim cõciliatus perpetuis hoſtibus, cùm externus veniret, indè auxiliaria arma demorabatur: ſed tamẽ Carolo aciem opponere non fidebat. Ferunt, ante regis aduentum, Saxoniæ prouinciam adminiſtrari ſolitam per duodecim proceres alternis vicibus: quẽ verò grande bellum in adminiſtratione deprahenderat, eum regem habuêre ad finem vſque belli. Indè factum eſt, vt veniente Carolo in prouinciam, Wedekindus dux Angariæ (Angariam vocant) in adminiſtratione erat: & ideò pro rege illis fuit durante bello: ac perindè in nonnullis codicibus rex Saxonum nominatur: finito autem bello, redibat in ius priſtinum, reddita adminiſtratione

comparibus ſuis. Sed id Wedekindo non permittebatur: alternata, & in ſpeciem aliam traducta totius prouinciæ gubernatione. Et quanuis pontificibus eſſet à Carolo permiſſa poteſtas gubernandi, non tamen amiſêre primores penitùs ſuam adminiſtrationem. Vndè factũ eſt, vt ſecularis poteſtas ab omnibus, bello finito, citra Viſurgum illi deferretur. Igitur flagrante bello pertranſiens Weſtphaliam Carolus, indè obſides ſumpſit, præcipuè ab Anglarijs: ibi enim erat ſumma tum Saxonum poteſtas. Sed & Oſtphali Saxones, qui tranſito Viſurgo conſederant in ſolo Wandalico, cùm rex ad Viſurgum caſtra teneret, miſsis obſidibus pacem ab rege impetrârunt. Erat annus tum LXXXII. poſt ſeptinegntos Chriſtianæ ſalutis, cùm Carolus ad fontem, vt diximus, Lupiæ amnis legationem audiuit Sigefridi Danorum regis, & Cacanni Hunorum principis: illiſq; pro tempore datis reſponſis, diſpoſitiſq; in Saxones præſidijs, redijt in Franciam. Cùm autem Wedekindus de regis egreſſu certior factus, Saxones ſuos ad rebellionem concitaret, interìm Sorabi (gens eſt Wandalorũ intra Salam & Albim fluuios) indignè ferentes, quòd Saxones Viſurgum tranſgreſsi, congẽtiles ſuos ſolo eiecerint, habitata & occupata eorum regione, armatũ exercitum in fines Saxonum & Turingorum duxerũt, vbiquè vaſtabundi ingredientes. Carolus duces ſuos immiſit, qui gentem illam repellerent: ſumpto ex Saxonibus, qui vaſtabantur, armorum auxilio. Franci autem in Saxonum gentem iam fœderatam, quòd eorum defenſioni bellum ſuſciperetur, eò ſe contulerunt, ad arma deuocantes, vt paribus animis cõmunes hoſtes inſectarentur: non intelligentes, quàm iniquo ferrent animo iugum Saxones Francorum: quódque denuò in

regem

regem conſpiraſſent. Igitur Saxones Francorum legionem ad ſe miſſam, ad internecionem ceciderũt, & vandalis ſe ſatis occurſuros ſuis viribus arbitrati. Rex vbi audiuit, iuſta indignatione inflammatus, infeſto agmine mouit in Saxoniam. Omnes verò & vvedekindum coniurationis & rebellionis principem accuſabant, nec immerito: Tanta enim & vvedekindus in legem Chriſti, & Gallorũ iugum indignatione flammatus erat, vt quicquid vbiq; per Saxoniam Chriſtianum audierat, perſequeretur: occiſis ſancti & villehadi Anglici diſcipulis aliquot, per Saxoniam Phriſiámque ſparſis: ipſe verò & villehadus, quod ſuprà diximus, vix ex tanto profugit incendio. Veniente autem rege cum magno agmine in prouinciã, & vvedekindus declinauit. Rex in omnes conſilij & facinoris participes, ſeuerè animaduertit: caſis gladio quatuor millibus quingẽtis, vt diximus. Inſupèr ex populo Tranſalbiano ad millia decem cum vxoribus & liberis, in Galliarum prouincias iuſsit deportari: quam eſſe ſtirpem Brabantinorum Flandrenſiúmque, ſuprà ſignificauimus. Repoſuit autem in prouinciam Gallici generis nobiles, ex quibus in noſtram vſq; ætatem durauit Comes de Pirmont, hoc eſt, Ignito monte. Cúmque rex per ſuperiores Saxoniæ partes ducens, etiam ibi vindicaret in rebelles, Carolum filium cum expedito agmine reliquit ad præſidium prouinciæ, & vt comprimeret rebellionem molientes. Huic acie iuſta conflictare Saxones auſi, repelluntur: magnaq; cæde peracta, coguntur quieſcere.

CAPVT XXIII.

SEd cùm iam annus Chriſtianæ ſalutis poſt ſeptingentos octogeſimusquintus ageretur, & iam tempus veniſſet ab alto miſerendi, & vvedekindus viſita-

viſitatus à Domino, ad lumen reſpexit: & iuncto ſecũ Albione viro primario, qui trans Albim dominaretur in ea quæ nunc eſt Holſatia, interueniente ex aulicis quodam, ad regem Carolum, qui ad Viſurgim caſtra habebat, perducitur, Chriſti baptiſmum iam ſpontè deposcens. Tradunt nonnulli, quod ſuprà ſignificauimus, regem tum in Bardewico conſediſſe, cùm ad eum Wedekindus perueniret. Alij etiam adijciunt, in Minda fuiſſe illi ſalutis initium: Tradunt enim ducem ſcrutandi auidum, lembo per pronum flumen deuectum, lacero habitu inter ſtipem poſcentes conſediſſe. Cumq; ſacratiſſimo die Paſchæ ex more Chriſtiano omnes ſacram communionem ſubirent, vidiſſe Wedekindum ad os regis ludibundi ſpeciem pueri: eóque conterritum miraculo, Chriſtiana ſacra poſtulâſſe. Rex ſuſceptos in gratiam, iuſſit baptizari: ipſe ſuis manibus Wedekindum honoris gratia ſuſtollẽs. Indè Saxonia iam pacata quieuit: & ſemèl ſuſceptã fidem nunq̃ reiecit. Intereà diuinæ rex intẽtus religioni, Bremẽſem, quod diximus, fundauit eccleſiam: prædijsq; magnificè dotauit: epiſcopũ conſecrari faciens, virum de his terris optimè meritum ſanctum Willehadum, natione Anglicũ: qui poſt mortem ſancti Bonifacij, Moguntinenſis epiſcopi, annis XXXV. in Phriſia & Saxonia verbum Dei diſſeminauit, magno labore, incredibili periculo. Extant literæ eiuſdem regis deſupèr, terminos donatæ ditionis commonſtrantes: quarum exemplum ſuprà poſuimus. Idem quoquè rex antè poſtquàm annis alijs, ſeptem fundauit in ea prouincia eccleſias: donans regalia pontificibus, quòd intelligeret populum infrenem poſſe religione contineri, armis verò placari non poſſe: Verdenſem, Mindenſem, Padeburnenſem, Oſnaburgenſem, & vl-

tra Weſeram Hildeſemenſem & Halberſtadenſem. Erant illis temporibus alia prima eccleſiarum fundationi loca, & perindè nomina: quæ cum tranſlatis ſedibus ſunt in hāc appellationem commutata. Magdeburgenſem autem vicinum archiepiſcopatum poſteà Magnus Otto, domita gente Wandalorum, inſtituit. Hoc ordine finitum eſt bellum Saxonicum atrociſſimum & diuturnum, quod pro diuturnitate temporis, & magnitudine laboris, magnum & deſiderabilem habuit exitum: durabat autem annos ſupra triginta. Quo tēpore multa & magna per duces ſunt facta prælia, & ingentes cædes. Ipſe rex, vt ferunt, non niſi bis intra paucos vnius menſis dies, iuſta cum illis acie conflixit, in Thietmel, altero ad Haſam fluuium. Monſtrant hodiè incolæ caſtrorum veſtigia. Penetrauit autem rex infatigabilis cum exercitu ad intima paludum Hadelerie, cùm gens illa rebellionem oſtentaret, animata de imperuijs, vt putabat, paludibus: ſed nihil inuium virtuti. Locum caſtrorum eius vocant etiam hodiè incolæ Karlſand, hoc eſt, arenam Caroli: in quo caſtra fixit.

CAPVT XXIIII.

VVedekindus autem pacatus in ſua ſedet prouincia, Weſtphaliam ſolam gubernans: nam vltra Viſurgum prouincia & anguſtijs Wandalorum premebatur, & quod tenuêre ditionis, pontifices gubernabant. Armorum inſignia, quæ militaribus, vt fit, ſignis præferebat, pullum equinum habebant atrum: ſed placuit regi, vt poſtquàm de tenebris gentilium errorum peruénit in lucem veritatis, vt candidum acciperet. Ea verò ſunt vetuſtiſſima Saxoniæ arma: ſæpiùs indè demutata, vel leonibus ex Anglia allatis, per Henricū ducem, cognomento Leonem: vel ſtratorijs in clypeo

lignis,

lignis, quæ rutæ ſertum ex obliquo condecorat: per Bernhardum, priùs Comitem de Anehold, indè verò ſurrogatum Henrico Leoni in ducatum Saxoniæ, cùm ille per Fridericum I. ſolenni Imperij conuentu per ſententiam deponeretur. Wedekindus autem, cùm rex illum Karolus baptizatum, in ſua, vt diximus, prouincia gubernare permitteret, ædificato in Anglaria (nūc Angriam vocant) inſigni templo, inſtituto collegio ſine fine Deo ſeruientium, quod nunc in Heruordiam ferunt eſſe tranſlatum, ibique dominabus imperitantibus ſeruit: plurimùm ipſe in Chriſto deuotus, religione profecit. Sed erat illi ex magnis cauſis cum Geroldo Sueuorum duce atrox bellum, quod varia diù fortuna protrahebatur. Mirum quomodò tam longinquum, ex Sueuia in Saxoniam? Sed erant Saxonibus prædia, quod ſuprà oſtendimus, in Hercinia, & Sueuis in Turingia: vndè facilè potuit conflari de terminis bellum. Sed eo conſumptus perijt Wedekindus: Chriſtiano ritu ſepultus in eccleſia eius, quod fundauerat, collegij: ibique aliquandiù quieuit, donèc in Padeburnam à filijs transferretur.

CAPVT XXV.

VVigbertus Wedekindi filius erat, ab adoleſcētiæ Chriſto deuotus, inter Saxones vir primarius: ſed an principatum in gentem egerit, mirum eſt ſilentium, quòd Saxones ea tempeſtate, regnāte poſt patrem Pio Ludouico Imperatore, ſub Chriſti religione manſuefacti, quieſcerent: & omnis prouincia epiſcopis diſpartita, religioni ſeruiret. Tranſalbianam autem regionem (quam Karolus pater Eridago ſacerdoti in vrbe Hamburgo commendauerat, quémque loci epiſcopum facere diſponebat, ſed interuentus Danici belli,

li,& feſtinata mors Eridagi, votum Karoli nè impleretur, auerterunt) Ludouicus Bremenſi & Verdenſi pontificibus initio regni commendauit. Quo etiam tempore Henningo Danorum rege, qui fœdera iecit cum Ludouico mortuo, Sigefridus & Amilo nepotes Gotfridi, cùm inter ſe de regni ſucceſsione digladiarentur, magno prælio manus conſeruërunt: & vtrinque, antè multis millibus cæſis, ambo duces ceciderunt. Pars Amilonis cruenta victoria potita, Haraldum & Reginfredum regno præfecerunt. Sed indè tum Haraldus eiectus, ad Imperatorem Ludouicum contendit Moguntiam: ibique inito cum Imperatore fœdere, paciſcitur cum amicis ſacrum ſubire lauacrum, vt auxiliaria Imperatoris arma mereretur: baptizatúsque mittitur cum armatura forti in Iutiam: & cum illo Anſgarius Corbeienſis pater, vltroneum ſe tanto pietatis officio, quod omnes horrerent, ingerens. Sed hæc in Dania & Metropoli exequuti, nūc tantùm cōmonuiſſe ſat habemus. Extruxit autē Ludouicus regalē abbatiā in littore Viſurgi, trāſlatis patribus cum nomine de Corbeia Galliarū, quæ in ripa Sūmæ fluminis hodiè manet. Adoleſcens erat admodùm Anſgarius, cùm de Francia transferretur: & creuit in apoſtolum magnum omniū aquilonarium regionum: prouenitq; eccleſia Hamburgenſi, quæ tum metropolis erat, cui etiā poſteà Bremenſis ſuffraganea, quod in Metropoli oſtendimus, fuit incorporata. Ex hoc Corbeia monaſterio multos poſt inuicèm habebat epiſcopos: Sedem autē metropoliticā Anſgario Ludouicus Imp. firmauit in Hāburgo. Primus hic erat pontifex Hamburgenſis: nam Eridagus presbyter etſi epiſcopatui deſtinaretur à Karolo, propter cauſas tamen, quas diximus, non attigit. Quæ etiam tem-

peſtate

peſtate ex maritima Wandalorum prouincia, quæ Wilſorum erat, venêre ad Imperatorem duo regij iuuenes de regno contendentes: & nè armis opùs eſſet, Imperatorem cauſæ ſuæ fecêre arbitrum. Ille collaudatos, datis muneribus pacauit: hortatusq́ Chriſti religionem ſuſcipere, dimiſit. Et quanuìs Ludouicus religione ac pietate plurimùm polleret, trãquillitati temporũ, quod in ſe erat, maximè ſtudens, euadere tamen non potuit atrociſſimam in ſe multorum conſpirationem: quos pridèm magnis locis honoratos, pro comperta malignitate deſtituit: Illi verò confictis criminibus Imperatorem ſanctiſſimum inſimulârunt, quòd coniugis ſuæ Iudith, ex qua ſuſtulit Carolum Caluum, impuritatem improbè diſſimularet, & pollueret cæſareæ culmen dignitatis. Traxêre coniurati in partem filios Imperatoris, inprimìs Lotharium natu maiorem, Pipinum, atq; Ludouicum: Carolus autem admodùm puer erat. Imperator coniugis purgationem ſuper infamia recipiens, ſatisfactum ſibi duxit. Coniurati autem magìs atque magìs inualuerunt, archiepiſcopos in ſocietatem calumniæ trahentes: vndè factum eſt, vt inualeſcente nequitia, ſententia depoſitionis in Imperatorem ferretur, & à filio Lothario diù ſeruaretur, cùm ille inuaderet Imperium. Extant lamentationes, quas de cella monaſterij, in quo ſeruabatur, miſit ad amicos. Imperatricem coegêre, detonſa coma, continentiam in monaſterio profiteri: Puerum quoquè attonſum dimouerunt. Erant fideles multi, qui armis pro Imperatore agerent: ſed ille vetuit. Vbì autem feruor indignationis paulatìm euanuit, reuerſi ad cor filij, cauſam examinantes, innoxium patrem carcere liberatum ad Imperium reſtituerunt: coniugemq́ reddiderũt: & omni

dein-

deincèps obſequio coluerunt. Ille errori facilè veniam tribuit, mitiſsimus omnium mortalium: & filium Lotharium natù maiorem, conſortem fecit Imperij. In epiſcopos tamen, qui modeſtiùs agere debuerant, aliquanto ſeueriùs vindicauit. Ex his erat iſte, qui in Palmis cùm ſolennis fieret proceſsio iuxta carcerem, dictatum à ſe hymnum plena voce concinebat: Gloria, laus & honor tibi ſit rex Chriſte redemptor. Perindè laxatus carcere, veniam eſt conſequutus ab Imperatore: locoq́ ſuo reſtitutus, fidelis Imperatori permanſit.

CAPVT XXVI.

INterìm Wigbertus dux Angriæ, olìm erat Angliæ: quòd imperiti vetuſtatis, differentiam ponere volebant ad inſignem maris inſulam: cùm ignorarent honori ſuo detractum iri, quòd maiorum ſuorum decus in Britaniam emigrantium, obſcurarent. Hic igitur Wigbertus inter Saxones vir primarius, vxore accepta Sindacilda, de genere Rabodi Phriſonum ducis, qui baptizandus, rogauit quonàm conceſsiſſent patres eius? Vbì audiuit omnes à Chriſto alienos, in perditionem abijſſe, pedem è baptiſterio retraxiſſe fertur: eò ſe profecturum conteſtans, quò Maiorum ſuorum cœtus demigrâſſet. Ex ea coniuge Wigbertus geminam ſuſtulit prolem, Brunonem atque Walbertum. Profectum hūc Wigbertū Romam comperio, deuotionis gratia: indeq́ ſanctorum reliquias retuliſſe: quæ in nouum collegium, quod in Wildeshuſen, oppidum Bremenſis diœceſis, erexit, ſunt collocatæ: ibiq́ vir Chriſtiani nominis amantiſsimus, poſt longam inter ſuos religioſamq́ conuerſationem, in pace obdormiens requieuit, tumulatus ibidèm. Erant ea tēpeſtate in Saxonia principes alij, quorum nomina per inopiā ſcriptorū in obſcuro remanſêre:

Vnus tamen ex his latere non potuit: qui tanti habitus eſt, vt filiam eius Ludouicus, Caroli filius Imperatoris, Imperator, viuente patre, coniugem duceret. Cuius ſucceſſio titulum habuit, vt comites dicerentur de Ringelheym. Nam & Carolus pater, inter quatuor coniuges, quas temporum ſucceſſione, morientibus per ordinem tribus, accepit, vnam duxit Garſulam, orientalis ducis Saxoniæ filiam: niſi fortè in Angliam reſpiciamus: quam, vt diximus, Saxones de ſuo nomine Angliam vocauerunt ex Britania: in qua erant Angli Saxones orientales, occidentales, & meridionales, teſte Beda eius regionis indigena. Cumq́; Carolus Bauariam, tonſurato Taßilone cum filio, redegiſſet in prouinciam, remanſit nobilis quidã Ethico, dominus de Rauensberge, tanti æſtimatus apud Imperatorẽ Ludouicũ, vt prima vxore defuncta, filiam Ethiconis Iudith, acciperet: quæ peperit ei filium Carolum, poſteà dictum Caluum. Habuit idem Ethico filium Henricum, qui ſuaſu germanæ, ſe ſubdidit Imperio: quod pater deteſtatus, fertur abijſſe cum duodecim viris primarijs in montem abuium, quem nemo comperire poterat: præponens ibì viuere, & mori in libertate, quàm in delicijs agere ſub Imperio. Henricus Imperatori commendatiſſimus, per iocum orabat, vt tantum illi terræ permitteret in feudum, quantum poſſet vna die aurea quadriga circuire. Imperator rẽ ludicrã ratus, per riſum annuit. Ille leui currui impoſitus, & per opportuna loca renouatis iugalibus, magnã Bauariæ partem obibat, in gremio ferens aureã quadrigã. Eam terram ab Imperatore in feudum accepit, reddito Bauariæ titulo. Cumq́; ad implendam, quod diximus, conditionem, ferret in gremio quadrigã ex auro fabrefactã, indè ſibi nomen conciuit, vt Aurei

currûs

currûs dux diceretur. A quo genus ducum Bauariæ in Henricũ vſq; Leonẽ proceſſit. Per quæ etiã tẽpora Ludouicus Imperator inter alia pietatis opera eccleſiã Aulicenſem (nũc Eltze) in Saxonia oriẽtali à patre inchoatam, ad riuũ Salã, qui Leynæ influit, perficere conſtituit: Sed cõmonitus miraculo rei quæ acciderat, in locũ vbì nũc eſt Hildeſemenſis, tranſtulit: Cùm enim pridẽ rem ſacrã in venatione fieri iußiſſet, & capellanus ſacras reliquias de lacte, vt ferunt, ſanctæ Mariæ, aut capillis eius, cum nonnullis alijs in arborẽ appenſas reliquiſſet per incuriam, reuerſus cum Imperatore ad eccleſiam Aulicenſem, vbì altare iam in conſpectu Imperatoris erat ſtruendum, cœpit reminiſci relictarũ nupèr reliquiarum: concitò in eum redijt locum, reperitq; relictas: ſed nulla potuit auellere vi de trunco. Miratus, refert quid acciderit Imperatori. Ille cõperto miraculo, interpretatur diuinæ eſſe voluntatis ibì inſtrui ſacellũ. Mox erigitur in honorẽ Mariæ. Erat pridẽ dumis & inuijs paludibus horrẽs locus: ſed quid non mutat inſtantia peruigilis curæ & laboris? Cœpit proindè apoſtolorũ princeps cedere virgini matri, trãſlataq; eſt eccleſia Aulicenſis in Hildeſemẽſem, vbì perdurat vſq; hodiè. Hoc eſt autẽ initiũ Hildeſemẽſis inſignis eccleſiæ, quæ, vt diximus, in Aulica eſt à Carolo inchoata: ſed in locum quem tenet, per Ludouicum filium tranſlata.

CAPVT XXVII.

VValbertus filius erat Wigberti, in gente Saxonum nobilißimus, & in Chriſtiana pietate feruentißimus: qui Romam deuotionis gratia petens, à ſummo Pontifice Leone corpus beati Alexandri martyris, qui filius erat Felicitatis, acceptum dono, in Wildeshuſen perfecto collegio, à patre inchoato, perduxit:

duxit: ibique religioſè eſt veneratus. Habuit hic fratrem Brunonem: qui accepta, vt ferunt, coniuge Suſanna ex Sueuia, genuit Ludolphum, qui in principatu ſucceſſit: nam Ewalbertus prolem maſculam non reliquit. Ad eius tempora pertinet grauis illa incurſatio Danorum, & Normannorum, circa obitum Ludouici Imperatoris, hoc eſt, circa DCCCXL. annum Domini: nam filijs eius de regni diuiſione digladiantibus, Normanni (ſic enim Danos appellant, & quicquid ab Aquilone venit, Gallici ſcriptores) liberam euagandi poteſtatẽ, & digraſſandi per littora Germaniæ & Galliarum acceperunt. Quo tẽpore Phriſones ipſos tributo adegerũt, quòd apud illos Haraldus, quẽ regni hoſtem deputauêre, moraretur. Tanta erat hominũ inſolẽtia, vt per Rhenum aſſcendentes, Coloniam obſiderent: per Albim, Hãburgum incenderint: &, vt verbis vtar annalium, inclyta ciuitas aut præda, aut incendio perijt. Ibì eccleſia, ibì clauſtrũ, ibì bibliotheca ſummo collecta ſtudio, conſumpta eſt. S. Anſgarius cum reliquijs penè nudus euaſit. Sed hanc rem in Metropoli ſumus exequuti. Grauiſſimam verò pugnam iuxta Antiſiodorum inuicèm fratres Franciæ reges tum habuerũt: in qua vires Francorum vehementer attenuatæ ſunt: vbì Carolus cognomento poſteà Caluus tum omniũ iunior, aduersùs fratres conſanguineos tres, quòd ipſe alia eſſet matre, omnes vno patre Ludouico nati, ſolus prælium inijt. Vrebat hominem matris & ſua ex fratribus accepta iniuria: quod ſuprà diximus. Lotharius de Italia vires habuit, Ludouicus de Germania: Pipinus filius Pipini, horum ex fratre nepos, ex Aquitania vires cõiunxerunt. Carolo ex Francis arma acceſſêre. Sed in ea pugna etſi cædes eſſet grauiſſima vtrinquè, videbatur

tamen

tamen victoria partibus Caroli inclinare: tum interueniente per legatos Sergio Pontifice, res compoſita eſt in eum modum, quem Ludouicus omnium pater antè præfiniјſſet: vt Lothario maiori eſſet Imperium & Italia, cum parte Franciæ inter Rhenum & Scaldim, quæ ex eo dicta eſt Lotharingia. Ludouico proueniret Germania, præſertìm Bauaria, Francia, Turingia: nam Saxonia pontificibus erat diſpartita, ſeruato tamen nobilibus in ea ſuo diſtrictu. Superintenderet tamen Ludouicus omnibus prouincijs Germaniæ: Pipino maneret Aquitania, Carolo verò Galliarum Francia. Ebonem Rhemēſem archiepiſcopū Papa omni honore deſtituit, quòd non modò prioris in Ludouicum Imperatorem, ſed etiā huius inter fratres diſsidij author & incētor diceretur. Alij illum inſontem prædicauêre. Vtcunquè fuerit, S. Anſgarius illum à priſtina familiaritate & charitate nō repulit: quæ res innocentiæ eius plurimùm videtur atteſtari: nam ſanguinarium epiſcopum vir ſanctiſsimus ſuo contubernio non dignaretur. Eiectus autem eccleſia ſua Ebo, peruenit ad Hildeſemenſem: in qua III. pontifex vitam finiuit. Veriſimile eſt, ad Ludouicum confugiſſe exulantem: qui illi de noua ſede, prout tum conſueuêre reges, prouiderat.

CAPVT XXVIII.

SEculum iſtud perturbatione fuit pleniſsimum: præter enim Normannorum grauiſsimam incurſionem de littore maris, in ſe, vt diximus, fratres verſi, rem atrociſsimè miſcuerunt: quarum rerum Lotharius Imperator pertæſus, relicto ſeculo, monachum ſe fecit: inq; ea monaſtica vita annis octo perdurat: filijs partitur regnum: Maiori Ludouico permittit Imperium cum Italia: Lotharius capit Auſtraſiam, ea eſt Lotharingia.

Carolo Burgundiæ pars cum Romana prouenit prouincia. Carolus autem cognomento Caluus, horum patruus, Metim peruolat, audita morte Lotharij: coronam eius prouinciæ de more accipit: indignante Ludouico rege Germaniæ, quòd eam ditionē ſolus Carolus inuadat. Legati regum rem omnē videbantur ad tolerabiliorem modū redegiſſe, cùm Ludouicus Germaniæ rex, accepta recèns de Wandalis victoria, animos erexit: quod inuicèm legati pacti ſunt, in irritum vocat: Sed tamen ea de re itur ad arbitros: Illi partiti ſunt Auſtraſiam æquis portionibus. Sed Ludouicus Lotharij filius, iam Imperator declaratus, & ipſe Auſtraſiæ ſibi regnum depoſcit. Miſſis autem atq; remiſſis à Pontifice ad reges, à regibus ad Pontificem oratoribus, arbitrorum loco in eam formā conuentū eſt, vt Ludouicus Germaniæ rex quod ab Lotharingia teneret, Ludouico Imperatori permitteret. Dum hic rerum ſtatus eſſet in vicinis regionibus, Saxonia, quantùm poterat, conquieuit à vicinis Danis ac Wandalis adhuc infidelibus, & perindè perpetuis Chriſtianorum hoſtibus: Sed metus inuictiſſimi regis Ludouici, tum per omnem Germaniā ſuperintendentis, compreſſit motus eorum. Erant tamē creberrimæ illæ per Galliarū littora Normannorū incurſiones: de quibus in Norwagia noſtra multa ſcripſimus. Per eadem tempora fuit in Saxonia illa eccleſiarū Hamburgēſis ac Bremēſis vnio, per occaſionem, quam in Metropoli commemorauimus: ſed per miras rerum gyrationes prouenit, vt omnis honor & poteſtas in Bremenſem transferretur: quod in eodē tractu Metropolis per cauſas oſtendimus. Intereà Walbertus Saxonū vir primarius, tranquilla pace compoſitus, in Chriſti religione obdormiuit, ſepultus apud patrē in Wildeshuſen.

CAPVT XXIX.

LVdolphus inter Saxones nobilitate præſtans, ex eadem Wedekindi ſtirpe prognatus eſt: filius, an ex fratre Walberti nepos aut fratruelis, nonnulli relinquunt incertum: ſed compertum eſt, hūc Brunonis, qui frater erat Walberti, filium: Ex eiuſdem, inquiunt annales, Saxonicæ gentis ſtirpe vir nobilis & permagnificus eſt egreſſus, nomine Ludolphus: qui & ipſe Romā religionis gratia profectus, S. Papæ Innocentij reliquias indè adduxit. Crediderim, Saxones ea ætate iam ſubditos religioni, paruiſſe pontificibus, nec ducis alicuius tuliſſe imperium: vſque ad aliquot ſequentes ex hac linea principes. Sed tamen tradunt nonnulli, hūc fuiſſe qui dominaretur vltra Viſurgum in oriētali Saxonia, quæ nunc ſola nomē retinēs, Saxonia dicitur: nā Weſtphalia citra Viſurgū, diuiſum habet vocabulū, ab occiduo ductū. Accepit autē Ludolphus vxorē Odam, filiam principis de orientali Francia, quam nunc vocant Franconiam: ex qua tulit filios, de quibus infrà memorabimus. Circa huius autem prima vel noniſſima patris eius tempora, illam Eccleſiarum Bremenſis & Hāburgenſis vnionē factā cōperimus, agente Ludouico Germanorū rege, qui Anſgarium iam ſede ſua pulſum, & diu in Ramſola exulantē, primùm fecit in Bremenſem vacantē aſſumi eccleſiam: deindè etiā apud Nicolaum ſummū pontificē miſſis oratoribus perfecit vt eccleſiæ vnirentur: quod pleniùs in Metropoli ſignauimus. Sed quoniam Saxoniæ res per hæc tempora ſunt obſcuriores, propter incuriam ſcribentium: Ludouici Germaniæ regis, qui tum etiam Saxoniam, etſi principatu non adminiſtraret, quadā tamen ſuperioritate illi ſuperintēdit, exequamur: nam pōtifices eius arbitratu

CAPVT XXX.

INtereà moritur Ludouicus Lotharij filius, Imperator: quo comperto, Karolus Caluus rex Franciæ, filium mittit ad eam Lotharingiæ partem tutandam, quam ex Lothario Imperatore accepit: ipſe magno agmine, magnis itineribus contendit in Italiam. Ludouicus autem Germaniæ rex hoc futurum proſpiciens, Karolum filium illi opponit, iter eius impediturum: ſed Karolus Caluus fortior incubuit, quàm vt à Karolo Germanico impediretur: Igitur ille acceßit partibus victoris, cedens patruo. Alium illi filium Ludouicum Ludouicus oppoſuit: ſed vbi nihil ſe poſſe facere conſpexit; ad patrem eſt reuerſus. Intereà Karolus Caluus Franciæ rex Imperij coronam accepit de manu Pontificis: & diſcedens Italia, Roſimon coniugis ſuæ fratrem Italiæ præfecit: attributo illi, quantum voluit, præſidio militum, quo prouinciam tutaretur: Cui etiam neptem ſuam, filiam Ludouici fratris, Germaniæ regis, deſpondit vxorē: Ipſe verò iam Romanus Imperator, reuerſus eſt in Franciā ſuam, auctior dignitate Imperij. Ludouicus rex Germaniæ per ea tempora fato conceſſit, Ludouicum & Karolum filios relinquens: Ludouicus autem iunior, miſsis ad patruum Karolum Imperatorem oratoribus, amicitiam eius poſtulat, & abolitionem earum rerum, quæ patri illius cum eo fuêre. Auerſatus Karolus, reiecit legationem. Ludouicus autem magnam ex Turingis, Saxonibus ac Bauaris manum contrahens, ad Rhenum caſtramentatur, ducturus in patruum. Occurrit illi Imperator, ab altera ripa fixis tentorijs. Tentatur in tranſactionem verti per medios oratores. Dum illi rei intentus Ludouicus paci ſe parat; Carolus Imperator molitur inſidias: nam diuerſo itine-

re per noctem copias tranſponit : & iubet occultis itineribus hoſtilia caſtra depugnare. Detectis inſidijs, Ludouicus ſuos in ordinem collocat : & venientes excipit Francos, fugátque, multos in itinere proſternens, vt non ſe veniſſe gauderent. Imperator ſuis fugientibus, & ipſe ad pugnam imparatus, fugæ fit comes. Prædam multam aſſequuntur inſequentes : ſparſi etiam à ruſticis nudantur rebus. Ità inſidiarum ſuarum ſtatìm pœnituit Imperatorem. Cùm interim Normanni premerent Franciam, & Saraceni Italiam, vocatus à ſummo Pontifice Imperator, cum expeditis copijs Italiam ingreditur : mittens ex ducibus, qui Normannis conflictarentur. Iohannes põtifex obuiàm Imperatori proficiſcitur: Papiæ ſe ſalutant : interìm iunctis agminibus Romam petunt. Karolus autem Germanici Ludouici filius, cum magnis copijs & ipſe in Italiam contendit, gratiã initurus apud ſummum Pontificem : audiens autem Imperatorem ſe præueniſſe, conuerſo itinere redit in Germaniam. Imperator rebus compoſitis, cùm redire parat in Franciam, febre corripitur : Iudæus, quem medici loco honorabat, potione illum donat, vt putauêre, amatoria. Ille indè finem viuendi fecit. Ludolphus quoquè Saxoniæ princeps, tranquilla pace compoſitus, in pace quieuit.

CAPVT XXXI.

BRuno, Tanquardus, Otto, liberi fuêre Ludolpho: quorum Bruno inſigne nomen reliquit vico, quem ille primus inchoauerat : qui ex illo dictus eſt Brunonis vicus : iam diù Brunſwicum, inſigne oppidum in media Saxonia, ad riuum Onacri, qui influit Viſurgum. Cuius oppidi parua primùm initia, multas per tempora habuêre acceſsiones : vt per vices amplificatum, nunc in

eas excreuerit vires atque opes, vt facilè principibus ſuis titulū indiderit, qui exindè vocantur duces Brunſwiccenſes: ſed hoc longè poſteà. Sinum excurrentis fluminis, ſtagni, aut maris, Saxones ſua lingua Swyck appellant: Indè Bruno excurſum fluminis alterum, alterum Tanquardus, non longo interuallo, ædificijs honeſtârunt: indè Brunſwyck, & Tanquardeſwyck, diù variata appellatione ſecernebantur. Obtinuit autem Bruno, vt ſolus oppido nomen relinqueret. Frater autem arcem communiuit vicino loco, quæ de eius nomine Tanquerode diceretur. Quo in loco eccleſia S. Blaſio conſecrata, nomen retinuit, vt in vrbe diceretur: extantibus muris prioribus, quæ iam mœnibus ciuitatis ambiuntur. Brunonis autem inſignis viri, glorioſus fuit exitus: Nam mortuo Ludouico Germaniæ rege fortiſſimo, qui Germaniæ littoribus Normannos fortiſſimè repulit, cognita regis morte, ijdem hoſtes magno agmine Saxoniam inuadunt: media omnia ferro igníque vaſtant: Albi tranſmiſſo, in vlteriora proficiſcuntur. Fama tanti mali Brunonem iamdudùm præuenerat. Ille vocatis omnibus quos ad pietatem tantæ expeditionis paratos inuenerat, duodecim vt aiunt comitibus, hoc eſt, Saxonum primarijs ex nobilitate viris, (nam comitum nomen illa ætate in hac prouincia erat incompertum) omnibus vicinis pontificibus Verdenſi, Mindenſi, Hildeſemenſi. Rembertus iam Hamburgenſi præſidens, tum in finibus Bremēſis diœceſis agebat: precibus adiuuans, quos armis carnalibus non poterat. Tātum agmen Chriſtiani exercitûs idololatris Normannis Daniſq; ſe obiectabat: in loco qui dicitur Ebbeckeſtorp. Inito certamine, ꝓ ſe quiſq; fortiter agebat: Chriſtiani enim aut vincere, aut mori diffinitū habebant: beatos ſe futuros,

ſi in cauſa piiſſimæ religionis occumberent: fortunatos verò, ſi vincerent: ſed beatos ſe mâlebant, quàm fortunatos. Ità factum eſt, vt pertinaci diù pugna extracta, totum agmen Chriſtiani nominis pro Chriſto occumberet, dux ipſe cum epiſcopis, & omnibus Chriſtianis militibus. Coniecta omnium in vnum aceruum corpora, cùm nemo diù ad ſepulturam peteret, hoſteſq; veſtes & arma tuliſſent, iam nudata, poſt moram internoſci non poterant: vno agmine ceciderunt, vno loco ſunt terræ commendata corpora: vt neque pontifices, neque nobiles internoſcerentur. Mindenſes ſuum pontificem Theodericum requirentes, diſcernere non poterant. Idem Hildeſemenſibus contigiſſe reor, & Verdenſibus. Hic fuit exitus glorioſi ducis Brunonis: & hæc ſanctarum reliquiarum in Ebbeckeſtorp cõſecratio. quam indocta fabula ab Hamburga, cùm ibì Pontifex ſummus, vt ſomniãt, cæderetur, ferunt huc aduectã. Teſtes rei, quam diximus, ſunt eccleſiarum Mindenſis, Hildeſemenſis, & Hamburgenſis annales: vt erubeſcant, qui ſolitam ſequuntur fabulationem: Nam de Romano Pontifice, qui Hamburgum venerit, quid ſit factum, in Ottone I. dicemus: cuius tempora contingit: & diximus in Metropoli, fabulam omnem exufflantes. Incurſiones etiam quàm crebræ à perſequutoribus Chriſtianorum in vrbem Hamburgum factæ ſunt, vndè martyrum multorum reliquiæ, in eadem Metropoli locum inueniet. Per eadem quoquè tempora Normanni magis in littoribus Franciæ inualuêre: Neuſtriam, quæ indè vſque in hunc diem dicta eſt Normannia, occupantes: quod ſumus in Norwagia exequuti.

C A-

CAPVT XXXII.

OTto dicti Brunonis germanus, poſt fratrũ interitum, iam iuſtum principatum arripuit: decreſcentibus paulatim viribus Germaniæ regum: Quantum deceſſerat Francis, tantum acceſsit Saxonibus: in quos iam rerum cœperat ſumma inclinare: Nam Ludouico Balbo, Karoli Calui filio, Ioannes Pontifex Imperium vſque ad Franciam deferebat, celebrato concilio Lugduni. Erant autem qui Karolo Craſſo Germaniæ regis filio ſtuderent: qui redeuntem ex Francia Pontificem cepêre: coëgerunt, vt Karolo Imperij donaret infulam. Ità duo pariter ſe Imperatores geſsêre. Sed Ludouico vltra triennium non durauit Imperium: quo decedente, ſolus in eo Karolus per annos XII. permanebat. Erat iſte, vt diximus, Ludouici Germanorum regis filius, fratrem habens æquè Ludouicum, Germaniæ regem: & item aliũ Karlomannum: cuius filius Arnulphus poſteà peruenit ad Imperiũ. Quo tẽpore fuit illa grauis incurſatio Normannorum in Franciam, quam in Norwagia explicuimus. Iſte verò Karolus Imperator vbi agnouit ſe principibus minùs gratum, Imperiò volens ceſsit, nè, quod formidabat, inuitus deſtitueretur. Aſſumptus eſt autem à principibus Arnulphus vir magnificus, princeps fortiſsimus, filius Karlomanni: qui frater erat decedentis Caroli. Hic ſuſcepit bellum aduersùs Normannos cælitùs adminiſtratum: in quo Normanni ab eo ad internecionem ſunt deleti: Siquidem centum millibus paganorum proſtratis, vix vnus è Chriſtianis cecidiſſe eſt repertus. Gotfridus & Sigefridus regij proceres ibi ceciderunt. Dominabatur autem iſte Arnulphus Bauaris, Sueuis, Francis orientalibus: & poſt mortem Caroli Calui, Lotharingis, audacibusq; Saxonibus: verba ponere

nere

nere libuit annalium: Qui Saxones etſi ſuum haberent principem, tamen Germanorum regem, & iam Imperatorem, dominum recognouêre: quomodò & noſtra tempeſtate duces in Francia, qui regem ſupra ſe adorant. Non erat illa, quàm nunc cernimus in Germania, principum libertas, non bona: vt ſuſcipiant, quæ volunt, Imperatoris mandata: Vndè etiam iſta nolentes cernimus Imperij detrimenta: quæ omninò non fierent, ſi, vt par erat, principes Germaniæ, quomodò Franciæ, ſuo regi parérent. Idem Arnulphus Imperator bellum ſuſcepit aduersùs Zuentebaldum Morauorum regem, tributa negantem. Aeneas in Bohemica illum appellat Zuantocopium: qui vnus Poloniam, Bohemiam, Sleſiam, Morauiam, teneret imperio: Arnulphum Imperatorem agnoſcere primarium ſuum detrectauit. Magno totius Germaniæ apparatu mouit in illum Imperator: Hunorumq; reliquijs per Pannonias miſſis, & Germanorum viribus, occurrentem ſibi regem in acie vicit: & magna ſtrage in eius copias peracta, fugauit. Ille iam regni ſpem ponens, incognitus conceſſit in eremum: ibique Chriſtiano, ſed eremitico, ritu finiuit vitam: propinqua tantũ morte teſtatus præſentibus quis eſſet. Per hoc tempus ſub Formoſo Romano Pontifice renouata eſt quæſtio de eccleſia Bremenſi, & decreto cõcilij, quod erat apud Triburiam: (nunc vocant Friburgum) conuictus qualibuſcunq; argumentis, Adalgarius pridèm Hamburgenſis archiepiſcopus, coactus iterùm fieri ſuffraganeus Colonienſis, cõſedit infimo loco. Magna in concilio duorum effertur contentio doctorum, quæ omnium in ſe oculos conuertit: ſed victus eſt qui pro Adalgario ſtabat. Tum etiam illa ſtupenda Romæ in pontificia ſede perturbatio eſt exorta à Formoſo & ſucceſſoribus eius: Cùm orto

inter

inter eos ſchiſmate, ſucceſſor prædeceſſorem malè haberet. Effoditur à ſucceſſore Formoſus: & cadauer in Tyberim proÿcitur. Qui hoc procurauit pontifex, à ſucceſſore ſuo Formoſi defenſore, confunditur. Ità grauiſſimo totius Chriſtianiſmi ſcandalo Romani pontifices velut ebrÿ, immò furioſi, iactabantur. O Petre, Line, Clete, Clemēs, ad quid peruenit veſtro ſanguine veſtratumq́, immò Chriſti cruore partus principatus? Sed hæc alÿ.

CAPVT XXXIII.

OTto interìm dux Saxoniæ, etſi Germaniæ regem ſupra ſe agnoſceret, iuſto tamen principatu dominabatur in ſua prouincia: nec contemnendi erat nominis apud Ro. Imperatorem Arnulphum, regem etiam ſuum: qui tanti illum fecit, vt filiam illi ſuam Lucardam coniugem daret: ex qua ille filium ſuſtulit Henricum: qui primus ex Saxonibus imperabat: filiamq́ Alheidim, quæ in Quedelenborg Chriſto conſecrata eſt abbatiſſa. Vndè apparet, Henricum regem materno ſanguine pertinere ad lineam Caroli Magni: cuius mater erat Arnulphi filia, qui patrem habuit Karlomannum, & ille Ludouicum Germaniæ regem: qui Ludouicum Imperatorem I. & ille Carolum Magnum, ſexto gradu atauum ſuum numerat Henricus. Et vt lineam generis à pleriſq́ turbatam agnoſcamus, videndum qui Imperatores exiërint à Carolo Magno: cui primùm ſucceſſit Pius Ludouicus: & illi filius Lotharius, Caroli nepos: illi Ludouicus filius, Caroli pronepos: illi Carolus Caluus, proximi Ludouici patruus, Caroli Magni nepos: illi filius Ludouicus Balbus, Caroli iterū pronepos: et illi Carolus Craſſus, Ludouici regis filius, Magni quoq́ Caroli pronepos: illi aūt Arnulphus, Karlomāni, q frater erat Ludouici regis Germaniæ filius, Caroli Magni abnepos: is erat

Hērici regis Germaniæ, maternus auus: vt trinepos Caroli ille computetur. Arnulpho ſucceßit filius eius Ludouicus, Henrici auunculus. Erat & alius filius Arnulpho, Conradus, dux Lotharingiæ, quem Albertus Francus, comes de Bamberga, prælio oppreßit. Ob hoc proditione archiepiſcopi Moguntini Hattonis, publico gladio cæſus ab Imperatore Ludouico fratre eius. Hic Conradus reliquit filios Conradum, qui imperauit ante Henricum: & Euerhardum ducem Lotharingiæ. Hæc idcircò, vt non alienum ſciamus Henricum regem, de quo ſtatìm, à ſanguine Caroli Magni. Hic autem Otto dux Saxoniæ, quia ad extremam peruenit ſenectam, multos vidit Romanorum Imperatores: Nam Arnulpho miſerabiliter morienti, infelicitate Syllæ Romani dictatoris, ſucceßit filius Ludouicus per annos XII. Hic, vt diximus, fratrem habuit Conradum, cæſum in acie ab Alberto, huius Ottonis ex filio nepote: quæ res effecit, vt Ludouicus Imperator proditione, vt ferunt, Hattonis Moguntini præſulis, qui illi gratiam ſponderet Imperatoris, captus, gladio Imperatoris periȷt. Sed paulò ante hæc tempora, cùm Arnulphus Imperator bellum gereret in Zuendebaldum Morauiæ regem, & clauſtra, quibus excludebantur Vngari gens Scythica, laxâſſet, cùm illorum tum opera in hoſtem vteretur, malo cæterorum, vt apparuit, Chriſtianorum, feram gentem immiſit prouincȷs Chriſtianis. Tendebant ergò Vngari in Pannonias, antiquam ſedem exterarum nationum: Nam vetuſtiſſima memoria eam apprehenderunt Gothi: poſt illos Huni, pulſis Gothis: Longobardi poſt illos, pulſis Hunis: Cùm illi tenderent in Italiam, Huni, non iam vt priùs imperioſi, ſedes acceperant eaſdem ab Longobardis precariò: vt, ſi qua neceßitas illis reuertendi ingruiſſet,

haberent

haberent quo reciperentur. Sed Longobardis in Italia permanentibus, permanſit ſedes Hunis, vſque ad tempora Karoli Magni: qui gentem, omni nobilitate in acie cæſa, ſatis extenuauit: Nunc verò aduenæ Vngari, conſanguineis ſuis, vt putatur, Hunis ſuperuenère. Mira res, tam numeroſum populum, tam crebris agminibus ex vaſtis ſolitudinibus motum, ſemper eaſdem ſedes in Pannonia petiiſſe: quaſi illa prouincia decreta ſit recipiendis aduenis. Primo ingreſſu fecerant Vngari, quod ſolent aduenæ barbari, mira celeritate & prædarum auiditate, ſtimulante natiua ferocia, excurrerunt in Alemaniam, hoc eſt, in Sueuiam, Bauariámque: ſed ibi fortiter reſiſtentibus incolis, multi periêrunt. Ludouicus Imperator, Imperium moriens reliquit. Voluit autem omnis Francorum Saxonúmque nobilitas Ottoni ſceptrum & diadema regni tradere: ſed ille cauſatus ſenium, recuſauit: & peruenit ad Conradum, Conradi, qui frater erat Ludouici, filium, ducem Auſtraſiorum, hoc eſt, Metenſium, & orientalium Francorum: in quo Conrado etiam finijt linea Karolorum maſculina. Regnauit autem iſte in Alemania ſola, annis ſeptem: Iam enim Itali, contempto Imperio, erexerunt ſuos in prouincia Imperatores: Berengarium Forojulienſes, Guidonem Beneuētani. Erant verò iam principatus Germaniæ partiti in multos: poſteaquàm Imperio in reges Germaniæ tranſlato, deſiêrunt eſſe reges Germaniæ: ſumpto iam maiori titulo Romani Imperij: Et in Bauaria Arnoldus, Burchardus in Sueuia, quæ Alemania dicitur à Lemano lacu, duces: Euerhardus potentiſſimus comes in Francia, quam nunc vocant Franconiam: frater hic erat regis Conradi: Giſebertus dux in Auſtraſia, quæ nunc, vt diximus, Lotharingia

K eſt.

eſt. Otto verò Saxoniæ dux iam ſenio fractus, ad capulum perueniens, in pace quieuit, Henricum relinquens ſucceſſorem filium.

SAXONIAE
LIBER TERTIVS.
CAPVT PRIMVM.

HENRICVS *Ottonis Saxoniæ ducis filius, Arnulphi Imperatoris ex filia nepos, qui regiam dignitatem primus inuexit in domum Saxoniæ, in qua diù permanſit, meritò nobis initium tribuit noui orsûs. Erat enim inter omnes regni principes præpotens, ac viribus formidabilis: qui primus libera poteſtate principatum Saxoniæ adminiſtrabat: nam Maiores eius ſub regibus delituerunt. Henricum autē ducem ſibi ſemper aduerſaturum Conradus rex ſuſpexit: mouiſſetq́ in eum, ſi non omnium in ſe principum motum formidâſſet: Nam quos diximus principes, non vnum de Conrado ſentiebant. Hoc veritus rex, aperta vi congredi Henrico non præſumpſit: cæterùm conſilium fertur habuiſſe cum Hattone Moguntino præſule, qui Albertum Henrici ex ſorore nepotem perdiderat, vt Henricum quoquè ſubuerteret. Aureum torquem fertur procurâſſe fieri pontifex, quem dono daret Henrico, vt perindè nactus fidem apud illum, pro arbitrio proderet. Conſiderandi operis gratia pontifex diuertit ex itinere ad aurificem: viſoq́ torque, fertur ingemuiſſe. Tum familiaritate fretum opificem, rogâſ-*

ſe,

ſe, quid ſibi vellent ex alto ducta ſuſpiria: Aliquandò, ait, torques ille cruore fortiſsimi viri madidabitur. Iam anteà intellexerat opifex aurum Henrico duci deſtinari: Et ille quàm potuit ſecretiùs curauit rem Henrico, quam audiuit, notam fieri. Ille tacitus obſeruat omnia. Mittitur magno munere torques ab archiepiſcopo duci: inuitatúrque ad conuiuium. Henricus autem conuerſus in nuncium, Dic, inquit, Hattoni, non eſſe Henrico ceruicem qualem habuit Albertus: donum ſuum illi ſit: melius eſt, Henricum domi ſedentem de Hattonis ſeruitute cogitare, quàm domum eius comitatu magno grauare. Ità dolus non proceſsit. Rex autem Conradus miſit fratrem ſuum ad vaſtandam Saxoniam: qui appropians vrbi Eresburg, ſuperbè, vt inquiunt, loquutus eſt: quòd nulla maior ſibi cura eſſet, quàm quòd Saxones ſe pro muris oſtendere Francis non auderent, hoc ſe formidare primùm, nè vllum haberent hoſtem in proſpectu. Adhuc ſermo erat in ore eius: & eccè Saxones occurrunt mille paſsibus ab vrbe: initóque certamine, tanta cæde ſtrati ſunt Franci, vt à mimis declamaretur, vbi tantus ille infernus, qui eam capere poſſet deſcendentium multitudinem? Ità à timore ſuo Francus liberatus eſt, quòd formidaret Saxones ſe non viſurum: nam ab ipſis turpiter fugatus diſceſsit. Audiens autem rex malè pugnatum à fratre, congregata omni Francorum virtute, perrexit ad requirendum Henricum: Superuenit autẽ Henrico imparato in vrbe Gruona, quam obſidione cingere parauit: Præmiſsis tamen oratoribus obtulit Henrico, amicum illi venturum, ſi ad dedendam arcem deſcendat. Interuenit autem huic legationi Diethmarus vir callidus ex orientalibus Saxonibus, militaris rei ſcientiſsimus: qui vbì vidit adeſſe regis nuncios,

clara voce ducem ſciſcitatur, quanam parte velit caſtra ſigi legionibus quas adduxiſſet? nullas autem adduxit, ſed eam ſpeciem prætenderat ob præſentes. Dux callidi conſilij ſatìs gnarus, rogat quot adduxerit legiones: Triginta, inquit, millia in armis habeo, loco deſignato. Nuncios ſine fructu dimiſit. Illi regem de adductis legionibus terruerunt: itaque dimiſsis copijs, rex fruſtratus in Frãciam ſuam redit. Nulla te lector perturbet æquiuocatio, Franciam dico Teutoniæ, non Galliæ: illam enim, vbì opùs fuerit, ad ſpeciem dicam. Septimo autem anno regni ſui rex Conradus cœpit ægrotare: ſentiensq́; fati horam propinquare, principes regni præter Henricum euocauit, & eos ità conuenit: Vocationis meæ, inquit, tempus agnoſco: &, vt cernitis, præſtò eſt: proindè pacem atque concordiam ſectari etiam atque etiam vos oro: nulla vos regnandi comprehendat ambitio: Henricum Saxonum Turingorumq́; ducem prudentiſsimum, regem vobis eligite, dominum conſtituite: is eſt enim ſapientia pollens, & iuſtæ ſeueritatis cenſura ſubnixus. Quibus non recuſantibus, ſeuocat germanum ſuum Euerhardum: Vides, inquit, frater, quia ad fatum peruenio: tu tibi poſthàc conſulito: ſunt copiæ, ſunt arma, ſunt exercitus, ſunt vrbes & mœnia: ſatìs inter principes quocunque loco fulges: vni te cedere non diſſimules, Henrico duci Saxoniæ propinquo noſtro: Eſt apud illum & virtus & conſilium, fortuna ſe ſociam iungit: Si me audis, accipe regni inſignia, & ad illum perferto: teq́; illi, quantum potes, facito commendatum: nam rei noſtræ publicæ gloria ad Saxones commigrauit: tu te illi, ſi ſapis, contempera. Ceciderunt fratri lachrymæ: & ille obdormiuit. Accepta autem regni inſignia Euerhardus, de his fratris mandata peregit: Henrico

rico ſe ſuaq́ꝫ omnia, & regni iura commendans. Conuocata autem omni Francorum atque Saxonum nobilitate in Friſlaria, vnanimi conſenſu Henricum Saxoniæ ducem regno præficiunt, Anno Chriſtianæ ſalutis DCCCCXX. *necdùm enim erat legitima electorum principum conſtitutio: nec ſummus tum Pontifex conſulebatur: quanuìs magna ſe inſtantia immiſcuerint Romani Pontifices ad dandum Imperium, vt ſuam perindè amplificarent poteſtatem.*

CAPVT II.

Henricus ergò dux Saxoniæ, primus ex ea familia ad Romani regni culmen aſſcendit, quod ea domus per aliquot continuata ſecula perſeueranter ſeruauit, vt in contextu docebimus. Cui, ſi in Italiam prædeceſſorum more venire dignaretur, diadema cum conſecratione ad Imperatoriam dignitatem, Iohannes eius nominis X. ſummus Pontifex repromiſit. Henricus autem ſatìs ſibi videri reſpondet, quòd primus ad regni culmen immeritus perueniſſet: diadema Imperij maioribus debitum: ſe nihil ambire ſupra id quod accepiſſet, etiam ſic maiora, quàm obire poſſet, ſuſtollentem onera. Leuauêre in cælum manus viri ſenſati, quòd ea modeſtia principem haberent. Prima illi militaris expeditio, in Burchardum Sueuiæ ducem contumacem fuit. Intumuit autem, quòd filiam eius vxorem haberet Rodulphus Burgundiæ dux: quem, cæſo Rodulpho patre ducis Hugonis, fratre autem regis Vtonis, inimici Karoli regis in Franciæ regnum eleuauerunt. Sed nihil profuit Burchardo magni generi regia fortuna: nam impar viribus Henrici Romanorum regis, ad obedientiam rediјt, ſe ſuáque omnia permittens regi Romanorum. Arnoldus quoquè Bauarorum dux, qui à facie Conradi conceſ-

ſit cum omnibus fortunis in Vngariam: Henrico in regnum ſublimato, quòd ſperaret regnum ſibi pro antiqua nobilitate deberi, rediÿt in prouinciam. Fecerant illi animos quidam ſuorum, quòd regio Francorum ſanguine cretus, ſceptris propior eſſet homine Saxone. Itaque rebelles animos oſtendit Henrico. Rex componendo intentus regno, expeditis copiÿs, duxit in illum in Ratiſponam. Hic variant ſcriptores. Nam aliÿ dicunt Arnoldum mœnibus egreſſum, ſe ad pedes miſiſſe regis, inq; amicitiam & perpetuam ſocietatem ab illo ſuſceptum. Aliÿ verò tradunt, Arnoldum agmine parato obuiàm regi profectum, ad pugnam exîſſe: vbì caſtra hoſtilia non longè aberant, rex, vt erat modeſtia & prudentia ſingulari, fertur euocâſſe ducem, ſolus cum ſolo loquuturus. Ille ad duellum ſe prouocatum reputans, non cunctanter occurrit. Henricus rex, armis poſitis, familiariter cum illo loquebatur: Quid eſt, inquiens, mi Arnolde, quòd inuicèm nos noſtraq; in diſcrimen proÿcimus? Ego, ſi tu procerum populique conſenſu rex eſſes aſſumptus, primus te venerarer: Crede, quod ſcriptum ferunt, Non eſſe niſì à Deo principatum: cui quiſquis reſiſtit, Dei ſe opponit ordinationi: quem debet contumax iratum metuere: Conſule tibi tuisque: me in vtrunque paratum habes: amicum, an hoſtem mâlis, elige: mâllem, quid amicus poſſim, quàm quid hoſtis, experireris. Hæc ſuaui ſermone, qui regem plurimùm ornabat, proloquutus, incertum dimittit. Ille ad ſuos refert regis verba. Vera dixiſſe fatentur: ſuadétque pars ſanior, regi mâlit vti pacato, quàm irato. Ità poſitis armis, egreſſus caſtris Arnoldus, regem ſalutat & veneratur, iuſta implens maiori ſuo.

CAPVT III.

QVia in percenſenda Saxonum linea, & rerum geſtarum ſerie, legitimo ordine peruentum eſt ad eum principem, qui primus Imperatorum decus, & Romani principatûs dignitatem ſummam in ſuam traduxit familiam, in qua continuata diù ſucceſſione per aliquot ſecula permanſit: non ab re fuerit, breui catalogo recenſere omnes principes, qui in ea fulsêre maieſtate, ingreſſus & exitus, & quantùm breuitas tanta patitur, illuſtrium rerum ſignificationem magìs, quàm explanationem: ſunt enim iſta à Maioribus ſatis commemorata, vt noſtram non requirant explanationem.

Caius Iulius Cæſar victor ciuili bello, quod in Pompeium, immò in Romanum ſenatum inſtituerat, oppreſſa republica, primus inuexit monarchiam: & quoniam regium nomen inuiſum Romano populo non ignorabat, Perpetuus Dictator appellari mâluit: & enatum eſt indè nomen Imperatoris, quod tranſlatum eſt ab officio in primam dignitatem: equidem Imperator dici ſolebat, qui cùm præeſſet exercitui, inſignem peperit victoriam. Vndè gloriatur Cicero ſe in prouincia à militibus ſuis Imperatorem appellatum. Tenuit annis quinque: & profligatis partibus in Oriente & Hiſpanijs, in ipſo ſenatu XXIII. vulneribus cæſus, occubuit, ad ſtatuam Pompeij à ſe oppreßi: reliquitque nomen Cæſaris ſucceſſoribus. Vir, inquit Oroſius, quo nullus vnquàm bellis magìs enituit: Eius ſiquidem ductu vndeciès centum nonaginta & duo millia hoſtium cæſa ſunt.

Octauius, quem, neſcio quo errore, Octauianum vocant, ex ſorore Cæſaris nepos, teſtamẽto eius ſcriptus hæres: Cæſarianis militibus, & præſertìm veteranis anni-

tentibus, arma ſumpſit: & ſpecie vindicandi auunculi, monarchiã ab illo partam defendit. Ciuilia bella quinque geſſit: vbiq; victor prouincias edomuit: & multo tempore, plurima felicitate, Romanam rempublicam auxit, prouexitq́;. Sub illo natus eſt Chriſtus Dominus in terris. Virilem prolem niſi adoptione nõ habuit: Druſum Neronẽ priuignum, virum mira virtute illuſtrem, ad Imperium poſt ſe deſtinauit: ſed ille mortuus eſt in Germania. Hic Auguſti nomen recepit: & poſteris omnibus, qui pleno iure imperárunt, reliquit. Mortuus in ſenectute bona, Romæ crematur, extructo, cuius extant reliquiæ, inſigni tumulo.

Tiberius Nero Auguſti priuignus, Druſi frater, inopia meliorum, teſtamento Auguſti peruenit ad Imperium: quod mediocri laude tenuit, modeſtus initiò, indè varius: nequitiam eius memoria recens Auguſti temperabat. Sub illo crucifixus eſt in Iudæa Dominus. Sed neque ille prolem virilem reliquit: vndè adoptione facta, cùm aliquot ante ſe ab Auguſto optati periiſſent, in Germanico, Druſi fratris ſui filio, omnium ſpes reſidebat: ſed ille ante Tiberiũ exceſſit: filium illius Caium adoptauit, reliquitq́; ſucceſſorẽ: mortuus in ſenectute.

Caius cognomento Caligula, quia in caſtris natus & nutritus, militari vocabulo dignatur: Germanici filius, Druſi Neronis nepos: boni patris, melioris aui, degener filius, ſumpſit Imperium: in quo primus libera nequitia graſſabatur, bonos omnes ſine diſcrimine tollens: Quotidianum illi Romanorum deo (ſic enim voluit appellari) ſacrificium ſenatorum ſanguine fiebat. Sed non eſt diù paſſa tantam labem Romana reſpublica: quæ Auguſtum proauum illius modeſtiſſimum principem recordabatur: Cæſus eſt anno IIII. domi ſuæ.

Clau-

Claudius Nero Caij patruus, filius & ille Druſi, ſucceſſit: vt in Cæſareana adoptione maneret Imperium. Mediocris vir laudis: inter optimos & peſſimos medius: quem vxores, prima Meſſalina, deindè Agrippina, deteriorem fecêre. Filium habuit Britanicum: ſed illũ nouerca Agrippina curauit de medio fieri, vt filio Neroni aulam vacuefaceret. Octauiam Claudij filiam Neroni filio effecit vt deſponderet pater: dos erat Imperium. Mortuus eſt iſte veneno pereſo, machinatione Agrippinæ coniugis, matris Neronis: quam Meſſalina occidi iuſſa ſuperinduxit coniugem.

Nero patre Domitio natus, priuignus Claudij, Cæſarum lineam materno ſanguine contigit: artibus matris peruenit ad Imperium: vltimus de cognatione Cæſarum, doctus, modeſtus initiò: ſed res erat ſimulata: omni nequitia exuberans, vbi liberè imperauit. Vxorem Octauiam, matrem Agrippinam, Senecã præceptorem, & multos ſenatores tulit de medio. Pertulit diù tantam nequitiam magnitudo Imperij, vt non facilè ſentiretur ea peſtis. Primus nomini Chriſtiano perſequutionem intulit, qui omnem pietatem execratus eſt. Pulſus demùm, & cæſus miſerabiliter, in prædio quo delituerat.

Galba nobili genere, ſatìs magnis rebus geſtis, cùm in Hiſpania rem adminiſtraret, à ſenatu & militibus Imperator factus, Romam contendit: Sed cùm non ſatìs placeret militibus, ob nimiam ſordidámque auaritiam, à quo illi donatiua pro tanto munere expectabant, in alium creandum reſpexêre, qui Neronianos mores referret. Otto inuentus eſt aulicus, qui idoneus videretur: quo duce, milites Galbam Romæ trucidârunt.

Otto Romana ſtirpe, ſatìs antiqua nobilitate, militum voluntate creatus eſt Imperator, quòd libertatẽ ſub illo Neronianam expectabant: mores quos ſub Nerone didicit, mutare non potuit. Nec diuturna quies: Audierat Vitellium in Germania à militibus dictũ Imperatorem, magnis agminibus in Italiam contendere. Exercitum pro tempore conſcribit, obuiàm illi profectus. In Italia conuenêre: Prima pugna inclinauit Ottoni, altera Vitellio: tertiam Otto non expectauit: nam deſperatione rerum, ſibi manus intulit.

Vitellius & ipſe Vitelliorum antiqua familia prognatus, militum ſuorum voluntate Imperator factus, Ottoni ſucceſſit: non diù manſurus: Homo profunda gula, quem Veſpaſiani fauor perdidit. Nam vbì audiuêre milites eius in Iudæa licentiam cæterorum, & ipſi dixerunt Imperatorem: qui præmittens copias in Italiam, amicisque in vrbe ſcribens, facilè obtinuit, vt à militibus cum contumelia in vrbe Roma Vitellius caderetur, cadauer etiam abijceretur cum ignominia.

Veſpaſianus dux bellicarum rerum ſcientiſſimus, apud Hieroſolymam ſalutatus Imperator, copias præmiſit, ſequutus in Italiam, filium Titum relinquens ad Syriacas & Iudaicas res procurandas: frater eius Sabinus à tumultuantibus pro Vitellio in vrbe caſus: filius Domitianus vix eſt ſeruatus. Imperium adeptus, priſtinam ſeruauit modeſtiam: filium Titum à Hieroſolymis cum victoria redeuntem, poſt triumphum, quem pater & filius vnà peregerant, conſortem fecit Imperij, quo certior eſſet de ſucceſſione: primus partitus Imperium. Anno decimo moritur in pace.

Titus filius, qui viuenti acceſſit, mortuo patri ſucceſſit in Imperio: ea virtute cunctis amabilis, vt deliciæ

bu-

humani generis appellaretur. A patre inchoatum Romæ conſummauit amphitheatrum: opus etiam in reliquijs, quæ viſuntur, ſtupendum: plura facturus, ſi longior illi vita fuiſſet. Inuidit fortuna mortalibus tam bonum principem: nam duobus annis vix poſt patrem expletis in Imperio, perijt morbo: deſiderium ſuum relinquens apud omnes, quem etiam fratris nequitia fecit deſiderabiliorem.

Domitianus Titi frater, moribus Neroni aut Caligulæ, quàm patri aut fratri ſimilior, nimis diù Imperium occupauit, ad annum vſque quartumdecimum. Suſtentauit illum diù modeſtia patris, ac virtus fratris: ſed ſuum, quod vt amaretur prætenderet, nõ habebat: moribus truculentis, tyrannide cruentus: odium omnium bonorum in ſe conciuit: & proindè diù ſupereſſe, quem multi oderant, non potuit. Cæſus in palatio ab his quos proximos habebat. Horum vitas duodecim Cæſarum Suetonius peragit: & Cornelius Tacitus in Auguſta hiſtoria, ſi integra eſſet, magnificè complicuit res geſtas.

Nerua ſenex, ex ſenatorio ordine, à ſenatu dictus eſt Imperator, vir longiori dignus Imperio: ſed quia ſuî ſimilem à natura filium non habebat, adoptione quæſiuit: Vlpium Traianum Crinitum, Romana propagine in Hiſpania natum: prudẽtem, fortem: Vſúque compertum eſt, adoptionem meliùs procedere Romanis, quàm genituram. Hic ſenex, non longiùs anno fuit in Imperio: abſumptus ſenio, qui ſatìs magnus eſt, iuxta Comicũ, morbus, fecitque locum filio quem adoptauit.

Traianus Vlpius Crinitus, vir militaris rei peritiſſimus, fortiter adminiſtrauit Imperium: ad Orientem auxit, & ad Danubium primus, poſt multos deceſſores.

res. Ipſe manu rem geſsit: quod præter Veſpaſianum, Titum, & Auguſtum, molliculorum nemo fecit: Quocircà ſub illis auctum Romanum Imperium, ſub delicatioribus mox diminutum eſt. Adoptione & ille quæſiuit ſibi filium: in pace moriens, poſtquàm viginti annis fortiter & magnificè Imperium adminiſtrâſſet.

Hadrianus origine Italica, & ipſe in Hiſpania natus, in qua diù quoquè vixit, & militauit: à Traiano adoptatus, peruenit ad Imperium. Circuibat prouincias, nulla ipſe bella geſsit: vbì opùs erat, miſsis ducibus rem peregit. Reliquias Iudæorum rebellantinm ſuſtulit: Romanas prouincias à Traiano acceptas, quas diù tenere non poſſe videbatur, dimiſit: reuocatisque militibus, ad antiquos limites reduxit. Filium & ille non gignẽs, adoptione legit. Mortuus in ſenectute pacificè, poſteaquàm XXI. annis Imperio præfuit.

Antoninus cognomento Pius, vir manſueti animi, ea lege adoptatur ab Hadriano, vt adoleſcentes ſibi deſignatos adoptet, nepotes Hadriano futuros: quod ità factum eſt. Hic Imperator ſatìs feliciter rempublicam adminiſtrauit per annos XX. Nec bella geſsit, niſì pauca per duces, quòd orbis ſub optimo Imperatore ſatìs quieſcere videbatur. Iam, quod anteà ſignificaui, ex voluntate Hadriani, ſibi filios, illi nepotes legens, in pace requieuit.

Marcus Antoninus, & Lucius Commodus Antoninus, adoptione, non natura fratres, paribus auſpicijs gubernandum ſuſceperunt Imperium. De Marci virtutibus dici ſatìs non poteſt: modeſtia, humanitas, prudentia, ſupra mortales: qua re perfecit, vt frater ad vitia procliuior, verecundia eius magìs quàm ſuo ingenio maneret in officio. Suſcepit Lucius bellum in Orientem:

vndè victor reuerſus, conceßit in fata. Marcus deindè ſolus Imperium adminiſtrauit. Bellum Marcomannicum in Germania maximum feliciter peregit, abſumptus peſte quæ tum graſſabatur.

Commodus Antoninus Marci naturalis filius, nihil paternum præter figuram humani corporis habens, totus nequam, vbi ad Imperium peruenit: nam ſub patre optimo verecundè ſimulauit modeſtiam: talem ſe in Imperio geßit, vt nomine ſolo Commodus, moribus & geſtis eſſet incommodus: nec vllam pater eius vnquàm in rempublicam commiſit iniuriam, niſì quòd genuit. Ità ſemper malè ſucceßit Imperio Romano, præter vnũ Titum, natiua ſucceßio: dignum vita exitum inuenit Commodus, cæſus à ſuis in palatio.

Pertinax vir ſenatorius, ſummis par Imperatoribus, ſi licuiſſet per improbos, fuiſſet: ad eum præfectus & aulici, freti virtute viri, cæſo Commodo, Imperium detulerunt. Præfectus illi milites conciliabat: mores & vita ſenatui illum commendabant. Sed non diuturnum fuit Imperium: quippè vbì ad certam normã redigere omnia curauit, milites libertate aſſuetos offendit: illorúmque odio periјt, cæſus in palatio indigna morte.

Iulianus Didius antiqua familia vir locupletißimus, inter Iuriſconſultos habitus, emit magìs quàm virtute ſibi peperit Imperium. Oſtenderunt tunc milites, illum futurum Imperatorem, qui largitione illos promereretur: & ideò non erat diuturnum, quòd ſola largitione conſtaret. Statìm vbì audiuerant prætoriani Seuerum ſumpſiſſe foris Imperium, Iulianum ea facilitate peremerunt, qua aſſumpſerunt. Iam enim eò licentiæ proceßère milites, vt ſui putarent arbitrij, conſtituere & deſtituere Imperatores.

Septi-

Septimius Seuerus natus in Aphrica, Romana origine, Romanis in legionibus diù ordines duxit. Vbi audiuit Iulianum, perempto Pertinace, ſumpſiſſe Imperium indignante ſenatu, cœpit partes tueri ſenatûs: paſſus ſe à militibus Imperatorem conſalutari: magno labore peruenit, non minore defendit Imperium. Aliquot ciuilia bella geßit: victor in eos qui purpuram induerunt: morbo & ſenecta perijt in Anglia. Septiſoliũ in vrbe, eius eſt opus: quod Aphricanorum ſuorum primum voluit oculis opponere.

Antoninus Baßianus Caracalla, patri filius ſuccedit: occiſo fratre Geta, Papinianum perdidit, quòd nollet ſcribere accuſationem Getæ, quam in ſuî purgationem recitaret in ſenatu. Multos præterea nobiles tulit de medio. Nouercam duxit vxorem. Cùm exercitum deduceret in Orientem, in ipſa profectione, cùm ex cauſa equo deſcendiſſet, iam paucis præſentibus in iumentũ repoſitus, à proximo famulo cæſus eſt pugione. Mors crudelitati eius imputabatur.

Macrinus præfectus prætorio, cuius etiam machinationi inſcribebant Antonini cædem, ſumpſit Imperium cum Diadimeno filio, optimæ ſpei iuuene: ſed non potuit eſſe diuturna ſcelere parta poteſtas. Vbi milites accepêre ſupereſſe Antonino filium (tam erat charum & venerabile Autoninorum nomen in caſtris) Macrinum ſtatìm cum filio occiderunt: Antoninum qualemcunque Imperatorem acclamantes. Interceſſerat autem auiæ eius ditißimæ mulieris largitio.

Heliogabalus creditus Baßiani Antonini filius, (ſic enim ferebat mater mulier impurißima Autiochia, & quæ habebat in arca vndè militibus ſuadere poterat) aſſumitur Imperator. Inſanißima bellua, & quæ digna non

non ſit humanitatis vocabulo: ità vixit, ità ſe geſſit per quadriennium, vt monſtrum hominis potiùs quàm homo diceretur: vita tamen dignum inuenit exitum: caſus in palatio: ad hoc ſolùm commemorandus, quòd optimus Imperatór Alexander per eius occaſionem orbi Romano proueneerit moderator.

Alexander, Mammea matre Chriſtiana fœmina natus, ſorore eius mulieris quæ peperit Heliogabalum: nam per eam Mammea cum filio inſinuata eſt aulæ regali, traducta Romam. Senatus quo indigniore vſus eſt Imperatore, magìs dilexit indolem Alexandri: quæ ſummam ſpem bonorum præferebat. Annitente ſenatu, ſub Heliogabalo creatus eſt Cæſar: ſecunda poteſtas ſub Auguſto: perempta bellua, duodecim annis ſtrenuè regebat Imperium: cæſus in caſtris, cùm matrē ampliùs, quàm militibus par eſſet, adiuuerit.

Maximinus ex corpore militari peruenit ad Imperium, cùm Alexander, eo non ignorāte, incertum ſi adſtipulante, cæſus eſſet: Vir natione Thrax, patre Gotho genitus, inſigni proceritate, cui robur reſponderet corporis: Sæuiſſimus moribus: ſub quo ſenatus intremuit: contra illum duos creās Imperatores, Maximum Puppienum, & Albinum: quorum alter vrbem tutaretur, alter educeret exercitum. Sed Maximinus in obſidione Aquilegiæ cum filio, quē Cæſarē fecit, à ſuis eſt cæſus.

Puppienus & Albinus pari poteſtate à ſenatu creati, cùm inuiſi eſſent militibus, non diù imperauerunt: nam diuiſim habitantes in palatio, vbi inter ſe non ſatìs concordes vixerunt, vterque in palatio à militibus cæditur: abſentibus Germanis, quos cuſtodes ſui corporis delegerunt. Ea tum fuit exiſtimatio mortalium, quòd ſi vtrique aut alterutri affuiſſent, non illo tempore ca-

re ca-

re cæſi fuiſſent. Sed verum eſt, quod ille ait;

Nulla fides regni ſocijs, ſummisque negatum
Stare diù.

Gordianus puer, iam patre & auo Imperio in Aphrica defunctis, ſub Maximini tempora & cæſis, creatus eſt Romæ Imperator, vt placarentur milites, duobus infenſi quos præmiſimus: quibus etiam cæſis, ſolus in Imperio permãſit ſex annis: quandiù ſupererat Miſithæus vir prouidentiſsimus, prætorio præfectus ſocer eius, res Imperij ſplendidè adminiſtrabantur. Eo per ſenectutem abeunte, ſucceſſerunt qui iuueni inuidebant. Facta fames in exercitu, eorum machinatione milites exciuit, vt alium dicerent Imperatorem, cæſo Gordiano.

Philippus Arabs, prætorio præfectus, Gordiano primùm iungitur: at vbi ſolus adminiſtrare inſtitit, cernens Gordianus, poſtulauit vel æquam poteſtatem, non permittitur: vel ducatum aliquem, non conceditur: vitam ſaltem viuere priuatam, neque hoc impetrauit, cæſus in agmine. Hic autem Imperator filium cognominem fecit Cæſarem. Nec aliud in laudibus eius ſcribitur, quàm quòd primus fuerit inter Auguſtos Chriſtianus. Milleſimum vrbis egit annum magno apparatu. Patitur deindè quod fecit: pater Veronæ, filius Romæ cæduntur.

Decius Cibalienſis dux pridèm fortiſsimus, Philippo ſurrogatur in Imperio, inſignis oſor Chriſtiani nominis. Multi ſub eo cæſi Romani Pontifices memorantur, cùm tamen ampliùs biennio non imperauerit. Beati Laurentij hiſtoria nomen eius habet: ſed non benè quadrat narratio: quia Sixtus eius Pontifex cum Decio non concurrit. Mira talibus in rebus patrum incuria.

ria. Cæſus eſt Decius cũ filio à Gothis, cùm illos Thraciá Myſiaq́ſummouere conſtituiſſet: quod in Suedia ſumus exequuti.

Gallus Hoſtilius cum Voluſiano filio, volentibus militibus ſumpsêre Imperium: nec eſt inſigne aliquid quo memorentur, præter mortalitatem: quæ adeò exhauſit terras, vt vix dimidia pars mortalium remaneret. Cùm parâſſent expeditionem in Aemilianum nouis rebus ſtudentem, quia & ille ſumebat Imperium, morbo periêrunt: nec ſatìs de loco congruit inter ſcriptores, cùm alij Interamnæ, alij etiam alio loco ſcribant illos interijſſe.

Valerianus in Rhetia regebat exercitum, cùm milites iam ſolita progreßi licentia, Imperatorẽ illum dixêre. Vir erat moribus & ſapientia grauis, qui non indignus etiam apud ſenatum Imperio haberetur. Sed ille infelici exemplo, cùm perſecutionem in Chriſtianos excitâſſet, magìs, vt ego arbitror, Decianam continuâſſet, exercitum duxit in Orientem: ibì miſerabili ſorte pugnans capitur: & quod eſt omni morte grauius, in ſeruitute conſenuit: & ibì mortuus eſt, dedecus Romani Imperij grauißimum.

Galienus iam cum patre Auguſtus appellatus, paternos caſus ità dißimulauit, vt nuſquàm de liberatione aut vindicta cogitaret: perditißimè vixit, voluptatibus inſeruiens. Vndè factum eſt, vt eius cõtemptu multi duces in prouincijs ſumerent Imperium: qui mutuis pro magna parte viribus ſunt cæſi: Triginta numerantur tyranni. Tentauit aliquandò Galienus educere exercitum, ſed nullo magno prouentu: cùm etiam fœminæ, in eius ſuggillationem, arriperent Imperium. Cæditur à militibus, iam pertæſis tanta ignauia.

Claudius Secundus inter duces fortiſsimus, & ſenatûs, & militum voluntate ad Imperium peruenit: in quo ſi diù permanſiſſet, veteres duces Imperio Romano reddidiſſet: fortiſsimus, prouidentiſsimus, feliciſsimus: qui magnam ſtragem fecit in Gothorum gentem, aliquot centena millia perimens. Sed morbus illum vix expleto biennio conſumpſit, cùm eius memoriæ ſenatus in vrbe Roma aureum clypeum ſuſpendiſſet, tanquàm vrbis defenſori ab gente validiſsima, quæ poſteà ſubuertit Imperium.

Aurelianus illo non minor, poterat etiã maior videri, ſi à ſæuitia interdùm temperâſſet, in Imperio ſucceſsit: vir militaris rei obſeruantiſsimus. Cuius tempore vrbs Roma ſuburbijs multũ excreuit: pluribus victorijs inſignis: in Oriẽte, in Germania, victor vbiq; . Sed nõ potuit virtus euadere inuidiam: nã à ſuis in itinere cõfoditur, cùm ſcriba, qui ſibi malè ab illo timeret, conficto libello, multorum inſeruit nomina, quos diceretur Imperator morti deſtinâſſe: quorum ille opera perijt.

Tacitus vir ſenatorius, diuturna ſenatûs & militũ honoris delatione concertationéque, cùm iudiciũ creandi milites ponerẽt in ſenatũ, & ille reijceret in militem, vtrorumq; volũtate creatur Imperator. Sciebat ſenatus, nõ eſſe acceptos militibus, quos crearet. Volebat miles modeſtia præſenti vincere priorẽ memoriam. Hũc alij morbo perijſſe aiũt: Alij militaribus inſidijs interceptum, non ſine ſanguine interijſſe contendunt: Vnũ pro certo eſt, vix pauco tempore inperâſſe.

Florianus Taciti frater, iam in Italia magnum ductabat exercitum, cùm accepiſſet de fratris nece nuncium, paſſus eſt à militibus ſe Imperatorẽ ſalutari, & rẽ geſsit pro Imperatore. Cumq; allatũ eſſet, alibì Probũ,

illu-

illuſtrem ducem, Auguſtū à militibus appellatū, milites ſcientes qui vir Probus eſſet, ilicò eum animo prætulerunt: & nè grauioris motûs occaſio fieret, Florianum trucidauerunt tertio menſe.

Probus de Pãnonia, Sirmiẽſi ortus ciuitate, qui diù ordines duxiſſet in Romanis prouincijs, vir omni virtute cõſpicuus, Imperator à militibus cõſalutatur. Imperio digniſſimus, ob morũ grauitatẽ: qui nisi Probi nomẽ habuiſſet, debuit habere cognomẽ, vt à modeſtia Probus appellaretur. Fortis, felix, prudẽs: & quod in Imperatorijs laudibus præcipuũ eſt, æquus ad omnes. Dum apud Sirmiũ militẽ ruſtico opere defatigat ad paluſtrẽ terram reformandã, indignitate motus rei miles, in ducem, immò Imperatorem, inſurgens, illum opprimit, virum paucis comparabilem.

Carus, vt ferunt, Mediolanenſis, inter duces præcipuus, militũ voluntate Auguſtus appellatus, filiũ Carinũ Cæſarẽ creat: ea fuit ſecunda poteſtas: Sed improbitate morũ ꝓmeruit, vt patrẽ non diù facti pœniteret. Ad Orientem duxit pater exercitum: ibi in caſtris ictu fulminis aiunt interemptum. Filium Numerianum mox Auguſtũ appellãt. Sed ille dolo Apri ſoceri ſui, qui præfectus erat prætorio, occiditur: diù celata morte, donèc fœtor proderet. Non latuit tamen author ſceleris.

Diocletianus vir fortiſſimus, non magno natus genere, vbi in concilio queri audiuit milites mortem Numeriani, exerto gladio, Aprum adſtantẽ percuſſit, teſtatus illum eſſe necis authorem: ſtatim à militibus Imperator acclamatur. Imperiũ ſuſceptũ ſtrenuè adminiſtrat. Conſurgunt omni parte bella. Herculiũ Maximianũ facit conſortẽ ſuii: duos indè creauit Cæſares. Domitis iam hoſtibus, compoſitaq; republica, nouo exẽplo

purpuram ponit: idem facere cogens Maximianum. Salonis in Dalmatia annis nouem priuatus vixit: & moritur, vt nonnulli teſtes ſunt, ſumpto veneno, quòd timeret à Conſtantino.

Conſtantius & Galerius priùs Cæſares, vbì præceſſores poſuêre purpuram, ipſi volentibus deceſſoribus aſſumpſerũt: Galerius Orientem, Conſtantius tenuit Occidentem: Is in Galliјs multa componebat: in Britania mortuus, Eboraci tumulatur. Galerius autem Cæſares creat: quorum Seuerum miſit in Maxentium Maximiani filium: qui deſertus à militibus ad Maxentium transfugis, in fuga cæditur. Hic Galerius Maximiani cognomen habebat: quod Pomponius ex marmoribus oſtendit. Maximinum habuit Cæſarem, æquè in Chriſtianos crudelem.

Conſtantinus cognomento Magnus, Conſtantio patri ſuccedit in Imperio Occidẽtis: Licinium pridèm à Galerio lectum Cæſarem, fecit Auguſtum, data ei in matrimonium ſorore. Malignantem poſteà bello oppreſſit: Maxentium, in quem duxit è Galliјs, ad pontem Miluium vicit non longè ab vrbe: nam in Tyberi periјt. Liberauit tyrannide vrbem. Chriſtianis fauens, liberam fecit facultatem eccleſiarum erigendarum. Ipſe Chriſtianus animo, nondùm tamen baptizatus: Siquidem baptiſmum differebant ad extremum, nè contaminarent. Baptizatus ad finem vitæ, vt ferunt, ab Arriano: nam de Silueſtro, res fabuloſa creditur.

Conſtans, Conſtantius, Conſtantinus fratres, patri ſucceſſère. Conſtantinus cùm ſe fratribus opponit, bello opprimitur. Conſtans autem cum fratre agens concorditer, cùm eſſet apud Auguſtam Vindelicorum, ab ſuo duce opprimitur: cui omnem rerum verborúmque fidem

dem habuit. Ita Conſtantius ſolus permanſit in Imperio, deprauatus ab Arrianis: nam ſub eo optimus pontifex Athanaſius exulauit: mira perſequutione quæſitus ad mortē. Moritur apoplexia apud Conſtantinopolim: quam vrbem pater ornauit, & ſuo nomine inſigniuit.

Iulianus frater patruelis Auguſtorum præcedētium, à Conſtantio primùm Cæſar creatur: ſed ingratus, rebellauit Auguſto, ſeſe Auguſtum ſcribens: Vir literis, armis, moribus, lingua præcipuus: ſed religione varius. Chriſtianorum legem à Patribus traditam abiecit: inſectatúsque eſt: cruore tamen abſtinuit. Dum in Orientem procedit cum exercitu, apud Cteſiphontem ſtatiua habuit: Victor regrediens, dum ſe pugnæ incautus inſerit, hoſtili telo percuſſus interijt. Teſtis eſt Eutropius, qui illi interfuit expeditioni.

Iouinianus de Pannonia ortus, cùm exercitus Imperatore indigeret, à militibus Auguſtus appellatur: pacē conſtituens cum Parthis, magìs neceſſariam quàm decoram: ſiquidem limitibus ceßit antiquis: & dum exercitum reducit, quem Iulianus fecit ex Chriſtiano paganum, iterùm vir Chriſtianißimus fecit Chriſtianum: Magna in Imperio facturus multorum expectatione, ſi vitam diutiùs tenere licuiſſet. Nam octauo menſe accepti Imperij, odore prunarum, aut, vt alij dicunt, calcis nouæ, in conclaui ſuffocatus, interijt: anno ætatis ſuæ XXXIII.

Valentinianus à Iuliano propter Chriſtianiſmum exauthoratus, cùm eſſet tribunus ſcutariorum, bona compenſatione recepit Imperium: quod magna cum gloria geßit per annos XI. Valentem fratrem primùm Imperij fecit conſortem: deindè filium Gratianū primùm Cæſarē, deindè creauit Auguſtū: Cùm multa for-

titer egiſſet, dignitatemq́ Imperij non modò ſeruâſſet, ſed amplificâſſet, ſubita & nimia ſanguinis de naribus profuſione interijt, princeps longo æuo digniſsimus.

Valens in Oriente, & Gratianus in Occidente Imperium deindè adminiſtrauêre. Valens diſsimulatam ſub fratre perfidiam Arrianam, poſt fratrem detexit, epiſcopos Catholicos iubens exulare. Gothis fœdera & doctores de religione poſcētibus, immiſit Arrianos. Vndè ea gens omnis cum Vandalis ad illam impietatem declinauit: Quæ ex re infinita ſunt orta eccleſijs mala: millia multa martyrum coronata. Valens ad extremū à Gothis opprimitur, cùm acie pulſus, in caſam confugiſſet: in qua Gothi immiſſo igne Imperatorem concremârunt: quod in Suedia diximus.

Gratianus primùm fratrem adoleſcentiorem Valentinianum creauit Auguſtum. Indè cùm cerneret Imperium Orientis indigere viro, Theodoſium ducē Hiſpanum, virum clariſsimum, Imperij fecit conſortem: attribuitq́ illi regendum Orientem, optimo in ea parte vſus conſilio. Maximus quidam in Gallijs per ea tempora ſumpſit purpurā. Is repentino ſuperueniens exercitu, Gratianum Imperatorem Lugduni oppreſsit: & mouens in Italiam, Valentinianum expulit, confugientem ad Theodoſium, qui illum reduxit.

Valentinianus II. prioris filius, cum fratre aliquandiù, & poſt illum tenuit Imperium Occidentis: cùm interim Theodoſius Orietem adminiſtraret: iuuenis optimus, & qui dabat ſpem optimæ expectationis. Arbogaſtes comes eius fuit, vir militaris gloriæ appetētiſsimus, & quē tæderet iuuenem pati Imperatorē. Igitur in tentorio ꝓcurauit iugulari Imperatorē, infamās mortuū, ꝙ ſibijpſi manus intuliſſet: ſed mercedē poſteà accepit.

Theo-

Theodoſius I. vir genere Hiſpanus, militaris rei ſcientiſſimus, & quod cætera exuperat, ad res agendas feliciſſimus: primò cum Gratiano & Valentiniano fratribus, pòſt cum ſolo Valentiniano, indè etiã, quod oratio Symmachi oſtendit, cum Valentiniano & Archadio filio imperauit. Gothos compeſcuit: ductis agminibus, Maximum tyrannum Aquilegiæ oppreſſit: Valentinianum reſtituit: & illo caſo, in Arbogaſtem & Eugeniũ tyrannos mouit, miraculoſa vſus victoria: quam lachrymis potiùs, quàm armis, à Deo impetrauit. Miram diſciplinam religionis ſub Ambroſio epiſcopo monſtrauit: in Chriſti pace quieuit.

Archadius & Honorius filij fuère Theodoſij: quorũ primum Orienti, alterũ Occidenti præfecit, dato cuiq; curatore: nam Ruffinus in Oriente, Stilico in Occidente præfuit. Ruffinus primus dedit pœnas perfidiæ, quòd in ſua commoda deriuaret omnia. Archadius autẽ per reliquum adminiſtrans Orientis Imperium, ea vſus eſt fortuna, vt in diebus ſuis reſpublica illi commiſſa, nihil acciperet detrimenti: & poſt tredecim annos Imperij, in pace quieuit apud Conſtantinopolim.

Honorius Theodoſij filius, Occidentis præfuit Imperio, ſub cura Stiliconis, viri fortiſſimi: cuius ductu & auſpicio res proſperrimæ ſemper fuerunt: nam ducenta Gothorum millia rege Radagaiſo, in mõtibus Italiæ, ſine labore militum oppreſſit, cepitq;. Vbi verò ducem fortiſſimum de proditione ab æmulis inſimulatum iuſſit occidi, omnes retrolapſæ ſunt res: Imperium declinauit: Gothi Italiam peruagati, vrbem Romam capiunt: prouinciæ cæteræ ab exteris occupantur: Galliæ & Hiſpaniæ amittuntur: Honorius poſt multa detrimenta in pace quieuit.

Theodoſius minor Archadij filius, primi nepos, Imperium tenuit Orientis: cuius temporibus amiſſa eſt Carthago, cum omni Aphrica: quam Wandali ceperũt, per Gallias & Hiſpanias mouentes: cùm veniſſent ad mare Gaditanum, traiecerunt: inuitati à Bonifacio comite: & manſit res in eorum manibus per annos centum quinque, vt in Wandalia oſtendimus. Theodoſius autem rebus apud Conſtantinopolim florentibus, in pace quieuit.

Conſtãtius comes Honorij poſt Stiliconẽ, cũ pleraq; fortiter pro Imperio feciſſet, eum Honorius exaltatum, fecit conſortẽ Imperij, deditq; ſororẽ illi coniugẽ: quam Gothi abductã, ſuo regi deſpõderãt: quo mortuo, honorificè remisêre fratri: Ex qua ille ſuſtulit filiũ Valentinianum III. qui poſt patrẽ regebat Occidentale Imperium: donatus filia propinqui ſui Theodoſij minoris, qui regebat Orientẽ. Hic finiuit in pace, cõſumptus morbo.

Valentinianus III. ex Placidia Honorij ſorore, & Conſtantio primùm comite, poſteà Auguſto natus, ab Theodoſio II. primùm Cæſar, indè Auguſtus vocatus, filiam eius promeruit coniugem. Huius temporibus facta eſt iſta nationum incurſatio, in bello grauiſſimo, quod à parte Romanorum adminiſtrauit Aëtius patricius. Aduerſas acies Attila rex Hunorum inſtruxit. Hic fuit nouiſſimus in Occidente Imperator, vſque ad Magnum Carolum. Cæſus & ipſe gladio militis, quòd Aëtium ducem fortiſſimum iuſſerit occidi.

Fuêre poſteà nonnulli qui purpuram ſumebant in Italia: ſed nemini feliciter res ceſſit: & ideò in Imperatorũ catalogo non ponũtur, bimeſtres aut trimeſtres Imperatores: Omniũ nouiſſimus Auguſtulus, qui ſumptã purpurã proiecit, cùm audiret Odoacrẽ regem

copijs in Italiam veniſſe: & priuatam agens vitam, nuſquam ſe oppoſuit venienti. Ità fatum erat Romanæ reipublicæ, vt Imperium, quod Auguſtus fecit ampliſsimum, Auguſtulus ad eam perductum tenuitatem haberet, vt formidabiliter abijceret.

Martianus in Oriente primùm cum Valentiniano, indè ſolus imperauit: vir grandæuus, virtute mirabilis: quem vnica Theodoſij filia, iam annis nubilis, maritum legit: pacta primùm, quòd cum ea in ſanctimonia viueret: erat enim Deo deuotiſsima: quo factum eſt, vt hæredem non relinqueret. Qualiſcunque tamen vir fuerit, euadere non potuit inuidiam: nam conſpiratione ſuorum opprimitur in Conſtantinopoli Anno Imperij V I I.

Leo inuaſit Imperium, filio ſuo facto conſorte: illud tenuit per annos X V I I. cùm Italia interim laceraretur inter manus tyrannorum: Nam Maioranus quidam inuaſit Imperium, & indè alij: Apud Rauennam ſedem habuere: quòd opportuna terra marique vrbs videretur rebus gerendis. Leo autem vtcunque Oriente pacato, Italiam contempſit, mortuus in Conſtantinopoli.

Zeno Leonis gener, vt alij ferunt, minoris Leonis pater, quem primi ex filia nepotem tradunt. Hic videns Italiam ceſsiſſe Odoacri Wandalo, Theodericum Gothum, rogatus ab illo, miſit in Italiam, mâlens illam fœderato ſeruire quàm hoſti. Ille verò occiſo Odoacre, prouinciam liberauit, & regno ſuo illuſtrauit: quod in Suedia ſcripſimus. Zeno autem X I I I I. Imperij ſui conceſsit in fata.

Anaſtaſius Imperium inuaſit, tenuitque diutiùs quàm Chriſtianitati par erat: nam Eutychianus hæreticus fuit: pertinaciſsimè in ea hæreſi perdurans, & moriens: Cùm interim peſsima fuit Romæ diſſenſio ſuper pontifi-

 catu,

catu, inter Symmachum & Laurentium: quam Anaſtaſius contempſit, Theodericus rex Italiæ componere haud potuit. Imperator autem anno XXXVI. Imperij ſui mortuus, defecit.

Iuſtinus illi Chriſtianiſſimus princeps ſucceſſit, qui omnes hæreſes exterminare contendens, deiecit ſedibus epiſcopos Arrianos. Theodericus Italiæ rex eius ſectæ propugnator, per legatos minatur Imperatori, niſi reſtituat Arrianos, Italiam ſe omnem igne & gladio perditurum. Mitis Imperator diſſimulauit temporaliter, nè grauius malum immineat, rogatus à Romanis. Anno vndecimo regni quieuit in pace.

Iuſtinianus Iuſtini ex ſorore nepos, adoptatus ab auunculo, peruenit ad Imperium: in quo diù felix fuit per patritiũ Belliſarium, qui vir fortiſſimus, et dux prudentiſſimus, Perſas retudit, Aphricam reſtituit Imperio, ſublatis Wandalis: Italiam reddidit, victis Gothis. Per quæ tempora legibus reformandis Imperator inſtitit: libros Pandectarum edidit: Codicem emendauit: Inſtitutiones tradidit: nouiſſima iura addidit. Varia eius fama in hiſtoria. Anno Imperij XXXVIII. quieuit.

Iuſtinus minor ex filia Iuſtiniani nepos, peruenit ad Imperium poſt auum: Vir auarus, non ſatìs catholicus, mulieroſus: qui vxorem ſineret iuſto ampliùs imperare: quæ Narſeti fortiſſimo Italiæ rectori contumeliam irrogauit, reuocans eunuchum ad penſa mulieribus diſtribuenda. Ille ſe orditurum telam reſpondit, quam Italia non reſolueret: Vocauitq; in Italiam Longobardos. Anno Imperij XI. Iuſtinus finiuit.

Tiberius II. illi ſucceſſit, vir per omnia catholicus, in pauperes pijſſimus: qui inuẽtos caſu theſauros inter egenos diſtribuit: quo merito ingentem de Perſis triumphum

phum reportauit. Nihil omiſit optimus Imperator, quod ad reparandum Imperij ſtatum pertineret: Non tamen dignus fuit mundus diù talem habere principem: nam anno Imperij VII. morte defecit.

Mauritius Cappadox, gener Tiberij, pro dote accepit Imperium: reipublicæ ſatis vtilis: Summo Pontifici Gregorio oneroſus, cùm leges ederet non dignas Chriſtiano Imperatore, quibus ſe Pontifex obiecit. Hanc verò pertinaciam in illo caſtigauit Deus: quod elegiſſe dicitur temporaliter in hac vita: nam anno viceſimo Imperij, Phocas ex militum corpore creatus Imperator, percuſſit cum filio Mauritium.

Phocas Imperator factus tumultu militari, tenuit Imperium annis VII. Vnum in eo laudabile prædicatur, quòd Romanæ eccleſiæ honorem ſuum, quem Conſtantinopolitani epiſcopi inuaſerant, reſtituit: edicto declarans, eſſe Romanam eccleſiam omnium matrem. Valuit declaratio: Nam conſtitutione opùs non erat: Chriſtus enim in Petro conſtituit. Romanarum prouinciarum præſides non tulerunt inuaſorem diù in Imperio: nam Heraclius eum oppreſſit, mouens ex Aphrica.

Heraclius armis patris ſui regentis Aphricam, peruenit ad Imperium, occiſo Phoca: quod primùm fortiter, indè ignauiſſimè adminiſtrauit: cùm etiam in hæreſim laberetur. Sub eo creuit impuriſſimus legiſlator Mahumet: cuius venena mirabiliter iam per nongentos penè annos, magnam terrarum orbis partem infecêre. Heraclius autem triginta & vno annis expletis in Imperio, validam relinquens ſectam Saracenorum: quam non ſatis, vt debuit, occurrens oppreſſit.

Conſtantinus eius nominis II. Heraclij filius, cũ fratre tenuit Imperium poſt patrem: Sed Conſtantinus deijci-

deijcitur à nouerca Martina: quæ cum filio Heraclione tenuit aliquandiu Imperium, duobus annis: Non eſt paſſus populus muliebre imperium: deiecta enim Martina cum ignauo filio, ad ſuam lineam reduxêre ſucceſſorem, vt iam defuncti Conſtantini filius, Heraclij nepos, imperaret.

Conſtantius Conſtantini II. filius, quem nonnulli faciunt æquiuocum patri, vt Conſtantinum vocent: ſed Conſtantium vocat pars maior, eius nominis III. qui Imperium pro dignitate adminiſtrauit, catholicus per omnia princeps: & qui plurimùm ſtuderet euacuandis hæreſibus, quæ tum eccleſiam infecerunt. Anno autem Imperij ſui XXVII. in pace Chriſti quieuit.

Conſtantinus huic filius ſuccedit, qui fratres Heraclium & Tiberium in conſortium admiſit Imperij: Vir modeſtus, & qui patrem æquaret pietate. Contendit quidem Longobardos Italia pellere, ſed alia de parte prementes Saraceni, Imperatorem propoſito dimouerunt: vtriſq; enim par eſſe non potuit: Igitur anno Imperij ſui XVII. in Chriſti pace quieuit.

Iuſtinianus II. Conſtantini III. filius, legitima ſucceßione imperauit: Vir fortis, qui Aphricam eruit de manu Saracenorum: Infeſtus tamen fertur fuiſſe Romanis, quoſdam in religione ſectatus errores: Quo demerito pulſus Imperio, relegatur in Pontum: cùm tamen recuperandi Imperij animum retineret, quod & fecit.

Leo II. deiecto Iuſtiniano, inuaſit Imperium. Per quæ tempora Zacharias protoſpatarius miſſus eſt à Iuſtiniano Romam, adducere Pontificem Romanum Sergium: Sed milites Romani & Rauennates, obſtitêre impijs iußis: remiſſo per contumeliam Zacharia. Leo

autem

autem anno tertio patitur quod fecit, deiectus Imperio, vt alteri cederet.

Tiberius III. ſimili audacia inſurgens Leoni, eum cepit: & per ſeptem annos, quibus tenuit Imperium, vinctum ſeruauit in carcere. Interim Iuſtinianus exul vndiq; ſibi conquirebat recuperandi Imperij auxilia, & apud Bulgaros gentem nouam reperit.

Iuſtinianus II. reſtituitur ad Imperium, per Trebellium Bulgarorum regem: Victoriam autem ſuam cruentè exercuit: Nam Leonem expulſorem ſuum extractum carcere, publicè iuſsit occidi: Tiberium deindè ſimili morte perdidit. Ipſe quoquè peremptus à Philippo ſucceſſore.

Philippus eius nominis II. occiſo Iuſtiniano, qui eum relegauerat, inuaſit Imperium. Dictus eſt cognomento Bardanus. Alij vocant Philippicum. Sed ſcelere partum Imperium non potuit eſſe diuturnum: nam Anaſtaſius captum exoculauit, & vita permiſit.

Anaſtaſius II. aliâs dictus Arthemius, inuaſit Imperium, deceſſore exoculato. Miſit autem exercitum per mare in Saracenos: Sed principes ductoresq; mutato conſilio, cùm eſſet Imperator de hæreſi ſuſpectus, relegentes iter, ipſum capientes deſtituentésque, Theodoſium inuitum imperare coëgerunt.

Theodoſius III. Imperium, quod inuitus acceperat, cogitur defendere: nam contra illum Anaſtaſius deiectus, validum comparauit exercitum: ſed ille prælio victum captumq; Anaſtaſium, non alia pœna affecit, quàm vt ſacris ordinibus faceret conſecrari. Hic princeps catholicus qui inuitus acceſsit, exacto anno ſpontè ceſsit.

Leo eius nominis III. ſucceſsit Imperio. Cuius tempore

pore Conſtantinopolis triennio à Saracenis eſt obſeſſæ: ſed fortiter defenſa. Hic eſt ille hoſtis imaginum: qui filium ſuum conſortem fecit Imperij. Anno autem X X V. conceſſit in fata.

Conſtantinus IIII. Leonis filius, nihil patre melior, imagines eſt inſectatus: & , vt pater fecit, concremauit: Catholicos acerbè eſt inſequutus. Magicis etiam artibus fertur inſeruiuiſſe. Sed recuperandis Imperij prouincijs, nulla illi cura fuit. Et tamen hac impietate tenuit Imperium annis X X X V. regnante diù hypocrita propter peccata populi.

Leo IIII. ſucceſſit patri, non melior filius, patri & auo impietate compar. Tempus enim propinquauit, quo Imperij honorem amitterent, ad Occidentem transferendum. Præfuit autem iſte ſolus annis V. poſt patrem, & mortuus eſt.

Conſtantinus V. cum Irene matre imperauit: deindè ille, deſtituta matre, ſolus regnauit annis V. Mater autem prudentiſſima fœmina cernens filium imperio imparem, captum excæcauit: & regnauit ſola annis V. Per quæ tempora Occidētale reſtituitur, & cœpit Orientale non iā ampliùs dici regnū Romanorum, ſed Græcorū: quocircà proſequutionem eius intermittamus.

Carolus Franciæ & Germaniæ rex, cùm victis Longobardis liberâſſet Italiam & eccleſiam Romanam, perpenſa à ſummo Pontifice Græcorum ignauia, cùm accederent conſilio Romani proceres, appellatus eſt Imperator Anno Chriſti D C C C I. & renouatum eſt Imperium Occidentale, quod iacuit annis C C C X X X. Trāſlatumq́ eſt ad Germanos, teſte Papa in c. Venerabilem. De electione. Nam Carolus Germanus, Germaniæ pariter & Galliæ regnauit: tenuitque Imperium annis

annis XIIII. *& reliquit filijs filiorum ad ſeptimam generationem. Permanſit igitur inter Germanos vſque hodiè.*

Ludouicus cognomento Pius, patri ſuccedit in regno & Imperio: ſatisq́; egit pro vtroq; tutando: à filijs tamen ſuggeſtione coniuratorum deſtitutus, poſteà reſtituitur: Rem magnam à patre partam, ſatis ſuſtinuit: non tamen potuit amplificare: Vir pius, mitis, religioſus, & qui nullis potuit exaſperari iniurijs: quæ res fecit audentiores coniuratos. In ſenectute bona mortuus eſt, cùm imperâſſet annis X X V.

Lotharius Imperio ſucceſſit patri filius: ſed de regno mira fuit fratrum conflictatio: quæ tamen poſt maximum omnium ſeculorum prælium diſſenſio finita fuit, manifeſtè vindicante Deo impietatem, quam in parentem oſtenderunt. Lotharius X V. *Imperij anno, diuiſo inter filios regno, monachatur annis* V I I I. *in pace quieſcens.*

Ludouicus II. *Lotharij filius, primùm cum patre, deindè ſolus imperauit annis* X X I. *cum patruo Caluo conflixit magno prælio. Cauſa belli erat Lotharingia, quam Imperator ſibi ſolus vendicauit: ſed Carolus in ea partem ſuam defendit: cùm Ludouicus Germaniæ rex, Lotharij & Caroli frater, ſuam quoquè in prouincia dicta partem tueretur. Mortuus eſt in Italia, tumulatus Mediolani.*

Carolus cognomẽto Caluus, Ludouici I. *filius iunior, ex poſtrema vxore, peruenit ad Imperium: cùm illi reſiſterent Carolus, Karlomannus, Ludouici Germaniæ regis filij: ſed præualuit Carolus, obtinuitque Imperium: in quo non magna peregit. Nam reuerſus in Franciam, prælio victus eſt à Ludouici Germaniæ regis*

filijs:

filiјs: Deindè reuocatus à Pontifice in Italiam contra Saracenos, profectus cum exercitu, impotionatus eſt à Iudæo quo vtebatur medico. Moritur anno Imperiј VI.

Ludouicus cognomento Balbus, eius nòminis III. filius Caroli Calui, à quibuſdam inter Imperatores non numeratur: ſed tamen Iohannes Pontifex cùm intelligeret filios Ludouici Germaniæ regis cum exercitu eſſe in Italia, multaq́; moliri pro Imperiј corona, deſcendit in Franciam: & Lugduni celebrato concilio, inter alia Ludouicum coronauit: ſed ille vix triennio ſuperfuit.

Carolus III. cognomento Craſſus, filius erat Ludouici Germaniæ regis: auum Ludouicum Pium, proauum Carolum Magnum retulit. Huic bellum erat ad Normannos, littora Galliarum infeſtantes. Rolonem ducem pactis eò perpulit, vt ſuſcepta Chriſti gratia, baptizaretur: & accepta parte Galliarum, filiam eius teneret coniugem. Hoc tamen aliј tribuunt Carolò Simplici Francorum regi, nō Imperatori: quod magìs probo: nec tēpora multū diſcrepant: cùm eſſet iſte Simplex Caroli Calui Imperatoris nepos, ex Ludouico Balbo. Hic aūt Carolus Craſſus Imperator, ad extremū diſplicuit ꝓceribus regni: vndè deſtituitur Impio, anno XII.

Arnulphus vir bello natus, filius erat Karlomanni, auum habens Ludouicum Germaniæ regem: erat igitur Caroli deceſſoris ſui nepos ex fratre. Hic ſategit pro amplitudine Imperiј: Normannos maximo prælio fudit: regem Morauorum vicit: ſummorum Pontificum miris gyrationibus ſe immiſcuit. Nec erat res mediocris, bellum quod ſuſcepit in regem Morauiæ Zuentebaldum: cui tum paruêre Bohemi, Poloni, Sleſitæ: Diù ille reſtitit Imperatori: nec facilè ſuperatus eſſet, niſì Imperator laxâſſet clauſtra Vngaris, quæ erant illis obiecta

iecta fortiſsima: quibus laxatis, primam in ſubigendis Morauis, Vngari Imperatori operam nauabant: ſed ea magno conſtitit Chriſtianitati: nam Chriſtianiſmo deindè grauiſsimi incubuerunt, Sueuis, Bauaris, Francis, ſæpè proſtratis: & penetrârunt in vltima Saxoniæ: Bremam vrbem & eccleſias eius incendio perdiderunt: nec quieuêre, donèc ab Henrico Saxonum duce, poſteà regnante, caſi, ſe in Pannonijs continerent. Vicit, vt diximus, idem Arnulphus Danos, quos Gallici pro ſua conſuetudine vocant Normannos, centum millibus, vt ferunt, proſtratis: cùm ex illius agmine vix pauci cecidiſſent. Adextremùm, cùm creberrimo allij vſu Imperator corpus diſtemperâſſet, tanta verminũ ſcaturiuit multitudine, vt nulla ope medica redimi poſſet, ſic cõſumptus.

Ludouicus IIII. Arnulphi filius, ſucceſsit in Imperio patri: ſed nihil magnum peregit: nam ſub eo excreuerunt in Italia tyranni Berengarij, de ſtirpe Longobardorum: aut, vt alij putant, Romanorum. Aduersùs I. eius nominis, Ludouicus duxit in Italiam: ibiq; apud Veronam prælio congreſſus, capitur, cæcatúrque: cùm imperâſſet annis X. Habuit autem vxorem Ludgardam filiam Ludolphi ducis Saxoniæ, germanam Ottonis, quem Henricus I. rex habuit patrem: ex qua nullam reliquit prolem. Eius temporibus Vngari ſe ad prædam regionum cœperunt accingere: proximi Bauari ſe obiectârunt in loco Keruende: ibi magnam ſtragem perpeſſi ſunt Bauari: Vngari autem proſperati, indè ſunt facti audentiores: Sed Sueui Bauaris coniuncti, cùm etiam ſuppetias ex Imperatore tenerent, denuò congrediuntur: aliquantis autem proſtratis ex hoſtili agmine, Bauari cùm primordia haberent proſpera, fuga tamen abiêrunt. Quo tempore bellum erat inter Conradum

M Lo-

Lotharingiæ ducem, & Albertũ marchionem de Bamberga: ſuperatúsque prælio Conradus, Ludouici Imperatoris germanus, ab Alberto opprimitur: quam rem proditione Hattonis Moguntini archiepiſcopi, Ludouicus vindicauit in eundem, iubens publico gladio perimi Albertum.

Conradus vltimus de gente Caroli, peruenit deindè ad Imperium: quem ideò Alemannum ferunt, quia erat filius Conradi, quem Albertus de genere Saxonum, prælio occidit: habuitque auum Arnulphum, ante ſe imperantem. Hunc Italici ſcriptores, ſi dijs placet, inter Imperatores non numerant: quia Italiam non tenuit: Ergò tot Conſtantinopolitani, Imperatores non erant ex eadem cauſa: nec noſtri temporis Cæſares, dicentur Imperatores: quia Italiam non habent. Sed hæc aliâs. Moriente autem Ludouico Imperatore, cùm omnes principes eò propenderent, vt deferretur Imperium Ottoni Saxonum duci, ætate, prudentia, opibus, viribus, florenti: ſed ille cauſatus ſenium, recuſauit: & tum itum eſt ad Conradum Francum, Conradi filium, Arnulphi nepotem: Adoleſcens erat ſpectabilis, qui necdùm ad coniugium perueniſſet: tãtuſq́; mox implicitus eſt rebus, vt ſine coniuge & prole moreretur. Bella tamen plura tentauit, quàm fuerit ex regni commodo: Dum enim neminem patitur iuſto ordine ſub ſe dominari, aduerſos habuit Bauaros, Sueuos, Saxones: Primùm vertitur in Arnoldum ducem Bauariæ: quem multis prælijs ſuperatum, coëgit cedere rebus: nam cum omni familia migrauit ad Vngaros. Hac ſublatus victoria, in Henricum ſe Saxonem vertit, cuius virtutem ſuſpectam plurimùm duxit: Obſedit autem vrbem Mersborg, arbitratus ibì ducem incluſum: ſed ille ſe continuit in arce Gronede,

quoàd

quoàd auxiliares eius copiæ conuenirent. Burchardus dux Sueuiæ, & Giſelbertus comes Lotharingiæ, erant in auxilio Henrici. Rex autē inter ſuppetias habuit Euerhardum fratrem, ducē Lotharingiæ, & Hattonem Moguntinēſem archiepiſcopū. Congreſſi ſunt graui prælio. Cadit inprimìs Hatto, & inclinauit victoria Henrico: nam & rex ipſe, & Euerhardus frater, vix elabuntur. Arnoldus profugus, dux Bauariæ, audito huius pugnæ exitu, vrgendū regem putauit: nam Vngaris in ſocietatem eductis, omnem ditionē regis peruaſtauit in vtranque Rheni ripam: tantisq; motibus cōcuſſa eſt terra regis, vt facilè pœniteret regem, quòd omnes in ſe prouocâſſet. Quo tēpore Reginbertus comes de Ringelheym Saxonici germinis, congreſſus Danis in Saxonia, magno illos prælio fudit: adeoq; contudit, vt non facilè redirent ad ſolitā excurſionem: ſic vindicās necē Brunonis, & multorū ex nobilitate, quos, vt diximus, vno prælio Dani ad internecionem in loco Ebbeckeſtorp ceciderunt, loco nūc ſanctimonialibus conſecrato: quæ adhuc fortè ignorant, quas penès ſe ſeruant ſanctorū reliquias tumulatas, tot pontificū, ducū, comitū, & magnæ nobilitatis. Conradus aūt Imperator moriēs, Henricū Saxoniæ ducē deſignauit ſucceſſorem.

CAPVT IIII.

HEnricus Saxoniæ dux, cognomento Auceps, quòd in adoleſcentia cùm pater rebus præeſſet, plurimùm indulgeret aucupijs, primus in domum ſuam & familiā trāſtulit Romani Imperij dignitatē: ibiq; fixit, vt per aliquot ſecula immobiliter in ea permaneret. Sed neq; hunc dignantur Italici ſcriptores Imperatoris nomine, quòd benedictionē papalē nō haberet: nō quia contēneret, ſed pro humilitate, quod ſuprà diximus, princeps modeſtus euitauit. Dicāt igitur, ſi ideò Imperator nō eſt,

quia à Papa conſecratus non eſt: quis conſecrauit Auguſtum, & omnes ab eo Auguſtos vſque ad Carolum Magnum? niſi ille per quem reges regnant, & potentes iuſta decernunt. Si non eſt Romanorum rex, aut Imperator, quia Italiam non tenet, cedant hoc nomine Conſtantinopolitani: ex quibus pauci Italiam habuerunt. Cedant & noſtri temporis Imperatores. Proindè non fraudemus optimos principes honore ſuo. Scimus quo ordine Pontifices ad eam ſe conſecrationem ingerebant. Romanorum ſine controuerſia Conradus & Henricus erant reges, etiam, ſi ità vis, non fuerint Imperatores. Mirum tamen, hoc illis denegari nomen regibus, quod ante Cæſares permiſſum eſt ciuibus Romanis. Poſteà verò quàm Conradus in fata conceſſit, fraterque eius, vt diximus, inſignia regni ex fratris mandato Henrico pertuliſſet, congregati principes Franciæ Orientalis, Turingiæ & Saxoniæ in Friſlariam, elegerunt concorditer eundem Henricum: quanquàm diſpoſitio de regno, non tam erat in arbitrio eligentium, quàm in ordinatione decedentis: Nam abindè Carolo Magno, pater filio reliquit Imperium, niſi quòd aliquotiès propter ignauiam ſuccedentis, ſe interpoſuerint principes ordinationi. Tum verò etſi Conradus deceſſor de Henrico, vt diximus, ſucceſſuro ordinâſſet, ex abundanti tamen hunc fecêre conuentum, vt omnium voluntate regnaret. Primam coniugem accepit monialem, quæ ei genuit Tanquardum: quam quia habere non licebat, remiſit monaſterio: & accepit filiam Theoderici comitis de Ringelheym, antiquæ Saxonum nobilitatis, quæ illi genuit Ottonem, Henricum, Brunoldum, Mathildim, Rixam, Hadewigam, Garburgam.

CA-

CAPVT V.

PRoſequamur deindè poſt catalogum Imperatorum, quem propter Henricum texuimus, eius res geſtas, ex quo tempore inijt regnũ Romanorũ: nam ſucceſſores eius in regno ſuis locis & tẽporibus dignabimur honore ſuo. Giſelbertus dux Lotharingiæ, ex genere Carolino, gener erat Henrici regis Romanorum. Hic ſocerum ſtimulabat, vt regnum Franciæ, quod ad degeneres perueniſſet, occuparet: Nam Ludouicus Balbus, Caroli Calui filius, cùm legitimam prolem non haberet, natos ex meretrice filios, Ludouicum, quem Nihilfacientem agnominauêre pro deſidia & ignauia, & Carolum fratrem eius ſcripſit hæredes. Ludouicus autem Nihilfaciens cùm moreretur, filium reliquit Carolum cognomento Simplicem (ſic enim indito cognomine diſcreuerant reges æquiuocos) quẽ cùm per faſtidium ſuſtinerent proceres, Giſelbertus inter primos ſategit, vt ſocero ſuo iam regi, regnum quoq; Franciæ proueniret. Recuſabat Henricus regno pellere legitimum poſſeſſorem. Non quieuit Giſelbertus. Eudo, quem alij Vdonem vocant, legitimus tutor Caroli pueri, comes Andegauenſis, tutelam gerens, regium nomen aſſumpſit. Rex erat, qui pro ſuo arbitrio omnia adminiſtraret. Huius fratrem Robertum, Celticæ, hoc eſt Burgundiæ ducem, adijt Giſelbertus, interpellauitq;, vt regium nomen aſſumeret: nam fratrem eius Vdonem, etſi conſecratus rex fuerit, ſciebat ſeruare honorẽ puero: quod non probauit. Ceſſit poſtulanti & vrgenti Robertus: Cùm enim eſſet & Aquitaniæ dux, de fratris regno potiorem partem vbì accepiſſet, aliquot ſibi viciniores vrbes capit: conſtitutis in eis pro ſuo arbitratu pontificibus, à quibus regis appellationem promeruit: iam enim frater

eius Eudo conceſſit in fata, proceribus cōmendans Carolum puerum. Ergò Robertus iam factus elatior, magnis copijs in regem puerū mouit: Commiſſo prælio, Robertus cadit. Redeunti victori Carolo Hebertus Viromandorū comes fit obuiàm per ſpeciē gratulandi: Orat regē, ad ſe diuertat Peronam. Perfido homini rex ſimplex credit: poterat ſuſpicari dolos, quòd Roberti ſororem teneret coniugem. Intrantem regē mox armati circūſiſtunt: capiunt, in carcerem protrahunt: quæ res multorum per Franciam malorum origo fuit. Tum coniurati proceres qui cum Roberto, Giſelberto, cæteriſq; ſentiebant, quaſi regem non haberēt, de cōſtituendo rege deliberāt. Erat ex liberis Richardi Burgundionum ducis ſuperſtes filius Radulphus, Caroli nepos, hunc tametſi Carolus ex Eligina Angliæ regis filia prolem ſuſtuliſſet, in regem aſſumunt: qui Sueſſione regio ſumpto diademate de more, regnum adminiſtrat. Ludouicus autem Caroli Simplicis, vincti regis filius, paternorum amicorum ope deſtitutus, enauigato mari, ad Anglos ſe cum matre contulit. Pater in carcere permanſit.

CAPVT VI.

HOc in rerū ſtatu cùm eſſet, Henrico Ro. regi cauſa petendi cum exercitu Lotharingiā, inuitante, quem diximus, Giſelberto, occurrit nuncius Caroli vincti regis cū mādatis huiuſcemodi. Carolus, inquit, quondàm rex Franciæ, nunc vinctus, quādò illū ſuprema calamitas oppreſſit, nihil habet in vita iucūdius quàm audire incolumitatem, proſperitatē, & fèlicitatē tuam, in qua plurimum ſpei ſibi filioq; repoſitū arbitratur, dat tibi pignus amoris nō vulgare: Manū ꝑtulit precioſi martyris Dionyſij, auro gēmiſq; incluſam: quam regum aliquis, vt ſecum vbiq; haberet ſuperioribus annis corpori

diuul-

diuulſit, perpetua tactus deindè, vt ferũt, amẽtia: Quãdoquidem, inquit, Franciam deſeruêre omnes virtutes, cum tranſlatis precioſi martyris reliquijs, hoc apud te perpetui pignus amoris cupit eſſe depoſitũ: pridèm enim cũ trãſlato beati Viti corpore ſub Pio Ludouico in Corbeiã, omnis Francorũ fortuna ad Saxones demigrauit: nunc quod reliquum fuit Franciæ regibus, apud te noueris collocatũ. Henricus rex magnificũ munus ſingulari excepit reuerentia, regem vinctũ per eundẽ nuncium cõſolatus, bono iuſsit eſſe animo: ſibi curã fore honoris & incolumitatis eius. Acceſsit huic dono aliud. Rodulphus Burgundionum rex, qui aliquandiù in Italia regnabat, cùm aduersùs Berẽgarios depugnâſſet, in eadẽ prouincia donum accepit à Samſone comite, lãceam miri operis, quæ quondàm Conſtantini Magni fuiſſe perhiberetur. Erat autem adſpectu mirabile opus: iuxta mediam ſpinam feneſtellis interciſa, crucibus de Dominico ligno inſignita: precium erat in ſacris reliquijs, cui ars acceſſit cum auri metallo. Hãc interpoſitis, quos putabat idoneos, rex à rege magno precio accipere contendebat, ſi fieri poſſet: ſed non erat Rodulpho vlla rei æſtimatio: nihil illi in omni vita charius. Non deſtitit Henricus promiſsis, nõnunquàm minis, vndecunq; cauſis quæſitis deſiderium proſequi: & perfecit, vt ei dono ab rege mitteretur. Hunc precioſum Imperij theſaurum, Imperatores diù in delicijs habuêre: nunc, quibus ex cauſis incertum, ad Nurenburgenſes, vt creditur, peruenit. Erat huius muneris prouentus ſemper Henrico acceptiſsimus: tantumq; peperit inter reges vinculum, vt Rodulphum Henricus magna parte Sueuiæ donauerit. Eam arbitror trans Rhenum, quæ nunc Imperialis eſt Burgundia.

CAPVT VII.

OPeræprecium eſt diligentiùs rem Vngaricam ſub hoc rege percenſere. Gens eſt aduena, quæ recèns ex Scythia commigrauit: conſederatq; in Pannonijs: & crebras faciens excurſiones, aliquotiès à Sueuis & Bauaris retunditur. Conradus quoquè rex in ſuo tempore illam quàm fortiter repreſſit. Cùm verò Conradum audiſſent Vngari ſublatum, concepta audacia, excurſionem fecère in Saxoniam: multis vrbibus euaſtatis, incendia, rapinas, miſcebant. Rex Henricus tum erat in præſidio ℞werlaon, vrbis tum præcipua: rudique militi quem habebat, non ſatìs fidit aduersùs inſolentiſſimam & ferociſſimam gentem. Itaque impunè graſſabantur ad mare vſque: Bremenſis ciuitas concrematur: & tamen ſanctorum, qui ibì requieuêre, meritis, flamma vaſtantibus Vngaris obuiàm pergit, multóſque conſumpſit. Per quæ tempora etiam ℞wandali in vicinam vrbem Hamburgum ſæuitiam conuerterunt: Hoc enim illud erat tempus, quo multos Chriſtus per ſanguinem ad ſe deuocabat in regnum. Leuibus tum prælijs rex vexabat Vngaros peruaſtantes, in quibus captus erat vnus ex illorum principibus, quem magno auri pondere ad redemptionem depoſcebant. Rex auro contempto, captum reddere pollicetur, ſi aliquot annorum inducias paciſcantur. Conuenit inter eos de annis nouem: quibus conſtitutis, rex militem facit inſtrui omni genere neceſſariorum ad bella armorum, exerceri ad pugnam, armari quoquè promptè. Conſtituit deindè, quotum quiſque in agris ſuſtineat pugnantem in expeditione: Octo nonum, & in vrbibus quatuor quintum quenque: & præſidijs firmat vrbes. In agris autem nihil dimittit, quod hoſtibus præda ſit redituris. Conuiuia nuptiarum, & alias comeſſationes amicorum, iubet in vrbibus ſolis

lis apparari: non in prædijs foris, quæ vocant vrbana: etiam ſi in agris ſint, dum ſint vrbiũ inſtructa ritu. Sic expeditum, ſic exercitatum militem probat in Vvandalis, hoſte, vt putabat, molliore. Ducit in vrbem quam vocant Brandenburgum: qua multis vix laboribus expugnata, prouinciam ſibi ſubijcit. Indè in Dalmatas agmen vertit, eiuſdem gentis & linguæ nationem, quòd paternum illi odium eſſet in gentem: cuius vrbem Grona obſidet, & viceſimo die capit: militi permittit diripiendam, vt acuat: omnibusq́; puberibus peremptis, quo timorem crearet in gente, victorem reducit exercitum. Pragam quoq; Bohemorum metropolim, ex eiuſdem gentis ſocietate oppugnat: regémque illius in eam perducit neceßitatem, vt ſe dedat. Pater hic erat Boleſlai, Henrico fidelis & promptus, per omnem reliquã ætatẽ. Sic primùm facta eſt Bohemia regi Romanorum, Saxonúmque principi tributaria: quanuis & anteà per maternum Henrici auum, Imperatorem Arnulphum, victo rege Morauorum, cui tum Bohemia quoq; parebat, iugum acceperat Romanæ ditionis.

CAPVT VIII.

IAm conſtitutæ Vngaris induciæ finem habebãt, cùm illi mittentes pro more nuncios, dona ſolita poſtulabant: dederat enim rex per ſingulos annos nonnihil donatiui nomine, quo obæratos haberet ſibi: Id cùm ſibi perpetuum Vngari ſperarent, rex pernegauit: iam exercitato milite, animis auctior. Indignabundi Vngarorum nuncij, ad ſuos vacui reuertuntur: minitanturq́; ſubuertere omnia: & parato iam agmine proruunt: vicinos Dalmatas admonent, vt arma iungant ad vlciſcendos ſe, commeatus importent. Illi vbi in Saxones pugnandum audiuerunt, cum contumelia Vn-

Vngaros reliquerunt, quòd arma iam breuì Saxonum comperiſſent. Profecti igitur Vngari, in Turingiã perueniunt. Affertur regi nuncius repentinus, de hoſtiũ inſolenti agmine. Iam pernicioſa ægritudine rex laborabat: & tamen ſupra vires egit, vt arma per quatriduum, quanta poterant, iungerentur. Acceſſêre voluntarij omnes in hoſtes fidei: & pietatis officium non grauatè obibant, ſcientes quid præmij ſit conſtitutum in eo deficientibus: quid etiam periculi, ſi non modò pro libertate depugnent. Iam ad vrbem Mersborg nunciantur hoſtes caſtra fixiſſe. Rex autem expeditum iam habens agmen equitum peditúmque, fidenter mouit in hoſtes. Vbi ſub mutuum adſpectum venêre exercitus, clamor exoritur, à Chriſtianis quidem, Kyrie eleiſon, ab Vngaris autem perfidis tartareus ſtridor inſonat, hui, hui, hui: manus deindè conſeruntur. Ibì apparuit quid ſupernum à Chriſtianis imploratum poſſit auxiliũ: quid etiam in armis miles fiduciæ ferat. Sternuntur perfidi ſine numero, capiuntur multi: cæleſti munere inſignis ac mirabilis victoria regi prouenit. Vngari qui ſuperfuêre, laceræ velut nauis fragmenta colligentes, noctibus ſe ſubducunt. Rex victor, in laudes conditoris Dei reſolutus, eius gratiæ deputauit victoriã. Tributa quæ hoſtibus penderet, vertit in vſus pauperum. Iam fama tantæ victoriæ orbem peruaſit: Magnum & inæquabile nomen Henricus rex per prouincias habebat. Adiêrunt illum regnorum proceres, fidem eius implorantes: inter quos Heribertus gener Hugonis ducis in Francia: cùm ei Rodulphus rex aduerſaretur, vt apud illum ſibi eſſet præſidio, ſupplicauit. Ille verò ſolita ſibi libertate nihil negabat amicis, quod dono dignum iudicabat. Profectus in Galliam rex, regem alloquitur:

tur: perfecto negocio, reuertitur in Saxoniam.

CAPVT IX.

ERat Henrico, tum omnes regni fines tuenti, bellum in Danos, Holſatiam vaſtantes: Perdomuit, & retrò egit gentem. Vrbem Sleſwicum coloniam fecit Saxonum, conſtituto ibi Marchione, quod in Dania diximus. Deindè cùm Wandalos quoquè ad iuga cogeret, oppugnata, vt diximus, vrbe illorum præcipua Brandenburgo, per brumam in glacie firmatis caſtris: is erat animorum ardor: nec enim poterat propter paluſtria loca, & crebras vndas, aliter expugnari. Expugnatæ vrbi præſidem impoſuit cum colonia Saxonum, cui ſimile indidit honoris vocabulum, vt Marchio diceretur: quod itidèm in Wandalia ſignauimus. Inoleuerat tum primùm marchionum nomen antè inauditum: &, vt arbitror, ex Saxonica lingua ductũ: nam Veltmarck vocat quodq; villagium ſuum agrum: quod alibì latiùs deduximus. Cúmque in morte ipſius, vt dicemus, marchionatus Danorũ Sleſwici interiret, in ſolo Wandalico Brandenburgi mirum in modum profecit, vt inter maximos Germaniæ principatus numeratus, dignitatem iam diù tenuerit Electuræ ad Imperium, quotidiè per noſtra tempora increſcens, cùm in manus peruenerit veterum Francorum, quos nunc per ſummam iniuriam Francones vocant, cùm Galli teneant verum illorum nomen, ductum à libertate. Sed hodiè, vt diximus, per illos principes magnificè effertur principatus Brandenburgenſis, propter acceßionem principatuum, quos pridèm habentes, conceſſerunt nouißimis temporibus ex Francia & Bauaria ad tenendum hanc Electuræ dignitatem, quæ titulo debetur Brandenburgenſi.

CAPVT

CAPVT X.

SEd & Hugo rex per ætatem illam Italiæ, legatos miſit Henrico, amicitiam eius depoſcentes. Poſtquàm verò Rodulphus Franciæ rex in fata conceſſiſſet, Carolusq; vinctus in carcere diem ſuũ obijſſet, & Ludouicus eius filius cum matre ex Anglia vocaretur ad regnum, & ab obuijs proceribus ſalutaretur, inq; patris locum rex conſtitueretur, non durauit affectio procerum: reuixitq; in corde multorũ odium ſtirpis ſuæ, ſtatìm ſubijt regis faſtidium. Secedentibus ergò à rege Francis, Ludouicus rex, Rom. regem per nuncium petit, alicubì conuẽtum indicere velit ad colloquium, cupere ſe amicitiam ac beneuolentiam eius promereri. Henricus rex reſpondet: Non ſe poſſe regi in ea re placere, niſì ſuper eadem Wilhelmi Normanni ſententiam cognoſcat. Ea re cognita, Ludouicus rex Wilhelmum Normanniæ ducem adit, docet qui ſit regni ſui ſtatus, quantum ſit in ipſo rerum momentum, ſi velit, poſſe illum magnæ rei pondus ſubleuare, cuius apud regem perpetua perſeueret memoria, modò Henricum regem inflectat, vt ad colloquium veniatur. Wilhelmus nõ cunctanter annuit: auratũ militẽ ex ſuis regi mittit Henrico: Conuentum poſtulat ſuper Moſam fluuium. Henricus, cognita Wilhelmi voluntate, nihil moratur, conuentui annuit: ad quem ipſe proficiſcitur: medio Wilhelmo, reges colloquuntur: Icta ſunt fœdera: Cuius rei cùm fama percrebuiſſet, moti Franciæ proceres, regi ſuo ceſſêre. Sed ingratus fuit poſteà Ludouicus rex Wilhelmo eam rem procuranti: quod pleniùs in Norwagia ſcripſimus.

CAPVT XI.

ERat autem Henrico regi, vt diximus, cõiunx, conſors regni, clara atque nobiliſſima, nomine Mathildis, filia Theoderici comitis de Ringelheym, ex eadem Saxonum gente, cui fratres eſſent Wedekindus, Immotus, atque Reginbertus: à quibus magna nobilitatis propago diſſeminata eſt. Hic eſt Reginbertus, qui pugnauit in Danos incurſantes, multoq́ tempore Saxoniam vexantes: vicitq́ illos, liberans patriam ab illorum incurſionibus. Erant autem omnes hi, rex cũ regina, & qui antè nominati ſunt, ex ſtirpe Wedekindi, magni ducis Saxoniæ, qui bellum geſſit in Carolum Magnum per annos XXX. Genuit autem Henrico Mathildis ante regnum Gerbergam filiam: quam deſpondit Giſelberto Lotharingiæ duci: Filium quoq́ Ottonem induſtrium, viuidum, elegantem, & omnibus naturæ donis forìs & intùs abundantem, qui patri ſucceſſit in regno. Poſt regiam verò ſuſceptam dignitatẽ genuit Henricum patri cognominẽ, virum fortem & illuſtrem, quem poſt rebellionem Otto frater exaltauit: ex cuius etiam ſtirpe Imperatores prodiêrunt: Tertium genuit Brunonem, pontificia dignitate Coloniæ honoratum: & qui cum pontificatu ducatum Lotharingiæ adminiſtraret: quod ſuo loco memorabimus. Duxit autem Otto filius regis viuente patre vxorè ex gente nobiliſſima Anglorum, filiam fratris Adelſtani regis, quem alij Otgid, alij Edid appellant. Recordabantur Angli originis ſuæ, quòd ex Saxonibus ante aliquot ſecula egreſſi, Saxonum affinitatem repetebant. Peperit ea Ottoni Ludolphum filium: qui diſtractus, patri aliquandò rebellauit. Sed hæc infrà. Henricus autem rex ea fuit circunſpectione, vt in omni gente ſua rarus

aut

aut nullus eſſet, qui de magna re, ſe non gauderet ab illo muneratum: nemo fuit clarorum in gente virorum, quem non præclaro munere, aut officio, pro cuiuſque virtute donaret. Erat vir omni in loco & opere præcipuus: etiam in relaxationibus animorum eam ſeruauit integritatem; vt laxatum, non ſolutum eum, qui attenderet, videret: In conuiuijs ſatis iucundus, nihil tamen regalis diſciplinæ minuebat. Tantum authoritatis in eo pondus fuit, vt etiam ludenti non crederēt ad aliquam ſe laſciuiam diſſoluendos.

CAPVT XII.

INter multas autem huius Henrici laudes ea præcipua eſt, quòd in Saxonia prouincia ſua, primus verum rebus ordinem dedit: Vrbes immunitas iuſsit muris & foſſatis cingi, propter incurſionem Vngarorum: & ſi poſteà barbari clauſtris Scythiæ erumperent: quod longè poſt fecêre Turci, fecêre Tartari: Sed Vngari iā diù pro muro erant reliquæ Chriſtianitati ab illorum incurſionibus. Deindè quòd vrbes legibus & moribus formauit: Iuuentutem ad arma iuſsit exerceri: vndè etiam vbi opùs euenit, in expeditionem ſecum duxit, quos etiam militaribus ſuis coæquauit. Agros diſtinxit, conſtituens quantos quique pedites in arma mitterent ad generalem terræ expeditionem. Ab initio ipſe vrbes aliquot fundauit, Quedelinborg & Goſlariam: quanuis eam vrbem nonnulli inſcribant Henrico III. ſed ille conſummauit, quod iſte inchoauit. Miſnam quoq; vrbem ad Albis ripam Henricus communiuit: conſtituens in ea primus epiſcopum, vt eſſet incurſioni Vngarorum vel primum repagulum. Vrbem Merborg hic rex veterem renouauit, & in ſublime extulit. Paruit autem tum Miſna, & magna Turingiæ pars Saxonibus: quæ ab

ab illa die diuulſæ ſunt, cùm Henricus Leo dimoueretur à ducatu: aut cùm I. Otto Saxoniam permitteret Hermanno Biling gubernandam. Superiores verò Saxoniæ, Turingiæ, & Miſnæ partes, tum alijs creditur commendâſſe: cùm interim Henricus Leo vix mediterranea terræ Brunſwiccenſis ſibi ſuiſq; retinuit, quòd ea eſſet peculiaris illi ex matre hæreditas. Quo etiã tempore Henricus rex collegium canonicorum, quod fundauit Wedekindus abauus eius in Angria, ipſe tranſtulit in Vallerſleue, cõſtituens ibì epiſcopum nomine Marcum, virum incomparabilis ſanctitatis. Sed neque ibì diù permanſit: Nam Otto Henrici filius, rerum potitus, quod dicemus ſuo tempore, tranſtulit in Magdeburgũ, archiepiſcopatum indè erigens. Quedelinborg autem vrbem ſingulari cura reſpexit, monaſterium ibì erigens dominarum, in quo primam fecit abbatiſſam filiã ſuam Mathildim: Eccleſiam autem in honorem ſancti Seruatij iuſsit cõſecrari. Henrico autẽ moriente, quod deerat & vrbi & monaſterio, impleuit relicta eius: quæ etiã in Northuſen extruxit monaſterium: & deindè in loco qui dicitur Polede. Tertiũ verò erexit in Angria, vndè maritus eius Hẽricus trãſtulit collegiũ in Vallerſleue. Religioſa verò domina nõ paſſa quid deeſſe rebus diuinis, ſanctũ pridẽ locũ, nouo ibi inſtituto collegio, reuocauit in priſtinũ honorẽ: Et nè quid deeſſet religioni ſtirpis ſacratæ, filius eius Bruno, Coloniẽſis archiepiſcopus, intra vrbis ſuæ mœnia fundauit cœnobium ſolenne, quod dicitur S. Pãtaleonis: Nec mediocrẽ operã impendit Normannis baptizãdis, qui per prouinciã eius ſparſi vagabantur.

CAPVT XIII.

HEnricus autẽ, cõpoſitis circunquaquè rebus, perdomitisque rebellibus, poſtremò Romam ſtatuit

proficiſci: ſed infirmitate correptus, iter intermiſit. Decubuit autem in caſtello quod eſt inter Turingorum & Saxonum confinia: Cùm ſe iam morbo grauari ſenſiſſet, conuocatis proceribus, deſignauit Ottonem filium regem, cæteris prædia cum theſauris diſtribuens. Sequutus eſt exemplum prædeceſſoris ſui Conradi, qui ſe moriens regem declarâſſet: Nec longè erat ab conſuetudine Carolinorum, vt deſignaret pater, quem vellet ex filijs ſibi in Imperio ſurrogari: nam Carolus Magnus aſſumpſit viuens Ludouicum, & ille Lotharium filium conſortem fecit Imperij: nondùm enim erat legitimæ electionis forma, quæ in Ottonis III. nouiſſimis annis, quod dicemus, eſt inſtituta. Ottonem ergò, qui filiorũ maximus erat natù, & fratrum optimus, omni regno præfecit. Iam etiam Franciæ Orientalis regio cum Turingia, ceſſit regibus Romanorũ: poſtquàm reges Frãcorum in id imbecillitatis peruenerant, vt vix quæ in Gallijs erant tuerẽtur: Et Germanorum reges iam coaluiſſe viderentur regibus Romanorum. Teſtamento itaq; legitimè facto, & rebus ex more Chriſtiano cõpoſitis, defunctus eſt Henricus anno regni ſui XVII. vitæ autem LX. Tranſlatum eſt autem corpus eius à filijs in vrbem Quedelinborg, & in baſilica ſancti Petri ante altare ſepultũ, cum planctu & lachrymis plurimorum.

CAPVT XIIII.

OTto, qui ex rebus geſtis poſteà ſibi nomen Magni adſciuit, Henrici regis filius, approbatur rex, ſuccessitq; in locum Auguſtorum octogeſimuſprimus ab Octauio Cæſare, omni populo Saxonum Francorumq; plaudente: regnauitq; annis XXXVIII. Approbatusq; eſt à principibus apud Aquiſgranum, vbi mox vnctus eſt rex, peragente miniſterium Moguntino archiepiſcopo

ſcopo nomine Hildeberto, genere Franco, profeßione monacho: qui nutritus in Fuldenſi monaſterio, ad hoc ſuo merito prouectus eſt, vt pater primùm eius loci conſtitueretur, deindè ad faſtigium Moguntinæ ſedis proueheretur. Rex autem, benedictione percepta, quàm ſapientem in regni moderamine, quàm fortem in aduerſantium certamine, quàm ſtrenuum in religione ſe præberet, facilè enarrari non poteſt. Primùm igitur barbaris ad nouas res exiliẽtibus, vt fieri ſolet, Boliſlaus dux Bohemiæ, Wentzelaum fratrẽ ſuum regno Romano fidelem, Chriſto deuotum, percußit: in cuius vltionem cùm rex exercitum mitteret aduersùs Boliſlaum, primò Saxones victores viſi ſunt: deindè pro recenti victoria ſecuriùs & inconſideratiùs agentes, repentina incurſione omnes ab hoſte ſunt occiſi: Et perſeuerauit deindè aßiduum bellum vſque ad decimumquintum regis annum: Ex eo regi Ottoni reconciliatus, fidelis in finem vſque permanſit. Vngari verò antiqui Saxonum hoſtes, immò verò omnium quos non habuêre ad tributa pẽdenda faciles, audita morte Henrici, qui illos maxima clade affecerat, volentes pertentare noui regis vires, mouerunt per Orientalẽ Franciam, tentãtes irrumpere Saxoniam in parte occidua. Sed rex Otto, illorum comperto aduentu, obuiàm proceßit cum expeditis agminibus: & congreſſus ità repulit, vt laceris viribus reuerſi, diù intra ſepta Pannoniarum permanerent. Et cùm externa bella requieſcerent, cœperunt regi naſci inteſtina in ipſis regni viſceribus: Nam Arnoldo duci Baioariorum, quos nunc vocamus Bauaros, mortuo, filij eius in ſuperbiam erecti, nolebant agnoſcere regem: neq; in cœtũ regni parére euocationi. Gallicus ille ſanguis faciebat animos, quòd ſe

potiùs, quàm Saxones, natos ad coronam regni arbitrarentur. Sed rex Otto pro contumacia quam prætenderant, præteritis Arnoldi liberis, ducatum permiſit eorum patruo Bertoldo, illumq́ue in ditione defendit. Ità factum eſt, vt quod ſub rege tenere nolebant, ab illo penitùs extruderẽtur. Mortuus eſt etiam illo tempore Sigefridus, vnus ex Saxonum primoribus, qui proxima ſub rege poteſtate, multa in Saxonia adminiſtrabat: Eius ditionem Dancmarus regis conſanguineus frater, hoc eſt, ex ſolo patre, non etiam matre, depoſcit: erat enim ille natus matre moniali, quam Henricus pater amabat, & aliquandiù pro coniuge tenebat, ſed vxorẽ habere non poterat. Rex autem comitatum illum Geroni conceßit, viro primario: indè exaſperatus in fratrem Dancmarus, rebellionem molitur.

CAPVT XV.

EVerhardus quoq́ue comes iratus aduersùs Bruningum quendam ex Saxonum primoribus. Erat hic Euerhardus Conradi regis, vt ſuprà ſignificauimus, germanus frater, ex ſanguine Carolino: cui etiam Otto per auitam lineam non erat alienus: Hi principes erant conſpirationis in regem: Euerhardus enim collecta manu ſuccendit vrbem Bruningi, quæ vocabatur Elliueri: interfectis qui inerant, ſine diſcrimine ſexûs & ætatis omnibus: quã præſumptionem rex in eum ſeuerè vindicabat: nam & mulctam illi indixit centum talentorum: Auxiliarios quoq́ue illius quodam dedecore notabat: vt in vrbem Magdeburgum, poſteà ab Ottone inſignitam, canes deducerent: quod probri genus illa ætate habebatur. Qua ex re vehementer exaſperatus Euerhardus, iunxit ſe Dancmaro, ad inſtruendam regi rebellionem. Ergò iunctis armis oppugnant præſidium

dium quod dixêre Bardewick, in quo rex germanũ fratrem ſuũ Henricũ adoleſcentiorẽ fecit educari: & capto præſidio, militibus dedêre diripiendum, quo in reliquum eos haberent obſequentiores, abducto ſecũ regis fratre Henrico: Indè vrbẽ quæ dicebatur Eresborg, in deditionem acceperant: eámque firmatam, ſedem ſibi fecêre, firmiſsimumq́; refugiũ: vndè excurſiones multas faciẽtes, diripiũt vaſtantq́; vicina loca, Cumq́; finẽ nullum facerẽt malorũ, ſæpè à rege admonitus frater, magìs in ſuperbiam erigitur. Rex contracto valido exercitu, vrbem memoratã obſidione cinxit. Ciues aliquandiù quid facerent deliberãtes, cùm viderẽt Dancmarũ ad reconciliationẽ fratris regis nihil intendere, ſeq́; adextremùm ab ira regis nõ poſſe vrbẽ tueri, apertis portis intromisêre regem, ſperantes quòd in germanum pro ſolita clementia nihil ſtatueret grauius. Confugerat autẽ Dancmarus in eccleſiã, apprahenſo cornu altaris. Sepſerant regij eandem baſilicam: quàm cùm ingredi munitam non poſſent, quidam per feneſtram miſſa ſagitta Dancmarum confixit. Non probauit rex factum: ſed nulla vis potuit infectum reddere. Euerhardus Henricum obſeruabat, malè ſibi timens, vbì audiuit caſum conſortis: prouolutus autem pedibus Henrici captiui, veniam precabatur. Facilitas adoleſcentiæ ceſsit precanti, & in familiaritatem admiſit, pridèm raptorem ſuũ. Ille vbì inſinuauit ſe iuueni, cœpit prætẽdere, quanti in regno principes Ottoni aduerſarẽtur: inprimìs ſororium eius cõmemorauit Giſelbertũ Lotharingiæ ducem: Si in animũ ducat Henricus illi adhærere, facilè futurũ, vt ipſe accepta corona regnaret pro fratre. Mouit adoleſcẽtem promiſsus honor, facileq́; conſenſit ſceleri, cuius tantam ſperabat futuram mercedem.

CAPVT XVI.

GIſelbertus dux eadem expectatione tenebatur, Henricum promiſſis lactans, vt ſi eius auxilio regem ſororium ſuum, hoc eſt, cuius germanam teneret coniugem, vinceret, ſibi coronam vendicaret, debitam generi, quòd Frãcorum ſanguine gloriaretur. Nec alia ſpes fouebat Euerhardum: qui & ipſe rege victo, cogitabat, Henrico Giſelbertoq́ contemptis, ſuî ſe rationem habiturum: recordabatur enim regem Conradũ fratrem: hoc autem blanditiæ vxoriæ exaudita prodebant paulò ante mortem eius. Cùm enim gremio foueret vxorem: Gratulare, inquit, nunc in ſinu comitis, de proximo gauiſura in amplexu regis. Ità tres conſpiratores, pro ſe quenq;, vna ſpes fouebat. Rex omniũ gnarus, habebat non contemptibiles copias, quibus fidebat: Hermannum Sueuorum ducem, fratremq́ eius Vtonẽ, Conradúmque, quem pro inſigni circunſpectione cognominauêre Sapientem: qui etſi proxima affinitate Euerhardo iungeretur, potiorem tamen omni propinquitate duxit fidem. Henricus autem regis germanus, ſpe magna ſublatus, in loco qui dicitur Salueldia, procerum ſuorum egit conuentum: is eſt in media Turingia, quæ tum obſequuta eſt Saxonibus: ibique conuiuio & ſingulari comitate pertractans, multos ſibi fecit deuinctiſſimos, muneribusq́ cõciliabat alios, prout mores cuiuſq; & fortunã interpretabatur: magnoq́ agmine perarmato, contendit cum expeditis in Lotharingiam: ibiq; Euerhardus arma ſua coniunxit Giſelberto. Viribus vndiq; cõparatis, mouerũt in regẽ. Audiuit rex friuolã trium in ſe conſpirationẽ: & initiò quidem non credidit fratrem & ſororium, nulla vnquàm à ſe affectos iniuria, in ſe ducere. Vbi autem certior factus eſt, con-

contractis vndiquè copijs, obuiàm proficiſcitur venientibus. Spem conſtituerat in Deũ innocentiæ propugnatorem, vindicémque malæ voluntatis. Venerat rex ad vrbem Tretmont, nunc Tremoniam, ea paruit Henrico: ſed armis regis coacta eſt illi cedere.

CAPVT XVII.

VEntum erat ad Rheni ripam, & cùm de hoſtiũ vicinitate necdũ cõpertum eſſet, audaciùs Saxones traiecerunt: Vix ripam alteram tetigêre, eccè aſſunt improuiſi hoſtes, vix permittentes armandi ſpatium. Rex conſpicatus ab altera ripa ſuorum periculũ, angebatur ſupra modum, quòd ad traijciendum nauigia non adeſſent: cauerat enim hoſtis. Igitur cùm cerneret quo in loco res ſuorum, qui traiecerãt, eſſent, nec armis illos tueri poſſet, aliud quæſiuit præſidium: nam equo deſiliens, ſacram lanceam, quam diximus patrem illius accepiſſe ex Burgundo, venerabundus flexis genibus adorabat, de cælo ſuis poſcens auxilium, quãdò humana defecerunt præſidia. Idem fecerunt qui proximi ſtabant, exemplum regis ſequuti. Saxones in altera ripa laceſſere potiùs hoſtem quàm pugnare poterãt, pauci in multos: itaque tenues quas habuêre equitum copias diuisêre, vt medium hoſtem incertum facerẽt quò ſe verteret. Conſpecta eſt virtus auxiliatrix deſupèr: nã pauorem hoſtibus iniecit vt fugerent, neſcientes quid. Erant inter Saxones qui Gallicè ſonarent, Fuge, fuge. Hoc Lotharingi à ſocijs proclamari arbitrati, fugæ præſidium quæſiêrunt. Henricus regis germanus graui vulnere accepto in brachio, quod anno vix integro poterat integrari, & ipſe in fugam vertitur. Intereà erat vir primarius in exercitu regis, qui miſſo celerrimè nũcio in ditionem Henrici, huius victoriæ famam iuſſit di-

uulgari: Cecidiſſe Henricũ, & omnia ſua in manibus eſſe regis: Peregitq́; vt vrbes confeſtim ſe regi permitterent: præter Mersborg & Schidingen. Henricus autem ſolis ſuorum nouẽ ex fuga recollectis, iterũ transmiſſo Rheno, in Mersborg munitam vrbem ſe recepit. Quo comperto, rex illam obſidione preſſit: & cùm poſt duos menſes cerneret Henricus ſeſe aduersùs fratrem longè eſſe imparẽ, deditionis verbũ fecit, nec detrectauit. Formula fuit conuentionis, vt triginta dierũ inducijs acceptis, deliberaret Henricus & omnes milites eius, quid mâllent? Optione propoſita, intra tempus ad gratiam confugêre, quod liberũ rex faciebat, aut Saxonia excedere. Henricus autem tum elegit, vt ſpontè emigraret in Lotharingiã, ad Giſelbertum cõtendens: apud quem per dies aliquot manſit. Rex expeditis copijs ducit trans Rhenum in Lotharingiam: quæ Giſelberti eſſent, omnia ferro & igne peruaſtabat. Intelligens Giſelbertum ſe continere in præſidio, quod vocant Kiuermont, hoc eſt, Mons capræ, concitò illuc ducit vt obſideat: ſed Giſelbertus elabitur. Et cũ fruſtrata perindè videretur regis molitio, in occupando vel duce, vel eius præſidio, vaſtata circùm regione, locupletatum reducit exercitum in Saxoniam.

CAPVT XVIII.

EVerhardus autem in confinibus Alſatiæ oppidum tenebat Briſacum: quod aliquandò erat nobiliũ qui Harelongi dicebantur: tum autẽ velut ſuũ Euerhardus firmo præſidio communiẽrat, illic conſtituto robore militũ, qui tuerentur: Hi excurſantes, indè omnẽ regi parentem è vicino prouinciam peruaſtabant. Eam arcem obſidere conſtituerat, coactis regni proceribus. Venerant alacres, & fixis apud regis tentorijs quiſque ſuis,

ſuis, obſidioni ſe parauerunt. Erat inter proceres Fridericus Moguntinæ ſedis antiſtes, obliquo, vt ferebant, in regem animo: Is habito cum multis colloquio, neſcio quid cum illis peregerat: multi verò ex his qui cum antiſtite ſermonē miſcuerūt, laxatis noctù tentorijs, clam rege abiêrunt. Fridericus autem, quô conſilij illius expers putaretur, apud regem in obſidione remanſit: Fuêre tamen qui ſynceritatem pontificis tuerentur. Exorto die cernentes regis milites quàm rara corona cingeret oppidum, quódque magna pars auxiliorum abijſſet, apud regem mentione facta defectionis, ſuadere conabantur, vt & ipſe reduceret in Saxoniam, donèc auctis viribus numeroſior rediret: nè fortè cum capitum ſuorū periculo, etiam hoſti forent ludibrio. Rex verò nulla perturbatione motus, conſilium fugæ non probauit: indecorum & generi & dignitati ſuæ arbitratus, ſi propter quorundam perfidiam, hoſti terga daret: fiderent animo & armis, ſeſe magnis hoſtium copijs ſuffecturos. Erat etiam tum inter primos regni proceres comes, qui honeſta cohorte militiam regis condecorabat. Is iam tempus eſſe ratus magnum quid à rege depoſcendi, quandò eo in articulo conſtrictus, à ſe comitem alienari, nullo, vt putabat, pacto rex pateretur. Poſtulabat ergò ſibi permitti monaſterium & abbatiam Laureshеimenſem. Rex prudenter intelligens quò reſpiceret illius temporis audax poſtulatio, reſpondit: quæ DEI ſunt, ſuæ poteſtatis non eſſe, vt transferat in vſum rerum ſecularium: Arbitrari fortè comitem tam audaci prece, regem ſibi eſſe adeò obſtrictum, vt negare non auſit quicquam: ponat errorē: non ſe illo eſſe animo, vt vel hoc, vel aliud quicquam ob præſentem rerum neceſſitatem permittat poſtulanti: Si

indè diſcedendi quærat occaſionem, nihil eſſe opùs tergiuerſatione: abeat quamprimùm: Romanorum regem etiam ſine illo hoſtibus occurſurum. Comes vbi audiuit regis animo profundiùs, àc putaret, petitionem ſuam inſediſſe, prouolutus pedibus eius, veniam poſtulauit, nõ ſe contendere teſtatus contra regis voluntatem.

CAPVT XIX.

HOſtes vbì audiuêre regem eſſe in obſidione Briſaci, tranſmiſſo cum copijs Rheno, apud Aldernacum in eum ducunt: quæ verò media fuêre, omnia peruaſtant: & ſpolijs onuſtum militem iterùm traijcere iuſſere Rhenum: vt in tuto loco præda collocata, contenderent ad plura conquirenda. Interim verò Hermanni Sueuorum ducis germanus, & Conradus cognomento Sapiens, qui erant partium regis, & ipſi expeditis copijs tendebant ad regem: non tamen pares Giſelberto vires habebant in armis, vt aciẽ illi opponere contenderent: ſed ponè legentes iter, ſequebantur euaſtantes, ſiquandò occaſionem inuadendi nanciſcerentur. Obuium habuêre ſacerdotem triſti vultu: quem ſciſcitati vndè veniret, quidve mœſtus eſſet? Ab iſtis, inquit, qui præcedunt prædonibus vnicum paupertatis meæ ſolatium, ademptum eſt iumentum. Interrogatus ſi ducem Giſelbertum, & Euerhardum comitem vidiſſet? Reſpondit illos magnam à ſe iam ſuorum manum cum præda dimiſiſſe: ipſos verò, quod malè ipſis vertat, iam reficiendis corporibus cum paruo comitatu in villa non longinqua conſidere. Re comperta, Vto & Cõradus alloquuti milites, arma expediunt: improuiſi irruunt in imparatos. Euerhardus occiditur: multiq́ cum illo cadunt: capiũtur aliquot. Ipſe Giſelbertus dux equo ꝓuectus, & quò ſe vertat incertus, in ꝓfluentẽ Rhenũ, equi robore

robore ſiſus, ſe immittit: ibi raptus vndæ vortice, perit. Ità paucorũ ſanguine regi Ro. magna conſtitit victoria. Cuius rei nuncium vt Ottoni perferebatur, iter tenebat de more ſuo ad eccleſiam. Mox audiens equo deſiliÿt: & genibus prouolutus, ſuſpexit in cælum: O ſummi, inquit, cælites, quam iuſtè noxæ vindices eſtis: Diſcite iuſtitiam moniti mortales: Et iterùm iumentum conſcendens, ad eccleſiam properauit. Veruntamen aliquanto diuerſius Gallici ſcriptores rem enarrant, ad eundem tamen exitum. Aiunt regem Franciæ Ludouicum fuiſſe in parte hoſtium, & obniſum regi Ro. quòd Lotharingiam occupare contẽderet, quæ ſemper Gallici iuris extitiſſet: Hẽricum Ottonis patrem, Saxoniæ dominatu donatum ab regibus, præcipuè Carolo tum puero, Ludouici patre: Non eſſe permiſſum Saxonibus aliquid vltra Rhenum: itaque omnes qui in Lotharingia fauebant Ottoni, pulſos trans Rhenum. Hanc iniuriam Ottonem, vt ferunt illi, vindicaturum, copias in Lotharingiam traduxiſſe: euaſtataq́; prouincia, cum magna præda reuertiſſe. Giſelbertus, vt ferunt, regis ſui auctus viribus, cùm vicem Ottoni reddere conſtituiſſet, agmina ſua & ille viciſsim in Saxoniã traÿciebat: Et iam multis rebus in prædam comportatis, cùm in eo eſſent occupati Lotharingi, vt in ſuam prouinciam omnia trans Rhenum traÿcerent, Ottonem cum ſuis ſuperueniſſe copÿs, & inito certamine, grauiſsimè ferunt præliatũ, maiori parte Saxonum occiſa: cùm etiam Gallici generis plurimi cecidiſſent. Arbitratum Giſelbertum hoſti proueniſſe victoriam, ſe cum iumento crediſſe profluenti Rheno, & ità perÿſſe. Fauet quiſque genti ſuæ, & illi ſtudet condecorandæ: verùm hiſtoriarum vera lex eſt, veritatem efferre nudam ſine diſcrimine partium.

CAPVT XX.

GIſelberto duce iam rebus humanis ſubtracto, Ludouicus Franciæ rex magnifaciens Romanorum regis affinitatem, relictam Giſelberti coniugem, Ottonis germanam poſcit vxorem, & accipit. Potuit & reſpectus in Lotharingiam adducere regem in illud coniugium. Rex autem Otto tanta potitus victoria, Bertoldum Bauarorum ducem, miſſo nuncio de rebus ſibi feliciter prouenientibus, fecit certiorem: vt meritò gratularetur, qui onus regni pro magna parte ſuis viribus ſupportabat: fecitque illi arbitrium, ſi mâllet Giſelberti relictam, an filiam ſibi coniugem: ignorabat enim regem Franciæ iam illam relictam traduxiſſe coniugio: Elegit dux annos aduleſcentiores. Fridericus interim archiepiſcopus Moguntinus cùm expectaret aduentum belli, iam tamen multis rebus inclaruit, quòd hoſtibus regis magis quàm regi inclinaret, profectus in Metim, vt ſe conſociaret Giſelberto, in ipſo itinere nuncium accepit de nece ſuorum, quos regi præponebat, amicorum: & conuerſa profectione, Moguntiam redire contendit. Ciues autem certiores facti de pontificis in regem rebellione, cùm audirent regis negocia vbiquè proſperari, vt indignationem regiam euitarent, quòd ſuſpecti illi ducerentur, redeunti pontifici ſuo vrbem non patefecêre. Ille declinans, captus eſt à regijs præfectis, & in præſentiam regis adductus: Cùm grauiter illum increpâſſet rex, miſit in Saxoniam cuſtodiendum carcere: vndè tamen miſeratione regis non diù pòſt dimittitur. Mira pontificum perplexio, qui vtriſq; rebus impliciti, & ſecularibus & eccleſiaſticis, magnam rem peragunt, ſi vtrobiq; integri ex fide omnia implent.

CA-

CAPVT XXI.

OTto interim rex, Frãcorum regi vocatur occurrere ad colloquium: Indicitur de vtriuſque placito locus & dies: Ibì tum conſertæ ſunt nuptiæ inter Ludouicum regem, & Ottonis germanam, Giſelberti ducis relictam: vndè ille geminam prolem ſuſtulit virilem, Lotharium atque Carolum. Ibì etiam Ludouicus oſtendit Ottoni perfidiam Normannorum, littori ſuo inſidentium: Si iungat Francis rex Romanorum arma illis exterminandis, Lotharingiam illi ceſſuram in præmium. Oblitus erat Ludouicus obſequiorum quæ illi impenderat Wilhelmus Normannus, cùm illum Henrico Ottonis patri conciliaret. Magnis tum conditionibus Ludouicus perpulit Ottonem vt annueret: quanuìs Normannorum principum iam à memoria patris eius Henrici, quod ſuprà ſignificauimus, bonus eſſet in Saxones reſpectus. Sed tum rex regi ceßit poſtulanti. Ducunt vnà iunctis armis Rothomagum: vaſtant prouinciam: vrbem autem inexpugnabilem cernentes, obſidionem non intentauêre: aliquot leuia prælia commiſſa ſunt: ſed nulla memorabili re peracta, reges in ſua quiſq; reducunt exercitus. Henricus autem Ottonis regis frater, cùm conſortes belli deperijſſent, & iam auxilijs omnibus deſtitutus videretur, arcem Lotharingiæ Kiuermont ingredi conſtituens, prohibitus eſt à ſorore, Giſelberti relicta iam tunc vidua. Quid eſt, inquit, frater, quòd contendis iram regis in nos exaſperare: maritum perdidi, dum coniuratis in fratrem: & nunc prædia noſtra ad rapinam exponis. Ceßit ergò, & in Franciã conceßit ad regem Ludouicã, qui prouinciam Lotharingiæ cõmiſit tutandam cuidam Vtoni, inter proceres Francorũ primario, vt educaret Henricũ Giſelberti filium.

Inte-

Interim parabatur matrimonium, de quo prædiximus, inter Ludouicum regem Francorum, & relictam Giſelberti, Ottonis Romanorum regis atque Henrici fratris ſui germanam: quam rem præoccupādo anteà commemoratam, huc in ſuum ordinem reuocamus: quomodò ſæpè præſtat narrationis contextus.

CAPVT XXII.

Henricus Ottonis regis germanus, cùm aliud ſupereſſe nullum cerneret conſilium, accitis quibuſdam epiſcopis, quos ad rem iudicauit idoneos, improuiſus regi fratri ſuperuenit: & prouolutus genibus, veniam precatur. Adſtantes epiſcopi, verba precantis quibus poterant, adiuuêre modis. Rex primùm ſtupefactus hæſit: deindè, Qua, inquit, iniuria à me exaſperatus, tam in me cruento bello exarſiſti, impacatiſſimum diù animum fouiſti? ſemèl ac iterùm admiſſus in gratiam, rebellâſti? Crimen hoc tuum etſi veniàm non meretur, faciam tamen non quod mereris tu, ſed me & fratrem, & regem decet: hoſtem oblitus, germanum accipio: eleuansq́; iacentem, permiſit ad oſculum: Tamen quoàd deferueſceret ira, iuſſit oculis elongatum, deduci in palatium in Ingelheym, quod Magnus Carolus exædificauit: indè aliquot illi permiſit ciuitates in Lotharingia: demùm interuentione matris amborum ſuperextantis, omnium criminum abolitione facta, plenam recepit in gratiam. Nec longum tempus in medio, cùm moriente Bertoldo Bauarorum duce ſine prole, eiuſdem matris precibus rex flexus, ducatum illi donauit cum omni iuris ſolennitate: Habebat enim Henricus coniugem filiam Arnoldi quondàm Bauariæ ducis (vt etiam illa ratione non extraneus videretur) fœminam prudentem, & omni flore pudicitiæ formaq́; multis præſtantem.

ſtantem. Filij autem Arnoldi memorati propter perfidiam patris & propriam à ducatu excluſi, comites erant Bauariæ, quanuìs alter ex his Rodulphus, coniugem teneret germanam Ottonis & Henrici. Ex hoc autem die Henricus dux Bauariæ fratri regi ſemper fidelis permanebat. Hic fuit exitus belli inteſtini, quo in optimi regis interitum tres, vt diximus, ſibi quiſque regni coronam ſunt polliciti: Sed non ità viſum Deo: vicit enim innocens & melior cauſa. Tum verò reddita pace, alterum diuerſum illi bellum ſurrexit in monachos: aſſerentibus pontificibus, Melius eſſe paucos Deo ſeruientes paſcere, quàm magnum gregem ocioſorum, nulla in re vtilium reipublicæ, qui neque Deo ſatìs ſeruiant: ſed monaſtico habitu ſeculi ſequantur voluptates. Poterat zelus eſſe diuinæ religionis, qui ſtimularet pontifices: ſed immiſcuit ſe priuata contentio, de æmulatione conſurgens, quòd cernerent pontifices, maiori eſſe apud regem abbates loco, quàm ſe. Fridericus Moguntinæ ſedis antiſtes, adhuc captiuus, huic rei inſcribebatur: ſed ei minimum apud regem erat fidei, poſt compertam ab ſe alienationem. Primùm quidem libera cuſtodia habitus, vbì cōperit rex ſcriptas ab illo literas, arctiùs iuſſit obſeruari vinctū: ad extremùm tamen illius miſertus, veniam dabat erratorum. Defuncto autem Vtone Lotharingorum præſide, atque Henrico Giſelberti filio, regis ex ſorore nepote, rex Otto donauit Lotharingiam Conrado primario inter proceres regni, adoleſcenti, cui etiam filiam deſpondit Lutgardam: quis autem fuerit, & qua gente editus Conradus, nemo commemorat hoc loco: niſì quòd nobiliſſimum fuiſſe indè conuincitur, quia regis filius Ludolphus huic erat intimus, maxima familiaritate deuinctus, & quòd gener regis eſſet allectus.

CA-

CAPVT XXIII.

Affinitatibus magnatum rex Otto munitus, iam tantus erat, vt à nemine facilè oppugnaretur: nam Franciæ rex ſororem, & Lotharingiæ dux filiam eius habebant coniuges. Ludouici autem Franciæ regis fortuna vacillabat: nam à ducibus ſuis circunuentus prælio, excedit: proximámque vrbem fugiens ingreditur. Ciues illum Haroldo Baiocenſium duci tradunt: ſed dato minore filio obſide, dimittitur. Nec finis tamen malorum: nam indè egreſſum, dux Hugo cognomento Capetus, captum iterùm regem mittit ſub cuſtodia publica Lugdunum. Otto rex vbì comperijt ſororij ſui fortunam, ſe accingit ad vltionem: conſcribitq́ exercitum in Francos validum. Confluxêre voluntarij multi, vtriuſque regis gratia, vt tantam in dominum ſuum Francorum ſuperbiam vindicantes, ſi fieri poſſet, etiam confringerent. Hugo qui iam regnum occupauerat, audito Saxonum in ſe motu, miſit qui per contumeliam regi nunciaret, Domi ſedeat, vtatur conſule, nam per animam patris ſui iurauit, plura ſibi eſſe arma, quàm vnquàm Otto vidiſſet: Quid enim poſſent Saxones? quorum tria tela hauriret vna, ſi libeat, potione. Hoc ſuperbum, & contumelia plenum nuncium, Otto rex prudens ridiculo quodam reiecit: iubens eundem qui pertulerat, regi ſuo renunciare, plures ſibi eſſe fœninos pileos, quàm vnquàm vidiſſet Hugo: eos præſentari Hugoni oportere, vt pileatus fiat pro Capeto. Habebat tum Saxonicus ritus, vt omnes per æſtatem fœninis, hoc eſt, ſtramineis, vterentur pileis: Et cùm rex Otto duceret legiones trigintaduas, non erat qui non ad ſolem hoc genere vteretur tegminis: præter Fuldenſem abbatem cum paucis ſequacibus, non ampliùs tribus. Eſt & alia eiuſ-

eiuſdem rei interpretatio : cùm per contumeliam Hugo Saxones nominâſſet effœminatos, iuſsiſſe ferunt Ottonem, vt milites in capite geſtarent colos ſubtiliter tornatos cum fuſis, vt irriſioni Gallorum ipſa ſpecie reſpondeant : quod & noſtri temporis imitantur milites, quî cauda vulpium ornant lanceas ad cõtemptum hoſtium. Ità tum Otto vt ſuorum contemptum acriùs vindicaret in Gallos, colos tornatiles iuſsit in cono præferri, vt legamus fœmineos pileos, pro eo quod eſt fœninos : vtrunque autem ad irriſionem pertinet Gallorum. Sed tamen hoc tum peregit Ottonis exercitus, vt Hugo oblitus contumeliarum, in verum verſus timorem, regem Ludouicum mox emitteret. Rex ille iunctus regi, procedũt vnà ad obſidendum Lugdunum : Sed cùm inexpugnabilis ciuitas videretur, ea relicta, Rhemos adeunt, in qua vrbe, vero deſtituto pontifice, Hugo nepotem ſuum conſtituerat: Sed reges deiecto adulterino pontifice, verum reſtituunt : multis prætereà locis in deditionem receptis, quæ rex regi attribuit vero domino. Cùm nuſquàm Hugo magniloquus in aciem prodiret, rex Otto in Germaniam ſuum reduxit exercitum. Hugo verò in annum ſequentem regi ſuo reconciliatur.

CAPVT XXIIII.

PEr qua tempora Editta regina poſtulauit, & impetrauit ab Ottone rege, vt ad Albim fluuium veterem vrbem, ſed diù deſolatam ab incurſione Vandalorum, Magdeburgum inſtauraret, & ipſi regina manſionem ibi permitteret. Erat in eo loci ab olim arx non contemnenda, cui praeerat Burgrauius : ſed eo tum mortuo, peruenit illud præſidium ad reginam, breuique coaluit, vt haberet in donationem ab rege propter nuptias. Deſignatis autem terminis, iuſsit regina

vallum

vallum circunduci. Rex forum indixit: & profecit noua vrbs vehementer, vt fieret non contemnenda ciuitas. Rex monaſterium in ea fundauit ſub regula diui Benedicti, in honorem Petri & Pauli, et Innocentij martyris, cuius ibi reliquias collocauit: beati tamen Mauritij patrocinio præcipuo locū ſubiecit. Sed monaſterium iamdudùm tranſlatum eſt in montem iuxta ciuitatem, canonicis occupantibus priorem locum. Extant literæ, quibus teſtatur etiam nunc Imperator, quas dederit immunitates nouæ vrbi. Poſteà verò tranſtulit illum epiſcopatum de Vallerſleue, vt eſſet archiepiſcopus, metropolitanus omnium terrarum de Wandalia, tum ad Chriſtum conuerſarum, & deincèps conuertendarum: quod ſuis locis atque temporibus recordabimur. Sed cùm primùm è Francia reuerteretur rex Otto, occurrit illi gratulabundus Hermannus dux Sueuiæ, regemq́ interpellauit his verbis: Vides, inquit, ô rex annos meos, nôſti fortunam, & propitio Deo multo ſplendore res domi præcipuas, opes & vrbes mihi eſſe plurimas, deeſſe tamen marem hæredem: vnicam filiam meam, ſi tibi videtur, filio tuo Ludolpho deſpondeo: vt ſit certiſſimus cum filia hæres rerum omnium: &, quod Deus ſecundet, fortunarum dominus ampliſſimarum. Non diſplicuit ſermo regi: collaudatoq́ duce, iubet impleri quod ille conceperat. Deſpondetur puella iuueni: iam enim decimumſextum agebat annum: matre ante paucos dies defuncta, Angliæ regis filia. Hunc quoquè filium rex regem creauit, poſt ſe legitimo ordine rebus omnibus dominaturum: Nam ea fuit Otto prudentia, vt nunquàm ſe diſcrimini præliorum committeret, niſi priùs teſtamento legitimè facto de rebus omnibus, & de filiorum ſucceſſione ante pleniùs ordinâſſet.

CA-

CAPVT XXV.

QVa etiam tempeſtate cùm annus ageretur poſt natum Chriſtum DCCCCXLVIII. Otto rex, Danorũ audiuit rebellionem: Nam pater eius Henricus cùm in eam quoquè regionem arma contuliſſet, Iutiam, quæ apud veteres Cherſoneſſus Cimbrica dicebatur, Chriſti religioni adegit, ſibiq́ parére coëgit, conſtituto apud Heidebam, quæ nunc Sleſwicum dicitur, marchione. Sed cùm intelligerent Dani Ottonem multis alibi bellis implicitum teneri, præſertim domeſticis & ciuilibus malis implicari, ſumpta audacia, marchionem illum cum omni quod tenebat militum præſidio contrucidabant. Hanc rebellionem vlturus Otto, per hæc tempora in Daniam arma conuertit: Nam quantis potuit comparatis agminibus, per Saxoniam tranſmiſſo Albi, pertranſitaq́ Holſatia, duxit in Iutiã: Et vbi primùm hoſticam terram attigit, ferro & igne omnia peruaſtabat, prædabundus incedens vſq; ad continentis terræ nouiſsima, ad mare quod modico diſcrimine Iutiam Norwagiamq́ interſecat: & indè conuerſus in latus maris Germanici, ad Orientem, miſſa, vt aiunt Dani, lancea in mare, Ottonis fauces, hoc eſt, Ottenſund, mari nomẽ indidit: Vt ego arbitror, arreptis nauibus quas in portu deprehendit, cum parte copiarum inſulam proximam adijt, quæ hodiè quoquè ab illo appellatur Ottonia: Vndè enim nomen traheret, ſi non illam rex attigiſſet? Sed cùm à nullo ſcriptorum ea res commemoretur, lectori liberum ſit quid velit ſuſpicari: Multa enim ſcripta non ſunt, quæ facta ſunt. Reductis indè copijs præda onuſtis, cùm vaſtatam terram impoſito præſidio eſſet relicturus, reperit ad Heidebam, hoc eſt, Sleſwicum, Daniæ regem magnis vndequaquè collectis copijs, ſeſe ad pugnam ex-

pectare. Nec moram facit Otto, impedimentis in vnum locũ conuectis, expeditis agminibus procedit ad pugnam. Danos ceßiſſe poſt acrem pugnam Saxonibus, noſtri ſcribunt. Dani autem mox ſine prælio interueniſſe pacta oſtendunt: in quam rem vtriuſq; nationis ſcriptores conſentiunt. Formula conuentionis erat, vt Dani ſuſcepta Chriſti religione epiſcopos ordinari paterentur per regiones: Ad quæ pacta facilè poterant induci, iam rege pridèm ſub matre Chriſtiana Tira, filia regis Angliæ baptizato: Statimq; regina Gunhilda cũ filio Zuenone, & magna parte procerum, Chriſti fidem baptizati recepêre. Rex Otto Zuenonem de ſacro fonte leuatum, Zuenotto addito ſuo nomine, iußit appellari. Haraldus pater fidelis ad mortem permanſit Chriſtianus. Filius autem abiecto Chriſtianiſmo, patrem ad mortem inſequutus, demùm & ipſe reuerſus eſt ad fidem: quam rem in Dania plenius ſumus exequuti. Otto autẽ rex, compoſitis apud Danos rebus, in proximos Danis Wandalos arma conuertit. Habitabant Wagrij, Winuli, Obotriti, Polabi, per littora maris Germanici, omnes vno nomine, vna lingua Wandali: Hos pater eius vno graui prælio contudit: Sed reuerſos in idipſum Otto perdomuit, vt accipere fidem Chriſti, & ſoluere regno tributa cogerentur. Baptizatur innumerus populus: eccleſiæ per Wandaliam conſtruuntur: Sed nondùm venerat tempus conſiſtendi: quippe in morte Ottonis III. quod dicemus, denuò iugum Chriſti cum obedientia regni abiecerunt: quod etiam in Wandalia explicuimus. Ità in Aquilone quoquè & Chriſti religionem, Imperijq; iura feliciter rex Otto ampliauit, & omnia tranquilla reddidit per ſua tempora. Vrbem Virginopolim, quæ dicitur Magdeburgum, ad Albim fluuium, fecit Wandalorum metropolim.

polim. Sed hæc poſteà. Interim verò Hermanno Sueuorum duce rebus humanis excedente, Ludolphus regis filius, rex & ipſe à patre conſtitutus, cum vxore Hermanni filia, dominatum ſubijt Sueuorum: Ità potentia regis, diſponente Deo, vbiq; eſt adaucta.

CAPVT XXVI.

QVo tempore rex Otto tres epiſcopatus fundauit, vt fidem Chriſti in Danos atq; Wandalos corroboraret: Sleſwici primum: quo in loco pater eius, vt diximus, marchionatum conſtituit, & Saxonum coloniam. Sed eam rem paſſus eſt optimus rex antiquari, ſciens robuſtiſsimam gentem meliùs manſuetudine, quàm ferro ſub iugo cõtineri. Alterum in Ripa, tum non contemnendo oppido eiuſdem prouinciæ Iutarum: qui etiam in hunc vſq; diem in ſuo loco permanſit. Tertium in Wandalis Holſatiæ propinquis, in oppido Aldẽburgo, Wandali vocauêre Stargard, Dani Branneſiam, quiq; pro ſuæ linguæ proprietate: Permanſitq;, quod in Wandalia diximus, is honor per tempora trium Ottonum: & in morte III. Ottonis diſturbatæ res, diù fluctuârunt: vtcunquè tamen etiamtum reſtituta. Poſtremò annis LXXX. vacabat eccleſia & Chriſti fides exulabat: Tum reuocata, permanſit vſq; in diem, qua indè in Lubicam nouam vrbem transferretur: quæ omnia pleniùs in noſtra diximus Wandalia. Fertur à nonnullis & in [illegible]nopoli oppido Obotritorum Wandalorum epiſco[illegible]m conſtituiſſe: Sed hoc alij probabiliùs alijs [illegible]mporibus & principibus attribuunt: quæ pleniùs explicuimus in loco memorato.

SAXONIAE LIBER QVARTVS.

CAPVT PRIMVM.

Nouo vt ordiamur principio res nouitate primas, rerum ordo largitur. Annus erat poſt mundo terriſq; natum Chriſtũ DCCCCL. cùm rebus in Italia laborantibus ſub Berengario, Otto iam vndiq; victor in eam prouinciam vocaretur: Non grauatur victorioſus rex laboribus & impenſis illuſtrem quondàm prouinciarũ dominam ex ſeruitute vendicare. Tentârunt hoc ante illum Burgundi Francique, & aliquot annis in Italia regnauerunt: ſed ſtirpem hoſtilem excindere non poterant: quod quo ſit ordine factum, vt res planior fiat, paulò altiùs repetens, expediam. Sub imperio Arnulphi Imperatoris cùm Italia hinc Vngaris, indè verò Saracenis laceraretur, Longobardiq; Romanum populum, quem Carolus Magnus in ditionem Italiæ aliquantam reſtituerat, contemnerent: Romani, cæteriq; Italiæ maiores Berengarium natù maiorem Foroiulienſem ducem, creauêre Imperatorem: præcipuè quia diù nullum illis præſidium in Romanorum Imperatore, vt dixêre, fuit: & Arnulphus alioquì Imperator fortiſſimus, Germaniæ rebus magnis implicitus teneretur. Hũc ergò Imperatorem creauêre Romani aduerſùs ſuperbiam Lõgobardorum, qui in ea prouincia proteruire videbantur: Et ad prohibendas incurſiones barbarorum, quas tum experieban-

bantur ab Saracenis & Vngaris. Sed tamen non ea fuit totius Italiæ concordia, vt vno principe contenta maneret: Nam alij Guidonem quendam Spoletanum ducem, regem Italiæ declarauerunt: Qui principes in ſe conuerſis armis, diù digladiati ſunt: & vires quas defendēdæ Italiæ iuſtiùs impenderent, mutuis vulneribus abſumpſerunt. Prima quidem congreßione Guido præualuit: ſed viribus auctus Berengarius, ſuperior manſit, ità vt Guido ſuis ſe finibus continere cogeretur. Berengarius cum Arnulpho Imperatore etiã fœdera iunxit: ex quorum formula cùm mutuo ſibi præſidio fieri iuberentur, poſcenti Berengario, primus Arnulphus Senebaldum filium cum copijs in Guidonem miſit in Italiam. Ille veniens nihil egit, prudenter dißimulans principes mutuis ſe viribus lacerari, vt patri, ſi fieri poſſet, reſtitueret Italiam. Quo comperto, Berengarius actis gratijs Senebaldum remiſit. Ipſe quoquè Arnulphus vocatus à ſummo Pontifice Formoſo in Italiam, fertur cum expeditis aſſcendiſſe: & capto Bergomo, præfectum eius Ambroſium ſuſpendio necauiſſe, Guidonem expuliſſe, vxorem eius obſediſſe, vrbem Romam adijſſe in conſolationem Pontificis: Sed eo redeunte, Guido breuì mortuus eſt, relicto filio Lamberto in principatu. Berengarius venientibus iterùm in Italiam Vngaris ſe opponit: ſed omnem penè quindecim millium perdidit exercitum. Græculus Imperator cùm pro ſe Italiam obtinere non poſſet, fertur in eam lacerãdam inuitâſſe Saracenos: Illi Calabros, Salentinos, Apulos, Campanos, peruagati, aduſque vrbem Romam omnia ferro & igne fœdârunt. Albericus erat vir in Hetruria clarus, frater, vt ferunt, Pont. Iohannis X, Is armata Romana iuuentute, & eductis quot poterat millibus, Saracenis ſe obiecit & retrò preßit. Orta

autem ſimultate inter Albericum & Romanos, cùm inuicèm in ſe ducerent, Albericus marchio retundendis Romanis Vngaros fertur inuitâſſe. Illi venientes, non agrum Romanum, quod in pactis erat, ſed Hetruriam, quam ille volebat immunem, abradebant. Ità perfidia verſa eſt in authorem.

CAPVT II.

NIhil tum Berengarius, nihil Arnulphi filius Ludouicus Imperator egêre: Sed iam primus Berengarius in fata conceßit, relicto filio cognomine: qui Ludouicum Romanæ prouinciæ, & Burgundiæ regis Boſonis filium, cum copijs in Italiam venientem occurrens prælio fudit: captumq́ue cogit Italiam abiurarè: nè vnquàm in illam arma aut duceret, aut mitteret. Sed tamen eius iuriſiurandi breuì oblitus Burgundio, per Tridentinos reuerſus, Veronam cepit: ſed non diu tenuit: nam exercitum illò ducens Berengarius II. vrbem recepit. Pacti ante deditionem abitum Burgundi, dimittuntur. Cùm ergò Berengarius Vngaris quoquè deliniendis operam impendit, reliquam Italiam pacare contendit: quod malè potentes non paßi, cùm arma eius formidarent, Rodulphum Burgundionum regem in Italiam vocauerunt. Ille cum exercitu veniens, pulſo Berengario, regnum eius inuadit, & tribus annis tenuit: Erat autem prouincia, quæ nunc Longobardia nuncupatur. Profuit Berengario fœdus quod recèns fecerat cum Vngaris: nam ad illos confugiens, tranſacto triennio, in Italiam per illos reduci tentatur. Duce Salardo Vngari reuertuntur: omnia vaſtant, Papiam etiam capiunt: Quod cernentes Itali qui Rodulphum vocauêre, quàm nihil eſſet in eo aduersùs Vngaros præſidij, Hugonem Arelatenſem vocauêre. Illi venienti cum

exer-

exercitu, non inuitus ceſſit Rodulphus. Hugo autē ſingulari vir prudētia ſuſpectam ducens eorum fidem, qui ſe vocauerunt, permiſſo exercitu Samſoni cuidā ex ducibus, ipſe ſuſpectos egit in exilium. Illi conſpirantes cum nonnullis ex remanentibus, perſuaſo Arnoldo Bauarorū duce, Hugoni hoſtem immittunt. Dux in Italiam mouens, capta Verona, rex ſalutatur: Sed Hugo in eū ducēs, facilè repulit, recepitq́; Veronam: Ille in Bauariam regreditur. Quo tempore cùm apud Vngaros Berengarius II. vitam finijſſet, tertius primi ex filia nepos, incertum quibus viribus, in Italiam reducitur: ſed occurrēti Hugoni ceſſit, reuerſus in Sueuiam: Auctis indè viribus regreditur. Hugo autem cùm in Franciam redire cogitaret, filiumq́; Lotharium Italiæ regno, quod iam pulchrè compoſuerat, relinquere meditatus, veniēti Berengario obuiàm mittit oratores qui de pace agant: Regnū Italiæ quod hactenùs in Longobardia ſolus tenuerit Hugo, partiātur inter ſe duo. Ea res cū inter partes placuiſſet, Hugo Lothario filio dedit Alheidam vxorē, Papiamq́; illi tribuit regni ſedem. Berēgarius aūt, reuerſo in Franciam Hugone, magno vir ingenio, Lotharium ſimpliciorem contempſit. Per quæ tempora Hēricus dux Bauariæ in Italiā mouens inuitatus, cognouit per Aquilegiam Vngaros contendere in eandem: quibus ſe obijciens, illos retrò egit. Cùm verò Berengariū magno in ſe molimine ducere comperiſſet Hēricus, contrà àc opinatus erat, retrò duxit exercitū. Vngari verò iniuriā ſuā in Bauaros vlturi, quos rerum in Italia potiri credebāt, maiori àc priùs ferocia reuertebantur. Sed Berengarius miſſo Alberto filio, Vngaros, ingenti ære perſoluto, placauit vt redirent. Interìm Lotharius, relictis rebus humanis, exceſſit vita. Relictam eius, nè quis ſe

per illius coniugium in ditionis eius partem inſinuaret, Berengarius tenuit in vinculis. Hic erat rerum ſtatus, cùm Otto Romanorum rex in Italiam vocaretur.

CAPVT III.

BErengarius III. qui apud Ottonem aliquandò in Germania ad illum cōfugeret, benè habitus eſt, eo tempore quo primò ingreſſus Italiam, ab Hugone eſt repulſus. Quo etiam tempore cùm idem Hugo magnum æs pro illo deſponderet Ottoni, noluit confugientem dédere. Iam rebus in Italia ad ſua vota fluentibus, ſe appellauit Auguſtum: filium autem Albertum regem fecit Romanorum: & omnes maiores Italiæ graui interìm tyrannide premebat. Cùm interìm Agapetus ſummus Pontifex, loquutus cum Italiæ proceribus, communi conſilio Ottonem regem victorijs clarum, vocauit in Italiam, tyrannide Berengarij & Alberti liberandam. Ille autem non cunctanter annuit: conſcriptóque exercitu, ducit in prouinciam: Habebat fratrem Henricum in Bauaria ducem, & filium Ludolphum in Sueuia: vt magnum facilè contraheret agmen ſub ipſis alpibus. Venit ergò in Italiam quinquaginta millibus, aut fortè pluribus in agmine ductis militibus: & per Forumiulij tritam exterorum in Italiam viam, mouit in Berengarium Albertúmque. Congreſſos magno prælio fudit, & Italiæ regno deturbauit. Albeidam Lotharij relictam, quam Papiæ, vt diximus, Berengarius tenebat incluſam, eductam ſibi coniugio ſociauit. Erat autem Rodulphi Burgundionum regis, et Bertæ, quæ filia fuit Arnoldi Bauarorum ducis, filia: cuius matrem, quam diximus, Bertam poſt Rodulphi regis mortem, Hugo item rex ſibi coniugio deuinxit, filiamq; filio deſpondit Lothario: nunc autem Ottoni prouenit Romanorum regi.

Otto autem itàres Italiæ componit, vt excepta Verona atq; Aquilegia, reliquarum Longobardiæ vrbiũ gubernacula Berengario & Alberto permiſerit: tantùm abſtinerent Imperatorio ac regio nominibus. Vxorem Albeidam ſecum duxit in Germaniã: ex qua anno nondùm finito, filium ſuſtulit Ottonem, in Imperio ſucceſſorem. Quo etiam tempore audit Boleſlaum Bohemorum ducem (nam regem necdùm meruerat ea prouincia) rebellionem parare. Non diù cunctatus rex, ducit in illum, obſeſſa Nouaciuitate, in qua acceperat hoſtium ducem commanere cum filio. Sed Boleſlaus vbì perpendit imparẽ ſe tantis eſſe viribus, interpoſita treugarum pactione, cum rege intendit colloquium: Affert purgandi animo cauſas rerum ſuarum, & imperata ſe facturum ſpondet in reliquum tempus. Rex accepta ſatisfactione, cũ hocipſum vno colloquio peregiſſet, quod multis vix prælijs perfeciſſet alius: compoſitis rebus, exercitum reducit in Saxoniam. Filius Ludolphus non æquis oculis adſpexit patris nouam coniugem, & vt fieri ſolet, grauiùs tulit fœcundam prole: & in Saluelldiam deſcendens, locum coniurationi ſolitum, nonnihil in parentem meditari videbatur. Sed interuertit cogitationẽ eius res, quæ magna interuenit. Nam Conradus dux Lotharingiæ, regis gener, Ludolpho familiariſſimus, quem rex Papiæ cum præſidio militum reliquit cuſtodem, Berengario & Alberto res nouas machinantibus ſuaſit, vt ſecum in Germaniam deſcenderent, omnia ex ſententia compoſituri apud regem. Audièrant ſuadentem, & cum eo deſcenderant in Auguſtam, quæ tum regia fuit manſio. Iuſsi manere in hoſpitio, per triduum expectabant: quæ mora Ludolphum filium, ac Conradum regis generum vehementer offen-

dit, vt propè fuerit eos cum indignatione abituros. Sed rex occurrit, & auditis perbenignè reſpondit: Rebusq́; compoſitis, Berengarius manus filij ſui Alberti manibus ſuis implicans, coram omni exercitu ſubiectionem regis profitetur. Ità dimiſſus cum pace & gratia, in Italiam reuertitur. Ex regina autem nati ſunt filij Otto, Henricus, Bruno: nouiſſimam peperit ſui nominis filiã Albeidam.

CAPVT IIII.

TAntam regis Ottonis felicitatẽ interpolauit pluſquàm ciuile bellum: quod ab alijs quoq; iuſtis, vt videbatur, cauſis erat conflatum. Ludolphus filius ab initio patris ſecundũ matrimoniũ odio habens, murmura inter milites frequentiora miſcuit: & Conradum ſibi ſemper familiariſſimũ, ducem, regis generum, ſuũ ſororium, eadem flamma ſuccendit: ad quem, ſicut ad filium, ſucceſſionis plenior ſpes perueniſſet, ſi cælibẽ rex peregiſſet vitam. Ingraueſcente indignatione, iam filius & gener apertam rebellionem regi oſtenderunt. Diſſimulabat diù rex: ac vbi pertinaciæ nullus eſt finis, ducit in eos expedito agmine: & vrbes illis parentes, aut vi, aut deditione, in ſuam redegit poteſtatem: coegitq́; armato quantocunque maximè poterant exercitu intrare Moguntiam: ibiq́; ſtatuerunt obſidionem perferre: quandò aperta cum rege acie decertare non auſi, nullum obſidioni firmiorem locum proſpexêre. Paratur lachrymabilis obſidio patris in filium, ſoceri in generũ. Ciues vtrunq; offendere cauentes, diù ſuſtinuêre obſidionem. Crebræ ad portas pugnæ, nunquàm iuſta acie eſt decertatum. Ad ſexageſimum diem extrahitur obſidio: tum mentio fiebat à ciuibus de pace: Induciæ proclamantur: vt ſecuri in caſtra veniant qui incluſi tenebantur

nebantur. Rex conſobrinum ſuum obſidem dat futuræ ſecuritatis. Venit filius cum genero, veſtigijs regis proſternuntur, veniam erratorum precantes. Rex de venia nihil dubitare iuſſos, monuit, voluitque dicerent nomina eorum, qui hoc belli inſpirauerant conſilium: vt malignantium in ſe odia cognoſceret. Tanta fuit in ea re pertinacia, vt priùs infecta pace diſcederent, quàm authores rebellionis nominarent: paratos aiebāt omnia ſe quæ rex iuſſiſſet perpeti, tantùm eſſet venia auxiliarijs. Cùm nihil ageretur, illi in vrbem reuertuntur. Interim Egbertus regis conſobrinus ab his qui intùs erant perſuaſus, rebellionique conſentiens, cùm obſes fuiſſet, exire ad regem recuſabat. Continuandæ obſidioni parantur omnia: cùm comites Henrici ducis Bauariæ, qui frater erat regis, ab illo quoquè deficientes inſtinctu Arnulphi & fratrum, filiorum Arnoldi olìm ducis, quòd ſuum eſſe ducatum dicerent, in vrbem contendunt rebellantes. Indè Rheni fluenta tranſeuntes Ludolphus & Arnulphus, clam rege cum expeditis copijs, dum rex obſideret Moguntiam, illi Ratiſponam nihil hoſtile timentem adoriuntur, & capiunt. Quod cùm rex audiſſet, ſoluta Moguntiæ obſidione, ad recuperandam pro Henrico fratre Ratiſponam cōtendunt: Ibì quoquè firmant obſidionem. Fortiter vtrinquè pugnatur. Egreſſa multitudo ex vrbe, machinas oppugnat: nec patitur admoueri: Graue prælium inter obnitentes. Et cùm vrbs fame cœpiſſet periclitari, Ludolphus regis filius interpoſita publica fide ad patrem egreditur, veniam poſtulans. Illo non renitente, tantùm obedientiam polliceatur: & hoc recuſauit, in vrbem reuerſus. Durabat obſidio diebus quadraginta poſteà.

CAPVT

CAPVT V.

CVm iam fame vrgerentur obſeſſi, conſilium cepêre, vt egreſſi ad pugnam, experirentur fortunam. Ad portam orientalem, vbì comes Geron, tot victorijs quot pugnis clarus, tendebat, erumpunt: Nam intùs ſtructa acie, impetu facto, proruunt armati equites peditesq́;: grauiter & atrociter præliantur: miſcent vulnera & clades. Inter alios, ſublabente iumento, cadit Arnulphus: exarmatur & caditur. Cuius nece turbati ciues (nam pro illo rem gerebant) quòd miſererentur hæreditate deſtitutum: de pace Ludolphum vrgent acriùs. Iterùm, interpoſita fide publica, egreditur ad patrem. Conueniunt in hanc formam, vt indicto Friſlariæ per regem conuentu, Ludolphus ibì ſatisfaciens, impleat quæ regni concilium decreuerit facienda. Rex redit in Saxoniam: Henricus nouam vrbem obtinuit. Ratiſpona proxima nocte (incertum vndè) tota conflagrauit. Cùm igitur rex in venatione ageret, filius Ludolphus hoc obſeruans, nudatis plantis, & capite detecto, miſerabiliter patris veſtigijs proſternitur: veniã quàm humillimè deprecatus. Mouit inprimìs regem exinanitio: indè quoque proceribus excuſſit lachrymas. Spondet obſequium: Admittitur ad oſculum: ſumitur in gratiam: Omnium eſt communis de reuertente filio lætitia. Defuncto interìm pontifice Moguntino, ciuitas cum omni adiacente Francia, Germanicam dico, regi traditur. Filius & gener plena regis gratia perfruuntur. Venerant intereà Vngarorum legati ad regem, ſpecie quidem ſalutandi, & pro conſuetudine de victoria gratulandi: re autem vera, exploraturi quo in ſtatu eſſent apud regem ciuilia, immò domeſtica, quæ audierant, bella. Rex magnificè muneratos dimiſit. Illis autẽ

vix

vix in ſua regreßis, cùm rex nihil ab illis formidaret, aduolat nuncius Bauarorum ducis, qui afferat Vngaros iam ingreſſos regni fines, ferro igniq́; omnia populantes. Otto rex quaſi hactenùs nihil eſſet actū, nouo bello accingitur. Auxilia vocat ex Francis, (non dico Gallis) ex Bauaris, ex Bohemis: & iubet exercitum conuenire in campis Auguſtanis patentißimis. Legiones regis octo fuêre: & quo faceret hoſtibus difficiliorem pugnādi rationem (ſagittis enim plurimùm vtuntur, aduolantes barbarico impetu, & denuò auolantes) in ſaltus, colles, & frutices iubet exercitum traduci. Primā aciem Bauari habuêre, aſſueti pugnæ Vngarorum, Henrici ducis præfecti: nam ipſe aberat, morbo correptus, ex quo paulò pòſt deceßit. Venerat Conradus dux Francorum in caſtra, gener regis, vir bello natus, qui eques, pedes, æquè fortiter imminebat hoſti: Audacis animi, &, quod rarum eſt audacibus, bono conſilio: domi ac militiæ charus ſocijs. Huius aduentu alacres omniū tolluntur animi, pugnam de proximo poſtulantes. Ieiunio itaq; pro Chriſtiano ritu legitimè indicto, iubet rex in craſtinum eſſe paratos: In Deum nanq; rex ipſe firmißimam ſpem ponens, orationem habuit ad milites efficacem, per quā eos in Vngaros, tum adhuc idolis ſeruientes, animauit, & ſpe regni cæleſtis, formidinem omnem eorum mentibus excußit, propenſioresq́; in pugnam proximè imminentem fecit.

CAPVT VI.

PRimo diluculo ſurgentes, pace data & accepta, operaq́; ſua primùm duci, deindè ab vnoquoque alteri cum ſacramento promiſſa, erectis ſignis procedunt è caſtris: Primam, ſecundam, & tertiam legionē, vt diximus, duxêre Baioarij: quartam ordinauerant

Franci

Franci Germani, quorũ inſtitutor dux Cõradus: Quinta, quæ maxima & regia dicebatur, regem habebat, fortibus viris ſeptum, electis ex omni numero millibus: corámque eo Angelus: (ſic enim dixêre ſignum militare regium, noſtri vocant vexillum) Sextum & ſeptimum impleuêre Sueui, quibus præfuit Burchardus, cui nupſit filia Henrici fratris. In octaua erant Bohemi, electi milites, armis inſtructiores quàm fortunâ, in qua & ſarcinæ omnes, & impedimẽta quæq;, quaſi eſſet tutiſſima quæ nouiſſima: ſed aliter euenit: Nam Vngari nihil cũctantes, Licũ fluuiũ tranſiêrunt: circumeuntes exercitum, extremam legionem ſagittis laceſſere cœperunt: & impetu cum ingenti vociferatione facto, aliĳs cæſis, captis nonnullis, ſarcinas omnes abſtulerunt: cæteros legionis illius armatos in fugã egérunt: Similiter ſeptimam ac ſextam aggreſſi, de fuga cogitare impulerunt. Rex autẽ cùm quid ageretur animaduertiſſet, miſit ducem Conradum cum quarta legione: qui ſuperueniens hoſtibus, impetum remoratur: indè exterruit: captiuos extorſit: prædam excuſſit: &, quod illi antè fecêre regĳs, coëgit vt fugerent. Dux victor ad regem alacris reuertitur. Victricem legionem cæteræ cõſalutant. Mirantur veterani nouam tyronum virtutẽ. Tum in ſuos conuerſus rex, ait: Videtis hoſtem exaduerſo concurrere: nunc viribus opus, nunc coniugis quiſq; ſuæ eſte memores: Viri eſtis: hunc hoſtem ſæpè fugáſtis: memineritis nullam vnquàm ante vos aciem conſtitiſſe, quæ nõ vinceretur: nulli vnquàm dorſa præbuiſtis. Quid multa? Gens eſt Vngari fugæ fidens: hic aget gladius, vt vel cadant, vel cedant. Hæc loquutus, ſacram apprehendit lanceã, & primus equum vertit in hoſtes, cautiſſimi ducis, & fortiſſimi militis vnà implens munia.

Ali-

Aliquandiù conſtitêre Vngari fortiter prœliantes: ſed peruicit inſtantia regis, vt effuſa fuga, hoſti terga obuerterẽt: Capti multi, plures cæſi, proximas villas turmatìm petunt: Sequuti regij, incenſis domibus concremant: Alij fluuium tentantes aduerſo littore non excepti, merguntur & pereunt. Conradus dux fortiter ipſe pugnans, dum æſtuaret à labore & ſole, nam inſolito calore dies ferbuerat, cui labor improbus accedẽs, æſtũ fecit intolerabilem. Ergò dum ſolutis loricæ nexibus paulùm reſpiraret, allapſa ſagitta, percuſsit in gutture, & proſtrauit ducem fortiſsimum: Cuius corpus poſt pugnam exceptum, Wormatiam deducitur, ibiq; tumulatur: Ipſa verò die recepta caſtra, laxati captiui, fuſi hoſtes: qui proximi erant dies, reliquã multitudinem hoſtium, quæ ſe captis vrbibus incluſerat, conſumpsêre: vt pauciſsimi ſupereſſent, qui tantã cladem domi nunciarent. Tres Vngarorum capti principes, ad Henricũ pertracti, ſuſpendio conſumuntur. Decretus deindè pro tanta victoria Deo iuſtis honoribus, & ſummæ diuinitati dignis laudibus, per ſingulas eccleſias: Hoc idem ſanctæ Dei Genitrici, ſanctiſq; omnibus, quod rex procurandum matri religioſiſsimæ fœminæ per nuncios inſinuauit. Quo facto, cum tripudio & ſumma lætitia in Saxoniam rex reuertitur, & à populo ſumma cum veneratione excipitur: neque enim tanta victoria quiſquam regum intra multos annos eſt potitus. Magna erat Henrici patris de eiſdem Vngaris victoria: magna etiam materni eius aui, Imperatoris Arnulphi de Danis: ſed iſta exuperabat.

CAPVT VII.

PAtrata tam inſigni de Vngaris victoria, vt gratior videretur altiſsimo DEO, rex, diuinam rem

ornare conſtituit: In Magdeburgo nunc inſigniter inſtaurata vrbe, epiſcopatum erigere moliebatur: quam eccleſiam omniũ Wandalorũ metropolim ordinare decreuit. Tranſtulit autem de Vallerſleue pontificatum in Magdeburgum, illuſtriorem locum: nec putabat in ſua prouincia supereſſe quenquam ſuper conſenſu interpellandum, pauliſpèr in ea re vir militaris, alioquì circũſpectiſsimus, lapſus, quòd ſecularis poteſtas quæ ſecularia ſunt, adminiſtrat: & de prophanis, quæ Deo iubet conſecrari, ſacra facit: Iam autem diuinis vſibus permiſſa, extra illius ſunt ordinationẽ. Bernhardus Halberſtadenſis epiſcopus ordinationi regis ſe opponit, quòd in illius parochia eſſet locus, quem nouæ voluit rex diœceſi applicare. Faciebat, augebatq́ue regi animos, quòd paterna ditione locus ad ſe pertineret: Erat enim Burgrauius de Magdeburgo, qui regi permiſit, vt eam arcem primæ coniugi donaret titulo propter nuptias. Rex non æquè tulit, quòd auderet epiſcopus ſuæ voluntati contraire: Captum ergò perduci iuſsit in Quędelenborg, & recluſit in carcerem. Sedit aliquandiù bonus pontifex in patientia: ſi fortè rex ad cor reuerſus, illũ iuberet relaxari. Venerat ſacra dies Dominicæ cœnæ: recolit epiſcopus diuinorum, quæ in eccleſia tum erant peragenda, miniſteriorum: Iubet ſacras ſibi veſtes afferri: paretur. Indutus, orat aduocari regẽ: Erat enim tum eo loci. Venit, arbitratus epiſcopum mutâſſe ſententiam, conſenſumq́ue præbiturum ad rem quam inſtituerat. Vbi rex aderat, epiſcopus eleuata manu, execrationem protulit, & excommunicationem in regem, qui manus intuliſſet Chriſto Domini. Nondùm erant deſupèr conſtitutiones, quæ nunc ſunt: interdixitque ſacris per omnem diœceſim. Rex amentiam interpretatus,

tus quòd tale aliquid captus moliretur, primùm videbatur rem excepiſſe cachinno: vbì profundiùs cogitabat, ſententiam paſtoris putabat non eſſe contemnendam. Itaq; iuſſit mox laxatum remitti ad eccleſiā ſuam, & permanſit res infecta per omnes dies, quibus ſupererat epiſcopus memoratus. Poſt eius exceſſum, vt dicemus, res eſt conſummata.

CAPVT VIII.

DE Vngaris parta victoria ſparſit cum laude famam Ottonis per omnes prouincias, peruenitq; ad Italiam, excitauitq; illam, vt expertam priùs Ottonis virtutem imploraret aduersùs Berengarium & Albertum, à tyrannide non temperantes in Lombardia, & aduersùs peſſimos mores ſummi Pontificis Iohannis XII. qui peſſimo ordine pontificatum adeptus, per impreſſionem & patris ſui potentiam, peioribus illū moribus dedecorauit, venationi potiùs & adulterijs, quàm conſecrationibus, aut pijs eccleſiæ rebus intentus. Duo præcipui erant cardinales diaconi, qui occultis ad Ottonem datis literis, perorabant vt laboranti ſuccurreret eccleſiæ: nunquàm fuiſſe iuſtiorem veniēdi in Italiam cauſam. Motus rex ire conſtituit: priùs tamen rebus in Germania ordinatis, nè quid turbæ naſceretur per abſentiam. Eam Saxoniæ partem, quæ Wandalicis contermina eſt finibus ad Albim fluuium, nullus poſt Wedekindum dux adminiſtrauit: nam pater eius Henricus, & illius itē genitor Otto, & rursùs Ludolphus, à regibus Germaniæ, qui tum ex Carolino ſanguine rerum potirentur, commendatas accepêre partes, potiſſimùm ſuperioris Saxoniæ iuxta Turingiā, in qua magna pars Saxonibus parebat: quæ poſteà cum vicina Francia & Haßia etiam acceßit ditioni Henrici & Ot-

tonis regum, cum omni Lotharingia. Interim verò ad Albim decliuiorem conſtituta prouincia, præter vicinos pontifices, quibus Magnus Carolus terram ſubiecerat: cùm intelligeret effrenem populum non tam armis, quàm religione ſtringendum, non habuit gubernatorē: Viſum eſt ex re optimo regi, peropus eſſe viro etiam in ea regione, qui temporali gladio rem gerat, iam manſuefactis Saxonum ceruicibus: præſertim ad cōtinendos in fide vicinos & wandalos, gentem inquietam. Igitur in Italiam profecturus tum rex Otto, cùm longæuam proſpiceret futuram expeditionem, ad Albim fluuium prouinciam, quæ erat extra pontificum iura, Hermanno cuidam acris ingenij viro, ad tutelam commendauit: cuius antè virtutem & induſtriā in paucis rex erat expertus: Paruis quidē natalibus exierat, ſed erat procero corpore, acri viſu, bonis moribus, fide præcipua in dominos: quibus rebus innotuit aulicis, & cœpit eſſe ex miniſterialibus aulæ: deindè præpoſitus regijs liberis ad mores componendos. Huic ergò viro præfecti nomine prouinciam rex commendabat Albianam, iam antè de iuſtitia probato.

CAPVT IX.

SEptem initiò ſolos habebat Manſionarios in totidē prædijs & manſis: hi de furto apud illum accuſati conuictique, vno omnes ab illo iuſſi necantur ſuſpendio. Mirantur omnes, quòd vir non locuples patrimoniolo ſuo non pepercerit, cui ademit cultores: quæ ſeueritas in ſuos, antè charum, poſteà fecit eſſe omnibus chariſſimum. Adaldagus erat his tēporibus archiepiſcopus Hamburgenſis, cancellarius regius, cum ipſo profecturus in Italiam, qui eccleſiæ ſuæ prædia eidem Hermanno fecit commendata: Crediderim eius viri authoritatem

multùm

multùm ſuffragatam Hermanno apud regem ad maioris gradûs dignitatem: Poſteà verò quàm meruit ducalem honorem, quod poſteà dicemus, in iudicio & iuſtitia gubernauit prouinciam: & in defenſione eccleſiarum ſtudioſus vſque in finem permanſit: nam & Hamburgenſi & Bremenſi ecclesijs fuit admodùm deditus & fidelis: multa bona faciens in fratres, & in omnes Saxoniæ congregationes. Tali ergò viro pijßimus rex Otto, & archiepiſcopus Adaldagus, vices ſuas in hac regione commẽdantes, in Italiam ſunt profecti. Rex Italiam ingreſſus cum magnis copijs militum, Berengarium & Albertum nuſquàm in apertum exeuntes, neque aciе obijcientes, vbicunquè inuentos obſedit, & pertinaci labore cépit, mittens vtrunque in exilium: Berengarium in Germaniam, Franciæ vrbem Bambergam: Albertum Conſtantinopolim, quô Græcorum etiam Imperatori gratificaretur. Otto autem his cõſtitutis, protendit in vrbem, vt illi quoquè ab Pontifice laboranti ſuccurreret. Cùm appropinquaret vrbi, inſigni pompa ab Romanis eſt introductus: & Imperij coronam cum conſecratione & Imperatorio honore ſuſcepit: quæ res exindè ſeruatur in hodiernum, initium ſumens à Carolo Magno. Quis verò Pontifex eum corona donauerit, variant ſcriptores. Alij ab Iohanne XII. alij verò ab Leone VIII. ferunt coronatum. Primi aiunt Ottonem poſt ſuî conſecrationem plurimùm apud Iohannem Pontificem inſtitiſſe, vt frugi eſſet, & pontificia dignitate dignam vitam ageret, & ſanctimoniam vbiquè cum religione præ ſe ferret. Cùm ſuadendo minùs proficeret, intuliſſe minas: quibus motum Iohannem, noctù diſceßiſſe, nec vnquàm poſteà viſum in Romana ſede. Alij, quod veriſimilius eſt, à Le-

one conſecratum regem aiunt: quã ſententiam Gratianus probat. Sciebat Iohannes XII. propter ſe euocatũ Ottonem à cardinalibus: quorum alteri, re comperta, manum, alteri naſum abſtulerit. Venire ira plenum, & ideò non putabat expectandum, ſed cõcitò abiërit. Venientem autem regem vocato cõcilio, acta Iohannis ſubieciſſe diſcuſsioni, & eum, re manifeſtata, indignum pontificio deieciſſe: inq; locum eius ſubſtitutum Leonẽ VIII. virum omnium iudicio probatiſsimum: qui accepta pontificali benedictione Imperatorem coronauerit. Vtcunquè fuerit, omnium bonorum iudicio dignus eo honore, ab omnibus tum Imperator Auguſtus conſalutatur.

CAPVT X.

MIrum eſt cernere in literis eiuſdem Leonis Papæ, quam gratitudinem rependerit Ottoni & ſucceſſoribus, cùm redderet Imperio, quæ vel Conſtantinus donauit, aut Carolus ex Longobardis accepta, dedit eccleſiæ, & ante illum Iuſtinianus confirmauerit, vel Arithpertus Longobardorum rex tribuerit. Ponendum duximus ad fidem exemplum literarum papaliũ, quanuìs trũcatarum. LEO epiſcopus ſeruus ſeruorũ Dei. Ottoni ſpirituali in Chriſto filio noſtro, Imperatori Auguſto, & omnibus ſucceſſoribus eius Imperatoribus, ac Italiæ regibus. Quæ dominus Carolus, rex Francorũ, & Longobardorum, & patricius Romanus, necnõ Pipinus pater eius, de regalibus rebus huius regñi Italiæ tribuerunt in ſancta Romana eccleſia beato Petro Apoſtolo, ſiue per inſtrumenta fuerunt per Etherium notarium, ſiue per ſacramenta vel donationes, ſeu per alios modos obuenerunt à Iuſtiniano Imperatore, & Arithperto rege: hæc omnia largimur & diffinimus vo-

bis Ottoni Imperatori, & Alheidæ coniugi tuæ regniq́ consorti, veſtriſq́ conſortibus huius regni Italiæ ſucceſſoribus in perpetuum, præſentibus ſacroſanctis Euangelijs, & patrocinijs pluribus ſanctorum: videlicet de cruce Domini, & de caligis pedum ſuorum, de veſtimento inconſutili, & ſuper corpus beati Petri. ET INFRA. *Vt hæc omnia habeatis & poſsideatis in perpetuum, ad vſus curiæ militiarum veſtrarum, ad bellandum & expugnandum paganos, & contra rebelles Romano Imperio. Ideóque per huius noſtri authoritatē Inſtrumenti confirmamus & corroboramus in omnibus progeniebus veſtris à generatione in generationem in perpetuum. Nam ſi quiſquam hanc noſtram authoritatem deſtruxerit, & huius violator repertus fuerit, ſiue contra hoc agens, ſciat ſe in irā beati Petri Principis apoſtolorum, & noſtram, noſtrorumq́ prædeceſſorum caſurum. Inſupèr niſì à malo reſipuerit, ſubiaceat legi Iuliæ, reus regiæ maieſtatis & reipublicæ: vt hi qui contra rempublicam, vel contra Imperatoris maieſtatem aliquid moliti fuerint, animæ amiſsionē ſuſtineāt, & bona eorum publicentur. In his actis interfuêre archiepiſcopi & epiſcopi de vicinis comitatibus, Archiepiſcopus Calaritanus, epiſcopus Ciconatus, Euſtachius Albanenſis epiſcopus, Gratioſus Præneſtinus epiſcopus, Martinus Narnienſis, Benedictus Tiburtinus, Beardus Caſtrenſis, Iohannes Peruſinus, Georgius Otienenſis, Georgius Tudertinus, Valentinus Merenenſis, Andreas Momentanenſis, Theodoſius Milecenſis, Sanianus Feranenſis, Albertus Lucerinus, Damianus Alanus epiſcopi. Georgius ad Vincula, Benedictus ſanctæ Mariæ de Præſepi, Leo ſanctæ Ieruſalem, Ianuarius ſanctæ Cæciliæ, Andreas patriarchatûs Lateranenſis, Iulia-*

nus item Lateranenſis presbyter, Fauſtinus ſancti Petri, cardinales, omnes presbyteri. Fauſtinus caput ſenatûs, exconſul, Probinus exconſul palatio Luciano, Romanus de forma Traiana, Paulus de Templo palatinus, Iohannes de via Claudia, Leo de via Salaria, Remigius de via Aurelia, Stanphus de via Mamertina, Romulus de via Ardeatina, Gardus de via Flaminia, Marcus de via Portuenſi, Gorbus de via Latina, Saninus de via Appia, Mecianus de via Tiburtina, Gardus de macello Lydiæ. His actis etiam interfuêre de omnibus his regionibus: Regio Vicopatritij, regio Vialata, regio Caput tauri, regio Cæliomonte, regio Riui argentarij, regio prima Auentini, regio Ad duos montes, regio vrbis Rauennæ, regio Octaua ſub Capitolio, regio Ad gallinas albas, regio Lybantica, regio Horea, regio Sictim, regio II. Mamertini, regio ſecus portam Metroni. Ianuarius ex Neta Græcorum, Traianus de ponte Molbis, Iohannes conſul de palatio Soſaritano, Amacius conſul de palatio Vaticano, Iobianus de Monte aureò, Petrotius de Cirto, Gregorius de Cella noua. Scripta per manum Gregorij archinotarij noſtri. Datum in patriarchio Lateranenſi III. Cal. Maij, Anno Sedis noſtræ II. & dicti Ottonis II. feliciter.

CAPVT XI.

ADuersùs ea antiquitatis teſtimonia cõſurgent, qui affirmabunt præmiſſas non eſſe papales, ſed adulterinas literas, quæ ſtylum Romanæ curiæ non præferunt: quaſi vnus ab initio fuerit ſcribendi Pontificibus character, & non ſæpè demutatus, donèc ad eum qui nunc ſeruatur, deueniretur. Fateor & ipſe nonnulla eſſe in hac formula, quæ ineptias præferunt: Sed

quæſo

quæſo te: Num meliora ſunt, quæ in corpore Decreti ſub nomine Conſtantini præferunt illam immenſam donationem Silueſtro factam, in longa illa Palea, Conſtantinus. Quam donationem nulla eſt ſequuta traditio: Nam Imperatores proximorum temporum omnia illa poſſederunt, quæ ibi ſancto Petro donata memorantur. Habet maiorem longè veriſimilitudinem apud habentem temporum rationem hæc Leonis reſtitutio Ottoni facta, quàm illa Conſtantini donatio: nam Otto Imperator iam tunc depulſo Berengario & Alberto, tenuit omnia in poteſtate, quæ antè fuiſſent ſolo nomine Romanæ eccleſiæ nullis vſibus, nullis obſequijs obnoxia: facilè potuit reddere quod non tenebat: Iniuri reſignauit rerum quas tueri non poterat. Eas quippe & iſte Otto, & filij, & nepos poſſederunt: quod ſequens narratio manifeſtabit. Habuiſſe hic Pontifex cum Ottone ſimilia commercia putabitur illis, quæ Pipinus Caroli pater cum ſui temporis Pontificibus: à quibus donatus Franciæ corona: nihil magnum fecit, ſi captà à Longobardis eccleſiæ contribuit. Et Leo horum temporum Põtifex, ab Ottone in pontificatu defenſus, grati animi indicia fecit, reddens quæ ſolo nomine poſſideret: vt haberet Imperator, quod Pontifex tueri non poterat. Sed hæc hactenùs. Digreßi reuertamur ad res Saxonicas proſequendas.

CAPVT XII.

OTtone iã Imperatore cum exercitu Roma abeũte Spoletũ, pacandæ Italiæ gratia, Romani, præſertim Iohãnis cognati, tumultuãtes, de illo reducẽdo egerãt cũ populo: perfecerũtq; vt Leo eijceretur, & Iohãnes reuocaretur: q an reuocatus redièrit, aut foris mortuus ſit, incertũ eſt: Hoc cõſtat, ſiue reductus, ſiue exulans,

in adulterio cæſus, moritur. Leo eiectus, ad Ottonem confugit: Sequuti ab vrbe legati orauerunt, vt populi in hac re voluntati condeſcendere dignaretur: vt non Leonem, ſed Benedictum V. pontificem haberent. Reſpondit Imperator conſtantiſſimè: priùs ſe regnum & Imperium, quàm Leonis iuſti Pontificis defenſionem intermiſſurum. Ea vocis conſtantia & vultûs acrimonia viſus eſt dicere, vt legati irritam cernētes legationem, triſtes redirent in vrbem. Romani vbi audiuêre legationis euentum, nihilominùs in ſententia perſtitêre, vt conſecratum Benedictum pro Pontifice venerarentur. Imperator vbi comperit, agrum Romanū vaſtauit, vrbes ſubditas cepit & diripuit, ipſam Romam arcta cinxit obſidione, vſque ad caritatem annonæ in ea. Scribit Sigebertus, interuentu Leonis placatum Imperatorem, veniam dediſſe erratis, ſi reſipiſcerent: quanuis Romani tam in Leonem antè fuerint contumelioſi, vt ab illo ordinati, ſuum deſerere ordinem cogerentur, & chirographis datis teſtari: Pater meus nihil ſibi habuit, nihil mihi dare potuit: Prætendentes, Imperatoris impreßione creatum Pontificem, nullam à Deo accepiſſe poteſtatem, tanquàm non ingreſſus per oſtium: Cùm tamen Imperator, legitimo epiſcoporum vocato concilio, Iohannem ter vocatum nec comparentem, per concilium curauerit deſtitui, & Leonem, ſe nihil agente, ſurrogari. Placatus Imperator, accipit iuſiurandum à Romanis, nullo ſe vnquàm tempore de Pontificatu intromiſſuros. Non tam citò dorſum illis obuertit, iterùm Leo pellitur, Benedictus ſurrogatur. Iā cōmotior redit Imperator: Vrbem ſolo minatur æquare, ni reſtituto in ſedē ſuam Leone, Benedictū dedāt. Quid facerēt? Videbatur quod cōminatur poſſe implere: Faciunt

unt imperata: Leonē collocant, Benedictū dedūt. Scribit idem Sigebertus, Benedictum priuſquàm dederēt, à Leone eſſe exarmatum, & omnibus ſacris ordinibus exautboratū, &, vt verbo illius vtar, exordinatum. Erat, vt diximus, in comitatu Imperatoris Adaldagus Hamburgenſis archiepiſcopus, Imperialis cancellarius, qui iam annum quintum aberat ab eccleſia ſua: reuocatus crebris ſuorum literis & lachrymis, cùm immiſcerent minas: qua re inſtitutus, ab Imperatore popoſcit miſſionem. Annuit Imperator, Benedictum illi commendans, vt ſecum ductum, perpetuò teneret in prouincia. Ità Adaldagus Benedictum quondàm ſummum Pontificem perduxit Hamburgum: ibiq́ paucis ſuperuiuens idem diebus, dolore animi confectus, diem ſuum obijt.

CAPVT XIII.

SIc teſtantur conſona voce Italicorum, Gallorum, & noſtrorum annales, ità monſtrat inſcriptio ſepulcri. Erubeſcant igitur, qui ex hoc die fabulantur martyrio fuiſſe coronatum Benedictum Hamburgi cum cardinalibus, ducibus, & comitibus: quam anilem delirationem pleniùs in noſtra Metropoli confodimus. Libet verba inſerere noſtrorum annalium: Reuerſus in patriam Adaldagus, duxit in comitatu ſuo Benedictum Papam ordinatum, ſed ab Ottone Imperatore depulſum, quem ille in Hamburgo mācipari præcepit. Archiepiſcopus verò ipſum cum magno honore vſque ad obitum eius detinuit: nam vir ſanctus literatusq́ fuiſſe dicitur: qui & dignus apoſtolicæ ſedis videretur Romano populo, niſi quòd per tumultum eſt electus, eiecto eo, quem ordinari præceperat Imperator. Igitur in ſancta conuerſatione viuens, aliosq́ ſanctè viuere docens, cùm iam Romanis poſcentibus à Cæſare reſtitui debuiſſet, apud Hambur-

gum in pace quieuit, IIII. Nonas Iulij. Erat autem ſupputatione annalium, concordante Euſebij continuatore, poſt nongenteſimum ſexageſimuſquartus. Et indè conuincitur error in ſepulcri eius inſcriptione, quæ temporibus non reſpondet. Intereà Imperator rebus in Italia pro tempore conſtitutis, deſcendit in Germaniam, & peregit Pentecoſtes ſolennitatem Aquiſgrani: Eò conuenerat omnis nobilitas de Imperatoris genere: Soror eius Gerberga, regina Franciæ: Soror Hadnida, vxor Hugonis comitis Pariſiorum, quorum filius Hugo poſteà regnauit in Francia. Mira ſolennitas & rerum pompa, pro Imperatoria magnificentia, ad conuentum tam magnæ lateq́ nobilitatis. Ibì Bruno archiepiſcopus Colonienſis, frater Ottonis legationem ſuſcipit in Franciam, ad componendos nepotes ex ſororibus. Compendij dum eſſet, in formula compoſitionis laborans, febre correptus, teſtamento ordinato, conceſſit è vita: Vir omni virtutum genere laudatiſſimus, qui & religioſam & ſecularem militiam pariter impleuit: non enim deerat eccleſiaſtico miniſterio, pariter à fratre conſtitutus gubernator Lotharingiæ: quæ iam diù prouenit per Ottonem Romano Imperio. Wilhelmus quoq́ Ottonis Imperatoris filius, archiepiſcopus Moguntinus, per eadem quoque tempora emigrauit.

CAPVT XIIII.

REmanſit Imperatori fixa de Magdeburgenſi ſede ſurrigenda ſententia, etſi temporaliter per Bernhardum Halberſtadenſem epiſcopum intercluderetur. Prouiderat iam Otto, vt ad eam rem ſummi Pontificis decretum haberet, etiam repugnante epiſcopo valiturum. Sed iam Bernhardus in fata conceſſit, ſucceſſorq́ illius, præſertim accedente Romani Pontificis ordi-

ordinatione, non iam ſe oppoſuit Imperatori. Hildewardus is erat: qui cernens ſummi Pontificis & Imperatoris in vnam rem concurrere conſenſum, nec potuit, nec debuit, nec voluit colluctari. Igitur de latiſsima ſua diœceſi permiſit noua Magdeburgenſi quantum ſat erat: conſtitutis limitibus ad vtranque, qui extant hodiè. Indè verò eccleſiam de Vallerſleue, quo illam pater eius fundauerat, tranſlatam, in Magdeburgo fecit erigi: omnibus indè prouentibus qui prioris erant eccleſiæ, indè pariter tranſlatis in nouam, & adauctis de Imperatoris munificētia. Tum verò migrare iuſsi fratres, inuiti abiêrunt: inq́; montem vicinum vrbi conceſſerunt: Ibi Imperatoris ope monaſterium quod floret hodiè, erexerunt, diù tamen eius rei triſtem repetentes memoriam. Per multos annos in vigilia beati Laurentij, qua emigrârunt, nudis pedibus eccleſiam ſuam, votis conſtricti, repetiuêre. Imperator autem nouam eccleſiam metropolitico ſplēdore in honorem ſancti Mauritij iuſsit dedicari, quòd eius ſancti patrocinio vteretur in prælijs. Sūt tamē qui ſcribant, inter crebra quæ geſsit bella, aliquandò nolente ipſo ſubuerſam eccleſiam aut monaſteriū diui Mauritij honore ſacratū, hanc tutelari ſuo ſancto feciſſe compenſationem. Transferri iuſsit ſanctū Adalbertū de monaſterio ſancti Maximini in Treueri ad archiepiſcopatum, quem ille ibì geſsit ad annos penè quatuordecim: Subiecitque illi epiſcopatus ſex ſuffraganeos, Mersburgenſem, Miſnenſem, Citzenſem, in Salæ fluminis ripa, Brandenburgenſem, Hauelbergenſem, & Porenenſem: qui an ſit in Lubucenſem tranſlatus, nō enuncio: Hoc compertum teneo, Lubucenſem ex Polonia in ditionem Brandenburgenſem ex legitimis cauſis eſſe tranſlatū. De Porena nihil vſq; hodiè compertū habui.

Per

Per quæ etiam tempora Wichmannus quidam ex auliſcis, cùm haberet nonnihil vndè ſibi malè ab Imperatore timeret, profugit in Wandaliam, gentem inquietam incitans, vt in Saxoniam faceret excurſiones. Iam Parthenopolim, ſiue Virginopolim mâlis, aut Magdeburgū vrbem Otto Imperator inſigniuerat, quæ Wandalis caput eſſet: Iam eccleſiam erexit in honorem diui Mauritij, cuius monaſterium in expeditione, quod diximus, euerſum eſt. Epiſcopum Adalbertum inibì fecit conſecrari, vt populum erudiret Wandalorū, & in fide Chriſti pariter & Imperatoris conſeruaret. Sed præualuit peßima machinatio Wichmanni. Egreſſos ad pugnam Wandalos Imperator excepit, & fortiter repulit verſos in fugā, cùm multi corruiſſent. Nec longè pòſt Wichmannus ille deſertor cùm inter Wandalos ageret, cœpit tædere populum incentoris. Inuentus eſt qui perfugam auferret de medio in gratiam Imperatoris: & paruerunt in reliquum dictis imperatisque.

CAPVT XV.

EXtitit cauſa qua iterùm Imperator in Italiam vocaretur: nam Leone VIII. ſubuerſo, Romani ſtatìm poſt Imperatoris abſceſſum, artibus ſolitis, quos oderūnt, de medio tollunt: Iohannem XIII. Pontificem ſimili odio inſectantur: Captum enim à tyranno, quem ad hoc inuitauerant, perduci ſinunt in Campaniam. Id cùm reſciſſet Imperator, non literis, non nuncijs agendum ratus, ſeipſum accinxit cùm exiret cum exercitu. Hermannum anteà præfectum inferioris Saxoniæ partium conſtitutum, cùm illum probè omnia adminiſtrâſſe comprobaret, ducali inſignitum honore prouexit, vt ſedeat cum principibus. Hic eſt ille ducatus, quem vſque hodiè adminiſtrant duces Saxoniæ, ad Albim habitan-

tes deuexiorem: Qui etſi ab olim latioribus terminis tenderetur, ab Henrico duce cognomento Leone ad eas anguſtias eſt perductus: quod ſuo tempore commemorabimus. Nouum autem principem nouis armis inſigniuit, laſurij coloris Leonem in albo donans, interiectis maculis per campum: quæ nunc arma Luneburgenſis ſunt ducatûs: Vndè coniectura eſt, eam quoquè ditionem tum extitiſſe in Hermanni principatu: Nam arma quæ nunc præferuntur Saxoniæ, aliam, quod dicemus infrà, præferunt originem. Tum verò Imperator aſſumpto ſecum Ottone filio, quem ſuperiori tempore regem Aquiſgrani Germaniæ iuſsit coronari, ad Italiam peruenit, Romamq́; petijt. Effuſi vrbe Romani, Imperatorem quanto poterant honore inuexerant. Blandiores erant in obſequio, quos maior in Pontificem culpa conſtrinxit. Diſsimulanter omnia Imperator initiò habuit, donèc in ſtationes ſuas milites collocarentur. Vbi omnia ex ſententia conſtitêre, iubet acciri populum: ventilari quæſtionem de malè habito Pontifice. Culpati conſules cum præfecto: inſimulati decarchones, qui ex populo allecti decem numero, ſenatũ egerunt. Relegati in Germaniam conſules: à trabe appenſi decarchones: ipſe præfectus ludibrio habitus per vrbem: cùm flagris cæderetur, miſſus eſt poſt conſules in Germaniam exulaturus. Saraceni tum in Calabria & Salentinis erant, foti à Græcis, vt Imperatorem Ottonem deterrerent, & Italiam pro ſuo tenerent principatu. Ottonem tum varijs in locis, multisq́; prælijs conflixiſſe, etiam Italici ſcriptores teſtantur: ſed non vnam omnes aſſerunt cauſam. Alij non aduersùs Saracenos duxiſſe Ottonem contendunt: ſed in Græcos Italiæ incolas, qui deſponſatam Ottonis filio Nicephori Conſtantinopolitani Imperatoris filiam

tra-

tradi à patre prohibebant: Vtcunquè fuerit: prælio illis ex quacunque cauſa Imperator congreſſus, eos fudit, ac penè omni Calabria Apuliaq́ expulit. Quin inſupèr Cõſtantinopolitanus populus amiſſarum de Italia prouinciarum iacturam in Nicephorum referens, qui ſponſam filiam marito tradere noluerit, arreptis armis illum interfecit, ac Iohanni filio Imperium demandauit. Certum eſt autem omnium teſtimonio, Ottonem II. primi filium, Theophaniam Iohannis Imperatoris Conſtantinopolitani germanam accepiſſe coniugem: quam Iohannes XIII. Romanus Pontifex ſimul cum marito in Lateranenſi patriarchio coronauit: nam Otto pater, filium Ottonem, re in Saracenos Græcosq́ benè geſta reuerſum, conſortem adſciuit Imperij: voluitq́ Imperatorem à Romano populo, ex priſca conſuetudine acclamari: Quem tum Pontifex inunctum, Imperiali diademate inſigniuit: Eaq́ in Ottonis II. coronati celebritate, Iohannes Pontifex Capuanã eccleſiam ad Pandulphi principis merita, metropolitanam conſtituit. Indè in Germaniam Imperatores mouerunt per Gallias.

CAPVT XVI.

HErmannus interìm Germaniæ nouus dux, cùm eas teneret partes commendatas, quæ Wandalis obiacent & Albi flumini, penè omnia poſſedit quæ nunc tenet dux Luneburgenſis, & dux inferioris Saxoniæ. Extruxit autem arcem in montem, appellauitq́ Luneburg: Non, vt fabulantur imperiti, ab idolo Lunæ, quod ibi ſacrauerit Iulius Cæſar, aut neſcio quis alius: hoc enim fabuloſum ſuprà cõuicimus: Sed à vicino loco Lune ad riuum Elmenow, vbi nunc degunt ſanctimoniales ab aliquot ſeculis. Sic enim accipiunt arces vocabulum, vel à loco fundationis ſuæ, vel ex propinquis qui nomi-

nominatior eſt. Hũc ego nouum ducem Saxoniam quoquè Tranſalbianam tenuiſſe crediderim, quòd limitaneus eſſet ad vicinas Danorum Wãdalorumq́ nationes arcendas ab incurſionibus, quas Normãni Dani crebras fecerant ſuperiori ætate, cùm à Ludouicis, Carolis, Arnulpho, Reginberto, alijsq́, quos ſuprà commemorauimus, proceribus retrò pellerentur: Nunc verò poſtquàm permiſit rex Otto Danorum regi Sleſwicum, in quo pater eius marchionem creauerat, opùs erat præſide ac duce, qui limites regnorum ſeruaret. Terram verò Brunſwiccenſem, quæ poſteà in ducatum erigitur, & rursùs Gottingenſem, & quæ Tranſſyluana dicitur, cum terra Wittenbergenſi, quæ nunc ſuperior dicitur Saxonia, & omnẽ Miſnam Turingiamq́ tum Saxonici iuris, pro ſe ac poſteris ſeruauêre Imperatores: Alioquì ſtultum fuerit ditare extraneum, & ſuos exhæredes facere. In hac arce noua nouus dux vt religioni inſeruiret, gratus Deo qui illum prouexerit, vt ſuſceptus de puluere priuatæ familiæ, ſederet cum principibus, monaſterium inſtruxit ad arcem, in honorem ſancti Michaëlis archangeli, ſub regula diui Benedicti, transferens abbatem primũ Ludericum de cœnobio S. Pantaleonis ex Colonia.

CAPVT XVII.

ERat poſt natũ Chriſtũ annus DCCCCLXXIIII. *cùm Imperator Otto Paſchæ ſolennitatem in vrbe Quedelenborg cum filio, principum magno conuentu peregit: & multa conſtituens in prouincias, reſpexit inprimìs Magdeburgenſem vrbem & eccleſiam, quia illam requiei ſuæ prouidit. Inſignem virum Adalbertum primum illi fecit ordinari, vt diximus, archiepiſcopum: illique ſubiecit omnes epiſcopatus per Wãdaliam, quam tunc dixêre Sclauoniam: Erat tamen*

epiſco-

epiſcopatus in parte Tranſalbina Wandaliæ in loco Aldenborg, Hamburgenſi ſubiectus: is autē poſteà tranſlatus eſt, vt in Wandalia diximus, Lubicam. Maritima autem reliqua Wandaliæ necdùm ad fidem Chriſti peruenerant: in quibus Zwerinenſis, Ratzeburgenſis, Caminenſis diœceſes terminos ſuos habent longè pòſt limitatos. Tertia autem feria, quam vocant diem Martis, ante Pentecoſten eius anni, venit Imperator ad locum qui dicitur Mimlewa: Proxima nocte tranſacta, hora conſtituta lætus ad menſam conſedit: Veniente tempore, veſpertinis laudibus interfuit: ſed peracto Euangelico eius officij cantu, cœpit æſtuare, ac ſpiritu fatigari: Quod cùm intellexiſſent principes circunſtantes, impoſuerunt eum cubili: inclinantem autem caput quaſi iam defeciſſet, refocillârunt: expetitisq́ ſacramentis eccleſiæ, & cum ſumma veneratione perceptis, ſine gemitu cum magna tranquillitate ſpiritum Domino reddidit, Nonis Maij, quarta feria ante Pentecoſten. Indè tranſportatur in cubiculum: & cùm iam ſerò eſſet, tranſitus eius populo enunciatur. Cuius corpus magnis lugentium exequijs à filio rege tranſlatum eſt in ciuitatem, quam ipſe extruxit, Magdeburgum: ibiq́ honorificè tumulatur. Extat hodiè ſepulcrum eius in crypta. Aiunt, qui ætate noſtra viderant, corpus eius poſt annos ſupra quingentos ità balſamo ſtare firmatum, vt velut in ſella conſideat illæſum: Cuius tumulus vt magnificè renouetur, expoſcunt egregia illius principis in Saxoniā, primùm patriam, deindè in omnē Germaniam, demùm in omne Imperium & vniuerſam eccleſiam catholicam, merita: Romanum enim Imperium ab illo magnificè propagatum, exquiſitum honorem, & perenne memoriale ſuo iure depoſcit, vt eius in terris memoria permaneat diuturna:

turna: &, ſi fieri poßit, ſempiterna: quem ad meliora regna rex tranſtulit immortalis.

CAPVT XVIII.

OTto II. patri filius ſuccedit in regno & Imperio: immò iam viuenti, & regnanti, & imperanti, vt voluit, acceßit, decedenti autem patri ſolus ſuccedit: nam frater Ludolphus natù maior, iamdudùm conceßit in fata. Henricus autem Bauarorum dux, frater patruelis huius Imperatoris, nonnihil rebellionis oſtendit Imperatori, & vſq; ad arma diſſenſio proceßit: ſed edomitus malis, ceßit Ottoni, ac in ius eius nihil repugnãs conceßit. Indè Imperator conuertit arma in Wandalos, qui Ottone I. vita functo cornua erexerũt: vt fieri ſolet ſemper motus initio nouorum vbiq; regnorum: Sed didicerunt malo ſuo non temnere diuos: Superueniens enim rebellibus, motus eorum compreßit, coëgitq; dicto parére. Hæc fuêre initia noui in Germania regis. Deindè ſuper Lotharingiæ regno (quod Gallici ſcriptores vocant Auſtraſiam, ex Germania mendicato vocabulo, quod in Orientem vergit à Gallijs, ducatus quoquè Metenſis nonnunquàm inſcribitur: ſed iam præualuit conſuetudo & obtinuit, vt Lotharingia appelletur) Imperatori cum rege Franciæ Lothario fuit contentio. Erat Lotharius Gerbergæ filius: ea fuit germana Ottonis I. Igitur conſobrini Otto Imperator & Lotharius rex Franciæ, de Lotharingia arma ſumpſerunt. Prior Lotharius, cùm Otto necdùm quicquam moliretur, pacato agmine venit Aquiſgranum: cùm Imperator nihil hoſtile proſpiciens, ibi cum coniuge moraretur: Capitur de repentè vrbs tota. Imperator cum familia vix elabitur: Ad prædam ſparguntur milites Franci: aceruatiſq; omnibus, quæ vel de apparatu Imperatoris, aut vniuerſa vrbe

poſſent corradere, exaturati redeunt in Franciã: quem nõ longo interpoſito tempore Imperator Otto cum magnis copijs inſequitur: Caſtra è cõſpectu Lutetiæ Pariſiorũ ponit: Fit eruptio à ciuibus: conſerũt manus: cadunt vtrinq; nõnulli, inter alios nepos Imperatoris. Suburbia ciuitatis exaſperat⁹ Otto incẽdit. Nec moratur Lotharius, cũ Hugone Magno, & Hẽrico duce Burgũdiæ hoſtẽ aduſq; Iſaram fluuiũ inſequi: vbi atrociſsima inſtituta pugna, tam multis vtrinq; occiſorum cadaueribus riuus oppletur, vt à conſueto fluxu Iſara impeditus, in agros ſeſe effunderet. Hoc tam cruentum bellum, inter ſanguine coniunctiſsimos, mirum quomodò tam acerbum contigerit? Erant enim Lotharius & Hugo ex geminis Ottonis I. ſororibus nati, huius ſecundi conſobrini. Sed quid non cogit habendi amor? qui chariſsimos inuicèm ſæpè fratres commiſit. Pacatis demùm regibus, Auſtraſiam, cuius cauſa bellum gerebatur, Ottoni Lothario, reclamantibus multis regni proceribus de Franciæ, permiſit: repugnante etiam Hugone Abbate, qui indè accepta occaſione, regnum quæſiuit & occupauit. Nam Lotharius non indè diù conceſsit in fata. Appellatus eſt autem Hugo per contumeliam cognomento Abbas, quòd ſe rebus monaſteriorũ, quas plures illis eſſe, quàm opùs videri dixit, implicuit, ſeipſum Abbatem appellans.

CAPVT XIX.

SVſtulit autem Otto ex coniuge filium Ottonem, & tres filias: quarum vna in Gandershem, altera in Quedelenborg præſidatum accepère: malentes in virginea puritate ſeruire Deo, quàm tyrãnidi ſeruire maritorum. Frequentes autem ſententiæ ſuæ, & quas imitarentur ſui generis authores, plurimas, & quæ illarum ſequutæ ſunt exemplum, habuère crebriores. Tertia, cùm eſſet inter ſacras virgines in Ratiſpona, incertum

habens quid ſequeretur, rapta eſt ab Vdalrico Bohemiæ duce, qui illam coniugem depoſcebat. Pater exempli perniciem deteſtatus, ſimul iniuriam reputans atrociſſimam, quòd auderet vir barbarus in Imperatorem Romanum hoc, quod priuati in priuatum ſine ſummo ſcelere non committerent, armauit ingentes copias, & ſequutus raptorem in prouinciam eius, igne & ferro cuncta vaſtabat, fœdabátque. Occurrerunt Bohemi vim prohibituri: Caduntur miſerè: Ipſe Vdalricus ad interiora prouinciæ perueniens, raptam orabat, vt ſe interponeret, patrem exorans, vt generum non degenerem dignaretur agnoſcere: non indecorem futurum regno, modò primæ piacula culpæ remittat. Puella ad patrem progreſſa, exorabat iram poneret: ſe, quandò ità viſum ſuperis, Vdalrico permitteret vxorem. Venit ſub aſpectum dux ipſe, & genibus prouolutus, veniámque precatus, impetrauit. Hoc tempore idem Otto reliquias diui Stephani ex Italia productas, in eccleſiam Halberſtadenſem ad honorem beati martyris ibi patroni, decenter iuſſit collocari. Intereà oritur grauis inter fratrueles ſimultas, Ottonem Imperatorem, & Henricum ducem Bauariæ. Imperator, ſubmiſſis qui rem per inſidias agerent, capi iuſſit Henricum, & aliquandiù captum tenuit. Wandali quoquè, nè quid deeſſet turbationis, quos pater Otto imperata facere coëgit per ſua tempora, nunc rebellârunt: in quos Cæſar armauit Saxones ſuos, & ad internecionem obuios cecidit. Ingens multitudo proſtrata memoratur, triginta millia ſeptingenti. Qua victoria exhilaratus Imperator, veniã dabat fratrueli, laxãs vincula eius, vt in reliquum tempus illum haberet obſequentiorem. Ferunt nonnulli, quod apud me fidẽ tenuem habet, hunc Ottonẽ tributo

adegiſſe Lombardos, vt quotannis perſoluerent Imperatori tributi nomine libras auri ducentas. Id aurum fertur collegiſſe Wilhelmus archiepiſcopus Moguntinus Imperatoris huius germanus frater, annis tribus continuatis. Indè conflatam crucem auream, qua condecorauerit vſq; hodiè eccleſiã Padeburnenſem. Primùm, quis credat auri talẽta pontifici permiſſa? deindè, in crucem conflata? Demùm, quod eſt omnium alieniſſimum, in longinquam eccleſiam, et ſuã minorem, eſſe ea dona collata quis feret?

CAPVT XX.

INtereà Imperatores Conſtantinopolitani, nullo affinitatis ad Ottonem habito reſpectu, cùm intelligerẽt Ottonem grauiſſimo in Francia bello implicari, vndè ſe non facilè explicaret, conſtituerunt prouincias, quas de Italia Nicephorianis temporibus amiſerunt, recuperare. Otto verò, poſteaquàm Lotharingiam receptam, iniuriasq; apud Aquiſgranum acceptas vltus eſſet, pacemq; cum Lothario rege firmauiſſet, veniens in Italiam, & vxorem ſecum ducens Theophaniam Tauriſienſes attigit, quandò de leuirorum ſuorum impetu certior eſt factus. Tradunt nonnulli ſcriptores Ottonem priuſquàm in Græcos duceret, copijs Hadriatico traductis, Sclauoniam ac Dalmatiam inuaſiſſe, magnaq; in illis regionibus Græcorum præſidio deſtitutis, rerum præda, & mortalium cæde commiſſa, Romam ſe contuliſſe: Eo cùm perueniſſet, repentino tumultuarioq; delectu per omnes Italiæ regiones, ingentes copias coactas, ad diem conuenire iuſſit: & cum Germanorum, Gallorũ, Lombardorum, & aliorum Italiæ populorum, immenſo exercitu Roma profectus, prima ad Beneuentum cepit ſtatiua: Quò cùm Romanorum copiæ perueniſſent, datas

quoq;

quoq; à Beneuentanis, Capuanis, Neapolitanis, & Salernitanis turmas, in ordinem præmitti curauit regionum gnaros: facto poſteà agmine profectus, non priùs quadrato exercitu cœpit incedere, quàm Apuliam eſt ingreſſus. Apud Baſentellum exercitus hoſtiles ſunt obuiàm facti. Ibi inſtituta pugna, Græci Imperatores, Saracenos multos habuêre conductos: & cùm pugna conſereretur, primi Romani, & deindè Beneuentani, ſigna deſeruêre, nulla vi hoſtiles vultus ferre potentes. O viuidam illam quondàm priſcorum Romanorum virtutem: O nomen ſpecioſum in vmbra. Horum fuga conſpecta, cæterorum fregit animos. Saraceni Græciq; grauiores indè incubuerunt, donèc fuſæ diſsipatæq; ſunt omnes Imperatoris Ottonis copiæ. Quo in prælio occiſis penè ad internecionem legionibus, & Romanus Imperator, & omnis Italia neruos omnes ità amiſit, vt facile Græcis & barbaris fuerit, ſi victoria vti ſciuiſſent, Roma omniq; Italia potiri. Hæc eſt illa colluuio molliſsimarum gentium. Quòd ſi longè paucioribus ex Germania copijs fretus fuiſſet Imperator, non hoc Imperij detrimentum cum dedecore incurriſſet: indubitatam victoriam, vt ſemper aliâs Maiores ſui, ipſeq; reportâſſet. Emòlliuit iam Italos clementia cæli, poſtquàm ille ab alto prominens fauor numinum ſubtractus abſceſsit. Otto Imperator fugiens, cùm repentè ad littus ſcaphæ ſe commiſiſſet, à piratis quis eſſet ignorantibus interceptus eſt, inq; Siciliam perductus: ſed ibì agnitus, ſeſe Siculis, ingēti promiſſa pecunia, liberari, Romamq; perduci optauit, obtinuitq;: & de piratis ſumptum eſt à Siculis ſupplicium. Cùm Romam perueniſſet Otto, perquirendis contrahendisq; fracti exercitûs ſui reliquijs diligenter operam impendit: Et quia copiarum præſidio deſtitutus,

in deſertores ſignorum Romanos animaduertere non audebat, iram in Beneuentanos exercuit: etenim integris, qui turpi fuga prolapſi in vrbem redierant, cæteros addens Romanos qui arma ferre potuerunt, tanquam hoſti aliquo in loco ſe oppoſiturus, ſimul cum reducibus ex conflictu eduxit: & Beneuentanos adortus imparatos & nihil tale timentes, vrbem cepit, ſpoliauit, incendit: perq; eam occaſionem abſportatas diui Bartholomæi reliquias, Romam in inſula Iouis primò dicta, & poſteà Lycaonia locatas ferunt. Ottonem, Beneuēto deleta, in vrbem Romam reuerſum, nihil prætereà rerum nonnulli tradunt peregiſſe: Inq; decimum vſq; annum poſt patrem tenuit Imperium: & morbo ex labore contracto, accedente graui ignominia, quam etiam Imperatrix fertur auxiſſe, cùm victo illuderet, diem ſuum obijt Romæ, honorato conditus ſepulcro apud ſanctum Petrum: Anno poſt natum Chriſtū nongenteſimo octogeſimoquarto.

CAPVT XXI.

SVnt authores, qui hunc Ottonem cùm in Italia eſſet, Saraceniq; in mari digraſſarentur, populantes omnem Chriſtianam ditionem, armâſſe nō contennendam claſſem, & obuium hoſtibus profectum, manus conſeruiſſe cum illis: tantumq; ſanguinis eſſe fuſum, vt decoloratū indè magna parte mare cerneretur: ſed ipſum cum toxico venenatoq; telo percuſſum, ſemper vulnus ad mortem vſq; habuiſſe: nec enim multo pòſt tempore in fata conceſſiſſe. Fine autem Ottonis II. ex more celebrato, Germani proceres, qui tum Romæ frequentes aderant, de ſucceſſoris electione agere cœperunt: Variantibuſq; inter eos ſententijs, alij Henricum Bauariæ ducem, itidèm de ſanguine Saxonum, fratre Ottonis Henrico natum, cuius etiam filius inſequutus eſt Ottonem

nem III. Imperio præficere voluerunt, quòd tempora maligna virum depoſcerent, inſolentia Saracenorum, & ſuperbia Græcorum vehementer de nouiſſima victoria in Ottonem adaucta. Alij verò non diſcedendum putauerunt ab recta Ottonum linea, merito ac recordatione I. Ottonis Imperatoris optimi. Non defuerunt Romani ciues, qui reſumendum à Romanis Imperium, nec diutiùs exteris regibus permittendum cenſuerunt: Si non habeat vrbs Roma qui ſine inuidia poſſideat, petendum aliquem ex Italiæ principibus. Inter huius autē ſententiæ authores vehementiſſimus incumbebat Creſcentius Numentanus. Cùm verò ea primùm ſecretis in conuētibus ſunt dici cœpta, deindè per vicos & compita palàm ſunt elata, perterriti proceres Germani, in Ottonē III. ſecundi filium, conſenſerunt.

CAPVT XXII.

OTto III. ſecundi filius, primi nepos, procerum, qui tum Romæ erant, conſenſu Imperator creatur. Henricus Bauariæ dux, intellecta Imperatoris morte, puerum Ottonem in Germania agentem, qualicunq; occaſione in ſuam accepit poteſtatem, quô paratior illi via maneret ad Imperium perueniendi: Sed principes de manu illius puerum extraxêre. Intereà Lotharius rex Frācorum etſi antè Lotharingiam abnuiſſet, eamq́; perpetuò Ottoni & ſucceſſoribus permiſiſſet, audita tamen Ottonis II. morte, ad eam recuperandam contendit, quô fratri Carolo dignum ſe principatum conferret: Virdunum cepit, & eius vrbis comitē in ſuā redegit poteſtatē, vltra etiā proceſſurus: Cùm tamē videret totius Imperij vires ſibi intētari, facilè reddidit quæ cepit. De regno aūt Francorū per ea tēpora magna contētio fuit, cū Carol⁹ Lotharij defūcti frater illud peteret, et Hugo

Pariſiorum comes cognomento Magnus, & item Abbas, illud ſibi vendicaret. Erant ambo, vt diximus, ſororibus Ottonis I. progeniti: Sed tum Hugoni regnum ceſſit: & poſt illum filio eius Roberto: ſic primùm egrediens lineam Caroli Magni, in qua ſupra ducentos annos permanſit. Otto autē puer cum proceribus, rebus Germaniæ componēdis annis vndecim intenderat: vt interim robuſtiore ætate accedente, par magnis in Italia rebus gerendis poſſet videri. Quo tempore Creſcentius Numentanus conſulem ſe titulo præferens, vrbis dominium in ſuam traducere curauit poteſtatem: Qui obſequentem ſibi minùs quàm voluiſſet Pontificem Iohannem XV. in eam dignitatis ſalutiſque deſperationem adduxit, vt vrbe ſecedens, in Hetruriā ſe reciperet. Eò Pontifex cùm veniſſet, animis per vitæ ſecuritatem reſumptis, Ottonem III. Imperatorē per nuncios literáſque orare cœperat, vt Sedi apoſtolicæ, & oppreſſæ vrbi Romæ opem debitam afferret. Id verò cùm reſciſſet Creſcentius, Pontificis agnatos conſanguineóſque, & quoſque amicos mittens oratores, apud illum peruicit, vt Romam rediret: impleuitque factas pollicitationes Pontifici Creſcentius, quòd illi Romæ appropinquanti, cum ſenatu magiſtratibúſque & honoratis quibuſque obuius in faciem cernuus pedes oſculatus eſt: Introductum poſitúmque in ſedem ſemper veneratione debita eſt proſequutus. Eius Iohannis anno pontificatus nono, Ottonem III. in Italiam primùm veniſſe, & à Creſcentio Numentano cæteriſque Romanis ſumma cum obedientia admiſſum in vrbem fuiſſe, tradunt Italici ſcriptores: erátque is regni ipſius vndecimus.

CA-

CAPVT XXIII.

QVo tempore in inferiori Saxonia Hermannus dux ab Ottone I. ad Albim conſtitutus, diem ſuum obijt, annis & virtutibus plenus: qui nobilitatem primus in ſuam intulit familiam, relicto filio Bennone virtutum ſuarum imitatore, & ditionis promeritæ iuſto ſucceſſore: qui accepta vxore principis, vt ferunt, Stetinenſis filia, bono patre non degener filius, dignus habebatur. Mirum verò cùm per id tempus omnis illa Wandalorum prouincia idolis ſeruiërit, Christianum principem ex gentilitate iniſſe connubium. Potuit hoc ſuggerere pietas, vt ad Chriſtianiſmum flecteret affinem ſuum: Potuit etiam tum ad tempus Chriſti iugum gens illa ab Ottone perdomita, perferre, quod poſteà reiecerit. Verùm ex illa qualicunque coniuge ſuſtulit filios Brunonem, Bernhardum, Thietmarum: Bruno in teneris deceſsit: Bernhardus ducatum poſt patrem adminiſtrauit, Thietmarus comitatum: Illum arbitror Tranſalbinum, quem vocant Stormariæ: cui contermina eſt Holſatia cum Thietmarſis. Quæ tres ditiones ſine controuerſia ab omni retrò memoria ſemper Saxonibus paruêrunt: Nam cum Wedekindo duce concurrerat in ea ditione, vt diximus, Albion: & poſt illum Carolus Magnus præfecit quendam Ottonem: poſt quem non alium legimus præſidem, præter hunc Thietmarum comitem, Bernhardi ducis fratrem. Adaldagus quoquè Hamburgenſis pontifex ad hæc vſq; tempora peruenit, vir grandæuus, & qui per annos quinquaginta trium Ottonum Imperatorum curias ſequeretur, cancellariam adminiſtraret, & multa, quæ extant, Imperatorum nominibus Decreta & Conſtitutiones conceperit. Florebant res plurimùm Saxoniæ: nam Imperatores latè

dominantes, & frequentiùs in Italia diuerſati, nullis eam impenſis grauioribus onerabant. Sedit tamen aliquandiù Otto III. *priuſquàm in Italiam aſſcenderet, in Hildesbuſen: ibiq́ Præcepta fecit, Conſtituta edidit: vt intelligerent, qui in extremo eſſent Imperij limite, ſe quoq́ Imperatoribus ſuis curæ eſſe. Tribuit hoc memoriæ primorum in Chriſtianiſmo principum Saxoniæ memoriæ: qui, vt ſuprà oſtendimus, ibi vixerant & mortui ſunt: Effecit quoq́ hoc grandæui ſenis domini Adaldagi archiepiſcopi inſtantia, vt viſendum aliquandò ſubditis præberet Imperatorem, quò magis eos in fide & obedientia contineret.*

CAPVT XXIIII.

QVamprimùm verò Imperator Otto Italiã pertranſiens, Romam attigit, duces Capuanos Beneuentanosq́ Romanis obluctantes, armis coëgit Imperata facere. Sed tum Iohannes, qui Ottonem vocauerat, viuendi finem fecit: Nec vlla accidit, ſicut fieri ſemper ferè aſſolet, cleri populiq́ diſſenſio in deligendo Pontifice: quòd Otto Imperator Gregorium V. ſibi ex Saxonum gente propinquum, iuſſit, obtinuitq́ Pontificem declarari: à quo breui pòſt Imperij benedictionem diademaq́ accepit: Eiusq́ facti celebritate finita, Otto Imperator archangeli Michaelis ædem quæ eſt in Gargano monte, votis ſe exoluturus, quæpridèm emiſerat, inuiſit: Indè Romam reuerſus, breuì ſe contulit in Germaniam. Tulerant iniquo animo Romani, Pontificis per metum factam creationem: nec id diſſimulare poterat ferox, ſed ad bella mollis, populus. Quarè vixdùm Italia exceſſerat Otto, per Gallias in Germaniam acceſſurus, cùm Pontifex Gregorius minis & maledictis exterritus, ac magis (vt putant Italici) quàm debuit animo con-

conſternatus, vrbe clàm exceßit: Et cùm Iohannis prædeceſſoris ſui exemplo aliquandiù in Hetruria conſediſſet, nec illum populus Romanus ſupplex reuocaret, Ottonem III. *adÿt in Germania ſedentem. Intellexerunt verò tunc Romani, quòd ea concitus indignitate Imperator, Romam furens rediret: quamobrèm rei ſuæ viribus multo minùs quàm oportuerit perpenſis, temerarium cepêre conſilium: Etenim Creſcentium curantem, & vt alÿ volunt, recuſantem, inconditis clamoribus conſulem creauerunt: permiſſa illi poteſtate: vt, nè quid res Romana pateretur detrimenti, prouideret. Isq́ Iohannem quendam Græcum, epiſcopum Placentinum, literis ornatißimum, &, vt alÿ ſcribunt, pecunÿs affluentem, Romanum Pontificem declarauit: Eſtq́ hic Iohannes, quem alÿ non legitimè electum, ſupprimunt: alÿ* XVI. *aut* XVII. *inſcribunt. Creſcentius indè futuris proſpiciens, quæ timerentur ab Imperatore, periculis, muros vrbis portasq́ inſtaurauit: & moli Hadriani, caſtello ſancti Angeli appellato, tot tantasq́ addidit munitiones, vt poſteà ſemper, & vſque ad hæc tempora arx Creſcentÿ, & crebriùs quàm ſancti Angeli appellaretur. Venit interìm Otto Imperator, & magnis fretus quas adduxerat copÿs, vrbem penè in circuitu obſedit. Tum verò populus furoris, quem creando conſuli oſtenderat, oblitus, pacem miſericordiamq́ Imperatoris ſupplex orauit: Et cùm impetrâſſet, patentibus etiã Creſcentÿ iuſſu portis, Germani admißi ſunt. Tunc & Iohannes Pontifex præſidÿ ſimul & conſilÿ inops, cum Creſcentio ſe in munitißimam ſancti Angeli arcem abdiderunt: de qua aliquandiù ab oppugnationibus paruo negocio ſunt tutati. Cúmque obſidionem oppugnationémque longo duraturam tempore non magìs*

Ger-

Germani quàm æmuli ſimul & perfidi, ciues oſtenderent, dolo victus fertur Creſcentius, quem nulla vis ſuperatura videbatur: Spe enim ſalutis data, ambo vt ad Imperatorem irent, exeuntes medio itinere intercipiuntur: & Creſcentius quidem captus, Iohannes oculis eſt orbatus. Creſcentius iumento auerſus imponitur, & vrbe circunuehitur: poſteà eum, ludibrio eius exaturati, confodiunt.

CAPVT XXV.

GRegorius ad vndecimum, quo abſuerat, menſem reſtitutus, acerrimam de accepta à Romanis iniuria vltionem ſumpſit: Paulò enim poſtquàm redierat, eam fecit de Imperatoris electione ſanctionem, quam hucuſquè per annos iam quingentos ſeruatam videmus: Solis licere Germanis qui indè electores ſint dicti, principem deligere: qui Cæſar tunc & Romanorum rex dictus, ſi à Romano Pontifice coronabitur, Imperator Auguſtus appelletur: Sintq; hi electores, Moguntinus, Treuerenſis, Colonienſis archiepiſcopi: Palatinus Rheni comes, Dux Saxoniæ, Marchio Brandenburgenſis, Rex Bohemiæ. Diſtincta ſunt autem inter eos officia, vt tres archiepiſcopi ſint ipſius Imperij cancellarij: primus per Germaniam, ſecundus per Galliam, tertius per Italiam. Marchio camerarius, Comes dapifer, Dux portitor enſis, Rex Bohemiæ pincerna. Sed iſta magis diſcreuit Carolus IIII. *quàm ſint initiò conſtituta, adiecitq; regem Bohemiæ. Otto autem Imperator Romæ agens, cùm de ſtatu regni diſponeret, in contemptum venit Romanorum: obſiderunt enim illum in palatio, milites quoſdam illius occiderunt: vix aſtu & ingenio Henrici ducis Bauariæ educitur pactionibus ſimulatis. Romani per ætatem illam, inualidus ad arma populus,*

pulus, & tamen ingenio varius & inconſtantiſſimus, ſemper res nouas moliebantur: faciles ad inchoata, impotentes ad exequendum. Ottonem verò tunc in Germaniam rediÿſſe multi tradunt. Gregorium verò ſtatìm poſt Imperatoris abitum diem ſuum clauſiſſe. Poterat hoc non dubÿs argumentis antè cognoſcere, Papam Saxonem non diù victurum inter oſores Italos: qui non tam vitæ reddendæ, quàm adimendæ, ſunt magiſtri. Interìm Saxonia, & ei contermina Wandalia, pace tranquilla gaudebant: per Wandaliam eccleſiæ inſtauratæ, conſtructa monaſteria, & fides Chriſti excreuit.

CAPVT XXVI.

HIc Otto III. *coniugem habuit Mariam, filiam regis Aragonum, fœminam ſibi non ſatis, vt ferunt, temperantem. Iniecit oculos cuidam nobili, quē vocauit in amplexus. Horruit ille crimen, & quibus potuit verbis ſe de manu fœminæ excuſſit. Cōtempta vertitur in furorem: & crimen quod conceperat, vertit in innoxium: accuſans illum apud Cæſarem, de pertentata ab illo ſua pudicitia. Facilè Cæſar credidit: (vt ſunt mariti in zelotypiam procliui) Iuſſit mox vinciri accuſatum, & gladio cædi. Ille moriturus innocentiam ſuam Deo commendabat: vxorique queſtus, cum lachrymis ibat ad mortem. Caput viri coniunx rapit & amplectitur, nemine obluctante, quòd iuſto dolore torqueretur: Obſeruabat deinde Cæſarem pro tribunali ſedentem, & accurrens acclamabat, fœmineo vlulatu poſtulans de iniuſta & iniquiſſima oppreſſione iudiciū: Cúmque miſerabiliter eiularet, verſus in eam Cæſar, ait: Quis te mulier tantoperè læſit? quis oppreſſit? Tu, inquit illa, ô Cæſar: & proiecto in medium capite, Hūc, inquit,*

inquit, mihi virum per ſummam iniuſtitiam abſtuliſti: & in promptu tenens ferrum ignitū, in conſpectu omnium pertulit illæſa: Quàm, inquiens, ego immunis ſum ab igne, tam erat maritus à crimine quod imputabatur. Stupuêre qui aderant: nam & in memoriam reduxêre qui viderant, lac pro cruore profluere, cùm miles ille gladio cæderetur. Cæſar miratus, vbì rem diligentiùs perquirit, reperit ab Imperatrice per calumniam accuſatum innoxium virum: & zelans pro iuſtitia, reginā iuſsit concremarì: Seq́ꝫ qui præcipitâſſet ſententiā, magno ære mulctauit, rependens mulieri pro morte viri aliquot arces. Nec poterat diù occiſor conſolationē accipere, quòd ſeipſum de præcipitato iudicio ſeueriſsimè damnaret. Nec multo pòſt tempore, iterùm Romam, incertum quibus ex cauſis, proficiſcitur. Romani verò ab illo à ſententia ſua per vim deiecti, imperata facere adigebantur. Igitur quem armis ſuperare non poterāt, alio genere perditionis intentato, ſubuertere contendebant. Vxor quondàm Creſcentij, mulier procax, Imperatoris in ſe animum pellexit: & perindè miſſo poculo, neſcio in quos vſus vt prætenderat confecto, Imperatorem veneno extinxit. Mortuus eſt ergò Imperator Romæ: ſed cadauer, exectis viſceribus, vt imputribile maneret, reductum eſt in Germaniam. Mirum hîc ſilentium de milleſimo Chriſti anno, nulla ſolennitate, quod ſit ſcriptum, peracto: vt ad exemplum ſaltem veterum Romanorum ſeculares ludi, qui in centeſimo quoq́ꝫ vrbis anno exhibebantur, tum ſolenniter leguntur peracti. Nam milleſimus vrbis annus ſub Philippis Imperatoribus multiplici pompa eſt celebratus. Milleſimus autem Chriſtianæ ſalutis annus, toto ſilentio dilabitur, ſub Pontificio Silueſtri II. & Imperio Otto-

nis

nis III. *Iubileus autem annus necdùm venerat in mentem Pontificibus, vt eo inſtituto, quo præſens quingenteſimus poſt mille peragitur, celebraretur. Boniſacius* VIII. *anno trecenteſimo poſt milleſimum primus illum inſtituit. Vtinàm ſolius pietatis gratia. Sed hic fuit exitus Ottonum trium, ex quibus tertium, Italici nonnulli magnæ tyrannidi inſcribunt, quòd Romanis rebellantibus non ceſſerit, neque pepercerit.*

CAPVT XXVII.

Henricus Bauarus, Ottonis I. *ex fratre Henrico nepos, origine Saxo, etſi principatum teneat Bauariæ, primus ab Electoribus in vim nouæ Conſtitutionis electus & aſſumptus eſt Imperator, anno poſt mille ſecundo. Nam Henricus frater Magni Ottonis genuit Henricum & Brunonem filios. Henricus patri ſuccedit in Bauaria. Bruno redijt in Saxoniam, & ibì parte ditionis illi permiſſa, tenuit Meluerode & Hogeworde, titulúmque ſumpſit, vt marchio Saxoniæ diceretur, quandò titulum ducatûs Saxoniæ teneret Hermannus & filij eius. Hic Bruno genuit filiũ Brunonẽ: qui ex relicta Lupoldi ducis Sueuiæ, quæ erat filia principis de Zwerle, & peruenit poſteà ad nuptias Conradi Imp. Bruno, inquam, ſecundus ex hac coniuge genuit Ludolphũ marchionẽ Saxoniæ. Erat per idẽ tempus & alius marchio Saxoniæ, Egbertus, qui magno ſtudio cõtendit poſt* III. *Ottonẽ ad Imperiũ, ſed fruſtratur diligẽtia Bennonis ducis Saxoniæ, & Luderi comitis fratris eius. Inter iurgia dixiſſe ferunt Egbertũ Ludero: Quid ſibi tã acriter in prouectione reſtitiſſet: illumq́ꝫ reſpõdiſſe, Ex quatuor rotis ad currũ, vix illi fuiſſe vnã. Proceſſit eà res in id diſcordiæ, vt ab illis fratribus Egbertus opprimeretur. Qui cùm ſine herede decederet, trãsijt mar-*

chio-

chionatus eius ad primum Brunonem Henrici Imperatoris patruum. Creuit autem poſterorũ huius Brunonis potentia, quòd Otto III. *nullo relicto filio deceſſit. Succeſsêre autem & deſumpsêre perindè ijdẽ marchiones vetera Saxoniæ arma, candidum equipullum: Nam Egbertus præferebat geminos in ſe erectos leones. Hic ergò Henricus Henrici filius, & Henrici primi nepos, qui frater germanus primi Ottonis, primus per electionem eorum principũ, quos cum Gregorio V. decreuit, deſignauitq́ Otto tertius, peruenit ad Imperium, quod feliciter geſſit.*

CAPVT XXVIII.

SEd electio illius controuerſia non caruit. Nam cùm ab Heriberto Colonienſium archiepiſcopo, ex cuius ore cæteri pendére viderentur, inſignia Imperialia, quæ initiò pauca fuêre, adaucta per tempus, non niſi magno labore aſſequeretur, à Willegiſo Moguntino archiepiſcopo eſt conſequutus, vir ſingularis prudentiæ, fortitudinis, & religionis. Et quanuis Imperio digniſſimus haberetur, contradictores tamen habuit ex regni proceribus: quibus bello congreſſus, illos ad obedientiam reduxit. Inter primos, quos diximus, rebellantes, erat Egbertus Saxoniæ marchio: ſed ille cecidit ſub duce Saxoniæ Bennone, & fratre eius Ludero. Henricus autem XII. *annis præerat regno priuſquàm pontificiam benedictionem poſtularet. Bohemia etiam tunc tumultuari viſa eſt, & ideò in eam Henricus rex duxit, armis illam redigens in obedientiam. Dux tum præerat genti, & hoc titulo ad electionem orditur admiſſus, ſi tamen initiò inter electores fuit. Nam ſunt qui arbitrantur illum regem adiectum denuò electoribus per Carolum* IIII. *in Aurea bulla, qui ab initio ducem*

aiunt

aiunt inter alios nominatum. Inter electores nouiſſimũ dicunt conſtitutum. Indè verò cùm principatus erigeretur in regnum, priorem electuræ dignitatem non amiſit, ſed locum ſuum ſeruauit: alioqui inter ſeculares electores locum haberet primum, quem nunc tribuunt ei nouiſſimum. In Wandalia tamen noſtra oſtendimus, ducem Bohemiæ per vnum ex Ottonibus regem ſublimatum: quæ res teſtificatur, initiò Bohemiæ principem inter electores non fuiſſe: alioquì primus numeraretur. Sed quiſquis illa ætate fuit, vel rex, vel dux Bohemiæ, factæ electioni de Henrico tum ſe obiecit, & rebellionem oſtendit. Mira tẽporum incuria, quòd res præclaras non miſerint in literas. Wandaliã quoque in principio ſui regni Henricus oppugnauit: eam credo, quæ nũc Polonia eſt. Nã & illa genti, & linguæ annumeratur: quibus in prouincijs, & vicina Pruſſia, tum ſancti pontifices operã prædicationis impenderunt. Sanctus Adalbertus Pragenſis, quem paulò ante hanc ætatem Pruſſi, gens effera, trucidârunt: & nunc Bruno epiſcopus multis ſupplicijs afficitur: ità vt trũcatus manibus pedibusq́, precioſus Domino martyr conſecratur. Per quæ etiam tempora, Henricus rex, cùm prolem nec haberet, nec habere contenderet, qui cum Cunigunda regina, in ſanctimonia & tori munditia victitaret, Chriſtum ſibi cõſtituit hæredẽ relinquere: Nam Bambergenſium primus erexit & dotauit epiſcopatum, in quo conſtructa ſolenni eccleſia, nunc ipſe cum coniuge quieſcit. Euerhardum autem virum præcipuum, eo loci ordinari curauit epiſcopum.

CAPVT XXIX.

ET vt Chriſti religionem propagaret, Giſlam ſororem ſuam Vngarorum principi dedit coniugem:

hoc auguratus, hoc præuidens, hoc etiam curans, quod euenit, vt optima fœmina Chriſto virum ſuum lucraretur, & vt omne perindè regnũ ſequeretur regem ſuum. Itaq; baptizato principe, qui in ſacro fonte nomẽ Stephani induit, adeò in religione profecit gens illa, vt regem illum inter ſanctos eccleſia aſſumptum denumeret, clareſcentibus miraculis, & prodentibus vitæ ſanctitatem. Quo etiam tempore Benno dux inferioris Saxoniæ, filius Hermanni, in ea ditione ſecundus, migrauit è vita: & frater eius Luderus comes, breui ſequutus eſt illum: cuius vxor Emma, locupleti in patrimonio conſiſtens, multa bona contulit in eccleſiam Bremenſem: Et extat vſque hodiè inſignis illius fœminæ de multis bonis inextinguibilis memoria: inter alia, quæ donauit, auri & argenti & lapidum precioſorum donaria. Fertur ciuibus permiſiſſe pratum, non longè ab vrbe feraciſſimum: cuius vſq; hodiè illa præcipua eſt indulgentia, vt nullis ibi pecora muſcis, nullis crabronibus aut veſpis, vexentur. Id referunt in merita eiuſdẽ venerabilis Emmæ. Quæ res argumẽto eſt, ſi mulier ibi patrimonium haberet ad vrbem, fuiſſe principatus & comitatus in ditione Bremenſis diſtrictûs, vt non omnis tunc, vt modò, pagus ſeruiret eccleſiæ. Luderum verò maritum eius Hermanni ducis filium, Bennonis fratrẽ, quem comitem annales referunt, ſed diſtrictum eius non ſignant, Tranſalbinam tenuiſſe prouinciam conie-cto, quæ nunc Stormaria, Holſatia, Thietmarſia eſt: Cui etiam ſitum Stadenſis comitatus, vt poſteà, fuerit coniunctus, non enuncio: Sed ex rebus coniecto, quòd in ampliſſima ditione fratres, non tam iniquam fecerint partitionem, quin fratri Ludero comiti plurima ditio prouenerit: quæ ſi tum erat Tranſalbina, non magnum

debet

debet haberi, ſi illi, vt poſteà, comitatus Stadenſis iungeretur: quod idcircò dixerim, vt aliquam illorũ temporum memoriam è tenebris in lucem vendicarem.

CAPVT XXX.

BErnhardus inferioris Saxoniæ dux, nepos Hermanni, auſus Imperatori Henrico rebellare, turbauit vicinas eccleſias Saxoniæ. Ex illo enim tempore, quo ille poſt patrem Bennonem gubernacula ſuſcepit, nunquàm pax inter archiepiſcopum Vnwanum, qui tum præerat, & ducem extitit: Illo pro rege & eccleſia partes interponente, Duce autem pro ſuarum amplificatione rerum agente. Hæc æmulatio dum priùs occulta eſſet, ex hoc tempore vires accepit, & creuit in immenſum. Bernhardus dux, tam auitæ humilitatis, quàm paternæ religionis oblitus, primò quidem gẽtem Winulorum (Wandalorum ea pars fuit) per auaritiã opprimens, ad neceſſitatem reſumẽdi paganiſmi coẽgit. Deindè per ſuperbiam beneficiorum immemor, totam ſecũ ad rebellandum Cæſari mouit Saxoniam. Nouiſſimè inſurgens in Chriſtũ, eccleſias oppugnauit, præcipuè Bremẽſem, quæ & ditior erat eo tempore cæteris: & Hamburgenſem, quæ remotior videbatur à manu Imperatoris. Huius autem impetum viri Vnwanus taliter ſua magnitudine animi fregit, vt præ pudore ſapientiæ & libertatis epiſcopi, dux, cui antè aduerſatus eſt, deincèps cogeretur beneuolus eſſe ad omnia. Ergò audito Vnwani pontificis conſilio, rebellis tandèm eſt flexus princeps. Scaldinborg ſupplex Henrico Cæſari dedit manus, Vnwano interueniente, Wandalis tributo ſubactis, pacem reddidit, Tranſalbinis, & eccleſiæ Hamburgenſi: Ad cuius inſtaurationem Vnwanius poſt Wandalicam cladem, ciuitatem & eccleſiam

fecit nouam: Simul ex ſingulis congregationibus ſuis, quæ virorum eſſent, tres eligens fratres, vt ſimul duodecim fierent, qui in Hamburgo canonica degerent conuerſatione, populum ab idololatriæ reuocantes errore. Ordinauit etiam in Wandaliam, mortuo Reginberto, ex fratribus Hamburgenſis eccleſiæ Bennonem, virum prudentem, qui in Aldenburgo multum attulit prædicationis in populo fructum. Per idem tempus, Henricus rex Bambergenſem eccleſiam illuſtrauit, duo addens monaſteria. In monte quidem ſancti Michaëlis, & ab altero latere eccleſiæ, in honorem diui Stephani iuſſit conſecrari cœnobium: Conuertens ad honorem immortalis Dei, quod alius in ſuperbiam filiorum erigendam conuertiſſet. Cunegundis regina ad hæc mirabili zelo cooperatur, præparans ſibi in terra amicos pauperes, qui ſe recipiant in æterna Dei tabernacula: Eccleſiæ & monaſterijs abundè in prædijs eſt prouiſum. Erat Theodericus Metēſium epiſcopus Cunegundis frater, filij Sifridi comitis Palatini de Rheno, qui largitatem ſororis liuentibus oculis perſpiceret, regémque aliquandò deſupèr conuenit, quòd patrimonium coniugis ità in eccleſiam pateretur abalienari: Sed obſurduit rex ad eas obiurgationes, miratus quòd vir eccleſiaſticus, eccleſiæ incrementis inuideret. Tanta autem incenſus eſt epiſcopus ob eam rem indignatione, vt hoſtiles animos oſtenderet in regem, & ad hoſtilia peruenit agenda. Duxit in eū rex, & damna, vt fieri ſolet, damnis compenſans, eò perduxit epiſcopum, vt facilè conquieſceret.

CAPVT XXXI.

CVm autem teneret Ottonum prædeceſſorum ſuorum opere Lotharingiam rex Henricus, Flandrenſis

drenſis comes Balduinus IIII. *cognomento Pulchra barba, qui filiam teneret Giſeberti ducis Lotharingiæ, arcem Valentianas præcipuam in eo regno inuaſerat. Henricus autem rex in eum duxit copias, & eam, vt recuperaret, obſedit: & diù caſſo labore deſudãs, cùm arcem munitiſsimam non caperet, ab ea flexus, arcem Gandaui in Flandria circunſedit, & populata terra, aliquot primores in Flandria cepit, intraq; Tornacum recondit. Vndè territus Balduinus, Henrico regi ſatiſfecit, & Valentianas reddidit: datiſq; obſidibus, cum ſacramento fidelitatis manus illi dedit. Imperator ſuorum ſuaſione inductus, Valentianas ipſi Balduino in feudũ reddidit, vt indè ſeruiret Imperio, & ad omnia bella vocatus, cum certo militum præſidio adeſſet. Pòſt etiã illi Walacras ſimili pacto tradidit. Sic pace compoſita, comes rediјt in gratiam Imperatoris. Quibus rebus ità comparatis, audit rex in Italia grauiùs quàm Imperio par eſſet, ſe commouere Græcos, adhibitis, ſtipendio dato, Saracenis. Mouit verò in illos Imperator exercitu validiſsimo, & in Campania iam graſſantes prouincia expulit: ſequutuſq; vſque ad nouum, quod firmauêre in Italia præſidium, Troiamq; dixêre: Caſtra Hannibalis eo loco olìm fuiſſe compertum eſt: idq; nomen remanſit loco vſque ad illa tempora. Eius autem condendæ vrbis in illo loco potiſsima fuit ratio, quòd habitatoribus Græcis, eò velut in coloniam ductis, ad præſidium terræ ferendum, & ad inuadendos fines Romanos, locus videretur opportuniſsimus. Quod cũ Henricus rex intellexiſſet, necdùm benè firmatæ munitionibus, vrbi nouæ caſtra admouit: Qua in expeditione, ſunt authores, Benedictum Pontificem, quòd rem illam cordi haberet, interfuiſſe. Seſſum tamen eſt ad eam*

vrbem menſibus quatuor, & machinæ omnis generis admotæ: æſtatis autem aduentu, quòd caumata regio habet intolerabilia exteris, Henricus rex deditionẽ ab oppidanis oblatam acceptans cum datis obſidibus, Romã reuertitur: ibiq́; de more pontificalem benedictionẽ accepit, Imperatorq́; eſt conſalutatus, à populo & proceribus.

CAPVT XXXII.

SVnt qui ſcribunt, Henricum regem ante acceptam benedictionẽ in ea Italica expeditione captũ ab hoſtibus: ſed illuſiſſe capiẽtibus, vt ex arce, qua teneretur, deſiliens, coxam læſerit, vndè per reliquũ tempus claudicârit. Quod certum eſt, in Papia expertus grauiſſimum à ciuibus tumultum, quem armis magno ſuo periculo ſedauit: Ibi poterat includi palatio aliquandiù obſeſſus, ibi potuit in crure lædi: nam quòd captus in carcere teneretur & elaberetur, difficile eſt creditu. Comitatus indè Marſerborg vacabat Imperio: Huius magnam partem Imperator attribuit eccleſiæ Marſeburgenſi: ſed quatuor arces in ripa fluminis Fuldæ dedit in feudum cuidam Burchardo, quem comitem creauit. Fertur idem Henricus, alioquì rex optimus & Chriſtianiſſimus, aliquandò zelotypiæ malo in caſtiſſimã coniugem laboràſſe: cùm illam ex delatoribus quiſpiã militi putaret propenſiorẽ, quàm Imperatori par eſſet. Id cùm compertũ eſſet pudiciſſimæ fœminæ, quòd apud regem ea ſuſpicione non careret, iuſſit igniri ferrum, & in conſpectu regis candens deportauit, oſtenditq́; viro manus intactas: Vt à te mi, inquit, vir intacta permanſi, ſic ab omni mare: Pone ſuſpicionem. Ille ſanctiſſimæ fœminæ ad pedes prouolui incipiens, ab ea non ſinitur, ve-

niam humilimè deprecatus. Interea Phriſones ab Theoderico Flandrenſi, Arnulphi Gandauenſis filio, oppugnantur, ad necem patris, quem oppreſſerant, vindicandam. Imperator illi adiungit Gotfridum quendā, quem nupèr creauerat Lotharingiæ & Brabantiæ ducem. Cumq́ congreſsi manus conſeruiſſent, vox inſonuit, (incertum vndè) Fugite, fugite. Non poterant nō terreri ducales, qui ſe diuinitùs admoneri ſunt arbitrati. Ilicò in fugam conuerſi, multi à paucis Phriſonibus cæduntur: Dux capitur, & in redemptionem ſuam Imperatorem illis reconciliari inſtitit & perfecit, qua conditione relaxatur. Rodulphus autem rex Burgundiæ, inſolentijs ſuorum Burgundionum fatigatus, deliberauit regnum Henrico Imperatori ſubmittere: quod cùm proceres intelligerent, ſimulata illum ſatisfactione placantes, ab ea intentione tum reuocauerunt. Indè Imperator natalem diem Coloniæ celebrans, Heribertū archiepiſcopum, olìm à ſe malè habitum, ſatisfactione placauit. Cui reconciliatus archiepiſcopus edixit ſe propedièm moriturum: quod & factum eſt, claruitq́ mortuus miraculis.

CAPVT XXXIII.

ERat inter alia Henrico Imperatori bellum in regem Poloniæ Boleſlaum, quem ſecundus, & vt alij ſcribunt, tertius Otto corona donauit. Is iugi bello tonabat in proximos Saxones: aliquandò excurſionem producens ad confinia Magdeburgi. Imperator, aſſumpto rege Vngariæ Stephano ſororio ſuo, mouit, in Polonum, & commiſſo prælio, altera poſt Bartholomæi die, perpulit regem imperata facere. Indè Verbenam conuerſus, Swandalis congreditur, qui ad mare Germanicum accolunt. Arcem Arnsborg extruens,

& duos gentis principes captos, in pœnam perfidiæ, in Swolmerſtede ſublimi fecit appendi. Sed Boleſlao rege Poloniæ in fata concedente, filius eius Miſtiwoi rebellionem renouauit: tributa pernegabat, nec vlla curauit facere imperata. Duxit in illum quoq; Henricus Imperator, & armis perdomitum, docuit nõ temnere Maiorum cõſtituta. Renouabat ille Imperatori ſacramenta, & iam reconciliatus, orabat auxiliũ in Rußos. Imperator illi Saxones permiſit, quibus in ſocietatem armorum aſſumptis, longa expeditione gentem aggreditur, & victor legem imponit, vt eſſent Chriſtiani: Eccleſiæ tamen Orientali ſe potiùs quàm Romanæ Occidentali conformârunt. Memoranda plurima vidit hæc ætas. Chorizantes in Colbeke villa Halberſtadenſi inſolenter ſacra nocte Dominicæ Natiuitatis, in cœmeterio ſancti Magni, iuuenes & viri cum fœminis, inconcinnis clamoribus ebrij duxêre choreas: Rogati à ſacerdote ſacra facturo, nè diuinum officium interrumperent, nihil fecêre minùs. Ille ad impatientiam verſus, correptusq; zelo & indignatione diuinæ iniuriæ & contemptûs in religionem: Quandò, inquit, mecum diuina religio contemnitur, ſit vobis circuitus ille annalis. Exindè vltio diuina cõtumaces inſequitur: Sine ceſſatione, ſine vlla quiete, per dies & noctes, abſq; cibo gyrabãtur: Miſerũ ſpectaculũ, dum rotarẽtur gyrãtes. Stupuêre qui viderant: Aliquot ſancti viri interpoſita prece orabant pro illis: nihil minùs gyrabant. Sororẽ ſuã quidam extracturus de circulo gyrantum, brachium fertur euulſiſſe: illa perſeuerabat gyrans. Impreßêre alta terræ veſtigia, quod neceßè fuit. Anno demùm euoluto quieuêre. Maior pars ſpiritum efflauit. Pauci qui ſuperfuêre recreati, inſigni ſe pœnitentia macerârunt.

CAPVT

CAPVT XXXIIII.

QVo tempore, Sophia tertij Ottonis ſoror, in Gandersheim abbatiſſa, benedictionem accepit ab Moguntino archiepiſcopo, contemnens Hildeſemenſem ſuum pontificem, qui non diſsimulãs iniuriam perfecit, vt Henrico Imperatore interueniente, Hildeſemenſem ſuum agnoſceret. Per eadem tempora Bernhardus dux Saxoniæ, cùm ad multa ſibi obſecundantẽ haberet principem Wandalorum Miſtiwoi, qui & in rebellione in Cæſarem, & in expeditione Italica cum Cæſare forti agmine ſequutus eſt ducem, vt copijs illius ad prima ſemper ſigna pugnantibus paratiſsimis vbiquè vteretur: adeò ſe duci fecit Wandalus commendatum, vt illi cognatam ſuam, &, vt alij aſſerunt, germanam ſuam deſponderet. Vbi verò expectabat iam propinquas nuptias, Tiadericus marchio rem interturbat, indignum aſſerens nobilem puellam cani permittere coniugem. Vbi cognouit Miſtiwoi: Ergò, inquit, canes ſumus? Ea præmia laborum retulimus? Si ergò canes ſumus, rabiem exercebimus. Igitur excitata perſequutione, à fide Chriſti pariter & ducis Wandali receſſerunt: magnam ſtragem in Chriſtianum populum peregerunt. LX. tum presbyteri in Aldenburgo ludibrio ſunt habiti, quod in Wandalia pleniùs diximus: Hamburgum cum incolis exciſum: Benno pontifex vix elabitur. Marchio Brandenburgenſis omni prouincia exturbatur: ad præbendam in Magdeburgo indè victitabat. Dux Bernhardus arma contrahit in gentem rebellem: Imperator mittit ſuppetias: Congreſsi magno prælio decertant: Cadit Miſtiwoi, & ad priſtinam rediguntur Wandali tributorum perſolutionem: Chriſti tamen religionem ex illo die in annos LXXX. non

ſincerè coluerunt, magìs ac magìs quotidiè defluentes. Nec longum tempus in medio, cùm Henricus Imperator & Robertus rex Francorum, ambo religione & multiplici virtute inſignes, & omnium ſeculorū magnis principibus, ſi non anteferendi, tamen comparandi, apud Enoſium ſuper Karum fluuium ad colloquium conuenerunt, de ſtatu eccleſiæ, regni, & Imperij tractaturi. & condicto ſuper his quæ inter illos conuenerant confirmandis, etiam Papam ambo Papiæ præfinito loco deſupèr alloquerentur: Idq́; placitum impletur. Imperator regem, & ex illius comitatu plurimos, qui tātùm ad demirandam vtriuſq; principis curiam aduenerant, tanta liberalitate donat, vt opibus Perſicis aut Arabicis poſſit comparari.

CAPVT XXXV.

CElebrem deindè Henricus Imperator in Germania conuentum egit principum & epiſcoporum, in quo multa ſalubriter ſunt conſtituta, indicta principibus ſolenni eleemoſyna, ſacerdotibus Miſſæ, populo ieiunia, vt Deus illi ſeculo miſericordiam impenderet. Tum ſanctorum Iohannis Baptiſtæ & Laurentij per Chriſtianiſmum ſunt ſuſcepta ieiunia. Aderat huic cœtui cum multis alijs religione præcipuis viris, ſanctus Bernhardus Hildeſemenſis epiſcopus. Hunc ergò Henricum Imperatorem ſcriptores multis efferunt laudibus, quòd optimus Chriſtianiſſimusq́; princeps cum Cunegunda vxore virginitatem ſeruauerit: traduntq́; Henricum & coniugem poſt obitum miraculis coruſcâſſe. Ab ipſis principibus eccleſiam ſanctæ Trinitatis, quæ nunc iuxta vrbis Florētiæ mœnia arduo in colle ſpecioſiſſima viſitur, ædificatam fuiſſe prædicant. Vetuſta vrbs Feſulana hoc tempore à Florentinis capta, magnum Florentiæ ſplendoris

doris dedit incrementum: nam ex eius vrbis populo & ruinis aucta eſt Florentia, & indè primùm cœpit tollere caput: quod nũc magnis principibus coæquauit, vt ſe nõnunquàm Imperatoribus auſit opponere. Cumq́ Henricus iam corpore fractus, paulatim viribus deſtitueretur, conſultus à ſuis de ſucceſſore, Conradum virum regij ſanguinis & egregiæ liberalitatis & libertatis (quippe qui nunquàm ſe cuiuſquam ſubiecerat ſeruituti, & qui ſub ipſo Imperatore rem diù præclareq́ geſſerat, ordines duxerat, & omni virtute cum laude floreret) deſignat. Peragrata ergò Saxonia, cùm de Halberſtadio Goſlariam peteret, indè Gronden, cœpit viribus deficere: & animo compoſito, ſacrisq́ pro Chriſtiano ritu munitus, tranſiuit è ſeculo ad meliora. Mersburgi ſeruant calicem, quem libræ ferunt inieciſſe diuum Laurentium, cùm Imperatoris iam mortui trutinarentur bona cum malis. Anſam ferunt tùm indignantem humani generis inimicum defregiſſe, quandò nihil ſuum reperit in moriente. Cunegundis deindè poſt aliquot annos tumulata eſt cùm marito, virgo cum virgine: cuius rei ferũt tum auditum in aëre teſtimonium, cùm vox, incertum vndè, inſtreperet: Cede virgini virgo locum. Res digna miraculo, in maritali toro aſſeruatam in finem vſq; vitæ virginitatem. Sepultus Imperator Bambergæ in eccleſia quam fundauerat, cum conſorte, quam viuens, moriens, triumphans in regno conſortem meruit.

CAPVT XXXVI.

Conradus II. natione Francus, vir regij ſanguinis, ab Henrico prædeceſſore deſignatus, à principibus electoribus Henrico ſubſtituitur. Quẽ verò patrẽ habuerit, annales non præferunt. Crediderim Conradi

illius filium, qui gener erat Ottonis I. vt ſit ex filia Ottonis I. nepos, vt ſibi ratio conſtet eorum, qui de ſanguine Saxonum hunc quoquè cum poſteritate numerant. Frater illi Henricus rebellabat: ſed cùm à facie eius cõſiſtere diffideret, profugit ad regem Vngariæ. Is venientem Chriſtiana pietate ſuſcepit: & in die Paraſceues carnes illi propoſuit edendas. Horrebat ille piaculum. Tum rex in illum cõnuerſus: Maioris, inquit, piaculi eſt bono fratri repugnare. Ille admonitus, rediјt in gratiam fratris, & Nurenbergam ſpontè reliquit Imperio. Principio regni Conradus à Brunone Auguſtenſi epiſcopo Henrici Imperatoris fratre ſtimulatur, epiſcopatum Bambergenſem in irritum reuocare, quòd eccleſiaſticis rebus non neceſſarius, & Imperio præiudicialis haberetur. Mira res, ab epiſcopis oppugnari, quod in fauorem eccleſiarum princeps laicus conſtituiſſet. Fecit hoc ipſum Bruno apud viuentem fratrem: ſed nihil profecit. Fecit & Theodericus, quod diximus, Metenſium epiſcopus. Sed quæ ſemèl Deo conſecrata ſunt, ad prophanos vſus neq; Henricus neq; Conradus voluerunt reuocare. Bruno tamen per viſionem fratris in ſomnis territus, cœpto deſtitit. Conradus autem iam rex coniugem duxit Giſlam filiam principis Wandaliæ de Warle. Quæ in re penſandum, cuius tum nominis & ſplendoris fuerint Wandalici principes, quorum filias dignarentur Imperatores habere coniuges: quanquàm tertium hoc fuerit Giſlæ coniugium: primò enim nupta eſt Ludolpho Sueuiæ duci: quo ſine liberis moriente, nupſit Brunoni Saxoniæ marchioni, cui peperit filiũ Ludolphum: tertio loco peruenit ad nuptias Conradi regis, deindè Imperatoris, qui ex ea genuit filium Henricum poſt ſe Imperatorem. Conradus autem plurimùm affectus priuigno

uigno

uigno Ludolpho, bona multa fecit, vt obtineret prædia & poſſeßiones, quæ illi obuenerant ex morientibus Ottonibus iuſta ſucceßione, quæq́ prouenerant ex Henrico nouißimo Cæſare ſine prole decedente, qui cum Bauaria bonam tenuit Saxoniæ partem, eam quam Ottones Cæſares ſibi retinuiſſent. Sic enim colligimus: Ottonem I. cùm conſtitueret Hermannum Saxoniæ ducem, eiq́ permitteret contermina Albis fluminis, ſibi ac poſteris ſeruâſſe Turingiam, Miſnam, & quæ vicina ſunt Herciniæ. Marchionibus autem à primo Brunone ad nouißimum proueniſſe Mediterranea Saxoniæ, quæ nunc ſunt ditionis Brunſwiccenſis. Sed tum non facilè poterat tueri Ludolphus marchio, quæ illi ab Cæſaribus proueniſſent, à fratre Bernhardi ducis Saxoniæ: qui eius eſſet arrogantiæ, vt Imperatori etiam Henrico, quod diximus, rebellaret: niſi illi Imperator Conradus ſuus vitricus adſtitiſſet. Iſte autem Conradus ad Goſlariam fundauit Iurgenborg, & multa prædia contulit in monaſterium, quod erat in Hartesborg. Ad initium autem regni eius, Meſtiwoi dux Poloniæ rebellauit, fidem Chriſti & regis pariter abiecit, profectusq́ cum expedito agmine ſuorum, inter Salam & Albim magnas edidit vaſtitates: Subuertit eccleſias & monaſteria, ſacrasq́ virgines polluit, multa hominum millia oppreßit. Theodericus marchio illi, nè Saxoniam intraret, obſtitit. Sed cùm intelligeret Conradum ſe ad expeditionem parare, reſedit. Sub hoc autem Ludolpho marchione creuit oppidum Brunſwicum: Ibì tum eccleſia S. Magni exædificata, & diui Vdalrici. Idem Ludolphus primus fundauit eccleſiam in arce Danćquerodè iuxta Brunſwicum, quæ nunc eſt incluſa mœnibus: inſtituit canonicos, ditauit prædijs, & ſanctis apoſtolis Petro & Paulo fecit

con-

conſecrari: quæ nunc S. Blaſij præfert patrocinium, intra vrbis mœnia, & hodiè vocant eccleſiam in Burgo.

CAPVT XXXVII.

PEr quod tempus multi Italiæ magnates & populi, coniuratione inita, ſeſe in libertatem aſſerere, & declaratum Cæſarem, cùm veniret, armis repellere conſtituerunt. Id cùm intellexiſſet Conradus, (neque enim in Italia obſcurum fuit) veniens in Italiam, copioſiſſimum duxit exercitum. Conſtitutum erat, vt qui coronandus in vrbem Imperator adueniret, duas in medio itinere coronas acciperet: Ex palea primam Modoëciæ, ex ferro autem alteram Mediolani ab archiepiſcopo imponendam; quod ad tempora vſque noſtra ſeruatum videmus: niſi quòd primam accipit Aquiſgrani, Romanorum ibi rex cōſalutatus: de altera Modoëcenſes cum Mediolanenſibus diſceptauêre: ſed præualuit amplitudo Mediolani. Poſteaquàm verò ſe Imperatoris iuri is ducatus ſubtraxit, quid fiet, incertum eſt. Igitur Conradus rex Italiam ingreſſus, Modoëciámne adierit, non inuenio: Mediolanum verò cùm veniſſet, armis eſt repulſus. Quamobrem agro vaſtato Mediolanum obſedit. Cumque Mediolanenſes ipſi obſtinatis animis repellendo, obſtinatiores cerneret in toleranda obſidione, ſuburbia incendit: non priùs indè ſe moturum minatus, quàm pariter incenſam vrbem æquaret ſolo. Sed dum in die Pentecoſtes, quod multi tradunt ſcriptores, archiepiſcopus Colonienſis Miſſarum ſolennia in vicina eccleſia celebraret, per ſpiritum vidit, Conradoque regi aperuit, beatum Ambroſium Germanis excidium, niſi abſcederent, comminari. Itaque Conradus, motis Mediolano caſtris, Romam veniens, aurea à Iohanne XIX. corona & Imperij titulis eſt ornatus. Italici proceres, quos aduersùs

Con-

Conradum diximus coniurâſſe, cùm potenti Germanorum in ſe exercitu, vt nouerant, ducturo proprijs reſiſtere viribus diffiderent, Vvandalorum, quos in Dalmatia commorantes Sclauos vocant, Vngarorumq́ue præſidia implorauêre. Sed dum illi tardant, Conradus, qui omnia reſcîſſet, Roma profectus, pacatam poſt ſe linquẽs Italiam, in Vvandalos primò, pòſt Vngaros duxit: cõpreſſisq́ue eorũ motibus, exercitũ apud Treuiros, Metẽſesq́ue reductũ, diſtribuit in hyberna. Tũ verò Imperator apud Treuiros cõſtitutus, glorioſi facinoris occaſionẽ eſt nactus. Rodulphus Burgundionũ rex, qui plurimas ſuorum ſeditiones pertulerat, quod apud Henricum Imperatorem facere voluit, & ſimulatione ſuorum illuſus intermiſit, cùm nihil res emendarentur, apud Conradum perfecit: eius fidei regnum ſubmittens, in illius ditionem & obedientiam conceſſit: Quod regnum ab Imperatore in prouinciam redactum, Burgundia Imperialis ex hoc nomen ſeruauit, licèt potior illius pars ad Franciæ ditionem ſit reuerſa. Paruit tamen regi Burgundiæ omnis Sabaudia, & quicquid eſt citra Rhodanum, in quo & Delphinatus, & Valentinenſis eſt comitatus, quæ vſq́ue hodiè ſunt iuris Imperialis.

CAPVT XXXVIII.

PEr quæ tempora, Kanutus rex Danorum Anglorúmque, deuotione ductus, Romam & ſancta eius loca inuiſit. Scribunt tamen probabiliùs alij, quòd in expeditione militari cum Conrado tranſierit in Italiam, reuerſúsque in Angliam, filiam ſuam Henrico Conradi Imperatoris filio in matrimonium collocauit: Conradus autẽ Imperator paulò poſt celebratas filio nuptias, Romã iterùm venit, & vltionem de Italiæ rebellibus ſumpſit. Erneſtus autẽ Sueuorũ (quos dicunt

Alemannos propter Lemanum lacum, à quo tamen ſatis longè diſtant) dux, & Welpo comes, diù rebelles in Imperatorem animos obtenderunt: Sed nouiſſimè ad cor reuerſi, eidem ſe ſubmiſerũt. Robertus quoq; Franciæ rex, cùm videret vndiq; Romani Imperij vires creſcere, Lotharingiam non æquis oculis adſpicere potuit, à ſuo regno, cui diù paruerat, diuelli: & Gotilo dux, qui Godfrido ſucceſſerat in ea ditione, priuatam diù ſimultatem cum Conrado, etiam ante Imperium fouebat, vndè maximum conflari poſſe videbatur incendium. Sed ea fuit Conradi Imperatoris moderatio, vt omnia ea prudenter proſpiciens, in ipſo germine ſurgentia bella compreſſit, pacemq; reddidit terris & optatam tranquillitatem. Per ea quoq; tempora, Bernhardus dux inferioris Saxoniæ, renouandis oppidis cum archiepiſcopo, poſt cladem Wandalicam, pariter & muniendis inſtiterunt. Epiſcopus Hamburgi apud eccleſiam quatuor firmiſſimis turribus præſidium ab incurſione communiuit, cumq; duce ſæpè per dimidium annum eam vrbem inhabitauit, cum illo multa ſuper ſtatu prouinciæ colloquutus. Ibiq; regi Danorum & Anglorum clariſſimo Kanuto obuiàm profecti, de communi gentium ſalute plurima diſſerebant: Quæ res indicio eſt, eam vrbem non tum comitibus, vt poſteà, eſſe permiſſam: ſed ab ipſo duce, qui ibi cum epiſcopo ſæpè diuq; ſit verſatus, eſſe gubernatam. Ergò virtute regis Danorum Kanuti, & Bernhardi ducis Saxoniæ, pax ſolida trans Albim erat: & Libentius ſecundus per ea tempora archiepiſcopus Hamburgenſis, matricem eccleſiam crebriùs viſitabat, & inprimis honorabat. Cæſar autem, dum in Polonos arma conuertit, vicinos quoq; congentiles eorum Wandalos ad iuga compulit: quorum tamen Gneus & Ana-

trog

troq principes, adhuc impietate gentili ſorduerant. Otto autem tertius filius Meſtiwoi, malè erat Chriſtianus, & ideò à quodam Saxonum transfuga interfectus eſt: quæ res multorum occaſio fuit malorum, cùm is filium haberet inter Saxones, qui in monaſterio Luneborg, literis inſtaret perdiſcendis. Sed audita patris morte, & literas & religionem abijciens, peßimam fecit in omni Wandalia Chriſtianiſmi ſubuerſionem: quam rem quia in Wandalia explicuimus, indè requirat qui nôſſe volet.

CAPVT XXXIX.

PEr eadem quoquè tempora, Hermannus de choro Halberſtadẽſi, ad archiepiſcopatum Hamburgenſem peruenit. Is autem, non tam ſuo, quàm ſuorum curialium nomine inclaruit. Habuit enim optimos, & deindè ſummos viros capellanos: Sindagerum, qui poſteà ex Bambergenſi epiſcopatu peruenit in Vrbe ad ſummum pontificatum: & Albertum, qui in hac ipſa Hamburgenſi metropolica, cum magna gloria ſucceßit Hermanno. Sed ſub eodem iſto Conrado Imperatore ante Albertum, peruenit ad archiepiſcopatum Hamburgenſem Alebrandus, qui & Bezelinus, vir inſigni prudentia & religione ſingulari, & qui forenſes res omninò non negligeret: Eius enim opera, & Brema et Hamburgum vrbes communita ſunt, quod in noſtra Metropoli diximus. Conradus autem Imperator, cùm Werbenam oppidum ad Albim fluuium, in ſolo Wandalico, iam Saxoniæ coloniam, Luitici Wandali vaſtâſſent, in eos duxit, & repreßit. Sed necdùm venerat tempus, vt oſtium ſalutis & fidei introirent. Imperator autem, iam omnia habens & in circuitu pacata, Henricum filium, quo legitimæ ſucceßionis certus haberetur, regem creat, & in pace

Chriſti requieſcit, omnibus antè pro dignitate in Imperio conſtitutis: ſepeliturq́; in Spira, quam ipſe eccleſiam illuſtrauit. Libet intueri ſtatum Imperij per ea tempora. Conradus filium declarauit regem: vbì erat interìm poteſtas electorum? num illi in concilium erant aduocandi? Poterant affuiſſe, ſed non omnia ſcripta ſunt quæ facta: Poterat electorum, non tum, vt modò, eximia eſſe poteſtas. Marchio enim Brandenburgenſis, illa tempeſtate pulſus à Vandalis omni ditione, apud Magdeburgam de præbenda victitabat. Vigebat apud Imperatores memoria Carolinorum & Ottonum, qui arbitratu ſuo ſibi delegerant ſucceſſores. In Romano autem Imperio à veteri memoria, ſemper felicior fuit adoptio filiorum, quàm generatio: Quocircà ad electiuam dignitatē res aliquandò peruenit, in qua perſiſtit hodiè: vt digniſsimus quiſq; Imperio, & rebus gerendis maximè idoneus, aſſumatur.

CAPVT XL.

HEnricus eius nominis III. Conradi filius, patri ſuccedit in omni ſua ditione. Miror plurimos eius ætatis ſcriptores, Henricum, non Conradi filium, ſed generum contendere fuiſſe: ordiunturq́; longam fabulam de Lupoldo quodam duce, quem Conradus Imperator proſcripſerit, isq́; in nemore abuius ſibi habitationē cum coniuge delegerit, profundis ſaltibus: Poſt multa tempora eò venantem Conradum Imperatorem, cùm aberrâſſet, perueniſſe, & filium, tum Lupoldo genitum, cùm ibì Conradus pernoctaret, de quo, quòd magnus futurus eſſet, cùm à vatibus & futurorum coniectoribus audîſſet, cùm Lupoldum non agnoſceret, exponi iuſsiſſe: perueniſſe tamē iuuenem, mira ſeruatū fortuna, cùm adoleuiſſet, in regiā, & miranda perplexitate eò prouectū, vt regis filiā mereretur cōiugem, et in omni ditione ſucce-

cede-

cederet Imperatori. Sed hāc fabellā conuellit magnorū authoritas virorum, teſtantium, Henricum hunc fuiſſe Conradi filiū, non generum: cui pater acceperit coniugē filiam Kanuti regis Danorum et Anglorū. Ergò plurimorū, & veriſimiliora dicentiū, ſentētiam ſequentes, Henricū III. Cōradi Franci de ſanguine Saxonū filiū, accipimus Imperio poſt patrē potitū. Odo autē Campanēſis comes, dum regnū Burgundiæ per hæc tempora ab Rodulpho rege ſuo auunculo dimißū, quòd à rege Frāciæ ipſe inſtanter petitum non acciperet, Romanorum regi rebellat, armis recuperaturus Burgundiam, quam ſibi iuſta ſucceßione deberi contenderat. Lotharingiam igitur incurſat, caſtella impugnat, vrbem Leucorum, quæ Tullus dicitur, fortißimè oppugnat, nec temperat furori. Gotelo dux Lotharingiæ, Romano párens Imperio, aduersùs illum exit in prælium. Odo cæditur in acie cum multis: Frāci vix pauci ſuperſunt cædi. Ità domita Campanenſium inſolentia conquieſcit.

CAPVT XLI.

VRatiſlaus Bohemiæ dux regi parére recuſat, fiſus & fretus auxilijs Petri regis Vngarorum: duxit in eum rex Henricus, & inexploratò montes & nemora ingrediēs, multa ab inſidiātibus ibì hoſtibus pertulit incōmoda. Excurrerant pro arbitrio Bohemi, & recurrerant: Hērici autē milites, ſaltuū & nemorū inſueti, cædebātur. Ità fuit expeditio prima nedū dānoſa, ſed etiā pernicioſa regi. Reuerſus anno qui ſequebatur proximo, iā cautior, præmißis qui itinera ſeruarēt, occuparēt, hoſtē fudit, et ad obedientiā reduxit: Coēgit enim obſides dare, ipsūq́; poſt ſe Ratiſponā venire iußit, ibiq́; deditionē facere. Vngari deindè regē ſuū Petrū expulerūt, Ononē quēdā ſurrigētes. Petr⁹ expulſus ad Hēricū regē,

quē paulò antè cum Bohemis oppugnauit, ſupplex confugit. Ille confugiētem non repulit. Ono minatur Henrico, quòd hoſtem ſuum refugientem exceperit, perindè ſe hoſtem illi futurum: nec minùs egit, concitò ducens in Bauariam. Albero autem marchio cùm exercitum haberet expeditum, hoſtibus occurrens, viriliter illos repulit, & exeuntem obuiàm Ononem prælio fudit, Petrumq́ꝫ reſtituit, adiuuante bona parte regni, quæ Petro regi non aduerſaretur. Tumultuabantur ea tempeſtate apud ſedem Apoſtolicam plurimi, cùm tres vno tempore de pontificatu ambigerent. Benedictum IX. (incertum qua cauſa) Romani ſua ſede expulerunt, Iohannemq́ꝫ Baſnēſem repoſuêre, Silueſtrum appellantes III. is iniuſtè occupatum honorem, vix diebus tenuit quinquaginta: Benedictusq́ꝫ reſtitutus, ſedem illam Iohanni Lateranenſi canonico, patruo ſuo, vel vendidit, vel alia ratione permiſit: quem Gregorium dixêre VI. Ea Henricus Cæſar, cùm illi eſſent nunciata, iniquo, vt par erat, animo tulit, copiasq́ꝫ in Italiam ducendas ad diem iuſſit conuenire, cùm Flandrenſium comes Balduinus inimicos in eum animos primùm cœpit oſtendere. Venit tamen Romam Henricus, turbatamq́ꝫ rem eccleſiaſticam componere eſt anniſus. Patribus quoquè non ſolùm Romanis, ſed vicinarum quoquè eccleſiarum & ordinum, de ſuis locis ad edictum conuenientibus, ſynodus eſt celebrata: in qua Benedictus IX. Silueſter III. Gregorius VI. ſunt damnati: Solus tamen Gregorius in Germaniam eſt relegatus. Creatus eſt autem ea in ſynodo Sindigerus Bambergenſis epiſcopus, cui Clementi II. nomen imponitur: ab eoq́ꝫ Henricus III. Auguſti Imperijq́ꝫ titulis præſente ſynodo eſt inſignitus. Tradunt verò multi, hunc Clementem Romanos, nè in errores ſuperioribus

bus

bus ſimiles inciderent, iureiurando adactos habuiſſe, vt à Pontificum electionibus in poſterum abſtinerent. Interim Henricus Capuam vſq; profectus, poſtquàm ſatìs prouinciam compoſuerat, Romam, & indè in Germaniam eſt reuerſus. Vixdùm Germaniam Henricus Imperator attigerat, cùm Clemens pontificatûs ſui anno ſecundo diem ſuum obijt, prouidentibus magiſtris Romanis, nè Germanus Pontifex, diù illorum ceruicibus immineret: Veneno, quod indubitatum eſt, perijt.

CAPVT XLII.

PRiuſquàm tamen Henricus rex iret in Italiam, Conſtantienſi ſynodo affuit: vbì cunctis in ſe delinquentibus debita dimiſit, omnibus inimicitijs ſublatis, inauditam hactenùs pacem, tam in Sueuia, quàm in alijs regni ſui prouincijs per edictum regiæ cenſuræ confirmauit: Deindè Agnetem, Wilhelmi Pictauenſis principis filiam, apud Moguntiam vngi faciens in reginam, regalibúsque nuptijs apud Ingelheim ſibi copulauit. Godfridus poſt Gotilonē dux erat Lotharingiæ: is Henrico Imperatori rebellauit. Captus autem ab illo, in caſtello Gebekenſtein, vſque ad condignam ſatisfactionem cuſtodiæ mancipatur. Interim Romanus Pontifex Clemens II. renouauit in ſynodo eccleſiæ Hamburgenſis priuilegia, præſente & inſtante Alberto eius archiepiſcopo. Imperatrix ex Italia deſcendens, apud Rauennam genuit filiam. Albertus autem archiepiſcopus Imperatorem Italia deſcendentem vocauit Bremam, occaſione data, quaſi Liſmonam inuiſurus veniret, vel regem Danorum ad colloquium inuitaret: ſed reuerà, vt ducum Saxoniæ ſuſpectā ſibi fidem exploraret. Imperator autem Bremæ regali, vt oportuit, apparatu exceptus, cur-

tem, quæ Balga dicitur, fratribus obtulit: Eccleſiæ verò comitatum Phriſiæ conceſſit: Indè Liſmonam veniens, per inſidias à Thietmaro comite, Bernhardi ducis fratre circunuētus eſt, ſed archiepiſcopi ſtudio defenſus. Quarè idem comes à Cæſare in ius vocatus, cùm ſe duello expurgare mâllet, à ſatellite ſuo eſt interfectus: cuius mortem germanus eius dux, filijq́ eius, referentes in archiepiſcopum, ex illo tempore ipſum & eccleſiam eccleſiæq́ familiam, lœtali ſunt odio inſequuti. Cumq́ pax facta vtraſq́ interdùm partes conciliâſſe videretur, nihilominùs tamen, qui ducem ſequebantur, veteris memores odij, quod patres eorum in eccleſiam exercebant, ipſam inquietare & impugnare nō ceſſabant: Sed hæc in Metropoli digeſta ſunt pleniùs. Interìm apoſtolica ſede vacante, Romani, priuſquàm de noui Pontificis creatione quicquam intentaretur, Henricū Imperatorem in Saxonia agentem adiêrunt Pontificem malo exemplo ab ipſo petituri. Cumq́ rex illis ſatisfacere cupiens, nullum Teutonicæ gentis prælatum ad ſuæ voluntatis aſſenſum poſſet adducere, ad Gallicos ſe vertit: peruicitq́ precibus Brunonem epiſcopum Tullenſem, virum ſimplicem, vt per ipſius inueſtituram, ad Romanum papatum promoueri pateretur: Cui per Veſontium in pontificali habitu Romam petenti, abbas Cluniacenſis & Hildebrandus monachus, Soana Hetruſca vrbe ortus, fortè obuiauerunt. Vſqueadeò autem dictorū religioſorum ſuaſio valuit, vt epiſcopus periculum apoſtaſiæ, in quod inciderat, euitare cupiens, papalia depoſuerit ornamenta: deduxeruntq́ illum Romam abbas & monachus peregrini habitu incedentem. Qui ad cardinalium, cleri, & populi conſpectum perductus, multa in eam ſententiam loquutus eſt, vt tam Henricum qui iuſſerat, quàm ſe, qui

qui minùs cautè præbuerat aſſenſum, à commiſſo errore purgaret, cùm maximè hortatus ſit, & excitauerit illos, nè ſedem Petri diutiùs vacare ſinerent: à quibus, adnitente Hildebrando, poſtero die ſexti menſis ab inchoata vacatione iam vltima, in Leonem IX. Romanũ Pontificem canonicè eſt aſſumptus. Is accepto ab Hildebrando beneficio gratus, Romanæ eccleſiæ ſubdiaconum & œconomũ cõſtituit: eiuſdemq́ vſus conſilio, Simoniacos & adulteros clericos duabus in ſynodis Romæ habitis, acerrimè eſt perſequutus: ſeq́ præbuit frugi Pontificem.

CAPVT XLIII.

DEſcẽderat deindè ſummus Pont. Leo IX. ab Vrbe in Germaniã. Non ſatis apud authores manifeſta cauſa, niſi quòd præſumptio habet, Pontificẽ de voluntate Imperatoris conſtitutũ, non benè habitum inter Romanos. Erat autẽ annus quinquageſimusprimus poſt mille. Ea autẽ ſynodus apud Moguntiam eſt habita, præſidente apoſtolico Leone: Henrico pariter Imperatore cum epiſcopis aſſiſtente: Bardone Moguntino, Euerhardo Treuerenſi, Hermanno Colonienſi, Alberto Bremenſi, Engelhardo Magdeburgenſi archiepiſcopis, cæteriſq́ prouinciarum præſidibus et prælatis: In qua ſynodo Spirẽſis epiſcopus Sibico, cui adulterij crimẽ imponebatur, examinatione ſacrificij purgatus eſt. Multa prætereà ibidèm ſancita ſunt ad vtilitatem eccleſiæ, in quibus Simoniaca hæreſis, & ſacerdotalia coniugia, ſynodi manu perpetuò ſunt dãnata. Albertus Hamburgẽſis archiepiſcopus eo tẽpore, quo tam clara in eccleſia lumina fulſerunt, ſapientiæ & virtutũ merito inter omnes emicuit: Tantus apud Papã, talis apud Cæſarem habebatur, vt in rebus publicis abſque eius conſilio nihil ageretur. Quapropter nec in præcinctu belli Imperator ſibi illum deeſſe

voluit, cuius inexpugnabile conſilium ſæpè fuiſſet expertus, efficax ad expugnandos inimicos. Eodem tempore Imperator Henricus ingentibus regni floreſcens opibus, Goſlariam in Saxonia vrbem mirificè ornauit, quam de paruo (vt dicitur) molendino vel tugurio venatorio, duo priores Henrici, & iſte nunc tertius, in tam magnam, ſicut hodiè cerni poteſt, vrbem bono prouexerunt auſpicio: In qua regale palatium hic Imperator magnificè extruxit: Duas omnipotenti Deo congregationes inſtituit, vnam ex his donans regendam pontifici Alberto, eô quòd illi indiuiduus comes & cooperator eſſet ad omnia. Tunc etiam data eſt illi ſpes accipiendi comitatus & abbatias, quæ magno deindè periculo mercata eſt Bremenſis eccleſia, vtpotè cœnobia Laureſſæ & Corbeiæ. Deindè Imperator Pannoniam petit: habuitq; in comitatu ſuo Leonem Pontificem Romanum, qui latius duxit Imperatorē in Germania videre, quàm in ſua ſede inter aſpides & baſiliſcos viuere. Tum autem veniens Papa Ratiſponam, reliquias beati Dionyſij martyris, de quibus diu dubitatum eſt an ibi haberentur, præſentibus Pariſiorum legatis perſpexit, ibiq; teneri probauit. Sanctum quoquè Wulfgangum, eiuſdem vrbis quondàm epiſcopum, de tumulo leuauit. Indéque Bambergam cum Imperatore tranſiens, priuilegia eiuſdem loci à cancellario ſuo Friderico, qui illi in pontificatu ſucceſſit, perſpici, & coram Imperatore populóque pronunciari mandauit, ſuaq; interpoſita authoritate confirmauit.

CAPVT XLIIII.

PEr quæ tempora, Bruno & Egbertus marchiones Saxoniæ, Ludolphi filij, à patruo ſuo Henrico Imperatore tertio (erat enim Ludophus eorum pater, &

iſte

iſte Henricus fratres vterini) ibant in Orientalem Franciam inuitati: obuij fuêre illis eorum hoſtes Lantgrauij Turingiæ, Wilhelmus & Otto. Commiſſo prælio, cadit Bruno. Egbertus hoſtium victor ambos capit, reducitq; in Brunſwicum, in arcē Dancquerode, & inſigni pecunia emunctos, cùm iurâſſent Imperatori, dimiſit. Hic genuit reliquitq; Egbertum filium, & Gertrudim filiam, quæ nupſit Henrico comiti de Northem, perduxitque reliquias ſancti Autoris in Brunſwicum. Egbertus filius eccleſiam ſancti Cyriaci in monte à patre incboatam, ipſe perfecit. Multis tamen bellis anguſtatus eſt ab Henrico IIII. Imperatore fratruele ſuo. Sed hic erat exitus, vt vir fortis, qui per arma difficulter vinci potuit, per inſidias opprimeretur. Nam ferunt Henricum in illum conduxiſſe ſicarios, qui ſe in illius inſinuarent familiam: acceptoq; tempore, cùm in molendino Eyſenbuttel quieſceret, ab illis obtruncatur. Henricus Imperator eius occupauit ditionem, tanquàm & ipſe ex ſanguine Saxonum iuſtè hæreditaret, quæ nouiſſimi eſſent principis: accedente feudi, vt prætenderat, reditu ad Imperium: Arcem præcipuè, quæ iuxta Brunſwicum oppidum eſſet, Dancquerode in ſuam accepit poteſtatem, propulſa ſorore Gertrude virgine, tradiditq; cuſtodiendam Bauaris. Sed illi dum abutuntur in ciues permiſſa poteſtate, odioſi fiunt. Erat qui balnea in vico publica inſtrueret, homo iniuriæ impatiens, qui ab illis prouocatus, noctù ignem iniecit arci, quo periêrunt cuſtodes. Ciues accurrerant, reſtincto vt poterant incendio, arcem ſuæ fecêre poteſtatis, & reuocatæ Gertrudi reſtituerunt. Illa tam inſigni dote promeruit virum, Henricum, vt diximus, comitem de Northem. Erat tum vir nobilis in Wulfenbuttel Widekindus,

kindus, cuius ope & fœdere freti ciues, magna intentârunt pro Gertrude: Et hæc quidem longè poſt hæc, quæ nunc tenemus, tempora: nunc verò per anticipationẽ commemorata, propter ſeriem marchionum Saxoniæ, in quam incidimus.

CAPVT XLV.

CVm Romanus Pontifex Leo apud Imperatorem Henricum III. manens, Natale Domini perageret Wormatiæ, Miſſarum celebratione in ſancta die peracta, vt oportuit, apoſtolico ritu: in ſequenti Luitpoldum Moguntinæ ſedis Archiepiſcopũ, vtpotè in ſua prouincia potiſſimum, ſurrogauit officio. Cúmque peracta proceſſione, & dicta oratione, Pontifex in ſua ſede de more conſiſteret, ſubdiaconus lectionem ſacram peregit: quam cùm non ex ritu apoſtolico, ſed ſuæ pro conſuetudine eccleſiæ pronunciaret, admonitus à ſuis Romanus pontifex, lectorem curauit admoneri, vt Romano ritu præſente ſummo Pontifice pronunciaret: quod cùm ille contemneret, & iterùm admonitus perſtaret, Papa expleta lectione, vocatum, ab omni officio degradauit. Archiepiſcopus miſſo ad Papam nuncio, orabat, vt ſuum ſibi redderet miniſtrum: Papa recuſabat. Archiepiſcopus, vt erat eccleſiaſticæ diſciplinæ non ignarus, diſſimulauit: & lecto euangelio, cùm ſacra peractio inſtaret, archiepiſcopus in ſua ſede conſedit, conteſtatus, non ſe poſſe peragere officium, niſì reddito miniſtro. Papa conſtantiam archiepiſcopi perpendens, & maioribus occurrens motibus, clericum reſtitutum remiſit. Laudanda in vtroque virtus. Impleuit enim vterque ſuam dignitatem. Seueritatem diſtrictionis oſtendit Papa in contumace, & lenitatem in epiſcopi condeſcenſione: Ille quoquè de ſua eccleſiæ honore perſeue-

ſeueranter egit, & quod voluit conſtanter impetrauit. Fames deindè multas afflixit prouincias: Multi principes periêrunt. Gotfridus Lotharingiæ, cùm ducatum Moſellanorum obtinere ab Imperatore non poſſet, rebellionem ei oſtendit: ſed miſsis in eum ducibus capitur, & vt liberetur, filium dat obſidem imperata ſe facturum. Filio autem in obſidatu mortuo, iterùm rebellat, impellens Balduinum Flandrenſem comitem ad belli ſocietatem. Palatium Imperatoris, quod erat Nouimagij, incendit Gotfridus. Albertus autem, qui ducatum Moſellanorum Gotfrido negatum accepit, à Gotfrido opprimitur. Ducatum eius Gerhardus de Elſatia, alterum Fridericus quidam obtinet: nunc mutatis titulis, de Limburgo, déque Lutzenburgo appellantur. Adhuc Leo Papa apud Imperatorem agebat: Is in Gallias deſcendens, vocato ad ſe Gotfrido, ceruices Imperatori inflexit, peregitque reconciliationem: Sed Balduinus Flandrenſis in duritia permanſit. Imperator in illum miſit exercitum. quo viſo, flexus Imperatorem adijt Aquiſgranum, & de iniurijs ſatisfecit: Sed tamen in ſententia permanſit paucis diebus. Nam non diù pòſt Lotharingiam incurſionibus vexabat, Hoium oppidum incendit. Extitit interìm cauſa, qua Gotfridus de integro ſe Imperatori opponeret: Duxerat ille coniugem relictam Bonifacij marchionis in Italia: Sed illi Henricus Imperator ingreſſum in Italiam pernegauit. Imperator autem contra Balduinum Flandrenſium comitem duxit: Scaldim fluuium, Balduinum fugientem inſequens, tranſiuit, vaſtabundus incedit, multam prædam, plurimos captiuos, & inter alios Lambertum comitem, Balduini comitis ſatellitem, multos etiam Flandrenſium

ſium primores intra vrbem Tornacum includit & capit. Idem poſteà Balduinus cum Gotfrido Fridericum auunculum ſuum obſidet in Antwerpia: ſed concurrentibus Lotharingis, ab oppugnatione deſiſtit. Intereà Romæ mortuo Leone, Victor, anteà Fridericus, homo Bauarus, ſurrogatur: qui Henricum Imperatorem, nè aliqua à ſe peteret iniqua, demulcere cupiens, Hildebrandum ſubdiaconum illi mittit oratorem: opportunéq; accidit, vt Imperator graui laborans morbo, quo etiam periit, Henricum filium puerum octennem, Hildebrandi cardinalis authoritate fretus, Romanorum regem ac Cæſarem dixit: quod quidem Hildebrandus, poſteà Pontifex factus, in epiſtola ad Rodulphum Sueuiæ ducem indicat in hæc verba: Vndè nobilitatem tuã ſcire volumus, quia non ſolùm circa regem Henricum, cui debitores ſumus, eò quòd ipſum in regem elegimus, & pater eius laudandæ memoriæ Henricus Imperator, inter omnes Italicos in curia ſua ſpeciali me honore tractauit, quódque etiam moriens, Romanæ eccleſiæ per venerandæ memoriæ Papam Victorem, prædictum filiũ ſuum commendauit, aliquam maleuolentiam non ſeruamus. Sed Henricus III. tunc moritur, & in pace Spiræ ſepelitur, cùm annis præfuiſſet ſeptem atq; decem. Hic ſit modus huius voluminis, nè excurrat in immenſum.

SAXO-

SAXONIAE LIBER QVINTVS.

CAPVT PRIMVM.

HENRICVS IIII. *admodũ puer patri ſuccedit in regno: qui, quòd ſanguine Saxonum ex patre prodiërit, indè ſciri poteſt, quòd pater in Saxonia vrbem Goſlariam tantoperè decorauerit: in qua etiam frequenter commanebat, inſtructo palatio & venerabiliter ornato. Sed mater Agnes prudentiſſima fœmina, regni gubernacula aliquandiù tenuit: Erat autem filia ducis Aquitaniæ Wilhelmi, qui ordinem poſt ſe reliquit Wilhelmitarum. Nihil erat quo viri prudentia deſideraretur: Omnia vbiquè pacata, nihil perturbationis: Erant tamen ex primoribus regni principibus, quibus muliebre imperium non ſatis ex dignitate videretur Romanæ reipublicæ: in quibus Anno Archiepiſcopus Colonienſis, vir grauitate, prudentia, & virtute ſingulari, qui per ingénium curauit puerum regem matri auferendum, quo regni gubernacula pariter adimerentur. Imperatrix autem pueri mater, in Italiam ſe conferens, religioſam vitam duxit apud monaſterium, quod dicitur Fruteria. Indè ſe Romam transferens, in ſancta conuerſatione vitam ibi finiuit, ſepultaq́ eſt in eccleſia ſanctæ Petronellæ. Saxones interim, congregato exercitu, inuadunt gentem Luticiorum. (Luſatios nunc eſſe crediderim) Wandali enim fuêre in ea prouincia, quæ nunc eſt Brandenburgen-*

genſis marchia. Non poterant conſiſtere Wandali in acie contra Saxones. Fugati, caſi, capti ex his plurimi, obſides dederunt imperata ſe facturos. Deinde, quia puer rex in manibus erat principum, contempta matre, principes in ſolenni conuentu, duos per Imperium creauerunt ordinarios conſules, Colonienſem & Bremenſem archiepiſcopos. Qua occaſione implicitus Albertus Hamburgenſis & Bremenſis archiepiſcopus regni negocijs, eccleſiam ſuam videbatur habere in poſtremis: Ducum autem temeritas per eius abſentiam increuit: Iura eius imminuta ſunt. Sed quæ ad eccleſiam pertinent, in Metropoli ſuum habent locum: Hîc verò Saxoniæ geſtas res proſequimur.

CAPVT II.

Bernhardus inferioris dux Saxoniæ (nam ſuperiorem tenuêre marchiones, & qui Turingiam habuêre, Miſnámque, ac partes Herciniæ per Imperatorum vel conceſsionem, vel deceſsionem) iam in vltimis vitæ annis ſenex agebat: nam per annos quadraginta variè rem adminiſtrauit: filij tamen eius reuerētia modeſtiam præ ſe ferebant. Vbi verò ſenex conceſsit in fata, iam frena laxauerunt. Ordulphus ducatum, comitatum frater eius Hermannus adminiſtrauêre. Sed quæro quem comitatum? Annales non expreſsêre. Poſſumus autem illum antiquiſsimum Phriſiæ de Aldenborg, vel illum Stadenſem, de quo plurima fuit poſteris controuerſia, vel illum Tranſalbinum Holſatiæ, accipere. Sed plurima in eam partem dicta inclinant, vt ſit comitatus Phriſiæ, quem nunc Aldenborgenſem vocamus. Hi principes pro adoleſcentia tumeſcentes, diu in eccleſiam & miniſteriales eius, cōceptum odium diſſimulare non poterāt: Aberat paſtor: liberum videbatur

ſæuire

ſæuire in ouiculas: Sublata videbantur omnia quæ pudorem poſſent ingerere. Sed initio regni huius Henrici, cùm adhuc Agnes mater Imperatrix gubernacula teneret, ducatus Sueuiæ variè iactabatur. Obierat Otto de Swinfurde Sueuorum dux, & Rodulphus de Rynfelde, qui poſteà ad Imperiũ adſpirauit, ducatum accepit: quod erat multorum in regno malorum ſeminarium. Eundem nanque ducatum Sueuiæ Henricus Imperator III. viuente adhuc, quem diximus, Ottone, Bertoldo comiti, qui poſteà ducatum Carinthiæ eſt conſequutus, tradito ei annulo ſuo, conceſſit. Hunc annulum, Henrico moriente, Agneti Imperatrici pro documento veritatis exhibuit: & illa recognito, non habuit quod opponeret: ſatis propenſa ad ducatũ illi permittendum. Sed præuenerat Rodulphus memoratus, qui filiam Bertoldi apud Conſtantienſem epiſcopum nutritam, raptam, an volentẽ, incertum, coniugem accepit: Cuius rei contemplatione, cùm iam Rodulphus in gratiam reginæ rediſſet, ducatũ illi Sueuiæ permiſit: Quæ res Bertoldi animum vehemẽter exaſperauit: Sed vt eum leniret Imperatrix, illi permiſit ducatum Carinthiæ: quem etiam filius æquiuocus, Henrici IIII. conceſſione tenuit, cùm pater pro filio interueniret. Mutato non diù pòſt conſilio, Henricus rex Carinthiæ ducatum Ludolpho cuidam conſanguineo dedit. Tum verò Bertoldus iuſta indignatione commotus, tam in regem, quòd donatum abſtuliſſet, quàm in Ludolphum, quòd ſibi debitum ducatum poſtulâſſet, occupaſſétque, cogitauit vltionem. Intereà, quod fieri ſolet ſub nouo rege, præſertim adoleſcente, multæ fiebant in regno tumultuationes. Otto Bauarorum dux detruditur ducatu: Conradus genere Sueuus, inter nobiles de

primo-

primoribus, à militibus regis occiditur: & hæc omnia in regem, quaſi ille mandâſſet, referuntur.

CAPVT III.

OTto ducatu Bauariæ deſtitutus, ad Saxones ſe conferens ſuos conſanguineos, rebellionem molitur: Bertoldus in Sueuia res turbat: Fiunt motus & conuentus vtrobiq́ʒ, & in regem odia excitantur: Quæ res tam diù ſerpſit, vt Rodulphus quoqʒ de regis deiectione, ſuaq́ʒ ſurrogatione cogitaret, & ſatageret: quã rem poſteà explicabimus. Henricus autem rex adoleſcentiæ vtens libertate, Saxoniam ſolam ex omni regno cœpit incolere, principes deſpicere, nobiles opprimere, infimos ſuſtollere, venatui, luſibus, & leuitatibus pluſquàm iuſtitiæ faciendæ: Accuſatus eſt à multis operam impendere, filias illuſtrium quibuſdã obſcurè natis coniugio deuincire, priuata præſidia, primatibus regni non ſatìs fidens, inſtituere: quam ego tot comitum in Hercinia originem eſſe coniecto. His diſcordiæ ſeminarijs contigit regi plures de regno & de vita inſidiatores excreſcere: qui tamen cùm maturitatis plenæ necdùm attigiſſet annos, erant qui non tam ipſum, quàm Albertum Hamburgenſem archiepiſcopum culpandum putarent, quòd ex eius ſententia plurimùm pendére videretur. Per quæ tempora, Detherus marchio, non ſuo, ſed principum Saxoniæ, vt putabatur, conſilio, tyrannidem in partes regis orditur: quæ tamen mox, terreſtri ſimul & cæleſti maieſtate compeſcitur: caſtellis ſuis Bichilmgo & Schidingen à rege deſtructis, filio eius æquè militari viro, à proprio ſeruo interempto: ipſo quoquè communi ſorte breuì per mortem abſumpto. Otto erat Bauarorum dux, vir & conſilio, & manu valens, genere Saxo, qui quandò & quibus meritis ad

ducatum

ducatum Bauariæ peruenerit, miro ſilentio tranſeunt annales: Sed eſt coniectura, quòd moriente Henrico II. Imperatore ſine prole, illius fauore peruenerit ad ducatum: Sed magis arbitror, idq; coniectura propius defendo, fuiſſe natum ex Henrico Magni Ottonis fratre, duce Bauariæ, vndè per alium filium deſcenderat Henricus quoquè Imperator ſine prole decedens: & in hoc Ottone propagatam accipio lineam Ottonũ ad Henricum Leonem, interueniente fœmina. Nam Leonis mater, filia Lotharij Imperatoris, matrem habuit Rixam ex matre Gertrude, filiâ Egberti marchionis Saxoniæ natam, & patre Henrico Craſſo, qui patrem habuit Ottonem memoratum. Nunc verò accuſatus apud Henricum IIII. cùm recuſaret purgationem ex duello propter imparitatem prouocantis, qui genere & nobilitate nimiùm illi eſſet impar, creditum eſt, Albertum archiepiſcopum Hamburgenſem plurimùm ad eius deſtitutionem cooperatum: vt frater eiuſdem Alberti Welpus, comes in Bauaria, recuperaret ducatum. Erant autem filij Cuntzonis, quem Latini Conradum appellamus. Pulſus autem Otto Bauaria, conceſſit in Saxoniam, & ditionem tenuit ad Weſerã, olim Viſurgum, cum comitatu de Northem: & ex illo multa nobilitas proceſſit: quod ſuo tempore oſtendemus. Hic eſt ille Otto, qui omnem Saxoniam ſecum traxit ad rebellionem aduersùs IIII. Henricum.

CAPVT IIII.

Operæprecium eſt intueri, qui tum fuerint principes Saxoniæ. Certè inferiorem Saxoniam ad Albim adminiſtrauit Ordulphus Bernhardi filius: qui iam filium habuit in armis pugnantem Magnum: deindè Egbertus Egberti filius marchio Saxoniæ medi-

tullia tenebat prouinciæ iuxta Brunſwicum. Otto de Bauaria ad Viſurgum dominabatur. Aderant quoquè inter primos principes, archiepiſcopus Magdeburgenſis, & Halberſtadenſis epiſcopus, non minùs tum etiam in armis quàm principes ſeculares verſati. Sed tum Otto de Bauaria cunctis erat clarior: cuius tanta fuit apud omnes authoritas, vt ſi quid regi humanitùs contigiſſet, aut ſi principum in illum coniuratio procederet, ad regni faſtigium peruenturus videretur. Id metuens rex, libenter audiuit, quendam Egmonem mediocri nobilitate virum, fortuna tenuem, qui Ottonem ducem apud regem inſimulâſſet, quòd de nece ſecum regis tractauiſſet. Otto pernegans, hominem de mendacio & regis aſſentatione coarguebat: Ille verò monomachiam duci obtulit: ſeipſum regi vadem conſtituens, vt eo duello purgaretur crimen victoris. Otto imparem, vt diximus, hominem non reſpicit, quòd dux cum latrone, primarius cum ſicario congrederetur, duxit iniquum. Et vbi detrectauit pugnam, iam quaſi conuictus de læſa maieſtate ducatu deſtituitur: quem rex Welpo illuſtri viro, Alberti archiepiſcopi, quod diximus, germano donauit. Indè incendia, neces, deprædationes, & infinita mala prouenerunt. Rex Ottonem vſquequaquè perſequutus, quàmplures eius munitiones deſtruit, prædia vaſtat, & vt verum reipublicæ hoſtem omninò delere conſtituit. Ille militibus electis inſtructus, ipſe quoquè manu fortiſſimus, & animo nimìs efferatus, vtpotè qui de omnibus fortunis & exiſtimatione dimicaret, quia iuſta acie decernere aduersùs regem non poterat, nunc præda, nunc flammis, nunc etiam ferro, quacunque ſe ſors obtulit, ſuas iniurias vlciſci ſatagebat. Ipſo deniquè mediante, non

ceſſat

ceſſat gens Saxonum, vt eſt acris animo, coniurationem aduersùs regem vnanimi cõſpiratione inire atque firmare, accuſationes blaſphemiasq́ inauditas ad ſedem Apoſtolicam de illo inferre: ſociósque belli ſibi ex omni regno Teutonico nuncijs & literis adſciſcere. Nã primò Sigefridum Moguntinæ ſedis metropolitanum, Adalbertum Wormatienſem, Adalberonem Herbipolenſem, epiſcopos, Gebehardum Salsburgenſem archiepiſcopum, alióſque quàmplures præſules, & per ipſos Papam etiam Alexandrum ſibi fautores efficiunt. Quidam quoquè Annonem ſummæ ſanctitatis virum Colonienſem archiepiſcopum, coniurationis conſcium faciunt: quorum conſpiratione rex territus, Saxonia ceßit, & in alijs regni partibus rebus inſtitit agendis.

CAPVT V.

ANnus erat poſt mille LXXIII. cùm Anno Colonienſis & Hermannus Bambergenſis pontifices, Romam mißi ſunt, pecuniæ indè regi debitæ colligendæ gratia: qui legatione peracta, literas Alexandri Papæ detulerunt, regémque vocârunt ad ſatiſfaciendum de Simoniaca hæreſi, cæteriſque nonnullis magna emendatione purgandis, ſuper quibus Romæ rex erat delatus. Saxones tum inſtant præſidia multa firmare, arces vocant, necdùm enim plurimas habebat Saxonia munitiones. Inſupèr caſtella, quæ rex dudùm erexerat, funditùs illi conantur euertere: & in pleriſque proficiunt: inter quæ præcipuum illud, quod Hartesburg dicitur, præſidium deijciunt: monaſterium & clauſtrum Canonicorum, quod ibì erat, multa furentes audacia, funditùs euertunt: &, quod dictu nefas eſt, innocentis paruuli filij regis, ibì tumulata oſſa eruta ſpargunt. Interim

Hildebrandus, quem diximus, ad papatum peruenit, Gregorius VII. appellatus, nullo regis conſenſu accedente: quod pro illa ætate nefas ſunt arbitrati. Hic regem ad ſynodalia reſponſa deuocauit, nuncijs & literis viciſſim miſſis: Sed rex armis implicitus, illis ſynodalibus contentionibus vacare non poterat: nam magna manu vndecunquè contracta ex Sueuia, Bauaria, Bohemia, ducit in Saxones. Ad fluuium Miſtrow exercitus concurrunt: & primò quidem cùm ſtarent in conſpectu acies, per communes amicos res intercepta eſt ante prælium: Cúmque Saxones quieti conſiſterent, fiſi tractatibus, erant inter regios qui prælij erant cupidiores quàm pacis: renũciantq́ falsò regi, Saxones ad prælium parari. Rex vera putans quæ dicerentur, iuſſit ad arma conclamari: & tranſito vado, in loco Nagelſtede, imparatis ſuperueniens Saxonibus, multos ſtrauit: Diremptúmque eſt iterùm prælium interuentu Rodulphi Sueui, qui principibus Saxonum perſuaſit, vt regi cederent, omnia ex ſententia eorũ ventura, quodq́ nihil mali paterentur. Epiſcopi Magdeburgenſis & Halberſtadenſis, dux Otto Bauariæ, & Magnus Saxoniæ, audiunt Sueuum: & vbì ſe regi præſentant, in vincula conijciuntur. Doluit Rodulphus violari fidem: vtcunq́ tamen factum eſt, nolente volente rege, laxantur Saxones: nec iterùm ſe fidei regis permittunt. Romæ interim Hermannus Bambergenſis epiſcopus, de Simonia conuictus, deponitur. Rex audiens, Ropertum ſurrogauit: Ea res in eam contentionem peruenit, vt Imperator Wormatiæ congregato concilio præſens anniteretur, vt ab vniuerſis Germaniæ epiſcopis, præter Saxones, Hildebrandus quoquè Papa abſens deſtitueretur. Oues paſtorem iudicant, contemnunt, abijciunt:

ſunt: Mittunt epiſtolam, quam ſic concludunt: Quia ergò introitus tuus tantis iniurijs eſt initiatus, & Eccleſia DEI *tam graui tempeſtate per abuſionem nouitatum tuarum periclitatur, & vitam conuerſationémque tuam tam multiplici infamia dehoneſtari, ſcandalúmque grauiſſimum imminere conſpicimus: obedientiam, quam tibi nullam promiſimus, nec decæterò vllam ſeruaturos renunciamus: & quia tibi nemo noſtrûm, vt tu publicè proclamabas, hactenùs fuit epiſcopus, tu quoquè nemini noſtrûm ampliùs eris apoſtolicus. Faciebat animos permiſſa olìm Henrico huius patri poteſtas creandorum Pontificum.*

CAPVT VI.

EOdem anno circa decimumoctauum Calendas Octobris colloquium maximum apud Oppenheim factum eſt, vbi penè totius regni principes, ſed maximè Saxonum & Alemannorum, regis ſubiectioni renunciabant: cauſam prætendentes, quòd à duobus iam apoſtolicis vocatus ad ſatisfactionem non veniſſet, & pro hoc contemptu ſententiam excommunicationis à Papa in Vrbe retuliſſet. Henricus curauit ex ſynodo Wormatiæ mitti nuncium ad Pontificem: Is erat Rolandus clericus Parmenſis, qui in conſpectum Gregorij & cardinalium perductus, Henrici regis verbis, Gregorio, nè pontificalia exerceret, aut ſe Pontificem nominaret, inhibere dixit: Iuſſitque cardinalibus, vt alium à rege Pontificem habituri, in Alemaniam ſe conferant. Et tamen eo nuncio cum ignominia expulſo, multorum Germaniæ epiſcoporum literæ Pontifici Gregorio ſuam operam & fidei conſtantiam pollicentium ſunt allatæ: Qua impulſus cauſa Pontifex

Gregorius, ea in ſynodo Sigefridum Moguntinum archiepiſcopum, & eius impietati aſſentientes, & ſubſcribentes epiſcopos & Abbates, commiſsis priuauit ecclesijs. Henrico autem gubernationem, dignitatem, & titulum regni Teutonicorum & Italiæ interdixit: omnibus principibus & populis vtriuſque regni, quo illi obſtringebantur iuramento, authoritate Apoſtolica abſolutis. Ferunt, initiò Henricum nuncios miſiſſe per prouincias qui dicerent, IESVM CHRISTVM, quandò ter oues Petro paſcendas commiſerit, reges excepiſſe: Pontiféxque econtrà per literas, quæ extant, notum populis fecit: Deum in terris agentem, quandò ligandi & ſoluendi in cælo & terra poteſtatem Petro dedit, neminem excepiſſe: eúmque qui ligare ſe poſſe negat, quòd abſolui nequeat, confiteri, ſic quoquè ab omni eccleſiæ corpore ſequeſtrari. Quibus Papæ verbis prælati, principes, & populi pars regni Teutonicorum maxima, animis ab Henrico cœperunt alienari: primique Saxònes exarſerunt in bellum. Poſt illos Metenſis epiſcopus Henricum cenſuit in vim anathematis deponendum. Vndè cùm fatiſceret, & iam magnum ortum videret in regno diſsidium, Rodulphus, Welpo, & Theodericus primores Alemannorum duces, cum cæteris in regno præſtantibus viris in id conſilij peruenerunt, vt ſi vocatus in Alemaniam Gregorius Pontifex deſcenderet, Henricus illi ſupplex, petita, vt illi confidebant, impetratáque venia erratorum, proſterneretur: alioqui ſucceſſorem illi daturos concordi conuentûs ſententia ſunt proteſtati: Iurauitque illo in conuentu principum Henricus rex, ſe Pontifici, cùm acceſsiſſet, integrè pariturum: Quod quidem primatibus illis adeò gratum

tum

tum fuit, vt ſponte ſua reſponderint: Illum Romam ad Imperij ex more ſuſcipiendam coronam, cum copijs deducerent: quibus tum Imperator declaratus, Normannos Apulia, Calabriáque, & omni terra eccleſiæ deturbaret. Acceßitque regis & conuentûs ad Pontificem ea de cauſa orator archiepiſcopus Treuerenſis. Quo inſtante, Pontifex Gregorius, vt Auguſtam prætoriam vrbem alpinam accederet, cum cardinalibus Vrbe mouit. Cùm verò ſe Vercellas vſque contuliſſet, à Vercellenſi epiſcopo Italiæ cancellario clàm reſcijt, Henricum regem hoſtili in ſe animo cum exercitu venientem, alpes tranſcendiſſe. Quamobrèm ſuæ conſulens ſaluti Pontifex, in Cannoſſum vſque receßit, oppidum in Rhegienſi agro, quod erat Mathildæ comitiſſæ, apud quod nullam ab Henrico violentiam vereretur. Rex verò dolum intelligens patefactum, relicto Vercellis exercitu, Cannoſſum nihilominùs venit. Acta autem eſt res ſumma Pontificis grauitate, ſumma, ſed ficta, potentißimi regis humilitate. Quo enim die Henricus Cannoßi ſuburbium attigit, omni depoſito regali ornatu, nudiſque pedibus, ad oppidi portam, introduci ſperans, cum paucis comitibus eſt delatus: denegatúmque primo die ingreſſum æquanimiter tolerans, loco per noctem non mouit: & glacie ferunt, conculcatáque diù niue, per aſperrimum hyemis ſidus, ſolum in quo rex ſtetit vel iacuit, obriguiſſe: expectauitque tacitus ſcire, quid ſecum Pontifex duceret agendum. Pontifice verò omnia differente, vt à cunctis cerneretur, veráne, an conficta eſſet pœnitentia, quam præ ſe rex ferebat, ad tertiam peruentū eſt diem. cùm Henrico ſe miſerum, infelicemq́; clamante, cui ſoli non vacarent veniam imploraturo Ro. Pontificis

aures, vicerunt Mathildis comitiſſæ, Adelai Sabaudienſis comitis, & abbatis Cluniacenſis preces: & introductum regem, abſolutúmque, Pontifex in ſinum matris Eccleſiæ recepit. Fecit verò Pontifici rex ſcripto promiſſionem ſacramenti religione firmatam, cui Mathildis comitiſſa & Adelaus comes, abbáſque Cluniacenſis ſubſcripſerunt. Poſteà tamē ſubſtitit rex in Cannoſſi finibus, abituro, vt putabatur, Pontifici ſtructurus inſidias, & Pontifice id verito ſubſiſtente, fatigatus expectatione rex, Papiam ſe contulit. Viſum eſt iſta ex Italorum narratione inſerere: In qua vide prudens lector, quàm ſint inconcinna multa, & à veri ſimilitudine aliena: Ego iudicium meum volens ſubtraho, tibi cuncta permittens.

CAPVT VII.

NOnnulla hîc inſeruntur à noſtris, quæ & ipſa apud me fidem non merentur: Regem Pontificis iniuncto, per annum integrum Romæ iuſſum ſe continere, memorias martyrum in Vrbe frequentare, equum non aſſcendere. Quod cùm ille religiosè cœpiſſet implere, videntes cardines orbis, quia præ timore ſedis Apoſtolicæ contremiſcunt poteſtates, & ſub eo curuentur, qui portant orbem, ſuggeſſiſſe ſummo Pontifici, vt deiecto degenere, qui publicam peregiſſet pœnitentiam, alium curaret in regno ſublimari: Percontante autem Pontifice, quis dignus videretur? Rodulphum Sueuum eſſe prætenſum: cui ilicò Papa miſerit coronam, cum elogio: Petra dedit Romam Petro, tibi Papa coronam. mandaueritque Moguntino & Colonienſi archiepiſcopis, vt illum eligerent, conſecrarēt, tuerentur: omnium ignaro Henrico, donèc Argentinus epiſcopus, aduolans Romam, iſta regi nunciaret:

ret: Qui accepta (vt putabat decorum) à ſummo Pontifice licentia, abire conſtituit: Epiſcopus, nè Papam alloqueretur, deterruit: Nam à Pontifice omnia contra eum eſſe prouiſa. Ità clàm, furtimque, magnis itineribus per Italiam digreſſum in Gallias, indè ad fideles ſuos perueniſſe, collectisq́; viribus, ſe Rodulpho ad prælium obieciſſe. Sed hæc, vt dixi, apud me fidem habent tenuem. Primùm, quia Pontifices non amant reges in Vrbe diuerſari: nec regium erat inter altaria diſcurrere. Sed & Pontificis epiſtolæ teſtantur, ſe ad Rodulphi electionem neminem commouiſſe: Idq́; veriſimile eſt. Certum eſt tamen, non inuitum iſta audiſſe Pontificem de Henrici deſtitutione, Rodulphiq́; prouectione: Ait enim in epiſtola: Henricum pœnitentem Eccleſiæ gremio reſtituiſſe, non tamen ad regnum, à quo deſtitutus fuerit in ſynodo, repoſuiſſe. Quod certum eſt, Henricus armis cõtractis, Rodulpho, quem regis æmuli regem dixerunt, in prælio ſe obiecit: pugnatumq́; acriter, cæſis captisque plurimis: ſed victoria neutrò inclinante, placuit vtrinquè, vt eius rei diſcutiendæ cauſa, vtriuſq́; partes oratores adirent Pontificem. Poſtulauit iam antè Henricus rex ab Gregorio pontifice, vt propter inuaſionem regni, Rodulpho ſacris interdiceret. Ad quæ Pontifex, non ſe poſſe inauditum condemnare, reſpondit. Venerunt ad ſummum Pontificem regum oratores: quibus benignè à Pontifice reſponſum, vt efficerẽt reges ab armis diſcedere, donèc cauſa tractaretur, ſe confeſtim vocaturum conciliũ. Sed priuſquàm ea renunciarentur, reges reparatis viribus, iterùm concurrerunt. Cecidit Wizilo arcrchiepiſcopus Magdeburgenſis: Saxones terga verterunt. Dux Bohemiæ lanceam Rodulphi nactus, eam inſigni munere præferri eam omnibus Bohemiæ regibus

inſtituit. Spoliatus hoc prælio dux Magnus, comes frater eius captus, & epiſcopus Wormatienſis Poppo, ex primoribus Henrici principibus cecidit. Ità penè æquata ſunt vulnera & damna partium. Nouiſſimo inter reges prælio, Rodulphus ità vulneratus eſt in dextera, vt indè mortem ſumpſerit. Iam enim reductus in Herbipolim, magnates & epiſcopos ſuæ partis ad ſe iuſſit conuenire: & elata dextera in adſtantes: Hæc eſt, inquit, manus, qua ego ſacramenta præſtiti Henrico domino meo, vobis tamen vrgẽtibus, totiès in eum infeliciter pugnaui: Ite, & implete primam regi veſtro fidem: nam ego vadam in viam patrum. Sic moritur.

CAPVT VIII.

IAm profligato Rodulpho, rex Henricus acriores animos intendit in Romanum Pontificem. Vrebat animum pronunciata in ſynodo regis deſtitutio, diù dilata in eius contumeliam reconciliatio, æmuli in regnum fauor. Igitur apud Noricæ Brixiam, conuocato pontificũ cœtu de Lombardia, Italia & Germania, crimina multa intentantur Pontifici Gregorio, quòd inuaſor ſit Romanæ ſedis, ſacrilegus monachus, ſomniorum & præſtigiorum obſeruator, necromanticus, & qui malis artibus fidem Chriſti contaminârit: Ob quæ omnia Romana illum ſede deſtituunt: & niſi ſpontè locũ vacuaret, perpetua maledictione ferire minantur. Wigbertum Rauennatum epiſcopum ſurrogant, quem Clementem III. appellant. Reliquerat autem Henricus Italia decedens Henricum filium cum copijs in prouincia, vt illam in fide contineret. Cui congreſſa per ſuos Mathildis nobilis matrona, & quæ multa in Romanam eccleſiam feciſſet bona, ab illo ſuperatur. Acceſſit aliud incõmodum nobili matronæ, (Erat enim de genere Saxonum, quod oſtẽdemus)

mus) quod propter religionẽ memoria dignũ eſt. Obierat *Bonifacius maritus eius, & Azonem Eſtenſem recipit iterato matrimonio: Reſciuit poſteà Bonifacium atque Azonem tertio ſibi inuicèm gradu ad matrimoniũ interdicto cohærere: Qua de re conſulens ſummũ Pontificem, iuſſa eſt ab Azone diſcedere, & pœnitentiam agere de tam graui inceſtu. Ad quam obſeruantiam, ſi noſtra tẽpora referimus, Ethnici videbimur. Quid enim hodiè per diſpenſationem apoſtolicam non obtinetur? Tum nobilem matronam, & quæ Romanæ eccleſiæ multa præſtitiſſet obſequia, iuſsit Pontifex à ſecundo diſcedere marito, & pœnitentiam inceſtûs agere, nulla diſpenſationis hinc aut indè facta mentione. Ducens igitur Romam Henricus, per Bauaros eſt ingreſſus Italiam. Mathilda autem, quicquid ex ſubiectis ſibi populis copiarum ſibi colligere potuit, miſit ſummo Pontifici, à quo tam probè in ſuo caſu fuit conſolata. Iuſsit Henricus Clementem ſuum pontificali apparatu præcedentem ad pontem vſq; Miluium procedere: Indè in prata Neronis tum dicta, cùm iretur, ſtructa in prælium acies præceſsit. Prior Clemens cum pompa, indè rex in ſubſidijs eſt ſequutus. Appulſos Leoninæ ciuitatis portæ, quam Saxonum tunc, aut Poſterulam, vocabãt, regios milites Romani ſagittis, iactisque ſupernè lapidibus repulerunt. Quod cùm vidiſſet Henricus, caſtris loco firmatis, exercitum incendijs, ædificiorúmque demolitioni curauit intendere. Nullam vincendi ſpem offerri videns, poſt paucos, quibus aduenerat, dies cum ſuo antipapa Rauennam redijt: Ibiq; anno penè toto peracto, renouatis viribus, per Spoletinos ad Vrbem iterùm duxit: & Leonina per totam Quadrageſimam obſeſſa, ea poſt Paſcha eſt potitus. Eſt autem Leonina Vaticanum*

Romæ

Romæ ſuburbium, in quo Papa nunc ſplendet palatium: quod quidem ſuburbium, portis communitum, Leo IIII. de ſuo nomine appellauit Vrbem Leoninam. Inquinata per aliquot dies ab antipapa ſancti Petri baſilica, ad alteram pariter beati Pauli inquinandam acceßit: ad quam binas porticus diruit: vnam à caſtello ſancti Angeli ad Petri ædem, alteram à Tergemina porta ad ſancti Pauli baſilicam: Dumq́ue rex Vrbem circunſedit, multùm per ſingulos dies ſanguinis eſt effuſum. Caumatibus autem ad initium æſtatis in vrbis regione, vt aſſolet, incipientibus, Henricus ſibi timens, per propinquas Romæ ciuitates, quæ omnes ei parebant, diuiſit exercitum: & Wigbertus antipapa, adulterinam Petri ſedem in Tibure tenuit. Rebus ità comparatis, Henricus Clementi ſuo, attributo in omnes copias per hyberna diſpoſitas imperio, ipſe cum paucis in Lombardiam conceßit: Wigbertusq́ue ſacerdotalis officij immemor, circa vrbem vinetis ſucciſis, multa à quibus ipſe Henricus temperâſſet, per eam æſtatem hoſtilia commiſit.

CAPVT IX.

ALio, qui ſequutus eſt, anno Hēricus ad exercitum reuerſus, ciuitatem Leoninam iterùm per vim ingreſſus, & apud beati Petri baſilicam deſidens, omnia eius vrbis ædificia demolitus eſt. Per quod tempus, nullo propinquo ab vrbibus & caſtellis Romam adeunte, nullo etiam exeūte, Romani ad maximam calamitatem ſunt perducti: & fames, quod neceſſè fuit, aſperrima ſuperuenit: Quibus malis euenit, vt multi emigrantes nunquàm ſunt poſteà reducti. Quæ cùm Robertus Guiſcardus Normannus à Pontifice intellexiſſet, præfecit rebus Dalmatiæ Boëmundum filium, & vxorem ducens, ſe contulit in Italiam. Interim Henricus, ſiue quia Roberti

ti Normanni reditum in Italiam habuerit exploratum, ſiue quia dolos viribus efficaciores exiſtimauerit, per Cluniacenſem abbatem, virum celebris ſanctimoniæ, pōtificem Gregorium, cui ille eſſet deditiſſimus, orauit, vt ſe ad Lateranenſem baſilicam admiſſum coronaret, fore pollicitus, vt Imperator ex ſolenni more declaratus, in Alemaniam cum omnibus copijs reuerteretur. Eodemq́ue die, fide publica per patentes literas data, omnibus qui vrbem accedere, aut indè exire, & in agro obuerſari vellent, mirabilem voluntatis conuerſionem oſtendit: Cuius facti fama omnem per Italiam vulgata, effecit, vt Guiſcardi in colligendo ad Vrbem ducendi exercitu, refrixerit diligentia. Romanus verò populus, malis, quæ tribus annis continuis tulerit, Pontificem, vt patriæ compateretur, miſerereturq́ue, fatigatus orauit: Gregorio, quod petebatur, ſpondente, dummodò Henricus errata corrigeret, & debitam Romano Pontifici obedientiam promitteret. Prohibita eſt Henrico, quam per ſimulationem illam quærebat, malignandi occaſio. Largitione enim multa vſus, corruptos ciuitatis primores, in ſuam aduersùs Pontificem amicitiam pellexit: Ventumq́ue eſt à multis Romanæ vrbis primarijs in id impudentiæ, vt pontifici in faciem dicerent: Non eſſe Henrico regi, etiam ſi priùs Eccleſiæ non ſatisfaceret, coronam & declarationem Imperij denegandam. Quod cùm vidiſſet Pontifex, de Romani populi conſtātia diffiſus, in caſtellum Creſcentij cum domeſticis ſe recepit: Ruſticus verò, eius ex fratre nepos, ſe cōtulit ad Septemſolia, arcem tunc caſtello Sancti Angeli nulla in re munitionibus inferiorem. Vixq́ue Pontifex imminens (vt eſt ratus, & quod eſt poſteà factum notorium) euaſerat periculum, quandò Henricus à coniuratis introductus,

Guigber-

Guigbertum Tibure accerſitum, in Lateranenſe patriarchium intruſit. Cumq́ nullus vel cardinalis, vel epiſcopus ex gente eccleſiaq́ Romana, vt illum ex more benediceret, adduci poſſet, Bononienſis, Treuereuſis, & Mutinenſis pſeudo epiſcopi, cæremonijs in eum, Romanis Pontificibus adhiberi ſolitis, ſunt abuſi. Per ſolēnia poſtmodùm paſchalia, quæ proximis ſequuta ſunt diebus, adulterinū Imperatorem antipapa coronauit. Populus verò omnis vt regi ſatisfaceret, ad obſidionē arcis Creſcentij eſt conuerſus. Cepit verò Henricus ſedem ſibi & ſtatiua militibus apud Capitolium, nō parua parte tunc in integrum reſtitutum: Et Romani rebellionis principes, cùm Pontificem caſtello deturbandi munitiſſimo nullam cernerent ſpem præberi, clauſerunt muris ad viarum exitus in repagula excitatis. Henricus interim familiæ Corſorum, tunc Romæ potentis, quæ Gregorio fauebat, ædium partem Capitolio ſubiectarum euertit: expugnandaq́ Septemſolij arce, maximos adhibuit conatus. Id verò Lucij Septimij Seueri Imperatoris opus, reliquiæ cuius contra monaſterium beati Gregorij cernuntur, trinos habuit ſubinuicèm ſuprapoſitos columnarum ordines: quarum inferiores ſolo inhærentes, ea erant ſublimitate, vt nullis ſcalis poſſent ſuperari, nec pro ſua craſſitudine, ferro, ignéve corrumpi. Admouit tamen propiùs Henricus machinas, & quaſdam columnas vetuſtate debiliores mouit, vt ſibi timens Ruſticus deditionem facere cogeretur. Erat verò adhuc opus viſu ſpecioſum, cùm contignationes marmoreis trabibus factæ, cubicula & triclinia haberent ornatiſſima. Sed quid non poteſt æui longæua vetuſtas, & perpetuus cælorum curſus?

CAPVT X.

Ro-

Robertus intereà Guiſcardus Normannus, harum rerum factus certior, ingentes copias, quas liberando Pontifici comparauit, via Latina deduxit ad Vrbem. Hic verò quis fuerit, & vndè venerit, in Norwagia ſumus exequuti. Henricus, cùm id reſciſſet, ignorantibus tamen Romanis, Vrbem ciuibus permiſit tutādam: Ipſe cum antipapa conceſſit in Vaticanum: Nec diù moratus, via Caſſia magnis itineribus contendit Senas: Nec citiùs Guiſcardus Romana mœnia, quàm ille dictam vrbem, contigit. Ciues Guiſcardo portas clauſerunt, magnifica verba præferentes: Se cum ſuo Pontifice facilè conuenturos, copijs illius opùs non eſſe, rediret in ſua: non ingratos ſe futuros illius obſequijs. Ille autem verbis verba rependit, & cùm ab amicis Pontificis, porta Flumentana, indè dicta Flaminia, nūc de Populo, panderetur, per eam ingreſſus, incendia fecit à Campo Martio, vſque ad ſanctum Silueſtrum, & Laurentium in Lucina: quæ hodiè vaſtata cernuntur. Ciues armati ſe obiecerant: ſed non poterant eſſe pares copijs illius. Ille per Eſquilias duxit ad Lateranū, ibì aliquandiù deſidens, ſi fortè à ciuibus liberandi Pontificis mentio fieret. Conſederant illi armati ad Capitolium, quam etiam regionem Henrici milites, dum adeſſent, tenebant ſtatione. Abeuntes autē de more ſuo, incenſam relinquebant Vrbem: Quotidiè prælia ad Amphitheatrū. Cùm aūt ciues nullam pacis facerent mentionē, Guiſcardus armatis copijs per mediā Vrbē contēdit ad Hadriani molē, demolitoq; muro quē fecerant ciues, eductū Pontificem, ſecum perduxit in Campaniam: ibique breui pòſt finijt. Hæc eſt illa vrbis Romæ vaſtitas, quam non anteà Gothi, non Wandali, non Saraceni, ſed partes Pontificis fecēre Normanni: vt non iam vlla ſit ſpecies veteris

Romæ.

Romæ, ſed vmbra quædam nō magnæ partis: niſi quantum ætate noſtra cardinales, excitatis magnificis ædibus, eam renouant: quod magìs atq; magìs per ſingulos dies crebreſcit. Per quæ tempora Saxones & Sueui, quos Alemannos vocant, colloquium habuêre in Orientali Francia de rebus regni: cùm & Imperator diù abeſſet, & malè meritus de ſummo Pontifice, dudùm regno deſtitutus haberetur: Initoq; conſilio, Hermannum quendam Lotharingiæ ducem, cui nemo ætate illa bellicis in rebus, aut magnitudine opum potuit comparari, regem Romanorum declarauêre: dederantq; illi Saxones arcem ad oppidum Iſleue. Ibi quoniam allium abundat, Imperatorij illum per contumeliam appellauêre regem Alliorum. Multa interim prælia inter Conradum ducis Bohemiæ fratrem, & Lupoldum marchionē in ſuperiori Bauaria: deindè inter Bauaros & Sueuos, iuxta Danubium: vbì Palatini comitis Cunonis filius in acie cecidit.

CAPVT XI.

ANnus erat poſt Chriſtum milleſimus octuageſimuſquintus, cùm Henricus ex Italia deſcendit, ſynodum indixit Moguntiæ: ibique epiſcopi rebelles Imperatori & ſuo antipapæ, deponendi iudicātur: alijq; in eorum locum ſurrogantur. Aderant legati adulterini Pontificis, vt res legitimum ordinem habere videretur: nonnulli pontificatu digniſſimi, illo tamen ordine malè ingreſſi, perueniunt in ſedes ſuas. Imperator deſcendens per prouincias, quæ per abſentiam eius lōgæuam fuerant innouata, ſuum in ordinem reſtituit. Saxonum principes non reluctantur: pacata videbantur omnia, cùm marchio Saxoniæ Egbertus, Imperatoris propinquus, rebellionem reſuſcitauit: ſed non latè illa manauit:

Aequus

Aequus iam videbatur in ea parte Imperator, qui conſenſit conuenire ex prouincijs doctiſſimos, qui de iure duorum, qui ſe pro ſummis pontificibus gerebant, diſquirerent. vndè omne Imperatoris factum pendere videbatur. Conuenêre pontifices, & ſecum vndecunque viros traxêre doctiſſimos. Cœpit ventilari cauſa: Iure, an iniuria, Henricus rex ab Hildebrando tunc Gregorio VII. excommunicatus, & regno deſtitutus videretur. Erant qui in vtranque partem ſentirent. Capita ſententiarum reſederant apud Weſſilonem Moguntinum, & Gebehardum Salsburgenſem archiepiſcopos: cùm ſentiret Salsburgēſis, Imperatori, ſicut omni Chriſtiano, parendum Romanæ ſynodo, & eius euocationi: quam cùm contempſiſſet, non poſſe videri per iniuriam in regem prolatam excommunicationis, & creſcente contumacia, etiam deſtitutionis ſententiam: Moguntino verò contrà aſſerente, regem magna ſuarum rerum parte ſpoliatum, magnis prouincijs deſtitutum, nō oportere illo in tempore iudicari, priuſquàm ad ſua reſtitueretur: Quæ contradictio tam diù valuit, vt Weſſillo in ſua ſententia perdurans, à legatis Rom. pontificis, qui aliquandò acceſſerant, de hæreſi notaretur: Et excreuit ſerpendo diuerſitas, vſque ad Henrici ab Imperio deſtitutionem, quam ſuo loco commemorabimus. Interìm Henricus rex, cognito quòd Saxones & Sueui, regem ſibi Hermannum Lotharingum acciuerint, infeſto exercitu petit Saxoniam. Obiecêre Imperatori Saxones, quas poterant vires: ſed iuſta acie congredi vitârunt. Et rege declinante, vocatis Sueuis, exercitum conſcribunt, Wirtzeburg (quæ nunc Herbipolis collato ex Græcis & Latinis vocabulo dicitur) in orientali Francia vrbem obſident. Imperator cum copijs aduolat, vrbem obſidione ſo-

ne ſoluturus. Illi conuerſi, regem acie excipiunt. Graue quidem prælium, ſed neutrò inclinante victoria, digreſsi ſunt. Saxones & Sueui potiuntur vrbe, Imperatoris epiſcopum reÿciunt: Alberonem reponunt ab ipſo deſtitutum. Sed cùm rediſſent in ſua, Imperator, vrbe eiecto Alberone, rursùs Meinardū ſuum reſtituit. Hermannus aūt, quem regem creauerant, cernens Henricū inualeſcere, depoſito regis nomine, Hērico recōciliatur: & breuì pòſt in obſidione caſtelli, ictus lapide interÿt. Hic eſt ille Hermannus, quem per contumeliam Henrici milites Allium, ex memorata cauſa, cognominauerunt.

CAPVT XII.

Mortua deindè non longum Imperatrice Berta, quæ filia erat Ottonis Italici, non diù moratus Henricus Imperator, nuptias ſecundas Coloniæ inÿt, celebrauitq́; & duxit relictam Vthonis marchionis, filiam regis Ruſſorum, pudiciſsimam fœminam: ſed de qua Hēricus poſteà malè ſentiret & loqueretur. Nec mirum debet videri, Ruſſorum regna ad Teutonas mittere nuptam. Nam Sigebertus, memorabilis ſcriptor Gallicus, teſtis eſt, hoc Henrico imperante, duos Ruſsi regis filios de regno contendentes, eouſquè proceſsiſſe, vt pulſus alter, Henricum adiërit, ſe, regnumq́; ſubÿciens Imperio, ſi armis illius reduceretur. Sed tanta erant in viſceribus Romani Imperÿ bella, vt externis Henricus vacare non poſſet: & erat via per Polonos fœderatos, ſi non ſubditos, in Ruſsiam perueniendi. Erant tum in regno Egbertus marchio Saxoniæ, qui Imperatori malè paréret: Sed ille ſe muro continens defendit. Obſidione firmata, multi milites ad vicinum Natalis Chriſti diem abiêrunt ex caſtris. Erumpens Egbertus, cùm hoc non ignoraret, ſtragem peregit; in qua epiſcopus Lau-

ſanus,

ſanus, qui lanceam Imperatori prætulit, fertur cecidiſſe. Captus hic quoq; Liemarus Bremēſis archiepiſcopus, qui tū Imperatori, vtpotè vir Bauarus, militaret. Cepit aūt illū Luderus, qui poſteà dux Saxoniæ, deindè etiam Imperator eſt factus, adoleſcens tū egregiæ fortitudinis: qui poſteà duxit coniugē Rixā, Gertrudis, quæ ſoror erat memorati Egberti, filiā, cum qua magnā Saxoniæ partem accepit in dotē. Captus aūt archiepiſcopus Bremēſis, pro ſua redemptione dedit Ludero Aduocatiā Bremenſem, cum trecentis argenti marchis. Indè arbitror enatū ius, quod poſteri huius Luderi ducis, in vrbem Bremenſem vendicare ſolebant. Egbertus aūt comes, non longè pòſt in molendino quieſcens, à ſuperuenientibus Imperatoris militibus opprimitur: ſiue, vt ab alijs traditur, (quod ſuprà ſignificauimus) à ſicarijs, qui ſe in illius familiam contulerunt, ab Imperatore ad eam rem conductis. Quo etiam tempore, junior dux Bauariæ fertur ſe in peregrini habitu in Italiam contuliſſe, motus virtute inſignis fœminæ Mathildis: cuius viduatum eſſe torum audiens, adſpirauit in eius nuptias, & , vt ferunt, aſſequutus, ad eas peruenit. Mira fœminæ virtus, quam ſummi pontifices venerabantur, principes de longinquo admirabantur: cuius etiam deſiderio, hic ex Bauaria in Lombardiam tranſierit, vt coniugem mereretur.

CAPVT XIII.

OPeræpracium eſt agnoſcere, quæ & vndè fuerit illa Mathildis, quam Italici ſcriptores multa laude efferunt, quod rarò præſtant exteris: originem tamen eius illi non attingunt. Multa obſequia impenderat illa Romanæ ſedi, multas pro ſua fortuna operas & impenſas fecerat conſcribendis & alendis pro ſummo pontifice exercitibus: Sed non potuit tū in vicem

 gra-

gratitudinis tertio affinitatis gradu, ad matrimonium, vt diximus, diſpenſationem impetrare. Ea tum erat temporum obſeruantia, vt ne vllus ſermo de diſpenſatione fieret. Noſtra ſunt tempora liberaliora, neſcio ſi meliora: quandò vna puella tertium, vt dicitur, experitur maritum, primis duobus ſuperextantibus: quandò ſummorum pontificum ſanguis, ex archiepiſcopatu in cardinalatum, & ex illo gradu in ſecularem ducatum perducitur. Ad Mathildam reuertamur: Ea fuit Egberti marchionis Saxoniæ filia, nouiſsimi Egberti, quem in molendino cæſum diximus, germana, incōparabilis prudentiæ, religionis, & pudicitiæ fœmina: quā pater eius Bonifacio in Lombardia comiti tradidit virginem. Quo mortuo, cùm Azonem Eſtenſem, tertio gradu cōſanguinitatis priori cohærentem, acciperet, quanuìs ignorans id iniret coniugium, volente pontifice, ab illo declinauit, & in ſanctimonia permanſit, donèc à Bauaro, de quo quidam ſunt authores, peteretur: non aliena à cognatione Henrici Imperatoris. Nam Henrici huius pater Henricus III. & Ludolphus Mathildæ auus, vterini erāt fratres, ex Giſla Couradi Imperatoris coniuge: quæ pridem ex Brunone habuit filium Ludolphum Saxoniæ marchionem. Hæc ergo fœmina, & generi ſuo præſtitit, & religioni, vt Henrico graſſanti ſe quàm frequenter opponeret. Hac quoquè vice, cùm Italiam peteret, ab ea Mathilda exercitum illi obijciente remoratur, nè ex Longobardia in reliquam Italiam proficiſceretur. Mutinam tamen cepit Henricus. Prodigium tum viſum in aëre interpretantur. Vermes muſcis deductiores, tanta multitudine volitabant in aëre, eaq́; craſsitudine ſpatium occupabant, vt manu vel virga tangerentur, vt etiam mille paſſus in latitudine, & duo vel tria in longitudine

dine implerent: Portendi putabant expeditionẽ in terram ſanctam. Intereà Conradus Henrici Imperatoris maior filius, iuuenis modeſtiſſimus, & qui regno, etiam Imperio digniſſimus videretur, patris mores & vitia deteſtatus, abijt à curia indignabundus, fœdam patris conuerſationem magis ſecùm quàm apud vllum accuſans. Contendit in Italiã, & ibi Mathildæ optimæ fœminæ, & amicorũ, honeſtã gubernandi rationẽ inijt, ſub nomine regis Italiæ: Paruit enim magna Italiæ, & præſertìm Lõbardiæ, pars Imperatoribus à memoria I. Ottonis. Dudùm enim illum pater creauerat regẽ, ſed nunc à moribus eius abhorrentem contempſit: coronamq́ dedit iuniori Henrico, qui poſteà patrẽ deſtituit Imperio. Conradus autem in Italia vixit annis nouem, ea modeſtia, vt rex haberetur & eſſet: nulli tamen grauis imminebat. Venientes à patre milites honorificè excepit: nullum ſe coram malè de patre loqui ſinebat, ſemper illum patrem dominum Imperatorem appellans. Per quæ tempora Ladiſlaus Pannoniæ, hoc eſt, Vngarorum, rex, vita exceſſit: adeò moribus & vita probatus, vt inter Sanctos referri mereretur. Welpus deindè dux, aliquandiù extra gratiam regis, Noricorum ſiue Bauarorũ ducatum amiſſum, reconciliatus Imperatori, denuò recepit.

CAPVT XIIII.

IMminebat per ea tempora glorioſa illa in terram ſanctam expeditio, quam Vrbanus pontifex in Franciam deſcendens, Claromontano concilio excitauit. Armata ſunt multa Chriſtianorum millia, principes nonnulli, in quibus præcipuus ductor Godfridus dux, materno genere Lotharingiæ: nam pater eius comes erat Boloniæ. Appellant verò ducem Bulioni, qui nunquàm erat ducatus. Sed cùm locum illum Godfridus teneret, &

materno, vt diximus, ſanguine Lotharingiæ ducatum tangeret, dux Bulioni appellatus eſt. Erat enim eius mater ſoror Godfridi Gibboſi ducis Lotharingiæ: quanuìs Sigibertus Gallus contendat, illi ducatum Lotharingiæ eſſe datum ab Henrico IIII. Imperatore. Erat enim vir ad arma egregiè inſtructus, & auxilio venit cum copijs Henrico, cùm ille repetito aliquot vicibus prælio aduerſùm Rodulphum Sueuum pugnaret. Sed, quod in laudibus Godfridi præcipuum eſt, cùm concionante ſummo pontifice expeditio ſancta à multis principibus & infinito eſſet populo ſuſcepta, Godfridus cum fratribus Balduino & Euſtachio, omni patrimonio diuendito, in eam ſe contulit expeditionem, militibus, quantos poterat, ex ære perarmatis, & in longinquam & diuturnam expeditionem ſumptis viaticis. Quo autem ordine in terram ſanctam peruenerit, quæ & quanta ibì geſſerit in ipſo itinere, & in Palæſtina, quomodò Hieroſolymam receperit, firmauerit, reliquerit, quia multipliciter in literas miſſum eſt, & iam nouiſſimè à Sebaſtiano Brant diſertiſſimè in opere, quod Romanorum regi Maximiliano dedicauit, commemoratum eſt, & noſtro longè alienum eſt inſtituto, relinquamus, ad Imperatoris Henrici IIII. acta reuertentes. Is cùm diù abfuiſſet, anno tandèm ſeptimo ex Italia regreſſus, Ratiſponam ſe contulit: ibiq; Iudæos, qui inuiti baptizati erant, permiſit ad Iudaiſmum redire, quandò nullo Chriſtianitatis charactere erant inſigniti: Corde enim creditur ad iuſtitiam. Circa Calendas autem Decembris colloquium habuit cum principibus Moguntiæ de pace & vnione: & proximo anno eodē in loco cùm pulſi eſſent Iudæi & rebus exuti, cùm quæſtio de facultatibus eorum, quæ multæ fuiſſent, ageretur: archiepiſcopus,

cùm

cùm cognationem ſuam indè culpatam tutari vellet, nec ſatis poſſet, cum eis profugit in Thuringiã: nam dicebatur & ipſe guſtâſſe de præda. Vndè Imperatori rebellionem quandam oſtendere voluit ex proxima Saxonia: ſed pacatis vtcunquè rebus, qui cæſi erant Iudæi, ſuſcitari de morte non poterant, prædam viui partiuntur. Interìm inualeſcit indignatio inter regem & reginam, quam ille cœpit exhorrere. Illa autem, peßimo relicto marito, Romam contendit: ibiq; conuocato concilio, de crimine peßimo Imperatorem accuſauit. Vrbanus pontifex excommunicationem in eum renouauit. Illa verò, dimiſſo rege, reuerſa eſt in Ruſſiam: ibiq; in ſancta conuerſatione honeſtarum, quas aggregauit, perſonarum, Domino ſeruiens, mater effecta multarum in Chriſto filiarum, feliciter conſummauit. Wigbertus infauſtus Henrici pontifex, ad hunc vſque annum, hoc eſt, centeſimum poſt mille, durauit, ſæpè deplorans ſecum inter amicos, quòd infelicis loci ſubiërit fortunam, vir vtiquè ingenio, vita, & nobilitate, facundia & omni virtute ſatis præditus: ſed qui non legitimè ad pontificatum ſe paſſus eſt impelli.

CAPVT XV.

QVo etiam anno interijt Cõradus rex Henrici filius in Italia, Mathildi conſanguineæ grauiſsimæq; fœminæ adhærens: cuius conſilio & auxilio honeſtiſsimè vitam traduxit: vxorem penè inuitus ducens ducis Siciliæ filiam, qua cum continentiſsimè vixit, monacho ſimilior quàm regi. Teſtati ſunt qui defuncto aderant, cùm veneni ſumpti eſſet ſuſpicio, crucem ſe in eius brachio vidiſſe. Eo tempore Henricus Craſſus, Ottonis Bauari filius, in Phriſia cæditur cũ alijs multis, volens infrenem populum ad iuga perducere. Sed non eſt

datum equeſtribus in paluſtri terra ſuperare. Fama recepta Hieroſolymæ miro modo affecit homines præſertìm per Gallias. Alij ſe ſomnio admonitos, alij viſione, præferebant terram ſanctam petere. Ruſticanus populus facilè inuitatur, quòd ciuilibus in regno diù malis attritus, nuſquàm meliùs quàm extra patriam habiturus ſibi videretur: ità fame, peſte, incendijs, vexati ſunt. Circa Niueruã illo tẽpore mirabile genus morbi innotuit. Tacti homines igne inuiſibili ardebãt, qui facilè penetrabat præcordia. Alij pedes, alij manus ea occaſione præciderant. Franci, Saxones, Bauari, Sueui, admirantes cuneos tranſeuntium in terram ſanctã Gallorũ, partìm irridebant, partìm etiam indignabantur: ipſi domeſticis diuiſionibus afflicti, propter ſacerdotij & regni diuiſionem. Multa in ſole ſigna, plurima in cælis, multotiès in aëre conſpecta terruêre mortales. Tum multi ſignum crucis ſibi cælitùs impreſſum oſtendêre, cui non diſſimilem rem noſtra vidimus ætate: ſed fabulæ ſe multæ veris rebus immiſcuerunt. Intereà ſummus pontifex Paſchalis, omnium orthodoxorum pontificum Romæ congregato concilio, hæreſim illorum temporũ, quam fouebant, qui Henrico adhærebant, damnauit: Ipſum Henricum anathematizauit, prædeceſſorum ſuorum confirmans ſententias. Cuno Ottonis Bauari filius, de magnis principibus vnus, dum iter agit, per inſidias interimitur. Frater ei fuit Henricus Craſſus, nupèr, vt diximus, in Phriſia cæſus. Otto enim inter primos in Saxonia principes, dux erat, qui ſub rege primas in prouincia partes habuerat. Erat hic Otto, vt diximus, origine Saxo: ſed dux factus Bauariæ, ab Henrico IIII. eſt depulſus, quòd duellum detrectaret. Filij eius Henricus Craſſus, qui occiſus eſt in Norden in Phriſia, pater Rixæ Imperatricis:

Cuno

Cuno comes de Bichling, nupèr in itinere cæſus: & Sifridus de Bomeneborg pater iunioris Sifridi. Quatuor deindè filias idem Otto habuit. Vna fuit mater Conradi de Wittin marchionis, Secunda mater Friderici de Arnſberg, cuius vnam filiam duxit Gotfridus de Arne, pater comitum Henrici & Friderici de Arnsberg: Secundam duxit Otto de Cappenberg: cuius filia Heilica, vxor Eilmari, mater fuit Henrici & Chriſtiani comitum de Aldenborg, & Ottonis præpoſiti Bremenſis. Tertia fuit vxor Hermanni de Caluele, quæ genuit Ottonem & Henricum comites de Rauensberg. Quartam deduxit quidam ſeruus. Quilibet autem fratrum filiorum Ottonis ducis, in comitatu vnam curiam habuit. Henricus Craſſus curiam de Alerſtede: Cuno, quæ dicitur Koninghoue, in villa Herſeuelde: Hic fundauit Katelenborg, & eandem illi dedit clauſtro. Sifridus habuit curiam Heluelde, quam filius Sifridus dedit monaſterio Amelsborne. Hæc idcircò, vt cognationem veterum de Saxonia principum agnoſcamus: Qua in re videri poteſt, neminem totius ducatûs Saxoniæ tum titulum habuiſſe: ſed quiſque ſuæ partis, quam tenebat, iura defendit: Nam ſucceſſores Hermanni inferiùs iuxta Albim fluuium tenuêre ditionem: quorũ nouiſſimus Magnus, ſtatìm commemorabitur.

CAPVT XVI.

HEnricus marchio in Saxonia magni nominis, vir potentiſſimus, incertum an de Brandenburgo, quæ tum ditio, in ſolo licèt Wandalico, annumerabatur Saxoniæ, per hæc tempora vitam finiuit. Anno deindè proximo, qui fuit quartus poſt mille atque centum, cùm eſſet Imperator in Ratiſpona, ibì Natale Domini peragens, murmur graue excitatur in Bauaris, quòd Saxo-

nes & Franci apud regem primi haberentur, Bauari nullo admiſſi loco, contemnerentur. Sigeberdus regi ſuſpectus erat, quòd magna militum manu acceſſiſſet ad regem: quos milites per aliquot dies ſecum habitos, dimittit, paucis retentis. Indè circunſiſtunt eum Bauari, mortem homini intentantes. Ille quandò moriendũ ſibi vidit, orat vt Chriſtiano ritu confeſſionem reatuum ſinatur peragere, & viaticum ſumere permittatur. Non recuſant: ſed ſub arcta vallatum tenent cuſtodia: indè opprimunt hominem: quæ res multorũ initia malorum excitauit. Imperator iam antè perpalàm iuſſit enunciari, Henrico filio ſe rem omnem Imperij permiſſurũ, & Hieroſolymam pietatis cauſa petiturũ: Quæ res omniũ qui audiuêre, animis fuit gratiſſima: conciliauitque eidem Imperatori multorum antè auerſas aures, qui vera quæ enunciabantur putantes, ſummis ſenem regem laudibus extulerunt: Sed ea res vento ſimillima euanuit: indéque ortum eſt ſeminarium nouæ rei, quæ ſine exemplo tum parabatur: Nam ex illo tempore principes in memoriam reuocantes, omnem Henrici in regno & Imperio varietatem, iam pertæſi perfidiæ & infinitæ vanitatis, de illo deſtituendo, ſurrogandóque filio eius cœperunt cogitare. Sed huius rei nouitas ſtuporem ingerat neceſſè eſt lecturis: Quis enim patri rebellantem filium tãto ardore audiuit? Quis iura naturæ intercidiſſe tam penitùs commeminit, vt omni exiſtimatione, omni honore, omni regno pater exuatur à filio? Bellârunt in ſe germani aliquandò fratres, pugnârunt in aduerſos coniunctiſſimi: ſed filium inſurgere patri, res eſt ſine exemplo. Planè magnæ erant cauſæ: multis perſuaſit filius ſola ſe pietate in Deum, terreni patris ad tempus eſſe oblitum.

CAPVT

CAPVT XVII.

ANnus erat quintus poſt centum atque mille, cùm Henricus Imperator Natale Domini Moguntiæ celebraret, filius in Bauaria parat rebellionem, conſilio procerum quorundam, à patris latere ante paucos dies diſcedens: Anathematizat publicè patris impietatem in eccleſiam matrem. Serpſerãt eius diſputationis memoria latiùs, quam ſuprà commemorauimus habitam inter primores regni eccleſiaſticos: cùm oſtenderetur, Imperatorẽ nulla ratione, nulla tergiuerſatione defendi, quo minùs eccleſiæ filius eidẽ parẽre teneretur. Vocauit illum Alexãder papa ad reſpondendum querimonijs: Contempſit. Vocauit Gregorius, non venit. Excommunicationis gladio cæſus, etiam deſtitutus eſt regno. Tot interceſſerunt anni: non eſt emendatus, in contumacia ſemper permanſit, antipapã fouit. Nupèr à Paſchali pontifice omnia renouata, anathema, depoſitionẽ, quid supereſſe, niſi extremam perfidiam, & paganiſmum? Igitur Noricos principes, & qui ſuprà habitant in ea, quæ nunc eſt Auſtria, filius ſibi conciliat: Sueuos quoquè conſociat, & magnã ex Francia orientali nobilitatem. Indè conuerſus in Saxones, illos quoquè reperit voluntarios, quòd nunquàm patri ex animo iungerentur. Paſcha Domini in Quedelenborg filius ipſe concelebrat, magno nobilium conuentu: Conſilio deindè & miniſterio Rotardi archiepiſcopi Moguntini totam Saxoniam in Romanæ eccleſiæ reduxit communionem: Erant autem ad hoc conſtituti à ſede apoſtolica commiſſarij, idem Moguntinus & Conſtantienſis epiſcopi: Populo verò & nobilibus conuentus indicitur in Northuſen Saxoniæ oppido, Francis non longinquo: Vbi, etiam epiſcopis & clericis ſynodus habenda denun-

denunciabatur. Quo in loco cùm rex Henricus iunior adeſſet, magnam præ ſe ferebat modeſtiam: Nam epiſcopis & prælatis de eccleſiaſticæ ſanctimoniæ reparatione agentibus, rex ſe nunquàm niſi rogatus immiſcuit, expectãs quid inter eos conſtitueretur. Execrata ibì & exploſa eſt Simoniaca labes, damnata cleri incontinentia, adulteria punita: reconciliatio omnium prætenta his, qui ab pſeudoepiſcopis videbantur conſecrati. Quibus multa cum grauitate expletis, procedit rex in publicum, nõ ſplendido habitu, deiecto in terram vultu, principibus, atque omnibus regni ſubditis, ſua cuique iura renouauit, poſcentibus hæc & illa, multa ſupra ætatẽ grauitate reſpondit: Si qui iniuſta viderentur in prece prætendere, ità reſpondit, vt verecundia repercuterentur. Poſtremò conuerſus velut in concione ad vniuerſos, oculos lachrymis plenos ſuſtollit in cælum, Deum, & cælites omnes teſtatus, ſe nullo regnandi amore, ſed ſola Dei & iuſti contemplatione in patrem & dominum ſuum, alioquì inemendabilem, ferri: Qui ſi Deo, & vicario eius Petro & illius ſucceſſoribus ſummis pontificibus, hoc eſt, eccleſiæ catholicæ ſynceritati ſe coaptet, paratũ eſſe patri per omnia ſubijci, regno, ſi iubeat, decedere: modò Rom. eccleſiæ & fidei orthodoxæ integritas reparetur. Excuſſit omnibus lachrymas, vultus, & oratio, & humilitas regis: Omnes in commune precabantur paternum Imperatoris animum emolliri, in filio pietatem conſeruari, tum ſalua omnia futura. Ilicò Vdo Hildeſemenſis, Henricus Padeburnenſis, & Fridericus Halberſtadenſis, præſules, pedibus metropolitani Moguntini proſtrati, reconciliationem rogabant, quòd Imperatoris pertinaciæ viderentur ſubſcripſiſſe, & de illius manu eccleſias accepiſſe.

CAPVT XVIII.

HIs ritè peractis, ſacrā Pentecoſtes ſolennitatem Mersburgi peragit: Ibì Henricus dudùm Magdeburgenſis archipræſul deſignatus, ſed Imperatore, quo minùs aſſequeretur, impeditus, iuſſus eſt conſecrari, & in locum ſuum deduci. Nec multo pòſt expeditionem contra Moguntiam, quæ patrem foueret, parat: Eius loci archiepiſcopum inuecturus, patre eius intra muros rei euentum cum non contemnenda militum manu expectante. Sed cùm ad Rheni fluenta Henricus iunior deueniſſet, deerant, quæ exercitū tranſponerent, naues, prouidente antè Imperatore, nè adeſſent. Multa tamen tranſibant inuicèm nauigia, quæ altrinſecùs per proceres pacis amatores alternabant, cùm de pace agerent, patre pollicente regni diuiſionē, & certiſsimā de omnibus ſucceſsionem: cùm filius non aliud depoſceret, quàm Romanæ ſedis à patre ſubiectionem, vt ceſſent in eccleſia Dei ſchiſmata. Detinebant vtrunque neceſſaria cauſa, vt non conuenirent: Filium quidem nauigiorum ſubtractio, patrem verò fideliū vacillans fides. Filius prior copias reduxit in Herbipolim, vt pſeudoepiſcopum eijceret, & præpoſitum loci eo deiecto reſtitueret, quod & factum eſt. Sic eccleſia reconciliata, dimiſsis in ſua Saxonibus, rex cum Bauaris & Sueuis arcem Nuremberg ibat vt obſideret: illámque poſt non multos dies capiens, diuiſo exercitu, contendit Ratiſponam. Pater e veſtigiò ſequutus in vrbem Herbipolim, ſuū reſtituit Erlongum, eiecto quem capitulum canonicè elegerat: quem etiam rex iuſſerat conſecrari. Indè duxit in Ratiſponam, qua filius commanebat. Ciuium autem proditione intromittitur pater, filius vix elabitur: Ibì quoquè Imperator, eiecto pontifice, adoleſcentem repoſuit. Indè tendens in

vicina

vicina Bohemiæ, ducem eius euocauit: qui cum expeditis egreditur ad Imperatorem. Henricus intereà filius, ſuas quoquè copias cõtraxit,& ad fluenta Danubij conſederat vterque exercitus. Volitabant vtraque ripa mirè fulgentia ſigna: hinc Imperatoris, indè regis, patris, ac filij. Miſerum erat adſpicere hoſtiles apparatus inter coniunctiſsima pectora. Multa in fluento leuia committuntur prælia. Cadit de Imperatoris parte vir nobilis, comes: & cùm iam totis agminibus pugna inſtitueretur, appararetúrque, proceres exercituum rem impiam execrati, ibant & redibant, ſi interciperetur tam cruentum negocium. Iam verò traiecerat filius, & ad conſerendas manus res proximè ſpectabat, cùm conuerſus in ſuos Henricus iunior: Quid eſt, inquit, quod agimus? quò tanto feruore ducimur? Pater eſt, dominus eſt, Imperator eſt, qui tendit exaduersò. Impietate plena eſt, ſi venit victoria: tanto miſerabilior exitus, ſi vincamur: nolim parricida eſſe, ſi de totius mundi dominio quis paciſceretur: ego vobis commilitones pro fide, conſtantia, perſeuerantia, meipſum debeo: vertamus gladios in vaginam, conſilio pugnemus, non armis. Ingruebat nox, quæ & ipſa diſſuadebat prælium. Imperator inter ſuos comperit, ſi ad pugnam educerentur, maiorem copiarum partem ad filium tranſituram: exterritus fugit cum paucis quò poterat, non audens ea nocte in caſtris conſiſtere. Vbì illuxit, iam ſermo de Imperatoris fuga percrebuit. Tum vero diſsipati, in ſua quiſque ſe contulerunt.

CAPVT XIX.

POterat rex ſparſas patris copias, facilè opprimere: ſed cogitauit, eſſe patrẽ cui militâſſent: nec ignorabat quòd pugnam inſtruentem eſſent deſtituturi parentem.

rentem. Rex ergò vicinam Ratiſponam ingreſſus, exturbato pontifice, quem pater præfecerat, virum catholicum, & qui Deum timeret, Hartwicum introducit. Idem in Herbipoli peregit: Ibi verò qui deſtitutus eſt, relicto Imperatore, regem deinde eſt ſequutus, & in eius fide permanſit. Pater interim in latibulo ſuo manens, miſit ad filium, qui publica fide interpoſita, ſaluum illi vſque ad Rhenum & incolume iter impetraret: Nec grauatè indulſit, præcipiens miniſterialibus ſuis, vt ſaluum & incolumem deducerent, miniſtraréntque parenti. Quo verò ſecurior iret, ipſe rex copias ſuas remouit vſque ad Rhenum contra Spiram: ibi traijciens, patris theſauros in ea vrbe repoſitos inuaſit: eccleſiæq; præfecit epiſcopum religioſum abbatem. Indè Rothardus venerabilis pater, iam octo annis abſens, eccleſiæ ſuæ Moguntinæ redditur. Commiſſarius apoſtolicus, qui reconciliaret in viam redeuntes, excipitur à ciuibus, non iam quaſi reuerſus ex peregrinatione, ſed quaſi ex inferis emergens rediuiuus. Tum compoſitis cis Rhenum rebus, in Burgundiam rex contendit: ſed ex itinere retractus à ſuis quòd intelligeret patris molitiones ad diſturbandum conuentum principum, qui indictus erat Moguntiæ in diem Natalis Chriſti, patrem filius Bingæ reperit: eúmque ore ad os interpellans ſuper anathemate quo premeretur, & omni regni compoſitione, cum ſumma modeſtia conuenit: ea ſi pater ſatageret, vt eccleſiæ reconciliaretur, & turbationem regno adimeret, ſe in eius futurum poteſtate ad omnia pariturum. Imperator omnia reiecit ad principum conuentum, facturum ſe, quod ex Imperij dignitate & ſeniorũ conſilio agendum duceretur. Vterq; Moguntiam cõtẽdit. Cùm ergò compertũ haberet filius, patrẽ clàm machi-

machinari apud eos, quos ſibi putaret conſentaneos, ea quæ paci & inſtituto non congruerent, orauit patrem, idq́ʒ ſi reniteretur, cogere poterat, vt propter pontifices, qui eius euitarent cõmunionem, ſecederet in locum vicinum conuentui arcis ſecretè, vbi diligentiſſimè aſſeruaretur, curante filio, nè quis præter ſolitos miniſtros eum inerpellaret.

CAPVT XX.

HEnricus ergò eius nominis V. iam patre velut capto, & in arce conſeruato, libera poteſtate regnum adminiſtrat. Ad annum Chriſti ſextum poſt mille centum, Moguntiæ tum tantus erat principum conuentus, quantus ab vlla vnquàm memoria. Quinquagintaduo numerabãtur illuſtres, nec quiſquam ex omni regno defuiſſe putabatur, præter vnum Magnum Saxoniæ ducem, qui ſolus ætate graui adeſſe non poterat. Superuenientes apoſtolicæ ſedis legati, Albanus & Conſtantienſis epiſcopi, anathematis execrationem, quod in ſeniorem Henricum à tot ſibi ſuccedentibus Romanis pontificibus promulgatum erat, teſtificati renouârunt, cõmunionem eius interdicentes vniuerſis catholicis viris, & omni regno Romano: hortantes & deprecantes, vt omnes eccleſiæ filij, matris incolumitati conſulerent aduersùs tantum hoſtem: vnius capitis contumacis ſuperbiam frangerent. Hîc iam variant ſcriptores: Quidam contendunt, abſentem omni Imperij honore deſtitutum, mandatumq́ʒ Moguntino, Colonienſi, & Wormatienſi epiſcopis, vt eum adeuntes, Imperialia inſignia auferrent inuito. Cumq́ʒ in ſenioris veniſſent cõſpectum Ingelheim, quo loco palatium inſtruxit Magnus Karolus, mandata concilij exponebant pontifices, poſcentes, vt inſignia volens traderet. Illo autem cauſam requirente

rente tam ſeuera in ſe inauditum à concilio ſententia, obieciſſe ei feruntur, in conferendis epiſcopatibus & abbatijs Simoniam. Tunc Imperator: Dic Moguntine, dic Colonienſis, per nomen æterni Dei, quid à vobis acceperim? Dixerunt, nihil. Et Imperator: Gloria Deo in excelſis, quia vel in hac parte fideles inuenti ſumus. Certè maximæ veſtræ dignitates potuiſſent magnum cameræ noſtræ, ſi ità quæreretur, quæſtum præſtitiſſe. Dominus Wormatienſis nouit, & nos non ignoramus, quæſtu, an gratia interueniente illum receperimus: Nolite patres temerare fidem veſtrā: Eccè iam ſenio laboramus, ſuſtinete modicum, & nolite in confuſione gloriā noſtram terminare: Generalem curiam expetimus: Si cedendum eſt, proprijs manibus filio coronam trademus. Illis renitentibus, & vim oſtendentibus: parumpèr ſecedens, Imperialibus ſe veſtiuit inſignijs: & reuerſus: Hæc, inquit, Imperialis honoris ſunt inſignia: Hæc mihi præſtitit æterni regis pietas, & principū electio. Potens eſt Deus nos in his conſeruare, & manus veſtras ab opere cœpto cohibere: quanuìs ſimus armis & militia noſtra deſtituti: Securi enim de tali violentia nobis non proſpeximus. Sed timor Dei vos coërceat, quos pietas non reuocat. Quòd ſi neutrum reueremini, eccè præſentes ſumus, non poſſumus viribus refragari. Hæſitant pontifices, ſed inuicèm cohortantes, accepto conamine, Imperatorem adeunt, coronam capiti detrahunt, & ſede detractum, omnibus Imperialibus exuunt. Imperator ab alto ductis ſuſpirijs, ſic eos alloquitur: Deus vltionum dominus, videat, & vindicet iniquitatem quam facitis: Ignominiam ſuſtineo antè inauditam. Sed delicta iuuentutis apud iuſtum iudicem Deum luo: vos tamen immunes à crimine non eritis: quia iuſiurandum præuaricati, iuſti

vindicis vltionem non effugietis: Non proſperetur honor veſter: Sit portio veſtra cum eo qui tradidit Chriſtum. Illi obturantes aures retrocedunt, filio eius Imperialia deferentes. Fugit autem indè pater in Limborg. Inuenit venantē ibi quendam ex principibus, quem dudùm illo priuauerat ducatu: Hic, vt audiuit rem geſtam, miſertus illius, fertur collegiſſe octingentos loricatos, & reduxit Imperatorem in Coloniā. Hæc eſt narratio noſtrorum annalium. Alij breuiùs rem ſcribunt. Cùm depoſceret Imperator prodire in conſpectum concilij Moguntiæ congregati, veriti principes, nè ſenis commiſeratio, quem ſciebant incorrigibilem, populum in tumultum verteret, omnes qui de concilio regni fuêre cum legatis apoſtolicæ ſedis, Ingelheim ſe conferunt, ſenem concilio circunſiſtunt, eum vſque ad reatûs ſui confeßionem pertrahunt: Satisfactionem pollicetur ex eorum conſilio: Legati apoſtolici abſque generalis ſynodi decreto nihil facere ſe poſſe teſtantur. Imperator tamen legatis & principibus, vbi conſenſerunt, annuens, Imperialia inſignia, crucem, lanceam, ſceptrum, globum, atque coronam, filio permittit, proſpera illi imprecans: illum principibus multo fletu commendat, & extunc iuxta ſummi ſacerdotis totiusq; eccleſiæ decreta, ſuæ ſe conſulturum animæ promiſit.

CAPVT XXI.

HOc ordine Henricus eius nominis V. primùm à patre, deindè ab vniuerſis Germaniæ principibus in regem iam ſecundò electus, ab apoſtolicis quoquè legatis per manûs impoſitionem, catholicè confirmatus, acceptis tam ab epiſcopis quàm à laicis principibus, iuxta morem regni ſacramentis, cœpit anno Chriſti ſexto poſt centum atq; mille regnare. Relatis ergò corā rege cunctisq;

ctiſq́ue Germaniæ principibus & præſulibus omniq́ue clero & populo legationibus Rom. ſedis, ſuper eccleſiarum regni commendatione diuerſa, & erratorum emẽdatione ab vniuerſis æquanimiter promiſſa, placuit tam regi quàm primoribus, ad ſanctam matrem Romanam eccleſiam, tantos ac tales ex Germania mitti legatos, qui & de obiectis ritè rationem reddere, & de incertis ſagaciter inueſtigare, ac per omnia eccleſiaſticis vtilitatibus poſſent conſulere. Separantur in hoc opus viri ſapientia pleni, ſpiritu, dignitate, natalibus, & eloquentia præcipui: nullaq́ue ſecundùm Deum, ſiue ſeculum, veneratione indigni. A Lotharingia Bruno Treuerenſis, à Saxonia Henricus Magdeburgenſis, à Frãcia Otto Bambergenſis, à Bauaria Eberhardus Eyſtetenſis: ab Alemania Gebehardus Conſtantienſis, à Burgundia Curienſis epiſcopi. Nonnulli etiam nobiles de latere regis laici: idq́ue inter cætera ſuſcipiunt in mãdatis, vt ſi fieri poßit, domini apoſtolici præſentiã Ciſalpinis regionibus ſolicitẽt exhiberi. Sic nimirũ poſt tot annos obnubilata lux denuò cœpit oriri orthodoxa: Depublicatur & vẽtilatur, dijudicatur & cõuincitur, fœtet & reſpuitur, condemnatur & anathematizatur hæreſis Guigbertina & Hẽriciana, fugatis & deſtitutis eius defenſoribus, ſectatoribusq́ue: Catholici præficiũtur ſedibus, è quibus etiã aliqui inter ipſa feſta cõſecrantur. Cadauera ſchiſmaticorum, inprimis Guigberti, iã annis ſex tumulati, proijciũtur de ſepulcris, & ab ipſis ordinati, vſq́ue ad cõcilij generalis ſatisfactionẽ & ordinationẽ ſuſpẽduntur. Erat tamẽ in Italiæ marchionatu ad Aquinũ quidam partiũ Imperatoris præfectus, qui abbatẽ de Ferraria aſſumptũ, papã Cæſaris appellaret: ſed cũ nemo ſequeretur abſurdã nouitatẽ, pœnituit ſtatim vtrunq́ue facti, & in confuſione ſua vterq́ue vſq́ue ad

plenam concilio ſatisfactionē præſtitam permanſit. Dum autem miſſi, quos diximus, oratores Romam contenderent, perueniſſentq́; ad vallem Tridentinam, eiúſque oppidum: Albertus illarum partium nobilis adoleſcens, cum armata cohorte irruit ſuper inermes: Cecidit, cepit, vinxit. Sic enim Henricus ſenior per epiſtolas, quas queruloſas iuſſit circunferri, agebat apud conſentaneos: circunuentum ſe ac vi coactum, dimiſiſſe Imperium, non ſua ſponte: proindè qui ſacramentorum eſſent memores, iniuriam eius vindicaturi adeſſent. Conſtantienſis epiſcopus cum ſuo comitatu diuerſo itinere ingrediens, auxilio Mathildis comitiſſæ peruenit ad Vrbem: Omnia penè itinera Henricus ſenior curauit aſſeruari. Otto Bambergenſis epiſcopus, quòd idem Albertus victor eius eſſet miles, retrò dimittitur, cuius etiam interuentu Bruno Treuerenſis & Wigbertus comes, cum mandatis conueniendi ſeniorem Henricum, eiq́; ſatisfaciendi, relaxantur. Sed Welpus dux Bauariæ hæc veritus, magna ſuorum manu cōtendit Tridentum, epiſcopum loci, quem ciues reprobârunt, inuehens, & violentos illos ità comprimens, vt laxatis, quos tenebant, captiuis, nudis pedibus veniam factorum precarentur. Cometes qui tum ab initio Quadrageſimæ in Dominicam luxit paſſionē, mala multa præſagiebat. In Elſatia tum ſe cōmouêre nonnulli, qui iuniori Henrico malè vellent.

CAPVT XXII.

HEnricus ſenior denuò ſibi partes cōciliabat, epiſcopum Leodienſem, ducem Lotharingiæ Henricum, Coloniam, Iuliacum, Bonnam, quæ & Verona, vrbes: ſed inter hæc intrepidus filius, Paſcha Leodij celebrare conſtituit, vt patris molitiones rumperet: Ibiq́; conuentum principibus indicit, Coloniæ demorantibus,

qui

qui hoſtilia ſensêre. Ipſe rex iam Aquiſgrani agens in die Dominicæ cœnæ, præmiſit trecentos equites, qui occupato ponte tranſitum præberent ſuper Moſam: Idq́ præſentiens Henricus dux Lotharingiæ, præmiſit & ille validiorem manũ: Congrediuntur, de occupando ponte contendentes: & inſtituta dimicatione, regij repelluntur: Aditus regi præcluditur: Cadunt multi, dum pugnant pertinaciter: Alij in profluentem impelluntur. Hac re permotus rex, curiam transfert in Bonnam: ibique Henricum Lotharingum maieſtatis reum ducatu priuat, bellúmque parat Lotharingiæ. Henricus autem pater Coloniam communiuit, archiepiſcopo propulſo: valla & propugnacula firmauit: Quibus ex ſententia conſtitutis, Leodium ſe transfert, idem ibi quoquè moliturus. Interìm rex Coloniam medio ieiunio obſidet: ſed caſſo labore teritur. Fiunt ſub muris leuia prælia: ſed ciuitas obfirmata non capitur. Senior autem Henricus, literas cum nuncijs mittit principibus regni in caſtris apud Coloniam, ſub hac forma: Henricus Romanorum Imperator Auguſtus: Epiſcopis, ducibus, marchionibus, comitibus, cæteriſque regni principibus, Gratiam & dilectionẽ dignantibus eam recipere. Conquerimur Deo omnipotenti, & Dominæ ſanctæ Mariæ, & beato Petro apoſtolorum principi patrono noſtro, & vobis principibus omnibus, quòd iniuſtè, crudeliter, inhumanè, in illa fide, de qua dubitare non debueramus, tractati ſumus: & tam honore regni, quàm prædijs & omnibus quæ habebamus, contra diuinum & humanum ius, ad infamiam & improperium regni, ità expoliati ſumus, vt nihil nobis præter ſolam vitam ſit relictum: Vbi cùm fermè omnes eſſetis, magna pars veſtrî viſa eſt dolere & triſtari: ſed prohdolor nihil nobis contulit ve-

ſtra triſtitia, quin de nobis ſibi ſatisfaceret voluntas inimicorum noſtrorum odioſa. Et quia cum conſilio & rogatu filij noſtri, fide & ſecuritate vitæ & honoris noſtri ab eo accepta, primùm fidutialiter & deſideranter in præſentiam legati Romani & principum tenderemus, vt eorum ordinatione ageremus, tam de ſtatu eccleſiæ & honore regni, quàm de ſalute animæ noſtræ: Ipſe non eſt veritus in hac voluntate & obedientia nos contra datam fidem capere, & vſque ad articulum fermè mortis ducere: Non auſi ſumus illi nos ità credere, vt iniurijs & contumelijs nos pro voluntate ſua, ſicut priùs, afficiat. Quapropter multùm rogamus vos & obnixè precamur, vt pro timore Dei, & honore regni, & honeſtate veſtra, dignemini ſtudere, quomodò de iniuria in oculis veſtris nobis illata, per vos poſsimus recuperare iuſtitiam: Nos quoquè pro conſilio veſtro & aliorum, qui nos odio non habent, religioſorum virorum, parati ſumus tam filio noſtro, ſi in aliquo eum offendimus, quàm alicui in regno libenter emendare. Prætereà, ſicut Domino papæ in præſentia legati ſui & veſtra, obedire parati fuimus, ità & nunc parati ſumus ei omnem debitam reuerentiam & obedientiam ſyncero corde & deuotione præſentialiter exhibere: & tã conſilio veſtro, quàm ſpiritualis patris noſtri Hugonis abbatis Cluniacenſis, aliorumq; religioſorum virorum, de ſtatu eccleſiæ & honore regni, quantùm in nobis eſt, diſponere. Cùm ergò ad hæc omnia parati ſimus, rogamus vos & obnixè precamur, quatenùs pro Deo & honore regni & veſtro, inſtanter moneatis filium noſtrum, vt ſecundùm præfatam ſententiam nulla ei aduerſùm nos reſidua ſit occaſio: amodò deſiſtat nos & fideles noſtros perſequi, & quietè pacificeq; viuere permittat, vt ſupradicta inte-
gri

grè cum tranquillitate perficiantur: Quod ſi noluerit, rogamus vos per authoritatem Romanæ eccleſiæ, cui nos committimus, & per honorem regni, nè ſuper nos & fideles noſtros veniatis: quia manifeſtum eſt, eum nō diuinæ legis zelo, vel Romanæ eccleſiæ dilectione, ſed concupiſcentia regni, patre iniuſtè priuato, hoc incepiſſe: apud quem ſi interpellatio veſtra, nullaq́ alia interuentio, ad præſens prodeſſe poterit, appellamus Rom. pontificem, & ſanctam Romanam ſedem & eccleſiam. Ponendū fuit in ſua forma literarū exemplar ad fidem.

CAPVT XXIII.

POſt lectas coram multitudine, tam has, quàm alias literas, parùm verbis, nihil autem intentione à prioribus diſcrepantes, quas ad filium Hēricum regem dedit, Rex ex primatum conſilio legationem vicariā patri remiſit: quam tamen priùs promulgari, per Magdeburgenſem archiepiſcopum Henricum iuſſit: & hoc facto, ſuorum in ſe animos valdè confirmauit. Erant autem mandata huiuſcemodi: Poſt inueteratam circiter annos quadraginta diſciſſionem Imperij Romani, quæ tam diuinas, quàm humanas iam penè leges aboleuit, & exceptis mortibus omnimodis, ſacrilegijs, periurijs, rapinis, & incendijs, ipſum regem noſtrum non tantùm in ſolitudinem, ſed etiam ad apoſtaſiam à catholica fide, ſiue in ipſum paganiſmum propemodùm redegit: reſpiciente tandèm eccleſiam ſuam diuina clementia, nos eiuſdem Chriſti ſponſæ filij, per Spiritumſanctū in vnitatem fidei æquanimes, reſpuimus ipſum incorrigibile ſchiſmatū illorū caput, Henricū ſcilicet quōdàm Imperatorē, zelo Dei & apoſtolicæ fidei obediētia abdicauimus, catholicū nobis, licèt ipſius de ſemine natū regē elegimus: cuius regni principiū, ſui finē eſſe cōſpiciens, etiā

ipſe tanquàm voluntarius, ſed vt eius iam fatentur literæ, nimìs inuitus collaudauit, regalia reddidit, curam cum regno noſtræ fidei lachrymando commiſit: de reliquo nullam ſe regni pompam, ſed animæ ſuæ medelam quæſiturum ſpopondit. At nunc eccè priſtinis ſe reddens tergiuerſationibus, præiudicium ſe paſſum per terrarum orbem conqueritur: Gallorum, Anglorum, Danorum, cæterarumq́ finitimarũ gentium gladios cordibus noſtris infigere meditatur: Super illatis iniurijs recuperare ſibi iuſtitiam precatur: Conſilijs quoquè noſtris ſe promptum decæterò obedire pollicetur: Re autem vera ſolitis argumentis caſtra hæc Domini diſpergere, Chriſti exercitum exarmare conatur: & vt in propatulo eſt, vineam Domini, quæ iam floreſcere cœpit, tam per ſe, ſingularem vtiquè feram, denuò depaſcere, quàm per vulpes, homines doloſos, demoliri: ac per ſacrilegia ſacerdotum Belial anathemati recidiuo reddere, immò, quod dictu quoquè nefas eſt, Chriſtum iam in eccleſia ſua reſurgentem, in omnium cordibus iterùm crucifigere cõtendit. Quapropter placet tam regi quàm vniuerſis regni principibus, immò cuncto exercitui orthodoxo, quòd ſenior ille, nè vlla pateat illi aduersùm nos iuſta querela, quacunque elegerit ſecuritate, quacunq; maluerit ſtatione, coram præſente ſenatu ſimul & populo cauſam ſuam agat, iuſtitiam ſuſcipiat, eámque reddat: quatenùs ab ortu ſchiſmatis omnibus ſeditionum cauſis, àc ſi nil iam indè fuerit diffinitũ, vndiquè diſcuſſis, tam filio quàm patri ſua cuique iuſtitia reſpondeat, eccleſiæ verò ſtatus, non vt ipſe more ſuo proponit, poſt longas inducias, ſed inpræſentiarum his controuerſijs diremptis, deſinat vacillare.

CAPVT

CAPVT XXIIII.

QVam legationem probatæ ſingularisq́; prudentiæ perſonæ, abbates videlicet & presbyteri, vnà cum quibuſdam laicali ſub habitu viris religioſis, tam à rege quàm vniuerſis principibus, immò toto exercitu ſuſceptam, ex Imperatore ſæpedicto, vix eius præſentiam, fandique licentiam aſſequuti, cùm retuliſſent, horribile eſt memoratu, quàm ingenti vitæ ſuæ periculo per dies ſex, eô quòd nullo modo conuentui malignantium communicare voluerint, indignè tractarentur: tandemq́; ab irruente ſibi in eadem qua manebat cuſtodia, vulgo liberati, abſque omni ducatûs præſidio, caſtris circa Coloniam poſitis redduntur. Id tamen præcipuum inter ſeniores reſponſum referentes: Quantùm ad præſens, regij ab armis decedant, & in futurum ſuper huiuſcemodi ſimultatibus inter patrem & filium, & vtrinq; cohærentes cœtus principum inſtituatur. Intereà Henricus ſenior, & adiutores partis ſuæ exercitum conflant ingentem, iterúmque tentare prælio fortunam conſtituit: Quapropter vniuerſa militia regis iunioris, quandò aliter fieri non potuit, ferro rebus finem facere deliberans, nè fortè, quod erat futurum, Colonienſes ciues eruptione facta, vbi audirent adeſſe cum exercitu ſeniorem ſuum Henricum, regi incurrerent: ſoluit obſidionem, mouens in Lotharingiam, & munitionem, quam firmauit hoſtis, regius exercitus deijcit: præmittentes ad Henricum ſeniorem ſecundos nuncios, qui illi optionem proponerent: aut cauſa pacis pacto præſcripto componendæ filio Aquiſgrani occurreret, aut imminens prælium expectaret, exciperétque. Quibus legatis cuſtodiæ traditis, ad occurrendum occultè omnia præparat. Iterùm variant hoc in loco ſcriptores. Nam alij tradunt, ad

pugnam eſſe peruentũ, victumq́ patrẽ atq; captũ: cùm teneretur, rogâſſe illũ Spirenſem epiſcopũ aliâs illi familiariſsimum, vt præbendã ſibi in eccleſia Spirenſi permitteret: vbì ipſe Henricus glorioſum monaſteriũ beatiſsimæ virgini dudùm antè fundauerat: Sed epiſcopo renuẽte, Cæſar ſuſpirans cũ lachrymis fertur exclamâſſe: Miſeremini meî ſaltẽ vos amici, q̃a manus Domini tetigit me: mortuumq́ hi ferunt Leodij, ſtetiſſeq́ cadauer inhumatũ in deſerta capella annis quinq;, deindè apud Spirã ſepultũ. Alij tradũt, ad pugnã hac vice nõ eſſe peruentũ: ſed dũ in cuſtodia nuncij tenerẽtur Leodij, Henricum ſeniorem eſſe vita functum: Tũ dimiſſos nuncios, mortis eius famã ad filiũ retuliſſe. Dictu mirum, quanta cunctorũ exultatio, q̃ frenũ de maxillis omniũ detractũ videretur. Miſerabile in tãto regni cõuentu, nõ eſſe inuentũ vel vnum qui ſuſpiraret, ſed cuncti velut reddita vita ex mortuis tripudiârunt. Otbertus Leodienſis epiſcopus, cæteriq́ ad fidẽ regis cõfugiunt: Grauiter increpiti, recipiũtur. Cadauer iã Chriſtianæ ſepulturæ traditum in monaſterio, iubetur extrahi, & in locum poni non conſecratũ: Vbi poſt quinq; annos reconciliatũ, Spiram perducitur. Mirũ & incõparabile rerũ humanarũ ſpectaculũ, & exemplũ non vulgare, in quo contẽplari poſſunt ima atq; ſumma. Si laudes requiris, nobilis, doctus, fortis, procerus, & rege dignus vultus, qui ſummã reipublicæ tenuerit annis 50: Cæterùm ſi in alteram partem reſpicis, incredibilia dictu flagitia, & pertinax ſuperbia, adeò ſibi hominem dimidiârunt, vt potiores ſibì partes in vno vendicarent. Habeãt reges ſpeculũ vtriuſq; fortunæ in homine. Qui vbì tolerabiliter ſe geſſit, in ſummo rerum mortaliũ faſtigio effloruit: vbì verò verſus eſt in reprobos mores, extremã incidit calamitatẽ: nõ in mor-

te lu-

te luctũ, non ſepulturã accipiens. Eodẽ anno iam rebus omnibus componendis papa Paſchalis II. rogatus in Germaniã deſcendere, ad Padũ fluuiũ vſq; perueniens, eodem in loco concilium celebrauit, reformans confracta, conciliaris abiecta, epiſcopos conſecrans, archiepiſcopis ſua pallia mutans quæcũq; ab antipapa accepiſſent: & ſuper his omnibus decretũ tale promulgauit: Per multos iam annos regni Teutonici latitudo ab apoſtolicæ ſedis vnitate diuiſa eſt, in quo nimirùm ſchiſmate tantum eſt factũ periculũ, vt, quod cũ dolore dicimus, vix pauci ſacerdotes & clerici catholici in tanta terrarũ latitudine reperirẽtur. Tot igitur filijs in hac ſtrage iacẽtibus, Chriſtianæ pacis egit neceſſitas, vt ſuper hos materna eccleſiæ viſcera pãderentur: Itaq; patrũ exemplis & ſcriptis inſtructi, qui diuerſis temporibus Nouatianos, Donatiſtas, & alios hæreticos in ſuis ordinibus ſuſceperunt, præfati regni epiſcopos in ſchiſmate ordinatos, niſi aut inuaſores, aut Sĩmoniaci, aut criminoſi ſint probati, in officio epiſcopali ſuſcipimus: idipſum de clericis cuiuſcunq; ordinis conſtituimus, quos vita ſententiaq; cõmendat. His atq; huiuſcemodi ſuper eccleſijs diuini luminis orientis auroræ diffuſis ſplendoribus, quia nimirùm tandèm venit tẽpus miſerendi, pariterq; apoſtolicis dignati benedictionibus, ad ſua læti alacresq; quiq; reuertuntur.

CAPVT XXV.

HOc anno, qui fuit ſextus poſt mille centenos, Magnus dux inferioris Saxoniæ exceſſit rebus, pro quo ſurrexit Luderus dono Henrici Cæſaris, eò quòd Magnus maſculam prolem non reliquit: filias autem duas habuit, quarum vna Heilike nupſit Ottoni comiti de Balenſtede, genuitque illi Albertum marchionem, cognomento Vrſum: altera filiarum, Wulfildis nomine,

nomine, data eſt duci Bauariæ Welpo, (Latini dixêre Catulum) quæ peperit ei filium Henricum, Henrici Leonis patrem. Luderus autem (quem Galli & Itali poſtquàm peruenit ad Imperium, dixêre Lotharium, quòd hoc illis Imperatorium nomen videretur) obtinuit, vt diximus, concedente Henrico V. ducatum Saxoniæ, gubernauitq́; cum modeſtia Saxones cum vicinis Wandalis: cuius Maiores à proauo erant comites de Queruorde, qui titulus cum dominio vſque hodiè manet: Sed nobiles per ſucceſsionem materni generis, aut per initam affinitatem nonnunquàm mutant titulos: Vndè factum eſt, vt pater Luderi Gebehardus, comes eſſet de Suppelenborg, & comes de Arnsberge. Luderus autem coniugem promeruit Rixam, filiam Henrici comitis de Northem, & Gertrudis matris, quæ fuit ſoror Egberti nouiſsimi marchionis de Saxonia. Cæſo Henrico comite in Norden Phriſiæ, Gertrudis vidua manens, rediјt in Brunſwicum, & propinquam arcem Dancquerode, quæ tum ſita erat ad mœnia, nunc eſt incluſa vrbi. Rixa eius filia ad maritum attulit dotem Brunſwicum oppidum cum attinentiјs ex materno ſanguine. Sed & paterno genere non fuit Saxoniæ aliena, quòd auus eius paternus Otto, fugatus, vt diximus, ab Henrico Imperatore IIII. Bauaria, ad Viſurgum ſedit, & ibi vſque ad Northem & contermina, omnem gubernabat ditionem, princeps Saxonici generis: quā omnem ditionem, cùm hæreditariam Rixa accepiſſet, marito Ludero in dotem afferebat. Vndè appáret, quòd mortuo, vt diximus, per ea tempora Magno, de genere Hermanni nouiſsimo Saxoniæ duce, non ſine cauſa Henricus V. dedit Ludero ducatum Saxoniæ, cuius iam magnam teneret partem ex coniuge in dotem. Magni autem filias, al-

as, alteram Otto comes, alteram, vt diximus, Welpus, ſiue Latinè Catulus, dux accepit Bauariæ. Operæprecium eſt intelligere, quis fuerit ille Otto, cui primam filiam deſponderit Magnus dux Saxoniæ. Erat is comes de Balenſtede, pater comitum de Anehold, tenuitque Soltwedel ſuo tempore: Qui cùm locum tituli ſui conſecraret in monaſterium diui Benedicti, quod hodiè ſeruat nomen, parùm, vt fieri ſolet, detorto vocabulo, nam hodiè vocant Balingſtede: conceßiſſetq́ ipſe cum familia & omni domo in arcem Anehold: indè detrito & abolito priore, titulum mutuabat, quem vſque hodiè tenent eius poſteri. Reliquit is ex Magni filia, filium Albertum cognomine Vrſum, qui meruit marchionatum de Brandenburgo, contenditq́ cum Henrico Catulo Leonis patre, de ducatu Saxoniæ, cùm illi faueret Imperator Conradus. Sed is Albertus plures reliquit filios, Ottonem poſt ſe marchionem, Sifridum archiepiſcopum Bremenſem, Bernhardum, quem Fridericus I. Imperator, deſtituto Leone, ſurrogauit ducem Saxoniæ, quòd ſanguinem traheret Magni, ſicut Henricus Leo. De armis autem Saxoniæ hoc ferunt. Otto pater Alberti ſtratoria ligna in clypeo tranſuerſa, atro giluóque colore variata, ferebat. Bernhardus ad pedes Imperatoris Friderici iam de ducatu Saxoniæ inueſtitus orabat, vt aliquo à fratribus diſcrimine arma ducatûs ſui inſignirentur. Tum Imperator, vt erat coronatus per æſtum, ruteam coronam iniecit ex obliquo ſupplicantis clypeo. Hoc eſt ergò ſertū, quod paternis inſignijs Bernhardus iam Imperatoris dono adiecerat: nam vetera Saxoniæ ſigna candidum præferebant pullum equinum. Hæc per anticipationem dicta ſint, forſan in ſuo tempore breui perſtringenda, vt originem oſtendamus & ducatûs, & ſignorum.

CAPVT

CAPVT XXVI.

QVo tempore comes Holſatorum Godfridus, occiſus per latrunculos ex Wandalis, locum fecit comiti de Scowenborg in Holſatia. Cùm enim prædas egiſſent Wandali pro ſua conſuetudine ex Stormaria, Godfridus eius ditionis comes, audita hoſtium incurſione, expediuit celerrimè quos poterat, ſequutus hoſtes: obuium habuit lamentantem, quem de hoſtibus percontatur, ſi vidiſſet. Ille mæſtus, vtpotè rebus omnibus deſtitutus, comiti ait: Si tibi vt mihi hæreret iniuria, acriùs inſectareris, nunc lentus incedis. Expectabat autem maiorem ſuorum manum, qui, vt fit, non eadem celeritate arma expediunt: nec enim plures viginti equitibus tum habebat: Ruſtico tamen conuicio vir militaris motus, properabat ad hoſtes, non expectans ſequuturos: Illi vbi viderant ſequentem, perpenſa paucitate, contempſerant: & declinante in inſidias parte, ſinebant præterire. Indè vbi medium habuêre, à tergo & fronte adorti, facilè tam paucos oppreſsêre. Hic fuit exitus comitis de Stormaria & Holſatia. Luderus autem dux Saxoniæ comitatum illum dedit nobili Adolpho comiti de Scowenborg. Fuitq́ pax inter Adolphum comitem & Henricum principem Wandalorum, cuius nomen celebre eſt in noſtra Wandalia. Hoc autem in loco breuiter repetendi ſunt huius inferioris Saxoniæ principes in ſuum catalogum: Hermannus teſtimonio virtutis ſuæ eam ſibi vendicat gloriam, quòd infimo militiæ genere natus, ducalem honorem primus inueheret in domum ac familiam ſuam: qui genuit reliquitq́ filium Bennonem æquè virtutis & religionis fama illuſtrem: qui patrem poſcentibus exhibuit, & vſq; in finem Imperatoribus ſuis fidus permanſit. Hic reliquit filium Bernhardum iam

paulò

paulò paternæ humilitatis oblitum, qui auũ potuit principem numerare: & ideò auſus eſt rebellionẽ oſtendere Henrico Imperatori II. cuius etiam frater duello periijt, quod expetijt. Bernhardus autem Ordolphum & Hermannum filios habuit, quorum prior ducatum, alter adminiſtrauit comitatum: ſiue ille Phriſiæ, ſiue Stadenſis, ſiue Holſatiæ fuerit: res enim in incerto remanſit. Sunt autem indicia in omnem partem: Nam quòd Phriſiæ fuerit, ſuprà indicauimus: nunc ꝙ Holſatiæ comitatus is fuerit, indè præſumitur, ꝙ Luderus dux in eo fecit ſucceſſorem. Ordulphus dux genuit Magnum, qui vſq; in ſenectã vltimam perueniens, hæc tẽpora tetigit: de quo tradunt nonnulli, ꝙ Henricus V. inuenta occaſione, Magnũ ducem, & Ottonem comitẽ eius generũ, captos tenuerit: Ottoni ferũt permiſiſſe veniam abeundi, facta ſpõſione de more militari: Sed ducẽ ætate grauem in ea captiuitate finẽ tradunt feciſſe viuendi. Id qualecunq; fuerit, relinquimus in medio: hoc certũ habentes, quòd Magnus dux nullã maſculam prolem reliquerit: ſed ex filiabus multa proceſſit nobilitas. Habuit aũt Magnus fratrem Ottonem, qui duos ex vxore ſuſtulit filios, ſed ambo ante patrem bello, & ipſe pater ante Magnum morte conſumpti ſunt.

CAPVT XXVII.

AD Holſatiam aliquandò commemorandam, ipſe nos legitimus rerum ordo perducit, ꝙ illi comitem præfeciſſe diximus Luderum ducem Saxoniæ, cùm eam vacuatam donaret Adolpho comiti de Scowenborg: Semper autem Saxoniæ connumeratam accepimus eã Tranſalbinam vſq; ad Eidoram, & Aldenburgi regionem: quod multis rebus & oſtendimus, & cùm tempus admonebit, non obliuiſcemur oſtendere.

Holſatia nomen ſuum habet mutuatum de lingua vernacula, quia terra nemoroſa & ſaltibus occupata, ad differentiam vicinarum partium, quæ paluſtres & paſcuæ ſunt: incolæ eius dicti ſunt inter Saxones Holtſaten/ *hoc eſt, inter nemora ſiti: cùm ediuerſò paluſtres dicantur* Mersſude: *Indè Holtſati, Holſatia, Latina nomina facta ſunt: vt ſolent Galli & Itali de ſuis quoquè vernaculis vocabulis locupletare linguam Latinam. Terminos autem habet hæc terra, ab oriente Bilenam fluuium, ab occidente Storam, à meridie Albim, ab aquilone verò Eidoram, qui limes eſt ab olim Danicæ nationis: A quo flumine orientem versùs genus habitabat olim Wandalorum, qui Wagrij dicebantur: vndè terra illa olim dicta eſt Wagria. Ab vrbe veteri olim populoſa, nunc raris habitatoribus vicus eſt, ſine clauſura, ſine muro & vallis, ædibus paluſtri iunco, ruſticis, in ortum porrecta ad Trauenam fluuium. Ea tamen huius regionis portio, quæ à Bilena ad Albim tenditur in Storam fluuium, Stormaria olim dicta ab eo flumine, parùm loci reliquit veteri Holſatiæ, à Stora in Eidoram. Nam Thietmarſi populus paluſtribus locis habitans, liberum ſe aſſerit, nulli vnquàm principi paruiſſe, niſi quòd Bremenſem eccleſiam breui ac tenui cenſu recognoſcit, cæterùm imperata non facit. Hoc tamen ex annalibus compertum eſt, eam terram cum vicinis Holſatis & Stormaris olim paruiſſe principibus Saxoniæ. Nam Magnus dux terræ huius, filio Godſcalci Wandali, quem Buthue dixerunt, auxilia attribuit, ex Bardis, Stormaris, Holſatis, Thietmarſis: quod vtiquè imperare non poterat, niſi eos ditione tenuiſſet. Sed & Henricus dux Leo, quod dicemus, in eos duxit, & ad iuga coegit. Vrbem verò Hamburgum in Stormaria ſitam, in iure fu-*

iſſe ducum Saxoniæ, non eſt ambiguum, quod Bernhardus dux illo tempore, quo Bezelinus archiepiſcopus Hamburgenſis præſidium ſibi faceret ad meridiem ab eccleſia, cuius fundamenta nupèr fodientibus nobis comperta, Bernhardus dux ad aquilonem eiuſdem eccleſiæ ſibi ſuisq; prætoriũ erexit: cuius reliquiæ cernuntur hodiè in ſublimi colle ad Alſtriã poſt molas inibì iactas atq; firmatas: Et quod longiſsima habet memoria, Karolus Magnus cùm omnem Saxoniam fidei Chriſtianæ adieciſſet, Tranſalbianos quoq; ſubſididit: & cùm rebellarent, populum fertur indè in Gallias tranſtuliſſe, hoc eſt, vltra Rhenum in Brabantiam & Flandriam, agrosq; dediſſe vicinis Obotritis, qui eſſent Karolo fœderati. Hoc enim in Vvandalia commemorauimus, cùm ad annum Chriſti poſt octingentos decimum, imperante iam Romanis Karolo, Vvilſi (genus hoc quoquè Vvandalorum) facto agmine Hamburgum incurrebant, Karoli præfectum Vtonem fugauerunt, necatis Chriſtianis prædas egerũt, & incenſo oppido in ſua rediêrunt. Ab illo autem tempore, à quonam regeretur prouincia Tranſalbina, non tenemus, præſertim, quia indomitus populus non vnum ſequebatur principem, ſed in ſuo quiſq; angulo viribus & opibus potentior, pro principe erat, donèc redacta terra in prouinciam, epiſcopis diuideretur: & deindè reges Germaniæ à Karolo deſcendentes, ducatum Saxoniæ libera poteſtate permisêre primùm Ludolpho, deindè Ottoni, demùm Henrico, qui poſteà regnabat, Magni Ottonis patri. Cum Vvedekindo tamen, qui rebellionis erat author & præſes, quiq; per annos triginta Gallos fatigârat, trans Albim præfuiſſe traditur quidam Albion, qui poſt multos labores iam rerum pertæſus, cum eodem Vvedekindo venit ad Karolum, ſacrum depoſcens

baptiſma, & accipiens: Hic ergò primus Tranſalbianorum præſes Albion, cui ſecundum iungemus Vtonem à Karolo præfectum. Ex illo autem tempore vſq; ad Hermanni ætatem, omninò neminem legimus qui in hac terrarum parte dominaretur.

CAPVT XXVIII.

PEr quinque autem ducum tempora Hermanni, Bennonis, Bernhardi, Ordulphi, Magni: hoc eſt, ab Ottone I. vſque ad Henricum V. per annos circiter centum quinquaginta, ipſi duces per comites, qui aliquandò ipſorum eſſent fratres, Holſatiam cum vicina regione gubernauerunt vſque ad Magnum, qui diſtrictum illum commendauerat cuidam Godfrido, incertum an de illius ſanguine, à Wandalis, vt diximus, per inſidias intercepto. Quo tempore Luderus, vt diximus, dux ditionem permiſit nobili Adolpho de Scowenborg, ex quo in tempora noſtra per annos CCCC. durauit ſucceſſio, quod ſuo loco commemorabimus. Habitàſſe tamen ea in regione viros fortes, nemini dubium ſit, qui proximis Danis & Iutis crebriùs conflictati ſunt: Tametſi quotiès à Danicis ſcriptoribus hæ res commemorantur, cum ſuorum laude & Saxonum detrimento res finiat. Sed erat is tum rerum ſtatus in Holſatia, cùm eam Adolphus acciperet regendam, vt pacatis vicinis prouincijs, ſatìs ageret tempora tranquilla. Nam ducatum Sleſwiccenſem tum adminiſtrabat vir ſingularis induſtriæ, præcipuæ fidei, & integræ religionis dux Kanutus, qui pro ſua virtute & nominis ſanctimonia miraculis clareſcens, meruit referri inter Sanctos. Ab Oriente verò inter Wandalos Henricus Godſcalci Chriſtiani principis Chriſtianus filius, iam cæſo Critone Chri-

ſtiani

ſtiani nominis ſæuiſsimo oſore & perſequutore, qui etiam vxorem caſi principis ſibi deuinxit, quo populo fieret commendatior. Adminiſtrabat tum archiepiſcopatum Hamburgenſem, iam verò Bremenſem (perierat enim iam tunc titulus Hamburgenſis, omiſſus ab archiepiſcopis, poſtquàm in Dania & Suedia conſtitutis à ſummo pontifice metropolitanis, legationis honor, qui titulo Hamburgenſi inhæſerat, finem habuit) Adelbero, inquam, tum archiepiſcopus erat Bremenſis, qui prouinciam ſuam Tranſalbianam viſitans, peruenit in Meldorpe Thietmarſiæ, ibique aditus & interpellatus ab Holſatis, quàm ſanctè rogatur, vt diuini verbi prædicatorem illis immittat, locum idoneum commanendi præferentes in Wippendorpe, deindè Faldera, demùm Nouum monaſterium vocitatum.

CAPVT XXIX.

Vicelinus erat vir Deo deuotus, natus de Quernhamelen Saxoniæ: manſit aliquandiù in Euerſteen cum matre Conradi comitis ad inſtituendos & erudiendos filios: Inuiderat illi ſacerdos, quòd apud dominam pro humilitate & virtute videretur multis acceptior, & ab illo interpellatur, propoſito verſu ex Achilleide Statij: illóque obmuteſcente, ſequutus ſacerdos increpauit, quid præſumeret docere, qui ipſe nihil didiciſſet. Vicelinus pudore correptus, vertit illum in occaſionem acrioris ſtudij: nam profectus Padeburnam, ſub magiſtro qui ibi literas profiteretur, vigilanter impendit operam vt erudiretur: Equidem pro illa ætate necdū crebreſcentibus per Chriſtianu orbē vniuerſalibus illis literarū gymnaſijs, apud eccleſias cathedrales magiſtri habebātur: q ſingulari diligentia nō modò

rudimentis, ſed etiam altioribus doctrinis incumberent. Profecit autem Vicelinus non tam lectione quàm oratione. Quantùm enim incumbebat literis, tantum alternantibus horis in religione per deuotionem creſcebat: Sanctorum exempla ſibi vitæq; præſidia ſemper inuocabat, præcipuè deuotus diuo patri Nicolao, in cuius feſtiuitate dum ſocios ad eccleſiam inuitâſſet, audita eſt vox concinentiū angelorū: Beatus Nicolaus iā triumpho potitus. Vocatus aūt ad eccleſiā Bremenſem, ibì, quod didicit, docere cœpit, vt magiſtri ſui coadiutor in erudiendis ſe minoribus fieret: Deindè in Franciā peregrinatus, ibì quoq;, vt doctior eſſet, doctiores audiuit: Indè verò regreſſus, Magdeburgum ſe contulit ad Nortbertum archiepiſcopum: à quo ad Alberonem redijt Bremenſem. Non eſt viſum ſatis ardentiſſimo homini docere Chriſtianos: Altius miniſterium cogitauit in obſequio Chriſti: Nam Rodulphum Hildeſemenſem, & Ludolphum Verdenſem, canonicos adſcitos ſocios deſumpſit in peregrinationem pro Chriſto: contuleruntq; ſe in gentem Wandalorum, quæ vicina Saxoniæ ſæpè quidem recepit verbum Dei, ſed ſtatìm reiecit. Adiêrunt verò in veteri Lubica Henricum eius gentis principem, virum Chriſtianum: ſed qui nouo principatu populum, noua religione noluit exaſperare: rogantes, vt eius permiſſu verbum Dei prædicarent: non negabat ille, quod ſua ſponte fieri ſemper optabat. Habuit igitur eos magno & honorato apud ſe loco, permittens illis eccleſiā ſuam quā frequentabat. Illi ergò inſtituto operi, quàm diligenter ſeruiêrunt, & vbi miſerante Deo rem in ſuis manibus creſcere cernebant, petita ad tēpus venia, de rebus ſuis acturi, reuertuntur in Saxoniam: vt indè liberiùs officio & ſacro inſtarent miniſterio. Redeuntes autem in idipſum, reperer unt

rerunt Henricum emigrâſſe, filios autem illius adoleſcentiores minùs intendere religioni, magis autem tutando inuigilare principatui. Sed vt dicere cœpimus, cùm Adalbero archiepiſcopus in Meldorp prouinciā ſuam deſcenderet, & cum eo Vicelinus, homines de Faldera, diuini verbi prædicatorē ſibi ab epiſcopo donari rogabant: ſciens archiepiſcopus feruens in opere Dei Vicelini propoſitum, illis ipſum aßignauit, & attentiùs hominem commendauit: Cuidam autem Marcrado viro primario archiepiſcopus impoſuit præcipuam curā prædicatoris: Illi profecti, alacres in ſua redière unt. Prædicauit aūt inſtanter, & ad frugem vitæ melioris iam quidem Chriſtianos, ſed frigeſcentes, perduxit. Audientes aūt profectum eius prioris legationis ſocij, adiunctis ſibi alijs, Vicelinum denuò adiêrunt: vt eidem lucro animarum vigilantiùs intenderent: Reſpexêre autem in Wandaliā prioris operis prouinciā ſuam, vt iactū ſemen Deo fructificaret: ſed ità turbida fuêre tempora, vt nihil indè ſperaretur. Nam Kanutus vnus ex Hērici principis filijs, in Lutkenborg tū cæſus ferebatur: vndè omnis prouincia in motū excitata, ad arma concurrit. Zuenteploch frater eius cædis conſcios perſequutus, vocatis ad arma vicinis cū Adolpho Holſatis, contendit in Obotritos: obſeditq; vrbē, quæ Werle dicebatur. Qua in poteſtatem redacta, auſus eſt progredi. Animos faciebat maiorum in populo fauor auitæ recordationis memoria: ſed & fortium virorum qui ſecum erant fida pectora: Adolphus enim cum Holſatis aderat: proceßit autem ad vrbem Kißin: Non ſatìs explicat antiquitas, quo ſit ſita loco: an ad ripam Wernouiæ fluminis, non longè ſupra Roſtockium in colle: Extat hodiè ibi eius nominis villa: & eſt veriſimile, priuſquàm in loco ſuo Roſtockium

conualeſceret, viguiſſe illud oppidum: quomodò ſupra Wiſmariam diù floruit ingens ciuitas Mekelenborg, vndè principibus remanſit titulus vſq; ad nos: Vrbis autem perexigua ſunt veſtigia, cùm tamen eccleſias & aliquot habuerit monaſteria: quod in Wandalia commemorauimus: Nunc quod ad Holſatiam pertinet, hanc expeditionem attigimus, cui aderat primus Adolphus: vt quid illi rerum fuerit in prouincia, cùm primùm intraret, intelligamus. Vixit autem hic Adolphus vſque ad ſeptimum annum Imperij ſub Lothario, hoc eſt, per annos XVII. in Holſatia, moriensq; filium reliquit Adolphum: nam alter ex filijs Hartungus in expeditione militari ſub rege Romanorum cecidit in Bohemia. Nunc interpoſita huius comitis mentione de Holſatia, ad Henricum Romanorum regem, à quo digreßi ſumus, reuertamur.

CAPVT XXX.

ANnus erat poſt mille ac centum ſeptimus, cùm Henricus Natale Domini Ratiſponæ celebrauit, præſentibus legatis ſedis apoſtolicæ domini Paſchalis: cuius aduentum aliquandiù apud Auguſtam Vindelicorum, nunc Sueuoru, Henricus expectauit. Ille verò ſuorum conſilijs proteruiam, vt illi vocabant, Teutonicorum declinans, maximè propter ſeditioſum quendam tumultum, qui ſibi Veronæ manenti dudùm occurrerat, ſuggerentibus quibuſdam, quòd non facilè Teutonicorum natio decretum illud recipiat, quod quamlibet eccleſiaſticã inueſtiturã de manibus laicis vetat accipere: necnõ & animoſum cor regis adoleſcẽtis, quod nõdùm ꝑ omnia dominico iugo ſit habile: Hæc, inquam, multaq; id genus percepta, vir Dei conſiderans, necdùm ſibi oſtium Germanicis in regionibus apertũ eſſe cũ gemitu pronunciãs, pro-

profectionem ſuam cum Hiſpaniarum legatis per Burgundiam in Gallias cõuertit,& Dominici Natalis gaudium ſua præſentia Cluniacenſibus multùm ampliauit: Indè ſecedens ab vniuerſis finiũ illorum eccleſijs, vt verè Chriſti diſcipulus,& Petri ſucceſſor, Chriſtiq; vicarius,& apoſtolorũ imitator, ingẽti honore ſuſcipitur, digna reuerẽtia pertractatur, non aliter q̃ legifer de cælo miſſus auditur. Sic igitur p mẽſes aliquot, vt fidelis diſpenſator & prudẽs, quotidianã ſolicitudinem omniũ eccleſiarũ gerẽs, tandèm circa Aſſcenſionẽ Dominicã conciliũ nõ contemnendũ apud Trecas celebrauit: vbì inter multa, quæ pro tempore & neceſsitate corrigenda erãt, emẽdauit: Sententiã de libera prælatorũ electione, & de coërcenda laicorũ in eccleſiaſticas dignitates præſumptione, iuxta ſuorũ decreta prædeceſſorũ ꝑmulgauit. At rex Henricus, peruagatis Saxoniæ finibus, poſt Paſchale feſtũ Moguntiæ conciliũ atq; conuentũ habuit, eidem ſe vicinum, non tamen præſentẽ exhibuit, cũ nonnullis epiſcopis,& optimatibus: cum quibus inito conſilio, legatos honorabiles ad apoſtolicum paſtorem tranſmiſit: per quos tam ipſi, quàm vniuerſæ ſynodo poteſtatem conſtituendorum epiſcoporum priuilegijs apoſtolicis, Karolo Imperatori, atq; nonnullis ſucceſſoribus conceſſam, intimari curauit: ſuper qua quidem quæſtione integrũ annum illi pontifex, vt veniret, & coram ſynodo cauſam faceret examinari, indulſit. Tũc quoquè nonnullos pontifices, qui concilio Moguntino interfuerãt, ab exequutione papa ſuſpendit: quos tamen non multò pòſt, ratione reddita, ſatisfacientes clementer abſoluit. Rursùs verò necdùm humilitatem, quam quæſiuit, in cordibus Germanorum inuenire ſe queſtus, Alemanos nequaquàm vt propoſuit viſitare, ſed Italicis ſe finibus

continere decreuit. Rex verò cum Bauaris Ratiſponæ colloquium habuit, atq; expeditionem in Flandriam facere cum illis deliberauit.

CAPVT XXXI.

QVocircà Octobrem ingreſſus cum expeditis militibus, magna quidem incommoda prouinciæ intulit, Roberto iniuriam propulſante: ſed tamen ſine magno ſuo lucro in propria breuì eſt regreſſus. Res in curiam proximam diſcutienda eſt delata. Proximo anno, qui fuit octauus poſt centum ac mille, Moguntiæ peracta ſolennitate Dominici Natalis, tractata eſt cauſa Roberti Flandrenſis, & rediÿt in gratiam regis. Pannonÿ autem, hoc eſt, Vngari de regno contendentes binos habuêre: Colomannus rex erat: alius frater ducatum ſub rege adminiſtrabat, nec eo contentus, regni cum fratre gubernacula depoſcit: & dum inhiat regno, pariter amiſit ducatum. Is ad Henricum querelis plenus aſſcendit, obteſtans vt iniuriam ſuam armis ſecum vindicare contendat, quòd idem quoquè Colomannus Romanorum finibus grauis immineret. Rex facilè in ſententiam pertrahitur: Grauem in eam expeditionem duxit exercitum. Sed ea fuit hoſtium præparatio, vt nihil proficeret, ſine magno fructu, non minimo detrimento, reduxit copias. Qui proximus erat annus, conuentum habuit principum Moguntiæ: indè tamen tranſlatum in Francfordiam. Ibi Sigefridus comes, ꝗ Henrico Lotharingo iam in gratiã recepto, de rebellione noua verbum fecit, in carcerem epiſcopo Herbipolenſi traditur cuſtodiendus: Indè Poloniã tributa negantẽ, magno armorũ ingreſſus apparatu, ſatis coegit ad pendenda, de quibus addubitauerant, tributa: Sed in ea expeditione dux Bohemiæ regi militans, clàm occiditur: Ditionẽ inuadunt

eius

eius necis machinatores: Pragam occupant, Romano regno rebellionem monſtrantes. Præmiſſo autem expedito agmine, rex ipſe cum tota mole exercitûs inſequitur: Qui præibant, feliciter rem peragentes, capta Praga, hoſtium ducem regi occurrentes pertrahunt. Indè Ratiſponæ indicto principum conuentu, de profectione in Italiam verbum emittitur: Ibì omnes parari ad eam expeditionem iubentur: Nec ſecùs faciunt. Non erat qui ſe à ſocietate eius expeditionis pro regni gloria, pro componendis quæ videbantur ſubeſſe ſimultatibus, proq́ʒ deuotione quiſque ſua, in ſanctiſsimo loco peragenda, ſubduceret. Itaque ad principium Auguſti tranſitus indicitur: nec poterat vno agmine tantus exercitus perduci. Rex per montem Iouis cum parte copiarum: alij per Tridentinos montes tranſiêrunt: Prudentiſsimè prouiſa omnia, vt non ſolùm commeatus & arma, ſed etiam viri ſapientes adeſſent, qui rationē reddant omni poſcenti. Scotigena erat vir præcipuus, qui apud Herbipolim diù docendis præfuit eccleſiaſticis. Hunc rex aſſumptū, iubebat omnia in ordinem acta redigere. Scripſit is tribus libris ſatis familiari ſermone, & qui etiam laicis, vel parùm doctis erat conſpicuus, huius peregrinationis curſum & expeditionis proceſſum.

CAPVT XXXII.

Diuiſo incedentes agmine, obuia quæque, vel deditione, vel armorum vi excipiunt: Apud Nouariam vires coniunguntur. Placētiæ caſtra metatus rex, aliquandiù quieuit. Indè Mathilda comitiſſa, quia reſiſtere nequibat, miſsis nuncijs ſe in poteſtate pollicita eſt futuram: illiq́ʒ rex liberaliter, quæ eius eſſent, permiſit. Satìs aſpero deindè itinere, cum labore plurimo, & iumentorum iactura, per aſperrimam hyemem tan-

dem applicuêre Florentiam circa Chriſti Natalia: ibi nouo ingrediente anno, inaudito ſplendore, ſolennibus Natalis Dominici peractis, Aretiam mouit: à clero perbenignè, à ciuibus obſcurè excipitur. Clerum à ciuibus preſſum libertati reſtituit: mœnia & propugnacula, quæ ciues præparauerant, diruit. Indè ad Aquampendentem defertur: ibi occurrentibus ab Vrbe, quos præmiſerat, nunciis, cum ſupplicibus à pontifice oratoribus: qui vt pacificus veniret, orabant, à ſuis proſpera omnia nunciari lætus audiuit. Indè alios de ſuis cum pontificis nunciis præire iuſſit, ipſe paulatìm Sutrium peruenit: Quo loco iterùm obuios habuit de ſuis, qui pontificem paratiſſimum conſecrationi eius patefacerēt: ſi modò rex liberam eccleſiis inueſtituram permitteret, ipſe abſtinēs, & laicis principibus interdicens, nè quouis ſe modo de illis intromitterent: Caeterùm ab eccleſiis ducatus, marchionatus, comitatus, aduocatias, monetas, telonea, cæteraq́; quæ tenent eccleſiæ regalia reciperet. Hæc pollicitus Papa, necdùm cum archiepiſcopis & epiſcopis & abbatibus Germaniæ erat interloquutus: Facilè duxit pontifex de ſuo ſenſu ad morem Italicorum pontificum illa regi polliceri. Sed non erat ea mens veterum Imperatorum & regum, qui eccleſias illuſtrantes, cōtulerunt ea regalia, meliùs ab eccleſiaſticis quàm laicis adminiſtranda. Rex ſi perficere poſſet quæ polliceretur, pontifex præbuit aſſenſum poſtulatis: ſed eo pacto, quatenùs hæc transmutatio firma & authentica ratione, conſilio quoquè & concordia totius eccleſiæ ac regni principum aſſenſu ſtabiliretur: quod etiam vix, aut nullo modo, fieri poſſe credebatur. Qua conuentione facta, dimiſſis legatis & obſidibus vtrinquè remiſſis, rex hilariter properat ad Vrbem. Dominus apoſtolicus cum omni clero,

immò

immò vniuerſa Roma, ſe in eius occurſum adornat. Lõgum eſt narrare, qua ſit exceptus honorificentia, & per Argenteam portam, vſque ad mediam rotam, antiquo Romanorũ inſtituto deductus: ibiq́ lectis publicè priuilegijs, tumultuantibus ad infinitũ principibus, pro eccleſiarũ ſpoliatione, ac per hoc beneficiorũ ſuorũ ablatione, quam regi pontifex pollicitus videretur, ingenti periculo & varia diſceptatione, tota illa dies eſt conſumpta: Exegit Papa iuramenta ab rege, quòd in apoſtolicæ ac catholicæ fidei obſeruantia integer, in apoſtolicæ ſedis reuerentia promptus, in defenſione eccleſiarum ſolicitus exiſteret: Sed rex iurare recuſauit, dicens: Imperatorem, cui ab omnibus ſacramenta deberentur, nemini obſtringendum per iuſiurandum. Ibì armatus regis exercitus iniecit manus in clerum. Sed nimiùm hoc breuiter noſtri tranſeunt. Operæprecium eſt, ex Italicis rem mutuare, vt ſeriem geſtorum teneamus.

CAPVT XXXIII.

EXceptus à ſummo pontifice rex ad gradus Petri, vbì pedes exoſculatus eſt, leuatur ad oris oſculum. Ibì principes bis amplexati in conſpectu infinitæ multitudinis, per Argenteam olim, nunc æneam beati Petri portam tranſeunt in baſilicam. In proximis pauimenti rotis, ſedes binæ conſtitutæ, Papæ ac regi, circunſtantibus cardinalibus cum epiſcopis, ac regni nobilibus, qui cum rege veniſſent. Pontifex abrenunciari poſcit inueſtituris. Rex ad colloquium ſecedens in proximam beati Gregorij memoriam, tribus horis differt reſponſum. Papa tædio affectus, per nuncios orauit reſponſum. Venerunt, non epiſcopi, non prælati, ſed ſatellites: renunciàrunt, non eſſe quæ poſcerentur

rentur

rentur indulgenda, cùm ſit in Euágelio ſcriptum: Reddite, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari. Replicatum eſt de parte Pontificis multipliciter. Sed cùm nihil ageretur, adueſperaſceretque, res eſt in craſtinum dilata. Non ſcribunt Italici, quod Galli & Teutones conſona voce prædicant: Pontificem regi omniũ regalium à prælatis reſtitutionem faciendam pollicitum eſſe: Quo impetrato, nihil eſſet opùs inueſtitura ab rege, quandò prædia non tenerentur ab eccleſijs, de quibus per regem eccleſiaſtici inueſtirentur: & eo pacto regem abdicaturum inueſtituras in promiſſis fuiſſe. In proximum diem, quæ fuit prima Quadrageſimæ Dominica, cùm taciti aſſiderent principes, pontifex loco mouens, altare ſancti Petri ad rem diuinam petijt: Celebrata Miſſa, pontifex ſe in cathedra continens, quid rex faceret, diceretve, expectabat: Cùm accedens ſatelles, manus iniecit pontifici, & cardinalibus, & ex nobilitate Romana plurimis. Cætera cleri turba ad vnum ſpoliati omnes, nulla etiã veſte relicta. Poſtero die populus Romanus armis correptis in vrbem Leoninam (ea eſt Vaticanum) proruunt, Teutonicisq́; per hoſpitia inuentis occiſis, pugna in ſcalis ſancti Petri, ad quas regij milites conuenerant, eſt relicta: Exercituq́; regio, qui ad Saxonũ vrbis Leoninæ portam in primis cõſederat, vt oppreſſis ſuis ſubueniret, ſe parante, Romani in Vrbem per pontem Hadriani ſe recipiunt. Per biduum verò quod ſequutum eſt, Teutonici armis retẽtis, id vrbis Leoninæ, quod à Saxonum porta ad baſilicam vinarijs hoſpitatorijsq́; tabernis frequẽtabatur, ad libitum diſcurrerunt. Sed quarto abindè die cùm reſciſſent Romanos, ſtructis in Vrbe aciebus, vt erumperent ſe parare, ilicò rex, põtifice, cardinalibus, cæterisq́; captiuis in caſtra perductis, Vrbe exceſſit: Primis caſtris

rex,

rex, ad Soractis montis radices ripam Tyberis inſedit: Eo exindè vadato amne rex, pontifice & cardinalibus obſeruatis, ad prædam & incendia, quò magis terreret, emittit exercitum: Adeunt ex Teutonicis epiſcopis nonnulli pontificem: Dolere ſe proteſtantes, tantam ſanctitati ſuæ irrogatam iniuriam, quæ illis nolentibus ac non proſpicientibus accidiſſet: Veruntamen videri illis operaprecium, vt neceſsitati temporis ſeruiatur: motum regis & principum, quibus obſiſti non poſsit, qualitercunque placandum: dignetur, quod neceſsitas monſtret, implere conſecrationem eius, vt omnia conquieſcant. Quibus ille reſpondit: Quid dicitis fratres? virũ hunc iniquum, virũ ſanguinũ & doloſum, à nobis dicitis conſecrandũ? Benè expiauit manus ſuas ad percipiendam benedictionem, qui aras ſacras perfudit cruore innocentum ſacerdotum, & domum ſanctificationis repleuit cadaueribus cæſorum. Abſit à nobis verbum hoc. Cùm illi dicerent, ſaluti ſuæ ac multorum conſulendum captorũ: reſpondit libera voce: Occidat corpora, animas auferre non poteſt: non timemus regem, vobis hoc dicimus, nec proſperabitur in vita, nec gaudebit pace, neque videbit ſemen ſuum. Ea cùm renunciata eſſent regi, iuſsit captiuos in conſpectu pontificis decollari: Ille hortabatur illos fortiter mori pro iuſtitia, certos de æterna ſalute. Illi verò flexis in pontificem oculis, vitã orabant. Emollita ſunt viſcera pij patris. Euocatis notarijs ſcripſit quæ rex voluit: & introductus in Vrbem, à pontifice eſt conſecratus, & Imperator appellatus. Hæc verior narratio de multis extracta: vbi quiſque, quod affectus monſtrat, ſcribit: Italus in contumeliam Germani regis: Germanus in ſua gentis defenſionem, pallia quæ poteſt obtendit. Hoc certum, vix Germaniam tetigit Imperator, cùm

cùm euocato concilio omnes patres non priuilegium, ſed prauilegium appellârunt, & iuſto metu extortum, nullius eſſe momenti declarârunt.

CAPVT XXXIIII.

REuerſus in Germaniam Imperator, cùm omnia ex ſententia procuráſſe videretur in Vrbe, venerunt qui ſpargerent in populo, quid poſt eius abitum eſſet innouatū in Vrbe, de reuocatione priuilegij, de anathematizatione in caput Imperatoris repetita, propter vim & iniuriā quā intulit pontifici & curiæ. Qua occaſione freti in regno nonnulli, conſpirârunt in Imperatorem, execrantes impietatem, quam ipſe rex in ſuo patre vindicabat: immò quam ipſe maiori ſcelere cumulabat. Pater erat contumax ſummo pontifici, Iſte violentus in Chriſtū Domini. Albertus Moguntinus archiepiſcopus, eius in Imperatorem rebellionis caput habebatur: Saxonum autem principes ad ſuam conſpirationē facilè pertraxit, quòd iam aſſueti viderentur Imperatoribus impijs ſe Saxones obiectare: Nouem enim prælijs aduersùs patrem eius pugnauerunt: nec grauabantur in filium impietatis hæredē & ſucceſſorem arma corripere. Imperator autem præueniens archiepiſcopum cepit, & diù captum tenuit. Expedito autem agmine, mouit in Saxoniam, & necdùm benè paratos, neq; adunatos, viciſsim aggreſſus, alium poſt alium afflixit: & magna ſtrage ac præda peracta reduxit exercitū. Per quæ tempora Luderus dux Saxoniæ vxorem accepit Rixam filiam Henrici Craſsi ex Ottone Bauaro genitā, quem Henricum, vt diximus, Phriſones in Norden oppreſſerunt. Henricus autem Imperator proximo anno duxit coniugem Mathildam filiam regis Anglorum, celebrans nuptias apud Moguntiam. Hoc loco cōmemorant annales noſtri,

ex Ludero duce & Rixa coniuge natam filiam Gertrudem, quæ nupſerat Henrico duci Bauariæ, genueritque Henricum illi Leonem: quod niſi accipiamus de primo Henrico Leonis patre, controuerſiam patitur: Nam dux Bauariæ Welpus, Henrici primi pater, duxit filiam Magni, ducis nouiſſimi de genere Hermanni, quem Otto I. ſublimauerat, quæ genuit ei filium Henricum primum, cui vxor erat hæc Gertrudis filia Luderi: ex qua is Henricus proceſſit, quem Leonem omnes cognominauerunt: vt duplici iure pertineret is Leo ad Saxoniã, & ab auia filia Magni, & à matre filia Luderi, quem etiam Lotharium poſteà imperantem dixere Gallici cum Italis. Quod ideò commemorandum putaui, quia non attendunt pleriq; duos per hæc tempora fuiſſe Henricos Bauariæ duces, patrem, & filium, quorum vterque pertinebat ad Saxoniam: Pater per matrem filiam Magni: filius per matrem filiam Luderi ducis & Imperatoris, & auiam Magni filiam.

CAPVT XXXV.

Nec prætereundum hoc loco, quòd Welpus iunior frater Henrici, qui habuére patrem Welpum ſeniorem, & matrem filiã Magni ducis Saxoniæ, reliquit Bauariam Henrico fratri, & concedens in Italiam, coniugem accepit Mathildam, illam potẽtem per Lombardiam fœminam: non ducis Mediolani, vt ſomniant nonnulli, ſed Egberti marchionis Saxoniæ filiam, Gertrudis illius germanam, ex qua nata eſt Rixa, quam alij ſcribunt Ribenſam, Luderi ducis Saxoniæ coniunx: quam Mathildam magis pro ſua virtute & amplitudine patrimonij, quod in Lõbardia tenebat, q̃ ſpe liberorũ duxit vxorẽ. Ergò Welpus iunior, cùm prolem non haberet, religioni ſe totum commendauit. Audiuit proauum ſuum,

immò

immò atauum Ethiconem ducem Bauriæ, ſub Ludouico Imperatore I. montem cum duodecim primarijs viris introîſſe, ibiq; in abſtinentia vixiſſe & finîſſe: Scrutatus eſt ſaltus & nemora, & omnia montis latibula: inuenitque ſepulcra, è quibus oſſa prolata iuſſit in Cõſtantiam vrbem perduci: ibique, quòd miraculis claruerũt, (mortui ſunt enim in Chriſtianiſmo, fugientes Gallicam ſeruitutem) eorum memoriæ dedicare voluit eccleſiam, quod impleuit. Quo tempore Gertrudis nobilis fœmina, filia & ſoror duorum Egbertorum Saxoniæ marchionum, patris & filij, relicta Hẽrici Craſſi comitis de Northem, ſocrus Luderi ducis: nam mater erat Rixæ coniugis eius, de Treueri rediens, corpus ſancti Authoris confeſſoris, Treuerenſis quondàm archiepiſcopi, Brunſvvicum aduehit: & cùm in mœnia perduci non poſſet, monaſterium erigit ſub titulo ſancti Aegidij, imponens fratres ordinis diui Benedicti: tũ prope mœnia, nunc verò prolatatis finibus vrbis, incluſum mœnijs, perpetuum vrbis defenſorem, & ſanctum eius loci tutelarem: cuius patrocinium ſæpè experti ciues, præcipuè in oppugnatione vrbis à Philippo, qui de Romanorum regno cum Ottone IIII. contenderat, quod ſuo loco non præteribimus.

CAPVT XXXVI.

DEcimoquinto deindè poſt centum ac mille anno, cùm Imperator Henricus in Saxoniam iterùm duceret, Luderus dux, & Reinerus epiſcopus Halberſtadenſis, ac Fridericus comes de Arusberge, iuſtam illi aciem obiecerant, in lôco qui dicitur Wvelpesbold: impares quidem numero Saxones, ſed virtute & alacritate pares initio, & in fine etiam ſuperiores ſunt inuenti: Nam conſertis manibus, victoria penès Saxones fuit.

Tro-

Trophæum erexêre victores in loco pugnæ, armatū claua virum, cum dependentibus armis Saxoniæ. Hanc ſtatuam ruſtica plebs in ſuperſtitionem, in quam ſunt faciles, verſa, cœpit velut idolum venerari, arbitrata eſſe antiquitatis deum, quem dixêre Iodute. Eam verò quæ hodiè extat, conclamationem ad arma & auxilium, non ab idolo ductam, aut vano deo, ſed eſſe vocem Italicam, aut Gallicam, Io adiute mi, doctiores arbitrantur. Vbi intellexêre viri prudentes, ſtatuam populo dare occaſionem idololatriæ, deiecerunt penitùs, reponentes in locum, qui nunc dicitur Weddingſtede, conuentum fratrum Prædicatorum, poſt annos ex hoc tempore non minùs centū. Eodem verò tempore, quo Saxones exercitum regis contriuerant, Otto de Balenſtede comes, pater, vt diximus, Alberti marchionis Brandenburgenſis, inſignem & ipſe partibus Saxonum peperit victoriam. Duo Wandalorū millia ibant laturi ſuppetias Cæſareanis: Id cùm reſciſſet Otto, copias quantas potuit perarmauit, & ſe Wandalis obiecit: Contulêre manus, maior pars cæſa Wandalorum, trecenti capti, vix pauci fuga ſunt elapſi: Ità duobus in locis, vno in tempore Saxonibus res fuêre proſperæ: Nec ignorantes quantam in ſe Imperatoris indignationem concitâſſent, inteſtinas ſuorum diſcordias placauêre, & externas ſibi vires conciliabāt, vt redeunti Imperatori fortiores occurrerent. Sed Albertus archiepiſcopus Moguntinus, iam à ciuibus ſuis, Imperatorem in ea vrbe penè obſidentibus, carcere ſolutus, & eccleſiæ reſtitutus, cùm apoſtolicam deſupèr commiſſionem accepiſſet, Imperatorem vbiquè inſectatus, excommunicatum, & anathematizatum nunciabat. Erat tū legatus apoſtolicus Dietherus in Germania, veniens ex Pannonijs: Hunc literis inuocat Albertus,

inuitatą́, vt Coloniæ illi dignetur occurrere, conſecrationemą́ ſui diù dilatam perficere: Erat enim toto penè triennio in carcere. Imperator autem iſta audiens, non frenabat indignationem, nec paſſus hominem, necdùm plenè ſibi reconciliatum conſecrari archiepiſcopum: tamen impedire non poterat, quòd ciuitas quoquè Colonienſis, tum, vt antè diù, cōtra illum ſentiret: Ibì publicata ſunt mandata ſummi pontificis in Imperatorem: Ibì multorum ab ipſo animi deflectuntur, quòd paternam impietatem maiori pertinacia cumularet.

CAPVT XXXVII.

IMperator, dum hæc agerentur, Spiræ Natalem Domini diem non lætus celebrauit: Audiuit enim apud legatum fuiſſe magnam epiſcoporum & nobilium manum, qui papalibus mandatis auſcultâſſent. Is autem legatus, rebus pro quibus venerat expletis, in itinere ad Vrbem deficiens, moritur. Miſſus deindè ab Imperatore Herbipolenſis epiſcopus ad Vrbem, neque audientiam, neque cōmunionem, antequàm reconciliaretur, potuit obtinere. Expoſitis deindè mandatis, & accepto reſponſo, cùm ad Imperatorē redîſſet, & quæ illi in Vrbe contigerant, expoſuiſſet, ſubtraxit ſe de Imperatoris curia, & omnium deincèps communione: Coactus tamen vitæ periculo coram Imperatore celebrauit diuinū officium: ſed indè conceptam amaritudinem, in omni reliqua vita diluere non potuit: Conſilio tamen prudentiorū adhibito, reconciliatur, & eccleſiæ cōmunioni reſtituitur. Qua commotione rerum ſuccenſus Imperator in epiſcopum, ducatum Franciæ, qui ex antiquo eccleſiæ Herbipolenſi deberetur, Conrado nepoti ſuo conceßit. Et cùm omnes ſe ab eius communione retrahere cerneret, ſcandala declinans, ipſe cū regina conceßit in Italiam: & ad Padū ſedens, regni negocia pertractabat: Indè legatos

mittens ad ſedē apoſtolicā, inter ſacerdotiū & regnum controuerſiā dirimere ſatagebat: Cuius legationis primarius fertur extitiſſe Cluniacenſis abbas, Imperatori cōmendatiſſimus, apoſtolico etiā præſuli ſanguine cōiunctus: Is verò mirā intendit operā reconciliandis vtriſq;, fidelis aprocriſarius, fidelis zelator pacis, per cuius inſtantiā factū eſt, vt eodē anno ſynodus Romæ in Cōſtantina baſilica celebraretur: Ibi ex omni Chriſtiano orbe, archiepiſcopis, epiſcopis, abbatibus, & nobilibus cōgregatis, cœperunt agi primo die cauſæ priuatæ duorū de Mediolanenſi epiſcopatu contendentiū: & ea contētio primā diē finiebat. Deindè Lucenſis epiſcopus Piſanos impetebat. Tum ſurgēs quidā ex epiſcopis, libera voce proteſtatur: Dominus noſter Papa ex omni orbe Chriſtiano epiſcopos ac primarios viros euocauit: illi verò parētes, terra mariq;, varia pericula tranſeuntes aduolârunt, non vt particulares controuerſias dirimerent: Illis enim prouincialiū cura ſuffecerat: ſed erat, vt arbitror, grauius aliquid, quod de ſuo quenq; exciret: dignetur adaperire dominus noſter, quod in animo habet: vt rebus publicis per ſummā diligentiā cōſtitutis, ſuo quiſq; gregi aduigilās reuertatur in locū vndè ꝓdierat. Ex hac verborū formula intelligāt qui nouerūt, quid ſequētia ſecula addiderint blandimentorū, vt Sanctiſſimus dominus noſter appelletur Papa, qui tū ſimpliciter dominus noſter eſt vocatus: idē perpendens apud principes ſeculares.

CAPVT XXXVIII.

TVm ſummus pōtifex: Poſtquàm, inquit, Dominus ſeruum ſuum in hunc locū immeritum prouexit, fecitq; de illo quod voluit, & præſens tum Henricus rex Germaniæ in me violentiā admiſit, vidi mala quæ contigerant in populo, plurimas cædes, rapinas, & ſanguinis

immodicam effuſionem: quarum rerum commiſeratione commotus, feci quod articulus neceßitatis videbatur imperare: nec tamen factum defendo, ſed infirmitatis meæ contemplatione deprecatum eſſe cupio. Illud verò quod in tentorijs factum dicitur priuilegium, vobiſcum & cum omni eccleſia cōdemno. Tum Bruno Siguinus epiſcopus: Gratias, inquit, altißimo Deo, quòd papam audimus proprio ore damnantem priuilegium, quod prauitatem & hæreſim continebat. Indè quidam ſatìs cauillatoriè: Si ergò hæreſim cōtinebat, qui indulſit, hæreticus fuit. Quod verbum accipiens Iohannes Caietanus: Túne, inquit, Romanum pontificem audientibus nobis de hæreſi accuſas? Scriptum illud non rectum erat, ſed hæreticum non fuit. Tum alius: Ne illud quidem prauum debet iudicari, quod liberandis & redimendis fratrum animabus fuit impenſum, cùm Dominico præcepto etiam animas ponere pro fratribus iubeamur. Hanc verborum alternationem excipiens ſummus pontifex, maximè hæretici vocabulo contremiſcens, expergiſcitur, & manu indicto ſilentio: Audite, inquit, fratres. Eccleſia iſta, cui immeriti præſumus, hæreſim nunquàm defendit: nunquàm in ea hæreſis valuit: ſed omnes hæreſes hîc ſunt exterminatæ. Hîc Arriana, Eutychiana, Sabelliana, Photiniana, & quæcunque aliæ caput poſuêre. Senſit eccleſia precem pro ſe Domini validam & efficacem: Ego, inquit, pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua: Iniuriam illam à ſynceritate eius auertite: Hæreſim, licèt peccator ſim, nunquàm agnoui. Hac interim ſatisfactione, ſeßio illa dirempta eſt: Proximo die Papa audiendis priuatìm Cæſaris oratoribus operam impendit. Erant abbas Cluniacenſ. Iohannes Caietanus, & Petrus Leonis Vrbis præfectus: Hi Cæ-

ſaris

ſaris cauſam, quãtùm poterant, ornauêre. Proxima autem quæ fuit Veneris dies, cùm redirent in ſynodum, & Cuno Prænestinus epiſcopus excommunicationẽ in caput Cæſaris intentatam, authoritate cõcilij comprobandam contenderet, reſtiterunt illi in faciẽ, Iohannes cum Petro memorati: Sed Papa Paſchalis ea moderatione fuit, vt ſedatis contentionibus ità loqueretur: Eccleſia ſponſa Chriſti primitiuis temporibus, cùm martyrũ ſanguine difflueret, apud Deum floruit, inter homines conculcata: Succeſſêre tempora quibus Imperatores & reges in eam verſi, munificentia plurima condecorarent, prædia & poſſeſſiones in eam conferentes: Quod ergò contulerunt, quis interim auferet? Habeat mater eccleſia dona principum, diſpenſet, conferat, tribuat, quibus de iure poterit & voluerit. Ego priuilegiũ, quod in tentorijs à nobis extortum eſt, quia papæ Gregorij VII. ſcitis contradicit, dum omnem ille inueſtituram eccleſiarum de laica manu interdicit, ego quoquè condemno. Hanc Papæ ſententiam excepit Cuno cardinalis epiſcopus Præneſtinus: Ego ſi huius ſedis verus fuerim & à te miſſus legatus, in hac ſynodo ex te Papa audire contendo: & ſi quæ à me legitimè facta ſint, rata eſſe iubeas, nécne, propalàm edicito. Tum pontifex: Cõſueuêre ante me pontifices à ſe miſſos in quaſque prouincias legatos, & eorum legitimè facta comprobare: & ego te ab hac ſede miſſum frater epiſcope palàm confiteor, & quæ iuris tramite ſeruato à te peracta ſunt, ego confirmo: & ab hac ſancta ſynodo nil dubitandum, quin roborentur. Subſequutus autem Cuno ait: Cùm in Tranſmarinis agerem pro terræ ſanctæ ſubſidio, & horribilis rumor inſonuiſſet, Henricum regem in Romanum pontificem, ac eius ſedis cardinales & epiſcopos, cum vniuerſo clero

& populo Romano, vincula, ſpolia, prædas, verbera, neces intendiſſe: quod erat horridũ auditu, contremui: & in virtute legationis mox excõmunicationis gladiũ, in caput contumaciſſimũ diſtrinxi: per Græciam, Vngariam, Germaniã, & omnes quas pertranſiui ꝓuincias publicaui: ea vt rata ſint hoc ſacro concilio depoſco. Tum Viennenſis epiſcopi legati & literæ idem popoſcerunt. Vario tum aſſenſu perſtrepit aula: Minor erat contradicentium molitio: Nihil tamen propter quorundam contradictionẽ illo potuit die peragi. Poſtero die nonnullæ ſunt in concilio cauſæ terminatæ: Apertũ deſupèr decretum non legitur, ſed quo res ſtatu fuit, in eo permanſit. Crediderim motũ Romanorũ tum à Petro Leonis viro in Vrbe potentiſſimo formidatũ, quòd tum Romanis non iniuſta depoſcere videretur Imperator. Et tamen ſcire velim, quid tum in contentione fuerit? Si non aliud Imperator popoſcit, quàm vt manente eccleſijs & monaſterijs vacantibus libera electione, ſolã de prædijs inueſtiturã, quæ vocatur regaliũ conceſſio, ad illum pertineret, iuſtum poſcere videbatur: idq́ generalis vſq́ hodiè obſeruantia ad noſtra tẽpora comprobauit. Si verò cum regaliũ collatione omnẽ ſibi voluit Imperator permitti de perſona prouiſionem, violentũ & iniurium videbatur quod poſcebat. Idq́ fuiſſe creditur, quod inter regnum & ſacerdotiũ tum fuit in cõtrouerſia. Per Germaniam verò tũ multiplicata ſunt mala: partibus hinc indè ferro pro iuſtitia decertantibus. Conradus in diœceſi Herbipolenſi pro ſuo, quem Imperator indulſit, dominatu ſatagebat: incẽdia, prædas, cædes in aduerſantes intentabat. Exaduersò Moguntinus pro eccleſia decertans, non minora incommoda aduerſantibus ingerebat. Nec ſatìs appáret, ſi quid quiſq́ poſceret ſatìs intelligerẽt. Poterat

rat vterq; non iniuſtam fouere cauſam: poterant res, vt modò fiunt, facili momento ad concordiam perduci. Sed tum permittente Domino, tantæ ſunt in regionibus cædes peractæ, tanta patrata latrocinia, incendia facta, vt incredibile dictu ſit, qua vaſtitate eccleſiarum & monaſteriorum prouentus ſint ad nihilum redacti.

CAPVT XXXIX.

HAc diuerſitate diù inualeſcente, cùm pax in orbe Chriſtiano floreret, infelix Germania quietem neſciebat: ſed partium ſtudia in ſe exardeſcentia, inuicèm multa irrogare damna non ceſſabant. Dedit naturæ arbiter Deus (incertum qua mente) ſignum iracundæ commotionis: Nam terræmotus inſignis in Germania & Italia fuit: Concuſſa ædificia ſolidiſſima: integræ ciuitates conſciſſæ: & in eccleſia Leodienſi in vigilia Dominicæ Aſſcenſionis, cùm decem collegiorum membra in vnam maioris eccleſiæ baſilicam conueniſſent ad ſacra ſolennia peragenda, vix primus pſalmus erat peractus, ſubitò ſereno cælo repentinæ ingruebant tenebræ noctem intentantes: Conſternatis mox tantus nubium ſonitus inſtrepuit, vt nunquàm par aut maior colliſio fuerit audita. Fulgur quoquè tam terribile alio in tempore ſe cunctis ciuitatibus quaſi de proximo ingerebat, vt quanuis diſtantiſſimæ eſſent vrbes, quæque tamen ſupra ſuum eſſe caput vibratum arbitraretur. Imperator tum in Italia agens, cùm ad pontificis conciliationem crebros miſiſſet nuncios, nihil aliud accepit reſponſi: Se, qui in eum excommunicationis ſententiam non tuliſſet, non illam poſſe ſuſtollere, niſi ex arbitrio patrum, qui ſynodo interfuiſſent. Deindè proximo anno Papa Paſchalis obdormiuit, ipſo die Reſurrectionis Dominicæ

primo manè. Ità ferunt apertum cælum luce meridiana fulgentiùs per horam integram claruiſſe, vt luna, quæ tum plena erat, omninò non videretur. Crux interim viſa eſt in medio dependere, gemmis etiam interlucentibus notabilis. Imperator autem, audita morte pontificis, Romam contendit, conſenſumq; Iohanni, qui Gelaſius II. dictus eſt, præbuit. Electus autem cùm ſe Imperatoris communioni ſubtraheret, ab ipſo improbatur: & Burdinus quidam ab Hiſpania ſuperueniens, ab Imperatore in ſedē Petri collocatur. Romani tamen aliquanto diuerſiùs rem narrant: Gelaſium ritè electum: Ciues Romanos, Fregepanos appellatos, quorū princeps Cincius, conclaue irrumpentes, cùm pontificem ex ſua familia depoſcerēt, malè ſenem mulctatum in vincula rapuiſſe: ſed indè erutum aliorum manu Romanorū, perductum in Tybrim, vt abiret, aduerſante vento cum amne & mari, ſuperuenientes Teutonicos, fugam prohibuiſſe, noctù tamen deportatum: Indè creatum quendam Mauricium, quem Gregorium dixêre VIII. Aduerſarij tamen irriſione quadam vocitâſſe Burdinū. Cúmque Gelaſius in Campania ſe contineret, & magna Italiæ pars illi accederet, Henricum rediſſe in Lombardiam. Quo tempore Gelaſius in Vrbem, amicorum fretus auxilio, rediit: Deindè vbi contendit in Galliam, celebrato cōcilio, diem ſuum obiit. Calixtus illi ſurrogatur, Milo priùs dictus, epiſcopus Viennenſis.

CAPVT XL.

IMperator intereà cùm audîſſet in Germania contra ſe agi concilia, per Cunonem Præneſtinum apoſtolicæ ſedis legatum, primùm Coloniæ, deindè Friſlariæ, repetita ſemper Imperatoris excommunicatione, omnia diſſimulanter tulit. Vbi verò Herbipoli maiorem totius

Germa-

Germaniæ fieri cœtum audiſſet conſtitutum, vbi etiam de illius depoſitione ageretur, confeſtim ex Lombardia mouit in Germaniam, & auctus viribus, aduerſantium terras peruaſtabat, incendio, gladio, rapinis: Quo exemplo, omnia omnium prouinciarum mala ſunt renouata. Indè meliori mente, vbì conuentum Herbipolenſem diſturbauit, in Triburiam (Friburgum nunc vocitant) iuſſit cœtum principum conuenire: Ibì de aduerſantium queſtus iniuria, audiuit in faciem contradictiones ab illis, & factorum ſuorum reddita ratione, tum res ità inter eos eſt compoſita: vt cuiq; ſpoliato antiqua rediret poſſeſſio, principi, eccleſiæ, monaſterio: Fiſco prætereà Imperatoris redderentur, quæ ab olim illius fuiſſe conſtitiſſet: Ea tum viſa rerum quies, ſed non quieſcebãt nuncij ſedis apoſtolicæ, qui circumeuntes prouincias obedientiam pro Calixto depoſcebant, abiurato Burdino: concilium tamen cunctis indicitur Lateranenſe ad diem diui Lucæ proximum: ad quod etiam Imperator, ſuaſus à Cluniacenſi abbate, ſe non defuturum ſponderet. Concurrerant ex omni orbe maximè Germania epiſcopi, pacis & tranquillitatis cupidi. Vallatus papa CCCC. ac XX. patribus in concilio præſedit: Imperator etſi non Vrbi aderat, non tamen erat longinquus, vt facilè legatis ſedis apoſtolicæ præberet auditum. Vbì de inueſtituris, quæ ſola fuit cauſa dirimens omnia, ſermo haberetur, Imperator ſe cum principibus, quorum præiudicium in ea re vertebatur, loquuturum ſpopondit, & ex eorum conſilio cuncta acturum. Papa in concilio omnium prædeceſſorum decreta confirmauit: & quæ pro tempore ſtatuenda videbantur decretis, omnes cum benedictione remiſit in ſua. Burdini deindè ſchiſma magìs ac magìs euaneſcebat: regni tamen commotio nullate-

nius conquieuit. Imperator indè proxima æſtate, ducente Friderico de Arnsberg, in Saxoniam deſcendit: ibiq́ epiſcopis ab eius ſe communione retrahentibus, tranſijt in Germaniæ Franciam, nec ibi cunctis æquè gratus. Tum verò terra mirabiliùs intremuit, vt ſe quiſque de ſua correctione putaret admonitum. Menſe Iunio in diœceſi Treuerenſi glacies tantæ magnitudinis decidit, vt ædificia ſubrueret. In Halberſtadenſi autem grando decidit illo impetu, vt decem villarum non modò fruges, ſed etiam pecora peremiſſet. Saxones igitur componendæ paci intenti hoc agebant, vt Imperatoris milites nuſquàm graſſandi locum inuenirent. Quin & in Thuringia oppreſſos plurimos ex his eò neceſſitatis perpulerunt, vt incurſionibus temperarent. Apoſtolicis autem literis roborati, ſuis eccleſijs viduatis, de paſtoribus prouiderint.

CAPVT XLI.

Annus erat viceſimusprimus poſt mille centum, cùm Monaſterienſes in Weſtphalia epiſcopo ſuo graues, ipſum eò perpulerunt, vt querimoniam Saxoniæ principibus ſuper illis deponere cogeretur. Erat verò tanta iniuria, vt diſſimulandum non putarent. Nam Luderus dux Saxoniæ, magna vi armorum contracta, duxit in eos: magniſque malis perdomitos coëgit epiſcopum eiectum recipere, & de iniurijs ſatisfacere. Sed cùm iam oppugnarentur, quædam caſellæ cœperũt igne conflagrare, latiusq́ cœpit incendium dominari, & vſq́ ad eccleſiam primam proceſſit, quam cum cæteris ædificijs conſumpſit. Ferebant ciues hoc incendiũ diuino factum nutu, quod Burchardi, qui ante Henricũ eccleſiæ præerat, & in legatione Imperatoris apud Conſtantinopolim defecit, oblatio de iniquitate, vt ferebant, aceruata,

ad eccleſiæ inſtructionẽ Deo non placuiſſet. ideò concrematam eſſe eccleſiam. Tum tanta fidelium fuit facta ad inſtaurandũ oblatio, vt nullum perindè ſentiret eccleſia detrimentũ. Auditur indè rumor, Burdinum, qui in Sutrio infauſtũ præferebat pontificatum, capta à militibus pontificis arce, captũ & ipſum, & à Calixto ad peragendã perpetuò pœnitentiã detruſum in monaſteriũ. Intereà Imperator, quia ſummã rebellionis Mogũtinis imputabat, ſtatuit ſe de vrbe illa vindicare: Intercludit aditum, nè quid vel inueheretur, vel eueheretur, ademptis vbiq; nauigijs: Indè ex vniuerſo regno iubet milites ad eius obſidionẽ vrbis cõuenire. Albertus intereà archiepiſcopus, qui tũ in Saxonia agebat, vir eloquio clarus, legationis præfulgens dignitate, principes ſuaſionibus, põtifices legationis Romanæ officio, in cauſam ſuã inclinauit, vt ſtatũ vrbis Moguntinæ, primæ in Germania ſedis, cõmiſerarentur: cauſam eius eſſe penè omnium, quòd pro obedientia ſedis apoſtolicæ pateretur: arma omniũ auxiliaria ſunt promiſſa. Imperator interìm in Elſatia, archiepiſcopus in Saxonia vires cõparant: in vnam vtriq; reſpiciunt vrbem: ille oppugnandã, & iſte tutandã. Mouent vtriq; Moguntiã: fulgẽt ſigna caſtris: Solus in medio Rhenus, & ille quidem, nauibus multis antè ad hoc cõparatis, promptus Saxonibus ad tranſitum. Sed erant vtriſq; in caſtris viri prudentes, qui parcendum labori, ſanguinique ducerent: qui interpoſita publica fide, in vtranque ripam, vltrò citroq; demigrant, multa voluentes, variè cauſas tractantes. Demùm in id flexus eſt rex, vt cauſam omnem ſacerdotij & regni duodecim primates vtrinquè nominati in diem & locũ pertractarent. Placuit locus Herbipolis: tempus feſta diui Michaelis: Placito vtrinquè per ſolitas ſolẽnitates firmato, diſ-

diſceßêre exercitus in ſua quiſque. Ad diem verò præfinitum venerat Imperator: magna ſtipatus manu vrbẽ eſt ingreſſus: Venerant deindè cum archiepiſcopo Saxonum principes, non minori multitudine: & donèc interponeretur publica per expreſſum fides, mille ab eo loco paßibus commanebant: Iam ſecuriores facti, propinquabant vrbi: Et quoniam tantam vtriuſq; exercitûs multitudinem vrbs vna, etiam de maximis, capere non poterat, extra portas Saxones tetenderunt: Per ſingulos verò dies conuenerunt, qui rebus agendis fuerant præfiniti: & octo tandèm per dies rebus omnibus reſolutis, in eam formam conuenerunt: Primùm, vt regalia vel fiſcalia regijs, eccleſiaſtica eccleſijs, præda deprædatis, hæreditates iuſtis hæredibus ꝑuenirent: omniq́; perſonæ, vel conditioni, iuſtitia cuiq; ſua reſponderet: Prædones, fureſq́; edictis Imperatorijs eijciendos, ſiue legibus antiquitùs conſtitutis coërcendos, vnanimi conſenſu firmatum eſt: & quicquid ſcandali vel perturbationis vſquequaquè per regna Germaniæ, inimici ſuperſeminario ſuccreuerat, omnimodè eradicari eſt decretum. De verbo autem excõmunicationis, vndè ſcandala penè cuncta prouenerant, nihil eſt diffinitum: Tamen ad apoſtolici culminis audientiã vnanimiter eſt delatum, denominatis in præſenti oratoribus, qui hæc omnia Romam perferrent: quatenùs indicto per authoritatem apoſtolicam generali concilio, quæcunque humano non poſſent, Spiritusſancti iudicio terminarentur. His ità reuerenter pro honeſtate ſimul & vtilitate regni diſpoſitis, mißi ſunt in Vrbem, Otto Bambergenſis epiſcopus, dux Henricus, comes Berengarius, qui hæc omnia Noricis principibus, hoc eſt, Bauaris atq; Auſtralibus, qui tum fortè alijs reipublicæ cauſis occupati non aderant,
apud

apud Ratiſponam congregatis, intimarent: quos ad hæc ratificanda non repugnantes inuenerunt. Vacabat anno proximo ſedes Herbipolenſis: & Imperator de more ſuo nobilem adoleſcentem, qui necdùm per ætatem præeſſe poterat eccleſiæ, introduxit. Capitulum autem eccleſiæ virum grauem, eiuſdem eccleſiæ canonicum elegit. Indè orta iterùm diuiſione, qui contra regem ſenſerant, vrbe excedebant. Commouit ea res Fridericum Sueuiæ ducem, & Conradum eius fratrem vehementer: qui in ea cauſa ab Imperatore, licèt cognato ſuo, diſſentiebant: De proximo autem per opportunitatem loci ac temporis, cum archiepiſcopo Moguntino loquuti, electum canonicè faciunt epiſcopum conſecrari, contra Imperatoris voluntatem: & nè reluctaretur, vehementer inſtantia temporis effecit, quòd de proximo de generali pace eſſet agendum.

CAPVT XLII.

REdiërant ex vrbe Roma, qui miſsi fuerant oratores, epiſcopus Spirenſis & Fuldenſis abbas: cum quibus venerant apoſtolicæ ſedis legati cardinales tres, quorum princeps Oſtienſis, cum duobus adiunctis, componendarum rerum gratia inter regnum ſacerdotiúmque. Generalis conuentus indictus eſt Herbipoli ad proximam diui Petri diem. Conuenerant ex omni Germania principes, nobiles, pontifices, abbates, cum non leui detrimento Franciæ Germanicæ. Sed vbi Imperatorem non affuturum, vtpotè iam rebus alijs implicitum, erat certiſsimũ, digreſsi ſunt in ſua quiſque. Intereà Gebehardus iuuenis, quem Imperator eccleſiæ præfecerat, cùm vrbicos ſibi conciliâſſet, compertumq́ haberet aduerſarium non indè longè cum auxilijs manere, certior de omni eius comitiua, vrbe eduxit, & imparatis ingru-

ingruens, diſturbare ſua conſilia contendit. Illi verò præmoniti, ad arma concurrunt: & congreßi, mutuis ſe vulneribus afficiunt: aliquot etiam cadentibus: ſub noctem dirimitur prælium: Illi in caſtra, alij in vrbem rediêrunt, qua potitur cum adiacentibus Gebehardus occupator: Nam verus pontifex prædijs ad Neccarū fluuium fruitur. Mogūtinus intereà de cōſecratione Herbipolenſis agebat, & ſibi proſpiciens, antiquā arcem Aſciburgū, cuius ad Rhenū meminit Ptolemæus, iā inueteratam & penè conuulſam inſtaurat. Penè inceſſerat pacis deſperatio, cùm auerſum cernerent Imperatorem: Sed inſtantia legatorum ſedis apoſtolicæ, immò Dei miſeratio deſupèr adſpiciēs effecit, vt in Vangicno, quæ nūc Wormatia, conuentus alius indiceretur: Quo loco, quia venerat tempus miſerendi Sion, cor regis, quod in manu Dei eſt, ità inflexit Deus ipſe, vt ad communionem eccleſiæ & ad pacis formam ſubſcriptam rex, quod nunquàm facturus credebatur, quodq; nemo de illo præſumere aut ſperare poterat, conſenſit. Erat autem ea quæ nunc vſq; ſeruatur pacis inſtituta concordia. Profuerit aūt ipſarum literarū ſeriē vtrinq; ponere. EGO HENRICVS Dei gratia Romanorū Imperator Auguſtus, Pro amore Dei & ſanctæ Romanæ eccleſiæ, & domini Papæ Calixti, & pro remedio animæ meæ, dimitto Deo & ſanctis eius apoſtolis Petro & Paulo, ſanctæq; catholicæ eccleſiæ, omnem inueſtituram per annulum & baculū, & concedo in omnibus eccleſijs fieri electionem, & liberam conſecrationem: poſſeßiones & regalia beati Petri, quæ à principio huius diſcordiæ vſq; in hodiernum diem, ſiue tempore patris mei, ſiue etiam meo ablata ſunt, quæ habeo, eidē ſanctæ Romanæ eccleſiæ reſtituo: quæ autē non habeo, vt reſtituantur, fideliter adiuuabo: Poſſeßiones etiam

etiã omniũ aliarũ eccleſiarũ, & principũ, & aliorũ, tam clericorum, q̃ laicorũ, conſilio principum, & iuſtitia dictãte, quæ habeo reddã, quæ nõ habeo vt reddãtur, fideliter iuuabo: & do verã pacẽ Calixto, ſanctæq́ Romanæ eccleſiæ, & omnibus q in parte ipſius ſunt, vel fuerunt, in quibus ſãncta Romana eccleſia auxiliũ poſtulauerit, fideliter iuuabo. EGO CALIXTVS *ſeruus ſeruorũ Dei: Dilecto filio Henrico Dei gratia Romanorũ Imperatori ſemper Auguſto. Cõcedo electiones epiſcoporũ & abbatũ Teutonici regni, qui ad regnũ pertinent, in præſentia tua fieri, abſq; Simonia, & aliqua violentia: vt ſi quæ inter partes diſcordia emerſerit, metropolitani & comprouincialium conſilio & iudicio ſaniori parti aſſenſum & auxilium præbeas. Electus aũt regalia per ſceptrum à te recipiat: exceptis omnibus, quæ ad Romanã eccleſiam pertinere noſcuntur: & quæ ex his tibi iure debet faciat. Ex alijs verò partibus Imperij, conſecrandus infra ſex menſes, regalia per ſceptrum à te recipiat. De quibus verò mihi querimoniam feceris, ſecundùm officij mei debitum auxilium præſtabo: Do tibi veram pacem, & omnibus, qui in parte tua ſunt vel fuerunt tempore huius diſcordiæ. Datum anno XXII. IX. Calendas Octobris.*

CAPVT XLIII.

HViuſcemodi ſcripta atq; reſcripta, propter infinitæ multitudinis conuentum, loco cãpeſtri iuxta Rhenum lecta ſunt, data & accepta, poſtquàm multimodas laudes, rerum gubernatori Deo redditas, celebratis à domino Oſtienſi diuinis ſacramentis, inter quæ dominum Imperatorem cum pacis oſculo, ſanctáque communione pleniſſimè reconciliauit, diſceſſum eſt ab omnibus cum lætitia infinita. Alterum quoquè non

multò

multò poſt feſtum ſancti Martini Imperator colloquium cum principibus habuit Bambergæ: illis ſcilicet, qui huic conuentui non aderant: vbi cunctis in ſua vota concordantibus, multis, quæ tam ad regni quàm ſacerdotij congruebant honorem, more Maiorum compoſitis, oratores proprios cum Romanis deſtinauit: & vtroſque, nuncia ſimul & munera ferentes honorifica, domino Calixto papæ conſanguineo, iam ſibi coniunctiſſimo direxit: Deindè proximum Chriſti Natalem, qui fuit incipiente viceſimotertio poſt centum ac mille annos, Traiecti celebrant: vbi orta primùm ſimultate ex iurgio inter milites Imperatoris & miniſteriales epiſcopi, pòſt peruentum eſt ad arma. Milites ex ſua conſuetudine ſuperbè agebant, miniſteriales autem ſuperati multitudine, ciues ad arma vocant, latiùs ſerpit indignatio. Imperatorij proditionem & coniurationem in Cæſarem factam proclamant: Ciues libertati ſuæ aderant, cùm ſe in ſeruitutem adduci arbitrarentur. Ità paſſim creſcente malo multi cæduntur, maior pars ex oppidanis: alij capiuntur, & in vincula coniecti, pœnas luunt temeritatis, cùm magna pars, quid ageretur, vt in talibus fieri ſolet, ignoraret. Captus & ipſe epiſcopus in ferrum ponitur, nec indè relaxatur, niſi magnis archiepiſcopi Colonienſis precibus, & immenſa inſupèr æris ſumma perſoluta, quòd aut conſpirationis conſcius, aut non comprimendæ reus diceretur.

CAPVT XLIIII.

EMerſit deindè rebellio inſequentem annum, inter Imperatorem & Hollandiæ dominam, quæ Lotharij ducis Saxoniæ ſoror erat. Interìm per Germaniam latrocinia nimìs multa, præſertìm per Saxoniam, creuerunt. Stipendiarij qui publicis hactenùs malis paſti erant,

erant, reddita pace, vitæ conſuetudinem non mutabant: quod didicerant in bello, pace dediſcere difficile fuit: æquè ſumptibus faciendis inſiſtere, crapulis indulgere volebant: & cùm aut hoſtilis præda, aut induciæ ſtipendium nullum eſſet, ex proximis accepêre quæ volebant. Imperator autem in ſequenti anno duxit in Hollandiam: Contumacem fœminam imperata facere, & regnum agnoſcere, compellebat. Magna erat ea Imperatoris expeditio, nec minimo labore conſtabat: ſed illum habebat exitum, quē diximus, vt parentē fecerit ex contumace. Deindè in ſuperiora regni contendens, Vvormatiæ cum optimatibus colloquium habuit, aduersùs Lotharium Saxoniæ ducem, qui propter germanam ſororem, quam Imperator ad iuga compuliſſet, ſe cōmouiſſe videbatur. Mordebat eum vetus in Saxoniam odium, quòd eam prouinciam ſemper compertum ſit ſibi aduerſantē, quotiès ipſe Italiā impugnaret. Otto interìm Bābergenſis epiſcopus, vir per omnia religioſus, cùm inſtruendis monaſteriis, alendis pauperibus, & aliis pietatis operibus inſtaret, annotatus eſt minùs eſſe frequens in conuentibus Imperii, quod à maleuolis non rectè acceptū, etiam Imperatori ſuggereretur: quæ in vſus alios impēderet, magìs Imperii deferri honori, à quo illi cuncta proueniſſent: Hæc paſſim muſſitant, & auribus Auguſti ingerūt: Sed tāta fuit pontificis grauitas, vt omnia obloquia præſens ipſe diſcuteret, nemine garriente dum adeſſet. Rebus autem Imperii ſolerter conſtitutis, adiit regem pontifex, inſinuans ſe literis Polonorū ducis Boleſlai euocatum, animo perpendere in ſanctam expeditionem, pro Chriſti honore in Pomeranos gentē Vvandalorū: quam nupèr dux gladio ſibi ſubactam, ad iuga Chriſti coëgiſſet: ſed deeſſe prædicatores, qui per autho-

ritatem verbum vitæ nouitijs ad ſidem Chriſti gentibus prædicarent, bona ſibi Imperatoris venia abeſſe liceat eccleſiæ: nam ſummi pontificis gratia Calixti dudùm ſibi permiſſam prædicandi in gentibus licentiam. Nō erat in omni curia Imperatoris, qui ſancto pontificis voto auderet refragari, ne rex ipſe quidem: ſed cunctis ſanctum eius propoſitum laudantibus, erant, qui proſpera illi imprecarentur eunti ad gentem incredulam, magno ſui ſanguinis periculo: Soli Bambergenſes ſui patris abſentiam lamentari, ſe paſtore deſtitutos lupis exponi, extrema pati mâlle, quàm eo ſe pontifice deſtitui. Sed non erat, qui ſe diuinæ voluntati auſit obijcere. Et illo in Pomeranos proficiſcente, rex in Saxones, vt ſermo loquebatur, ſe apparabat.

CAPVT XLV.

COeperat iam inter reges Angliæ & Franciæ hoc diuturnum de Normandia bellum: cui ſe Imperator pro ſocero Angliæ rege immiſcere conſtituens, verbum emiſit de expeditione in Saxones, re autem vera in Ludouicum Franciæ regem. Mouit ergò in Gallias Henricus, & ad Rhemos conſederat, cùm iam Ludouicus Franciæ rex, nè hoſtiles exercitus iungerentur, Imperatorem omnibus copijs conſtituit adoriri, leuius ducens, vni quàm duobus occurrere. Totius igitur regni viribus coactis Imperatori fit obuius. Ille autem vbì tātis Francorum copijs imparem ſe vidit, paulatìm retrò pedem tulit: nec carebat res idoneo colore, quòd properanter in Wormatienſes ducere conſtituiſſet, qui pontificem eieciſſent à Cæſare inſtitutum, ſuumq́, quem volebant, repoſuiſſent: in quos præſenti ducens expeditione, vrbem obſidione cinxit, Rhenumq́ ſuprà & infrà communiuit, nè quid importaretur. Crebræ ſub mœnibus pugnæ: multis

tis vtrinq; cæſis captiſq;: ſed fames effecit, vt poſt aliquot dies vrbici quinq; millibus talentorum mulctati, ad arbitrium Imperatoris de epiſcopo fieri paterentur. Quo tempore Otto Bambergenſis epiſcopus ex ſua peregrinatione reuerſus, gaudium Paſchale duplicauit, quòd & ſuam præſentiam deſideratiſsimis ciuibus paſtor bonus exhiberet, & magno cum fœnore lucratis tot Chriſto animabus, felix pater de tot filijs tripudiabat: Vrbium nomina, in quibus prædicauerat, fidemq; ſeminauerat, populo baptizato, & Dominicis præceptis inſtituto, hæc ſunt: Poritz, Stetin, Iwolin, Camin, Colberg, Belgrat, Lubin, Gresh. Proximus autem annus, qui fuit viceſimuſquintus poſt centum mille, ad X. calendas Iunij, Imperatori fatalis fuit: Nam cùm ageret Traiecti, diù celatam infirmitatem corporis, cùm iam inualeſceret, diutiùs tegere non valens, morbum vocant Dracunculi, qui illi natiuus erat, reginæ ac ꝓximis detexit. Fridericus Sueuiæ dux illi & ſanguine & conſilijs proximus aderat, illius curæ Imperij inſignia in arce deſignata permiſit, vt principum illa conuentui reſeruaret: Ille munitus eccleſiæ ſacramentis, ſpiritum Deo reddidit, Anno XX. regni, XIIII. Imperij, in dimidio dierũ ſuorũ: quod illi fertur Papa Paſchalis prædixiſſe: Nam neq; prolem vidit, neq; ſenium attigit, neq; temporum meruit tranquillitatem. Eiectis viſceribus, corpus Spiram perducitur, & cum patre atq; auo, ſimul & proauo tumulatur: prodente verſiculo, qui per tumulos diuiſus oſtendit loculos ſingulorum, hoc modo: Filius hic, pater is, auus hic, proauus iacet illic: Henrici tres, quintus, quartus, tertius: filius, pater, auus. Cæterùm Cõradus II. eius nominis, erat Hẽrici V. proauus: ſtirps ac radix generis: Truncum vocant Iuriſtæ non rectè.

SAXONIÆ LIBER SEXTVS.

CAPVT PRIMVM.

LVderus dux Saxoniæ, pronepos Gebehardi eius, qui fratrem habuit Brunonem religioſum virum, qui in Pruſſia prædicans, pro Chriſto fecit martyriũ, ſub Imperio Henrici II. annis octo poſt mille. Erat is proauus comes de Queruorde, filium habens Burchardũ, qui genuit Gebehardum huius Luderi patrem, comitem de Suppelenborg. Solent autem nobiles titulum mutare, vel ex ſucceſſione materni generis, vel ex dote quã accipiunt, vel ex principum collatione: Vndè factum eſt, vt hic nouiſſimus Gebehardus, & eius filius Luderus, dicerentur comites, non de Queruorde, qui hodiè extat titulus comitum in Hercinia: ſed de Suppelenborg, qui ante nos titulus euanuit, patri tum erat Gebehardo, & Ludero filio, prius q̃ ille ducatum Saxoniæ ex cauſis ſuprà memoratis aſſequeretur. Luderũ autem propter nominis conſonantiam Gallici atq; Italici ſcriptores dixêre Lotharium, q; hoc illis Imperatorium nomen videretur. Peruenit autem ad Imperium hoc ordine. Fridericus Sueuiæ dux, vir moderati animi, religioſus, prudens, & fortis, Henrici proximi ex ſorore nepos, commendata habuit ab auunculo inſignia Imperij: & ideò multi præſumptione deceſſoris hunc eligendum regẽ & dixerunt, & ſenſerunt. Manauit hic rumor per ora multorum. Audiebatur

tur etiam ab alijs, qui aduerſaturi Friderico videbantur. Nonnulli tamen ex principibus graue etiam onus Imperij loquebantur, quòd eius imminuta nimìs iura viderentur, fortem, & acrem principem eſſe requirendum, cui iugum imponatur. Ità pro ſe quiſq; recuſare, & ad aliū potius deriuare contendit. Id cùm ex compoſito inter principes fieret, procurante Alberto Moguntino archiepiſcopo, qui domum Henrici non amaret, Saxones aūt, à quibus diù defenſus eſſet, haberet in precio: Fridericus & ipſe nihil ſubeſſe doli veritus, iā penè certus de ſe eligendo, vt moderationis ſuæ ille quoq; præferret indicia, & inſignia Imperij principibus reſtituit, & vt cæteri, imparem ſe illi negocio, etiam abhorrentem oneri demonſtrabat. Rapuêre occaſionem, qui cum Moguntino ſenſerant: Quandoquidem, inquiunt, recuſant Imperium, quibus videbatur deferendum, Luderus Saxoniæ dux implorandus, nè patiatur Imperij dignitatem iacere contemptā. Itaq; vnanimi conſenſu illum eligunt, nihil recuſantē. Fridericus vt dolos perſenſit, iam rem vertere nec poterat, nec tentare modeſtum putabat: ſed tamen Ludero, quem deincèps Lotharium, propter crebriorem eius nominis in annalibus mentionem, appellabimus, infenſus diù permanſit. Franci quoq; indignati, quòd vir Saxo & Sueuis, & Francis præferretur, conſobrinum Henrici Imperatoris Conradum dixêre regem. Sed Lotharij fortuna præponderauit.

CAPVT II.

ERat annus viceſimuſſextus poſt mille atque centum, cùm prima regis expeditio in Bohemiam fieret: Sed cùm inexploratò procederet, interceptus eſt inſidijs Bohemorum: Cæſi plurimi, capti non pauciores. Inter cæſos erat Hartungus, filiorum Adolphi comitis

Holſatiæ maior natu: Inter captos autem Albertus marchio de Brandenburgo, cognomento Vrſus. Sed tum interuentu communium amicorum eſt intercepta, pacataq́ priusq̃ rex in ſua regrederetur. Quo tempore Otto Halberſtadenſis epiſcopus ab Honorio Papa deponitur ob labem Simoniæ: ſed intra triennium ab illius ſucceſſore Innocentio II. concilio Leodij habito reſtituitur. Rex verò anno regni VII. Italicam expeditionem pro corona Imperij aſſequenda inſtituit: Peruenit Auguſtam: ibiq́ exorto inter milites & ciues tumultu, ciuitas pro magna parte conflagrauit: cùm etiam multi in ipſo tumultu pugnantes, cecidiſſent: ſed, vt fieri ſolet, maior pars ciuium. Per Lombardiam quoq́ & Hetruriam eunti non parùm erat laboris: ſed tamen cùm illi ceßiſſent, vel fracti, vel ſponte dediti, qui reſtiterant, iter ſuũ tenuit incolume: coronamq́ Romæ accepit ab Innocentio, cũ Rixa cõtorali. Reuerſus in Germaniã, cùm priùs graui bello in Sueuos Fridericũ Conradumq́ laborâſſet, interuẽtu ſummi pontificis res cõponuntur: fitq́ Conradus pridèm regnum præſumens, ex hoſte amiciſsimus. Reddidit Imperatori põtifex vicẽ, q̄ ille pridèm in Vrbe ſedâſſet controuerſiam, quæ illi fuerat cum competitore. Venerat per hæc tempora Kanutus Sleſwici dux ad Imperatoris præſentiã, Obotritorum prouinciam, & omnem ditionem, quam ante illum tenuiſſet Henricus Godſcalci Wandalorum principis filius, in feudũ ab Imperio poſcẽs: Sic enim cõuenerat inter Henricum dum viueret, & hunc Kanutũ. Imperator non ignarus pacti quod interceſſerat, Kanutũ non ſolùm inueſtit, ſed etiam corona donat: decus eſſe Imperij reputans, ſi regibus imperaret. Ea tamen res necem peperit optimo viro. Nam inſimulatus fuit à Daniæ regibus, quòd coronam

Daniæ Imperio ſubmiſiſſet, eamq́ ab Imperatore impetrâſſet. Iniuriam verò maximam æmuli Kanuto viro iuſtiſſimo irrogauêre. Talis enim & vixit & mortuus eſt Kanutus, vt miraculis in morte coruſcans, inter ſanctos referretur: quod in Dania diximus, & attigimus in Wandalia.

CAPVT III.

HOlſatiæ per ea tempora moriente primo Adolpho, adoleſcentior eius filius, itidèm Adolphus cœpit præeſſe: Nam, quod prædiximus, Hartungus maior filius cecidit ſub rege in expeditione Bohemica. Erat autem is tum rerum ſtatus: Wagriam & omnem terram Obotritorum, quæ nunc dicitur Magnopolenſium, tunc, vt diximus, tenuit Kanutus, vir regij ſanguinis, patre natus Erico, qui in peregrinatione ad terram ſanctam Cypro moritur: quod in Dania diximus. Eam verò Wagriam illuſtrabat prædicatione vir Deo acceptiſſimus Vicelinus, habitans cum fratribus in Faldera. Miſit autem prædicatores ex ſuis in veterem vrbem Lubicam, in loco qui nunc dicitur Zwartow: Ibì Henricus Godſcalci filius, eccleſiam extruxit in mõte trans flumẽ Trauenã. Vicelinus aũt cùm Henrico percharus extitiſſet, adijt filiũ eius Zwenteploch redeuntẽ ex lõginquis, fœderisq́ paterni illũ admonens, impetrauit, vt prædicatores excipere dignaretur in ſua Lubica. Annuit ille perbenignè: Miſſiq́ fratres Ludolphus & Volcquardus, prædicationi inſtitêre, & à mercatoribus humaniſſimè ſunt foti. Cùm intereà Rugiani hoſtes poſterorum Henrici, propter Imperium, quod in illos quoquè propagare contenderat, & nomen Chriſti, quod gentiles oderant, in Lubicam veterem per mare duxerunt, occiſis omnibus quos repererant, ſacerdotes effugabant.

&wandalorum autem principem, vnum ex Henrici filijs, Holſatorum quidam peremit: nec diù ſuperfuit illi filius, ſimili morte peremptus: & peruenit principatus, quod diximus, ad Kanutum: qui eccleſiam Lubicæ iußit adornari: Sepiusq́ inter Lubicam & Sleſwicum diuerſatus, apud Falderam contubernio vſus eſt beati Vicelini. Sed non eſt datum illi terræ, vt diù tam bono principe frueretur. Interceptus enim inſidijs Magni fratris patruelis occiditur, & mala multa conſurgunt. Sed tamen ea fuit præſtantißimi viri ducis Kanuti, immò regis memoria, vt inter ſanctos Dei illum referret eccleſia. Imperator audita eius viri morte indoluit, quòd Romano Imperio ille & manu & conſilio promptißimus videretur. Ericus Kanuti frater, ſciens quo in illum fuiſſet animo Imperator, miſſo nuncio auxilia rogauit, ad vindicandum necem fratris: Nec diſtulit Imperator, ducens in Sleſwicum per Holſatiam, Adolphum ſecundum habens expeditionis commilitonem. Sed Nicolaus rex, Magnusq́ filius, contractis & illi copijs obſtiterunt, quo minùs Imperator & Ericus exercitus ſuos coniungerent. Præuenerunt etiam Imperatorem, paciſcentes, vt Magnus Imperatoris eſſet ſatelles, & condigna nihilominùs cædi impenderetur ſatisfactio: magni enim æris ſumma expromiſſa eſt. Sed quanta fuerit pactorum fides, indè emicuit, quòd abeuntes Imperatoris extrema agmina Magnus laceßiuit, quæ Adolphus Holſatiæ comes duxit. Abeuntem Imperatorem Ericus execratur, & quibus potuit viribus regi Daniæ colluctatur: Excluſus regno, Sleſwicum ſe contulit, mittens ad Adolphum Holſatum, vt armis expeditis illi occurreret, tueretúrque à premente & obſidente Magno.

CAPVT

CAPVT IIII.

NOn moratur Adolphus, & tam properè mouit in hoſtem, vt tranſgreſſus Eidoram, priùs contingeret confinia hoſtilis exercitûs, quàm extremũ agmen ſuum fluuium tranſiret. Quo factum eſt, vt expeditis ſuis Magnus occurrens Adolpho, nè obſeſſum Ericum liberaret de manibus, quem iam reti concluſum arbitrabatur. Sed tum Adolphus fugam capeſſere compellitur. Tantum intereſt, in hoſtem, raptìm, an quadrato agmine ducere: vt qui contractis in vnum viribus hoſti par eſſe potuiſſet, ſparſo agmine ſuo, repelleretur. Magnus ad obſidionem Sleſwici reuerſus, fruſtrà tempus terebat. Tanta enim erat vrbis illius munitio, vt ocioſa ibi diù ſederet omnis vis Danici regni. Non longum tempus in medio, cùm Magnus Imperatoris curiam adiret in Halberſtadio, reuerſusq́; in regnum cùm ſacro Pentecoſtes die hoſtes vrgeret, infelicis pugnæ talem inuenit exitum, vt periret cum quatuor epiſcopis, ſuperante Erico memorato. Sed vt Holſatiæ res exequamur: Per mortem Kanuti redijt dominium Wagriæ atque Polaborum Obotritorumq́; ad fratrueles Henrici Wandalos, religionis Chriſtianæ adhuc hoſtes acerrimos: qui adhuc conabantur, vt plantaria nouellæ religionis in Lubica diſſiparentur. Eo tempore in vico Bardorum (inſigne tum oppidum erat, quod nunc obſoletum, Bardewicum vocant) manſit Imperator Lotharius: quem adiens Vicelinus, monſtrauit eſſe in Wagria inſignem montem, arci imponendæ idoneum, vndè omnis prouincia & religioni recipiendæ & ſoluendis tributis facilè adigeretur. Mouerunt Imperatorem verba ſacerdotis: viſendi loci gratia eò contendit: Euocatis præfectis regionum, vbì vidit omnia ex commodo conſtare, mandauit proximis, vt fo-

diendo, importando, inſtarent eo loco arcem communire: appellauitq́ Montem victoriæ, lingua Saxonum Zegeberg. Wandali, qui adſtitêre, inter ſe colloquuti: Quis, inquiunt, Imperatori prodidit hūc locū, vndè in omnem regionem noſtram fulgura & tonitrua proſilient? Tum vnus, qui ꝓpiùs rem nôſſe videbatur: Vides, inquit, caluum iſtum homuncionem (Vicelinum demonſtrabat) proximè Imperatori aſſiſtentem: Is eſt acerrimus hoſtis prouinciæ noſtræ: Nam ex hoc monte in Plone, Oldenborg, Lubeke, & vltra Trauenā in omnem Obotritorum terram, flagella, atq́ arma nobis imminebunt. Arci iam munitæ præfecit Imperator ex ſuis Hermannum quendam, iuſſitq́ ad radicē montis eccleſiam firmari, quam beato patri Vicelino cōmendauit. Quo etiā tempore Lotharius Imperator ſolennem curiam celebrauit in Halberſtadio, magno principum vtriuſq́ ordinis conuentu. Aderat Magnus Nicolai Danorum regis filius, cuius exitum anticipantes oſtendimus: qui ad placādum Imperatorem ſuper morte Kanuti regis Obotritorū ducis Sleſwiccenſis fratruelis ſui, quem ipſe oppreſſerat, perſoluit ingentē auri ſummā Imperatori: & ipſe die ſolenni Paſchæ Imperatori præferebat auratū gladium, vt ſubiectionem confiteretur: Erat enim, vt antè diximus, Imperatori factus vaſallus, ab eo feudū recognoſcens. Proxima ſolennitate Pentecoſtes in Mersburgo curiā habuit: Ibi nuptias peregit filiæ Gertrudis, quā collocauit Henrico Bauariæ duci, qui natus erat ex filia Magni Saxoniæ ducis: Dos erat Brunſwicum cum attinentijs, comitatus Northemenſis, & omnis ad Viſurgum ditio: quæ terra ꝓuenerat Imperatori ex ſua quoq́ coniuge dotalis: fuitq́ illi primus ad ducatū Saxoniæ ingreſſus: Qua occaſione iſte quoq́ Henricus ducatū præſumebat, & filio

lio

lio Henrico Leoni reliquerat, licèt plurimus indè labor naſceretur: quod poſteriùs ſuis locis dicemus. Per hæc quoq; tempora, obijt Fridericus comes Stadenſis, de quo in Metropoli noſtra diximus, in primo archiepiſcopo Friderico.

CAPVT V.

Stadenſis comitatus, quia variè in annalibus memoratur, videndum quid iuris habuerit ab olim: an & terram Thietmarſiæ Tranſalbinam tenuerit incluſam? Et quidem à memoria Karoli Magni id oppidum in terminis & limitibus comprahenſum, quos Imperator ille donauit eccleſiæ Bremenſi, ad ius eius eccleſiæ diù pertinebat. Indè verò, quia incurſiones à mari Danorum & Normannorum erant grauiſsimæ, nec poterat Bremenſis antiſtes ſpiritualibus armis littora tueri, & carnalia quæ tenebat, non ſuffecerant, quanquàm hoc annales non dicant, crediderim ego ab Imperatoribus & regibus eſſe permiſsũ ducibus Saxoniæ & vicinis principibus: vt communita Albis fluminis ripa, hoſtibus crebrò digraſſantibus opponerentur. Sed hoc habent annales: Tempore Henrici I. qui pater erat I. Ottonis Imperatoris, nobilem virum Henricum Caluum arcem habuiſſe illo in loco, quo nunc eſt Hertzeueldenſis comitatus, filiúmque genuiſſe æquè Henricum, qui cùm fratres cerneret generis, vt ſperabat, propagatores, ipſe clericatum ſequutus, cœpit Deo militare in eccleſia Hildeſemenſi. Cùm autem parentibus ſolus ſupereſſet, nè ſtirps tantæ nobilitatis extingueretur, monuerunt, hortatiq; ſunt, penè perurgentes amici, vt generis ſucceſsionẽ cogitãs duceret vxorẽ: Nec deſtitit, ſiue apoſtolica fretus diſpẽſatione, ſi erat in maioribus, ſiue in minoribus, ſuapte volũtate ducẽs vxorẽ, genuit filios Siſridũ, & Tiadericũ, vocabulo comites, aliquandò dictos marchiones. Arcem pater-

paternam Libentij primi archiepiſcopi temporibus, annuente Bernhardo duce Saxoniæ, iuſsit in præpoſituram conſecrari: & ſe eccleſiæ captiuũ conſtituens, ter ſe redemit, donatis in auro, ſerico, gemmis, & alijs eccleſiæ ornamentis: vt ditiſsimum ſtatim cœnobium efficeret. Pro virtute autem hic Henricus cognominatus eſt Bonus. Filius eius Sifridus Stadium communiuit: Annales tradunt ædificâſſe: Potuit quidem renouare collapſum. Sed eſt longè vetuſtius oppidum illa Sifridi memoria, quæ vix ad Hẽricum II. peruenit, hoc eſt, parùm ſupra Chriſti annos mille. Tranſlatum ferunt de alio loco, vbi Dorſtadium priùs vocaretur: Sed an hoc tempore, vel quo alio, per incuriam, ſicut multa, veteres tranſiêre. Sifridus ergò tunc communiuit: arcem extruxit, vt præſidium eſſet aduersùs Danorum & Normannorum incurſiones: qui vetus ſibi dominium in omnem Saxoniam contenderant vendicare. Parùm autem profuit illa munitio: Nam hoſtes per Albim aſcendentes, oppidũ cum arce ceperunt: principes traxêre captiuos, & tenebant, ſi fortè magno ære perſoluto redimerentur. Quo tempore piſcatoria adducta ſcapha, alter elabitur: Variant enim ſcriptores. Nam alij elapſum contendunt Sifridũ, alij fratrem Tiadericum: Qui remanſit, ira Danorum malè mulctatur, truncatis, vt ferunt, manibus. Qui verò elabitur, euocato duce Saxoniæ, cum armatis plurimis hoſtes aggreditur: quibus partìm fuſis, partìm captis, partìm fugatis, fratrem liberat: captos agit in crucem. Diu manebat indè loco nomen, vt Worgebuer diceretur.

CAPVT VI.

Sifridus ducta vxore genuit filium: Frater ſine hærede deceſsit. Sifridus iunior genuit comitem Luderum:

rum: Hic ex amita Rodulphi Sueui, quem Saxones regem creatum oppoſuêre Henrico IIII. genuit Vdonem primum, qui factus eſt, vt aiunt annales, marchio. Cuius etiam tempore comitatus Stadenſis rediјt ad eccleſiam Bremenſem, & datur in feudum Vdoni: Nam vſque in illum diem videntur Imperatores in eo ſuum ius conſtituiſſe. Vdo primus genuit ſecundum, cum aliquot fratribus Rudolpho, Hērico Longo. Vdo ſecundus genuit Henricum ſine prole defunctum. Rudolphus genuit Rudolphum in Thietmarſia caſum: genuitq́ Hartwicum maiorem eccleſiæ Bremenſis præpoſitum: qui patrimonium ſuum, hoc eſt, terrā Thietmarſiæ, donauit eccleſiæ Bremenſi, & recepit comitatum Stadenſem, qui iam per Henrici nouiſſimi de ſanguine Sifridi, & Friderici aduenæ mortem redibat ad eccleſiam: Vndè trahitur, comitatū Stadenſem cum vicina terra paluſtri, & Thietmarſiam vltra fluuiū Albim, fuiſſe in patrimonio Vdonis primi: qui ſic inter filios diuiſiſſe creditur, vt haberet Vdo minor comitatum Stadenſem, & frater eius Rudolphus Thietmarſiam, in qua filius eius incunctanter eius loci comes, vt teſtantur annales, caſus occubuit. Nec erat is primus comes in illo ſuo comitatu caſus: Nam & ante Vdonem primum Thietmarſiæ dominum Ida nobilis ex Sueuia mulier, quæ patruum habuit Henricū Imperatorem III. & auunculum Leonem Papam IX. priùs Brunonem dictum, cùm eſſet epiſcopus Tullenſis, poſt Lippoldum primum maritum iam fato functum, nupſit Dedoni comiti, & deindè Etelero Albo, in Thietmarſia pòſt inuicèm cæſis. Ità populus ab initio infrenis, etſi ducibus primùm Saxoniæ, deindè comitibus ſubeſſet, totiès tamen cæſis dominis, ſe in libertatem vendicauit: Aliquotiès tamē coactus à principibus parére, iugum acce-

pit.

pit, ſed quamprimùm potuit, reiecit: Nunc autem permutatione Hartwici, primùm præpoſiti, deindè archiepiſcopi Bremenſis, conceßit, immò rediјt ea terra in ius eccleſiæ: cùm ille comitatũ Stadenſem accepiſſet compenſatum: qui etiam morte eius conglutinatus eſt eccleſiæ. Et hoc quidem non inutili digreßione, auerſi propoſito, reuertamur in id vndè exiuimus.

CAPVT VII.

IMperator Lotharius non longè ante nouißimam expeditionem Italicam, in qua defecit, deſcendit in Hertzeuelde Bremenſis diœceſis, (Nã eſt & aliud eius nominis & religionis monaſterium in diœceſi Moguntina) & pecuniam ſexcentarum argenti marcharum, quam Fridericus Stadenſis comes pro anima ſua reliquit monaſterio, abſtulit altari, adſtruens inteſtati bona fiſco deberi: Ducatũ autem Saxoniæ, quem ipſe Imperator hactenùs tenuit, dedit genero ſuo Bauariæ duci, qui patrem habuit Welpũ, & matrem filiam Magni nouißimi ducis ex linea Hermanni. Quo tempore monaſterium virginum de Heſlinge, vbì nouem per ſucceſſionem temporum habuit abbatiſſas, per Luthmundum præpoſitum Vicelini diſcipulum, transfertur in Tzeuenam, vbì manet vſque hodiè in magna rerum tenuitate, dum religionem habet in poſtremis. Sed Imperator Luderus interim vocatus à pontifice, in Italiã tranſijt cum expeditis copijs: cùm gener eius agmina iungeret, magnam Bauarorum manum. Coactus per Imperatorem Rogerius Normannus, in quem ducebatur, imperata facere per pontificem & Imperatorem, ilicò manus dedit. Iam verò dudùm antè in Saxonia monaſterium dominarum, quod fundauerat comes de Haldeſleue, mutauit Lotharius in conuentum virorum ordinis diui Benedicti,

dicti, tranſlato abbate, & quibuſdam fratribus de monte iuxta Magdeburgum in eum locum: iuſsitq́ue conſecrari baſilicam in honorem apoſtolorum Petri atque Pauli. Cumq́ue Imperator in hac expeditione pontifici gratificâſſet aduersùm Rogerium Normannum, quē fecit eccleſiæ obſequentem, expugnâſſetq́ue arcem iiſdem in partibus, quam nocentes quidam habebant receptaculum: ipſe Imperator capto præſidio, quingentos ibi repertos latrones ſupplicio iuſsit vltimo plecti. Pontifex remunerare volens ſpiritalibus donis arma carnalia, dedit indulgentias in locum monaſterii memorati vberrimas: quæ vſque in hodiernum vigent in eo loco, appellantq́ue de regis nomine cœnobium vſque hodiè Koningeſlutter, hoc eſt, regis Lotharii opus. Pacatis autem in Italia rebus vbi Imperator redire conſtituit, orta maxima in caſtris mortalitate, Imperatorem & ipſum peſtis vulgata corripuit. Vita igitur functus in Italia, exemptis viſceribus, in Saxoniam eſt relatus, & in monaſterium ab illo illuſtratum nominatumq́ue transfertur, ibiq́ue magnificè tumulatur. Quo mortuo, non tanta erat de Imperii ſucceſſore, quàm duorū de Saxonia diſſentiētiū contētio, quorū vterque natus erat filia Magni ducis: Albertum videlicet marchionē, & Henricum de Bauaria: habuitq́ue vtraque pars ſuos defenſores. Pendebat autē res incerta ad nutum noui regis, qui cui parti inclinaret, eam videbatur habiturā: Fauorabilior quidē cauſa videbatur Alberti, quòd is fortunæ videretur tenuioris: Nam competitor eius potentiſsimus erat dux Bauariæ. Sed pendebāt, vt diximus, incerta omnia vſque ad prouectionē noui regis. Interìm quos quiſque poterat ſibi conciliabat amicos, quòd ſine magna digladiatiōe res trāſigēda nō videretur: Poſſeſſiones quoque, quas apprehēdere quiſque poterat, occupabat.
nam

rem Henrici Leonis pater) Siue ergò vterque & pater & filius cognomen habuêre Leonis, ſiue ſolus filius, rem non variat: dummodò ſciamus Henrici Leonis fuiſſe patrem, qui de Saxonia cum Alberto luctaretur. Præoccupauit Albertus ea quæ ſunt citeriora Saxoniæ, Lunæburgi arcem, Bardewicum, Bremam: Sed Henricus de Bauaria deſcēdens cum valido exercitu, ſuperiora prouinciæ vaſtauit, aliquot arces vi cepit. Ducebat ille in belli ſocietatem comites palatinos Rheni, natos ſorore Rixæ Imperatricis, & videbātur omnia in deterius prolapſura ad vaſtitatem prouinciæ: Sed interuenêre principes, qui rem ponerent in treugas. Conſtitutus à rege dies in Quedelenborg ad conuentū principum, vt cauſa tractaretur. Per quæ tempora moriēs ſine hærede Henricus marchio Brandenburgenſis, locum fecit nouo beneficio, cùm feudum vacaret Imperatori. Contulit ergò Conradus rex Alberto comiti de Balenſtede, ſiue de Anehold, marchionatum antedictum. Ità auctus Albertus à rege nouo principatu, facilè dimiſit Henrico Saxoniam in eodem conuentu principum habito in Quedelenborg. Sed tum Henricus Bauarus cepit ægrotare, non ſine ſuſpicione dati veneni, & mortuus ſepelitur in Lutter, ad latus Imperatoris ſoceri ſui. Rex autē Henrici relictam, matrem Leonis, filiam Lotharij Imperatoris, dedit coniugem Henrico fratri ſuo, cui etiam contulit ducatum Auſtriæ, qui antè erat principatus Noricorum. Iſte ergò eſt in meridionalibus Germaniæ ducatus nouiſſimus, qui iam vſurpat (incertum quo iure) appellationem, quòd ſe nominat archiducē. Iſte verò Henricus in Auſtria nouo ducatu, nullos reliquit hæredes; Vndè iterùm fit locus nouo beneficio. Sed hæc ad tempora ſequentis Friderici.

CAPVT IX.

HOlſatia interìm, ſicut vniuerſa Saxonia, nouis quatitur motibus, dum expulſo Adolpho, qui Imperatrici Lotharij relictæ fidem ſeruans ceßit comitatu. Interìm Henricus de Badewide repoſitus in eam ditionem, arcem Zegeberge, iam defuncto Hermanno, quem Lotharius ibì conſtituit, occupauit: nec tamen proſperatus eſt vehementer. Nam Wandali ad noui principatûs initia ſe erexêre. Pribiſlaus, qui veterem Lubicam tenuit, collecta magna ſuorum manu, Zegeberge inuadit: Monaſterium cùm eccleſia tradit incēdio. Vnum ex fratribus, qui ſe defenſioni ſacrorum obtulerat, obtrūcauêre: reliqui vix fuga elapſi, rediêrunt in Falderā: Cæteri qui Lubicam incoluêre, ſatìs difficili & ancipiti laborauêre periculo, quòd Pribiſlaus, etſi necdùm fidelis Chriſtianus, fratribus tamen ibì prædicantibus ſatìs erat benignus. Nec tam ſua mouerunt pios pericula, quàm aliorum Chriſtianorum conſpecta vincula & ludibria. Nec longū tempus in medio, & eccè alij de mari Wādali aſſcenderunt, Pribiſlaum hoſtem inſequentes: Diù enim nobiliū familiæ Critonis atq; Henrici de principatu diſſidebant, & Lubicam applicantes qui ſuperuenêre, diripuerunt omnia quæ repererunt: Arcem incendunt: & cùm hoſtem non adeſſe cernerent, cum præda reuertuntur. Sacerdotes autē vix manibus eorum elapſi, ad patrem ſuum Vicelinū ſe contulerunt.Ità fruſtrato iterùm labore, vinea nouella depaſta eſt. Quid facerent optimi patres? Quandò prædicatio negabatur, orationi inſtitêre, humiliter deprecantes Dominum Ieſum, vt ad gloriam ſui nominis & animarum ſalutem, fidei ianuam miſeris aperire dignetur. Interìm Henricus terræ tum Holſatiæ adminiſtrator, collecta ſuorū quanta potuit maxi-

ma manu, contendit in hoſtes, Wandalorum terrā peruaſtans: & præda indè abacta non minima, gladio & igne vaſtauit omnia obuia, par pari referens. Quo tempore Holſati nullo comitis ductu, ſed ſuis auſpicijs, præſidium Wandalorum fortiſſimum Plone aggreſſi, valida manu ceperunt: communierant, & exindè ſemper in ditione tenuerunt. Nec longū tempus in medio, cùm Henricus Bauariæ dux, quod diximus, auxilio ſocrûs ſuæ & primatum in Saxonia, arcem Luneburgi primariā obſedit, inq; ſuā accepit ditionē, pulſis quos Albertus marchio cuſtodes præfecit: Indè ab reliquis quoq; terræ præſidijs, breui conſobrinū ſuū Albertū expulit, quòd multùm armis & auxilijs Alberto præualeret Henricus dux Bauariæ potentiſſimus. Quo etiam tempore eiſdem armis adiutus Adolphus comes, recuperauit Holſatiam ſuam, anno vix exacto, poſtquàm illam amiſerat. Videns autem Henricus de Badewide, quia ſubſiſtere in terra non poſſet, incendit arcem Zegeberge, & munitiſſimū præſidium, quod Adolphi mater Hamburgi firmauerat: Omnia quoq;, quæ ſenior Adolphus in terra communiērat, quia ille ſuſtinere non poſſet, abiturus incendit atq; demolitur. Conradus autē rex hæc audiens, cùm de collato beneficio tueri curaret Albertum, exercitum duxit in Saxoniam, habens in multo comitatu etiam ducem Bohemiæ. Sed & Saxones, duce Henrico, alacres illi occurrunt, caſtris vtrinquè iuxta Cruceborg firmatis: Ibì priuſquàm pugna iniretur, interceptum eſt negociū, & indicta eſt curia principibus proximè in Wormatia, vbì ſine armis res omnis dirimeretur, ad proximum Purificationis Mariæ diem: & indè tranſlata cōuentio in Quedelenborg, vbi in eam formam, quam diximus, res eſt compoſita, vt haberet vterq; in Saxonia principatum.

CAPVT X.

DElapſis in ſua exercitibus, diuiſisq́; copijs, Rodul phus comes Thietmarſiæ, & Fridericus Palatinus ex eodem agmine Bremam ducunt: Nihil tale opinanti ciuitati, ſuperueniunt & diripiunt, cùm Adalbero Romam abijſſet. Diù ea valuit controuerſia, vt principes Saxoniæ temporale dominium illius vrbis ſibi vendicarent, iam tunc à memoria Bernhardi ducis: quod in Adalberone diximus in Metropoli. Reclamauêre pontifices, ſed præualuerunt arma, quæ adhuc iuris occaſione nobiles memorati ciuitatem in prædam vertunt. Iam tamen duplici iure freti videntur, quòd Albertus pridèm eam occupâſſet, nunc pro Henrico illam receperint: deindè quòd aduocatia eius vrbis à Liemaro capto, permiſſa fuit, vt diximus, duci Saxoniæ Ludero, & perindè poſteris eius. Erat autem poſt mille centum annus triceſimuſnonus, cùm Henricus dux Bauariæ & Saxoniæ in fata conceſsit, relicto paruulo filio ſibi cognomine Henrico, cui cognomen Leonis acceſſerat. Mater autē pueri Gertrudis, filia Lotharij Cæſaris, miſerata ſortē Henrici de Badewide, egit cum principibus, vt illi Wagria permitteretur Holſatiæ contermina, nupèr à Wandalis capta: Adolphus autē retineret Holſatiam. Sed non quieuit Adolphus, donèc Henricus puer, iunctis principibus, ità rem dirimeret: vt Holſatiam cum Wagria teneret Adolphus, Henrico autem memorato proueniret terra Polaborū cum oppido Raceburgo, quæ & ipſa pars erat Wandaliæ nupèr in ditionem & ius Saxonum accepta, licèt antiquus adhuc populus, conſumptis aut retrò pulſis nobilibus, illam inſideret. Adolphus autem ſic compoſitis rebus, iterùm communiuit arcem Zegeberge in loco quem dixêre Wandali Bucu, inter fluuium Traue-

nam,

nam, & lacum Swockeniſſe, vrbem firmauit pridèm à Critone ante annos quadraginta inchoatam: nomē autem cum populo tranſtulit à veteri Lubica, quam paulò inferiùs ad mare conſtruxit Henricus in loco Zuartow. Cœpit ergò ex hoc die noua Lubica in monte firmari, quo loco permanſit in hunc diem, breuì miris incrementis adaucta. Adolphus cum Nicloto Obotritorum principe pacem fecit: cœperuntq́; inhabitari deſerta Swagriæ: nam magna pars vulgi aut conſumpta eſt bello, aut introrsùs Orientē versùs emigrauit, habitatura inter congentiles potiùs q̃ ſeruiret Saxonibus. Vocãtur ex alijs regionibus, qui in ea parte colendos agros acceperant. Interim Vicelinus ſpiritualibus quoquè incrementis intentus, prædia recuperauit ab Adolpho, quæ Lotharius Imperator monaſterio Zegebergenſi cõtuliſſet. Sed viſum eſt tum patribus monaſterium in Hagereſtorpe villa erigere, propter fori tumultus, & ab arce militaria incommoda, quæ Zegeberge videbantur. Permiſit facilè comes: in loco priſtino ad radicem montis parochialis eccleſia remanebat: tantumq́; valuit nouæ molitionis fama, vt Thietmarus Bremenſis chori decanus, relicto loco ſuo, Falderam petiërit, & à Vicelino nouæ plantationi in Hagereſtorpe præeſſe iuberetur.

CAPVT XI.

CONradus rex ad indictum Swormatiæ conuentum properauit, veneruntq́; multi eò principes, ſed Henrici pueri defenſores Saxones nõ aderant, quòd fides illis publica ad eorum præſcriptum non interponeretur. Deindè poſt Paſchalia nouum indixit conuentum in Francfordia: ſed neque tunc ob eandem cauſam venerant: Inualuitque controuerſia, vt principes Albertum etiam natiua ditione penè expellerent, vrbes

eius occupante Rodulpho comite Thietmarſorum. Sed tamen nō diu res in eo ſtatu permanſit, rege deſcendente in Saxoniā: Nam tum Alberto reſtituta eſt marchia: & Henricus puer in Saxonia eſt confirmatus. Nec diu ſuperfuit Rodulphus comes memoratus, cæſus in Thietmarſia ſua, ſicut multi prædeceſſores eius. Infrenis enim populus ſemper excuſſit iugum dominationis. Sed tum Hartwicus frater Rodulphi, facta cōmutatione, eccleſiæ dedit Thietmarſiam, & recipit comitatum Stadenſem: quod ſuprà attigimus, & pleniùs in Metropoli cōmemorauimus. Per quod etiam tempus fundatum eſt monaſterium beatæ Mariæ ad oppidum Stadenſe: quod iſto anno poſt mille quingenteſimo, quo hæc ſcribuntur, propter metum pedeſtrium copiarum, quæ tum diœceſim vaſtabant, & ſe Guardiam cognominauêre, euerſum eſt à Stadenſibus, reddito intra oppidum loco: euerſa priùs religione à fratribus, qui pauci iam commanebant. Sed hoc ſuo tempore commemorabitur. Tum verò Henricus puer per curatores inſtituit querimoniā apud regem, ſuper nomine Adalberonis archiepiſcopi, quòd ille matri ſuæ pollicitus diceretur, omnem comitatum Stadenſem poſt mortem Rodulphi ipſi Henrico prouenturum: nunc autem eccleſia haberet Thietmarſiam, & Hartwicus Stadenſem comitatum. Audiuit rex querimoniam, & ad tollendam controuerſiam, indixit partibus conuentum in Rameſlo: Præfecit autem ſuo loco tractatibus habendis, Thietmarum Verdenſem epiſcopum, Albertum marchionem, Hermannum de Wintzenborg, germanum eius, & Henricum de Daſle comites: Aderant ex nobilitate quamplurimi. Archiepiſcopus factum ſuum defendit: Dux per ſuos grauiſſimè impugnauit. Et vbi nihil placitū inter diſſidentes componi-

ponitur, ducis ſatellites ad arma concurrunt: venerant enim fortiores, facturi quod fecerant: Archiepiſcopum capiunt, ac in arcem Luneburgi pertrahunt, ſi fortè minis extorqueant, quod placito non poterant: Sed ille inuictus permanſit, neque precio, nec comminationibus ſuperatus: Vbì nihil proficiunt, abire ſinunt. Hartwicus præpoſitus in manu erat Hermanni de Luchow, vndè illum ſperabant ducales ad ſe transferendũ: Quo facto, ſi ille fuiſſet ſublatus, iam dirempta quæſtio videbatur: vt ad ducem perueniret, quod petebat. Sed vir nobilis proſpiciens periculo Hartwici & capiti eius, eum tradidit in manus Alberti marchionis, qui illum liberũ in ſua remiſit. Comes erat per hæc tempora de Zwintzenborg Hermannus, qui militaris de Sueuia viri, ſpecioſam coniugem, abſente marito, oppreſſam conſtuprârat: Redeunti marito flens mulier occurrit, vim ſibi illatam queſta. Ingemuit maritus, & obſeruato tempore, arcem primo manè conſcendit: & vt erat comiti coniunctiſſimus, aditum habuit in cubiculum: ibì dormientem comitem ad latus coniugis confodit. Mulier eiulabat minata vindictam, geſtare ſe vtero exclamans, qui vlciſceretur. Ille furens minantem iunxit marito, & confeſtim equum iam ſtratum conſcendens, vxore poſt ſe ducta, terram reliquit, abiens in Sueuiam ſuam. Erat in arce ſpiritus (incertum qualis) qui varia ſpecie ſe plerunq; oſtenderat: Is concitò monebat epiſcopum Hildeſemenſem in ſtrato ſuo quieſcentem: Surge, inquit, corraſe, & vacantem occupa Zwintzenborg arcem. Non contempſit ille monitorem: Exurgens, cum expeditis eò properans contendit, & vt audijt, inuenit: conſenſuq; Imperatoris coniunxit eccleſiæ comitatum, arcem, cum oppido Aluelde.

CAPVT XII.

INdè Conradus in Saxoniam deſcendens, egit cum principibus de vicinis Wandalis ad iuga Chriſti cogendis: Erat annus poſt mille centum quadrageſimusſeptimus,& in hanc ſacram pro Chriſto militiam ſeſe perarmârunt, Adalbero archiepiſcopus Bremenſis, Henricus dux adoleſcens prima penè arma portans, Conradus dux de Saringia, Albertus marchio, Conradus comes in Witin. Confluxerant ex omni Saxonia, quæ nunc Weſtphalia, voluntarij multi, qui in ſacram militiam nomina dederunt. Sumpsêre autem ſacrum veſtibus & armis tale ſignum ♁, hoc inſinuantes, quia crucifixus Dominus rex eſt ſuper omnem terram. Niclotus Obotritorum princeps, cùm intelligeret expeditionẽ in ſe ſuosq́ contribules dirigi, quantum potuit, exercitum adunauit, pro libertate pugnaturus. Sed quàm magnus fuit vtrinquè apparatus, tã futilis exitus: Nullo enim inſigni prælio commiſſo, cùm intelligerent Wandali ſe viribus impares, ſuſcepêre facere imperata: Ea fuerunt, vt accepta Chriſti religione, Danos, quos ob eam rem crebrò in ſe pugnantes habuêre, vinctos relaxarent: Sed quãuis pollicitarẽtur, nihil impleuêre. Si ſuſcepti promiſſorum obſides, ſi impoſiti qui prædicarent ſacerdotes, nihil horum commemorant annales: Veri ſimile fuerit, tantos principes, tam validum exercitum nõ abijſſe, niſi omnibus legitimè conſtitutis, etiam ſi non commemoretur. Id tamen effectum eſt, vt res deindè pacatiores eſſent inter Obotritos & vicinos Saxoniæ Wandalos. Nam Hartwicus, qui Adalberoni in archiepiſcopatu succeſſit, cùm diu apud ſummum pontificem & Cæſarem inſtitiſſet, recuperando honori ſuæ legationis in regiones aquilonis, qui ſub titulo Hãburgenſis eccleſiæ debebatur,

nec

nec peruias haberet aures eorum, neque muneribus profeciſſet, quòd iam in regna aquilonis conſtituti eſſent metropolitani, quibus parerent epiſcopi regionum. Fruſtratus ergò hoc propoſito Hartwicus, ad magis piam cauſam reſpexit: Epiſcopos in proximã ordinans Wandaliam, quos haberet ſuffraganeos. Nam accitum Vicelinum, iam annis triginta immorantem Holſatiæ, virum Deo acceptiſſimum, poſt annos LXXXIIII. quibus exturbata fide vacabat religione Wandalia, eccleſiæ conſecrat Aldenburgenſi epiſcopum: Euerhardum in Mekelenborg, qui eſt hodiè Zwerinenſis epiſcopatus: quæ ditio olìm pertinebat Ottonis I. iudicio ad Aldenburgenſem: nunc verò in tres diœceſes ſecta, Lubicenſem, Zwerinenſem, Raceburgenſem, perſeuerat. Ea quia in Metropoli commemorauimus, hîc attigiſſe ſufficiat.

CAPVT XIII.

REx deindè Conradus conuentum indixit principibus in Wirtzburg: quam vrbem nunc conflato ex Græco & Latino vocabulo Herbipolim vocant: Sed Henricus Saxoniæ dux aberat. Inceſſit autem noua ſimultas regi atque duci, quòd Henricus Bauariæ atque Saxoniæ Sueuiam quoquè voluit auito iure ſociare: Nam auus paternus ex Sueuia duxit originem. Quam rem iniquo, vt debebat, animo rex perferebat, quòd regis frater Fridericus ducatum in Sueuia adminiſtraret. Cùm autem Henricus Leo in Sueuia Fridericum oppugnaret, rex alia ratione oppugnandum ducem Saxoniæ putauit. Nam properè mouit in Goſlariam, indè tranſiturus, vt acciperet in ditionem Brunſwicum, clariſſimum Saxoniæ oppidum. Sed non potuit tam accelerare rex iter, neque tam abſcondere conſilium, quin ad Hen-

cum permanaret: qui veſte mutata, magnis per dies & noctes cõtendens itineribus, ſolis tribus comitatus Brunſwicum ingreditur, regem præueniens, & perindè fruſtrans eius in hac parte molitionem. Sed inerat viro infinita, & nunq̃ exaturanda ambitio, vt non contentus parto, anhelaret ſemper ad plura comparanda. Tũ verò Bernhardus Clareuallenſis cruciatã prædicabat in terram ſanctã: Quapropter è Burgundia ſua miſſus à ſummo pontifice in conuentum principum, qui tum Francfordiæ ob eam rem fuerat indictus: Ille verò & miraculorum ſignis, & inſtantiſſimæ prædicationis verbis permouit corda præſentium ad eam ſumendam expeditionem: Conradum Imperatorem cum multis principibus animauit. Incredibile eſt memoratu, qua deuotione concurſum ſit ab omni ordine, principum, militarium, ciuitatum. Vnum habuit ea res optatum exitum, vt Germania tum latrocinijs frequens, purgaretur eo genere hominum, qui rapinis conſueuerant victitare: Nã tunc deuotione qualicunque, omnes id genus homines pro remedio peccatorum ſacram amplexi militiam, in eam nomina dedêre, volentes, expeditionem: Quæ ſi vt erat maximo feruore inchoata, tam optatos exitus habuiſſet, non res Chriſtianæ tum in Aſia periclitari cœptæ, ad eam deſperationem, in qua iamdudùm iacuerunt, perueniſſent.

CAPVT XIIII.

CVm ergò rex, audita Bernhardi cohortatione, expeditionem pararet, peruenit cũ exercitu Conſtantinopolim, & dolo Imperatoris Orientalis, qui eam rem liuentibus ſemper oculis intuitus eſt, ludificatus eſt: Ad Iconium, gipſa vel terra cretoſa immixta farinæ, quam ex pollicitatione idem Imperator mitteret in

agmen Chriſtianū. Peruenit tamen Conradus in terram ſanctā, & magnis rebus agendis vel interfuit, vel præfuit, cùm etiā Ludouicus Francorū rex per mare aduentâſſet, magnis copijs aduectis. Sed ea res ſuam depoſcit iuſtam hiſtoriam. Is tamen tum erat rerū exitus, vt magnis licèt conatibus inſtitiſſent amplificandæ in Aſia rei Chriſtianæ, in Europam ambo reges laceros ſuos reducerent exercitus, infinita multitudine conſumpta, vel bello, vel pane venenato. Fregit animos fortiſsimorū regum dolus, quo apud Damaſcū irretiti ludificabantur: Obſederant eam vrbē tres reges, (nam Balduinus Hieroſolymæ quartus rex, Europæ duobus regibus acceſsit) fontibus, qui per cuniculos vrbi inuehebantur, facilè interclusis, propè erat vt fame & ſiti caperentur obſeſsi: nam altiſsimi & ſpiſsi ſupra modū muri oppugnationem fecêre irritam. Vnicus erat lacus quem foris tenuêre Chriſtiani, vndè etiam non magno labore inciſos aquæductus in vrbē poterant rumpere: Id veriti oppidani, hominem Aſsyrium ad eū vſq; diem Balduino fidū pecunia corrumpunt ingenti, vt ſuaderet regibus in altera ciuitatis parte oppugnationē intentare, quòd ibi captu facilior vrbs ſuaſu illius videretur. Auſcultârunt perfido homini tres reges, & exercitu in aliam vrbis partem traducto, egreſsi oppidani Chriſtianos aquatione interclusêrunt, & periculū vrbi intentatum, vertunt in oppugnatores. Ea re fruſtratus eſt tantus regum ex Europa magnorum conatus, & in regionē quiſq; ſuā exercitus conſciſſos reduxêre. Reuerſus autem in Germaniā Conradus, non diù pòſt ex labore peregrinationis, cui acceſsit mœſtitia fruſtrationis, concepto morbo, finem viuendi fecit, priuſquàm Imperialem benedictionem acciperet. Miſit quidem Eugenius pontifex cardinales duos ad

regem pro quibuſdam non ſatìs explicitis cauſis, Octauianum atque Iordanem: Sed hi regi indixêre diem, vt Romam properaret, non alibì accepturus Imperij coronam. Dum autem appararet, quæ Italicæ expeditioni neceſſaria viderentur: neque enim leui manu penetrare potuit prouincias, & erant, quæ in Italia pro ſtatu eccleſiæ recuperando viderentur agenda: in ipſo rerum apparatu rex ipſe defecit, tumulatus in Bamberga. Reliquit autem filium Henricum, cognominatum de Rodenburg, apud quem cùm Imperialia inſignia ſeruarentur, ab omnibus illi regnum putabatur deferendum. Sed tum Fridericus Sueuus illi præfertur. Tantum verò valuit timor Henrici apud magnates, vt iam regnante Friderico, non ſecurus videretur rex, niſi iſte veneno tolleretur de medio.

CAPVT XV.

FRidericus eius nominis I. genere Sueuus, Conradi regis ex fratre nepos, Friderico patre natus, eo què Henrico V. ſufficiendum multi ducebant, regno ſubſtituitur à principibus. Hunc Italici ob contumeliam, quòd grauis illis incubuerat, Barbaroſſam cognominauêre. Erat autem annus poſt mille centum quinquageſimuſſecundus. Numeratur & iſte in gente Saxonum, quanuis Sueuiam habuerit patriam: nam Ottonum trium ſanguis diù inter principes claruit, vt ex illa ſe ſtirpe prodijſſe gloriarentur. Primam curiam in ſacro Pentecoſtes feſto Mersburgi celebrauit: Ibì Zueno atq; Kanutus de corona Daniæ contendentes, Romanorum regem cauſæ ſuæ arbitrum fecêre. Zuenonem ille in regno confirmauit, & Kanutum Magni filium, parte regni deputata, inter duces iuſſit haberi: Deindè in Herbipolim indixit conuentum: Ibi Henricum Bauariæ & Saxoniæ

ducem, Alberto marchioni iterùm compoſuit: Viuebat antiquum in pectore vulnus, amor videlicet Saxoniæ in corde Alberti: Sed duplici ſtemmate Henrici excluditur: Nam & auia eius paterna Magni ducis fuit filia, quomodò & Alberti mater: Inſupèr Henrici mater erat Lotharij filia, quæ alio iure traxit ad illum Saxoniæ ducatum. Quo tempore idem Henricus grauiter inſtitit Vicelino, vt ferulam paſtoralem, hoc eſt, inueſtituram temporalis dominij, ab ipſo acciperet: Sed vetuêre Bremenſes, regale munus aſſerentes, inueſtiri epiſcopos ad formam inter Calixtum Papam & Henricum V. Imperatorem conſtitutam. Venit rex in Saxoniam incunabula pātrū viſurus. Vxorem autem quam tenebat Henricus, quia ob propinquitatem legitimè habere non poterat, interuenientibus apoſtolicis legatis, cum gratia dimiſit, ſeparatus ab illa per ſententiam, quam vocant diuortij. Nec diù ſuperfuit vir ſanctiſſimus Vicelinus, anno V. ſui pontificatûs decedens apud fratres ſuos in Faldera, hoc eſt, Nouo monaſterio tumulatus. Quo mortuo, fratres eius ſe retraxerunt ab vnione Aldenburgenſis epiſcopatûs: quippe qui Bremenſi ab antiquo pertinerent. Succeſſit illi in epiſcopatu Geroldus ex miniſterialibus Henrici ducis. Rex autem Fridericus in Magdeburgo Paſcha celebrauit: indè inſtituens profectionem primam in Italiam: Iurare fecit principes eandem expeditionem: Nouerat enim tergiuerſationes multorum: Non ignorabat quàm difficulter inibant lõgam & ſumptuoſam peregrinationem: Ideò ſimplici promiſſione in tanta re contentus non erat.

CAPVT XVI.

ANnus erat poſt mille centum quinquageſimuſquintus, cùm rex iter ingreſſus, magno princi-

pum

pum concurſu mouebat in Italiam: Aderat Henricus dux Leo cum Geroldo ſuo Aldenburgenſi electo: quem cùm Bremenſis archiepiſcopus conſecrare recuſaret, quòd non legitimè electus, ſed ſola ducis aſſumptione prouectus eſſet, Romam ſecum duxit ibi conſecrandum: Erant ſimultates aliæ inter ducem & archiepiſcopum, quòd dux prædia eccleſiæ velut ſua haberet, & pro capellano vti conſtitueret antiſtite: quæ vetus prædeceſſorum quoq; ſuorum iniuria fuit. Sed Henricus ſatis pro ſua atq; eccleſiæ dignitate agebat. Ergò quẽ archiepiſcopus cõſecrare noluit, Romã eius rei gratia perduxit, non confirmationis, vt nunc agitur, (necdùm enim Romana eccleſia tantũ ſibi iuris in omnes omnium prouinciarum eccleſias vendicabat) vt niſi confirmatione apoſtolica epiſcopus nõ haberetur legitimus: Id enim poſteriora tẽpora adinuenerũt. Nec ibì quieuit Ro. eccleſia, donèc annatas quoq; ſibi ex omni Chriſtianiſmo aduocaret. Rex ergò profectus proſperè, venit in Lombardiam: Indè Terdonam, quæ rebelles illi oſtendit animos: quam obſidens, ac non multò pòſt capiens, cõtendit maxima celeritate Romã. Trepidatum eſt in vrbe Roma ad celerem Imperatoris aduentum: Senatus Romanus obuiàm regi miſit oratores, qui dicerent, paratos eſſe Romanos excipere regem triumphaliter, ſi ſe Imperatorio gerat more. Quo percontante, quid illi faciendum ducerent: Illi reſponderunt, Si vinctos præ ſe ferri curaret catenatos tyrannos, & aureo curru reſidens, diuitias gentium Vrbi inferret: ſenatuiq; promitteret appendi XX. millia libras argenti, vt eſſet veteribus conſtitutum legibus: magnificum & munificum videri triumphaliter exceptum, quem principes regem fecerint, ſenatus, populuſq; Romanus, Cæſarem ſibi conſtitueret. Subridens

dens rex: Grata, inquit, pmiſsio, ſed cara nimis licitatio: Magna requiritis viri Romani de exinanita camera noſtra: Venimus aurum de Italia ſumere, non argentum inuehere. Quòd ſi occaſionem quæritis nobis rebellandi, non tantùm vobis laborandũ erit: habetis paratũ bellum vbi voletis: Si tamen conſilio noſtro putaueritis vtendũ, conſultiùs, quid amici, quam quid armati poſsimus, experiundum vobis ducimus. At illi pertinaciter inſtabant iura ſuæ ciuitatis tueri. Rex, illis contemptis, ad pontificem Hadrianũ, qui ab Vrbe declinauerat, incertus quid exercitus tantus moliretur, miſit oratores, vt ad colloquiũ mutuũ fieret conuentus. Pontifex dignatione ſua flectere contenderat Germanorũ formidatam inſolentiam, & venit in caſtra regis cum ſolenni, pontificeq; ſummo digno comitatu. Rex cõcitus occurrit venienti, & ab iumento deſcendenti ſtrepã fertur tenuiſſe ſellæ, acceptumq; reuerenter per manũ in ſua tentoria perduxiſſe. Bambergenſis tũ epiſcopus verbũ regis proloquutus, ait: Honorabilem tuæ ſanctitatis præſentiã apoſtolicæ pontifex, ſicut dudùm deſideranter optauimus, ità nunc lætanter ſuſcipimus, gratias agentes omnium largitori bonorum Deo, qui nos deduxit & adduxit in hunc locum, & ſacratiſsima viſitatione tua nos dignos fecit. Notum ergò tibi eſſe volumus reuerende pater, quia omnis eccleſia de finibus orbis ad honorem regni collecta, adduxit principem ſuum ad tuam beatitudinem, prouehendum per te ad culmen Imperij: Hoc meretur nobilitas, prudentia, fortitudo, Dei timor, & catholicæ pacis amor in corde illius regnans, & ſanctæ Romanæ eccleſiæ cultus non vulgaris: Eccè te venientem excepit venerabundus, tuis ſanctiſsimis veſtigijs humiliter prouolutus: Ergò venerande pater, tu circa

ipſum

ipſum peragas, vt quæ ei deſunt de plenitudine Imperialis culminis, per tuæ beatitudinis munificentiam suppleantur. Papa refert: Audiuimus frater epiſcope, quæ loqueris, ſpecioſa quidem dicta, ſed non opere exhibita: Friuolum poteſt videri quod dicimus, & tamen in minimo commiſſa negligentia, facit argumentum de maximis: Ab iumento deſcendentibus nobis, ſtrepam tenuit ſellæ ſiniſtram, neſcimus ad irriſionem, an aliorsùm, cùm dextera fuiſſet obſequenti contrectanda. Rex ſtomachanti ſimilis, riſu ſoluitur: minimùm ſe ſtuduiſſe reſpondit ſtrepis appræhendendis: Tu primus es, pater, cui tali officio deſeruimus. Deindè iam commotior: Scire velim, officij hoc genus ex debito an ſit, an beneplacito? Quod ſi ex beneuolentia deſcendit, quis cauſabitur negligentiam in ſpontaneo? Sin ex debito, parùm intereſſe putamus quo latere acceſſit, qui venerabundus adorat. Hac verborum viciſſitudine, quæ multo plura inter collaterales amborum fuêre, ſine oſculo diſceſſerunt.

CAPVT XVII.

Poſtero die reuocatus in caſtra pontifex, adeſt. Rex iam experimento doctior, quam debuit, ſtrepam appræhendit. Conſedentibus iterùm papa verbum fecit: Solebant, inquit, qui ad coronam petendam venerant, priſcæ ætatis principes, inſigni aliquo facto Romanæ eccleſiæ beneuolentiam promereri: vt ſuo velut officio præuenientes benedictionem, iam debitam coronam omnibus præclaro facinore teſtarentur. Sic Karolus dum domuit Longobardos: Otto dum compeſcuit Berengarios: nouiſſimus Lotharius dum Normannos reprimeret, coronam Imperij meruêre: quocircà sereniſſimus rex Apuliam Romanæ eccleſiæ peculiarem prouinciam, iam à Normannis occupatam, nobis eccleſiæq; reſtituat: deindè

indè quæ noſtra ſunt, facilè exequemur. Principes reſpondent: Ab longo itinere & multiplici per viam labore, attenuatas eſſe vires exercitûs, nec poſſe regem illis copijs, magnam inuadere prouinciam: Impleat in rege benedictionem pontifex, non ſe certâſſe priorem officio pœnitebit: reſtitutos in ſua principes, cumulatioribus armis cum ſuo rege redituros, facturosq́; quæ in rem eccleſiæ videbuntur. Ceßit Papa contentioni, facturum ſpondens quæ peterentur: paterno ſe affectu commonere regem, videat, proſpiciátque, quo ſit itinere propter collocatas ab Romanis inſidias ingreſſurus: Curaturos ſe principes reſponderunt. Tum Henricus dux Leo Geroldum ſuum exhibens, Aldenburgenſem poſtulat conſecrari: Sed iam præmonitus Papa literis archiepiſcopi Bremenſis, aures auertit. Intereà diſpoſitis rebus, per viam Sutrio mouet rex, ingrediturq́; Vrbem incolumis, & à pontifice ſuſceptus, in ſcalis Petri, benedictionis ſolenne munus accepit, Imperator Romani populi conſalutatus. Sed dum ea celebritas vtrunq; principem, eorumq́; primores detinet in Baſilica principis apoſtolorum occupatos, Romani cum pontifice parùm concordes, propter conſules, & eadem ratione Imperatorem ducentes ſuſpectum, portas Vrbis clauſas tenuerunt: Friderici enim exercitus, quem duxerat magnum, in pratis quæ appellant Neronis, tentoria ſtationesq́; habebat. Romani tumultuantes, primùm in Vaticanum erupêre: quos ad gradus inuenerunt, in eos commiſſa præda ac cæde debacchantur: Indè etiam in caſtra auſi procedere. Erant autem proxima muris Henrici Leonis arma: milites egreßi, magnam ſtragem in Romanos retulerunt, repulſis ad Vrbem, qui cædi ſuperfuerant. Pontifex egregia Henrici & ſuorum virtute delectatus, poſtero die

electum ſuum conſecrabat. Deindè quia in Lateranum erat proficiſcendum cum Imperatore, & Romani per Vrbem tranſitum negauére, magno circuitu extra Vrbem facto, multis etiam millibus paſſuum circuitis, pontifex cum Imperatore Lateranum apprehendit: & inter ſtationes militum expleuit ſacrum in æde Iohannis miniſterium.

CAPVT XVIII.

IMperator in Germaniam regreſſus, Monaſterij Weſtphaliæ Paſcha celebrat: Indè conuentum principibus indicit in Halberſtadio, & indè Ratiſponæ: vbi controuerſiam, quæ Henrico Leoni fuit oborta de Bauaria, compoſitis rebus ſedat. Quo etiam tempore, idem Henricus dux Saxoniæ Phriſiam hoſtili agmine inuadit: ſed parùm profecit in locis paluſtribus, in quibus nihil erat loci copijs equeſtribus: quæ res facit homines regionum talium indigenas, inſolentiores. Cùm verò Zueno Daniæ rex à nepotibus regno pelleretur, ad eundem confugit Henricum ducem, cuius armis in regnũ adductus, per dolum circunuenit Kanutũ, quem oppreſsit, penè etiam cõfixurus Waldemarum. Sed ille meliore vſus fortuna elabitur, poſtremò opprimens regem: quæ nos in noſtra Dania ſumus exequuti. Henricus etiam dux eodem tempore Wandaliã, ferro igneq́ cuncta vaſtans, ingreditur: Sed varia fuit hominum & fluxæ fides, vt parùm profuerit labor ille copiarũ: Siquidem ſtatim relapſi ſunt, qui imperata ſe facturos pollicebantur. Imperator aũt, quod pollicitus eſt pontifici, Italiam magno agmine ingreditur: & primos quidem Mediolanenſes ad imperata facere cogẽdos circũſedens, ad vota ſua flexit: Ibiq́ conſumpto tempore, vlteriorem in Italiam expeditionem illo tempore intermiſit. Anno autem

nono

nono ac quinquageſimo, cùm Imperator iã tertiò validis agminibus Italiã inuadit; maiores de regno principes cum copijs aderant: Henricus Leo inter primos. Imperator Cremam obſidet, cùm illi nunciata eſt rebellio Mediolanenſium, ſimul etiã interitus Hadriani pontificis, & duorum de ſummo pontificatu contentio innotuit: Quæ res viſa eſt Imperio olim detruncato repromittere in integrum reſtitutionem: Qua de re non inuitus audiuit eam de pontificatu controuerſiã. Rolandus Mediolanenſis natù, iam Alexãdri III. nomen induerat. Octauianus autem Romanus, iampridèm Imperatori notus, cũ eſſet in Vrbe coronãdus, fortè & tum verba de ſummo põtificatu ferentes exiſtimabãtur: impenſiorem illĩ fauorem ab Imperatore eſſe impenſum ferebãt: Victoris ille nomen acceperat: Rolãdus, ꝙ & Mediolanenſis eſſet, & multos in Francia Imperatori feciſſet infenſos, auerſum ſibi animum fecit Friderici. Miſit tamẽ Alexander ſolennes nuncios in caſtra Imperatoris oratum, vt electum ſe à duodeuiginti cardinalibus, aduersùs Octauianum, quem ſoli tres prophanâſſent, tueretur: Quibus Imperator ſuperbè fertur reſpondiſſe: Oportere vtrũq; electũ ad ſe Papiã deſcendere, vt cognito à ſe ſuiſq; iure vtriuſq;, ſtatueretur quod æquiſſimũ videretur. Ea, vt debuit, põtifex relata ægrè tulit. Et quia Octauiani factio eũ in Vrbe vexatũ moleſtijs affecerat, contulit ſe in Anagniam: Signiam Octauianus appræhendit. Iterùm Imperator miſſis è Germania duobus epiſcopis ad Alexandrum, eum velut cardinalem monuit, Papiam venire in concilium: Pontifex eloquentiſſimus ſuaui reſpondit oratione, in eã concludens ſententiã: Romanum pontificẽ à nemine eſſe iudicandum. Octauianũ autem facilè mouerũt, vt Papiã ꝓperaret. Ibì cõſenſu põtificũ

ſuorum, Moguntini, Colonienſis, & qui aderant cæterorum, expectato Alexandro, nec veniente, Victori manus dant, eumq́ ſalutant ſummum pontificem. Id cùm reſciſſet Alexander, trina monitione præmiſſa, excommunicauit Imperatorem: ſuasq́ literas in Franciam, Angliam, Hiſpaniam, & quas potuit Chriſtianas prouincias curauit circũferri. Ciſtertienſis ordo annotatus Alexandro tum magnũ præſtitiſſe obſequiũ, cunctis edoctis per illos, legitimũ eſſe pontificem, & verum Chriſti vicarium, Petriq́ ſucceſſorem. Iratus Imperator eiecit regno vniuerſos eius ordinis, profugiẽtes in Gallias. Italici prælati nulla ratione adigi poterãt, vt Victori adhærerent. Multi ſedibus ſuis pulſi exulabant. Imperator tum Mediolanenſes oppugnauit: Vexillum beati Ambroſij illis abſtulit, & cum victoria in Germaniam repedauit. Nec diu pòſt Mediolanum in ius eius conceßit. Sategit Imperator, vt Victorem ſuum ſuſtineret, & Alexandrũ pontificatu detruderet. Quapropter Biſuntij in Imperiali Burgundia vetuſtiſsima vrbe, quæ olim Veſontium dicebatur, iam tum florens, cùm C. Cæſar Gallias decennio adminiſtraret: Hîc, quòd videretur eſſe quodam in medio Chriſtianorum regũ, Hiſpaniæ, Franciæ, Britanniæ, omnib⁹ maioribus Chriſtianiſmi euocatis principibus, ſolennem indixit conuentũ: vt de vero pontifice vno ſtatuatur, auferaturq́ de medio ſchiſma. Cõtempsêre euocationẽ illam reges Hiſpaniarũ atq́ Angliæ. Franciæ verò rex, ꝙ quidã ſuorum circunuentus iurâſſet regẽ venturũ, venit quidẽ nocte, & in flumine vrbis mœnia contingente manus lauit, atq́ retrò abijt, execratus conciliabulum, quod non Spiritusſanctus indixit. Quippe de ſumma eccleſiæ poteſtate conſtituere, nõ ſecularium eſt principum, ſed ſacrorũ pontificum. Sequutus eſt tamen

Impe-

Imperator exēpla maiorū, ꝙ Henricus III. in non diſſimili caſu, Romanæ imploratus cōſuluerit eccleſiæ: quod ſuprà memorauimus, cùm Leo IX. eligeretur: & ante illū Otto I. deſtituto Iohāne, Benedictoq́ue, Leonē ſuum reſtituit antè conſecratum. Waldemarus aūt Daniæ rex, multis pollicitationibus pellectus, venit quidē, ſed ſacrilegio non cōſenſit: multa circūſpectione vſus ad reditū, quod in Dania noſtra latiùs ſcripſimus. Abſoluto cōuentu, Victor ibì iterùm pro ſummo pontifice recognitus, cùm Treuerim veniſſet, excommunicationis ſententiam protulit in Rolandū & cōplices eius: Viciſſim Alexander in Octauianū: Imperator, quod proximū fuit, Moguntiam circunſedit, vindictāq́ue ſumpſit de ciuibus, quòd archiepiſcopum ſuum in eccleſia diui Iacobi oppreſſiſſent.

CAPVT XIX.

HEnricus autem Saxoniæ dux, cùm omnibus illis expeditionibus Imperatoris atq́ue cœtibus intereſſet, gratum Friderico præſtitit obſequium, primus ſemper inter primos apud ipſum. Per ea tamen tempora, cùm illis rebus adeſſet, in ſua Saxonia res magnas inſtituit: Præcipuus illi labor erat ad ſubigendos vicinos Wandalos, qui & Chriſto perfidi, & illi eſſent rebelles. Igitur anno ſexageſimo poſt mille centū, inſigne agmen duxit in eos. Sæpiùs quidem antè conflixit, & vicit, ſed nihil peregit. Zueno autem Daniæ rex per ſua tempora implicatus inteſtino bello, magno argenti pondere Henricum obærauit, vt Wandalos multis à terra incurſionibus fatigaret, domiq́ue contineret, nè Daniā ciuilibus malis laborantem interim peruaſtarent, vt ſolebant. Fecit hæc Henricus, mercenariam tum operam cōmodans Danis: ſed animo eius inciderat, ſe non rectè diſſimulare iniuriam Chriſti tantam in populo perfido: qui quotiès

polliciti, totiès fidem violauerant, abiecerantq́;. Magnū comparatis copiјs duxit in Magnopolim, iam quidem ægrè Chriſtianam, ſed malè ferentem iuga ſubiectionis. Igitur Niclotum principem Obotritorum collata manu vicit & oppreſſit: Alterum ex filiјs Zwerciſlaum captiuum abduxit: Alterum verò datis obſidibus coegit facere imperata. Captus autem frater, cùm iam fratri penè in obliuionem veniſſet, lachrymabiles epiſtolas ſcripſit è carcere ad germanum: Quid ſe tam diù negligeret ſordidatum in ſqualore: vires illi, ſi vir eſſet, non defuturas: facilè, ſi annitatur, iugum excutiat Saxonicum: Illū in delicijs deſidentē, obliuiſci facilè calamitatū captiui: Se verò, ſi velit, obliuiſci non poſſe, admonitū per ſingulas horas ſuarum miſeriarū: quas temporis longitudo multùm grauaret. In hanc ſententiā cùm ſcriberet fratri, interceptæ literæ ad ducem perferuntur: Ex captiuo iam obſes erat, & aduersùs ſacramentum à ſe præſtitum bella concitabat: Malo vtriuſq; Pribiſlaus frater arma ſuſcepit. Henricus dux in hoſtem ducens Pribiſlaum, Zwerciſlaū fratrē, quem tenebat pacis obſidē, quē q; etiam concitatorem belli deprehendit, in conſpectu fratris appenſum iuſſit iugulari: Pribiſlaū aūt eò perpulit, vt cum magno rerum ſuarum detrimento faceret imperata: Nam anteà quidem occiſo in acie Nicloto patre, demolitus omnem terrā cœpit ædificare Zwerinum, & communire arcē: & impoſuit illic nobilem quendā Guncelinum virum bellicoſum cum militari manu. Redierunt tamen poſt patris Nicloti mortē filij in gratiā ducis aliquandiù, & dedit eis Zwerle, & vicinā terrā: Porrò terram Obotritorum dedit militibus ſuis, & diuiſit poſſidendam: Collocauitq́; in arcem Kiſſin nobilem quendam Ludolphum aduocatum de Brunſwico: Apud Malacow

Iacow conſtituit Ludolphum de Paina: Zwerinum & Ileborg Guncelino, vt diximus, commendauit: Mekelenborg dedit Henrico cuidam nobili de Scaten: qui etiam de Flandria adduxit multitudinem colonorum, & collocauit eos in finibus & terminis ſuis: Et ità rediêrunt filij in terram patrum ſuorum, aut non longè indè diſtantem. Nam habet fidelis hiſtoria, Karolum Magnum ex Saxonibus Tranſalbinis hominum decem millia in Gallias, hoc eſt, vltra Rhenum, tranſtuliſſe in Brabantiam Flandriamq́ue: quæ tum cultores deſiderare videbantur. Aetate autem iſta, quam nunc attigimus, reuocati eorum filij Wandaliam impleuerunt: Nam & Adolphus, qui per hæc ipſa tempora regebat Holſatiā, in Wagriam cultoribus vacuatam: & marchiones Brandenburgenſes, deletis per arma cultoribus, magna ex parte deſertos agros, Hollandinis, Traiectenſibus, Phriſijs, Brabantinis, Flandrijsq́ue impleuerunt. Henricus autem dux hac tempeſtate Bernonem conſtituit epiſcopum in terra Obotritorum: qui, defuncto Euerhardo, Magnopolitanæ præſedit eccleſiæ: & ſubſcripſit illi in dotem eiuſdem eccleſiæ trecentos manſos: ſicut anteà fecerat Raceburgenſi, & Aldenburgenſi. Et facta poſtulatione apud Cæſarem, obtinuit epiſcopatus erigere, & eligere, & confirmare in omni terra Wandalorum: quam vel ipſe vel progenitores eius ſubiugârunt: Et dedit facilè Imperator quod non habuit, incapaci iuris eccleſiaſtici: quæ magna diù poſteà diſſenſionis materia permāſit, inter regnum & ſacerdotium. Motus autem qui fuerunt illa tempeſtate in Wandalia, quomodò compreſſerit Henricus dux, & terrā pacauerit, quia pleniùs in Wandalia ſumus exequuti, hîc præterimus.

CAPVT XX.

CVm autem proſpera omnia Henrico duci, quem dixêre Leonem, prouenirent, ſubacta iam Wandalia, & fœdere cum Danorum rege Waldemaro renouato: nam gratiam Imperatoris iam dudùm promeruit, magnis rebus in Italia cum illo, & pro illo peractis: cœpit illum pertentare ſuperbia: euenitq; quod plerunq; ſolet omnibus, vt ſublati rebus ſecundis, difficilè ſeruent modeſtiam. Tantam ergò gloriam ducis infuſcauit inſolentia: ſequutaq; eſt comes gloriæ inuidia: Nam omnes Saxoniæ principes illi ſe oppoſuêre. Ille autem immenſis diuitijs locuples, clarus victorijs, & propter geminum Bauariæ & Saxoniæ principatum, ſublimis in gloria ſua, omnibus Saxoniæ tam principibus, quàm nobilibus intolerabilis eſt viſus: Sed manus principum formido Cæſaris continuit, vt non concepta molimina mitterent in effectum. Poſtquàm autem Cæſar quartam profectionem parauit in Italiam, & opportunitatem tempus adduxit, ſtatìm inueterata conſpiratio proceſſit in publicum, & facta eſt coniuratio valida omnium contra vnum. Erat autem tum annus ſexageſimuſquartus poſt centum atq; mille: Fueruntq; inter conſpiratores primi, Wichmannus Magdeburgēſis archiepiſcopus, Hermannus Hildeſemēſis pōtifex, Ludouicus prouincialis comes (iā vocant Landgrauiū) Thuringiæ, Albertus marchio Brandenburgenſis, & filij eius, Otto marchio de Camburg, & fratres eius, Albertus comes Palatinus de Sumeresberg. Hos adiuuêrunt hi nobiles: Otto de Daſle, Widekindus de Daſenberg, Chriſtianus de Oldenburg in Amerland: Super hos omnes præpotens ille Reinoldus Colonienſis archiepiſcopus, & cancellarius Imperij per Italiam, inſidiatus eſt duci: facie

cie quidem abſens & in Italia poſitus, ſed toto conſilio duci expugnando intentus: Vndè factum eſt, vt principes orientalis Saxoniæ, cum Thuringorum principe Ludouico, obſiderent munitiones ducis, præcipuè quæ dicitur Aldeſleph, & ei expugnandæ erexerunt machinas. Porrò Chriſtianus de Oldenburg, collecta Phriſonum manu, occupauit Bremā, & omnes fines eius: nam & illam iam Henricus eccleſiæ detractam fecit ſui iuris, præſertim pro ea cauſa, quòd aduocatiā captus Liemarus archiepiſcopus, vt diximus, in ſui redemptionem tradidit Ludero, poſteà Lothario dum imperaret, auo materno eiuſdem Henrici. Fecit autē Chriſtianus magnam commotionem in occidentali regione. Videns ergò dux, quia conſurgunt ei vndiquè bella, cepit communire ciuitates & arces, & ponere cuſtodias militum in locis opportunis.

CAPVT XXI.

QVo tempore comitatum Holſatiæ, Stormariæ, atque Wagriæ adminiſtrabat vidua Adolphi ſecundi cum tenello filio: nam Adolphus cecidit in expeditione Wandalica ad oppidum Demyn: quod in Wandalia diximus. Propter conſurgentes autem motus bellorum poſuit dux puero tutorem qui armis praeſſet, Henricum comitem de Orlemunde auunculum pueri, virum impatientem ocij, & totum armis deditum: Hîc attende lector auunculum dici, qui alio loco memoratur eius vitricus pueri. Potuit autem vtrunque fieri, vt idem Henricus aliquo gradu, vltra tamen prohibitionem coniugij, contingeret pueri matrem, quam poſteà duceret coniugem: Noſtra enim ætate omnes principes ſe vocant agnatos. Henricus quoquè dux, communicato fidelium ſuorum conſilio, Pribiſlaū principem Wandalorum,

rum, quem multis prælijs prouincia expulerat, admiſit in gratiā, & reddidit ei omnem hæreditatem patris ſui: Terram Obotritorum, præter Zwerinum & attinentia eius: & fecit Pribiſlaus duci & amicis eius ſecuritatem fidelitatis, nulla deindè bellorū tempeſtate corrumpendam: Staret ſcilicet ad mandatum eius, & obſeruaret oculos amicorum eius, abſque omni offenſione: Quo conſtituto, congregabat dux exercitum grandem, & intrauit orientalem Saxoniā, vt pugnaret cum inimicis ſuis: Sed nemo exibat prodiens in aciem: Timebāt fortunam congreſsionis. Ille verò vbi pugnandi nulla facta eſt copia, coacta vndiq; præda, igne, ferroq; vaſtata regione, regreditur: Et conuerſus in occiduas partes, vt comprimeret motus per Chriſtianum de Oldenburg excitatos, & improuiſus irruens Bremæ, facilè recepit vrbē: Nec enim erat tum illa, quæ nunc cernitur vrbis munitio: & fugit Chriſtianus in abditas Phriſiæ paludes: Dux autē Bremam diripiendam permiſit militibus: iratus ciuibus, quòd ſe tam facilè permiſiſſent Chriſtiano: Et transfugerunt ciues quoquè in paludes, eô quòd implacatam ducis faciem non ſuſtinerent, poſt damna rerum formidantes captiuitatem. Dux autem ex illis nonnullos proſcripſit, quouſquè interuentu archiepiſcopi mille & eo ampliùs marchis argenti pacem ſunt aſſequuti. Chriſtianus autē comes breuì rebus exceſſit humanis: & ceſſauit commotio earum partium. Inter hæc autem graſſantibus vſquequaquè ciuilibus armis, Hartwicus archiepiſcopus ſecum decreuerat, tumultum quoàd poterat declinare, & ſedit Hamburgi ſolitarius & quietus. Iam enim initio archiepiſcopatûs ſui, quod in Metropoli & ſuprà diximus, irā in ſe ducis de comitatu Stadenſi excitauit. Colonienſis autē archiepiſcopus, cæteriq; principes

pes mandauerunt Hartwico per ſcripta, vt reuocaret in memoriã omnes preſſuras, quibus attriuiſſet eum dux: nunc veniſſe tempus, quo poßit auxilio principum recuperare ſtatum honoris ſui: patére ſibi vrbem Stadiũ, & ereptum comitatũ, iam principum armis facilè recuperandum. Hartwicus autem archiepiſcopus, multis experimẽtis edoctus, fortunatũ ſemper eſſe in prælijs ducem, ambiguã quoq; principibus ineſſe fidẽ, & ſe huiuſmodi ſponſionibus ſemper deluſum, fluctuare cœpit animo: Prouocabat eum recuperãdi honoris cupido: ſed deterrebat ſæpè comperta mobilitas animorum, tam in ſublimibus, quàm ſubiectis: Hærebat interìm ſuperficies amicitiarum, & pax ſonabat in verbis: veruntamen arces ſuas Horeburg & Friburg communire cœpit archiepiſcopus, & congeßit in eas apparatum armorum & eſcarum, qui ſufficeret in menſes & annos.

CAPVT XXII.

Erat annus poſt natũ Chriſtum MCLXVII. cùm apud archiepiſcopũ moraretur Conradus epiſcopus Lubicenſis, frater Geroldi iam defuncti: cuius tempore Henricus ſedem ex Aldenburgo Lubicam transferebat: quod diximus in Wandalia. Iſte Conradus pridèm abbas in Reddageshuſen, fauore ducis poſt fratrem peruenit ad eum pontificatum: Delatus eſt duci, quòd concitator eſſet apud archiepiſcopum, ſuadens, vt accederet ille ad communionem principum duci aduerſantium: Super qua re euocatus ab duce in Erteneborg, legationis in Phriſiam ſpecie declinauit. Poſteà tamen interpoſita fide publica per Hartwicum archiepiſcopum, cùm etiam verbo ſuo illum firmaret Berno Magnopolitanus epiſcopus, adijt ducem Stadio manentẽ: ibì dux exprobrabat quæ diceretur cõperiſſe: Eſſe illũ plurimorũ opinio-

opinione incitatorem Hartwici, vt accederet coniuratis in ſe principibus. Cúmque ille ſe eius culpæ affinẽ pernegaret, facilè dux grauis viri verbis fidem habens, ſuſpicionem poſuit: Sed popoſcit, vt de eccleſiæ ſuæ prædijs ducem recognoſcens, hominium illi præſtaret, ex Imperatoris nupèr in ſe indulto: Ibi vir animo liber expergefactus, ait: Modica eſſe eccleſiæ ſuæ ſtipendia, & tam anguſta, vt pro illis nullius dominio ſuam obſtringeret libertatem. Dux ad ea: Quandoquidem ſuperioris ius contemnitur, iuſtè aditus in prædia negatur: Iubebat ergò iter intercludi pontifici in eccleſiam ſuam: Ille apud Hartwicum archiepiſcopum cœpit manſitare. Sed ille veritus nè Lubicenſis epiſcopi cauſa ſuam aggrauatam oneraret: Arbitror, inquit, frater epiſcope, nos vnà ſine pernicie manere nõ poſſe: cognitum eſt, qua ſit dux præditus poteſtate, qua in aduerſantes acrimonia: proderit rebus noſtris ſub Wichmanni archiepiſcopi Magdeburgenſis vmbra latére: eò ſi contenderis, ex conſtituto conſequar, vt ſecuri vel ibi conſiſtamus. Conradus, adita primùm Francia, reconciliari Alexandro ſummo pontifici curauit, quòd de manu Henrici, qui Friderico in Papam adhærere videbatur, pontificatum accepiſſet. Reperit Papienſem epiſcopum in ea parte legatum: qui venientem in concilium Ciſtertienſe ſuſcepit, reconciliauit, & præbito tempore indixit, vt vel in perſona, vel per idoneum nuncium, adiret ſummum pontificem: Indè rediens Conradus, rectò itinere profectus eſt Magdeburgum: ibiq́ue reperit ante ſe archiepiſcopum ſuum.

CAPVT XXIII.

*Q*VO tempore milites Hartwici archiepiſcopi ex arcibus Horeburg & Friburg, eruptiones fecêre more militari, in vicinas ducis prouincias: quibus*

bus rebus prouocatus dux, arcem Friburg oppugnauit, expugnatamq́; ſolo æquans, tolli iuſsit omnes cenſus epiſcopales. Horeburg autem, inexpugnabile fuit præſidium, propter voragines & paludes: Et ideò ſolum ex omnibus in fide archiepiſcopi permanebat. Per Saxoniã autem excurſiones inuicèm & leuia militum prælia fiebant, direptiones, captiuitates, incendia multiplicabantur: bellum ingens ſine manifeſta cauſa, quòd hinc ſtare videretur inuidia, illinc depugnare ſuperbia. Goſlaria principibus in ducem acceſsit: Qua de re dux omnes iuſsit aditus obfirmari, nè quid illi importaretur, & laborabat vrbs inedia. Et quanuìs bello vrgeretur, inſtitit tamen & munire & ornare Brunſwicum: demolitur in Burgo eccleſiam veterẽ, quæ in honorem apoſtolorum Petri & Pauli eſſet conſecrata: nouam molitur ſub nomine Blaſij & Iohannis Baptiſtæ conſecrandam, quæ extat hodiè: Foſſatis & muris incluſit Burgum olim oppido adiacentem: Indaginem quoquè coniunxerat, mœnibus & foſſatis circunductis, vbì pridèm erant pomeria, rubeta, & paluſtria ab humore loca: quæ ille primus exædificata curauit habitari: Auctúmque eſt oppidum in eam magnitudinẽ, qua cernitur hodiè, vt in Saxonia magnitudine vrbis, & ciuium frequentia, & rerum opulentia, nullum illi oppidũ comparetur. Eccleſias inibì dux nouas extruxit, collapſas reparauit. Idem quoquè in Wandalico ſolo peregit Lubicæ, Raceburgi, & in Zwerino, erigens eccleſias, quæ viſuntur hodiè. Nam, vt antè ſignauimus, tranſtulit in Lubicam Aldenburgenſem epiſcopatum: In Raceburgo ille primus epiſcopatum erexit: In Zwerino autem eccleſiam cum fratribus inſtituit: ſed poſteriùs in eũ locum facta eſt tranſlatio Magopolitanæ eccleſiæ. Hæc verò

quia

quia in Wandalia pleniùs diximus, nunc paucis attigiſſe contenti, abimus.

CAPVT XXIIII.

IMperator autem Fridericus iam tum in Italia rebellibus imminebat: Nam Longobardiæ ciuitates quædam partibus Alexandri Papæ acceſſerunt, Imperatori rebellantes, vrbem nouam contra Ticinum, quæ Friderico fauebat, Alexandriam de nomine pontificis appellârunt: Cæſar obſedit Ianuam, quæ cum cæteris fauebat Alexandro. Præmiſit autem Reinoldum Colonienſem, & Chriſtianum Moguntinū archiepiſcopos, & partem exercitûs, vt vrbem Romam territarent. Venientes autem in Tuſculanum, oppidum non longè ab Vrbe, vbi res ad pugnam præparauêre, egreßi Romani, comperta, contemptaq́; militum Teutonicorum paucitate, illi longè maiori agmine pleni fidutia duxerunt in eos: Teutonici non ſegnes arma corripiunt, & pugnantes, pauci multis præualuerunt, cæſis ad XII. millia ex Romanis: reſiduos autem fugientes inſequuti, ad Vrbis vſq; mœnia propulerunt. De ſtrage autem cadauerum inſepultorum exorta peſtis, multos Teutonici agminis perdidit, & inprimis Reinoldum Colonienſem archiepiſcopum, qui ſuperiori oppugnatione Mediolani corpora ſanctorū trium Magorum dono accepta Coloniam perduci curauit: vbi permanent magna veneratione in hodiernum. Operæ autem precium eſt enarrare ordinem eius tranſlationis: Annus erat LXVIII. poſt centum atque mille, cùm Cæſar Fridericus grauißima obſidione vrgeret Mediolanum: Ciues ad extremam famem perducti, deditionis fecêre mentionem, promiſſa incolumitate ciuium: Cæſar vnum excepit primarium ex vrbe virum, qui rebellionis author diceretur, quem etiam poſcebat ad ſupplicium:

plicium: Et vbi comperit abbatiſſa loci in quo manebant corpora trium Magorũ, germana ſoror eius viri, pacta eſt cum archiepiſcopo Colonienſi vitam fratri: Sciebat enim ciues, etſi non leuiter dederent hominem ad ſuppliciũ, extrema tamẽ fame preſſos, neceſſitati ceſſuros: & pro munere pollicetur ſanctas illas reliquias. Sciens archiepiſcopus indignationem & implacabilem irã Cæſaris in hominem, honeſta fraude circunueniendũ putauit Imperatorem, pro munere depoſcens quod abbatiſſa exportaret: Cæſar non cogitans quid moliretur, indulſit: Illa fratrem humeris, vt potuit, euexit. Cæſar nõ hoc permiſiſſe clamitat. Archiepiſcopus fidem promiſſionis efflagitat, nec facilè illum Cæſar contriſtauit. Ità ſaluatur ad mortem deſtinatus: & ille ſanctas ex pacto reliquias accepit, quas Coloniã præmiſit. De Parthia dudùm venerant Conſtantinopolim, & indè Mediolanum: Vbi DCLXXI. feruntur annis quieuiſſe. Poſteà verò idem archiepiſcopus apud Tuſculanum in caſtris defunctus, & ipſe in eccleſiam ſuam poſt ſanctas reliquias inducitur. Fridericus quoquè dux Sueuiæ eadem infectus tabe tum periјt, qui filiam tenebat Henrici Leonis coniugem.

CAPVT XXV.

Cæſar, expugnatis Ianuenſibus, Romam contendit: & iunctis viribus vtriuſque exercitûs, ipſam Vrbem oppugnauit. Aedem diui Petri à Vaticano militibus inſeſſam cepit: & fugato Alexandro, idolum ſuum Paſchalem introduxit: Deindè Lateranum oppugnauit. Sed Romani cùm cernerent ſe Imperatoris viribus longè impares, deditionem fecère, imperata ſe facturos polliciti: in quã etiã rem dedère obſides. Cæſar, rebus ità compoſitis, reſiduũ exercitu reduxit in Longobardi-

bardiam: Ibi cùm eſſet, audiuit motum qui eſſet in Saxonia, omnium principum aduersùs vnum Henricum Leonem: & miſſa legatione crebra, compeſcuit motus ſæuientes quoàd ipſe veniret. Quo tempore Henricus dux diuortium fecit cum Clementia ducis Saringiæ filia, obtendens titulum cognationis. Suſtulit ex ea filiam, quam nupèr collocauit Friderico Conradi Imperatoris filio adoleſcenti optimo, ſed non longæuo: Nupèr enim in expeditione Italica cum multis principibus tabe conſumptus periјt. Adduci autem fecit Henricus Leo Angliæ regis filiam, quam coniugē magna dote in auro, argento, & gemmis adornatam accepit. Imperator autem in Germaniam contendens, cùm euocâſſet principes, cauſam controuerſiarum audiuit, & factis treugis, ſedauit tempeſtatem ſæuientium vbiquè bellorum. Intereà Longobardi, cùm vidiſſent abiјſſe Imperatorem, ac pridèm robur exercitûs eius contabuiſſe, ſubtractis morte præſtantioribus, ad rebellionem redeunt. Imperator iterùm euocatis regni proceribus, eos coarguit quòd non ſynceram pacem in treugis conſeruâſſent: Nam tumultus ille Saxoniæ animos haud dubium auxit Longobardis. Tum anniſus in Bamberga leges iterùm pacis dixit diſsidentibus. Cunctis ergò ex integro, vt putabatur, compoſitis, reuocatus eſt archiepiſcopus Hamburgenſis Hartwicus ex Magdeburgo in ſedem ſuam, tactúsque morbo intra paucos dies deceßit: & extincta morte ipſius vetus controuerſia, quæ fuit ſuper comitatu Stadenſi: & poſſedit illum dux deincèps ſine omni contradictione. Hic enim erat nouiſsimus de linea marchionum illorum, ad quos Thietmarſia pertinebat: Nam cæſo patre, ac deindè fratre eius in Thietmarſia, ob populi ſæuitiam, fecit iſte Hartwicus commutationem cum eccleſia Bremenſi, donans

donans Thietmarſiam eccleſiæ, recipiẽs ab illa Stadenſem comitatum. Quod Henricus dux non paſſus, Adalberonem huius archiepiſcopi prædeceſſorem captiuum abduxit cum hoc Hartwico, vt antè commemorauimus: Sed Hartwicus, & ante pontificatum, & in ipſo, impar erat Henrico: Vndè comitatum illum de facto, non iure, ſibi vendicauit, Hartwico moriente. Conradus quoquè Lubicenſis epiſcopus, interuentu Cæſaris, meruit redire in parochiam ſuam ea conditione, vt ſopita priori obſtinatione, ducem recognoſceret feudi authorem: potitusq́ reditu ob gratiam ducis, in virũ alterum eſt mutatus: Didicit enim ex his, quæ ipſe paſſus eſt, cõpati fratribus ſuis, & decæterò pronior fuit in humanitatis officia: Clerum defenſauit à circunuentione potentium, præcipuè verò Henrici comitis Thuringi, tum Holſatiam gubernantis, qui ſacra prophanáque miſcuit more militari.

CAPVT XXVI.

ERat ea tempeſtate nobilis quidam Widekindus de Daſenberg, vir inquieto animo, & q armis plùs, quàm ſatìs erat, indulgeret: Hunc Henricus dux diù bonis conditionibus detinuit: ſed vir effrenis etiam ducem cœpit contemnere, fiſus munitioni arcis ſuæ in montibus Herciniæ. Henricus dux obſedit arcem, oppugnauitque: Sed cùm ille ſibi proſpexiſſet de cõmeatibus, diù ſedendum videbatur, vt fame extorqueret deditionem. Euocauit de Hercinia foſſores minerarum, & iuſſit cuniculos agere ad puteum: quo intercepto, ſiti laborabant, & coacti ſunt duci ſe dédere obſeſſi. Quo tempore Lubica, quod in Wandalia diximus, conceſſit in ius Henrici ducis ex Adolpho Holſatiæ comite adoleſcentiore, cuius pater eam primus poſt Critonem Wandalum ex-

traxit: Nam cùm dux mercaturis opportunam adſpiceret, cõtendit illam à comite magnis pollicitationibus accipere. Adolphus autem ſuaderi non poterat, vt duci cederet: Iratus Henricus, cœpit nouam moliri vrbem ad Wokeniſſam lacum, quam Leoninam appellauit: interdixitq́ Lubicenſibus, nè terram illius ingrederentur: Subditi autem ducis, omnia de Lubica à mari aduecta deuehebant: quæ res & Lubicenſibus, & ipſis Saxonibus incõmodabat: Non enim poterant Saxones niſì per Lubicam ad mare peruenire: non ſinebantur Lubicenſes Saxoniam introire: Ità vtrique tenuem neuêre telam, paruum & exilem quæſtum facientes. Sed cùm Lubica igne ſuo conflagraret, noluêre ciues inſtaurare domos, niſì ſpe reddita meliore: Vndè factũ eſt, vt comes cernens ſibi inutilem fore locum, niſì dux placaretur, permiſerit duci Lubicam. Tum ciues alacriores inſtaurabant concrematã vrbem, ordinibus deſignatis ad flumen & lacum vicorum tendentium: Dux vrbem priuilegijs honeſtauit, monetam inſtituit, concilium allegit, publicari fecit in regna aquilonis loci immunitatem, & multos ad inhabitandum, plures etiam ad quærẽdum mercibus ſuis emporiũ inuitauit. Incredibile eſt memoratu, quàm breuì & quantum increuerit noua vrbis moltio: augeſcebat vndiquè fortuna ducis: Nam per hoſce dies Imperator Ratiſponæ agens curiam, natam Henrico de Bauaria controuerſiam diremit, fratruelem eius, qui principatum vendicare contendit, placabat: permiſſo illi ducatu nouo Auſtriæ: quem Henricus Conradi regis frater, pridèm ſine prole moriens, vacuauerat: Et hic eſt ſecundus dux Auſtriæ, natus è Sueuia, cùm eſſet primus de Francia orientali.

CAPVT

CAPVT XXVII.

INterim ad eccleſiam Hamburgenſem, iam crebriori appellatione Bremenſem, quòd defecit legatio aquilonis, duo in diſcordia ſunt electi: Sifridus Alberti marchionis filius, & Otbertus decanus: Proindè factus eſt maximus in Brema tumultus, Guncelino de Zwerino ex parte ducis inſaniente, vt Sifrido ſe opponat, quem nollet pontificari in eo loco. Sifridus cum Ottone præpoſito ſe cogitur in Aldenborg recipere, vetus aſylum Bremenſium, quotiès malis vrgentur: Alij in Horneborg profugerant, eiuſdem partis defenſores. Imperatore autem curiam fouente in Bamberga, ambo Bremenſes electi deſtituuntur: & de voluntate ducis, Balduinus Halberſtadenſis præpoſitus introducitur: Sifridus aſſumitur epiſcopus in Brandenburgo. Balduinus ſenex duci gratificans, diſſimulauit iura eccleſiæ, nec pro illis, vt debuit, murum oppoſuit: Pallium à Paſchali accepit, in ſchiſmate conſecratus, ſi non execratus. Hoc autem eſt illud tempus, quo Henricus dux cũ rege Danorũ tranſegit ſuper Rugia, quam rex ad Chriſtianiſmum prouexit. Sed quoniam fœdera, quæ erant inter regem & ducem, vocabant vtrunque ad parilitatem terrarum de Wandalia poſſidendarum, dum armis occuparentur: inuitum regem dux eò perpulit, vt & ſpolia, & tributa cum illo partiretur. Mortuus quoquè eſt per hæc tempora Albertus comes de Somerſcheborg ſine prole, peruenitq; ſucceſſio ad germanam eius abbatiſſam in Quedelenborg: à qua ditionem emerat Wichmannus Magdeburgenſis archiepiſcopus, vt eccleſiæ ſuæ coniungeret. Hoc etiam tempore Honouer inſigne Saxoniæ oppidum erigitur, vile pridèm & nullius momenti, cùm comitatui ſeruiret in Lowenrode. Arx ſtabat in eo loco,

vbi nunc eſt noua ciuitas vltra Leynam. Cùm autem morte comitum rediſſet ad ducem poſſeſsio, dedit ille operam, vt oppidum memoratum augeſceret: profecitq́; breuì vehementer. Per idem tempus in Anglia Thomas Cantuarienſis archiepiſcopus pro iuſtitia eccleſiaſticarum rerum, quas defendit, cæſus, Henricum Saxoniæ ducem regis generum ſparſit infamia, quòd conſcius necis eius diceretur: quanuis neque ipſe dux, neq; oratores eius, quos hoc tempore miſit, vt in Wādalia ſignauimus, de regni iuribus ſe vlla parte intromiſiſſe facile eſt creditu: contenti dote, quam cum filia regis Angliæ, relicta autem Franciæ, Henricus dux iure optimo, & depoſcebat, & accipiebat: Nam quòd Henricus ipſe in Angliam venit, longè poſt hæc tempora prouenit, vt facilè de hac culpa purgetur.

CAPVT XXVIII.

ANnus erat poſt mundo datam ſalutem, ſecundus & ſeptuageſimus poſt centum atque mille, cùm Chriſtianus Moguntinus archiepiſcopus, Imperialis aulæ cancellarius, apoſtolicæ ſedis legatus, eius partis quam defendit Imperator, cum Brabantinis militibus, qui tum fortiores, vt noſtra tempeſtate Zwitenſes, habebantur, per Lombardiam & Tuſciam omnia depopulatus, Bononienſes inuaſit. Specioſum erat viſu, armatū in equo conſpicere pontificem, auro galeatum, loricatumq́;, hyacynthina deſupèr tunica: Clauam manu gerebat trinodem, Herculem putares: Vno fertur prælio nouē ſua manu ſtrauiſſe fortiſsimos. Igitur egreſſos ad prælium Bononienſes in fugam vertit: Ille autem obſidione parata ciuitatem circunſedit, breuiq́; ad deditionē compulit, & iam ſe in gratiam illius conferebant, Priuſquàm tamen deditos acciperet, imperauit obſides: Et in monte

ſupra

ſupra vrbem ſancti Michaelis cœnobio ſacra iuſsit apparari: ipſe indutus pontificalibus, aram adijt, poſtquàm religiosè manus conſecrauit ſanguine cæſorum: officium diuinum ſatellites honeſtauêre canentes. Erant trecenti pedites, & totidem mulierculæ ad vnum omnes pſallere docti, qui de ſanctis Thebæis martyribus ſacrum cecinêre officium Miſſæ: monachi, monialesq́ue feruntur extitiſſe: Nam ſubuerſis vndiquè Ciſtertienſibus, qui Alexandro Papæ viderentur omnibus obſequētiores, viri & fœminæ, euerſis monaſterijs, apoſtatârunt, ſe armatæ, vt fit, militiæ immiſcentes: poſtquàm vitæ quæſtus non eſt alius viſus facilior. Expleto autem ſacro intùs officio, archiepiſcopus, acceptis obſidibus & infinita pecunia, cum multa præda ibat Anconam, obſidione ibì tracta ferè per integrum biennium. Tanta erat pertinacia non cedendi citra victoriam.

CAPVT XXIX.

QVo tempore Henricus dux Leo, inſtituta deuotionis gratia longa in terram ſanctam peregrinatione, res primùm diligentiùs compoſuit in omni ſuo principatu. Pribiſlaus Wandalorū princeps ex hoſte duci factus amiciſsimus, operas pollicitus eſt in gente ſua, vt illas in fide cōtineret. Ergò omnibus ex ſententia conſtitutis, adorare decreuit in loco vbì ſteterūt pedes Dominici. Saxoniam maximè Wichmanno archiepiſcopo Magdeburgenſi permiſit commendatam: quem in bello aduerſùm ſe ſuſcepto talē comprobauit, vt reddita tranquillitate fidem illi in reliquum ſemper maximam haberet. Aſſumpſit autem itineris ſacri comites Conradum epiſcopum Lubicenſem, Henricum abbatem de Brunſwico eiuſdem Conradi in epiſcopatu ſucceſſorem, Bertoldū abbatem de Luneburgo, & memoratum

Pribiſlaum principem Obotritorum, Guncelinum comitem de Zwerino, & Sifridum comitẽ de Blankenborg, & alios quamplures, tam nobiles, quàm miniſteriales. Dominam autem Mathildam vxorem ſuam, filiam regis Angliæ iam prægnantem, domui præfecit gubernandæ, honeſtam illi ſubdens familiam, fœminam apud Deum & homines optimã, religioni ac deuotioni intentam, eleemoſynariam ſingularem: quæ caſtum domi connubium ſeruabat, filios in timore Dei educabat. Sed hæc poſteà. Nam tum primogenitum fœtum gerebat in vtero, Rikenſam puellam. Reuerſo verò duci peperit filios Henricum, Ottonem, Wilhelmum. Profectus infra octauas Epiphaniæ dux, Purificationem Virginis egit in Ratiſpona: Ibì ſe illi comites iunxêre, Hẽricus de Sudbach, & alius de Stire marchiones: & peruenit ad vitricum ſuum nobilem Auſtriæ ducem Henricum: qui hoſpitaliter acceptum, perbenignè habuit, monſtrauitq́; matris eius inſignem ſepulturam, & aſſocians agmina, duxit in Viennã Auſtriæ: Indè conſcenſis nauibus, per deuexa Danubij, diù prono flumine delabitur: Equites fluuij ripam legêre, eodem in veſperum hoſpitio cum ſuo principe excepti. Wormatienſis autem epiſcopus itineris cœpit eſſe comes, ad Imperatorem Orientis à Friderico occidui orbis Imperatore miſſus, vt ſponſalijs initis iungeret per vtriuſque liberos affinitates. Verùm eam inſtitutam legationem, multi ab Friderico factam ſunt interpretati in gratiam ducis, quo Conſtantinopolitano Imperatori commendatior haberetur, & per terras eius tutior incederet. Nõ ignorauêre noſtri principes fluxam fidem Græculi, ſcientes quòd obliquo ſemper viſu cerneret profectionẽ occidentalium principum in terram orientale, quæ illius imperio propior eſſe videretur.

CAPVT XXX.

SEquebatur autẽ ducem Auſtriæ princeps in vltimos ditionis ſuæ terminos, vbiquè præbẽs cõmeatus abũdè, & magnificentiã principe dignã præ ſe ferebat, vſq; ad confinia Vngariæ: Ibì enim rex ſororem tenebat eiuſdem ducis Auſtriæ coniugem: Quò perductũ Leonem regi cõmendauit in vrbe munitiſsima, quam Grane fluuius cingit. Dux ibì regio exceptus honore, vidit opulentiam & gloriam Vngarorũ. Miro tamen dolore ex inopinato caſu afflictabatur: Nam cùm ambo duces mirificè apud regem honorarentur, dumq; rex ipſe acceptis tantis hoſpitio principibus alacrior eſſet, minùs præuidit periculũ ſuum: Inſidiatus enim illi per ſubæratos frater illius, eadem tempora obſeruabat, venenum illi miſceri curauit, ꝙ eum regno eieciſſet. Tam erat vis veneni peracuta, vt ipſa nocte regẽ ſuffocaret. Territi duces ambo de horrendo caſu, alter ꝙ ſororem prægnantem inteſtatus rex reliquiſſet, alter ꝙ ad mortẽ regis turbatis rebus omnibus inſecurior via eſſet peregrinaturis: Inito ergò conſilio, euocârunt archiepiſcopum, qui in omni adminiſtratione regi ſecundus, exequijs regalibus tum præerat in ciuitatibus regni, oratum, vt ſaluum duci aduenæ per regnum conductum & tutũ iter procuraret. Ille ſe cunctis benè ſperare iuſsis, benè volentẽ oſtẽdit: effecitque, vt Florẽtius vir nobilis, qui regio iuſſu ducibus prodibat obuiàm, per reliqua regni eundem duceret ſecurum: Iubebatúrque nauigio primùm de flumine deducere, procurato quod in anguſtijs prouenire ſolet periculo: Cùm collectis ex longo interuallo aquis naues emittuntur: ſcopuli hinc atque indè præcipites prominent, & ex ſublimi naues decidentes, arte magiſtra regũtur, vt ſubditis excipiantur aquis: Omnes tranſiêrunt incolumes præ-

ter eam quæ vectabat ducē: Ille naufragium paſſus, extrahitur vndis, cæteri nantes terram petunt: Vbi attigêre vrbem (Brandeis vocant) de dominio Conſtantinopolitano, ibì deficientibus aquis, Danubius ſe terris condit, & diù ſubterlabens indè euomitur, inq; Sauam defluit. Relictis ibì nauibus, terreſtre iter ingreſsi, ad nemus perueniūt, quod vocant Bulgarorum: Ibì difficultatem plurimam experti, plauſtris ſuis iter moleſtum & tardum habuerunt: nam victualia multa ſecum exportauêre. Dux iuſsit, plauſtris relictis, cibum quenque ſuum in iumento conuehere: Viuaria multa & magna relicta videres, carnes aridas cum piſcibus, & vnumquenq; ſuo intentum oneri iter properantiùs agere. Propinquabant vrbi in profundo ſaltu ſitæ: Iam enim dux gentis Henrico aderat, qui illum per inuia ſecurū perduceret: Præceſsit ille ad vrbem, iuſsitq; ciues perbenignè venientem excipere principem: Sed barbarus populus inhoſpitalis, nulla re adigi poterat vt aditum patefaceret, priorum fortè itinerantium moleſtijs infenſus, quòd miles in magno agmine impunè facilè peccat. Dux iuſsit quenque ſuorum ad arma parari, quandò pacatum nihil erat, ratus, quod futurum erat, ciues ad prædam exituros: Iubet ſigna erigi, quenque pro ſuo capite fortiter decertare: ſperare propitium Deum, cuius in terris veſtigia irent ſpeculari: Si moriendū eſſet, in pia cauſa ſtrenuè moriendum: Erat in eius agmine ad arma valetium multitudo circiter mille ducenti. Præteriens Henricus Leo vrbem memoratam, agmine quadrato incedit, deſcenditq; in prata ad riuum: Ibì pro captu rerum caſtra communiuit. Circunſiſtebant ducem primores, epiſcopus, abbates & comites: Nebula condenſa, cum exorta luce conſurgit: Aderant hoſtes quatuor turmis

agmen

agmen inuadentes: reſtitêre milites, & intento arcu telum à ducalibus in ducem turmæ vnius mittitur: Ille cadit ictus: cæteri fugiunt. Sic iter ingreſsi, ad pugnam ſemper ibant parati: Nec minùs hoſtes infeſti laceſsiuêre ducis agmen: Hoc modo nemus egreſsi, peruenêre Niceam, vbì dux honorificè excipitur. Impenſa iam tum regia indè ductus eſt Adrianopolim, deindè Iunopolim, et continuato itinere in propinqua Conſtantinopolis peruenêre ad diem Paraſceues: Ibì Dominicæ paſsionis peracta memoria, ſacrum etiam ſabbatum peregerunt. Manè primo Dominicæ reſurrectionis peractis ſolennibus myſterijs, prandio refecti, iuſsi petiuêre curiam Imperatoris. Præmiſerat autem dux innumera multa precioſa ex optimis terræ ſuæ: equos pulcherrimos ſellatos, veſtitos, phaleratos, loricas, galeas, veſtes de ſcarleto, lineasq́ꝫ tenuiſsimas.

CAPVT XXXI.

IMperator ipſe Conſtantinopolitanus, ornatu regio, cum magnis pontificibus, principibus, & optimatibus curiæ ſuæ præſtolabatur aduentum ducis. Erat autem eo in loco venatorius hortus latiſsimus, planiſsimus, muratus: (Foreſtam vocant) Et ad oſtendendā gloriam præcepit Imperator principibus ſuis, vt omnes ſolennitati intereſſent tanti hoſpitis excipiendi. Videres illic tentoria multa ſine numero, erecta in foreſta, byſsina, purpurea, capitellis aureis paxillorum, & pro cuiuſqꝫ fortuna vario inſtructu ornata. Veniens dux honorificè conſalutatur: & quia proceſsionis ſolennitas inſtabat, procedebat Imperator, ducem ſibi ex latere conſocians: Erat ſtrata ſemita tota purpurea, & deſupèr tecta auriphrygijs, ornata aureis circùm lampadibus & coronis: Hac incendebat ſtatio pontificum & clericorum, proſequen-

te Imperatore, cum hoſpite duce, & militibus tantùm peregrinis: Peruenerunt ad tentorium aureum, quod totum incanduit gemmis & lapidibus precioſis: Indè per eandem viam reuerſi ſunt ad eccleſiam: & collocatus eſt rex in throno ſuo ſublimi, & dux in alio paulùm humiliore iuxta eum: Miſſarumq́ ſolennia tū peragebantur de more. Deindè illis expletis myſterijs, ad Imperatoris menſam opiparè & regio luxu excepti, cùm ſermo hinc indè varijs de rebus ſereretur, dominus Wormatienſis introduxit occaſionē veteris inter Græcos & Latinos diſputationis ſuper Spirituſſancti ꝓceſſione: quem nos à patre & filio, Græci à ſolo patre contendunt procedere: Miſerandum ſibi videri ſolitum dicebat, quòd per tanta ſecula inter vtriuſq; linguæ præclara lumina, diſſenſio ad vnionem & concordiam redire non poterat. Cumq́ Græci in iuſtificationē ſuæ partis multa de euangelijs, plura de doctorum traditionibus introduxiſſent teſtimonia, diu tacitus aſſedit. Hēricus abbas Brunſwicenſis, vir ſui temporis & doctiſſimus, & per omnia diſertiſſimus, vbi data eſt copia fandi, cœpit ex Græcis doctoribus oſtendere & introducere teſtimonia, Chryſoſtomi, Gregorij Nazianzeni, Cyrilli, cæterorumq́, quibus illi contradicere non poterant: oſtenditq́ controuerſiam, quæ videbatur eſſe, non de re, ſed de verbo: cùm ipſi Græci doctores, quod eorum verbis monſtrauit, ſentirent manifeſtè Spiritumſanctum ex vtroq; procedere. Conuertit omniū in ſe ora: & tam Græcorum quàm noſtrorum confeſſione in re profundiſſima, liquido diſertóque ſermone fertur peroràſſe: ibiq; apud Henricum ducem ſui nominis claritudinem amplificauit, dilectior indè habitus, quòd etiam Græcorum aſſeueratione rem obſcuram inſigniter liquidàſſet. Dux autem venia abeundi pe-

di petita, ab regina regaliter muneratur, tantam ſericei panni ab illa copiam accipiens, (ſamittam vocant) vt omnem indè ſuam familiam perueſtiret: addiditq́ pelles varias, & cuiq; propriè pellem Zabolinam colli ac ceruicis integumento: quod genus donarij, perſeuerat hodiè in gente Ruſſorum.

CAPVT XXXII.

IMperator ducem inſigni donat naui cum armaturis. Valefacto omnibus, dux mare cum ſuis ingreditur. Cumq́ omnibus impedimentis in naues ſtipatis procederent, pandunt vela ventis: Omnia primo curſu illis proſpera fuêre: indè ſæuiſsima tempeſtas exorta, miſit omnes in timorem: ipſi palluerunt nautæ: nam in ſcopulos impingi aduersùs omnes ſuos conatus formidabant vi tempeſtatis: Præſentemq́ viris intentant omnia mortem. Erat inter nauigantes quiſpiam, quem ſomnus oppreſsit, vt ſolet interdùm, ex mœrore: Viſus eſt videre reginam propè aſsiſtere, quam incunctanter cæli Dominam interpretatur: Sic erat oris habitus, & totius corporis dignitas incomparabilis. Ea viſa eſt alloqui triſtem, quid mœreret, rogans? Vides, inquit ille, ô Domina, nos in media morte agere. At illa: Confide, nemo ex vobis naufragabitur: Eſt inter nauigantes, qui me precibus ſuis ſibi facit obnoxiam: Quo dicto, diſparuit. Qui viderat viſionem, animo firmior factus, Henricum eundem qui diſputauerat, illum arbitratus eſt eſſe hominem, cuius meritis nemo in tanto periculo periret. Cadunt venti, procellæ detumeſcunt, nautæ imperant naui, & ſaluos perducunt in Accon vectores: Ptolemaidam olim dixêre, nunc Accon vocant: alij etiam Acris, portum vrbis egregiæ: quæ tum Chriſtiano tenebatur Imperio: Ibi dux egreſſus naui, hoſpitaliter exci-

excipitur. Aſcenſis autem iumentis, indè Hieroſolymam contendit. Templarij autem & Hoſpitalarij milites, ad famam tanti ducis progreßi, ſolenni illum comitatu duxerunt in vrbem. Ibi ſancta loca deuotus inuiſit: Ad Dominicum ſepulcrum, ad locum Crucis, ad reliqua etiam Dominicæ memoriæ veſtigia deuotè procubuit, oblationes faciens non paruas: Portam Crucis Chriſti argento veſtiuit: Muſiuo opere parietes ornauit: Ad luminaria redditus conſtituit: Mille argenti marchas in donatiua militibus Chriſti dedit: Vallem Ioſaphat, montem Sion, Oliueti, Nazareth, Bethlehem, Tabor inuiſit. Omnia verò ſancta loca Henricus abbas lachrymis & ſuſpirijs inſigniuit, ſacrum, vbì poterat, implens altaris miniſterium cum ſacrificio. Nam in omni peregrinatione vir ille memorabilis, indutus cilicio, antelucano tempore matutinali expleto officio, altaris ſacrificium, ſi quo modo poterat, implebat, beatißimæ Virgini, cui ſe & omnem gregem commendabat, ſemper deuotißimus. Rex erat in Ieruſalem illa tempeſtate, Amalricus genere Gallus de ſanguine & poſteritate Balduinorum: Is ducem ſua in regia magnificè per duos habuit menſes, princeps principem, Chriſtianus Chriſtianum veneratus. Templarij atq; Hoſpitalarij ducem per viam, qua ire libebat, deduxêre. Conradus interìm epiſcopus Lubicenſis cœpit corpore tabeſcere: Bertoldus non minùs abbas Luneburgenſis laſſeſcere: Dux Antiochiam inuiſere cupiens, iußit illos intereà refici Hieroſolymis: ipſe abiens, deducitur militia Templariorum & fratrum Hoſpitalariorum. Epiſcopus relinqui non paſſus, nauigio inſequitur ducem præeuntem: Sed in mari aucta, vt ſolet, ægritudine, cùm Tyro propinquaret, ſpiritum efflauit: Ibiq; opera Guncelini comitis honorificè tumulatur.

tur. Bertoldus quoquè Luneburgenſis abbas, Accon expectare ducem profectus, finem fecit viuendi, tumulatus ibidèm.

CAPVT XXXIII.

HEnricus autem dux, luſtrata terra ſancta, quam inuiſere venerat, ex Antiochia in vicinas terras repedaturus reſpexit: Tenebat proxima Milo Saracenus, homo varius, & cuius ſemper fidem ſuſpectam duxere Chriſtiani: Placuit conſilio principis Antiocheni pertentare animum Saraceni: Itaq; dux, miſſo ad eum nuncio linguæ gnaro, ſaluum per terram eius & incolumem tranſitum poſtulauit: Ille non recuſans, viginti ſuorum de primoribus illi obuiàm miſit, qui deducerent. Sed princeps Antiochenus vir Chriſtianiſſimus, confidere promiſſis eius non ſatìs ſecurum ratus, ſuaſit, vt accepta naue die ac nocte tranſiret in portum Simeonis, magna ex parte præteruectus terram Milonis. Sequutus dux conſilium principis, eò contenderat in ciuitatem, quam vocant Terſult: Eam poſteà Milo, quòd intellexiſſet eò diuertiſſe, ſe contempto, peregrinos, expugnauit. Soldanus autem princeps Turcorum miſit obuiàm Henrico ad conductum viros quingentos, qui ab incurſione Milonis ducem tuerentur. Aſiam tum arbitror minorem tenuiſſe Henricum, in qua Turci dominantur, appellaturq; nunc Turcia magna: Tranſierant terram deſertam, inuiam, & inaquoſam, itinere trium dierum, omnia portantes in equis ad vitæ vſum neceſſaria: Erat enim Armeniæ pars, donèc peruenirent in Heracleam: Quo in loco hoſpitaliter etiam à Turcis excipitur. In loco autem, qui dicitur Axarat, occurrit ei Soldanus, amplexans & deoſculans ducem, ſuumq; appellans amiciſſimè conſanguineum: Gratulatur incolumem ad ſe perueniſſe

ueniſſe de inimica terra Milonis omnium communis hoſtis. Percontatur dux, quid ſe ſuum dignetur vocitare conſanguineum hominẽ de terra longinqua? Tum ille: Princeps Ruſſorum olim accepta Teutonica coniuge, filiam procreauit: quam pater in has terras nuptã deſpondit, vndè mihi origo eſt. Placuit duci vndecũq; traducta cognatio: dulce illi fuit in homine alienigena humanitatis illa recognitio, etiam è longinqua cognatione: Omnes enim ille Teutonicos principes, terrarum ignarus, vnius eſſe ſtirpis ducebat. Dedit autem duci dona plurima, Tunicam auratam eo precio, vt dux non ſuo corpori, ſed diuino cogitaret, quod & impleuit, aptare miniſterio. Iuſſit adduci equos mille octingentos, militibusq; permiſit Henrici, vt quiſq; ſuo ordine, quem magìs probaret, tolleret: Accepit quiſq; ſuum. Indè producti caballi triginta inſignes dono duci, ſellis, phaleris, frenis auratis pro magnificentia ſingulari: Addidit domos ſex de more gentis filtrinas, & ſex camelos qui ferrent, cum ſeruis qui beſtias gubernarent: Addidit duos leopardos, & equos, & ſeruos: Docti enim erant leopardi in equis vectari. Cumq; modis omnibus benigniſſimè & humaniſſimè cum duce ageret, ille familiaritate fretus, ſumpſit audaciam: Miror, inquiens, prudentem principem non ſectari veram Chriſti religionem pietate & virtute plenam: quæ ſi tibi ſoli adeſſet, omnium quos viderim principum faceret feliciſſimum. Ille ſub hac: Non eſt, ait, difficile credere, quòd Deus quandò voluit, de immaculata Virgine carnẽ aſſumpſit, qui hominem primum de terra virgine plaſmauit: ſed omnium cõmunis Dominus, non vno voluit ab omnibus honorari cultu. Dux non auſus profundiorem ingredi cum homine ſuper ea re ſermonem, valefacto multa cũ gratitu-

titudine diſceßit: Conductum tamen eius habens, per vicinas Turcorum ciuitates peruenit in terram deſertam, vbi rex quondàm Conradus cum ſuo memoratus agmine cõſtitiſſe, cùm fraude Imperatoris Conſtantinopolitani farina calcẽ immiſcẽtis, multis exitio fuêre militibus. Nã Conradus rex agrũ trahens exercitũ, difficilimo itinere peruenit in terram ſanctam. Dux quoq; indè expeditus, pertranſitis aliquot ciuitatibus, quas eo in littore dux quõdàm Godfridus expugnauit, peruenerat ad brachiũ ſancti Georgij: indeq; traijciens, breui contendit redire Conſtantinopolim: Redeuntem Imperator non illiberaliter excepit: Ibì enim iumenta ſua ducis milites reliquêre: quibus receptis Monopolim contenderunt: Sed & ibì Imperator iuſsit ducem hoſpitaliter dimitti in viam ſuã: Offerri quoq; praecepit munera preciosa, quatuordecim onera mulorum. Sed dux modeſtiam præferens, non accepit. Cumq; attentiùs moneretur liberalitatem tanti principis non contemnere, tantiſpèr ceßit, vt quibuſdam ſanctorum reliquijs magno munere acceptis, quibuſdã etiam gemmis, magna cũ gratitudine valefaciens, Germaniam ſuã magnis itineribus repetiuit. Sed primũ Bulgarorum nemus, in quo pridèm laborabat, peruadens, peruenit ad regem Vngarorum: qui poſt mortẽ fratris rex creatus, magnis apparatibus ducẽ accepit: & per regnũ ſuũ prabens cõmeatus, cum ingenti dimiſit honore: & peruenit tandèm ſuã in Bauariam. Audiuit aũt Auguſtum in Auguſta cõſidere, quẽ adiens cõſalutauit: Ille gratulatus amico ꝙ de via longinqua & periculoſa recepiſſet incolumem, perbenignè excepit venientem, ac dimiſit. Deſcendens autem in Saxoniam, iam anno euoluto, Brunſwicum redijt, domum ſuam reuiſens, eccleſiam autem multis ſanctorum reliquijs,

aura-

auratis atq; ſericeis veſtibus exornauit, quas ſecum tulerat: Quæ res hodiè quoquè cernitur in eccleſia ſancti Blaſij eius loci primaria.

CAPVT XXXIIII.

PEregrinati cum peregrinante duce, nos quoquè reuertẽtes in idipſum, cœpta Saxoniæ præclara facinora exequamur. Hanc vero peregrinationem fabulæ locum tribuiſſe arbitror de Henrico, qui per variam fortunam peregrinatus, magnis & multis periculis emergens, difficili labore in terram ſuam reuerſus, leonem adnexerit, qui ſepulcrum eius ſeruet. Hæc verò narratio quàm puerilis & delira ſit, facilè intelligunt viri ſenſati: Peregrinatus eſt Leo: Sed quoniam ignorabat fabulator, quò peruenerit, comminiſcitur indoctam fabulam de leone & dracone. Ignorabat aſellus iſte bipes, quicunq; fabulam primus commentus eſt, hunc principem ab initio ætatis ſuæ cognomentum accepiſſe Leonis, quomodò pater eius, Catuli, & Albertus marchio, Vrſi: Indè nouerit eum eſſe leonem, quem æneum cernit rugienti ſimilem in burgo Brunſwici. Et quoniam in Wandalia ſumus exequuti, quo feruore, qua deuotione viduata Lubicenſis eccleſia Hẽricum abbatẽ ſancti Aegidij Brunſwicenſis popoſcerit, acceperitq; epiſcopum, hoc loco tranſilimus. Per quæ tempora Chriſtianus Moguntinus archiepiſcopus pro Imperatore cuncta gerebat in Italia. Mirum dictu: homo Teutonicus, natione Thuringus, non minor facundia, quàm geſtarum rerum gloria, Latina, Græca, Italica, & Brabantina lingua iuxtà vtebatur. Ferunt rumore tum diſſeminatum, quòd aſini & meretrices in exercitu eius, maioribus vterentur ſumptibus, quàm tota Imperatoris familia, quæ tum opulentiſſima videbatur. Clerici & fœminæ exercitûs eius duo

pre-

præſidia firmiſſima feruntur in deditionem accepiſſe. Paſchalis, quem tum Imperator pro ſummo pontifice venerabatur, viri ſtrenuitatem amplexans, demiratus, ſic ei ſcribere ſolebat: Chriſtiano Chriſtianiſſimo apoſtolicæ ſedis legato, Imperialis aulæ cancellario, Romanæ eccleſiæ filio fideliſſimo, Salutem & apoſtolicam benedictionem. Is tunc Anconam diù obſeſſam fame ſic affecerat, vt calceorum & ſutorum coria vorarent. Subiugauit etiam Ferrariam, & Rauennam: Sequenti autem anno ſubactam deſtruxit, & naues trecentas piraticas ſuis vſibus aptauit. Paſchalis autem breuì conceſſit in fata, & ſurrogatus eſt Iohannes Strumenſis abbas, quem appellauêre Calixtum. Imperator deindè ſchiſma faſtidiens, de pace cogitauit: Nam Alexandro regna penè omnia conſenſerunt: Solus Chriſtianus pauit Calixtum in valle Spoletana. Quo tempore, iam cunctis in partem Alexandri cadentibus, Longobardi, qui hactenùs Imperatori fauebant, armis coacti, in contrarium relabebantur, rebellionem molientes: Cumq́ armis, quæ in Italia haberet Imperator, tantis motibus videretur impar, in Germaniam, tranſmiſſis alpibus, contendit: euocatóque principum cœtu, queſtus eſt Italiæ, & præſertìm Lombardiæ, quæ regio propiùs debebatur à memoria Karoli Magni & Ottonis I. contumaciam, ſummis docebat admitendum viribus, vt Imperij iura non labefactentur per Italiam primariam regni partem.

CAPVT XXXV.

ADerat huic cœtui Henricus dux Leo, cuius præcipua erat authoritas in omni conuentu Imperij, quem tum ante alios appellans Imperator orabat, vt expeditioni tantæ non deeſſet, conſilio & armis, pro ſua parte tutaturus Imperium & rempublicam, multùm

terroris hoſtibus incutiendum ex illius præſentia. Ibi Henricus cauſatus ætatem, & iam imminentem ſenectam, tolerare ſe priſtinos non poſſe labores, affuturum armis, opibus, viris, & omni quo poßit apparatu, tantùm illi remittatur perſonalis militia. Tum Imperator: Deus, inquit, cæli te inter principes ſublimauit, diuitijs, honoribusq; ſuper omnes euexit, omne robur Imperij in te recumbit, & iuſtum eſt, vt ad confortandas manus omnium huic te negocio præſentem exhibeas: vt reſpublica, quæ labi cœpit, per te conualeſcat, per quem ſtetiſſe ſe hactenùs confitetur: memorem te eſſe volumus, quòd nihil vnquàm tuæ voluntati negauimus, & quia in honore omni tuo amplificando parati ſemper fuimus, inimicis tuis hoſtes exhibuimus, & nullũ aduersùs te præualere paßi ſumus: Sed vt ſacramentorum fidem omittamus, quæ Imperio impenderas, meminiſſe te volumus conſanguinitatis, qua nobis ſuper omnia, quæ diximus, deuinctus teneris: vt in hoc neceßitatis articulo, omni conatu, proximo tuo domino & amico concurras, vt de cætero perfruaris ad omnia, vt conſueueras, noſtra beneuolentia. Cumq; dux implacabilis in ſententia permaneret, omnia quidem obſequia quæ poſſet, præ ſe ferret, ſolam orabat perſonam laboribus eximi: Imperator conſurgens de ſolio ſuo, vtpotè quem anguſtiæ comprahenderant, ad pedes ducis ſe inclinabat ſubmittere. Dux vehementer turbatus ad hoc Imperatoris factum, quòd incuruaretur, ſub quo curuatur orbis, apprahendens medium, non eſt paſſus concidere: Nec tamen flexus animo conſenſit voto. Hæc veriſimilior eſt narratio hominis contemporanei, quàm illa quæ vulgò fertur: Imperatorem ad ducis pedes procidiſſe, ducem ne leuare dignantem, cùm Imperatrix, quæ aderat, Cæſarem terra

leuâſ-

leuâſſet: Surge, inquiens, mi domine: memor eſſe velis caſûs huius, memineritq́ Deus. Nam non fuiſſe tantam in duce barbariem, veriſimile eſt, vt pateretur ante ſe Imperatorem procumbentem iacere: Nec de loco congruit inter narrantes. Nam ea, quam magìs probo, expoſitio refert, in conuentu concilij rem geſtam: altera verò, in caſtris actum contendit: facitq́ ducē ictum ex Mediolano phalarica, quæ auri pondus proieciſſet. Sed præfero narrationem veri ſimiliorem ex authore temporum illorum, cuius ad fidem verba poſui.

CAPVT XXXVI.

IMperator, ira diſsimulata, quam agitabat pudor contemptûs in humilitate ſua: reuerſus cum exercitu in Italiam, quem tum contrahere poterat, viribus validiſſimo, adiuuante partes eius cum omni inſtantia Chriſtiano Moguntino præſule: qui etiam ad finem vitæ ſui Longobardiam vaſtabat, ſubijciens illam Imperio, magisq́ militans Imperatori terreno, quàm cæleſti, Mediolanenſes cum cæteris ad iuga coegit. Tum verò irrogatam Imperatrici contumeliam fertur vindicâſſe. Aiunt illam fœminea, vt putabat, ſecuritate, vrbem intrâſſe, cùm illam conſpicere plurimùm amaret: nec potuit aut ſæuitiā, aut contumeliā ab eis qui parérēt Imperio, formidare. Sed plebeij ciues malè affecti Imperatori, cùm iterùm rebellionem meditarentur, inſolentia ſingulari petulantiā ſuā aperuerunt, obliti decoris ſui, fœmineiq́, obliti armorum Cæſaris, quæ ſæpiùs illis cum victoria intentauit: Regiā dominā mulæ impoſitam capite obuerſo in caudā beſtiæ, tradidêre in manus pro freno eiuſdem beſtiæ caudā: Ità ludibrio habitam emisêre per portam alteram. Auxit iracundiam Cæſaris iuſta indignatio: obſeſſos perurget, vt ſæpè aliâs, ad deditionem, neque bel-

lum, neq; pacem perferre potentes. Tum deditos illa lege accepit, eos qui viuere mallẽt, ficũ de genitalibus mulæ dentibus eximerent, alioqui mox obtruncandi: Multi præponebant mortẽ ignominiæ: vitæ cupidi, fecêre, quod iubebantur. Vndè nata eſt Italis illa cõtumelioſa irriſio, cùm digito inter duos oſtenſo proferunt, Ecco la fico: Hæc eſt illa ficus, quam tuliſtis Mediolanenſes per ſummam ignominiam, vndè horror eſt, digna ſuperbiæ vindicta. Et omnibus ex ſententia conſtitutis in ea prouincia, rediit Imperator in Germaniam, animo ſecum voluens Henrici ducis in ſe contumaciam, memor concitationis priſtinæ omniũ principũ Saxoniæ in eũ. Audiuit tũ diligenter querimonias eccleſiarum ſuper Henrici nomine, principum omnium in eum murmura: qui iam libera voce accuſabant ducẽ, cui ſciebant infenſum Imperatorẽ: alij quidẽ Imperatoris iniuriam verbis ingrauabant: alij proprias vel iniurias, vel contumelias, recordabantur: Vnus erat Henricus, in quẽ omniũ odia communi impetu dirigerẽtur. Imperator ſciens quem eſſet oppugnaturus principẽ, quãtis viribus, quo ingenio, qua fortuna, anniſus eſt & ipſe rem prudẽter agere: A reconciliatione eccleſiæ ſumere principiũ inſtituit, arbitratus perindè totius Italiæ, & omnium regum fauorem propenſiorem: nè turbatio addita turbationi, inſuperabilem motum & incendium inextinguibile concitaret.

CAPVT XXXVII.

ANnus erat ſeptuageſimus ſeptimus, &, vt Euſebij continuator tradit, octauus, vt alij, nonus, poſt mille centum, cùm Imperator iam Ottone filio, quem claſſi præfecit, Veneta claſſe intercepto, Venetias, vbi erat ſummus pontifex Alexander, perducto, de pace ac reconciliatione efficaciter cogitauit: Ergò ceſſante

ſchiſma-

ſchiſmate, quod per annos XX. miſerabiliter durauit, pax rediit inter regnum & ſacerdotium: & coadunata eſt eccleſia ſub Alexandro, & factum eſt vnum ouile & vnus paſtor. Ceßit à ſchiſmate Calixtus Iohannes, & factus eſt epiſcopus Beneuentanus: Archiepiſcopi pallia accepta à ſchiſmaticis, abiecerunt. Chriſtianus Moguntinus, Philippus Colonienſis, per manus Hiacynthi cardinalis noua pallia receperunt, refutantes omnia ſchiſmata, præcipuè Octauiani, Guidonis, & Iohannis. Quo tempore Emanuel Græcorum Imperator, bellum in Sultanum habuit: de quo Imperatori Occidentis ſic fertur ſcripſiſſe: Emanuel in Chriſto fidelis Imperator, Porphyrio genitus, diuinitùs coronatus, regnator potens, excelſus & ſemper Auguſtus, moderator Romanorum magnificus: Nobilißimo & glorioſißimo regi Alemaniæ & Imperatori, ac dilecto fratri Imperij noſtri, Salutem & fraterni amoris affectum. Et in fine ſic conclusit: Sultanus Imperio noſtro ſe dedidit, & mißis legatis miſericordiam poſtulauit: fecitque Imperio nonoſtro hominium & iuramēta: pollicitus eſt ſeruire nobis aduersùs omnem hominem cum exercitu: ità ſit amicorum noſtrorum amicus, & hoſtis inimicorum. Hanc epiſtolam Imperator Fridericus ſuſcepit ſcriptam aureis literis. Sed priùs legationem Sultani accepit contraria omnia nunciantem: Nam & exitus monſtrauit præualuiſſe Sultanum. Venerunt quoquè Imperatori cum his literis munera precioſa, inter quæ fuit cantharus ſmaragdineus, capiens ſextarium balſami piſtici, & plurimæ gemmæ precioſæ. Imperator noſter non benè fiſus Conſtantinopolitano, & ægrè ferens nomen eius in literis ſuo præpoſitum, maximè cùm moliretur contra Imperium Romanum, & plu-

res ex Romanis corruptos, in ſuam traxiſſet ille ſententiam: nec ferre poterat, quòd ſe Romanorum ſcriberet moderatorem, reſcripſit hac forma: Fridericus diuina fauente clementia, inclytus, triumphator, Romanorum Imperator, à Deo coronatus, ſublimis in Chriſto fidelis, magnus, pacificus, glorioſus Cæſar, Græcorum moderator, & ſemper Auguſtus: Nobili & illuſtri regi Græcorum & Imperatori Emanueli, dilecto fratri noſtro, Salutem & fraterni amoris affectum. Et inter cætera ſic: Sicut ille rex regum, à quo omnis poteſtas, Ro. Imperium caput totius orbis conſtituit, ità etiam ſedem Romanæ eccleſiæ omnium eccleſiarum vnicam matrem dominam magiſtramq́ ordinauit: quod vtiq; duorum numero gladiorum ſignauit, quos dixit orbi ſufficere, ipſe author fidei Chriſtianæ. Quapropter tuam prudentiam commonemus, quatenùs nobis & Romano Imperio honorem debitum recognoſcas, & ſummo pontifici, quem nomine ſanctum appellas, debitam exhibeas obedientiam & honorem. Remiſit autem Imperator nũcios multis muneribus honoratos. Quo quidem tempore Sifridus Brandenburgenſis epiſcopus, Alberti marchionis filius, in ſedem Bremenſem, ad quam ante XV. annos electus fuit, transfertur.

CAPVT XXXVIII.

VLricus erat Halberſtadenſis epiſcopus, qui, quòd Alexandro paréret, à ſede ſua eiectus exulabat: iamq́ rebus compoſitis, redibat ad eccleſiam ſuam. Is erat Henrico duci infeſtiſſimus. Manus autem Imperatoris nunc erat in perſequutione Henrici cum illo. Statìm ergò ad illius reditum commota eſt terra, in qua, fauentibus principibus orientalis Saxoniæ, multa in Henricum ducẽ cœpit emoliri, fugato Gerone intruſo, omnibus,

bus, quæ per illum multis annis ordinata fuêre, caſſatis: Omnes ab eo conſecrati, ſunt officio ſuſpenſi. Eccleſiæ, quas ille magìs execrauit, q̃ cõſecrauit, clauſæ ſunt: & corpus beati Burchardi, quod ille tranſtulerat, per Vlricum terræ reconditum eſt. Quo tempore, Hẽricus dux in Wandalia expugnauit vrbem Demyn: Audito autem de ingreſſu Vlrici, iam ſe intellexit eſſe circunuentum: Vocatis admodũ paucis ex familiaribus, dixit, ſine omni mora in Saxoniam redeundum: Edocet, maximè trans Albiam noua ſibi bella conſurgere: Quocircà properandum, & res omnes hoc loco interrumpendas. Tum machinarum magiſter: Si hoc, inquit, tibi cordi eſt, poſſumus incendio vrbis finire bellum. Non hoc placuit duci cœptum. Nam incendio nocere hoſti, ſibi nihil prodeſſe, futurum facile: vt hoſtes reſumptis viribus, vbì declinauerit, ſua viciſsim incendio vaſtaturos. Rebus igitur per induſtriam ſubornatis, effecit, vt hoſtes de pace obſides exhiberent: Quibus acceptis, Brunſwicũ repedauit. Vlricus autem Halberſtadenſis, occupabat montem, qui dicitur Hoppelberch, firmans in eo præſidium. Henricus dux aduolans, facilè diruit quæ ille firmâſſe putabat. Illo abeunte, opus renouârunt hoſtes, magiſq; roborati, redeuntem ducem repulerunt, nonnullis cæſis, aliquot etiam captis. Mortuus eſt eo tempore Henricus comes, vitricus Adolphi Holſatiæ comitis: Mater eius Mathildis, prudens & religioſa fœmina, ſoluta à lege mariti, domum illius ſapienter diſponebat: Qui cùm miles factus eſſet, non degenerauit à virtute paterna. Sed tum in Henricum ducem vno omnes animo conſpirârunt, qui Imperatori gratificari volebant. Inprimìs Philippus Colonienſis archiepiſcopus magno agmine terram ducis ingreditur, deuaſtans incendijs

multis Weſtphaliā: & ità proceßit vſq; in Quernhamelen, nec vltrà progreſſus, rediјt, Viſurgū fluuiū iam habens obuium. Circa eoſdē dies reuerſus eſt Imperator de Italia, & occurrēs illi Hēricus Spirā, queſtus eſt de Philippo præſente, ꝙ terrā illius ſit hoſtiliter ingreſſus, cùm nihil in eū hoſtile vnq̃ fecerit. Inperator tum diſsimulans quod ſentiebat, curiā illis indixit apud Wormatiam: ducem præcipuè adeſſe iußit, reſponſurum querimonijs principū. Intelligēs aūt dux rerū inclinationem, eò venire diſsimulauit. Imperator ſecundā illi indixit in Magdeburgo, vbì Theodericus de Lādesberch marchio duellum ei obtulit, imponens & inſimulans eum de quibuſdā in Imperiū tradimentis. Indignationis aūt propior viſa eſt ratio, ꝙ Wandali, cōniuente Henrico, terram illius excurſionibus infeſtârūt. Dux vbì comperit, adeſſe noluit: In Aldeſleph tamen vicino loco conſtitutus, per nuncios apud Imperatorem egit, vt fide publica interpoſita, in colloquiū illum ſecretū admittere dignaretur. Imperator exiuit, occurrens illi ad locum conſtitutum: Quē dux placidis verbis, vbì in conſpectum venit, lenire ſtudebat. Imperator aūt quinq; milliū marcharū mulctam duci indixit, conſiliumq; addidit, vt ea leui tanto principi pecunia perſoluta, ſatisfeciſſe videretur Imperio: & perindè facilè futurū ſpōdebat, accuſantes principes vt cōplacarentur. Sed duci viſum eſt indignū, pecuniam in cauſam tranſactionis, nō ſine honoris macula, ꝑſoluere. Itaq; ſine fine diſceßêre. Indè Imperator tertiam illi curiā Goſlariæ præfixit: quā, vt priores, dux dißimulando neglexit. Imperator igitur procedens in concionē, de more proceres ſciſcitatus eſt, ſententiam quærens, quid mereretur, qui legitimè euocatus, tertiò contumaciter abeſſet? Cui ex ſententia principum eſt reſpon-

reſponſum, quòd dictante iuſtitia, omni ſit honore deſtituendus: vt proſcriptione publica iudicatus, & ducatu, & omnibus careat ab Imperio beneficijs, alter in eius locum conſurgat. Confirmatur ergò ſententia: Imperator adiudicauit fieri quod pceres dictauêre. Nè tamen in re tanta præcipitatũ videretur, & priuſquàm publicè deſtitueretur, rogatu nonnullorum, ex ſuperabundanti, quarta eſt illi denunciata curia: Ad quam cùm non veniſſet, ſententia ſolenniter promulgata, deſtituitur omni, quod ad Imperium pertineret, honore & beneficio: Bernhardo de Anehold comiti, filio Alberti marchionis, quòd ex eadem Magni nouiſſimi ducis ſtirpe per auiam deſcenderet, ducatus Saxoniæ ſolẽni donatur apparatu. Dux vbì comperit, queſtus eſt atrocem ſibi irrogari iniuriam: quòd natus in Sueuia, non niſì in terra natiuitatis ſuæ potuerit ac debuerit deſtituti, nec potuerit niſì in terra natiua proſcriptione damnari. Erat autem annus poſt mille centum octogeſimus. Ea verò res in Herbipoli ciuitate Franciæ orientalis agebatur.

CAPVT XXXIX.

FActa autem deſtitutione, iam tunc euigilârunt omnes hoſtes eius. Philippus Colonienſis archiepiſcopus iterũ expeditione facta, proceſſit in Weſtphaliam: Ibì nihil ſanctum, nihil religioſum: incendia, prædæ, omnia miſcuêre: Effracta monaſteria, violatæ ſacræ virgines: Vix expleto miniſterio, calices rapti de altari. Tantum autem ſibi ex illo tempore iuris vendicabat in eam terrã, vt in reliquum ſe ſemper ſcriberet cũ poſteris ducem Weſtphaliæ. Wichmannus Magdeburgenſis archiepiſcopus, Aldeſleph oppidum obſedit: Inerat validum Henrici præſidium. Bernhardus de Lippia præfuit obſeſſis. Multa tentata ſunt in expugnationem: ſed fru-

ſtrata, fortiter tuētibus qui inerant. Demùm iactis vallis, aquam fecerunt increſcere, vt domus ad trabes vſq; implerentur: Nec ſic ceſſêre obſeſſi. Cùm autem omnes perindè commeatus corrumperentur, pacti arma & veſtes, dimittūtur incolumes, & oppidum funditùs euertitur. Intereà Vlricus Halberſtadenſis, omnibus modis inſtabat, vt Henricum perſequeretur, adeò, vt excommunicationis maledicta ſæpiùs in eum repeteret, facta ſuſpenſione diuinorum (interdictū vocant) in omni loco ad quem declinaret: Tantùm in monaſterijs ſub ſilentio diuina celebrabantur, clauſis ianuis, propter excommunicatos. Dux autem, vt vir fidelis, nō leuipendens eccleſiaſticum mucronem, venit Halberſtadium cum ſuis, & in contritione cordis, humiliatus eſt vſque ad pedes epiſcopi: Solutus eſt à vinculo anathematis cum ſuis, facta ſolenniter abſolutione: & ſenſit cum epiſcopo & eccleſia illa quæ pacis ſunt: Nec tamen diù durauit tranquillitas. Nā idem epiſcopus impatiens ferebatur ocij & quietis, & iterùm occaſione accepta, alienatus eſt à duce: & additus inimicis eius, multa contra eum ſtuduit emoliri. Dux autem congregato exercitu, mouit in Weſtphaliam, vt exterminaret, qui ſtarent pro Colonienſi. Præerat ducalibus Adolphus Holſatiæ comes, & Scowēborg, filius eius, qui apud Demyn cecidit in acie: Aderat Bernhardus comes de Raceborg, Bernhardus comes de Welpe, qui vel ſolus, alijs à duce deficiētibus, in fide permanſit, Guncelinus comes de Zwerino, Ludolphus comes & Wilbrandus frater de Halremūde, vt pugnarent contra archiepiſcopum Colonienſem, & qui illi adhærerent, erant Simon comes de Tekenenborg, Hermannus comes de Rauensberge, Widekindus comes de Zwalenberg, & conuenerant iuxta Oſnaburgam. Congreſſi

autem

autem ſunt in Halreſeld, & manus conſerentes, fortiſſimè diù pugnârũt: ſed ceſſêre Weſtphali, Saxones præualuerunt. Inter multos autem eminuit virtus Holſatorum, qui pro ſuo comite fortiter agentes, repulerunt hoſtes. Captus eſt Simon de Tekenenborg comes, & coniectus eſt in vincula, donèc ad libitum ducis laxaretur: ex quo tempore cœpit duci comes ſemper eſſe notiſſimus promptiſſimúsque. Facta eſt autem contentio de captiuis, cùm dux illos ſuo iure deputaret: Adolphus & cæteri nobiles aſſeruêre, proprijs ſe ſtipẽdijs militare: ſuo cuiq; lucro prouenire, quod caperet: nisì ſinerentur, miſerabiliores eſſe cunctis militantibus, q̃ periculo ſuo omnia, nulla ſuo lucro peragerent. Guncelinus duci conceſſit, quòd ab illo euectus, comitatum poſſideret in ſolo Wandalico: cæteri repugnauêre. Adiecit idem Guncelinus, vt Adolphum apud ducem criminaretur, non ſatìs illum domino ſuo fidum, ſuperbire crebriùs & intumeſcere, oblitũ benefactorum & ordinis ſui. Quæ cùm multis ille verbis proſequeretur, Adolphus modeſtè reſpondit: Suæ fidei magnum depoſuiſſe pignus apud dominum, quòd parens ſuus pro illo in acie ceciderit, nec ſe vnquàm à paterna virtute diſceſſurum: non eſſe boni viri, refragari domino ſine ratione: ſi quid tale moliretur, eſſe præſentem ducem, cui rerum ſuarum poſſet honeſtam per omnia exequi calculationem: proindè deſinat vir militaris hominem ſui ordinis inſectari: in ipſa acie claruiſſe, qualis quiſque vir ſit. Ità tum diſceſſum eſt, vt Adolphus captiuis ſecum abductis, non omninò volente duce, terram ſuam repetiuerit. Hoc primum mali ſeminarium inter ducem atque Adolphum, cumulatùm ſuperuenientibus cauſis alijs, vſque ad comitis de Holſatia eiectionem.

CAPVT

CAPVT XL.

VLricus autē Halberſtadenſis ea tempeſtate impatiēs, zelo ductus antiquæ perturbationis, multa duci intentauit incommoda. Excurſiones crebræ de Halberſtadio, deq; præſidio Horeborg, in terram ducis fiebant. Dux diu diſsimulans, iram collegit: Demùm coacta magna ſuorum manu, miſit vt excurrentibus obuij fierent. Non longè ab vrbe Halberſtadio conuenerunt, prælium inſtauratur: Suſtinetur aliquandiu pari virtute. Sed tum Halberſtadenſes ceſsêre, fugamq; intentârunt in vrbem. Sequuti hoſtes, cùm fugientibus penè inſtarent, portas cum ingredientibus & ipſi turmatìm ingrediuntur. Capta ciuitas per incuriam, alioquì munitiſsima, portæ cæteræ clauſæ, hoſtes in medio: tanto robore, vt ciuibus nihil ſupereſſet. Abſconderunt ignem ciues, & extinxerunt: nec multùm diligenter ab hoſte quæſitus eſt: Prædæ inſtant diligentiùs. Ciues nō ad arma, ſed latibula reſpexêre: Inuentus eſt ignis à quopiā, & incenſa caſella, fouit ventus incendium: Exuſta eſt magna parte ciuitas, & proceſsit flamma ad eccleſiam primam, in quam clerus & populus, tanquàm in tutiſsimum aſylum confugêre. Incenſa eſt, exuſta eſt inſignis illa baſilica, cum omni ſacrario, veſtium, auri, & argenti, cum clero, & populo miſeranda clade, ſine exemplo. Res lachrymis digna, & quæ terrorem ingeminat diuini ſuper nos iudicij: terribilis in conſilijs ſuper filios hominum. Epiſcopus ipſe in ſua domo repertus, igne circunfuſus, tenens reliquias ſancti Stephani ad ſui tutelam, captus, abductus cum Remaro præpoſito cognato ſuo. Victores cum præda & captiuis plurimis redeunt Brunſwicum. Dux alacrior de ſuorum victoria, deq; captiuis: vbi audiuit eccleſiam exuſtam, cum clero & populo, ingemuit:

gemuit: multa in bello accidere reputans, quæ victoribus ipſis non placeant. Sed quis ſæuientem comprimet Martem? Vbi vidit adductum cygneo capite pontificem, & reliquias ſancti Stephani, quaſi in triumpho adductas, fuſcatasq; de incendio, demiſſo vultu, lachrymas dedit, humanarum rerum mutationem mente pertractans. Miſit epiſcopum in Erteneborg in liberam cuſtodiam, præpoſitum in Zegeberg. Domina verò Mathildis pietatis viſcera laxauit in captiuum pontificem, honorabat in illo ſummum ſacerdotem Chriſtum, veſtibus ſatìs bonis procurans alleuare captiuitatis incommodum. Indè vbi dux in Luneburgum deſcendit, iuſsit adeſſe epiſcopum: increpatúmque de multis in ſe molitionibus, liberum abire permiſit, amicitiámque colere monuit. Ille autem vbì in Hugesborg applicuit, ſenio acceſsiſſe ſenſit incommoda curarum ac carceris, infirmatúsque intra paucos dies reddidit ſpiritū. Intereà milites illius de arce Horeborg non temperarunt ab incurſionibus in terram ducis: Ille autem præparatis in oppugnationem rebus, arcem euertit & ſolo æquauit.

CAPVT XLI.

INtereà verò Bernhardus de Anebold ducatum Saxoniæ ſolo adhuc titulo tenuit: nam Henricus domina peregit. Archiepiſcopus autem Colonienſis ducatum Weſtphaliæ non dimiſit: nec vnquàm rediit in ditionem Henrici. Proximo autem vêre, dux expeditionem fecit in Thuringiam, & incendio vaſtauit vrbem Northuſen: Cui occurrit Ludouicus prouinciaiis comes cum multitudine magna: commiſſumq; eſt prælium inter eos, & fugati ſunt Thuringi: & captus eſt Ludouicus cū Hermanno fratre, comite Palatino. Reuerſus eſt in Brunſpicum victor cum opima præda. Adhuc enim proſperæ

fuére

fuêre Henrico omnia in quæ deſcendit prælia in occupatores dominiorum ſuorum. Nam Weſtphaliã inuadentes repulit, vt diximus, in Halrefeld. Superiorẽ autem Saxoniam auferentes, iure, vt aſſeruêre, Imperialis beneficij, hoc modo vltus eſt. Saxoniæ verò titulum præferens Bernhardus, vſque adhuc quietus permanſit, quòd nihil ille armis attentauit. Cùm ergò Henricus de victoria lætus domi conſideret, Adolphusq; Holſatorũ comes illi gratularetur, veniam poſcens, vt diximus, redeundi in ſua: Guncelinus in Zwerino comes, vſque in illũ diem amiciſſimus Adolpho, neſcio quid liuoris in nouiſſima expeditione collegit in eum. Tum in conſpectu ducis expoſtulans, iracundiam profudit, Adolphum inſimulans, iniquo ſemper animo fuiſſe in ducem, & in omnes qui illi fideliter miniſtrarent: Et quomodò, inquit, temperet ab iniuria ſubditorum, qui principi ſuo non eſt veritus aduerſari, captiuos in ſuam ſortem deputans, quos cæteri, vt dignum erat, principi conſignârunt? Tum Adolphus iunior, ſeniori deferens Guncelino, non ità, vt ille, efferbuit: Et quid eſt, inquit, Gunceline, de quo me corã domino meo tam grauiter inſimulas? Ego me ſemper implêſſe recognoſco, quæ fidei, quæ integritatis ſunt, neque vnquàm honori tuo defui: ſciens te parentis mei commilitonem, patris te ſemper loco honoraui: Si quid eſt à me perperàm geſtum, coràm velim eloquere, nihil vtens ambagibus, nec occultis me criminationibus inſimules: Si quid eſt meũ quod principi meo diſpliceat, paratus ſum omnium reddere rationem, modò, quid ille iubeat, intelligam. Dux omnia diſſimulanter accepit, vt appareret, eius voluntate inſtitutam à Guncelino expoſtulationem. Tum verſus in Adolphum: Satis mihi, inquit, tua eſt comperta integritas, probata fides: attamen in præſentia

ſentiarum apparebit, quo ſis in me animo, ſi captiuos, quos tenes, in commune conferas: vt exemplo ſis alijs, & nè ipſi diſtrahant, quiſq; ſuos, in meum præiudiciũ. Habebat autem captiuos ſeptuagintaduos. Tum Adolphus: Ego, inquit, tibi princeps illuſtris, animo, corpore, rebus, obſequi ſemper ſum paratus: Vides in hac me expeditione, iumentis, ſeruis & rebus penè omnibus deſtitutum, æris alieni multum contraxiſſe: quòd ſi captiuos inuideas tibi militanti, pedes domum abire compellor: arbitror autem hoc, neque tuo, neque meo, ſatis honori conducere. Auerſus autem dux vultu, comitem dimiſit. Queſtus eſt autẽ Adolphus amicis criminationes Gunceliní, & impetrata abeundi licentia, retraxit ſe à duce: & ex illo die alienatus, ſenſit in illũ hoſtilia. Tenuit autem vnus ille comitatum vtrunque, Scowenborg atq; Holſatiam. Dux arma poſt illum miſit: & vbi hoſtilia ſentire cognouit, iuſſit expugnare arcem Zegeberge atque Plone: Et Plonenſe facilè deiecerunt præſidium: Ad arcem autẽ Zegeberge diù hæſitatum eſt, quòd firmata in monte, non facilè adiretur. Inerat mater comitis Adolphi cum non contemnenda militum manu. Bernhardus de Raceburgo comes, duci ſeruiens, oppugnabat: Perſtiterant autem infatigabiles, donèc adimerent obſeſſis aquationem, vt ſiti premerentur: Tum deditionis facta mentio. Abijt autem mater comitis in Scowenborg, quo loco iam comes ipſe conſederat. Dux autem Plone præfecit Marcradum Holſatorum præfectum: in Zegeberge autẽ Lippoldũ quendam, natione Bauarũ, & hac ſecũda vice exturbati ſunt comites de Holſatia. Primùm quidẽ primus Adolphus à Ludero duce, poſteà imperãte, inſtitutus, in pace quieuit in terra: Deindè filius eius huius Adolphi pater, pulſus eſt cũ Hẽrici Leonis

patre

patre ab Alberto marchione, & rediit cum eodē: Nunc altera vice ab Hērico pellitur Adolphus tertius, is, quem caſus apud Demyn pater admodùm paruulum reliquit.

CAPVT XLII.

IMperator Fridericus audiens Henricum deſtitutum Imperij beneficijs, proſperè in hoſtes agere, ſententiam in eum ſuam ipſe exequi properabat. Ergò exercitu valido conſcripto, deſcendit in Saxoniam: nec erat, qui venientem Imperatorem, & ſuo honore, & Henrici odio non cupidè exciperet. Tranſiêrunt quoquè nonnulli ad Imperatorem, timore perciti, qui à parentum ſuorū memoria, ſemper duci parebant, Hartesborg, Leuenborg, Blankenborg, Henneberg, Regenſteen. Horum præſidiorum comites ceſſerunt Imperatori. Conuertit autem exercitum ad expugnandam arcem Lichtenberg, quia contumaciam oſtendere videbantur qui tenuerunt. Sed tamen, cùm defenſorem nullum proſpicerent, Cæſari ceſſerunt. Circa quos dies mortuus eſt Caſimarus dux Pomeraniæ, Henrico ſatis iunctus: Nā Buggeſlaus Imperatori tributa perſoluit. Arcem Hartesborg, tanquàm Saxoniæ grauiter imminentem, Imperator iuſſit reparari. Qui verò inerant arci Swaldenberg, munitioni fidentes, aliquandiù reſtiterunt: Sed & illi ceſſerunt victori. Intereà Henricus dux, non ignorans propinquare Imperatorem, communiuit arces ad Albim & in Holſatia, ſperans virtuti Imperatoris illudere, ſi non poſſet elidere. Bernhardum autem comitem de Raceburgo inſimulauit, quòd in eum cum cæteris coniurâſſet, inſtituto tradimento: vt inuitatum in arcem Raceburgi, vinctum traderet Imperatori. Turbatus ille inaudita re, obſtupuit: & cùm nihil dignum reſpondere videretur

tur in faciē obijcienti; aucta eſt in eum ſuſpicio: Captum pertraxit in obſidionem arcis ſuæ in Raceburgo. Qui intùs fuêre cuſtodes, iubente Bernhardo, ducem intromiſêre: Tum vinculis laxatus Bernhardus, abijt in Godebuſch. Cúmque nec ſic duci quieſcere videretur, ſequutus illum armata multitudine, & indè propulit profugientem ad Bernhardum creatū ducem Saxoniæ. Henricus dux cum multa præda reuertitur. Interìm ciuitatem ſuam Lubicam, quā dudùm ab Adolpho acceperat, communiuit: arcéſque Holſatiæ commeatibus & armis impleuit: vt Imperatoris impetū ibì ſuſtineret. Sed Imperator, iam per Saxoniam rebus ex ſententia conſtitutis, deſcendere cōſtituit in partes Albis fluminis, vbì deliteſcere ſenſit Henricum. Commiſit ergò Brunſwicum Philippo archiepiſcopo Colonienſi: Arcem autem Luneburgi inexpugnabilem ſeruauêre ducales: Indè quoquè proſpiciens Imperator, Bernhardū ducem & Ottonem eius fratrem marchionem, cum præſidio manere iuſſit in Bardewico: Ipſe agmina promouens, Albim fluuium attigit. Habebat autem in comitatu Wichmannum archiepiſcopum Magdeburgenſem, abbates Fuldenſem, Corbeienſem, Herſfeldenſem, Ottonem de Miſna marchionem, & multos nobiles de Bauaria & Sueuia: Ludouicum autem prouincialem Thuringiæ, quem Luneburgi captū dux tenuit, produci iuſſit in Zegeberge. Cùm autem Imperator ad Albim conſiſteret, dux Lubicæ proſpexit, illam, vt poterat, communiēs, machinis in opportuna loca deductis. In die apoſtolorum Petri & Pauli petijt Raceburgum: Ibique rebus ordinatis, cum omnibus qui erant in præſidio, deducitur in Erteneborg, vt Imperatori ſe obiectaret. Cernentes qui remanſerant in arce de parte comitis eiecti, quia ſoli relinquebantur

ad arcis cuſtodiam, erecti animo portas ſerauerunt, arcem comiti, excluſo duce, ſeruantes: Vbi innotuit res duci, infrenduit: & vocatis de Holſatia militum præſidijs, expugnare paucos facile duxit. Intereà aderant, qui Imperatorem propinquare nunciarent. Dux, Erteneborg arce incenſa, quòd illi diffideret, per fluuij deuexa tranſijt in Stadium, ibì rerum exitus præſtolaturus: Nam vires militum non aderant, quibus venientem aut remoraretur, aut exciperet Imperatorem.

CAPVT XLIII.

IMperator Albi tranſcenſo progreſſus, miratur quòd Lubica tam nouæ originis auſa ſit portas claudere venienti: Inerat autem Henrici ducis validum præſidium: de Tekeneborg, de Aldenborg, de Welpe comites, Marcradus Holſatorum præfectus, & Emico de Nemore. Cumq́; euocatus Waldemarus rex Daniæ occurriſſet Imperatori de mari, celebrato ſolenni inter reges colloquio, in obſidione vrbis, quod in Wandalia ſcripſimus, ciuitas vndiquè cincta oppugnatur. Miſêre ciues epiſcopum ſuum Henricum, qui apud Imperatorem efficeret, vt legatio illis ad dominũ ſuum permitteretur: quod in Wandalia ſumus exequuti. Permiſêre ſe tandèm Imperatori, qui inſignibus priuilegijs vrbẽ ornauit. Hamburgenſes quoquè ibi per Adolphũ comitem aſſequuti ſunt non vulgarem gratiam ab Imperatore. Donauit tũ Imperator Adolpho comiti, dimidium telonij ac tributorum de molẽdinis, de trapezitis, beneficio feudali: Nam Imperio vtilis futurus videbatur: Acceſſit quòd pater eius ſecundus Adolphus dominium tenuit à ſe fundatæ ciuitatis: quam hic Adolphus vrgenti Hẽrico duci, quod ſuprà oſtendimus, ſatis inuitus permiſit. Rebus igitur apud

Lubi-

Lubicam ex ſentētia conſtitutis, cùm regrederetur Imperator, apud arcem Luneburgi (nam oppidū necdùm fuit) ſtatiua habebat: Dux ſe Stadio cōtinebat, eo conſilio, ſi ab Imperatore infeſtaretur oppidum, aquis dilapſus, manus eius euaderet: Firmauit tamen oppidum maximo vallo. Guncelinus qui opus vrgebat, turres monaſterij beatæ Mariæ recèns erecti deiecit, nè hoſtibus præſidio, duci forent excidio. Dux autem miſſo ad Imperatorem nuncio popoſcit, publica interpoſita fide, vt audiretur: Non recuſauit Imperator: per Albim tranſcendens, Erteneborg terram tetigit, ſaluo Imperatoris conductu tranſiens: Ille obuijs quibuſlibet de exercitu Imperatoris notis aiebat: Solebam, inquit, in his atque multis terris dare, non accipere, conductum, en rerum viciſſitudinē. Laxauit autem & præmiſit in caſtra Imperatoris Ludouicum Thuringum & Hermannū fratrem eius, ſic ſperans lenire Cæſaris iram. Cùm coràm veniſſet, cœpit multa retexere in ſui purgationem: clanculò ſua in Imperatorem obſequia commemorare, humanæ mutabilitatis incertum orabat vt intueretur. Sed erat grauior ira Cæſaris, altiusq; deſcenderat in pectus indignatio, quàm vt vna poſſet purgatione aboleri vocali. Igitur principum abſentiam præferens Imperator, iubebat illum adeſſe conuentui principum in Quedelenborg. Cumq; in eo conuentu cauſa ducis tractaretur, cœperunt amici eius ſperare ſecundiora: Sed tum Bernhardus qui ducatum Saxoniæ in titulo præferebat, grauior illi incubuit. Indicta eſt altera quoquè curia in Erphordia. Interìm Sifridus archiepiſcopus Bremēſis apud Imperatorē egit, vt comitatus Stadenſis, per Henricum ducē detractus eccleſiæ, reſtitueretur: Permiſit Imperator. Sed quoniā præſidio ducis tenebatur, expugnandum

 erat

erat oppidum cum arce: Pactus eſt cum Philippo Colonienſi ſexcentas argenti marchas ſe illi daturum, ſi expugnaret. Quo facto, eiuſdem Imperatoris beneficio, Adolphus Holſatiæ, & Bernhardus Raceburgenſis comites, ſuas ditiones recuperârunt. Dux autem Erphordiam petens, pedibus Imperatoris prouolutus, veniam & gratiam poſtulauit. Imperator illũ de terra leuans, oſculatur: quod vtiquè non feciſſet, ſi, quod multi tradunt, Imperatorem ſibi ſupplicem Henricus olim in terra iacere diſſimulâſſet. Nunc verò non tenuit lachrymas Imperâtor, quòd tãta, támque diuturna, inter olim familiariſſimos & ſanguine coniunctiſſimos, controuerſia perduraret. Non tamen potuit Imperator ſine principum aſſenſu reponere, quem omnium conſenſu deſtituit: Benè tamẽ ſperare iuſſum hortabatur, vt de finibus Imperij per aliquanta tempora elongans, ſententiam Imperij honoraret: futurum interim, vt principum in eum animi mollirentur.

CAPVT XLIIII.

ABijt ergò in exilium, abiurans triennio fines Imperij, tranſlatus in Angliam ad ſororium ſuum Richardum Angliæ regem, cum vxore ac liberis: Patrimoniolum tamen illi ſuum Imperator permiſit in meditullio Saxoniæ. Rex autem Angliæ honorificè accepit venientem, arma pollicitus, ſi pugnare ille vellet. Erat annus poſt natum Chriſtum milleſimus centeſimus octuageſimusprimus. Per quæ etiã tempora, Henrico iam exulante, terra Saxoniæ ſine principe manens, ad tumultum reſpexit, cùm ſe cuncta commouerent. Nam Bernhardus qui ducis nomẽ præferebat, cùm non ſatis illi nobiles parérent, ſegniùs cuncta adminiſtrabat. Adolphus Holſatiæ comes duxit coniugem filiam Ottonis comitis

mitis de Daſſe, annitente Philippo Colonienſi archiepiſcopo, cuius erat neptis, fratris videlicet filia. Cũq; Adolphus præualuiſſet in Holſatia, eiecit omnes, qui Henrici ducis tempore ſenſerant contra ipſum: quæ fuit origo multorum in reliquum tempus laborũ, & alterius tum eiectionis: Eiecerat enim iam nunc Marcradum præfectum Holſatorũ, virum potentem: pro quo ſubſtituit Siticum, non æqua virtute præſtantem, Emeconem quoq; virum ſtrenuum abegit cum nonnullis aliįs militaribus viris. Illi ſparſi per exilia, aliį apud regem Daniæ, aliį apud comitem de Raceburgo, aliį apud ducem Sleſwici ſeſe continuêre. Intereà Bernhardus dux in Erteneborg euocauit omnes ſuæ ditionis nobiles ac militares, atque ſacramenta ab illis accipiens, reddidit vnicuiq; ſuo iure beneficium, hoc eſt, feudum, vt nunc vocant, quod antè tenuêre. Venêre impigrè de Dannèberge, de Luchow, de Zwerino comites: Expectabatur Adolphus, nec venit, forſan arbitratus, ſe beneficium ab Imperatore ſine medio recognoſcere. Sed orta eſt indè ſimultas inter ducem & comitem ſerpens occultè. Dux autem demolitus arcem Erteneborg, nouam molitur in altera Albis ripa in Louenborg, loco, vt putabat, munitiore: traductis lapidibus per amnem prioris demolitæ munitionis. Ciues Lubicenſes queſti apud Imperatorem itineris & traiectûs difficultatem, obtinuêre, vt Imperatoris interpoſito decreto, iuberetur, in ſolito loco traiectum relinquere: & permanſit ille in Erteneborg vſque in hodiernum diem.

CAPVT XLV.

DVx autem Saxoniæ Bernhardus, iam pleno videbatur iure dominari prouinciæ: Quo factum eſt, vt nouis cenſibus & impoſitionibus in ſubditos conſtitu-

tis, principatum ſuũ faceret odioſum. Augebant animos illi fratres, Otto marchio Brandenburgẽſis, Siſfidus archiepiſcopus Bremenſis: Et nihilominus ditionis ſuæ exilitas, ad principatum maiora depoſcebat præſidia. Remanſerat enim Henrico maior Saxoniæ pars, quæ illum materna ſucceßione contigerat. Omnis nunc ducatus Brunſwiccenſis, Gottingenſis, & Embiccenſis, qui nunc dicitur Tranſſyluanus. Nam & Bremenſis archiepiſcopus, nunc fratri accedens Bernhardo, Thietmarſiæ comitatũ Adolpho ademptũ, fratri duci ſubijcere conabatur: Mirum, cur non pro ſua illum eccleſia defenſaret, cui ex Hartwici præceſſoris ſui permutatione, quod ſuprà & in Metropoli diximus, proueniſſet. Sed effrenis populus creditur eccleſiam cõtempſiſſe: nec potuit eccleſia facilè Thietmarſiam tueri: quæ etiam tũc, vt prædiximus, Stadenſem comitatũ amiſit. Adolphus autẽ tum Thietmarſiam pro ſua defenſauit, tam archiepiſcopo, q̃ duci ſe armis opponens. Erat tũ annus octuageſimuſquartus, cùm Imperator Erphordiæ mirabiliter ſupra latrinã periclitaretur in conuentu fratrum diui Petri, vix hærens ad cancellos feneſtræ ferratos: cùm interim ſublapſis trabibus, multitudinẽ tantam hominũ non ferentibus, quidam ex nobilibus in ipſis ſordibus mergerẽtur. in quibus Henricus de Zwartzeborg comes, qui exitûs ſui præſagiũ quoddam ferebat in prouerbio: Si, inquit, hoc fecero, mergar in latrina. Dux interim Bernhardus iam non modò plebem, ſed ipſam in ſe cõcitabat nobilitatẽ: Nam comiti Adolpho Todeſlo, Ratekow, & iura, quæ illi Lubicæ cõſtituerat Imperator, ſubducere moliebatur, cùm Imperio reliquũ ſeruâſſet: Inanẽ ſe ferre principatum querebatur, ſi alij de fructibus impinguentur. Idem in comites, Zwerinenſem & Raceburgenſem, molitur:

Iunctis

Iunctis perindè viribus comites memorati hoſtilia duci nunciârunt: quòd prior ille ſua cuique auferre moliretur. Arcem nouam Louenborg adoriuntur obſidentes, oppugnant, & multo tandèm labore expugnant, deiectámque ſolo æquârunt. Ille vbì ſe armis vindicare non poterat, Imperatori defert querimoniam. Interìm comites, quas duci fidiores rentur aggreßi, perturbant munitiones. Arcem Ilow in Wandalia Magnopolenſi capiunt: matrem Nicloti, qui Werſlai ab Henrico perempti filius erat, eijciunt. Niclotus ad Ottonem marchionem profugit, déque arce Hauelberge multas fecit hoſtibus eruptiones & incurſiones. Conflatum indè eſt bellum intra Wandaliam, cùm ſtudijs partium principes ipſi inter ſe gladios ſtringerent: Nam Rugianorum dominus, Nicloti, Bugſlaus Pomeranorum dux firmabat partes Burewini, & perindè comitum memoratorum. Huius autem belli exitum, quia in Wandalia ſcripſimus, indè petat qui nôſſe volet.

CAPVT XLVI.

IMperator per ea tempora inſignem fecit conuentum Moguntiæ, in quo Henricum filium ſuum regem declaratum, auratum fecit militem, torque donata: Ibì confirmatum eſt matrimonium inter eundem Henricum & Conſtantiam, quæ filia erat vnica regis Neapolitani, monialis: (ſola enim ſtirpis regiæ ſupererat) Diſpar ætas nubentium, cùm pater Imperator regnum Italiæ magnificaret. Hic autem conuentus tanto apparatu eſt inſtructus, tanto ſumptu peractus, vt anguſta conuentui ciuitas videretur aduenarum. Imperator extra muros ampliſsimam iuſſit erigi domum, liberioris aëris gratia, ibique curiam ſuam honeſtauit. Ipſo die proceßionis maxima

in ſacratiſsima Pentecoſtes feſtiuitate, cùm in eccleſiâ ſederet Imperator, cum vtriuſque ordinis principibus, à dextris habens archiepiſcopum Moguntinum, & à ſiniſtris Colonienſem, abbas Fuldenſis turbauit cœtum tam celebrem, locum ſibi depoſcens ex ſiniſtro Imperatoris latere, quem dominus Colonienſis occupauit: Meminêre multi hoc ab antiqua obſeruantia in eo præſertìm loco factum. Sed princeps elector & archiepiſcopus cedere abbati duxit inglorium. Imperator interpellatus deſupèr, reſpondit: Veteres approbamus, vt tenemur, Imperij noſtri conſuetudines: quocircà maior, an minor, æquo nobis diſcrimine eſt. Intelligẽs archiepiſcopus, ſurrexit: Quandò, inquiens, sereniſsima maieſtas, ità ſe voluntas veſtra præbet, cedo abbati archiepiſcopus, monacho princeps elector: ſed bona venia veſtra, cœtũ dimitto: & hæc dicens, abſceſsit. Sequutus eſt illum comes Palatinus Rheni frater Imperatoris, & comes de Naſſow, dicentes: Sereniſsime Imperator, permiſſa venia, dominum ſequimur exeuntẽ, cuius beneficia recognoſcimus. Comiti de Naſſow, ꝙ ille & ab abbate beneficium teneret, dixit Ludouicus Thuringiæ princeps: Pulchrè hodiè reſpondes beneficio & ſublimiter promereris, qui deſerto vero domino, alium ſectaris. Cui ille, Beneficiũ quod teneo, iuſtis ſuo loco promerebor obſequijs, hodiè ſequor quem in hunc cœtum inter alios deduxi, æquè dominum feudi quod teneo. Idem fecit dux Brabantiæ. Tot vacuatis ſedibus turbatur rex Henricus, etiam in collum appendens archiepiſcopi, quàm ſanctè rogat, nè feſtũ diem à mœrore auſpicetur, néve turbationem excitet in tanto principum conuentu: maneat in conſeſſu, neu cõmittat, vt diem ſuæ coronationis tantis iræ tenebris obnubilet. Tũ Imperator & ipſe interponit: Quãdoquidem, inquit,

vnum

vnum te adeò verbum conturbat, vellem me temperâſſe ſermone, quanuìs nihil præter Imperij dignitatem eloquutum agnoſcam: Sed vide, nè doloris minimi curatione, ingens corpori vulnus infligas: Quid enim ſit ſcindere tantum conuentum, pro tua prudentia non ignoras. Tum excandeſcens archiepiſcopus: Pulchrè, inquit, hodiè remunerabat Cæſarea maieſtas diuturna huius capitis obſequia, quæ ſequutus impleui: pro qua in caſtris incanui, Italiam fatigaui, Lombardiam oppugnaui, Brunſwico ſudorem cum ſanguine fudi: Hæc magna merces mea, vt in conuentu principum confundar propter abbatem: qui niſi occultam Cæſarei culminis intelligentiam foueret, ab hac iniuria meritò temperaret. Quod ſi & Cæſar, & rex, manere me vultis, eccè pareo, reponantur noſtræ ſedes vt fuêre: ſi noſtram abbas turbauerit, aſſcendat in cælum, ponat ſuam in aquilonem, & ſimilis ſit altiſſimo. Præſentiens autem abbatis archiepiſcopus arrogantiam, quatuor armatorum millibus & ſupra, venit in cœtum: arma proculdubiò etiam in eccleſia exeruiſſent, ſi in longum durâſſet contentio. Tum Imperator: Quandoquidem, inquit, à te, archiepiſcope, inſimulamur de occulta cum abbate huius rei machinatione, parati ſumus iuſiurandum præſtare, nos eius culpæ non eſſe affines. Et cùm iurare paratus videretur, exceperat archiepiſcopus: Verba, inquit, Cæſareæ maieſtatis mihi pro iuramento ſunt. Conuerſus indè in abbatem Imperator, quòd & ille principes haberet non paucos, pro illo, ſi ad arma veniretur, pugnaturos, dixit: Hodiè, nè maior nobis turba hunc diem feſtum obſcuret, ſine iuris tui præiudicio adhibenda eſt tibi, pater, breuis moræ patientia. Abbas cum rubore locum tenuit inferiorem: & coronatus eſt rex Henricus cum regina. Erat

 autem

autem annus octuageſimuſquartus poſt mille centũ. Væ tibi ſuperbia, quæ in cælis nata, cum authore tuo ad inferna demergeris ſemper excrucianda.

CAPVT XLVII.

IMperator in Italiam contendit anno proximo, & exierat Vrbe Roma Lucius Papa, vt obuiàm ei proficiſceretur, tractaturus cum illo Chriſtianæ reipublicæ negocia, quæ in Aſia nimiùm cœperunt labefactari. Veronæ conuenerant duo Chriſtianiſmi columina: Concurrerat ingens eccleſiaſticorum multitudo, reconciliationem depoſcens ſedis apoſtolicæ, quòd in ſchiſmate Imperatorem ſequuti, ab antipapis eſſent ordinati & inſtituti. Interuenit pro his Fridericus Imperator, vt in gratiam ſumerentur. Annuit perbenignè pontifex. Sed cùm poſtera die manus illis eſſent imponendæ ſingulis, immutatum erat conſilium, quòd diceret, in concilio Venetiano decreta, non poſſe niſi alio concilio irritari. Promiſit autem de proximo alium à ſe euocandum cœtum, in quo ſuper his cõſtitueretur. Auditæ ſunt Germanorum minæ pro ſua conſuetudine: ſed nihil ea re moti ſunt cardinales. Credebatur autem ea conſilij mutatio à Conrado Mogũtino & Wormatienſi põtificibus prodijſſe. Indè cœpit Imperator tractare cũ pontifice ſuper patrimonio potentis per Italiam dominæ Mathildis: quæ ſub Henricis Imperatoribus, patre, & filio, multa faciebat pro eccleſia: & iam rebus humanis excedens, multa reliquerat eidem eccleſiæ poſſidenda, quæ Imperator ad ius Imperij deuocabat. Erat autem, vt diximus, marchionis Saxoniæ filia: Sed ex ratione temporum diù ante hanc ætatẽ emigrâſſe cõuincitur, niſi geminas fuiſſe, & alterã poſt alterã, in Italia floruiſſe, quis contendat. Diù tum cauſa inter ſacerdotium & regnum ventilata, nihil

hil concludi potuit, & ſine fine diſceßère. Superuenit tamen noua diſſenſionis materia de eccleſia Treuerenſi vacante: ad quam canonicè à ſaniori parte electus Volmarus, ab Rodolpho, quem minor pars elegit, moleſtiā paſſus, ſedem appellauit apoſtolicam, & peruenit ad Lucium pontificem. Rodolphus autem ſe contulit ad Imperatorem, qui facilè inueſtiuit de rebus eccleſiæ ad ſe confugientem. Volmarus inanis permanens, ſequutus eſt ſedem apoſtolicā. Vrgebat tamē inſtantia eius pontificem, vt Rodolphū ad iudicium de iuſtitia reſponſurum euocaret. Noluit Imperator vt in contumacia perſiſteret: ſed mißis cum eo quatuor viris vtriuſq; iuris peritißimis, vt legiſtæ pro Imperatore & eius iuribus allegarent, decretiſtæ autem electionis canonicæ ius defenſitarent. Allegata ſunt plurima in omnem partem. Sed ea fuit pertinacia, vt nullo fine facto Rodolphus ad Imperatorem rediret: timebaturq; eccleſia in peßimum ſchiſma, vt olim, relapſura: quod malum, qui propius nouerunt, magis horruerunt. Henricus interim rex Confluentiæ canonicos, qui Volmaro inhærerent, malè per adoleſcentiæ feruorem affecit: Quo audito, Papa confirmando Volmaro erat propenſior: Sed detinebant eum crebræ inter ſe & Cæſarem legationes, cùm ex ore regis non ſemèl audiretur, ſi Volmarus ſublimaretur, omnem inter principes concordiam in peßimum facinus euaſuram: Ea res pontificem continuit. Interìm Imperator apud Papam oratoribus mißis inſtitit, vt filius eius Henricus, ipſo ſuperſtite, Imperij corona donaretur: pontifice renitente, quòd indecorum videretur, non ab illo depoſitā Imperij infulam alteri conferre, quaſi in vno corpore monſtruoſo gemina capita figerentur: quieuitq; ea ſuper re Imperator.

CAPVT

CAPVT XLVIII.

QVo etiam tempore ſimultas inceßit regi Henrico atq; archiepiſcopo Colonienſi Philippo: Nam mercatores quoſdam de Duiſborg diœceſim tranſeuntes, rebus fecit nudari, quòd vectigalia et ſolita iura nō perſoluiſſent: Nudati, querimoniā apud regem adoleſcentiorem deponunt: Ille, miſſo nuncio, iubebat ſua reddi ſpoliatis. Archiepiſcopus legitimas cauſas prætendens, non paruit: Iterùm miſſus nuncius redibat inanis: Tertiò ſub obtentu gratiæ præcepit adempta reſtitui. Tum archiepiſcopus malè temperans iram, profudit hoc verbum: Neminem poſſe duobus ſeruire dominis, & ideò malè duos regnare. Ea cùm regi referrentur, indignatus, curiam ſuper ea re indixit archiepiſcopo: Non venit: Indixit alteram, nec in eam venit: Cumq; tertiam Moguntiæ collocaret, amicorum conſilio non eam contempſit: ſed magna ſuorum manu, vt à vi tutus eſſet, acceßit. Quo tempore rex diſsimulanter nobiles qui cum archiepiſcopo venerant, ſingulatìm euocauit, & compoſitis pro rei qualitate verbis hortatur, vt Romano Imperio præſtent ſacramenta. Illi negare non auſi, præſtiterunt. Archiepiſcopus hæc audiens, rei exitum præſumebat in caput ſpectare ſuum: Ideò ſubmißis amicis, regi reconciliatur, iurans quàm ſanctè verbum indignationis primo feruore animi elapſum, non certo conſilio prolatum. Suſpectum indè tenuêre, archiepiſcopum malè eſſe affectum Imperio, quòd nupèr in Angliam, vbi tum erat Henricus Leo, nauigâſſet. Indè quoquè ſe purgans, cùm regi ſummam pecuniæ muneris loco donaret, reconciliatus abibat. Ex illo autem tempore à familiaritate Imperatoris & filij eius elongabat: plurimùm dolens, quòd tanta deuotione, cum tanto animæ ſuæ periculo terre-

terreno ſeruîſſet Imperio: & cœpit Coloniam vallo maximo & turribus firmiſsimis communire: Quam rem Imperator, vbi comperit, iuſsit diligentiùs obſeruari, quaſi noua quædam molientem.

CAPVT XLIX.

ADdolphus comes Holſatiæ, cùm per hæc tempora abſentis in Anglia Henrici Holſatiam quietus teneret, Thietmarſiam quoquè occupauit, diſsimulante Sifrido archiepiſcopo. Sed cùm ſecundus Hartwicus, qui Sifrido ſucceſsit, ad rerum gubernacula perueniſſet, cœpit inſtantiùs iura eccleſiæ ſuæ recuperare. Cumq́ Adolphus comitatum Stadenſem atque Thietmarſiæ teneret, cauſamq́ ſuam non ſatis in iure aduersùs eccleſiam tueretur, Thietmarſiam eccleſiæ reddidit: ſed ab archiepiſcopo ducentos modios auenæ in beneficio recepit. Erat tum annus octuageſimusſextus, cùm Henricus Leo quondam dux Saxoniæ reuerſus in Saxoniam, Brunſwico quietus conſedit, iam decurſis annis illi ad exilium præfinitis. Agebat apud Imperatorem crebris nuncijs, vt ad iura ſua reſtitueretur: nam patrimonium eius à multis diſtractum occupabatur. Imperator literis & nuncijs benè illum ſperare iubebat: ſed tamen varijs impeditus caſibus, ſpem differebat in longum: Nam quicquid Imperatori rebellionis ſuccreuerat, vel à ſummo pontifice, vel ab archiepiſcopo Colonienſi, vel à rege Danorum Kanuto, id Henrici molitionibus inſcribebat. Cùm verò audiſſet Henricus Hartwicum, quondàm notarium ſuum ac ſcribam, ad archiepiſcopatum perueniſſe Bremenſem, gratulatus illi, rogabat, vt in quencunque ſibi placitum locum illi ad colloquium occurreret: quod ille, non ſatis memor priſtinæ amborum fortunæ, ſuperbiùs contemnebat, non, quid olìm vterque fuerit, recordatus.

datus. Sed præſenti rerum ſtatu cuncta metitur, nō ſatis prudenter. Intereà rex Henricus, Friderici Imperatoris filius, deſponſam ſibi duxit in Italia vxorem Conſtantiam monialem, ſolā ſtirpem Normannorum, quæ regnis vtriuſq; Siciliæ ſuccederet: Celebrataq; ſunt nuptiæ in confinio Papienſium ac Mantuanorū: quas ad magnificentiam regalem inſtruens, euocauit principes ac nobiles, non modò ex Italia, ſed abuſq; vltima Germania, ſingulari & exquiſita vtens inſtantia apud Philippum Colonienſem archiepiſcopum, vt veteris infuſcationis notam aboleret. Motus ille ſingulari regis diligentia, ad iter omnia inſtruit, & procedit cum magno comitatu. Sequutus illum magnis itineribus nuncius à Conrado Moguntino, verbis domini ſui quàm diligentiſſimè monuit, vt ſibi proſpiceret, nunquàm, ſi procederet, Coloniam reuiſurus. Id dolóne, an ex animo fecerit, incertum. Secum tamen reputans Colonienſis periculum ſuum, non contempſit monitorem: ſed ſimulata aduerſa valetudine, iter vertit, mittens qui abſentiam illius excuſarent, vndè excreuit in eum ſuſpicio.

CAPVT L.

VRbanus tum ſuccedens Lucio pontifici, ortas inter eccleſiam & Imperium ſimultates cœpit agitare ſuper patrimonio dominæ Mathildis, ſuper inueſtitura pontificum, quodq; exuuias tolleret Cæſar epiſcoporum morientiū, vndè eccleſiæ miſerabiliter nudarentur: obiecitq; quòd abbatiſſas cum conuentibus ſuis malè haberet, verſis ſacræ virginitatis ſtipendijs in vſus militiæ. Hæc animoſus pontifex, magni nihilominùs animi Imperatori cœpit obiectare. Sed Imperator, etſi non libenter, patienter tamen audiebat, quia conſecrationem ad Imperium filij regis depoſcebat: cùm in eam rem

pontifex idem quod prædeceſſor obtenderat, non poſſe coronari filium, quandiù coronam non poneret pater. Inter hæc ſummus pontifex Volmarum eccleſiæ Treuerenſi præfecit: Quod audiens Imperator, indignationem expuit, manifeſtè prætendens quod diù abſconderat. Indè renouata ſunt vulnera veteris mali. Henricus rex auxerat diſsidium inter cardines orbis. Nam dum inter Papam & parentem exiſſet diſsidium in palàm, quendam Italiæ epiſcopum in conſpectu ſuo agentem, interrogauit, à quo ſui epiſcopatûs conſecrationem teneret. Ille reſpondit, à ſummo pontifice: A quo deindè inueſtituram: itidèm ait ille, à pontifice. Stomachatus rex, iterùm rogat. Tum epiſcopus: Nihil, inquit, prædiorũ ab regno vel Imperio teneo, neq; miniſteriales curtes, neq; regias dominationes. Viſa eſt regi durior reſponſio, & annuens militibus, permiſit epiſcopũ (indignũ facinus, & ab Decianis tẽporibus inauditũ) luto volutari. Interìm ſchiſma renaſcitur, nõ in eccleſia, ſed inter ſacerdotiũ & regnũ. Philippus Coloniẽſis, Cõradus Moguntinus, & Volmarus Treuerẽſis rem indigniſsimã rati, ꝙ omniũ pontificũ mobilia poſt mortẽ confiſcarẽtur ab Imperatore, duodecim illis epiſcopi ſubſcripsère: Inter quos Bertoldus Metenſis, quem olim electũ Bremenſem Papa reiecit, nec conſecrari, nec confirmari paſſus, quod in Metropoli noſtra diximus: Sed quod ibi nõ contigimus: contemptus & proiectus à pontifice Bertoldus, vir alioquì põtificatu dignus, ad Imperatorem ſe contulit: ille venientem pro ſua eruditione dignanter excipit, conſolatúrque, & apud ſe honorificè habitum, prouexit ad eccleſiam Metenſem: arbitratus illum pro tanti memoria beneficij ſibi futurum obnoxium. Sed cùm Bertoldus, Imperatorem quàm Deum offendere mâlens, archie-

archiepiſcopis inhæſit, auerſatus Cæſarem, indignatus Fridericus illum expulit de ſede ſua: Pulſus, Coloniam ſe contulit, & Philippus ei præbendam ab Apoſtolos permiſit. Interim Metenſis ſedes vacua remanſit. Eadem turbatio Treuerenſem agebat. Nam Imperator Rodolphum ſuum aduersus Volmarum conſecratum & confirmatum defendit, & exulare in ſua diœceſi cogebat legitimum pontificem.

CAPVT LI.

IMperator irarum plenus tū de Italia redibat: omnes Alpium vias obſtruens, nè quis ex Germania Romam petat: Explorare deindè voluit quid ſentiret Philippus Colonienſis, quem dudùm ſuſpexit de rebellione: Euocatum ergò ſolus ſolum verbis aggreditur: Quæ ex longo, inquit, tempore nobis inceſſit familiaritas, Philippe, te coràm iubet exponere iniurias Romani pontificis in noſtrum Imperium: Vides quomodò Treuerenſi eccleſiæ, quem voluit, tentat intrudere: Imperij iura in Italia non deſinit vendicare. Proindè æquum eſt, me quoq; ad ea contuenda conſurgere: De te autem, quam ſim in controuerſia tali ſpem habiturus, expoſco. Iam autem archiepiſcopus ille à ſummo pontifice legationis amplificationem accepit: vt quoniam aditus ad Vrbem nemini pateret, nè ſine ſolatio iuſtitiæ aut papalis gratiæ manerent eccleſiæ, permiſit papa Philippo rerum per Germaniam diſpenſationem: Id ſciens Imperator, animum tamen eius pertentauit. Cui Philippus: Arbitror tibi, Imperator, ex longo tempore multis in rebus fidem eſſe meam exploratam, quòd iuſtitiæ tuæ nec defuerim vnquàm, nec ſim aliquandò defuturus: Vnum eſt quod pontifices nos grauat, confiſcatio rerum à morientibus epiſcopis, quæ vna res eccleſias nudat, & quod epiſcopatum

tum ingredientes intolerabiliter premit: hoc vno ſublato, non habemus, quo Romano Imperio non fidiſsimi ſemper perſeueremus. Ad quem Imperator: Olim, inquit, Romani Imperatores de eccleſijs vacantibus omnem habuêre ſolicitudinem, & inuenti ſunt illo tempore longè quàm noſtris ſeculis epiſcopatu in ſuis ſedibus digniores: Tunc enim principes longè lateq́; proſpicientes, ex omni Imperio legaliores vbiquè viros præfecerunt: nunc liberam vocatis electionem, quandò ſuis quiſque ſtudijs, affectibus, illum electione conatur erigore, quem ſua maximè libido depoſcit, non quem ſua merita prouehunt: Sed quoniam hoc ius placuit Maioribus noſtris, eccleſijs remittere, paruulas reliquias iuris inuentas, poſteris relinquemus, nec patiemur minui. Ea cùm archiepiſcopus duriore fronte exciperet, ſentiẽs Imperator auerſum eius à ſe animum: Quandoquidem, inquit, Papæ magìs quàm Imperio ſubſeruis, nihil opùs eſt te in cœtu, quem indiximus Imperij pontificibus in Geilenhuſen, adeſſe. Ille pro magno accepit remiſsionem, & ab Imperatore, non ſatìs Imperialis, abſceſsit.

CAPVT LII.

Cvm autem ventum eſſet in cœtum Imperij, vbì pontifices ac principes multi ſeculares confluxêre, exurgens Imperator, in medium protulit: Compertum eſſe vobis arbitror, patres ac principes, quo ſit in nos animo ſummus pontifex: nec intelligimus, quibus in eũ demeritis ea patiamur quæ facit, etiam maiora comminatus: Nos facilè inducimur, vt ſanctum illum patrem noſtrum agnoſcamus, debitumq́; ſummo pontifici impẽdamus honorẽ, ſi modò nos in noſtro gradu viciſsim agnoſcat: Qui ſi pergat Imperij noſtri iura minuere, confidimus veſtro conſilio & auxilio violentiæ illius

contrà ituros. Quòd ad vos pertinet pontifices, arbitratur indignũ, decimas quæ altaribus & perſonis eccleſiæ dedicatæ noſcũtur, à laicis obtineri: nec vult intelligere, olìm eccleſias varijs afflictionibus laborantes, à laicis perſonis defenſas, tũ in beneficiũ remunerationis, quas abũdè tenuerant decimas, in parte dimiſſas: Et quomodò indignum iudicabitur, ſi quis eccleſiæ militans, eccleſiæ ſtipendijs foueatur? Illud quoq; nobis velut malefactũ opponit, ꝙ vel iubeamus vel ſinamus in rebus eccleſiæ præfecturas eſſe militares, vt laica manu eccleſiarum prædia defenſentur: Et quæ iniuria eſt, ſi quieſcẽtibus eccleſiarum prælatis & ad ſola diuina miniſteria intentis, milites excant, eorum quieti conſulturi, præfecturis gubernantes ſubiectũ eccleſijs populũ, vt pateant ad æqua omnia ſuperioribus? Et quoniã his maximè in rebus inter regnum & eccleſiã controuerſia eſt, veſtrã patres deſupèr ſententiã expectamus: vt ſi res, vt appáret, in maiorem excreuerit perplexitatem, quid de vobis ſentire, quid've expectare debeamus? Tũ Conradus Moguntinus archiepiſcopus in Imperij cœtu primus, omnium vice loquutus eſt in hanc ſententiam: Grauem quidẽ & omniũ mentibus oneroſam rem in medium affert Cæſarea maieſtas, & quæ nulla in perniciem eccleſiarum poßit maior formidari: Sed quoniam principibus vtriuſq; Chriſtianiſmi ſubiectionẽ, & Cæſari quæ Cæſaris, & Deo quæ Dei ſunt, reddere ſumus debitores, nec Imperio detrahere, nec eccleſiarum iura minuere noſtræ vicis fuerit: proindè ſinat Imperialis celſitudo literis agere apud ſummum pontificem, ſi fortè ſublata de medio omni controuerſia, optata cunctis pax reuertatur: Scribantur ad ſummum pontificem ex ſententia Imperatoris literæ nomine pontificum, quibus ſinguli in concilio præſentes imprime-

primere bullam iubeantur. Factum eſt, vt ille cenſuit. Tales verò literæ cùm reddita eſſent Papæ Vrbano, miratur primùm, quid, cùm cauſam ille ſuſceperit Epiſcoporum, illi tam facilè à ſententia deciderint, Imperatori inclinantes: Sed intelligens id quod erat, præſente Imperatore, non quod ſenſerant, liberè ſcripſiſſe pontifices, parùm ille motus literis eiuſcemodi, interìm Veronam contendit, Imperatorem euocans ad audiendam eccleſiæ ſententiam: Habebat in animo excommunicationis in eum diſtringere mucronem: Quod vbì intellexêre Veronenſes, Papam circunſiſtunt, orantes, vt ab iniuria illa Imperatoris in ſua temperet ciuitate, non ſe, qui Imperio fidem ſeruarent, laturos, vt ea afficiatur in illa vrbe nota. Motus Papa, ſententiam diſtulit: Sed priuſquàm locum, quem ad eam rem deſtinauit, attigit, rebus exceßit humanis. Ità tum Imperator exors manebat comminatæ excommunicationis.

CAPVT LIII.

ADolphus interìm tertius Holſatiæ comes, ad oſtium Trauenæ præſidium reformauit, quod Dani, cùm rex Imperatorem inuiſeret, deiecêre, introrsùs ad terram firmans, cùm priùs ipſis in aquis conſiſteret. Ab exeuntibus verò & intrantibus vectigalia expetiuit: recuſantes autem ciues, ſe comiti oppoſuêre. Aliquandò res verbis tractari cœpta, ſi ad concordiam poſſet perueniri: Cùm prætenderet comes, nihil minus, aliquid etiam amplius iuris, quàm Henrico duci, cui perſoluiſſent vectigalia, deberi, quòd Imperiali dono, & paterno nihilominùs iure ciuitatem ipſe teneret: Ciues replicârunt, duci tantùm ad tempus fuiſſe permiſſum teloneum, ſe nunc factos Imperiali dono liberos: ſatìs eſſe comiti, quòd intra vrbem nonnulla iura

poſſideret. Hac verborum viciſſitudine res in maiorem peruenit acerbitatem, cùm neuter à ſuo rigore diſcederet: comes depoſceret, ciues vectigal pernegarent. Deturbauit indè comes paſcuis, nemoribus, agris ciues, quòd ſui iuris omnia faceret. Cepit, tenuitq́; quoſdam ex ciuibus in Todeſlo vel Hamburgo: Defertur querimonia ad Imperatorem: Ille euocatis partibus, componit inter eas controuerſiam in hunc modum: vt ciues comiti pro redimendo teloneo perſoluant trecentas argenti marchas, proq́; paſcuis & vſu fluminis à mari in Todeſlo, ducentas argenti marchas: Eaq́; Imperator datis deſupèr literis communiuit, nè quis in perpetuum eam concordiam poſſit conuellere. Inceſſit per ea tempora inter Imperatorem & regem Daniæ Kanutum noua controuerſia ſuper dote germanæ regis, quæ iam apud Imperatorem manens, vni filiorum eius erat deſpõſata, necdùm toro iuncta. Sed rex Daniæ non ſatìs æquo ferebat animo, dotis ante peractas nuptias expetitionem. Qua de re, cùm ex aliis quoq; cauſis obliquo eſſet in Imperatorem animo, dotem iam nunc dare recuſauit. Imperator hoc intelligens, ſororem illi ſuam quo illam accepit apparatu remiſit: Quod Kanutus grauiter ferens, manifeſtas deindè inimicitias aduersùs Imperatorem cœpit exercere, ità vt omnem terram Wagriorum, Holſatorum, Stormariorum, Polaborum, vſque ad Albim ſui eſſe iuris diceret, eamq́; repetere contenderet, perq́; Wandalos, quos ſibi adſtrinxit, crebris incurſionibus vaſtauit. Eiſdem de cauſis mater regis, quæ Ludouico prouinciali Thuringiæ poſt regem Waldemarum nupta erat, repudiata, & ad terram natiuitatis ſuæ ſine honore reuerſa, conqueſta eſt de multis in ſe mariti iniuriis: Vndè rex magìs ac magìs inſtimulatus, iuſtam ſe in Teutonicos

belli cauſam habere arbitratur. Sed cùm Thietmarſia archiepiſcopo Bremenſi Hartwico ſecundo, qui nupèr illam ab Adolpho certis pactionibus recepit, non ſatis paréret, archiepiſcopus magno inſtructus exercitu, terram ingreditur: & peracta multa frugum atque domorum conculcatione, ad deditionem populum infrenem coegit. Illi autem infinitam pecuniam expromittentes, libertatem ſuam ære redemerunt. Cumq́ archiepiſcopus reducto exercitu, rem benè pacatam arbitraretur, magna indè eccleſiæ ſuæ incidit calamitas. Nam cùm Adolphus de Holſatia atq́ Scowenborg comes, & item de Oldenborg, cum multis alijs nobilibus, militiæ ſtipendium ex archiepiſcopo depoſcerent, nec haberet ille quod redderet, omnibus iam in eam expeditionem impenſis, nec Thietmarſi expromiſſam ſummam perſoluerent, cogitur à miniſterialibus ſuis redditus epiſcopales per triennium abiurare: vt ex illis æra ſoluantur aliena. Ille verò de cathedratico & eccleſiarum conſecrationibus tenuiter victitabat. Thietmarſi cùm promiſſam pecuniam exoluere nec poſſent, nec vellent, ad Waldemarum Sleſwici epiſcopum ſe contulerunt, æquè ſancto Petro, vt aſſerebant, ſeruituri, qui & Sleſwico, & Bremæ præſidet patronus, perindè Danicæ coronæ iuncti. Erat hic epiſcopus filius Kanuti regis, quem Zueno rex, vt in Dania diximus, in conuiuio oppreſſit, Waldemaro, qui pòſt regnauit, grauiter tũ vulnerato. Dati à Thietmarſis epiſcopo obſides, vt certa fide permanerent: & iuncti ſunt regno Daniæ vſque ad diem pugnæ in Bornehouede, cùm transfugerent denuò ad comitem.

SAXONIAE LIBER SEPTIMVS.

CAPVT PRIMVM.

INtereà, cùm triſtis rumor de capta rurùs Hieroſolyma, & declinatione rerum Aſiaticarum, Germaniam & omnes Chriſtianas prouincias repleuiſſet, Imperator conuocans Moguntiam Imperij cœtum, ſe crucis charactere inſigniuit, & cum eo Fridericus filius eius dux Sueuiæ: multi archiepiſcopi, plures epiſcopi, dux Bohemiæ, dux Auſtriæ, & ſine numero nobiles & magnates, ità vt computarentur in exercitu Imperatoris ſexcenta millia pugnatorum. Crucis autem legatus à Papa Clemente erat Henricus cardinalis epiſcopus Albanenſis. Erat autem annus octuageſimuſnonus poſt mille ac centum. Priuſquàm tamen Imperator abiret, res in Germania pacare contendit: euocato Henrico Leone, qui iampridèm expleto peregrinationis in Angliã tempore, redibat Brunſwicum. Ibi enim locum inuenerat, ſinente Imperatore, quòd eſſet peculium eius, à matre, Lotharij Imperatoris filia, proueniẽs. Euocatus ab Imperatore, nõ contempſit iuſsionẽ. Euocatur & Bernhardus iã titulũ Saxoniæ præferens, qui cũ illo de poſſeſsione Saxoniæ luctaretur: pacẽ inter eos q̃buſdã cõditionibus reformare tẽtauit: data Henrico triũ optione, vt aut parte rerũ contẽtus conquieſceret, aut in expeditiõnẽ cum Imperatore, non ſuis, ſed

ſed Imperatoris ſumptibus iret, aut omninò ad illius reditum conquieſceret. Henricus praelegit omninò ſe continere ad tēpus, quàm vel ire quò nollet, vel honore priſtino vlla de parte priuari pateretur. Igitur cū infinita illa multitudine mouēs Imperator, multos praeire, multos ſequi iuſſos, alios etiam diuerſo itinere gradientes, conſtituto iuſſit conuenire loco. Inerant pro multitudine mortalium in agmine incommoda multa. Transijt Imperator per Auſtriā in Vngariā, indè in Bulgariā: Apud Conſtantinopolim haeſitatum pro diffidentia Graecorum: Nam quos Imperator praemiſerat, epiſcopum Monaſterienſem & comitē de Naſſow, Graeculus rex diù detinuit captos, donèc malis vaſtationum incommodis coactus remitteret, daretq́ tranſitum incolumem, praebēs etiam nauigia ad traiectum. Sed aliquot deindè maioribus incommodis ex commeatuum defectibus perpeſſis, hoſtem habuêre in conſpectu: Nam Turcia magna, hoc eſt, Aſia minore, conſtiterunt: Pugnatum eſt ad profligationem Turcorum. Indè peruentum eſt in Armeniam, vbi collocatis ad amnem caſtris, Imperator meridianos aeſtus aqua refrigerio lenire cogitans, inexploratò ingreditur, infelicemq́ inuenit exitum, & tanto principe nimìs indignum: Nam dum amnem non latum, ſed inter montes verticoſum contemnit, nec ſatìs exploratum ingreditur, arbitratus natando facilè in alteram ripam peruenire, vi fluminis abripitur: & priuſquàm poſſit ſubueniri, oculis omnium aufertur in profundum: Stabat mœſtus in ripa exercitus, & quid facerent neſcientes, ſtupeſiunt inexpectato magni principis caſu. Alij memorant, ab aeſtu diei & laboris cùm arma poſuiſſet & veſtes, amnem in ſuperficie à ſole tepidum, ſed in imo frigidiſſimum, cùm tetigiſſet Imperator, obriguiſſe

ſubita mutatione membra: & quod Alexandro ferunt obtigiſſe, penè emortuum in manibus Imperatorē: Tum verò ſubitò aquis extractum, paulùm reſpirâſſe, dicentem, Benedictus Deus qui me per aquam regenerauit, ſi per aquam me de mundo vocat, queri non poſſum: & paulò pòſt cùm æthera ſuſpexiſſet, fudiſſe ſpiritum. Hic erat finis Friderici Imperatoris, qui per annos vno minùs quinquaginta Romanum tenens Imperiū, multis laboribus ſeipſum ac regni principes, cum ſubditis implicuit. Sed tum filius Fridericus, vt poterat, mœſtum conſolatus exercitum, curam excepit ductandi, perueniens cum agmine tanto in terram ſanctam. Illius autem expeditionis exitum non proſequor: quòd recenti opere Sebaſtiani Brant, omnis illa terræ ſanctæ iactatio eleganter explicata eſt: contentus in præſentia Saxonicarum, & quæ illis hærent, rerum commemoratione. Huius tamen Friderici res paulò latiùs ſum exequutus, quòd non eadem rerum fide per Italos recenſentur, quæ ab illis, qui rebus interfuêre geſtis.

CAPVT II.

DVm autem Fridericus Imperator in expeditionem iret, cœperunt in Saxonia fieri commotiones non paruæ: Nam cùm Adolphus comes Holſatiæ Imperatorem in longinquam peregrinationem ſequeretur, Hartwicus Bremenſis archiepiſcopus, iam, vt diximus, in contemptu ſuorū agens, Henrico Leoni reddidit comitatum Stadenſem: vt Thietmarſos, qui ſe iam Danis coniunxerant, aliquandò eius conſilio & auxilio ad eccleſiæ iura reuocaret. Cúmque Henricus in Stadio moraretur, adiêre illum primores Holſatiæ, illi gratulantes de reditu: Ille loquutus familiariter eiſdem, magna illos ſpe erexit, ſi operam impénderent,

ſe in

ſe in Holſatiam reducere. Mouebat illos magna olim principis fortuna, pérque illum magnos ſe futuros ſperantes, dedita opera Hamburgo, Itzeho, Plone, eiectis his quos cuſtodes comes præfecerat, duci aperuerunt. Adolphus autem de Daſle, qui pro affine ſuo terram regebat abſentis, & mater Adolphi cum coniuge Lubicam pro ſua ſecuritate ſunt ingreſsi. Henricus Leo, cùm ſe illi denuò fortuna aperiret, & iam tenuerit Holſatiam, indè arma quãta potuit maxima contraxit. Acceſſerunt illi Bernhardus de Raceburgo, Bernhardus de Zwelpe, Helmoldus de Zwerino comites, & alij amici eius: Inter quos crediderim generi ſui Kanuti regis Danorum arma non defuiſſe. Primam aggreditur Bardewici vrbẽ recuperare: Sed pertinaciùs illis repugnantibus: nam inerat validum præſidium, quod vrbem pro Bernhardo ducem tueretur: creuit obſidionis labor, & interuenêre pugnantium inuicèm, vt fit, contumelijs plena verba, & facta, vt ferunt probroſa, pro alterno contemptu: Quæ res ducem exaſperauit. Indéque factũ eſt, vt dum fortiùs oppugnaretur quàm defenderetur, vrbs ipſa die apoſtolorum Simonis & Iudæ caperetur, anno octogeſimooctauo poſt mille centum, & direptioni militum permittitur: Sæuit gladius: Qui ſupererant cædi, capiuntur milites atq; ciues: Poſt gladium ignis hoſticus deſæuit, ità vt ex illo die non reſurgeret vrbs ſemèl euerſa: illa illa præclara, & quæ memoriam antiquiſsimam fertur habuiſſe: Saxa & lapides indè deuehũtur, viciniſq; vrbibus incrementum præbuerũt. Nam cùm à mari Lubica, ad auſtrum Luneburgum increſcerent, Hamburgum quoquè nonnihil indè ſenſit incrementi, cùm interim Bardewicum euaneſceret: Bardorum olim dixêre vicum. Ego fundatorẽ eius Bardonem veteri Saxonum

nomine arbitror appellatū: indè nomen remanſiſſe Bardewico, quomodò ex Brunone Brunſwico. Nam Bardos non vnam quandam gentem, ſed generaliter omnem indiſciplinatum & barbarum vocant populum. Prima ergò expeditione proſperatus in euerſione huius vrbis, conuertit agmen ad Lubicam, illam quoquè oppugnaturus, & ſi pertinacia mereretur, etiā euerſurus. Ciues autem euentum Bardewici veriti, mittunt obuiàm duci, qui cum illo paciſcantur: ciuitatē manibus eius permittant, ſi modò Adolphus de Daſle cum vxore & matre peregrinantis Adolphi, rebus omnibus ſuis ſaluis, exire ſinantur. Probauit Leo pactum, & recepta ciuitate, mouit in Louenborg, arcem ducis Bernhardi, inſtauratam poſt primam expugnationem Adolphi, & cæterorū, vt diximus, comitum: iamnunc Bernhardi ducis dominio ſubiectam, & magna inſtantia per menſem oppugnatam, deditam accepit: Pacti tamen qui inerant, vt cum armis & rebus ſalui abirent. Iam omnis Holſatia erat in manu Henrici, præter arcem Zegeberge, quā fideles Adolphi aſſeruabāt: Eam iuſſit oppugnari per Walterum de Blandenſile copiarum præfectum, iunctis Holſatis: qui vnà cum illo arcis fecêre obſidionem: ſed non ex animo: pœnitebat iam eos tranſitionis, malueruntq́ comitē ſequi, quàm Hēricum Leonem. Eggo Stuer vir potens, & qui Adolphi partes tueretur, obſidentibus ſuperuenit, & magno impetu in illos fertur: Turbauit facilè quietos: Inſectatur fugientes trepidos, & inter alios Walterum hoſtium ductorem cepit. Captus autem, arcem cœpit inſidere, quam venit oppugnare: nec quieſcebat Adolphus de Daſle, quin expedita ſuorū manu Lubicā, & omnia quæ Henrico parebant, infeſtaret. Hēricus autem adſpirante vêre, validam ſuorum manū miſit in hoſtes: Præ-

erant

erant copijs eius Bernhardus de Raceburgo, Helmoldus de Zwerino, comites, & Iordanus dapifer: qui egreſsi Lubicam, non longè à Trauena obuios hoſtes habuêre: Ibì collata manu fortiter pugnatur: Sed Adolphi fortuna præualuit: Captus Helmoldus, captus Iordanus, Bernhardus vix fuga elabitur: Multi prætereà in flumine merſi periêrunt: Captiui in arcem Zegeberge pertrahuntur: ſed non longè pòſt, ingenti pecunia perſoluta, laxantur: Dapifer, quòd locupletiſsimus eſſet, ſexcentas: Helmoldus comes trecentas argenti marchas perſoluentes, in ſua dimittuntur.

CAPVT III.

REx interìm Hēricus Friderici Imperatoris filius, audito quòd Hēricus egreſſus in Saxonia tumultuaretur, præcipuè indignatus, quòd terram Adolphi comitis, qui cum patre ſuo ſanctam iniſſet expeditionem, accepiſſet, concitus mouit in Saxoniam: Brunſwicū oppugnare conatus, ſed per brumam retardatus, non profecit. Indè verò, cùm alia quoquè Henrici præſidia pertentâſſet, nec proficeret, conuerſo agmine redibat in Sueuiam: Hartwicum tamen archiepiſcopū, quòd malorum incenſor diceretur, iuſsit ſede ſua proturbari, accedente Bremenſium in eum accuſatione. Ille verò à facie eorum ſe contulit in Angliam: ibiq́ per annum commoratus, cùm rediret, Henrico Leoni ſe dedit tutādum. Henricus tamē Leo, interueniētibus Conrado Mogūtino & Philippo Colonienſi archiepiſcopis, ad gratiam regis contendit: indixitq́ illi rex curiam in Fulda: Quò cùm perueniſſet Leo, interuētu dictorū pontificū in has conditiones pacem accepit, vt Brunſwici muros quatuor in partibus deponeret, Adolpho Holſatiā ſuā redderet, arcē Louēborg dirueret, Lubicā ꝑ dimidia teneret, & alterā

Adolpho

Adolpho partẽ reſeruaret. Et vt firmata pax ſolida haberetur, filium Ludgerum Hẽricus daret regi obſidem: qui non poſt multos dies Auguſtæ vitam finiuit. Henricus autem maior natu filiorũ Leonis, regem comitatur in Italiam, vrbem Romam, & in Apuliam, quinquaginta ſtipatus militibus. Henricus tamen Leo ex pactis conditionibus nullam impleuit, ſperans præſentem regi filium facilè iram eius leniturum. Indè rex Romam petit conſecrandus, cùm interim mortuo Clementi Cæleſtinus ſurrogatur: qui, vt Imperatoris conſecratio minùs properaretur, ſuam ipſe diſtulit. Romani tamen exeuntes ad regem, hac vſi ſunt oratione: Si rex inuictiſsime Romanũ ſenatum agnoueris, Vrbem noſtram, immò tuam exornaueris ex antiquo debitis cultibus: Inſupèr ſi latrocinantes tuos ex Tuſculano retraxeris, apud pontificem agemus, vt omnia tua ex illo vota proſperentur. Ille mox præſidium Tuſculani abſtulit, & Romanos benè ſperare de ſe iuſsit, ſuper omnibus quæ ad decus & ornamentum Vrbis pertinerent: vrbis Romæ decora ad neminem magìs, quàm ad ſe, ſpectare. Romani, adito pontifice, cœperunt obtendere regis potentiam, omnia ſua in agris vaſtari, rapinis & incendijs patére: imminére Vrbi & ipſi pontifici, ni reſipiſceret, non vulgare periculum. Flexus pontifex, nihil diſtulit, quo minùs à Romanis cum ingenti honore introductũ regem ipſo ſacratiſsimo die Paſchæ cum regina Imperiali diademate donatos ex more conſecrauit. Intereà moritur Wilhelmus Siciliæ rex, Cõſtantiæ Imperatricis germanus. Tancredus autem quidam, cui moriens & theſauros & coronam Henrico Imperatori deferendos mandauit, ipſe ſibi regnum conatus eſt arripere. Sed iam Imperator Henricus copias ſuas adauctas Italorum armis perduxit

in

in Apuliam, vi accepturus, quod iure negabatur. Pontifex autem Tancredo fauere videbatur. Venit in montem Caſſium, & adorauit ad cineres diui Benedicti: In radice eius montis apud ſanctum Germanum, Henricus Leonis filius ſe retrahens, Romã repetiuit, & per aquas delapſus, vbi continentẽ attigit, concitus redibat ad patrem. Peruenit Imperator cum exercitu Neapolim, ibi occluſas portas & rebellionem primùm ſenſit: Munitiſſima ciuitas erat: Patebat maris aditus: Obſidio cõtemptui eſt habita: Acceſſère æſtus maligni, & aër noxius Italiæ multos fecit laborare. Mortuus eſt ibì Philippus Colonienſis archiepiſcopus, & in eccleſiam ſuã relatus: & Otto dux Bohemiæ periјt, in quibus erat robur exercitûs. Multi prætereà nobiles, & vulgus militũ ſine numero periêrunt. Imperator ipſe deſperabili cœpit morbo vexari, & remeans in Germaniam, rem tum ſinit inexpletam: Imperatrix in manus hoſtium peruenit: Sed tamen non diù pòſt cum honore remittitur. Iam Tancredo res proſperæ erãt: Nam quæ antè Henrico parebant, tum ſe illi permiſerunt.

CAPVT IIII.

ADolphus Holſatiæ & Scowenborg comes, in peregrinatione terræ ſanctæ poſitus, ex recentioribus aduenis cognouit apud Tyrum, terram ſuam ab Hẽrico Leone occupatam: & conſilio vſus prudentiorum, redibat in patriam. In Sueuia autem conueniens Imperatorem, ab illo conſolationem plurimam accepit, & munera pro donantis magnificentia retulit non parua. Contendens autem in Scowenborg, vidit omnes in Holſatiam ſibi aditus intercluſos: Nam Stadium, Louenborg, Boitzenborg, Henricus tenebat: Wandaliam Burewinus Henrici gener ſeruabat. Contulit ergò ſe ad Bern-

bardum

bardum & Ottonē marchionē fratrem eius. Erat autem annus circiter nonageſimuſſecundus. Hi Adolphū manu valida in Erteneborg perduxerūt: Quem in locū occurrens Adolphus de Daſle affinis eius, cum quātis potuit viribus, eum excepit: Aderant mater & coniunx, & lætum læti excepêre. Bernhardus quoq; iunior de Raceburgo, quem nupèr apoſtolica diſpenſatione Henricus à clericatu extractum, quòd patri vnicus eſſet, militia reddidit, exoſus Leonem, deſerensq; patrem, Adolpho ſe cōiunxit redeunti. Dux ergò Bernhardus, cùm reſtituiſſet Adolphum, ſimul cum fratre marchione redeūt in ſua: Commeatus tamen quos adduxerant, Adolpho relinquunt. Prima expeditione Adolphus Lubicā obſidione vallauit: hinc Adolphus, indè Bernhardus ſua caſtra ſunt metati, vterq; in ſua terra conſiſtens. Inerat vrbi Henrici Leonis præſidium: cui præfectus erat Luthardus de Bergen, vir impiger: Sed cùm aditus & exitus per flumē eſſet in vrbē, contempta eſt obſidio. Adolphus multo labore trabibus & ſudibus immiſſis, fluuium fecit immeabilē. Intereà cùm ſui obſidionem ſeruarent, ille ſe contulit ad Danorum regem Kanutum, gratias agens, quòd per abſentiam ſuam ſolidam illi pacem conſeruâſſet: quanuis non ignoraret, Waldemarū regis fratrem cum Waldemaro Sleſwicenſi epiſcopo nupèr terram eius ingreſſos, accepiſſe obſides ab Adolpho de Daſle, præſertim quòd terram Thietmarſiæ nunc regno ſubditam, nō tangeret. Itaq; rege ſalutato, redibat ad exercitū. Inter hæc Henricus Leo copijs coactis per manū Cōradi Rothen, quem Stadio præfecerat, vnà cum Bernhardo ſeniore comite de Raceburgo ab Albi mouens, ſuperuenit obſidenti iuniori Bernhardo: & exterruit obſidentes improuiſa irruptio. Vndè factum eſt, vt iunior Bernhardus cum ſuis

magis

magìs in fugam quàm pugnam reſpiceret: & ſeſe recepit in Rateburgum. Exeuntes ciues Lubicēſes, intulerunt vrbi commeatus & arma, & quæcunque fugientes reliquiſſent, & ſecum introduxêre agmen venientium propugnatorum. Proxima autem luce ijdem egreßi in Holſatiam, illam quoquè obſidentium partem ſperabant improuisò adoriri: Sed paratiores, àc ſperauerant, inuenêre. Igitur occupato vado, quod erat in Zwartow, venientes excepêre: Et licèt pauciores eſſent numero, virtute tamen præſtare ſunt inuenti Holſati: Nam commiſſa pugna, ducales in ciuitatem ſunt repulſi. Bernhardus autem iunior, auctus viribus, redibat ad obſidionem in partem auſtralem, paratus excipere, ſi erumperent: Sed qui intùs pridèm venerant, nè oneri etiā obſeßis eſſent, ad aquilonem nocte egreßi, cùm inter medios eſſet lacus Swokeniſſe, ità redire contendebant in terram pacatam. Quod vbì compertum habuit iunior Bernhardus, ſciens vbì exeundum illis eſſet, magnis eò contendit itineribus, & preueniens, illis ſe oppoſuit in Swittenborg ad ripam fluminis Albis: Initoq; conflictu, ex his capit, quorum magna erat pars ciuium Stadenſium, & ex eo comitatu. Audiens Adolphus, quem iam infirmitas corporis malè affeciſſet, lætos ſuorum ſucceſſus, recreatus eſt: & à militibus redemptos ciues Stadenſes, remiſit in patriam, expromittētes ſummum illi ſtudium ad oppidum ab Henrici manibus recuperandum cum exercitu. Parauit Adolphus exercitum in Hamburgo, & traiecit in inſulam quæ dicitur Gorgeſwerder: ibiq; manens, aditur à Stadenſibus: nec omninò conuenerat inter eos ſuper poſtulatis. Comes, comparatis copijs, eas tranſpoſuit in vlteriorem ripam Zwingæ fluminis: (Kedingam vocant terram) Ibi incendio graſſatur, &

rumor

rumor in Stadio percrebuit, veniſſe comitē ad euertendam vrbem: illum eſſe, qui captos nupèr ciues gratìs relaxauerit, plurimum ex eo ſperari poſſe fauorem, ex Leone nullam defenſionē: cur calamitati nupèr in acie cæſorum plurimam expectent exaggerari cladem? Comiti deliberant permittere oppidum: Id cùm reſciſſet Conradus de Rothe, equos ſterni iubet, diſsimulans conſilium: & ſpecie aliena prætenſa, commendat ciuibus vrbem, irrediturus abiens. Comes ciuium voluntate oppidum ingreditur, nec diſtulêre arcus cuſtodes, quin & ipſi pacti incolumitatem & muliebrem ſupellectilem, arcem tradiderunt. Permiſit autem comes vxorem Conradi præfecti, cum omni ſupellectili abire ſecuram: pro loricis virorum, efferentem cumulos theſaurorum. Qui verò Luneburgi erant in præſidio, excurſionibus crebris fatigabant comitatū Stadenſem iam comiti parentem.

CAPVT V.

INtereà ciues Lubicenſes obſidione continuata laborantes inedia, cùm audirent proſperari Stadio comitem, animis angebantur, incerti quid facerent. Alij Danorum regi permittendam vrbem putauerunt, quòd regnis carere non poſſent, & eius protectione ſecuri viderentur: Alijs contraria mens erat, arbitrantibus, ſi hoc facerent, Imperiali banno ſupponendos, nūquàm egredi poſſe pro mercaturis. Quocircà Ottoni marchioni tanquàm Imperij vicario, ſe ſubmittendos putabant. Adolphus vbì hanc fluctuationem animorū accepit, magis vrgebat obſeſſos, perpulitq́; vt ſibi déderent ciuitatem, pacti, vt liberi abirent, qui ducis nomine ineſſent. Recepta vrbe, ad Imperatorem Henricum Adolphus ire contendit: qui Imperiali decreto omnes ab vrbe prouentus illi confirmauit. Bernhardus autem dux cùm videret

ret proſperè agere comitem amicum, fortiter & ipſe agere conſtituit, vt arcem à ſe fundatam Louenborg recuperaret: & vêre primo eduxit exercitũ, obſidens arcem, & vehementer oppugnans: ſed cùm expugnare facilè non poſſet, fame conſtituit affligere continuata circunſeſſione. Iam fame laborabant, & expectabat ſecurior dux deditionem, & per incuriã paſſus eſt delabi ab exercitu quoſcunque volentes, cum paucis remanens ad obſidionem. Intereà Henricus Leo immiſit clàm expeditos milites per Albim ſub manu Helmoldi de Zwerino, & Bernhardi de Welpe comitum: vt aut eſcas importarent obſeſſis, aut collata manu ſoluerent obſidionẽ: Tranſierant primo diluculo fluuium, & ſecuritas ducis fecit, vt non aduerterentur, donèc multiplicati, vim intulerũt obſidentibus: nec potuit par eſſe imparatus præparatis ad pugnam, fugatuſq; eſt dux Bernhardus, & ſoluta eſt obſidio. Sed res comitis Adolphi vſque in hanc diem proſperas labefactauit fauor quem impendiſſe videbatur Waldemaro Sleſwiccenſi epiſcopo, rebellionem molienti regi Kanuto pro corona Daniæ, ad quã ſe tam natum eſſe contendit epiſcopus, quàm ipſum Kanutum: qui cùm eſſet Waldemari nouiſſimè regnantis filius, ipſe Waldemarus epiſcopus patrem habuit Kanutum æquè regem, qui cùm Zwenone in conuiuio cecidit: quod in Dania noſtra diximus. Faciebat animos epiſcopo ad rebellionem moliendam amicorum de Norwagia promptus animus: Itaq; & Adolphus illi inhæſit, placens perindè Imperatori, qui regi Daniæ tam malè volebat, pro inuaſa nupèr Wandalia, & recuſata Imperio ſubiectione. Igitur Ottonem marchionem comes traxit in communionem belli: qui veniẽs cum expeditis in Holſatiam copijs, regem demorabatur, vt ſperabat, egreſſurum:

& cùm ille diù expectatus non veniret, copias ille ſuas, faſtidio & ſumptibus victus, reduxit. Adolphus autem vt ſe oſtentaret Waldemaro epiſcopo, cum quãtis potuit viribus Eidoram tranſgreſſus, populatur ea quæ regis ſunt, quæ fuit illi rerum ſuarum omnium vera ſubuerſio: nam dum ille hoſtilia exercet in regem, Waldemarus epiſcopus, cui ille ſeruiebat, circunuenitur ab his, qui illi rectè conſulere putabantur: ponitq; rebellionem, nihil admonito comite: & ſe in gratiam confert regis, oblitus belli ſocium. Trahitur perindè epiſcopus in carcerẽ, & compedibus & manicis ferreis vincitur: hac fretus in Adolphum indignatione rex, ſimul vt Henrico Leoni ſocero ſuo ferret ſuppetias, mouit in Holſatiam: Sed comes longè imparem ſe regi ſentiens, cùm amici & auxiliares abeſſent, ſubmiſſis oratoribus, regem placare conſtituit: & conuenit tum, vt comes ad compenſanda quæ irrogauit damna, mille quadringentas denariorum marchas regi perſolueret. Itaq; placatus rex reduxit exercitum.

CAPVT VI.

HEnricus autem Leo, cùm ad recuperationẽ priſtini honoris fruſtrà niteretur, ſciens nõ niſi Imperatoris manu tantum vulnus, quod Cæſareus gladius fecit, poſſe mederi, filium æquiuocum Henricũ iterùm ſubmiſit, qui curiam ſequeretur Imperatoris: & obſeruato tempore, iram leniens, obſequiјs gratiam patri recuperaret. Sed dum diù fruſtrà laboraſſet, intento Imperatore ad varias regni perturbationes, alia via conatur ſe propiùs inſinuare Cæſari: Nam comitis Palatini, qui patruus erat Imperatoris, filiam promeruit idem Henricus iunior coniugem, quòd eſſet procero corpore, magna formæ dignitate, cui mores & ſtemma nobilitatis reſponderent. Imperator has nuptias non multũ probauit,

bauit, coarguens familiariùs cognatum, quòd Imperij hoſtẽ tanta ſibi affinitate deuinciret. Sed quia legitimũ vinculũ ſolui non poterat, Henricus hac via, interueniente ſocero, cœpit Imperatori fieri cõmendatior. Imminebat tum grandis illa in Apuliã repetita expeditio: erat autem annus nonageſimuſquintus: in qua expeditione talem ac tantum ſe præbuit iunior Henricus, vt Imperatoris largitione, omnẽ ſoceri ſui dignitatem, hoc eſt, Palatinum comitatum promeruerit. Noua perindè lux in Saxonia oriri viſa eſt, cùm omnes arrectis auribus primam ſenioris Henrici gloriã per filium reſtituendã expectarẽt: Bellũ enim quod fuit hactenùs per Saxoniam infeſtiſſimũ, tum cõquieuit. Senior autem Henricus iam vicina morte totus ad religionẽ verſus, eccleſias in Brunſwico cum ſuo palatio exornauit. Imperator in Apuliam progreſſus eſt proſperè agens: Nam mortuo Tancredo regni detentore, ſine controuerſia admittitur à proceribus, & regni poſſeſſionẽ ingreditur: Reperit theſauros abſcõditos, & ſupellectilẽ ex auro argentoq́ue ſplendidiſſimam, reliquias veterũ Normannorũ: qui regnũ illud, quod in Norwagia oſtendimus, fundauerũt. Iam Imperatori natus erat filius Fridericus ex Cõſtantia Imperatrice, vt fama ſuſcepit: Rediens autẽ Imperator in Germaniam, reliquit in regno coniugẽ ad cõfirmandos vacillantes, & in fide cõtinendos: Ipſa verò per anũ quandam, quæ fuit occultorũ in aula cognitrix ſagaciſſima, reperit theſauros magnos Rogerij regis, & mittens poſt Imperatorem celerem nunciũ, quid illi de inuentis perplaceret, conſultauit. Imperator, vt erat princeps animo liberrimus, remãdauit, de theſauris quod ſibi videretur faceret, modò regno conſuleret, & in fide proceres contineret: Illa magnificè pro cuiuſque dignitate munera

diſtribuit, vt ſibi faceret deuinctiores. Inter hæc captus eſt filius Tancredi cum matre vidua & ſorore: Capta quoquè Imperatoris Conſtantinopolitani filia eidem adoleſcēti deſponſata, quam poſteà duxit Philippus Imperator, Henrici & germanus & ſucceſſor.

CAPVT VII.

CVm autem per hæc tempora Hartwicus archiepiſcopus Bremenſis ad eccleſiam ſuam, à qua exulauit, Imperatoris gratiam conſequutus rediſſet: cùm tamen multa clerus & populus in eius deſtitutione apud ſummum pontificem & Imperatorē laborâſſent, iamq; Bremenſes in Waldemarum epiſcopum Sleſwiccenſem adhuc vinctum reſpexiſſent, non tamē praualuit molitio eorum, quò minùs Hartwicus diutinam ſeruans patientiam, finaliter in gratiam Imperatoris reuerſus, ad eccleſiam ſuam ſit reſtitutus. Ciues tamen, qui Imperatoris iam dudùm habuêre mandatum de retinendis archiepiſcopi redditibus, non facilè credidêre redeunti, quòd Cæſaream gratiam recuperâſſet, quandiù nullas cernerent literas, priſtinæ iuſſionis vinculum relaxantes: quanuìs pro ipſo faceret aſſertio Adolphi Colonienſis archiepiſcopi, qui hoc literis & nuncijs teſtificaretur. Sed quod non libenter factum audimus, difficulter credimus. Adolphus comes, qui iam comitatum Stadenſem, vt diximus, tenuit, Bremam proficiſcitur, congratulaturus archiepiſcopo, ſi vera via niteretur: alioquì illi obſtiturus. Vbi venit, accepit eum Imperatoris voluntate, amicorum ope, illam ad eccleſiam rediſſe: Vndè factum eſt, vt comes Imperatori gratificans, apud ciues effecerit, vt rerum illi eccleſiaſticarum permitterēt adminiſtrationem: De redditibus autem ſub interdicto & firma Cæſaris conſtitutis, nihil agere ſinerēt. Adolphum

autem

autem archiepiſcopus, qui hoc ægrè ferret, in faciē duriſsimè coarguit, tanquàm inuaſorem rerum eccleſiæ, quòd multa tenere diceretur, quæ eſſent eccleſiaſtici iuris: eumq́; monuit, vt redderet: ni faceret, excommunicauit. Adolphus ſedem apoſtolicam appellauit. Archiepiſcopus congregato ſuorum concilio deliberauit quid faceret: & placuit, vt non modò in cathedrali ſede, ſed in omni diœceſi diuina interdicens ſuſpenderet. Comes intereà Adolphus irarum plenus, quòd excommunicationis gladio immeritus feriretur, præſertim interpoſita appellatione legitima: & ideò qui fauebant, cum illo communicabant, parte altera contendente, non illo ſolo capite illi interdictum, ſuper quo prouocârit, ſed alijs ex cauſis innodatum cenſuris, quod comes non fatebatur. Coarguens ingratitudinem epiſcopi & ſuorū, quòd ille comitatum Thietmarſorum pridèm rebellantem, eccleſiæ redintegrâſſet, his nunc rebus malè pro obſequio remunerari. Pertæſum eſt aliquandò ciuitati diuturni interdicti, quòd mortuorū corpora inſepulta, ciuitatem inficere viderentur. Relaxatū eſt ea in ſorte, vt in maiori eccleſia eccleſiaſticum officium perageretur, in cæteris maneret ſilentium: Turbatio nimirùm grandis, quandò & ipſi canonici inter ſe diuiſi, non vnum ſentirent, alij archiepiſcopo, alij comiti ſubſcribentes. Ciues comitis partem tutati, eijciuntur vrbe, cùm cæteri dicerent, proditores vrbis in ciuitate non ferendos. Valuit hæc controuerſia, quandiù in Apulia aberat Imperator: Vbi ille reuerſus eſt, archiepiſcopus ſexcētis marchis munere datis, gratiam plenam redemit. Comes Stadij comitatum cum tertia reddituum parte, in beneficium accepit ab archiepiſcopo: & omnis illa controuerſia, quæ dudū efferbuit, cōquieuit, ſolutis vinculis eccleſiaſticis.

CAPVT VIII.

QVo tẽpore Henricus Leo iam ætate feſſus, & qui fortunam expertus vtranq;, diu in terrarũ orbe iactatus eſſet, plenus dierum, cùm Brunſwico, vt diximus, exornandis eccleſijs, & reparandis pijs vbiquè operibus intentus ageret, in pace quieuit, tumulatus in eccleſia ſancti Blaſij, quam ipſe ornauit, ditauit, & ſemper coluit. In ſepulcro eius Leonẽ fuſilem conſtituerunt, vt cognomini eius, quòd Leo diceretur, reſponderent. Indè ſumpſit occcaſionem fabula illa puerilis, quam paucis ſuprà exufflauimus, de longa peregrinatione, quam fabulator ignorabat, in terrã fuiſſe ſanctã: & indè pudore depoſito, liberè effinxit de nauigatione errabunda, de cõſumptis vel inedia, vel alia occaſione ſocijs, deq; duce, cum eſſet inſutus corio, per gryphonẽ deportato: de pugna draconis & leonis, cũ ille leoni faueret ad victoriã: ſequutũ leonem, & ità cum bellua reuerſum, principem iam incognitum. Aniles nænias contemnimus in hiſtoria, quas neque vllus commemorat authorum, neque vllam habent veri ſimilitudinem: Abeant in tenebras & obliuionem. In idem tempus incidit obitus Bernonis Zwerinenſis primi epiſcopi: nam præceſſores eius Magnopolitani dicebantur. Vir erat religionis & amantiſſimus, & obſeruãtiſſimus, & qui per omnia ferè tempora Henrici, multùm in conuerſione Wandalorum laboraſſet: Sæpè contumelijs pro Chriſto affectus, periculis multis examinatus, pulſus, cæſus, exhonoratus: in quibus omnibus triumphabat, gaudens quòd dignus haberetur pro nomine Chriſti illa ſuſtinere: par inſigne virorum, qui & temporis perpetuo tractu, & laborum varietate, pro nomine Chriſti memorabiliter diu in eccleſia deſudarunt: Annum fuiſſe nonageſimumſeptimum

tum

tum nonnulli, alij quintum fuiſſe contendunt, poſt centum atque mille, cùm in fata concederent, ad meliora tranſlati. Henricus autem pro inſigni, quam aliquandò geſtabat, gloria, & pro exquiſitis in ſeculo rebus geſtis, cum Salomone de vniuerſo ſuo labore, quo ſub ſole laborauit, nihil eſt in terris conſequutus, niſi memorabilem ſepulturam, & memoriam cum laude boni nominis ſempiternam.

CAPVT IX.

Diù nos Fridericus Imperator, & Henricus Leo, principes omni æuo memorabiles, genere Saxones, memorando tenuerunt, quòd rarò pares rebus geſtis ea natio protulit, quódque res ab illis exantlatæ, non ſatis fideliter ab Italicis ſcriptoribus percenſeantur: Nunc Henrici Imperatoris, eo nomine VI. res excquamur: Cùm res Chriſtiana iamdudùm in Aſia labefactata deflueret, capta rursùs à Saracenis Hieroſolyma, Cæleſtinus Papa inſtitit, miſsis in orbem Chriſtianum legatis de latere, excitauitq; Imperatorem Henricum, vt apud Argentinam ſuſciperet crucem. Idem fecêre Henricus Palatinus Rheni Leonis filius, Otto marchio Brandenburgenſis: Sed ille apoſtolica poſtmodùm voti commutatione domi ſubſtitit. Hermannus de Thuringia Lantgrauius, Walmarus de Limburg, Adolphus de Holſatia, & Scowenborg comes: dux Auſtriæ, Hartwicus Bremenſis archiepiſcopus, Rodolphus Verdenſis: Quadringenti præterea ciues de Lubica triumphale crucis ſignũ ſequuti, in eam ſe militiam accinxêre. Sed cùm Imperator ingreſſus in Apuliã, iam ante omnia per Cõradum cancellarium parari iuſsiſſet aurum, cõmeatus, naues, milites, perplexitatem eam reperit in regno, quæ perſo-

nam eius à peregrinatione diſtineret. Delatum ferunt Imperatori, quòd Conſtantia regina, etſi in ſenium vergeret, occulta tamen ageret conſilia ſubuertendi Imperatoris: vt alium è regno maritũ, quem amabat, regem faceret: Iordanum nobilem Siculũ ferunt reginæ fuiſſe gratiſsimum, & ab ea ſuſcepiſſe munera, auro gemmiſq; precioſa, viciſsimq; ſua non minori æſtimatione remiſiſſe. Imperator iram non ferens, capi iuſſum hominem, in ſedem ferream igne candentem fecit collocari, & coronam ignitam ferream, clauis capiti eius iuſsit affigi: Alium Richardum coniurationis conſcium, per plateas publicè tractum, ſuſpendio mãdauit necari, quia tentauit poculo ſubuertere Imperatorem. Erat tum ſeptimus poſt nonaginta annus, cùm diuerſo itinere, terra mariq; progreſsi peregrini, in ſanctam expeditionem deproperant. Adolphus quidem Holſatiæ comes terreſtri peruenit itinere, cum his, qui ei ſe cõiunxerant, ad Imperatorem in Apuliam: qui & ipſe ingentes copias auro conduxit, partim etiam voluntaria militia pro Christi honore tranſituros, ſub ſignis Imperatoris militare cupientes: quibus ipſe præfecerat Conradum cancellarium ſuum, olim eccleſiæ Lubicenſis electum, nunc Herbipolenſis eccleſiæ epiſcopum conſecratum: Naualis autem exercitus ſub Hartwico archiepiſcopo Bremenſi mare tenebat occiduũ. Iuerant Dani, Phriſij, Lubicenſes, Bremẽſeſq; per littora maris Britanici: omnẽ Phriſiam, Hollandiã, Zelandiã, Flandriã, Franciã, Hiſpaniamq; præteruecti, ad Vlyxbonã peruenerunt: ibi peregrini à põtifice loci ſatis hoſpitaliter excipiũtur: dimiſsiq; legunt littora reſtantiũ Hiſpaniarũ, & flexo in orientẽ curſu, Bæticam Narbonenſemq; prouinciã præteruecti, Siciliam maritimam inſulã tetigerũt, ad Meſſanã vrbẽ conſedentes: Ibi iunctis

armis,

armis, ſub ſignis Chriſti contendunt in expeditionē ordinatā.

CAPVT X.

IMperator ipſe, ſub manu Conradi Herbipolenſis epiſcopi cancellarij ſui, ſexaginta ſuorum millia miſit: Cui iunxit Adolphus Holſatiæ copias ſuas: Et felicibus, vt ſperabant, auſpicijs, in hoſticam contenderant. In Cyprum venientes, eius loci regem de Imperatoris Henrici mandato, diademate quod ſecum extulerat Conradus epiſcopus coronauit: Nam id anteà, idem rex per literas & ſolennes nuncios ab Imperatore Occidentis poſtulauit: contemnens ſubeſſe Græculo Conſtantinopolitano, iamdudùm à gloria patrum degeneranti. Ibi rebus ex ſententia conſtitutis, cùm omnia ritè peregiſſet Conradus, nauibus repetitis, in Ptolemaidam contendit: Accon tunc vocauêre: Ibi triſti nuncio percellitur de morte Henrici Campaniæ quidem comitis, ſed tum regis Hieroſolymitani, qui nocte ſurgens in cubiculo, cùm auras captaret, imprudentiùs excidit à feneſtra, & fractis ceruicibus expirauit. Ea tum erat fortuna Chriſtianorum, cùm nouus aduentaret èxercitus, vt neq; regiam, neq; regem haberent. Recenter autem Saraceni Ioppen de manu Chriſtianorum tulêre, hoc ordine: Cùm intùs eſſet Chriſtianorum omnigenûm ingens manus, obſediſſentq; Saraceni: cæteris ferociores pro ſuo more Teutonici erupêre, hoſtibusq; confligentes, retrò illos pepulêre: & iam victores repetiuêre vrbem: Qui intùs erant, Teutonicis inuidētes, aut minùs fortè quam vellent, illis obtemperantes, excluſêre, vt ab hoſtibus conglobatis opprimerentur. Prima ergò nunc peregrinorum expeditio fuit in Ioppen: quod oppidum expugnauêre Saraceni, ſoloq; deiectum reliquêre. Vbi non repererunt peregrini, in quos gladium diſtringerent,

rediêre Acconem: Nam Saraceni victores, cum præda & captiuis, priusq̃ illi accederent, abiêrunt. Adolphus Holſatiæ comes, qui iã altera vice pugnauit in ea terra, quia illis tum rebus in Aſia geſtis, non ſolùm interfuit, ſed præfuit, ſilentio à nobis præteriri non debuit: Nam cæteri qui rem narrant, eò q̃ nullus erat magnus eius expeditionis fructus, breuiter tranſeuntes, res fortiter geſtas diſsimulanter prætereunt. Non eſt fraudandus noſter ille comes laude ſua. Igitur peregrini conuenerant Tyrum, quæ cum Accone penè ſola remanſit Chriſtianis in terra ſancta: Ibi ſpeculatis viribus & rebus ordinatis, ad proxima recuperanda contenderant. Sidon olìm florens, iam diffiſa tueri, ab Saracenis deſerta eſt: Ampla in ea palatia principibus viris digna, cedrini parietes, & precioſa quæq; domicilia tum relicta cernebantur: Tranſitur ad Sarepta Sidoniorum, nec ibi diù hæſitatum eſt. Peruenitur ad Baruth: Ibi quoq; oppido relicto, in munitiſsimam arcem ſe cum rebus Saraceni recepêre, ſolis captiuis ſub cuſtodia in vrbe relictis. Chriſtianus exercitus terra mariq; diuiſus erat: Terreſtres copiæ primæ conſpiciuntur. Hoſtes viſis pares ſe futuros arbitrati, cùm maritimos non cernerent, egreſsi pugnam inuadunt: Chriſtiani excipiunt: Hìc præfectus turmarum inſigni vectus equo, huc atque illuc inter ordines volitabat: Strages vtrinq; non parua. Adolphus non paſſus graſſari impunè hoſtium ducem, proximum compellat Bernhardum de Horſtmaria: Vides, inquit, ſæuientem, vnà aggrediamur: Dicto citiùs lanceis ex latere inuadunt, eum iumento deÿciunt. Ille vir fortis in pedes ſe recipit, iterùm aſſcendens: Secundò deÿcitur, & inter laborandum, laxatis armis, vulneri locum faciens transfoditur. Capti ſunt prætereà duo de primarÿs, cum mul-

tis

ris alijs captis atq; cæſis: Cæteri ſe retraxêre & in fugam abiêrunt.

CAPVT XI.

ADnauigabat intereà claßis Christiana, & quidam ex captiuis Chriſtianis, cùm vigiles & cuſtodes oppreßiſſet ſomnus, ſignum dat è ſpecula, vt inuadant oppidum: Mirantur nautici quis ex oppido vocet, ſignum oſtendens. Sed tamen Dei nutū interpretantes ex oppido, oppugnant: Capto oppido, & arcē expugnāt. Hoſtes vbi vidêre & ducem cecidiſſe, & fortißimum expugnatum præſidium, ſe per nemora & inuios montes fuga ſunt tutati. Celebre factum eſt Adolphi nomen inter omnes ex hac prima cum hoſtibus congreßione. Repertum eſt in arce armorum & commeatuū plurimum, magno noſtris futurum adiumēnto in hoſtili terra. Tantum inerat ciborum, vt triennio obſeßis ſufficere videretur: Tantum armorum, vt duabus, licèt magnis, nauibus exportari non potuiſſent: Opportunum erat hoc ſemper Saracenis præſidium, vndè fiebant terra mariq; Chriſtianis incurſiones. Decem & nouem millia captiuorum huic Saladino præſentata feruntur ab ipſo Syriæ excidentis initio: vbì etiam pro inſigni loci gloria Saladinus primùm eſt rex coronatus, & rex Hieroſolymæ pariter & Babyloniæ conſalutatus. Cumq; hæc tam proſpera fuiſſent Chriſtianis, triſte ſuperuenit de morte Imperatoris nuncium, & cœpit inter omnes trepidatio non vulgaris, cùm alius patrimonio, alius beneficio ſuo timeret: Nonnulli de æmulis, alij de amicis cogitauêre, nec quieuit tumultus, donèc adunatis principibus ſacramēta præſtarent, omnes ſe Imperatoris filio parituros: quæ res q̄etē peperit. Indè alia quoq; cura ſuccedit de rege Hieroſolymorū ſurrogādo: Placuit in cōmune, principi Tyri regnum deferre: Ille, accepto honore, relictam Henrici

regi-

reginam, ſibi coniunxit matrimonio. Antiochia quoquè Chriſtianis ſupererat: Aderat eius princeps, & rebus benè geſtis, ad ſua remeabat. Territi Saraceni, multis de locis ceſſêre Chriſtianis: Ità ditio Antiocheni quoquè principis extenſa eſt. Thorúttum à Tyro mille paſſibus diſtabat, in monte poſitum, inexpugnabile videbatur: quod fortiſſima hoſtium manus tenebat, quotidianis incurſionibus Chriſtianam militiam fatigabat. Viſum eſt principibus obſideri: multũ diuq; in expugnatione fruſtrà laboratum. Aderant Saxones pleriq;, qui in Hercinia fodiendis mineris deſudant: Aggreſſi opus, cuniculis factis, muros ſubruunt: Territi hoſtes, circunſpiciunt: ſed occurrere tanto non poterant periculo: Summa cogitabant: mors, & quidem crudelis, ante oculos: deliberabant, vt interpoſito colloquio, vitam, ſi non aliud, paciſcerentur: Ad proximos verſi, inducias paruas ad mutuos ſermones depoſcunt, & accipiunt. Vbi ventum eſt ad colloquium, primùm poſcunt, quis ſit princeps à quo oppugnentur. Illi referunt: Eſſe Henricum Palatinum Rheni potentiſſimi ducis Leonis filium: Eius poſcunt præſentiam: Quibus obijcitur: Turbatores eſtis pacis & veritatis inimici. Illi reſpondent, de vtroque ſibi certa eſſe colloquia cum principe. Venit, & rogatur ab his, vt interpoſita pace & fide publica, in medium ducantur principum, facturi deditionem.

CAPVT XII.

Henricus Palatinus eos deducit: Aderat inter alios Henricus dux Brabantiæ: Ibì ab Saracenis cœpta eſt oratio, quæ commiſerationem efflagitaret: Communem eſſe Deum, quem vtriq; colerent, ritum diuerſum: Illis Abraham eſſe generis principium: quòd à Sara geniti, Saraceni dicantur, fratres eſſe, communi præditos

præditos humanitate, ſub vno patre Deo: humanarum rerum varietate, iam ſe victos, ſæpè antè victores: nunc accipiant deditos, ſolas veſtes cum vita permittentes: In ipſa arce captiuos plurimos cum multis eſſe theſauris: accepta deditione, abire ſinantur, orant: neq; difficilem illis futuram, hoc capto præſidio, duorum proximorum occupationem. Inclinauêre multi vt deditionem acciperent: Aliјs ex re viſum, vt expugnata arce, terrorem in hoſtem congeminent: Ità non vnum ſensêre. Adolphus comes nonnullos ex contradicentibus perducit ad muros, munitionem oſtendit, pericula quanta immineant oppugnantibus, ponit ſub oculos, & in ſententiã ſuæ partis multos perduxit, vt placeat deditio, modò obſides dent ad implendas conditiones. Retulêre ſeptem ex Saracenis, qui venerant, rem ad conſortes: Ibì fit comploratio: Reſiſtunt milites in faciem primoribus: nunquàm ſe viuos arcem hoſtibus permiſſuros: Quid enim deſit, neſciant: Arma, commeatus, valla, propugnacula. Igitur ex ſententia militum conditiones pernegantur: Iterùm oppugnantur, defendunt: & in longitudine temporum defecêre Chriſtianis commeatus: A Tyro petendi erant, nec infirma manu propter incurſionẽ hoſtium: dimidium miſêre copiarum, reliqua parte ad obſidionem remanente. Diù aberant: Timor inuadit Chriſtianos: ſed cùm rediſſe nunciarentur, recreati ſunt: Simul tamen & hoc renunciatur, properare Saphadinum principem potentiſſimum, cum Perſis, Medis, & Aſſyriјs, & infinita hominum colluuie. Non potuêre non timere, qui apparatum hoſtium & ſuorum paucitatem reſpexêre. Itaq; relicta obſidione, Tyrum atq; Acconem petiuêre: Vulnerati ac infirmi multi (miſera facies) relicti, quibus potuêre viribus inſequuti ſunt. Iã veniente Martio

rio de patria quandoq; ſua cogitabant: & comparatis nauibus, præſertim quòd Imperatore mortuo nemo ſupereſſet, qui ſuppetias mitteret: & in rebus cuiuſq; domeſticis perturbatio, quæ ſolet cum nouis ſurgere principibus, timebatur. Solus Moguntinus & Verdenſis præſules remansêre, qui iamdudùm ex Imperatoris decreto ibant coronare regem Armeniæ: qui hoc ab Imperatore dudùm efflagitâſſet. Peregit ergò Moguntinus in rege Armeniæ, quod antè cancellarius in rege Cypri: Compoſuitq; pace ſequeſtra res inter eundem nouum regem, & principem Antiochiæ.

CAPVT XIII.

OPeræprecium eſt paucis inſerere, hoc tempore factam Liuoniæ ad Chriſti fidem conuerſionem per gentem Saxonum, & eos, qui in eam prouinciam mercandi gratia è ciuitatibus Saxoniæ atq; Wandaliæ nauigârunt. Fuit autem primus huius plātationis author nouellæ dominus Meynerus (alij dixere Meynardum) Zegebergenſis canonicus: quē eloquiū Domini inflammauit, vt eidē populo infideli pacē Domini nūciaret, & paulatìm calore fidei faceret ſcintillare. Cūq; vir bonus per aliquot annos cū mercatoribus eò nauigaret, & opere pietatis deuotus inſiſteret, ſenſit manū Domini nō abbreuiatā, & auditorū deuotione plurimā. Accedens igitur Bremenſem eccleſiam, cui tū præerat Hartwicus ſecundus, de negocio pietatis apud eundem atq; capitulum eius verba fecit, nè in vanum laboraret, ſed maiorū authoritate res inchoata procederet. Impartitur archiepiſcopus volens viro zeloſo euāgelizandi authoritatem: ipſumq; pontificali ſubuectum honore, mittit in gentem Chriſto conciliandam. Ipſe igitur Meynardus humilis & deuotus, auditoribus ſuis verbi ſpargens ſemina, arguen-

guendo, increpando, magìs tamen obſecrando, duritiam gentiliū frangens, ipſorū corda non minùs muneribus, q̄ exhortationibus paulatìm ad quod volebat, Deo annuente, perduxit. Annus erat ſextus & octuageſimus poſt centum atq; mille, cùm in Liuonia primùm ſedes epiſcopalis per Meynardum erigitur, intitulata patrocinio beatæ Mariæ virginis in loco qui Riga dicitur. Et quia idem locus beneficio terræ & aquarum multis donis exuberat, nunq̄ ibi ex illo tempore defuerunt Chriſti cultores, & nouellæ eccleſiæ plātatores. Eſt enim terra fertilis, agris & paſcuis abūdans, irrigua fluuijs & perindè ſatis piſcoſa, & arboribus nemoroſa. Multi ſe in eā operam contulere cū Meynardo, & deindè poſt illum: in quibus erat vir præcipuus Bertoldus abbas de Lucka, monaſterium arbitror Ciſtertienſium, vbicunq; ſit: nam alij annales præferunt abbatem fuiſſe Griſeorum monachorum: quod genus veſtium habuere monachi Ciſtercij. Hic ergò cū laude memorandus, intantùm ad Chriſti gloriam efferbuit amplificandam, vt relicto fratrum ſuorum monaſterio, relicta quā habuit ſine turba quiete, in peregrinationem ſe contulerit laborioſam & periculo plenam. Meynardus prior diù conſedit in terra, priuſquàm gentis linguā perdiſceret: firmauitq; ſibi ab incurſione malorum præſidium in inſula fluminis Dunæ (Kerckholm nunc vocant) arcem, quam modò tenent fratres ordinis Teutonicorum. Sed vbi Meynardus diuturno labore multis periculis curſum vitæ in omni ſanctitate, iuſtitia, & religione feruens pro Chriſto peregiſſet, conſummatus fine bono, tranſiſſetq; ad meliora, Bertoldus ille voluntate archiepiſcopi ſurrogatur epiſcopus Liuonienſis: Is autem vir ad omnia pro Chriſto pericula promptus ſubeunda, accepto q̄ maligni armis

potiùs

potius quàm verbis ſubigendi viderentur, (exuberat enim & exuperat in omni terra malorum turba gregem Dominicum) arma contraxit quanta potuit in Saxonia, & apud ſummum pontificem peregit, vt quoniam res Aſiæ frigebant, ceſſauitq́ pro magna parte in eam peregrinatio, Cæleſtinus ſummus pontifex remiſsionem peccatorum in Liuoniam pugnantibus conuertij: Vndè exciti multi vtriuſq́ ordinis viri, & eccleſiaſtici & ſeculares, in ſanctam ſe militiam cum Bertholdo epiſcopo protinùs accinxerunt. Prouecti nauigijs in terram, oppoſuêre aciem venientibus ex aduerſo rebellibus fidei hoſtibus: Vbi iam ad conflictum ventum erat, epiſcopus ferociori quàm regere poſſet, iumento deuectus, fertur inuitus in medios hoſtes, ibiq́ confoditur anno octauo & nonageſimo poſt centum & mille.

CAPVT XIIII.

ALbertus illi Bremenſis ſurrogatur canonicus, vir ingenio acer, & ad omnem pro Chriſto laborem impiger: ætate iuuenis, manu & animo æquè promptus: Is apoſtolica fretus indulgentia, in omni maritima Saxonia atque Wandalia, crucem & ipſe prædicauit, & per alios fecit prædicari: & per annos triginta indefeſſus laborans, per brumam verſatus in Germaniæ littore, collegit militaturos, quos primo vêre dum mare peruium eſſet nauigans, tranſportauit in terram, æſtate in totam pugnantes in hoſtes: Autumno quidam rediêre: quidam etiam per brumam ſubſtitêre: Redibat ille iterùm atq́ iterùm, deuehens ac reuehens milites multa peregit in ea terra ad Chriſti laudem. Hic eſt, qui Rigam vrbem primus muris ſepſit & communiuit: Aliquot pontifices in eam terram & duces in eam ſecum vexit militiam, milites ſine numero, ciues ac mercatores, in hoc

ne-

negocio militantes pro Chriſto. Multi caſi terram ſuo ſanguine ſunt mercati: Sæpè perpulit hoſtes crucis Chriſti, obſides dare, pacis ſubire conditiones: Deniq; efferueſcente multorum deuotione, nouum inter ſe ordinem Crucegladiatorum fratrum erigere deliberauerunt, ſpe confirmationis apoſtolicæ ſequuturæ. Erāt eius profeſſionis duo poſt inuicèm magiſtri: Indè tamen, cùm in Pruſſiam perueniſſent fratres Ordinis Teutonicorum, implorati venerunt in Liuoniam, & ſtatìm abſorbuit ille Gladiocruciatorum ordinem, & tranſiêrunt volentes in profeſſionem Ordinis beatæ Mariæ Teutonicorum: qui vſq; hodiè tenent terram. Sed ſtatìm ab initio de dominio terræ exortum eſt certamen inter epiſcopos & fratres memoratos: quod durauit ab illo principio in noſtra tempora, duraturum in finem: cùm Ordo non contentus tertia parte prædiorum, quæ illi initiò permiſſa eſt ab epiſcopis, iam penè duas occupauit, eccleſia vix tertiam retinente, de qua etiam nunc non ſatis quieſcunt: Plura tamen præclara facinora fecêre in gentē viri fortes. Acceſſit rex quoq; Daniæ Eſtoniā à mari impugnās, firmans vrbem hodiè præclaram Reualiam: quæ in teſtimonium primæ conuerſionis ab regibus Danorum epiſcopātūm ſeruat Metropolitano in Dania ſubiectū. Res autem in ea terra geſtas, nec profeſſio noſtra continet, & alibì quidem ſuis in annalibus tenent Liuones: In proſequutione tamen, vbì opùs euenerit, interſeremus. Ordinis autem Teutonicorum primordia, & in Wandalia diximus, & quod deeſſe videbitur, infrà ad tempora Friderici II. quandò ille meruit Ordo Apoſtolicam confirmationem, differemus: nunc hoc ſolum commemorare contenti, quòd Liuonia conuerſionis ſuæ authores lingua teſtatur fuiſſe Saxones: Illi enim nunc habitant: Illi

Ordinem fouent: Illi tenent vrbes, & ruſticam populum in extrema ſeruitute, quod dura eius ceruix fertur depoſcere, gubernant.

CAPVT XV.

OTto eius nominis IIII. Henrici Leonis filius, annitente Adolpho Colonienſi archiepiſcopo, & fratre Ottonis Henrico comite Rheni Palatino, rex Romanorum creatur, aduersùs Philippum Henrici fratrem, Friderici filium Imperatoris, quem Papa non amabat. Agebat tum Otto in Pictauia, bellis pro rege Anglorum auunculo ſuo implicitus: Qui vbì audiuit nepotis prouectionem, magnis mißis theſauris annititur honorem illius attollere. Mittuntur obuiàm Ottoni ſolennes nuncij, qui deducerent euntem vſq; Coloniam. Prima in Aquiſgranum noui regis expeditio, quòd illic eſſet coronandus, & ciues Imperatori mortuo ſeruientes, ante principum concordiam portas tenuêre clauſas: Sciebant enim alios aliud ſentire. Sed multis inibì factis laboribus & impenſis, ad ſummam, vt ferunt, octuaginta millium, ciuitatem obtinuit: Ibiq; per Adolphum Colonienſem archiepiſcopum eſt conſecratus. Et vt ea electio eſt inſinuata ſummo pontifici, eam pronus confirmauit, magis in Ottonem quàm Philippum inclinans: quod declarat decretalis Venerabilem, de elec. Philippus tamen à maiore principum numero ſurrogatur Henrico fratri, patriq; Friderico: Nam & Imperialia inſignia in manu eius fuêre. Tenebat autem robur Imperij maximum per Saxoniam, Sueuiam, Bauariam: cuncta penè præſidia in poteſtate illius erãt: Ottoni ſola Colonia cum quadam Weſtphaliæ & Saxoniæ parte patebat. Philippus aũt, congregato magno principũ & pontificum cœtu in Moguntiã, ibì conſecratur per dominũ Tarentinum,

con-

conniuente capitulo maioris eccleſiæ: Nam Conradus Moguntinus archiepiſcopus adhuc aberat in peregrinatione terræ ſanctæ. Ibì regina Imperatoris Conſtantinopolitani filia, pridèm Tancredi filio deſponſata, jungitur Philippo, regio diademate non coronata, ſed circulata proceßit: Id autem quale ſit, nouerint aulici: ego quod in annalibus lego, fideliter expono. Ibì duci Bohemiæ regia dignitas primùm acceßit. Coactis ergò viribus Philippus per Rhenum copias deduxit, mouens in Ottonem: Secularis quidem potentia cum Philippo videbatur, ſed eccleſia Romana ſtabat pro Ottone: Nam nulli archiepiſcopo pallium dabat pontifex, niſì Ottoni inhæreret. Fuêre tamen qui ſe clàm illi ſubducerent, & Philippo inclinarent: aliÿ etiam apertè rebellionem oſtenderunt. Ità tumultuatum eſt per vniuerſum regnum. Sed cùm deduceret Philippus copias ſuas cis Rhenum, ad Moſellam ei occurrit Otto, & traiectum illi prohibens, conſlictabat viriliter: Cecidêre vtrinq; multi, ſed ex Bohemis plurimi: Præualuerunt Ottoniani, & tranſitum interclusêre: Fruſtratus ea vice Philippus, petentem regem Bohemiæ in ſua dimiſit. Conradus intereà Moguntinus de Antiochia reuerſus, mortem obiÿt: & facta eſt diuiſio in electione. Nam qui Philippo ſtudebant, Lippoldum quendam elegerunt, prædiÿs, & arcibus, & cunctis regalibus in manu eius traditis: Qui autem paruerunt eccleſiæ, Sifridum à ſummo pontifice confirmatum prætulerunt. Per quæ etiam tempora mortuo Ludolpho archiepiſcopo Magdeburgenſi, Albertus maior eccleſiæ præpoſitus ſurrogatur: Is ſedem apoſtolicam petens, quòd æmulos pateretur, confirmationem ſuam ipſe peregit, regiq; Ottoni ſubſcripſit.

CAPVT XVI.

ABerat tum rex Otto Saxoniæ, cùm Philippus omnibus viribus contenderet in Brunſwicum, vrbemq́ arcta cinxit obſidione. Henricus autem frater, qui in vrbe fuit, fortiter eam defendit: ſed tamen obſidentes adeò perurgebant incluſos, vt intenti oppugnationi, quam ad auſtrũ Philippus faciebat, minùs alia loca tuerentur: Vndè factum eſt, vt circa ſanctum Aegidiũ hoſtes murũ tranſgreßi, iã pontẽ occuparent: Sed conglobati ciues, iaculis laceßiuêre, vt repellerent. Interìm latrunculi monaſterium diripuêre, ſed ſacrarium deluſi non inuenerũt: Cõradus tamen cãcellarius Herbipolenſis epiſcopus, vim fieri eccleſijs ꝓhibebat: Sed in longum tracta obſidio, magis obſidentes q̃ obſeſſos fame afflixit. Nam qui foris Ottoni militauêre, itinera ſeruantes, nihil aduehi permiſerunt: Vina, cereuiſiamq́ fluere cerneres, vaſis per incurſantes confractis. Itaq́ qualicunq́ tum prætenſa ſpecie, Philippus reduxit exercitum, ſine magno vel honore, vel emolumẽto. Quàm ſanctè colunt ciues in eà vrbe ſanctũ Authorẽ Treuerenſem quondàm archiepiſcopũ: quẽ Gertrudis Egberti nouißimi Saxoniæ marchionis ſoror, cùm monaſterium inſtrueret, multis vix precibus à Treuerenſibus impetrauit, ibiq́ precioſo ſarcophago cum Thebæis martyribus collocauit: Hic pontifex Treuerim ab Hunis ſua ætate, dum viueret, tutatus, ſuis precibus apud Deum, creditur vrbem, in qua nunc requieſcit, magnis meritis nunc quoq́ tueri: Vndè in conſuetudinem deduxêre, vt quotiès vrbs illa hoſtili timore perurgetur, circunferre reliquias, hymnis, orationibus, ieiunijs & eleemoſynis, eius ſuffragia depoſcentes: Compertumq́ eſt, & multis vicibus comprobatum, non illum fruſtrà implorari: qui ſemper inuocatus aßit

meritis

meritis tutatus cultores. In hac verò oppugnatione, viſus eſt ſacra veſte in mœnibus gladiũ vibrare nudatum: idq; ab hoſtibus animaduerſum, Philippo ferunt perlatum: cùm illi diceretur, fruſtrà vrbem oppugnari, quam ſuperi tuerentur: Ipſum verò regem miraculo conterritum, ſoluiſſe obſidionem. Facta eſt deindè partibus Ottonis quædam acceſſio per hunc modum: Odoacer rex Bohemiæ, legitima coniuge repudiata, aliam duxit ex Vngaria: Qua de re in irã verſus Otto Miſnenſis marchio, frater repudiatæ, & dux Saxoniæ Bernhardus, Philippo coniunctiſsimi, effecerunt, vt Odoacro adultero regnum ademptum traderetur Theobaldo puero Theobaldi filio, qui literas Magdeburgi perſequeretur. Tulit eam rem indigniſsimè rex, & Hermanno Thuringiæ Landgrauio fœderatus, in Philippum pariter verſi, ad Ottonem tranſiêrunt, à quo Northuſen & Molhuſen idem Hermannus in beneficium accepit, & permanſere ex illo die cum prouinciali comite Thuringiæ vrbes memoratæ in hodiernum. Philippus autem armis vſus ſui Lippoldi Moguntini apud Erpeſphordiam (ſic enim inſcribitur in annalibus, quanuis Erphordiã dicimus) copias collocauit: indeq; Thuringiã omnem latè populatur. Bohemi in diuerſa parte militantes, crudele genus hominũ, ſancta ac prophana in æquo conſtituunt, nihil religioſum etiã tũ habentes: Aetate noſtra exuberante, omnẽ ferociã per ſchiſmata, quæ fouent, oſtendũt. Erat tũ quoq; aliud genus hominũ æquè in armis formidatũ, (Valuos dixere) vndè autẽ fuerit, non ſatìs explicatur. Miſera Thuringia inter manus laceratur & hoſtium & amicorum. Quod reliquum fecêre milites Philippi, id Bohemi eos inſequentes ad imum eradunt. Sedecim virorum ac mulierum monaſteria igni ferroq; ſubruũtur:

abacta præda, nobiles Chriſti ſponſas ſacras virgines, equorum faleris tractas alligârunt, ludibrioq́ habuerunt, corpora contaminantes, animas polluere haud poterant: Singulare genus martyrij. Sacris veſtibus ludibrio ſunt abuſi: pro camiſia albam, pro cingulo ſtolam, pro chlamyde caſulam in expeditione geſtauêre: Altaris pallas equis pro velamento induêre. Rex interìm Otto reuerſus in ſua, nondùm dimiſſo exercitu, ædificauit arcem munitiſsimam Herlinberg: vndè Goſlarienſes, qui illi aduerſa ſensêre, nimìs ſunt afflicti, ità vt multis de ciuitate fugientibus, pro magna parte deſerta haberetur. In oriente quidem arcem nouam, ad occiduum verò Lichtenberg habens, interclusos ſenſit omnes ad ſe aditus: indeq́, quod neceſsè fuit, inedia laborabat: Sed tamen Hermannus Hartesburgi comes, pro Philippo ſentiens, arcem Lichtenberg armis cepit, ſoluitq́ famem ciuitatis, rebus inuectis.

CAPVT XVII.

Philippus rex in Ottonem vndiq́ vires comparans, ducere iterùm conſtituit in Brunſwicum: Hoc ſciens Otto, copias & ille conſcripſit in Saxonia, & educens iuxta Goſlariam, venientē conſtituit excipere Philippum: erat in caſtris fratris Henricus Palatinus Rheni cum magnis copijs, quas de Stadio, deq́ Oldenborg, & finitimis locis contraxerat. Philippus rex iādudùm Henrico minatur, nî relicto Ottone, ſe ſequatur, Palatini dignitatem ſe in alium collaturum: nō diutiùs paſſurum, vt ſuis ab illo viribus oppugnetur. Mouit Henricum tantæ rei comminata iactura: Itaq́ fratrē Ottonē in caſtris cōpellans, Ego, inquit, mi germane, iādudùm tibi cū magna rerū mearum, vt nôſſe te credo, militaui iactura: audis quæ hoſtis minitetur: rerum mearū ſummū diſcrimen

men imminet: Itaq; niſi me aliqua parte paternæ ditionis ſuſtuleris, non video quibus modis & ſumptus perferã in exercitu, & comminata diſcrimina euadã: Parũ eſt quod ex te volo: vt quoniã vniuerſum Imperiũ iã propè tibi paret, exile fuerit, ſi cũ Brunſwico vrbe arcem mihi liqueris Lichtẽberg, in reliquum tibi fideliter, & vt ſemper ex animo militaturo. Rex Otto excepit his verbis: Sine frater, nè res difficiles in turbam voces: cernis quibus implicer laboribus ac difficultatibus: fauerit Deus, & propitia fortuna, non hoc ſolũ quod nunc poſcis, ſed feres ex me multo grãdiora, modò quod inſtat agamus: hoſtis adeſt, iunctis armis occurramus, victores æquiùs iſta partiemur. Henricus iam animo auerſus à fratre, niſi quod poſceret. ilicò permitteret, ex fratre hoſtem expectaret. Non potuit ea comminatio flectere regẽ: Henricus cum copijs ſuis, multis collachrymantibus, ad Philippum tranſiuit. Rex Otto, vbi auctas hoſtiũ copias, ſuas vidit imminutas, reduxit exercitũ Brunſwicum, præſtolari cõſtituens ibì hoſtiũ aduentũ. Interim verò Goſlarienſes multa à Brũſwiccenſibus incõmoda pertulêre: Capiũtur mercatores: ſubuertũtur argentariæ caſellæ: Sed & de arce Lichtẽberg nõ paucas fecêre excurſiones milites Philippi. Aberat iã rex Otto, & Gũcelinus dapifer, cũ domini ſui abſentis partes cuperet adiuuare, coactis quãtas copias potuit, Lichtẽberg arcẽ obſedit: Sed cùm fruſtrà eſſet oppugnatio, nemine hoc proſpiciẽte, exercitum vertit in Goſlariam. Ea ſuis fiſa munitionibus, minùs vigilabat: Vndè factum eſt, vt repentino hoſtium incurſu caperetur. Qui inerant milites, aliquandiù reſtitêre: Sed vbi ſuperiores eſſent hoſtium vires, fuga ſibi conſuluerunt. Direpta ciuitas miſerè: exportata præda vehiculis: vix diebus octo vndecunquè

contractis euectionibus poterat exportari: ciues in captiuitatem pertrahuntur. Alij igne vrbem concremare, alij templa ſubuertere, & ornamentis ſpoliare conſtituunt: Sed meliore conſilio ciues dedêre obſides: ſeruataq́ eſt vrbs aduentui regis. Ille rediens, illis collaudatis, victoriã gratificauit, de eo quod fortiter fecerãt: ciues reſtituit, ac multã prædã iuſſit reuehi: Ea in reliquũ vrbe vſus fidiſſima. Parabat intereà Philippus ſecundam in Thuringiam expeditionem: & obſeſſo oppido Wizzenſi in vmbilico terræ, Hermannũ coarctauit. Ille reſpexit ad Odoacrem regem Bohemiæ: qui veniens cum copijs in Thuringiam, cùm audiret vires Philippi, non auſus conferre manum, de reditu cogitauit. Sermonem contulit cum Ottone de Landesberg marchione, vt eius interuentu in gratiam Philippi rediret: Non abnuit ille: Sed cùm in ea expectatione res eſſet, Bohemus ſublatis ſignis redijt in terram ſuam. Hermannus relictum ſe cernens à rege fœderato, in gratiam Philippi ſe per amicos retulit: veniensq́ in conſpectum, ſe proiecit ad pedes, orans. Rex, exprobrata illi perfidia, diù paſſus eſt iacere ſupinum: Cùm à circunſtantibus rogaretur, leuabat, & in oſculum admiſit. Rex autem Bohemiæ ità ab æmulo, quem ei Philippus obiecit, extenuatus eſt, vt vix illi dimidiam regni reliquerit.

CAPVT XVIII.

DVm ea in concertatione regum pro ſumma Romani Imperij gererentur, non defuerunt Nordalbingiæ noſtræ labores. Nam dum Otto Brandenburgenſis marchio, quaſdam Wandaliæ regi Danorũ ſubiectæ partes inuaderet, quod in Dania & Wandalia ſcripſimus, Adolphus Holſatiæ comes, Ottonis quoàd poterat partes adiuuabat: quæ res regem Daniæ

Kanu-

Kanutum in comitem vehementer exaſperabat. Erat tum annus primus poſt mille ducentos, cùm rex in Adolphum duceret: Nec impiger ille, ad Eidoram fluuium, collectis armis, regem demoratur: Aderant illi auxiliares: Otto marchio de Brandenburgo, Hartwicus Bremenſis archiepiſcopus, Simon de Tekeneborg, Bernhardus de Welpe, Mauricius de Oldenborg comites: Hos copioſè commeatibus abundeq́ aluit, multis mirantibus, vndè tantis ſufficeret exercitibus: Diremit Eidora diuerſos hinc atque indè exercitus, nec alter ad alterum tranſibat. Prior rex vbi vidit copias hoſtiles tam multiplices, ſciens neque diù, neque crebriùs tantum conflari poſſe exercitum, ſuum agmen reduxit. Quo tempore comes cœpit veterem Reinoldesborg arcem renouare, quæ porta terræ ſuæ eſſet in Danos, & viciſſim in ſe Danorum: Sed vix illam benè communiërat, cùm rex vêre primo, ingenti rursùs agmine adeſt. Comes autem cùm ſuis viribus impar eſſet, nec tempus contrahendarũ aliundè virium daretur, quibus potuit pacis conditionibus tum ſe redemit: arcem dictam, vt erat, regi conſignauit: & perindè pacem eſt mercatus. Rex acceptã quantis potuit munitionibus firmauit, iam clauem tenens in Nordalbingiam, quotiès ingredi voluit: Sed aliò interim verſus Adolphus cum æquiuoco ſuo Adolpho de Daſſle, arcem Louenborg cœpit obſidere: ædificato in aduerſum præſidio Haddenberge, vt fame expugnarẽt, quam armis & viribus non poterant: Nam aquis vſus fluminis Albis, naues ex Hamburgo ſubmiſit, quæ & machinas oppugnantibus, & commeatus importarent, hoſtibus earum rerum commoditatem adimerent. Henricus Palatinus Rheni, Ottone fratre iam maioribus bellis implicito, tutari arcem cupiebat, nec poterat. Cœperant obſeſſi

de deditione verba facere: Miſêre tamen clanculò ad regem Danorum, illi arcem offerentes: Ille Rodolphum miſit quendam ex Holſatis, qui ad ſe confugerat, virum armis validum, qui regis nomine acciperet, polliceturq́; regem de proximo venturum: Sed priuſquàm ille regis mandata perferret, cepêre obſidentes. Quæ res regem acriùs in Adolphum inflammauit. Indè comes accepta arce, in gratiam tamen Palatini peruenit, ſolutis illi ſeptingentis marchis, & inueſtiuit eum Palatinus de patrimonio ſuo, quod ad Albim habuit: Gamme vocāt vſq; in hodiernum diem. Quo tempore facta eſt illa Wandalorum in comitem de Daſle expeditio, in qua Niclotus princeps ipſe occubuit, quam in Wandalia expoſuimus: Indè repetatur à volentibus intelligere.

CAPVT XIX.

ACceßit illo quoquè tempore alia regis Daniæ in Adolphum indignatio, quòd ille Thietmarſiam quæ ſæpè mutauit dominos, tum verò Danis per Waldemarum, vt diximus, epiſcopum Sleſwiccenſem paruit, intrauit, & euaſtauit. Quo etiam tempore, non ſatìs opportunè propter malitiam dierum, idem Adolphus in ſuos Holſatos verſus, eos ære mulctauit, nōnullos terra expulit, ſemina renouans veteris inimicitiæ, quòd Henrici Leonis tempore comitem deſeruiſſent: Pulſi, ad regem Daniæ ſe contulerunt: inflammâruntq́; iam ardentem, vt comitem inſequeretur. Habuêre hi quoq; in Holſatia, qui amicorum iniuriam taciti dolerent, vltionem meditati, ſi quandò ſe fortuna aperiret. Hoc in rerum ſtatu Waldemarus Sleſwici dux, qui Holſatos ad regē & ſe confugientes, in agmine duceret, mouit in Holſatiam. Adolphus impiger occurrit venienti: ſed par eſſe non potuit hoſti, quòd Holſati, qui cum eo ſtare videbantur,

non ſatis fidi putarentur futuri, ſuorum iniuriam queſti. Conflixêre in loco, quem Stilnovv vocant, prope Itzeho, & ſupra eſt per paruum milliare in ditione fratrum in Bardesholm. Sed tum comes cedens, fuga ſe contulit in Hamburgum: Progreſſus dux, Itzeho obtinuit: Zegeberge ac Trauemunde iuſſit ab alijs ſuis copijs obſideri: Arx Plonenſis, quæ magno fuit partibus comitis præſidio, capta eſt à ducalibus Danis. Rursùs dux ipſe renouato exercitu Hamburgum contendit: eamq; tum vrbem, cùm immunita eſſet, facilè cepit. Comes Albim tranſîerat: Nam Stadium tum tenebat. Hamburgenſes autem, cùm armis certare aduersùs vim regni Danici non præualerēt, honore certabant: Clerus & populus obuiàm progreßi, cum quanta poterāt veneratione, excepêre ducem venientem. Sequenti die caſtra mouens, venit Bergerdorpe: & deindè proxima die mouit in Louenborg. Comes quoquè de Daſle, non auſus expectare ducem, fugit vltra Albim: Arcem Louenborg, quā comitis Adolphi cuſtodes tenuêre, dux obſedit. Renouato præſidio in aduerſum Haddenberg, VVittenborg & Godebuch præſidiorū præfecti, duci ſe ſubmiſerunt: Cæteri nobiles obuiàm profecti in Raceburgum: Fortunam ſequutus ducem VValdemarus ipſe, Lubicam eodem victoriæ curſu contendit. Et quoniam ciues iam dudùm in Scania piſcantes, rex propter comitem Adolphum illi aduerſantem, cui tum Lubica paruit, in manu tenere videbatur, ciues non auſi ſe regi opponere: nè omninò primùm captiui in Dania ciues, poſteà etiam ipſi ſub irato deperirent, duci portas non auſi claudere, venientem cum honore ſuſcipiunt: Omnium ille vrbium, quas vel vi, vel deditione ceperat, acceptis obſidibus, cùm Zegeberge per Timonem Holſatum, & Traue-

Trauemunde per eiuſdem fratrem iuſsiſſet obſideri, conſignatis cuique pro neceſsitate armis & commeatibus, Scaconem alium ex Holſatis, comitem Thietmarſiæ declarauit, & fratrem eius Widagum Plone præfecit: Rodolphum in Hamburgo conſtituit rectorem atque cuſtodē: vt qui propter ſe pridèm exulâſſent, per eundem ſe nunc in locis comitis dominarentur.

CAPVT XX.

ADolphus comes iam iterùm Holſatia excluſus atque pulſus de Stadio, vbì conſedit, meditatur expeditione parata ſua paulatìm recuperare: Et quoniam oppidum Hamburgum & in conſpectu erat, & fidum ſibi comes proſpexit, eò primùm contendit, vt expulſo ducis præſidio, vrbem pro ſe reciperet. Facile autem fuit volentes capere & ſuperare. Iam pulſo Rodolpho tenebat, & animos illi faciebant nonnulli ſuorum remanentes in Holſatia, qui fidem illi aſſeruâſſe, & in reliquum aſſeruaturi viderentur. Cúmque arces Zegeberge, Louenborg, Trauemunde, per ſuos teneret, plenus fidutia Hamburgum pro tempore cœpit communire. Waldemarus autem dux iſta perſentiens, media iam fermè bruma, quod acciderat, futurū proſpiciens, copias contraxit, duxitq́; in Hamburgum: Conuenêre Guncelinus, Burewinus, Thietmarſi, omnes in caſtra ducis: Comes autē à ſpem facientibus ſuis deluſus, quòd ante Chriſti Natalia, quæ Dani comeſſationibus celebrant plurimis, dux minimè properaret ad obſidendum: cùm iam nihil formidaret, audiuit omnes vicinæ prouinciæ vires in ſe commoueri. Glacies quæ Albi necdùm conſiſtens innatabat, fugam intercluſit comitis: A terra nullus erat exitus: vndiquè concluſus erat: hinc flumine per glaciem cruſtato, indè exercitu à terris valido: inter

inter ſuos agebat conſilium, ſi fortè nocturna tentaretur eruptio: Sed quò perfugeret, qui nuſquàm fidum aliquid perſentiret? Qui in caſtris ducis erant, non vſquequaquè comiti aduerſati, rem pro eo tractantes, in eas conditiones coniecerũt, vt comes, reddita duci arce Louenborg, ipſe cum ſuis liber abiret. In eam rem perficiendam Guncelinus Zwerini comes deputatur: Eius fidei ſe permittens comes exibat, profecturus cum eo, vt arcem memoratam traderent cuſtodes, qui pro Adolpho tenuerunt, & comes liber abiret. Thietmarſi, vbì ſensêre comitem in caſtris, tumultuantes volebant opprimere eum, quòd infeſtus terræ illorum ſæpè fuiſſet: Vix potuit viribus Guncelini & cæterorum, quos ſaluti eius conſeruandæ dux prouiderat, incolumis aſſeruari. Profecti vnà in Louenborg ad implendas pactas cõditiones, oſtenderunt cuſtodibus vinctum dominum ſuum. Iubentur ab Adolpho arcem tradere, negant: rogantur, obſecrantur, contemnunt. Itaque cùm nihil ibì ageretur, comes vinctus per terram ſuam trahitur in Daniam: Inſultauêre Dani, qui odibant: Gemuêre ſortem fortiſſimi viri, qui ſine odio iudicabant. Igitur in vincula coniectus, aliquandiù ſeruatur in carcere cum Waldemaro Sleſwiccenſi epiſcopo, belli quandoquè ſocio ac conſorte. Interea rex Kanutus cum fratre loquutus, Lubicam intrauit, vrbem nouam, ſed floreſcentem: Germanam amborum Helenam cõiugio ſociauêre Wilhelmo Leonis filio, germano Ottonis atque Henrici, ex quo ſolo ſtirps Leonini generis in hodiernum perſeuerat. Lætati ſunt Holſati Stormariíq́;, ſperantes quòd in dotem ille acciperet terram Adolphi, vt non cogantur ſubeſſe diutiùs Danis. Sed ſpes eorum fruſtrata eſt. Amborum tamen ille ſororius, magnis ſæpè honoribus ab illis afficitur, magna ſpe foue-

fouetur.

CAPVT XXI.

INterim rex Lubicam inuiſit vrbẽ, quam magni fecit, honorificè à populo & clero excipitur: Venienti offerunt qui cuſtodiêre præſidium Trauemunde: quod regem ingenti affecit lætitia. Prouinciales autẽ omnes eò confluentes, regem ſalutauêre, ſacramenta pro tempore præſtantes: Ille progreſſus vſque in oppidum Molne, acceptis obſidibus, redit in regnum ſuum: Dux obſidionem firmat aduersùs arcem Louenborg. Indè verò in Zegeberg quoquè obſidio ducitur in longum: Obſeſſi ſæpè per inuia dilapſi, cibos intulerunt: Quod vbi dux aduertit, firmata vbiquè obſidione, fame cœpit pertentare obſeſſos: Extrema paſſi, ſe continuêre. Sæpè farinæ in modum calcem proiecerunt, vt victualibus abundare crederentur: Ad extremùm, vbi nulla ſpes ſupererat, & fames inualuerat, paciſci libertatem & rerum ſuarum integram poſſeſsionem, duciq; arcem conſignare, deliberauerunt: Anno ſecundo poſt mille ducentos vix in animum hoc induxêre. Priuſquàm perficerent, nuncium dux Waldemarus accepit de morte fratris Danorũ regis, & contendens mox in regnum, vt coronam promeruit, benedictione epiſcopali de more conſecratus: & redibat iam rex anno proximo, vêre primo: & adunatis vndiquè viribus, cùm iam omnia citra Albim eſſent in manu eius, præter arcem Louenborg, indignum reputabat, ſi ea ſola viribus regni & totius obſiſteret prouinciæ. Itaque totis oppugnatur conatibus: Machinæ, catapultæ, baliſtæ, omnium generum tormenta adhibentur, nec data quies oppugnationi. Sed pertinaciter repugnabant qui tenuêre, infracti viribus, inconcuſſi minis. Ad extremùm tamen comitis domini ſui commiſeratione colloquium popoſcêre: Spondent deditionem facere, ſi

comes

comes laxetur: Pontifices qui aderant, interpoſuêre fidem, ſi arcem déderent, & comes de ſeruanda pace obſides daret, liberum fore. Igitur rebus eò perductis, dedit Adolphus obſides duos ex liberis ſuis, & filiū cognati ſui Adolphi de Daſle, & filium Henrici comitis de Dannenberge, inſupèr octo pueros miniſterialium ſuorum: & iureiurando vtrinquè præſtito, firmatum eſt, vt obſides poſt annos decem liberi eſſent. Si tamen rex aut comes infra illos annos decederet, non minùs laxarentur. In has conditiones arx regi traditur. Comes laxatus vinculis, redit in Scowēborg, nuſquàm his terris redditus. Intereà concaptiuus eius Waldemarus epiſcopus in vinculis perdurabat: Sed pietate domini Andreæ archiepiſcopi & aliorū, qui pro ipſo mouebantur, à captiuitate hoc pacto eximitur: Quia regium, vt diximus, ſanguinem trahebat, magni patrimonij hæres, & cōtra regem pridèm ſe erexit, ſuſpecta eius relaxatio multis ducebatur: Vndè miſſo ad hoc nuncio per ſedem apoſtolicam, ità decernitur, vt nunquàm in ea prouincia conſiſteret, in qua regi ſuſpectus eſſe poſſet ad rebellionē: & hoc ſacramēto præſtito ab ipſo firmabatur. Rex laxatum miſit ad ſummum pontificem, vt apud ipſum conſiſteret, donèc apoſtolica illi prouiſio fieret de eccleſia opportuna. Laxatus tamen & à pontifice dimiſſus, aut clàm abſcedens, maturauit, vt ad regem Philippum perueniret: vbì ſuam iniuriam queſtus, expectauit adiutorium regis, & vindictam in hoſtes. Sed hoc poſteaquàm electus in ſedem Bremenſem, apud ſedem apoſtolicā confirmationem non impetrauit: quod diximus in Metropoli.

CAPVT XXII.

PEr hæc tempora cùm omnis Holſatia in manibus eſſet Danorum, ipſiq; aut iugum ferrent patiēter, non

non dico libenter, aut gemerent impatienter, magna pars nobilitatis, quæ libertatem amplexa, alienum detrectabat imperium, in paluſtribus Wilſtriæ delituit, vtcunquè opportunitatem præſtolata meliorū temporum: Adolphus autem impatiens tantarum varietatum, præſertìm quòd obſides dediſſet filios, nihil ſe in terra Holſatiæ nouaturum, conquieuit. Sed ferunt annales, nobilem dominā de Deeſt : nec tamen adijciunt cuius fuerit originis, an baronum, an comitum: Sed in arce quæ tum fuerat Kellingdorpe morata, hoc ſibi nomen habebat, vt Deeſtz de Kellingdorpe diceretur: Compertum tenemus, nobilem extitiſſe eo nomine in Weſtphalia familiam, vndè potuit originem ea mulier traducere: Alberto forſan Nordalbingiæ, aut cuidā ex maioribus terræ denupta: Res in obſcuro manens, locum facit coniecturæ. Ea fœmina, cùm terra magno Danorū iugo premeretur, deliteſcerént que Holſati iugum refugientes, acceſsiſſe fertur Adolphum olìm Holſatiæ, tum Scowenborg comitem: eumq́; obſecrâſſe mulier gratioſa & facunda, vt quandò ipſi nec libéret nec licéret oppugnare Holſatiam, vel vnum ex adoleſcentioribus filijs permitteret, qui terram patrum ſuorum præſens gubernaret: eſſe non paruam Holſatorum manum, qui accepto capite, pro libertate decertarent. Comes multa prætenderat quæ illum auerterent: regis potentiam, obſidum ſuorum perniciem, & iuratæ fidei religionē. Mulier precando non fatigata, cùm ad omnia promptę reſponderet, nihil formidandam regis potentiam, Holſatorum libertati comparatam: Eos eſſe animos, eam fortunam, vt accepto domino tolerarent omnia: Obſides tuto fore loco, priuſquàm aliquid incipiant: Illum nihil acturum, ad omnia quieturum: Filij auſpicijs rem omnem expediendam,

diendam, quod nihil officeret religioni iuriſiurãdi. Flexus mulieris infatigabili inſtantia, filium illi adoleſcentiorem permittit Adolphum. Hic eſt eius nominis in Holſatia quartus, prima adoleſcentia deuectus in paluſtria Wilſtriæ. Holſati proceres huius rei conſcij, præfectum regis Daniæ circunſiſtunt, iura ſua illis permitti depoſcunt: Sic expromiſſum à duce iam rege, cùm arcẽ Zegeberge traderẽt. Ille reijcit cum indignatione precantes: Illi pertinaciter inſtant, iura ſua repoſcentes: nam Danicis legibus parére ſe nec poſſe, nec velle. Iubet ille oſtendi ius, ſi quod ſuum habeant: & conuicium adijciens: Canem, inquit, introducam, qui ius vobis delatret. Ità tum iubet conquieſcere: Eant, de ſuo iure interloquantur: ſe ignorare quæ ſint eorum iura: Danorum ſe legibus de libro notiſſimo iuſtitiam cuiq; monſtraturum: ſi minùs nunc oſtendere poterunt ſua iura, altera vice redeuntes, cùm deliberatiores fuerint, tũ exponant. Et quidem illa vice cõquieuêre, nihil grauius intentantes. Sed ad conſtitutum diem iam inſtructiores redeunt: iterùm ius ſuum reſtitui magnis clamoribus depoſcunt. Præfectus Waldemari regis declarari & oſtendi iubet, quale ſit quod poſcunt? quo libro ſcriptum? quo ordine defenſum? Tum vnus cæteris fidentior, educto gladio: Eccè, inquit, ius noſtrum, quod gladio tueri ſuſcepimus. Ille cernens nunciantis fiduciã, murmuraq́; circunſtantium non contemnens, manifeſtam vidit rebellionem: & paulatim ſe ab illis retrahens, in tutiora recepit: Sed illi inſequuti, cedentẽ occupauêre, ac gladijs confoderunt. Tum verò munitiones, quibus ſe continere ab Danorum ira cogitabant ingruente bello, magìs ac magìs firmauerunt. Oppidum Itzeho ducto ingenti foſſato cõmuniêre: In quod cùm regij præfecti exercitum ductâſſent,

nouo iacto aggere, ac ponte facto cùm inſtarent expugnationi, ferunt excreuiſſe Storā fluuium per diem bis in eandem altitudinem, vt ponte deiecto ciues tueretur, Danis excluſis: Dies erat proxima natæ virginis Mariæ: Viſa eſt ſublimi ſupra oppidū diuæ Virginis imago, quā ſanctè, qui viderunt, venerati, ex illo die religioſiſſimè coluerunt. Perſeuerat in hodiernū memorandæ rei memoria, appellaturq́ hodiè ciuium dies. Exindè verò nihil magnū per aliquot annos geſtū legitur, huius adoleſcentis comitis primæuo tempore. Nam Albertum quendam Holſatiæ comitem proxima tempora monſtrabant: qui vndè ſit ortus, in annalibus mira taciturnitas: Sed à nobis ſuo tēpore oſtēdetur, quis, & vndè fuerit. Mira ſcriptorum vel ſimplicitas, vel negligentia: Comitē ferunt Holſatiæ, ſed vti Melchiſedech, ſine patre, ſine matre pueriliter introducūt: nos originem pandemus: Iam hoc cōmonuiſſe ſufficiat. Hoc tēpore rogatu nobilis dominæ, miſſum in prouinciam adoleſcentem Adolphum, qui per gradus, quos infrà memorabimus, excreuit in virū maximum, & fortitudine, & religione ſingularem.

CAPVT. XXIII.

INterim verò Philippus & Otto reges, mutuis ſe viribus attriuêre ſæpè concurrētes, & quanquàm impar viribus Otto videretur, exitu tamen prælij par ſæpè eſt inuentus, aliquot vulneribus exceptis, quòd ipſe manu promptus ſeſe pugnantibus immiſceret. Wilhelmus comes Iuliaci, cum partes Ottonis diù fouiſſet, auerſus, cœpit literis agere apud Philippum, ſi gratiam aliquam apud ipſum iniret, nôſſe ſe viam, qua Colonienſem archiepiſcopum, qui maximè Ottonē tueretur, & nonnullos alios principes, Ottonis lateri detraheret. Conſtituitur ea de re à Philippo locus ad colloquium: Cōuenit inter

ter eos, vt ſi quod polliceretur efficeret, acciperet à rege prædiũ, quod ſexcentas præſtaret annuas marchas. Wilhelmus pollicitus operam, conuenit Adolphũ archiepiſcopum Colonienſem: Vides, inquit, quò res vergat: Quid nitimur in aduerſum flumen? Totus Philippo orbis conſentit: Generis nobilitas, morum probitas, rerũ magnificentia pro illo faciunt: Proindè quò nos Deus ire iubet, nè reluctemur: Placeat tibi conſilium meum, vt Ottone relicto, Philippũ ſequamur: Hac ſtat parte iuſtior cauſa. His atq; alijs verbis motus Adolphus, Wilhelmo non refragatur: Eoq; res peruenit, vt miſſis inuicèm crebrioribus nuncijs, Philippum Adolphus Aquiſgranum perductum, regem conſecraret. Diſplicuit ea res plurimùm Colonienſi capitulo & populo, ità vt in faciem reſiſterent archiepiſcopo ſuo: quid tantoperè variaret: ipſum eſſe, qui Ottonem ſummo pontifici commendáſſet: nunc verſa ſententia, illum ſine cauſa reprobaret. Cumq; archiepiſcopus in cœpto ſuo perſiſteret, miſſæ ſunt à capitulo & populo literæ ad ſummum pontificem, archiepiſcopi fluxam fidem accuſantes. Vocat Papa pontificem, vt veniat infra menſem & dimidium obiectis reſponſurus. Ille, neglecto eccleſiæ mandato, domi reſedit. Dati ſunt iudices, canonicus & duo parochiales: qui cùm legitimè citatũ monerent, vt errrori ſuo renunciaret, alioquì excommunicatum deijcerent ſede ſua, & idoneum alium præficerent eccleſiæ ad formam apoſtolici mandati. Sed archiepiſcopus omnia cõtempſit. Ergò cũ non acquieſceret monitis delegatorum, poſt excommunicationem, interdicto ſupponitur, & omnibus inſordeſcens deponitur, & Bruno Bunnenſis præpoſitus in locum eius eligitur: Ad quod exequendum maiores perſonæ delegantur. Libet inſerere apoſtolicam epiſtolam ſub bulla miſſam.

CAPVT XXIIII.

INnocentius epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, Venerabilibus fratribus archiepiſcopo Moguntino, & epiſcopo Cameracenſi, & dilecto filio Scholaſtico ſancti Gereonis, Salutem & apoſtolicam benedictionem. Vt Adolphus Colonienſis archiepiſcopus incidat in foueā quam parârat, & intret impius gladius in cor eius, pertinax ipſius inobedientia, periurium iteratū, & proditio vulgata depoſcunt. Ipſe enim nec Deum timens, nec reueritus hominem, nec Colonienſis eccleſiæ dignitatem attendens, in offenſam Dei, eccleſiæ Romanæ cōtemptum, & ſuæ ſedis diſpendium, à ſe iugum obedientiæ excuſſit, iuramentum ſemèl ac iterùm præſtitū violauit, & eum prodidit quem creârat. Sanè cùm olim chariſſimum in Chriſto filium noſtrum illuſtrem Ottonem, in Romanum Imperatorem electum, coronâſſet in regem, & fidelitatis ei præſtitiſſet iuramentū, apud nos multipliciter inſtitit, vt eidem regi fauorem apoſtolicum impendentes, ratum, quod ipſe fecerat, haberemus. Cumq́; multiplicatis interceſſionibus obtinuiſſet à nobis, vt in honorem ipſius eccleſiæ Colonienſis, regis deferremus honori, cœpit in eiuſdem deuotione tepeſcere, ac manum ſuam ab aratro retrahens, occaſiones friuolas inuenire à nobis, nè quod plantârat, irrigaret, quatenùs citò areſceret planta eius, cùm ſolicitudinem ſubtraheret manus plantatoris. Verùm quia neque qui plantat, neque qui rigat, eſt aliquid, ſed qui incrementum dat Deus, inualuit nihilominùs per gratiam nouus palmes: & cùm extenderet iam ramos ſuos, & pullularet, vidit plantator inuidus, & inuidit, & non potuit diutiùs occultare virus ſuum: quia nequam mentem iniqua operatio reuelauit, & arbor agnita eſt in fructu. Cōmonitus igitur & conuentus

uentus iterùm præſtitit iuramentum, quòd eundem regem nunquàm deſereret, nec in partem alterã declinaret: ſed iuramentum ſtabilire non potuit mentem illam, quæ innata leuitatis vitio fluctuabat. Nos autem ſicut non de facili crederemus, quòd vir præditus tãta dignitate ſic eſſet aduerſarius ſibijpſi, vt quod fecerat, intenderet annullare: nè quid tamen noſtræ deeſſet ſolicitudinis, ad conſtantiam eum excitare volentes, & monitis, & minis inſtitimus apud ipſum, & ſub quanta potuimus ei diſtrictione præcepimus, vt eidem regi aßiſteret, & ad promotionem eius efficaciter adſpiraret, cauens ſolicitè, nè maledictionem pro benedictione acciperet, ſi illuſiſſe nobis tam turpiter probaretur. Ipſe verò nõ attendens, quòd ſicut obedientia victimis antefertur, ſic inobedientia idololatriæ comparatur, lora derumpens, in vitium inobedientiæ incidit, & contra præceptũ noſtrum & proprium iuramentum, corruptus pecunia ſicut fertur, dominum ſuum temerarius prodidit: & conuerſus in arcum peruerſum, nobili viro Philippo duci Sueuiæ contra eum impudenter adhæſit. Et nè quid eius præſumptioni deeſſet, & nè culpa eius aliquo velamine poſſet palliari, nupèr Aquiſgrani, vbì præfatũ regẽ anteà ſolenniter coronauerat, memoratum ducem publicè coronauit: quanuìs excommunicationis ſentẽtiam incurriſſet, quam in eccleſia Colonienſi coram multitudine copioſa, ipſo præſente, ac gerente ſtolam ſacerdotalem in collo, & candelam in manu accenſam teneret frater noſter G. Rhemenſis archiepiſcopus, nunc epiſcopus Praeneſtinus Ap. Se. legatus promulgauit in eos, qui à præfato rege diſcederent, & parti alteri adhærerent. Vt igitur Colonienſes, qui noluerunt in malo caput languidũ imitari, ſed in eiuſdẽ regis fidelitate perſtiterunt firmiùs,

& perſiſtunt, expugnato fermento veteri, quod voluit tantam maſſam corrumpere, ſint noua conſperſio, ſicut ſunt azymi, nihil corruptionis habentes: Cùm iuxta canonicas ſanctiones, accuſatione non egeant manifeſta: vndè nos eius exẽplo, qui abſens corpore, præſens autem ſpiritu, Corinthium damnârat abſentem, potuiſſemus in eum ſententiam promulgare: ad maiorem tamẽ cautelam, conſilio fratrũ noſtrorum, & tam epiſcoporũ, quàm prælatorũ plurium, diſcretioni veſtræ per apoſtolica ſcripta mandamus, diſtrictè præcipientes, quatenùs cũ apud vos ſint iſta luce clariùs manifeſta, dictum archiepiſcopum pulſatis campanis, & accenſis candelis, ſingulis Dominicis diebus & feſtiuis excõmunicatum publicè nuncietis, & faciatis per omnes eccleſias Colonienſes, & vicinas diœceſes, ſub ſolennitate ſimili nunciari: Suffraganeos, & omnes vaſallos Colonienſis eccleſiæ, tam clericos, quàm laicos, abſolutos ab eius obedientia nũciantes. Quia vero ſi tantum ſcelus maneret inultum, quis decæterò poſſet impunè inobedientiæ vitiũ, periurij crimen, ac proditionis facinus perpetrare: ſub eadẽ diſtrictione vobis præcipimus, quatenùs cùm hæc nulla poßint apud vos tergiuerſatione celari, vos eũ authoritate noſtra ſuffulti à pontificali officio ſublatũ, cuiuſlibet contradictionis aut appellationis obſtaculo remoto, deponatis: niſi forſan infra menſem poſt factam à vobis denunciationem, ad ſedem Apoſtolicam acceſſerit iudicandus: his ad quos electionis ius noueritis pertinere, Apoſtolica authoritate iniungẽtes, vt perſonã idoneam, quæ tanto congruat oneri & honori, ſibi eligant in paſtorẽ: Quòd ſi electionem contigerit aliqua fortè, quod abſit, conditione differri, nè bona Colonienſis eccleſiæ poßint interim deperire, alicui perſonæ honeſtæ ac prouidæ, & potẽti, cõmittatis adminiſtrationẽ illius. Quia verò illius ec-

cleſiæ tãto amplius zelamus honorẽ, quãto clerũ & populũ eius deuotiores & firmiores ſumus experti, nè vnitatẽ eius aliqua ſciſſura corrumpat, ſi forſan hi ad quos electio ſpectat, nõ potuerint cõuenire, præcipiatis eiſdẽ, vt in aliquos viros idoneos cõferant vota ſua, ad ſedem apoſtolicam accedentes, cum conſilio noſtro, qui ad eorum concordiam faciente Domino dabimus operã efficacem, vt perſonam idoneam ſibi eligant in prælatum.

CAPVT XXV.

HAnc inſerendã putaui decretalẽ epiſtolam, quia plena eſt rebus gerendis tum, nunc geſtis. Taliter, vt meruit, de ſua dignitate Adolphus eſt eiectus, & Bruno Bunnenſis præpoſitus in eius eſt locũ ſurrogatus: qui à domino apoſtolico archiepiſcopatûs inſignia ſuſcipiens, & cũ Ottone quæ pacis ſunt ſentiens, in ciuitate ꝗdem ſubditis ſuis præerat. Adolphus aũt vir nobilis magni generis, quæ foris fuêre, tenuit occupata. Erant qui poſteà pertentârũt animũ ſummi pontificis, vt ad Adolphũ denuò inclinaret, ſed non ꝑualuerunt: Decreta ille ſua cõſeruabat, ſcribens Ottoni regi in hac verba: Innocentius epiſcopus ſeruus ſeruorũ Dei, chariſſimo in Chriſto filio illuſtri regi Ottoni, in Romanũ Imperatorẽ electo, Salutẽ & apoſtolicã benedictionẽ. Syncera intentionis affectũ, quem circa promotionẽ regiã habuimus hactenùs & habemus, explicare nos literis nõ oportet, cũ pleniùs hunc exponat affectus, & fideliùs interpretentur mentem noſtram opera ꝙ ſcripturæ. Sanè præter opinionem plurium & multorũ conſilia, ſuſcepimus ab initio cauſam tuam, de cuius promotione omnes penè penitùs deſperabant, & ſtuduimus efficaciter promoueri, nec te in articulo illo reliquimus, quo per obitũ inclytæ recordationis Richardi regis Anglorũ auunculi tui videbaris

ab omnibus derelictus: licèt enim nō defuerant, qui multipliciter nos tentârint, vt muneribus & promiſſis nos à propoſito tui fauoris auocarēt, nec prece tamen, nec precio, nec minis, nec alijs rebus poterant inflectere mētem noſtram, quin de die in diem ampliùs in tua dilectione ferueret, & ad tuam exaltationē ꝓpenſiùs adſpiraret. Quanuis autem neq; qui plantat, neq; qui irrigat, ſit aliquid, ſed qui incrementum dat Deus: gaudemus tamen in eo qui dat omnibus affluēter, quia ei, quod plantauimus & irrigauimus, incrementum benignus indulſit: ità vt granum ſinapis quod mulier in horto ſuo legitur ſeminâſſe, planta noſtra in arborem magnam iam creuerit, in cuius ramis volucres cæli, dante Domino, in breui ſedebūt, & ſub cuius vmbra beſtiæ terræ quieſcēt. Cùm igitur Dominus dirigat greſſus tuos, & firmet de die in diem ampliùs regnum tuū, monemus ſerenitatem regiam & exhortamur in Domino, quatenùs cùm tempus iam acceperis opportunum, opportunè ac importunè, vigilanter & inceſſanter inſiſtas, vt bonum principium finis optimus ſubſequatur, & optatum cōmune deſiderium noſtrum ſortiatur effectū. Foueas in dilectione ac deuotione tua principes, qui te fouēt: vt alios meliùs ad tuæ ſerenitatis fauorem inducas: & dùm tibi fauor arridet, ad tuæ promotionis prouectionem intendas, nec negligas in aliquo factū tuum, ſed omni diligentia ſtudeas promouere. Sanè ſperamus in eo qui eſt in ſe ſperātium fortitudo, quòd ſi denuò profeceris, ſicut hoc anno diceris profeciſſe, non erit qui tuo profectui ſe opponat, vel diuinæ diſpoſitioni reſiſtat. Datum Anagniæ, XVII. Calen. Ianuarij, anno pōtificatûs noſtri VI. Hæc idcircò interponenda putaui, vt ſummum pontificis Romani ſtudium erga regem Saxonem agnoſcamus.

CAPVT

CAPVT XXVI.

PHilippus quoq; non ceſſabat conciliare ſibi fauorem plurimorum, poſteaquàm Aquiſgrani in regem eſt coronatus: ipſamq; Coloniam infeſtus perſequebatur, & ducem inter alia de Limburg ſuæ parti inclinauit. Is tum erat ductor Ottoniarum copiarum. Cùm enim Philippus Coloniæ propinquaret, hic dux, qui præfectus erat vrbis, agmina eduxit in Philippum. Aderat ipſe Otto cum ducis memorati filio, & archiepiſcopo Brunone: Acerrima pugna conſeritur: ipſo tamen duce ſegniùs adminiſtrante prælium, cecidêre viri quadringenti ex Ottonis parte, multi prætereà capti. Otto ipſe vulneratus elabitur cum archiepiſcopo & ducis filio, inq; arcem Zwaſſenberg fugiens ſe recepit. Sed cùm ibì ferendæ obſidioni ſecurus non eſſet, noctù clàm cum ducis filio proficiſcitur, archiepiſcopo ibì ſubſiſtente. Aſſunt hoſtes die poſtera, & hoſtem concluſiſſe rati, alacriùs obſident & oppugnant, expugnantq; arcem. Captum archiepiſcopum in Herbipolim diuturna captiuitate perducunt. Indè verò cùm Papa miſiſſet in Germaniam componendæ rei gratia duos cardinales, in Quedelenborg conuentus agebatur Imperij. Ibì multa ſunt ventilata: Sed tamen priuſquàm reges conuenirent, cardinales apud Philippum, penès quem difficiliores partes ſunt rati ſe reperturos, agebant, oſtendentes illi ſummi pontificis ad pacem propenſiſſimam voluntatem. Cumq; ille mandatorum fines ex illis ſcrutaretur, dixêre: Si Bruno captus vinculis laxaretur, & omni captiuitate, tum ipſum quoquè Philippum excommunicatione ſoluendum. Rex ſe nullo modo in laxationem capti poſſe aſſenſum præbere oſtendit, niſì ex ſententia omnium principum, & præſertìm Adolphi, qui propter ſe pateretur ſui honoris detri-

mentū. Cardinales, quo pacto incertū, metu, an fauore, munere, an ꝓmiſsis flexi, Philippū abſoluerūt, Brunone non laxato. Tum ad Ottonē quoq; regē ſe contulêre, illum de rebus interpellaturi. Sciſcitatur ille, quid apud Philippum inuenerint? Reſpondent, ità rerū extitiſſe neceſsitatē, vt illum vinculo ſoluerent excōmunicationis, vt pacatiore ad reliqua cōponenda vterentur. Excandeſcens rex, literas ſummi pontificis, quas ad ſe clāculò ſuper mandato cardinalium dediſſet, protulit: Hæ, inquit, oſtendent, ſi mandati fines impleueritis: Sic enim ſtetit ſententia pontificis: ſine vinculo corporali Brunonis, non laxandum ſpiritale Philippi. Erubuêre cardinales, & benè ſperare iubentes Ottonem, redeunt ad Philippum: Oſtendunt Brunonē omni pacto laxandum, alioquì abſolutionem, quam impenderant, euaneſcere. Inuitus laxauit archiepiſcopum: & paucis adhibitis, deſcenderūt regis in colloquiū: Ibì multis vltrò citroq; dictis, ſine ſine diſceditur. Philippus tamen intentus rei, eundē Brunonem iterùm capi, & in arce munitiſsima Rodenburg iuſsit aſſeruari. Papa, vbì res innotuit, ſcripſit Philippo, niſi laxaret Brunonem, ilicò grauioribus ipſe vinculis teneretur. Cuius rei gratia ſolutum remiſit ad ſummum pontificem, vt ibì remaneret, donèc Adolpho prouiſio fieret: diſpenſatumq; tantiſpèr cum Adolpho, vt ducentas annuas de teloneo Bunnenſi, & tantundem de Colonienſi, & octo ſtipendia in ipſa ciuitate perciperet: quibus rebus perfectis, Bruno ad eccleſiam ſuam quietus regreditur.

CAPVT XXVII.

1204 ANnus erat quartus poſt mille ducentos, cùm iam vniuerſa Nordalbingia ſub rege Daniæ Woldemaro eſſet: qui euocatum Adelbertum comitem de Orlemun-

lemunde, omni illum præfecit, quam olim Adolphus poſſederat, ditioni. Erat is filius Henrici de Orlemunde, qui relictam ſecundi Adolphi accepit vxorem, ex qua ſuſtulit, vt præſumitur, hunc Albertum. Vacabat tum ſedes Raceburgenſis, mortuo Isfrido. Diuiſerant autem electores ſua vota in duos: Nam alij Henricum præpoſitum virum induſtrium prætulêre: alij Philippum, priſci pontificis capellanũ: Quæ controuerſia cùm in longũ proceſſiſſet, contulêre partes arbitrium in Albertum comitem Nordalbingiæ, qui vſq; ad Albim fluuium regis Daniæ auſpicijs omnia gubernabat. Albertus autem prætulit Philippum. Hic eſt ille Albertus, cuius nomen in faſtis legitur: ſed ridiculè origo ſiletur: Vterinus frater tertij Adolphi, cuius mater, vt diximus, Henrico paruuli ſui tutori nupſit. Hoc erat illud tẽpus, quo Hieroſolymitani peregrini, capta Conſtantinopoli, & rege illius oppreſſo, Baldewinum Flandriæ comitem, Orientis Imperio præfecerunt. Anno pòſt tertio, qui fuit ſeptimus poſt mille ducentos, cùm Hartwicus archiepiſcopus Bremenſis diem ſuũ obijſſet, electorum maior pars (contemptis Hamburgenſibus, regi Waldemaro tum parentibus, & perindè in Waldemarũ dudùm epiſcopũ Sleſwiccenſem conſentire haud poterãt) eundẽ Waldemarũ elegit, iã Bononiæ literis vacantem. Maior eccleſiæ præpoſitus, qui & ipſe adſpirabat ad epiſcopatũ, cùm ſciret contemptos in electione canonicos Hamburgenſes, & eorum contemptum electioni nociturum, ſe cum aliquantis in ipſa vrbe Brema retraxit ab electione, rei exitum proſpiciens. Miſêre Bremenſes ex ſuo cœtu & miniſterialibus ſolennes ad Waldemarum nuncios, cũ decreto electionis. Ille mox cum eiſdem ſedem petiuit apoſtolicam. Gratulatur illi ſummus pontifex, nec tamen feſtinat confirmare, ſciens

1207

eſſe

eſſe in itinere qui meliora rerum documenta perferrent. Venêre Hamburgenſes, & contemptum ſuî obiecêre electioni. Venit & Petrus Roſchildenſis præpoſitus, literas tamen, quas in itinere prætendit amiſiſſe, nullas præferebat: Sed oſtendit iuramentum à Waldemaro præſtitum regi: Nunquàm ſe eo loci conſidere, quo ſuſpectus poſsit haberi: Et quis vnquàm locus ſuſpectior eſſe poſſet, quàm ille ad littora Germaniæ? Sentiens Waldemarus rei difficultatem, illicentiatus abijt, & ad Philippum regem ſe contulit. Ille gauiſus, mittit eum in eccleſiam Bremenſem, ſuſcipiturq́ cũ honore. Sequutæ ſunt eum excommunicationis literæ in omnem prouinciam: Bremæ tamen diù nemo obtendebat, donèc inter offerentes quidam illas imponeret altari. Rex Waldemarus audito introitu æmuli ſui, cum magno venit exercitu illum impediturus: Sed quoniam Guncelinus & Henricus comites de Zwerino regem offenderant, pulſo de Grabow arce ſua Iohanne Gantz, ad regem profugiente, exercitum miſit per manum Alberti memorati in illos: qui arcem Boyceneborg oppugnans confregit, & omnem terram gladio & igne peruaſtauit. Waldemarus quoquè epiſcopus ſe bello in regem gerendo præparauit. Intereà Burchardus maior præpoſitus, præferens ſuam ab Hamburgenſibus & quibuſdam Bremenſibus electionem, à rege Daniæ inueſtitur: & de oppido Hamburgo, quod regi parebat, duxit in Stadium, idq́ oppidum vi cepit: Indè tamen poſteà, cùm Waldemarus epiſcopus exercitum quàm potuit maximum duxiſſet in Stadium, eiecit Burchardum. Abeunte verò exercitu, Burchardus receptum iterùm oppidum communiuit. Rex autem Daniæ facto ponte Albim tranſiuit: In anguſtioribus credo inſularum faucibus: & partium ſuarum fauori arcem

Horneburg firmauit. Hæc breuì tranſimus, quia latiùs in Metropoli noſtra diximus.

CAPVT XXVIII.

PHilippus autem rex, cognito quòd rex Daniæ cum exercitu veniret in fines Saxoniæ, arbitratus illũ quoq; partibus Ottonis æmuli ſui accedere, ingentem contraxit exercitum Vngarorum, Bohemorum, Teutonum, & qui tum omnium erant formidabiliſsimi, Valuorum: conſedit Bambergæ, adunationem exercitûs ſui expectans: cùm interim Otto non minùs ſe excipiendo hoſti, magnis copijs & commeatibus prouiſis, & arcium ac oppidorum munitionibus præpararet. Per quæ tempora erat Bambergæ inter Philippi duces quidam Otto de Wiltisbach comes Palatinus, intantùm regi quandoquè addictus, vt filiam ille regis ſperaret coniugem. Cumq; feris moribus, quòd nimiùm videretur gladio promptus, occiſis quibuſdam qui regi eſſent cõmendatiſsimi, à ſe regem auertiſſet, iamq; illius filiæ nuptijs deſperatis, filiam ducis Poloniæ, quæ materno genere ipſum etiam regem contingeret, depoſceret: inq; eam rem literas à rege commendatitias depoſceret, exemplar proferens, quo ſibi profuturas ſperaret literas: rex verbo aſſenſus, animo aliud agebat, quòd feroci viro vt filiam, ſic cognatam putabat eſſe negandam: & perfectũ iam literis, tradita ſunt poſcenti. Ille vbi accepit, vel ſigno deprehendit, vel animo coniecit immutatas. Itaque ſeuocans ſcribam, apertas iuſsit recitari: nam vir militaris literas ipſe non agnouit. Vbi ille vidit literas Vriæ, expauit, dominumq; obſecrabat, nè ſe cogeret literas interpretari: eſſe ſibi vitæ apertum diſcrimen, vbi apud regem comperiretur ſe literas comiti recitâſſe. Pepercit precanti, & animo magìs ac magìs efferatus, reperis

rit alium, qui literas interpretaretur: Infremuit, vbi audiuit, & tamen nihil dicens, iram, vt potuit, compreßit: Stratis equis, redibat in palatium, per media diſponens, qui abitũ eius tuerentur: & nudato gladio ludibundus ibat per palatiũ: Indè regij triclinij fores appellãs intromittitur: Ibì quoq; ludens gladiũ verſabat. Increpitus à rege, quid ſibi vellet enſem in conſpectu ſuo vibrare, non eſſe locum, neq; tempus digladiandi. Reſpondet ille: Et locus & tempus enſem poſcunt. Hoc dicens, regem confodit, vnoq; exanimat ictu. Dum ſtupent qui aderant, ille diſpoſitis per media cuſtodibus, gladiũ verſans, eques abibat. Hic erat lachrymabilis exitus regis Philippi, viri manſuetißimi, & qui in diuina religione non ſegnis haberetur: Apud ſummum tamen põtificem paterna illi & fraterna durities oberant. 1208 *Hic erat annus octauus poſt mille ducentos, anteà monſtratus religioſo viro in Raceburgo, quòd finem eſſet tumultibus ille annus daturus. Doluerunt inconſolabiliter omnes, qui regi illi adhæſêre: Planxerunt, qui virtutem propiùs nouerunt: Sed volat irreparabile, quod præterierat. Waldemarus Bremenſis electus, qui multùm ſperauerat in Philippo, nunc magna parte ſpe concidit.*

CAPVT XXIX.

REx Otto iam adueniſſe tempus ratus, quo de inimicis ſe vindicaret, prohibitus eſt à principibus, præſertim archiepiſcopo Magdeburgenſi & Bernhardo duce Saxoniæ, rectè rem coniectantibus: meliùs modeſtia, quàm vi, rem proſperandam: Nam ſi violentus inſtiteris, inquiunt, alium ſurrogabunt æmulum: Sin manſuetè ages, vnus in te omnium aderit conſenſus. Sequitur rex iuſta pacis conſilia, & in Halberſtadio indixit regni conuentum, omnibus principibus euocatis, vt de com-

communi principe & generali pace ageretur. Conuenêre frequentes de Saxonia, Thuringia, Miſna, vtriuſq; ordinis principes, & renouata electione, eundem Ottonem declarauêre. Aderat electus Herbipolenſis Otto, queſtus iniuriã, & damna eccleſiæ ſuæ infinita, per Henricum & Philippum fratres, pro qua etiam cauſa cæſus ſit præceſſor eius Conradus: niſi incolumitati conſuleretur eccleſiæ ſuæ, non ſe poſſe quicq̃ in regno videre immutatum. Multa vltrò citroq; dicta fuêre. Cùm non ex ſententia ſua illi reſponderetur, exiens abiiſſe videbatur: Sed ab amico reuocatus, electioni conſenſit. Cumq; rex etiam ſuperioris Alemanniæ principes expectaret ad conſenſum, indixit conuentum aliũ in Francfordiã: Ibì paruêre omnes Sueuiæ, Bauariæ, Frãciæ principes, vnanimi voto regem approbantes. Aderat filia regis Philippi vnica, lachrymosè queſta necem immeritã patris in ſua domo, ab eo, quem dignitate auxiſſet: Mouit omnes lachrymans puella: nam & cauſa, & perſona cæſi, & cæſoris, ſimul rei indignitas, commiſerationem cunctis extorſit. Fuêre qui lachrymas nõ tenuêre. Motus rex, proſcriptione publica damnauit iniquum homicidam: qui non longè pòſt ab Henrico Caladino, & Vlfonis filio, quem ille quoq; ceciderat, obtrũcatus eſt ad Danubium, deſectumq; caput in profluentẽ proiecêre. Rex puellam in protectionem accepit: & annitentibus cunctis qui aderant, etiam regi deſponderi cœpit. Impedimentum erat ſanguinis: ſed illud apoſtolica diſpenſatione tolli poterat. Trecentas quinquaginta arces cum prædiis ſuis in dotem afferre dicebatur. Ibì quoq; oblata ſunt regi Imperialia inſignia, quæ ab Henrico Imperatore ad fratrem facilè peruenerint. Orta eſt noua lux per Germaniã. Erubuêre quibus ludibrio quãdoq; fuit res Ottonis: qui

qui etiam interpoſito pignore, nunquàm regnaturũ, affirmarent: in quibus erat Franciæ rex, qui, cùm Otto ex Pictauia Franciæ duceretur electus, fertur irriſiſſe tranſeuntem: Si enim ille aliquandò rex, inquit, futurus eſt, accepto nunc ab illo gradario ſuo, tres illi ciuitates, cùm ad regnum quietus peruenerit, in Francia dabo: Pariſium, Stampes, Aurelianum. Qui cùm ſermo tum ad Ottonem perferretur, facilè ille miſit, quem tenuit ſonipedem optimum, in eam conditionem: paruum munus regi ab rege futuro: ſed vt illius ſuperbiam ali-
1209 quandò retunderet, hoc pignus depoſuit. Anno deindè proximo contendit rex in Aldenburg, alio nomine dixêre Pliſnam, vbi ingens tum erat Imperij patrimoniũ. Nam Imperator Fridericus quingentis argenti marchis à comite Rabadone, cum arcibus Liſnæ & Coldis, comparauit ditionem. Aderant Miſnenſes & Citznenſes, Poloni atq; Bohemi, & Vngari: Ibiq; multis finitis diſceptando negocijs, & pace iurata, quæ omnibus curis renouata eſt, rex Brunſwicum contendit: vbi ſacram Pentecoſtes ſolennitatem peregit, ad quam ſolos familiares voluit amicos conuenire. Aderant archiepiſcopus Magdeburgenſis, electus Halberſtadenſis, Hildeſemenſis, Hauelbergenſis epiſcopi, Corbeienſis, Fuldenſis, abbates. Aderat quoq; totus feſtiuus dux Bernhardus, Lantgrauius, Palatinus Rheni, Miſnenſis, & de Landesberge marchiones, Wilhelmus dux Luneburgenſis: is erat regis germanus, & marchio Brandenburgenſis: Comitum non erat numerus: Militum etiam maior multitudo: quibus omnibus honeſtiſſimè & abundantiſſimè de impenſa regia eſt miniſtratum. In ſancta verò die, cùm archiepiſcopus Magdeburgenſis Miſnenſem marchionem excommunicatum abire iuberet, nec placari

poſſet

poſſet vt adeſſe pateretur, exiuit cum eo rex, nè verecundia tangeretur. Poſtera die re compoſita per regem, vnà ad diuinum officium proficiſcuntur. Cùm conuiuia pro regia magnificentia excepti lætiores eſſent, feneſtra proſpiciens dux Bernhardus, vidit leonem fuſilē, quem Henricus dux pater, honori ſuo & memoriæ collocâſſet: comiter leonem appellans, ait: Quouſq; vertis hiatum in Orientem? deſine, iam habes quod voluiſti: conuertere nunc in aliam mundi plagam. His verbis omnium auxit alacritatem, ſolutique ſunt in riſum vniuerſi.

CAPVT XXX.

PRoficiſcitur indè rex Otto in Goſlariam, vbì rebus ex ſententia cōſtitutis, peruenit ad cœnobium Swakenrode, vbì à quinquagintaduobus abbatibus eſt exceptus, conſalutatus, & in fraternitatem, quod magni ille fecit, receptus: & ab illis ſolenniter per dies aliquot procurantur de more commeatus. Herbipolim veniens, vbì conuentum indixit, cum hymnis & laudibus excipitur concinente choro, Aduenisti deſiderabilis. Aderant apoſtolici legati: Hugo Oſtienſis, Leo Sabinenſis, cardinales epiſcopi, cum magna prælatorum, principum & nobilium frequentia. Sifridus Moguntinus, Theodericus Colonienſis, Iohannes Treuerenſis, Euerhardus Saltzburgenſis archiepiſcopi: Henricus Argentinus, Sifridus Auguſtenſis, Conſtantienſis quoquè, Otto Friſingenſis, Manegoldus Patauienſis, Henricus Ratiſponenſis, Ludolphus Baſileenſis, Heribertus Hildeſemenſis, Iſo Verdenſis, Halberſtadenſis, Hauelbergenſis epiſcopi: Cono Elewangenſis, Fuldenſis, Hersfeldenſis, Corbeienſis, Prunnenſis, Herbipolenſis, abbates: Odoacer rex Bohemiæ, marchio Morauiæ, Lupoldus Auſtriæ, Bernhar-

dus Saxoniæ, Ludouicus Bauariæ, Bertoldus de Saringia, Lotharingiæ, Brabantiaq́ꝫ duces, marchio Miſnenſis, de Landesberge Conradus, de Brandenburgo Adelbertus, & alij quãplures. Rex ſolis, quos diximus, prælatis & principibus in conſilium euocatis, ità proloquitur: Arbiter cæli Deus, qui etiam ſuſcitat de puluere egenum, vt cum principibus ſedeat, & ſolium regni teneat, quiq́ꝫ olim inter fratres contemptum Dauid ad regnum prouexit, is per ſolitam ſibi clementiam non reſpuens noſtram humilitatem, quem reprobauerunt ædificantes lapidem, ille conſtituit in caput anguli: Nunc ergò diuinæ parentes iuſſioni, non refragamur, veſtrum præſertim cernentes in noſtra aſſumptione conſenſum. Tales nos propitio Deo geremus, vt neminẽ in hoc cõuentu ſuæ vocis pœniteat: Nuptias inire ſuademur à multis: In conſpectu noſtro eſt omnis regni nobilitas, de illuſtriſſimis domibus vel vnã inueniamus regio dignã thalamo: Multorum audimus inclinationem principũ, qui Philippi quondã ducis Sueuiæ filiã in commune bonũ nobis putârũt conſociandam: Sed obſtat prohibitus conſanguinitatis gradus: cui ſi apoſtolico munere conſulatur, nihil eſt quod nos detrectemus. Cæterùm rem omnem in communem omnium veſtrûm deliberationem reijcimus, conſilio veſtro nõ defuturi: hoc enunciantes, ſi ſex annorum millibus nobis vita, quæ peranguſta eſt, donaretur, nollemus inire conſortiũ thalami cũ detrimẽto perpetuæ ſalutis: quid enim habet omnis mundus, quod animæ ſuæ quiſqꝫ præponat? Nec mouemur ſuper dote, quæ quoniam ſit ampliſſima, inter quatuor Philippi filias diſtribuatur: Nos in re toti ex veſtro pendemus conſilio: nihil niſi quod communis proſperitas, & veſtri iudicij indubitata grauitas denunciauerit, nobis eſt faciendum.

CAPVT

CAPVT XXXI.

ILli abière cõſulturi. Cumq́ frater eius Palatinus ipſe quoq́ in cõcilium abire iam vellet: Sede, inquit rex, nobiſcum germane frater, nè cuiuſquam liberam in concilio vocem frons tua diſcutiat. Deliberati rediêre: Lupoldum Auſtriæ ducem facundißimum principem verba reſponſionis onerantes, qui his verbis ſententiam omnem omnium explicuit; Hic, inquiens, cœtus prælatorum ac principũ, optime ac illuſtrißime rex, gratias habet modeſtiæ tuæ, quòd rem tantam in arbitrium eorum conieceris, meq́ omnium verbis iußêre vt edicerem: Rem eſſe nõ magni conſilij, quæ luce clarißima cõmuni totius Germaniæ paci ſit conſultura: nec enim ſolius tuî nunc agitur cauſa, ſed communis omnium noſtrûm ſalus & proſperitas eò inclinat: Si renitereris, oratũ venirẽt principes, vt affectũ in ſe tuũ inclinarent: Nũc quoniã in medio hæret ſentẽtia, ex eorũ quos euocâſti cõſilio ꝓceſſura, nemo in hoc cõuentu diſcrepat: omniũ eò ꝓpendet inclinatio, vt feliciſsimas, quod cõfidimus, nuptias, & nobilißimæ puellæ tibi torum cõſocies. Quod ad prohibitionẽ ſanguinis pertinet, aſſunt apoſtolici legati cũ eius rei plena facultate: qui ſuum in ea re miniſteriũ non detrectant, quãdò publica ſalus, & omnium conſenſus hoc depoſcit coniugiũ: quod tibi omnes qui aſſunt, quiq́ abſunt, longũ, fauſtum, felix imprecantur. Vbi rex nõ ingratus acqeuit, iuſſa eſt vocari puella: Vbi venit, à principibus ex latere regis inclinans, & ſic ſuſcepta collocatur. Rex anulo ſubarrauit cõſidentẽ, & excepit in oſculo pacis: Indè in medium cardinalium ambo excipiũtur. Tum aſſurgens rex: Eccè, inquit, quod petiſtis, reginam habetis: vos quiſq́ de ſuo miniſterio cogitate: noſtrum fuerit, communi omnium inuigilare ſaluti. So-

luto conuentu, puellam iuſsit cum germana honorificè Brunſwicum deduci: ipſe rex terrarum negocijs & regni curis intentus, cogitabat iam de profectione in Italiam, deq; Imperij corona ſuſcipienda cum principibus agere incepit. Conuentu in eam rem in Auguſtam indicto, prælati & principes ex vniuerſo regno ordinantur, qui euntem in Italiam regem comitentur. Erant autem hi: Treuerenſis, Magdeburgenſis archiepiſcopi: Herbipolenſis, Spirenſis, qui & regni cancellarius, Argentinus, Wormatienſis, Baſileenſis, Conſtantienſis, Patauienſis, Curienſis, Auguſtenſis, Eiſtatenſis, Pragenſis, Olmucenſis epiſcopi: De Augia, de ſancto Gallo, de Kempten, de Wiſſenburgo, de Seltza, de Prunna, de Ebſterna abbates. Principes hi fuêre: Bauariæ, Lotharingiæ, Saxoniæ, Carinthiæ, Morauiæ, duces: marchiones, & comites plurimi. Cæterùm qui remansêre, tranſeuntium ſumptibus cooperabantur. Circa aſſumptionem Virginis alpium iuga tanto ſeptus agmine rex tranſmiſit: Per Inſprugge Brixiam attigêre: Deindè Atheſis fluuij de-
1207 uexa tranſeuntes, Tridentum peruenêre. Ad Cluſam Veronenſium arx erat, quam magna manus militum inſedit Veronenſibus infeſta. Regi autem tranſitũ fecêre incolumem, qui arcem tenebant, ſe ac ſua offerentes. Veronenſes tamen ab impugnatione non ceſſauêre, quanuìs rex pacem illis denunciaret. Qua ex re exaſperato rege, multis illi millibus aureorum regi datis, in gratiam eius rediêrunt. Procedens autem cum expedito agmine, à Cremonenſibus, & Mantuanis obuijs excipitur cum honore. Tranſito Pado, Parmenſes, & Pontremolenſes honore certabant in ſuſcipiendo rege: Nec defuêre Mediolanenſes, Ianuenſes, Lucenſes, qui in viam occurrentes, ſuarum vrbium claues & magna pertulêre donaria,

naria, regijs agminibus in ſolatia ſumptuum. Nec minor erat Hetruriæ cura regem in ſuis vrbibus honoranter excipere. Ad Viterbium vſq; procedens, obuium habuit ſummum ab Vrbe pontificem per millia Italica viginti: Ibì complexus & oſculatus, inuicemq; principes orbis gratulati ſunt, quòd mutuos mererentur amplexus & colloquia miſcere.

CAPVT XXXII.

IAm October appetebat menſis, priuſquàm rex ipſe Romam contingeret, adoraturus ad limina ſanctorũ apoſtolorum, vt Imperatoriam quoq; coronam acciperet. Habuit aũt in comitatu ſex millia loricarũ, exceptis baliſtarijs, quæ leuis fertur armatura, & eorum numero præterito, qui non ad pugnandum, ſed illuſtrandũ tanti regis exercitum affuêre ex prælatis: qui etſi ipſi minimè ad militiam ſcriberentur, duxêre tamen familiam non paruam, quæ militantibus inſereretur. Cũq; immineret dies coronationis, tantus eſt factus populi concurſus, vt preſſura grãdis & interitũ multis, & impedimenta rerũ faceret agendarum. Rex huic cõſulturus negocio, ſpargi numiſmata iubet in diuerſum, vt à preſſura diſtraherẽtur: & vix etiã ità lanceis & fuſtibus iter tenere poterãt in ædẽ diui Petri, qui coronationi intereßent. Igitur in Dominica qua concinit eccleſia, Da pacẽ Domine, Imperator factus Otto conſecratur, & Imperij diademate coronatur, cũctis vel mẽte cõcinentibus, Fiat pax in virtute tua. Expleto magnificè officio, Papa vocat Imperatorẽ ad conuiuiũ: Sed maiori inſtãtia vrget Imperator, vt ſecũ ducat ad epulas pontificẽ. Cùm ergò inſcendenda eſſent iumenta, Imperator non immemor apoſtolicæ reuerentiæ, ſtrepam appræhendit, & iſto animo perdurans, cum illo proficiſcitur per vrbem in locum conuiuij ad Lateranũ: vbì ſimul in vnum diuiti & pauperi parata

ab Imperatore ſumma cura manebat refectio. Walde-marus interim Bremenſis poſt exitum Philippi, iã pauper & exul, aures ſummi pontificis pulſare non deſtitit, miſericordiam implorans. Sed quoniam multiplex erat cõtumacia, nihil potuit amplius impetrare, niſi vt extra Bremenſem eccleſiam in pontificalibus diuinum perageret officium. Obſtitit quoq; illi Ottonis Imperatoris cum Danorum rege Waldemaro adhuc perdurans intelligentia, propter affinitatem, quam frater Imperatoris Wilhelmus cum rege inibat.

CAPVT XXXIII.

OTto iam Imperator factus, priuſquàm Roma abiret, ab Rom. exaſperatus, ſe vertit in illos, intùs & foris oppugnans. Hucuſq; aũt inter Rom. pontificem & Imperatorem integra durabat affectio. Non ſatis aũt conſtat, quibus ex cauſis orta ſimultas, Imperatorem cõmouit in Romanos, & perindè pontificẽ, niſi quòd promptum eſt cõijcere, iam ciues Rom. ipſa iamdudùm vera Romanitate vaneſcente, ex omni colluuie gentium nouum populũ, quod Itali quoq; ſcriptores teſtantur, pacis hoſtẽ, quietis impatientem, nouitatis aliquid ab Imperatore, quod ille dare nollet, popoſciſſe: vndè orta ſimultas illos prælio conſumpſerit. Ad pontificẽ autem illa poterat ſubeſſe cauſa, quòd Imperator per Italiam antiqua Imperij iura repoſceret, quorũ iam quædã trãſiſſent ad eccleſiã. Vendicabat quoq; ille Mathildis potẽtis per Italiam fœminæ locupletem hæreditatẽ, quã illa legâſſe diceretur eccleſiæ: Imperatore reclamãte, ꝙ duplici iure ad eum pertineret: Nã legitimus hæres videbatur amitæ ſuæ, quæ nata fuit, vt oſtẽdimus, ex marchionibus Saxoniæ: & illo etiam iure non extante, vacantis feudi redibat ad Imperium directũ dominiũ. Abiens vrbe Imperator,

tor, prædia quæ Romanæ dicerētur eccleſiæ, inuaſit Montē Faliſcū, & vrbes conterminas. Papa miſsis nuncijs admonuit, vt ſibi tēperaret: memor eſſet longæui in perſonam eius fauoris ab eccleſia, & ꝙ nouiſsimè paternā benedictionē præſens accepiſſet. Valuit ampliùs apud Imperatorem indignatio, quàm vlla cōmonitio. Ex Tuſcia aūt iam diù fatigata, vertit agmina in Apuliam: quam Fridericus Henrici Imperatoris filius, ſub eccleſiæ manens protectione, iure hæreditatis de materno ſanguine tenebat, cùm ſibi eccleſia dominium directū aſſcriberet. Ergò ꝙ Imperator magis magisq́; incrudeſcens, ab iniurijs eccleſiæ nil tēperaret, Papa illū anathematis mucrone percuſsit. Interim Gerhardus Oſnaburgenſis epiſcopus Rom. pōtificis tranſlatione, in archiepiſcopū Bremenſem confirmatur: Sed dux Bernhardus pro Waldemaro faciēs, ipſum reduxit Bremam: Cui ciuitas intantùm fauit, vt pro ipſo interdictū eccleſiaſticū diù ſuſtineret. Sed per idē tempus idē dux Bernhardus de Hadeleria reuerſus, finē viuendi fecit, filiū Albertum natù minorem in ducatu, Henricū ſeniorem in comitatu de Berneborg & Anehold, habuit ſucceſſores. Henricus autem Palatinus, Leonis filius, Henricum morientem filium præmiſit, & ſine hærede remanſit. Luctantur interìm de Bremenſi diœceſi Gerhardus & Waldemarus. Henricus Palatinus pro Waldemaro arcem Valkenberg, & Gerhardus Sluttere in aduerſos extruxerunt. Quarè autem Bremenſes inhæſerint Waldemaro, vide in Metropoli.

CAPVT XXXIIII.

ANnus erat duodecimus poſt mille ducentos, cùm Innocentius Papa, qui iā operas omnes in ſtudio quod verterat in Ottone, videbatur amiſiſſe, intantum 1212

cœpit odiſſe hominem, quantum antè dilexit: & cohortatur principes electores, vt quoniã ipſe excommunicatũ pridèm, & deindè depoſitũ Imperio Ottonem abiecerit, alium ſibi principẽ deligant ad Imperiũ, obijciens illis Fridericũ adoleſcentem annorum XX. Siciliæ regem, Henrici Imperatoris filiũ, Friderici I. nepotem. Interìm Otto nuptijs Brunſwico celebratis, breui pòſt nouã nuptam amiſit morte ſubtractam. Fridericus aũt inſtinctu pontificis rex Romanorum electus, regem Bohemiæ in ſocietatem belli in Ottonem aſſumpſit, & duxit in hoſtem, Brunſwico illum pulſurus: Sed illos audiuit apparatus Ottonis: vt Quedelẽborg veniẽs, indè iter vertens retrò abiret. Priuſq̃ tamẽ ad hoc perueniretur, Otto q̃ ſciret auerſum ſibi pontificis animum, & perindè principes per excommunicationis ſuæ nexum congreſſu ſuo abſtinere, nec ignoraret Friderici motus ex Italia, omnibus itineribus eius exploratis, apud Conſtantiã illi obiecit copias: Sed ferocior erat Fridericus ad tranſitũ, q̃ ad interuertendũ Otto. Cùm primùm perueniſſet inuito Ottone in Germaniã, terram patrum ſuorũ, hoſtem ſtatuit in loco ſuæ mãſionis oppugnare: ſed iter vertit ex cauſa quã diximus. Interìm Frãciæ rex Philippus, cùm ſciret Ottonẽ malè ſibi affectũ propter ꝓpinquitatẽ ſanguinis ad Angliæ reges, q̃bus iamdudũ bellũ erat cum Francis ex poſſeßione Normanniæ, quã vterq; ſibi rex vendicabat: Is igitur rex miſſo Moguntiã filio Ludouico, perſuaſit Friderico, vt in Valentianum oppidum ſitum ad Moſam, ſibi pro ineundo fœdere occurrerent. Quod vbi factum eſt, ingens bellum exarſit in Ottonem: Iam enim Philippus Franciæ rex infeſtus Fernãdo Flandriæ comiti filio regis Portugaliæ, in Flandriam ducit. Is comes ſe regi Angliæ ſubmittit. Rex Angliæ Ottonem Imperatorem

ad arma vocat: Erat enim Aquiſgrani Otto. Paratur bellum omnium maximum, cùm reges duo, Ro. & Angliæ, in Francum concitarentur, Friderico adhuc ad omnia quieto: Expectabat enim exitum prælij, quod parabatur vtrinquè. Igitur cùm rex Franciæ iam Flandriam peruaſtâſſet, Otto Imperator, quòd eſſet ſorore Iohannis Angliæ regis genitus, venit cum expeditis copijs in eam regionem. Rex Franciæ tanta mole bellum agebat, vt omnem iuuentutis in regno ſuo florem duceret in agmine: Tornacũ Franci petunt, audito tanto duorum regum in ſe apparatu, quòd eam vrbẽ Flandrenſes pridèm occupâſſent: ſed facilè rex tantis copijs recuperauit. Dum autem ibi Franci multa moliuntur, Imperator multo ſuo comitatu Flãdrenſibus propinquat. Quod vbì Francis nunciatur, parant ſe prælio. Sed cùm eſſent anguſtiora itinera, procedere in hoſtes rex noluit: Verũ prudenti vſus conſilio, retroceſſit in patentiores campos, tribus indè millibus, ad pontem (vt vocant) Bouinum. Sequutus cum agmine inſtructo aderat Imperator: Iam in alterno conſpectu agmina erant hoſtilia: explicuit vterque copias ſuas ad pugnam.

CAPVT XXXV.

Rex Franciæ conuerſus ad ſuos, ait: Otto contumax eccleſiæ, iram Dei ſupra ſe meritò contremiſcit: nos, etſi peccatores, eccleſiæ tamen paremus: Quocircà auxilium eius ab alto benè ſperantes præſtolamur: in cuius nomine prodeat diui Dionyſij felix ſignũ. Ab altera autem parte Romanæ fulſerũt aquilæ, volant per nubila ſignorum dracones. Ità autem itineris ratio cõparabatur, vt Otto in aduerſum ſtaret ſolem, cùm rex à tergo illum pateretur, & ipſa iam meridie acriùs vrebat. Siniſtro autem regis ac dextro Flandrenſium cor-

nu prima pugnabat acies. Flandrenſium comes memor, q̃ in ſua, proq́; ſua ditione tam magnũ prælium iniretur, vt fortem decebat, fortia facta ſuis præferebat. Sed dum audẽtiùs q̃ prudẽtiùs pugnat, capitur: Miſcentur pugiles: equites incurrunt equitibus: Acris pugna tribus horis perdurauit: Cadunt, procurrũt victi victoréſque. Germani qui cum Imperatore venerant, regiam aciem validè perurgebant: Peruenerant aliquãdò perfringentes aciem, tam de propinquo pugnantes, vt regem Franciæ equo deturbarent. Signifer inclinabat lilia, vt auxilia vocaret. Imperator viciſsim à Gallis nõ ſegni pugna impetitur. Inuentus eſt qui approperans frena iumenti eius arriperet: ſed facilè ille cum ſuo detrimento repellitur. Excepit vulnus in caput ſonipes Imperatoris: vndè factũ eſt, vt inuitum auerteret acie: Sed nouo rurſùs impoſitus iumento, redibat ad pugnam. Tanta autem erat pugnantiũ denſitas, vt minimè in aciem reciperetur. Percrebuit fama de Imperatoris fuga: Eam Galli excitârunt, & clamoribus vulgârunt. Perurgebat vtrinquè acris pugna: Caduntur, capiuntur, fugiunt. Comes Bolonienſis inter nouiſsimos ex acie Imperatoris ſubſtitit, donèc & ille caperetur: Gallis tandèm cedit victoria. Hic erat exitus grauiſsimæ pugnæ, quam Galli multis celebrant carminibus, gloriã ſuæ gentis efferentes. Ottoni hoc contigiſſe infortunatum bellũ quis nõ videt ob contumaciam in Rom. eccleſiam? Comes Flandriæ tum captus, XII. continuos annos egit in carcere, cùm interìm Iohanna coniunx prudentiſsimè Flandriam adminiſtrauit: effecitque poſtremùm, vt maritum poſt multa eductum vinculis reciperet in terram. Otto autem Imperator in Saxoniam reuerſus, ſibi ſæpè indignatus, quòd conſilium ſumpſerit oppugnandæ Rom. eccleſiæ. Fridericus

ricus autem contra eum magis ac magis inualuit: Nam Trivueltz & Landeskrone, quæ vſque in eum diem pro Ottone ſenſerant, vi cepit, anno XV. poſt. M CC. à nato 1215
Chriſto.

CAPVT XXXVI.

QVo tempore rex Daniæ Waldemarus multis nauibus per Albim tranſiens in Stadium, quod pridèm Waldemarus epiſcopus occupauit, cogitabat opprimere: Sed prohibebat Palatinus Ottonis frater, ità vt tum infecto negocio rex fruſtratus redire cogeretur. Imperator autem cum fratre, & Ottone marchione de Brandenburgo, & Waldemaro epiſcopo obſedit Hamburgum. Ciues cùm regi Danorum parérent, magìs tamen afficerentur Adolpho iuniori comiti, facilè ceſſerũt tantis viribus. Sequenti tamen anno ſeruabat rex Da- 1216
niæ tempora, cùm Albis glacie indurata eſſet: Qua occaſione traiectis per glaciem copijs, ad Stadium peruenit oppugnandum, vt extruderet Waldemarũ epiſcopum regni ſui inſidiatorẽ: Sed cùm gelu laxato, glacies quoquè cœpit flacceſcere, timens rex nè regreſſu interclusò fame laboraret in hoſtica terra, reduxit exercitum: & omnes vires in recuperandum oppidum Hamburgum conuertit, quod priori anno Saxones occupârũt. Iam in id roboris primùm coaluerat, vt regem, quod anteà non potuit, ſuſtineret oppugnantẽ: fame curabat perurgere, cũ rex ſubtùs ad Albim erigeret præſidiũ. Extat locus in parochia diui Nicolai, (Vrbẽ nouã vocãt) in quo tum arcẽ à rege firmatã crediderim. Anguſtũ enim oppidum, p̃ter diui Petri parochiã, tũ aut parũ, aut nihil incluſit: nã reliquæ partes illi poſteà acceſsère. Supra verò oppidũ ad partẽ oriẽtis Albertus Nordalbingiæ comes, quẽ rex fecit Adolpho III. ſuccedere, (comes is erat de Orlemũde, tertij

de, tertij Adolphi vterinus frater) & ipſe fortaliciũ erexit, prohibendis inuectionibus rerũ neceſſariarũ. Afflicti autem fame, & cùm non cernerent qui eximeret eos calamitate, pacti libertatem, regi ſe dederũt. Interìm Stedingi, qui hactenùs Waldemarum epiſcopum defenſitauerant, Gerhardo ſe archiepiſcopo coniunxerunt, & Bremenſes cum Waldemaro impugnârunt: Contra quorum impetus Bremenſes Henricum Palatinum Ottonis fratrẽ inuitant. Idem quoquè Gerhardus, vt Waldemarum epiſcopũ excluderet, adiutus ab Alberto memorato comite, arcem & præſidium ad Zwingam fluuium erigit: Sed Henricus Palatinus pro Waldemaro
1217 & Bremenſibus ſentiens deiecit. Proximo tamen anno ipſi Bremenſes iam malorum pertæſi, iuncti Stedingis, Gerhardum archiepiſcopum ſuum introducunt, excluſo Waldemaro. Imperator autem Otto cum fratre Henrico, Bremenſem parochiam ferro & igne inuadunt, cùm Waldemarum, cui ſtuderent, cernerent excludi.

CAPVT XXXVII.

Albertus comes Nordalbingiæ nauigat in Liuoniam, pugnaturus aduersùs infideles, quæ tum peregrinatio per ſingulos annos renouata, multum fructum afferebat in conuerſionem gentium: quæ pro duritia nationis, non niſì armis potuit ad iuſtitiam flecti, procurante Alberto Liuonienſi epiſcopo: qui per annos triginta, continuata nauigatione, peregrinos portat atque reportat, duces, comites, pontifices, prælatos, milites, militares, equites, peditésque, ciues, mercatores, qui zelo deuotionis accenſi, fatigari non poterãt, quandiù ſupereſſet quod ageretur. Sed interìm Otto Imperator
1219 cùm magnis diù laboribus per annos penè viginti in regno & Imperio laborâſſet, nihil adeò ſenſit infor-

tunatum,

tunatum, quàm eccleſiæ rebellionem: Vndè factum eſt, vt nunquàm poſteà felix ſucceßibus eſſet. Cùm autem morbo laboraret, qui vitam illi abſtulit, nimiùm facti pœnitens, & ineffabili contritione compunctus, in arce Hartesburg manſitabat: A Sifrido Hildeſemenſi epiſcopo abſolutus, in pace quieuit, quam abſolutionem Honorius Papa ratificauit. Tanta autem fuiſſe fertur morituri pœnitudo, vt coquinarijs ſuis præciperet collum ſuum calcaneis premere, & vilißimam Dei creaturam omninò ſupplantare: Optima autem ſpes ſalutis in tanta contritione. Quo tempore miniſteriales eccleſiæ Bremēſis, arcem Vordia, quam erexêre duces Saxoniæ, occupauerunt, per occaſionem, quam diximus in Metropoli. Sequenti ſtatìm anno Fridericus rex conuentu habito apud Goſlariam, principes cōuocauit: vbì Henricus Palatinus, Ottonis frater, inſignia Imperij principibus exhibuit: Et indè apud Francfordiam, Gerhardus Bremenſis archiepiſcopus, quem pro ciuitate Bremenſi in cauſam traxit idem Henricus Palatinus, ibì diem ſuum obijt, ſubſtituto in eius locum Gerhardo Padeburnenſi præpoſito, Bernhardi de Lippia, primùm comitis, pòſt abbatis, demùm epiſcopi, filio. Quo etiam tempore rex Daniæ Reualiam in Eſtonia Liuoniæ prouincia occupatam extruxit, & ad Chriſtianiſmum redegit: ex quo tempore ſemper permanſit ſub eccleſiaſtica ditione metropolitani Lundenſis, quanuìs temporale dominium peruenerit ad fratres ordinis Teutonicorum in eadem prouincia.

CAPVT XXXVIII.

FRidericus eius nominis II. iamdudùm viuente Ottone Rom. rex electus, ab Honorio Romæ coronatur Imperator, Henrici filius, Friderici I. Imperato-

rum nepos, anno Chriſti viceſimo poſt mille ducentos. Sed quod contigerat eccleſiæ in Ottone, idem ſenſit in Friderico: Nam poſt acceptam à Papa benedictionem, vterq; verſo in eccleſiam dorſo, in eius detrimentū multa patrabat. Ferunt tum temporis conceßiſſe è vita Conſtantiam eius matrem, fœminam & annis & prudentia maturam, quæ filium diù vitijs pro ſua reuerentia cohibuit: Quæ vbi abſceßit, continuò liberiores ſumpſit habenas, frenatamq; aliquandiù nequitiam paſſus eſt vulgari: Nam ſummo pontifici primùm reniſus, multa fecit quæ non decebant: Monitus non deſtitit: Excommunicatione pulſatus contempſit, exarſitq; magis in malitia. Comminatus eſt pontifex in eum deteriora: Irriſit primùm. Exindè pontifex exoluit vinculo religionis omnes illi ſacramento deuinctos: ſed inſanabilis permanens, etiam Imperio deponitur: Sed neque hoc magni fecit. Nam filium ſuum Henricum decennem puerum, nè ab Germanis abijceretur, regem Germaniæ declarauit Francofordiæ: idq; ratum habuêre principes electores. Sunt huius rei exempla plurima. Nam hoc ante illum fecit Fridericus I. de Henrico filio poſt ſe imperante: Fecit idem Henricus IIII. primùm de Conrado filio, indè vbi iſte diſplicuit, deficiens à paterna improbitate, Henricum V. alium filium regem declarauit: qui etiam viuentem patrem depulit Imperio. Hoc exemplum ætate noſtra ſequutus Fridericus III. in Maximiliano filio, qui nunc regnat, magis, vt ferunt, fieri paſſus eſt à principibus electoribus, quàm faceret. Erat tum annus XXIII. poſt mille ducētos à Chriſto nato, cùm Waldemarus rex in Dania ſua ruri pernoctans, caſum pertulit miſerabilem: nam quòd caſtra tum ſub diuo teneret, non appáret ex quiete tēporum ſuorū in regno: fortè tunc venatio-

nibus

nibus apricabat, ruſtica domo pernoctans. Id obſeruans Henricus Zwerinenſis comes, homo Saxonici generis, audax facinus, & omni ſeculo memorabile, eſt aggreſſus. Erat idem Henricus extra regis gratiam ex cauſa quam ſuprà memorauimus, quòd Iohannem Gantz arce ſua Grabow exegiſſet, profugientem in regnum: Eaq; ratione præcepto regis Albertus de Orlemūde comes, Henricum memoratum etiam quibuſdam ſui iuris arcibus exuiſſet, iamq; publica interpoſita fide idem Henricus ad placandum regem veniſſet in Daniam: Cúmque illi duras reconciliationis ſuæ conditiones, quas ſubire non poterat, obtendiſſet, obſeruabat tempora, quibus in venatione omnes regij ſtipatores iam dilapſi, regem in tentorio cum vno vel altero reliquiſſent, noctù ingreſſus Henricus cum fidiſsimis, regem vinxit cum ſuis, & obturans ora captorum, perducit in nauim, quam nō longinquam habebat apparatam: ità regem noctù eremigans, nemine ſentiente, captum perducit in Saxoniam, & in Dannenberge graui cuſtodia mancipabat. Tentatum idem aliquandò de Friderico I. Imperatore, ad amnem cum ſolo famulo diuerſante: Vndè emergens quidam qui obſeruabat, coriaria, ſed ſtricta veſte, Imperatorem medium implicuit, conatus pertrahere in amnem vt abriperet, peregiſsétque, nisi gladio miniſtri abacto latrone, Imperator ſe explicuiſſet, illo per amnem ad ſuos natando reuertente. Sed hæc aliâs. Cùm ergò Henricus rex, Imperatoris Friderici II. filius, ſenſiſſet captum Daniæ regem in Saxonia prouincia ditionis ſuæ detineri, gratiam aliquandò eius initurus, curiam indixit in Bardewico, dudùm euerſo per Henricum Leonem oppido, ſed nunc paulùm reſpirante. Aderat eidem Henrico Engelbertus

bertus Colonienſis archiepiſcopus, multa molitus in relaxationem vincti regis, nihil profecit. Permanſit autem duobus annis in carcere, donec XLV. marcharum argenti millibus ſe redimeret, exceptis denarijs & muneribus, quæ in eam rem medio tempore impendit amicis, ſicq́; vincula exiuit, quæ duos per annos à comite tenuit.

CAPVT XXXIX.

Iam benè gerendarum rerum occaſionem obſeruans Adolphus iunior comes de Scowenborg, auxiliante patre & Gerhardo Bremenſi archiepiſcopo, Henrico de Zwerino, & Henrico de Werle comitibus, dum rex captus teneretur, expergiſcentibus etiam Holſatis, qui iuniorem comitem latentes in paluſtribus Wilſtriæ induxerunt trans Albim, vocat auxilia, terrámque occupat patrum ſuorum Tranſalbinam. Albertus de Orlemunde comes, qui hactenùs à rege terræ præfectus omnia gubernabat, cùm nullas à capto interim rege ſuppetitas haberet, obuiàm tamen profectus venientibus, collatis prælio manibus, ab Henrico Zwerinenſi comite capitur, & cum rege Danorum auunculo ſuo vinculis mancipatur: Rege tamen, vt diximus, ſuo ære redempto, manebat ille in carcere ex eo die in annos duos. Quo tempore Fridericus Imperator, mortua prima coniuge, filiam duxit Iohannis regis Hieroſolymitani: vndè reges omnes Siciliæ, vendicant eandem ſibi inſcriptionem: nam ille pro dote ſuſcepit titulum inanem eiuſdem regni Hieroſolymitani. Anno deindè proximo, qui fuit ſextus & viceſimus, rex Daniæ Waldemarus, cùm multùm doleret per tempora captiuitatis ſuæ iterùm amiſſam Nordalbingiam, captúmque Albertum cognatum ſuum de Orlemunde comitem, expeditio-

peditionem fecit in Holſatiam, ad eam, ſi fieri poſſet, recuperandam. Auxilio illi fuit Otto princeps Luneburgenſis, Wilhelmi, qui erat Leonis filius, natus ſorore Waldemari regis Helena. Sed non præualuit tam ſubitò recuperare, quod tanta iam virtute comes Adolphus cum Holſatis tenuerunt. Hîc prudens lector attendat vulgarem omnium ſuper hac re ſcribentium errorem, quos nominis fallit ſimilitudo: Tradunt, Adolphum tertium, quem cæſus apud Demyn pater paruulum reliquit, quémque primùm Henricus Leo Holſatia exturbauit: deindè cùm per Imperatorem Fridericum eam recepiſſet, ſecundò ab Kanuto rege, & Waldemaro tum duce eius fratre eiectus ſit: eundem nunc tertiò Nordalbingiam recepiſſe, & indè nauigâſſe in Liuoniam, & reuerſum, ordinem diui Franciſci ſuſcepiſſe. Sed ratio temporum non ſinit, vt vnum hunc extitiſſe credamus. Nam qui anno ſexageſimoquarto, cùm pater cæderetur, paruulus erat: iam eiectus à Kanuto rege ad minùs erat quadragenarius: hoc verò tempore recuperata Holſatia ſupra ſexageſimum ageret annum: Quomodò ergò potuit idem poſt triginta annos & ordinem Franciſci ſuſcipere nonagenarius & ſupra, ac in eo per annos XVI. & vltra viuere? Quis credat octuagenarium cum coniuge nauigâſſe in Liuoniam, & ibì depugnâſſe? Sed qui diligenter rem intuentur, inuenient filium eius patri extitiſſe æquiuocum: qui terram Nordalbingiam patre iuuante recuperârit, quémque adoleſcentulum mulier, quam dixi, nobilis à patre impetrârit: qui procedentibus annis, cùm in eam veniſſet ætatem, vt armis idoneus eſſet, ſumptis auxilijs quæ diximus, ſit vſus occaſione capti regis, & Holſatiam receperit, regique occurrerit, hoc viceſimoſexto: & dein-

dè maiori apparatu, quod in Wandalia diximus, & nunc paucis ad ſequentem annũ repetamus, regẽ ipſum ſuperârit.

CAPVT XL.

HEnricus Palatinus comes, qui iam ſolus ex Henrici Leonis filijs ſupererat, ſine prole maſcula moritur, viceſimoſeptimo poſt mille ducentos, & perindè Bremenſis archiepiſcopus comitatum Stadenſem diù variè iactatum recuperauerit. Henricus Leo primus illum per arma vendicauit: Indè pulſo illo in Angliam, Adolphus tertius Holſatiæ comes, illum deditũ ex Henrici cuſtodibus per arma occupauit: vndè illum recepit Henricus Palatinus Leonis filius. Waldemarus quoquè Sleſwiccenſis epiſcopus, tunc electus Bremenſis, aliquotiès accepit: ſed in hunc vſque diem in manu Palatini permanſit. Nam à diebus Luderi ducis, poſteà imperantis, qui, vt diximus, capto Liemaro archiepiſcopo in illius redemptionem accepit aduocatiam Bremenſem: & deindè per potentiam Henrici Leonis acceßit ducibus comitatus iſte Stadenſis: Vndè factum eſt, vt tres Henrici Leonis filij ità partirentur paternam ditionem, quòd Ottoni proueniret Brunſwicum cum attinentijs, Wilhelmo Luneburgum cum terra ſua, Henrico Stadium & Brema cum pertinentijs. Sed cùm ſine virili prole Henricus decederet, pactus eſt eccleſiæ reddere ſua iura: & ex pacto, quod idem præſente Imperatore Friderico II. cum Gerhardo fecerat archiepiſcopo, idem nunc comitatus, Henrico moriente, ad eccleſiam redibat, vndè poſteà non eſt auulſus. Quo etiam tempore, cùm Fridericus Imperator expeditionem in terram ſanctam promulgari feciſſet, multique ſe principes eidem peregrinationi accinxiſſent, inter

alios

alios Ludouicus Thuringiæ Landgrauius, beatæ Eliſabeth maritus, in portu nauigaturus moritur: & Imperator, quæ reliquit arma, & in auro argentóque iocalia, omnia iuſsit confiſcari: Cùm interim Henricus rex, Imperatoris filius, Brunſwicum occupare contenderet, quòd eam precio comparâſſe diceretur à ſeniore filia Henrici Palatini morientis. Ad eandem quoquè poſsidendam iure contendebat dux Bauariæ, qui minorem eiuſdem Henrici filiam teneret coniugem. Cúmque hæc principes molirentur, Otto princeps Luneburgenſis, Wilhelmi filius, Leonis nepos, omnes præuenit: & ingreſſus vrbem, eam magnificè defendit: vt fruſtrarentur, qui vel armis, vel emptionis, vel ſucceſsionis titulo conabantur occupare: Factúsque eſt primus vtriuſque poſſeſſor ditionis, Brunſwici & Luneburgi, poſt auum ſuum. Titulus autem ducatûs, qui vacabat à tempore deſtituti Leonis, per Fridericum II. illis reddebatur: quod ſtatìm dicemus. Hic ergò Otto ſolus maſcula ſtirpe remanſit ex ſucceſsione Leonis: Nam Otto Imperator, & Henricus Palatinus ſine virili prole, vt diximus, deceſsêre. Saxoniæ autẽ titulum tum Albertus habebat Bernhardi filius: quem quidem Albertum ducem Nordalbingi vocauerunt: vt, quoniam regi Danorum iam rebellare cœperunt, Lubicam atque Raceburgum illi conſignârunt. Dominos autem Nordalbingiæ vocant annales eos, qui intra Albim & Daniam aliquid ditionis tenuerunt. Hi fuêre Adolphus iam eius nominis quartus, Henricus de Swarle, de Zwerino, & Raceburgo comites: Inſtabat enim bellum maximum, quod totis Danici regni viribus imminebat.

CAPVT XLI.

1227 ANnus erat ſeptimus & viceſimus poſt mille ducentos, cùm iã terror Danici nominis obſoleſceret, minúsque timeri inciperet, antè victorioſus rex, poſteaquàm ab Henrico comite de Zwerino captus & redemptus eſſet, & iam ſemèl ex regno detonans, armis eſſet à Nordalbingis repreſſus: Cùm interìm ciues Lubicenſes, iam ſe recogitantes pridèm Imperio per Fridericum I. coniunctos, per annos iam XXV. ſeruiſſe Danis, viderént que Adolphum in Holſatia iugum eius reieciſſe, & ipſi de ſua libertate cœperunt intendere, mittentes ad Imperatorem iam Fridericum II. qui Imperiali culmini oſtenderent, ſe non volentes eſſe per arma detractos Imperio, nunc ad eius ſubiectionem iterùm adſpirare: ſi modò protectione Imperiali ſecuri, tutiq; manerent. Nihil grauatus Imperator, ad vnionem Imperij illos recepit, eximens à iure violento, quod nolentes ſubierant, armis illos præcipiens ſuam tueri libertatem: ſcribénsque vicinis præſidibus, vt pro Imperij honore, accederent eorum auxilio. Quibus apud Imperatorem impetratis, mox obſeruantes tempora, arcem quam Lubicæ tenuêre regij, ciues occupant, cuſtodes præcipitant, & apertam regi rebellionem moliuntur. Rex euocato ex Tranſalbianis Ottone principe Brunſwiccenſi & Luneburgenſi, ex ſorore ſibi nepote, ipſe totius regni viribus in expeditionem venit: Mouit trans Eydoram in Holſatiam: nec ſegniores occurrerant archiepiſcopus Bremenſis Gerhardus, dux Saxoniæ Albertus, Adolphus de Scowenborg & Holſatia, Henricus de Zwerino comites, dominique Wandaliæ proximæ: quibus Lubicenſes ciues omnia quæ poſſent, arma coniunxerant. In regijs autẽ agminibus erant Thietmarſi, qui

comiti Adolpho clàm fidem fecerāt, pugna ferueſcente, ſe tranſituros ad eius ſigna. Ipſo die Mariæ Magdalenæ acie concurrunt in Bornehouede. Ferunt, aduerſum ſolem oculos Saxonum percuſsiſſe: Sed tum ciues Lubicenſes votum concepiſſe ſuper eius diei peragenda annua ſolennitate celebriter, ſi vincerēt: Apparuiſſe Magdalenam inter nubila, & nubem oppoſuiſſe fulgenti ſoli. Pugnatum eſt acriter: & cùm aliquandiù communis Mars ſæuiret, demùm volitâſſe victoriam in partem Saxonum. Rex cum filio vix elabitur: Otto dominus Luneburgenſis capitur: Dani qui cædi ſuperfuerant, fugæ præſidium quærunt. Captus Otto in vincula deducitur: præda inter milites diuiditur: Adolpho Holſatia, ciuibus Lubicenſibus libertas prouenit ex victoria. Interìm Albertus de Orlemunde comes, quem Henricus de Zwerino vinctum tenebat, reddita arce Louenborg, quam ſui tenuerunt, liber euadit. Arx Alberto duci redditur, quam pater eius primus firmauit: vndè ſucceſſores eius tenent in hodiernum: Id erat militiæ ſtipendium duci: Nam captum Ottonem Zwerinenſis comes ſuo lucro aſſeruabat.

SAXONIAE LIBER OCTAVVS.

CAPVT PRIMVM.

FRidericus Imperator per ea tempora, ad quod venerat, quod intendebat, quod pontifex cupiebat, quod omnis Chriſtianiſmus expectabat vt exequeretur, properaturū ſe promiſit: Conſtitutúmque eſt vêris tempus ad conueniēdum Brundusij, quo ex portu tunc ſoluere eſt pollicitus. Pontifex Gregorius ex Anagnia Romā reuerſus, cruceſignatos, qui in orbe Chriſtiano multi erant, vt ad diem conuenirent, miſsis quaqueversùm tabellarijs, admonuit. Cōuenit verò ingens multitudo, quorum genere & potentatu præſtantior fuit Haſsiæ ex Germania Landgrauius. Ver autem iam plenè exactū erat, cùm expectatus, requiſitúsque Fridericus, ægritudinem incidiſſe ſimulans, in Sicilia ſe continuit: Malo enim vir animo, mala mente nuncios, quod poſteà reſcitum eſt, expectauit à Soldano Babyloniæ redituros: cū quo fœdera, rei Chriſtianæ pernicioſiſsima, inierat: quibus etiam reſpondebat clades, per eam inuecta moram in Chriſtianos milites Brundusij deſidentes: Nam ſuperuenientia æſtatis caumata, occidentales milites, præſertim Germanos, ſub frigidiore cœlo nutritos, grauiſsimis morbis afflixerunt: quorum acerbitate multi intereriêre: In quibus, vt diximus, Landgrauius: plurimi languorem morti ſimilimum inciderunt. Ad eum autem Landgrauij necis nuncium

nuncium Fridericus ex inſperato Brunduſium nauigauit, ditiſsimiq́ principis equos, arma, aurū, argentum, & lautiſsimam ſupellectilem diripuit. Pontifex crebris illum nuncijs, oratoribus, epiſtolisq́ in profectionem eſt anniſus impellere. Tunc verò, vt facta prædæ contentiones declinaret Fridericus, tandèm ad III. idus Auguſti, cum omni claſſe, Brunduſio ſoluit: cæteri autem ad deſtinatum in Acconem curſum, velis, remisq́, ardentiſsimè contendunt. Fridericus noctù triremi dilapſus, Brunduſium eſt reuerſus: quem ſui omnes admoniti, eadem nocte ſunt ſequuti. Ad eam nauigantis Friderici famam, mouens ex Gallijs, Iohannes ſocer eius rex Hieroſolymitanus, cum Berengaria vxore Bononiam vſque peruenerat, & ipſe in Acconem Venetorum nauigijs traiecturus: Quem, audita Friderici perfidia, Bononiæ deſidentem, pontifex Gregorius, Romandiolæ & Exarchatûs Rauennatis gubernatorem, ducemq́ inſtituit.

CAPVT II.

COntulerat iam ſe Acconem Chriſtiana militia, cùm requiſitum, deſideratumq́ Imperatorē Germani milites, qui poſtremò omnium Brunduſio ſoluerant, in Italiam reuertiſſe primi nunciârunt: deſtitutique duce primario milites Chriſtiani, incommodum capere formidabant: niſi eos recreâſſet Corradini mors, quondàm filij Saladini: cuius filiorum tutor inducias cum illis in duos annos petitas conceſsit. At Gregorius pontifex, quàm primùm intellexit Fridericum, omiſſa nauigatione, in Italiam reuertiſſe, malignū hominem, confirmatis ſui prædeceſſoris promulgationibus, quantis potuit maledictionibus, eſt proſequutus. Ad quas ilicò eſt ſequutus vxoris Friderici Iohannis Hieroſolymæ regis filiæ obitus: cui Conradus puer filius, ſuperſtes

fuit. Expectabant Chriſtiani proceres per annum Friderici Imperatoris acceſſum: Tandèm nauigationē ingreſſus, Cypro ſubſtitit, Seneſcallo militiæ ſuæ magiſtro cum copijs Ptolemaidam præmiſſo: non magìs militiæ Chriſtianæ cauſa, quàm vt Soldani Babylonis conatus apparatusq́; inſpiceret. Abiens autem Italia Fridericus, Rainaldum Teutonici generis nobilem virum, regni Siciliæ reliquit adminiſtratorem, cum mandatis, vt pontificem, eccleſiaſticóſque omnes, velut aduerſantes haberet: Isq́; domino ſuo ſatisfacturus, cum exercitu Marchiam Anconitanam eſt ingreſſus, & oppida ibì quædam occupauit: Peruſinos autem, cùm pertentâſſet ad rebellionem, promiſſa ingenti pecunia, fruſtratur. Vix Peruſio reuerſus pontifex, vbì diuū nupèr mortuū Franciſcum in catalogum ſanctorum miraculis coruſcantem aſſcripſit: cùm Cōradus Guiſcardi alter Friderici ſatelles, in vallem Spoletanam duxit exercitum, quem Fulginatum coniurata factio introduxit: nec tamen diù ea vrbs in rebellione perdurauit, quòd fidelis eccleſiæ populus, & Conradum, & perfidos ciues eiecit. Intereà Seneſcallus Friderici, in Acconem miſſus, multa Chriſtianis ibì manentibus damna intulit: quos ægrè cerneret ferre nocturna cū Soldano Babylonis colloquia: in quibus ipſe aliquandò fuerat depræhenſus: Quamprimùm tamen Soldani fœdera ſatìs habuit conſtituta, Fridericus ab illo accerſitus, Ptolemaidam adnauigauit: Nec mora, oratores Romam dimittens, abſolutionem à pontifice reconciliationémque, compoſitis verborum lenocinijs, implorauit: Pontifexq́;, qui omnia reſciſſet, quæ Seneſcallus in Aſia cōmiſerat, perfidia domini in oratorum facie exprobrata, petitionibus eorum dedit repulſam: & Templarijs, Hoſpitalarijsq́;, in Aſia pro crucis honore militan-

militantibus, vt Friderico tanquàm hoſti publico fauores auerterent, iniunxit: Quamobrem Fridericus confuſione & indignatione plenus, conſultius ſibi duxit in Italiam nauigare. Interim pontifex in Friderici per regnum duces miſit exercitum, Iohannem Hieroſolymæ regem, è Romandiola vocans, malè in eos animaduertit. Iohannes autem rex in Romandiolam reuerſus eſt, eo tempore, quo Fridericus in Tarentino portu, quem primum de nauigatione attigit, Neapolim anxius aduolauit.

CAPVT III.

MAgiſter interim militiæ Teutonicæ Prutenorum, ibat Ptolemaidam, cum expeditione Brundusij coacta, quam Fridericus deſtituit: qui rem Chriſtianam per inducias Damiatæ conſtitutas, perq́; perfidiam Friderici torpeſcere videns, cum ipſo Friderico rediјt in Italiam. Et quoniam eius militaris Ordinis incidit mentio, primordia eius ſunt nobis paucis attingenda. Cùm Imperator primus Fridericus, magna illa in Aſiam expeditione, aliquot in hoſtes per itinera confeciſſet feliciter prælia, & in Armenia merſus amni perijſſet: exercitus tamen eius, & ſi videretur ſine capite, ductu Friderici filij eius, accedente conſilio Conradi cancellarij, cæterorumq́; in exercitu procerum, peruenit in terram ſanctam: ibiq́; rebus benè geſtis, aliquandiù ſubſtitit: Per æſtatem, cùm & regionis caumate, & aliquot non pauci vulneribus malè affecti iacerent, ſine cura & reſpectu principum, ciues Bremenſes, & Lubicenſes, qui expeditionem auxerant, negocium ſubière pietatis. Prolatis enim velis de nauibus, tentoria in campis erexêre: ſub quæ qualicunq́; cauſa ægrotantes comportauêre, curam illorum, vt poterant, agentes. Id conſpicati principes

memorati, Fridericus dux, & Conradus cancellarius Herbipolenſis epiſcopus, nec deerat Holſatiæ comes Adolphus eius nominis tertius, pietatis plenum opus collaudauêre: Inſtitueruntq́; in vrbibus domicilia, quibus officium in pauperes pleniùs, quàm in tentorijs, impleretur, primùm fraternitatem pij operis ineuntes, inde etiam militarem ordinem inchoantes, deputauêre ex fratribus, qui domi ſedentes miniſterium pietatis exequerentur: cùm interim alij forìs militantes, crucis Chriſti in perfidos tuerentur honorem. Eam quidem ſacri ordinis religionem, Fridericus dux memoratus per Henricum ſuum germanum, tunc Imperatorem, apud ſedem apoſtolicam, cui tum præerat Cæleſtinus III. impetrabat confirmari: Fridericus autem II. Imperator, cuius nunc tempora attigimus, dedit illi ordini Teutonicorum beatæ Mariæ terram Prußiæ, quæ Polonis, Letuanisq́; conterminaeſt: vt fines ibi Chriſtianitatis & tuerentur & amplificarent: Qui etiam poſteà in Liuoniam ſunt propagati, cùm milites ibi gladijs cruciati, ſuis viribus diffidentes, inuitarent fratres ordinis Teutonicorum, in illorum religionem ſe commiſcentes: cuius ordinis tum (vt diximus) Magiſter in Italiam redibat cum Friderico Imperatore: quem etiam tum Imperator cum Meſſanenſi archiepiſcopo Romam miſit ad pontificem, vt reconciliationem & benedictionem pro eo impetrarent. Pontifex mitior, àc debuit, indicta Imperatori mulcta auri ingentis, ad ſumptum proximi belli, quod ſui excitârunt, abſoluit, reconciliauit, ac Imperatorem deindè Romanum, regemq́; Siciliæ reſtituit. Terram etiam Imperator de Neapolitano regno amiſſam, noua inueſtitura recepit.

CAPVT

CAPVT IIII.

INterim verò in Saxonia, Otto Brūſwiccenſis & Luneburgenſis princeps, agebat in carcere Zwerinenſium comitum: Henrico autem comite moriente, Guncelinus eius frater ſatìs propendebat, potentem illum principem laxare ſine precio, vt magnam apud illum gratiam iniret: Sed reſtitit dux Saxoniæ Albertus, qui in eius captiuitate lucri partem habere ratus, nullo pacto laxari permiſit, priusq̃ Hidddeſacker ab Ottone illius dominio traderetur. Solutus vinculis Otto, multam à ſuis miniſterialibus pertulit rebellionem, quòd per lõgauam captiuitatem in contemptum illis venerat: cùm & Magdeburgenſis, & Halberſtadenſis pontifices, Imperatoris (vt ferunt) voluntate, fouerent rebelles. Hoc aũt erat illud tempus anni viceſimioctaui poſt mille ducentos, cùm rebus in Liuonia flacceſcentibus, ſubita barbarorum incurſione, arx Dunemunde capta, & omnes inibì religioſi viri, non paruo numero, ſunt oppreßi, martyrióque pro Chriſto coronati. Quo etiam tempore, vt diximus, Papa Gregorius veniens Aßiſium, in conſpectu maximæ multitudinis, quæ deuotionis gratia eò confluxit, beatum Franciſcum canonizauit, his vſus verbis: Ad laudem & gloriam omnipotentis Dei patris & filij & ſpiritusſancti, & glorioſæ virginis Mariæ, & ſanctorum apoſtolorum Petri & Pauli, & ad honorem eccleſiæ Romanæ, beatiſsimum patrem Franciſcum, quem Dominus glorificauit in cælis, debito in terris obſequio venerantes, de conſilio fratrum noſtrorum & aliorum eccleſiæ prælatorum, in catalogum decreuimus ſanctorum adnotandum, & feſtum diem obitûs eius celebrandũ. Statìm cardinales, Te Deum laudamus incipiunt, & populi voces laudes Chriſti excipiũt. Papa de

de ſolio deſcendit, & cum cardinalibus ſanctum corpus de tumba leuauit. Sunt qui ſcribant, Friderico Imperatori, cùm in terra ſancta eſſet, Soldanóque verba cõtuliſſet, Hieroſolymam recuperauiſſe: quam, vt aiunt, Imperator in vigilia Paſchæ nudis pedibus ingreſſus, in templo Chriſtum adorauit, & Bethlehem Nazarethq́ꝫ, cum cæteris Galilææ oppidis, in deditionem receptis, in Siciliam maturâſſe. Sed ea narratio apud me fidẽ non habet, quòd peregrini, qui tum ibi militabant, nihil horum retulerint, nec à diſertiſsimis authoribus vlla eius rei mentio eſt: quam proculdubiò, minima ſcribentes, non præterîſſent ſilentio: Hoc facilè crediderim, Imperatorem ſub conductu Soldani loca ſancta inuiſiſſe deuotionis gratia, ſed in deditionem recepiſſe quis credet? Per hoc autem tempus Albertus Liuonienſis epiſcopus,
1227 *qui Rigam vrbem primus communiuit, è ſeculo migrauit, viceſimonono poſt mille ducentos: & Bremenſis eccleſia, iure ſuo vſa, magiſtrum Albertum Bremenſem Scholaſticum in epiſcopum conſtituit: Sed Rigenſes canonici alium quendam Nicolaum elegerunt: diuq́ꝫ fuit altrinſecùs, coram iudicibus impetratis à ſede apoſtolica, diſceptatum. Tandèm Papa Bremenſibus ſilentium impoſuit, pro ſua (vt dicitur) voluntate. Poſteà anno quadrageſimoſexto idem Albertus, à Papa Innocentio IIII. apud Lugdunum ciuitatem Galliarum tunc agente, legatus in Pruſsiam & Liuoniam eſt miſſus: & ſequenti anno, defuncto Iohanne epiſcopo, reſidentiam obtinuit in ſede Lubicenſi, per annos ſex: demùm factus archiepiſcopus Rigenſis. Hoc etiam tempore Adolphus comes Holſatiæ, poſtquàm terram ſuam recuperauit, arcem firmauit ad Albim fluuium prope Hamburgum, cuius nulla hodiè extant veſtigia: eo crediderim in loco,*

quo

quo ante illũ rex Daniæ ibi fortalitium erexit: Permanet loco nomen, vt vrbs Nouauicus dicatur: tunc extra vrbem, nunc velut in medio concluſus: Tanta eſt facta vrbi acceſsio.

CAPVT V.

ANnus erat triceſimuſquintus poſt mille ducẽtos, 1235
cùm Imperator Fridericus tertiam duxit coniugem, Angliæ regis germanam, & menſe Auguſto nuptiæ celebrantur Moguntiæ. Ibi pater filium ſuum Henricum regno deſtituit, quòd grauiter & implacabiliter patrem offendiſſet: eumq́; in Calabriam miſit aſſeruandum, vndè nunquàm rediJt: Ibi quoquè Otto dominus Brunſwiccenſis & Luneburgenſis dominium omne ſuum poſuit in manus Imperatoris: qui renouato titulo, ducatum indè erexit, quem inſcribi iuſsit Brunſwiccenſem, deq́; illo Ottonem inueſtiuit, primum eius tituli ducem: nec enim poſt tempora deſtituti aui ſui Henrici Leonis, vllus erat ducatus in Saxonia, præter eum, quem deſtituto Henrico memorato, Bernardus accepit, & ex eo nunc tenet filius Albertus. Otto iam dux renouata quæſtione in vrbem Bremam, quam auus eius aliquandò poſſedit, eam cingit obſidione: & extortis inde pecunijs, incendijsq́; multis factis, redijt: Arcem Ottersberge
quidam ab eccleſia captam duci tradunt: Sed anno ſe- 1236
quenti, facta inter epiſcopum & ducem reconciliatione, quædam feuda donantur ab eccleſia duci: & communi vtrinq; conſenſu, Horneborg & Ottersberg arces euertuntur: quòd alteram teneret archiepiſcopus: alteram
verò dux, in alternum præiudicium. Proximo anno bea- 1237
ta Eliſabeth in Mersburgum tranſlata eſt, præſente Imperatore, multisq́; principibus, & infinita hominũ multitudine. Per quæ tempora, cùm à memoria I. Friderici

duraret

duraret ciuitatum Lombardiæ colligantia, Imperator illam rumpere conatus, vrbes eius ligæ non compotes, ſibi deuinxit: Mediolanū, Brixia, Mantua, ac maior Romandiolæ pars, in his quæ vltra Padum ad nos ſunt: Verona, Vicentia, Padua, & Taruiſium Imperatori reluctantur, quibus vrbs Veneta conſpirauit: In Friderici partibus Cremonenſes, Bergomenſesq́ꝫ, Parmenſes, Reginenſes, Mutinenſes, & in alpibus Tridentum perſiſtebant: cæteræ vrbes & oppida Lombardiæ ac Romandiolæ, Marchiæq́ꝫ Taruiſinæ, pro varietate fortunæ fauebant alternìs. Cumq́ꝫ Imperator ex Germania magnum duxiſſet exercitum, prima Verona, Ecelini viri nobilis opera, conceſſit Friderico: Indè Mantuanū ingreſſus agrum, oppida minora cepit, diripuit, & incendit: & Cremonam circunſedens, nouem menſibus apud eam eſt moratus: ex qua cùm eſſet moturus, obſidendam ſibi Mantuam comminatus, flexit in itinere ad Vicentinos: qui ex improuiſo circunuenti copijs, inierunt deditionis conſilium. Eaq́ꝫ fretus occaſione Fridericus, dū vltrò citroq́ꝫ commeant oratores, vrbem dolo captam, ſolenni Kalendarum Nouembrium die, diripuit, atq́ꝫ incendit: ad eam tātiſpèr moratus, quoàd populatur exercitus, deuaſtatq́ꝫ Paduanum propinquum agrum: in Taruiſinos duxit, circunſeſſamq́ꝫ cepiſſet vrbem, nî Patauinus, immiſſo milite, ſubueniſſet. Dum autem in Taruiſina obſidione agit, reſcijt Henricum filium, paternam abominatum in eccleſiam impietatem, fœdera cum bello ſocijs Lombardis conſtituta habere, quorum primores regni Germaniæ fuêre ſuaſores. Itaq́ꝫ veritus, nè ducenti aduersùs filium proceres populiq́ꝫ Teutonum aduerſarentur, impudentia vſus inaudita, pontificem per nuncios orauit, vt in filium maledictionem diſtringeret: Pontifex, vt videtur,

detur, fœderis ignarus, conceſſit literas apoſtolicas, quarum vi regno ſubditi Alemanni, patri in filium paruerunt: Vndè factum eſt, vt antè filius in Apuliam relegatus, tunc à patre iubetur (vt ferunt) interfici. Cruentum Imperium, quod ſuis viſceribus non parceret.

CAPVT VI.

Pontifex autem de Friderici in Italiam reditu apparatuq́; certior factus, Gregorium Montelõgum ſedis apoſtolicæ protonotariũ ad illum miſit, orans, obteſtansq́;, vt ſi pacem eccleſiæ vel potiùs Ieſu Chriſti, ſi ſuam ipſius beneuolentiam, quæ proximis diebus in fauore aduersùs filium, & vxoria diſpenſatione, teſtata fuerit, tanti faceret, quanti ſanè Chriſtianus princeps facere deberet: conſtituta cũ Lombardis ab auo ſuo fœdera, quæ Henricus pater inuiolata ſeruauerit, impleret. Et cùm aſſenſum præſtare Fridericus videretur, miſit pontifex vnum in breui poſt tres cardinales: qui re infecta, ſeu potiùs exaſperata, Viterbiũ ſunt reuerſi. Pontificem nanq; magis, quàm Lombardos, Fridericus anhelabat deprimere. Priuſquàm autem cardinales Lombardia diſcederent, Fridericus in Montemclarum duxit Brixianorum oppidum, & expugnatum, direptumq́; incendit: Brixianos deindè cùm non poſſet trahere in ſuas partes, duxit in Mediolanenſes, qui cum exercitu & impedimentis illi in itinere occurrerũt: pugnatũ eſt vtrinq; animis ardentiſſimis, & ſpe neutrobiq; inferiore. Sed quàm primùm ſanguinem effundi, cadentésque vtrinquè calcari cernerent Mediolanenſes, acie plurimùm ſunt delapſi: quorum exemplo quoq; ſocij populi, vias in patriam ducentes, vel notas ingrediebantur, vel ſtantes in acie proximos ità interrogabant, vt viderentur

im-

impendentem perniciem expaueſcere. Itaq;, quod plerunq; aſſolet, factum eſt, vt maior pars minorem, exercitatiorq́; rudem ſuperaret: melioresq́; è Mediolanenſium populo, & ſociorum auxilijs, quos pudor & virtus in prælio continuit, partìm cecidêre, partìm ad Corrocium conglobati, Friderico præſenti, exhortantiq́; ſeſe armis depoſitis permisêre: in quibus Venetiarum ducis filius, Mediolanenſium poteſtas, & copiarum ductor primarius fuit. Nec ceſſit Friderico victoria incruenta, tam multis è ſuo exercitu interfectis, vulneratisq́;, vt potiundi Mediolani ſpe poſita, quæ haudquaquàm tenuis apparebat, Cremonam redièrit: vndè Venetum Piſas, & indè in Apuliam miſit, vbì in vinculis perijt: Et ſub ipſum victoriæ nuncium, Paduam allatum, non mediocriter ſe commouit Ecelinus vrbis dominus in Azonem Eſtenſem. Pontifex autem arma ſpiritualia diſtrinxit in Fridericum, excommunicatione in illum ad diem cœnæ Domini promulgata, & omnibus iuriſiurandi religione ſolutis, qua Imperij, regniq́; ratione, tenerentur adſtricti: Cuius rei nuncium tertia die Paſchæ adiens eccleſiam accepit, cùm Paduæ apud Ecelinum ageret: Eius tamen rei fama Paduam totam priùs peruaſerat. Iuſſit autem ſuarum magiſtrum epiſtolarum, magna vt in illa ætate facundia virum, ſermonem habere ad populum, ſuis laudibus, ſuisq́; de Rom. eccleſia, deq́; Summo pontifice meritis redundantem: & tamen exercitu, tum in paluſtrem Venetorum regionem ducere iuſſo, ipſe frendens præceſſit. Itum eſt in ſancti Hilarij monaſterium, & terra omnis Veneto ſubdita, Patauino contigua agro, vix ſuſtinuit operientem ſe Romani Imperatoris exercitum. Superueniens interìm à Venetijs cymbarum ſagittarijs plenarum multitudo, quæ aquas, ſicut equites terram,

com-

compleret, Fridericum re infecta redire compulit. Indè verò creſcentibus per Italiam malis, tota in commotione per tempora Friderici permanſit.

CAPVT VII.

*SAxonia interim ſub Ottone Brunſwiccenſi, & Al-
berto Saxoniæ ducibus conquieuit: Adolphus etiam
comes Holſatiæ rebus benè geſtis in prouincia, cùm filiam
ſuam Abel duci Sleſwiccenſi nuptam tradidiſſet, ipſe
cum vxore, deuotionis gratia militaturus, ſe contulit in
Liuoniam cum expeditis. Hic prorsùs locus aperit, non
eſſe tertium Adolphum, qui regem Daniæ vicerit, quiq́;
in Liuoniam ad militiam ſit profectus: nam is hoc tem-
pore, ſi vixit, non erat minor octogenario: cuius pater ad
ſexageſimumquartum fuit cæſus apud Demynum, cùm
ipſe puer eſſet. Idem verò iſte Adolphus poſt duos an-
nos reuerſus, cùm ageretur annus Chriſti quadrage- 1240
ſimus poſt mille ducentos, rebus in Holſatia ad bonum
modum conſtitutis, cùm filij eius duo, Iohannes & Ger-
hardus, ſtudijs literarum Pariſio inſeruirent, tertius
Luderus admodùm paruulus eſſet, adminiſtrationem
terræ permiſit Abel duci genero ſuo, ipſe ordinem Mino-
rum ingreditur, die Hippolyti in Hamburgo, cum duo-
bus militaribus de Ghikow. Hic tum erat feruor in diui-
nam religionem apud nobilitatem: Equidem nouitas rei
plurimùm inuitauit: Deferbuit enim charitas in ſecu-
lo, deferbuit in religionibus alijs approbatis: quo fuit
conſpectior nouus ille in diuina religione calor. Ferunt,
eundem Adolphum voto ſe adſtrinxiſſe, cùm immineret
hoc grande prælium in Bornehouede, vt ſi victoriam
parti ſuæ permitteret altiſsimus, redderet ſe fratribus Mi-
noribus. Rebus quamprimùm in terra conſtitutis, vouit,
& reddidit. Vbi ſacram veſtem accepit, in laicatu Do-*

mino ſeruiturus: cœpit, vt erat literis ſatis eruditus, ſecum cogitare, ſi fortè poſſet apoſtolica diſpenſatione ad ſacros ordines peruenire: Eamq́ cogitationem magis ac magis animo voluens, permittente Guardiano ſuo, iter iniit de more fratrum pedes, vrbem Romam inuiſere, ſimul & calentia loca de recenti memoria diui patris Franciſci, in quibus adorare Dominum, maxima deuotionis pars fuit, viſitare. Romam veniens, ſummo Pœnitentiario omnem cauſam detexit de integro: quid in effuſione ſanguinis, dum prælijs intereſſet, egerit: patriam repetens ditionem, & eam defendens, rursùs aduersùs infideles in Liuonia pugnans. Quæ cùm planè expoſuiſſet, apoſtolicam ſupplex diſpenſationem petiuit, vt ad ſacros ordines permitteretur. Erat tum in apoſtolica ſede IIII. Innocentius, ſummus ipſe doctor, qui conſilijs iuriſperitorum nō multùm indigeret, ipſe omnium peritiſſimus: perpenſa viri nobilitate, & diuinæ zelo religionis, ſimul etiam de communione ſacri ordinis, quē tum gerebat, diſpenſationem promptus impendit, vt ſacros ordines & ſumeret, & vbi accepiſſet, etiam exequeretur. Quo impetrato, omnia ſe regna mundi aſſequutum reputabat: Ità gaudio gaudens tripudiabat, quòd in ſortem Domini admitteretur, ſubdiaconatum in vrbe capiens: ſacra deindè diui Franciſci loca inuiſit, à fratribus, qui tum locis præerant, perbenignè acceptus: Hîc, inquiunt, ſanctus orabat: hîc ſtigmata vulnerum Chriſti promeruit: ibì viſionem vidit, illic alijs claruit miraculis. Hæc cùm oculis ſuis omnia illuſtrâſſet, multùm vbiquè lachrymatus, valefacto fratribus, in Holſatiam ſuam repedauit. Sacris deindè ordinibus per ſua tempora alijs ſuſceptis, primum altaris miniſterium peregit in humilima capella, quam in pro-

profundiſsimo ſaltu fratres habuêre, dum illàc iter agerent, ibì orantes: Deindè publicè Hamburgi in conuentu fratrum ſuorum Miſſam, cunctis collachrymantibus, peregit. Virum in ſeculo aliquandò nominatiſsimum, nunc in abiectiſsima veſte mendicantem: & ad altare, diuinum officium celebrantem, mirati: Hæc eſt, inquiunt, mutatio dexteræ excelſi. Quis enim alius ex tam glorioſo milite ſeculi faceret tam humilem peditem Chriſti? Monaſterium ſui ordinis, ipſe manibus multa molitus, in oppido Kÿl, vbì nunc requieſcit, curauit erigere: Eleemoſynas ſuorum quondàm ſubditorum humiliter poſcens & accipiens: Curauit quoquè eccleſiam in terra Aldenburgenſi, quæ noua dicitur, erigere, in honorem Diui Antonij fratris ſui ordinis: quanuìs rerum ignari, patrocinium deriuent ad Aegyptium Antonium. Cúmque multùm ſolicitè laboraret in erectione dicti monaſterij in oppido Kÿl, ibat oſtiatìm, lac in hydriam mendicans, vt haberent operarij & fratres, quo inter laborandum per æſtum reficerentur. Media iam platea, vbi declinare iter non poterat, ibat hydriam baiulans lacte plenam: & cùm obuios habuiſſet filios ſublimes in equis, comitum more ſecularium, paſſus eſt humanitùs aliquid, vt rubore cœperit perfundi: Sed ille infremuit, & robur mentis aduocans, cùm adhuc in conſpectu eſſent filij, hydriã leuatam ſuper caput euertit, ſeſe totum à vertice lacte perfundens, dixitq́; Infelix erubuſti Chriſti pauperiem, baiulare lac in manibus, nunc vel in capite oſtende quid portaueris. Quis non iure miretur tantam humilitatem, patientiam, fortitudinem? Vixit autem in religione annis quatuordecim, peruenitque ad annum Chriſti ſexageſimumprimum, tumulatus ſub lapide quadro in cho-

ro fratrum in oppido memorato. Indè verò redeuntes, exequamur quæ in medio fuêre tempora ſub Imperatore Friderico ſecundo.

CAPVT VIII.

IMperator interìm Fridericus à Papa multis ex cauſis excommunicatus, quas in bulla declarauit, diù permanſit in ſordibus. Explicuimus autem cauſas in Metropoli, & quid indè Imperator cardinalibus reſcripſerit. Pontifex verò ſolicitauit archiepiſcopos & epiſcopos, vt Imperatorem excommunicatum cunctis denunciarent: ſed epiſcopi Teutoniæ, nè hoc fieret, ſupplicârunt, veriti tyrannidem eius. In Francia autem, Anglia, & Dania, denunciabatur ſine timore: Quæ res interìm inualuit, vt cùm Imperator ſæuitiæ modum non poneret, crucem etiam in ipſum, quaſi Chriſto perfidum Papa faceret prædicari. Indè etiam principes electores, ad alium eius loco ſurrogandum, commonuit pontifex. Sed diù reſtitêre, expectantes, ſi fortè admonitus Fridericus reſipiſceret. Quo tempore maior etiam timor incubuit Chriſtianiſmo de Tartaris gente Scythica: quæ more veterum nationum finibus ſuis egreſſa, populatur prouincias, etiam Chriſtianas. Nam diuiſis agminibus, alij Orientem, alij Occidentem inuasêre: qui Poloniam Ruſsiámque oppugnantes, latiſsimos illos Sarmatiæ campos, quos vſque hodiè tenent, occupauêre. Ceſsêre illis Poloni Ruſsique de aridis campis, vbì nullæ fruges, ſola pecora valent. Paſtoralis enim populus Tartari, qui lac concretum, cum ſanguine potat equino: quod multò antè ſcripſit Virgilius de Gelonis. Singulare Dei flagellum, de inundationibus populorum per terras, & quod à vetuſtiſsimis temporibus corrigendo orbi Deus immiſit. Imperator interìm, cùm Papa concilium prælatorum

latorum euocâſſet ad ſuccurrendum terræ ſanctæ, reuocatis cardinalibus de ſua quenque legatione, omnes vias terra marique occupauit, & itinerantes ad vrbem, captos protraxit in carcerem cardinales, epiſcopos, prælatos, nobiles, doctos, cuiuſque generis & ordinis, ab orbe Chriſtiano ad ſummum pontificem miſſos oratores. Doluit Chriſtianiſmus tantum eſſe vulnus in viſceribus, ab eo præſertim, qui tueri omnia ſuſceperat, & ſacramento ſe adegit: cùm interim Turci & Saraceni premerent Chriſtianos in terra ſancta, & Tartari noui hoſtes Polonis, Vngarisque imminerent. Sed Imperator non quieuit, partium ſtudia in Italia excitans, cùm naſcerentur noua illa nomina factionum, quæ in hodiernum vſque durant: cùm ſtudioſi eccleſiæ, Guelphi: Imperatori autem fauentes, Gibellini vocitentur: à germanis fratribus, vt putant, initia ducentes, quorum Guelph eccleſiæ, Gibel Imperatori militabat. Sub qua de imo tartaro nata diſſenſione, Italicæ ciuitates, per tot annos tumultuantes, miris circunuectionibus, & vertiginoſo circuitu implicitæ, implacabili odio ſæuiunt in inuicèm, neſcientes quidnam ea in re inſequantur. Non modò enim ſigna bellica habent aduerſa, ſed colores, terræ fructus, habitus corporum: ipſe hominum inceſſus, digitorum concrepitus, & oris hiatus, ſuam habuêre partium ſignificationem. Brixiani, Bergomenſésque, allium, cuius apud eorum plebem frequens eſt vſus, quo ſcindas modo, plurimùm à ratione partium exiſtimant intereſſe: Auditúmque aliquandò eſt, fuiſſe in Bergomenſium montibus, qui aduenas ex Calabris, Apulis've, aut Hetruſcis, viatores hoſpitio receptos, allium, quod ſuo ipſius hoſpitis iudicio, in nucleos natura diſtinctos, diuidi oportu-

 it, gla-

it, gladio ſcindentes, tanquàm diuerſarum partium interfecerint.

CAPVT IX.

FRidericus poſtquàm ſuos vbiquè notos habuit, eorum qui aut diuerſarum cenſerentur partium, qui neutris vellent conſentire, expugnata oppida, locáque populatus eſt, & diuerſarum partium patria pulſos, omnes in ſuam redegit poteſtatem: Nonnullos eueſtigiò interfici, quoſdam effoßis oculis in Apuliam relegari, quoſdam per diuerſa cruciatuum genera ad mortem vſque fecit laniari. Et Piſani intereà præſentia Imperatoris animati, tanto fauore animis tumefacti, nihil æquè anniſi ſunt, quàm vt Genuenſes aliqua inſigni clade afficerent. Armauerunt claſſem triremium vltra centum, adeò etiam milite ex Friderici copijs ſumpto refertam, vt & celeritati pondus, & pugnantibus obfuerit preſſura. Sed hoc tum inter ſe Itali: Fridericus autem pontificem & eccleſiam fatigabat: cruceſignati in ipſum, aliquandò ſe opponunt venienti: properanti nanque etiam, vt portas muroſq; vrbis Romæ perrumperet, amplißimo exercitu cruceſignata cohors cominùs eſt congreſſa: Ad cuius conſpectum adeò territus, adeò in furorem veſaniámque eſt commotus, vt captos ad ſe viuos perduci cruceſignatos, in prima ipſe pugnans acie, exclamauerit. Indè perductos ad ſe Romanos, partìm quaternis ad crucis formam perfodit vulneribus, partìm caput in crucis modum quadrifariàm ſcidit, partìm fronte eadem ferro cruce reddidit inſignitos: Clericos verò detonſam in vertice coronam, ferro cæsìm in crucem vulneratam (vt dicebat) iußit ornari: quorum vnus inflictum vulnus nimìs patienter tolerare viſus, in palearum cumulum funiculo eſt pertractus: &

cùm

cùm benedicere ac laudare Deum perſeueraret, igni ſuppoſito eſt crematus. Eam cùm vidiſſet Fridericus populi Romani conſtantiam, tertio quàm aduenerat die, mœrens frendensq́, & omnia vrens deuaſtansq́ in itinere obuia, transijt in Campaniã: vndè breuì pòſt duxit Beneuentum: quam vrbem, partìm dolo, partim vi captam direptámque, dimiſit mœnibus immunitam: Et in Picentes delatus, Aſcalim obſedit: in cuius fortiter reſiſtentis agro, vaſtitas eſt magna commiſſa. Indè in Romandiolos ducere cupiens, Aetium filium, Sardiniæ regem, agitandis ſibi de Piceno aduerſantibus, ſubigendisque, dimiſit: A quo adoleſcente, patri ſimilimo, direptiones vbiquè, incendia & vaſtitates, ſunt commiſſæ: vt quicquid reſiſtere eſt auſum, ad calamitatem ſit maximam perductum: Cùm tamen miræ ſint, & raro aliâs auditæ crudelitates, quas per id tempus Fridericus exercuit in legatos, per regnum Siciliæ, eccleſiaſticos: qui multos archiepiſcopos, epiſcopósque, partìm occiderit, partìm carcere tenuerit, partìm relegauerit: in quibus Catanenſis fuit epiſcopus, à quo ille ab infantia fuerat educatus.

CAPVT X.

CVm intereà pontifici ſatìs, ſupráque, eſſet, eius cauenti inſidias, rem eccleſiaſticam reformare: Eo enim tempore decreuit pontifex, Salue regina, certis diuinæ rei horis addi, campanásque ad Euchariſtiæ confectionem, & laudes Virginis Dei genitricis, ſpeciali oratione in matutinalibus celebrari: quibus eccleſiaſticis inſtitutis, rerúmque ſuarum ſaluti neceſſarijs, fuit intentus. Nam Iacobum Columnam Præneſtinum epiſcopum cardinalẽ, in Franciã, & Ottonem Mõtisferratenſem marchionũ genere oriundũ, in Angliam,

miſit oratores, præſidia afflictis eccleſiæ rebus oraturos. Eaq; dum curat pontifex, Friderici rem in Sicilia adminiſtrantes, in nullum ſacrum locum magis ſæuiêrunt, quàm in monaſterium Caſinenſe diui Benedicti: aurea cuius & argentea vaſa fregerunt, quæ Fridericus conflata redegit in nummos: & monachis indè vi ac conuicio deturbatis, ſatellites ſunt in habitationem ruinamq; præfecti: & quod impietatem auget, Saracenos adeò fouit Fridericus, vt eos mercede conductos, magis quàm cæteros Chriſtianos in militia charos habere ſit viſus: præterq; arma tractantes, multos ex ea barbarie amplis per Italiam & Siciliam honoribus & magiſtratibus euexit. Eiusq; gentis amore in Chriſtianos vſqueadeò eſt debacchatus, vt Luceriam Apuliæ ciuitatem, eiectis populariter Chriſtianis, Saracenis dederit habitandam: cuius facti memoria indè ad poſteros peruenit, quòd diù Luceria Saracenorum ſit appellata. Quacunque autem ratione ſit factum, pietate in Lucerinum epiſcopum, vir alioquì ſceleſtus, eſt vſus: quem cum Chriſtianis duodecim permiſit epiſcopium inhabitare. Sed legem in regione promulgauit, qua Saracenos adeò voluit ſaluos eſſe, vt contendentes cum illis, impunè occiderentur: cæſorum autem Saracenorum quæſtio, ſi captus non eſſet, qui vim attulerat, in vicinæ regionis populos haberetur: quæ æris ſumma, ac totidem capitum ſupplicio punirentur. Quin etiam alia impietate atque inſania, vt Saraceno non magis ſibi militanti, quàm in Aphrica agenti cõmodaret, eſt vſus: qui forma præſtantiores per Siciliam mulieres, & ſuum Italiæ regnum, concupitas virgines, à parentũ ſinu, matronasq; à maritorum complexu rapi, & paſſus fuerit, & curauerit. Tunetis Aphricæ regis fratrem, baptizari volen-

volētem Panhormi, prohibuit: Eadem ratione tentum, nè Romam ad pontificem accederet. Creuit Friderici pertinacia: & interim Gregorio defuncto Cæleſtinus ſenex ſufficitur: quo intra viceſimum diem moriente, cardinales qui in vinculis erant, proteſtantur, nè ſe abſentibus fieret electio: quæ res vacationem præſtitit ſedis apoſtolicæ per menſes viginti: Cùm periculum eſſet, nè Fridericus omnia perturbans, vrbem Romam, capite carentem, caperet: Fauentiam diù obſeſſam accepit deditam: Indè in Bononiam agmina conuertit: Studio literarum eam priuauit, quod tum primùm eſt Paduam tranſlatum: Et cùm potiri vrbe non ſperaret, peruaſtato agro, duxit in Mutinenſes, atque Reginenſes: Nec diù apud eos moratus, ſola agrorum vaſtitate contentus, abiuit: præſertim cùm ꝓperaret ducere in Parmenſes, à quorum nonnullis, Placentinorum tradendæ ei vrbis ſpes erat oblata.

CAPVT XI.

SEcundus iam annus fluxerat latæ in Fridericum excommunicationis: quo in tempore ſedis apoſtolicæ nulla aut tenuis erat authoritas, aut minima fuit poteſtas, Gregorio ad poſtremos ſui pontificatûs annos, varijs afflicto perſequutionibus, & ſede ipſa poſtmodùm per tantum temporis vacante. Qua tempeſtate Balduinus Imperator Conſtantinopolitanus, & cæteri Latini, in Romania agentes, meliora quæque amiſerant: adeò vt de retinenda Conſtantinopoli deſperarent: quam ſæpè apparuit in Græcorum poteſtatem rediturам, niſi proprio Veneti impendio ſuccurriſſent: Non erat apud eos obſcurum, auxilia Chriſtianis fruſtrà expectari, aut peti poſſe, quibus mittendis Romani pontificis deeſſet & opera, & authoritas. Dedit itaq; Balduino, ſicut pleriſq;

 laborau-

laborantibus, ingenium neceſsitas, qui Raimundo comiti Toloſano ſociatus, in Italiam eſt delatus, primumq́; ſicut debuerant, ipſi principes adiêrunt Fridericum: Is enim Parmam vrbem à factione ſuarum partiũ introductus, aduerſarios numero plures, quàm ſui erant, eiecit: hiq́; populariter Placentiam commeârunt. Impetrârunt verò Imperator & Raimundus à Friderico, cardinales prælatóſque Amalphitano carcere liberari, fore polliciti, vt illis ad collegium perductis, ad optatiſsimã pontificis electionem veniretur: cum quo ipſi coràm Imperij & ipſius Friderici iurium, & ſolidæ pacis haberent exactiſsimam rationem. Venientibus indè Romam Balduino & Raimundo, quicquid in vrbe fuit, cardinalium, prælatorum, curialium, atque Romanorũ, obuium prodijt: Et quia miſſus Amalphim Friderici nuncius præceſſerat, tertio principis Conſtantinopolitani in vrbem aduentûs die, ſubitò rumor vrbem peruaſit, liberatos cardinales Anagniam perueniſſe: Vndè non magis ex compoſito collegium eò acceſsit, quàm effuſam omnem curiam & Romanos primarios ciues eſt ſequutũ. Quò cùm Balduinus Raimundusq́; acceſsiſſent, ilicò de electione agi cœptũ: quæ Iunio menſe, quadrageſimoquarto poſt mille ducentos, apud ſanctæ Mariæ baſilicam eſt celebrata: Et Sinibaldus ſancti Laurẽtij in Lucina presbyter Cardinalis, Fiſcæa comitum Lauaniæ Genuenſium gente, in IIII. Innocentium eſt creatus. Placuiſſe ferunt Friderici nuncijs apud Balduinum Imperatorem agentibus eius viri aſſumptionem, Friderico, omniũ eius collegij, & curiæ amiciſsimi: certatimq́; Parmam dimiſsi ſunt equites acceleraturi, à quibus læto Fridericus nuncio afficeretur. Is autem mentis ſuæ conſcius, fertur ex compoſito reſpondiſſe, Bonum ſe amicum cardinalem,

in

in acerrimũ hoſtem Romanũ pontificem permutâſſe. Ab Anagnia in vrbem vt eſt reditũ, de pace agi placuit: quæ cura Imperatorem Balduinum & Toloſanum comitem, æquè àc ipſum pontificem cupientißimum, totos menſes quatuor, die noctuq́ exercuit, Friderici oratoribus, nũcijsq́, per dies variãtibus, & nulli ſat formulæ, nulli oblatæ conditioni, ſine ſcrupulo adquieſcentibus. Et reſcijt intereà pontifex, Fridericum in eius caput cum Romanis ciuibus machinari.

CAPVT XII.

HVius quidem machinationis ea erat ratio conſtituta: vt accedens Ciuitatem caſtellanam pontifex, Fridericum ad ſe venturũ expectaturus, in itinere caperetur. Quàrè veritus pontifex, nè ſi petitas negàret conditiones, cõiurati ad facinus in ipſa vrbe proſilirent: & petitæ pacis conditioni verbo aſſenſus, & diem ſui acceßûs pauxillũ remotiorẽ ex formula conſtituit. Intereà petitas à Genua triremes, ad Centumcellenſem portum applicuiſſe certior factus, noctù adequitans, ad illas delatus eſt: & nauigans Genuam incolumis peruenit: vbì periculoſißimã incidit valetudinẽ: ex qua cùm conualuiſſet, ad Philippũ regem in Franciam ſe contulit: Ingreſſum Rhodano amne aduerſo, Franciæ regnũ, pontificẽ Innocentiũ rex ſumma veneratione excipi curauit, deduciq́ Lugdunũ: qua in vrbe cùm conciliũ celebrare pontifex cõſtituiſſet, ſuæ primũ cõſuluit honeſtati: Quotiès enim ſermonẽ ad populũ, homiliamq́ habuit, quod vnoquoq́ ſolẽni die fuit, Fridericũ alta inclamauit voce, illũ admonens, vt ad ea reſpõdeat, quæ aduerſũ ſe pro iuribus eccleſiæ cõſequẽdis habeat, Lugdunũ ſe cõferret: futurum proteſtatus, vt ſi nõ acceßiſſet, ſatisq́ poſtulatis feciſſet, ipſe patrũ vetere inſtituto conciliũ conuocaret.

Cúmque aliquot elapſis menſibus, nil ab illo reſponſionis haberetur, accerſiti ſunt ad concilium patres, de iure & conſuetudine aduocandi: inchoauerat tunc ſextus quadrageſimus poſt mille ducentos annus: conuenerant verò maxima ex parte concilium inituri: cùm Fridericus Thadæum Sinueſſanum iureconſultum, & quidem præſtantiſsimum, miſit oratorem, omnia, vt poſteà conſtitit, diſturbaturum: Cuius legationis apparens ſumma, & quam præ ſe tulit, ea erat: Fridericum de re ſua, déque omni iuſtitia, coram patribus dicturum, breuì affuturum: quem expectandum, & rogabat, & de iuris pontificij rigore, cum aduerſantibus contendebat: Nec moram grauiter pontifex patrésque ferebant, quouſquè reſcitum eſt, Fridericum Parmæ agentem, id maximè moliri enitique, vt Brixianos, Mediolanenſesq́; bello diù meditato paratiſsimus inuaderet. Erant pontifici in Parma vrbe conſanguinei, & affines multi nobiles in regione primarij: quorum ſalutis ratione, dum fuit cardinalis, amicitiam cùm Friderico ſeruauit: Eos nunc pontifex clàm admonitos, iuſſit vel nudos Placentiam commigrare: Quod quàm primùm eſt factum, ſententiam pontifex in Fridericum excommunicationis, depoſitionis, priuationisq́;, pronunciauit, omnibus iuramento abſolutis, quo illi tenerentur: & poteſtate electoribus attributa nouum, quem vellent, principem deligendi. Ad eam nunciationē iracundia, cuius erat impotens Fridericus, adeò excādùit, vt profugorum pontificis neceſſariorum ædes Parmæ, & villas rure ſpecioſiſsimas, funditùs euerteret. Paulò pòſt, à quodam, vt creditum eſt, multa in pontificis oppreſsionem pollicente ſuaſus, Lugdunum accedere propoſuit, mouitque Parma, comitatum ducens non armatorum magìs, quàm togatorum:

qualem

qualem quantúmque poſt ſtantis Romani Imperij tempora, nullus aut domi habuerit, aut in itinere duxerit Imperator. Lombardiæ autem & rerum Italiæ adminiſtrationem Hencio filio, regi Sardiniæ commiſit: ea iniuncta conditione, vt ſeſe apud Parmam continens, quæcunque ingruerent remotiùs agenda, per legatos miniſtróſque curaret. Iámque Taurinum Fridericus attigerat, cùm Hencium pepulêre Cremonenſes, vt oblata Quintiani Brixianorum oppidi, furto aut prima oppugnatione, capiẽdi occaſione, per ſuam ipſius ſolitam celeritatem diligentiámque vteretur: Sed illo haudquaquàm impigriores fuêre Parmenſes patria extorres, qui Placentinorum allata populariter ope freti, ad recipiendam patriam ſunt ingreßi. Inerat Parmæ prætor Henricus Aretinus: cui, dicendo iuri à Friderico pridèm impoſito, Hencius in Brixianos ducturus, vrbis, præſidijq́ue regimen demandauerat: Isq́ue à factionis Imperatoriæ Parmenſibus impulſus, structa acie extorribus ad Tarum obuijs cominùs eſt congreſſus: & prælium hincindè, viribus odio maiore, cõmiſſum eſt: in quo Henricus Prætor & præſidij primores ſunt interfecti. Parmenſium autem Friderico ſtudentium, non magna magìs, quàm crudeliſſima cædes commiſſa fuit, minimóque poſteà negocio extorres in patriam ſunt reducti.

CAPVT XIII.

INgreſſum iam alpes Fridericum petendi concilij, quod Lugduni agebatur, gratia, auditus Parmæ caſus, ad reditum traxit: futurum tantùm exiſtimauit, vt eo in Gallijs remotißimo, Parmenſium, ſi incolumes manſiſſent, exemplo, multi de Italia rebellarent: vſusq́ue eſt conatu, cæteris antehàc omnibus maiore, copijs vndiquè contrahendis. Venit enim cum omnibus Marchiæ

chiæ Taruiſanæ neruis Ecelinus: Aduenêre ex Sicilia Apuliaq́ Saraceni, & millium ſexaginta copijs Parma eſt cincta. Præuenerat autem conſilio & prudentia, frementem Fridericum, etiam priuſquàm Taurino mouere poſſet, Gregorius Montelongus, apoſtolicæ ſedis in Lombardia legatus, quem Innocentius pontifex Aquilegienſi patriarchatu ornatum, apud Mediolanenſes Placentinosq́ iuſſit permanere. Eo curante, hinc Placẽtini, Mediolanenſes: indè Bononienſes, Ferrarienſes, Regini, Mutinenſes præſidia immiſerant Parmam celerrima, vt Fridericus illorum eruptionibus, penè quotidianis, agitatus, caſtra remotiùs fuerit cõmunire coactus: Quæ quidem caſtra, in magnum circuitum, foſſa vallóque, primùm caſu, & præter intentionem munitiſſima, Fridericus in vrbem ædificata, linquere conſtituit: vt Parma, quàm primùm caperetur, funditùs diruta, hæc in eius locũ ſuffecta maneret: nomenq́ nouæ vrbi Victoriæ fuit inditum: Et tutelaris ſanctus, de more Chriſtiano martyr Victor, in baſilica cathedrali eſt nuncupatus: Victoriniq́ in ea vrbe monetata fuêre dicti. Continuatũ eſt poſteà duos fermè annos bellũ atrox, variumq́, & Lombardiæ ac omnium Italiæ pernicioſiſſimũ: omnibus, quos per Italiam partium Gibellinæ, & Guelphæ labes infecerat, auxilia, non magìs militum, quàm pecuniarum, odio partium, vtrinquè cõtribuentibus. Et fuit vrbs Victoria, vario gentium & rerum inuſitatarum commercio ac multitudine frequentata: quòd per ſingulos ferè dies ex Aphrica, Mauritania, Aſia, Aegypto noui homines, noua veſte, nouis moribus ſunt viſi. Animalia etiam vidit vrbs Victoria, quæ poſt theatrales ſtantis Romani Imperij ludos Italia nõ viderat: Elephantes, dromedarios, pantheras, leones, pardos, lynces, & vrſos albos:

Cùm

Cùm canes tunc viſi, hinc magnitudine viſuq́ horribili, indè extrema puſillitate feruntur: Aues quoq́ & rapaces, & cicures, Fridericus curauit, præter vſitatas in Italia multas: in quibus falcones, chilnonesq́ aſtures, & gryfalci albi, & quod eam decuit maieſtatem, immenſæ magnitudinis barbati bubones fuêre conſpicui. Contraxitq́ eò Fridericus, habitas priùs, & tunc primùm captas, ſpecioſiſſimas mulieres: quibus à ſpadonum grege cuſtoditis, viridaria, vineas, hortos, & conſitiones cum villis apud Victoriam vrbem lautiſſimè procurabat. Qua tempeſtate, dùm Tartari ſuis locis, & Groſſoni Arabes Hieroſolymam vaſtant, Papa expeditionem molitur in Aſiam: Fridericus apud Parmam deſidet: res Germaniæ erant inquietiſſimæ. Nam electores Imperij, facta de Friderico priuationi innixi, Landgrauium Thuringiæ, Romanorum regem deſignârant, cognomento Raſpen. Hic iuxta Herbipolim in Aſſcenſione Dominica à Moguntino & Colonienſi archiepiſcopis, & quibuſdā principibus in regem aſſumitur: & ſubitò crux à Moguntino prædicatur: & à proceribus multis expeditio in terram ſanctam cum cruce aſſumitur.

CAPVT XIIII.

HEnricus Thuringiæ Landgrauius, aduersùs Fridericū electus, anno ſexto & quadrageſimo poſt mille ducentos, apud Francfordiam anno proximo curiam indixit: Sed Conradus Friderici filius, quem pater poſt extinctum Henricum conſtituit regem per Germaniam ſub ſe regnaturum, filius Iolæ, quæ hæreditatem afferebat patri ac filio, vt reges Hieroſolymorum dicerentur: is collecto exercitu, Henrico Landgrauio, iam recèns electo, occurrit, cùm ad indictum ferretur conuentum: collatáque manu ſuperior factus

Contra-

Conradus, copias Henrici diſpulit, diſiecit, & diſsipauit: multis capitaneis ac nobilibus de exercitu captis. Cœperũt deindè, quibus ea diſplicuit electio, cõtemnere Henricum, & irridentes, dicere regem clericorum. Papa tamen omnes principes Alemanniæ, per legatos ſolicitauit, vt Friderico & Conrado derelictis, Henrico paréręnt electo. Feruntur & literæ tum exiſſe ab Soldano ad ſummum pontificem, quarum exemplar in Metropoli poſuimus: cùm tanto in Fridericũ Papa ferretur animo & feruore, vt illi non modò Chriſtianos, verùm etiam infideles principes auerteret. Fridericus intereà in obſidione Parmæ, in noua ciuitate Victoria, ſecurum ſe obſidere arbitratus, didicit, quid ſit hoſtẽ per incuriam contemnere. Poſtquàm enim vi expugnandæ ſpem abiecit, & fame illam in deditionẽ cogere eſt adnixus, multa truculentiſsimè ſunt commiſſa: Captos nanque diuerſarum partium Reginenſes, Mutinenſes, Placentinos, Bononienſes, atque Hetruſcos, ante vrbis Parmæ portas promuraliáque truncari, laniarique, & baliſtis maioribus in vrbem ſemiuiuos proijci curauit: nec à muliercularum pudore eſt temperatum, ſi quandò pauperculæ in agrum delatæ, Saracenorum & Friderici ſatellitum manus inciderent. Tandèm anno obſidionis ſecundo propè exacto, Gregorius Montelongus legatus, & Philippus Vicedominus Placentinus ciuis, Lombardorum præſidio præfectus, oblata, quam diù expectauerant, occaſione, ſunt vſi: Sagittarij Germani & Saraceni, in magnum coacti numerum, ad Parmæ portas foſſasq́ conglobati ſunt: id maximè adnixi, vt congredi auſos, aut ſi nulli aperuiſſent, ſtantes in propugnaculis quàm plurimos vulnerarent. Tum legatus præfectúsque, ſtructis in vrbe ordinibus, quanta maximè poſſunt celeritate,

erum-

erumpunt: nulla conficiendi ſagittarijs, quod facile erat, mora adhibita: Id enim ſolum, quod conſtituerant, adnitebantur, vt vrbem Victoriam ex improuiſo adorirentur: & in ea ſecuritate, quam Friderici potentatus, & ſimul obſeſſorum Parmæ credita debilitas, iam diù præſtiterant, viam, quæ à caſtris in vrbem recta latáque ducebat, ocioſi milites Friderici inermes deambulando compleuerant, Friderici exemplo, quem, qui interfuit, ſcortorum gregi, laſciuiẽtem tunc per nemora, colluiſſe affirmat. Ortus tamen à ſagittarijs ad prima eruptionis ſigna clamor, in viam ſubitò, portámque relatus: quem accepta à furente vulnera, moriẽtiumq́; gemitus, & fugientium trepidatio, ingeminârunt, conuerſus ad vrbis Victoriæ portam quàm frequentiſsimus fuerat. Sed inermes, viſendi ſtudio ſe inculcantes, hoſtem aduentare furentem, ſanguinolentumq́; conſpicati, dum arma arripere properant, portam reliquêre hoſtibus indefenſam, & confugienti ſagittariorũ, aliorumq́; inermium, immixtus globo hoſtis, eam ardenti animo tenuit occupatam. Nec mora, in omnes ad eam perducentes vias & vicos, pugnari truculentiſsimè cœptum erat: cùm Fridericus, altero ſuper alterum, portæ occupationem, & hoſtem vrbe Victoria potitum, nunciante, vnicam in fuga ſpem ſalutis arripuit: Qui præter alia accepta cladis damna, præter dedecus & ignominiam, aurea quoquè & argentea, ac penè maiora, quàm Imperatoria, perdidit ornamenta: In quîs corona fuit mirabilis precioſiſsimáque iaſpidum ornatu: Eam enim pondere ac forma maiuſculam, quàm quæ capitis de Imperatorio noſtri temporis more geſtamen eſt, ad diuitiarũ, quas certè maximas habuit, oſtentationem, in cubili ſemper conſpiciendam habebat. Ditatus tanta præda, quam parti-

culatìm referre operoſum fuerit, eccleſiaſticorum exercitus, Victoriæ vrbem glorioſè deuictam, ſolo æquauit: nulla re magìs alia damnandus, quàm quòd in humani ſanguinis, non magìs barbari, quàm Italici, effuſione modum exceſsit.

CAPVT XV.

QVo tempore, cùm Iohannes & Gerhardus, Holſatiæ comites, filij Adolphi, iam fratris Minoris, de ſtudio Pariſienſi, cui iam ſupra bienniũ incubuerant, non modico ſuorum deſiderio expectati, reuerterentur incolumes, die Iouis, quæ fuit octaua Franciſci, cũ maximo cleri ac populi tripudio ſunt recepti. Terram quidem in tumultu, ſub bellicis motibus inuenerant, rege Daniæ Erico, fratrem ſuum Abel, qui eã defenderet, impugnante. Anno deindè proximo, Guncelinus Zwerini comes, & domini Wandaliæ, qui tũ regi militârunt, aduersùs Iohannem Holſatiæ comitem exibãt in pugnam, perueneruntq́ in Todeſlo, (limes tum hic erat Holſatiæ, atq́ reliquæ Wandaliæ) vbì comes ad tutandos fines ſuæ ditionis, præſidium militum collocauerat. Sed fortiores venerãt hoſtes, q̃ poſſent à paucis ibì ad cuſtodiã conſtitutis militibus repelli. Capto ab hoſtibus oppidulo, quoſdam etiam ex Holſatis defenſoribus intercipiunt: nonnullos pertinaciùs reſiſtentes cædũt: alios fuga ſibi conſulentes abigunt. Fratres ipſi Holſatiam & paternam omnẽ ditionẽ adminiſtraturi, in eam venêre ſententiam, vt hæreditatem partirentur, quãdò communibus auſpicijs gubernare non poterant: Euenitq́ illis, quod ſolet de gubernatione diſsidentibus, vt minimè communi conſilio in omnibus agerent. Igitur partitione facta, Iohannes natù maior Wagriã, (ea eſt ditio ex Wandalis olìm capta) Gerhardus iunior, velut paternam domum accepit Hoſatiam,

Holſatiā, Stormariámque. In Wagria autē pro magna parte pulſis & cæſis Wandalis, Adolphus ſecūdus Weſtphalos, Phriſios, Hollādinos, Traiectenſes, quod ſuo loco diximus, collocauit: Ea complectitur Aldenburgum, Lutkenburgum, Nieſtadium, vſq; in Trauenam: Indè Todeſlo, Zegeberg, Plone, & quicquid medium hæret. Stormaria, à Stora flumine, ad Bilenam in orientē porrigitur: ab aquilone Wagriam: ab occidente Holſatiam, à meridie Stormariā. Ea complectitur Reinoldesborg, Niemunſter, Itzeho: & quicquid medium eſt, vſque ad Wagriam & Stormariam. Stormaria verò inſigne & vetus oppidum Hamburgum habet, ab olim quidē anguſtū, nunc tribus, q̄ initio, partibus magìs amplificatum, & opibus non in poſtremis. Sed hac etiam, quā nunc ſcribimus, ætate, ſola diui Petri parochia vrbem faciebat: cætera acceſsêre per tempora, paluſtribus locis ad Albim iacto fundamento firmatis, vt ſuperædificaretur: Ea eſt diuæ Katharinæ portio. Ab occiduo verò, prolatatis muris, includi cœpit non minima pars vrbis, quæ diuum Nicolaum habet tutelarem patronum. Nouiſsima acceſsit Iacobi ad orientem porrecta parochia. Gerhardus iniquam ratus partitionē, fratri cœpit inuidere, quòd longè vberiorem ſua accepiſſet ditionem: Queſtus eſt amicis, cùm per fraternam cōmonitionem nihil impetraret: peruenitq; diſſenſio in apertum bellum: vt Gerhardus ope Aberti ducis Saxoniæ ac Lubicenſium, arma extulerit in fratrem, obſidens oppidum Kilonenſe, de quo potiſsimùm contentio videbatur: quòd ipſum Iohannes teneret, cùm potiùs Holſatiæ deputandum videretur. Sed nihil ibì per arma proficiunt, reuertuntúrque ſine fructu. Henricus intereà Romanorum rex electus, cùm anno quadrageſimoſeptimo finem viuen-

di feciſſet, Papa Innocentius non ceſſauit Friderico nouum hoſtem opponere: miſitq́ in Alemaniam legatũ Petrum Caputium cardinalem diaconum ad Velabrum: qui euocatis principibus electoribus, iuxta Coloniã, perfecit vt Wilhelmus comes Hollandiæ, vir impiger ad arma, rex Rom. eligeretur.

CAPVT XVI.

Vilbelmus Hollandiæ comes in Nuſsia rex Romanorũ declaratur: Aderat inter multos principes, prælatos & nobiles, Iohannes comes Holſatiæ, & ab rege nouo pro more, cum multis alijs, cingulo militari decoratur, vt auratus indè miles vocaretur & eſſet. Quo tempore, cùm in eccleſia multæ pullularent hæreſes, pernicioſiſsima quædam ſurrexit in Sueuia, quæ in ſummum pontificem & cardinales os aperuit, grauiſsimè blaſphemans, Friderici Imperatoris & Conradi filij cauſam iuſtificans. Multi in eam ſentinam fluxêre errores. Audebant dicere, apud ſummum pontificem nullam reſidere authoritatem: neque cardinales & epiſcopos, quòd omnes vna labe Simoniæ macularentur, quicquam tenere à Chriſto poteſtatis: quodq́ ſacerdotes in mortali cõſtituti, neq́ ligarent, neq́ ſoluerẽt, neq́ conſecrarẽt: ꝙ nemo in orbe Chriſtiano interdicere poſſet diuinis officijs, quódque ſine diſcrimine ea audirentur, & celebrarẽtur impunè. Et in fine ſuæ ꝑdicationis: Indulgentiam, inquiunt, quam annunciamus, nõ à Papa confictam, non à prælatis compoſitam, ſed ex Deo omnipotenti vobis irrogamus. Conradus rex cùm hos tueretur prædicatores, ipſe penè incidit capitis periculum. Nam docti vndiquè viri, aduersùs iſta tam friuola & ruſtica dogmata cõtendentes, effecêre, vt omnis nobilitas Conradum deſereret, ipſéque cogeretur clàm egredi de prouin-

prouinciæ. Interim Wilhelmus contenderat ad ſui coronationem: ſed Aquenſis vrbs ità Friderico inhærebat, vt non permitteret Wilhelmo primam ibi de more accipere coronam. Cruceſignati in hæreticos, oppugnauêre eam vrbem, vt compelleretur admittere principes ſolennia coronationis peracturos. Indè ꝓgrediens rex, ripam Rheni legit, Imperij prædia in ſuam accipiens poteſtatem. Sed cùm aliquantam ibi moram facerent, nec eſſent abundi commeatus, quibus regiam ſuam ſuſtineret, magnificentiamq́ dignam Imperio impleret, in Hollandiam ſuam eſt regreſſus. Indè tamen proximo reuerſus anno, cùm auctis viribus incederet, plura quàm antè Imperij ſibi iura vendicauit.

CAPVT XVII.

INtereà Iohannes Holſatiæ comes, cùm rex Daniæ Ericus fratres ſuos inſectaretur, pro Abel duce Sleſwici, ſororio ſuo, arma ſumebat in regem, fratrémque Gerhardum vocabat in communionem belli, adunatis viribus & auctis per Bremenſem archiepiſcopum. Dum autem illi magnis itineribus, ingentíque apparatu, veniſſent in Iutiam, rex cum fratre iam in gratiam rediſſe videbatur: nec poterant, nec volebant, qui armati venerant, fratribus iam vnum ſentientibus, ſe interponere: vndè pacatum agmen reduxêre. Sed anno deindè ſequenti, cùm recruduiſſet bellum inter fratres, nihil moratus Iohannes comes, iterùm amicos ad arma vocabat. Archiepiſcopus Bremenſis, & Simon Padeburnenſis electus, auxiliaria illi facilè arma mittebant, procinctúsque mouebat in Daniam. Obſtitit illi proprijs in finibus arx Reinoldesborg, quæ veteri memoria ſemper erat iuris Holſatici: ſed auus Iohannis Adolphus, cùm à rege Kanuto premeretur, nec aliter manibus eius elabi

poſſe videretur, quod ſuo loco diximus, arcem regi conſignauit: eamq́ rex & magìs communiuit, & viris fortibus inſeſſam iuſsit cuſtodiri. Tum verò Iohannes cum cõmilitonibus acriter, animoſeq́ cœpit impugnare. Sed cùm intereà rex Ericus factione fratris Abel (quod in Dania diximus) interemptus nunciaretur, ipſeq́ Abel ſororius comitum ad coronam vocaretur, proficiſcereturq́ & coronaretur, facilè reliquit Iohannes cœptam oppugnationem, cunctis iam ſtantibus ad nutum ſororij eius, pro quo ipſe cum amicis in regem Daniæ arma ſumpſiſſet. Wilhelmus autem Romanorum rex, iam magìs ac magìs in regno proficiens, affinitatem principum inſtitit inire, ductaq́ vxore filia Ottonis ducis Brunſwiccenſis. Ea ſolennitas Brunſwici peragebatur in palatio Leonis, ipſa nuptiali nocte, quæ fuit proxima diui Pauli conuerſioni, graue in palatio incendium exoritur, cùm omnes quieti ſe permiſiſſent, incuria miniſtrorum: qui paleis, fœnóque, ignem incautè miſcuerunt: penè rex & regina ſunt exuſti: vix nudi extracti, periculũ euaſerunt: regina ducente regem viarum non conſcium. Sartores qui incendio cauſam incauti præbuerunt, primi ſunt exuſti, periêruntq́ miſerabiliter per imprudentiam.

CAPVT XVIII.

FRidericus autem Imperator, amiſſa Victoria noua vrbe, cum multa (vt diximus) ſupellectile & armis, in Cremonenſem agrum de fuga ſe contulit: nec Cremonam rogatus accedere eſt auſus, maximè veritus, quod facilimè contingere potuit, nè populus tanta clade, eius laſciuia atque imprudentia afflictus, pœnas ab eo ſuppliciumq́ ſumeret. Cremonenſis enim militiæ flos cum carrotis in vrbe Victoria amiſſus, & odio partium, in

um, in primores quoſque ſæuitum erat. Reparauit tamen breui exercitum Fridericus, & in Placentinos ducens, monaſterium ſanctæ Columbæ ſecus Doninum oppidum demolitus eſt: Indè mouens in Hetruriam, Hencium filium cum parte copiarum in Fauentiam, Rauennatumq́ prouinciam, vt in poteſtate, fideq́ contineret, ire diſpoſuit, iußitque. Hetruria penè tota, præter Florentiam, magis illi ſubdita, quàm partes ſequi videbatur: Marchia quoquè Anconitana illi parebat: nihil autem magis cupiebat, quàm exulcerati apud Parmam animi dolorem in opprimenda Florentia euomere: nec magni feciſſet Gibellinam partem ſuam vnà perdere, quæ longè minor erat: Quod ſciens pars vtraque, portas illi clauſit: Oppugnans tamen obtinuit, vt pars ſua, eiectis aduerſarijs, dominaretur. Quod cùm fieret, magna pars nobilitatis ad quoſdam ſe contulit comites vicinos, cum quibus ſtatim ab Friderico eſt oppreſſa. Hæc cùm ageret Fridericus, accepit triſte nuncium de capto à Bononienſibus Hencio filio: à quibus diutißimè ille tentus eſt. Fridericus indè in Apuliam mouens, morbo corripitur, à quo cùm conualeſcere inciperet, à Manfredo filio, impoſito ori puluino, oppreſſus à nonnullis memoratur: Alij Panhormi vita functum ferunt. Hoc conſtat, priuſquàm decederet, Manfredo filio principatum Tarentinum, cum quibuſdam deſignatis vrbibus, quæ antè ſub illum non pertinerent, donauiſſe: vt haberet egregius adoleſcens, formæ dignitate, & ingenij magnis & multis dotibus præſtans, literis etiam imbutus, vndè æuum traduceret: Timebat enim illi ab auaritia fratris Cōradi, q legitimo iure in omnia ſuccedēs, minimū fratri notho permitteret. Sed ille, patre vita functo, aliorū fretus fauore, alibì vim obtēdēs, ad regnū Siciliæ adſpi-

 rabat,

rabat, & iam penè maiorem partem occupabat: cùm diù expectatus Conradus rex, ex Germania deſcendens, recepit armis, quæ ille pridèm occupauerat: nec tamē diù ſupererat, veneno, vt apparebat, extinctus: reliquitque filium Corradinum, ſiue, vt alij ferunt, ex fratre Henrico nepotem, quem ſcripſit hæredem. Sed nos, tumulato Friderico, in Saxoniam reuertamur. Erat tum annus
1250 *quinquageſimus poſt mille ducentos, ad ſupputationem Euſebianam: Saxoniæ enim debitores ſumus ex profeſſo: quanuìs Imperatorū res non iniuria illi miſceamus, quòd omnes indè ab Henrico I. Ottonis Magni patre, ad hunc vſque Fridericum, ſanguinem traxerint Saxonicum. Indè ſumunt, qui aiunt, præclaram Saxoniæ domum annis trecentis & quinquaginta Imperium tenuiſſe. Ex illo enim tempore nullus eſt aſſumptus princeps, ſiue ex Francis, ſiue ex Sueuis, qui non Saxonica ſe domo prodijſſe gloriaretur: quod in Ottone I. oſtendimus, qui Sueuiæ filium, & Bauariæ fratrem præfecit, Francisq; iunxit affinitatem, vt omnes per Germaniam domus illuſtriores, Saxonicum ſanguinem cum laude teſtarentur.*

CAPVT XIX.

OTto dux Brunſwiccenſis, vnicum decus Saxonici germinis, nepos ex filio Henrici Leonis, cùm iam eſſet in procinctu eundi ad curiam Francfordiæ indictam, quam Wilhelmus rex principibus conſtituit, diem ſuum clauſit extremum. Rex autem memoratus Ottonis gener, ſatìs difficulter honorem Romani regni ſuſtinuit, cùm illi principes non parérent, & ab vicinis ſatìs cumulatè impugnaretur. Nam inter Colonienſem archiepiſcopū, & eundē regē, tanta in oppido Nuſia cōtrouerſia vndecūq; exoritur, vt ignē Colonienſes applicarent

carent regiæ, in qua rex manſitabat, ità vt rex ipſe, cum apoſtolico legato penè conflagrâſſent. Comitiſſa Flandriæ per ea tempora cum rege ſimultatem de finibus patriæ ditionis habebat: quæ in apertũ proceſsit bellũ, ità vt non contemnendas copias illa per mare mitteret in Hollandiam. Sed rex venientes ità excepit, vt non ſe veniſſe gauderent: Multos cepit, & pertinaciùs reſiſtentes cecidit, vt reſidui fugæ præſidium quærerent. Ad annum autem à Chriſto quinquageſimumſextum poſt mille ducentos, rex cum vicinis Phriſonibus bellum gerebat, in quos copias duxit expeditas, ruſticum & inermem populum facile ratus ſub iuga mittere: Sed eas ſenſit, quas non putauit, difficultates. Nam circunfuſus ab hoſtibus, qui longis haſtilibus tranſuolare foſſata didicerant, quò equites peruenire non poterant, rex cum multis opprimitur: cæſumq́; abſcondunt in limo, vt ne hodiè quidem ſciatur, quo ſit loco tumulatus rex Romanorum: Ità clari nonnunquàm viri, obſcuros exitus aſſequuutur. Vacabat perindè regnum, quod Italici ab Friderico ad Rodulphum Sueuum vacâſſe ſcribũt: nam mediorum principum nulla ſenſerant arma: ità aſſueti Germanorum gladijs, vt viuere aut regnare non crederent, qui in prouinciam ſuam non bello detonarent. Sed in Saxoniam redeamus. Otto moriens, quatuor reliquit filios: Albertum, qui in honore ducatûs maior natù patri ſucceſsit: & Iohannem, qui poſteà cum fratre partitur ditionem: Conradum Verdenſem, & Ottonem Hildeſemenſem epiſcopos. Quinque quoquè filias ità collocauit, vt primam Albertus Saxoniæ dux: ſecundã Henricus eius frater, comes de Anehold: tertiam Landgrauius Haſsiæ: quartam Wenſlaus Rugiæ princeps: quintam verò Wilhelmus Romanorum rex, coniuges haberent.

rent. Vndè latè propagata eſt nobilitas domûs Brunſwiccenſis. Albertus autem dux congreſſus archiepiſcopo Moguntino, per occaſionem, quam infrà memorabimus, cepit pontificem: quo captiuitatis vinculo laxari non poterat, priuſquàm à Richardo Anglico Cornubiæ comite, ad Romanum regnum adſpirante, redimeretur, impenſo magno ære, quod infrà memorabimus.

CAPVT XX.

PEr hæc tempora trahebatur diuturnum bellum inter Ottonem de Brandenburgo marchionem, & Willebrandum Magdeburgenſem archiepiſcopum, Ludolphumq́ Halberſtadenſem antiſtitem: quod bellum varia fortuna gerebatur. Captus ab Halberſtadenſi aliquãdò marchio, ingenti pecunia redemit captiuitatem, immò libertatem ſuam, quam bello captus amiſit. Iterùm congreſſi alios habuêre exitus: nam tum marchio fugauit vulneratum archiepiſcopum: Halberſtadenſem etiam cepit, vt vicem illi redderet: Multi ſe interpoſuêre principes, vt rem pacarent, nec poterant. Poſt diuturnam vexationẽ, duo diuerſarũ partiũ milites, ſoli pacem repererunt, excogitantes, quod multi inuenire non poterant: idq́ placitum vtriſq́ firmauit pacẽ. Nec erat marchio illis tunc viribus, quibus modò præditus manet, accedentibus modernis, de Francia, de Bauaria, non paruis ditionibus. Per idem ferè tempus, magnũ hoc bellum gerebatur inter Odoacrem Bohemiæ, & Balam Vngariæ reges: magnis vterque apparatibus inſtruxêre. Bohemo ſuppetias tulêre Saxoniæ principes: Otto Brandenburgenſis marchio, qui in communionem eius belli traxit Albertum Saxoniæ ducem, nepotem ex fratre ſuum, & Albertum ducem Brunſwiccenſem cognatum ſuum. Ferunt, centum millia fuiſſe pugnatorum in parte Bohemi: millia ſeptem ferratorum, quorum eti-

am iumenta pro magna parte ferro tegerentur: Et tum conſtitit victoria Bohemo, multis Vngarorum ad vicinum pugnæ amnem, cùm ferrum fugerent, aqua interceptis.

CAPVT XXI.

INterìm morte Wilhelmi regis vacante Imperio, Alphonſus Caſtellæ Hiſpaniarum rex, & Richardus Cornubiæ comes, regis Angliæ frater germanus, in vanam ſpem Imperij Romani ſunt inducti. Alphonſus quidem, vt fauorem ſibi Romanæ conciliaret eccleſiæ, duas Transpadanas vrbes illi permiſit, Taurinum & Altæram: facilè donans, quod non habuit, & aquilam explumans. Sic agitur cum infelici Romano Imperio, poſtquàm auaritiæ nihil ſatis eſt: vt qui adſpirent ad regnum, promptè promittunt de non ſuo, vt cumulum rerum & faſtigium aſſequantur. Studuit huic principi Conradus archiepiſcopus per ea tempora Colonienſis: qui perductum Aquiſgranum, de more coronauit: quod illius opere ab antiquo tanquàm in ſua prouincia apud diuum Karolum I. permittitur: Datur hoc memoriæ magni Imperatoris, qui ibì creber manſit: ibiq́ tumulatus, tubam expectat nouiſsimam. Audiens autem Richardus, alios ex electoribus æmulo ſtudere Alphonſo, magnam auri ſummam extulit Anglia ditiſsimo regno: & circunuectus, quos poterat, ea ſibi re principes & magnates conciliabat. Mirum, quæ res ſpem fecerit alienigenis principibus ad coronam adſpirare: quam tantis ſeculis ſola Germania, & præſertìm Saxonicus ſanguis, promerebatur. Arbitror ſummam rerum tum maximè conſtitiſſe in archiepiſcopis Rheni: parùm tum eius rei arbitrium permiſſum Saxoniæ principibus, marchioni, atq; duci: minimè verò regi Bohemiæ, cuius nomen inter electores non legitur ante quartum

Karo-

Karolum: qui eam rem, non ſatis ordinatam, redegit in bonum ac legitimum ordinem, qui vſque hodiè per annos centum quinquaginta ſeruatur. Richardus ergò Anglicus tum requirebat Moguntinum archiepiſcopum in electione regis primarium: Erat is in carcere, captus ab Alberto duce Brunſwiccenſi, per hanc occaſionem: Albertus quidem princeps modeſtus, & animo ſatis tranquillus, aluit per manſuetudinē, quorundam ſuorū militariū audaciam: nam qui de excelſa arce traxêre nomen, vt de Aſſeborg dicerentur miniſteriales, in id temeritatis ſunt prouecti, vt ducem ſuum non modò contemnerent, ſed quibuſdam etiam in rebus contumelia non abſtinerent: Inſigne eorum, quod clypeis præferebant, lupus erat: cùm interìm principes Brunſwici geminos à memoria Henrici Leonis in clypeo præferebant leones, quos ille ex Anglia referebat: Vt autem contemptū animi ſui facto proderent, in clypeis figurabant leonem, cuius tergori lupus immineret. Ea res cùm non eſſet obſcura, neque interpretatu difficilis, mouit tranquillum principem, quòd contemptui ſuo iunxiſſent facti contumeliam. Itaque leo per aures tractus, expergiſcitur: arma producit in contemptores, & obſeſſa diù arce Aſſeborg, oppugnataq́ꝫ, tandèm expugnauit: & eiectis illis inexorabiliter de terra, arcem ſibi ſuisq́ꝫ iuribus deſumpſit habitandam. Vix tandèm exulantes ipſi per amicos impetrârunt, vt ad oppidum Brakel ſinerentur commanere. Cùm autem in eius arcis expugnatione dux Albertus hæreret, Tidericus comes de Euerſten, tracto in armorum ſocietatem archiepiſcopo Moguntino, terram inuaſit Gottingenſem, prædis & incendijs omnia miſcens: non ſatis antè more militari denunciatis hoſtilibus. Reliquerat dux in ea terra præfectum cum expedita ma-

ta manu, quæ ſufficere videretur terræ tutandæ: cui tamen in aperto congredi tanto exercitui conſilium non erat, quòd impar eſſet viribus: ſed collecta equitum quanta ex tempore potuit ala, magnam ruſticæ plebis multitudinem ſecum traxit leui armatura, & clanculò ſequutus, hoſti. : agmen obſeruabat, vbi caſtra poneret: Quieuit autem prima nocte ad curtem monaſterij: Exercitu enim foris tendente, archiepiſcopus ipſe curtem ipſam ingreditur. Præfectus ducis, cùm explorata teneret omnia, & quieta cunctis viderentur ſilentia, noctu irruens in quietos, capit archiepiſcopum & comitem: & qui ſe commouerant, repreßit: Trahit vtrunque captiuum in caſtra ducis: Archiepiſcopus Brunſwicum mittitur, ibiq́; anno integro ſeruatur: comitem verò, quòd violator eſſet ſacramentorum, quibus duci ſuo adſtringeretur, erecta trabe, iußit appendi per pedes, vt exquiſito cruciatu finiret, qui execrabile ſcelus in dominum ſuum commiſiſſet. Hæc eſt illa captiuitas archiepiſcopi Moguntini ab duce Brunſwiccenſi.

CAPVT XXII.

RIchardus ergò Cornubiæ in Anglia princeps, cùm per hunc archiepiſcopum adſpiraret ad regnum, ingenti exprompta duci Brunſwiccenſi pecunia, archiepiſcopum è carcere liberauit. Quocircà redemptus redemptori ſuo inclinabat. Peruenêre ergò ambo, Alphonſus & Richardus, titulotenùs ad regnum: ſed non vltrà progreſſa eſt vllius authoritas: Nihil enim adminiſtrâſſe leguntur, niſi quòd Alphonſum Colonienſis, & Richardum Moguntinus fouerent archiepiſcopi: & continuit alterum, alterius metus, nè quid attentarent: Siue id modeſtiæ deputemus, quòd viri ſenſati lacerare ſe mutuis viribus, pro alieno Imperio, iudicabant indignũ:

Nuſquàm

Nuſquàm enim referuntur in inuicèm arma aut acies produxiſſe, contenti glorioſo nomine, in quo Richardus magis efferbuiſſe cernitur. Nam Alphonſus, vbì ſenſit ſibi ortum æmulum, intra regni ſui ſe limites continuit. Et quoniam nihil magnum in regno peregerunt, Italici ſcriptores, per eorum, vt diximus, tempora, vacâſſe ſcribunt Imperium. Interìm verò, cùm per annos octo & decem, nemo in Romano ſe commoueret Imperio, qui magnoperè publicam videretur curam admittere, res Aſianæ factione ſtultiſsima Italorum ſunt periclitatæ. Ptolemaidæ enim, domini Veneti & domini Ianuenſes, inuicèm tumultuantes pro ſola ſuperbia, locum fecêre Ethnicorum irruptioni, vt finaliter omni Aſia Chriſtiani exturbarentur. Gyrationes ſuas inſanas & vertiginoſas, quas in Italia conceperant, vſque in terram ſanctam efferebant. Nam per ea tempora ſæuijt in Italia, illa tartarea & ab imo barathri prolata diuiſio Gibellinorum atque Guelphorum, quæ neque hodiè penitùs extincta fumat. Sed hæc Blondo commemoranda relinquentes, in noſtram Saxoniam reuertamur. Ille enim, quaſi nihil in reliquo terrarum orbe rerum commemoratione dignarum geratur, in ſolis illis Italorum ſuorum diris gyrationibus commemorandis multum temporis impendit, aureum ſuæ orationis filum fœdiſsimis tumultuationibus ſuorum comprouincialium commaculans.

CAPVT XXIII.

PEr qua tempora Adolphus, dudùm comes, nunc frater Minor, zelũ diuinæ religionis ferueſcentẽ, magis atque magìs in diem protulit, vſqueadeò ad omnes, vt ad viſitandos quoſque religioſos vnà cum prælatis adſciſceretur: Speculum ſtatuêre patres in oculis omnium

uim mundo crucifixorum, vt in eo ædificarentur, qui viderent & audirent ex comite ſeculi principem in religione: effecitq́ue, vt fratres noui monaſterij, iam familiarius, quàm religioni ſuæ par erat, mulierculis adhærentes, procùl à ſe dimittere cogerentur. Sic in alijs reformabat, quod ipſe ſeculi caſus internoſcens, pernicioſum ſibi comprobauit. Interim filij eius Iohannes & Gerhardus Holſatiam gubernabant, cùm Iohannes coniugem ſibi adſciuiſſet, filiam Alberti ducis Saxoniæ: Gerhardus autem filiam Iohannis principis Obotritorum, quem illa ætate, recenti memoria, lingua Wandalica, Kneſe Ianike, ſui vocitârunt. Iohannes autem comes ex vxore tres ſuſtulit filios, Iohannem, Adolphum, & Albertum, & filiam vnam, quam duxit coniugem Otto Brandenburgenſis marchio. Maior filius Iohannes ad nuptias peruenit filiæ Danorum regis Erici: Ea tum fuit comitũ æſtimatio in nobilitate: Adolphus filiam accepit Meſtiwoi Pomeranorum. Albertus autem eccleſiam ſibi ſponſam delegit, factus Hamburgenſis præpoſitus: Gerhardus quam prolem reliquerit, diligentius infrà explorabitur. Interìm verò Waldemarus, Abelis, primùm ducis Sleſwiccenſis, deindè Daniæ regis, filius, comitum memoratorum ex ſorore nepos, cùm de Pariſienſi gymnaſio patriam repeteret, ab archiepiſcopo Colonienſi, neſcio quid in coronam Daniæ referente, detentus eſt pro captiuo: nec abire potuit, priuſquàm Iohannes Comes auunculus, ſex argenti marcharum millia, pro redimendo numeraret. Crebra erant his comitibus, pro ſororio ſuo, vt diximus, in Daniam bella, dum ſupereſſet Ericus Abelis frater. Cùm autem Chriſtophorus, caſo in Phriſijs Abele, quod in Dania diximus, ad regnum perueniſſet, non æquo erat animo in comites

memo-

memoratos, quòd Abelis filios in ducatu Sleſwiccenſi tuerentur.

CAPVT XXIIII.

HIc Iohannes, cùm ad arma ſtrenuus, ad omnem humanitatis gratiam modeſtus, comiter ſe ſemper aduersùs ciues Lubicenſes gereret, plurimùm familiaritatis cum illis inibat, nonnunquàm laxandi animi gratia ciuitatem ingreſſus. Cùm autem aliquandò eius rei gratia intrâſſet, vidit in conſpectu ſuo quendam militaris generis Burchardum Boet, quem pridèm ob demerita ſua expuliſſet Holſatia. Is cùm in oculis comitis pertinaciter obambulans verſaretur, quaſi exprobraret impunitatem ſuam, & illuderet potentiæ nihil audentis in ciuitate, non tulit comes temeritatem inſultantis. Ira concitus, arrepto gladio, ſequitur fugientē: quem vbi curſu non deprahendit, gladium teli more vibrauit in tergum fugientis, confoditq́ue morientem. Ciues & ſi amiciſsimo eſſent in comitem animo, arbitrati tamen ſuæ ciuitatis iuribus non mediocriter derogâſſe comitem, inſequuti fugientem, tenere conabantur. Ille vulgi iram declinans, cùm ad manum ſtratum non haberet iumentum, paucis ſuorum inſequentibus, vrbis portas pedes petiuit: Indè obſiſtentibus auerſus ciuibus, eccleſiæ maioris turrim, quam patentem reperit, ingreditur: contenti, non aufugiſſe comitem, ſeruauêre circunſiſtentes. Ille ſe manibus proconſulum permiſit, pollicitus iturum quò vellent: Illi orant, vt placandæ multitudinis gratia, prætorium cum illis adeat: Ibì inſtituta pro tempore manſione, & quietis locum oſtenderant, & paucorum dierum patientiam orabant, donèc ira vulgi deferueſcat. Deferbuit indiès motus ciuium, & cœpta eſt haberi cuſtodia negligentior, ex ſententia maiorū: Ipſo meridie, cùm

cùm omnium fores prandentium clauderentur, adduxêre comitis miniſtri ſtratum iumentum, deq́; feneſtra ſubmiſſum comitem, in eo collocantes, properè abiêrunt, nemine inſequente: cùm gauderent vrbis præſides, comitem in ſua redîſſe incolumem: quod ad ciuitatis honorem pertinere videretur; poſteà cum illo ex tempore tranſacturi. Sed tamen irrogatam ſibi vim, diù memoria retinens, obſeruauit tempora; ſi quandò parem gratiam populo referret.

CAPVT XXV.

NOn erat longũ tempus in medio, cùm rex Daniæ Chriſtophorus Ericum Abelis filium Sleſwico exturbare conatus; ingentem in ipſum produxit exercitum. Comites Holſatiæ nepoti ex ſorore ſuppetias laturi, quanta poterant arma contraxêre, & Eydoram limitem tranſgreßi, copias ſuas iungunt memorati ducis exercitui: mouentéſque in vlteriora, regem habuêre obuium cum expedito agmine, in loco, qui dicitur Loheide: ibique collatis viribus & armis, Mars diù communis erat: Cæſi multi, capti nonnulli: ſed tandèm victoria Holſatis inclinabat. Captus rex Chriſtophorus perducitur Hamburgum: ibique fida cuſtodia aſſeruatur: Qui fugam inire poterant, cæteris videbantur fortunatiores. Iohannes autem comes, priuſquàm copiæ, quas ductabat, diuiderentur in ſua quique, orabat, vt iniuriam ſuam in Lubicenſes vindicaturi; arma ſecum verterent in illos: nec multis erat opùs precibus. Id enim hominum genus, vbì gregatum eſt, facilè ad prædam & incendia inuitatur. Duxit ergò in prædia ciuium & propinqua vrbis, gladio & igne ſæuiens, nec paruam prædam abducens. Lubicenſes tiues, tum excurſionem facere non auſi; patienter

vim tulêre. Indè verò, cùm auxilia comitis dilapſa eſſent, Albertum ducem de Brunſwico inuitârunt, vt armis ſuis, vindicandæ incurſionis gratia, illis adeſſet: Venit cum expedito agmine, & iunctis armis ad copias, quas educere ciues potuêre, ingreſſus Holſatiam, hoſtilia omnia facit. Vicum tunc olim florentem, Vrbem veterem, cum præſidio ſuo, in deditionem capit, vndiquè prædam aceruans. In oppidum Kÿl, vbi manſionem comes aduerſarius haberet, ducentes, obſidionem firmauêre per menſem: magìs eruptionem eius expectantes, quàm vel armorum, vel famis ſperarent expugnationem: aditu à mari patentiſſimo, intercludi non potente. Indè reducentes exercitum ciues, ducem magnificè remunerati ſunt. Sed Iohannes breuì pòſt in fata conceſſit, ad annum Chriſti milleſimum ducenteſimum quartum & ſexageſimum, tumulatus in Reinuelde primus omnium comitum: quod monaſterium auus eius Adolphus, eius nominis III. fundauit: cùm primio tempore ex ephebis euadens, ad gubernacula perueniſſet. Fratres de Locken, vicino ditionis de Scowenborg monaſterio educens, præſidÿs & paſcuis honeſtauit.

CAPVT XXVI.

OPeræprecium fuerit, comitum de Scowenborg & Holſatiæ lineam retexere, quantùm permittitur ex priuilegÿs & literis repertis: nam ſcriptorum nemo fuit, qui eam diligenter referret in literas: Vndè veniam debet lector huic ſcribenti, ſicubì fortaſſè in eius lineæ commemoratione impegerit. Igitur initium huius nobilitatis eſt ex induſtrio & forti viro militari Adolpho de Salingſleue: qui dum cœtus Imperÿ ageretur in Minda, frequens aderat in concilio Imperatoris.

toris. Annales Mindenſium commemorant Conradum III. ſed ratio temporum non patitur, nam iſte Conradus Imperator inſtitit Adolphum ſecundũ Holſatia pellere: quod ſuo loco diximus. Erat ergò Conradus II. Imperator, ſub quo Adolphus meruit honorem comitis, inſtante Mindenſi epiſcopo: cui plurimùm apud Imperatorem aderat conſilio & auxilio, pro iuribus eccleſiæ: Dedit illi pontifex feudum, de quo eum inueſtiërat Imperator: Indè eſt, vt vſque hodiè progenies eius non recognoſcat ſupra ſe principem, citra Imperatorem. Poſteà vacante Stormaria & Holſatia, Luderus tum dux Saxoniæ Adolpho eius nepoti, aut fortè pronepoti, (interceſſerant enim anni plures quàm centum) contulit eam quoquè ditionem. Huius filius minor Adolphus ſucceſſit in vtraque ditione: nam maior Hartungus in expeditione Bohemica periјt. Hic eſt Adolphus, qui cæſus eſt à Swandalis in obſidione vrbis Demyn. Huius filius Adolphus, primi in Holſatia nepos, vir erat magnificus: qui pulſus Holſatia, militauit in terra ſancta: reſtitutus, iterùm pellitur ab rege Danorum: factus eſt comes Stadenſis, finiuit in Scowenborg. Huic erant filij Bruno, Conradus, Adolphus. Bruno præpoſitus Magdeburgenſis, fit epiſcopus Olomucenſis: Conradus ſucceſſit in Scowenborg: Adolphus redijt in Holſatiam, puer, vt Holſati ferunt, impetratus à nobili domina, quod diximus. Sed Mindenſium annales tradunt, illum ab Holſatis vocatum, cùm iam paulatim vires reſumerent. Hic eſt, qui victoriam obtinuit in Borneh ouede, fugato Danorum rege. Idem militauit in Liuonia: in fine ingreſſus eſt ordinem Minorum. Huic erant filij Iohannes & Gerhardus, qui ditionem Holſatiæ ſunt partiti: nam Conradus patru-

us tenebat Scowenborg, Iohannes Wagriam, Gerhardus Holſatiam cum Stormaria acceperūt. Viſa eſt Gerhardo iniqua partitio, quòd longè vberior eſſet pars Iohannis, bello rem dirimere tentabant: ſed interuenit compoſitio, in qua veriſimile eſt Gerhardū de ſucceßione patrui in Scowenborg, qui prolem non reliquit, quietatum. Nam filij Gerhardi illam ditionem poſteà tenuerunt. Ex hoc loco ſcinditur amborum linea: Iohannes in Wagria, quæ ab Oldenborg in Lubicam, per Todeſlo, Plone, Zegeberg compræhendit, vberiorem totius ditionis partem, permanſit: Filium reliquit Iohannem, cum aliquantis fratribus: in quibus Iohannes ſecundus reliquit tertiū, cum multis fratribus, cognomento Largum: Ex his fratribus erat Adolphus, in Zegeberg caſus: Tertius Iohannes reliquit Adolphum, in quo ſtetit linea: cuius morte ditio Pinnenberg cum pertinentijs venit ad comites in Scowenborg: quod ſuo loco referemus. Ad lineam Gerhardi multipliciorem tranſeamus: Genuit Henricum & Gerhardū. Henricus in Holſatia permanſit, multa gerens: Gerhardus peruenit in Scowēborg: & diù viuendo cæcitate percutitur: vndè nomen contraxit, vt cæcus cognominetur. Redijt in Holſatiam, Lubicæ finiens vitam: Reliquit filios Gerhardum, Adolphum, Henricum, Ottonem: duo nouißimi in Scowenbórg remansêre tumulati in monaſterio Rintelen: Henricus reliquit Henricum filium eius nominis tertium: Gerbardus autem tertius, cùm eſſet præpoſitus Lubicenſis, ſubdiaconus, apoſtolica diſpenſatione mortuis fratribus duxit vxorem, & genuit ex ea Iohannem, in quo ſtetit illa linea. Adolphus genuit Adolphum, Ericum, Gerhardum: ex quibus Ericus, magno labore & armorum contentione, aduersùs ducem Brunſwici Henricum

cum obtinuit epiſcopatum Hildeſemenſem: Adolphus manſit in Scowenborg: Gerhardus in Holſatia. Hic eſt ille Gerhardus, qui cum Iohanne fratruele Gerhardi tertij filio, in Thietmarſia pugnauit infeliciter, anno viceſimoſecundo poſt mille trecentos. Henricus tertius genuit Gerhardum cum multis fratribus: Hic eſt, qui cognominatus eſt pro rerum claritudine Magnus: adoleſcentia eius, tenuiſsima fertur fuiſſe, vt præter venaticos canes, nihil poſsideret, Rendesborch moratus. Vidit in eo ſpecimen magni ingenij vir militaris, vt fertur: idem, qui Adolphum in Zegeberg perdidit, qui traditis Gerhardo iumentis, eum inſtruxit ad militiam: caſus eſt in Iutia. Adolphus in Scowenborg, cùm ſe interponeret bello fratruelium ſuorum in Holſatia, ibì capitur, & ære ſuo redimitur. Is genuit Adolphum, Gerhardum, Simonem, Bernhardum, & Ottonem. Ex Adolphis (incertum quis) erat qui ducta vxore filia Meſtiwoi ducis Pomeraniæ, ſe ducem ſcriberet Pomeraniæ: vt teſtantur, quæ extant literæ cum ſigillis. Adolphus primogenitus ſuccedit in ditione patri in Scowenborg: Gerhardus fit epiſcopus Mindenſis: Ambo periêrunt itinere in terram ſanctam, diuiſis locis & temporibus: Simon haſtiludio infirmatus, moritur: Bernhardus fit præpoſitus Hamburgenſis: Otto patriam ditionem gubernat. Magnus Gerhardus reliquit filios, Henricum cognomento Ferreum: & Nicolaum, vindices paternæ necis. Nicolaus filium non reliquit: ſed fratri ſuperſtes peruenit ad ea tempora, vt morte Adolphi in Wagria, interuentu principum, præſertim ducis Saxoniæ, & multorum nobilium & militarium, daret comitibus in Scowenborg tres præfecturas ad Albim: Hatesborg, Pinnenberg, Bermſtede: vt Wagria iungeretur Holſatiæ.

Henricus reliquit filios Gerhardum, primum Sleſwici ducem ex hoc genere, Albertum, Henricum. Albertus ſine prole periјt. Henricus eligitur Oſnaburgenſis epiſcopus, ſed non peruenit ad conſecrationem: Otto in Scowenborg genuit Adolphum, & Wilhelmum, in pueritia morientem. Is accepit, vt conijcio, ditionem primus in Holſatia, genuitque filias quinque: Adolphus filius, is eſt, qui militauit fratruelibus in Holſatia, cùm magnam de Danis aſſequerentur victoriam in Holſatia. Gerhardus dux periјt in Thietmarſia: & reliquit filios, Henricum, Adolphum, Gerhardum: & filias, quarum vna denupſit Theoderico de Oldenborg comiti, ex qua nati ſunt, Chriſtianus, Mauritius, Gerhardus. In Scowenborg Adolphus genuit Ottonem: Is, moriente Adolpho duce, in Holſatia contendit ad ſucceſſionem: ſed Chriſtianus de Oldenborg, iam Danorum rex, præceſſit eum, vt potentia, ſic fauore: Vndè factum eſt, vt Otto accepta pecunia conquieſceret. Filiј eius multi, Adolphus, Ericus, Erneſtus epiſcopus Hildeſemenſis, Otto, Henricus epiſcopus Mindenſis, Bernhardus, Antonius, Iohannes. Viuunt hodiè, Otto in Pinnenberg, Henricus, Antonius, Iohannes: hic ſolus filium habet Iudocum. Chriſtianus reliquit filios, Iohannem Danorum regem, & Fridericum Holſatiæ, & Sleſwici ducem. Hic eſt ſtatus rerum præſentium. Non te moueat lector, ſi qui præteriti ſunt ſine nomine: Succeſſio quæſita eſt: Nunc geſta temporum ordine ſuo percurramus. Gerhardus ille I. Adolphi filius, interfuit & præfuit bellis omnibus, quæ in regem Daniæ pro filiјs Abelis ducis Sleſwiccenſis, poſteà etiam regnantis, communiter à ſe & à fratre gerebantur. Moriente autem fratre, necdùm laxatus rex, Hamburgi in

ditione

ditione Gerhardi ſeruabatur. Albertus aũt dux Brunſwiccenſis, eius rei gratia profectus, cum aliquantis amicis in Sleſwicum, vt cum Erico duce, ad quem res primùm pertinere videbatur, ageret ſuper rege relaxando: Sed non erant illæ conditiones in manibus eiuſdem Alberti, ſine quibus redemptio non procedebat: qua de re fruſtratus, in ſua rediјt.

CAPVT XXVII.

QVo tempore, idem Albertus dux arma contraxit, quãta potuit, ac duxit in Marchionem Miſnenſem, iuſtis de cauſis: ſed quas ſubducunt annales. Hi principes diſsidebant. Non minori animo, quem petebat Albertus, ipſi cum expeditis copiјs obuiàm eſt profectus: collatáque manu, ſtatìm inclinabat fortuna marchioni: factusq́ Albertus prælio inferior, capitur, cum aliquot comitibus, & inferioris ordinis militibus: à qua captiuitate poſt annum & dimidium ſuo ære redimitur. Interìm frater eius Iohannes, necdùm adminiſtrationem aliquam ſortitus, quòd indiuiſus ducatus apud Albertum permaneret, inita affinitate cum Gerhardo Holſatiæ comite, filiam eius accepit vxorem: Quo tum annitente, rex Danorum Chriſtophorus, magno ære perſoluto, & quanto pro regio capite luendo opùs erat, in libertatem rediјt: ſed non diù ſuperſtes ſuæ liberationi, mox vt in regnum reuertitur, finem viuendi fecit, filium ſuum Ericum regni linquens ſucceſſorem: quod in Dania diximus. Memorabile autem eſt ex hoc Iohanne ducis fratre, quòd ille primus operam impẽdens ſalinæ Luneburgenſi, quæ vſq; ad eius tempora tenuis fluxit, nouã illi venam aperuit, longè ea, quæ pridèm fluxit, vberiorem. Erat aũt tum annus poſt natũ Chriſtũ ex milleſimo ducẽteſimo nonus & ſexageſi- 1269

 mus:

mus: & proſperatum eſt opus in manibus eius vehementer. Cùm autem principes Saxoniæ vicinorum inuidiam proſpicerent, conuenerunt in cœtum, vt vnum ſentientes, & pacem inteſtinam firmarent, & hoſtibus in circuitu fortiores occurrerẽt: Conuenêre in Quedelinborg, Albertus & Iohannes de Brũſwico duces, Otto de Brandenburgo marchio, & de Miſna quoquè acceßêre marchiones: Gerhardus & Henricus fratres de Holſatia, & Iohannes & Adolphus de Swagria, itidèm fratres comites, cum multa vndecunquè conuocata nobilitate: Quia vacabat Imperium, nec erat qui de vniuerſo curaret: ipſi inter ſe principes concilium habuêre, de communi vbiquè quiete & pace temporum conſeruanda: Ibì etiam interueniente Ottone marchione, qui ducum de Brunſwico erat auunculus, Albertus & Iohannes duces, ſua diuiſêre dominia, titulùm tamen communem retinentes: quod vſq; hodiè conſeruatur. Nam quanuìs Albertus ſenior ditionem omnem Brunſwiccenſem, quæ etiam Gottingenſem terram complectitur, acceperit, & Iohannes ſolo diſtrictu Luneburgenſi contentus abiret: vterque tamen titulum retinebat, vt dicerentùr ambo & eſſent duces Brunſwiccenſes & Luneburgenſes. Brunſwiccenſis autem ditio pòſt ſequutis ætatibus aliquotiès ſciſſa eſt in eam, quæ modò in fratribus appáret, diuiſionem: in terram, citra & vltramontanam: quod vbì primùm euenerit, ſuo loco commemorabimus. Quo tempore floruit Iohannes Semeca Teutonicus, inſignis iuris doctor, qui Herculea audacia primus aggreſſus eſt gloſſare Decretum: quod ante eum nemo, & poſt eum excellentiùs nullus facere potuit, præpoſitus ſancti Stephani Halberſtadenſis: qui Clementi IIII. ſummo Pontifici, tum per Germaniam, ſicut Galliam,

decimas

decimas à clero in redemptionem terræ ſanctæ exigenti, appellationem oppoſuit: quem pro ſua, vt dicebat, Papa temeritate excommunicauit, priuauitq́; præpoſitura. Sed erant magni in Germania viri, qui Iohannem deſerendum non putabant: Quæ autem impendére videbantur mala, mors ipſa diremit: quæ tam pontificem, quàm Iohannem breuì ſuſtulit de medio. Per quod etiam tempus, cùm mortuo Erico Sleſwici duce rex Daniæ Ericus, pro paruulis quos dux reliquit filijs, adminiſtrationem ſuſcipere conatus, arces & dominia cœpit occupare: Ea res iterùm noua bella conciuit. Nam comites Holſatiæ Iohannes ſecundus de Wagria, & Henricus de Stormaria, cum exercitu prodeuntes, Eydoram tranſgreßi regi ſe obijciunt, paruulosq́; tuentur: quorũ de magno agebatur præiudicio. Nam tutela quidẽ verbo ab rege præferebatur: cæterùm quomodò ducatus denuò coronæ adunaretur, quæri videbatur.

CAPVT XXVIII.

DVo interìm Alberti duces, florebant in Saxonia: Alter titulum Saxoniæ præferens, Bernhardi filius, eius, quem primus Fridericus, deſtituto Leone, ex comite de Anehold ducem fecit Saxoniæ, attributis illi ditionibus ad Albim, & in terra Wittenborg: Meditullium verò prouinciæ tanquàm peculiare patrimonium relinquitur Henrico Leoni, & poſteris eius, quos II. Fridericus creauit duces Brunſwiccenſes: Qui etiam Fridericus diremit controuerſiam inter Ottonem Wilhelmi filium, Leonis nepotem, & hunc Albertum ducem Saxoniæ, vt eſſet Otto cum poſteris ſuis dux de Brunſwico & Luneburgo: attributis ei armis, quæ auus eius Henricus extulerat Anglia, duobus fuluis leonibus, pro ditione Brunſwiccenſi, & alium laſurij coloris leonem, adiectis

in clypeo maculis, de terra Luneburgenſi: quæ erãt olim arma Hermanno duci & poſteris eius, cum titulo ducatûs Saxoniæ. Vetera autem arma Saxoniæ, ab vſq; Wedekindo ducta, pullus erat equinus candidus, quẽ Brunſwiccenſes duces, vt veram monſtrarent lineam antiqui generis, tranſtulerunt in conum galeæ. Albertus autem Bernhardi filius titulũ tenebat Saxoniæ retentis armis, quæ comites de Anehold maiores ſui prætuliſſent. Stratoria ligna, fuluo nigroq́; variata, per clypei tranſuerſum: quæ illi à loco Balenſtede, qui primus eorum erat titulus, tenebant: Superiecto, quod fertur feciſſe primus Fridericus, ruteo crinali, cùm Bernhardus diſcrimen armorum poſceret à fratribus. Hic ergò Albertus Saxoniæ dux, cum poſteritate ſua in primogenito ſeruauit ius & dignitatem Imperialis electuræ, donèc memoria auorum noſtrorum marchio Miſnenſis, vera excluſa poſteritate, illam auferret dignitatem: quod ſuo dicetur loco. Alius verò, quem diximus, tum erat Albertus, cognomento Magnus, pro magnitudine rerum geſtarum, dux de Brunſwico, qui cum fratre Iohãne partitur patriam ditionem, vt dominium Luneburgenſe proueniret Iohanni, Brunſwiccenſe remaneret Alberto: Cæterùm & arma, & titulus communiter indiuiſa manerent vtriſque. Hic Albertus, vt diximus, magnò labore humiliauit militares de Aſſeborg: Comitem de Euerſten captũ excelſa de trabe iuſsit appendi: Archiepiſcopum Moguntinum captum tenuit, donèc magno ære de manibus eius erueretur. Idem oppugnauit iuſtis de cauſis comitem de Peyna, aſſumpto in ſocietatem eius belli Iohanne Hildeſemenſi epiſcopo: Durante autem arcis ſuæ obſidione, cogitauit comes, id quod erat, ſe hoſtibus ſuis parẽ non eſſe, fame ſe per diuturnitatem expugnandum: Et cùm hære-

hæredem non haberet, incidit ei conſilium de religione, vt comitatum omnem beatæ Mariæ, & perindè eccleſiæ Hildeſemenſi permitteret: Idq́ clanculò egit apud pontificem Iohannem, vt obſidio ſolueretur. Inuēta eſt per epiſcopum via ſoluendi procinctûs: Reduxit exercitum Albertus, ignorans, quid inter epiſcopum & comitem ageretur: Poſteà cùm reſciſſet, indignatus dux parabat renouare bellum: Sed tum Iohannes epiſcopus mortem obijt: & vt placaretur dux, fratrem eius Ottonem aſſumpsêre pontificem, in locum demortui. Cumq́ nec ſic quieſceret dux, rogabat fratrem Otto, vt ad tempora vitæ ſuæ permitteret eccleſiæ comitatum: idq́ annuebat germano. Cúmque ſuperſtes maneret Otto fratri, permanſit in hodiernum in eius ditionis poſſeſsione. Huius etiam Alberti tempore, vrbs Embica, quæ erat comitum de Daſſel, cùm ſe quereretur vltra ſolitum à comitibus grauari, ſubdidit ſe Alberto: permanſitq́ in ditione Brunſwiccenſium ducum ad diem hunc: Indéque facta eſt diuiſio principatûs: quod ſuo tempore dicemus.

CAPVT XIX.

Albertus dux Saxoniæ, princeps elector, multos ex coniuge ſuſtulit filios. Inprimìs Albertum, ſibi cognominem, qui in ditione & honore dignitatis electuræ illi ſucceſsit: Indè Rodulphum, & Ottonem, qui & ipſi acceptis vxoribus poſteritatem reliquêre. Nam Rodulphus ex Anna filia comitis Palatini de Rheno genuit filium Iohannem. Otto frater eius ex Loſia filia regis Dalmatiæ, prolem non accepit. Iohannes autem, quod poſteà dicemus, & ipſe poſteritatem reliquit: Sed electiua dignitas manſit in linea & ſucceſsione Alberti ſecundi, qui patri Alberto ſucceſsit, &

illi

illi Rodulphus filius: quod per temporum tractum cum rebus geſtis commemorabimus. Sed hîc naſcitur ex annalibus mirabilis perplexitas, ex ſupputatione quam faciunt: nam Alberto ſecundo memoratur in electiua dignitate ſucceßiſſe Rodulphus, non filius, ſed abnepos. Ponitur Albertus iſte ſecundus, ad annum penè ſexageſimum poſt mille ducentos, & ſuperuixit filijs Rodulpho & Ottoni: Iohanni ex Rodulpho nepoti, & Iohāni pronepoti ex Iohanne: & Iohanni tertio abnepoti, Albertoq; fratribus. Ex quo Alberto natus cōmemoratur Rodulphus, qui tritauo Alberto ſucceßit in electiua dignitate. Rarum ætatis exemplum: ſed tamen quod fieri potuit, vt videret Albertus II. filios filiorum in quintam generationem. Interminabiles vocant ſacræ literæ genealogias: ſed tamen principum honori refertur iſta fideliter detegere: ſi modò fidelia nobis documenta proferantur: Nam de ſola coniectura ſcribere, diuinationi proximum eſt. Per temporum autem ſucceßiones, recordabimur eorum, qui temporibus incidunt principum.

CAPVT XXX.

1272 RODULPHUS intereà ad annum Chriſti ſeptuageſimum ſecundū poſt mille ducētos comes de Habsburg, à principibus ad regnū prouehitur Romanorum, vir bello acerrimus, & qualem turbata reſpublica depoſceret: Cùm Richardus mortuus, & Alphonſus longè poſitus, regnum tueri non poſſent. Gregorius X. nouus pontifex concilium tum Lugduni agebat: in quo multa de electione ſummi pontificis, de vnione orientalis eccleſiæ, de recuperanda terra ſancta, eſſent conſtitutæ. Pontifex Italiam repetiturus, obuium habuit Alphōſum Caſtellæ regem, multa querentem, quòd in ſuam iniuriam noua de Rodulpho Sueuo facta electio, eſſet comproba-

probata. Cumq́ pontificis deſupèr ſatisfactionem acciperet, omni ſibi competenti iuri in caput Rodulphi refuſo, Romanum regnum ſtatuit in reliquum poſthabere, approbauit autē Papa factam de Rodulpho electionem, in fauorem terræ ſanctæ. Sed Papa, cùm Karolo Andegauenſi, iam regi Siciliæ, vicariatum Imperij per Hetruriam cōmendâſſet, potentiamq́ illius quotidiè creſcentem ſuſpiceret: egit cum Karolo rege memorato, vt quoniam Rodulphus in ſubſidium terræ ſanctæ imploratus, cauſaretur ſibi deeſſe vndè tantam expeditionē ordiretur, cùm Italia teneretur ab alijs, Karolus vicariatum Rodulpho recipienti relinqueret: ipſe rex Rodulphus viciſſim, quæ eſſent eccleſiaſtici iuris ab Friderico II. occupata, dimitteret. Cumq́ breuì Romanorū rex poſt factam de ſe electionē in Bopardia vrbe Rheni maneret, lancea Imperialis Dominica, cum corona, illi præſentatur: qua non longè pòſt Aquiſgrani ſolenniter coronatur: quod nulli regum à memoria diui Karoli fertur contigiſſe. Nam argenteam ibì primam ex conſtituto ſolet accipere coronam. Ferunt teſtatum eſſe quàm ſanctè à grauibus viris, coronationis tempore viſam auream crucem ſupra eccleſiam ſanctiſſimæ Virginis, in qua miniſterium implebatur: idq́ coram ſummo pontifice & patribus in concilio expoſitum. Hoc tempore, cùm paſſagium nouum in terram ſanctam inſtitueretur, Henricus dominus Obotritorum, princeps egregius, inter alios ſumpta cruce, ſanctam inijt peregrinationem, & perueniens in terram, cùm Chriſtiani tum infeliciter pugnantes in Soldanum Damaſcenorum vincerentur, captus inter alios Henricus, annos vigintiſex in captiuitate permanſit, creditus à ſuis mortuus. Sed hoc ad Wandaliam, in qua expoſuimus, rectiùs pertinebit.

tinebit. Nam hic Imperij & Saxonicarum rerum ſolam rationem habemus.

CAPVT XXXI.

SVb huius Rodulphi Imperio aliquandiù quieta erat Saxonia: Cùm Albertus Saxoniæ dux ad Albim fluuium tranquillam rem & curaret, & ageret: Similiter Albertus & Iohānes germani fratres, de Brunſwico & Luneburgo duces, iam in ſua quiſque ditione, rem ſatis pro arbitrio ſuccedentem læti viderent. Prior Iohānes ad annum ſeptuageſimumſeptimū poſt mille ducentos in fata conceſsit, relinquens Ottonem patrio vocabulo filium: cui ad ſua tempora Ludouicus Palatinus Rheni filiā dedit coniugē: ex qua ille tres ſuſtulit filios, Ludouicum, Ottonem, & Wilhelmū: Sed de his poſteà. Albertus autem Iohannis germanus, duobus illi ſuperuiuens annis, cùm moreretur, filios reliquit Henricū & Albertum, cognomento Pinguem. Albertus aūt pater princeps optimi nominis, filijs reliquit locupletiſsmā hæreditatem: vt ſi virtutē eius imitentur, à boni patris tramite non declinantes, optimam & ipſi famam mittant ad poſteros. Ille enim Albertus Guncelinū Zwerini comitē, quòd mercatoribus in nemore paludoſo, Lubicam atque Hamburgum interiacente, inſidiatus diceretur, omni poſſeſsione, quam vltra Albim ad auſtrum habuit, exuerat: quæ hodiè quoquè ditio ſeruit ducatui Luneburgenſi. Per ea tempora prælium hoc ingens in terra Magnopolenſi initum eſt, vbì minor & numero militum & apparatu bellico pars, victoria de cælo præſtita, ſuperauit, aduersùs de Brandenburgo déque Miſna marchiones, contra duces de Saxonia, déque Brunſwico, & comites de Holſatia: innumera multitudine ingruentes dominis de Magnopoli, olìm Obotritis, filijs Henrici

rici principis, qui in captiuitate manens Aſiatica, credebatur extinctus: Inopinati pugnæ exitûs, vt pauci non ſolùm ſuſtinerent, ſed etiam vincerent plures. Prodiiſſe eam ruinam crediderim, vt aſſolet, ex contemptu hoſtium: qui vbì ſe immiſcet, dormitat prouidentia, regnat incuria, & quæ non ſperatur, properatur infelicitas.

CAPVT XXXII.

ERat ea tempeſtate grauiſſimum in Saxonia bellum, de archiepiſcopatu Magdeburgenſi: duo erant in diſcordia electi: Ericus de Brandenburgo frater Iohannis & Ottonis marchionum, & Buſſo de Queruorde comes canonicus. poſt plurimam luctã, interuentu principum, ceßêre ambo. Erico ſoluitur impenſarum nomine pecunia: Dedit ille cum fratribus literas, quòd conquieſceret. Aſſumitur Gunterus comes de Sualenberg: Sed marchiones renouant bellum: quibus aderant Albertus dux Brunſwiccenſis, & Albertus dux Saxoniæ, cum aliquantis comitibus. Is Saxoniæ Albertus tenuit arcem Aquenſem: ſed indè à Magdeburgenſibus exturbatur, capto comite Holſatiæ, q militabat Alberto. Marchiones magno exercitu conflato, conſederant in Vroſe: Occurrit illis Gunterus archiepiſcopus, non minori apparatu, cum militaribus, ciuibus, & omni manu, quã educere potuit: Conſeruntur manus: capitur Otto marchio, cũ trecentis militaribus. Sed tamen, quoniã erant in hac parte, qui aduerſa fauerẽt, ſine magno ære laxatur. Deindè cum Stasforde à marchionibus obſideretur, Iohannes marchio, percuſſus in fronte iaculo, diù ferrum geſtabat in capite. Gunterus autem, cùm perſentiret ſuorum in ſe perfidiam, ceßit epiſcopatui: Succeßit illi Bernhardus de Welpe comes: Sed non quieuêre

marchio-

marchiones, quibus fortiter inhæſit Albertus dux Brunſwiccenſis: Archiepiſcopo tulit ſuppetias Hildeſemenſis epiſcopus Otto aduersùs fratrem Albertum, & ſtabat in hac parte Albertus marchio contra fratrueles ſuos Ottonem & Iohannem: Durum bellum diù trahebatur. Captus de parte marchionum Theodericus, & ipſe marchio de Landesberg: laxatus autem, multa incommoda irrogauit eccleſiæ. Magno deindè prælio conſlato, victa eſt pars eccleſiæ, & inextricabili damno percuſſa: Capta arx Gebekenſteen: Sed interuentu communiũ amicorum, omnibus compacatis, redditur eccleſiæ arx ſua: nec diù ſupererat Bernhardus. In locum eius aſſumitur Ericus marchio totiès antè reiectus: Sed ciues tumultuantes, iterùm eiecerunt illum, vix effugientem manus ſæuientium: Pòſt tamen res in meliorem ſtatum rediguntur: vt Ericus tranquilla pace cum omnibus ageret. Albertus autem, quem dixêre Magnum, dux Brunſwici, ad annum Chriſti ſeptuageſimumnonum poſt mille ducentos defecit: reliquitq́ filios tres, qui primùm partitionem patriæ ditionis inierant, quæ durat in hunc diem. Nã Henricus ſenior inuitus accepit Tranſſyluanã regionẽ: in qua Embica, Grubẽhagen, Hamelen, Oſterrode, Duderſtat, comitatus de Luttersberge: Gottingenſem terrã deſumpſit Albertus natù & nomine ſecundus, cognomento Pinguis: terram Brunſwici cum pertinentijs ſuis accepit iunior Wilhelmus, qui nõ diù ſuperfuit: Fratres pro paruulo adminiſtrationem ſubiêre: Ciues autem ſoli paruulo præſtitêre ſacramenta. Quo deficiente, Henricus ſenior, cognomento Mirabilis, quòd intractabilis videretur, cogitur cedere: & paruit terra Alberto ſecundo. Ex his autem principibus magna & longa ſucceſſio propagatur. Nam Henricus reliquit filios, Iohan-

Iohannem in Embica præpoſitum: Wilhelmum in infantia mortuũ: Henricus & Erneſtus diuiſerant paternam hæreditatem. Albertus genuit filios ſex, Albertum epiſcopum Halberſtadenſem, Henricum Hildeſemenſem, Iohannem Magnum ordinis Teutonicorũ in Prußia magiſtrum: Otto Largus, Erneſtus, & Magnus terram poſſederunt, de quibus infrà ſuo loco.

CAPVT XXXIII.

HOlſatiæ per hæc tempora comites, Henricus in Stormaria, & Iohannes in Wagria præſidentes, antiquam de terra Thietmarſiæ quæſtionem renouantes, eam ſuis iuribus attribuendam crediderunt. Cõtradixit populus, & ad libertatem proclamabat: Veruntamen Bremenſis eccleſiæ archiepiſcopum inuocabat, cuius ſe ditioni ſubeſſe profitetur. Accepit Giſelbertus, tunc archiepiſcopus, populi confeßionem: & quam petebant, opem promptus indulſit. Miſit enim in terram, alioquì inuiam, viros belli gerendi peritos, qui populum infrunitum, ſi fieri poſſet, in ordinem digererent, vt eſſent excipiendis hoſtibus inſtructiores. Comites autem quanta poterant armata multitudine, à terra ſua, de continenti in paluſtrem promouerunt agmen: & ordine incedentes, terram hoſtilem pleni fidutia petiuêre. Ridiculum omen, primi agminis leporem viderunt, per viam, tranſuerſo itinere diſcurrere: & ſublato venatico clamore, beſtiolam exagitârunt: Qui in poſtremo erant agmine, ab hoſtium incurſu excitũ clamorem interpretati, fugam primi iniêrunt: & iam hoſtes erant in conſpectu, qui turbatum inuasêre cuneum. Mixtus indè timor, pudórque pugnauêre: & à poſtremis orta fuga, peruenit ad medios: Fuêre qui dicerent, nonnullos militares, inuitos in populum iſtum pugnantes, fugam

volentes iniiſſe: qui etiam poſteà à comitibus terra propulſi, exilio culpam diluerunt. Sed tum cæſis captisque plurimis, maior ſibi numerus fuga conſuluit: quòd necdùm paluſtrem ingreßi terram, in arido eiuſdem regionis congredi cœperunt. Eam verò controuerſiam archiepiſcopus diremit, quòd Henricus comes Holſatiæ coniugem acceperat filiam domicelli de Brückborſt, qui germanus erat archiepiſcopi memorati: Erat verò, cùm iſta gererentur, annus nonus & octuageſimus poſt mille ducéntos. Infauſto ſemper auſpicio in eam gentem Holſati pugnauêre. Semèl Adolphus tertius, Hartwico ſecundo archiepiſcopo Bremenſi tum militans eccleſiæ auſpiciis, gentem ſuperauit: Cæterùm quotiès ſibi comites terram ſubigere ſunt conati, improſpero vſque in hunc diem exitu fruſtrati abiêrunt: quod ſequentia deindè tempora docebunt.

CAPVT XXXIIII.

OTto Iohannis filius, dux Brunſwiccenſis, qui poſt patrem terram tenuit Luneburgenſem, cõiugem per hæc tempora duxit Ludouici filiam comitis de Rheno Palatini, neptem ex filia Rodulphi Imperatoris, ex qua ſuſtulit filios, Iohannem Mindenſem, Ludouicum Magdeburgenſem epiſcopos, Wilhelmum & Ottonem terræ gubernatores: Poſt quorũ interitum rediit omnis illa Luneburgenſis ditio ad principes Brunſwiccenſes. Hoc autem tempore inuentus eſt, qui ſe diceret Fridericum Imperatorem II. qui ſe clàm diceret ſuis ſubduxiſſe faſtidio rerum, vt quietior viueret: & mortuum ſubdidiſſet, quem pro ſe vulgus hominum tumulâſſet, paucis conſciis conciliï ſui: Se per annos triginta peregrinatum, nunc reuiſere terras Imperii. Tanta proferebat ſecretorum indicia, vt quibuſdam fidem faceret, præſer-

præſertim Landgrauijs Thuringiæ. Rodulphus Imperator, cùm veritatem in ea re compertam haberet, confeſsionem falſitatis expreſsit quæſtionibus: Fatebatur enim aliquandò ſe in Cæſaris curia ſeruiuiſſe, indè præcognita ſibi quæ narraret. Imperator eo tempore ingreſſus Erphordiam, multis comitatus principibus, iudicium inſtituit in tumultuantes ciues: Conuictos iuſſit gladio cædi, pace reparata inter omnes. Aderant Moguntinus, Salsburgenſis, Magdeburgenſis archiepiſcopi: de Bamberga, Hildeſem, Halberſtat, Nuenborg, Miſnenſis epiſcopi: rex Bohemiæ, Albertus Saxoniæ, Albertus & Henricus Brunſwiccenſes, Otto de Luneburgo duces, Tilo marcgrauius de Brandenburgo. Magnum verò bellum, quod geſsit Imperator iſte per hæc tempora in Bohemia, ſcripſimus in Wandalia: Indè verò conceſsit in fata, anno nonageſimo poſt mille ducentos, fecitque locum electioni nouæ.

CAPVT XXXV.

ADolphus de Naſſow, tum inter electores, vt Alberto filio Rodulphi Imperatoris proximi anteferretur, obtinuit. Contentus autem, vt plerique alij, regia corona, quam Aquiſgrani promeruit, Imperialem non accepit, quòd Italia tumultuans iam contemnere videbatur regem Romanorũ: Nec Adolphus illum viderat fructum, vt omnibus regni viribus Italiam penetrans, Papam in Vrbe conſalutaret. Sederat tum in ſede apoſtolica IIII. Nicolaus, natione Lombardus, religione Minor: cuius eſt memorabilis exitus, ſi verus. Tradunt, illum, cùm ſe deceſſurum intelligeret, conuocâſſe in vnum cardinales, & ratione temporum ſuorum coram eis reddita, omnes de plenitudine

poteſtatis, dignitate, qua præditi fuerant, abſoluiſſe, vt in reliquum priuati viuerent: Itidèm primùm ſtupuiſſe cardinales de eo quod acciderat: deindè quaſi moti capitis hominem, qui ad exitum inſaniret, reliquiſſe: Illum totidèm ſui ordinis fratres euocâſſe, illos titulis cardinalium inſigniuiſſe, iureiurando, nè quem, ſe moriente, nisì ex ſuo numero pontificem crearent, néve vllum in ſuum adoptari ſinerent collegium, nisì ſui fratrem ordinis, adegiſſe: Hoc teſtamento condito, ad ſuperos euolâſſe. Mira res, ſi vera relatio. Exindè vſque ad tempora Sixti IIII. occultum in fratribus Minoribus fuiſſe Papam, qui in perſona eius defecerit: cùm in manifeſtum pontificem aſſumeretur. Egardum quēdam annalium ſcriptorem eius rei tradunt authorem: Sed apud Italos ſcriptores totum ſuper ea rē ſilentium agitur. Hoc tempore Otto dux Brunſwiccenſis Honouer oppidum inprouiſus irrupit, & ciuibus captis, ingens indè argentum emunxit. Dilapſi è ciuibus multi, ad Sifridum Hildeſemenſ. epiſcopum ſe contulerunt: nec perſuaderi poterant, vt domino ſuo redeuntes parérent. Sic ſe res habet. Creſcente oppidorum munitione, creſcit & ciuium in principes contumacia: quarè laborat ſine fine omnis nobilitas, vel vrbium vires eneruare, vel penitùs obruere. Si tamen iſti per modeſtiam imperarent, & illi per manſuetudinem parérent, nihil ſanctius in terris hominum cœtibus: quæ, vt ait Cicero, vrbes appellantur. Sed dum ſibi principes omnia nata putant, ſeruiréque cœlum & omnem naturam, imperioſis iuſsibus finem non faciunt: non dicam, pauperum oppreſsionibus. Indè eſt illa anxia vrbium oppidorumq́; munitio. Adolphus Rom. rex, cùm in nonum annum regnum ſuum multo labore produxiſſet, Albertum ducem Auſtriæ, filium Rodulphi

præde-

prædeceſſoris ſui, venientem agmine magno, vt illũ opprimeret, prælio excipit: initur conflictus: fuitq́; exitus qui formidabatur: nam inclinatis rebus omnibus in Albertum, Adolphus fortiter pugnans cecidit.

CAPVT XXXVI.

ALbertus dux auſtriæ Rodulphi filius, victor magno prælio, in quo oppreſſus eſt Adolphus, ab electoribus rex Rom. id quod voluit, & neceſſe fuit, declaratur: Aquiſgrani coronatur: & miſſis in vrbem Romam oratoribus, voluntatem de ſe electorum principum pontifici Bonifacio VIII. iuſſit intimari, vt electionem de ſe factam confirmaret. Celebrauerat iam Papa iſte primus à ſe inſtitutum iubileum magno ad vrbem concurſu: vſque ad illum pontificibus non venerat in mentem tam feſto negocio commouere Chriſtianiſmum. Legationem ad ſe factam ab electo rege animoſiùs inſinuatam reiecit pontifex animoſior longè, quòd ſine ſua authoritate electio facta robur non haberet: nam vtriuſq́; penès ſe vnum, gladij poteſtatem manere affirmabat: quod ipſo apparatu in eo, qui, vt diximus, tum agebatur in vrbe, iubileo ſolenniter fertur oſtentâſſe. Primo quidem ſolenni die in pontificalibus apparens populo, apoſtolicam illis benedictionem impartitur: poſtera autem die imperiali habitu, infula nihilominùs Cæſarea inſignis, gladium ante ſe nudatum iuſſit deferri, & ſedens alta voce teſtatur: Eccè duo gladij hîc. Vides ô Petre ſucceſſorem tuum: Et tu ſalutifer Chriſte tuum cerne vicarium: Vide quò aſſcendit ſuperbia ſerui ſeruorum tuorum. Sequenti tamen anno Alberti electionem comprobauit eo pacto, ſi regem Franciæ impugnans, ſe regem gereret & Rom. & Francorum. Implacabiliter enim rex Franciæ pontificem offenderat, quòd nuptias

Eduardi Anglorum regis, & filiæ comitis Flandriæ diſturbârat, quódque pragmaticam ſanciens, apoſtolicæ ſedi, ſuum per Franciam minorauit honorem. Quo tempore Albertus Alberti filius, dux Brunſwiccenſis, cùm contumaces experiretur Brunſwiccenſes ſuos, tacitus arma plurima contraxit aliena ſpecie prætenſa. Tum per molendinarium ad portam ſancti Andreæ effecit, vt ex qualibet cauſa nemine ſentiente, aut quicquam ſuſpicante, noctù illi cum exercitu pateret ingreſſus: crediderim, non ignorantibus in populo maioribus rem geri, quòd infrenis populus tumultuaretur aduersùs principes & maiores ſuos: Neque tamen ingrediens dux permiſit ſuis aut cædem, aut vllam prædam: Sed opportunis locis exercitu diſtributo, cõuocatos ciues primùm de contumacia coarguit: indè quid fieri vellet inſinuans, cùm illi non refragarentur, dimiſit exercitum. Sensêre tum manſuetudinem principis ſui, qui cùm arma teneret, poſſetq́ cogere quoduis, ſolitis contentus obſequijs, iuſsit quenque ſuo ordine permanere. Tradunt alij huius irruptionis hanc fuiſſe cauſam: Brunſwico tumultuata plebs in patres, conſtituit duodecim Gildæ magiſtros, (conuenticula ſic vocant) quibus authoritatem attribuerunt ſuper omnes. Multorum in ciuitate malorum indè origo fuit. Cumq́ moreretur Wilhelmus puer, primi Alberti filius, factionis magiſtri, vt in potentatu permanerent, Henricum inter fratres ſeniorẽ accepêre dominum. Indoluit vrbs vniuerſa, in Albertum eius fratrem propenſior. Igitur effectum eſt, vt noctù ingreſſus Albertus, vt diximus, dictos magiſtros capi iuſſerit. Decem ex his ſuſpendio necauit: vndecimum gladio iuſsit feriri: duodecimus clàm euaſit ſupplicium. Ità conſtituto in vrbe rerum ordine, permanſit ille princeps

ceps Brunſwici, fratre fugato in Tranſyluanam regionem.

CAPVT XXXVII.

B*Ellum autem, quod volente pontifice, Albertus Romanorum rex ſuſcepit aduersùs Philippum regem Francorum, cùm ſe ex decreto Papæ ſcribere iuberetur regem & Romanorum, & Francorum, deſijt in nuptias: Nam reges inuicèm, miſſo pontifice facto, affinitatem iniêrunt, ſecundo poſt iubileū anno, cùm Philippus Alberto filiam ſuam daret coniugem. Celebratæ ſunt nuptiæ regales ſplendidißimæ in vrbe Pariſiorum. Aderat Gerhadus Gerhardi filius, Holſatiæ comes, tum admodùm adoleſcens, literis, vt ea ætate conſueuêre nobiles, inibi inſeruiens: & aſſequutus eſt breuì Lubicenſem præpoſiturā, cum ordine ſacro. Sed cùm fratres eius morte deficerent, per apoſtolicam diſpenſationem, vt ſtirps propagaretur, accepta vxore, filios reliquit: quod ſuo loco commemorabimus. Interim verò cùm Holſatiæ comites, Gerhardus & Henricus fratres, in Stormaria: Iohannes cum fratribus, in Wagria manentes vnanimi conſenſu, quoſdam ex militaribus nō ſatìs dicto audientes, terra eieciſſent: quodq́; in nouißima expeditione in Thietmarſia, hoſtibus, quàm dominis, propenſiores, vel concitâſſent, vel primi iniſſent fugam, ad Albertum Saxoniæ ducem ad Albim commorantem ſe contulerunt: & contracto vndiquè armorum auxilio, de Magnopoli, deq́; Saxonia memorata, ad turmam octingentorum equitum, ex diſtrictu Saxoniæ mouentes in Holſatiam, tranſito flumine Bilena, vſque ad Trauenam, omnia vaſtauêre: illoq́; flumine per vada tranſito, vlteriora petiêre, ferro & igni omnia deformātes. Cumq́; regredi iam pararent, præda onuſti, comites ad vadū fluminis, quod*

tranſierant, quodq́; repetendum illis intellexerant, arma quanta poterant contrahentes, illis ſe obiecêre. Lubicenſes autem ciues, tam duci, quàm comitibus peraquè affecti, amicabiliter medios ſe interpoſuêre: & quanuis primo certamine multi ex Saxonum agmine ceciderint, pauci ex Holſatis, treugæ tamen, quæ per inſtantiam Lubicenſium interuenerant, effecêre, vt comites hoſtem in ſuo concludentes, pro ſua voluntate re compoſita & captiuos & omnem prædam reciperent, dux cum propulſis, magno ſuorum diſcrimine, rediret in ſua: Manſit tamen inter Holſatos & Lubicenſes radix amara, quòd ciues magnæ prædæ occaſionem Holſatis interuertiſſent. Vndè factum eſt, vt concurrentibus nonnullis differentiarum capitibus, militares Holſati in ciues Lubicenſes acriter inuecti, multos ex his oppreſſerint ad vicina Stubbendorpe. Quo tempore nonnulla ſunt viſa de cælo prodigia, cùm in Marchia Brandenburgenſi, ad oppidum Vredeland, die Remigij ceciderint è cælo igniti in morem grandinis lapilli, & incenſis prædijs, & quibuſque rebus in agro comprahenſis, ingentia damna ruſticæ plebi importârint. Hoc eſt illud tempus, quo Ericus rex Daniæ princeps pacificus, vocatis vndecunquè de conterminis finibus omnium graduum principibus, generalem terrarum pacem firmare conſtituit: Profecit autē plurimùm. Nam inter comites Holſatiæ & ciues Lubicenſes pacem reformauit: intérque ducem Saxoniæ Albertum, & comites memoratos. Quo merito ciues Lubicenſes in eum propenſiores facti, defenſorē illum ſuū fecêre: quod multis vicinis fortunæ illorū ſtimulos iniecit inuidiæ, annuasq́; mille marchas in decenniū illi cōſignârūt: Nec parua fuit eius rei vtilitas, q longè ab Imperio poſiti, modicā indè ſentiant ꝓtectionem.

Otto enim dux Brunſwiccenſis & Luneburgenſis, nupèr ex qualibet cauſa, immiſsis trecentis equitibus, igne & ferro.cuncta circùm vrbem prædia deformauit: vt ad excurſionem ciues elicerentur, magna equitum parte in inſidijs manente, minor ſe cohors hoſtium oſtentabat: Qua fidutia, ciues cum ſuo præfecto raptis armis egreſsi, inſidijs excipiuntur. Cecidit inprimìs præfectus, & captis aliquot, cæteri ſe fugæ commiſerunt. Ea re & ſimilibus inducti Lubicenſes, protectorem ſuum regem Daniæ Ericum conſtituerunt.

CAPVT XXXVIII.

HOlſatiæ autem militares necdùm quieti, dominis ſuis comitibus ex prioribus cauſis bella renouârunt, & cum Thietmarſis fœdera iungentes, arbitrati ſunt ſe pares futuros comitibus. Ingentem autem manum de paluſtribus Wilſtriæ & Thietmarſiæ contrahentes, in Vterſten villam conueniendum ſibi edixerunt. Comites autem cum reſidua militarium manu, & copijs, quas de proximo, deq́ proprijs finibus contraxêre, obuiàm rebellibus profecti, prælium inierunt: Pertinax diù pugna fuit, ſed inclinauit comitibus fortuna: captusq́ hoſtium primipilarius cognomento Peltz cum aliquot ſeditioſorum primoribus, morte mala mulctati, publico iudicio periêrunt. Memoratus verò primipilarius quadripartitus velut patriæ proditor, poſt extremum ſupplicium coruos pauit: Qui verò fuga euasêre militares, Lubicam protinùs, interpoſita primùm publica fide, petiêre, & ingreſsi, diù ſeſe ibì continuêre. Gerhardus comes eam rem tulit ægerrimè, hoſtes publicos ab his quos ſibi duxit amicos, receptari: erat, quod ciues ſuo facto in purgationem prætendere poterant, vmbraculum, nè deterius aliquid admitteret deſperatio: Sed id

à comitibus minimè tum probatur. Qua de re Gerhardus infeſtus ciuibus, oſtium Trauenæ obfirmare conſtituens, præſidium fixit ad mare. Ciues autem vt erant in fœdere cum Alberto duce Saxoniæ, cùm haberent etiam in ſua parte Holſatos militares cum amicis, à quibus ſuborta eſt comitum in ciues indignatio, bellum publicum indixêre comiti Gerhardo: Crudeſcebat bellum, & longiùs progreſſum, auxilia multorum inuenit. Acceßit Lubicenſibus dux Sleſwici Waldemarus, à rege procul dubiò Erico, ciuium defenſore, ad hoc inſtitutus. Comiti tulêre ſuppetias Henricus Magnopolenſis dominus, cum patruelibus ſuis. Gerhardus copias ſuas in nemore ad villam Zuartow occultiùs fouit: Ibì caſtra communiens, vt excurſionibus crebis fatigarent ciues: ſimul vt præſidio eſſent in tempore fortalitio, quod ad mare firmauit. Henricus autem Magnopolenſis Trauenam ex diuerſo latere inſedit, in loco Priwalk (Angulus eſt terræ illius ad exitum fluminis) ibiq; firmato præſidio, exitum & ingreſſum ciuibus interclußit. Ciues verò communiêrunt naues ſuas trabibus, vt ictus contemnerent incurſantium, & magnis laboribus ad mare & à mari peruenerunt. Vêre autem primo turmatìm egreßi ciues, impedimentis aduectis, Henrici primùm oppugnauêre à dextris præſidium, & multo labore diù defenſum, labefactatum crebris ictibus deiecerunt. Nec minor conatus ad turrim altera de parte Holſatiæ prominentem. Ericus interim rex Daniæ, vt erat zelator pacis, & ciuibus nihilominùs ex pacto conſtrictus, medium ſe interpoſuit, & inuentis vndecunquè compoſitionis medijs, firmat pacem inter dißidentes. Reconciliati militares Holſati comitibus, & rursùs, Lubicenſes in gratiam & amicitiam Gerhardi comitis rediêre.

CAPVT

CAPVT XXXIX.

HIc locus nobis diligentiùs attrectandus, quòd pro multitudine comitum in Holſatia, & obſcuritate annalium, non ſatis explicantium cuiuſq; conditionem, perplexitates aliquot enaſcuntur. Hic Gerhardus, qui rem geſſit, de qua proximè, filius erat I. Gerhardi, filium nihilominùs & iſte reliquit Gerhardum, cum aliquantis fratribus: qui tamen omnes ante virilem ætatem defeçerunt, ità vt Gerhardus ille, relictis ſacris, quibus erat initiatus, & præpoſitura Lubicenſi, quam tenebat, vxorem duxit, ex qua reliquit Iohannem filiū: qui, vt literæ eius declarāt, ab anno viceſimo ad triceſimum, & circa, ſupra milleſimum & trecenteſimum rem gerebat, in quo, quia prolem non reliquit, defecit linea Gerhardi. Gerhardus aūt cæcus fratrem habebat Henricum, qui bellum in Thietmarſia infeliciter adminiſtrabat: & in compoſitione rerum, quæ interuenit, vxorem duxit de domo domicellorum de Brunckhorſt, filiam fratris Giſelberti archiepiſcopi Bremenſis: ex qua Henricus ſuſtulit filios Gerhardum & Iohannem, quibus initio res tenuis erat. Ille autem Gerhardus, pro magnitudine rerum à ſe geſtarum, cognomen Magni promeruit: initia verò fuêre puſilla. Interim verò in Wagria dominatur Iohannes ſecundus, qui multis erat filijs oneratus, magis quàm ornatus: Diuidebat cuiq; partem ſuā, vt haberent vndè familiam alerent & iumenta. Nam alium præfecit in Todeſlo, aliū in Zegeberge, alium in Bramborſt conſtituit rerum præſidem: Sic enim locum commemorāt annales, incertū, ſi fortè per errorē pro Branſtede Brāborſt deſignetur: Ipſe Iohannes Kilonē inhabitabat. Dum verò terra multis premeretur regentibus, ſingulorū ditio breuis, & prouentus erat tenuis. Indè factum

ctum eſt, vt fert militare ſtudium, quòd ex indigentia rapacitas, & ex ea conſurgit aduerſitas: factumq; ferunt, vt Adolphus Iohannis filius, qui Zegeberg teneret, triturantes miſerit in horrea cuiuſdam militaris cognomento Splÿt: cuius genus & nomen ad noſtra tempora durauit: Ille impatiens iniuriæ, & irrogatæ in ſua violentiæ, triturantes correptos pedibus truncauit, remiſitq; ad dominum mutilatos. Ex Thietmarſia, quæ ab olim commixtos habuit militares, à memoria comitum ibi præſidentium, familia de Reuentlow, ſeſe in Holſatiam collocauit: in quam ſimul irrogata iniuria excitauit virum in ea primarium Hartwicum, vt vindictam aliquandò meditaretur in Adolphum. Duplex indè fama eſt, qua cauſa virum illum in tam atrox facinus impelleret. Commemorant nonnulli, Gerhardum comitem Henrici filium, eum qui cognomen Magni promeruit, tum Rendesborg habitâſſe, caſella granaria, ſatis rerum omnium inopem, qui præter venaticos canes nihil ſuum poßideret: Nam adoleſcentiæ prima tempora in literis conſumpſit, expectans hortatu auunculi ſui archiepiſcopi Bremenſis, aut epiſcopatum, aut magnam in eccleſia dignitatem. Cumq; auunculus eius defeciſſet, nec eſſet magnoperè, qui in Gerhardum reſpiceret, ille ſe in Rendesborg, venatione contentus, cõtinebat: Hartwicus Reuentlow, vir primarius, comitis deteſtatus negligentiam, quòd à cunctis præteriretur, iumenta ſua illi permiſit & arma, vt comitis honore procederet in publicum. Cumq; accederet iniuria, quam Adolphus comes de Zegeberge intuliſſet Hartwico, meditatur arcem capere Gerhardus, quem rebus gerendis idoneum proſpexit, in manus tradere. Igitur ſecreto calle, quem ille per decliuia montis penè ſolus agnouit, nocturno ſilentio

lentio iter cum paucis ingreditur, & muris tranſcenſis, in arcem ſe recipit, Adolphumq́ in loco quietis depræhenſum capere connititur. Ille expergefactus, gladium arripit, & in defenſione virili capi non paſſus, ab inuito cæditur Hartwico: perindè arx capta traditur Gerhardo. Adoleſcentulum, de more camerarium, Adolphus habuit eiuſdem Hartwici filium, quem, nè proditor domini putaretur, pater necans coniunxit Adolpho: Amborum viſuntur hodiè in eccleſia monaſterij monumenta.

CAPVT XL.

Est & alia in eundem exitum aliorum narratio. Tradũt, Hartwicum memoratum Adolphi comitis fuiſſe arcis præfectum, cum omni familia demorantem in arce: In eum cùm Adolphus atrocem irrogâſſet iniuriam, oblitus fortè pudoris in eius coniugem, aut ſobolem: (res enim non ſatìs explicatur: ſed pro magnitudine facinoris, veriſimile eſt, non vulgarem fuiſſe iniuriam, cui tantam vir militaris impendiſſet vindictam) exulceratus Hartwicus, cùm doloris eſſet impatiens, primo manè fores pulſat cubantis comitis, properatu eſſe opùs, vidiſſe magnum ferarum gregem, quem facilè ſit concludere indagine, ſi properetur: Comitem tũ venationis percupidum, reſerâſſe fores, ingreſſum Hartwicum confodiſſe nudulum, & illi, vt diximus, ſimili cæde iunxiſſe proprium filium. Hæc prima calamitas in filio Iohannis comitis Wagriæ: qui prouectioris ætatis relictam Erici regis Daniæ reginam, vxore defuncta, duxit coniugem, ex qua ſuſtulit filios, Chriſtophorum atq́ Iohannem Largum: (res enim obſcura eſt, & in annalibus non ſatis explicita) captum ſenem vel à filijs vel à militaribus Iohannem patrem tradunt è Bramborſt in Kilonem eſſe perductum, ibiq́ diù tentum. Quæ ex re

ducor

ducor in ſententiam, vt vim illam perpeſſum à filijs ſenem crediderim. Inuenit tamen fideles, qui clàm laxatum, nauigio Lubicam abduxêre, ibique per annum permanens, re inter diſsidentes compoſita, reducitur in Kilonem. Iactauit fortuna comitem illum varijs caſibus: & nunc regalibus nuptijs, vt diximus, extulit: indè à ſuis habitum contemptui deiecit. Sedebat ad menſam in arce Kilonis, cùm inter ioca plurima minus exaſperatur ab adoleſcentibus, qui de more ſeruiunt nobilitati: Conuerſus in eum inſanus ille, qui improbiùs illi inſtaret, oſſe proiecto, comitem altero lumine exoculauit. Filius eius Chriſtophorus regi Daniæ, fratri vterino, cognominis, cùm ad feneſtram in arce ſublimiorem ſtaret, incertum ab alio impulſus, an ſuo decidens infortunio, in foſſatum corruens ceruices confregit: Ità factum eſt, vt Iohannes ex multis filijs ſolum relinqueret ſuperſtitem Iohannem tertium, quem cognominauêre Largum.

CAPVT XLI.

GErhardus cæci filius, cùm audiret caſus fratruelis ſui Iohannis, & multiplicem in filijs calamitatem, ſingulariter motus atroci exitu Adolphi, rebus compoſitis, Lubicam ingreditur cum filijs: ibì, vt confidebat, ſecurior futurus, quòd amaritudinem ex priſcis bellis conſediſſe vereretur apud nonnullos in opportunitate vindicaturos. Eius, vt diximus, filius Gerhardus, ſolus parentibus ſuperſtes, ab eccleſia redibat in ſeculum: apud quem inſtitiſſe ferunt Chriſtophorũ Daniæ regem, vt qui in vrbe Lubica commaneret, accepta pecunia Iohanni adoleſcentiori fratrueli ſuo, regis vterino fratri, permitteret in Stormaria ſuam ditionem. Recuſabat Gerhardus, quòd & illi filius eſſet Iohannes,

& non-

& nonnulli fratrueles propiores ex fratre Henrico. Creuit autem Gerhardus, qui poſteà dictus eſt Magnus: nam arcem Reinoldesborg ille poſſedit, in qua turrim exædificâſſe dicitur eius commodis Bremenſis archiepiſcopus Giſelbertus, eius auunculus, eam quæ etiam nunc cernitur rotunda. Geßit autem ille rem in Holſatia cum Iohanne fratruele Gerhardi filio, qui præfuit Stormariæ. Sed, vt fieri ſolet, multitudo fecit præſidum, vt tenuis fieret cuiuſque ditio. Henricus tamen pater Gerhardi vectigal conſtituit in Hamburgo de mercibus exterorum: quod etſi ciues non grauaret, diù tamen reſtitêre, arbitrati hoc ipſum rebus eorum incommodari, quòd extranei mercatores fugiunt ea loca, quæ vectigalibus nouerint oneroſa: Sed præualuit comitis in ea re voluntas. Erat autem annus poſt mille trecentos decimus, cùm Albertus Romanorum rex pacato agmine per Rheni ripam deſcenderet, & à fratris filio nepote ſuo, cùm nihil illum formidaret, improuiſus opprimitur: Adoleſcens erat egregiæ virtutis, quem rex negligere viſus eſt: vt nullo ductu, nulla adminiſtratione, nulla ditione à patruo honoraretur: Id dolens, nimiùm acerbè & immaniter ſuo vindicauit periculo atrociſſimo in regem facinore.

SAXO-

SAXONIÆ LIBER NONVS.

CAPVT PRIMVM.

HEnricus comes de Lutzenburgo in Lotharingia, vir ad arma ſtrenuus, rex Romanorum poſt Albertum ab electoribus Franckfordiæ deſignatur, Septimus eius nominis. Aderant Itali Gibellini, vrbibus ſuis pulſi: qui expectantes electionem noui regis, oſtenderunt, quibus per Italiam modis res proſperè Imperatori futura viderentur: Summus tum pontifex Auinione agebat. Miſſi oratores ab Imperatore ad pontificem, oſtenderunt electionem de Henrico factam, vt illam Papa comprobaret: Non aliter fertur annuiſſe, niſi, vt intra bienniū Romam peteret, coronam ibi accepturus Imperij. Non expectabat biennium Henricus: ſed miſſis ad Italiæ vrbes oratoribus, tranſitum ſuum docuit futurum. Ad Florentinos autem, quos ſciebat inprimis Imperio reluctari, iuſſit ire ſuos, & apud illos renouare iura Imperij, quibus rectè facerent, ſi non reluctarentur: ſcituri, cum illis rem eſſe regi, niſi, quæ ſe digna, quæ Romano Imperio debita, facerent. Reſponſum indè retulêre nō ſatis placidum: Sed rex copijs vndecunquè pro dignitate & rerum neceſſitate contractis, contendit in Italiam: & primùm Mediolanenſes aggreditur: qui vbi arma viderunt, quibus pares eſſe non poterant, Turrianis eiectis, Vicecomites regem in vrbem admiſêre. Cùm autem primam Aquiſ-

grani

grani de more dudùm coronam accepiſſet, ibì promeruit ſecundam, non Modoëtiæ, vt veteres. Luppoldus Auſtriæ dux, cum Germanorum cohortibus, in Vicecomitum gratificationem, vrbi præſidio imponitur. Audita autem Mediolani deditione regi facta, omnes Lombardi circunſedentes, præter Alexandrinos, fidelitatis ſeruandæ ſacramento ſeſe Imperio obligârunt : & cùm ſinguli vicarios accepiſſent regios, nullus fuit aut populus liber, aut in ciuitate aliqua tyrannus, & factionis primarius, qui eiectos priùs aduerſæ factionis conciues in patriam, iuſſus à vicario, non admiſerit. Henricus interìm ferream Imperij corollam Mediolani, vt diximus, ſuſcepit : cuius muneris exequendi celebritas, maiore facta eſt impendio, quàm cui ærarium Mediolanenſe ſuffecerit : Vndè hinc atque indè, annitentibus diuerſæ factionis in vrbe principibus, inſolito ciuitas eſt grauata tributo. Fuit id plebi moleſtiſſimum, & murmur primum, poſteà etiam aperti clamores auditi, ingeminatiq́ ſunt : auctam eſſe Mediolanenſi populo ſeruitutem, non introductam diù ab Imperio ſperatam libertatem : & manum rapinis Germani non cohibuerunt, quos factioſi rerum nouarum cupidi adiuuârunt. Tandèm ad arma eſt ventum : Germani initiò territi, cùm cædes in ſuos & vulnera edi cernerentur, introductis, quæ in ſuburbijs, & in agris diſperſæ erant, copijs, aperto in vtranque factionem prælio decertare cœperunt. Sed Galeatius Vicecomes, magno vſus aſtu, Matthæo genitore domi, tanquàm ad arcem ſuam ſeruandam relicto, Luppoldo duci & Germanis ad eum conglobatis adhæſit : nè, quod timuit, in ſe quoquè verterentur : Tumultûs & plebeiæ audaciæ ac temeritatis cauſam omnem & culpam in Turrianos referens, tyrannidem affectantes.

Bonus artiſex, culpam propriam deriuat in aduerſarios, vt illos reÿceret. Nec fuit difficile, furentes ſua ſponte Germanos accendere. Pari ergò odio Germani, & Gibellini, in Turrianos feruntur: Erant illi magna parte populi conſtipati, in platea adi Virginis ſubiecta, quid agerent dubÿ: quòd Imperio & populo pariter aduerſari, & ſtultum & nefarium dicerent. Ad primum itaq; impetum admirabundi, ac propè amentes, diſsipati ſunt. Pugna deindè ad vicos relata: cædes vtrinq; promiſcua fuit. Guido Turrianorum princeps, omnium primus inſidias Vicecomitum recognoſcens, cum filÿs in fugam eſt verſus: quem ſuorum pars maxima eſt ſequuta: profectiq; Vercellenſi porta, omnes cum pueris & vxoribus Vercellas petiêre: debacchatiq; in aduerſam factionem Vicecomites, ad triginta illius primores, in quibus quatuor ex Turrianis fuêre, Imperatoris militum Germanorum auxilio interfecerunt. Ad eum exciti tumultum, nonnulli Lombardiæ populi à promiſſa Henrico obedientia receſſerunt: primique, & eodem die, Cremonenſes, & Cremenſes impoſitum à rege vicarium, & Gibellinos, armis, non ſine cæde, eiecerunt: Magÿq; Brixiani Guelpharum partium duces, aduerſæ factionis principem, paulò antè iuſſu regis reductum, interficere cùm quæſiſſent, fuga ſe contulit ad Henricum: Pariter Parmæ factum: qui paulò antè, rege iubente, reducti ſunt, tunc eÿciuntur Ità tartarea illa erynnis, & amor dominandi, regnat in populo vertiginoſo Italiæ: vt nihil aliud dies cogitent ac noctes, quàm dominari, & in aduerſos vindicare: Huic vni ſtudio, & temporalē, & æternam ſalutem promptè impendunt, nihili pendentes omnia, ad dominandi, vindicandiq; comparationem.

CAPVT II.

His,

His, quæ tot in locis fiebant, auditis rebellionibus, Henricus, vrbe Mediolano Vicecomitum curæ & cuſtodiæ relicta, exercitum tum primùm coactum in Italia, duxit in Cremonenſes: cuius vrbis Guelphi reſiſtere diffiſi, Brixiam cum vxoribus, pueris, & abſportata leuiori ſupellectile, emigrârunt: Cremenſes verò, deditione facta, mitiùs agi ſecum ſupplices impetrauêre: Sed Cremonæ à Gibellinis deditæ, mœnia portásque, & Guelphorum domos, cùm Germani euertiſſent, Cremam quoq; reddiderunt minori excidio immunitam. Ad eius facti terrorẽ, Parmenſes Gibellini, eiectis Guelphis, accerſitum & precibus impetratum regis vicarium habuerunt. Duxit paulò pòſt in Brixiam Henricus, ad quam vrbem, cum proprijs alienigenisq; Guelphis probè defenſatam, aliquandiù ſedere coactus eſt: editaq; in agro omnium, quæ excindi, vri, euertiq; poterant, vaſtitate: adhibitæ oppugnationibus machinæ, cuniculi ſunt acti: & tandèm fugiẽtibus in mõtana Guelphis, dedita à cæteris vrbs, murorũ portarũq; munitiones amiſit: nec aliter ibi, quàm Cremonæ, à Guelphorum ædibus vel excidio, vel incendio, eſt temperatum. Ad Placentiam verò cùm ducere pariter iratus pararet Henricus, cardinali de Fliſco intercedente, Placentini eiecto armis Guelphorum duce, contraria ſentiente, Imperialem vicarium admisêre. Papiam nonnulli in partibus Henrici conſtanter durâſſe, & fœdera à principio per Philippum comitem cum illo icta obſeruâſſe, nonnulli poſt rebellionem afflictam fuiſſe, contendunt. Intereà, dum Henricus primùm oppugnanda, deindè euertenda Brixia occupatus eſt, oratores, quos ad Venetos miſerat, redeuntes, paratam eſſe eam rempublicam, nauigium quod poſtulâſſet, præbere, quo ad regiones

vrbi Romæ propinquiores cum omni exercitu tranſportaretur, nunciârunt. Per quod tempus, Veronenſes, Vicentini, Patauini, & Taruiſini, miſſos ad ſe vicarios acceperunt: præſidia pariter, quæ danda crediderant, admiſſuri. Sed Henricus copias integras ad vrbem Romam ducendas retinere mâluit: & vicarium Anſpurgenſem comitem, Lombardiæ præſidem inſtituens, copias illi non magnas attribuit, quibus prouinciam conſeruaret: Ipſe deducentibus, qui apud eum erat aßidui, Amadeo Sabaudiæ comite, & Piſanorum Genuenſiumq; oratoribus, per Placentinos Genuam ſe contulit: qua in vrbe eum adijt Richardus Gambatoſa, Roberti Neapolitani regis orator: adiêruntq; pariter Friderici Aragonis, Siciliæ regis nuncij, amicitiam & fœdera aduersùs Robertum regem, vtiq; hoſtem offerentes: Quibus benignè Henricus reſpondit, oblatis aſſentiens fœderibus, quæ, cùm eſſet Romæ, initurum ſe ſpopondit. Gambatoſa igitur, pro vanis ſimulatione redundantibus, quæ afferebat, verba ab Henrico ſimulata recepit. Certum enim Henricus habebat, à Ianuenſibus Piſanisq; relatum, regem Robertum Romæ, & per Hetruriam, impedimenta & aduerſarios ſuis conatibus & coronationi pro viribus præparâſſe. Nã præter confirmatas per Hetruriam Guelphorum partes, quàm primùm, Neapoli agens, Henricum Brixiam obſidere intellexit, veritus, nè illa vrbe potitus, per Bononiam duceret in Hetruriam, Digotionem mareſcallum, attributo duorum millium equitatu, miſit, qui Ferrariam Bononiamq; primò, pòſt Florentiam & Hetruriam defenſando, prout neceſſarium in tempore in partibus conſeruaret, Digotioq; intelligens Henricum Ianuam acceßiſſe, Florentiam, & indè Lucam cum copijs eſt delatus.

CAPVT

CAPVT III.

ANnus erat vndecimus poſt mille trecentos, cùm Clemens V. pontifex Romanus concilium apud Viennam, Narbonenſis Galliæ vrbem, celebrauit: In quo ad alterius anni medietatem protracto, Templariorum omninò nomen extinxit: deq; ſubueniendo Hieroſolymæ multa in eo verba iactata ſunt, quæ in irritum cecidêre: & decreta promulgauit extantia, quibus de illius nomine Clementinis appellatio perſeuerat. At Henricus, cùm menſem Ianuæ egiſſet, maris, quam expectauit, tranquillitate oblata, triremibus quadraginta Ianuenſium, Saonenſiúmque, Piſas petit, equitatu terra per Lucenſes præmiſſo, quibus vaſtitas eſt commiſſa maxima. Digotionis verò, & addita à Florentinis, ſociíſq; Guelphis copiæ, numero longiſſimè Germanis inferiores, minori quàm erat opùs, Lucenſibus præſidio fuêre. Præmiſit ex illis Henricus Ludouicū Sabaudienſem Amadei filiū, quingentos equites ducentē: qui Romam ad Stephanū Columnā accedens, in ædibus Lateranenſi palatio contiguis ſe continuit: Idq; gentem Vrſinam ad inuidiam, nouiq; Imperatoris ſuſpicionem plurimam concitauit: Et Florentini poſt Henrici in Italiam aduentum, plurimā exulū ſuorum manū reuocauerāt: confirmandiſq; ſocietatibus, à Roberto rege inſtitutis, fuerunt intentiſſimi. Quarè agentis apud Piſanos Henrici, & vaſtantis Lucenſem, Miniatenſemq; agrū, Germani equitatûs pericula vt cauerent, neminē extra vrbē agere, & oppida ac caſtella conſpici curauerūt. Tres cardinales à Clemente pontifice miſſi, ad coronandū in Vrbe apoſtolica vice & authoritate Imperatorē: Ad quos ilicò Robertus rex Iohannē germanum ſuū, magno ſtipatū, ſed inermi, comitatu venire curauit: vt nouo Imperatori vel

ſimulatè gratulatus, pompam redderet ſua præſentia ornatiorem. Profectus Piſis Henricus Plumbinum ſecus, per oram Hetruriæ maritimam, Viterbium ſe contulit: ad quē clerus omnis, Romani populi, pars maxima, cùm veniſſet, deduci indè cœptum eſt pompa in talibus conſueta: Perductus in Lateranenſe palatium rex, quod Viterbij audiërat de Vrſinorum à ſe alienatione, voluit intelligere. Omnes igitur vrbis primores & honeſto natos loco inferiores, ad conuiuium inuitauit, vt qui malo in eum eſſent animo, abſentia notarentur: Veneruntq́ præter aliam multitudinem Stephanus Columna, Nicolaus Miletus, Hanibal, Hanibaldus, Iohannes Sabellus, Theobaldus de Campoſloræ: vt ſola eius ſeculi primatibus defuerit gens Vrſina: quæ ſub ipſum Henrici aduentum, partem vrbis infimam, ædibus ſuis contiguam, & circumadiacentem Tyberi, pontiq́ Traiani cōtinentem, ad viarum exitus repagulis communiërat: magìs verita, nè aduerſa factio quicquam in eos machinaretur, incautosq́ inuaderet, quàm quòd motus intentare quæſiuerit.

CAPVT IIII.

AD epuli finem Henricus de ſuo aduentu in hanc ſententiam eſt loquutus: Iuſſu ſe & pactione à pontifice Romano Clemente coactum, veniſſe Romam, cùm aliâs certò ſciri à Romanis poſſe, tum maximè trium cardinalium ibì præſentiū teſtimonio, qui & confirmationi electionis de ſe factæ præſentes Auinione fuerint, & Romam ad eius coronationē legati veniſſe conſpiciantur: Non tamen tam longi itineris laborem ſibi fuiſſe grauem, conſideranti ſuos ſe Romanos amantiſſimum ſibi populum viſurum, cum quo lætos iucundosq́ aliquot dies, cum quo ludos & conuiuia ageret. Sed falſum

ſe

ſe iudicio & opinione, hoſtes in ea, & ſine cauſa aduerſarios inueniſſe: quos nedùm verbo, minùs vnquàm facto læſerit: ſed inter primarios Vrbis, vt ſunt, habere, & in amicitiam recipere conſtituerat: Hinc quos viderat inimicitias ſecum gratis oſtentare, eorum inſidias quin caueat, ac pro poſſe repellat, temperare non poſſe. Quæ cùm dixiſſet, ad ſuos qui circunſtabant conuerſus, adigendos eſſe fidelitatis ſacramento omnes qui aderant Romanos, poſcendáſque, & in cuſtodiam recipiendas Vrbis arces, demúmque tenendos omnes imperauit: Iurârúntque omnes, & ſolus Theobaldus de Campoſloræ, cùm affines & conſanguineos ſuos, ſua ſequi conſilia ſolitos, ſicut & cæteri fecerant Romani ciues, tenere ac obligare id iuramentum voluiſſet, ſolos excepit Vrſinos: de quibus conſanguineis ignominioſè loquutus eſt: nec illi ſatìs fuerunt, maledicta in ſuos adulanter iactata: vt quod quærebat, cum Stephano Columna, datis obſidibus, abire permiſſo liberaretur. Arces verò Vrbis, quas Imperator petiuit, ædes erant in theatris, thermis, & vetuſti operis ædificijs, in arcis formam, quod etiam nunc facilè intelligitur, communitæ: quibus tunc Germanorum præſidia ſunt impoſita. Vſus eſt etiam alia tunc maiore Imperator imprudentia: qui præter tentos, de quibus eſt dictum, ciues, tributa popoſcit à populo, ſolito ſemper antea, vel vicatìm, vel diſperſas in multitudinem pecunias, ab alijs qui coronabantur, accipere. Commota eſt itaque in tumultum ciuitas, & omnis vtriuſque factionis populus ad Vrſinos confluxit: primúmque in deturbatos occupatis arcibus, pòſt in alios Vrbem perambulantes Germanos, impetus cum cæde & ſanguinis effuſione eſt factus. Eo exaudito

tumultu, datos à Piſanis ſagittarios, à nauibus vocari iuſſit, quibus paulò priùs fuerant adducti: in quos à naualibus, quæ ſub Auentino ſunt, vt Lateranum accelerarent, mouentes, Iohannes Roberti regis frater, turmas nauales impetum facere iuſſit: qui eodem die Neapoli venientes, in eadem naualia, attractis triremibus ſe receperunt: Iohannésque, oppreſſis dolo Piſanis, turmas ſuas omnes eò vectas nauigio, & equitatum, ob id in propinquo Vrbi loco paratum, in Vrbem Henrico rebellem duxit. Augebatur interìm commeatuum inopia. Imperator, & pecuniarum carentia, in odium Romani populi erat inductus. Quarè cardinalibus facilè aſſenſus, coronam, cuius in baſilica apoſtoli Petri de more accipiendæ ſpes omninò ſublata erat, in Laterano accepit, Tyburq; migrauit. Eo cum copijs Vrbe profecto, cardinales Iohannem quoquè Roberti regis fratrem, cum ſuis copijs, quæ multiplicari cœperant, Vrbem purgare iuſſerunt: Páxque & quies vrbi Romæ reddita, tertiodecimo die, poſtquàm Henrici imprudentia tumultuari cœptum erat.

CAPVT V.

HActenùs proſpera ſatìs omnia fuêre Henrico, nunc Imperatori. Nam priuſquàm in Italiam veniret, initio regni ſui Bohemia rege caruit, morte ſceptro vacuato. Moriens autem rex filiam ſuperſtitem reliquit: eam futuram cum regno pro dote coniugem ambiebat nepos Alberti Romanorum regis: inq; eam ſpem, regnum cum non contemnendo ingreditur exercitu. Sed Henricus tum Romanorum rex, euocata Spiram puella, Iohanni filio ſuo, de voluntate magnæ partis procerum, coniugem dedit: eundemq; filium parato quē tenebat exercitu perduxit cū coniuge in regnū,

eiecto

eiecto per arma Alberti regis nepote: Vndè Iohannes filium ſuſtulit Wentzlaum: qui cùm auo Henrico longè poſteà in Imperio ſuccederet, dictus eſt Karolus IIII. Sed hæc poſteà. Hoc autem tempore, Albertus Saxoniæ dux, princeps pacificus, & qui ſingulari zelo inſectaretur latrones inſidiantes publicis itineribus, mortem obijt, viuax nimirùm ſenex, & qui ſupra centū annos, ſi numeres, victitâſſe inuenitur. Ilicò autem erexêre caput, quos ille preſſos tenuit: arcémque Linow, dudùm armis Lubicenſium deiectam, memorati ducis accedente fauore, prædones inſtaurant: Priſtini quæſtûs negocium repetunt: Publica iterùm itinera tenent infeſta: merces cum mercatoribus inuadunt, nudant, cædunt, & nisì ceſſerint, etiam occidunt. Succeßit illi in ditione Rodulphus filiorum ſuorum nepos: tum tamen ætate, vt princeps eſſet elector. Nā Albertus diù viuendo, filijs & nepotibus & pronepotibus ante ſe defunctis, Rodulphum in quinta generatione nepotem habuit electiuæ dignitatis primum ſucceſſorem: Intercurrerant multi principes, Iohannes, Erici, Ottones, Alberti: qui ditionem patriam diuiſerant: quorum ſucceßiones quodam in loco vberiùs inſtructi explicabimus: nunc hoc dixiſſe contenti, quòd Albertus ille grandæuus filios genuit Rodulphum atque Ottonem, ante patrem defunctos. Otto filios non reliquit: Sed Rodulphus Iohannem, qui etiam auum moriens reliquit, & Iohannem filium: qui & ipſe ſuperſtitem fecit proauum, relinquens filios Iohannem, & Albertum: quorum vterque reliquit prolem maſculam. Sed mortui ſunt & illi, auo ſuperſtite Alberto. Nam per omnium horum tempora, ſuſtinuit ille ſolus dignitatem electuræ, quam reliquit Rodulpho huius Alberti filio. Sic monſtrant annales, ſi non aber-

rant: Peruenit autem diù viuendo in decrepitam ſenectam. Iſte tamen Albertus tertius Rodulphi pater, hæc tempora, quæ in manibus ſunt, tetigit, aut vicina. Rodulphus reliquit Rodulphum filiũ electorẽ: & ille Wentzlaum, de quibus poſteà. Iohannes quoquè tertius reliquit Ericum filium, & ille Ericum cum Alberto. Multæ ſunt laudes quoquè huius Alberti, quòd odio latronum multa fecerit, perpeſſusq́; ſit. Quo ſine prole maſcula moriente, Ericus frater, iam ſacris præditus ordinibus, apoſtolica fretus diſpenſatione, vxorẽ duxit, paternam ditionem gubernauit, & filium reliquit Ericum III. patrem Bernhardi, Erici, Alberti, Magni: quorum Bernhardus noſtram tetigit ætatem, pater Iohannis, nunc ſuperextantis: Cuius filius Magnus hodiè ducatum inferioris Saxoniæ adminiſtrat. Electiua dignitas permãſit in linea Rodulphi, cuius ſucceſsio fuit in principatu ſuperioris Saxoniæ, in terra de Wittenburgo: Sed ea deficiente, iuſto ordine rediſſet ad proximos agnatos, inferioris huius Saxoniæ duces: qui detruſi ſunt, fauore & gratia marchionum Miſnenſium: quod ſuo loco non tacebitur. Sed in viam, digreſsi, redeamus.

CAPVT VI.

Henrici Imperatoris res, non ſine cauſa Saxonicis miſcemus, quòd in viciniam horum temporum ſemper Saxonicum genus imperauerit: quorum per Imperium res commemorantes, nunc fini propinquantes, relinquere, qui reſidui ſunt, ſine culpa nõ poſſumus. Igitur agentem Tybure Henricum, nuncij adiêrunt Friderici Aragonis, Siciliæ regis: cum quibus promiſſa apud Genuam fœdera tam cupidè conſtituerat, vt affinitatem quoquè regi Siculo honeſtiſsimã vltrò obtulerit: actũq́; inprimìs, vt bellum Fridericus ſubitò vicinis Siciliæ Calabris

labris inferens, claſſem educeret, quam poſsit maximam, Piſanæ & Genuenſi coniungendam: quas Imperator ad ſe potẽtiſsimas nauigare curaret: ipſe paulò pòſt Tybure profectus per Sabinos, Vmbrósque, Peruſiã, & indè Aretium, amiciſsimam tunc ſibi vrbem delatus, vallis Arni ſuperioris oppida & caſtella, nemine omninò reſiſtere auſo, vi cepit: Confluxerant enim ad eum omnes Gibellini, & Albæ partes Florentini, ac cæteri Hetruriæ exules: quibus deducentibus edocentibúsque, bellum illud Imperator gerebat. Ductum eſt indè ad vrbem Florentiam, & caſtra ad montoſam illius partem, nondùm muro cinctam, firmata ſunt. Erat tamen foſſa, & vallo, firmiſsimis plancis, pluteis, materiáque, ſpiſſo vrbs tã communita, vt facilè à multitudine quæ inerat defenſaretur. Nam Lucenſes, Miniatenſesq; & Senenſes immiſêre ſuppetias & auxilia. Bononienſibus autem & Ferrarienſibus, regis Roberti venerat equitatus. Quarè Imperator oppugnatione abſtinens, quam cerneret inefficacem futuram, incubatione potiri & obſidione conſtituit: hinc ſede ſibi ad S. Saluij monaſterium, tertio ab vrbe ſtadio in prætorium ſumpta, vicina oppida nullo grauauit onere, quàm vt commeatus in caſtra ferrẽt. Ad menſem indè vnũ & dimidium, hyemis aduentu, rerum penuria in caſtris laborari cœptũ: & cùm hominum ſuſtentationi neceſſaria, ingenio & induſtria importãdi, ſpes aliqua oſtẽderetur, nullus alendi iumẽta & equos, in illa ſterilitate ſoli, modus apparebat: motis ergò per Nouembrẽ caſtris, Imperator ad Donatianũ oppidũ, via Senenſi, octauo à Florentia milliario cõſedit: & præfecti ex Gibellinis extorribus Florẽtinis duo, vnus ad Scarpariã, alter apud Inciſã, attributis Germanorũ cohortibus, relicti, capta de Florẽtinis ſeruauêre, & ſimul vrbẽ incurſio-

nibus

nibus infeſtare curârunt. Moratus apud Donatianum menſes duos Imperator, poſtquàm ſementis faciendæ ſpem omninò præterîſſe, & agrum penitùs vaſtatum vidit, excedens dixiſſe fertur: Florentinos, vel ſociorum vrbi incluſorum auxilio, ſatìs ſufficere indigentiæ & famis ità cumulandæ, vt ante æſtatis initium, ſe, qui in deditionem recipiat, pariter vocare & orare cogantur. Sed illi alijs armis pugnare ſtatuerunt.

CAPVT VII.

PRofectus Donatiano Imperator, primis ad Bonicium caſtris peruenit: vbì oppidum reſtituit, quod dudùm antè Karolus rex exciderat: dúmque hyberna ibì ducit, Senenſes, & proximiores ſibi Miniatenſes, Collenſesq́ꝫ, vaſtatione agrorum, & illatis quandoquè in erumpentes cladibus, agitauit. Intellexerant intereà Florentini abeſſe non poſſe, quin vel fame coacti inimico Imperatori futura æſtate dederentur; quarè petitum ſæpenumerò auxilio Robertum regem, cùm, vt amicis ſubueniret, peruincere nō potuiſſent, deditum vrbis dominium, vrbem vt conſeruaret, impulerunt: nihil in ſubiectitios conditionibus acto expreſsiùs, quàm nè exules quouis tempore, quacunque cauſa & ratione reducere: nec tamen alia tunc præſidia rex immiſit Robertus, quàm quæ à Bononia, vt oſtendimus, & Ferraria aduenerant: nouo enim bello ipſe agitari cœperat: quod Fridericus rex Siciliæ tranſmiſſo cum copijs freto, & capto Regio tunc intulerat, agentique ad Boniciū Imperatori de Friderici in Calabros aduentu, & Piſanorum, Genuenſiumq́ꝫ parata, vt iuſſerat, claſſe, fuit nunciatum. Quarè, vt cum Roberto, in Neapolitanum regem à Romano pontifice inſtituto, iure ageret, Piſas ſe contulit: Quam vrbem præclaram, & vt dicebat, liberam,

ram, Robertum regem, obiectis ſe purgaturum, edicto adire ter repetito admonuit. Intereà tamen Lucenſes, Miniatenſesq́; tãtis affecit cladibus, vt Lucenſes, amiſſis agri oppidis, apparuerit eo anno ſimul cum Florentinis in deditionem fuiſſe venturos. Acta igitur in hunc modum maxima æſtatis parte, Imperator per Senenſem agrum, vbiquè vaſtatum, contulit ſe Aretium: Qua in vrbe, cùm magnis honoribus eſſet acceptus, Robertum regem priuatum regno pronunciauit: & hinc claſſem in illum iuſſit nauigare: indè in Senenſes ipſe profectus eſt: confiſus, dum eam obſideret ciuitatẽ, Florentia per deditionem, Lucaq́; potiri. Cùm eſſet ventum ad montem apertum, Senarum vrbi ad tertium, vel circa, lapidem proximum, & Florentina clade nobilitatum, Imperator incidit in ægritudinem, ex qua vt conualeſceret, medicorum conſilo balnea adijt Maceratenſia: Quo in loco certior eſt factus, Clementem Romanum pontificem cenſuiſſe, & literis declarâſſe, regno priuare Robertum non potuiſſe: qui ad loca non tuta fuerit euocatus. Cùm autem Imperator ea balneorum lotione minùs recreari & conualeſcere videretur, medicis item conſulentibus, purioris aëris loca petere voluit, Itúmque eſt Bonconuentum: quod oppidum duodecimo à Senis milliario diſtans, dum obſidione incipit premere, diem obijt. Signa veneni in cadauere apparuiſſe, multi ſcribunt. Ptolemaus verò Lucenſis affirmat veneno eum perijſſe, à Prædicatorũ ordinis fratre, in euchariſtia dato: aliusq́; addit, id Florentinorum procuratione factum: Ipſi fratres multa in purgationem ſui fratris congeſſerunt. Hic fuit exitus Imperatoris ſatis aliâs fortunati, & qui per Italiam videbatur, ſi longior vita fuiſſet, Imperij iura potuiſſe reſtituere: Sed arma Florentinorum occultò præualuerunt.

CAPVT

CAPVT VIII.

IGitur comperta Henrici Imperatoris in Italia morte, Germaniæ principes electores, in duos æquè Imperio regnoq́ dignos principes vota contulerunt, Ludouicum Bauariæ, ac Fridericum Auſtriæ duces: Qui copijs derepentè contractis, prælio concurrerunt: in quo cædes vtrinquè, ſed in Auſtralibus maior fuit: Fridericusq́ ſuperatus & captus, in carcerem ibat victoris. Ludouicus verò ea elatus victoria, pro rege ilicò ſe geſsit, multa diſponens, concedénsque, quæ confirmatum, coronatúmque, decuit Romani pōtificis conſilio, iudicioq́ ſubijcere. Erat autem annus poſt mille trecentos decimuſſextus, cùm ad Iohannem XXII. pontificem in Gallias mitteret Ludouicus oratores, electionem nunciantes, poſcentesq́ Romani pontificis aſſenſum: quem ille protinùs negauit, quòd Ludouicus ſupra impietatem, quam in ſecum electum, & eodem iure nitentem, cōmiſerit, multa peregerit, quæ nullus regum, niſì Imperatoriæ dignitate ornatus, conſueuiſſet. Aluit tamen idē Ludouicus Vicecomitū Mediolani tyrannidem, vt tum primùm auſi ſint palàm mores in plebem tyrannicos oſtendere. De electione autem huius regis, mira quidam recordantur annales, quæ operæprecium erat poſteris ad memoriam commendare. Electores principes ſeculi indignum rati, quòd ab eccleſiaſticis ſolis ea poteſtas expectaretur, nō expectatis tribus archiepiſcopis electoribus, Ludouicum elegerunt: Archiepiſcopi autē contemptum ſuî reputantes, nullam eſſe electionem proteſtati ſunt, de Ludouico ſine ſe peractam. Nam & Rodulphus dux Saxoniæ, qui elegiſſe diceretur, non ad eam pertineret, ſed dux inferioris Saxoniæ Ericus foret aduocandus. Præterea Waldemarum marchionem, non præſentem,

ſed per nuncium dediſſe vocem, non in eum, quem ipſe voluerit, Fridericum, ſed in eum, quem falsò nuncius de ſuo ſenſu nominauerit Ludouicum. Ferũt enim ſubmiſſum à marchione militem, qui cùm videret principes in Ludouicum propenſiores, ſuamq́ vocem, quam ex mandato marchionis pro Friderico daret, futuram inanem, ſtudebat & principi ſuo, & proprijs cõmodis, quòd Ludouicus marchioni propior, & commoda plura amicus, & incommoda poſſet inferre maiora inimicus, marchioni: cùm & ipſe nonnihil exindè cõmodi ſperaret, ſi ſuo poſſet obſequio, vacillantem principum ſententiã, marchionis ſui voce deducere in optatum. Hæc tum obiecêre archiepiſcopi primæ de Ludouico electioni, ipſiq́ Fridericum delegerunt. Ferunt marchionem vehementer exaſperatum in militem nuncium ſuũ, quòd non de domini ſui mente, ſed propria voluntate electionẽ perplexiorem reddidiſſet: redeuntemq́ diù carcere maceràſſe, & demùm extinxiſſe fame, cùm pomum in eius ſemper adſpectum iuſsiſſet appendi, ſed quod tangere non poſſet: ſeratoq́ carcere ſub vltimo vetuiſſe ſupplicio, nè vllũ cibi genus vincto immitteretur: vt doceat ille pœnæ ſuæ exemplo, diſcantq́ minores, mandati fines nulla in re præterire. Interim verò Ludouicus ſatis omnia pro rege gerebat, & ſi nullum ſummi pontificis conſenſum, nullam ab archiepiſcopo Colonienſi, qui primam Aquiſgrani in ſua prouincia coronam dare ſolet, pro ſuo iure ſuſcepiſſet conſecrationem aut benedictionem.]

CAPVT IX.

Annus erat poſt natũ mundo Chriſtum viceſimus poſt mille trecentos, cùm Holſatiã gubernaret, indè Iohannes III. cognomento Largus, in Vvagria, hic verò Gerhardus Magnus cum fratre Iohanne. Erat alius

quoquè

quoque tum Iohannes Gerhardi filius, qui in Stormariarerum potiebatur: Hi magnis rebus in Holſatia Daniáque geſtis, ſua tempora reddiderunt inſignia: Aliquandò quidem adunatis viribus, commune bellum fratrueles gerebant: nonnunquàm diuiſis armis Iohannes cũ rege ſenſerat, fratre ſuo vterino. Sed iſta narrantes ſeponamus, cuique tempori ſua geſta tribuentes. Prima Iohannis expeditio fuit in Daniam: Nam moriens Ericus rex, mandauit proceribus, nè fratrem Chriſtophorum regno ſuis demeritis exactum, regem vllo modo paterentur: fortè ad filios proprios ſucceſſionem deriuabat. Sed erant inter proceres, qui Chriſtophoro ſtuderent. Illi adiuti armis Iohannis Holſatiæ comitis, Chriſtophorum in regnum prouexerunt. Idem Iohannes vicina pacari percupiens, cùm ſciret patribus ſuis multa fuiſſe ab Lubicenſibus incommoda, de oſtio Trauenæ: euocatis eiſdem Lubicenſibus in villam Zuzel, trãſegit cum illis, vt accepta ab eis pecunia, permitteret portum immunem, villámque Trauemunde pateretur eiſdem aſſcribi, cum iure vadi ſuo in loco: ſineretq; Trauenæ liberum fluxum, ità vt ius haberent demoliendi, ſi quis in poſterum arcem, aut præſidio ripam fluminis occupare tentaret: In quam rem accepit quatuor millia monetæ Lubicenſis marcharum. Erat iſte comitate & humanitate plurimùm conſpicuus, vt cognomen Largi reportaret. Nam vni ciuium, non pro magno in ſe merito, donauit gurguſtium piſcium: in quo multi per vniuerſum annum eſoces capiuntur. Gerhardus autem, quem Magnum dixêre, accepta coniuge filia Iohannis ducis Saxoniæ, primordia militiæ eidem ſocero ſuo impendit efficaciter. Nam cùm quereretur idem Iohannes, quòd frater Ericus iniqua in ſe partitione patriam ditionem diuiſerit,

uiſerit, erecta arce ad terminos Saxoniæ, compulit Ericum, vt Alberto Iohannis filio, ſororio ſuo, aliquot relinqueret prædia, villas, & agrorum iura, in ſortem ſuam. Iohannes breui conceſſit in fata, prouenitq́ Alberto ſororio Gerhardi principatus. Sed vigebat adhuc in corde Iohannis Wagriæ comitis mors Adolphi, fratris ſui conſanguinei, quam Gerhardo imputabat: Vndè factũ eſt, vt idem Iohannes, quadam exuſcitata controuerſia, euocaret Adolphum comitem vltra Albim in comitatu de Scowenborg agentem, vt vindictã ſumeret de Gerhardo, & Iohanne fratre eius. Venit Adolphus expedito ſuorum agmine, vlturus fratruelis Adolphi necem. Gerhardus non ignarus tranſitûs eius, cauit inprimìs, nè agmina ſua iungeret armis Iohannis: Quo factum eſt, vt quam potuit expedita militari manu, euocauit de Wilſtria, deq́ paluſtribus eius ruſticam multitudinem, expectans venientem Adolphum in Bramſtede. Et cùm propinquare cerneret expedito ſuorũ ordine Adolphum, occurrit illi in apertis ad eum vicum campis: collatiſq́ armis, diù ſteterunt pertinaciter obnixi. Sed inclinauit fortuna Gerhardo, vt cæſis captiſq́ plurimis, fugaret Adolphum. Ille ſub pontem elabitur, abſconſus vt ſperabat: ſed indè extrahitur. Centum & viginti illo capti prælio feruntur, qui omnes ſe ſuo luerent ære. Hæc prima Gerhardi in Holſatia victoria, in die Decollationis Baptiſtæ, anno decimoſeptimo poſt mille trecentos. Thietmarſi illa tempeſtate ſtuduêre Iohanni, cui ſuppetias in Gerhardum, & Iohannem fratrem eius, ferebant. Illi agmine facto, de ſua terra obuias parochias, Scheneuelde, Nortorpe, Nienmunſter, igne & ferro fœdauerunt: & Kilonem vſq́ peruenerunt. Iam ſuperato equeſtri agmine, vſui non videbantur pedeſtres copiæ: One-

roſi autem facti ciuibus, per ingenium oppido dimiſſo, iubentur ire ad prædam, per aliam regionem reuerſuri in patriam. Tranſiêrunt per diſtrictum Bornehouede: in qua villa cùm reperiſſent ex illis nonnulli recèns excoctum in dolio liquorem, (ceruiſiam vocant) illi pro balneo per inſolentiam ſunt abuſi: & tranſito riuo Bunſing, in merica pernoctârunt. Sciens Gerhardus, primo diluculo iuſsit omnes ſuos ramum præ ſe ferre virentem, nè accedere viderentur: immò, vt tardiùs conſpicerentur, latitantes in ſpecie nemoris, vt imparatos occuparent: proceſsit ſtratagema, & nihil opinantibus Thietmarſis ſuperuenêre Holſati: & cæſis ad quingentos, alios in riuum mergi coegerunt. Ea victoria parta eſt Gerhardo, die Alexij, anno prænotato. Nec longũ tempus in medio, cùm necdùm exaturatus vltione in Thietmarſos Gerhardus, arma vndecunquè contraxit: de diœceſi Bremenſi, déque Magnopoli: cuius princeps ipſe aderat Henricus, de Swunſtorp, déque Gutzkow comites. Inerant arma Iohannis ducis Saxoniæ ſoceri Gerhardi, & comes ipſe de Rupin: multi quoquè nobiles inſignes numero quatuordecim: Gerhardus ipſe cum fratre Iohanne in his erat: in vigilia Natiuitatis Mariæ Thietmarſiam ſunt ingreſsi, per viam Suderhamme, perq́; vadum Hemmingſtede: totusq́; peruenit exercitus in paludem Norderſtrand, ad cor Thietmarſiæ: ibì primùm adunati Thietmarſi, aciem oppoſuêre venientibus, bis hoſtibus ceſsêre, primo prælio: cæſiq́; ſunt ex illis mille ſeptingenti viri: fugientes eccleſiam in Oldenworden apprahenderunt, eamq; in morem caſtelli, vt poterant, cõmuniêrunt: Et cùm ignem inijcere pararent hoſtes, Thietmarſi deditionem obtulerunt: ſubditos ſe Gerhardo fore in reliquum pollicẽtur. Ille verſutiã gentis veritus, nec

fidem

ſidem habens verbis, iuſsit propiùs ignem admoueri: Vbi iam ſtillante plumbeo tecto periculũ ſenſerant, extrema experturi, turmatìm proruũt, (eſt vbi dat vires nimius timor) obſidentes inuadunt. Aderãt etiã aliundè Thietmarſi de latibulis prodeuntes, & iam animũ reſumẽtes impugnauêre hoſtes: interceptosq́ʒ, ad internecionẽ deleuerunt. Solus Gerhardus comes, & Henricus de Magnopoli princeps, qui ad ſigna pro more militiæ agmen tenuerunt, ſuperſtites fuêre cum ſuis: omnis reliqua nobilitas, cum copijs tantis, ad numerum duorum millium intercidit. Gerhardus & Henricus Magnopolenſis, cum ſuo agmine repedârunt triſtes. Annus erat viceſimus, &, vt alij addunt, ſecundus, poſt mille trecentos, cùm ea Holſatorum in Thietmarſia fieret ruina.

CAPVT X.

OBiërat per ea tẽpora Ericus Sleſwici dux, relicto filio Waldemaro, matre nato Gerhardi germana: Qua de re Chriſtophorus rex, quod multi ante eum reges tentauêre, ducatũ adunare quærẽs coronæ, ſpecie adminiſtrationis pro paruulo, arces ducatûs cœpit poſsidere: & cæteris quidẽ iam in manu regis collocatis, ſola Gottorp arx munitiſsima reſtabat. Gerhardus comes pro nepote arma ſumens, eam tueri aggreditur: Obſedit rex magna ſuorũ manu arcem memoratã. In equino monte (Heſterberg vocãt) caſtra locauit. Gerhardus vndecũqʒ cõtracta auxilia duxit in regẽ, obſidionẽ ſatagẽs ſoluere. Solebat ille, pugnaturus, imaginẽ ſacratiſsimæ virginis collo appẽſam, circũferre in omnia pericula. Quod nè cui nouũ videatur, tradũt Romani ſcriptores Syllã Dictatorẽ geſtâſſe ſemper in p̃lio ſtatunculã Iouis, aut Apollinis: quã periculoſo p̃lio victor exoſculans, ait: Penè ego tecũ, & tu mecũ concidiſſes Iupiter. Gerhardus igi-

tur hanc imaginem deuotus ſemper Virgini geſtans, ter fertur ceciniſſe: Nos hac die tibi gregatos ſerua virgo. Alteram tum in prælio manum imagini ferunt deciſam: quã nullus denuò poterat aptare artifex: hodieq́ monſtrant virgunculæ in Itzeho, memoratam Virginis ſtatunculam. Exterior tum Holſatorum habitus, quem paludamenti loco præferebant, in omni exercitu candidus erat: quod de longinquo Dani proſpicientes, irriſione militari notârunt, mulieres in ſe ducere per cõtemptum aſſerentes. Tum quidam ex miniſtris Holſatus genere, Danis, vt fit, militãs: Si benè, inquit, noui Holſatos, ſentiemus non eſſe fœminas, quæ properant: video collucere inter candidas veſtes arma fulgentia. Conſerunt acri prælio manus: & vbì cæſis vtrinquè plurimis pertinaciter ſtabant acies in inuicèm, Holſati ſublato clamore perſonant: Fugiũt, fugiunt Dani, ſic formidinem incuſſuri poſtremis, & profecerunt: Nam fictam fugã in veram, concepta formidine, verterũt: Solutaq́ eſt obſidio in die illa. Eam verò arcem dux Waldemarus auunculo Gerhardo ex illa die permiſit in pignus, pro impenſis quas abſumpſit expeditio proxima: ſimul vt indè tueretur ducatũ pro viribus. Cùm autẽ Chriſtophorus rex omnium ſuorum in ſe odia prouocâſſet in regno, ità vt eÿcere illum conarentur, auertiſſetq́ à ſe fratrem vterinum Iohannem Wagriæ comitem, Danorum proceres in regem prouocauêre comites Holſatiæ: qui expeditione inſtituta, primam Fioniæ inſulam apprehenderunt: arcẽ eius Nuborg oppugnantes, breui expugnabant. Rex autem cernens intùs & forìs omnia in ſe ardere conflagrandum, magno ære ſumpto, nauigauit in Germaniam: & Roſtockium applicans, principibus Wandaliæ tunc, vt nunc, parentem, cum principibus Magnopolenſibus egit, vt

vt conducto exercitu in Daniam armis reduceretur. Armauit claſſem, & rediјt in regnum. Sed tanta fuit conſpirantium manus, vt nihil proficeret: iterumq́ue armis eiectus eſt. Tum Daniæ proceres, cõmunicato cum Holſatiæ comitibus conſilio, Waldemarum Sleſwici ducem, puerum duodennem regem creauerũt. Is nouus rex, habito in Fionia regni conuentu, Gerhardum comitem auunculum ſuũ creauit pro ſe ducem Sleſwici: Iohanni comiti permiſit Lalandiam, Falſtriam & Cimbriam, inſulas minores in regno tres. Gerhardus in arce Lalandiæ Werdingborg, militẽ quendam reperit Germanum: quam arcem ſolutis quatuor marcharũ millibus de manu illius recepit, & donèc ſolueret ſummã memoratam, in pignus tradidit arcem Zegeberg: vndè tamen capta breui pòſt tempore eadem arce, per nocturnas inſidias eſt eiectus: Pertinet enim ad diſtrictũ Wagriæ, quã gubernabat paterna ſucceßione Iohãnes comes antedictus.

CAPVT XI.

IIdem comites Iohannes & Gerhardus, vbì vnũ ſenſêre, iunctis armis, regem Daniæ Chriſtophorum, Iohannis, vt diximus, vterinum fratrem, eò perpulerunt, vt Lubicam deſcendens, cum eiſdem per interpoſitos amicos tranſigeret, vtq́ue illi, acceptis octuaginta millibus argenti marchis, regnum illi permitterent incolume, & pro viribus illi aßiſterent in rebelles: reddentes terras cum arcibus, quas tenerent: vtq́ue Waldemarus iunior, quem regem creauêre, volũtate Gerhardi, ex cuius arbitrio adoleſcens totus penderet, in ducatũ rediret. Arbitratus rex, ſi comitum illi accederent, Danorumq́ue decederẽt partibus arma, facilè ſe obuiaturum aduerſantibus. Et quoniam argentum, quod ex formula promptum appenderet, non erat, dedit comitibus pignus pro

eo Syluam Danicam, cum parochÿs octo, nō cōtemnendis, quoàd numeratū ſolueret: Quibus ex ſententia conſtitutis, regem comites reduxêre in arcem Werdingborg: Qui autem ex proceribus contraria ſentiebant, regem in arce circunſedêre. Sed tum fuit ea potentia rex, cùm ſibi comites deuinxiſſet, vt facilè Danis ſuperior eſſet. Iutiæ tamen proceres indignè, quod gerebatur, ferētes, & regi, & duci ſuo, ſimul & comitibus auſi rebellare, arcem Gottorpe iterùm obſidione cinxêre. Aberat per id tēpus Gerhardus comes: Sed Iohānes contractis, quæ poterat, armis, properat obſidionem ſoluere: inuadit obſidentes, & magno prælio victor, nongentos ex his capit, multos proſternit: cæteros vertit in fugam. Chriſtophorus deindè rex vir inquieti animi, iam fratri ſuo Iohanni per fœdera iunctus renouata, pro nihilo duxit Gerhardum aduerſantem ſuſtinere. Igitur magno iterùm exercitu conſcripto in Waldemarum Sleſwici ducem mouēs, arcem Gottorpe, quæ ſola oculos eius offendit, quòd clauis videretur in Holſatiam, conſtituit expugnare: quod vt promptiùs fieret, in grandi vallo (Danicum opus vocant) in conſpectu arcis memoratæ, cohortes, quantis opùs videbatur, conſtituit, vt aditum obſeruarent, nè Holſati tranſgreſſi ſoluerēt obſidionem, quam inſtituerat. Non potuit ignorare tantam Gerhardus molitionem: Ille quoquè emiſſis ad amicos nunciÿs vltra Albim nobiles, in diœceſim Bremēſem, perq́; Weſtphaliam, vſque ad Rhenum, & à domo de Brunckhorſt, quam materna ſtirpe tangebat, arma contraxit auxiliaria. Conuenêre omnes in Reindesborg, & priuſquàm educerentur, interpoſita mora, ſumptus non mediocres in oppido fecêre aduenæ: iam educēdi erant, nec tamen ciues egredi ſinebant, niſi ære perſoluto. Comes rerum ignarus,

ignarus, aut quòd ſideret illos ſequuturos, facilè ciuibus quietatis, egreditur cum ſuis. Aduenæ vt iura & fidem hoſpitÿ non violarent, cum Burchardo de Itzehude milite, qui comitis nomine forenſes introduxit: cùm Gerhardus, quod pro ipſis promptum ſolueret, non haberet, in oppido remansêre. Burchardus is erat, cui ſigna in acie præcipua erant commendanda. Quid faceret comes? Hoſtes perurgebant: ſine diſpendio famæ cedere non poterat. Equites erant cum comite quadringenti, aduersùs duplo maiorem numerum: Sed initum certamen magnis animis: Satis videbatur tantam hoſtium manum ſuſtinere, nec vinci: Vberius aliquid fortuna comiti cõtulit: Etiam vicêre pauci multos: & peracta multorum ſtrage, rex fugam inÿt. Et quia in Sleſwicum declinare non poterat, quòd hoſtes media tenerent, Kilonem versùs iter inſtituit ad Iohannem: qui tum agmina ſua præparata tenebat in Todeſlo, ibì oppoſiturus ſe his, quos venire Gerhardo ab ea parte cognouiſſet: nec proſpexit tam celerem inclinationẽ fortunæ. Interìm Burchardus capitaneus præfatus, audiens eſſe congreſſos, ſed exitum neſciens, permittentibus ciuibus, cum aliquantis egreſſus eſt, vt quid factum ſit auſcultaret: Peruenit in locũ Seſtede: & iam noctù equites accelerare audit: Vbì propiùs venit, Danos intelligit: & hoſtiliter incurrens, facilè paucos exterruit: Omnes ilicò capit, in quibus rex erat Chriſtophorus: Et nulla interpoſita mora, cũ captiuis Gottorp contendit: perueniensq́ꝫ, portas pulſat importunus. Prior comes de ſtratu ſuo, quanuìs vulneratus, exurgit: nec enim curæ, nec vulnera, quietẽ permittunt, magni aliquid in nũcio nocturno, vt erat, interpretatus. Quid eſt inqt? quis pulſat fores? Agnoſcens miles vocẽ comitis, proclamat: Eccè

 domi-

domine, grauiter vulneratus, & inſupèr captus ſum, quid ſpei præfers? Cui comes: Serua breuem patientiam, (agnouit enim & ille vocem loquentis militis) multos Dei miſeratione teneo captiuos: celeriter redimeris. Et ille ſecum, Magno, inquit, tuo commodo molliter reſpondiſti. Tum elatiore voce miles: Maioris & felicioris rei tibi nuncius aduenio: Eccè affero captum regem Danorum: Surge, laxētur porta, vt aſſeruetur. Nihil moratus comes, iubet aperiri. Regem captiuū pro fortuna ſalutat: iubet curátque cuſtodiri diligentiùs. Non ſum ignarus apud alios referri, regē non captum, ſed bello profugum, veniſſe Kilonem: Sed tamen hic erat rerum exitus, vt Iohannes comes, regis frater vterinus, interpoſita opera, captiuos omnes, data in poſſeßionem Gerhardo Fionia, & aliquot arcibus, captiuitate laxauit. Dani interìm, iniquò ferentes animo, tantam in ſe Holſatorum inſolentiam, quotquot repererunt in oppido Lunden, facto impetu, omnes peremerunt: Arcem Helſingborg, quam Gerhardus tenebat, obſidentes capiunt, & deindè alias, quotquot ille de manu regis tenuit, pulſis cuſtodibus, recipiunt. Sed cùm per propinqua tempora rex Chriſtophorus excederet rebus humanis, relictis filijs Ottone & Waldemaro: Ottoni natù maiori cùm Gerhardus comes in Iutia ad vicina Wiburgi collata manu congrederetur, comesq́; Holſatorum, proſperante fortuna, ſuperior eſſet, multis in medio cæſis, Ottonem regis filium capit: captumq́; ſecum duxit in Holſatiam, & eum in Zegeberge arce munitiſſima, per viros fidißimos cuſtodiri iußit.

CAPVT XII.

N*ihil propitia fortuna perpetuum, immò nec diuturnum: Inuidiſſe fortis viri proſperis ſucceßibus*

bus

bus fata crediderit. Gerhardus cùm recuperandæ in Dania, præſertim ditionis ſuæ gratia, exercitum haberet ex longinquis conductum, (Gunshower tum dixêre, quòd breui admodùm habitu ad omnem rem expediti viderentur) eum ducens per Iutiam, victor vbiquè & vndiquè redibat: nec erat, qui aciẽ auderet obijcere: Omnia iam aduſq; Randersbuſen ſubdita tenebat. Erat miles his in locis, vir potens & locuples, iam tamen cum cæteris in ditionem concedens comitis vbiquè victoris: Negels Iepſen Dani, noſtri Nicolaum Iacobi, dixêre. Is cùm iram & indignationem in comitem iam dominum ſuum collegiſſet, ſiue fortunæ viri inuidens, ſiue patriæ libertati ſtudens, noctù cum ſatellitibus oppidum ingreſſus, comitem in ſtrato ſuo quieſcentem opprimit, & euadit: Mœror & luctus, cùm dieſceret, in exercitu inconſolabilis: attamen filij, quos tres reliquerat, Henricus, Nicolaus, Iohannes, vt viros decebat, luctum in vltione conſtituerunt: peractiſq; ſolennibus funeris, in Itzebo tumulandum misêre. Hoc verò monaſterium Gerhardus, Adolphi religioſi filius, antè ſitum inter Albim & Storam in paluſtribus Wilſtriæ in villa Vlete, in eum tranſtulit locum, in quo prioribus annis inexpugnabile erat Holſatorum præſidium. Quo in loco primus ille Gerhardus ſepulturam accepit: & poſt eum filius eius Henricus, & nepos iſte Gerhardus Magnus: Nicolaus quoq; filius eius ibì vitam finiens, ad patrem tumulatur: & Henricus frater, cognomento Ferreus. Gerhardus dux primus ex hoc genere Sleſwici, & Albertus Henricuſq; eius fratres, inſupèr Henricus, Gerhardus, Adolphus duces, Gerhardi ducis filij, hoc loco tumulati, expectant nouiſſimam tubam. Hartwicus de Reuentlow, qui manus iniecit comiti Adolpho in Zegeberg, limina petijt apoſtolo-

rum, pœnitentiam accipiens, omnia ſua in manus pauperum tradere iuſſus. Fertur refectorium ſubtùs, & dormitorium deſupèr extruxiſſe: Adiecitq́ Nicolaus comes multa huic loco donaria. In Reinuelde autem monaſterio Ciſtertienſium conditi ſunt, tres illi de Wagria, Iohannes, cum fratribus & filijs: Caterùm in Hamburgo in maiori eccleſia duo nouiſsimi Adolphi, cum aliquot fratribus. Ille autem primus Adolphus, qui dono primus accepit terram à duce tum Saxoniæ Ludero, quia eius temporibus in omni ea terra nulla erat ſolennis, præter Hamburgenſem, eccleſia, nullum adhuc vſquàm monaſterium, in Hamburgo creditur terræ commendatus. Nam filius eius ſecundus Adolphus, relatus eſt à Demyn in Mindam, vt ſuo loco diximus: Tertius verò defunctus in dominio ſuo Scowenborg: Quartus in ordine Minorum ſepulturam promeruit, inter fratres ſuos in Kilone, à ſe fundato monaſterio. Libuit ſepulcra ſcrutari nobilium virorum ad perpetuam memoriam.

CAPVT XIII.

Henricus & Nicolaus comites, cæſi Gerhardi filij, in vltionem patris iuſto exarsêre dolore. Nam Henricus accepta parte copiarum nauigauit in Selandiam: Nicolaus perſequitur reliqua belli in Iutia. Sed cùm compertũ haberent, parricidam illũ in Scaldingborg cum magna manu conſidere, in eam arcẽ primùm ducentes, feruentiſsimè oppugnauerunt: & quoniam nihil inuium fortibus, etiam expugnauerunt: Duo millia inibì Danorum cæſa feruntur: Extractus de medio inſignis parricida, non vulgari mortis genere dignus mori, quadripartitus, totidem rotis, domini ſui, & cui ſacramentis erat obnoxius, proditor & mactator, imponitur, coruos paſturus: Si Holſatorũ primores eius facti con-

ſcij fuêre, in obſcuro manſit: Sed tamen compertũ erat, magnam illuſtris viri fortunam inuidia non caruiſſe. Ingentem eius ſpiritum multi admirati, ſæpè rogârunt: Vndè tam multis diù cumulata ſolueret ſtipendia? Reſpondit: Victores ſe in Thietmarſiam miſſurum: vbì ſi res ex ſententia procederet, prædis locupletati, indè ſibi ſtipendia deſumerent: Sin caderentur, nihil eſſe opùs ſtipendijs. Sed tamen is erat exitus multorum, vt vacui redirent & inanes, nihil præter arma portantes. Henricus autem in Selandia proſperatus, oppida, quæ facile fuit, vtpotè immunita, occupare, arces etiam aliquot obtinuit: & iuxta ritum terræ impoſitis capitaneis, cæteri rure degunt, affuturi vbì opùs eſt: Cùm interim exorta ruri inter Danos & Holſatos (vt facilè fit inter militantes) contentione ex cauſis leuiſſimis, quidam ex primoribus Danorum multis charus opprimitur ab Holſatis: Ea re breuì per longinquum diuulgata, conclamatur ad arma: Execratur omne nomen Holſatorum, & cæſi ſunt, tumultu multitudinis exorto, trecenti vna nocte viri: Quæ res exterruit multos, ità, vt Henricus quoq; comes, impoſitis opportuno loco præſidijs, ipſe abiret. Erat autem annus poſt mille trecentos quadrageſimusſecundus.

CAPVT XIIII.

L*Vdouicus interìm Bauarus Romanum adminiſtrabat regnum, nec vllis potuit conditionibus placari, vt æmulum à ſe captum Fridericum, ducem Auſtriæ, captiuitate ſineret laxari. Nulla eum magnitudo promiſſi æris permouit: nulla profuit amicorum interuentio: omnia fruſtrà pertentata euanuêre. Vbì iam multis fruſtrà conantibus nihil potuit effici, ipſi inter ſe principes ſoli conuenêre, vt Fridericus interpoſito iura-*

iuramento de nunquàm reſiliendo, omne ius ſibi competens permitteret Ludouico, liberè cedens & renuncians. Literis interuenientibus, omnia roborantur: Non mirum, quòd his vſus ſit Fridericus conditionibus ad ſuî laxationem: ſed mirum, quòd his ad ſuî ſecuritatem credidit Ludouicus. Duxit intereà coniugem idem Ludouicus rex filiam comitis Hollandiæ, nuptijs Coloniæ celebratis. Interìm Papa excitato rege Neapolitano Roberto, exercitum misère in Mediolanum Imperio detrahendum: Sed egreßi ciues malè mulctauêre venientes, vt nemo ſe gauderet aduentâſſe. Interìm pontifex Iohannes, ſolennibus inſtitutis proceßibus, Ludouicum regno pellere anniſus eſt: Ludouicus ad appellationem conuolauit: quam inſigniter conceptam vbiq; fecit publicari. Nos, inquit, Ludouicus Romanorum rex proponimus aduersùs Iohannem, qui ſe dicit eſſe Papam, quòd Chriſti teſtamentum de pace malè exequitur, publicam Chriſtianitatis pacem perturbans: nec reminiſcitur à ſancto Conſtantino id, quicquid nunc habet honoris, latitanti Sylueſtro permiſſum: malè gratus Romano Imperio, vndè deſumpſit omnem, quo nunc abutitur, ſplendorem: Et reliqua in hunc modum plurima, quæ proſequi, & longum eſſet: nec omninò, poſteritatis oculis ſubijcere, prouidum, vndè ſcandala puſillorum orirentur. Iohannes intereà comes Holſatiæ in Wagria luctantem cum Danis Gerhardum cum filijs, deſerendum putauit, & terræ ſuæ componendæ induſtrius inſtabat. Conſiderauit ab arce Linow in primordijs inferioris Saxoniæ ſita, quæ ſemèl ac iterùm euerſa inſtauratur, multa prouenire latrocinia, per publica itinera mercatoribus intra præclaras vrbes Lubicam, Hamburgum ac Luneburgum, indignè, vt debuit, perferens, arcem firmauit

mauit in loco Trittowe, non longè à Bilena fluuio defluente, limitemq́ faciente vtriq́ ditioni, Saxoniæ ac Holſatiæ. Locus, in quo fundatur, iuris erat religioſorum in Reinfelde: ſed comes, compenſatione facta, monaſterio tantundem alibì rependit, aſſcribens de ſuo villas Arnſfelde & Woldehorne iuribus monaſterij memorati: & tamen malum ferunt eſſe loci fatum, geniumq́ peßimum, vt nihil ibì gignatur membris omnibus incolume, ab homine vſque ad cicures beſtias. Hic Iohannes fortunatus & locuples, cùm terram ſuam pacatam haberet, nulli ſe deincèps voluit immiſcere bello: Sedit, & adſpexit conflictus patruelium ſuorum: ipſe paci nullam rem duxit præponendam. Reliquit autem filium Adolphum, in quo, vt ſuo dicetur loco, linea eius ſucceſſionis penitùs defecit.

CAPVT XV.

LVdouicus intereà Romanorum rex vocatus venit in Italiam, excipiturq́ perbenignè ab Gibellinis, qui partes fouerent Imperij, peruenitq́ in vrbem Romam, excipientibus eum proceribus Romanis, ſolenni apparatu. Habebant autem primores Romani magiſtratum, quem appellauêre Vicariatum, quem tum Stephanus Columna gerebat. Is à clero & populo interpellatus, coronam Ludouico dedit imperialem: Qua ille percepta, cùm aliquandiù gyrationes vertiginoſas Italorum in ſuis partialitatibus ridens conſpexiſſet, in Germaniam reuertitur: Conuentuq́ regni conuocato permagnifico in Franckfordiam, ad quem etiam vocauerat reges Imperio non parentes, venerat rex Angliæ Imperio nihil debens. Aderat rex Bohemiæ Iohannes, Henrici ſeptimi filius, cæteriq́ regni tã ſpiritales, quàm ſeculares principes. Ibì conſtituta ſunt multa, quæ ex dignitate Imperij

tum ſunt viſa: Inter alia verò, quòd electus à principibus, aut à maiore, aut ſaniore parte, adminiſtrationē habeat citra aſſenſum pontificis: nam ea, quæ præter hæc introducta ſunt, nec diuino iure, nec vlla patrum ordinatione, ſed blanda quorundam aſſentatione, & Romanorum ſpōtanea ingeſtione pontificū prouenerint: Electus inſinuetur Romano pontifici, quòd ſit princeps catholicus, iuſtus, Imperio dignus, petatúrque coronatio: quæ (niſi obſtiterit manifeſta cauſa) ſi negatur, ſumatur conſecratio, à quouis catholico pontifice: Nam omnes illæ ſolennitates, per eccleſiam introductæ fuerunt. Quis enim Romanus pontifex conſecrauit Conſtantinopolitanos Imperatores? & quis ante Karolum multos Chriſtianos Cæſares? & ante Conſtantinum Ethnicos quis ſacrauit Imperatores? Deindè ordinatum eſt, quòd Imperator præſtabit pontifici & eccleſiæ defenſionis, deuotionis, & humilitatis, non fidelitatis, homagij, aut ſubiectionis iuramentum: quia temporalis dominij Papa Imperatori nihil tribuit, immò eccleſia ſumpſit omnia illæ ab Imperio. Gladius enim vterq; nihil habet commune, cùm alter animam, alter ſolùm corpus conficiat. Ibique decreto firmatum eſt, quòd vacantis Imperij adminiſtrationem pontifex habeat, nulla ſcriptura, nulla ratio, ſed ſola vſurpatio introduxit. Hæc tum principibus in cœtum Imperij congregatis viſa fuêre in rem Chri-

1 *ſtianam obſeruanda. Sed luit Germania pœnas diuiſionis ſuæ: quæ ſi vnum ſentiret, pareretq; ſuo capiti, quomodò in Anglia & Frācia principes regi, rectè illi omnia procederent: nunc verò experitur, quod verbo Veritatis diſcere & cauere debuit: Omne regnum in ſe diuiſum, deſolabitur.*

CAPVT

CAPVT XVI.

CVm per hæc tempora Ludouicus Brandenburgenſis marchio, Ludouici Imperatoris filius, (Iam enim, quod in Wandalia diximus, feudum redibat ad Imperium) Lubicam veniſſet, adiêrunt eum comites Holſatiæ Iohannes & Henricus, oſtendentes Danici regni longam diuturnamq́ tumultuationem: expedire, vt aliquandò compoſitis rebus, ad tranquillitatem redigatur. Nam filij Magni Gerhardi, dum antehàc mortem patris ſui magnificè vlciſcerentur, factum eſt plurimo labore, vt omnia regni negocia fierent perplexiſſima. Audiuit marchio perbenignè, quæ à comitibus dicerentur: effecitq́ vt Waldemarus Sleſwici dux, cum comitibus memoratis anniteretur, quô ea res, competentibus ad pacem conditionibus, ad effectum perueniret. Polliciti operas comites, regem Waldemarum in regnum reduxerunt. Dux Sleſwici germanam illi ſororem ſuam coniugem dedit, vt omnis de medio fieret memoria ſimultatis. Erat tum annus quadrageſimuſprimus poſt mille trecentos. Waldemarus autem dux malè gratus comitibus, qui rei componendæ ſtuduerunt, bellum illis cœpit intentare: quanuìs eſſet Henrici & Nicolai conſobrinus, natus ſorore patris amborum. Illi autem arma vertunt ad inſidias, obſeruantes tempora venationis, cuius erat ille ſtudioſiſſimus, quod non ignorabant: captumq́ in venatione perducunt in Fioniam, quæ adhuc in manibus erat Holſatorum: biennioq́ tentum, grandi ære luere ſuam captiuitatem coegerunt. Magnæ verò & multæ tum fuêre in regnò turbationes, à capite quàm maximè ſubortæ. Ludouicus marchio, Ludouici (vt diximus) Imperatoris filius, cùm primam Danorum regis filiam coniugem morte amiſiſſet, de ſecundis nuptijs cogitauit.

gitauit. [Erat Margareta Stiriæ ducis vnica filia, iam nupta Wentzlao Iohannis regis Bohemiæ filio, puella inſigni facie, quæ maritum ſuum ad vota nuptiarum accuſauit impotentem: ſecretiusq́; literis egit apud Imperatorem Ludouicum, vt marito ſubducta eunucho, eius traderetur filio coniunx, etiam eccleſiæ iudicio, quòd mater eſſe vellet, diuortianda. Placuit Imperatori puella nobilis & diuitis, quæ dotem afferret ducatum, in filium eius propenſio. Sed filius vbì intellexit rem, non probauit: raptu ſibi coniugem quærere, non eſſe Chriſtiani principis. Verùm ſtimulante patre, cùm etiam iuriſperiti rem licitam dicerent, conſenſit: & puellam rapuit volentem, Nam repugnante marito aliter fieri non potuit: vt eccleſiæ iudicio apud illum manens, diuortio abiungeretur. Ad tam atrox facinus vindicandum, omnis Bohemia, Vngariáque, & Francia commouentur: bellum ingens conflatur: producuntur acies ob raptam puellam: Troiani belli renouantur initia: Confligitur acerrimè: ſed Ludouicus non inferior diſceßit. Is tamen erat belli exitus, vt Wentzlaus ſibi cohabitare fœminã nolentem dimitteret: quanuìs Papa multis literis fœmineam procacitatẽ arguerit: vtpotè, qui Imperatoriæ domui ſemper aduerſaretur. Tenuit Margaretam Ludouicus: Sed tamen non facilè obliuiſcitur iniuriã Wentzlaus.] Nam longè pòſt prouectus ad Imperium, marchioni excitauit aduerſarium: quod ſuo loco in Wandalia commemorabitur.

CAPVT XVII.

HOlſati iam in regno Daniæ multis laboribus, & vt putabant, benemeritis pacem ſperabant: ſed vrebat Danorum oculos, cernere in regno Teutonicos, qui arces & oppida poßiderent alienigenæ. Arcem Callingborg

lingborg, inter alias, Henrici comitis fideles tenuerunt. Rex Waldemarus, iam à comite reductus, facit quod ſolet mus in pera: Obſedit arcem memoratam & oppugnat. Superuenit Henricus manum ducens expeditam: obſidentes inuadit, ſternit, capit, fugat, perindè ſoluens obſidionem, captos ſecum perducit in Holſatiam, magno ære laxandos captiuitate. Sed inceſſit tum comitibus, Nicolao atq; Henrico fratribus, controuerſia grauis ad vicinas vrbes Lubicam atq; Hamburgũ, quòd mercatores quererẽtur latrocinia multa fieri, nõ ſine intelligentia & diſſimulatione, ſiue conniuentia militarium vicinorum. Et quoniam res per occultos fauores ageretur, omnes inſimulati, innocentiam ſuam, vt poterant, detexêre, verbisq; propugnauêre. Videbãtur & comites pro ſuis zelare militaribus, & rẽ obſcurã, in dexteriora, vt fieri par eſt, conati ſunt inflectere. Quid multa? Comites ipſi dum ſuorũ tuentur honorẽ, de occulto facinoroſorũ fauore inſimulantur. Res ad apertã indignationẽ proceſſit: & videbatur de proximo imminere militaris in aduerſos expeditio. Iohannes comes Wagriæ, pacis zelator, rem ſub neutralitate paſſus eſt abire, nulli ſe parti immiſcens. Orant ciuitates, permitti ſibi oppidum Zegeberge, vt indè rebellium & violentorum greſſus obſeruent. Permittit Iohannes: Ducentos cum armis equos ambæ vrbes hoc oppido conſtituerunt. Vt aũt facilè annueret Iohannes comes rem fratruelibus aduerſam, effecit arcis eiuſdem præfectus, ſua perindè commoda procurans. Fortalitium ille erexit ad vada, (locum vocant Ton Stegen) vndè in reliquũ tempus, donèc ſubuerteretur, multa procurata & defenſa ſunt latrocinia. Sciebat ille, vrbium gubernatores eam inſtructionem non paſſuros, ſi non eius tum opera indigerent. Procura-

rebant ergò de Zegeberge vrbium ſatellites, & fatigabant Holſatos malè ſuſpectos. Henricus comes, vir acris ingenij, impatienter tulit tantam ciuium in Holſatia violentiam: interpellat fratruelem ſuum Iohannem: Quandoquidem, inquit, ciuibus permiſeris tantam in noſtros facultatem, patere, vt nos quoquè tua pauliſpèr vtamur conniuentia. Ille ſe cunctis rebus indifferentem reſpondebat: Veruntamen, inquit, mallem ad omnes pacem videre. Hac permiſſione fretus Henricus, vſus etiam fauore oppidanorum, nocte ingreditur oppidum memoratum: ducentos equos abducit, capitque ſatellites & ciues, quos reperit negocio intentos, inq; ſua perducens clauſtra, vſque ad redemptionem plenariam emungit ære.

CAPVT XVIII.

SEd hoc bellũ latiùs, quàm ſperabatur, ſerpit. Nam Lubicenſes querimoniam detulerunt Imperatori Ludouico, & marchioni eius filio, itidem Ludouico, ſuper nominibus Henrici & Nicolai: quòd non ſolùm receptatores, ſed etiam defenſores viderentur eorum, qui publicis viuerẽt latrocinijs. Imperator permiſit eam rem filio curandam, propiùs intuenti omnia de ſuo. Is immiſit Lubicenſibus militem quendam, in armis ſtrenuum, Fridericum de Locken, ducentis cinctum equitibus: qui mareſcallus Imperij tueretur ciues memoratos, & vindictam faceret in aduerſantes. Hunc ſequuti ductorem ambarum vrbium ciues, Holſatiam peruagantur, vbiquè ſæuientes: nec erat qui obuiàm prodiret. Ad Danicam vſque ſyluã progreſſi, quæ adhuc pignoris iure parebat comitibus, ingenti præda vndecunq; aceruata, Lubicam redibat miles cũ his quos ductabat. Magnus intereà Suediæ rex, quòd crebriùs vteretur opera

Hen-

Henrici comitis Holſatiæ in bello, commonitus ab eodem Hērico, mercatores Lubicēſes in regno ſuo diuerſantes, rebus & corporibus iuſsit detineri. Ciues in vrbe ſua vicē reddidêre Suedis, inibi negociantibus, & merces ſuas verſantibus, & æquata videbātur vtrinq; incōmoda. Fridericus miles memoratus à ciuibus doctus, eſſe magnū rerum gerendarum in Scania pondus piſcaturæ tempore, eò nauigans cum expeditis: quòd multi è Suedia eo piſcarentur, poſſe arbitratur conpenſationem fieri ad eos, qui in Suedia detinerentur. Cùm eſſet magna ſuorum atq; ciuiū manu cinctus, facilè ſuperior erat inermibus: Congreſſus prælio conglobatis, Holſatis, Danis, Suedis, omnes cepit, Lubicā in vincula præmiſit aſſeruādos: ipſe ſequutus cū copijs victricibus: Satis illū magnificè remuneratū pro labore & fide, in ſua remiſerūt. Indè cùm rebus finis nullus eſſet, Imperator pro ſe Gunterū de Zuartzenborg comitē, & marchio Henningū de Buch militem, miſêre Lubicā cum mandatis, vt rebus primùm intenderent, per æquas cōditiones pacandis: alioquì armis ciues tutarentur. Vbi venêre parato in vrbem Lubicam agmine, primùm leges pacis pertentandas putauêre: Id infrunita plebis multitudo & vulgus promiſcuū interpretatur pro ſuo more in fauorē fieri nobilitatis: Nam arma potiùs expectabat ea colluuies, exterminandis, vt voluêre, comitibus: Et vbi de pace non cōuenit, ad arma. Nec tamen ea ſeueritate inſtiterūt propugnatores, quā popularis multitudo cupiebat. Sic enim moribus & propenſione naturæ cōmparatum eſt, vt nobilitas nobilitati ꝓpenſior videatur. Succlamat vulgus, nō ex fide rē agi. Cæterū viſum eſt cōmiſſarijs principū, expedire, vt res trāſactionibus potiùs q̄ armis finiantur. Inſtitutis iterū tractatibus, multo labore terminata cōtrouerſia eſt, cū de-

detrimẽto, vt ciues putauêre, ſuo: quanquàm hocipſum de ſua parte comites quoq; quererentur. Sic rerum depoſcit neceſſitas, vt vtriuſq; partis detrimento iungantur diſſidentes. Quo tempore, per mediam fermè æſtatem circa feſtum Magdalenæ, tanta facta eſt aquarum inundatio, de montibus, deq; fluminibus vndiq; intumeſcentibus, vt crederentur apertæ iterùm cæli cataractæ, aut de occultis cuniculis ebullire fontes aquarum. Viſurgus præcipuè hanc ſumpſit increſcentiam ſine modo: Pons deijcitur ad Mindam, per maiorem eccleſiam ad forum vſq; aquæ aſſcendunt: Oppidũ Lemegow etiam montibus diſcluſum à flumine, ne muris potuit vndas excludere: Rapti viri & mulieres periêrunt, paruuli vagientes, domus rurales innatare vndis cernebantur: & in domatibus homines, galli, murilegi: Mirum & miſerandum per omnia ſpectaculum.

CAPVT XIX.

ERicus Erici filius dux inferioris Saxoniæ, cùm patre mortuo teneret gubernacula, creditus eſt conniuere prædatoribus, & per vias publicas inſidiantibus: merces enim curribus prouectæ inter vrbes Lubicam, Hamburgum ac Luneburgũ, crebriùs incurſiones pertulêre. Capta indè plurima ad ſatietatem vſque latrocinantium: mercatores, ſi ſua tuerentur, cæſi. Ea res cùm in caput Erici ab omnibus inculpatum intentaretur, Albertus fratruelis eius, interpellatus ab vrbium rectoribus, oſtendit ſibi non placere fratruelis infamiam: Videtis, inquit, vires meas: ſi arma veſtra iunxeritis, efficiam, vt cuiuis facilè perſpicuum fiat, latrocinia publica & itinerum turbationes non placere. Emisêre, quæ poterant, arma ciuitates: Albertus iunctus omnes ductabat: Itum eſt

in

in terram Erici memorati: vltrice flamma & gladio vindicata ſunt, ſed in pauperes maiorum improbitates: munitiones autem & receptacula violentorum deiecêre: Captos prædones, vt repererunt, in proximas appenderunt arbores. Sed inuidit fortuna vrbibus ſenſatum principem è vicino: nam proxima Quadrageſima idem vita exceßit, anno ſalutis quarto & quadrageſimo poſt mille trecentos. Operæprecium eſt agnoſcere quis ille fuerit Albertus, & quem fratruelem ſit perſequutus Ericum: cuius rei occaſione rememoranda eſt linea ducum Saxoniæ, ſuprà proximo libro attacta, ſed non ſatìs explicata. Bernhardus filius Alberti marchionis de Brandenburgo, comitis quoquè de Berneborg & Anehold, ſtipes eſt & origo ducum Saxoniæ: quem I. Fridericus Imperator, quòd materno genere tangeret lineam antiquorum Saxoniæ ducum, & nouißimi Magni, ducem creauit, ex cuius filia natus eſt Albertus pater eius. Brunſwiccenſes autem annales, hunc Bernhardum, ſi dijs placet, nolunt agnoſcere, quòd deſtitutionem ſui principis Henrici Leonis patienter non agnoſcunt: cùm tamen in omnibus conuentibus Imperij, & in cunctis maioribus Germaniæ rebus, iſte Bernhardus memoratur dux Saxoniæ, & vidit Ottonem Leonis filium in Imperio, illique adhæſit in finem. Durauit autem ad annum Chriſti vndecimum poſt mille ducentos. Hic primus inuexit inſignia de lignis ſtratorijs, nigro fuluóque variatis: intercedente crinali ruteo, quæ arma nunquàm anteà agnouit Saxonia: quæ tenuit ex Wedekindo equinum pullum candidum, quem illi Karolus Magnus pro nigro commutauit. Sed poſtquàm Henricus Leo

deſtitutus eſt ex Saxonia, ex Anglia cùm rediret, fuluos leones duos in clypeo præferebat, equinum pullum transferens in conum galeæ. Vetera autem orientalis Saxoniæ arma, fuêre tres ſemicirculi, cum aliquantis intùs angulis circulorum rubris. Iſte autem Bernhardus ſtipes Saxoniæ principum nouus, reliquit Albertum filium poſt ſe ducem Saxoniæ: à quo incipiunt numerare annales Brunſwiccenſes, mendosè aſſerentes, Albertum eſſe Henrici comitis de Anebold filium, cùm reuerà fuerit eius frater, ſed ætate minor. Tanta enim fuit conflictatio de ducatu Saxoniæ per Henrici Leonis poſteritatem, vt mállet Henricus ſenior quietum comitatum, quàm perturbatum ducatum: & erat ab initio inſtituti Bernhardi, ducatus iſte maior nomine, quàm ipſa re. Nam potiores eius ducatûs partes, Henricus Leo ſibi retinuit, materni generis ſucceſſione, quòd eſſet natus matre, quæ filia erat Luderi ducis Saxoniæ, poſteà imperantis. Hic Albertus Bernhardo patri deficienti, ad annum decimum poſt mille ducentos ſucceſſit, & filium reliquit Albertum, elector electorem: qui Albertus ſecundus peruenit ad vndecimum poſt mille trecentos: qua vitæ longæuitate multis poſteris ſuis filijs, nepotibus, pronepotibus, etiam abnepotibus, fuit ſuperſtes: vt, ſi fides ſit annalibus Brunſwiccenſium, primus Rodulphus, ſecundi Alberti trinepos, fuerit poſt illum princeps elector: quia dignitatem viuentis Alberti nemo potuit illo viuente contingere: ergò ſecundus Albertus, qui genuit Rodulphum & Ottonem filios, illis fuit ſuperſtes: Rodulphus genuit Iohannem, & ille ſecundum Iohannem, & iſte tertium cum Alberto fratre: Albertus genuit Rodulphum: qui

primus

primus poſt ſecundum Albertum, tranſcenſis medijs, fuerit princeps elector: qui ad euectionem Ludouici & Friderici, in diſcordia electorum fuerit aduocatus: cùm inter Ericum tertij Iohannis filium, & hunc Rodulphum, de iure eligendi contenderetur, & alter Ludouico, alter ſuffragium dederit Friderico. Poſteà tamen in linea Rodulphi permanſit electura, donèc transferretur in Miſnenſes, ad iniuriam veræ ſtirpis Saxonicæ. Potuit autem Albertus viuendo attingere ætatem Rodulphi huius: cuius pater ſexageſimum poſt ducentos, ipſe facilè vndecimum poſt trecentos attigerit: vt Alberti ſecundi filius Rodulphus annorum vigintiquinq; genuerit Iohannem primum, & peruenerit ad annum Chriſti ſeptuageſimum poſt mille ducentos: primus Iohannes genuerit II. ſimili ætate qua pater, & peruenerit ad annum octuageſimum: & iterùm ille III. genuerit Iohannem cum Alberto fratre: quorum vterq; vel alter pertigerit ad trecenteſimum poſt mille: mortuus Albertus ille, Iohannis frater, anno decimo ſuperſtitem reliquerit Albertum abauum: qui vndecimo demùm anno ſit mortuus, vt ferunt annales, & ideò ad neminem præcedentium peruenit dignitas electiua. Primus ergò Rodulphus, huius tertij Alberti filius, ſit elector: cum quo tamen concurrens fratruelis Ericus contenderat. Hæc idcircò, vt oſtenderem fieri potuiſſe, vt inter Albertum ſecundum & Rodulphum trinepotem, nullus fuerit medius elector. Quòd ſi omninò peruincere contendens, non tot nepotibus potuiſſe fieri ſuperſtitem Albertum: fieri & illud potuit, vt quoniam à quinquageſimo ad penè centeſimum, ſoli archiepiſcopi de regibus conſtituerunt, non euocatis principibus ſecularibus, neminem inter duos Saxoniæ

xoniæ elegiſſe ante Rodulphum : & ideò nulli poſt Albertum ſecundum, eſſe ante Rodulphum attributam eam dignitatem. Dabis veniam, candide lector, curioſitati ſcrutantis, ſi verboſior, àc debuit, erat.

CAPVT XX.

NEcdùm tamen compertum eſt, quod quærebatur, quis fuerit Albertus à Lubicenſibus hac ætate aduersùs Ericum imploratus. Progrediendum nobis in enumeratione ſtirpis huius. Ericus primus Iohannis tertij filius, qui circa annum decimumtertium poſt mille trecentos elegit cum Rodulpho in differentia, reliquit filios Ericum, & Albertum: qui proculdubiò tangunt hanc ætatem. Potuit ergò inuocari Albertus contra Ericum fratrem, non fratruelem : vt ſit erratum in vocabulo : quod pro eo habet veri ſimilitudinem, quòd ambò habitauerunt ad Albim inferioris Saxoniæ : Nam Saxoniæ ſuperioris ducem, quomodò longinquum inuocarent Lubicenſes ? Teſtantúrque annales noſtri, Alberto ſine filijs morienti ad annum quadrageſimumquartum ſucceſſiſſe fratrem Ericum eius nominis ſecundum : quanquàm ſit & alius Albertus huius Erici fratruelis in linea Rodulphi. Quam quia lineam ſumus proſequuti, ad finem exequamur. Rodulphus primus poſt ſecundum Albertum elector, genuit Rodulphum & Ottonem. Rodulphus ſenior aſſequitur poſt patrem dignitatem. Otto memoratur in Louenborg habitâſſe : vbi ergò erat dominium Erici & Alberti, filiorum Erici primi? Hic Otto genuit Albertum : qui ſi inuocatus ſit in Ericum fratruelem, quæro, vndè ſit euocatus ? vbì habitauerit ? Perangustam fuiſſe, per multitudinẽ principum,

cipũ, cuiuſq; ditionẽ eſt veriſimile. Ille Albertus quoq; tranſiuit ſine prole. Lineas ergò Rodulphi & Erici exequamur. Rodulphus II. elector, electoris filius, genuit Wentzlaum & Wilhelmum: Wilhelmus ſine prole exceßit. Wentzlaus elector genuit Rodulphum, Wentzlaum, Ericum, Albertũ. Rodulphus maior natù elector, genuit Rodulphum, Wentzlaum, antę patrem mortuos. Wentzlaus quoquè & Ericus fratres Rodulphi ante illum moriuntur: & ideò peruenit electiua dignitas ad Albertum fratrem, à quo, moriente ſine prole, transfertur per Sigiſmundũ in nepotes ſuos Miſnenſes, præteritis legitimis ſucceſſoribus: quod hodiè quoquè queruntur. Ericus ſecundus genuit Ericum tertiũ: & ille Bernhardum, Ericum, Albertũ, Magnum: qui epiſcopus primùm Caminenſis, deindè Hildeſemenſis erat. Bernhardus genuit Iohannem hodiè ſuperſtitem: qui genuit Ericum, Bernhardum, eccleſiaſticos Colonienſes canonicos: Magnum, qui nũc gubernat: Iohannem, & Rodulphum. Hæc dę Brunſwiccenſium annalium deſcriptione ſumpta ſunt: ſi quid vel obſcurum, aut dubium, aut falſum habent, fides referatur in authores. Cæterùm poſteri curent, quæ inuenerint, ab alijs è ruderibus purgata, reddere purgatiora.

CAPVT XXI.

Reddamus & Brunſwiccenſibus ducibus illam diligentiam cum honorę ſuo, vt lineam eorũ exequamur. Henricus Leo, author generis, reliquit filios Ottonem IIII. Imperatorem ſine prole, Henricum Palatinum, ſine maſcula prole decedentes, & Wilhelmũ, qui reliquit Ottonem filium, ſpem generis: qui, vt diximus, ſub Friderico II. primus obtinuit titulum ducatûs, vt cum poſteris diceretur dux Brunſwiccenſis. Otto reli-

quit filios quatuor, Ottonem Hildeſemenſem, Conradum Verdenſem epiſcopos, Albertum & Iohannem: qui retento indiuiſo titulo, vt ambo cū poſteris duces Brunſwiccenſes & Luneburgenſes dicerentur, diuiſerūt tantùm ditionem, vt Albertus Brunſwicum cum ſuis pertinentijs, Iohānes Luneburgenſem ducatum adminiſtraret. Hic Iohannes reliquit filium Ottonem, & ille ſubindè filios Iohannem Mindenſem, Ludouicum Magdeburgenſem epiſcopos: Ottonem & Wilhelmum, quibus ſine virili prole deficientibus, redijt terra ad Brunſwiccenſes: Magnū videlicet, qui cognominatus eſt de Zangerhuſen, eô quòd in dotem acceperit marchionatum de Landesberg, & aliquandiù habitauerit in Zangerhuſen, eius dominij præcipuam arcem. Albertus Brunſwiccenſis dux, qui pro magnitudine rerum geſtarū cognominatus eſt Magnus, reliquit filios Albertū, Henricum, Wilhelmum: qui primi diuiſerunt ducatū in tria membra: vt Henricus ſenior acciperet Tranſſyluanum ducatum in Embica & Grubenhagen: Albertus Gottingenſem ditionem: & Wilhelmus iunior Brunſwicum, cum pertinentijs ſuis. Moriente Wilhelmo in adoleſcentia, immò penè impubere, Albertus & Henricus fratres de Brunſwico contenderant: ſed, quod ſuprà oſtendimus, Albertus obtinuit. Henricus dux in Tranſſyluanis, cognominatus Mirabilis, reliquit filios Henricū & Erneſtum. Henricus genuit Ottonem, qui militans in Italiā, peruenit ad nuptias Iohannæ reginæ Neapolitanæ: & Baltaſarem, qui ſequutus eſt fratrem in Italiā, & ibi defecit, ambo ſine prole. Melchior horum frater factus eſt epiſcopus Zwerinenſis. Ità defecit linea Henrici. Erneſtus frater genuit Albertum & Fridericum. Fridericus genuit Ottonem ſine prole decedentem: Albertus genuit

Ericum.

Ericum. Ericus genuit Henricum & Albertum. Henricus genuit Henricum: & ibì quieſcit hodiè linea. Albertus genuit Iudocum, Philippum, Ericum, Erneſtũ. Hæc eſt ſucceßio Henrici Mirabilis. Albertus Pinguis eius frater Brunſwici & Gottingen dux, genuit Iohannẽ magiſtrum in Prußia ordinis Teutonicorum: Albertum Halberſtadenſem, & Henricum Hildeſemenſem epiſcopos: inſupèr Ottonem, Erneſtum, & Magnum. Otto dictus Largus ſine prole transijt: Erneſtus genuit Ottonem: Otto genuit Wilhelmum, in pueritia deficiẽtem: Ottonem monoculũ, qui ſine prole defecit. Magnus autem propagator eſt generis: nam ex eo deſcenderũt duces, qui hodiè rebus præſunt. Is Magnus cùm duxiſſet vnicam marchionis de Landesberg filiam, cum ea coniuge accepit in dotem principatum: Cuius temporibus moriente Wilhelmo, vltimo eius lineæ duce Luneburgenſi, ab eo deſignatus eſt ſucceſſor in illo principatu: Vndè eſt hodiè querimonia ducum Tranſſyluanorum, quòd vel in partem vocari debuerint eius ditionis, cùm fuerint in gradu pares, ambo in tertio. Magnus genuit Albertum archiepiſcopum Bremenſem: Ludouicum, qui peruenit ad ducatum Luneburgenſem, non diù ſuperſtes: Conradum, qui mortuus eſt in Italia: & Magnum, qui poſteritatem auxit: quique ducatum Luneburgenſem aliquandiù tenuit, ſed indè abactus eſt, vt ſuo loco dicemus. Is Magnus genuit Ottonem Bremenſem archiepiſcopum: Fridericum, qui cæſus eſt iuxta Friſlariam: Bernhardum & Henricum, qui ſoli poſteros reliquêre. Nam Bernhardus in ditione Brunſwiccenſi reliquit filios Fridericum & Ottonem, qui cum fratruelibus fecêre ditionum ſuarum permutationem, vt acciperent Luneburgenſem pro Brunſwiccenſi. Otto ſine prole mori-

moritur: Fridericus reliquit Bernhardum & Ottonem. Bernhardus tranſit ſine prole: Otto reliquit Henricum nunc regentem, qui iam habet paruulos ſuos. Henricus Bernhardi frater genuit Henricum & Wilhelmũ. Henricus obijt ſine prole: Wilhelmus reliquit Fridericum & Wilhelmum. Fridericus tranſit ſine prole: Wilhelmus hodiè ſuperſtes habet filios Henricum & Ericum: qui patriam ditionem diuisêre, patre paucis contento. Henricus Brunſwiccenſem, Ericus Gottingenſem adminiſtrant ducatus. Henricus iam numeroſa prole gaudet. Maior natù Chriſtophorus adiutor eſt eccleſiæ Bremenſis, ſpe certa ſucceſſor. Ericus necdùm ſpem poſuit naſcituræ ſibi poſteritatis.

CAPVT XXII.

ANnus erat quadrageſimuſoctauus poſt mille trecentos, cùm principes inſtitêre apud Ludouicum Imperatorem, vt conuentum indiceret in Franckfordia principum: ſpecie quidem, vt pacaret archiepiſcopum Moguntinum, diſsidentem à patruele eius: re autem vera, vt legitimè conuocati, deſtituto Ludouico, aliũ ſibi regem deligerent. Initiò quidem latebat Imperatorem principum in ſe conſpiratio: Fecit quod voluêre: Conuocauit principes: Ipſe aderat cum tribus filijs, Ludouico marchione, Wilhelmo, Romulo. Rodulphus dux Saxoniæ, Wilhelmus marchio Miſnenſis, Gunterus Lãdgrauius Thuringiæ aduenerant. P ulatìm innotuit Imperatori, & circunſpectans quid faceret, arma quanta potuit, contraxit. Reſciĕrat intereà Bohemus inſidiator coronæ, prodijſſe conſilium conſpirationis, Imperatoriq́ patuiſſe, non aduenit: Sed in Bonnam concedens, ibiq́ quos poterat electores conuocans, effecit, vt eligeretur rex nouus Wentzlaus Morauiæ marchio, Iohannis Bohemiæ

hemiæ regis filius. Viuebat in corde Iohannis vulnus, & recruduit obducta cicatrix, de abducta filij coniuge: Ideò quanta potuit machinabatur ad humiliandam Imperatoris Ludouici domum. Quo tempore dux Saxoniæ Ericus arcem Linow de manu militarium, qui tenuêre, redemit: quia ſermo erat in ore omnium, indè fieri excurſiones & latrocinia. Illi accepta pecunia, terram paluſtrem in Darſing ſunt mercati: vbì veterem quæſtum inſtituentes, à dominis Magnopolenſibus, & duce Luneburgenſi Ottone, propulſi ſunt & effugati de terra. Ludouicus autem Imperator, cùm ad mēſam haberet burgrauium de Nurēberga, qui illum comiter ſolebat adire, ſenſit ex more veneni punctiones: quod ei, vt ferūt, non tum primùm accidit: Crebriùs enim hac arte tentatus, ad vomitum ſe prouocans, euaſit periculum: Sed tum vomitus prodeſſe non poterat, ſuperante vi toxici: Ad venationem conſurgit, vt agitato & incaleſcente corpore, venenum ſuperaretur. Ibì cùm vrſum ſequeretur fugientē, equo delapſus, grauiter læſo corpore, peruenit ad extrema: Compunctus tamen corde, breuì efflauit ſpiritum, regio faſtigio tumulatus eſt in Monaco.

CAPVT XXIII.

HEnricus interìm Holſatiæ comes, vir ad arma natus, poſtquàm in Dania Martem fatigauit, peruenit in Suediam: ibiq; diù regi militauit, vt etiam arces in eo regno mereretur: Calmeren vocant fortalitium, quod à rege tenebat. Phinni rebellionem regi ſuo oſtenderunt: Mittitur Henricus à rege ad gentem edomandam: Tranſierat ille cum exercitu locum Swaſteen, vbì tum claruit domina Birgitta, opinione ſanctitatis, etiam viuens iam celebris, ſpiritu prophetiæ multis multa prænuncians. Commonetur Henricus adire ſanctam fœminam,

fœminam, & belli exitum perſcrutari: Non recuſauit. Vbi venit in conſpectum, interpellata reſpondit humiliter. Si vis, inquit, terram arbitrio tuo ſubijcere, inermis ingredere. Potuit ſpiritu commonita intelligere, quòd manſuetudine populus facilè flecteretur: neque tamen negauit id armis fieri poſſe. Henricus conuerſus ad circunſtantes ſuos: Hæc, inquit, mulier huius eſt nationis: nihil ad eam pertinebit, ſi pereamus: arma quæ ferimus, vertamus in hoſtes. Ità contempto eius conſilio proficiſcitur: armis gentem ſubegit, & in pace reuertitur. Audit iamdudùm grauiſſimum eſſe bellum inter reges Angliæ atque Franciæ: quòd mortuo ſine prole maſcula, rege Franciæ, proximus ſanguine agnatus, coronam occuparet: quam rex Angliæ, coniugem tenens filiam defuncti regis, ſibi putauit deferendam. Henricus comes, pro robore & inuicta virtute Ferreus cœptus dici, eò contendit, regiq; Angliæ Eduardo militauit. Grauiſſimum tum imminebat prælium, cui ambo reges aderãt. Regem autẽ Franciæ ſequebantur, Iohannes Bohemiæ, licèt iã cæcus, Petrus Nauarræ, & Biſantius Maioricarũ reges. Cruẽtus diù Mars volitabat. Cæſus Iohãnes rex Bohemiæ, qui vbì fortunam ſuæ partis audiërat inclinare, ductorem ſuum interpellat, vt ſe eò dirigeret, quo cõfertiſſimi hoſtes pugnarent: ibiq; fortiſſimè pugnans cecidit. Adolphus dux Lotharingiæ, Ludouicus comes Flandriæ, vnà interiêrunt: Rex ipſe Franciæ captus, per manum, vt ferunt, Henrici comitis Holſatiæ, qui copias ductabat, ad Eduardum protrahitur. Sed Franci regem ſuũ captum negant: alioquì bello finis eſſet, quod multa deindè tempora durauit: Fugiſſe fatentur. Alij regem Bohemiæ Iohannem duabus catenis aureis, quas collo gerëbat, ab Henrico captum, extractumq; acie ferunt: Sed inuidiſſe An-

ſe Anglos gloria fortis viri, in manibus Henrici regem ferunt extinxiſſe. Hoc tamen certum eſt, Henricū Holſatum eam in prælio nauâſſe cum ſuis militibus operam, vt regi Angliæ in reliquum percharus eſſet, acceptis ab eo literis, vt Henricus cum omni poſteritate annuas acciperet à rege quadringētos aureos maiores, (Nabulos vocant) ſi modò per ſingulos annos ille, ſuique, regi ſua præſentarent obſequia. Hoc enim tempore compertū eſt, noſtra ætate, Henrici Ferrei ſúcceſſores prætendiſſe literas, & intercedente tranſactione, indè diù controuerſiam continuatam expirâſſe. Multa ſunt apud Anglos de virtute, fide, conſtantia huius viri, rebus geſtis, præclara teſtimonia: quorum quædam commemoratione digna ſubnectemus.

CAPVT XXIIII.

HEnricus, cognomento Ferreus, comes Holſatiæ, quandiù regi Angliæ militaret, regi pro virtute ſemper fuit commendatiſſimus. Vrebat id Anglicorum alioquì inuidæ gentis oculos, quòd alienigena charior eſſet regi indigenis. Inſidijs perindè ſæpè expetitus, vt ſubuerteretur, ſed euaſit per induſtriam: nam circunſpectio ſingularis, & militare robur, & Deus innocentiæ & fidei amator, illum eripuêre malis. Iniuriam facientes Anglici, primi venerunt ad querimoniam apud regem: ſed ille ſuæ gentis morem non ignorans, occluſas aures habuit accuſationibus Henrici. Aberat Eduardus aliquandiù, & in arce manebat Henricus, vbi erat & regina: Delatores reginæ ſuggerebant: Hunc, inquiunt, Saxonem Teutonicum rex multis prætulit nobilibus Anglicis, quem quis credat eſſe nobilem, tam longè ſeruientē? Suggerunt mulieri, vt de leone periculū faciat, quem rex tenebat incluſum. Ferunt beſtiā internoſcere

nobi-

nobilem ſanguinem à degeneri. Solebat Henricus antè lucem auras captare, & intra arcem obambulans ſcrutari portarum clauſtra: id ſcientes Angli, voluntate reginæ leonem noctu laxant, vt Henricum ignobilem antè lucem laceret. Ille de more, ſola ſuper nudo diſcinctus talari, balteum cum gladio collo appenderat: deſcendensq́; gradu cùm nihil timeret, obuiū habuit leonem, rugientem, frementémque. Ille interritus: Quieſce, inquit, quieſce ferox canis. Ad durius hoc verbum leo pedibus eius proſternitur. Mirantur, qui de latibulis proſpexêre: leonem reduxit in caueam. Ferunt alij, ſtantem aliquandò ad cancellos leonis cum Anglicis Henricum, dixiſſe: Si quis inter vos eſt nobilis, imitetur faciens, quod facio. Ingreſſus, ferociori ex omnibus leoni crinale ſuo capiti detractum impoſuit, & exiuit nihil reſpectans: Stupuit leo immobilis. Tum conuerſus ad Anglicos: Si quis, inquit, fidit ſtemmati ſuo, referat crīnale quod intuli. Illi rubore perfuſi, abiêrunt. Cui rem ætate noſtra ſimilem aiunt contigiſſe in curia Matthiæ regis Vngariæ. Erat Polonus regi militans, viribus inſolens, & qui iactanter ſæpè Vngaros ad luctam, ad pugnam, ad haſtam euocaret, multosq́; ſæpè viciſſet: Sed iactantia illum fecit odioſum. Stabat in ferratis clauſtris immanis leo. Quis eſt, inquit Polonus, qui famelico leoni auſit carnem auferre, quam ore comprahenderit? Cùm nemo præſumeret, Cernetis, inquit, quod dico. Illi fame per diem excruciant leonem: poſtera die ouem proijciunt quadripartitam: leo immurmurat, apprahenſæ carni incubans: Polonus ingreditur, & leonē iam vorantem, diuaricatis cruribus incluſum, pugno ferit in os, dicens: Offam dimitte canis. Vocem intrepidam leo exhorruit: exeuntémque viſu ſolo ſequitur. Audax facinus, cùm ad

regem

regem perferretur, non probauit: euocatumq́ Polonum pro more donatum, domo ſua iuſſit excedere: vt qui venalemità vitam circunferret, non neceſſariò, ſed ad ſolam iactantiam obijciens ſe periculo: quid nō auſurum, propoſito præmio? Phyſici tradunt, leonem feram nullius niſì impauidi hominis vocem contremiſcere. Sed Henricus comes inuiſum ſe tot inſidijs peti cernens, regem adijt: Pro fide & labore plurimo rex inclyte, inquit, non me exigendum canibus domo tua ſperabam: ſed quandò ea Anglorum in me, quam cerno, ſiniſtra affectio, cedendum eſt. Rex illum magnis conditionibus detinere conatus, nihil profecit: abeuntem magno donat auro, additis literis, de quibus diximus: quas alij probabiliùs ad ſummam aureorum centum maiorum ferunt fuiſſe.

CAPVT XXV.

Nicolaus autem Henrici germanus frater domi ſedens, dum ille peregrinatur, in fide continere curat omnia: præſertim ea, quæ ſub corona Daniæ fratres tenebant. Arcem Hakeſow in Fionia Henrico de Aleuelde commendauit: Arces autem, quas in Iutia tenebat, cuidam eius gentis militi (Vitulum ſua lingua Dani vocitârunt) permiſit. Nam ille ſe comiti ſacramentis alligauit, duas arces, quas tenebat, comiti ſe ſeruaturum. Comes plurimùm illi habens fidei, tertiam quoquè illi commendauit. Sed cùm interìm rex Waldemarus ætate procederet, cōualeſceréťque, arces regni paulatìm tentauit recipere: iure, an iniuria, parùm penſitabat. Tentatus à rege miles Calff, facilè tranſiuit à comite ad regem, oblitus decoris & iuriſiurandi: Cuius factum ipſe rex dignum riſu putauit, dicens circunſtantibus: Bonus vitulus boui comparandus: cum duabus arcibus abibat, tribus præditus reuertitur. Quo etiam tempore arcem

Dorning tenebat domina quædam hæreditario iure, iam vidua: Nupſit autem viro forti de Holſatia, Nicolao Leembeken militi: qui cùm ex more prædia dotalia circuiret, inuiſens ſubditos, contemptum ſe à Danis vir Teutonicus deprahendit: Id cùm renunciaret vxori, illa reſpondet: Fœmina ego ſum, menſalia poſſum apparare, & epulis inſtrare: tuum eſt adducere, qui menſas compleant, & exaturati faciant quæ iubeantur. Intelligens vir prudens, quid mulier moneret, familiam ex Holſatis ampliauit, longo deindè ordine famulorum incedens, vt à ruſticis contemni non poſſet. Hunc virũ magnis opibus præditum, viſus eſt rex ſuſpectum habere: Iuſſit greſſus illius obſeruari in eius perniciem. Rex aliquandò iuramento fidelitatis, quòd in Iutia habitaret, virum volebat adigere: Ille ſe dominis ſuis comitibus adſtrictum aſſeuerabat. Vbi rex vehementiùs vrgebat, ſibi quoquè iuſiurandum præſtari, quòd in ſuo habitaret: Circunſpiciens Nicolaus, cùm ſe ſatis tutum amicis videret: Quandò, inquit, rex iuramentum depoſcit, iuro me nunquàm regi futurum fidelem. Rex ad hæc ſtatìm: Verum, inquit, & indubitabile nobis iurâſti. Sed inſedit altiùs regio cordi, quod tum diſſimulanter cum riſu videbatur excipere. Extabat cauſa quam rex prætendebat, vt ſalua fide publica, ſe militem ſequi iuberet in arcem Werdingborg. Ille nauim perarmans, nihil dubitauit fidem regiam ſequi. Iam arcem petiturus, à quodam obuio adoleſcente, cui res ſuboleuit, quæ pararetur, monetur, vt vitæ ſuæ caueat: penè eſſe illum in caſſibus. Ille non cõtemnens, retrò in nauim redit: nec reuocatus ſuaderi poterat, vt fideret. Hic eſt ille, qui cùm regem terrere vellet, aliquanto pòſt tempore in aurem ſuſurrat epiſcopo, quem ſciebat non taciturum: Eſt, inquit, ſecre-

tum,

tum, quod perfero, quod omni fide oro etiam atq; etiam, vt celetur. Et cùm attonitum feciſſet epiſcopū, ait: Regem toxico petunt multi: ſed rogo, nè quouis pacto ſecretum exeat. Ille tacuit donèc ad regem veniret. Rex ſibi timens, diù regnum exijt peregrinatus: quod in Dania commemorauimus.

CAPVT XXVI.

Karolus intereà eius nominis IIII. anteà dictus Wentzlaus, filius Iohannis regis Bohemiæ, nepos Henrici Imperatoris VII. electus eſt rex Romanorum paulò ante mortem Ludouici: annitente Iohanne eius patre, & Balduino, magno eius patruo, archiepiſcopo Treuerenſi, qui frater erat Henrici Imperatoris memorati. Cùm in eam rem Gerlacus Moguntinus & Henricus Colonienſis archiepiſcopi, & Rodulphus dux Saxoniæ anniterentur, Papa hanc electionem non cunctanter approbauit, quòd aduerſaretur Ludouico Bauaro ſibi reluctanti. Iohannes quoquè rex Bohemiæ, pater eius, ſua voce filij iura roborauit: quanuìs contendant nonnulli, Bohemiæ regi eligendi ius non eſſe, niſì paribus inuicèm vocibus cæteri diſsideant. Ego facilè adducor, vt credam, ante Karoli IIII. tempora nihil iuris fuiſſe Bohemo in electione regis. Sed hic Karolus iam Imperator factus, bulla deſupèr edita, declarauit Bohemiæ regem, primam inter ſeculares principes vocem habere. Ferunt tamen, multis largitionibus effectum, vt ea fieret electio. Neque enim pater, neque filius, profuſionibus pepercêre, quo minùs ad optata peruenirent. Sed comes Palatinus Rheni, cùm illam electionem improbaret, vocatis ad electionem nouam cunctis electoribus, & nullo archiepiſcoporum comparente, cùm nec Bohemiæ rex, nec dux Saxoniæ Rodulphus

adeſſe curarent, ipſe Palatinus, euocato Ludouico marchione Brandenburgenſi, & Erico duce inferioris Saxoniæ, elegerunt hi tres, Gunterum comitem de Zuartzenborg regem Rom. Gunterus autem quanta maxima potuit manu militari contracta, Franckfordiam petit: ſed vrbe excluditur, quòd dicerent ciues, ante hominum memoriam hoc ſe priuilegio communitos, regem diſcordia electum, qui competitorem patiatur, non antè admittere in vrbem, priuſquàm nouem ſeptimanis obſidione perurgeat, vt per hoc tempus digladientur inter ſe reges, & ſuperior vel iure, vel gladio factus, in vrbem ſuſcipiatur. Tentauêre multi concordiam, & rem omnis controuerſiæ tractatibus intercepêre: Sed Gunterus non ſinit, iure & gladio ſe ſperans profecturum: Nec tamen Karolus in eum duxit. Alio autem telo cùm ſe petitum ſenſiſſet, toxicum videlicet accepiſſe, admiſit, qui de pace agerent: Pactus multam à Karolo pecuniam, ſibi aut hæredibus ſoluendam, à iure ſuo reſilijt, & in Karolum transfudit, ipſumq́ regem cõſalutauit: nec diù pòſt viuendi finem fecit. Karolus autem omniũ primùm Palatinum Rheni ſibi duxit conciliandum, accepta eius filia vxore. Cúmque nec in Saxoniam, nec in Bohemiam ſecurus propter marchionis potentiam ire poſſe videretur, ſubmiſſis amicis, colloquium depoſcit cum Ludouico: Conſtitutus eſt locus in Iſenaco Thuringiæ oppido: Ibi ſoli duo in quodam fratrum Prædicatorum conclaui incluſi, per horas ſex tractauêre, nemine quid ageretur ſciente: Sed exitus declarauit. Nam Ludouicus Karolum conſalutauit regem, & ab ipſo Bauariæ & Carinthiæ ducatus, marchionatusq́ Brandenburgenſis feudum accepit: Remiſitq́ rex illatam iniuriam de abducta coniuge, Ludouicoq́ permiſit habendam Margaretam.

tam. Quo ordine magni per Germaniam motus conquieuêre.

CAPVT XXVII.

ERat autẽ quadrageſimuſnonus poſt mille trecentos, cùm Karolus aditus à dominus Magnopolenſibus, Alberto & Iohãne, duces illos creauit. Quo tempore Waldemarus Daniæ rex, de Lalandia exturbare volens Holſatos, obſedit Werdingborg. Iohannes autem Wagriæ comes, eò contendit nauigans, vt obſidionem ſolueret: & diù colluctati, per Magnum Suediæ regem in has conditiones compoſiti conſentiunt: vt Iohannes comes accepta pecunia, in ſumma octo millium marcharũ argenti, regi permitteret Lalandiã. Adulterinus tum Waldemarus marchio vigebat, quem Albertus Magnopolenſis iam dux defenſitabat: Quapropter in gratiam Ludouici marchionis, rex Daniæ inſulam Pole, Magnopoli ſubiectam, vaſtauit. Sed Albertus Wiſmaria mouens, facilè coegit in ſua redire: nec tamen mox rediјt. Nam audiuit in Holſatia rem geri, inter Henricum comitem, & quoſdam de Hummesbuttel militares. Querimonias multas comes accepit, latrocinia & deprædationes publicorum itinerum fieri, per excurſiones de præſidio Hogenſtegen: Quocircà comes auctus viribus ciuitatũ, oppugnauit fortalitium. Rex autem, cùm militaribus illis iam penè deficientibus immittere cuperet auxilia, nec poſſet, obſidionem etiam ſoluere in terram tranſgreſſus non ſatìs fidebat: propter quod, immiſſis oratoribus, rem cœpit compoſitione qualicunq; terminare. Tractatũ & conuentum eſt, vt militaris ille primarius, dominus fortalitij, acceptis à comite quinq; marcharũ millibus, terra excederet, comiti omnia ſua relinqueret prædia, præſidium deijceretur, ſoloq; æquaretur: quæ omnia ordine

quo dicta ſunt, implentur. Sed tum conſpirârunt de militia plures, indignè ferētes, quòd per comites eijcerentur alter poſt alterum: adeoq́ cœpit rebellio ingraueſcere, vt conſiderent comitibus dominis ſuis exaduersò ſatìs futuros. Vrbes autē vicinæ Lubica & Hamburgum, cernentes laborare comites, quòd publica itinera cuperent eſſe innoxia, deſerendos non putabant, ſed immiſêre illis ſua ſponte auxilia. Vnum enim ſenſerant in hac re, Iohannes Wagriæ, & Henricus cum Nicolao fratre præſidentes Holſatiæ. Arcem Reinoldesborg tenebat Marquardus Weſtenzee primipilarius rebellantiū. Cœpta eſt obſideri à comitibus, & auxilijs eorum, & expugnabatur. Lakenzee vocant fortalitium, quod ſimiliter expugnatur. Woltorp præſidium aggreßi, facilè deiecerunt. Iohannes autē comes, auctus armis dictarū vrbium, pernicioſißimum latronum præſidium Linow, ſæpè petitum & deiectum, & in perniciem publicam reſtitutum, iterùm petit: nec difficulter expugnatum, terræ coæquauit. Qui inerant, ad Albertum ducem Magnopolenſem ſe contulerūt. Queſti deſupèr ciues, quòd publici hoſtes receptarentur, & in conſpectum Alberto duci ſatìs cum contumelia obijciūt, cùm etiā ille duriùs pro tranſfugis reſpondiſſet. Semper, inquiūt, princeps egregiè fouiſti innocentiā, dilexiſti iuſtitiā, mercatores ire voluiſti immunes, perſequutus atrociter latrones: nunc auctus honore ducali, mores vertis in deterius, defenſans improbos, quos antè inſectabaris. Quibus ille: Cinctus vndiq́ hoſtibus, clauum clauo retundere compellor: vt arceam improbos, improbos admitto. Altiùs ſedit animo ciuium, quàm putabatur, ea reſponſio. Sed tamen breuì inter eos rebus ad bonū modū compoſitis, vnū, ſicut ſemper anteà, iterùm ſentire cœperunt: vnanimiterq́ ſunt

inſectati

inſectati publicorum itinerum inſidiatores: qui maximus ſemper labor fuit, ex die increſcentis Lubicæ mercaturæ.

CAPVT XXVIII.

PEr idem tẽpus cùm epiſcopus Halberſtadenſis aduersùs comites de Regenſteen bellum ſuſcepiſſet, inuicèm ſibi multa (vt ſit inter hoſtes) intulêre damna: Quod nemo præſumpſit, nemo timuit, auſi ſunt comites memorati. Nam aucti viribus, vndecunquè contractis, nocte ſacra Dominici natalis, cùm omnes fideles intenti deuotioni, diuino intereſſent officio, ipſi per occultas, quas nouêre vias, ad murum ciuitatis penetrantes, aliquot locis perforatum, ingrediuntur: & nihil opinantibus superuenientes, ciues multos capiunt, reſiſtentes cædunt, & captiuis quos voluêre extractis, redibant per anguſtias, quibus introiêrunt. Vrebat epiſcopum contumelia, & ſuorum inſigne detrimentum. Præfectum armis habebat virum fortem, & prælio audentem, qui multa ſæpè damna comiti irrogâſſet. Quàm ſanctè iurabat comes, illum vbi caperet, arbori quam proximam cerneret appenſurum. Tum ille: Quid ſi legem patiaris, quam tuliſti? Non abibat annus. Obuij ſibi æquis viribus in campo fuêre: congreſſi præliantur. Comes ſuperatur: in arborem volens appendere comitem præfectus, nullam reperit: Ergò gladio transfoſſum, lanceæ in terram fixæ velut appenſum alligauit: non iniquo iudicio paſſus ab hoſte, quod prior ipſe irrogaturum ſe perduellioni ſuperbus minitabatur. Qua ætate ducatũ Luneburgenſem tenuêre Otto & Wilhelmus, filij Ottonis, qui coniugẽ haberet filiam Ludouici quondàm Romani Imperatoris, aut regis. Res in ambiguo eſt. Nã ſunt qui illũ negant Imperatorem, quòd à ſummo pontifice, nec

approbatus, nec benedictionem aſſequutus ſit, contentus accipere coronam de manu laica Stephani de Columna, qui tum Romani Imperij vicariatum gerere diceretur. Sed Otto cum Wilhelmo, ſancti Michaelis monaſterio, tum in monte ſito, contulerũt centum marcharum redditus annuos de ſalina, cum ſtolis ad cultum Dei amplificandum. Nec diu ſuperfuit Otto: decedens, fratri Wilhelmo principatum ſoli reliquit, anno quarto & quinquageſimo poſt mille trecentos. Per quæ tempora, Henricus de Brunſwico dux, Alberti filius, contemptor ſuperûm, qui eccleſiaſtici nerui vincula diù diſsimulans tolerauit, eccleſiæq; Hildeſemenſi grauiſsimus incubuit: Erat enim in ea electus epiſcopus. Hoc tamẽ tempore de mandato Innocentij VI. à vinculis excommunicationis abſolutus exiuit, non ſine ſcandalo multorum in eccleſia: qui perindè eccleſiaſticæ diſciplinæ neruũ cõtemptiorem habituri videbantur: cũ tot pontificũ cenſuras pertinaciter diſsimulatas, põtifex accepta pecunia, ſine præuia ſatisfactione, laxaret. Ferebãtur enim aliquot aureorũ millia cameræ apoſtolicæ perſoluta. Quo tempore etiam Hamburgenſes ciues, per annos duodeviginti, ſacris interdicti, diuina officia reſumi viderunt, quinquageſimoſexto. Cauſa tanti mali, libertatis eccleſiaſticæ minoratio, quòd poſſeſsiones clerus tenere in vrbe vetaretur. Immiſcuêre ſe (vt fieri ſolet) nonnullæ iniuriæ. Ceſsit capitulum loco: Induruit populus cum plebe. Patres ipſi misêre rebus componendis ad archiepiſcopum Burchardum, cum pleno mandato conſiliares oratores. Concluſum ibì, cùm conueniret de legibus pacis: deindè miſsis ad eundem literis ratificationis ſuper omnibus concordatis, & tamen indè reſiliêrunt. Extant cauſarum regiſtra. Præualuit in cauſa clerus: tamen magno de-

trimento

trimento in fine rebus compoſitis, per non magnas perſonas, in vrbem rediêrunt perſonæ capitulares quæ liti ſuperextabant. Hoc eſt illud tempus, quo triſtis vbiquè regnabat erynnis. Nam & mercatores orientales Brugis in Flandria reſidere conſueti, propter quaſdam tunc exortas inter ſe & oppidanos cauſas, populariter emigrârunt, in Dordracum Hollandiæ ſe conferentes: Sed Flandrenſes in vrbem Lubicam misêre oratores, & cauſa ad plenum liquidata, complanataq́ per quoſdam in Flandriam remiſſos de Lubica, deq́ Turriano Pruſsiæ vrbe, totius nationis oratores, in Flandriam ſunt reducti mercatores.

CAPVT XXIX.

K*Arolus Romam profectus, à duobus ibì cardinalibus ad hoc miſsis conſecratur. Iam Imperator in plenitudine poteſtatis euectus, cùm videret multa in cõuentu Imperij ſine ordine geri, nec ſatìs ad liquidum conſtitit, quo quiſq́ more res in cœtu adminiſtraret, reformanda omnia curauit, ſibiq́ deſumpſit, multa conſtituens, quæ vſq́ in hodiernum obſeruantur, & aureo ſigillo deſupèr literas decernens, appellari iuſsit conſtitutionem Imperialem, Bullam auream: quæ quoniam paſsim legitur vbiquè, nihil opùs putaui huic inſerere operi. Sed hunc inſtituit ordinem, quòd in ſeſsione publica Imperatoris, archiepiſcopus Treuerenſis archicancellarius per Gallias, hoc eſt, omnem Imperij prouinciam vltra Rhenum, quæ olìm non parua fuit, & regnum Arelatenſe, è diuerſo à fronte Imperatoris conſideat. Moguntinus autem in prouincia ſua & cancellariatu per Germaniam, à dextris: & item Colonienſis, in prouincia & cancellariatu ſuo à dextris Imperatoris: & viciſsim à ſiniſtris, alter è duobus. Nam vt Moguntinus per*

Germaniam, ſic Colonienſis per Italiam primatū tenet. Rex Bohemiæ à dextris archiepiſcopi, & illum ſequitur eodem latere Comes palatinus Rheni. A ſiniſtris archiepiſcopi dux Saxoniæ, & illi marchio Brandenburgenſis. In publicis autem proceſsionibus eodem ordine incedent: Treuerenſis ante Imperatorem, & alij archiepiſcopi à latere, iuxta modum dictum. Rex Bohemiæ ſine medio ſequitur Imperatorem. Quòd ſi Imperialia deferentur inſignia, dux Saxoniæ enſem portans, ſtatìm ante Imperatorem, medius inter ipſum & Treuerenſem: A dextris ducis Comes palatinus aureum malum: A ſiniſtris marchio cum ſceptro. Nam ducem marſcallum vocant, hoc eſt, belli adminiſtratorem: Palatinum dapiferum: Marchionem camerarium. Officia ſua in regis coronatione exequentur hoc ordine. In regia vel Imperiali curia, quæ de magnificentia regni vel Imperij publicè & ſolenniter peragetur, primùs dux Saxoniæ marſcallus, plurimam auenam publico loco iubeat effundi: eam iumento ſedens ingreſſus, argenteam menſuram, cum cylindro ſimili metallo, ſimul duodecim argenti marcharum in pondere præferat: primus auenam menſuret: eam tradat primùm venienti. Abiens dux vicemarſcallo, Is eſt ſenior domûs de Pappenheim militarium, equum cum menſura & cylindro, vſibus eius & lucro deputanda, relinquat. Marchio deindè camerarius, equo vectus inſigni, iumento deſiliens, lauacrum ex argento duodecim in pondere marcharum argenti teneat, aquámque det manibus regis vel Imperatoris. Tollet mox vicecamerarius de Frankenſtein, equum & lauacrum ſuis vſibus. Indè Palatinus dapifer, iumento inuectus, quatuor argenti ſcutellas duodecim marcharum inferat, & iumento deſcendens, principi inclinans

anteponat. Magiſter coquinæ de Nortenberg, iumentum ſuis vſibus & ſcutellas tollat. Demùm rex Bohemiæ ſi aßit, equo ſimiliter inuectus, poculum argenteum duodecim marcharum præferat regi vel Imperatori, inclinans porrigat. Indè excipiat vicepincerna de Limborg militaris, regis equum cum poculo ſuis vſibus ſeruitura. Sedente iam rege ad menſam, procedent tres archiepiſcopi: is medius, in cuius prouincia res geritur, cæteris latera eius ſtipantibus: præ ſe ferant baculum argenti marcharum duodecim in pondere: in quo ſigilla regalia, vel Imperialia, ad præſentiam accubantis præferant: quæ ille accipiens, reddat illi maius, qui rem medius geßit, quod appenſum collo geſtabit in hoſpitium. Baculus Imperiali cancellario proueniet: ad quem etiam ſigillum referetur ex archiepiſcopo. Si tamen vicarij prænominati non aderunt, cedet abſentium prouentus conſuetus curiæ miniſtris. Menſa regalis vel Imperialis, ſex pedibus ſublimior cæteris. Si aßit regina vel Imperatrix, eius ſit à dextris accubitus, tribus cæteris ſublimior gradibus. Electorum ex ordine ſeptem, menſæ, ſic æquali paſſu ſtatuentur, quomodò eſt conſeſſus eorum. Ad eorum nemo principum menſam accedat: nec liceat cuiquam accumbere, quandiù fuerit aliquid ſuperagenpum ex comprincipibus.

CAPVT XXX.

VVilhelmus dux Luneburgenſis hoc tempore cum Mauritio adminiſtratore diœceſis Bremenſis, Aldenborgenſi comite, non ſatìs concorditer egit: cùm dißiderent de finibus & limitibus ditionum: Extruxitque dux fortalitium ad riuum Wummena, ad incurſandam, quotiès opùs videretur, diœceſim me-

memoratam: appellauitq́; de nomine familiæ ſuæ Pontem Leonis. Magna per idem tempus inceßit controuerſia ducibus, Erico Saxoniæ, & Alberto de Magnopoli. Ibat cum exercitu Ericus expugnare oppidum Plawe, in qua expeditione proſperatus, fecit quod conſtituit. Sed tum rex Daniæ Waldemarus rem intercipiens, compoſitionem inter diſsidentes peregit: vt Ericus dux memoratus, reddita arce Plawe, reciperet ab Alberto Boyceneborg. Sed quoniam nisì in diem reſtitui non potuit, in pignus interim acciperet Godebuſch. Hæc erat compoſitionis tum formula, ore regis pronunciata. Non putauit fore Ericus, vt tam magno interuentore fraus vlla intentaretur: Reddidit expugnatam nupèr arcem: Ipſe tamen neq; pignus, neq; promiſſam arcem meruit recipere. Rex pro ea, quam fecerat inter duces compoſitione, ab Alberto pro miniſterio magnificè remuneratur: Nam arcem Helſingborg, quam nupèr regi militans pro donatiuo acceperat, reſtituit. Ericus autem dux vbì ſe comperit deluſum, cùm non ipſe prior à pactis receſſiſſet, redijt ad arma. Albertus illi aciem oppoſuit: Initum eſt prælium paribus animis. Sed fauit fortuna fraudato. Ericus factus ſuperior, ſupra quadringentos ex copijs Alberti cepit: inter quos milites militares non pauci. Hanc occaſionem obſeruantes comites Holſatiæ Henricus, & Nicolaus, quòd eſſent controuerſiæ, mouent abſente duce in eius diſtrictum, obſidentes Crummeſſe: Sed finium cuſtodes à duce relicti, ruſticā manum contrahentes, comitibus ſe obijcere ſunt aggreßi: & inito conflictu, propitiam ſunt experti fortunam. Nam ſexaginta equites ex Holſatorum numero ceperunt, & in Louenborg captos adduxerunt. Ità duobus in locis proſpera tum fuêre res Erico.

CAPVT

CAPVT XXXI.

Circa hæc quoq; tempora, Wilhelmus dux Luneburgenſis, cùm neſcio quid cauſæ prætenderet aduersùs Ericum Saxoniæ ducem, tranſmiſſo Albi, mouit in paluſtria Gammæ: viuebat adhuc pater Erici ſenior, & ab annis inutilis armis, cùm audiret arma moueri in Ripenborg, vbì quietus ſenex conſederat, prono flumine Albi deuectus, properabat ire in Nienborg, oppidum de Hoia comitum, quòd is gener eius, filiam teneret coniugem: ſed properabundus ſenex, cùm trepidus feſtinaret, delapſus iumento ità ſenili corpore debilitatus eſt, vt breuì viuendi finem faceret. Wilhelmus autem dux, nemine obſiſtente, Ripenborg præſidium facilè expugnauit, & deditum accepit, arcem nouam firmans in angulo Gammæ: (Gammerordt etiam hodiè vocant) opportunè, vt putabat, ad Albim loco ſtabat præſidium. Indè rediens vltra Albim, Erteneborg deditum oppidulum in ſuam recepit poteſtatem, præſidiumq; ibì firmauit, quod appellauit Vigenborg. Idem tamen dux interuentu Iohannis comitis de Hoia, qui ſororius, vt diximus, eſſet iuniori Erico, reconciliari patitur eidem Erico, reddito fortalitio in Erteneborg, demolitóque, quod erexit, in Gammerordt: accepitq; nouiſſimam vxorem, cùm ante hanc tres aut quatuor habuiſſet, filiam eiuſdem ducis Erici: ſed ex ea prolem nullam excitauit: deditq; illi propter nuptias donatione arcem Ripenborg: quam priſtino bello tuliſſet patri eius, perpetuo iure deincèps ſeruituram domui Saxoniæ. Sed præmortuo dudùm fratre eius Ottone, cùm neuter virilem prolem relinqueret, ipſe tamen Wilhelmus duas filias haberet: alteram dedit coniugem Ottoni duci ſuperioris Saxoniæ, alteram verò Ludouico Magni ducis Brunſwiccenſis filio, quem

etiam moriens ſibi deſignauit in ducatu ſucceſſorem. Iſte verò Magnus, quem dicimus, cùm marchionatum de Landesberg in dotem accepiſſet, cognominatus de Zangerhuſen, ad principatum Brunſwiccenſem redibat poſt patrem: magno fratruelium ſuorum murmure, qui ad illum adſpirabant: quòd dicerent, Henricum patrem ſuum, Alberto Magni patre natù maiorem: & ideò vacuefacto morte Wilhelmi impuberis ducatu, non Albertum, ſed Henricum iure ſucceſſurum. Et quoniam paßi ſunt ſuo tempore Albertum in ditione, illo moriente, iam ſe meritò admittendos putauerunt in Brunſwiccenſem ducatum. Sed fauit virtuti Magni omnis nobilitas, vt primùm filius eius Ludouicus, cum Wilhelmi filia, acciperet Luneburgenſem principatum: indè ipſe in perſona reciperet hæreditatem patrum ſuorum. Filius autem eius Albertus, ad archiepiſcopatum peruenit Bremenſem: Extant hodiè, qui querantur, eſſe iniuriatum principibus Tranſſyluanis, quòd ad Brunſwicum non ſint admißi, vel cum Magno, vel ante Magnum. Nam de Luneburgo non eadem ratio eſt: quòd Ludouicus Magni filius, per Wilhelmi filiam coniugem, illam acceperit ditionem: quæ ex illo, ſine prole moriente, optimo iure peruenerit ad fratrem Magnum, licèt apud illum non diù permanſerit: quod infrà oſtendetur. De Brunſwiccenſi autem ducatu ad Magnum patrem reuerſo, quid miramur, ſi ſuccedat filius patri? cùm fuerit prior Magnus Alberti Craßi filius, qui à ciuibus, & primùm à militaribus prælatus eſt in eo principatu fratri Henrico. Accuſent immoderantiam Henrici cognomento Mirabilis, qui frater erat Craßi Alberti: nam modeſtia eiuſdem Alberti fecit, vt à cunctis fratri præferretur. Hanc paucis in apologiam deflexi, ad obſtruenda multo-

multorum ora, qui quid culpent ignorant. Hoc etiam tempore Nicolaus comes Holſatiæ, cùm adhuc à rege Daniæ Fioniam teneret in pignus, arcem inibì Bramberg, quòd imperata facere recuſaret, cum ducentis obſedit: Rex ſuperueniens, facilè diſpulit tantam paucitatem, aliquot proſternens, multos capiens: Vix cum paucis comes elabitur, ibì oculum amittens: Votóque emiſſo in magnis periculis, concepit in honorem ſummæ Virginis in ſua terra cœnobium erigere: magnis vix ereptus periculis, conſentiente Adolpho Iohannis Wagriæ comitis filio, in Arnsboke conſtruxit, & prouentibus dotauit: euocatisq; de Poretze, de Itzeho virginibus ſacris: quod cœnobium poſteà, annuente Gerhardo duce, anno ſecundo & quadringenteſimo poſt mille, annitente domino Alberto Rodenborg, canonico Lubicenſi, viro locuplete & prouentus augente, commutatum eſt in domum fratrum Carthuſienſium, qui tenent vſque hodiè.

CAPVT XXXII.

HEnricus autem Holſatiæ comes, iam paſſim dictus Ferreus, cùm peregrinans, militiam multis in terris egiſſet, vſque ad Italiam & Calabriam varia ſorte prouectus, fortunam fatigauit ſuam. Iam tamen de ſucceſſione cogitans, cùm videret fratrem ſuum Nicolaum, hæredes non habere, animum coniugio applicuit: duxitque coniugem filiam Henrici ducis Magnopolenſis: cuius germanam ſororem Adolphus itidèm comes in Holſatia, ſed Wagriam poſſidens, vxorem accepit. Anna fœminæ nomen, quæ Adolpho nupſit, in ſterilitate permanſit, nullos marito reddens liberos: Vtraque ſoror Alberti, regis poſteà Suediæ. Hic erat Adolphus Iohannis filius, vir ad arma ſtrenuus, & optimo

patre

patre dignus filius: publicorum inſidiatores itinerum odibat: quocircà vicinis ciuitatibus affectus, & ipſæ viciſsim illi, in tranquillitate plurimùm agebat. Huius tempore Kilonenſes, incertum vndè conciti, apprahenſis duobus è familia Henneken Leembeken, tanquàm publicæ pacis turbatores, & in itineribus latrocinantes, vltore gladio ceciderunt: quos criminum impactorum innoxios, dominus clamitabat. Indignatus ergò grauiter eius oppidi ciuibus, obſeruabat tempora, quibus ad nundinas in Eklenforde proficiſcerentur: multos occidit, aliquot captiuos abduxit. Indignati comites Adolphus atque Nicolaus, quòd tale aliquid auderet, nulla priùs apud ſe accuſatione inſtituta, hoſtilia nunciauêre. Suberat ducatui Sleſwiccenſi, qui iam vacabat: relicta vidua gubernabat ditionem: ea tueri viſa militem ſuum, hoſtilia ſenſit. Comparatis armis ad rem gerendam, comites duxêre in Iutiam. Adolphus obſedit Tunderen, & Nicolaus Hardeſleue: Vtrique impigrè inſtantes, arcē quiſque ſuam expugnabant. Acceſsêre igitur iure victoriæ arces illæ comitibus iterùm Holſatiæ: Dorning inexpugnabile præſidium reliquerunt. Henricus autem comes memoratus Ferreus, ſolicitus erat de germana ſorore Eliſabeth ad nuptias collocanda: Puella erat annorum circiter duorum & viginti: quæ Magni regis Suediæ Aquino filio, iam regi Norwagiæ, circa carniſpriuium eſt deſponſata: & proxima æſtate, miſſo ad hæc ſolenni nuncio, Hermanno de Vitze milite, in arce Plone, ſtans inter brachia Henrici fratris & Adolphi fratruelis, eidem regi in perſona dicti militis, ad hoc ſpeciale mandatum præferentis, memorato regi per verba de præſenti eſt coniunx ſubarrata, reginaque Norwagiæ conſalutata. Fratres germanam magnifico apparatu, & rege digno, inſtruxêre:

xêre: non iam ſponſam, ſed reginam regi mittendam: Nauigium aptauêre præcipuum, familiam honeſtam vtriuſq; ſexûs conſignauêre: & in omnibus ritè prouiſis, tradũt in manus militi memorato, vt domino regi reginam & aſſeruaret, & feliciter perduceret. Suſcipit ille commendatam, profunda iam hyeme, Sabbato quatuor temporum ante Chriſti natalia, Trauenam relinquentes, Suediam petiêre. Sed aduerſi venti, & tempeſtates per brumã ſolita, nauem impegêre in littora Daniæ. Waldemarus rex hoſpitaliter accipiens venientes, iure quidem hoſpitij ſpecietenùs prætenſo: ſed vbì quid ageretur intellexit, diligentiùs aduectos iubebat cuſtodiri: iam animo ſecũ voluẽs, quid de nuptijs puellæ conſtitueret. In proximam æſtatẽ emiſſis antè nũcijs, ad reges Ericum & Aquinum, patrem ac filiũ oratores, facit vt ad colloquium opportuno loco deſcendant: rem eſſe magni ponderis, & quæ triũ regnorum non dubiam præferat ſalutem, quam cum illis eſſet tractaturus: Interìm aſſeruantur hoſpites in Dania. Reges vbì conuenerant, inter ſe ſtatuunt: Omiſſa puella Holſatiæ, Aquinus filiam accipiat Waldemari regis Daniæ. Facilè hoc impetra[illegible] ingens dos regnũ Daniæ. Erat enim Margareta vnica patri filia. Nam Chriſtophorus nupèr filius bello cõciderat. Id prætmetuens Henricus comes, nec ignorãs varium gentis ingeniũ, nuptias ſororis ſuæ, illis antè conditionibus firmauit, vt non facile eſſet à pactis nuptijs diſcedere. Nam Henricus, ſi ſua parte diſſilirent, arcem Calmeren in regno Suediæ, quam magno tenebat impignoratam ære, mox amitteret, & ſexaginta millia argenti marchas regi perſolueret. E diuerſo, ſi rex ipſe reſiliret, mox procerum ſuorũ omnis obligatio laxata, ad Henricum tranſiret: idq; iureiurando procerum eſt

 firma-

ſirmatum. Cùm autem Waldemarus tum præualens ſiliam Aquino etiam in torum afferret, mœrens puella Eliſabeth, ſeculo renunciare conſtituit: & qualicunq; regum ordinatione in Suediam perducitur: fitq; domina in Waſteen monaſterio ſanctæ Birgittæ. Sed tum Henricus comes, ſponſionem regis de illius parte irritatam, impugnauit: immittens validiora præſidia Calmeren arci: & ſub honore ſui, pacto & fide iurata, proceres per literas admonuit, vt quod polliciti ſunt, adimplerent. Venerunt epiſcopi & milites de regno, Henrico ſe offerentes: illiq; regium deferentes honorem. Recuſabat ille, cauſatus ætatem: Remiſitq; illos ad Henricum Magnopolis ducem: cuius è tribus filijs quem ipſi deligerent, in eum ſuum ius omne refunderet. Veniunt: excipiuntur perbenignè: cauſam detegũt, productis in conſpectum filijs: Propoſita illis optione, medium Albertum eligunt, vt rex fieret. Pater cum filio inijt nauigationem in regnum. Citatur rex obiectis reſponſurus: non compáret: deſtituitur: Albertus iunior in locum conſtituitur: conſecratur: & armis aliquandò collatis, Magnus cogitur angulũ deligere, inq; eo conſeneſcere. Hæc Henrici comitis opera factus eſt Albertus Suediæ rex; quæ idcircò breui cõmemoratione percurro, quòd plenius in Suedia & Wandalia ſint commemorata.

CAPVT XXXIII.

KArolus Romanorum rex, per hæc tempora iter ingreſſus in Gallias, peruenit Auinionem ad ſummum pontiſicem, conſecrationis gratia: excipitur magnificè ab Vrbano, omni curia eius tripudiante: quòd illum honorem duorum eccleſiæ principum, illam viciſſitudinem venerationis nemo recordabatur: nec vlla in literis ſimili de re mentio à memoria Friderici II. per annos

nos ſupra centum. Erat autem ſexageſimuſquartus poſt mille trecentos. Ibiq́; ſolennibus ob quæ venerat Karolus peractis, redibat in Germaniam, ibì priuſquàm Bohemiam ſuam repeteret res cōpoſiturus. Terra eſt Aduocatorū non longe à Saxonia ſuperiore: quam primus Henricus Romanorum rex ſubiecit monaſterio dominarum in Quedelenborg, conſtituens quatuor per terra angulos totidem aduocatos nobiles, qui barones dicuntur, de Swida, de Gera, de Ruſſe, de Plawe. Hoc autem tempore Karolus Imperator egit cum tribus, vt arces ſuas inexpugnabiles illi permitterēt. Quartus id ægerrimè ferens Rutenus de Plawis, cùm sciret tres ſuos conſortes vnà conueniſſe in horreo quodam ſecretiùs, crudele iniјt conſilium: Nam ſuperueniens conſultantibus, firmatiſq́; vndiq; clauſtris, igne iniecto, illos concremauit, pœnam ſumens tranſgreſſæ, vt dicebat, fidei. Indè enim animatus Karolus proceſsit in Bauariam, multis vrbibus & arcibus inſidiatus, multis vim afferens, oppugnans inprimis Burggrauium Nurenbergæ. Erat ea tempeſtate graue bellum inter epiſcopum Hildeſemenſem Gerhardum, & Ottonem ducem Brunſwiccenſem: qui in ſocietatem belli pertraxit archiepiſcopum Magdeburgenſem, Theodericum, cognomento Kagelwijd, quem Imperator, de monaſterij infimo ſumptum officio, per gradus euexit ad archiepiſcopatum, comperta hominis incredibili induſtria. Albertus quoquè Halberſtadenſis epiſcopus, in his erat partibus: Congreſsi, contulerunt manus iuxta Dinkeler, & inclinabat victoria Hildeſemenſi: Captis ibì plurimis, inter quos Albertus Halberſtadenſis. Hic erat inſignis ea ætate logicus: qui ingenij ſui teſtimonia, etiam nunc, inter ſcholaſticos habet. Erat Gerhardus non in poſtremis rhetor:

exiuitq́; in prouerbium inter diſciplinares: Tum Logicam ſuccubuiſſe Rhetoricæ, cùm Albertum Gerhardus vinctum haberet. Hoc tempore Gregorius Papa Auinione commoratus poſt tempora Vrbani V. cùm epiſcopum quendam, quòd eccleſiam ſuam deſereret, ſequereturq́; curiam, increpitaret: illi vbì per familiaritatem licuiſſe credidit, reſpondit: Eadem mea, quæ tua eſt cauſa, maxime pontifex: quòd ego meam, tuq́; Romanam deſerimus eccleſias: rectè me increpatum agnoſco. Deſcendit altiùs ea reſponſio in pectus pontificis, cogitabatq́; ex ea die vrbem Romam repetere, quanquàm & prædeceſſor Vrbanus idem in animo haberet: inq́; eam rem profectus Romam cum paucis, palatia in Monte Faliſco, & in Vrbeueteri, declinandi grauioris in Vrbe gratia aëris, iuſsit apparari. Sed Gregorius ſe rediturum multis ſæpè nunciis pollicetur. Cùm hoc Romani crebriùs efflagitâſſênt, & magnis conditionibus expromiſsis apud pontificem expetiſſent, nunc ſecretò id offerente pontifice, lætiſsimi audiêrunt. Sed multa opùs erat prudẽtia in ſede transferenda: Si enim Gallis ſuboleuiſſet, aliquid tentâſſent hoc nè fieret. Sed ille tum rediit. Per quod tempus Mauritius & Chriſtianus de Oldenborg, in Blexem terra Phriſiæ oppreſsi, cum ſeptingentis periêrunt: Sed dictu horrendum, quod ſequitur. Gerhardus comes de Mansfelde, monaſterium Ciſtertienſium Setichenbeke, cuius fratribus erat infeſtiſsimus, funditùs euertit, quòd hoſtibus ſuis fauiſſe, hisq́; hoſpitium non negâſſe dicerentur: cùm tamen hoſpitalitas illi ordini iniuncta, & qui venerant armati, facilè coegiſſent, ſi non promptè impetrâſſent. Abbatem loci (dictu horridum) perticæ alligatum, inter duos iuſsit ignes torreri: fratribus per diuerſa ſupplicia crudeliter enecatis, quòd Fridericum

Miſniæ

Miſnæ marchionem in ſe ducentem, & cum exercitu de obſidione Iſleuæ redeuntem, excepiſſent: qui, vt diximus, cogere poterat ad hoc, quod precibus mâluit impetrare.

CAPVT XXXIIII.

BRandenburgenſis marchia ab olim inſignis pars Saxoniæ, à nobis hactenùs cõmemorata, niſi perfunctoriè, non fuit, quòd moderni principes altiorem trahentes ſpiritum, Saxones ſe dici non ſinant, Bauaris, Francis, & cæteris ſuperioris Germaniæ principibus ſanguine immixti. Sed tamen, quoniam in Wandalico ſolo omnis ille principatus ab origine manet, in Wandalia noſtra crebriùs attigimus, præclara eius facinora non prætereuntes. Sed quod nunc commemorationem depoſcit, compertum tenemus morte Waldemari marchionis, qui legitimum ſui corporis, &, quod eſt mirabilius, ſui ſanguinis hæredem non haberet, cùm tamen ante paucos annos nouem ſupra decem numerarentur marchiones huius tituli de Brandenburgo. Sed nunc ità placitum eſt ſuperis, vt omnibus morte ſubtractis, nouiſſimus eſſet Waldemarus. Beneficium ergò ad Imperatorem reuolabat: & primus Ludouicus Ludouici Imperatoris filius eo fruitus, marchionatum ſub patre, & aliquandiù poſt patrem adminiſtrabat: isq; exaturatus illo principatu, quòd in Bauaria mâllet agere, Romulo fratri illum permiſit: Nec ille diù in eo ſuperuixit. Vndè peruenit principatus ad Ottonem quendam, cuius originem ſubducunt annales. Erat autem iam tum in Imperio Karolus IIII. cuius tempora nunc attigimus. Hic Otto, vt ferunt, marchiam omnem vendidit Imperatori memorato, vili ſatis æſtimatam precio, pro oppidis Lanſe & Herſprinck, cum ſubiecto territorio, non longè à Nu-

renberga. Sed nos huic marchionatui debemus, vt alio loco exequamur. Sed hæc in Wandalia requirantur. Otto interìm princeps Brunſwiccenſis, de Leina cognominatus, vir in armis ſtrenuus, & formidabilis princeps, oppido Aluelde, quod ad eccleſiam Hildeſemenſem etiam hodiè pertinet, inſidiatus, primo manè ante lucem captum explumauit, diripuitq́ue, cùm nihil ab illo hoſtile ciues formidarẽt. Idem, cùm Thuringiæ vrbes Erphordia cum conterminis, ſequutæ Henricum de Honſten comitem, arcem Honſten receptatricem latrocinantium expugnare ſtatuiſſent, priùs habito interloquio cum duce memorato, vt ille quietus manens, illos agere ſineret: & ille, vt rebantur, promiſiſſet ſe ad omnia futurum neutralem, inſtitêre oppugnationi, vt, arce capta, latrunculis merita præmia perſoluerent. Iam aliquot oppugnationibus intentatis, cùm de foris nihil hoſtile formidarent, eccè Otto, magna ſuorum manu collecta, irruit in oppugnantes, & à tergo cecidit: cepitque multos ex obſidentibus: alijs, qui pertinaciter repugnarent, oppreſſis, omnia clauſtra ſua captiuis repleuit. Sensêre diù vrbes memoratæ vulnus illius captiuitatis: Otto tamen, vt ferunt, grauiùs nomini ſuo maculam inuſſit, labe notatus inſigni, quam multa non perluat aqua. Graue eſt enim fidem fallere. Per quod etiam tempus Conradus de Aldenborg comes, iam vindicare properâns in gentem Phriſonum ſibi conterminam, quòd ſuperiori anno tantam nobilitatem perdidiſſent, vocatis de Weſtphalia, déque vicinis locis, quotquot contrahere poterat, auxiliarijs, Phriſiam ingreditur: Conſerunt manus, & malo omine ingreſſi, cùm infeliciter pugnarent, ad quingentos ex ſuis amiſerunt, valdè paucis ex acie Phriſonum cadentibus. Ea eſt vetus nobilium

lium & militarium in terris paluſtribus fortuna: quam crebriùs experti, necdùm vltionis ſpiritum poſuerunt. Quid enim poſſunt inter crebras voragines, & continuata terrarum fragmina, equeſtres turmæ? volant paluſtres homines in lanceis ſuis, eques in iumento periclitatur.

CAPVT XXXV.

COmmune Magdeburgenſe hoc tempore ſæuijt, nōdùm ſanguine, quem in archiepiſcopo ſuo Burchardo optimo viro innoxium fuderant, exaturati: quam rem in Wandalia diximus pleniùs. Decanum nunc eccleſiæ Maioris, quòd vocantibus eum in prætorium patribus primarijs non paruerit, manu carnificum & miniſtrorum, iuſtitiæ exequutorum, in vincula publica coniecerunt: eumq́ꝫ ciuitate eiectum, perpetuò proſcripſerunt. Temeritas inaudita. Nec minor quæ ſequitur, procacitas ciuium Barlinenſiũ. Archiepiſcopi Magdeburgenſis Theodorici, ſuprà memorati, ſcriba tabellio, qui tum ſequebatur ducem Saxoniæ, ſederat in ea vrbe ad menſam principis memorati: Immiſsi ciuium communis iuſtitiæ miniſtri, manu valida, vt obſiſti illis ſine magna pernicie non poſſet, ſcribam corripiunt, & mox pertrahunt ad ſupplicium, publico cædentes gladio, nulla prætenſa alia cauſa, quàm quòd nupèr, cùm ad balneum properaret, obuiam ſibi dominam notam familiariter per iocum ſolicitaret, vt balneo ſecum vteretur, nec vim aliam inferebat, recuſantem cum riſu dimittens. Pulchra nimirùm ſanguinis & vitæ diſpendio cauſa vindicanda. Sed qui ſequuti ſunt caſus ab vtroqꝫ gladio, facilè obtinuerunt, vt pœniteret ciues pertinaciæ ſuæ. Qui autem cecidit, non reuixit. Nunc pœnas ſoluunt pertinaciæ multiplicis, ſub aquila pulli degentes.

Secta tum inualuit Beguinarum & Sueſtrionum, pertinax hominum genus: Sed ardebant hominum ſtudia improbam euertere colluuiem: proditi vbiquè, pertinaces periêrunt igne conſumpti: multi autem pœnitentiam amplexi, ad vitam ſeruabantur. Per quæ etiam tempora Karolus Imperator, antè ſibi notam, cum exercitu introiuit Italiam. Sub patre enim Iohanne rege Bohemiæ, qui ſui quoquè patris Henrici cœpta proſequebatur, Karolus militauit in prouincia: poſteaquàm auus eius Henricus interemptus, non reliquit Gibellinis defenſorem: Quam ſectam proſequutus Iohannes rex, filium Karolum ſub ſe copias ducentem, diù in Italia verſari iuſſit: Nunc autem maximo ad ſeptuaginta millia exercitu conſcripto, Mediolanum, iam eius imperio rebellem vrbem, conſtituit humiliare. Increuerat enim dominatus Vicecomitum ſub Ludouico Bauaro, in eum modum, vt iam, cōtemptis omnibus, nemini paréret. Auxit ſummus pontifex Imperatoris copias, vt rebellionem pertinaciſſimæ vrbis molliret. Sed tantus exercitus per æſtum ſiti laborabat, magis foris, quàm obſeſſi intùs. Imperator verò, vtcunquè res peracta eſt, exercitum ſuum ſine fructu reduxit, eccleſiæ copias paſſus ire quò vellent.

CAPVT. XXXVI.

MAgnus dux de Brunſwico, Magni filius, cùm de conſilio maiorum in terra, etiam ad ducatum Luneburgenſem adminiſtrandum vocaretur: viuebat adhuc pater, qui ad vtrunque ducatum ſuo iure peruenit: ſed filium tum in Luneburgenſem deuocatum, ire permiſit. Venit animoſus iuuenis & circūſpexit, ſi qua illi grādis belli gloria mōſtraretur. Initia eius fuerūt optima, & adeò cunctis ꝓbabilia, vt nemo deſideraret aliam

nouiſſi-

nouiſſimi Wilhelmi ducis poſteritatem: nemo etiã Ludouicum eius fratrem, qui gener eſſet Wilhelmi memorati, requireret, iam morte abſumptum: cuius relictam dedêre coniugem Ottoni de Scowenborg comiti, quæ Magno fuit exitij cauſa: quod ſuo loco dicemus. Sed paulatìm inſolentia eius creuit, vt cogerentur de alio principe proceres ac incolæ terræ cogitare. Interìm pater eius, audita inſolentia filij, multis literis, pluribus etiam nuncijs, eum commonuit, vt ad ſanam mentem rediret: nec profuit. Ad extremùm minis eum voluit exterreri, fune, vt aiunt, ſemper ad manum habito: vt quocunque filium in aperto campo obuium haberet, militariter ſuperatum, in proximam arborẽ appenderet. Filius, quòd eſſet manu promptus, & ad omnia pericula interritus, eas patris minas riſu fertur excepiſſe, catenam argenteam in collo ſemper præferens: vt pater omninò iugulare filium conſtituens, non ſubere ad ſe iugulandum, ſed argenteo vteretur: vndè ductum eſt illi cognomen, vt dux Catenatus diceretur. Albertum ducem Magnopolenſem idem Magnus in bellum concitauit, de finibus ditionum cum illo altercantem: initia, vt ſolet, de iurgio, ſed indè bellum enaſcitur. Vtriq; arma parant in inuicèm. Concurrunt, & manibus conſertis, fortiſſimè præliãtur. Diu anceps volitauit victoria. Tandèm ad Alberti ducis ſigna volauit. Nam de exercitu Magni ſexcentos cepit viros militaris generis, multos in illis, quibus poſteà laxandis, ſex millia marcharum argenti expendere debuit. Eam mutuò à ciuibus Luneburgi pecuniam accipere voluit: & cùm vel non poſſet, vel non expediebat hoc fieri, indignatus oppido, malè minatur. Effectum eſt autem apud Imperatorem Karolum, vt mandaret militaribus, vrbibus, & oppidis terræ Luneburgenſis,

lippus fugit nemine perſequente, & in ſua ſe ſecurus recipit. Tres illi viri boni promiſſione corrupti, ducē ſuum prodentes, ad Imperatorē reuertuntur, proditionis præmia accepturi. Prouiderat Imperator adulterinā aureorum monetā, quæ in valore viceſimā non haberet: eam iuſſit numerari. Illi alacres tanto ære ditati, redeunt in ſua: & iā expendere conati, repererunt eſſe falſatā monetam. Redeunt ad Imperatorem, argentarium, & monetarium eius incuſantes. Imperator toruis oculis illos reuerberans, Abite, inquit, furciferi in meritā crucem: merita proditionis præmia, nisi protinùs ex oculis euaneſcatis, accepturi: quam aliam meretur pecuniam veſtra proditio atq; perfidia? adulterinum aurum, adulterino compenſatur operi: abite in malam crucem. Illi protinùs, confuſi, ex omniū oculis in latibula abiêrunt.

CAPVT XXXVIII.

ANnus erat poſt natum Chriſtum ſeptuageſimuſprimus à milleſimo tricenteſimo, cùm ciues Luneburgenſes, iam de Imperatoris mente, deq; iure domini Alberti, & contraria Magno ſententia facti certiores, cùm tamen inuictam arcem montis apud oppidum Magnus teneret, & illi non pauca quotidiè perſentirent ex ea incommoda, ſtatuiſſentq; rem viribus agere: famulum equitem cum literis hoſtilia nunciantibus, diſpoſitis ad reditum per omnia celeriùs agendum, tribus in opportuna loca iumentis, emittunt in arcem Cellenſem, vbi dux Magnus manſitabat: Nuncius obſeruato tempore, quo erat ad menſam recumbēdum, literas exhibuit, quas ſciebat non placituras: & prandere iuſſus, feſtinabat, expedienda in oppido rei gratia, reditum pollicitus: mox iumentum conſcēdens, celerrimè ad ſecundum, & iterùm prouectus tertiū, ſe ante etiā expectatū recepit

Lune-

Luneburgum. Ciues cùm horas omnes numerâſſent, in vigilia Purificatæ Virginis, quaſi veſpertinum in monaſterio montano de more audituri officium conſcendunt, ſub conſuetis veſtibus armati: & primam arcis & portæ cuſtodem obtruncant, cæteros ad arma currentes proturbant. Segebando militi nomen erat, qui pro tuenda commiſſa arce diù ſtabat, ſed par eſſe non potuit præparatis ad rem peragendam: Igitur eiectis religioſis & ſcholaribus, in oppidum, ſi vellent, deſcendere iuſsis, ciues arcem occupant. Dux autem literis per interuallũ perlectis, exclamat, adeſſe iubens qui perferebat, nuncium: abîſſe refertur: Indignatus ille, quòd non, vt iuſſerat, tenuiſſent: mittit expeditiſsimo iumento qui admoneat militem, arcis cuſtodem: prouectus ille qua poterat celeritate, media nocte ad latera montis obequitans, clamore vigiles infeſtat: Ciuium vnus clamãti reſpondit, quid afferret? Cùm ille domini ſui fidelem arbitraretur: Dic, inquit, verbis domini ducis Segebando militi, diligenter arcem tueatur: nam ciues periculum capitis & hoſtilia nunciauêre. Tum ciuis, emiſſo de bombarda lapide, Hunc, inquit, teſtem referto duci tuo rem in tuto eſſe: ille protinùs intelligens ſeriùs ſe veniſſe, confuſus redit. Ciues autem arcem & monaſterium ab imo demoliuntur: fratribus in oppido locum dederunt noui cœnobij extruendi, in colle, quo nunc quoquè manet, ad montis magni pedem: euocanteſq́ Albertum Saxoniæ & Luneburgi ducem in vrbem, mox illi ſacramenta dedêre, cum magna parte militariũ terræ. Indè Albertus, exercitu contracto, duxit in Zwinſen, & oppidũ quidem facilè cepit, ad arcem laboratum eſt: ſuperueniens Magnus, maiori ſuorum agmine ſoluit obſidionem: Sed cùm ambo validas copias haberẽt, inuaſit Albertus: defendit,

vt poterat, Magnus. Arcem Louwenrode non longè ab Honouer, Albertus oppugnans cepit, inq́; ea communita conſedit. Cùm autem Magnus minimè quieſceret, ante omnia indoluit, arcem ſibi Luneburgum inſidijs ademptam: inſidijs oppidum recipere tentauit. Septingenti erant viri, qui negocium ſuſcepêre, oppidi per inſidias mixta virtute recipiendi. Vndecim millium virginum feſta nox erat, cùm hoſtes iam antè præparatis rebus, vel muro excindendo, vel ſcalis conſcendendo, oppidum ante lucem introiêre: Qui habitauêre ciues, perſentiebant aliquid hoſtem moliri, & ideò totis ad manè noctibus peruigilabāt: Idq́; aliquot iam noctibus erat actitatum: tum ea, qua iam res imminebat, nocte decurſa in peruigilio, iam omnia tuta putantes Burgimagiſtri, qui & ipſi circuibāt, ciuibus interpellatis, cùm in manè res vergeret, nihil eſſe periculi rati, nocte tranſacta, ciues ad quietem permittebant. Subitò rumor per oppidum currit, hoſtes eſſe in foro: arma ciues corripiunt, & inprimìs Burgimagiſtri, qui authores erant populo ad quietem redeundi: veriti, nè occulta cum hoſtibus intelligentiæ inſimularentur, primi ad arma concurrunt. Vir erat militaris generis, qui ſtipendia faciebat in oppido: is primus ad hoſtes peruenit: parcendum ait ſanguinis effuſioni, dicerent, quas victi leges acciperent: oppidum iam eſſe in eorum poteſtate: nuncium ſe ad ciues iturum, vt ſine ſanguine faciant imperata. Id potiſsimùm molitus, vt ſe colligendi tempus ciues haberent: tempus ille triuit colloquio. Vbi iam ſatìs armatos putauit, loqui ſe ciuibus & conditiones perferre pollicitus, relaturumq́; quid in animo eſſet, promiſit. Vbi ad ciues venit, hortatur pro libertate pugnent, victoriam indubiam habituros, hoſtes eſſe in caſsibus. Tum redit in forum, referens ciues

ues nullis modò conditionibus aſſentiri, pro libertate pugnaturos. Initur mox conflictus: Vrgentur hoſtes, & ad egreſſum pugnantes contenderunt. Ibì duo ex Burgimagiſtris, qui primi pugnabant, procubuêre: Loca extant hodiè inſignia. Ex hoſtibus quoquè multi periêrunt: cæteri capti, & in vincula coniecti. Erant in eis multi ex oppido proſcripti, aliquot latrocinijs publicatis infames: Hos publico caſos gladio, pœnas dare iuſſerũt: Cæteri hoſtili more capti, dato ære, libertatem redemerunt. Albertus deindè dux, cum copijs ſuis circunuolitans, arcem Pattenhuſen expugnauit, quotidiè viribus increſcens. Magni autem res paulatìm minorantur.

CAPVT XXXIX.

M*Agnus autem dux, cùm relictam fratris Ludouici, nobili viro Ottoni de Scowenborg comitè deſpondiſſet, oborta eſt inter eos ex quibuſdam cauſis grauis controuerſia: quæ in apertum bellum exiuit. Mundum muliebrem, & fœmineam ſupellectilem dicta domina iubebat ad ſe ex ducatu in Scowenborg perduci: Non eſt paſſus Magnus, ſed immiſſis equitibus, omnia diripi iuſſit. Flebat illuſtris domina, affinis ſui in ſe iniuriam: Conſolabatur eam maritus Otto: Nihil, inquit, te conturbet: charior eſt mihi integritas tua omnibus corporis ornamentis: facilè inuenies, quo pro dignitate foris orneris, moribus ornata & illuſtri ſanguine. Cumq; res ad expeditionem hoſtilem perueniret, auſus comes cum copijs obuiàm ire duci; occurrunt inuicèm ſibi cum copijs in merica, vt ferunt, Luneburgenſi: Conſerunt manus. Varia aliquandiù fortuna pugnatum eſt. Dux comitem requirit in agmine, iumentóque congreditur, deturbat equo comitem: Sequutus ipſe in pedes, vt capiat. Dimiſſo ergò iumento, hoſti proſtrato incumbit,*

bit, vitam eius quæritans. Superuenit nobilis ex auxiliarijs comitis: Is ducem, hoſti toto corpore incumbentem, perfodit. Hic erat exitus Magni, quem ferunt iurâſſe, illa ſe nocte futurum in hoſtica terra. Quod vbì comiti retulêre victori, ille ait: Non notabitur periurio affinis noſter: ducamus eum in noſtra: & indè remittamus ſuis ad ſepulturã. Reliquit Magnus quatuor filios: actumq́; eſt inter duorum ducum communes amicos, vt Albertus dux Luneburgenſis, accepta coniuge, quam reliquit Magnus, ſui ducatûs limites teneret, permiſſo Brunſwiccenſi diſtrictu filijs Magni, iam priuignis ſuis, Friderico, Bernhardo, Henrico, Ottoni. Otto factus archiepiſcopus Bremenſis, fratribus terram permiſit inter ſe partiendã. Caſo quidem Magno, iam videbatur Brunſwiccẽſis ducatus vacuefactus. Erneſtus igitur dux Gottingenſis, cum Ottone filio, patruus Magni (quem Ottonem Armipotentem dixêre) cepit arcem Wulfenbuttel, & omnem ditionem Brunſwiccenſem: Id ſiue ſuo nomine, ſiue pupillorũ tutorio, fecerint, non ſatìs compertum eſt, nisì quòd exitus declarauit, veri ſit ſimilius, hæc illos tutorio nomine feciſſe: alioquì difficile fuiſſet, Magni filios, quos ille, vt diximus, quatuor reliquit, ad paternam ditionem rediſſe. Per quæ tempora in vrbe Brunſwico, ſæuiente incondito vulgo, in primores perniciosus tumultus exoritur. Nam vulgus indignatione vndecunquè concepta, concilium vrbis, patres ipſos inuadit: Vrbe quoſdã eijciũt: alios in tumultu opprimunt: nonnullos ſpecie iuſtitiæ publico gladio cædunt: Inter quos vnum ex proconſulibus, virũ & ætate & mole corporis grauem, cùm vires inflectendis genibus non haberet, in ſua recũbentem obtruncãt ſede. Hãc patribus cauſam obijciunt, ꝙ populum & vniuerſam plebẽ exactionibus

nibus

nibus grauent, & maiori quàm vlli principes impoſito onere dominentur: idq́ literis ad vicinas & longinquas vrbes perſcripsêre: nouum concilium ex mechanicis viris erexêre: clamoribus, non conſilio, rem omnem egêre. Cæteræ benè moratæ vrbes, rem miſerandam, & ipſo exemplo pernicioſam, putauêre non impunitam relinquendam. Non ſunt paſſæ, mercatores eius vrbis in emporijs diuerſari: (Hoc vocant Hanſa eijcere & proſcribere, cùm illis priuilegiorum vſu & communione interdicitur) Sed qui intùs mansêre, contempsêre eam animaduerſionem, quæ paucos attigit.

CAPVT XL.

Oppidum Aldenborg, in terra paluſtri ſitum ad Phriſiam, per ea tempora de Dephol comes, adiunctis nonnullis, in quibus erat decanus Bremenſis, cùm ſimultatem grauem gereret aduersùs Conradum de Aldenborg comitem, noctù ingreſſus, cepit. Ingreßi via non longinqua ab arce, ad Veterem, vt vocant, ciuitatem perueniunt. Erant qui peruigilantes ad ludum tota nocte ſederent talorum. Hi primi, hoſtilem experti tumultum, ad nolam procurrunt, ſignum capti oppidi dantes. Sono exciti ciues per noctem inſolito, cùm hoſtes adeſſe ſentirent, tecta domorum petunt: Ianuis obſeratis, & coctilibus indè lapidibus proiectis, cogunt hoſtes ad exeundum quod cepêre oppidum. Quingenti erant qui venêre. Ciues concepta fidutia, ſequuntur egredientes, & aperto iam campo manum cõſerunt: indè alacriores, quòd oppido eieciſſent, iam acie pugnant. Vincuntur à ciuibus hoſtes, cæduntur militares non pauci. Capitur decanus Bremenſis, & ad Conradum comitem, cum aliquantis concaptiuis, pertrahitur. Ille docuit, non hoc eſſe oppida capere, quod chorum adire.

Quo

Quo tempore oppidum quoquè Honouer grauiter infeſtatur à vicinis militaribus. Hominem infelicem conduxêre quidam precio, qui ignem quatuor locis collocatum, vnà curaret inflammari: vt occupati ciues reſtinguendo incendio, minùs attenderent murorum cuſtodiam: Illi interìm iuxta conuentum Minorum introirent, rebus antè comparatis. Depræhenſus infelix ille in conatu, ad ſupplicium pertrahitur, nihil aliud faſſus, quàm à fratre religioſo ſe precio conductum: Ità res permanſit infecta. Exemplum autem Brunſwiccenſium ſequuti ciues Northuſenſes: Nam initiò in carcerem coniecêre vrbis ſuæ concilium, & media deindè nocte ferè omnes cæduntur gladio. Proh vulgus, pelagus, indeclinabile virus. Omni beſtia crudelior & immanior ſæuit ira popularis.

SAXONIAE LIBER DECIMVS.

CAPVT PRIMVM.

ANnus erat à Chriſto nato ſeptuageſimuſquintus poſt mille trecentos, cùm Imperator Karolus, qui omnes regni partes colluſtrabat, Wandaliam quoquè videre venit: & inprimìs Imperij vrbem Lubicam inuiſere conſtituit, venitq́ magnifico ſtipatus comitatu. Aderat Fridericus archiepiſcopus Colonienſis, Otto marchio Brandenburgenſis, Albertus Magnopolenſis, & Albertus Luneburgēſis, iam infeudandus ab Imperatore dux, Wilhelmus marchio Miſnenſis, Iodocus marchio Morauiæ, Henricus & Nicolaus de Holſatia, Gunterus de Rupin, comites, & multi prætereà barones, milites, militaréſque. Aderat regina. Omnis iuuentus ex vrbe Lubica in equis obuiàm effuſa proficiſcitur, vt cum honore dominum ſuum deduceret & introduceret. Duo ſoli Romani Imperatores Lubicam vidêre: Primus Fridericus, qui armatus obſedit, & per deditionem accepit: & iſte Karolus, qui pacificus venit. Iam vrbi propinquans cum Imperatrice, capellam diuæ Gertrudis ingreditur, vbì imperialibus ornamentis decorantur: ſublimes conſcendunt equos: Aſſunt tentoria ſerico auratiſque pannis intexta, baiulantes iuuenes ex robuſtiſſimis quatuor, veſtibus & ornatu

natu

natu viſuntur inſignes. Duo proconſules frenum imperatorij iumenti ex latere venerabundi apprehendunt. Duo inſupèr conſulares ad Imperatricis frena inceßêre, cùm & ibì ferrent papilionem quatuor ex fortunatioribus iuuenes. Ante omnes ibat in equo vir conſularis, portarum claues in partica baiulans, dominij imperialis in vrbem ſignum euidentißimum. Principes ſuis functi ibant miniſterijs. Marchio ſceptrum baiulabat. Albertus Saxoniæ ducis filius, patris vice enſem præferebat. Proximus illi Imperator. Hunc ſequitur Fridericus Colonienſis archiepiſcopus, ante Imperatricem málum ferens aureum. Illam cæteri principes ſuo ſunt ordine inſequuti. Ad primum portæ ingreſſum ſtabant vtrinquè ciuium vxores, cultioribus ornatæ indumentis, Imperatorem cum Imperatrice excipere paratæ. Introgreßi, excipiuntur à choro pſallentium clericorum & religioſorum. Extulerunt reliquias & Dominicam crucem, quàm Imperator & regina deoſculati, deducuntur ſolenni per vrbem pompa ad eccleſiam vſque maiorem: ibique concinitur: Eccè aduenit dominator dominus. cum verſiculo, Deus iudicium tuum regi da. Imperator interìm orationi inſtitit priuatìm: qua expleta, ſolenni pompa redibat per regiam plateam, & in hoſpitium magnificè apparatum deducitur. In acie eius vici, quo deſcenditur ex tranſuerſo ad monaſterium ſancti Iohannis: factóque tranſitu ſublimi ſuprà plateam in domum oppoſitam, excepêre quàm poterant magnificè, imperatoriam maieſtatem. Stabant in conſpectu eius Burgimagiſtri cum conſulibus, quos intuens, ait: Gratias non mediocres vobis perſoluimus dominis Lubicenſibus, qui Imperij honoribus pro debito obſequentes, nos magnificè exceperitis: Venimus videre

vrbem noſtram & facies veſtras, gratulantes proſperis ſucceßibus veſtris, quibus cooperari ſtudebimus, cōmendatiorem habituri in reliquum hanc vrbem, quæ tales edat viros noſtro dignos conſilio. Tum ſenior Lubicenſium Burgimagiſter: Sereniſsima maieſtas nos pro exilitate noſtra debito nos exoluere cupientes, quantū potuimus, non quantum voluimus, debuimúsque, oſtendimus imperatoriæ celſitudini: cui non mediocriter, nos, noſtraq́ debemus: immortales gratias habentes dignationi tantæ, quæ etiam quod parùm eſt, accipere dignatur pro magno: quod ſolitæ clementiæ & benignitati, vt par eſt, deputamus: rogamúsque, vt inter poſtremos nos ſuos aſſeclas numerare dignetur tanta maieſtas. Ad quæ Imperator: Non in poſtremis vos gerimus, ſed loco veſtro dignamur, recipientes in ſacris archiuis quæ à noſtris prædeceſſoribus de hac vrbe ſunt conſtituta: quæ nos non ſolùm ſuſtinere, ſed etiam amplificare pollicemur. In hæc verba dimiſsi, abiêrunt cum alacritate.

CAPVT II.

ADerant comites Holſatiæ, querimoniam deferentes aduersùs Hamburgenſes, qui & ipſi aderant, rei exitum videre cupientes. Comites deuocabant eos in ſuum ius, vt ab antiquo ſemper habitum fuerit. Illi imperialem deſupèr declarationem audire cupientes, inuenire ſe aſſeruerunt in priuilegijs, quòd comitibus propè nihil debentes, exempti cenſerentur, quódque à nonnullis imperialis aulæ aſſeclæ imperatorij haberentur: ſe in vtrunquè eſſe paratos, modò intelligant Cæſareæ maieſtatis deſupèr ſententiam. Nam diui Friderici primi priuilegia, multa illi oppido contuliſſe videbantur, quæ tum edebantur. Imperator interloquutus, iuſſit Hamburgum oppidum comitibus parére, ſaluis libertati-

bertatibus, quas ab Imperiali culmine promeruerunt. Illi domum redeũtes, Rolandi ſtatuam, quam pro ſigno libertatis in ponte, qui hodiè nomen tenet, ab olim erectã habuêre, deijciunt: comitibus ſuis deincèps (vt ſemper) coniunctiſsimi. Imperator autem, per dies decem Lubicæ commoratus, opiparè habitus eſt: Milites ac militares ludis ſuis, forum tenebant occupatũ, haſtis quotidiè cõcurrentes. Quo etiam tempore Gregorius Papa XI. decimam ſolicitauit ab eccleſiaſticis per omne Imperium: Sed archiepiſcopi tres ad Rhenum, obuiàm vadunt, ſe opponentes, vt debuêre, emunctioni cleri ſui. Interìm moritur Moguntinus, & Papa eccleſiam donauit Ludouico Bambergenſi epiſcopo, fratri Wilhelmi marchionis Miſnæ: capitulum autem elegit dominum Adolphum de Naſſaw, immò poſtulauit, quòd iam teneret epiſcopatum Spirenſem. Imperator ſtuduit Ludouico, & obſedit Erphordiam, in qua erat Adolphus poſtulatus: vaſtauit vicinam Thuringiam, ſed nihil potuit aduersùs vrbem. Adolphus enim prædia & arces eccleſiæ tenebat in manibus. Dura tamen conditio, quòd poſtulatio ſoli gratiæ pontificis innititur.

CAPVT III.

KArolus intereà multa peregit, vt filius eius Wẽtzlaus, rex Bohemiæ & Romanorum quoquè rex eligeretur: indè euiſceratum eſt Imperium. Rheni vectigalia, quæ pro patrimonio erant Imperio, indè partita ſunt, vt vnuſquiſque Electorum non modicum quid acciperet: Deplumata eſt aquila, vt in reliquum cæteris ſit animantibus cõtemptui: quid enim poteſt ſine pennis? perfecitque, vt ab archiepiſcopo Colonienſi Friderico, Aquiſgrani rex Romanorum coronaretur. Per quæ tempora, cùm Caſtellani de Dannenberge receptarent

populatores itinerum & itinerantium, Imperator ipſe Karolus mandauit ducibus Alberto de Luneburgo, ac Rodulpho duci Saxoniæ de Wittenberge germano eius, vt eam arcem obſidentes caperent, perpetuo deincèps iure poßidendam ducibus de Luneburgo: quod ità factum eſt. Conſederat autem Imperator in Tangermunde, iußitque in expugnatione arcis memoratæ Lubicenſes adeſſe: qui ſexcentis productis ſtipendiarijs bombardisque duabus grandioribus, expugnationem pro ſua virili properârunt. Imperator eo loci commanens, inter duces Saxoniæ ſuperioris de Wittenberge, & inferioris in Luneburgo, eam dicitur ſtatuiſſe concordiam, vt alternis vicibus electioni intereſſent, vtrique archimarſcalli ſacri Imperij ſemper habendi: Nam Ericus, quod conſtat, iam duabus vicibus intererat eligentibus: cùm aſſumeretur Ludouicus Bauarus, & cùm Gunterus de Zwartzenborg Thuringus. Sed nunc eò ventum eſt, vt non patiantur ſuperiores, aliquid in ea re iuris remanere ducibus inferioris Saxoniæ: quòd Miſnenſes, qui per Sigiſmundum ſunt aſſequuti ſuperiorem, detrudant legitimos ſucceſſores, vix illis titulum permittentes ducibus Saxoniæ: quod infrà pleniùs memorabimus. Intereà idem Imperator Karolus, neſcio, ſi ad interpretationem verbi, quam nunc faciunt, benè Auguſtus, Imperij neruos exhauſit, viréſque conſcidit. Sedecim in Sueuia vrbes, ſine medio recognoſcentes Imperium, vendidit vicinis principibus: Aliæ quatuordecim, cùm intelligerent, conſpirârũt inuicèm, fœdere mutuo ſe conſtringentes, vt non ſe patiantur in morem pecudum venales exponi. Plurimùm enim intereſt, hanc vel illam, ſupra ſe agnoſcere poteſtatem. Imperator ex eis vnam indignatus obſeſſam niſus eſt expugnare ad terrorem cæte-

cæterarum : cæteræ ad arma concurrentes, obſeſſis opem tulêre. Túm quoquè nonnulli ex his, ſalua libertate ſolita, principibus Auſtriæ ad protectionem ſe commendauêre : non vt dominis parituri, ſed vt protectoribus viciſsim obſequuturi : quæ res diù permanſit ad tempora noſtra. Albertus dux Luneburgenſis, per ea tempora ſenſit militares qui in Horneborg arce paluſtri Bremenſis diœceſis, ad confinia terræ Luneburgenſis demorantur, quæſtum facere vel menſtruum, vel annuum, de terra memorata : Et cùm finem non facerent, duxit in eos, cogitque, vt ſponderent in reliquum ſe æquo iuſtóque per omnia parituros. Qua in re & fidem verbis habuit, & per modeſtiã nihil vltrà tum putabat extorquendum.

CAPVT IIII.

VVentzlaus Bohemiæ rex, iam patre viuente & plurimùm annitente, rex quoquè Romanorum creatus, cœpit vtrunque regnum ſine magna ſolicitudine adminiſtrare : Nec enim anniſus eſt Imperij coronam accipere, quam etiam in reliquum non promeruit, vir animo non ſatis ad Imperium idoneo : qui, vt ferunt, ventri deditus, omnia poſthabuit. Aliquantóque meliùs actum eſſet cum Imperio, ſi neque pater, neque filius in eo fuiſſent. Nam pater largitionibus, vt filiũ extolleret : filius ignauis diſsimulationibus, Imperiũ attriuêre, inq; eam tenuitatem, quæ nũc cernitur, adduxêre : Auguſtos ſe amant interpretari, quaſi augendo inſtantes Imperio : ſed longè ab hac interpretatione patris largitio, & filij ignaua diſsimulatio. Eius enim incuria cœpit in regno Bohemiæ illa Chriſtianiſmi cruẽta diuiſio : cùm Bohemi per audaciã Romanæ eccleſiæ obedientiã retraxêre. Sed ea in Wandalia explicatiùs. Per ea quoq; tẽpora, nè q̃d

vſquàm lætum eſſet aut proſperum in Romana ſede, illa per vniuerſam ſerpens eccleſiam ſurrexit ſchiſmatica dimembratio, cùm ſe duo pro ſummis gererent pontificibus. Alter Romæ creatus Vrbanus, alter à cardinalibus Gallis Gallus euectus Clemens: Iam enim Itali, veriti, nè ſi ex Gallis crearetur pontifex, in Auinionem rediret: idq́ cauentes Romani proceres, conclaue obſederunt, per impreßionem & concußionem moliti, vt Italus crearetur Vrbanus VI. epiſcopus antè Barenſis, vir acris ſeueritatis. Hanc ergò electionem cardinales Galli ab Auinione pridèm introducti, cùm & perſona electa propter ſæuitiam, & forma electionis propter concußionem diſpliceret: ſimul, vt haberent pontificem, ſub quo eorum natio vt pridèm imperitaret, foràs Romam euecti in ciuitatem Fundanam, Clementem ſuum extulerunt, cum eo in Auinionem contendentes. Bicipitem dudùm aquilam Romani Imperatores in armis ſibi prætulerunt & præferunt vſque hodiè: quanuis dudùm Orientis Imperium euanuerit, à Chriſtianiſmo tranſlatum in perfidos Mahumetanos: Nunc bicipitem infulam incipiunt adorare Romani pontifices. Sed non eſt ea iocandi materia, quæ peßimum Chriſtianiſmo inuexit ſchiſma. Nos pro inſtituto noſtro in Saxoniam reuertamur.

CAPVT V.

ALbertus interìm Luneburgenſis, princeps optimi ad iuſtitiam zeli, vocatis ad arma auxiliaria ciuibus vrbium Magdeburgi & Brunſwici, arcem Twifeling receptatricem ſceleratorum hominum, qui itineribus publicis inſidiantes, eo conuexêre, quæ varijs locis quæſiêre, obſedit, & expugnauit: captamq́ funditùs euerſam, ſolo æquauit. Circa quæ tēpora ciues Brūſwicenſes,

cẽſes, cùm cõmunionem Hanſæ Teutonicæ deſideranter quærerent ꝑ ſuis mercatoribus obtinere, ad cor reuerſi, in cõgregatione Lubicana oratorum ab vrbibus dictæ communionis, ſolennem expleuêre pœnitentiam, non veriti perindè infamia notati videri. Cùm interim Fridericus Magni ducis de Brunſwico filius cum fratribus, relictus adoleſcens ſub tutela patruelis ſui Ottonis de Leyna ducis: erat enim Tranſſyluanæ ditionis ille princeps: cùm per contemptum haberetur in arce Wulfenbutel, cerneretq́; multa non rectè adminiſtrari, adduci vndecunq; captiuos mercatores in publicis itineribus captos: cùm primùm per ætatẽ ſapere inciperet, ciuibus ſuis in Brunſwico prudentioribus rem queritur: quid conſilij, quidve ab illis, ſi quid intentaret, auxilij ſperaret? bonam ſe conſolationem præſtituros dixêre, vbi rem ex animo viriliter cernerent intentari. Hoc reſponſo firmatus, rediјt in arcem obſeruans tempora, quibus præfectus Ottonis cum maiori ſatellitum parte in tabernam de more deſcendiſſet, paucis fidelium in concilium adhibitis: claues tulit de caſa portarij, pontem eleuans, carcerem aperuit, & vinctos laxans, iuſſit ſtare pro muris: nunciumq́; concitò mittens Brunſwicum, iuſſit promiſſa auxilia properare, cùm, quo in loco res eſſent, oſtendiſſet: venientes non cunctanter, intromiſſi ſunt in arcem: cœpitq́; ex illo die Fridericus rem ſupra ætatem prudenter agere, excluſo Ottone patruele, curatore eius, fratrumq́; ſuorum. Virile nimirùm principium ab adoleſcente: cui bónus ſucceſſus, & optimus exitus ab omnibus bonis nuncuparetur. Erat autem octuageſimusſecundus poſt mille trecentos. Quo tempore Vrbanus Papa inter Ludouicum & Adolphum, de eccleſia Moguntina contendentes, perfecit, vt Ludouicus frater Wilhelmi de Miſna

marchionis, ad archiepiſcopatum Magdeburgenſem transferretur, Adolpho apud Moguntiam permanente. Exitus autem memorati Ludouici cladem attulit inſignem. In oppidum Caluen multã eccleſiæ euocauit militiam. Aderant euocati cum vxoribus & filiabus, diem feſtum cum ſuo acturi pontifice. Prætorium quod erat in oppido ſpatioſum, illis vſibus inſtructum, deſumpsêre ad vanitates ducendasq́; choreas: vt eſt hoc hominum genus motu leue, cantu ſolutum, & luxui paratum. Ducebant in gyro vertiginoſam & ridiculam circuitionem. Saliebant ad manus dominarum alacriter, vt immenſo pondere victa domus, ſubſidere minaretur, crepitum grandem præmittens. Archiepiſcopus, appræhenſa ad manum quæ proxima ſtabat domina, gradus, inter primos abiturus, petiuit. Vbi iam deſcendere cœpit, lapideus ille antè ſolutus gradus concidit, & archiepiſcopum cum conſorte, & nonnullis alijs ruinæ inuoluens, miſerabiliter extinxit.

CAPVT VI.

Otto dux de Leina, iam ad cor poſt deuia reuerſus, Albertus Magdeburgenſis archiepiſcopus, & Albertus Halberſtadenſis præſul, Fridericus dux Brunſwiccenſis, Albertus dux de Salina, Buſſo de Regenſten, Henricus de Honſten, Gunterus de Stalberg, Conradus & Theodoricus de Werningrode comites, & multi prætereà nobiles, barones, milites, interuenientibus placitis, aliquandò in commemorationem adducebant: quid ſit, quòd vbiquè terrarum innoxij mercatores vadant & redeant, vectigalia ſoluentes principibus per opportuna & conſtituta loca: cur infelix Saxonia, nulli prouinciæ vel opibus, vel fortiſſimis viris cedens, non illo poſſit bono perfrui, vt publica ſecuritate præſtita, in-

ta, incolumes per itinera vadant commeantes: conſtitueruntq́, vt in reliquum ea pax eſſet, & innoxia via mercatoribus: maximis pœnis in contemptores & violatores conſtitutis, communibus odijs inſectaturi prædatores & receptatores: Quæ res effecit, vt aliquandiù Saxonia hoc genus graſſandi neſciret. Wentzlaus per ea tempora floruit, qui poſt Albertum Saxoniæ & ipſe dux ſuperioris, in terra Luneburgenſi dominabatur: eſſétque necdùm extinctus liuor, inter Brunſwiccenſes, & eoſdem de Luneburgo duces: quòd ille principibus Brunſwiccenſibus debitus putaretur. Quocircà communi principum placito ità ordinatum eſt, vt Fridericus & Bernhardus fratres duces Brunſwiccenſes iuniores, duas Wentzlai filias acciperent coniuges: vt mixto vtrinquè ſanguine, & maior interìm concordia, & terris pax redderetur. Quo tempore cœpit ille curſus in Wilſenacum oppidum Prigniſſæ, per occaſionem, quam in Wandalia deteximus. Viuebat adhuc Albertus dux Saxoniæ atque Luneburgi, cùm Wentzlaus fratruelis eius, eam cum ducibus Brūſwici, quam diximus, inijt affinitatem. Nam per eam tempeſtatem in arce Ribeling oppugnauit militares de Mandeſlo, multa terris incommoda inuehentes. Ibì dux dum vrgeret oppugnationem, ictus bombarda, crus amiſit. Moriturus autem præcepit ſuis, nè abirent, niſi expugnata arce. Illi paruerunt, vſqueadeò prementes obſeſſos, vt deditionem facerent, pacti abire incolumes, & terra excedere vſque ad gratiam ducis Wentzlai, qui Alberto fratrueli in ditione ſucceſſit, recuperatam. Ità tum arcem deſeruêre, quam deditam milites duci ſuo ſeruauêre, vt eius arbitratu vel excinderetur, vel alteri mandaretur.

CAPVT

CAPVT VII.

OSnaburgenſes tum rem habuêre cum comite vicino de Tekeneborg. Cumq; rem verbis tranſigere non poſſent, quòd ciues ab eo contemnerentur, quandiù epiſcopus conquieſceret. Sed vbi ad arma ventum eſt, auxilio illis fuêre ciues Monaſterienſes: perpulerúntque comitem in eas rerum anguſtias, obſeſſa arce Lingen, quam etiam de proximo capturi videbantur, vt ad placita & tractatuum diſceptatiuos veniretur: In quibus ità armis edomitus videbatur, vt in aquas cum illis conditiones deſcenderet: poſitóque nobilitatis faſtu, ciues in ſuo iure & gradu recognoſceret, ſineretq; perfrui vetuſtis, & longa conſuetudine probatis, libertatibus. Quo tempore memorabilis exequutio facta eſt iuſtitiæ, ex ſententia principum, & omnis Saxoniæ nobilitatis: Conſtituerunt, vt paulò antè diximus, Saxoniæ principes, iurârüntq; pacem, quam Theodericus de Zwerningrode comes violâſſe diceretur. Quocircà vocatus à quibuſdam eorum, qui exequutionis mandatum à cateris haberent, Alberto de Querforde comite, archiepiſcopo Magdeburgenſi, Ottone duce de Leina, Henrico de Honſten comite, cæteriſq; comitibus & nobilibus, accuſante Buſſone de Regenſten comite, ſuſpendio condênatus eſt. Sententia dicta, euocârunt ex militaribus eius quendam, quem præcepto adegerunt, vt primum capiti eius vulnus infligeret. Paruit ille, ſub honore ſuo admonitus: mox circunſtantes, gladijs eum ſuis confixerunt. Indè freno equi ſui alligatum, ſuſpendio finîjſſe volebant interpretari. Eam mortem, vt fit, vbi in fabulas res venit, alij culpis eius, alij, quòd coniurationi nollet conſentire, deputârunt. Hoc etiam LXXXVI. poſt mille trecentos anno, Lupoldus dux Auſtriæ, Zwiceros, quos alij

dixêre Zwitenſes, olìm dictos Heluetios, quòd arces pridèm illis impignoratas, ad redemptionem reddere duci detrectabant, bello inuaſit. Populus ad arma natus, ipſis ſuis in montibus induruit. Auſi aciem opponere venienti, exiêre obuiàm viri tria millia. Hos exceptos in planis dux fatigauit: multiſq; ex ipſis cæſis, cæteri pedem retrò ferre videbantur. Aderat in montibus agmen triginta millium, qui facta extenſione, agmen ducis incluſerunt, & circulo circunſeptos, omniquaq; aggrediuntur. Cæſus eſt dux cum omni agmine, decem & octo inſignioris nobilitatis viri, pauci ſupererant capti. Hæc ſecunda Auſtralium penè omnium nobilium cædes. Nam primam Vngari fecêre, anno Chriſti M CC XLVI. Sed hoc tempore Bernhardus dux Brunſwiccenſis, cùm rebellionem, vt ſolent, oſtenderent militares de Steenberge, eccleſiæ Hildeſemenſi parentes, ad arma peruenit. Auſi concurrere duci, in acie manus conſerunt: & fortuna illis plaudente, etiam repugnantem victores ducem capiunt: abductumq; tam diù habuêre vinctum, donèc ſeptem aureorum millibus ſuam redimeret ab illis libertatem. Quo etiam tempore Otto de Leina dux Tranſſyluanus, cum Gottingenſibus non benè conſenſit. Cumq; ciues non cederent vel poſcenti, vel præcipienti: ille obſidione vrbem cinxit, magìs fame quàm armis ſperans expugnare munitum oppidum. Firmauit foris opportuno loco præſidium, quo inſolentiam, vt ille dicebat, ciuium edomaret. Diù diſsimulauêre ciues, timorem oſtentantes. Vbi iam in contemptum adducti videbantur, erupêre: & paratis ad eam molitionem rebus neceſſarijs, nouam arcem fundo verterunt, æquâruntq; ſolo. Tum res in colloquia cœpit conijci, & æquis conditionibus illi ſuo principi cedentes paruerunt.

CAPVT

CAPVT VIII.

VVentzlaus interim Saxoniæ & Luneburgi dux, cum Friderico Brunſwici principe rem cœpit in controuerſia agere, quæ ad arma peruenit. Nam idem Wentzlaus, firmato ad Alram fluuium præſidio, crebris indè excurſionibus terram infeſtauit Brunſwiccenſem: Winſen nomen loco eſt in ditione Luneburgenſi, vbi firmatum erat fortalitium, cuius hodiè nulla extant veſtigia. Alius interim Wentzlaus in Romano ſolio deſidebat: cuius frater Sigiſmundus Vngariam obtinuit, per Ludouici proximi regis filiam, quam coniugem tenebat. Ea fœmina magnitudine dotis, quam regi afferebat, ſublata in ſuperbiam, cœpit regem contemnere: & vocato argentario, iuſsit auri monetam de ſuo nomine cudi, cum inſcriptione: Maria rex Vngariæ. Rex manſueti animi princeps, verbis caſtigari ſatis putauit fœmineam inſolentiam: quam illa non muliebri leuitate ſuſcipiens, ipſam ſe repreſsit. Erant tum in aula, qui regi malè vellent, arbitrati optimam accepiſſe occaſionem eius ſubuertendi per reginam: quam ſciebant amariſsimè ab rege increpatam. Arbitrati fœmineam ſuperbiam in ea furere, auſi ſunt aggredi tentantes animum eius: Scimus, inquiunt, regem maligno in te animo, pridèm grauiſsimè euectum, quem tu regem in regnum prouexiſti: Si te vindicare conſtituis, & ab eius ſolui nexibus, ſcito procerum penè omnium auerſum ab illo animum: ſi quid audes, facilè proſperaberis. Stupuit fœmina, ſed prudenter diſsimulauit, vt omnia exploret conſilia. Tum ait: Quis rerum modus tibi videtur, vt illum amoueamus? Ad hæc ille: Inueniemus, qui cubantem tecum regem opprimant, modò intelligamus, quandò erit tecum in cubiculo: nam viuentem deturbare regno, pluri-

plurimi laboris eſt. Tum illa, Arbitror nocte proxima cubiturum: etiam, ſi aliud ſentiat, facilè inuitatus parebit. Hæc illo omnia dicebat conſilio, vt ſe proderent coniurati. Qui rem ſuggeſſerat, ità abit, vt fidem reginæ imploraret, omnia ſecretò agenda. Non abnuit ipſa. Sed vbi primùm conuenit regem: Stupefacta, inquit, rem affero grandem, quæ tui capitis, niſi caueris, habet perniciem: Ità mecum quidam conuenit, vt proxima nocte te inuitem ad cubile: aderunt, & ferrum tibi intentabunt. Tu verò anime mi, vt ſe prodant coniurati, ſimulabis noctis mecum quietem habiturũ, ſecretiùs abiens. Probat rex conſilium. Res geritur ex conſtituto. Iam noctis erat conticiniũ, & cõiurati irrumpunt regis cubile: Regina, quæ nullũ pro periculo ſomnum admiſit, profundo ſe ſimulat ſopore ſtratã. Vbi ſolã vident: Hæc, inquit vnus ex his, proditrix conſilia noſtra nudauit: voluitq́; in eam ſæuire. Tum alius, Noli, inquit, innoxiam perdere. Scio grauiter expoſtulâſſe cum illo ante paucos dies, vt facilè quis intelligat illam non amare. Et exeuntes, in ſecreta ſe ſua recipiunt, nihil tentâſſe ſimulantes. Sed ante lucem appræhenſi, pœnas dederunt.

CAPVT IX.

HOc tempore comites Holſatiæ, Nicolaus, Adolphus, & Henrici iam præmortui filij, Gerhardus, Albertus, Henricus, coram Margareta Danorum, & iam Normannorum regina conuenerunt, totius Daniæ procerum voluntate, vt ducatus Sleſwicenſis vni eorum, quem ipſi deligant, iure feudi permittatur ad ſucceßionem legitimam: vtq́; comites perpetuo fœdere iuncti maneant in fide coronæ Danicæ: nec per vllam occaſionem ad bella quiſquam proſiliat: Sed cùm aliq̃d inuicèm natũ fuerit quæſtionis, Dani ex Holſatis, & vi-

& viciſsim illi ex Danis binos eligant, qui rem in controuerſia poſitam dirimant: Quòd ſi non poterunt, habeant facultatem quintum aſſumendi: cuius votum alteri parti accedens, rem omnem abſoluat. Ducatum verò cùm ea tempeſtate Nicolao ſeniori deferrent, ille cauſatus ætatem, recuſabat: Nec Adolphus Wagriæ comes, magnis ſe rebus vir modeſtus voluit implicare. Ventum eſt ad Gerbardum Henrici primogenitum: Eum ſolenni iure regina inueſtiuit, ducemq́ Sleſwici appellauit, anno octuageſimooctauo poſt mille trecentos à Chriſto nato. Sed priuſquàm in latiorem Saxoniam reuertamur, hîc nobis eſt Holſatiæ angulus excutiendus. Henricus comes, cognomento Ferreus, cùm crebras & longinquas militans peregrinationes iniſſet, Nicolaus interim frater domi ſedens, nidum aſſeruabat, ruſticam plebem ad arma erudiuit, per ſingulas villas communibus omnium impenſis, vnum armigerum iuſsit expediri: minoribus villis permiſit, vt binæ iunctis viribus, & equum & arma cum pugile prompto ſemper haberent. Tenebat coniugem Nicolaus matrem Alberti ducis Saxoniæ ac Luneburgenſis, qui cum Magno duce Brunſwiccenſi, vt diximus, diuturnum bellum habebat: Arcem Horburg cùm ille expugnare ſtatuiſſet, Nicolaum vitricum ad arma vocauit: nec cunctanter ille paruit: Wilſtriæ incolas ducentos expoſcit mittere ſubſidiarios: Illi tam prompto erant in comitem animo, mille emittunt: quorum forti opera vſus Nicolaus, priuigno ſuo dictam arcem ſubiecit: Cum rege Waldemaro ſæpè pugnauit, ſæpè victor, ſemèl victus. In Fionia monte Manberg Nicolaus caſtra fixit: rex Nuborg oppugnauit, & multis vicibus oppugnatione intentata fruſtratur, comitem aggreditur, iam alijs rebus intentum. Funus Holſati tum duce-

ducebant. nam Benedicti de Aluelde militis defunctam coniugem extulerunt: cuius rei occaſionem rex obſeruans, irruit in eos. Diſturbati Holſati, difficilè ſe collegerunt: cæſi aliquot, capti plures, in quibus etiam Nicolaus, qui amiſſo in pugna oculo, à Dano quodam equo deturbatur, & capitur, arma victori victus tradit: ipſe abire permiſſus, vix in ſua magno labore reuertitur. Rex cùm prædam recenſeret, vidit loricam Nicolai comitis, quam facilè diſcreuit in manibus cuiuſdam: interrogatus à rege, cuius eſſet lorica, & vbì illum reliquiſſet? abire, inquit, fide præſtita permiſi, Nicolaũ ſe de Redenſborg vocitabat: Vero, inquit rex, ſe nomine appellabat. Tum primùm intellexit qui ceperat, comitem fuiſſe, quem dimiſiſſet. Flensborg oppidum mari expoſitum, & monte munitum, rex ſæpè obſedit: Nicolaus montem communiuit: ciuibusq́ permiſit, vt muro cingerent oppidum. Dorning arcem Henneke Lembeke tenuit: eam rex magnis copijs circunſedit: intùs erat præſidiũ plusquàm trecentorum, quo citiùs ad inediam redigi poterant: Immiſit Nicolaus aliquandò ſecretos nuncios in conſolationem obſeſſorũ, ſed commeatus inuehere nõ poterat: Ad extremùm, cùm iam fames vrgeret, conuenit vt deintùs obſeſſi erũpentes, deforìs comes, incurrerent vnà obſidentibus, nihil formidantibus tum mali, qui obſederant: Subitò apertis portis proruunt, magno clamore vociferantes: Holſtenland frowe van hemmelricke, & deforìs comes non minore impetu incurrit: & exterritis Danis, quid ageretur, ignorantibus, agmen vnum, cui per medium riuum ſuccurri non poterat, facilè diſpulerunt, multis captis. Ità obſidione ſoluta, & commeatus habuêre fugientium, & reliquum agmen non diù pòſt ſe ab obſidione retraxit. De Swenſtenzee potens

militarium familia, illa ætate defecit, vt ſupereſſet ſolus ex genere mamzer. Rogatus comes, vt illi arma ſui generis permitteret, nè tanta familia penitùs interiret, reſpondiſſe fertur: Miſericors Deus, Aſpriolus non denuò conſcendet in arborem. Ea enim erant inſignia familiæ de Zwẽſtenzee: Pertinaciam eorum expertus, non amauit propaginem.

CAPVT X.

I*Am dudùm Henricus Ferreus, Nicolai frater, multis vbiquè laboribus exantlatis, ad annum Chriſti octogeſimumprimum poſt mille trecentos finiuit, ſepultus in Itzeho: relinquens, vt diximus, filios Gerhardum, Albertum, Henricum. Gerhardus ducatum aſſequitur Sleſwiccenſem. Albertus in comitatu partis ſuæ remanſit. Henricus eligitur epiſcopus Oſnaburgenſis: ſed propter ſchiſma, quod tum perniciosè ſerpebat in eccleſia, ſine conſecratione permanſit, diù præſidens temporalibus, donèc fratribus defunctis, ad tutelam nepotum, filiorum Gerhardi ducis, in Holſatiam, quod ſuo loco dicemus, reuerteretur. Thietmarſi populus in perpetuam Holſatis poſitus palæſtram, difficulter ab iniurijs temperat, quòd ſe omnibus nobilitate, vt ferunt, & robore, vt putant, anteponunt: nec ſe patiuntur æquari cæteris. Occiſos de ſua gente magno licitantur: ſed quos ipſi ex alijs cædunt, nullo æſtimant precio. Iniuriantes primi veniunt ad querimoniam: difficulter conquieſcunt: Niſi duplo maiore damno aduerſantibus illato, iram non ponunt. Simultatem tum, vt ſæpè aliâs, habuêre cum vicinis Holſatis: & paſſi neſcio quid, vt aſſeruêre, vel moleſtiæ, vel damni, turmatìm egrediuntur, magnam ex Holſatia prædam ante ſe agentes. Nunciatur Nicolao comiti, Thiet-*

mar-

marſos in terra graſſari. Ille, coactis vix triginta equitibus, vicinos ruſticos iubet exciri: & armis, qua poterat, contractis procedit in hoſtes: Præmiſit ſpeculatum, qui de numero & ordine referret. Reuerſus ille renunciat tantam eſſe manum, vt paruo agmine inuadere non ſit conſilium. Cui comes: Miſericors, inquit, Deus, cur nos terres? mitte conatus in timorem. Sequimini me, ad minus videndi ſunt, qui noſtra diripiunt. Prouectus, vt in conſpectu haberet hoſtes in loco qui dicitur Tiperſlo, ſuos compellat, in eos conuerſus: Perpetuum, inquit, erit dedecus nomini noſtro, ſi nobis videntibus noſtra hoſtes abigant: Hæc eſt puellarum illa chorea, quam ſæpè iactatis: Dei nomine ingrediamur: Non erit noſtro deincèps dignus conſortio, qui ſe ſubtraxerit ex hoc congreſſu. Dixit, & haſta infeſta concurrit oppoſitis. Idem fecêre qui adſtitêre miniſteriales. Diſturbato primùm globo, ruſtica manus ſuperuenit, & diù paribus eſt certatum viribus. Inuentus eſt ex Thietmarſis, qui hanc ſibi gloriam arrogaret congrediendi ductori comiti: eumq́ue manu aggreſſus, niſus eſt equo deturbare. Sed Nicolaus, vbì vidit ferociùs inſtantem, gladio ſuo caput demetit, diſcinditque. Eius exemplum ſequuti conſortes, illa die magnam illam manum non ſolùm ſuſtinuêre, ſed etiam repulêre. Indè in communia placita res decurrit: vbì æqua ſe manu euaſiſſe Holſati, Thietmarſi verò ſe ſuperiores gloriarentur. Cõuenit vtrinque, vt ſublatis differentijs, certis locis Holſatiæ Thietmarſi, vt ab antiquo, immunes vectigalibus abirent: Cæterùm iniurias, quas prætenderent, non pro ſuo more mox manu vindicarent: ſed legitimis accuſationibus perferrent ad comitem. Eáque res datis inuicèm literis placito conſtitit. Vir erat hic comes

& manſueti animi, & circunſpectæ prudentiæ, qui ruſticam plebem non contemneret, ſed ipſe querulantem audiret, ſi quid in præfectos deferrent: Nihil erat opus alterius interuentu: Ipſe qui grauabatur, dominum queritabat, & placidas aures reperit. Indè factum eſt, vt ad iniurias non tam promptè proſilirent ruſticæ multitudinis militares: ſed æquo iuſtóque contenti manebant.

CAPVT XI.

OTto per idem tempus dux Brunſwiccenſis, Henrici Tranſſyluani de Embica & Grubenhagen filius, qui Exfeldiam, Duderſtadt, & pleraq; Moguntino archiepiſcopo vendidit, per Italiam Karoli Imperatoris tempore, & Wentzlai filij eius copias ductabat: Cùm inter Vngariæ & Hiſpaniæ reges, mixtis Gallis, res de regno Neapolitano eſſet in controuerſia, longa inter primores Italiæ conuerſatione & militiæ vſu, ad familiaritatem Iohannæ reginæ peruenit: & ab illa etiam principatu donatus Tarentino, thalamum, vt nonnulli ſunt authores, eius reginæ promeruit. Viuebat, præſidebatq; tum in Rom. eccleſia Vrbanus VI. qui ex epiſcopo Barenſi ad ſummum tranſlatus pontificatum, eò rem ſua ſeueritate perduxit, vt cardinales, quod antè diximus, Galli, innouata electione, Clementem ei æmulũ obijcerent, in magnum Romanæ eccleſiæ & totius Chriſtianiſmi detrimentum. Cùm adhuc epiſcopatum idem ageret, Ottoni Germano Brunſwiccenſi principi perfamiliaris erat: Indè factum eſt, vt in ſummo quoq; pontificatu adiretur ab illo, pro quibuſdam cauſis: & iam in collegio cardinaliũ diù ſupplicẽ ſibi paſſus eſt Vrbanus manere Ottonem, quòd diſſimulans pontifex aliud ageret. Cardinales autem nobilis viri perſeuerantiam cernentes,

tes,

tes, in pontificem verſi: Pater ſancte, inquiunt, tempus eſt, vt dato reſponſo, vir nobilis non ſe contemptum arbitretur. Sed ea magni faſtûs prætenſio multos Vrbano auerterat. Huius Ottonis frater erat Melchior, ad epiſcopatum prouectus Zwerinenſem: ſed breuì ſuorum in ſe odio concitato, periјt toxico: quod in pontificum illorum dicemus catalogo. Otto autem, ſumpto magno ſecum virorum de Neapoli prudentũ comitatu, Vrbanum iterùm adiјt, tentans, ſi duritia eius emollita, cardinales diſsidentes ad eũ inclinaret: Simul etiam Montiſferrati iuuenẽ marchionẽ, eidem põtifici ſtuduit cõmendare: cui deſponſata erat puella regni Trinacriæ hæres, vt illũ põtifex de illo regno inueſtiret. Sed nõ potuit ille reflecti pontifex durus. Iam enim de nepote ſuo in regnum prouehendo cogitabat. Erat inter ducis conſiliarios vir magnificus, ac iuris peritiſsimus, Nicolaus de Neapoli: qui multis rationibus & allegationibus inſtitit flectere & inclinare pontificem Ottonis poſtulatis: quæ commoda indè ſperarentur, quæ rurſùs incommoda, ſi contempta illa eſſet, formidarentur, oſtendit. Sed nullis ille rebus permouetur. Vndè factum eſt, vt Nicolaus memoratus exindè cardinalium partem iuſtificaret, auerſus pontifici. Otto autem in ſuam verſus ditionem, etſi illũ verum Petri ſucceſſorem & crederet, & tueretur, à familiaritate tamen viri ſe retraxit. Quoſdã ex cardinalibus ſuis vinxit in carcerẽ, & examinari mandauit quæſtionibus grauiſsimis: deindè archiepiſcopos Rheni creauit cardinales, retentis eccleſiјs ſuis: epiſcopũ quoq; Leodienſem, & nonnullos genere & literis ex Germania præſtantes. Sed illi honore illo abſtinuêre, contempto pontifice, propter violentam eius dominationem. Captos cardinales miſerabiliter excarnificauit: In eculeum ſuſpenſos

quæſtionibus interrogauit vir ſanguinarius, tyranno ſimilior quàm pontifici. Apud Genuam nonnullos aquis iußit mergi. Longam inde tragœdiam ſcripſit, qui vidit, Theodericus de Nyem ſecretarius apoſtolicus. Sed Vrbanus breuì fecit finem viuendi.

CAPVT XII.

GErhardus dux Sleſwiccenſis, Nicolaus & Adolphus comites Holſatiæ in oppido Todeſlo, cum vrbium Lubicæ & Hamburgi oratoribus ad tractatus euocati, de communi pace, déque itinerantium ſecuritate egérunt: Cùm interìm conglobati plures ex hoc genere latrocinantium, facto agmine, in contemptum eorum, qui, quod ſciebant, de illis excludendis deliberârunt, prouecti ad eius loci vicina, pecora eius oppidi abegérunt. Intelligentes qui tractabant, quid ageretur, arma ſua circunſpexêre, quæ non in pugnam videbantur opportuna: nam ad negocia pacis exibant. Audientes tamen, quia Lubicenſium præfectus cohortem habens in campis expeditam, quanta poterant manu exeuntes, inſequuti ſunt hoſtes: & vbì propinquauêre, viribus & armis coniunctis, inuasêre abeuntes: & primùm quidem recuperauêre prædam, deindè etiam poſtremos agminis inuaſerunt, nonnullis proſtratis. Alij verò per fugam vix ſunt elapſi: vt eſt ſaltuum in nemore infinita profunditas, quam equites penetrare non poſſunt. Quo tempore Tremonia bellum ſuſtinuit aduersùm ſibi vicinum comitem de Marka, qui à veteri memoria dicebantur de Altena. Is comes adiutus armis archiepiſcopi Colonienſis, infeſtos tenuit agros ciuium, vt egredi non ſinerentur. Ipſi aliquantis vicibus arma in eum produxêre, omnis deindè controuerſia hoc modo tractatibus finitur in

eam

eam compoſitionis formulam: vt Tremonienſes in reliquum annuam comiti pro tuitione pecuniam, vt priùs, non ſoluerent: Ipſe arces nouas, quas ſub nomine archiepiſcopi Colonienſis erexerat, demoliretur: ciues comiti viginti florenorum aureorum millia mutuò darent: quæ non ipſe quoàd viueret, ſed hæredes eius ſoluere tenerentur. In eum modum rebus compoſitis, vtrique quieuêre. Vades erant vicinæ vrbes Suſatum, Vnna, Hamma, vt omnia ex fide implerentur. Bernhardum intereà Brunſwici ducem, à militaribus de Stenberge captum, Albertus dux Saxoniæ & Luneburgenſis, moriens ictu bombardæ, ſuaſit Luneburgenſibus, vt dominum aſſumerent. Sed cùm ille captiuus diù teneretur, Wentzlaum Alberti fratruelem ducem accepêre. Interìm Henricus dicti Bernhardi & Friderici germanus frater, pro fratre captiuo ſatiſfacere cogitauit, vt adminiſtraret ditionem capti fratris: Sed gemina illi difficultas erat, armis videlicet occurrere Wentzlao, quem militares dominum delegiſſent, & fratrem vinculis laxare. Sed Henrico obſtitêre omnes. Ille tamen Friderici fratris viribus multa tentauit: Arcem nouam in ripa Alræ fluminis Wentzlaus obſedit: ſed ibì toxico periјt. Artem ſubuertendi principes in Germania nouam, mirum quomodò tam frequentarent ab Italis acceptam. Habuit autem in expeditione illa dux Wentzlaus auxiliaria multorum arma: Epiſcopi de Minda, de Scowenborg, de Regenſten, de Hoya comitum: milites multi, militares non pauci acceſſêre: His ſuperuenêre Henricus & Fridericus de Brūſwico duces, & manu collata victoriā reportauêre. Vires autem exercitus ſui habuêre ex vrbe ſua Brunſwico: Sed tum fortuna ducū illorū, quæ hactenùs

tenuis erat, creuit vehementer : vt magno ex captiuis ære conflato, & fratrem Bernhardū vinculis exuerunt, & arces ſuas pignore obligatas, in ſuam recepêre ditionem. Hac inſupèr victoria conſequuti ſunt duces memorati, vt Bernhardus iam liber, in ducatum Luneburgenſem & ſolenniter introduceretur, & cum ſumma beneuolentia reciperetur. Luneburgenſes autem huius rei authores, belli huius exitum diù ſenſerunt : nam eorum pecunia dux laxatur : vndè tantum æris alieni contraxerunt, vt in longum tempus non luerent. Erat autem 1390 *tum annus* MCCC LXXXX. *à nato Chriſto.*

CAPVT XIII.

ADolphus *Wagriæ in* Holſatia *comes, vberioris eius prouinciæ partis dominus & poſſeſſor nouiſſimus eius lineæ, ab Iohanne primo Adolphi religioſi fratris Minoris filio, in fata conceſſit. Quæſitum eſt autem de proxima eius ſucceſſione, cùm legitimos ſuos hæredes non haberet : inuentúmque eſt, quòd comites de Scowenborg, vel eodem cum* Nicolao, *vel vno gradu ipſi defuncto eſſent propiores : Quod cùm pro comperto omnes haberent,* Nicolaus, *vt terra vno regeretur deincèps dominio, comitibus de Scowenborg ex formula conuentionis magnam perſoluit pecuniam, deditque perpetuò poſſidendam, eam iuxta Albim terræ portionem, in Pinnenberg, Hatesborg, Bermſtede, tres, vt aiunt, præfecturas : quas in hodiernum vſque tenent comites memorati. Extant deſupèr conuentionis mutuæ literæ : nec alieni dehinc* Holſatiæ *fuerunt comites antedicti, ſanguinis nexu, & perindè armorum ſocietate ſemper deuincti comitibus, & iam principibus in* Holſatia *dominantibus. Brandenburgenſem indè marchiam, quam, vt diximus, Imperator Karolus ab* Ottone *genero*

ſuo

ſuo vili ſatis licitatione comparauit, Morauiæ marchionibus Iodoco atque Procopio, magno ab illis ære accepto, in feudum donauerat. Sed Bernhardus & Henricus duces de Luneburgo, Friderici de Brunſwico fratres, non permisêre forenſes in marchia principes dominia ſua propagare, ſeſe bello publico opponētes, pro quibuſdam arcibus, quæ pridèm ducatui Luneburgenſi paruiſſe dicerentur. Multi tamen miniſteriales ducum de Luneburgo, marchionibus memoratis militauêre. Sed cùm magnum ſibi parari bellum marchiones intuerētnr, per amicos egérunt: vt Fridericus de Brunſwico dux, frater memoratorum principū, qui pacis zelator ab omnibus haberetur, eo bello neutralis eſſet, conquieſcens: in quam rem mille trecentas ſexagenas Bohemicorum dicitur accepiſſe. Bernhardus autem & Henricus ſuis viribus nixi, arces Snakenborg & Gartow expupnauêre, vaſtantes omnia vſque in oppidum Soltwedel: Indè deflectentes, ad arcem Klotzeke peruenerunt: Eam militares de Qwitzow tenuêre, fortiterq́ʒ deſenſata eſt, vt præter prædam tum nihil referrent. Quo tempore Gerhardus dux de Sleſwico cōiugem duxit germanam fratrum Friderici, Bernhardi, Henrici ducum. Ciues per ea tempora Hāburgenſes, trans Albim in loco Glindeſmor præſidium non magnū firmauêre, inuitis de Luneburgo ducibus, cùm tamen militarium de Hiddeſacker conſenſum tenerent, in quorum fundo iacerent fundamenta. Sed facile tum fuit principum fauorem auro promereri. Per quæ etiam tempora Bonifacius IX. vt vnionem eccleſiæ interuentu Dei Genitricis impetraret, feſtum Viſitationis Mariæ, à prædeceſſore inſtitutū, ipſe literis datis publicauit. Birgitta quoquè inſignis ſanctitatis fœmina, quæ memoriam ſuam Romæ fertur in ec-

cleſia S. Pauli reliquiſſe, reuerſa in Suediam patriam ſuam, extruxit ſuis ſumptibus monaſterium Swaſteen. Erat enim magno genere militari nata: ibiq́ in ſancta conuerſatione degens, hoc tempore ſubuolauit ad Chriſtum, miraculis clareſcens, iam tunc Eliſabeth ſororem comitum Holſatiæ, ſacram virginem, in cõtubernio habens: quam pro ſe reliquit loci gubernatricem. Eam Bonifacius IX. retulit in Sanctos. Ordinem reliquit vtriuſque ſexûs religioſorum, in vno monaſterio, non vno tecto, diuerſantium.

CAPVT XIIII.

DVces deindè Luneburgẽſes, Bernhardus & Henricus, vocato in auxilium Alberto archiepiſcopo Magdeburgenſi, arcem Klotzeke receptatricem latronum, & omnium qui inſidiantur in publicis itineribus, aggreſsi armis & machinis expugnârunt: repertóſque in ea latrones, crucibus & furcis infixerunt. Quo etiam tempore, Otto dux de Leina ciuibus ſuis Gottingenſibus non rectè affectus, incaſtellauit eccleſiam extra muros vrbis, indeq́ excurrens, obſeruabat exitus & reditus ciuium: vt nihil poſſet importari. Sed ciues egreſsi cum impedimentis ad rem præparatis, facilè deiecerunt munitionem, captis in eo viginti armigeris, quos belli iure ſua fide ſinunt abire: deindè, cùm dux nihil minùs obſideret vrbem, ſcirentq́ ciues multum eſſe in vrbe vulgus mendicantium, oneroſum obſidioni perferendæ, vt eijcerent, non vi, ſed cautela intenderunt. Edicunt in loco extra vrbem, ad agendas Deo gratias de victoria, ſtipem largam diſtribuendam: qui eam depoſcat, ad horam aſsit accepturus cum cæteris. Magna colluuies hominum concurrit ſtipem acceptura. Datur illa largè, vt erat edictum: ſed vrbe à tergo clauſa, tum cunctis enunciatur:

ciatur:

ciatur: Eant quò poſsint, panem quæſituri: non eſſe illis in obſeſſa vrbe locum, vbì grauare poſsint, adiuuare non poſsint, ad meliora tempora reuerſuri. Diſſeminantur illi, quà quiſque poterat. Ità factum eſt, vt exonerati, obſidionem diutiùs tolerarent. Phriſij intereà, ſuperbum genus hominum, & quod ſibi multum arrogat de libertate, Ockonem virum in eis primarium, quòd inter Germanos militans, militarem cingulum acceperit, factus eques auratus, occiderunt: arbitrati illum à patria libertate degenerâſſe, cui peregrinam inducere tentauerit nobilitatem. Mira hominum temeritas paluſtrium. Cæca ſuperbia, quæ inſolentiam indè concipit, quòd non facilè armis ad iuga coguntur. Vxor autem Ockonis, viri necem vindicatura, ad comites de Aldenborg & Delmenhorſt profecta, arma comparat in tumultuantes. Non contemnenda manus erat quæ ducit in Phriſiam: eccleſiam, quam de more gentis incaſtellauêre, oppugnant: deiectáque, Phriſones ibì repertos ad ducentos, iuſsit capite plecti.

CAPVT XV.

ERicus dux Saxoniæ inferioris, cùm à Magnopolenſibus infeſtaretur, non paſſus iniuriam, quanta potuit arma in poſſeſsiones & prædia familiæ de Lutzowen mouit, deiecitq́ quatuor eius gentis firmas munitiones, quintam verò ſibi reſeruauit in Turow, præſidium ibì habiturus, quotiès in terram memoratam eſſet expeditio dirigenda. Quo tempore, cùm eſſet nonageſimus ſecundus poſt mille trecentos, gymnaſium Erphordienſe fundatum eſt, Bonifacio IX. priuilegium donante, theologica ibì permiſſa facultate. Non vacat admiratione, Germaniam tam diù ſine publicis egiſſe lite-

literarum gymnaſijs. Francia quidem à memoria Karoli I. eo genere claruit. Italia non longè pòſt Bononiæ, & quibuſdam alijs locis, publicè docere cœpit. Sed Germania omnium ad cultum nouiſſima prouincia, nunc primùm incipit publica excolere Palladia. Nam Bohemia, non diù eſt, quòd ſub quarto Karolo Imperatore & rege ſuo, Pagæ publicum meruit literarum gymnaſium. Interìm verò Morauiæ marchiones, Iodocus & Procopius fratres, cùm etiam Brandenburgenſem tenerent principatum, graui inuicèm bello diſſidebant: cùm alteri Wentzlaus Romanorum rex, alteri Sigiſmundus Vngariæ rex, item fratres, ſtuderent. Bella eius generis formidabilia, quæ pluſquàm ciuilia dici debent: Sed æquæuitas nataliũ inter fratres, facit vt alter alteri non cedat. Per idẽ tempus, cùm Fridericus dux Brunſwici grauiter à militaribus eccleſiæ Hildeſemenſis, de Stenberg atque Swichelen, contemneretur, in eos armatum produxit exercitum, nec illi minores animo, fiderẽt duci obuiàm proficiſci, amicis & fœderatis in arma vocatis: Non procul Goſlaria, magno vtrinquè cõcurſum eſt prælio, pugnatumq́ diù ancipiti fortuna variante. Cùm iam inclinari pars ducis viſa eſt, velut cælo miſſa cohors equitum ſub manu militis de Godenſtede, duci aduolitat: Feſſis recentes viribus incurrunt, & facilè victoriam duci pariunt: vulnerati, cæſi, capti, magna pars militarium antedictorum: Dux ex captiuis non paucã accepit auri ſummam, compenſans, quam pridèm illis impenderat, ad fratris ſui Bernhardi dudùm ab eis capti redemptionem.

CAPVT XVI.

Bernhardus dux Luneburgenſis, & Otto comes de Hoia, cùm hoſtili eſſent animo in epiſcopũ Oſnaburgen-

burgenſem, (incertum ex quibus cauſis, nihil enim annales commemorant) magno agmine ingreßi diœceſim, igne ſæuiũt ac gladio ad inermem ruſticam plebem. Magnam autem prædam præ ſe agentes, cùm oppidum de Vechta præteruecturi in ſua redire feſtinarẽt: ciues eius oppidi conclamant ad arma, ſigno campanæ edito, & egreſſuris obiecti, præliũ inſtituunt: ità perurgentes, vt facilè omiſſa præda fugæ præſidiũ quærerent. Ità vnius oppidi animoſo obiectu, diœceſis ſatìs & vindicata, & reſtituta eſt. Quo etiam tempore, Ericus dux inferioris Saxoniæ, Bernhardus & Henricus de Luneburgo, & Gerhardus de Sleſwico duces, Nicolaus de Holſatia comes, fœdera inierũt quadriẽnalia, vt aduersùs omnem vndequaquè ſurgentem vim, ſi iuſtitia certare non daretur, arma conuerterent. Sæpè multa eius generis fœdera leguntur, quæ miſelli pro ſuo captu interpretãtur in eam partem, quam ipſi fortè principes nunquàm in animum adduxerunt: Aduersùs vrbes omnia ea inſtituta detorquent, de ſuo penſu æſtimantes aliena ingenia. Hoc quoquè tempore, Otto de Leina dux, vita exceßit, princeps variè à fortuna iactatus, & qui à rebus gerẽdis vacare non potuit: Semper intentus, ſemper bellis implicitus. Cui cognominis filius Otto ſucceßit, patri plurimũ dißimilis, ſub alio ſidere natus, pacis amator, modeſtiæ amicus, & qui omnibus rebus publicam quietem anteponeret. Per quæ tempora Brandenburgenſis marchionatus iterùm mutat principes ſuos: Nam Iodocus Morauiæ iã dux, bello fraterno fatigatus, cùm æris indigus videretur, Wilhelmo Miſnenſi marchioni eundem hypothecauit, accipiens ab illo quadraginta millia ſexagenas Bohemicorum: Oppida & vrbes, arcium præfecti, & in omni principatu militares, homagium præſtitêre

Wilbel-

Wilhelmo. Quo etiam tempore Albertus Magdeburgenſis archiepiſcopus, cùm Ratenow oppidum ad Obelam fluuium obſideret, proditione quorundam qui intùs fuêre, in deditionem accepit. Sed ille iuſta prodentibus præmia perſoluit: Iuſsit eos excedere terra cũ vxoribus & omni familia, certus in ſe facturos, vbì daretur occaſio, quod nunc pro ſe feciſſent. Ità diſcreuit fidem à commodis, cùm illorum vteretur opera: factum tamen non probabat, perniciem exempli proſpiciens.

CAPVT XVII.

RES memoratu digna, etſi noſtris extranea ſit inſtitutis, impetrat tamen à nobis in mentionẽ adduci. In Agrippina Colonia pernicioſa tum erat ſimultas in ciuibus: duplex habuêre in vrbe concilium: Arctum, eorum qui quotidiana ciuium negocia curarent: & Latum, ad illos quoquè pertinens, qui magnis reipublicæ negocijs adſciſcerentur. Erat ex latiore concilio vir primarius, quem legitimis cauſis proſcripsêre magiſtratus concilij ſtrictioris. Parendum fuit: Sed ille apud principes effecit, vt eorum opera reſtitueretur. Non poterat abolere memoriam in ſe patrati facinoris: multa molitur vt ſe vindicet. Deniquè conſtituit, vt concitata plebe, omnes de ſtricto concilio in vincula faceret pertrahi. Nouit ſcelerum artifex, quibus poſſet rebus mobile vulgus, nouarum rerum ſemper cupidum, cõmoueri. Dum iſta moliretur, perſensêre viri ſagaces minoris concilij participes: & præuenientes molitionem cæterorum, Latum concilium per eandem multitudinem fecêre in vincula duci. Erant ſenſati in cõmunitate viri, qui vtranq; molitionẽ improbarent: effecerúntque, vt minus etiam concilium cuſtodiæ manciparetur: quo minùs quererentur cæteri iam agentes in cuſtodia: & vtriſq; diligenter cuſto-

custoditis, ipſa communitas vtrunq; concilium abſoluit: & nouo delectu habito, conſtituerunt ſenatũ alium: & vt in reliquum ciuitas, non duplici, ſed vnico concilio gubernaretur, decreuerunt: quod ſeruatum in hodiernum, non paruum dedit rebus incrementum. Dux quoq; Bauariæ Albertus, per id tempus, cùm haberet comitatum Hollandiæ per maternam lineam, quæ filia fuit comitis Hollandiæ, vicinam Phriſiorum libertatem conſtituit pertentare. Vrebat oculos eius paluſtris populi infrunita libertas. Eam perdomare conſtituens, magno ſuorũ agmine ingreditur. Cumq; magno labore diù confligeret incolis, is fuit exitus, quem ferè ſemper in his reperimus, vt ſine fructu diſcederet, videns, quia pedeſtribus copijs à mari potiùs, quàm equeſtribus à terra premeretur hoc genus. Sed ille tum reductis armis ſuis, populum reliquit in eo, quem reperit, ſtatu. Quo etiam tempore, dux de Leina iunior Otto, cũ ei auxilio eſſent vrbes Thuringiæ, Erphordia, Northuſen, Molhuſen, arcem Hindenborg, latronũ receptatricẽ cinxit obſidione: & inſtantiſſimè oppugnans, excitato fumo in ore propugnantiũ, fugam inire coegit. Præſidiũ æquârũt ſolo: ſed egreſſos ꝑdones numero quadragintaduos captos, vna in furca ſublimes appenderũt. Griphenſten aliud furum latibulum, ſimili exitu perdiderunt euertentes. Sed qui inerant fuga elapſi, manus eorũ euasêre. Nicolaus interim comes Holſatiæ, vir priſcæ virtutis, & modeſtiæ ſingularis, iã in ſenecta vberi totus conuerſus ad religionem, Deo ſedulus ſeruiebat, per omnẽ vitã affectus diuino cultui: Deteſtabatur multorũ abuſus principum, qui monaſterijs graues incumbunt, canibus, aut equis alẽdis onerantes: ſciens, non in illos vſus eſſe collatos religioſo loco prouentus. Mimis aut muſicis non multùm indulgebat.

gebat. Venerat ex Dania Haraldus, multis ornatus veſtibus precioſis, auri & argenti ſigna plurima, quæ à principibus dono accepit, in pectore præferebat. Hūc expectantem magnū aliquid à comite, iuſſit aſſidere muſicis ſuis, nec magno xenio honorabat abeuntem. Dixêre nonnulli in aurem familiariùs comiti: honeſtati conſulentes, honorificè multorum principum communem famulum abire curabitis, ſolenni donatiuo: Habent enim huius generis homines in lingua, vel extollere, vel deijcere nobilitatem. Cui comes: Quid ais, inquit, Veſtibus ille multis præditus precioſis, etiam me, vt cernis, ſplendidior incedit: Ego me notiorem principibus eſſe confido, quàm vt detrectatione viliſſimi hominis maculer, vel glorificatione nebulonis extollar: abeat in viam ſuam, à me nullo maiori munere remunerādus. Peruenit autem hic comes viuendo, ad annum Chriſti nonageſimumſeptimum. Finiuit in curte Oſthof iuxta Itzeho: tumulatus ad patres ſuos in eodem monaſterio, non magna pompa funerali.

CAPVT XVIII.

Gerhardus dux Sleſwici, cum fratribus non vnum ſentiebat in diuiſione paternæ hæreditatis. Sublato Nicolao patruo, fratres arbitrati ducatu illum contentum, illis omnem iure permitteret comitatum: Sed dux contrà: Eſſe ſibi in ſucceſſione paterna partē: Nam ducatum alterius eſſe ditionis, à corona Daniæ deſcendentem: E diuerſo comites, ducatum eſſe permiſſum comitibus Holſatiæ: Ideò ſi Gerhardus ſibi partem velit in comitatu, permittat viciſſim illis in ducatu portionem. Ad eam controuerſiam dirimendam, principes in Todeſlo conuentum indixêre partibus. Venit Albertus rex Suediæ, iam captiuitate laxatus, Henricus dux Lune-

burgen-

burgenſis, Ericus Saxoniæ, Adolphus de Scowenborg comes: & diù rem pertractantes, multa perquiſière media concordiæ, nec tamen inuenire poterant, quæ partibus comprobarentur. Cumq́ nullis vijs ad concordiam pertingerent, ſine fine diſceſſerunt. Militares autem Holſatiæ, cùm non libenter cernerent fratrum bella, de medijs cogitauêre diligentiùs: Ità adunati frequenter, de re colloquuntur. In fine cùm multa diſquiſiſſent, voluntate fratrum in eam venêre ſententiam: Senior inter fratres ducatum teneret: Et quoniam laborioſa ſemper prouincia fuit, nouem annis tertiam teneret Holſatiæ: quibus decurſis, omnem fratribus permitteret comitatum. Inq́ ea placita fratres contenti abiêrunt. Erant autem Gerbardo fratres Albertus & Henricus: quorum Henricus in epiſcopum Oſnaburgenſem electus, propter eccleſiæ ſchiſma, non peruenit ad conſecrationem. Quo tempore Henricus & Bernhardus duces de Luneburgo, indignati ſunt vrbibus Lubicæ, Hamburgo, Luneburgo, quòd tertiam illam ſuæ ditionis vrbem, non pro arbitrio ſuo haberent defenſatam à vicinis iam dictis vrbibus: In quam rem, vt pacaretur, integro biennio eſt laborarum, cùm mercatores ire & redire non ſinerentur. Tamen interuentu communium amicorum res in hanc formulam compoſita videbatur: vt tres vrbes memoratæ magnam ducibus expromerent pecuniam commodati titulo: Impignoratas autem tenerent arces, Horburg Luneburgenſes, Blekedeken Hamburgenſes, Ludershuſen Lubicenſes: præſidiumq́ deiectum eſt in Vltzen: præter turrim, quæ valua, vt erat, permanſit oppidi. Fortalitium quoquè deijciunt, quod in Honouerenſes erexêre. Per quæ etiã tempora, Albertus dux Bauariæ, ac comes Hollandiæ, expeditionẽ in Phriſiam renouauit, cautiorq́

factus priore periculo, alium gerendarũ rerum ordinem inſtituit: Magnis agminibus præditus, varijs in locis vno impetu adortus, coegit imperata facere, & in deditionem concedere. Cùm nonageſimuſnonus eſſet poſt mille trecentos, per brumam gelu terras ac maria conſtrinxit: vt ſicco veſtigio è Lubica per mare, in vrbẽ Sundenſem, indè in Daniam perueniretur: Qua opportunitate vſi fratres de domo Teutonica, Maſſagetas oppugnare aggreſſi proſperãtur: Nam lacus, & paludes, & omnia receptacula eorũ glacie durata iter præbuêre. Vſus eſt Albertus quoq; comes Holſatiæ, qui in Phriſiam Eydorenſem mouens, gladio & igne ſæuijt: coegitq́; populũ terræ, datis ſedecim marcharum millibus, totius terræ vaſtitatem redimere. Hoc tum potuit comes vnus, adiutus temporum ratione.

CAPVT XIX.

R*Obertus dux Bauariæ Comes palatinus Rheni, cùm Wentzlaus rex Romanorum nullis monitis proficeret, nullis rebus præter ſuam voluptatem intenderet, neq; Bohemiam, neq; Romanũ regnum in ſua cura cõplexus, vir ipſe perditiſſimus: electoribus Imperij Frãckfordiæ congregatis, Wentzlao deplorato & deſtituto, in regem Romanorum eligitur: & à Friderico Colonienſi archiepiſcopo, de more Aquiſgrani conſecratur. Ad huius principis ſalutationem, cùm aſſcenderet Fridericus dux Brunſwici, optimus ſenſatiſſimusq́; princeps, & qui multo labore ad pacẽ & iuſtitiam contenderat, digniſſimus Imperio, non longè à Friſlaria impetitus confoſſusq; eſt. Facile fuit peregrinantẽ in alieno ſuperare. Nõ qui perfecêre nefas, ſed qui occultis conſilijs vel iuſsêre, vel diſſimulauêre, inſimulantur. Semper enim improborum oculos offendit conſpecta virtus. Rodulphus dux Saxo-*

niæ in huius tranſiens comitatu, captus eſt cum multis nobilibus. Eccleſiaſticos principes ferunt rei fuiſſe conſcios: qui non, quod acciderat, fortè mandauêre, ſed vt caperetur: capi autem non paſſus, periјt. Hoc autẽ præuidere oportuit mandatores, in captura ſanguinem fluere. Moguntinus archiepiſcopus accuſabatur, qui neſcio ſi recentiores in eum cauſas obtendere potuit: reſpicere poterat in antiqua tempora, vt ſunt principũ animi diù memores iniuriarum, quibus Albertus huius proauus captiuum tenuit archiepiſcopum Moguntinum, nec, nisi magno ære perſoluto, paſſus eſt laxari. Quo etiam tempore Ericus dux inferioris Saxoniæ exceßit, & quinque filios reliquit: Ericum, Magnum, Ottonem, Bernharhum, & Iohannem. Maior natù Ericus, patri in ditione ſucceßit: Magnus ad epiſcopatum primò Caminenſem, deindè Hildeſemenſem prouehitur: Otto & Iohannes cæſi periêrunt: Bernhardus poſt Ericum potitus eſt ditione Sed tum Ericus circunſpiciẽs anguſtam eſſe terram multis alẽdis principibus, de amplificãda, vt ferè omnes, cogitauit ditione. Pater eius Bergerdorp, magna acceptapecunia, Lubicenſibus in pignus dedit: Illi fide militari permittunt Ottoni Ritzerow, acceptis de more ab illo ſacramentis, viro probatæ virtutis, ſed ad aſtus militares ſatis, vt exitus edocuit, ſimplici, nec ſatis cauto. Ericus in opidum perueniens, Ottonem arcis cuſtodem iußit euocari, percontatus, quomodò ageret. Ille mediocriter ſibi omnia eſſe pro modulo reſpondit. Eamus, inquit dux, viſum vbi habites. Ille nihil mali ſubeſſe veritus, vt qui nôſſet arcem, non vi captam, ſed ære commodato pignoratam, facilè paſſus eſt principem in arcem aſcendere. Vbi venit, iam Ottone comitatior: Bene, inquit, omnia communîſti: ſatis diù aſſeruâſti: abſol-

uo te cura & labore: vade quò libet: ego patrimonium indè meum aſſeruabo. Otto fidē eius obteſtatus, ſperat, non ſeriò, ſed ioco loquutum. Ille verò: Audis quid tibi dicitur: arcem noſtram ipſi tuebimur. Iam ſe ſua ſimplicitate deluſum ſentiens, mœſtus abÿt: cōſcenſisq́ equis ſuis, rectà Lubicam petit, cum gemitu obteſtatus ſibi illuſum à duce: pro arce illis reddere corpus ſuū, & omnia quæ poßideat: vitam quoquè ſuam in illorum eſſe manibus: & quomodò potuerit tale aliquid in principe formidare, in quo nihil hoſtile ad eam vrbem cognouerit. Illi tum conſulares aiunt, in hoſpitio ſe contineat ſub fide præſtita, donèc aliud ab illis reſponſum accipiat. Præſidium ſui nominis, quod hæreditario iure tenebat, illis reddere paratus erat: ſed illi non acceptauêre, impium rati exhæredare liberos ſuos. Ille autem dolore magno in eo cogitationes torquente, breuì Lubica vitā in mœrore terminauit.

CAPVT XX.

Rodolphus comes de Anehold, epiſcopus Halberſtadenſis, per ea tēpora cauſam intentauit Burgenſibus ſuis. Illi auerſi mandatis, pontifici ſe ſuo oppoſuêre. Ille gladium in eos diſtringit ſpiritualem, vſque ad diuinorum interdictum. Clerus omnis, cùm parére neceſſe haberet, & ſe tutum in vrbe non ſperat, ceßit loco, in vicina oppida dilapſus: nec enim, niſì diuinum celebrarent officium, in vrbe paterentur. Fratres mendicantes tum honori eccleſiæ matricis vt tenerentur deferentes, vnà ceßêre, paucis ad cuſtodiam domorum relictis: Nonnulli ſeculares ſancta prophanárunt: ſed illi poſteà merita ſunt aſſequuti præmia. Pacata autem res eſt intra annum, vt quiſque ſuo loco reſtitueretur. Tamerlanes per ea tempora, princeps Tartarici generis,

ris, graſſatur inter Turcos, captum circunducens eorum Imperatorem. Res commemoratione digna: ſed noſtris inſtitutis aliena, ab alÿs quoquè occupata: ſolùm à nobis temporis cõmemoratione deſignatur. Sequente anno Magdeburgenſes quoquè ciues in clerum ſauiêrunt, diſsimilem tamen ob cauſam, quòd imponerent capitulo & clero variatam monetam ab archiepiſcopo. Effracta ibi canonicorum curia: dua etiam conflagrârunt: omnis clerus loco ceſsit, donèc Domino pracipiente rediret tranquillitas. Ira tumultuantis populi, beſtia eſt omnium ferocium ferociſsima: qua nullis rebus complacatur. Per qua tempora Henricus & Bernhardus duces mortem doloroſam Friderici fratris vindicare ſtatuentes, in communionem belli vocauêre Ottonem ducem de Leina, principem ſui ſanguinis, Hermannum Haßia Landgrauium, Henricum de Honſten comitem. Duxêre in arcem Gebeshuſen, in qua conſederant, qui atroci & cruento facinore optimum principem confoderunt, cingentéſque arcta obſidione expugnauêre, elapſis qui intùs erant. Per qua etiam tempora Albertus Magdeburgenſis archiepiſcopus, vita excedens, locum fecit Guntero de Zwartzeborg comiti atate iuueni. Sed tum facile fuit in diuiſione ſchiſmatis confirmationem impetrare. Tum etiam ciuitas Mindenſis, pontẽ illum, magnis molibus lapidum in pedes coniectis, firmauit ſuper Viſurgum: Sed nulla vis par eſſe poteſt intumeſcenti glaciali flumini: diſiectus & ille partibus quibuſdam, maiori tamen in parte conſtabat vſque adhuc. Interìm peßimo exemplo, ex quibuſdam non ſatìs proditis cauſis, in ſe verſa vicina eccleſia Magdeburgenſis & Halberſtadenſis, vocatis in partes ſuas quiſque contribulibus, miſerabiliter inuicèm ſeſe lacerauerunt: cùm

alteri domus de Anebolt, alteri de Zwartzeborg inhæreret. Nec potuit facilè res tanta intercipi, donèc vtriſque fatigatis, qui impulerant, & euaſtatis agris, magiſtri coquinarum finem bello indicerent. Miſera agricolarū conditio, qui primi & onera laboris & bellicæ commotionis primi ſentiunt incommoda. Sed hæc, quia in dominos redundant, intentantur.

CAPVT XXI.

ANnus erat quartus poſt mille quadringētos, cùm Ericus dux Saxoniæ, qui ſocer eſſet Alberti comitis de Holſatia, nonnihil ſimultatis haberet ad populum Thietmarſiæ. Præſumpta generi voluntate, cùm ille abeſſet, tacitus duxit per Holſatiam, inq; aridam terræ illius mouens, prædam abegit: nonnullos captiuos abduxit, in ſua reuerſus. Thietmarſi literis apud vicinos principes & vrbes queſti, quòd Holſatiæ comites non ſatis ſuo reſpondentes honori, nihil hoſtile de more renunciantes bella gerentium, permiſerint ducem Saxoniæ Ericum per ſuam ditionem ire, & cum præda redire: quod non longè diuerſum ſit ab inuadendo. Quid enim eſſe aliud fouere aduerſarium, quàm aduerſa ſentire? Eam rem indignè tulit Gerhardus dux Sleſwici, fratrem increpans, quòd tale aliquid permiſerit: non enim veriſimile videri, ſe ignorante tale aliquid per dominium ſuum fieri. Albertus autem ſe fratri quàm ſanctè iurando purgauit, nullius ſe eius operis fuiſſe conſcium. Dux ad hæc, Benè habet: Illæſa permanſit integritas nobis à maioribus optima hæreditate relicta: eā tuebimur & verbis, & rebus. Ilicò literis ad Thietmarſos emiſsis grauiter increpauerunt temeritatē ſcribentium, quòd honori dominorum non leuiter detraxerint, quòd neq; proprio pepercerint, obliti decoris etiam ſui, mentientes

tientes apud vicinos principes & vrbes: Qua de re ſatiſfactionem condignam ſe poſtulare. Ad principes autem & vrbes, purgandæ infamiæ gratia, ſimiles dedêre. Ea amaritudo etſi attentata ſit aliquot vicibus per tractatus aboleri, deliniri, aut complacari, tam altè conſediſſe in cordibus ducis & comitis conſpecta eſt, vt omnis conatus in aduerſum fruſtraretur, nec vlla potuit ratione complanari. Multùm ibì laborauerunt vicinarum vrbium oratores: ſed omnia incaſſum, bellũ voluëre Holſati, bellum excreuit. Animoſi Holſatiæ militares impulerunt dominos ſuos, vt expedito agmine terrã ingreſſi, multam prædam abegerint, & ante oppidum Meldorp, in Delbruggo erexêre præſidium, quod diù ſeruauerũt. Thietmarſi hoc oppugnantes, ſæpè ſuorum plurimis amiſſis, ſunt repulſi. Meldorp oppidum Holſati facto impetu capiũt: quo in prælio, aliquot militares militiæ cingulum, vt eſſent aurati equites, meruerunt: Sed nemo fiſus eſt in oppido, quod immunitum eſſet, pernoctare. Conglobati incolæ, deijcere præſidium ſunt fruſtrà conati. Ab Hanerovv, Tileborg, Svvaueſtede, multis diù afflictionibus atteruntur. Albertus comes ſuorum expedito agmine duxit in Northamme, ibiq́; multã prædam coegit. Superuenêre adunati magnis turmis incolæ: illo proculdubiò tempore agmen omne Holſatorum ad perniciem incluſuri: Sed increſcẽs tum Eydora flumen, vallem impleuit, quæ locum illum & Heidam interiacet. Vndè factũ, vt anguſta tum ſemita Holſati abirent cum præda. Albertus autẽ comes cùm agmina cogeret, indignabundus, adacto calcaribus equo (neſcio quid) properabat. Equus ſublapſus præcipitem dat ſeſſorem: ità armatum conquaſſauit, vt breuì finem faceret viuẽdi, tumulatus in Itzeho.

CAPVT XXII.

AD Gerhardum ducem omnia redibant: nam Albertus hæredes non reliquit. Sæpiùs ſe deindè interpoſuêre vicinarũ vrbium gubernatores, vt rem tractatibus dirimerent. Incolæ primùm ipſi, vt pacem mercentur, expromisêre magnam pecuniæ ſummam: Dux voluit annuam: Magnam enim in ſpem venerat terræ potiundæ, vt ſubditi eſſent, imperatáque facerent: quod illi morte grauius duxerunt: nec mediatores, vt creditur, in eam rem multùm propenderant. Dux literas eorum produxit, quibus antè polliciti ſunt, ſe in auxilio comitum futuros aduersùs quemlibèt hoſtem: neque hoc ſyncerum arbitrati implere volebant: ſed quoſdam ſuorum aduersùs exteros impugnatores ſubſidia exhibuêre. Tum dux: Neque promiſſis, inquit, ſtare, neque fidem literis firmatam hæc gens implere conſtituit, vt video, & iam fraterno ſanguine impenſo nobis ea res magno conſtitit, diſſimulanda nullo modo venit. Ità diſturbatis tractatibus, ad arma reditum eſt. Præſidium in Delbrugge Holſati ſeruauêre: quod Thietmarſi oppugnantes, multa ſæpè retulêre incommoda. Toto deindè agmine dux hoſtes petere conſtituit. Ingreſſus in die Oſwaldi per viam Suderhamme, ſignum ſagittariorum Henricus de Aluelde miles habebat: ſed quod primarium vocitabant, Nicolaus frater eius, itidèm miles, defendit. Dux cum cohorte conſtitit ad ſigna in primordijs ingreſſûs. Sagittarij, & qui ad pugnam venerant, longiùs circumacti, de parochijs Lunden, & Weddingſtede, prædam coegerunt: nec ſatìs ad exitũ feſtinabãt vrgentes. Nicolaus fratrẽ cõmonuit, tẽpus eſſe ad reditum properare: Ille nihil veritus animoſior circuibat, cuidã molendino, quod vẽtis agitur, euertendo inſiſtens. Interim conglo-

conglobati Thietmarſi, exitum viarum, in quem dux reſpexit, circunuallauêre. Præmiſſi ruſtici cum aliquanta præda. Iam propinquauêre cohortes equitum, ad exitum reſpicientes. Præmiſſi autem pueri, qui dominorum ſuorum clypeos & haſtas baiulauêre. In hos primo impetu facto, clamor puerorum attollitur cum eiulatu. Princeps inter ſe ſuorum eſſe rixam arbitratus, (hoſtes enim ſe rubetis occuluêre) aduolat, inermi capite, vt ſuorum clamorem compeſcat. In eum mox irruunt ex latere Thietmarſi, & capite vulnerato deiecerũt. Sæuitur deindè in omne agmen ex lateribus: & concurſu populi facto, vallatur omne agmen Holſatorum. Paucis mira fortuna elabentibus, reliqua multitudo cæditur, opprimitur, conculcatur: Mox in deiectos ſæuiunt, nullius vitæ de more parcunt: Semiuiuos extinguunt, & in cadauera ſæuientes, vix principem cum paucis permittunt ad ſepulturam: cæteros canibus, lupis, vulturibus, vorandos derelinquũt. Cum duce occubuêre milites duodecim, militares vtriuſq; terræ, Holſatiæ & ducatûs, trecenti. Henneke Lembeke ſæpè victor in agmina Danorum regis: Vlſo Pogwiſch cognomento Bonus, Henricus & Nicolaus de Aluelde, Gerhardus quoq; Sculte ex diœceſi Bremenſi, milites, & alij innumeri procubuêre. Duo in ſequentem diem capti, Pogwiſch & Rantzow, pro redemptione ſua hoc egérunt, vt nouum in Delbrugge præſidium deijceretur. Signa militaria, quæ ceperant, aliud in Meldorpe, aliud in Oldeworde ſublimia fixerunt. Ferunt in auro & argento, equis & armis, non mediocrem eſſe theſaurum terra inuectum. Hæc eſt ſecunda inſignis clades Holſatorum, quam in Thietmarſia ſunt perpeſſi: Nam prima fuit viceſimo poſt mille trecentos ſub Gerhardo comite, huius ducis auo: Ille

quidem tunc ſuperfuit: ſed copiæ maiores periêrunt. Prælio nunciato infelici, mœrens Holſatia luxit principem ſuum. Inprimis vidua eius de domo Brunſwiccenſi, inſignis fœmina, ſoror Henrici, Bernhardi, Friderici ducum, filia Magni, cum tribus filijs & duabus filiabus, mœſta reſedit: perfecitq́; tamen, vt treugæ inirentur: renouarenturq́; deindè priſca terræ fœdera. Thietmarſi in Holſatia, Stora & Eydora fluminibus, immunes à vectigalibus eſſent: viciſſim Holſati in Thietmarſia: Si quid viciſſim quæſtionis naſceretur, maiores vtriuſque terræ dirimerent, arma conquieſcerent: Cui recedendum à fœdere videretur, ſex antè ſeptimanis renunciet parti alteri. Ea tum literis tam relictæ dominæ quàm Thietmarſorum ſunt vtrinquè roborata.

CAPVT XXIII.

TRium filiorū, quos dux Gerhardus liquerat, maior Henricus ſeptimum agebat annum: Adolphus tertium, & Gerhardus in vtero erat poſthumus patri: filiarum vnam regina Daniæ Margareta in Suediam perduxit, in monaſterio Waſteen ſanctæ Birgittæ loco memorabili, quem pòſt euecta regebat. Altera tradita eſt domino de Wandalia principi Balthaſar. Cúmque ille non diù ſuperfuiſſet, nupſit Thederico de Aldenborg comiti, peperitq́; illi Chriſtianum, Mauritium, & Gerhardum filios: quorum primus rex trium aquilonis regnorum factus, genuit Iohannem regem & Fridericum ducem fratres, hac ætate Holſatiam tenentes. Nam fratres illi tres Gerhardi filij, ſine prole abiêrunt. Gerhardus autem dux, ſi quid illi contigiſſet humanitùs, filiorum tutores eſſe iuſſit, Ericum Krummedick, Sifridum Seſteden, Laurentium Heeſten, milites. Sed res maiori viſa eſt indigere præſidio. Vndè factum eſt, vt Hen-

Henricus comes, electus Oſnaburgenſis, Gerhardi ducis frater, impetrata ab eccleſia ſua abſentia, peruenerit in terram, tutorio illam pro nepotibus nomine adminiſtraturus. Hic primus ſe principem ſcripſit Stormariæ: quod literæ eius nunc extantes docent. Ad primum Henrici ingreſſum commoti dominorum tutores milites, adminiſtrationem illi non permiſerunt. Cùm enim dederit illis pater tutores, non eſſe putabant locum legitimæ tutelæ, quam Henricus comes præſumebat. Ille verò non alienum ſe ratus ad Holſatiam, etiam iure ſucceſsionis partem aliquam reputabat ad ſe pertinere: Quæ res varias multorum habuit ſententias. In arcem Zegeberge admittitur Henricus, & in Rendesborg, ſatìs renitente domina ducum iuniorum matre: quæ in Gottorpe plurimùm commanebat. Interìm Margareta trium regnorum potens regina, cùm audîſſet Gerhardum ducem cecidiſſe, inq́ terra eſſe diuiſionem ſuper adminiſtratione: nam memorati milites comiti etiam armis ſunt aduerſati: quorum vnum comes in Bramſtede ſuperatum repulit, cæteris exindè quieſcentibus: cogitauit regina tempus adueniſſe, quo ducatum regno ſuo Daniæ denuò adunaret. Sed tamen induſtriè rem procurabat, per partes recuperare mâlens, quàm vno armorum impetu omnia ſubigere. Et primùm, cùm Holſatiam ære nôſſet indigere, arcem Lutke Tunderen, in pignus accepit à matre paruulorum, numerata pecunia, quam tamen primo anno à ſubiectis Phriſonibus ſtatìm exactione inſtituta recepit. Supererat ex Nicolao comite filia Eliſabeth, quæ arcem Oppenra tenuit ſibi permiſſam: Eam puellam regina deſpondit Erico duci Saxoniæ, & dote ex ſuis numerata, arcem ſibi vendicauit. Aliam quoq́ Grodebuſz, eccleſiæ Sleſwiccenſi pro ſua ſuorūq́

Maio-

Maiorum ac omnium poſteritatis memoria arce demolita, ſubiecta prædia permiſit. Ità pro arbitrio ſuo omnia cœpit in ducatu adminiſtrare regina. Seniorem Gerhardi filium, adhibitis tribus in familiam, miſit in regnum educandum, obſidem habitura, ſi quid ab Holſatis intentaretur. Interim in Holſatia & ducatu, multa per tumultum agebantur, vtpotè, quibus legitimus deerat princeps. Comes Henricus ferè omnia in Holſatia: domina autem relicta, cum ſuorum tutoribus filiorum, in ducatu, quantum à regina ſinebatur, agebat. Sed illa adminiſtrationis diuiſio ruinam minitabatur. Nam Ericus Krummedick miles, & Nicolaus Lembeke, magnarum in ducatu rerum dominus, quibuſdam de rebus diſſidentes, metum cõciebant. Vndè factum eſt, vt publica commoda minùs curarentur.

CAPVT XXIIII.

HEnricus per ea tempora dux Brunſwici, cũm bellum vltra Weſeram haberet, congreſſus Bernhardo nobili viro de Lippia, infeliciterq́ pugnans, ab eo capitur, & in vinculis per annum habitus, non nisi magno ære expromiſſo potuit relaxari. Centum millia aureorum dicitur ſe daturum conſtituiſſe. Sed tamen poſteà ſola quindecim millia ſoluta memorantur per amicos fideiuſſores. Quo tempore ciues Mindenſes in ſuæ ciuitatis concilium tumultuantes, ipſum vrbe eiecerunt, vxoribus poſt eos in curribus per contumeliam miſſis. Egêre quod poterant eiecti: primùm manu iniuriam vlciſcentes, & incendijs graſſantes: Ex primarijs tumultûs authoribus, quendam deprehenſum foris, quidam ex proconſulibus ſua manu appendit in arborem iugulandum. Indè iure agere conniſus, idem ad Robertum Romanorum regem contendit: ibiq́ ciues euocatos, &

non

non comparentes, banno ſubijci curauit imperiali. Quo iure vicinos illis principes, qui tuebantur, auertit: inuectionem rerum prohiberi obtinuit, & fame compulit recipere, quos per iniuriam eiecerunt. Sed Henricus dux memoratus, cùm ſe in Bernhardum de Lippia vindicare conſtituiſſet, armis quanta potuit contractis, in arcém Pol duxit: & ſecretiùs aggreſſus, ſacra nocte Paſchali, cùm nihil hoſtile formidaretur, per ſuos conſcendens cepit. Indè mouens in oppidum Horne, facilè expugnauit, muniuit: & indè excurrens, omnem terram ſolitudini coæquauit, igne & ferro conſumens omnia. Otto indè Bremenſis archiepiſcopus, frater ducum, in fata concedens, locum fecit Iohanni Slaemſtorp archidiacono Hadeleriæ. Interìm verò Bremenſis diœceſis miſerè inter manus comitum de Aldenborg laceratur, in prædam expoſita. Bremenſis diù ciuitas neutralitatē egit: ad imum tamen cùm ſe partibus immiſceret, cepit Mauritium comitem de Aldenborg, & abduxit in vrbem, diù habitum captiuum. Interìm creſcente pertinacia hæreticorum in Bohemia, præſertìm in vrbe Pragenſi, cùm non aliud molirentur Bohemi, quàm Teutonicorum de vrbe eiectionem, ad omnia diſsimulante, & mortaliter ſoporato rege Wentzlao, tandèm octauo poſt mille quadringentos, turmatìm Teutonici doctores & ſcholares ad duo millia emigrârunt: & in oppidum Miſnæ Lipſiam ſeſe collocauêre: Quo loco ex illo tempore, annitentibus marchionibus, ſolennè cœpit eſſe gymnaſium vſq; hodiè florens. Praga autem ſuis miſerabiliter infecta erroribus, magìs atq; magìs indiès efferueſcebat: quæ malo filiorum ſuorum principio, cùm in gyrum & vertiginem ſemèl acta eſſet, quieſcere non potuit, quoàd ſchiſma ſuum ab omni eccleſia efficeret dimembrari. Multa exindè

ſequu-

ſequuta ſunt incommoda, bella ſine fine ſæuientia: quod ſuis locis in Wandalia commemorabitur. Tantum poteſt paruis initijs cœpta diſcordia, quæ progreſſu alita, creſcit in maximam.

CAPVT XXV.

ERicus dux Saxoniæ per hæc tempora, cùm cerneret tumultuari ciuitatem intùs Lubicenſem, quòd commune, eiecto concilio vrbis, nouos magiſtratus creauerit: vſus temporum opportunitate, oppidum Molne, quod patres eius eiuſdem ciuitatis ſenatui impignorârunt, occupauit: eccleſiam in caſtelli morem propugnatione firmauit: Sed tamen ciues eductis bellicis machinis, cùm in eũ ducerent, facilè coegerunt eũ, relicto oppido, ſe in tutum recipere: Sic denuò cõceßit oppidum in poteſtatem ciuiũ. Sed incendiũ, quod abiens Ericus concitauit, non facilè potuit reſtingui, quo minùs maior oppidi pars conflagraret. Iidem ciues cùm in armis eſſent, præſidium Ritzerow deiecerunt, quòd indè ducales procurrere arbitrarentur: Simul & hoc reputantes, arcem ab Ottone patre nupèr ciuitati permiſſam, cùm incuria ſua Bergerdorpe amiſiſſet, iure ad ciuitatem pertinere. Nec longè pòſt in ducatum mouentes, Ratzeburgum impugnauerunt. Pauci ſe oſtenderunt, cæteris latentibus ad inſidias: Euenit quod ſuſpicati ſunt. Ratzeburgenſes cùm cernerent à paucis ſe incurſari, eorum paucitate contempta, eruperant, vt confligerent, manus illis conſerentes. Cùm de latibulis cæteri prorumperent, retrouerſi per pontem in oppidum ceſſerunt. Sed cùm vrgerent hoſtes, ipſiq́; inuicèm premerent, ſubſidit pons fractus, & multi oppidanorum aquis præfocati periêrunt. Otto intereà Monaſterienſis epiſcopus, comitibus de Solmis oppoſitus, eiecit illos de Weſtphalia: præſidiaq́; eorũ Marte

occu-

occupans, eccleſiæ ſuæ coniunxit. Prolatatis viribus, eccleſia illa cœpit vehementer foris in robore militari excreſcere: nam comites ad anguſta perducti, ceßêre pontifici. Per quod tempus inferna erynnis imperium cepit in vrbibus maritimis Wandaliæ: Nam Lubicenſium ciuium exemplum ſequutæ vicinæ vrbes, conſulares ſuos aut propulerunt, aut imminuta eorum poteſtate, ſexaginta viros allegerunt, qui rebus pro publica vtilitate gerendis intereſſent: quorum audaciæ Hamburgi in id temeritatis excreuit, vt quendam tumultuationis principem, quem in carcerem iußit abduci ſenatus, commune confractis carceribus relaxauit. Alium etiam virum bonum, ſed tumultibus ciuium aduerſantem, cùm inter alios collectum aſſumerent in concilium viri conſulares, communitas ingreſſa prætorium, iußit hominem de medio conſurgere: & relicto concilio, domi ſuæ manere incluſum. Nec paßi ſunt in ea vrbe demorari conſulares, quos tumultuantes ciues Lubicenſes illa ſua vrbe eiecerunt: ſed malis domiti, quod in Wandalia diximus, cum honore recipere adigebantur.

CAPVT XXVI.

Ericus ex Pomerania duce in regem Daniæ, immò triũ regnorum, Margareta reginæ iam ſeneſcentis adoptione prouectus, cùm è manibus Holſatorum eruendi ducatûs Sleſwiccenſis primordia accepiſſet à matre Margareta, inſtitit reliqua conficere: Cùm enim & ducatus ipſe, & Holſatia, ſine legitimo capite, in quo plena reſideret authoritas, videretur, multa inuicèm Dani Holſatis, & vicißim ipſi Danis, & damna & incommoda intulerunt: quibus per ſingulos dies magìs ac magìs increbreſcentibus, rex Ericus Henricum comi-

comitem, nepotum ſuorum legitimum tutorem, in Koldingen (limes is eſt ducatûs Sleſwiccenſis) euocauit, rationem redditurum eorum, quæ Dani ab Holſatis paßi dicerentur. Eo reſpondente, non minora exaduersò ſuis illata incommoda: ſi compenſatione vterentur, facilè æquanda hæc illis: veruntamen ſe de omnibus in iure facilè reſponſurum. Quod verbum ex ore eius rex arripiens, ait: Ergò, inquit, in iuſtitia de omnibus tranſigetis? Annuente comite, rex ſubſequitur: Eccè neceſſarijs cauſis in Fioniam nunc nauigo, ibì congregato regni concilio, de omnibus æquabiliter ſtatuetur. Comes ſe venturum pollicetur. Nauigat rex: comes, paucis de ſuo concilio aſſumptis, regem ſequitur, in arce Hanſegagel regem adiens. Ibi rege conſcenſo ex more tribunali, paratas iußit depromi querimonias: quæ incertum, de rebus, an de vita comes certaret, reliquerunt: Tam atroci criminatione agitur: ità terribilem iußit ipſo apparatu rem omnem intentari. Interuenêre nonnulli ex regio concilio, qui regem deprecati, cauſam de criminali fecêre ciuilẽ: ſuaſeruntq́; comiti, vt de omnibus regis gratiam requireret, & tum ſatìs ex ſententia rem proceſſurã. Quid faceret comes iam caßibus incluſus? Seruiebat tẽpori. Damna Danis irrogata ad vndecim aureorũ millia ſunt taxata: in cuius ſoluendæ ſummæ pignus, oppidum Flensborg, cũ vicina Nouadomo, quod præſidium Nicolaus comes firmauit, deponeretur: Nisì infra annum pecunia ſolueretur, res caderet in commiſſum, nec poſſet in reliquum lui. Valebat apud Danos pactum legis commiſſoriæ, tam in pignoribus, contra iuris prohibitionem, quàm in emptione. Quòd ſi quæ damna liquidari poſſent, quæ Dani irrogârunt Holſatis, facta compenſatione luerentur. In eas tum conditiones comes de

ſe re-

regis ſe manibus explicuit. Et cùm deindè dicta factis eſſent comprobanda, implere fidem comes conſtituit: quamuìs multi malè de rege diuinarent, quòd ſemèl acceptum oppidum nunquàm relinqueret. Præſtantiorem tamen ille duxit regis fidem, quàm fabulas cæterorum. Nec longè erat rex cum expedito agmine, viſus etiam per vim poſſe extorquere, ſi fidei negaretur. Comes oppidum tradere conſtituit in regis poteſtatem. Oppidani ſcientes quid ageretur, comiti prædixêre, videret quid ageret: Semèl ſe regi ſacramenta præſtantes, non facilè retroceſſuros. Ille pignoris ſacramentum, non iuſti dominij, tradere iuſſit. Rex, accepto oppido, iuſſit profundiſsimo cingi foſſato, quod hodiè quoq; cernitur: murum ſuſtolli, & vicinum montem foſſatis ambiri: vt facilè appareret, quid in animo geſtaret. Comes cum contutoribus dictam pecuniæ ſummam circa finem anni depromere paratus, reſtitutionem oppidi popoſcere: ſed rex auerſatus, nullas aures præbuit: ſemper cauſas texens ex cauſis, cur non oporteret. Facilè enim tergiuerſatur, qui potentia antecellit.

CAPVT XXVII.

INterim regina, velut omnium ignara, deſcendit ex regnis, mediā ſe volens interponere regi comitique, vt omnia tranquillo more tranſigantur. Venit Sleſwicum, & euocata in occurſum domina, relicta ducum matre paruulorum, oſtendit ſe non probare factum regis, quòd comiti in re tanta aduerſaretur: ſe eſſe, quæ paci & trāquillitati omnium ſtuderet: facilè ſe, ſi ſibi fides habeatur, effecturam, vt omnia ex ſententia gerantur: opùs eſſe inprimìs in oculis Danorum illa ſpecie, qua regina cum ducum matre in omni concordia & vnanimi ſententia & viderentur, & crederentur: In quam

rem nulla maior fieri poſſet oſterſio, quàm ſi arcem Gotorpe illi, vel ad horam permittat: tum facilè Danorum proceres, vbì eam concordiam cernant, ceſſuros ambarum voluntati, vt omnia deincèps fiant ex ſententia ducis fœminæ. Quid faceret mulier ſenſata, illis in anguſtijs deprehenſa? Vndiq; ſe maiori cernebat potentia vallari. Si renitatur, poſſe cogi, & magnum indè bellum exarſurum, in quod exiles illi erant vires: Itaq; ceßit voluntati reginæ, eam ſinens ingredi arcem memoratam. Adhuc tamen ſpem omnem non poſuit ex fide rem geri. Ferunt reginam, cùm ingrederetur arcem, in magna turri lauorſum, facta cruce, exoſculatam, cùm nihil diceret: Deindè, vbì claues popoſcit, ad menſam conſedit cum duce fœmina. Ibì quidam ex miniſterialibus reginæ, in aurem ei loquebatur: & præceptum ab ea, incertum quale, accipiens, exiuit, reſpiciens in memoratæ turris faſtigia. Prominebat ab excelſo de feneſtra ſpeculator potans, & ſpeciem præbuit oculis obſeruantis, magnam incluſam pugnatorum multitudinem, quæ paratis fortè inſidijs obuiaret. Introrsùs ille redijt ad reginam. Quem vbì vidit, præueniens rogat, omnia conſtent ex ſententia, nec ne? Quo reſpondente, non conſtare: & illi inclinans, ſuſurrauit in aurem, vidiſſe ſe turrim armigerorum plenam. Et mox indignatione concepta, conſurgens verſa in paruulorum matrem, toruo ait vultu: Hæc eſt illa fides, quam pollicita es? Agam tibi, tuisq; in tempore gratias: & hæc dicens, abſceßit. Dux fœmina neſciens quid ageretur, moleſtè quidem tulit indignatam ſibi reginam: ſed recreauit eam abſceſſus vltroneus. Quid caſus conferre poteſt? Certè hoc tum præſtitit, quod nulla induſtria, nulla interim vis præſtitiſſet. Vbì poſtmodùm intellexit reginæ machinationem,

tionem, & ſuam per fortuitum, ſed erroneum intüitum, liberationem, cautiùs ſibi proſpexit in reliquum, mittensq́ quàm celerrimum nuncium, qui Henricum filium ſuum è Dania quàm primùm diſsimulantiſsimè reuocaret, nè obſidis loco teneretur. Cernebat hæc omnia deuergere in apertum bellum.

CAPVT XXVIII.

BRunſwici per hæc tempora inter clerum & populum, ab exili origine grauis eſt orta controuerſia. Clericus reipublicæ ſeruus, beneficium impetrauit à ſummo pontifice in eccleſia maiori ſancti Blaſij: reclamante capitulo, poſſeſsionem aſſequi non potuit. Vrgebant conſulares cum populo, vt admitteretur: & cùm non impetrarent, vim facere intentârunt. Capitulum, cenſuris comminatis, vim prohibebat. Populus appellationis repagulum obiecit cenſuris. Adhærebant populo quidam parochiales paſtores & fratres mendicantes, fortè exequutores, quos impetrans obtinuit: & illi fulminabant cenſuras in capitulum. Sed & illi appellationem obiecerunt. Ità graui perindè ſcandalo excitato, factum eſt, vt indè clerus maioris eccleſiæ denunciaret excommunicatos cum populo conſulares, diuina tamen continuantes: E diuerſo fratres ipſi, & quidam paſtores, denunciarent viciſsim excommunicatos canonicos, cùm & ipſi diuinis non abſtinerent. Ea diù valuit in ſcandalum puſillorum varietas: quod neceſſè fuit, vbi vtriſque viluiſſe videbantur arma eccleſiæ. Intentare brachium laici cœperunt. Et cùm ſuo capiti quiſq; timeret, exiêre vrbem maiores in clero, principibus & vicinis pontificibus, qui etiam iuriſdictione funguntur in vrbe, Halberſtadenſi & Hildeſemenſi ſe coniunxerunt. Vterque indè gladius diſtringitur: & in longum

ducto fune diſcordiæ, ad multos annos ea durauit pertinacia. Quo tempore Bernhardus & Henricus fratres, Brunſwici & Luneburgi duces, principatus ſuos veteri diſcrimine ſunt partiti: vt Bernhardus ſenior, accepto Brunſwici dominio, permitteret Henrico Luneburgenſem. Sed cùm in Marchia veteri latrunculorum prouincia deprædationes crebreſcerent, Fridericus Brandenburgenſis marchio, cùm in comitatu & auxilio haberet arma Gunteri archiepiſcopi Magdeburgenſis, munitiones, in quibus commanerent eius generis homines, Plawe, & ſex alias arces, ad interiora Marchiæ occupauit, fugatis è terra qui tenuerunt: vt purgata ſit prouincia malis hominibus, qui quaſi iam reputauêre bonum, de publicis itineribus conferre, quæ quiſque occupâſſet: quaſi per vim liceret graſſari inter homines, velut in nemore feroces beluæ in timidas, & in aëre accipitres inter columbas, & in vndis ſui generis tyranni. Datur hoc honori viuentium militarium, vt nomina, quæ ſunt in annalibus, veterum auorum reticeantur, quòd illi malis criminibus irretiti dicerentur, nè commaculent poſteritatem, quæ iam in honeſtiores vtique vitæ mores tranſierunt. Ericus tum dux de Salina, ſatis aſperum bellum geſſit cum Henrico de Honſten comite, & proſperante fortuna, dux obtinuit comitem in congreſſu, multóſque Thuringiæ militares: quanuìs & ipſe vice rerum conuerſa, nonnullos ſuorum & captos, & caſos communi Marte, vt fieri ſolet, in eodem prælio amiſiſſet.

CAPVT XXIX.

SIgiſmundus intereà rex Vngariæ, Karoli IIII. Imperatoris filius, Wentzlai ignaui regis frater, ab Electoribus Imperij Franckfordiæ rex Romanorum,

mor-

mortuo Roberto, eligitur: Princeps prudens & fortis, & qui plurima bella peregit in perſidam Turcorũ gentem: Chriſtiano nomini neceſſarius, quaſi de cælo miſſus aſſumitur. Iam Bohemia perfidiam oſtenderat: iam Romana eccleſia diuturno ſchiſmate lacerata, in vnum diù caput conſentire non potuit. Sed peregit ſenſatus princeps plurima regna obiens, vt in diebus ſuis pax redderetur. Penetrauit Franciam, viditq́ regem eius: Nauigauit in Angliam, & vbiq; ſemina iecit futuræ pacis. Interim principes Saxoniæ vtriuſq; ordinis, eccleſiaſtici & ſeculares, malo omine firmatam arcẽ Hartesborg, ſæpiùs euerſam, totiès reſtitutã, quòd publico malo firmata videretur, iterùm deÿciendã putauerunt. Gunterus archiepiſcopus Magdeburgẽſis, vocatis multis in cõmunionẽ belli principibus, in quibus erãt Bernhardus & Henricus duces Brũſwiccenſes, qui machinis & bombardis vrbiũ perfecerũt, vt turribus deiectis, perfoßisq; muris, habitatores ſe principibus permitterẽt, corporibus & rebus ſaluis. Hæc enim erat deditionis formula. Praerat, vt diximus, Gunterus: Aderat Halberſtadenſis: Communitates de Magdeburgo, Halberſtadio, Brunſwico, Goſlaria. Multis enim viribus opùs erat firmißimum præſidium, quod à multis defenderetur, deÿcere. Profecerunt tamen, & euerſa arce ſolotenùs, fugabant inſeſſores. Vna vbiquè euertendarum arcium cauſa, quòd receptent, ſi non emittant, publicorum itinerum latrunculos. Stabat illa tempeſtate concilium Conſtantienſe, quod Sigiſmundus Romanorum rex ſua ſolicitudine peregit, vt congregaretur, Franciam & Angliam ob eam rem peruagatus, quòd ſperaret reges illos diuturno bello conflictantes, ad vnionem perducere. Qua in re, etſi minùs profecerit, collaudandus tamen eſt

optimi regis infatigatus & inuictus ad laborem animus. Sed tum primum renunciante Gregorio XII. capto Iohanne XXIII. deſtituto Benedicto XIII. qui tamen in pertinacia durauit ad mortem, vnus & indubitatus pontifex creatus eſt Martinus V. Deindè examinata & condemnata eſt hæreſis Bohemorum, conuicto & condemnato Iohanne Hus, & deindè Hieronymo eius auditore. Qui autem aderant oratores eius gentis, publica interpoſita fide, rediêrunt in regnum non emendati. Quo tempore Henricus dux de Luneburgo arcem Rodeborg eccleſiæ Verdenſis vnicam cepit, cùm aduerſaretur Henrico de Hoia comiti, ad eam eccleſiam tum electo, diúque tenuit occupatam.

CAPVT XXX.

Henricus idem dux Luneburgenſis, iuſtitiæ tenax princeps, multa egit, vt vim & improbitatem latrocinantium excluderet, tam ſeuerè caſtigans improbitatem, vt de minimo quoq; ſtatueret exempla iuſtitiæ. Præfectus in arce Tzelle, vir induſtrius, cùm iret properanter in Luneburgum, aduenturo principi parare neceſſaria, ventus aquilonaris penetrabat tenuiter, vt ſolent militares, indutum. Vidit in via mantellum arantis de propinquo ruſtici, accipiénsque promiſit redditurum indubiè cùm rediret. Quis non hoc permittat arcis præfecto, per omnem ditionem ditiſſimo? Agricola non aſſuetus reddi ab eius generis hominibus quod attigêre, reclamabat: quod ille paruifaciens, iuit itinere ſuo properabundus. Poſt non multas horas ſequutus dux, reperit ſtantem iuxta viam hominem, de ſua veſte querulantem: Et cùm attentiùs loqueretur, audientiam poſtulans, dux ſtetit vt audiret. Ille verò: Quid

eſt,

eſt, inquit, optime princeps, quòd publicos inſidiatores viarum perſequeris? ipſe tuæ arcis præfectus iam prætcriens, veſtem mihi tulit pauperi nudulo, & vt vides algenti ſub brumam. Dux tacitus ſecum rem perpendit: & de veſte ſcrutinium faciens, reperit, vt diximus, reclamanti veſtem ſublatam. Cùm autem rebus in oppido expeditis regreſſum dux faceret, ad locum ablatæ veſtis perueniens, iuſſit adeſſe præfectum: Cur, inquit, pauperi reclamanti veſtem abſtuliſti? tuo miniſterio perſequor hoſtes publicos: & tu es, qui non minora illis in meos patrâſti. Multa parantem in ſui purgationem dicere, ipſe equi detracto capiſtro, alligatum in arborem appendit iugulandum. Mira ſeueritas iuſtitiæ, & zelus incredibilis in principe Saxoniæ: Vix fidem apud exteros habitura narratio. Hic non diù pòſt princeps, relictis filijs Wilhelmo & Henrico, conceſſit in fata. Quo tempore Adolphus comes de Scowenborg, ac multi prætereà milites ac militares, cùm in præſidium impuberum ducum de Sleſwico euocati adeſſent, collecti ex ducatu Luneburgenſi, ex diœceſi Bremenſi, ex Weſtphalia, numerum impleuêre octingentorum, magno animo ducentes in Iutiam: Fortunam tentandam putauerunt, vt occupata de ducatu Sleſwiccenſi, pro impuberibus recuperarent. Dani verò, ductoribus freti, Magno Muncke, & N. Scarpenberg militibus, mille quingentorum equitum expeditorum turmam habuêre. Vidit agmen ſuorum præterire Iohannes Sleſwiccenſis epiſcopus, & paterna benedictione communiens, ait: Benedicat Deus noſter inuictum regis exercitum, qui potens eſt ſubijcere domino noſtro omnem intra Albim & Rhenum prouinciam. Progreſſi, concurrêre Holſatis, ad villam Eggebeke:

Ibì tum Adolphus comes ductor agminis Germanici: Eccè, inquit, veniunt qui nobis afferunt opimam prædam. Este viri, quiſq; ſui memores: parta eſt nobis, ſi voletis, ex tot hoſtibus victoria: polliceor ego vobis præmia hodiernæ militiæ ſplendida: Inſtructaq; acie, iuſſit ſigna concinere. Congreſſi, non dubiā diù fecêre rem victoriæ: cædere, capere, proſternere, quantum potuêre Germani: perpeſſi ſunt Dani. Ibi captis pro numero capientium pluribus, equi, arma, viri, & omnia quæ habuêre victi, in prædam ſeponuntur vincentium. Hoc eſt agmen, quod omnem intra Albim & Rhenum prouinciam ſubiugârat: necdùm Eydoram tranſiërat, & paucis vix elabentibus, in manus hoſtium peruenêre pugnantes. Omnia Holſatorum oppida, arces ac turres impleuêre captiui. Magnus Muncke omnibus ditior occubuit: Scarperberg decem millia in ſui redemptionē perſoluit. Sed de oppido Flensborg, quòd terra mariq; rebus gerendis opportunum videretur, magna cura, vt reciperent, peruigilauêre Holſati. Ericus Krummedick miles, aliquot ſatellitibus in ſocietatem laboris deuocatis, noctù oppidum à mari ingreſſus, peruenit in conuentum fratrum, & indè reliquum oppidum facilè ſui iuris effecit: Regij tamen montē inſeſſum tenuerūt: & indè oppidū, cùm à mari quoq; naues ex Dania applicuiſſent, oppugnauêre: ſed ab his qui inerant Holſatis, fortiter defenſum, permanſit in poteſtate ducū iuniorum. Oppugnare iterùm rex oppidum aggreditur. Domina mater ducū, euocatis fratribus ſuis de Brunſwico ducibus, illi reſtitit. Tum verò res non armis, ſed tractatibus acta, illum exitum habuit, vt polliceretur rex montem cum oppido permittere Holſatis. In eam ſpem digreſſi ſunt milites. Sed cùm nihil fieret, ingreſſus dux Brunſwiccenſis, non ea tamen

quæ

qua priùs manu, ſe in oppidum, quod adhuc Holſati tenuêre, collocauit, ad expugnandum montem. Sed tum fluxus ità ſanguinis cœperat inter militâtes graſſari, vt oppugnationem intermittere cogerentur. Tum verò rex validiùs iuſsit incumbere de monte, recepitq́ oppidum: & ſæuiens in quoſdam ex ciuibus maiores, rotis & gladio, quòd perfidiam illis aduerſùs ſacramenta imputaret, enecauit.

CAPVT XXXI.

QVo tempore, cùm vel diffiderent rebus Holſatiæ, vel præmijs magnis à rege inuitarentur, aut non ſatis gratum in ſe ſuorum animum experirentur, aut iniurijs affecti à domina duce, vel comite (res enim in obſcuro eſt) omnibus his cauſis, aut quibuſdam earum vna, quidam ex Holſatorum primoribus, Ericus Krummedick, Otto Knop, Tymmo & Elerus Ronnow milites, Marquardus & Nicolaus de Zwiſch, & N. Seeſtede, ad regem tranſiêrunt. Rex indè arces, munitiones & præſidia locis opportunis, quibus non erant, erexit, & quæ antè fuerant, firmauit. Ad oſtium Sleeſmunde, Konningsborg, in Zwantze, Zwiltſpange, prope riuum Treia, de parte ducatûs in inſulam Iurgenborg rex copias quaſdam militum collocauit: Sed ponte facto, vnius vel duarum noctium præſidio, Holſati ad eos peruenerunt, ſpolijsq́ onuſti rediêrunt. Archiepiſcopus Lundenſis conſtituerat in Sleſwico officium metropolitani peragere, in quam rem omnem ſupellectilem pontificalem preciosis iunctis veſtibus, naui impoſitã, iuſsit petere locum memoratum: Sed quidam Holſatiæ partium, nauibus egreſsi de Kilone, excubabant ad prædam: dictámque nauim aggreſsi ceperunt, inq́ portum Kilonenſem perduxerunt. Aurum & argentum ineſſe putabatur non

parui ponderis: Plurima in vtranque partem hoſtilia moliuntur, alternatis, vt fieri ſolet, incommodis. Sed tamen arces nouas ſine præſidio relictas facilè deiecerunt Holſati. Tunderen arcem præcipuam, quam regina dudùm, data pecunia, in pignus habebat, cùm Ericus commendatam haberet, ipſeq́ pro quibuſdam cauſis abiens mandâſſet Nicolao de Tinen, Holſati nihil timenti ſuperuenêre: & partìm vi, partìm inſidijs recuperârunt. Doluit vehementer Ericus miles memoratus: nam primam eam operam apud regem non benè nauâſſe videbatur. Quocircà regis iuſſu, magnis iterùm viribus contractis, eandem arcem obſidione cinxerunt, oppugnârúntque. Sed cùm ex arce iaculantes fortiùs ſe tuerentur, cecidêre obſidentium animi, & arce relicta, rediêrunt in ſua quiſque. Per quæ tempora, quod in Dania diximus, nunc breuì attingemus, opera Lubicenſium, quorũ ſenatu rex factus exequutor Imperialium mandatorum, ciuitates maritimæ vſque in orientem, Gripeſwald, regi Daniæ confœderantur hoc modo: Si bellum ingruat regi, paratúsque ſit ſtare in iuſtitia ad arbitros idoneos, mille armatis ei militabitur ex eis vrbibus. E diuerſo, vbi ciuitatibus quid tale immineat, rex idem faciet, dummodò iuſtitiam eorum ipſe in manibus habeat: Intereà ciuitatũ incolæ in regnis liberè ad præſcripta vetera negociabuntur, euntes, redeuntésque. In eandem confœderationem rex multa peregit, vt Thietmarſos quoquè conſtringeret. Sed illi à laqueo liberum ſeruauêre pedem, veriti, nè circunueniantur: quanuìs euocatos ex maioribus quoſdam, honore & donis afficeret: quæ vna eſt via emolliendi populi, quod eſt exploratũ. Hoc tamẽ polliciti ſunt, vt cùm rex omnẽ Holſatiam ſuæ fecerit ditionis, ipſi arcẽ Hanrow ſuſcipiant expugnandam.

CAPVT

CAPVT XXXII.

RES Holſatiæ in arcto conſtitutæ videbãtur, quandò tanto regi trium regnorum potentiſſimo acceſſêre vrbes maritimæ, quas Wandalicas à veteri ſolo dixêre, &, quod erat infelicius, Hamburgenſes, qui iure ſuberant comitibus Holſatiæ, cæteris ciuitatibus conſensêre. Rex omni, quam educere potuit, multitudine, centum millia perhibentur extitiſſe, vnà Sleſwicum vrbem, & arcem non longinquam Gottorpe curauit obſidere. Henricus comes, qui iuuenum ducũ quam poterat curam agens, profectus cõtendit Hamburgum, ab eius vrbis ſenatu pecuniam mutuam accipere, vt bellum ex integro gereretur. Aderat ex militaribus illi quidam, qui comiti ſuggereret, non modò mutuum depoſcere: ſed omni, qua poterant virtute, ſuis dominis ferrent ſuppetias, idq́; cunctis ciuibus euocatis, non modò à ſenatu depoſceret. Inuehitur curru, vir ab improſpera valetudine iam incuruus, iuſsitque ad prætorium conuenire ciues cum patribus. Stabant ad fores prætorij ſui viri conſulares: ab altera ciues pontem & domum Iudicij ad contermina decurrentis aquæ impleuerunt: Medius comes in curru manens, cunctos quàm poterat magna voce commonuit: Cernerent quàm iuſta cauſa domini ſui laborarent, & in quàm anguſtum res eorum ſint perductæ. Oſtendit quid amiſerint, quid bello impenderint: Suadet, proſpiciant ſibi ciues in tempore: Honor & libertas principum ſuorũ, maximè in illos redundaret: Si (quod abſit) principes ſuccumbant regi, actũ eſſe de vrbis illius libertate: Proindè orat, vt potiùs in longinquo, q̃ ad vrbis mœnia pugnãtes, in hoc extremæ penè neceſſitatis articulo principes ſuos nõ deſerant: coniunctã eſſe vtrorũq; ſalutẽ: quod patiũtur principes,

paſſuram

paſſuram vrbem. Commouit multitudinem comitis oratio. Erant inter ciues viri, vt diximus, ſexaginta, qui publico ciuitatis concilio imminebant, vrgentes, quod ipſi ſtatuerent. Senatus reſpondit: Magnam rem geri, multum ab eis depoſci: tamen communicandũ ſibi cum ciuibus ſermonem. Ingreßi prætorium, oſtenderant vocatis ciuibus, quò res illa proſpiceret: Auertere cupiebant multitudinem, nè recèns initam cum rege confœderationem primi violarent: ſed eam rem communitati texerũt: Videndum nè à priuilegÿs diſcederetur. Quid multa? Ciues propenſos in poſtulationẽ comitis, & ipſe comes, & ſenatus, ſatìs intellexêre. Primo tamen reſponſo pecuniam exhibuêre principibus conferendam in neruum belli, etiam maiorẽ, ſi vellet, commodandam. Sed comes, vbì ciuium inclinationem accepit, perſtitit in ſua poſtulatione, vt omni qua poſſent virtute ſuccurrerent. Iterùm ciuibus euocatis in prætorium, prætendit ſenatus, quibus Imperatorÿs priuilegÿs ciuitas vteretur, à quibus nullo pacto diſcedẽdum videretur: nam à talibus expeditionibus liberam eſſe vrbem: quis ſuadeat in antiquam redire ſeruitutem? Ediuersò ciues obtendunt: Si oppreßis dominis, vrgeatur hoſtili exercitu ciuitas, quid proderũt priuilegia? Hoc nunc conandum, vt ſubſiſtant, apud quos in reliquũ priuilegia ſint profutura. Obtinuêre ciues, vt comiti, quanta poſſent, auxilia poſtulanti, pollicerentur: literas quoquè, quas vocant diffidatorias, hoſtilia nunciantes, regi, & capitis periculum ſcribi voluerunt. Traduntur illa comiti: cui adhuc demoranti in oppido venit nuncius, captam ciuitatem Sleſwicum, ducem Magnopolenſem Albertũ, qui inerat cum Holſatis, pactum ante deditionem, vt cum ſuis omnibus qui ducibus militarent, ſaluis rebus &

corpo-

corporibus, illæſi abirent.

CAPVT XXXIII.

COmes Henricus, paruulorū tutor, inſtructo curru, properauit conſolari eos, qui mœrore tabeſcebant, nuncio cum literis Hamburgenſium aſſumpto, illos properè ſequi iuſsit. Vbì venit Rendesborg, mœſtam cum filÿs matrem reperit. Iam arcem Gottorpe, militantibus permiſſam, penè pro derelicta habuêre. Aſſurrexit Henricus ſenior fratrum venienti patruo: à quo, cùm triſtis & mœrens videretur, benè ſperare iuſſus, omnia in tuto fore pollicitus eſt: initium ſe feciſſe bonarum rerum. Oſtendit literas regi nūciantes hoſtilia, affuturos quàm primùm ciues Hamburgenſes in armis: Arcem Gottorpe non eſſe tam facilè deſperādam: quam armis tueri conſideret. Animi æquior factus dux, cum eis, quas habuit, alis in Gottorpe redÿt, literas Hamburgenſiū iuſsit regi perferri. Diffunditur fama, Thietmarſos & Hamburgenſes, multis millibus inſtructos venire properè. Rex literis conſpectis, vera eſſe ratus, quæ fama diffuderat, contracto ſuorum concilio, ſoluendam decreuit obſidionem, ciuitate Sleſwico permiſſa conſulibus, ſub eis, quas præſtiterant, religionibus ſacramentorum: Copias reduxit, & in oppidum Ekelenforde expugnandum contendit. Non potuit obſiſtere tantis viribus immunitum oppidulum. Interìm obſidione ſoluta, pro impenſis expeditionum ſuarum, Gottorpe, Plone, Haſeldorpe, Hanrow, ad ſexaginta marcharum millia aſcendêre debita. Inito ille conſilio decreuit regi in pignus pro ea pecunia ſumma arces tradere: illo pacto, vt Ericus dux Saxoniæ eius nomine teneret, donèc numerata denuò regi pecunia per duces, iterùm ducibus redderetur. Eas conditiones cùm rex ſubire non

detrecta-

detrectaret, auertiſſe eum fertur Ericus Krummedijck: Cur tantam perderet pecuniam? armis occupandas fore. Iam regina annis deficiens, in fata conceßit, non habens in tantis regnis vel vnum pedem, vbi moreretur: In naui, ad oppidum Flensborg, ſpiritum efflauit. Omnes deindè in circuitu regi inclinauêre. Ericus dux, Holſatiæ inſidiatur, Todeſlo oppido in flammas redacto. Magnopolenſes duces, vt cauſam belli prætenderent, dotem ſex marcharum millia ex relicta Adolphi nouißimi repoſcerunt: alioquì hoſtilia ab illis expectarent: Placabili reſponſo omnes ſtuduit Henricus comes continere.

CAPVT XXXIIII.

DVm impliciti magno bello Holſati detinerentur, Thietmarſi pacta fœdera iterùm violauêre: non per iuſtitiam requirentes, vt debuerant, ſatisfieri querimonijs: ſed armis vindicaturi, in proximam mouerunt Phriſiam. Erat annus quartuſdecimus poſt mille quadringentos. Cauſam belli prætenderant, quòd dudùm anteà quatuor eorum congentiles, pro ſuis ſceleribus, meritas in Phriſia pœnas luentes, ſuſpendium pertulêre: Id in ſuam iniuriam omnes retorsêre, quòd auderent Phrisij nobilem illum ſuorum ſanguinem attingere. Iuſta nimirũ cauſa belli gerendi ad vindicandos fures, ſuis ſceleribus meritas pœnas olim ſoluentes. Prodiêre tamen Eydoram trangreßi: Phriſones obuiàm profecti, excepêre venientes, & armis collatis ità ſalutauêre, vt multi locum acciperent, quem corporibus tegerent: cæteri fugã iniêre, multis in Eydora dimerſis. Hac clade per terram nunciata, conclamant ad arma. Vindicãdum quoquè Phriſones ſunt auſi in ſuos populares. Ità magno iterùm agmine perarmato, terrã inuadunt proximam: iam igne ferróque plùs, quàm antè, ſæuientes.

res. Non auſi aciem opponere Phriſones, ceſſerunt, prædam hoſtibus relinquentes: Alij redimere ſua, expromiſſa pecunia, curauerũt. Ità tum Thietmarſi præda aucti, & ſpe promiſſa pecuniæ locupletati, rediêrunt. Sed cùm ex eorum arbitrio non ſolueretur promiſſa pecunia, iterùm duxêre in Phriſiam, iam armis eorũ exterritam, nec ad opponẽdam aciem quicquam molientem: ſed pro ſuo arbitrio iterùm mulctã impoſuêre maiorẽ. Triginta marcharum millia voluêre in ſumptum belli, ad compenſandam iniuriam necatorũ, præſertim ad æquanda funera quingentorum à Phriſonibus primo prælio cæſorũ: proq; duobus cæſis vnũ dare viuũ obſidem, donèc pecunia ſolueretur, cùm interìm pro cæſis Phriſonibus nihil imputaretur: compulerunt'q; dare literas, in quibus ſe obligarent, ad iuſtitiã hoc ordine faciendã conquerẽtibus: Capitanei Phriſij nominarẽt ex Thietmarſis viros viginti, quibus vnum ex Phriſia iungerent, ſacramẽta præſtiturum nominatis Thietmarſis: coram his iuſtitiã ſumerent querulantes, tam Phriſij, q̃ Thietmarſi: Iuſtæ nimirùm pacis cõditiones, ſed tum victis & territis ſubeundæ. Duces autẽ iam bello impliciti, cùm audirent tãtam Thietmarſorũ in ſuos violentiam, monuerunt literis & nũcijs, vt abſtinerent: ſed nihil illi mouebantur. Duces interìm alibì diſtenti, diſsimulabãt ad tempora ſuorũ iniuriam: quam Adolphus dux poſt mortẽ fratrum ad compromiſſum, quod ſuo tẽpore dicemus, perduxit, æſtimans ſuorũ damna ad ducenta marcharũ millia. Sed hæc poſteà. Tũ verò Otto Schinkel quidã ex Holſatis, cùm Tilen præſidiũ ducũ nomine teneret, & dominis ſuis ex quibuſdam cauſis ſe opponeret, per terrã Thietmarſiæ ex Holſatia prædã egit: Equitium deduxit, & in Thietmarſia equos & omnẽ prædam vendidit. Sed Henricus comes, ſumptis machi-

machinis & belli apparamentis, eum dicto deiecit præſidio, coegitque terram linquere, & in exilio vitam finire.

CAPVT XXXV.

CImbriæ inſulam, quam corruptè, alij Fimbriam, alij Imbriam nominant, antiquæ gentis nomen ſeruantem, varia tum fortuna iactabat. Rex tum illam ditione tenebat. Holſati recipere conniſi, conuenerunt in villam proximam, tanto ſilentio, vt nihil in terra ſentiretur: & mouentes in eam ante matutinam lucem, omnes in terram copias expoſuêre. Exorta luce, cùm cernerent habitatores adeſſe hoſtes, ſonare iubent campanas, & congregari populum, vt fidem regi impleant. Erat decimusſextus poſt mille quadringentos. Stetêre in acie in aduerſos. Sacerdos, qui diuinis in oppido Borg praerat, medium ſe interpoſuit, ſi quo modo ſanguinis effuſionem poßit euitare: Futuros ſpondet habitatores quod cogerentur: Eſſe inermem populũ, qui regi ſacramenti vinculo eſſet obligatus: ſi arcis domini fierent, facturos ſe quod tenerentur, quódque fieri viderent de capite illus impoſito. Arcem Glambeke miles Danus tenebat, qui tota nocte de naui commeatus & arma arci induxit. Vndè factum eſt, vt ſuis rebus intentus, minùs obſeruaret, quid hoſtes molirentur. Sed dux & comes ambo Henrici, vallauerunt obſidione arcem: expugnaturi armis non facilè, fame contenderant ſuperare. Nauim ſemper ad manum habebat miles memoratus. Cúmque octo ſeptimanis continuata obſidione nihil ex Dania adueheretur, (erat enim media iam bruma) arcem fidelibus commendans, ipſe nauigabat in Daniam, redibátque, commeatus & arma importaturus: ſed fortiùs, nè inueheret, reſtitêre Holſati. Factũq;

eſt,

eſt, vt ſe dédere cogerentur, pacti vitam, qui tenuêre. Recepta arce, ſequuta eſt terra renouatis iuramentis in Holſatos, ſex etiam marcharũ millibus expromiſſis. Sed rex proximo reuerſus anno, ferociſſimè ſe vindicauit in gentem: Nullum diſcrimen in ſacris & prophanis: Altaria euerſa, eccleſiæ execratæ, abductæ virgines & matronæ: lachrymabilis virorũ ſtrages, quam etiam rex omni æuo ſuo in oculis ſemper fertur habuiſſe, illachrymans quotiès illius diei recordaretur.

CAPVT XXXVI.

HEnricus comes Holſatiæ nouiſſimus, vir morbò arthritico factus ad arma inutilis: Erat enim podager, cæterùm conſilio pollens, & qui pro nepotibus multa faciebat. Inter alios dilexit medium trium Adolphum, quòd proſpiceret ſalutem patriæ, per illum prouenturam. Iam illum videndis alijs principibus & terris ablegauerat, & in Nurenbergam ad Burggrauium iuſſit abire. Vbi autem Henricus ſe viribus defectum ſenſit, miſit qui illum reduceret: redeuntiq́; arces Zegeborg & Rendesborg reddidit: nam frater ſenior ducatũ adminiſtrabat. Declarauit iam in pueritia ſuà iſtè Adolphus ſeueritatem futuram in virili. Regina Margaretà paruulis ducibus monilia præparabat in pileis deferẽda. Adolphus ex quo monile cõſpexit, pileum recuſauit: manicæ eius iuſſit aſſui: Sẽper manu illè inſectatur aurum, impatientiam oſtendens, cùm muneris authorẽ non probaret: dorſo mandauit affigi: Ille parietem dorſo terens, monile confregit. Regina conſpiciens adoleſcentulum, eius dona auerſantem: Tu, inquit, ſi vixeris, hoſtis erũ regnorum non vulgaris. Hic Henricus rebus per Holſatiam benè procuratis, multa in bellis cõſilio magìs quàm manu peregit: & in ſenecta, quam illi ſuus morbus pro-

perabat, monaſteria frequentabat. Bordesholm canonicorum regularium cœnobium inſigne manet, quod frequentans, audiuit rumorem de voce, incertum angelica an humana, quæ velut pueri ſe miſceat vocibus canentium fratrum, & interdùm ſacerdoti miniſterium ad altare ſummum in præcipuis feſtiuitatibus agenti. Orat Henricus fratres, pro ſe interueniant ad Deum: vt eius vocis mereatur auditor fieri. Fecêre fratres quod voluit. Vbi diligentiùs auſcultabat, audiuit concinentem: & præ gaudio ſe non capiens, locum inſigni dono honeſtauit, permittens villam Loep cum omni iure dicto monaſterio. Nō ſilebo quod in laudum altiſsimi commemorationem promeretur, ætate noſtra geſtum: Nonnulli fratres ex ſacris ordinibus, quos foris acceperant, numero ſex venientes, iam veſpertino officio inchoato, ipſi ex dormitorio lateralem ingreſsi capellam, vndè in ſubiectum chorum eſt proſpectus, audiuêre in cantico Magnificat, vocem velut pueri intercinentis: & inter ſe inſpicientes dixêre: Quid pater noſter vndè adduxit canentem puerum, præter ordinis noſtri conſuetudinem? Et adſpicientes deſupèr, puerum non viderunt: nec tamen vox iſta quieuit. Expleto officio, quidam ex his detulêre patri quid audîſſent. Ille miratus ſingulos examinat, auditque conſona voce teſtari: omnes ſe vocem concinentis inter fratres audîſſe pueri. Glorificant illi Deum, certi, eſſe tutelaris eius loci, ſancti Vicelini nouiſsimi Aldenburgenſis eccleſiæ pontificis, qui apud eos corpore quieſcit, vocem: qui fratribus, quos primus ille inſtituerat, & magno diù labore per Holſatiam prædicans, monaſterium fundauit in Faldera, cui nomen reliquit Nouomonaſterio, huc tranſlatum deeſſe non patitur. Nam & ipſe in terris viuens, quod ſuprà diximus,

in

in feſtiuitate diui Nicolai, cui erat deuotiſsimus, vocem fertur angelicam audiuiſſe.

CAPVT XXXVII.

GRauis deindè Holſatis rex imminebat: oppugnare conſtituens Alzen terram maritimam ducatûs Sleſwiccenſis, non longinquam Holſatiæ. Inerat, vt eſt hodiè, multa manus militaris: Tuebantur quoad potuêre: vota quoquè in Deum & ſanctos conceperunt, vt vim hoſtilem, deſupèr adiuti, vel ſuperarent, vel ſuſtinerent. Lubicenſes ſatìs initiò pro rege ſtabant, denunciantes militaribus Holſatiæ, vt quoniam rex iure ageret, à iuſtitia illis quoquè diſcedere non licere: Omnes illi ciuitates ſubſcripsêre Hanſæ. Reſponſum accepêre: Duces tenere & tueri paternam ditionem, à qua viui non diſcederent: Ius eſſe, in feudum ſuccedere patri filios: id ſe pro dominis ſuis, vt tenerentur, tuituros. Illa tum contradictione diſceditur: & cæteræ quidem Wandaliæ ciuitates, regi cum Lubicenſibus inhærebant in cauſæ primordio intantùm, vt Luneburgenſes publicè interdicerent, nè quis ciuium ſuorum Holſatis quouis pacto obſequeretur, vel minima in re. Ea enim ſpecie prætenſa iuſtitiæ, multos rex in fide continebat: quòd perſonalem Gerhardi, non legitimam ſuccedentis feudi fuiſſe permiſsionem diceret. Thietmarſi ea re inflexi in partem regis videbantur: nam ex maioribus terræ quoſdam euocatos, muneribus datis, in ſuas partes rex inclinauit, alteri veſtem, aurum alteri, & vni primariorum præpetem nauim cum remigijs expeditam. (Snicken vocant) Duces verò huius gentis auerſos animos non leue duxerunt: ſed immiſſo ex ſuis in terram viro prudente, & qui noſſet, quibus quid loqueretur: hic in duces, ca-

ptato inter populares ſermone, viciſſim tentauit reclinare. Scripsêre enim Thietmarſi ducibus, Quia rex cauſam ſuam in manus quoquè noſtras conſtituit, paſſus iuſtitiam vel à quouis accipere, & idcircò deeſſe non poſſumus iuſtitiam fouenti & poſcenti. Sed orator ducum, illis ſe primùm coniunxit, quos ſciebat à rege necdùm muneratos, ſatìs æquos Holſatis. Oſtendit iuſtitiam partis ſuæ, orans, nè contra iuſtitiam inſcij laborarent: Cognitam eſſe feudi iuſtam ſucceſſionem, pro qua duces nihil vltrà quærentes contenderent. Obijcitur illi in frontem, iuſtitiam magìs ſtare pro rege. Si, inquiunt, iumentum tibi in diem commendauero, num reddere voles expleto tempore? Ille rationem reddidit obiectantibus, non hoc eſſe commendare, quod feudum permittere: Nam feudum omnium gentium vnanimi conſenſu ad filios pertinere poſt patrem, modò id legitimè poſtuletur à domino, nec ſubſint amittendi cauſæ grauiores: Paratos eſſe duces, nullis in regem criminibus obnoxios, nec paternam luentes culpam, à rege feudum humiliter poſtulare. Tum illi replicatur à promptioribus: Rex eſt, inquiunt, paratus iuſtitiam ſuam in manus noſtras ponere, quomodò ergò illi aduerſabimur? Tum ille: Idem, inquit, duces polliceor facturos. Thietmarſi vbì audiuêre, æquiorem ſumpsêre animum in duces. Ille reuerſus ad dominos ſuos, effecit, vt literis ad gentem miſſis, teſtarentur apud quenuis, & deindè Thietmarſos, iuſtitiam ſuæ partis collocaturos. Eas cùm acciperent Thietmarſi, exemplar eorum regi mittentes, oſtendunt ducibus ſe non poſſe aduerſari, qui omne ius ſuum ipſis, vt cerneret, permitterent. Ità tum Thietmarſi, qui inclinationem rerum facturi viderentur, in fide ducum remansêre.

CAPVT

CAPVT XXXVIII.

PEruenit deindè cauſa ad regem Romanorum Sigiſmundum, qui, euocatis in cauſam ducibus, in ea procedere conniſus eſt. Per arbitramentum productam illò cauſam crediderim: nam legitimo iure Daniæ regnum, cui páret ducatus, Romanorum Imperio nil debere contendit. Miſit Sigiſmundus ad regem Daniæ, quod in Dania ſcripſimus, oratorem Scleſiæ ducem, qui rebus optimè compoſitis, iam de reditu cogitans, vitam finiuit in legatione. Vbì ille defecit, iam compoſitionis via intercedit. Dux maior natù, pro ſe & fratribus euocatur ad reditum: Non detrectat ire viam longinquam & periculoſam, vſque in Bohemiam loco conſtituto: Vbì neminem reperiens ad agendam cauſam, neque iudicem, neque partem alteram videns, de diligentia ſua proteſtatus, reuertitur. Miſit deindè Imperator quendam ad elicienda cauſæ documenta doctorem. Hic atteſtationibus acceptis, & literis ad cauſam facientibus transſumptis, probationes ad cauſam habere ſibi viſus eſt terminandam. Duces ab illo pridèm conuenti, vt literas ſi quas haberent, coram illo ederent, conſtituto in Flensborg loco, reſponderunt, literas in hoſtili loco non oſtenſuros, idque nè perurgeret, efflagitabant: in Sleſwico exhibere paratos, quas tenerent. Nuncius interìm regis Sigiſmundi, acceptis atteſtationibus à rege Daniæ, redibat ad dominum ſuum, contumaciam in ea parte ducum reputans. Iterùm duces euocantur ad audiendam ſententiam in Ouen (Latini Budam dixêre) Vngariæ vrbe primaria: nam hoc regnum ſuberat ab initio regiminis ſui Sigiſmundo. Dux conuocato in Bornehouede terræ ſuæ concilio, de agendis deliberauêre. Aderat Iohannes Lubicenſis epiſcopus vir doctiſſimus, Sigiſmun-

giſmundo regi non ignotus: qui in eadem cauſa ex ore dicti regis ſe audiſſe teſtaretur, non futurum illum præcipitem ad exhæredandos iuuenes principes: ad ineundam compoſitionem eſſe operam omnem conuertendam. Qua ex re duces, etſi maior Henricus nupèr magno labore, periculo & ſumptibus fruſtrà tranſierit, tamen non omittendam pro dignitate legationem conſenſerunt: Aderat ex conſiliarijs vir ſenſatus, qui vbì intellexit rerum inclinationem, præfatus veniam, hæc interpoſuit: Audio, inquit, illuſtres domini, quia nupèr ſecundò ad cauſam euocati, ire vel mittere decreuiſtis in Vngariam: Pace veſtra & aliorum meliùs ſentientium ſententia ſemper ſalua, mihi ſi effari licet, alia ſedet in animo ſententia, nullo vos ad eundum iure conſtringi: quia compromiſſum erat in diem & locum, quibus fruſtrati nupèr inclyte dux Henrice, neque iudicem, neque partem comperiſtis: niſi à vobis denuò ſit repetitum compromiſſum, arbitror primum expirâſſe, nec teneri in loco citationis comparére, neque in regem Vngariæ, neq; Romanorum conſentire: locus enim inſecurus eſt propter Bohemorum graſſantem in omnes improbitatem: Nam & Alemanniæ principes audio priuilegijs eſſe communitos, quòd non teneantur in locis extra Imperij limites comparére, cuius priuilegij conſeruator fertur eſſe comes de Zwartzeborg. Inſupèr rex Vngariæ atque Daniæ ſunt conſobrini, in ſecundo gradu conſanguinitatis ſibi cohærentes. Pater enim regis Daniæ, & mater Sigiſmundi, ſoror & frater fuêre: quæ vel ſola eſt legitima cauſa iudicem declinandi: Vndè mihi videtur ab ea citatione ad ſummum pontificem prouocandum. Sed huic conſulenti nullum deſupèr extitit reſponſum. Sed inito cum Iohanne epiſcopo, & Nicolao

Zachowen

Zachowen Lubicenſi canonico, Iohannis in pontificatu ſucceſſore, conſilio, Henricus dux iterùm contendit cum eiſdem prælatis ad Sigiſmundi regis præſentiam: ſperans eundem regem, aſſumptis electoribus, rem omnem per compoſitionem diremptur um.

CAPVT XXXIX.

VBì peruenit Henricus dux in curiam regis Romanorum Sigiſmundi, vidit aduerſantem ſibi regem. Sigiſmundus aſſumptis, qui aderant, nonnullis principibus & baronibus, instructus ad cauſam documẽtis, quæ nuper eius nuncius ex Dania attuliſſet, ſententiam promulgauit: Henricum, Adolphum, Gerhardum, Holſatiæ comites ducatum Sleſwiccenſem iniuſtè poſſidere, & ad illum regi Danorum reſtituendum condemnauit. Lata ſententia, Sigiſmundus ſe interponens compoſitioni, exhibuit regis nomine danda ducibus in vim concordiæ trecentena aureorum millia, inſupèr Lalandiam ad ducatûs poſſeſsionẽ euacuandam. Sed Henricus dux auerſas habuit aures: & ab iniqua ſententia ſummi pontificis audientiam appellauit: Hoc erat laudum reducere ad arbitriùm boni viri. Nam quòd fuerit ſententia legitimi iudicis, prorsùs non intelligo, niſì ſe ſpontè rex Imperio ſubiecerit, quod proceres paſsi non fuiſſent. Dux miſſo in eam cauſam procuratore ad Vrbem Nicolao de Sachowen, obtinuit cauſam committi Theoderico Colonienſi archiepiſcopo. Sigiſmundus indignatus ſummo pontifici, quòd cauſas coram ſe per ſententiam terminatas attrectare tentaret, multa fecit, vt Papa commiſsionem reuocaret. Sed vbì cauſa iuris proſequendi ſubſtitit, cætera ſunt militari manu expedita, quemadmodùm in Dania ſumus exequuti: Nunc hoc ſolum attingentes, quod Saxonicis rebus innititur.

CAPVT XL.

INdè multiplici incurrente labore, eò res deducta eſt, vt ciuitates Wandaliæ à rege decedētes, ducibus inhæſerint, multúmque tempus & ibì detritum eſt, donèc ad nouiſſima pacis pacta perueniretur. Sæpè deindè tentatur arcis Gottorpe oppugnatio, ſed fruſtrà fuit. Ciuitatem quoquè Sleſwicum, vbì denuò in ius ducum reuoluta eſt, ità communiêrunt foſſatis, vallis, & propugnaculis, vt non facilè à rege denuò caperetur. Igitur reducto rex in Flensborg exercitu, alijs vijs intentauit ſui iuris exequutionem. Cùm autem opportunius nihil eſſet ducibus ad obtinendum ducatum, cuius iam magna parte nudati fuêre, quàm oppidum Flensborg, eò contenderant, vt oppugnaretur. Ex ciuitatibus Wandalicis, iam bello cum ducibus ſentientibus, venêre auxilia ad oppugnationem oppidi memorati. Firmata eſt obſidio, & expectata dies oppugnationi præfinita, cùm interìm tumultuaretur in caſtris initio facto ex Hamburgenſium tentorijs: qui fortaſſè largiùs, quàm par erat, poti, ſe commouerunt nocte Dominica Aſſcenſionis: Et clamor (incertum vndè) ortus, dolo, an inaduertentia cœmptus, iam eſſe Hamburgenſium ſatellites in ſeptis hoſtilibus, peruenit ad ducem. Ipſe, cùm clamorē audiſſet: Et me, inquit, laborantibus pro me adeſſe conuenit. Vbì venit ad hoſtium propugnacula, vidit omnia quieta, miratus vndè clamor. Sepem prætenderant Dani foſſatis, robuſtam ſudibus & palis: Huic dux ſcalā videns inclinari, voluit quid intùs ageretur contemplari: necdū enim loricam ſatis conſtrinxerat. Superueniēs quidā ex concilio ducū vir militaris: Quid, inqt, agitis princeps inclyte? In quod periculum contenditis? Danus qui intus excubabat, audiens eſſe principem, qui ſcala incumberet,

lancea ſepem penetrans, ſub loricam deſubtùs ventri ſtantis infixit, lætalitérque percuſsit. Et ingemiſcens cum accepto vulnere: Tollite, inquit, me, circunſtantibus: Satis mihi ad mortem eſt. Qui adſtitêre triſtes, ſanguinem vident principis in terram profluere: Ipſum manibus correptũ, ſcalæ impoſuêre, vt iacentem reducerent in tentorium. Ille impatientia vulneris ſe vertere connisus, decidit in terram, duplicato ex lapſu vulnere atq; dolore: nec diù ſuperfuit, ſpiritum efflans. vix triceſimum moriens attigit annum, princeps multis præditus virtutibus, fide, conſtantia, integritate, ſobrietate, & quod ætati rarum fuit, verecundus & caſtus. Sponſam habebat, quæ vbì exitum eius audièrat, ſuam Deo virginitatem conſecrauit, nullum paſſura maritum, quandò optimo adoleſcente principe frui non licebat: Luctum ergò produxit illa ad vltimum ſuî diem: Sic amor vrgebat. Mox dilabentibus in ſua vrbium & wandalicarum auxilijs, quanuis ab Adolpho multùm manere rogarentur, ſoluta eſt illa tum Flensburgi obſidio. Erat autem annus poſt mille trecentos viceſimuſſeptimus. Sed hæc anticipando propter rerum continuandam ſeriem commemorata ſint. Cæterùm ad annorum ordinem retrò pauliſpèr reuertamur.

SAXONIAE LIBER VNDECIMVS.

CAPVT PRIMVM.

Sigiſmundus primùm Vngariæ, deindè mortuo fratre, etiam Bohemiæ rex, nouiſsimè Romanorum, electus à principibus in Franckfordiam euocatis, rex: cùm ad cogendum concilium eccleſiæ multa feciſſet, perfecit, vt tribus ſummis pontificibus, vel cedentibus, vel deſtitutis, vel pertinaciter abſentibus, Martinus V. ex Romanis patritijs Columnenſibus, Cardinalis antè S. Georgij, pontifex crearetur, componendo Rom. Imperio reliquam operam ſtudioſius impendit: cùm multa ei & in Vngaria cum Turcis, & in Bohemia cum perfidis eſſent ſchiſmaticis negocia, iam tum non modò in Bohemia, ſed etiam vicinis prouincijs atrociter digraſſantibus: quod in Wandalia noſtra exequemur. Cùm tot Romanorum regi vndequaq; curæ incumberent, plenus ipſe laborum, diù diſtulit in Italiam pro petenda in Vrbe pro more corona Imperiali tranſitum ſuum: præcipuè quòd in ea prouincia tanta inter multos eſſet armorum conflictatio, vt Imperatori iam locus nullus videretur. Surrexêre ex capitaneis tyranni, & ex tyrannis legitimi volebant videri principes: qui Imperatori & Imperio, quæ iuris ſui eſſent, paulatìm detraxêre: quanquàm non ſatis queri poſsit

poſſit Imperium de alienis inuaſoribus: domeſtica maior peſtis Imperium attriuit Romanum: Nam Ludouicus Bauarus Imperio per ſua tempora incubans potiùs, quàm legitimè præſidens, libertatem vendidit, vt ferunt, ciuitatibus Italiæ, vili nimìs precio. Florentini ſex millia nummûm aureorum pro ſua libertate ſoluiſſe feruntur Imperatori: quam pecuniam, vel mediocris vnus ciuis, dotem ſibi numerâſſet. Karolus deindè Imperator viſcera Imperij per Germaniam bauriens, ità pro ignauiſſima pecudis, filij ſui Wentzlai, prouectione, principes electores induxit promiſſis, cuique centum millibus aureorum: inq; pignus cuiq; traditis vectigalibus Imperij, ad confinia ditionis cuiuſq; collocatis, vt rex Romanorum viuo patre diceretur, & eſſet. Wentzlaus ipſe ſuo tempore, non regnans, ſed deſidens, non vigil, ſed dormitans, quod reliquum fuit, abliguriuit: ità, vt cùm vel Ropertus, vel Sigiſmundus ad Romanum regnum peruenirent, non iam ruere, ſed ruiſſe cernerent dolentes Imperium. Sed in ipſo iam Conſtantiæ congregato concilio, cùm multa vtiliter à patribus conſtituerentur, præſertim de renouando in quinquennium proximum, deindè in decennium, concilio: Sigiſmundus, qui & ipſe aderat cum aliquot principibus, negocia tractabat regni ſui. Adolphum Cliuenſem comitem ibì creauit ducem: Fridericum burggrauium Nurenburgenſem fecit marchionem Brandenburgenſem, cuius ſucceſſio durat in hodiernum.

CAPVT II.

CVm igitur ageretur à Chriſto annus decimuſeptimus poſt mille quadringentos, primùm apparuêre his noſtris maritimis locis ad mare Germanicum homines nigredine informes, excocti ſole, immũdi veſte, & vſu 1417

& vſu rerum omnium fœdi, furtis inprimis acres, præſertim fœminæ eius gentis: nam viris ex furto fœminarum victus eſt. Tartaros vulgus appellat: In Italia vocant Cianos. Ducem, comites, milites inter ſe honorant: Veſte præſtantes, venaticos canes pro more nobilitatis alunt: ſed vbi venentur, niſi furtim, non habent: Equos ſæpè mutant: maior tamen pars pedibus graditur: Fœminæ cum ſtratis & paruulis iumento inuehuntur: Literas tum prætulerũt Sigiſmundi regis & aliquot principum, vt tranſitus illis per vrbes & prouincias incolumis permittatur, innoxiúsque. Ferũt ipſi ex iniuncta ſibi pœnitentia mundum peregrinantes circuire: Sed fabellæ ſunt: hominum genus, quod vſu compertum eſt, in peregrinatione natum, ocio deditum, nullam agnoſcens patriam: Ità circuit prouincias, furto, vt diximus, fœminarum victitans: Canino ritu degit: nulla religionis illi cura: In diem viuit: Ex prouincia demigrat in prouinciam: Per aliquot annorum interualla redit: ſed multas in partes ſcinditur: vt non ijdem in eundem facilè redeant, niſi per longa interualla, locum: Recipiunt paſſim & viros & fœminas volentes in cunctis prouincijs, qui ſe illorum miſcent contubernio. Colluuies hominum mirabilis, omnium perita linguarum, ruſticæ plebi grauis imminens: vbi foris illa laborat in agris, hi ſpolijs inuigilant caſellarum. Per quod tẽpus Iohannes Walrode archiepiſcopus Rigenſis, tranſlatus eſt ad eccleſiam Leodienſem, cùm Iohannes pridèm Leodienſis epiſcopus, dux Bauariæ, frater Wilhelmi comitis Hollandiæ nouiſſimi, præficeretur, ſe hoc annitente, gubernator eius comitatûs. Multùm illi reniſus eſt Adolphus dux Brabantinus, qui vnicam Wilhelmi filiam Iacobam coniugem tenuit, quòd Iohannes iam epiſcopus, hæreditare

tare non poſſet terrã, cui ipſe dare legitimum non poßit hæredẽ. Ille tamen & ſanguinis iure, & gladij præſidio perfecit, vt pati cogerentur eũ & Hollandiæ & Selãdiæ gubernatorẽ: quod vt aſſequeretur, paſſus eſt eccleſiã, vt diximus, alteri commendari. Ad archiepiſcopatum autem Rigenſem promotus eſt Iohannes Habundi in concilio Conſtantienſi, cum prædeceſſore diù verſatus. Facilè autem Iohannes Swalrode, dimiſſa Rigenſi, accepit aliam: quia fratres de domo Teutonica, ità ſemper eccleſiam exercent, à qua creuerunt, vt facilè quiuis aliud mâlit, quàm in eccleſia Rigenſi gerere archiepiſcopatum.

CAPVT III.

Rodulphus intereà dux ſuperioris Saxoniæ, cùm ordinatione Sigiſmundi regis, legatione fungeretur in Bohemiã, vt vel proceres ipſos auerteret à perfidia, & ad eccleſiæ vnionem reuocaret: perpenſum eſt à malignis quibuſdam, legationem eius plurimùm, ſi ſineretur, proſperaturam: qui ſubmouendum hominem putauerunt. Armis publicè non licuit: Iure enim gentium legatis præſtatur reditus: Veneno ſunt aggreßi, & peremerunt principem glorioſum. Quo tempore, cùm annus ageretur à Chriſto decimuſnonus poſt mille quadringentos, principes Magnopolenſes, & ciues Roſtocenſes, anniſi apud Martinum ſummum pontificem, publicum Roſtockij gymnaſium collocauêre. In profeſto diui Martini principes Iohannes & Albertus, literas papales ſolenni pompa inuexerunt in vrbem: magiſtros collocauerunt: ſacrum myſterium in eccleſia peregit Iohannes Zwerinenſis epiſcopus: Quo peracto, ipſe cancellarius factus, lectis literis apoſtolicis, ſolenniter exequutus eaſdem, inſtituit ſcholam publicam cum priuile-

uilegijs & dotibus. Manſiones idoneæ perſonis præſidentibus eriguntur: publica lectionum & diſputationũ Palladia conſtruuntur, & omniũ pro dignitate ſua ſumunt principia, conſtitutis ſtipendijs pro cuiuſq; ordine, quæ ab eius loci concilio ſoluerentur. Per idem quoq; tempus clerus Brunſwiccenſis, qui tanto tempore vrbe excluſus, eſt peregrinatus, per occaſionem vilis initij, reducitur: Nam cauſa in Romana curia ad finem deducta, ſolenni proceſſu laicus populus ſuperior factus, vt aiunt, expenſas litis à quibuſdam cleri decimis, per tempora certa perceptis, recuperauit, hoc primùm anno rebus ad priſtinam integritatem redeuntibus. Tum etiam mercatoribus huius littoris Germanici res in Hiſpania fuêre aduerſæ: Nam rex Hiſpaniæ pridem Alemannis interdixit, ſuos portus nè ingrediantur: præcipiens, vt Bruggis expectarent ſuorum ex regno mercatorum aduentum. Vidit oculatus rex, Germanorum in ſuos portus nauigationem, ſuis regnicolis adimere maris vſum, nauibus procurandis nullam illis eſſe curam: Quam rem auertere inſtituens, edixit, vt ipſi nauigarent: alijsq; interdixit, nè nauigantes aduentarent. Sed Germani iam nauium multitudine freti, regis imperium poſthabuêre, claſſem ſuorum grandem conficientes, quo ad repellendam vim eſſent armatiores. Rex vbi contemptum vidit ſuum edictum, armis ſtatuit tueri, cõtemptumq; vindicare. Nam armatis omnibus regni ſui nauibus, portus, in quibus ſciebat mercari Germanos, à mari concluſit: egreſſuros, per arma excepit, & ad internecionem, paucis elabentibus, cecidit: Quadragintaocto naues tum victor ex eis obtinuit. Diſcite, gentiles, iuſtitiam moniti, non temnere diuos principum iuſſus.

CAPVT

CAPVT IIII.

VVilhelmus dux Luneburgenſis, Henrici filius, cum eccleſia Bremenſi luctamen habuit non paruum: Ingreſſus fines diœceſis, ferro & flammis omnia deformauit, prædam abduxit. Viciſsim miniſteriales eccleſiæ, ducatum conterminum ingreſsi, talionem reddere curabant. Sed tum ille ſecundam faciens profectionem in diœceſim, ad eam vaſtitatem redegit, captis aliquot ex militaribus, vt facilè compelleret ad æquas ſecum conditiones venire. Quæ res plurimùm fuit impedimento ducibus Sleſwici, bello in regem Daniæ, quod gerebant, adminiſtrando. Nam Henricus ipſe & wilhelmo tum in Bremenſes tulit ſuppetias. Sed vt Danorum regi auxilijs propinquorum ſuorũ occurreret, ſubmiſit amicos, qui rem interceptam æquis conditionibus in Verdenſi ciuitate penitùs tranſigentes complanârunt, vt arma in Danorum regem cumulatiùs verterentur. Fridericus quoq; Brandenburgenſis, nunc beneficio Sigiſmundi marchio, deſcendens in ſuam ditionem, reperit eam tumultuantẽ ex prædonum incurſionibus, qui in arce Garleſe habuêre, vt ferebant, receptacula: Indoluit princeps bonus, in ſuis finibus eam vigere improbitatem, armatis in eam copijs, duxit ad obſidendam eam arcem, obtinuitq;. Nõ æquis adſpexêre oculis principes Magnopolenſes ſuæ ditionis terminos ingredi alienum principem: ſed erant hæ cauſæ, quas improbare nemo rectè potuit. Perſequutus eſt enim publicos hoſtes, vbicunquè reperit. Oppidum Ketter Angermunde, quod nomen traxit ex multitudine olim ibi demorantium hæreticorum: Erat autem ditionis ducum Stetinenſium: marchio idem quibuſcunque ex cauſis inuaſit, cepit, & in ſuam redegit ditionem, multis in eo

captis

captis militaribus, qui defendendi eius gratia inerant. Hæc primordia eius ſtirpis principum de Nurenberga marchionum, multis præclaris facinoribus ingreſſum fecêre, vt finis fieret ſolitarum per eam prouinciam incurſionum.

CAPVT V.

ERicus inferioris dux Saxoniæ, iam multis rebus factus odioſus vicinis ſuis, & præcipuè vicinis vrbibus, quòd arcem Bergerdorpe pignori Lubicenſibus à patre obligatam, non numerata pecunia, receperit: quòd oppidum Molne expugnauerit: ſuper omnia, quòd fauorem impendere diceretur graſſatoribus publicarum viarum: cùm de arce Bergerdorpe ſub aquis ponte, qui non videretur, facto, retrorsùm deſcenderent, antrorsùm vidente nemine, & per condenſa nemora abirent in vias publicas, vt inſidiarentur: captos in vijs mercatores, opertis eorum oculis, circunduxêre, quaſi multam viam abirent, cùm gyrantes manerent in vicino. Receptacula habuêre in ſaltibus occulta, vbì vſq; ad exactionem plenam captos emungerent, & noctù perducentes in deuia, abire ſinebant iam emunctos, ſi tamen euaderent poſitas inſidias. Eius generis machinas multas pro compertis habuêre vicinarum vrbium ciues. Ex condicto Lubicenſes & Hamburgenſes, aliquot conductis ſtipendio militibus, & in ſupplementum ciuibus ac mercatoribus perarmatis, octingentorum equitum, trium millium peditum agmen eduxêre: contenderuntq; in oppidum ad arcem Bergerdorpe: nec potuit obſiſtere diù tantis viribus. Ingreſſi, prædã permisêre militibus: indè ad arcem oppugnandam duxêre, bombardis & machinis ſine requie ſæuientibus per quatriduum. Continuêre ſe qui intùs fuêre arcis cuſtodes, & vallis muniti, diù contem-

tempſêre oppugnationem: neque tonitruis bombardarum mouebantur. Sed tum puluere ſalpetrino atq; pice fumū excitauêre oppugnantes, vt vallîs & oppugnationibus propellerent arcis defenſores, cedentesq; per pontem in arcem, locum fecêre ſequentibus eueſtigiò oppugnatoribus: Qui vallo iam capto ferociùs inſtabant ictibus bombardarum, vt cuſtodes arcis, cùm cernerent, ſe diù tueri non poſſe, nec ereptionem ſperarent à duce ſuo, pacti vitam & arma viritìm ſua, deditionem fecêre, abire permiſſi. Ductores copiarum duo ex vrbibus proconſules, Iordanus Pleſcovv de Lubica, Henricus Hoyer ab Hamburgo, ſigna ſuarū vrbium de turri prominere faciebant: impoſitoq; præſidio valido, ad aliam non æquè munitam Ribenborg contendunt. Ibì nullo negocio ſtatìm deditam capiunt, quòd defendi non poſſet infirmior, capta iam munitiore. Mouentes deindè in Cuddevvorde, præſidium eiuſdem ducis Erici ſolo æquauerunt. Et cùm etiam tunc procedere cogitarent, ſubmiſſi ſunt partium communes amici, qui rem in treugas reduxerunt. Stabant illæ per quindenam. Interìm principes omnes in circuitu, cùm etiam inter ſe cauſas haberent dirimendas, conuentum publicum indixêre in oppidum Perleberge. Aderat Fridericus marchio Brandenburgenſis, Caſimarus Stetinenſis, Iohannes & Albertus Magnopolenſis duces, Ericus de inferiori Saxonia dux, multi barones & nobiles, oratores quoq; vrbium Lubicæ & Hamburgi, qui etiam amicorum loco ab vrbibus Vvandalicis cæteris ſecum duxêre conſulares viros. Ibì re primùm inter principes complanata, marchionem ab vna, & de Stetino, déque Magnopoli duces ab altera parte, permutatis inuicèm captiuis, & æqualibus conditionibus rem inter ſe compoſuerunt. Deindè inter

Ericum & memoratas vrbes, quia conſtabat, legitimis cauſis militari more indicto bello, non iniuſtè captas arces cum pertinentijs ſuis, quam quiſque rem bello apprahendit, in ea poſsidenda vt maneat, decreuêre. Habuêre duces Saxoniæ ab olìm literas ex ſenatu Lubicenſi, vt defenſis publicis itineribus, in neceſsitate vrbi ſuccurrentes, annuas acciperent ex ærario publico marchas trecentas: Eas tum literas, cùm diù tenuiſſent, reddere iuſſus, reddidit Ericus. Ità ex illo die cœperunt arces in manibus eſſe duarum vrbium: quibus alternent per ſexennium præfectos ex ciuibus, qui id poſcant, ſecularibus: qui non ſuo damno præfecturas agunt in homines paluſtribus locis ſubiectos.

CAPVT VI.

GRoningenſes per id tempus ciues, vrbe Phriſiæ paluſtri, ſed, vt rentur, inexpugnabili, cũ vicinis occiduæ Phriſiæ vrbibus ſimultatẽ habuêre, quam in occaſionem cæteris dominandi vertere cœperũt. Nam turmatìm egreſsi, oppidũ Lewarden obſident, oppugnant, capiunt, & in leges ſuas redigunt. Progreſsi, in Scauriam mouent: itidèm facientes, in obedientiã ſuam redigunt. Populus antiqui nominis Phriſij, olìm Cauchij, militauerunt aliquandò Romanis ſub Nerone imperante: Teſtis eſt Cornelius Tacitus, Veniſſe eius gentis oratores Romam, & in conſeſſum publicum præſidente Nerone introducti, magis vt viderẽt, quàm audirẽt: Viderunt peregrino habitu inter Romanos ſedere gentium oratores externarum: & interrogãtes, qui eſſent? cur, multis ſtantibus, illi ſederent? reſponſum eſt, Hoc fidei datum gentium, à quibus erant emiſsi. Tum ipſi Phriſij iniuſsi, ſedes ſibi delegerunt, præfati, Germanis nullam gentẽ fide præſtare. Ea res Imperatori relata placuit:

vtrunque

vtrūq; ciuitate donauit, ꝙ erat illa ætate munus inſigne, habere ciuilitatē vrbis Romæ. Militauêre lōgè pòſt Karolo Magno, & pulchrā illi in Italia operā nauantes exterminādis Lōgobardis, multis ab eo, vt ferūt, priuilegijs ſunt inſigniti. Suberāt aliquādò Francorū regibus. Seruiêrunt Danis, tū per littora Germaniæ Galliæq; dominātibus, quod in Norwagia diximus: Nunq̃ ipſi regē ſuæ gentis habuiſſe ſunt inuenti, quod falsò ipſi gloriantur. Cernere eſt, vnam gentē, vnis moribus, lōgo licèt interuallo diſtantē per littora Germaniæ. Ab Hollandia in occiduū ſumpto principio orientē versùs, per diœceſes Traiectenſem, Monaſterienſem, & Bremēſem: deindè ex latere Holſatiæ in Iutiā interciſæ ſunt aliquādò paludibus, aliquādò maris ſinibus: totæ ſunt aliquādò inſulares, vndiq; mari clauſæ, ꝙ pōtus cōtinēti interuenit. Thietmarſos gentē accolā Albis & Eydoræ fluuiorū, quibus clauditur, ab hac cōmunione, licèt paluſtris ſit, excipio: ꝙ ſemper Germanica vſa lingua, Saxoniæ ſit annumerata: Variauit tamē ſæpè dominos: quod ſuprà ſuis locis attigimus. Nomē illis natū ex loco licet cōiectare, vt quomodò cæteri eius regionis homines, locis nemoroſis habitantes, Holſati patria lingua dicuntur: ità paluſtres, Merſi dicantur, Wilſtermers, Crempermers, Thietmers. Paluſtria enim & aquoſa loca Saxones Mers appellamus: tametſi in præfatione huius Saxoniæ, genti Thietmarſorum altiorem originem tribuerimus, reducentes in Marſum illū vetuſtiſſimū Tuiſconis ex Noë filiū: Eius rei liberū ſit lectoribus iudiciū. Ad Phriſios reuertamur: Libertatis illi ſuæ literas iactitant ex Magno Karolo tenere: quarum exemplum cùm nupèr vidiſſem, riſum vix tenere potui, ſi verum erat exemplum. Nam appáret ex inſertis teſtibus, emanatum eſſe à literis, quas

aliquandò IIII. Karolus Bohemus, non primus Francus, donauiſſet. Hodiè magno bello Groningenſes ſub Idzardo orientalis Phriſiæ comite, & principibus ſuperioris Saxoniæ, quibus occidua páret Phriſia, laborant, inclinante eorum fortuna. Breuì autem tanti belli exitus ſe oſtendet, cùm multi in circuitu nobiles, malè & velint, & ominentur Groningenſibus pro impotenti ſuperbia, quam in vicinos militares & ruſticam plebem feruntur oſtendiſſe.

CAPVT VII.

IVdæi gens perfida, vbiq; hoc inter Chriſtianos agens, quod ſolet mus in pera, cùm comperti eſſent Bohemis graſſatoribus in Chriſtianos arma & pecunias ſuppeditare, à Friderico duce Bauariæ per omnem eius ditionem comprahenſi, conijciuntur in carcerem, & ære emunguntur. Procùl eijcienda gens impia finibus Chriſtianis: quæ hoc ſemper agunt, quod in contumeliam Chriſti, & ſubuerſionem vergit Chriſtianorum. Multi eam principes finibus ſuis expulerunt. Sed aliquandiù exulantes, cùm teneant quod ſolent, de viſceribus Chriſtianorum extractum, & inueniant qui indigeant, aut ſaltem lucra ſitiant, in prouincijs locum accipiunt. Per quæ tempora Albertus dux ſuperioris Saxoniæ, cùm venationibus indulgeret, extructo cœnaculo in vicino nemore, vbì aliquot dies in lætitia & animi laxatione peregit cum contorali, multis militaribus ad feſtam hilaritatem inuitatis, iam omnes exhilarati requiem petière, cùm ecce flamma, incertum vndè orta, cœnaculum corripuit, multos ſomno & vino ſepultos, in longũ ſomnum perduxit. Dux ipſe cũ contorali vix nudi per feneſtram euasêre. Iam erat viceſimusprimus poſt mille quadringẽtos annus, cùm Henricus comes Holſatiæ, qui ſe quoq; Stormariæ principem in titulo ferebat, quod nemo ante illum

illum, quiq́ electus erat Oſnaburgenſis epiſcopus, iã dudùm omiſſa eccleſia, cum nepotibus ſuis conſilio praeeſſet in Holſatia, multis rebus per prudentiam benè conſtitutis, cùm ſenectã illi morbus, quo podager laborabat, properaret, finem viuendi fecit, tumulatus in ſepulcro patrum ſuorum in Itzeho monialium eccleſia: & iam in ſolis tribus ducibus, Gerhardi in Thietmarſia cæſi filijs, Holſatiæ dominatus permanſit. Exindè ſenior triũ Henricus, iam XXV. penè agens annum, princeps ſenſatus, rerum gubernacula apprahendit, & res direxit: quod partìm ſuperioribus locis propter rerum conſequentiam, partìm in Dania ſignauimus.

CAPVT VIII.

DIrum per ea tempora bellum fuit Bernhardo duci Brunſwiccenſi, Wilhelmo Luneburgenſi, Iohanni epiſcopo Halberſtadenſi: quibus ſubiectæ vrbes, arma, impedimenta, milites ſuppeditârunt. Acceßêre his Henricus dux Sleſwiccenſis, Adolphus frater eius, & indè vbì amplior exarſit indignatio, etiã marchio Brandenburgenſis hac parte conſtitit, aduersùs Iohannem epiſcopum Hildeſemenſem, & ſplendidam militiã eius: cui opem tulêre, Otto Monaſterienſis epiſcopus, frater eius de Honſten, de Hoia, de Spegelberg comites: multa magnaq́ inuicèm illata ſunt detrimenta: direptione agrorum & oppidorum, incendijs domorum, conculcatione frugum, captiuitatibus hinc atq́ indè militãtium: Nec potuit per multos dies ea commotio grauis vllis ſedari remedijs. Tãta fuit in partibus animoſa pertinacia, ea ſuperandi contentio. capti aliquot in armis canonici, vt eſt eius generis conſuetudo, cùm ſe ſecularibus miſceant armis: nec iniuſtè, qui gladio pugnat, gladio contremiſcit. Quo tẽpore Fridericus marchio Brãdenburgenſis,

ſis, cùm à Ludouico duce Bauariæ iam abſens & lõginquus in ſua ditione contẽneretur, nonnihilq́ illi vel damni, vel ignominiæ irrogatũ eſſet, in inferioribus Marchiæ ſuæ partibus agenti, poſtq̃ aliter res agi non potuit, hoſtilia & capitis periculum illi denuncians, ità armis in eum detonuit, vt contemni non poſſet: Nã progreſſus in ducatũ Bauariæ, arces, oppida, vrbes numero XXXVI. aut vaſtauit, aut euertit, aut ſuæ fecit ditionis: Vndè in reliquum id nominis conſequutus eſt, vt non facilè vel abſens, vel præſens à quouis laceſſeretur. Hoc eſt illud tempus, quo maximè in Hollandia atq́ Selandia, maris inundationes, vrbes & agros ſubuerterunt. Dordracum inſignis vrbs, magno ſuî parte periclitatur: Vicini agri parochiæ ſedecim, ità cum populo abſorptæ periêrunt, vt nulla ſit reliqua ſpes recuperandarum: laceræ cernuntur reliquiæ, decurſu maris vndas retrahente per vices. Per idem tempus, cùm Phriſij occidui Iohanni duci Bauariæ pridèm Leodienſi epiſcopo, nunc Hollãdiæ gubernatori ſubijcere colla cœpêre, armis edomiti, paſſiq́ ſunt opportunis locis firmari præſidia: Sed non eſt diuturnum coactum imperium. Vix tribus menſibus ea mens durauit in populo: Rursùs conſpirantes, eius deiecêre præſidia: Impoſitos gubernationi Hollandinos, aut fuderunt, aut in fugam conuerterunt. Scauriam oppidum, quod genti caput eſſe conſtituit, illic conſtituto comitatu, qui cuncta pro arbitrio gubernaret, eiectis qui defenderant, in antiquam ſe libertatem vendicârunt.

CAPVT IX.

Vilhelmus Luneburgenſis, & Otto Bernhardi filius Brunſwiccenſis duces, arma in hoſtes ſuos Hildeſemenſes produxêre. Cùm arcem Grone oppugnare ſtatuiſſent, ibi viribus inuicèm collatis, acerrimè diù pugnâ-

pugnârunt: Sed ducibus inclinauit victoria, captis vltra centum militaris ordinis viris, aliquot etiam cæſis: in quibus dux iunior Saxoniæ, Erici filius, canonicus Hildeſemenſis. Sed profligatis hoſtibus, arcem, ad quod venerant, obſidentes, oppugnauêre: eiectisq́; qui tenuêre, de Speilberg comite, & domino de Haanze, ſui iuris fecêre capientes, imponentesq́; præſidiũ ad cuſtodiam: Cumq́; multis inuicèm damnis & laboribus fatigati, ad trãquillitatem æquè niterentur, Dominus Theodericus Colonienſis archiepiſcopus, dedita opera eas partes compoſuit, hoc modo: Vt duces arcem quam in Brogdorp bello tonante firmauerant, cùm ſubiectis prædijs tenerent: cæteras armis in poteſtatem deductas, Grone & Oze nihilominùs ſeruarent, reddito comiti de Speilberg in vim compenſationis præſidio Hachmolen. Ekesfeldia quoq; militaribus poſita palaſtra, multã ac variam ſæpè experitur fortunam. Hac tempeſtate conglobati militares eius loci, cùm Molhuſenſibus quibuſdã de cauſis aduerſarentur, pecora ciuiũ abegêre, & ciues ad ſequendum, vt interciperentur, pellicere ſtatuerunt, vt interceptos ex inſidijs de more ſuo caperent. Non erat ea machinatio ciuibus abſcondita: Lantgrauium Thuringiæ dominum ſuum præmonuêre, qui expeditis armis opportunis locis delituit. Ciues non pauciores quàm ducenti equites egreſſi, ſequuntur hoſtes, iam pecora præ ſe agentes. A fronte imminebat Lantgrauius: Ipſi qui inſidias tetenderunt, in retia peruenerunt, quod inferre meditabantur, paſſi: Capiuntur, ſternuntur, fugantur: Capti ſupra centum ſeptuaginta, inter quos militaris generis non pauci: Quæ ruina in tempus reliquũ, & illos circũſpectiores, & ciues cõfidentiores effecit. Capti, de more magno ære luũt captiuitatẽ, immò redimũt libertatem.

CAPVT X.

ALbertus dux ſuperioris Saxoniæ, dictus de Wittenberge, princeps elector, ſine ſuo & legitimo hærede diem ſuum obijt, & de ſucceßione iam quærebatur. Ericus dux inferioris Saxoniæ, longo licèt interuallo fratruelis eius nepos, legitimam ſucceßionem ad ſe pertinere non ambigens, titulum Saxoniæ, quem ſemper habuit, adauxit: vt dominum de Wittenberge & principem electorem ſe ſcriberet, & gereret. Nam & Karolus nouißimus eius nominis Imperator, Sigiſmundi pater, quod ſuo loco diximus, inter ambos Saxoniæ duces ordinabat, vt alternis vicibus ad electionem vocarentur: Aliquotiès etiam Erici patre Erico ad electionem peruemiente, vt iuſtæ dignitatis poſſeßionem præ ſe ferebat. Sed praualuêre apud Imperatorem tum alij. Nam ille Miſnenſi affectus marchioni propinquo ſuo, qui illi in Bohemia præſtitiſſet obſequia plurima, contulit ducatum, præteritis cum quadam contumelia legitimis ſucceſſoribus: Viuebant enim Ericus, Bernhardus, Albertus fratres, Saxoniæ duces. Siue ergò per negligentiam non petendi beneficij, ſiue ob aliam cauſam, certum eſt, tunc illos eſſe præteritos: quod hodiè quoque queruntur: Nec tamen obliuiſcuntur iuris ſui, renouantes proteſtationibus & diligentijs poßibilibus, nè longi temporis tractus præiudicium illis inuehat longæuæ præſcriptionis. Erat autem, cùm Albertus ille moreretur, viceſimuſtertius annus poſt mille quadringentos. Quo tempore Fridericus Brandenburgenſis marchio, qui ditionem ſuam in Bauaria, quod diximus, amplificauit: cùm etiam Iohannem ducem Stargardiæ captiuum teneret in Perleberge oppido Prigniſſæ, ad placita conuenta cum Alberto duce Magnopolenſi venerat. Cúmque

Cúmque multorum qui aderant conſilijs, non ad pacem tenderetur, quòd nonnullis belli tempora commodiora viderentur, ipſi principes, dimiſſo omnium ſuorum conſilio, ſoli rem contrectabant: conuenitque inter eos, vt captiui inuicèm permutarentur. Omnes in commune laxati. Ducem autem Iohannem nõ leuibus de cauſis tum ſeruauit marchio. Reddidit autem Alberto duci captas illius ditionis, arces Gorloze, atque Domze, vt illius iniret familiaritatem: & vt ſyncera perduraret affectio, filiam ſuam paruulam Dorotheam Alberto deſpondit vxorem: ſed non eſt peruentum ad nuptias, moriente Alberto: vt in Vvandalia. Quo etiam tempore gelu fuit per brumam incomparabile & inauditum, quòd equites à Gedano Pruſsiæ in Lubicam per viam nauigantium tranſirent incolumes. Ferunt & à Magnopoli in Daniam glacie tum ſtratum ſtetiſſe mare. Tum etiam ferunt indoluiſſe Prigniſſæ militares, quòd non ad æternã nominis memoriam, equites mare tranſeuntes, pecora indè abegerint: id non tam prædæ cauſa, quàm memorabilis ad poſteros facinoris. Ità ſtudent inclareſcere ſceleribus, qui non poſſunt eminere glorioſis facinoribus.

CAPVT XI.

VVilhelmus dux Luneburgenſis, cõiugem accepit filiam Friderici marchionis de Brandenburgo. Nuptiæ magnifico apparatu peractæ ſunt in Luneburgo: Alteram verò eius filiam Henricus, quod diximus, dux Magnopolenſis, tum minor minorem non ducens, poſteà legitimis annis accepit: Cuius nuptiæ in Tangermunde, ad præſentiam magni principum conuentûs, ſunt peractæ. Quo tempore Iohannes epiſcopus Hildeſemenſis, iam laborum pertæſus, cùm ætate ingraueſceret, comes ipſe de Hoia natus, epiſcopatum ſuum in manus ſummi

pontificis permiſit, in fauorem Magni ducis Saxoniæ, iamdudùm epiſcopi Caminenſis. Vtriq; iam antè conuenerant, quantum æris promptum ſolueret Magnus, quantúmque annuum ad Iohannis vitam redderet: & vtriq; miſsis ad ſummum pontificem Martinum his de rebus oratoribus, rem conſummàrunt. Iam rex Daniæ Ericus apud Magnum perfecit, vt eccleſia ſua Caminenſis ſucceſſorem haberet, quem ille voluiſſet, regis cancellarium. Quæ omnia legitimis apud ſummũ pontificem mandatis, & principũ inſtantijs, ſunt perfecta. Rex autem per eundem ad eam cauſam miſſum ſummo pontifici oratorem, accuſari curauit legitimis modis archiepiſcopum Vpſalenſem, grauibus irretitum criminibus, depoſitione dignis: conuictúmque, aut facti notorietate, aut alijs competentibus vijs, quibus poſſunt crimina inclareſcere, depoſitum iuſsit abſtinere pontificalibus, fratremq; ordinis Birgittæ in eius locum obtinuit conſecrari. Halberſtadenſe autem commune per ea tempora tumultuatur grauiſsimè, captis eius loci conſularibus, & in vincula coniectis. Id cùm reſciſſet epiſcopus, euocauit vicinarum vrbium primores: iuſsitq; inſtare, vt tumultus pacaretur. Quod cùm anniterentur, colloquiũ habentes cum capitibus eius tumultuationis, publica interpoſita fide euocatis, oſtenderũt rem praui exempli, & quæ principibus & vicinis communitatibus meritò diſpliceret: ſi quid illis eſſet iuſtæ queſtionis in ſenatũ ſuum, eſſe iudicem epiſcopum loci legitimum dominum, qui paratus ſit criminoſis iuſtitiam miniſtrare: parcerent ſibi, natisque ſuis, parcerent vrbi: non in cœpto perſiſterent, vndè perpetuus vrbi interitus proueniret. Cùm audiſſent vicinorũ ſuorũ Halberſtadenſes conſilia, paucis interloquuti, reſpondent habere ſe cauſam

cum

cum ſuæ ciuitatis ſenatu, quam ſine ipſis facilè terminabũt: Eant, & ſuis intenti negocijs, aliena non curẽt. Hoc reſponſo redeunt, & vicini in ſua, & ipſi in vrbẽ: & iam exaſperati, quatuor ex omni numero ꝓductos in publico gladio ceciderunt, domos eorũ direptionibus ſubijcientes: deindè multos ex ciuibus, qui locupletiores viderentur, captos ære & auro emungunt: Cæſorũ autẽ & exactorũ amici, vrbe dilapſi, quò ſe quiſq; poterat, cõtulerunt: Alij Romanorũ regẽ petentes, ſententiã Imperialis banni in ciues reportârũt: Alij vicinis queſti principibus, auxilia implorabant: Nõnulli immixti militaribus, excurſiones fecêre, incendijs & prædationibus ſæuientes. His incluſi vrbe malis affecti, epiſcopũ ſuũ antè contemptum adeunt: ẽrui malis orãt, pecunia placãt: Ille operas pollicetur. Vbi illũ iã habuêre pacatũ, ſtipendiarios conducunt, vim vi repellere conati. Magnus Hildeſemenſis epiſcopus in eos euectus, prædas abegit: Ciues ad pugnam elicuit, & interceptos cepit, ſpoliauit, cecidit: Sed maiori viſum eſt opus conatu ad perdomandos contumaces. Igitur Iohannes Halberſtadenſis, Magnus Hildeſemenſis epiſcopi, cõmunitates Magdeburgi, Brunſwici, Goſlariæ, de Honouer, arma iũxerunt: & ciuitatẽ obſidione premebãt, nè noxij elaberẽtur, curantes. Neq; tamẽ ità poterãt itinera aſſeruare: Dilapſus eſt primus tumultuationis author, cũ rebus in vrbe diffideret, veritus, quod futurũ cernebat, vt à populo dederetur. Multi id conãtur ꝑmijs allecti: nec potuit euadere à tã numeroſis oculis obſeruatus. Inuẽtus, epiſcopo pertrahitur in caſtra: Mox fratrẽ eius cũ aliquot cõplicibus ex nomine, dédi ex vrbe poſcebant: Diù recuſabant: Mox turres & mœnia bõbardis deiecta deformãtur, grauioribus, niſi pareant, cõminatis. Quæ res diebus aliquot cõtinuata, perfecit, vt

com-

communne perurgeret primores, Eos qui poſcerentur, dédere, vt malorum ſit finis: Dediti, cum eo, qui deprahenſus foris ſeruabatur, publico caſi ſunt in caſtris gladio. Epiſcopus deindè ex quaq; ciuitate vnum vrbi immiſit, quibus authoritatem impartitur, vt rebus ordinatis, nouum deligant concilium, & diſsipata reforment: Ità magnus motus paucorum ſanguine quieuit. Hic eſt exitus tumultuãtium in populo. Sed mille alia ſunt eius generis exempla, nec tamen cautiores faciunt alios, aut ignorati caſus, aut prouidentia præſumpta cauendi.

CAPVT XII.

HOc eſt illud tẽpus viceſimiquinti poſt mille quadringentos anni, cùm eccleſia Traiectenſis varijs motibus tractaretur: Nam vacantem morte Friderici epiſcopatum, Papa permiſit Spirenſi epiſcopo. Ille grauis ætate, quod ſciebat rem laboris plenam, tranſlationem recuſauit. Tum electione innouata, cœpit eſſe diuiſio: cùm nonnulli vota conferrent in Swederum de Kulenborg, præpoſitum eccleſiæ, baronem: alij in Rodolphum de Diepholt. Papa Swederum confirmauit: Rodolpho autem militia inhæſit, illi permittens arces & omnia prædia, quem poſtulatum dixerunt: fortè, quia ius poſtulati Spirenſis in eum eſt transfuſum, alioquì eligi potuit, nulli eccleſiæ obligatus, nec defectui ſubiectus. Diù valuit ea diuerſitas: Swedero conſecrato, de ſolis eccleſiæ miniſterijs viuente, Rodolphus omnia tenebat: cuius memoriam perennat moneta aurea, ad noſtra vſque tempora decurrens. Otto quoquè Monaſterienſis epiſcopus tum in fata conceſsit, de Hoia comes: qui eccleſiam mirificè locupletauit, adaugens arcibus, prædijs, & ditione, fecitque locum Henrico de Morſa comiti, germano fratri Theoderici Colonienſis archiepiſcopi.

Quo

Quo etiam tempore Iohannes dux Bauariæ, tutor Hollandiæ, veneno accepto extinguitur: quod quàm primùm accepiſſet, ſtatìm perſenſit: & qui dedit, cùm in conſpectu eſſet, mox ſuo proditus vel ruboris, vel palloris indicio, capitur, & confeſſus quadripartitur. Sed indè, qui accepit, nō meliùs habebat, tranſlatus ad patres. Iacoba pridèm coniunx Adolphi Brabantiæ ducis, tum propter cognationem & ſanguinis propinquitatem ab illo diuortiata, nupſit comiti Leiceſtriæ in Anglia, vt Anglorum armis Hollandiam ditionem patriam tueretur: Ea fuit inſimulata de ordinatione rei, quam diximus. Sed ad arma ventum eſt. Angli magnis copijs enauigârunt, & egreſsi nauibus, ſe contulerunt in Hannoniam: quæ & ipſa debita diceretur Iacobæ memoratæ, in qua etiam moram fecit ea fœmina. Recepti Bergenſi oppido, reliqua quoquè armis in poteſtatem redigere curabant. Adolphus dux, qui necdùm reliquerat ius connubij, & ſi mulier ab eo diuertiſſet, cùm de magna dote ageretur, magnis vndecunquè copijs contractis, occurrit hoſti. Inerant auxilijs eius arma multorum principum, ad numerum, vt ferunt, octuaginta millium: Oppugnant inſtanter oppidum, Anglici defendunt. Sed Anglus in alieno promptas non ſperabat ſuppetias, quæ hoſtibus accreuêre quotidiè. Indè factum eſt, vt cùm multa vtrinquè fortiter geſta eſſent, ad tractatus res peruenit: conuenitque, vt vterque princeps miſſo Romam cum inſtructione nuncio, ibì cauſam agi ſinerent: declararétque pontifex, vtrius eſſet vxor futura. In eas conditiones Anglici, dimiſſo oppido, in ſua reuertuntur.

CAPVT XIII.

VVIlhelmus marchio Miſnenſis, cùm in fata conceſsiſſet, frater ei ſucceſsit Fridericus: qui, vt diximus,

ximus, ab Sigiſmundo promeruit ducatum Saxoniæ ſuperioris, cùm multùm quereretur Ericus paternum ſibi adimi cum ditione honorem, quòd titulum ille Saxoniæ teneret, quòd iuſtam Karoli Imperatoris declarationem prætenderet. Sed plus apud Sigiſmundum valuêre iura ſanguinis, & magni reſpectus obſequij. Sunt qui potiſſimùm id obfuiſſe memorãt Erico, quòd non ſatis odiſſet publicorum itinerum inſidiatores: idq́ ferunt Imperiali declaratione prætenſum, cùm publico, vt aiunt, conſiſtorio pro Friderico contra Ericum declaratio, quæ petebatur, promulgaretur. Sed neq; Ericus dux, neq; ſucceſſores, titulum ſuũ poſuêre. Indignati aliquandò Miſnenſes principes ob eam rẽ, paſſi ſunt poſteà ſuo quenq; iuſto titulo condecorari. Quo tempore recruduit bellum, quod erat ducibus de Brunſwico & Luneburgo aduersùs diœceſim Bremenſem, cùm Nicolaus comes de Delmenhorſt eſſet in archiepiſcopatu. Cauſa autẽ belli non alia fertur, quàm crebra Bremenſium de Tedinghuſen, deq́ Horneborg excurſio: Legitimum quæſtum putauêre miniſteriales eccleſiæ militares, de locis ſupradictis victum quærere. Sed duces non paſſi iniuriam, duxêre in eccleſiæ ditionem, prædas prædis compenſantes: hoc eſt, pauperes pauperibus coæquantes, cùm arcibus euertendis vel locus, vel tempus deeſſet: facileq́ eò perpulſi ſunt, & malis domiti, vt ſuis ſe finibus continerent. Friderico deindè marchione Brandenburgenſi agente in ſuperioribus ſui principatûs partibus, duces Stetinenſis & Wolgaſtenſis, memores quòd illorum ditioni aliquandò infeſtus marchio tuliſſet indè nõnulla, iam adunatis armis duxerunt in eius viciſſim ditionem, par pari referentes abacta præda. Id cùm reſciſſet, copijs contractis indè deſcendit, & in Marchia, auctis armis, duxit in

eos:

eos: obſeſſis in terra eorum quibuſdam arcibus, in quibus, quæ Quatuor rotarum dicitur, fuit. Iam intelligentes duces memorati magno ſibi prælio decertandum, longè vocatis de Pruſſia, deq́ue Pomerania auxilijs, quotquot poterant copijs contractis occurrere ſtatuerunt marchioni, & ſoluere obſidionem. Ille verò vbi ex ſpeculatoribus ſuis intellexit apparatus hoſtium, quodq́ue vires longè ſuis maiores adducerent, non expectandum ratus, caſtra mouit: adeóque abire feſtinauit, vt magnam impedimentorum partem in caſtrorum loco reliquerit. Hanc eius fugam duces ſuam interpretati victoriam, quæ ille reliquerat aſſumentes, reduxerunt exercitum.

CAPVT XIIII.

Compertum ferunt illo tempore, cùm inter vrbes Magdeburgenſem & Hallenſem deprædationes fierent, ac incurſiones in mercatores, curribus euerſis & abductis quæ precioſa portabant: non ignarum fuiſſe eius negocij de Anehold, qui & de Berneborg, comitem: Idq́ue cùm exploratum haberent vrbes memoratæ, quantis poterant viribus, quas ex vicinis militaribus, & ex ciuibus auxerant, duxerunt in arcem Berneborg, oppugnatámque iam penè adduxerant ad faciendam deditionem. Interuenit autem Wilhelmus dux Luneburgenſis, à ſocero ſuo marchione regreſſus, medium ſe interpoſuit: peregitq́ue vt comes ſe iuramento conſtringeret, nunquàm ſe impenſurum fauorem graſſatoribus, vtq́ue adempta bona, quæ variè ab equitibus diſtrahuntur, intra quinquennium ſoluerentur. Quare pacati ciues & mercatores, in ſua reduxerunt exercitum. Mira infelicitas Saxoniæ, quæ hoc genere latrocinij carere non poteſt, cùm vbiq́ue ſint prouinciæ pacatæ. Interim verò

Iohannes

Iohannes marchionis Friderici filius, cùm audiſſet duces Stetinenſes graues imminere Prinſlauiæ oppido, quod ad marchiam pertineret. Iam enim memorati duces, captis eius oppidi portis, illas incaſtellabant, vt in fide ciues continerent. Sed cùm alienum ciues non leuiter ferrent imperium, ad Iohannem rem pertulerunt, oſtendentes, quo facto ad recuperationem opus videretur. Ille contractis clàm armis, noctù mouit in oppidum memoratum. Intromiſſus per occultū à ciuibus aditum, rem omnem oppugnationi paratam habuit: Primo manè bombardarum tonitrua crepitabant, & fulgura micuerunt, in portas ab hoſtibus inſeſſas: Illi, vt poterant, tuebantur. Ciues applicatis magna congerie ſtraminibus, & arſura materia vndiquè conuecta, incredibilē in porta fumum excitauerūt: cuius moleſtia ſuperati, manus dedêre: nam pactis libertatibus ſuis abire ſinuntur. Quod cùm comperiſſent, qui è diuerſo in alia excubabant, mox & ipſi fecêre deditionem. Iam ducibus innotuit, quòd ſui oppugnarentur, qui properè eductis copijs, quantas potuêre, ſuis obſidione laxandis properârunt. Sed obuij facti illis, qui iam caſtella dediderunt, retrò redire faciunt iam ſeriùs venientes. Quo etiam tempore, quod in Metropoli diximus, Nicolaus archiepiſcopus Bremenſis infelicem fecit in Phriſiam expeditionem. Tum verò per inſtantiam vicinarum vrbiū Lubicæ, Hamburgi, Luneburgi, intercepta eſt grauis iſta diſcordia, quam diximus, inter duces Brunſwiccenſes & Luneburgenſes ex vna, & archiepiſcopum Bremenſem ab altera parte: quæ magno fuit impedimento rebus in Holſatia gerendis: Iam enim rex grauis imminebat ducibus, multis vndiquè armis contractis. Sed nunc effectum eſt, vt complanatis inter archiepiſcopū & duces

ces

tes rebus omnibus, totis viribus ad occurrendum Danorum regi pro ducibus conſobrini principes ſe contulerunt.

CAPVT XV.

GVnterus Magdeburgenſis archiepiſcopus, tum Hallenſibus multa iuſsit incommoda inferri: aduehi, deuehique quicquam interdixit: Nam ſalinarum prouentus ſibi tanquàm terræ domino pro iuſta parte deberi contendit: Ciues contrà, non niſi quæ ab olìm pontificibus data ſint, paratos exhibere, noua nequaquàm onera ſubituros ſe prætenderunt. Ille vrget deforis hoſtilia exercens: ciues capit, bona inuadit, interdicit itinera. Illi, vbì nō alia via eſſet, armis ſe tueri confiſi, perarmatis aliquot ſuorum, conductisq́ militibus diœceſim ingrediuntur, damna damnis compenſantes, captis oppidorum ciuibus, vt haberent quos ex ſe captis ad redemptionem compenſarent. Aliquot etiam militarium in terra ſunt deiecta præſidia. Sed intercepêre negocium communes amici, miſitq́ archiepiſcopus, & ex ſuo capitulo viros rebus gerendis idoneos, & aliquot ex ſuo concilio comites. Aduocantur vicinarum vrbium conſulares, & res in eum exitum peruenit, vt damna damnis coæquata manerent: Hallenſes conſueta archiepiſcopo exhiberent: ſed in ſolatia factorum bello ſumptuū, XX. millia ſexagenarum ex antiquis groſsis domino ſuo perſoluerent. Otto interim de Brunſwico Bernhardi filius, fœderatus Magno Hildeſemenſi, & Iohanni Halberſtadenſi epiſcopis, occurrendum ratus malignitatibus quorundam militarium de Swichelen, qui vndecunquè natis occaſionibus, incurſiones publicorum itinerum, aut ipſi fecerunt, aut facientes receptârunt. Aderant communitates Magdeburgi, Brunſwici, Goſlariæ, Halber-

ſtadÿ, Hildeſem: Duxerunt in arcem Zwidela, quam oppugnantes, non magno negocio in poteſtatem accepêre, habitatoribus fugatis, & impoſito præſidio: aliũ principes, alium communitates ibì inſtituêre præfectum. Indè mouentes in aliud præſidium, (Biſſchopeslutter appellant) quod inuenêre iam defenſoribus vacuum: nam hoc tueri diffiſi, abiêrunt. Proſcriptione vtuntur in memoratos ab omni Saxonia, donèc gratiam recuperarent. Quo tempore marchio Miſnẽſis dux Saxoniæ, princeps victorioſus, & qui prælia Domini multa geſſiſſet in Bohemos, vita exceſſit, relinquens filios tres: quorum maior natù Fridericus paternam ſubÿt adminiſtrationem: Ducatũ inprimìs Saxoniæ, patri ab Imperatore nõ gratìs collatum, curauit ingredi: ſacramenta accepit ab omnibus, & ſe principem gerebat electorem.

CAPVT XVI.

Rei nouitas ſuo à nobis iure depoſcit, vt in literas mittamus memoria dignam diuturna. Venerat ab vrbe Roma in hanc Saxoniæ prouinciam, ſpecie nuncÿ apoſtolici, quidam falſarius nomine Marcellus cum fratre Hoſpitalis, vt apparebat, ſancti Iohannis: Carnales illi fratres, & ambo profeſſione Minores, religioſa veſte proiecta, literas præferebant apoſtolicas. Marcellus ſatìs eloquens & doctus, qui ſe magiſtrũ aſſereret in Theologia, indulgentias plenarias pollicitus dantibus pro redemptione captiuorum pro rege Cypri. Per diœceſim Zwerinenſem profecit, multum faciens quæſtum: Venerat Lubicam, pontifici ſe exhibet. Ille & vultum hominis, & literarum faciem perpendens, primùm ſuſpicionem falſi concepit: Deindè vbì introrsùs omnia perſpexit, reperit falſarium. Ille tamen nihil mutato vultu intrepidus ſtabat, pollicitus omnia facere & perpeti de

re ſua

re ſua liquidanda. Epiſcopus coegit præſtare iuſiurandū, nè quouis pacto, niſi dimiſſus, abiret: Ille non grauatus præſtitit: Frater eius breuì morbū contrahens, vita exceſſit. Marcellus, vbi primùm licuit, ſecretò abceſſit, nemine cōmonito. Epiſcopus interim rem ſummo pontifici direxit: Ille remādauit falſariū ſeruari, & ad formam iuris in eum procedi. Erat tum Cardinalis Anglicus in legatione cauſa Bohemicæ per Germaniam, cum poteſtate de latere: Scribit illi Papa, vt falſarium ad ſe perductum examinet, & iure agat. Iam audiebat Lubica dilapſum, perueniſſe Coloniam. Erat autem multis in locis Italiæ non ignotus Marcellus. Nam Venetijs pridèm ob ſimilē cauſam erat in carcere, per ſummum elapſus ingenium. Simulauit ad mortem ſe ægrotare: Scribebat, vt erat medicinæ artis peritus, receptam: quam potione formare iuſſit in apotheca, ſimulans ſe accepturū. (erat enim ſomniferum vehemens) Quo accepto, rogauit ad ſe dimitti fratrem ordinis Minorū, vt coram Deo ſynceram faceret moriturus conſcientiā. Aduentātem ad ſe in carcerem fratrem blandè inuitat, vt de ſuo potu guſtare non detrectet. Simplex frater nihil veritus mali, bibit: nec diu pòſt in ſomnum ſoluitur grauiſſimum. Marcellus detracta illi veſte monachali, ipſe induitur, & clamans extrahi carcere frater poſcit, iam impleto circa carceratum officio: Extrahitur Marcellus monachali veſte, & pro fratre abire ſinitur: Sic elapſus Venetijs, venit Coloniā: idq; compertū habens cardinalis, honorificè ſcribit noto homini, ad ſe veniat: magnū eſſe quod cum illo ſit acturus. Ille, qui cardinalem pridèm nouerit, ſperans ab eo prouectionē magni honoris, non inuitus proficiſcitur: venientē vinciri iubet, & iam Rheno defluens, perducit Coloniā, ibiq; tradidit carceri cuſtodiendū: nec diu erat

(incertum quibus modis) audit cardinalis cuſtodes ſefelliſſe, iterumq́ abiiſſe: Edicit habiturum centum aureos, quiſquis illum reduceret. Magnitudo præmij fecit inquirere multos. Extrahitur ab ſatellite inter moniales latitans. Cardinalis iubet numerari promiſſam mercedem: Ille vſus modeſtia, quadraginta aureis contentus abijt. Marcellus indè diligentiùs aſſeruatus, publico iudicio conuictus, damnatur ad ſcalam & carcerem perpetuum: Inſcalatus deducitur in Brule archiepiſcopi arcem: Indè lugubrem miſit cardinali poſt aliquot dies ad commiſerationem ſui epiſtolam lachrymis plenam, mirabili arte tornatam: ſed ſurdo loquutus eſt. Cùm verò iam in obliuionem veniſſe videbatur, & polliceretur artem medicinā, Theodericus archiepiſcopus, neſcio quid incommodi paſſus, ſpecie comparandæ pontifici medicinæ elabitur: & indè in regna perueniens aquilonis, epiſcopatum ambiebat, incertum, quos exitus inueniens.

CAPVT XVII.

VVilhelmus dux Luneburgenſis, militabat ea tempeſtate ſtipendio vrbium Wandalicarum in regem Daniæ, populatus Iutiam, cùm interim Otto fratruelis eius, dux Brunſwiccenſis, quibus motus cauſis incertum, populatur abſentis ditionem. Quam rem Wilhelmus Lubicæ cùm acciperet, impleta expeditione, ad quam venerat, regreditur in patriam: & vindicaturus quæ abſens accepit incommoda, vndecunquè contrahit auxilia, de Weſtphalia, deq́ Thuringia, Haſſia: & magnis agminibus coactis, ducit in patruelem. Oppidum Pattenhuſen expugnat, ac diripit: Arcē Hallerborg obſidione cingit, latéque excurſitans populatur. Id ægrè ſuſtinuêre amborum communes amici, grauiusq́ tulêre ſubiecti. Obiecêre ſe Wilhelmo, precantes, vt iræ modum

dum ponat: recordaretur fratruelem, quem oppugnet, poſſe omnem terram vnius regi imperijs: Sinat interuentu tractatuum rem componi: faciliùs legibus quàm armis controuerſiam inter propinquos dirimi. Placatus ille, vtriuſque terræ conſiliarijs, vnà cum conſularibus vrbium vtriuſq; ditionis, omnem cauſam permittit. Idem facit Otto, & perindè ab armis diſceditur: Fit permutatio ducatuum ad placandum Wilhelmum: Wilhelmus Brunſwiccenſem, Otto viciſsim accepit Luneburgenſem. Quo tempore ciues Oſnaburgenſes, cùm haberent aduersùs Heruordenſes nonnihil quæſtionis, quod iure aut legibus, aut amicis tractatibus dirimi aut non poſſet, aut partes pro ſtoliditate non paterentur: excitare conniſi aduerſantes, ipſi Oſnaburgēſes cum militaribus eccleſiæ progreſsi ſunt in hoſtem, prædam ex iumentis de more militari facturi. Peruenit molitio ad Heruordenſes, qui de Lippia dominum & nonnullos alios nobiles in ſocietatem armorum aſſumpsêre, præſtolantes aduentum Oſnaburgenſium: Exiêrunt ad prædam, vt rebantur, abigi paratam: Sed occurrerũt armati Heruordenſes, qui prælio venientes excepêre: Pugnatur paribus animis, & aliquandiù æquis ſtare viribus videbãtur: Sed in diuturnitate inclinauit fortuna illis, qui defenſionem præferebant, ab alijs incurſati. Heruordenſes ergò facti ſuperiores, ſexaginta ex aduerſo hoſtiũ agmine captos abduxerũt, quibuſdam ſtratis, reliqui per fugam abiêrunt. Thietmarſi intereà malè affecti Hamburgenſibus, quòd impedire niterentur frugum ab Albi deuectionem, turrim, quam ipſi Hamburgenſes communi nauigantium ſaluti ad mare erexerunt, & ſuſtinent in vltimis Hadeleriæ finibus, impugnauêre: Nouũ opus, illi nomen eſt præſidio: Aliquot miſsilia viciſsim alternata ſunt:

ta ſunt: poterant iam vulnerari alij, alij etiam extingui, cùm hoſtilia omnia exercent. Hamburgenſes tutandarum de Flandria & Anglia nauium venientium gratia, non inuadendæ Thietmarſiæ, ſexcentos per Albim demiſêre ſatellites: conſulari viro nauibus præfecto. Cũq; in Albi fluuio morã facerent, prohibituri aduerſantium conatus: ſatellites, inquietum genus hominum, quod faciliùs congregari quàm regi poſſit, Thietmarſiam hoſtilem terram inuadere, iuuandi commeatûs gratia voluêre: Præfectus nequaquàm ſinit, non eſſe ſibi mandatum præferens vllam vaſtatione aut deprædatione terram inuadere: Illi reclamant: Quid mali fieri videatur, ſi Thietmarſis, qui publicã ſtationem Hamburgenſium impugnauerint, vna vel altera adimatur vacca? eſſe illa ſolennia militantiũ, prædis alere ferociam, nauſeam eſſe carniũ ſalitarũ, recentibus opùs eſſe: niſi ille permittat, ituros ſua ſponte. Alij etiam clamorem exaggerantes, proditorẽ eſſe ciuiũ, qui hoſtibus publicis parcat: Quam in rem eſſe eductos? An vt ſpectent littora? quia non occurrũt publici hoſtes, eſſe quærẽdos. Aucto clamore, præfectus diutiùs repugnare non auſus, in terrã vertit proram: Exponit milites. Ipſe ſigna corripiẽs, in littore moratur cum ducentis: Reliqua multitudo prædatũ egreditur: & ab incendijs ſtultè inchoantes, ſigna dant longinquis Thietmarſis, vt occurrant. Dum illi colligunt prædã, & domos diripiũt, in turmas collecti Thietmarſi, facilè illam manũ repulerunt. Redeũt ad ſigna frequentes: Sequuntur Thietmarſi, & iã fugæ nullũ præſidium: Defluxerant aquæ: ſtabant in ſicco nauigia: Quod poterant, in hoſtes verſi, quandiù valuêre, vitã tutabantur. Superati multitudine, cadunt penè omnes, paucis ad naues vlteriores relabentibus. Cæſus præfectus, exenteratur:

tur: ſtomachum fœminæ infigũt haſtæ, pro ſigno circunferentes victoriæ: Alij hoc genus interpretãtur diuinãdi.

CAPVT XVIII.

VVilhelmus iam dux Brunſwiccenſis, princeps magnanimus & victorioſus, cuius plures numerantur victoriæ, quàm aliorum arces: cùm in Auſtria viſitare decreuiſſet Fridericum ducem affinem ſuũ, cumq́ illo de rebus magnis agere: Hẽrico fratri manſueto principi, ducatum & omnem familiam, charam coniugem, & liberos, in fidem commendabat: abiensq́ omnia benè putat conſtituta: Peruenit ad affinem, à quo perbenignè excipitur. Per ea tempora Philippus dux Burgundiæ, Karolũ regem Frãciæ bello perurgebat, patrẽ ſuum Iohannẽ vindicans. Rex cùm ſuppetias Fridericum Auſtriæ ducẽ poſtulâſſet, isq́ mittere decreuiſſet, iam præſentẽ, & eam rem ſua ſponte ambientem Wilhelmũ ſuis copijs præfecit, miſitq́ trans Rhenum in Franciam. Ibi Wilhelmus Philippo ſe regis nomine obijciens, fortiter præliatur: & multis prælijs victor, cùm iam tempus eum reuocaret, ad affinẽ ſuũ redijt Fridericũ. Intereà audit quid in ſuo geſtũ ſit, Henricũ germanum ſuũ, cui omnia permiſiſſet, cui chariſſimos demandauerit affectus, inuaſa arce Wulfenbuttel, quæ ſedes eſt ducalis, Wilhelmi coniugem cum liberis exegiſſe. Miſerum ſpectaculum. Vidit domina venientem Henricũ mariti germanum, modeſtum ſemper principem, cui ipſa in fidẽ cum liberis ſit permiſſa, poſtulauit admitti in arcẽ: Promptè iuſſit aperiri: iubet abcedere dominã cũ filijs. Triſte negociũ, & quod barbaros cõmoueret: Non ſic, inquit mulier, mandauit Wilhelmus germanus tuus. Sed ille in ſeuero manſit imperio. Quid faceret? Sumptis per manus liberis abceſſit. Huius rei magiſtri ferũtur Brunſwiccen-

ſes oppidani: qui ſub viuaci principe vitam agere ſocordem non poterant: Effecêre, vt monacho quàm duci ſimilior princeps illis imperaret. Quem non ſuperat ambitus dominādi? A tergo fides, longè omnes ſunt affectus, vbi imperium eſt in promiſſo: Poſſum, inquit alius, implere fidem: ſed non in regno. Reuerſus Wilhelmus, videt quid ſit actum: Nihil modeſta conſilia, nihil pacis tractatus potuêre. Queritur ergò amicis perfidiam in ſe fratris. Inprimis Magnus Hildeſemenſis epiſcopus, compaſſus querenti ex animo, promittit armorum auxilia: cauſam eſſe communem ſibi, æquè ſe dolere cum eo qui ſit paſſus: Parantur arma: exitur ad incendia, prædam, captiuitates. Huius rei authores Brunſwiccenſes ciues adſciſcunt in armorum ſocietatem Magdeburgenſes: militiam conducunt ſtipendio: graui mole concurritur vbiquè: omnia vaſta ac deformata igne ac gladio horrent. Iam omnibus euaſtatis, cùm neutra pars magno de lucro gloriaretur, interuenêre principes Ludouicus Landgrauius Haſsiæ, Iohannes marchio Brandenburgenſis, Otto dux Luneburgenſis, qui controuerſiam in hunc modum diremerunt: Daret Henricus Wilhelmo XIIII. millia ſexagenarum in groſsis: Wilhelmus dominatum de Homborg, cum Honouer, & ſubiecta ditione teneret, donec aliter rebus conſuleretur. Nam & ducatus Gottingenſis in expectatione fuit ab Ottone monoculo, qui prolem virilem iam ſenex non haberet. Henricus quoquè Wilhelmi frater, nullis hæredibus, vt putabatur, donandus, vacuam facilè domum relinqueret Wilhelmo. In eam formam rebus tranſactis, Wilhelmus tempori ſeruiuit, breuì aſſequutus Gottingenſem principatum.

CAPVT

CAPVT XIX.

HOc tandèm anno, qui fuit triceſimusprimus poſt mille quadringentos à Chriſto, Sigiſmundus Romanorum rex, coronam ex Vrbe petiturus, Italiam ingreditur. Sciebat ſenſatus princeps luctantem mutuis viribus Italiæ nobilitatem: Expectabat benè gerendæ rei occaſionem: ſi fortè duobus vel populis, vel principibus, per mutuas vires attritis, ipſe inuocaretur. Venit Mediolanum, & ibi ferrea accepta corona ab eius loci archiepiſcopo, à Philippo Vicecomite, iam duce, per reliquam Italiam cum copijs perduci expectabat. Signa hæc erant, vt Blondus ait, non iam inclinantis & ruentis, ſed collapſi Imperij: quod nimis eſſe verum, Germanicæ nationis detrimenta quotidiana teſtantur. Tum verò Italia inter manus paucarum communitatum laborat: Veneti, & Florentini, quiq; ad ſuæ reipublicæ amplificationem nitebantur: reliquas vrbes aut deditas acceperant, aut in ſocietatem ſuæ quiſque partis adducebat. Vnus erat Philippus, Mediolani tyrannus potiùs, quàm legitimus princeps, ex Vicecomitibus, potente vrbis familia progenitus: cuius primùm familiæ audaciam, deindè potentiam, noſtri principes ſua diſsimulatione aluêrunt, donèc in contemptum prouecta ſederet. Is tum Philippus, cum memoratis communitatibus, de Italiæ principatu luctatus, inuitauit Sigiſmundum in Italiam: Diù tamen ille diſtulit aduentum. Sed cùm veniret, ab illo magnificè excipitur: coronaturq; de more ferrea, Romæ auream ſuſcepturus. Promiſſa ſua Philippus differebat: non enim apparebant copiæ, quæ regem deducerent per reliquam Itàliam: quam ſolebat ſuis olìm viribus peruadere rex Romanorum. Habebat tum Sigiſmundus aliquantam ſuorum Vngarorum &

Teutonum manum: ſed non eam, quæ ſufficeret regem per impacatas, quales tunc erant in Italia, prouincias deducere. Florentini arma ſua iactabant, auſi ſe in campis oſtentare Alemannis: ſed ab illis impetiti, didicerunt ſuo malo modeſtiùs agere. Peruenit aliquandò Sigiſmundus Romam: non ea, qua veteres conſueuêre Cæſares: non qua proauus eius Henricus via, qui inter Imperatores noſtros nouiſſimus, armis perfregit Italiam. Coronatur Sigiſmundus ab Eugenio pontifice, & in Germaniam reuertitur: multum tamen temporis Senis commoratus: quæ vrbs aliquantam retinet Imperij memoriam, & antiquæ dignitatis obſeruantiam.

CAPVT XX.

HOc tempore fuit illa grandis in Chriſtianiſmo commotio de concilio Baſileenſi, quod antè quidem Eugenius iuſſerat conuocari. Vbi iam ſatìs maturè conuenerat ex omni orbe patres, præſideret in eo Iulianus cardinalis ſancti Angeli, vice & authoritate pontificis, Eugenius mutato animo, transferre voluit in Bononiam ex cauſis, quas in Bulla allegauit. Sed concilium, acceptis literis tranſlationis, miſit ſolennes in Vrbem ad pontificem oratores, qui oſtenderent maioribus ex cauſis tranſlationi non eſſe locum, obſecrantes, vt in prima ſententia permaneret. Sed ille flecti non potuit: mittebátque alios ex ſuis epiſcopos, qui verbo efficaci monerent Iulianum in concilio præſidentem, & patres alios, vt tranſlationi conſentirent. Sed hæc fruſtrà fuit legatio: reſponſumq́; illis eſt de maturo patrum conſilio, nec expedire, nec fieri poſſe tranſlationem: Orauêre, immò obſecrauêre pontificem, vt à tranſlatione diſcederet: alioquì iam eſſe in Conſtantienſi declaratum, Sa-

crum

rum concilium in Spirituſancto congregatum, in caſibus habere authoritatem ſupra pontificem: qua vteretur, niſi ille cederet communi vtilitati. Hac vtrobiq; immobiliter inhærente ſententia, Papa cùm transferret, Baſileenſeq; reuocaret concilium, patres non ſinerent, inuicèm ſibi cœpêre inuehi. Ille in concilium, & hoc viciſſim in pontificem, graui ſcandalo, & totius, vt diximus, commotione Chriſtianiſmi. Per quod tempus Magdeburgenſes ciues graui etiã diſsidio reſtitêre ſuo pontifici, & capitulo maioris eccleſiæ, occaſione ſumpta de communienda ciuitate, vt illi dixêre, in hoſtes Bohemos, vt pontifex ſenſit, impedimentum ſui: Capitulum enim ſuæ parti communiendæ non ſatìs voluntarij, rem diſſimulârunt: Ciues operi inſtiterunt, indignante capitulo cum pontifice: quæ vſqueadeò excreuit indignatio, vt omnia eccleſiæ ſuæ precioſa, & peculiaria quiſque ſua, in locum reportarent tutiorem, veriti populi tumultum: Ceſſerunt & ipſi loco, diuina in eccleſia officia intermittentes. Deuoluta eſt cauſa ad concilium Baſileenſe: Vtriq; miſêre inſtructores procuratores. Dum in iure certaretur, moræ impatientes, cùm ad arma vocâſſent, & in belli ſocietatem, Iohannem de Brandenburgo marchionem, & Henricum Brunſwiccenſem ducẽ; cum cõmunitatibus de Brunſwico & Halle ſumpſiſſent, duxêre in oppidum & arcem Caluen: expugnataq; arce, omnia diripuerũt, inuentũ archiepiſcopũ abire ſinentes. Ille cõceſſit ad fratrẽ in Thuringiã, in Sunderhuſen commorantẽ: Ibiq; multo tẽpore permãſit. Interìm ciues cũ auxilijs vltrà progreſſi, arcẽ eccleſiæ Aquenſem, cũ oppido, & indè Stasford expugnauêre. Archiepiſcopus cùm omnia ſineret, iure, non armis certare conſtituens, petiuit Baſileam, vbì iam adeſſe audiërat Imperatorem,

ſiper

ſi per illum, aut per concilium iuſtitiam obtineret, de immaniſsima vi & tumultuatione ſubditorum. Sed cùm in concilio nihil magìs ageretur, quàm vt Eugenius pontifex à reuocatione ſua diſcederet, conciliòque, iam ſua & præcedentis concilij authoritate inchoato, vel ipſe accederet, aut plenæ poteſtatis mitteret oratores, nemo magnæ iuſtitiæ ſpem conſequendæ indè fouebat. Eugenius iam cauſas prætendebat de Græcis aduenturis, & eorum ad Eccleſiã occidentalem adunatione, qui Alpes tranſire nollent, deq́ʒ proprio incommodo, quòd Baſileam ipſe longo itinere petere non poſſet: ad Bononiam autem omnibus eſſet facilis acceſſus: quódque inter minas Germanorum, qui in ſuis finibus intractabiles eſſent, nihil ad eorum reformationem poſſet intentari: Vocauit Iulianum, & omnes patres ſub maximis pœnis Bononiam: Illi viciſsìm citabant pontificem: vt aut veniret, aut inſtructos mitteret oratores ad audientiam ſacri concilij ſub interminatione pœnarum maximarum: Et in XII. Seſsione, iam de tertia monitione proceſſum inſtituit, quòd niſi infra LX. dies reuocaret ſuam caſſationem Eugenius, eſſet ſuſpenſus ab omni adminiſtratione Papatûs in temporalibus & ſpiritualibus: prout in literis deſupèr fulminatis, omnia quæ geſta ſunt, eleganter recitantur. Quo tempore, quod in Metropoli diximus, Bremenſes ſenatum ſuum in carcerem coniecerunt. Sed ille elapſus, peruenit in Oldenborg, exceptus perbenignè à comite Theoderico.

CAPVT XXI.

Sigiſmundus interìm Imperator non ceſſauit apud pontificem inſtare, vt ſacro concilio authoritatem impartiretur, reuocans tranſlationem: peruicitque, vt Papa datis deſupèr literis tranſlationem caſſaret, & Baſileenſi

ſileenſi redderet authoritatem. Quibus acceptis Imperator, Rheno defluens, nemine ſciente aut ſentiente, ingreditur vrbem: Publicatis literis, gaudium ingens exoritur. Cumq́ paulò pòſt vberiores in eam rem literæ prouenirent cum mandatis plenioribus, egreſſus obuiàm cum omni magnificentia Imperator, literas in ſcripto ſuo ipſe pertulit, omne concilium patrum obuiàm effunditur, & in eccleſiam ſolennibus hymnis deducuntur, cantantibus organis & omni choro, Te Deum laudamus. Quo tempore, cùm in eccleſia Traiectenſi, mortuo Swedero, Rodolphus apoſtolicam confirmationem conſequutus, epiſcopalia ſua de more perageret, quidam tamen exules canonici electionem Baſileæ facientes, de alio confirmationem conciliÿ pro ſuo impetrârunt electo, deſtituto per concilium Rodolpho, & annullata confirmatione Apoſtolica: Ità eccleſia iterùm in priſtinam perplexitatem recidiuauit. Per eadem tempora Gerhardus dux Sleſwiccenſis, frater Adolphi, cùm coniugem accepiſſet de domo Badenſi honeſtam dominam Annam, nuptÿsq́ peractis in eius patria, ſecum duxit in Holſatiam prægnantē: Et cùm graui lapſu partum properaret, ad duos menſes vel circa, legitimum pariendi tempus præueniens, peperit gemellos, puerum ac puellam. Infantes cùm nihil imperfectum præferrent, cœperunt malè loqui maligni, quòd non ex duce mulier concepiſſet: ſed priuſquàm illi iungeretur, iam prægnans extitiſſet. Quæ res perlata ad Adolphum fratrem, à ſuſurronibus malè aucta infamia optimæ fœminæ, iuſſit ille fœminas adeſſe prudentes: quas ex omni terra & vicinis vrbibus fecit ille conuenire: quarum iudicio conſpecti paruuli, Gerhardo patri ab omnibus adiudicantur: Phyſici quoque teſtati ſunt, in illum diem ex hora primæ coniunctionis

in

in torum potuiſſe partum fieri ſeptimo menſe, aut etiam antè, accedente lapſu, qui parturientis tempora accelerauit. Ità omnium tum iudicio defenſa eſt matronæ pudicitia. Sed tamen quicquid à peritis diceretur, præualuêre linguæ maledicæ: & apud Adolphum ducem Gerhardi fratrem tanta inualuit indignatio, vt bona fœmina malis cedere cogeretur, in patriã ſuam triſtis reuerſa. Sequutus abeuntẽ maritus vt reuocaret, ipſo itinere deficiens, mortuus eſt in oppido Emerick ad ripam Rheni. Paruuli autem mox ſeparantur: & puella quidem ſeruata eſt monaſterio, in quo diù vixit longè extra patriam: puer autem interijt, de cuius interitu ferunt inconſolabiliter poſteà luxiſſe Adolphum: nec vnquàm ſui corporis hæredem meruiſſe, qui inuiderit fraterno: quanuis coniugem haberet egregiam fœminam, ſororem comitis de Honſten & Mansfeldia.

CAPVT XXII.

Bernhardus per hæc tempora dux inferioris Saxoniæ, germanus Erici præmortui, cùm in marchionem nonnihil cauſæ prætenderet, hoſtilibus de more denunciatis, ſatìs cautè ac tacitè expediuit ſuorum quantam potuit manum, & in Prignìſſam ducens, ingentem indè in pecoribus prædam euexit, in quam ſolent multa induci prædata. Sed qui damna paſſi ſunt, ſequuti præcedentem, cùm illi æquis cum eo viribus & animis viderentur, manus contulerunt: & proſtratis, captisq; multis, prædam reduxerunt, hoc in lucro habentes, quòd iam ex militaribus captos aliquot tenerent: Dux ipſe cum paucis expeditioribus vix elabitur: Sequuti tamen ſatìs longo itinere non antè deſeruêre, quàm in ſuam ditionem iam ſecurus reuerteretur. Quo tempore ſacrum Baſileenſe concilium ſcripſit Bohemis eleganter, inuitans

tans ad communionem eccleſiæ, multis rationibus ſuadens, vt qui pacis cupitum ſemper bonum amabant, matri concilientur eccleſiæ, & in concilium prodeant, tractaturi de modis vnionis. Miſit etiam duos in theologia magiſtros, quibus cum de ſecuritate itineris conferant ſermonem pleniùs. Effecêre illi, vt publicà fide interpoſita, quam illis fecêre principes & vrbes ab illis deſignatis, prodirent in concilium: alterarentúrque nonnunquàm ſuperati, ſemper conuicti rationibus & ſcripturis, ſed nihil ad pertinaciam emolliendã. Redierunt qui venerant, nihil proficientes. Quo tempore Gunterus archiepiſcopus Magdeburgenſis, cùm cauſam ſuã in concilio proſequeretur, & coram Imperatore decertaret in iure, vtrobiq; victor euaſit, vtrobiq; proceſſus obtinuit: vt nisì infra præfinitum terminum omnia in priſtinum ſtatum redigerent, excõmunicati & interdicti haberentur in eccleſia, & rursùs banno ſubiacerẽt imperiali per omne regnum, capiendi ab omnibus impunè: ſimili pœna ſubactis, qui ſuffragarentur in crimine participantes. Quibus literis requiſiti, nihil moti ſunt: quin potiùs ad arma redeuntes, arcẽ Wolmerſtede, quomodò priores, occupauêre. Quid facias pertinacibus, qui non nisì in manu forti dimittunt Iſraelem? Ità nunc viuitur: regna enim & imperia, & omnes ſeculi ditiones, armis parantur, armis defenduntur, armis amiſſa recuperantur, non literis aut proceſſibus. Turcorum Imperator ea tempeſtate ſæpè anteà ab Imperatore Sigiſmundo oppugnatus, tũ non ſolùm treugas, ſed perpetuæ pacis fœdera cum Imperatore iniens, miſit Baſileam ſolennes ad id perficiendum oratores. Sciens Imperator, in eccleſia iuſsit apparari ſuggeſtum, in quo imperialibus fultus ornamentis conſederat: Ante oratores ibant, qui dona

ferrent,

ferrent viri duodecim: alij duodecim virorum paria fuiſſe contendunt: qui manu ſinguli geſtarent aureos ſcyphos apertos Imperatori dono. Succeſſit alius ordo ferentium vaſa aurea geminata, proculdubiò non vacua, ſed aureis nummis plena. Indè tertius ordo ferentium pannos voluto & auro precioſos. Poſt omnes quidam ferebant veſtem, ſerico, auro, gemmis incomparabilem. Quæ omnia ſuo ordine Imperator excepit: Et perfecto propter quod venerant negocio, honoratos, & pro magnificentia ſua donatos, remiſit domino ſuo: quem etiam non paruis muneribus viciſſim honeſtabat. Quo tempore domina Iacoba filia ducis Bauariæ, ac comitis Hollandiæ, hæres Hollandiæ, permittente Philippo duce Burgundiæ, qui in memoratas terras proximus videbatur ſucceſſor, nupſit cuidam non magnæ nobilitatis viro Franconi de Borſtel: Sed Philippus illi permiſit terrulam Oſteruant, creans comitem neptis ſuæ gratia. Hic tamen in diebus ſuis multas faciens pauperibus & religioſis eleemoſynas, ad ſplendorem multorum principum victitabat: multos etiam honeſtate domûs ſuæ ſuperauit.

CAPVT XXIII.

Pontifex intereà Romanus Eugenius tumultuationibus cedens Romanorum ciuium, Tyberi furtìm dilapſus, magno ſuo periculo in portum vix peruenit Piſanum, indè tranſlatus Florentiam: Curiales ſequuturi, partìm mari, partìm terra diripiuntur penè omnes, ad nuda vſque corpora. Nam qui mare tranſiêrunt, inciderunt in Cathelanos piratas, nudi littoribus expoſiti: Qui autem terram tranſiêrunt, à latrunculis Romanæ gentis ad cutem vſq; rebus omnibus nudantur. Hanc ſuam, ſuorumq; calamitatem, literis ad concilium Baſileenſe

enſe datis Eugenius proſequitur, hortatus, vt calamitatem Romanæ eccleſiæ commiſerati, eius collapſam dignitatem ſtudeant reparare, ità concludens: Sanctorum patrum imitatores eſtote, ſicut veri diſcipuli Chriſti, & filij Dei chariſſimi: Si qua ergò pietas, ſi qua conſolatio in Chriſto in vobis eſt, implete deſiderium noſtrum, immò & bonorum omnium. Non deerit vobis gratia diuina neq; bonorũ ſubſidia, ſi in Domino confidimus. Quantùm autem ad nos pertinet, omnes operas noſtras pro his libenter offerimus, nihil pro noſtro officio prætermittentes, quô gloriam Deo, pacem & ſalutem populo Chriſtiano, in his operibus ſanctis vendicemus. Datum Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXIIII. Intereà Græcorum Imperator Iohannes, miſit oratores ſuos ad concilium Baſileenſe, optans omnimodam fieri vnionem, fultos legitimis mandatis, vt plenam communionem cum eccleſia Romana ſortiatur. Sed quis fuerit exitus, annotabimus ſuo loco. Per ea tempora Thietmarſi populus inquietus, & nemini ſubeſſe paſſus, domeſticis vexatur malis: Nam in ſe mutuis armis verſæ duæ partes, ſub totidẽ capitaneis, mutua damna incendijs, prædis, cædibus, agebant. Pars verò quæ crebriorem paſſa videbatur iniuriam, ad arma venit prima. Præfuit illi vir modeſtior: ſed tum exaſperatus, in aduerſam factionem debacchatur. Hamburgenſes illi immiſêre quingentos ſagittarios auxilio: qui hoſtilem partem nimis atrociter inſequuti, prædis, incendijs, cædibus, vbiq; ſæuiebant: cogebantq; aduerſæ partis ductorem terra cedere, carereq; patria, quoàd res interuentu communium amicorum, ad tolerabiles cõditiones compoſita perueniret. Multæ tum erant per Germaniam eccleſiarum turbationes. Nam Magdeburgenſis archiepiſcopus, &

clerus eius, quod oſtendimus, à ſua exulabant eccleſia: Treuerenſis diuiſa fuit, cùm pars inhæreret poſtulato Spirenſi, pars verò electo: cùm inuicèm ſibi vtroq; gladio minarentur, interdicto diuinis vtrinque: cùm tamen in contemptum eccleſiæ clauium, diuina celebrarentur. Moguntina eccleſia tum in clero ſuo laborabat: Nam ciues, eiecto ſenatu, nouum creauêre concilium: qui factis impoſitionibus in vina & blada clerum grauabant: ità vt ille pro libertate decertans, vrbem deſerere cogeretur. Bambergenſis eccleſia ſimili tum malo angebatur. Sed & Traiectenſis, quæ poſt Swederum, cui Papa, vt eſſet Rodolphus quietus, de alia prouiderat eccleſia, ſub Walramo Colonienſis archiepiſcopi fratre, quem exulantes quidam canonici Baſileæ elegerant, fluctuabat magnis motibus: Faciebat pro illo concilij authoritas, & præſens germani fratris gladius. Sed Eugenius ſcribens Colonienſi archiepiſcopo, hortatur, vt tentatam pertinaciam deponat, damnétque, & ad ſe pertinens poſtulandi miniſterium confirmari non arriperet facultatem. Sic enim neceſſè fuit, vt laborante capite, membra omnia infirmarentur. Quis enim potuit eſſe quieti locus, quandò mater eccleſiarum Romana, hinc à ciuibus, indè verò à concilio infeſtaretur? quod ſequentia liquidò monſtrabunt.

CAPVT XXIIII.

PRincipes Saxoniæ Otto de Luneburgo, cum Friderico fratre, Henricus de Brunſwico, & Wilhelmus frater eius, Otto de Leina duces conſpirârunt in comitem de Speilberg, publicum omnium, vt ferebatur, itinerantium hoſtem, qui nullis parceret, ſed ſine diſcrimine itinera teneret impacata: ducentéſque in arcem eius Hachemolen, obſederunt, expugnârúntque: Nec minùs in

nus in arcem Harlemund contenderunt. Sed cùm ineſſet forte defendentium præſidium, ipſaq́ natura loci & arte arx munitiſsima videretur, diù ibi ſedendum principes proſpicientes, munitiones ſibi quaſdam opportunis locis erexêre, deq́ illis obſidionem ſeruantes, ipſi principes retrò abiêrunt. Diuerſa via comes ipſe armis adiutus archiepiſcopi Colonienſis, Iohannis de Hoia comitis, & de Lippia domini, contenderat in terras ducum memoratorum; & prædas egit cum incendijs. Wilhelmus autem dux, acceptis copijs, quas pridèm ipſe habuit adauctas armis amicorum, contendit in terram de Hoia, arcemq́ obſedit Barenborg: eamq́ expugnans, ſuæ fecit poteſtatis: Indeq́ progreſſus cum agmine in Euerſteen, cuius dominus Rusche Plate memorato comiti inhæſerat: aliam quoq́ eiuſdem domicelli arcem, Otto dux Luneburgenſis, magis aſtu quàm armis, occupauit. Qui inerant cuſtodes, ibant proximam villam defenſare: Id obſeruantes ducis memorati milites, illis abeuntibus, clàm ingreſsi, arcem occupant, & redeuntes excludunt. Interim comes de Speilberg, ad oppidum Rentelen pugnãs, cùm penè expugnâſſet, ictus telo, concidit, & interijt. Quo tempore Hallenſes iam pertæſi grauaminum excommunicationis & interdicti, quæ propter Magdeburgenſes perferebant: vnam enim eccleſiæ arcem & ipſi tenuerunt, quam iunctis viribus cæterorum in ſuã redegerunt ditionẽ. Miſsis ergò in conciliũ Baſilenſe oratoribus, in quo manebat Gũterus archiepiſcopus, relaxationem interdicti & abſolutionẽ à cenſuris poſtulabant. Archiepiſcopus nõ grauatè reſpondet: Si arcem redderent, & à cõtumacibus Magdeburgẽſibus recederent, proq́ contumacia & irrogatis damnis, magnã æris ſummã perſoluerent, impetrarẽt optata. Illis aũt cunctâ

pollicentibus, in eum, quem prædiximus, modum, ſi cuncta ex animo implerent, laxationem interdicti & abſolutionem excommunicationis exequutoribus permiſit: Ea promiſſa, cùm ex fide implerent, ad diuina reſtituuntur. Sed tamen capitula præmiſſa communitati non panduntur. Ea verò cùm poſteà publico ſigillo eſſent communienda, reclamauit communitas, non paſſa diuidi à Magdeburgenſibus: & impetu facto, concilium vrbis in vincula conyciunt. Vicinarum vrbium conſulares mox aſſunt, periculis captorum occurrere cupientes. Renouant fœdera, quòd nunquàm ante cauſæ exitum ab inuicèm diſcedant: idq́ literis conteſtantur ſigillatis. In eam formam compoſitionis laxantur vincti: Sed redit vinculũ, quod pridèm fuit, ab eccleſia cenſurarũ: quod interìm leuiùs penſum eſt: dum, vt putant, diuino iure ſuam tueantur libertatem. Sed exitum cauſæ huius poſteà oſtendemus.

CAPVT XXV.

IMperator hoc tempore indixit principibus regni Francfordiæ conuentum in diem Nicolai, ad reformandum Imperij quoq; ſtatum in capite & membris: vt eo in ſuum ordinem redacto, cogitarent omnes, quomodò eccleſiæ quoq; tum vacillantis gradum ſolidarent. Conuenêre frequentes, & cunctis examinato pondere penſatis, inuenerunt articulos ſedecim, qui magna indigerent reparatione: ni fieret, omninò Imperium collaberetur. Sed iamdudùm Itali collapſum & extinctum reputauêre. Condixêre autem, vt in proximum diui Gregorij diem, iterùm in eum locum conuenientes, determinarent, quæ medio quiſq; tempore deliberâſſet. Sed erat grauiſſima conditio reformandi. Iam enim, quod ſæpè queſti ſumus, patrimonium Imperij direptum,

ab

ab alijs tenebatur, diſtributum inter principes electores: ipſeq; Imperator iureiurando adſtrictus non repetere, quid faceret? Per id tempus cùm maximus turbo incubuiſſet, euerſæq; ſine numero felices & infelices arbores iacerent, turres ac mœnia vrbium conquaſſarentur, cecidit lapis in eccleſia Colonienſi inſignis magnitudinis, vento deiectus, per duplicem actus teſtudinem, locóque ſanctarum ex tribus Magis reliquiarum incubuit: Sed tum diuino, vt ferũt, miraculo ceſſit theca ad parietem, deditq; cedenti ſaxo locum. Hodiè monſtrant in eccleſia ſaxũ non longè ab ſanctis reliquijs diuorũ regũ. Interìm Magdeburgenſis eccleſiæ deſolatæ canonici, Marchionem Miſnæ Fridericum inuitárũt, vt arcem eccleſiæ præcipuã Gebekenſteen tueretur, ꝓmiſſa inſigni pondere pecunia. Ille manũ validã contraxit, occurrentibus in auxilium eius Lantgrauio Thuringiæ, & item Haſſiæ, comitibusq; Herciniæ de Swartzeborg, atq; Honſteen, obſedit Hallenſem vrbem, bombardis immittens ſaxa grãdia: quibus territi ciues exanimãtur: Sed facilè reddidêre vicem, multis ſimili ictu per caſtra principis occiſis. Ille euocatis Brunſwiccenſibus, qui auxilio venerant obſeſſis, treugas fieri poſtulat: Illi recuſant treugas, de pace agendũ rati: nam quod poſt treugas ſit faciendum, cur non fiat modò? Fruſtratus marchio, ſoluit obſidionem: Comites in arcem Eglen ſe collocauêre, vt indè excurrentes, crebra hoſtibus incommoda importarent. Hallenſes inuitauêre Ekelfeldenſes, vt ſtipendijs eorum militarent. Venêre trecenti expediti equites: Sed comites duplicato illis numero excurrentes, fugam cogunt intentare, vbì viderunt ſe numero multùm ſuperari. Vbì verò fuga non profuit, verſi in hoſtes, pugnant, ſed ſuperantur: Cæſis paucis, cæteri capiuntur. Hunc labo-

rem miſeratus Deus, conſilia pacis inſpirauit: Nam epiſcopus Mersburgenſis, & comes de Anebolt, cùm mediatores interuenirent, in has conditiones pacis reduxêre altercantes: vt eccleſiæ arces, & canonicis ablata, redderentur ex integro: & quæ demolita, quæq; constructa eſſent, in eo quo tunc ſtatu eſſent permanerent: quodq; pecunia medio tempore leuata, inter res mortuas deputaretur: & quòd abſolutionem tam ab eccleſia, quàm Imperio procuraret Burgrauius Nurenbergæ, in quorum ſumptum Magdeburgenſes expedirēt quatuor millia ſexagenarum ex veteri moneta groſſorum: & quòd archiepiſcopus ordinaret reconciliationē ſacrorum locorū, quæ violata dicerētur. In has cōditiones pacis vtrinq; cōſentientes, ad ſua rediêrunt. Archiepiſcopus ſolenni de more in vrbē deducitur, exceptus à ciuibus honorificè. Quo etiā in tempore, in vrbe Atrebatenſi, ex ordinatione concilij Baſileenſis conuenêre prælati, principes ac nobiles, viri omniū doctiſsimi: qui pacē inter Francorum regem, & Philippū Burgundiæ ducem, paternæ necis vindicem, peregerunt: cùm rex Angliæ, qui ad eandē concordiā inuitaretur, ſe retraheret, coarguens Philippum, quòd fœdera ſecū inita violaret: quæ inter alia continebāt, quòd neuter ſine altero pateretur regi conciliari. Ad quam formulā, cùm rex Angliæ requiſitus recuſaret, declarârunt prælati & viri, qui aderant, doctiſsimi, Philippum ad vlteriora non teneri. Quid enim, ſi ille pertinax eſſet, nunquámne proindè futuram pacem?

CAPVT XXVI.

Rodolpho Traiectenſi epiſcopo, Walramus Theoderici archiepiſcopi Colonienſis, & Henrici epiſcopi Monaſterienſis germanus frater, cùm eſſet electus, quod diximus, à proteruientibus in concilio Baſileenſi canoni-

canonicis, multùm creauerant laborem. Inſtitêre qui Walramo fauerent, vt Traiectenſem vrbem caperet. Nobilis erat baro de Hokeren, plurimùm ciuibus Traiectenſibus charus: Is quia fidem habere videretur apud ciues, præmio promiſſæ arcis, quæ à maioribus eius alienata eſſet, inſtituit vrbem opprimere, ac Walramo ſubdere: Machinati ſunt eius generis technam: præmitteret triginta viros, qui baronis nomine ingreſſum poſtularent, & venienti exercitui portas panderent: Habere etiam dicebantur, qui incendia excitarent: quibus implicitì ciues reſtinguendis, propugnationem vrbis omitterent: Fides quæ fuit baroni ad ciues, ſpem illi dabat rei perficiendæ. Sed non potuit multis detectum diù latére negocium: Prodijt ad maiores in vrbe nonnullos. Venerant triginta viri ad portas armati, baronis nomine ingreſſum poſtulantes: portarum cuſtodes retulêre in concilium: Emittuntur qui caperent venientes: Capti ſunt vigintiquatuor, ſex elapſis: Mox in quæſtiones poſiti, produnt ordinem machinationis: Illi gladio cæduntur: Ipſe baro Hollandiam ingreſſus, in Dordraco manſit per tempora reliquæ vitæ. Saxonia interìm inferior, Erico per mortem ſubtracto, Bernhardum fratrem habuit ducem: cùm Otto Luneburgi, & Henricus Wilhelmi frater Brunſwico dominarentur. Wilhelmus autem memoratus princeps animoſus, cùm iniuriam ſuam necdùm ex animo poſuiſſet in Brunſwiccenſes ſuæ deſtitutionis authores, expeditum ſuorum agmen duxit in prædia vrbis, quæ foris haberent vrbana, eaq́ʒ populatus, omnem prædam abegit, elicere tentans ſequuturos, vt cũ illis manũ conſereret: Sed illi maturiùs ſibi conſuluerunt, in poſterũ diem dilata procurſione: Tũ enim agmen non contẽnendũ equitũ & peditũ

produxêre, & in Nouam ciuitatem, quæ Wilhelmo paruit, mouerunt, prædis & incendijs ſæuientes: Nec ea fuit dux, aliâs fortiſſimus, fidutia, vt ſe agmini ſuis incomparabili obijceret. Præda, quam ceperant, domũ reducta, in propria incolumes redièrunt. Quo tempore Thietmarſi iterùm in ſua viſcera verſi, domeſticis & ciuilibus malis inter ſe digladiantur, cùm execrabilẽ haberent duæ ſectæ & inſeparabilem pertinaciã: quæ tam diù valuit, donèc alterius partis capitaneus, per inſidias interceptus, periret. Tum verò ſæuiunt amici & cognati, obuios quoſq; alterius factionis ſternunt: nec potuit ea cædes conquieſcere, donèc conſulares vrbium propinquarum Lubicæ & Hamburgi, in terram miſſis oratoribus, rem, vt poterant, compacarent: Statuentes ex aſſenſu incolarum, vt homicidium decæterò centum marchis, & perpetua proſcriptione mulctaretur: idq; approbârunt, literis deſupèr confectis, quæ ſigillo terræ illius communirentur. Tum verò motus ille execrabilis cœpit magnum in modum conquieſcere.

CAPVT XXVII.

VVeſtphaliæ, Haſſiæ, ac Gelriæ militares, magna manu conglobati, octingentos equites habuère: eoq; agmine terram paluſtrem comitis de Henneberge ſunt hoſtiliter ingreſſi: Terra ea paludibus ac inuijs nemoribus ſepta, vnum habet aditum, exitúmque. Cúmque hoſtes intùs prædis inſtarent, comes quantam potuit ſuorum contraxit ruſticam militaremq; manum, iubens obſeruari aditum, quo ingreſſi ad ſe hoſtes eſſent, expedita equitum cohorte, atq; manu promptiorum peditum, ſe obiecit hoſtibus: & illis congreſſus, viriliter repulit, vt relegerent iter quo venerant, exireq́; contenderent per anguſtiam, qua intrârant. Eũ locum in-

inſeſſum à cuſtodibus iam repererunt, quo niſi ſummo periculo penetrare nemo potuit. Auſi tamen quidã, prætenſis ad ictus clypeis, fugæ viam inuenêre: nonnulli vulnerati, alij etiam proſtrati: maximè verò iumenta inuium iter fecêre proſtrata, vt facilè, qui euadere tentarent, caperentur: Pauci, relictis equis, per condenſa nemora euasêre; multis cæſis, alij capiuntur. Inſigni auctus eo die victoria comes, magno ære ditatus, quod in redemptionem captiui impenderunt. Hoc etiã tempore, arcẽ quam in Prigniſſa, Domũ nouã dixêre, cùm in ea latrunculi receptarentur, quod conſtabat, multæq; & crebræ indè fierent in Magnopolim, Stargardiámque, incurſiones: duces non paßi iniuriam, cõcitò ad eam ibant oppugnandam cum expeditis: Illius autẽ habitatores, cùm nihil vererentur, fortè ad ſolitum quæſtum abiêrunt, non expectatis, neque prouiſis tantis hoſpitibus, indefenſam arcem reliquêre: Vndè factum, vt nemine propugnante, facilè caperetur, ignéque iniecto concremaretur ad imũ. Reuerſus dominus, vidit & audiuit quod geſtum eſt: Inſidiatus deindè arci Stauenow, quam alij militares tenuêre: qui ad ſuæ arcis demolitionem, vt cognouit, cooperabãtur, cogitauit quomodò interciperet. Habuit in eius arcis dominorum familia hominem ſibi notum, quem etiam obærabat, vt aditum illi faceret. Primo igitur manè cum expeditis ingreditur arcem, proditore curante vt pateret. Igitur arcem capit: A dominis manum tradi iußit, hoc eſt captiuitatis ſolenne: ire quò vellẽt permiſit, redituros, cùm & quò reuocarentur. Id genus promißionis, ſacramento validius habent militares. Ità arce per vim ſua carens, cœpit aliam tenere captam ex inſidijs. Hoc etiam tempore duci inferioris Saxoniæ Bernhardo, aßiduum erat bellum in

 mar-

marchiam, quòd alternis penè viribus, inuicèm ſibi militares vtriuſq; ditionis incurrerent. Sed marchio Brandenburgenſis Iohannes, princeps ſeueræ induſtriæ, magno conflato in eam expeditionẽ agmine, (Fertur enim habuiſſe octingentis cum equeſtribus peditũ duo millia) ingreditur terram ducis, quæ inter riuum Metze & Albim fluuium eſt, quatuordecim villas diù prædatione omni immunes, omninò nudauit: & regrediẽs, oppidum Erteneborg ſolo æquauit: cuius vaſtitatis hodiè damna luit: Raris enim domibus, ſemirutis tectis cernitur. Quo etiam tempore, Sigiſmundus Imperator, Theoderico Colonienſi archiepiſcopo placens, regalia eccleſiæ Traiectenſis contulit Walramo eius fratri, quæ pridèm dare Rodolpho recuſauit, legitimè à ſede apoſtolica confirmato: Iam enim, vt diximus, quidam proteruientes canonici, cùm ſe ab initio oppoſuiſſent Rodolpho, morte Swederi competitoris, hunc Walramum excitârunt eligentes Baſileæ, ſpe duorum fratrum eius Theoderici Colonienſis & Henrici Monaſterienſis antiſtitum, qui videbantur germani cauſam non deſerturi. Eligentes ipſi, concilio præſentes, multa moliebantur, vt pro authoritate concilij ſtabiliẽda procederet indè facta Walrami confirmatio, & infirmaretur, quam feciſſet ſummus pontifex Eugenius. Scripſit autem in ea cauſa pontifex Imperatori, miratus, quid ſibi intantùm reluctaretur, in cauſa tam iuſta Rodolphi nobilis, & Deum timentis, viri: qui per oſtium legitimæ electionis ſit ingreſſus. Sed ea conditione natus erat idem Rodolphus, vt litigioſum ſemper gereret pontificatum: Nec melior fuit Walramus, qui ampliùs quàm ſemèl epiſcopatum ambiens, nunquàm tamẽ aſſequi potuit: Nam hîc fruſtratus, etiam poſteà de ſui fratris in eccleſia Monaſterienſi

naſterieſiſ ſucceßione fruſtrà, quod dicemus, cõtenderat.

CAPVT XXVIII.

HAlberſtadenſis epiſcopus Burchardus tum cum Hērico de Honſteen comite dißidebat. Prior autem comes cum expeditis egreſſus, prædam abegit ex diœceſi: Cuius rei iuſtam meditatus vltionem pontifex, ex vicinis vrbibus auxilia cõtraxit: equites octingentos, pedites ſupra mille, hoc agmine peruaſurus omnem eius comitatum: Sed literis egit apud comites de Stalberg & Swartzeborg, vt incolume in hoſtem, bona eorum venia, iter haberet: nec recuſabant ſecuritatem polliceri. Verùm quadam vtriuſque partis affectione teneri videbantur: ſed maiori in comitem propenſione. Arbitrati enim ſunt nonnulli, eorum opera & admonitum comitem de venturis, & armis adiutum. Vbi ingreſſum eſt agmen hoſtium, comes de Honſteen opportunis locis deliteſcens, inuadit de latibulis ſuis venientes: & collata manu pauci plures ſuperant: Vulnerati multi, capti trecenti de exercitu epiſcopi, quòd in foſſatum vrgerentur: Ipſe epiſcopus grauiter ſaucius, retrolabitur abiens, manus hoſtium vix euadens: Captiui redemptionem ſuam triginta millibus aureorũ æſtimati ſunt procurare: Sed interuentu communiũ amicorũ res in eum decurrit modum, vt in redemptionem captorũ omnium epiſcopus ſedecim millia perſolueret: treugæ triennio durarent: per quod tẽpus, aut media cõpoſitionis excogitarentur, aut ſi id partibus videretur, ad arma redirent. Hoc autẽ temperamentũ in relaxatione captiuorũ priſtinæ æſtimationi adhibitũ ferunt: quia non ſatìs ex fide actũ putaretur cum epiſcopo, qui vtiq; ſecurũ per ditionẽ comitũ vicinorũ in promiſſo habere tranſitũ dicebatur. Sed militares viri ſuũ habẽt interpretationis genus

in

in explenda fide: quæ nullis codicibus legitur. Iam annus triceſimuſſeptimus poſt mille quadringentos ad finem decurrerat, cùm Sigiſmundus Romanorũ Imperator & ipſe finem viuẽdi fecit, multos euacuans principatus: de quibus oriri contentio plurima formidaretur, ſi vnicam filiam non reliquiſſet: quæ nupta Alberto Auſtriæ duci, finem fecit controuerſiarum: Nam per illam ſucceßit in regnis Vngariæ atque Bohemiæ, breuì etiam pòſt perueniens ad regnum Romanorum. Græci intereà, vt erat conſtitutum, ad concilium properabant: qui & ſi galæas haberent obuias à ſummo pontifice prouiſas, tamen ſuis in nauibus venêre Venetias: Iohannes Imperator, Ioſeph patriarcha Conſtantinopolitani: Ad ſeptingentos erant viri in eorum comitatu, prælati, nobiles, docti. Venerat & de Rußia eius generis metropolita, de Reualia Lubicam petens. Indè terreſtri profectus itinere, coniunxit ſe orientalibus, qui tum Venetijs moram fecêre. Eugenius pontifex, & de aduentu Græcorum, & quòd occaſionem transferendi concilij per eos haberet, inſtitit transferre Ferrariam, deſupèr emittens literas Baſileam, & in omnia loca opportuna. Græci quidem, vbì intellexêre motum pontificis, vt ei gratificarent, grauabant in Baſileam tranſire. Papa autem, facta tranſlatione, alijs literis ſequeſtrari fecit pecunias, à concilio datis indulgentijs per prouincias in eum vſum pro Græcis collectas: Nam vnionis Græcorum cauſam etiam prætenderant patres in concilio manentes: eámque Papa nunc præ ſe ferens, vocat omnes Ferrariam. Sub hoc tumultu Chriſtianiſmi vacabat, vt diximus, Imperium.

CAPVT XXIX.

PRincipes electores in Francfordiam euocati, inſtiterunt de creando nouo rege: Superuenerũt vtriuſque

uſque partis, tam pontificis quàm conciliј oratores, pro ſe quique fauorem ſibi principum conciliare quærebant: ſub magnis & formidabilibus pœnis negocium electionis retardantes, vt eccleſiæ cauſa prior expediretur. Sed principes, euocatis publicis tabellionibus, coram memoratis oratoribus proteſtabantur, ſe neutri parti aut inhærere, aut contraire: ſed in neutralitate conſiſteutes, electioni operam dare, quæ differri non potuit, propter graue Romani regni præiudicium: appellatione præuenientes quicquid à dictis oratoribus eſſet comminatum: & de omnibus cenſuris in qualibet cauſa vel à Papa, vel à concilio promulgatis aut promulgandis appellârunt, prouocârunt ad futurum œcumenicum concilium, apoſtolos petentes: Quæ res conquieſcere fecit memoratos oratores. Principes, facta de more ſolenni Spirituſſancti inuocatione, elegerunt in regem Romanorum Albertum Auſtriæ ducem, Sigiſmundi prædeceſſoris generum: qui iam antè coronas Vngariæ & Bohemiæ in dotem promeruit per eandem ſuam contoralem: Multis ille quidem initiò auctis dignitatibus vir meritiſſimus, & qui Sigiſmūdi Imperatoris temporibus functus legatione, & bellis ductor præfuit plurimis ad decus & augmentum Chriſtianiſmi. Itaq; breuì eſt coronatus ſolenni de more Aquiſgrani. Cauſa autem eccleſiæ interim variè cucurrit. Miſit Papa nuncios apoſtolicos in diuerſas mundi partes, iuſtificare factum ſuum, & accuſare concilium: nec ſegniter agebat cœtus patrum in concilio, ſuſpenſo pontifice ab omni adminiſtratione papatûs. Sed tū ſuaſi Græci & perſuaſi, pontificis partibus potiùs quàm conciliј inclinauêre. Venit & Iulianus cardinalis à Baſilea Ferrariam ſe conferens, cùm nullum cerneret exitum conciliј memorati, præualente vbiquè parte pontificis:

Et

Et inchoata eſt Ferrariæ rerum cõtrectatio: ſed propter incipientem graſſari peſtem, in Florentiã tranſlato concilio, perfecta eſt vnio Græcorum: ſed tamẽ eodem, quo ſæpè priùs, exitu: Fatendum tamen, nunq̃ antè tanto inſtitum eſſe conatu ad ea peragenda, cùm Imperator & patriarchæ Orientis adeſſent, ſubſcriberéntque vnioni. Cumq́ per ea tempora Germaniã penè omnem vexaret caritas annonæ, Hollandini tamen maritimũ bellum aduersùs vrbes ſocias Vvandaliæ, Prußiæ, Liuoniæq́ ſuſcepêre: idq́ magno animorũ ardore gerebãt: nauticus populus, & qui omnem ætatem mari inuolitat. Magna tum orientalium nauium claßis Baias petebat, ſalis, vt conſueuêre, gratia: Et cùm ſcirent Hollãdiæ in ſe motus vehementes, ſacramentis inuicèm præſtitis nauiũ magiſtri, & omnes inuicèm naucleri ſe conſtrinxêre, vt paribus animis & iunctis viribus in Hollandinos pugnarẽt: certum habentes, q̈ vbì vnum ſentirent, nulla vis aduerſæ gentis eos poſſet cõuellere. Peruenêre in portus Hiſpaniæ ſalui. Permisêre facilè Hollandini, vt onuſtos potiùs caperent, quàm inanes. Vbì autem illi in portubus agebant, onuſtationi nauium ſuarum intenti, cõgregati Hollandini portus obſident, magnis copijs inſtantes, vt capiant hoſtes. Sed tum Prußi (gens ſæpè vacillare comperta) ſiue diffidentia partis ſuæ, ſiue quòd lucro ſuo pertinaciùs inſtarent, numero naues XXIII. ab alijs dißidentes, pacta fœdera cum hoſtibus Hollãdinis iniêrunt: ſed præmia merita præſidia mox recipiunt: Nam transfugas illos, cùm nullã illis fidem haberent, primos ſpoliârũt, rebus & nauibus adẽptis: expoſitosq́ in littus abire ſinunt: cæteris iam ſine controuerſia fortiores, ademptis nauibus & rebus, in proximum itidèm littus abiecerunt. Ceſſit ea victoria Hollandinis non impunè: Nam crebris indè

dè vexationibus per partes reddere ſunt coacti, quod ſemèl abſtulerunt. Indè in treugas res omnis conijcitur: quæ aliquotiès renouatæ, in tēpora noſtra peruenerunt, necdùm pace ad liquidum firmata ac reſtituta.

CAPVT XXX.

ALbertus Vngariæ Bohemiæq́; rex, per vxorem Sigiſmundi filiam, rex Romanorum per electionem, in alterum annum præfuit Imperij rebus, breuiùs exemptus humanis, quàm par eſſet Chriſtianiſmo: Tumulatur in Alba regali Vngariæ ad latus ſoceri ſui, relictis duabus filiabus, quarum alteram accepit Caſimirus rex Poloniæ: exq́; ea genuit reges, qui hodiè tenent auita regna, Bohemiæ & Vngariæ. Alteram duxit Wilhelmus Lantgrauius Thuringiæ, dux Saxoniæ, & ex ea ſuſtulit filiam, quam dedit Iohanni, Alberti filio, Brādenburgenſi marchioni: ex qua natus filius Ioachim, hodiè marchiam gubernat Brādenburgenſem, & dignitatem implet electuræ, poſt patrem atque auum: cui ſponſa eſt hodiè filia Danorum regis Iohannis. Reliquit autem idem Albertus Bohemiæ, Vngariæ, Romanorum, rex, vxorem prægnantem, quæ legitimo tempore peperit filium poſthumum Ladiſlaum, maximæ ſpei puerum: quem, vt in Wandalia diximus, multa ſuorum inſtantia obtinuit mater primùm fieri regem Vngariæ: nam illi genti nomine ipſo iam erat conciliatus: quòd Ladiſlaus, à ſanctiſſimo rege Vngariæ mutuato vocabulo, diceretur. Ad Bohemiam quoquè non diù pòſt rex aſſumitur, & ad Auſtriæ non minùs ducatum: Certamen enim pro puero tres prouinciæ, quod ibidèm oſtendimus, habuerunt. Sed iterùm Imperio vacante ad annum à Chriſto quadrageſimum poſt mille quadringentos, conuenêre principes electores in ſolitum deligendi

regis

regis locum Francfordiam, elegerúntque Fridericum Auſtriæ ducem, Alberti regis fratrem patruelem, adoleſcentem tum moribus maturū: Viceſimū enim ſextum, aut circiter, cùm eligeretur, agebat: in quo ſpes tum maxima fuit ſuſtinendi Imperij: Sed erat ille Fabio Maximo propior, quàm Scipioni, multa reponēs in cunctatione: nihil illi de celeritate cōficiendæ rei. Sed hæc poſteà. Prima illi fuit cura, ſublata de natione Germanica neutralitate, cui à temporibus aſſumpti Alberti inhærebat, ſubdere colla Eugenio pontifici. Placauitq́ Amadeū Sabaudiæ ducem, quem Baſileenſi concilio creatum pontificem, dixêre Felicem. Ille enim ſuaſu Friderici regis, poſito pontificis nomine, ad pedes venit Eugenij, qui illum legationis titulo perornauit. Tum concilium Baſileenſe, ſubductis paulatìm patribus, cœpit euaneſcere. Laus egregia Friderici, pacem eccleſiæ reddidiſſe: ſed aliquanto maior, ſi hoc adieciſſet operi ſuo, vt auro prouinciæ non emungantur, vel vt ipſe pater patrum, ex auro, quod ex annatis corrodit, Chriſtianiſmum tutaretur, non ſuos nepotes glorificaret. Hæc qualicunq́ oculo tum rex, vt per omnem ætatem reliqua Imperij detrimenta, diſsimulabat.

CAPVT XXXI.

ADolphus per ea tempora dux Sleſwiccenſis & comes Holſatiæ, qui cū difficili ac diuturno bello, pro eo ducatu cum Danorū rege dimicâſſet: iam Chriſtophoro Bauaro in regem aſſumpto, ducatum de manu regis accepit in feudum, redditaq́ ſunt ei omnia, quæ olim ad ducatum pertinebant, quæq́ longo tempore inquieta fuêre à diebus cæſi patris eius: cùm primùm Margareta regina, deindè Ericus rex eius adoptione filius multa indè per annos ſupra triginta tuliſſent, de quibus concer-

concertatio fuit vſque ad nouiſsima eiuſdem Erici regis tempora: Limites autem ducatûs ſunt ad pontem vſq; Coldingen, quæ tum omnia ſunt reddita Adolpho duci iuſſu regis noui Chriſtophori. Quo tempore, cùm Oſnaburgenſes ciues, conſpirantes capitulo, Ericum epiſcopum ſuum expulerunt diœceſi: quòd Iohannem fratrem ſuum comitem de Hoia ſineret omnia in diœceſi pro arbitrio agere. Erat Iohannes armis natus, caſtris magìs quàm eccleſijs deditus: Vndè factum eſt, vt cùm omnia pro ſua fronte gereret, epiſcopo fratre quieſcente, odium inexplebile ſuo capiti, fratriſq; induceret. Pulſus autem eccleſia Ericus, per arma fratris iniuriam vindicauit. Et ille, cùm multis ſæpè prælijs iritaret ciues Oſnaburgenſes, multoſq; ſæpè & cæderet, & caperet, audentior factus, cœpit hoſtes contemnere. Vndè factum eſt, vt captus aliquandò, dum audentiùs quàm prudentiùs dimicaret, inuehitur captiuus in vrbem. Tam arctis autem innexus eſt vinculis, vt cauea clauderetur, in qua ſe vir procerus erigere non poſſet in ſublime: multiſq; annis in eo ſeruatur vſque ad inſtans bellum, quod Theodericus archiepiſcopus Colonienſis gerebat in Suſatum. Nam tunc copiæ, quæ militare archiepiſcopo venerant, primùm duxêre in Oſnaburgum, oppugnationem minitantes, niſi Iohannes laxaretur. Quo tempore poſt ſeptennium clauſtra euaſit. Erat autem à nato Chriſto annus quadrageſimuſquartus poſt mille quadringentos, cùm ciues Suſatenſes, qui ſub archiepiſcopo Colonienſi fuiſſent per annos ducentos octuaginta, à tempore Friderici I. Imperatoris, quo ille Henricum Leonem ducem Saxoniæ prouincijs pulſum, omni exuerat feudi dignitate: Cùm Philippus archiepiſcopus Colonienſis, quantam potuit Weſtphaliæ, quæ antè Henrico paruit, partem

abſtraheret, aſſumpto titulo ducatûs Weſtphaliæ, quem hodiè tenent archiepiſcopi Colonienſes. Tum & Suſatum cœpit parére eccleſiæ Colonienſi, vſque ad tempora, quæ nunc ſcribimus: nam hoc tempore colla ſubduxerant iugo, quòd ſe dicerent ab archiepiſcopo in antiquis libertatibus arctari. Ad Adolphum Cliuenſem ducem defecerunt, cui, ſaluis immunitatibus antiquis, ſacramentum fidelitatis præſtiterunt: multis interìm nuncijs ac literis hinc atque indè miſsis ad ducem, vt abſtineret aliena ditione: ad vrbem, vt ad cor rediret, agnoſcens, quem debuit, Colonienſem archiepiſcopum dominum in temporalibus & ſpiritualibus. Sed cùm toto triennio his atque alijs vijs nihil proficeretur, ad arma peruentum eſt vtrinquè comparata. Iohannes Cliuenſis Adolphi filius, tũ filiusfamiliâs, cum valido præſidio vrbem tuendã ingreditur, paſſus in ea obſideri: Theodericus autem archiepiſcopus comparatis copijs ad obſidendum ſe parat. Venerat illi auxilio Wilhelmus Lantgrauius Thuringiæ, dux Saxoniæ: inter agmina ſua ducens duo millia quingentos ex Bohemis homines armis iamdiù innatos, & qui ſine exemplo crudeliter deſæuirent. Hi, vt diximus, in ipſo itinere Iohãnem de Hoia comitem, Oſnaburgi vinctum, ſolis comminationibus relaxârunt. Obſedit ergò archiepiſcopus Suſatum multis millibus armatorum: Oppugnauit autem toto menſe, raro intermittens bombardarum tonitrua. Sed cùm ea non terrerent ciues, apparatis magna multitudine ſcalis, ſtatuit varijs ſimul locis inuadere murum. Erat ea ſcalarum multitudo & id roboris, vt vnà tres aut quatuor in quaque ſtarent & aſſcenderent. Oppidani aduersùs ea miſerunt lapides ac trabes: Sed omnium erat validiſsimũ defenſionis genus: Sartagines in muris diſpone-

ponebant per interualla, ſubiecto igne, pultes in aquis bullienti ſeruore miſcebant: Hunc liquorem capacibus vaſis feruéſcentem fudêre in armatos, ſcalis incumbentes: Exuperabat ea vis omne genus tormentorum: In ipſis ſuis armis ardore excruciati ſuffocabantur: Tormenti genus incomparabile. Tali tum modo defenſi muri: periêre ex ſcandentibus plurimi, qui pro ſuo debito primi venerant ad arma: Nam Bohemi facilè ceſſére indigenis honorē, vt militia prælati, primi eſſent in periculis. Archiepiſcopus eo accepto incommodo, oppugnationem deſeruit. Ex hoc tempore Suſatum in iure ducis Cliuenſis permanebat.

CAPVT XXXII.

PEr idem tempus, Delphinus regis Franciæ Ludouicus, is qui poſteà regnum diù tenuit: Eſt enim 1444.
Delphinatus is in Francia principatus, qui viuente patre, primogenito regis filio permittitur, proximus gradus ad regnum, patre ſubducto. Is tum valida armorum manu ſtipatus, ad Rheni ripam duxit. Sexaginta tum millia ferebantur eius ſequuti ſigna: quibus & Baſileæ mœnia diſturbanda, qui tum etiam in concilio pertinaciter permanebant: ſed & Argentinæ pulſabantur mœnia, non ignorante, vt ferebant, rege Romanorū Friderico: qui ciuitates Imperij ad eam fluminis ripā Rheni minùs Imperio parentes, ad iuga coëgit. Switenſibus quoquè idem congreſſus, ſtragem in illis peregit. Armiaci autem per illam ætatem habuêre nomen inuictorum, vt noſtra memoria ante paucos annos ijdem Switenſes ſunt habiti. Mira Friderici regis vel patientia, vel prudentia, vel vtrunque: vt maluerit Imperio minùs audientes, per alios, quàm ſuis armis caſtigari. Feciſſe idem fertur ætate noſtra in Auſtralibus

edomandis, quos tum regi Vngariæ permiſiſſe dicitur: Sed ità, vt vix ipſe angulum in omni Auſtria retineret. Quo tempore mortuus eſt Otto dux Luneburgenſis & Brunſwiccenſis ſine prole: Ortaq́ue ſuſpicione dati veneni aduersùs Bertramum præpoſitum monialium in Ebbekeſtorp, per purgationem ille canonicam exuit ſuſpicionem: Multi ſe prælati obtulêre ad compurgandum, ſcientes viri honeſtam legalitatem: cùm non teneantur in ſuo ſacramento compurgantes de veritate, ſed de ſola credulitate, principalis autem ipſe ſolus de veritate iurat. Bellum tum acre gerebat Albertus burgrauius Nurenbergæ, poſteà Brandenburgenſis marchio, in ciues Nurenbergenſes: quòd prætenderet latius in vrbe ius, quàm illi ciues permitterent, cùm ſit ipſa vrbs Imperialis, non alium ſupra ſe dominum, quàm regem Romanorum agnoſcens. Multo labore impenſisq́ue partes ſibi conciliauêre fauorem: Magnis ſæpè incommodis ciues affecit supernè ab arce: nec ipſi pepercêre machinis & bombardis, paria inferre paribus: auſi aliquandò in apertos campos aciem in aduerſos producere, totísque confligere viribus. Sæpè inter eos alternante fortuna, ſemèl adeò contritæ ſunt vires marchionis, vt omnibus penè qui ſecum militauêre captis, vix ipſe cum paucis elaberetur. Iam actum de marchione putabant omnes. Tum aleam verſans, in celeritate rem conſtituit, dum adhuc in contemptu hoſtiũ eſſet: Citiùs quàm ab omnibus putaretur, alias vires collegit: & hoſtes iam ſuî ſecuros, iam etiam ſe contemnentes, magno animo inuadit, & tantam recepit victoriam, vt penè damna priora compenſaret. Iam ſtabat penè æqualis hoſti: parificata incommoda, pares vtrinq́ue victoriæ: Hoc præſtabat militari viro celeritas, & animus vinci neſcius: Emerſerat

enim

enim dum nemo putaret. Cùm autẽ per duos annos tracto b.llo varia inuicèm & dediſſent, & accepiſſent incommoda, interuentu communiũ amicorũ res in cõcordiam, cum detrimento, vt fieri ſolet, partium peruenit.

CAPVT XXXIII.

HAec ſunt illa luctuoſa Chriſtianitati tempora, per quæ bicipiti Romanorum aquilæ, alterum deſectum eſt caput, cùm iam in orientem vltrà non reſpiciat, vix defendere potens, quod ei reliquum eſt in occidente. Nam Turcus, dum contemnit adoleſcentiam regis Vngariæ, nec ab Auſtria ſibi timet, vniuerſam Græciam inuadit, magnam Europæ partem auferens. Hoc Græculi Imperatores paßi, dum in regna multa ſcindũtur: exemplo futuri Latinis, niſi lethargum iam mortalem induiſſent. Dum enim Orientis Imperium diuiditur in Adrianopolitanum, Trapezuntium, & Conſtantinopolitanum, vnum in tria, ſingulorum vires non tantæ remanſerũt, vt truculentißimo hoſti Turco occurreretur. Fridericus autem eius nominis III. dux antè Auſtriæ, nunc Romanorum rex, duodecimo ſui regni anno, in Italiã contendit, & coronam & vxorem pariter, quæ ex Portugallis ibì obuiàm illi duceretur, accepturus. Senis ſponſam primùm vidit, deducentibus eam proceribus ex regno patris: Cumq; illa Romã profectus, Imperialem benedictionem accepit: & indè in Neapolim ad Alphonſum regem ſponſæ ſuæ propinquum cõtendit: vbi regali luxu nuptiæ parabantur. Satìs expedito is itinere Italiã peruagatur, quòd inermis veniret, præmißis aliquot copijs, & alijs ſubſequi iußis, nè cui veniret oneroſus, aut formidabilis. Albertum fratruelem Auſtriæ ducem itineris habuit comitem, & Ladiſlaum puerũ duodennem, Vngariæ & Bohemiæ regem, Auſtriæq; ducem, ipſo pue-

ritiæ flore decorum & amabilem: & cui Itali multos annos ac plurima bona imprecarentur. Ea vota ventus, nè prouenirent, tulit. Oſtenderunt hunc fata tãtùm terris, neq; vltrà eſſe ſiuerunt: Nam, quod in Wandalia diximus, dum pro eo conſeruando multa bella gererentur, dumq; illum Bohemia ſuſcepiſſet alendum, & iam illi nuptiæ pararentur, anno ætatis XVIII. non ſine ſuſpicione veneni periȷ̃t. Sed ad Fridericum redeamus: qui tum paratus ibat & redibat per Italiam, nulli formidandus. Videre ille potuit æquis oculis, quod priores nõ poterant, de viſceribus Imperij alios incraſſatos. Hoc dum vindicare contendit Henricus VII. veneno periȷ̃t, non ſine crimine Florentinorum. Karolus eius ex filio nepos, qui vlciſci debuit, & Imperij & aui iniuriam, euiſcerandis aquilæ viribus inſtitit, dum pro extollendo ignauiſſimo filio, patrimonium Imperij, quod ſæpè queſti ſumus, impendit. Sigiſmũdus iam emortuam rem reperiens, quod voluit, implere nequiuit: dumq; in alium reſpicit, qui ſe per Italiam duceret, tardo ſatis itinere, penè irriſus, per mediam prouinciam vix penetrauit ad Vrbem: iam conſpirantibus cõmunitatibus cum pontifice in contemptum Romani Imperij. Sed Fridericus nimiùm quietus tolerauit omnia: Cunctator, vt diù habebatur, ſalutaris, quod maturitati dabatur: ſed illa nunquàm peruenit vt vim oſtenderet. Quotiès enim apud illum fieret rerum comploratio, quòd hæc & illa fierent, hæc & illa timerentur, ferunt reſpondiſſe: necdùm eſſe tempus illa emendandi. Nec tamen illo viuente hoc tempus impletum eſt, neſcitur quandò implendum. Iam res eò vergunt, vt Alemania, quæ pridèm amiſit viuacitatem, omnem deindè perdat Imperij honorem, rebus inclinantibus ad Gallos. Ergò labor in hoſtes Turcos colluctandi permanebit.

nebit, &, vt formidatur, indiès augebitur: maieſtas Imperij decidet. Et facile eſt toleratu, ſi modò perſeuerat incolumitas & libertas à Turco, quæ & ipſa vocatur in diſcrimen.

CAPVT XXXIII.

HAc ergò tempeſtate, per annum quinquageſimumtertium Romana pridèm biceps aquila, facta eſt anceps, ſi caput ei reliquū ſit, poſteaquàm Conſtantinopolitanum Orientis deperijt, capta per Turcum eius imperij ſede: Occidentale ſe nuſquàm niſì intra viſcera cõmouet, abſumens vires in domeſticos, quas verteret iuſtiùs in exteros. Turcorum Imperator, poſteaquàm LXVI. diebus nulla permiſſa requie, Conſtantinopolim oppugnauerat, & vir Italicus tutandorum murorum ſuſcepiſſet præfecturam, dum Turci acriùs imminerent, quàm vrbici tuerentur, capta eſt inſigne decus Chriſtianitatis Conſtantinopolis: Innumera ciuium multitudo, ſine diſcrimine ſexûs, ætatis, ordinis, perdita. Rex ipſe, vt ferunt, qui inerant, fugientes, dum per auerſam ab hoſte portam cum populo fugam parat, in ipſa preſſura conſumptus eſt. Sæuitū tamen eſt in cadauer mortui, truncatumq́ue caput delatū eſt per caſtra in contumeliā victorum: prophanata templa: euerſa altaria: cõſputæ imagines, inprimìs Crucifixi Domini in caſtra relata, cõſputaq́ue, ridetur. Stupratæ ſacratæ virgines: Matronæ in caſtra ꝓtractæ, libidinē impleuêre ſpurciſſimorū canū: Et illud æternæ Sophiæ conſecratū templū, ſine exēplo ſordidatū contaminationibus Mahumeticis. Illa tū ſunt facta, q̃ & dictu ſunt difficilia, & auditu horrifica: Omnē nobilitatē tyrãnus curauit excindere: quæ vt ſe ꝓderet, præconem iuſsit ꝓclamare: Si q̄ ſe auro redimere velint, liberū facere victorem. Tum terræ

proceres, & ciuitatũ principes, inani ſpe libertatis ducti, produ͂et de latibulis. Vbi iam omnes videt cõueniſſe, iubet feriri gladio. Mutus hic etiam Tullius pro rerum calamitoſa ſatis ſerie deploranda. Per duos dies liberum fuit Turcis, domos diripere, prædã conuectare: in omni genere rerum, hominum, iumentorum, veſtium, auri & argenti, & omnis ſupellectilis. Qui talem ac tantam vrbis calamitatem dignis defleat verbis, neminem arbitror extare. Ferunt qui copias eius compertas habuêre, trecenta fuiſſe millia, qui à terra oppugnârint: à mari, triginta millia, trecentis velis annotatis.

CAPVT XXXV.

SEd poſt aliquot annos, cùm idem ferociſſimus hoſtis in interiora Chriſtianitatis ducens, Bellogradum oppugnaret, cælitùs Chriſtianis auxilio proueniente, celebris ex hoſte victoria prouenit, Iohanne Huniad Vaiuoda pugnante: Iohanne verò Capiſtrano, viro religioſo de Minorum obſeruantia, pro muris populum exhortante, & ad Deum clamante. Cæſa ſunt hoſtium multa millia, & pro numero noſtrorum plurima: Intercepta hoſtis machinæ, bombardæ, & omnis generis bellicus apparatus. Eam noſtrorum victoriam tam impatienti animo fertur hoſtis tuliſſe Turcus, vt lachrymas vir ſæuus nõ teneret, vt barbam velleret, & ea, quæ ſolent inſani, faceret. O ſi noſtri tum principes vſi ea fuiſſent victoria, recentem hoſtis cladem prementes, nec ſiuiſſent reſumptis viribus reſpirare, non extra ſpem fuiſſent, tum omnem Europam, fugato hoſte, occupare. Sed languidum caput, defecta membra, tum non ſuſtinuerunt fortiter agere pro noſtris. Erant in Macedonia nonnulli duces Chriſtiani, quibus animus fuiſſet hoſti occurrere, immò fugientẽ inſectari, ſi ſuppetias vllas ex

Chriſtianis principibus ſperauiſſent. Nondùm erat tempus miſerendi eius, nōdùm venit tempus. Formidandum, nè noſtris criminibus prouocatus & iratus Deus, longiùs ſe retrahat, & propter eccleſiam non rectè ambulantem, in altum, vt olim à ſynagoga, regrediatur: pro indubitato habentibus nobis, quia ipſe iudicat populos, gubernans mundum omnem, etiam ſi hoc impij non credant. Qui verò credunt, non hoc agunt, vt properet Deus miſericordiam ſuam ſuper ſuos. Per quæ tempora idem Iohannes Capiſtranus obſeruantialis, in Germaniam deſcendit, prædicans magno zelo verbum Dei, in Auſtria, Bauaria, Sueuia, Thuringia, & Saxonia. Nam in ciuitate Magdeburgen[illegible] nouo foro, maxima ad illum confluente multitud[illegible]m eſſet Germanicæ linguæ non ignarus, Latino ſermone prædicabat Latinis in tertiam horam, populo ſolis geſtibus eius, quos antè non viderat, ſatis vehementer permoto. Aderat ex Germanis ſui ordinis fratribus vir æquè doctus, qui poſt illum non minore tempore dicens interpretabatur populo, quæ ille dixiſſet. Moti ſunt omnes, & vſq; adeò permoti, vt fœminæ abuſum in ornatu, viri ludos, quibus tempora perdunt, ſcacorum alearúmque in vnum contulerint, & in eodem loco igne ſubdito concremârint. Fertur idem aliquot ſanitatis ſigna feciſſe, vt vulgo eſt creditum. Sed eſt in ea re ſæpè loquacior fama. Hoc conſtat, virum fuiſſe incredibilis in vita & moribus auſteritatis & ſanctitatis. Sed eſt ſpiritus ille torrens, quo tum commotus populus, illa quæ diximus, fecit, vt non diù perſeueret. Facilè redit res in abuſum, vt eſt hodiè cernere per omnes terras & vrbes.

CAPVT XXXVI.

MOnaſterienſes in Weſtphalia hoc tempore de episcopo laborârunt: Vacuata enim ſede per mortem Henrici, ciues experti virtutem eius generis pontificum: de Hoia, quòd proximus eius familiæ Otto multa in eccleſiã & omnem diœceſim bona fecerit, valdè deſiderârunt, vt capitulum poſtularet Ericũ Oſnaburgenſem epiſcopum, iamdudùm eccleſia ſua pulſum. Capitulũ autem reputans indignum, ſi ad populi clamorem aſſumerent epiſcopum, contemptis populi precibus, elegerunt Walramum comitem de Morſa, germanum Theoderici Colonienſis, & Henrici proximi deceſſoris in hac ſede, virum ad epiſcopatum non natum. Iam enim pridèm, quod diximus, de epiſcopatu Traiectenſi fruſtrà contenderat: fruſtratus, & hunc Monaſterienſem, magno licèt interueniente bello, non eſt aſſequutus. Igitur facta electione de Walramo, cùm populus vrbis ſe in ſua petitione contemptum videret, reputans ſua plurimùm intereſſe, hunc vel illum habere pontificem, inuenêre cauſas, quibus iuſtificata etiam ſua parte, vt poterant, bellum graue ſuſtinerent, aduersùs capitulũ & omnem militiam: quibus acceſsêre vires totius eccleſiæ Colonienſis. Iohannes autem comes de Hoia, vir armis innutritus, ſui quoq; fratris cum ciuitate cauſam defendit. Nec ſatis eſt viſum Monaſterienſibus, ſi hoc vteretur ductore. Conduxêre bello ſuo principem Fridericum de Brunſwico ducem, Wilhelmi filium, cum valida equitum cohorte: Sciebat ille magno agmine archiepiſcopum Colonienſem diœceſim peruadere, vt non parentia reduceret in obedientiã. Fridericus & ipſe copias eduxit: auxilia illi ex vrbe mittebantur. Sed ille neq; in monaſterio vicino Varle appellato, quod poterat, demorari,

rari, neq; auxilia promiſſa voluit expectare, exiens ſponte in apertos campos: vt, ſi opus eſſet, expandendæ aciei locus foret. Firmauit tamen vt potuit in agris caſtra, poſitis in circuitũ carris & euecturis, ne protinus hoſtes incurrerẽt. Id enim reputabat, ſi in cœnobio, quod tenuit, ſe paſſus fuiſſet obſideri, quis obſidionem laxaret? quis tantam vim propulſaret, cùm eruptioni non ſatis idoneus videretur? Igitur caſtra ſua in campo metatus, expectabat hoſtem: nam fugere, procùl ex animo fuit. Venêre hoſtes, & manu collata, ſtatìm, quod neceſſè fuit, minores Friderici vires inclinauêre: Captus ipſe, Coloniam perducitur: Ibiq; aliquandiù pro capto in libera cuſtodia fuit: poſt tempora ſe ſuo ære ex captiuitate laxauit, manente deſupèr actione in ciuitatem Monaſterienſem. Nec tamen ceſſêre dehinc ciues voluntati capituli, ſed pertinaciter bellum continuârunt: Neuter verò contendentium ad epiſcopatum peruenit. Iohannes enim Bauariæ dux, cùm in Italia literis inuigilaret, ſuggerentibus nonnullis, qui rem gubernarent, eandem apud ſedem apoſtolicam vacantem eccleſiam impetrauit: venitq; cum apoſtolicis literis, & nonnullis tractatibus habitis, in eccleſiam ſuſcipitur, donèc indè in Magdeburgam poſtulatus transfertur, vbì religiosè viuens finiuit.

CAPVT XXXVII.

SVſcepit deindè bellum Wilhelmus dux Brunſwicenſis, aduersùs Bernhardum Friderici ducis Luneburgenſis filium, gubernantem pro patre: qui etiam tum erat adminiſtrator Hildeſemenſis eccleſiæ: cui in eodem bello acceſſit Iohannes Verdenſis epiſcopus. Suberat cauſa, quòd oppidani Luneburgenſes ære alieno grauati, detraxêre prælatis in ſolutione ſalinarum,

vndè

num poſt mille quadringentos, finem fecit viuendi, nullo hærede legitimo ſui corporis relicto, peruenitq; res in contentionem de iure ſuccedendi inter regem Daniæ Chriſtiernum, germana ſorore Adolphi natum, & Ottonem de Scowenborg comitem: qui longiori quidem gradu diſtabat, ſed tamen ex maſculino latere in feudo credebatur præferendus. Sed tum proceres Holſatorum ſui fecêre arbitrij, quem vellent dominum: elegeruntq; regem Daniæ, vt fieret comes Holſatiæ, data ingenti pecunia Ottoni, qui iuri ſuo renunciaret, præſertìm aſſentiente feudi domino epiſcopo Lubicenſi: qui comitatum illum Imperiali dono ſolet concedere, vt verus & directus feudi dominus. Peruenit ergò comitatus ad regem: Ducatus autem tum coronæ conſolidatur: quod diù à regibus per multos labores erat quæſitum. Sed filij regis eundem ducatum, patre moriente, denuò à corona ſeparatum, inter ſe, vt Holſatiam, per partes diuiſerunt, quod ſuo tempore commemorabimus.

SAXONIAE
LIBER DVODECIMVS.

CAPVT PRIMVM.

ANnus currebat poſt mille quadringentos ſexageſimus, cùm Pius ſummus Pontifex animo dolens amiſſum Orientis Imperium, audiénsque continuò Chriſtiani nominis ferociſſimum hoſtem Turcum in Chriſtianas prouin-

cias

ciaſ ditionem propagare, Trapezuntinò Imperatore victo, cùm penè nihil reliquum eſſet de Orientali imperio, quod non ille occupâſſet, de bello eidem inferendo concilium indixit Mantuanum. Cōuenêre frequentes principum oratores. Aderant inter alios Franciæ regis nuncij, qui magna & acerba oratione inuecti, querebantur Neapolitanum regnum ab iuſto hærede tranſlatum in Ferdinandum baſtardum Aragonenſem: Quibus longiori reſponderat ipſe ſua voce Pius: Extant ambæ orationes. Sed tum eo conuentu nihil fructuoſius agebatur, quàm vt immaniſsimo Chriſtiani nominis hoſti bellum indiceretur, déque ratione gerendi multa ſunt conſtituta. Sed optimi pontificis voluntatē non ſunt ſequuta principum ſecularium, vt debuerant, officia. Imperator quieuit: cæteri nihil ardentiores. Vnus Burgundiæ dux Philippus polliceri operas videbatur. Sed quarto demùm anno, quod dicemus, res intentata per mortem pontificis euanuit. Interìm verò in Saxonia Wilhelmus pater & Fridericus filius, duces Brunſwiccenſes, oppidanis Luneburgenſibus, quoàd poterant, aduerſantur, ob non paritionem literarum apoſtolicarum brachium ſeculare intentantes. Friderico duci venerant in manus currus quatuor mercibus onuſti: qui cùm Luneburgum pertranſiſſent, creditum eſt, quia ſic credentibus expedire videbatur, quòd Luneburgenſium res extitiſſent, aut quòd iuſtè cæteri propter participationem cum illis, eadem quæ illi, damna paterentur: Tenti ſunt vtcunq;, & merces diſtractæ ſine precio, diſtributionē militari. Fraudati tamen feruntur qui cepêre, cùm crederent omnia eſſe in mercibus: Plurimum inerat argenti, quod Marinus apoſtolicus nuncius in Suedia corraſit. Sed quid facerent? quandò qui commutaret in

mer-

merces non eſſet, eo contentos oportebat abire. Fuerunt & alij, non indè longinqui quatuor currus: ſed proximarum vrbium Gottingen & Northem præſidio defenſi, abibant. Erant pro his rebus cõuentiones ad placita plurimæ: ſed merces diſtractæ ſemèl, non redibãt. Indè principali putant honori maculam inuſtam, quòd nõ iuſtam prædam, pro iuſta ſit in ſuos partitus. Contenderat eo tempore Lantgrauius Haſsiæ occupare oppidũ Embica, quòd nonnihil in eam haberet queſtionis. Sed principes eorum domini Albertus & Henricus duces Brunſwiccenſes de Grubenhagen, quantis poterant armis, & vicinæ vrbes Gottingen, Northem, Goſlaria, Brunſwicum, tulêre ſuppetias. Hoc cùm Haſſo compertum haberet, retrò tulit pedem. Per idem tempus, cùm eccleſia Moguntina inſigni clade, duos haberet pontifices electos in diſcordia, Pius Papa, qui nôſſet opes eccleſiæ dudũ in Germania verſatus, annatam extorſit acerbiùs. Sed Dietherus de Iſenborg, qui potior in iure videbatur, dum, vt ferũt, annatam pro arbitrio Papæ non ſolueret, & de non ſolicitando pro concilio ſacramentum præſtare recuſaret, confirmationẽ iam datam Papa retraxit, & æmulo ſuo contulit Adolpho de Naſſow. Nihil actũ videbatur apoſtolica confirmatione, quam vterq; tenebat, niſi arma veniſſent in medium. Dietherus vrbem & arces habebat potiores. Concurrerunt aliquandò armis in acie, victa pars Dietheri ceſſit. Deindè oppugnata ciuitate, captaq; armis auxilio comitis Palatini de Rheno, Dietherus cùm nihil hoſtili molitione perſentiret, penè in ipſa quietis ſuæ ſede interceptus eſt, calente adhuc lectulo vndè dilabebatur. Sæuitum eſt in maiores vrbis, qui partem tutati ſunt Dietheri. In miſeram ſeruitutem vrbs pridèm libera redigitur: Euaneſcit omnis

mer-

mercatura: Retrahunt enim ſe mercatores de locis, in quibus arma dominantur. Omnium portarum claues ad vnum ſub noctem deferunt vrbis præfectum, qui omnia pro ſuo arbitrio moderatur. Is vocat in concilium quos delegerit: Officia omnia in vrbe partitur vnus, ciuibus in omnem ſubiectionem perductis: Archiepiſcopus cum clero dominatur. Rebus tamen inter æmulos compoſitis, Dietherus deputatas ſibi accepit arces cum prouentibus, certus, ſi ad eum diem peruenerit, de Adolphi ſucceßione: idq́ꝫ poſt ſextum annum euenit. Tum enim Dietherus, mortuo Adolpho, redditur eccleſiæ: ſed in quam ſeruitutem ciuitas propter eum venerat, in ea reliquit: Arcem quoqꝫ ad Rheni fluenta iuxta ciuitatem extruit, quæ pro freno ſit ciuitati, nè quandò reſurgat in priſtinas vires: Publicum inibì erexit literarum palladium: Stipendia & præbendas deputabat doctoribus & magiſtris in eo deſudantibus opera literaria.

CAPVT II.

SExageſimuſſecundus erat annus à Chriſto poſt mille quadringentos, cùm Wilhelmus dux Brunſwiccenſis ſe immiſceret bello, quod erat inter Mauritium & Gerhardum fratres comites de Oldenborg, inuitatus ab amborum fratre rege Daniæ Chriſtierno: qui fauerat Gerhardo de dominatu Delmenhorſt, quem vterqꝫ vendicabat. Mauritio ſuppetias tulêre Bremenſes, & comites de Hoia: Qui magna ſtipendiariorum manu obſederunt arcem Delmenhorſt, fame expugnare conati, quandò armis non licuit. Chriſtiernus rex amborum frater, literis & nuncijs egit apud epiſcopum Monaſterienſem, & ducem Wilhelmum, vt partes Gerhardi, qui premi videretur, adiuuarent. Cumq́ꝫ iam obſeſſa arce, Gerhardum fame laborare non ignorarent, ſtatuunt

ſunt commeatus inuitis obſidētibus importare. Audierant obſidentes, magno agmine venire Wilhelmum ducem, cauerúntque, nè obſidētibus ſuperueniret. Cùm fiderent armis, quòd viribus eſſent fortiores, victoriam ſibi ex hoſte promiſerunt, ſi aperto campo dimicarent. Obuiàm progreßi in mericam, ad vadum Siberg. Ibì dux vbì aduentare hoſtes ſenſit, circunduxit agmen, nec frontem præbuit, donèc à tergo hoſtes in conſpectu ſolem haberent. Commiſſo prælio, durū oritur certamen, deiectusq́; aliquandò dux iumento, hoſti ſubditus videbatur: Sed aderant frequentes ex illius fidelibus, qui, cæſis his qui propiùs vrgebant, ducem reſtituêre. Poſt plurimum laborem, variante ſæpè fortuna, dux victor permanſit. Capti duo de Hoia comites, plures cæſi in acie corruerunt. Wilhelmus ante initum conflictū aliquot auratos milites creauit: quibus victoria hoc præſtitit, vt acceptum honorem retinerent, alioquì euacuandū. Controuerſia inter fratres extincta eſt anno proximo, cùm conueniſſent in ciuitatem Verdenſem: Ibi omnibus ex æquo cōplanatis, captiui quoq; laxantur. Accepit autem ex conuentione fratrum Mauritius Delmenhorſt: quæ res plurimùm grata fuit Bremenſibus, & quorum mercatores via publica iter terebant. Gerhardus enim ea lege natus eſt, vt mercatores non amaret. Et quanquàm in Oldenborg ille commaneret, inuenêre tamen ex illius ſatellitio frequentes viam, vt in nemore inter Delmenhorſt & Wildeshuſen, crebriùs quàm mercatores vellent, compareret, celeri mercatu res multas permutantes Oppidani autem de Wildeshuſen ſatis infeſti Gerhardo & ſuis, ei crebris certaminibus conflictantur, quos ille per irriſionem Græcos conſueuit appellare.

CAPVT III.

BErnhardus dux inferioris Saxoniæ, ex multis fratribus nouiſsimus, diem ſuum per hæc tempora obijt, relicto filio Iohanne, qui hodiè viuit, relicto nunc terræ gubernaculo vni ex filijs Magno: Ille autem in Raceburgo quietus agit. Miſit hoc tempore ſummus pontifex per Germaniam legatos, qui populum ad arma in Turcum vocarent. Erat autem ſexageſimuſquartus poſt mille quadringentos. Sed ea res imprudenter, vel promulgata, vel accepta eſt. Imperiti prædicatores inerme vulgus excitauêre, quaſi omnia illis in promptu futura viderentur in terris ad quæ properabant. Venêre pannoſi, inermes, inopes, emendicantes cibum, qui in Turcum ducerentur. Risêre Itali, & meritò quidem, ſimplicitatem, vt ſolent, Alemannorum, quòd ſine armis, ſine commeatibus properarent ad tam difficilem, longinquamq́; expeditionem. Venêre multi Venetias, quaſi ilicò nauibus euehendi. Indè nonnulli Anconam, quò audiêrant venturum pontificem. Maior numerus Romam petebat: Magna colluuies hominum, ad bella malè procinctorum. Quid faceret pontifex, vt redire faceret inutilem bello turbam? Dedit illis benedictionem & plenariam remiſsionem. Multi in itinere fatigati, inedia exhauſti defecerunt: alij ex itinere, cùm quid gereretur audirent, rediêrunt. Nec Philippus ipſe dux Burgundiæ, qui ſæpè & multùm pontifici promiſerat, & voto ſe, vt ferunt, ex morbo conſtrinxerat, venit. Papa Anconam delatus, ibì ducem Venetiarum præſtolatus, febre corripitur: Et cùm vidiſſet illum in portu nauigantem, biduo pòſt defecit: Pecuniæ ad eam rem à pontifice collectæ, ex conſtituto eiuſdem, partìm Veneto duci, partìm regi Vngariæ fortiſsimo principi, ad ſupplementum ſuæ expe-

expeditionis, quæ illi in hoſtes crebra fuit, permittuntur. Pius tamen priuſquàm Vrbe excederet, beatiſſimum Andreæ caput allatum, ſumma excepit veneratione: quod Thomas Palæologus vir nobilis aduexit, cùm timeret, nè in manus impiorum hoſtium perueniret. Pius ſumma deuotione exceptum, cùm flens flenti traderet, in Vrbem vexit: inſigniuitque locum ad pontem Miluium, vbì tradebatur: in quo idem pontifex ſuaui oratione in laudem apoſtoli habita, quæ extat, plena venerationis & honoris obſequia illi impendit, recondens honorificè in templo diui Petri, in capella Gregorij, quæ eſt intrantibus læua, vbì Pius ipſe requieſcit.

CAPVT IIII.

Bernhardus dux Luneburgenſis, Friderici religioſi principis filius, quem pater volentem de adminiſtratione eccleſiæ Hildeſemenſis, cui per annos ſex præfuit, tranſtulit, data illi coniuge filia Ottonis comitis de Scowenborg, ad regimen ducatûs, patre cedente, peruenit. Vacabat pater extruendo fratribus Minoribus de obſeruantia Tzellis monaſterio: ibique in exercitijs deuotionis ſuæ gauiſus, conſeneſcere meditabatur: Sed Deo aliter viſum. Nam Bernhardus, quem diximus, filius eius, accepta vxore, non diù permanſit in humanis: fraterque Bernhardi adoleſcens egregius Otto, ad regimen, patre iubente, peruenit. Is accepta vxore filia comitis de Naſſow, ex ea filium reliquit Henricum, qui hodiè ducatui præeſt. Prima Ottonis arma in militares terræ ſuæ, qui per contemptũ patris eius Friderici manſueti principis, intumuêre: Nam in iumentis ſuis ſublimiores, & in omni apparatu cultiores incedebant. Vndè factũ eſt, vt qui patrẽ contempſiſſent, Bernhardũ

non diù præſidentem habuiſſent, huius quoq; adoleſcentiam Ottonis leuiù penderent. Sed animoſus iuuenis, non paſſus contem i, bellum excitauit in eos. Integræ erant militarium familiæ, quæ ſe duci opponerent. Schulenborg & Bertenſlen, capita fuêre: quibus affines & cognati non defuêre. Dux autem, copijs comparatis, duxit in eos: Non auſi in aciem prodire, latitabant in ſuis diuerticulis: Ipſe autem terram & prædia peruadens, ferro & igne vaſtabat: ingreſſus terram paluſtrem opulentam, vbi nemo meminerat hoſtile aliquid intentatum, perfecit, vt primi ipſi ad petendam gratiam & finem bello proſilirent. Magnificatus eſt princeps egregius & honoratus inter omnes, cùm æquitatem coleret, latrocinijs terram ſuam purgaret. Sed inuida fata tulerunt illum ante dierum ſuorum dimidium: Et coactus eſt pater grandæuus poſt duos filios, quos præmiſit, dimiſſa quiete, quam ambiërat, pro paruulo nepote gubernacula reſumere: quæ etiam tenebat in finē vſq; vitæ ſuæ. Iohānes interim dux inferioris Saxoniæ, Bernhardi filius, per hæc tempora accepta vxore de domo Brandenburgenſi, filia Friderici ſenioris principis electoris, affinitatem inijt, qua ſperaret ad honorem quo depulſus erat aliquandò redire: nam ſuperioris Saxoniæ principes ipſi Miſnenſes marchiones, cùm ex Sigiſmundo Imperatore auunculo ſuo, ducatum cum electuræ dignitate ſuſcepiſſent: non ſunt paſsi vel titulum renouare apud veram lineam ducum Saxoniæ: quanuis Karolus IIII. Sigiſmundi pater, eam fecerit etiam inter tum diſsidentes principes concordiam, vt alternis vicibus ad electionem vtriq; vocarentur: Sed id, vt dixi, vel ignorare, vel abolere alij volebant. Per hunc verò ſocerum ſuum, in ſpem venerat Iohannes, ad ea quæ iuſtitia ſua de-

depoſcit, aliquandò redire. Sponſam illi inuexit Henricus dux Magnopolenſis, qui amitam ſponſæ teneret coniugem, Friderici marchionis ſororem: Aderant multi ex Marchia proceres: Felix hoc coniugium multiplici prole vtriuſq; ſexûs, quorum maior pars etiam nũc extant.

CAPVT V.

IOhannes Monaſterienſis epiſcopus, dux Bauariæ, hoc tempore tranſlatus eſt in eccleſiam Magdeburgenſem, poſtulatus à capitulo, vir religionis amans, ſuccedens Friderico, eiuſdem obſeruantiſſimo. Erat is Fridericus comes de Bichelinge, qui cùm in curia verſaretur Guntheri prædeceſſoris ſui in ſeculari habitu, videbatur deforìs vanitatibus ſeculi deditus, comam nutriens, quæ colla criſpans flagellaret, venationibus & ſecularibus rebus non abſtinens. Sed nouerat Guntherus cor eius rectum ad Deum: vndè factum eſt, vt cùm Guntherus in extremis ageret, adeſſéntque illi, qui familiariùs eum ex canonicis & militaribus diligerent, venerarenturque: ortúsque ſermo eſt, quis eccleſiam poſt illũ ſuſciperet tuereturq;: hoc ille cùm audiſſet, Sumite, inquit, ſi me conſulitis, Fridericum de Bichelingen, non hoc intùs agentem quod præfert in oculis omnium. Ille obdormiuit: Canonici ſequuti conſilium archiepiſcopi ſui, elegerunt Fridericum, tenuiter quidem literis inſtructum, ſed religionis plenum: Fouebat in theologia magiſtrum Henricum Token Bremenſem: qui & neceſſarijs literis inſtruxit, & omnium religionis conſilio formauit: Omnia ſuæ diœceſis monaſteria ille aggreditur reformare, & in maiore parte profecit, optimum relinquens apud omnes teſtimonium. Huic ſuccedens Iohannes, non minor erat in feruore religionis: Quæ agenda reliquit præceſſor ſuus, ille impleuit, prin-

ceps omni ordine probandus. Intereà Otto dux Luneburgenſis cùm bello decertaret aduerſus ſuæ terræ Marchiæq́; militares, inter alia quæ vaſtans hoſtibus fecit incommoda, arcem Hiddeſacker in deditionem accepit, abſente Wernero de Bulow, qui tum in terram ſanctam eſt peregrinatus. Fama fuit, ſiue abſente domino, ſiue etiam præſente, fauiſſe illum plurimùm Magnopolenſibus: qui aliquandò tranſito Albi, per vadum aut etiam per nauigia, in terra Luneburgenſi quæſtum fecère: cùm viciſsim alij trans Albim in hanc noſtram ripam dilapſi, inſtarent ſuis lucris. Sed eo bello viciſsim quoq; duci ſunt illata incommoda. Priores tamen de pace, vt diximus, agebant militares: & in proxima Quadrageſima eam ſunt aſſequuti, arce dicta permanente in manibus principis. Quo tempore Lantgrauius Haſsiæ magna ſtipatus manu Miſnenſium, Bohemorum, Vngarorum, Haſſonumq́;, duxit in Simonē Paderburnenſem. Sed ille auctus copijs epiſcopi Hildeſemenſis & Bernhardi domini de Lippia, qui frater erat Simonis, quiq́; germanam Erneſti de Scowenborg coniugem teneret, expectauit vt exciperet venientem: Erat enim de finibus & limitibus contentio. Vbì audiuit Haſſo paratos eſſe cōgredi Weſtphalos, paſſus eſt cauſam intercipi: & factum eſt perindè, vt multa indè ſequutura mala præuenirentur, cùm ad arbitros potiùs in iure, quàm ad milites in acie dirimenda cauſa perueniret. Inter prodigia tum numeratum eſt, quòd in arce Kalenberge ſanguine pluit: Viſæ ſunt guttæ in peplis mulierum & ſtramine, quod iuxtà erat. Deindè die Veneris ante feſtum Crucis ipſa meridie, viſus eſt ſol ſine ſplendore in laſurio. Fridericus per idem tempus dux Brunſwiccenſis, quòd impeteretur ſuper rebus mercatorum, quas nuper in ſua commoda diceretur

retur conuertiſſe, cùm videretur iniuſtè impeti, voluit dare querulantibus cauſam iuſtiorem, alijs tum curribus in arcem Euerſteen ex via publica deductis: vndè aſperata ſunt bella inter duces & ciuitates Saxoniæ.

CAPVT VI.

GErhardus de Oldenborg frater regis Daniæ Chriſtierni, circa hæc tempora intrauit in Holſatiam, depoſcens ex terræ militaribus XL. millia nummûm, quæ expromiſſa dicerentur ei in aſſumptione fratris Chriſtierni in Holſatiam: Nam cùm eſſent fratres ipſi tres ad eam ſucceßionem æquo iure propinqui, vt cederent fratri Gerhardus & Mauritius, eam acceperant promißionem. Iam Mauritio facto de medio, ſolus Gerhardus inſolidùm ſummam petebat: Aberat rex longè in regnis: Ex militaribus nemo fuit, qui vel haberet, vel expromere vellet, referentibus cunctis cauſam in regem. Gerhardus arces occupauit, hoſpitaliter ingreſſus, vtpotè regis frater, & de quo nemo ſentiret alia quàm amica & modeſta. Ille, vt erat callidus, multorum ſibi animos conciliauit. Euocatus tamen rex, cùm quid gereretur intelligeret, non diù aberat, & cœtum nobilium & prælatorum agebat apud Kilonem oppidum: Ibì præſenti Gerhardo & acceptanti, conſtituti ſunt termini dierum ad accipiendam expromiſſam pecuniam: factáque cautione, tum viſus quieſcere nihil intentabat, rediens in ſuam ditionem: nam illi tum res erat in controuerſia cum Bremenſibus, qui archiepiſcopum ſuum concitauêre in eundem, & in bellum ſequuti ſunt eum: quod in noſtra Metropoli diximus. Captus eſt tum in Holſatia comes de Mansfelde, hoc ſolum prætendentibus qui ceperant,

quòd in aliena terra ſine conductu tranſiret. Pulchra nimirùm capiendi ratio in terra inhoſpita. Venerat is in Holſatiam, deducens amitam ſuam Dorotheam, relictam Adolphi ducis: ſecurum in ea ſe prouincia ac in ſua ratus, ꝙ nihil hoſtile ſentiret. Queſta eſt ſuper ea re Dorothea regi Chriſtierno, cui puero multa fecit in domo mariti bona: Videbatur rex moueri querimonijs illius, mandabatq́ capienti, vt relaxaret. Sed qualibet ratione, quáve iuſtitia & æquitate incertum, conſtitutū eſt, quòd niſi quatuor aureorum millibus ſolutis, à ſua captiuitate non laxaretur. Ardebat tum bellum in Saxonia inter principes Brunſwiccenſes, & vrbes illarum partium. Erant in eius fœderis ſocietate communitates, Magdeburgenſis, Hallenſis, Hildeſemenſis, Brunſwiccenſis, Goſlarienſis, Honouerenſis, Gottingenſis, Northemenſis, Embiccenſis. Cauſa belli tanti, quòd Wilhelmus dux cum filijs brachium intentans ſeculare ex literis apoſtolicis, perſequebatur Luneburgenſes, nonnullos cum mercibus currus velut Luneburgenſium bona tenuerit: immò filium Fridericum tenentem defenderit: Illa inducti æquitate, quòd iam in participantes proceſſum diceretur, nec abſtinuerint mercatores regionum à commercio contumacis oppidi, viſum eſt principibus iuſtum & ſanctum, quod mandato ſummi pontificis peragerent, etiam ſi Saxoniæ vrbibus videretur iniquum. Quæ ex ſententiarum diuerſitate, peruentum eſt ad arma. Occupauêre vrbici arcem Hardexe cum oppido, indè magna vaſtitate edita, in Ricklingen, & Nouam ciuitatem igni ferroq́ ſæuitum eſt. Poſtero deindè anno non minora incommoda irrogantur ducibus. Sed Fridericus marchio Brandenburgenſis, ex cuius ſorore geniti eſſent duces iuniores, non paſſus diutiùs terram vaſtari, euocatis

partibus

partibus in Quedelenborg, pacem firmauit qualibuſcunque conditionibus. Damna damnis ſunt compenſata. Sed nihil ad mercatores.

CAPVT VII.

IOhannes archiepiſcopus Magdeburgenſis, intellecto quòd nonnulli militares vicinæ ditionis, pannos magno pondere ac numero (erant nouem ac decem quadraturæ, Terlingos vocant, talorum ſimilitudine compactos) in ſua ſuſcepiſſent, qualicunque in eos, qui aduexerant, cauſa prætenſa: Magna enim pecunia, magna tentatio eſt: Eam tum reor extitiſſe potiſſimam cauſam: Sed archiepiſcopus non paſſus rem mali exempli in ſuo impunitam eſſe, ciuibus ſuis in ſocietatē agminis aſſumptis, obſedit Caluorde, certus non abire, niſì rebus ex ſententia geſtis. Brunſwiccenſes & ipſi cum Hērico ſuo duce aduenêre, oppugnationem roborantes. Sed priuſquàm expugnaretur, obſeſſi cùm rebus diffiderent, deditione facta, pacti ſunt incolumitatem, rebus omnibus ad vnguem reſtitutis. Erant hi panni mercatorum de Wratiſlauia ac Magdeburga, ſociorū. Quo etiam tempore, Luneburgenſes graue, quod in eorum vrbem conſtituit Imperator vectigal, exigere nitebantur. Sed non ſunt paſſi vicinarum vrbium ciues. Cumq́ diù refragarentur, nec Luneburgenſes quieſcerent, remiſſo retrorſùm ſale, quod oppidani in vrbes vendiderant, deſtituêre impoſitum vectigal cum magno murmure: Hæc vna erat via contumacium perdomandorū. Per quod etiam tempus Gerhardus de Oldenborg in Holſatiam reuerſus, omnia adminiſtrabat pro rege fratre, illo non mandante, mareſcallus eius ſpecie ipſa, ſed reuerà in ſe, quod exitus monſtrauit, deriuabat omnem principatū. Rex autem, cùm ad conſtitutum terminum magnam à Lubicenſibus

pecuniam mutuam accepiſſet, dedit fideiuſſores ex proceribus Holſatiæ, hac lege: vt niſì in conuento termino pecunia renumeraretur, Lubicenſibus permiſſa eſt facultas euocandi ſideiuſſores in ſuam vrbem, non egreſſuros, niſì ſolutione peracta. Indè factum eſt, vt multi pro rege expenderent omnem facultatem, ſeq́ʒ ac liberos in extremam pauperiem, quod dictu miſerum eſt, redegêre. Erant qui non ſine cauſa expenderent, quod antè ſine merito ſuſcepiſſent. Sed aliorũ infelicior ſors, qui cùm nihil antè à regia munificentia eſſent ditiores, cogebantur tamen ad implendam fidem, quam habuêre rebus chariorem, omnia ſua perdere. Gerhardus interìm comes de Oldenborg in Holſatia paulatìm auxit vires: Nec omnia terræ præſidia iã erant in manibus eius, Gottorpe, Rendesborg, Zegeberge, Hanrow. Ruſtica plebs per agros mirum in modum Gerhardo afficitur: maiores de militia illi aduerſantur, neſcientes ſi de regis iſta conſilio procedant, vt dominetur pro fratre frater: Nunciјs ac literis apud regem egérunt, vt veniret in Holſatiã, nôſſe cupientes, cui domino pareant. Pateretur quidem rex fratrem pro ſe adminiſtrare terram: ſed omnia pro poteſtate agere non ferebat. Euocauit fratrem rex iam in Holſatiam deſcendens: Conuenêre in arcem Zegeberge. Gerhardus ſatìs ſibi conſcius factorum, dubitauit in arcem aſſcendere: Fretus tamen fratris facilitate, & quòd rogare poterat id, quod modeſtè poſtulabat, ceßit, aſſcendens: ibiq́ʒ ſeruatur aliquandiù non captiui ſpecie, ſed diligenter cuſtoditi. Regina muliebriter illi blandita, ſuaſit, nè graue duceret paucorum dierũ patientiam: Tum rex procuratis rebus, vt pro tempore pecuniam, quam expectabat, Gerhardus acciperet, & in ſuam ſe vltra Albim transferret ditionem. Quo tempore

Papa

Papa Paulus nihil intermiſit, quod ad expeditionem in Turcum pertineret, prædeceſſoris ſui Pij incboata perfecturus: in quam rem publicas in Vrbe ſtationes & ſupplicationes habuit cum populo: ſcripſitq́ Imperatori, vt euocaret principũ conuentum in locum competentem, in quem ipſe legatum ſuum plena mitteret facultate. Qui cùm in Nurenbergam eſſet indictus conuentus ad diem Iacobi, paucis cõparentibus, tenditur in diem proximum Trium regũ in Ratiſponam: Sed tantundem etiam tum peractũ eſt. Aderat Franciſcus Picolomineus cardinalis, cuius nomine Iohannes Antonius Campanus in conuentu principum, mira tornatam arte, habuit orationem, plenam laudibus antiquæ Germaniæ. Sed nihil cum Fabio Maximo cunctatore.

CAPVT VIII.

IMperator deindè Fridericus, commonitus à ſummo pontifice Paulo, Ierſicum regem Bohemiæ, à ſe declaratum hæreticum, & regno depoſitum, inſectatur armis: Sed prævaluêre, vt conſueuerant, Bohemi: Exercitum, qui ab Imperatore miſſus illos inuaderet, retrò pepulerunt, & in ipſa Auſtria confligere pro patria, qui aliena ibant impugnare, cogebant. Aucti tamen Auſtrales maioribus viribus inſtitêre hoſtibus. Sed rex Bohemiæ expectandum non putauit. Rex autem Vngariæ Matthias ſatìs pro ſua virili perfidos inſequitur, incendiſſétque magnam procerum partem in molendino, in quod ſe receperant ex fuga, nisì ab Alberto Miſnæ marchione, & duce Saxoniæ reuocaretur: Is enim erat gener regis. Quo etiam tempore Karolus dux Burgundiæ inſignem ciuitatem Leodienſem expugnauit: Erant qui proderent illi, vt ferunt, vrbem: ſed reddidit ille iuſta præmia proditoribus, iubens

cædi

cædi gladio. Sæuiuit autem ſine exemplo in eam vrbem. Coniunxit enim agmina ſua cum rege Franciæ: qui cùm veniſſet pro Leodienſibus, conuerſus cœpit eos cum duce oppugnare. Præter omnium ergò ſpem, rex qui aliquandò Leodienſes in fœdus admiſiſſet, contra illos pugnabat. Rebus omnibus penè deſperatis, vrbici rogant epiſcopum ſuum, quem antè contempſerant, & pro quo dux omnia habebat, vt ſe bello medium interponat. Recuſauit ille, quòd maximè propter ſe ſuſcepiſſet Karolus tantum bellum. Tum arma corripuêre furentes, auſi in aciem prodire, quòd munitioni vrbis non benè fiderent. Sed collatis prælio manibus, facilè à militaribus viris ciues, multi à pluribus ſtatìm ſuperantur: Strages maxima editur in campis. Tum ſuperextantes cædi, fuga dilabuntur in vrbem: Sequuti victores, ſæuiunt in omne genus hominum, iam ſatiati ſanguine, nondùm tamen expleta indignatione: Mulieres dorſotenùs colligatas in profluentem misêre Moſam, impoſitas nauigijs ſine numero merſêre. Erat ex principibus qui ingentem numerū ære, ſed paruo, mercaretur, donauitq; libertati. Tum Peronam (inſigne erat fuſile ex aurichalco, quod in libertatis argumentum foro erexêre) inſigni forma cum inſcriptione carminū iuſsit Karolus victor auehi, ac in Brugenſem vrbem deportari: Stabatq; omni tēpore Karoli in loco, vbì ad burſam (vt vocant) conueniunt omnium nationum mercatores circa meridiem, loquentes de mercaturis. Sed Maximilianus iam rerū potitus poſt Karolū, permiſit Leodienſibus, vt in ſuā referrent vrbem. Diſcite mortales iuſtitiam, non temnere diuos.

CAPVT IX.

ALbertus Mindenſis epiſcopus per idē tempus, cum comitibus de Hoia patruelibus ſuis, aſſumpto etiam in

am in ſocietatem belli Friderico de Brunſwico duce, hoſtilia nunciauêre comitibus de Scowenborg: in quorum parte Erneſtus frater epiſcopus Hildeſemenſis, Simon epiſcopus Padeburnenſis, frater eius de Lippia: Odioſum bellum, & cum magno partium incommodo geſtum, in quo non aliud, quàm alterna damna quærerentur. Non ſatìs conſtabat inter omnes, qua de re belligeraretur, niſi per alterna odia. Cumq́ exaturati mutuis eſſent incommodis, & terra miſerè eſſent deuaſtatæ, parilitate damnorum inuicèm compenſata, ad concordiam redière, penè non volentes: Nam in eam rem cocis, atque cellarijs, magna eſt attributa poteſtas. Quo tempore Henricus dux Brunſwiccenſis, Wilhelmi frater, vnicam filiam deſpondit Wilhelmo comiti de Hennenberge. Solennitas nuptiarum Brunſwico peragitur: Multa vndiquè nobilitas ibì confluxit: Duo millia ducenti numerati ſunt aduenientium militares equi. In Holſatia interim Gerhardus regis Daniæ frater, iam à militaribus non ſatìs amatus, cùm terram animo relinquere nō poſſet, apud ruſticam plebem, cui ſemper erat chariſſimus, intentabat ſuam augere potentiam. Ingreſſus Phriſiam, eam, quæ ab Eydora nomen habet, conuocatis maioribus, oſtendit de voluntate eſſe regis fratris ſui, vt eũ populum haberet in poteſtate, vtereturq́ illo ad edomandam regi contumacitatem, & prætenſis literis regis, quæ hoc ſonare videbantur, nemini dubium reliquit, fratres vnum ſentire. Itaque populus iſte promptus iurauit in verba Gerhardi. Rex vbì comperit, alias miſit literas, quæ voluntatem eius pleniùs declararent, coarguens quod factum audiërat, de ſacramentis Gerhardo præſtitis, nec diſtulit rex aduentum ſuum: Qui vbì conuocauit militiam ſuam, vicinarum quoquè Holſatiæ vrbium

conſula-

ſulares, Lubicæ & Hamburgi, conſilij eos fecit in fratrem participes. Intellexit enim, quàm ille ſe inſinuâſſet & inuiſcerâſſet Phriſijs & paluſtribus Holſatis, in Wilſtria & Crempis, quámque dificulter, vbì conſpirarent, illis reſiſteretur. Tum verò ceſſit Gerhardo, fretus conſtantia & fide Phriſiorum, quòd etiam in abſentis fide permanerent, vt alio tempore rem meliùs procuraret. Cúmque cerneret paluſtris populus, regem cum omni militia & vicinis vrbibus vnum ſentire: etſi diù reſtiterint, non auſi tamen tentare belli fortunam ſine capite, ad regem ſatìs inuiti, renouatis ſacramentis, redierunt. Cùm medio tempore Gerhardus comes implicitus eſſet bello Bremenſium, quieuêre Phriſij: quod in Metropoli diximus. Sed poſt duos annos, cùm ageretur ſecundus & ſeptuageſimus, inuitatus ab Holſatis paluſtribus & Phriſijs Gerhardus, per mare redibat in locum Huſen, aptatas trabes aduehens, quibus repentinè poterant erigi munitiones. Rex autem vbì intellexit, cùm celeritate opùs eſſet, priuſquàm conualeſceret hoſtis frater, vſus ciuitatum armatura, duxit in Wilſtriam: & quos comprahendit ex aduerſæ factionis capitibus, iuſſit gladio feriri. Elapſus eſt autem vir primarius Henneke Wulf, peruenit in Thietmarſiam: Ibì non diù pòſt, cùm conſueta ſibi vteretur inſolentia, cæſus eſt: bona eius ſunt confiſcata. Gerbardus furtìm dilabitur, rege etiam, quòd frater eſſet, diſſimulante: & per longa deuia redijt in ſua, nō iterùm reuerſus in Holſatiam.

1472.

CAPVT X.

Ecclesia tum Hildeſemenſis graui motu quaſſatur, cùm duo in diſcordia, vacante eccleſia, eligerentur, Hermannus Haſſiæ Lantgrauius: Is, qui iamdiù tenuit

tenuit eccleſiam Colonienſem, quem dominus præpoſitus cum aliquantis conſortibus elegit: & Henningus de Domo, pridèm eiuſdem eccleſiæ decanus, quem maior capituli pars aſſumpſit. Is in perſona adijt ſummum pontificem, confirmatus, & in Vrbe conſecratus: Reuerſus autem ad eccleſiam, honorificè excipitur à capitulo. Sed militares terræ, qui arces tenerent, ei refragantur. Res in apertum bellum exijt. Pro Henningo ſtabant duces de Brunſwico Fridericus & Wilhelmus, & Bertoldus Verdenſis epiſcopus cum ciuitate Hildeſemenſi: Sed cùm facilè cederet Hermannus Lantgrauius, quòd bellum refugit: præpoſitus cum militia euocârunt Balthaſar ducem Magnopolenſem, vt adminiſtrator eſſet, quia necdùm legitimos annos attigerat, vt eſſet epiſcopus. Venit ille cum paucis ſuorum, & in arce Peyne ſeſe cum præpoſito collocauit. Interìm magnum erat luctamen partium, leuia prælia multa ſunt conſerta. Hildeſemenſes anno integro obſederunt arcem Sturwold, erectis ibì munitionibus, & fame compulerant cuſtodes arcem dédere: quam illi Henningo epiſcopo ſuo conſignârunt. Longo tamen diſsidio valuit indignatio partium ad plenam diœceſis euaſtationem: Capti inuicèm plurimi, aliquot cæſi: varia fortuna eſt dimicatum. Sed Balthaſar dux poſt plurimum ſuorum laborem redijt in terram patrum ſuorum. neq; ſic quieuêre perduelliones: Henningum, etſi præſtātem virū, dedignati ſunt tamen pontificem. Cùm autē iam omnes bello feſsi eſſent, cōceſsêre in ius eius, admiſſo in poſſeſsionē eccleſiæ ſuæ per annos ſeptem. Quo tempore Gerhardus comes de Oldenborg, in ſua reuerſus, cùm ſederet in arce Delmenhorſt, venêre mercatores, qui ſaluū poſcerēt conductū pro aliquantis pannorū faſcibus per terram deuehendis: Cùm

illi

illi pro xenio offerrent aureos quinquaginta: Nihil, inquit, formidandum, ſalua ſunt omnia. Mercatores credidêre verbis, quæ ille forſan, vt erat callidus, ambigua protulit. Aduehũtur panni itinere ſuo. Vbi venêre Delmenborſt, iubentur in arcem perduci. Tum mercatores qui aderant, recèns ſe ab illo pro pannis accepiſſe conductum, ſecuritatem teſtantur, illos eſſe pro quibus aureos numerâſſent quinquaginta. Tum ille inſigni fidei exemplo: Vadite, inquit, plura adducite, iſta ſunt in tuto: niſi enim ſpem dediſſem ſecuritatis, non huc veniſſetis: non conſueui niſì amicorum bona in ſecuritatem accipere. Hæc ſunt hoſtium meorum Lubicenſium, qui me nupèr armis ſuis Holſatia exturbârunt, patrimonioli vtiquè terra: niſì fuiſſent, ego cum fratre facilè tranſegiſſem: Vadite, inquit, plura ſi libet in eandem ſecuritatem adducite, ego interim iſta tuta ſeruabo. Ibant illi mœrentes ac triſtes, etiam in lucro ponentes, quòd non ipſi cum rebus tenerentur. Erant nonnulli Lubicenſium ciuium captiui apud eum: qui poſt longam in carcere calamitatem, ære vix ſuo ſunt relaxati. Quo etiam tempore, ingrediente iam ſeptuageſimoſecundo poſt mille quadringentos, apparuit terribilis in cælo cometes per menſem Ianuarium inſequentem, grandi cauda multa minatus, quæ ſequuta ſunt mala, læuo lumine cælum contriſtauit. Aeſtate tum inſequente terribili incendio magna pars Erfordiæ concremauit immiſſo igne per conductitios, quorum erat primarius religioſus quidam de ordine Prædicatorum: Concrematæ duæ eccleſiæ collegiatæ, cum ponte mercaturarum & inſigni vrbis parte: Machinatus eſt homo militaris generis quidã, quòd & vrbi & Lantgrauio eſſet inſenſus. Eadem æſtate venerat Lubicam nobilis puella Imperatoris Conſtãtinopolitani filia,

1472

miſſa

miſſa à ſummo pontifice, nauigio deducenda in Reualtam, deindè in Rußiam, nuptura magno Moſcouiæ principi. Sperauêre tum in vrbe prælati puellam ritu Romano educatam, & Latinis ſacris imbutam, flectere maritum ad ſe imitandum in religionis ritu. Sed illa cogitur ſequi maritum.

CAPVT XI.

ANnus erat à Chriſto nato ſeptuageſimuſtertius poſt mille quadringentos, cùm duo omniũ ætatis noſtræ maximi principes, alter Imperio fulgens, alter rebus geſtis & armis clarißimus, Fridericus Romanorum Imperator, & Karolus dux Burgundiæ, conuenêre in Treuerim de rebus magnis acturi: nam alia publicè agebant de Gelria, quam pridèm Karolus ab Arnoldo duce coemiſſet, deindè etiam armis ſibi vendicâſſet, Imperatoris bona venia poſcens infeudari: Deindè de communibus quibuſdam Chriſtianiſmi caſibus: de bello in perfidum Turcum gerendo: Alia etiam clàm egêre, paucis in concilium admißis, de quibus hoc efferebatur in publicum: vt Karolus accepta de manu Imperatoris corona, rex ſalutaretur Belgicæ Galliæ, aut Burgundiæ: nam olìm Burgundia, quod in Wandalia oſtendimus, regnum erat: Potißimùm verò id ferebant Imperij rebus maximè profuturum, vt Karolus per Imperium vicarius rex conſtitueretur, ad edomandos Imperio rebelles, aut minùs parentes, & ad ſub iuga mittendos, qui olìm ad Imperium pertinuiſſent. Sed vbi de rebus non cõuenit, quòd Imperator ſine aſſenſu principum electorum nihil ſuper his rebus poſſet conſtituere: dictu ſpecioſum eſt, quo ſe honore inuicèm præuenirent, ſalutantes, deducentes, deferentes: cùm interìm Karolus dux, quòd magnum haberet in armis exercitum, ceßit Impera-

peratori vrbe, foris in monaſterio collocatus: Magnis ſe muneribus mutuò miſſis honorabant: ſed incomparabiliter excelluêre, quæ dux Imperatori donaret: Aliquot cameras tapetis inſignes cum vehiculis quæ ferrent: Sed tamen ità fuit diſceſſum, vt nubili vultus principum annotarentur, non ſatìs comperto, ex quibus id cauſis: nam multa in vulgus non prodeunt. Henricus per ea tempora dux Brunſwiccenſis, princeps quietus, & qui arma togæ poſthabuit, poſteaquàm multis annis tranquillus terræ præfuit, tranſiuit ad pacem meliorem, nullo maſculo hærede relicto: Nam vnicam filiam, quod diximus, Wilhelmus de Hennenberge comes accepit vxorem. Igitur Wilhelmus ſenior, frater eiuſdem Henrici, ad ſuum rediit principatum, quem illi, vt ſuo loco diximus, peregrinanti, ſtimulo cõcitus Brunſwiccenſium, idem Henricus tulit. Opes fertur aceruâſſe maximas iſte Henricus ex ouibus, princeps antiqua religione, & qui patribus veteris teſtamẽti ſimilaretur, monacho propior quàm militi, rara arma contrectauit.

CAPVT XII.

IMperator intereà Fridericus, ex itinere ad Vrbem ad ſe declinanti Chriſtierno Danorum regi gratificatus, contulit Thietmarſiam, terram, vt ille prætenderat, ſine domino, quæ nulli paréret: & extincto comitatûs titulo per Holſatiam, Stormariam, Holſatiã, Thietmarſiam vnum creauit ducatum, deq; illo præſentẽ ibì regem inueſtiuit: quæ res multorum præſtabat initia laborum. Thietmarſi indè, re comperta, miſêre nuncium, ſed non ſatìs ære inſtructum, qui doceret imperialem maieſtatem, eam terram eſſe ſubiectã eccleſiæ Bremenſi: quæ etiam ſuis in terram præfectis vteretur: effecitq; nuncius, vt decerneretur citatio cum inhibitione ad regem,

gem, de non ſe intromittendo, priuſquàm res, quæ contradictione facta ſit dubia, in iudicio clareſceret. Sed eam citationem ſegnis populus, & qui modicam pecuniam pro magno commodo non effundit, non extraxit: Ità permanſiſſe res credita in prima conceſſione, conciuit cladem & laborem huius anni, quo iſta ſcribimus; recenſendam ſuo loco. Indè profectus rex per Italiam, magnis vbiquè excipitur honoribus, trium regnorum titulis inſignis, & qui in ſua ditione teneret Gothos, quorum tam celebre nomen ab antiquo fuit per omnes prouincias, quorum etiam opera Romæ nunc viſuntur in demolienda, ſi voluiſſent, vrbe: Sed illi reliquêre tum Romam, quam poſteà Italici Normanni de Apulia in eam deformitatem & vaſtitatem, quæ hodiè cernitur, perduxêre. Romam veniens rex, recipitur à pontifice Sixto in palatium: Miraculo fuit viſentibus regis proceritas: ſed prælatis inſcitia fuit ingrata, quòd non haberet commercium linguæ Latinæ, vt multa cum illo mutuo ſermone conferrent. Vtebatur interprete Henrico Sankenſtede legum doctore, viro ſatis ad dicendum accurato: qui cauſam regij itineris apud pontificem depoſuit. Rediens autem ex ipſo itinere rex, deflexit in caſtra Karoli ducis Burgundiæ, qui tum Nuſsiam obſederat: & euocatis aliquot principibus, Friderico Brunſwiccenſi, Magnopolenſi, & eo, quem itineris totius comitem habuit, Iohanne duce Saxoniæ, cum multis comitibus, in quibus erat Gerhardus frater eius, tentauit, ſi poſſet rem quæ bello quærebatur, compoſitione pacata, in ſuos terminos reducere. Sed fruſtrà impendit apud Karolum operam, quòd certo certior eſſe videbatur Karolus, vrbem vel deditione, vel armis, in ſuã redigere poteſtatẽ: q̃ tamẽ ſpes eum deſtituit. Nam,

 quod

quod in Wandalia diximus, deſcendens Imperator ſtipatus principibus electoribus, cùm magnis & incomparabiliter maioribus, quàm eſſet Karolus, vteretur viribus, in eum mouit: Tranſactúmque ſine prælio, vt obſidione ſoluta, Karolus exercitum reduceret, Nuſsia in ſuo ſtatu permaneret. Ibi tum conueniſſe ferunt de nuptijs Maximiliani, quem vnicum filium Imperator habebat, ad Mariam itidèm vnicam Karoli filiam. Qua de re etiam in Treueri ferunt eoſdem principes ſermonem contuliſſe. Sed quod ibì manſit infectum, hîc peruenit in conſummationem.

CAPVT XIII.

EPiſcopus Monaſterienſis Henricus ex comitibus de Swartzeborg, ad hãc expeditionem in Karolum promptus, occurrit, quòd prima ad illum pericula pertinere viderentur, ſi ad Rhenum victor, Orientem, vt fama erat, Karolus petiuiſſet. Ferunt octo millia expeditorum tum militum, peditum atque equitum, ſub ſignis eius militâſſe, cùm acceſsiſſent quingenti quos misêre Lubicenſes. Sed indè euocati ſunt illi, vt ad Imperij ſigna eſſent. Qui verò de omnium diſtrictu vicinarum Saxoniæ, Weſtphaliæq; vrbium vocati acceſſerant, ad Henricum Monaſterienſem confluxêre. Ardebant multi ad prælium, & conferre manus cupiebant Burgundionibus: ſed non ſinebat eis Imperialis maieſtas: quæ conſilio omnia prius, quàm armis, conſtituit experiri. Circuibat caſtra Albertus marchio Brandenburgenſis, interdicens, nè quis ſe commoueat, pœna capitis conſtituta. Erant nonnulli in poſtremis caſtris ſub ſignis dicti Monaſterienſis epiſcopi, qui, ſiue petulantia militari, ſiue prælium concire cupientes, leuato pileo, ſignum per ludum ſagittantibus extulêre: Id quidam ſiue caſu, ſiue

conſilio incertum, obſeruans ſignum, de petraria miſit iaculum. Tum verò Pickardi ſæuientes vindicare contendunt: Equites ſinguli poſt ſe in iumento peditẽ ſumpsêre, deſilientem in loco pugnæ. Ducunt in eum angulum caſtrorum, vndè miſſam annotauêre petram: & obnixi peditibus, eos vrgebãt in Rhenum. Fremuêre ſocij, ſed retinebat præſens Albertus marchio, qui culpã contumacium permiſit plecti, ſciens quod factum eſſet.Ità multi ex gregarijs, in profluentem compulſi, mergũtur: alij cæde mactantur, cùm ab ſocijs indignantibus nullum haberent præſidium. Sed tum aderat legatus apoſtolicus Forliuienſis epiſcopus, & cum Imperatore aliquot electores, qui rem bellicam in tractatus coniecêre: & ibì finijt, vt Karolus obſidione ſoluta, reduceret exercitũ, & Maximilianus Imperatoris filius, filiam vnicam Karoli haberet vxorem. Vrebat tum animũ victorioſi ducis, Renati diffidatio: qui filius comitis de Vadimow, hæredem ſe gerebat Lotharingiæ, per mortem Nicolai nouiſſimi ducis: Simul & motus regis Francorũ duci minitabantur: qui videbatur non quieturus, quòd omnes principes, qui ſe illi oppoſuiſſent obſeſſo Pariſio, paulatìm ſubuertit. Supererat vnus Karolus, quem quibuſlibet vijs inſtitit ſubruere. Igitur Karolus ſe ſatìs eſſe venturum ratus, primùm in Renatum velut minorem ducere contendit, ignorans regis ibì Franciæ adeſſe conſilium, fauorem & manum, quanuìs lilia non volitarent in nubibus. Obſidione Nuſsiæ ſoluta, cùm iam diſceſſuri eſſent principes, aduolauit Heraldus ex Renato duce Lotharingiæ, qui eius nomine bellum Karolo denunciabat. Ille exceptum hominem, principis ornatu perueſtiuit, quaſi qui iocunda attuliſſet: Sic honoratum remiſit ad dominum ſuum. Inſtabat tempus quo venturũ ex Anglia re-

gem Eduardum iam ſciebat cum exercitu, affinē ſuum, cuius germanam teneret coniugem. Igitur diuiſis copijs ſuis per opportuna loca, cum parua manu contendit Caliſiā, excepturus affinem Eduardum. In ipſo itinere Brugis iam antè iuſſit conuenire quatuor Flandriæ mēbra, & omnes in curia ſolitæ ſuæ manſionis euocauit: Ibì illos acerba increpatione corripuit, quòd tardiores in mittēdis illi ſupplementis extitiſſent, appellans eos villarum manſores, hoc eſt, epulatores: Imputabat illis priuatas opes, quòd ipſo iam ſe opulentiores viderentur, ſcituros & corpora, & res eorū eſſe in ipſius manu: quibus etiam ſuo vteretur arbitratu, animabus ſolis in manu Dei relictis: tamq́; acerba increpatione dimiſſos, multa formidine obfudit. Sciebant eum nō fruſtrà ſolere minari. Contendens ad ſanctum Audomarū: ibì cùm accepiſſet iam applicuiſſe Eduardū, repentinus accurrit affinem conſalutare. Mirantur Anglici ducem tanti nominis, paruo cinctum comitatu: Hiccine eſt, inquiunt, iſte dux Burgundiæ, cuius tam celebris fama mundum impleuit? Ille ſubauſcultans, fertur reſpondiſſe mirantibus: Exercitum ſuum regi Franciæ non imparem futurū, ſtare paratum in Lotharingia.

CAPVT XIIII.

NOn omninò noſtræ profeſſioni conſentaneū, exequi Burgundiæ ducis acta: commodiúsque id, ſi omninò fieri congrueret, in Wādalia perageretur, quòd Burgundiones, vt oſtendimus, origine prima ſunt Wandali. Sed cùm Maximiliani ducis, & poſteà regis, præclara facinora in medium inſtituto deducemus, non erit graue lectori, clariſſimi ducis, qui ætate noſtra parem non habuit, exitum percurrere, vt perindè Maximiliani ingreſſum illuſtremus. Igitur Anglorum exercitus deducitur

citur in Franciam: Comes ſancti Pauli expectatur, nec venit. Anglici bellum magis oſtendunt, quàm inferunt: Mox intercurrentes Heraldi, colloquiũ regum de pace conſtituũt. Non longè à porta Ambianẽſi inſtructus pons erat duorũ regum colloquio ſuper Sommã fluuium: dux Karolus admittitur tertius, ignarus quòd iam nuncij & literæ regis Frãciæ in Anglia rem omnem antè præparáſſent. Comes ſancti Pauli iam antè detectus regi Frãciæ, capto Iacobo fratre eius, qui pro duce Karolo pugnabat. Is, vt ferunt, fratrem ſic prodidit, regi oſtẽdens fratrem cũ Anglis habere ſecretos tractatus, quodq́ regẽ ipſum pactus ſit tradere in manus Anglorũ. Hoc admonitus rex Franciæ periculo, nuncios præmiſit in Angliam, & nunc colloquium de pace peragitur, cõuenitq́ inter reges ſuper omnibus, cùm nonnulla millia Francorũ regi Angliæ numerarentur, maiorq́ ſumma ſub cautione certa promitteretur. Indè colloquio regũ peracto, rex ipſe Franciæ ad partem cum duce loquitur: conuenitq́ inter illos, vt de comite ſancti Pauli rex Franciæ ſuo arbitratu conſtitueret. Nec longum tempus in medio, vinctus comes Valẽchinis, vbì ducẽ opperiebatur, perducitur Pariſium. Indignum ab duce facinus, & quod maculã inſignem gloriæ illius inurit, prodere virum, qui pro ſe & patre mille periculis obiectârit caput. Fuerit ille noxius in regem, néc ne, viderint quibus ea res permiſſa eſt: certè in ducem non ità commeruit, prodi, vinciri, hoſti tradi. Perducitur Pariſiũ, ibiq́ ſupplicium iubente rege de illo ſumitur, omnibus tamen in iudicio Parlamenti ritè, vt ferunt, peractis: cùm aurata veſte reus, necdùm conuictus, honoraretur: damnatus autem, vili operimento tegitur, ac gladio cæditur, cauſis mortis eius in publicum promulgatis. Deinde cùm in Angliam exercitum

Eduardus rex reduxiſſet, inter Frãciæ regem ac ducem Burgundiæ latior de pace tractatus fuit, expreſsè ſuper omnibus differentijs habito colloquio: conſtitutæ treugæ nouennales, in quibus etiam comprahenſi ſunt vtrique parti confœderati: Si tamen intra ſtatutũ tempus ſuam declarabunt voluntatem. Nam de parte regis nominati fuêre, Henricus dux Caſtellæ & Legionis, Iacobus rex Scotiæ, dux Lotharingiæ, rex Siciliæ & Ieruſalem, dux Sabaudiæ, communitas Florentiæ, domini Barenſes & Metenſes, Alemanni & Leodienſes. Ad partem verò ducis Burgundiæ, comprahenſi ſunt, Alphonſus rex Portugaliæ, Fernandus rex vtriuſque Siciliæ, Iohannes rex Aragonum, princeps Nauarræ, Chriſtiernus rex Daniæ, Matthias rex Vngariæ, Caſimirus rex Poloniæ, Franciſcus dux Britanniæ, Galeatius dux Mediolani, filius Ludouici ducis Sabaudiæ, cum matre ſororis regis Frãciæ, Iacobus comes de Remont, dux Venetorum, comes Palatinus Rheni, Iohannes dux Cliuenſis, Rupertus archiepiſcopus Colonienſis, epiſcopus Metenſis, Ludouicus Borbonij epiſcopus Leodienſis, & Dauid de Burgundia Traiectenſis epiſcopus: omnes hi ante primam Ianuarij declarare tenebuntur ſuas ſuper his voluntates, velint, nécne, in fœdere comprahẽdi: & quòd hoc tempore rex duci fauorem monſtrabit in Imperatorem & ciuitatem Colonienſem. Erant prætereà multa in his pactis capita comprahenſa. Nè tamen in hoc quod inſtituit bello in Renatum dux, quid aduersùs religionem treugarũ videretur egiſſe, miſit nuncium ad regem, poſtulans, vt ſaluis fœderibus liceat Nanſeium oppidum contumaciæ inſignis perdomare: Nam tranſitum duci perſtringere videbatur ad Switenſes & Elſatios, quibus vindictam de occiſo capitaneo ſuo in ea terra, quam pignoratam

ab Sigiſmundo duce Auſtriæ teneret, inferre conſtituit: Petrus Hachenbach hic erat, quem miſeranda morte Elſatij peremerunt, tractis in ſocietatem belli Switenſibus. Nec vacabat quòd eiſdem Switenſibus ductor erat Renatus dux Lotharingiæ, quam prouinciā Karolus ſuo arbitratu diſponebat.

CAPVT XV.

FAtale ſibi bellum Karolus ingreditur, primam expeditionem dirigens in Nanſeium: Tranſitus enim illi indè erat ad cæteros. Cùm autem obſidione premeret oppidum, deſcendit ad eum rex Portugaliæ, opem eius implorans in Fernandum de Aragonia, regnum Hiſpaniæ occupantem, cum filia Henrici nupèr defuncti regis. Sed auocari dux non potuit, quo minùs de Nanſeio ſuam perageret voluntatem. Deditum indè oppidum accepit, impoſuitq́ præſidium validum Anglicorum, ſub præfecto de Beuers. Ipſe auctis copijs per altam Burgundiam progreſſus, perq́ Sabaudiam, Switenſibus occurrit ad prælium: Grauis ac pertinax pugna conſeritur. Cadunt viciſsim multi: Sed in fine ceſsêre Burgundi, magnis amiſsis copijs: Dux ipſe ſibi fuga conſuluit ad oppidum Granſonenſe. Interim reuerſus à rege Franciæ Renatus, manu Switenſium auctus, Nanſeium recuperat. Quàm enim promptè Burgundi acceperant, tam facile Anglici amittunt: Dedito oppido, incolume dimittitur præſidium, quod inerat cum præfecto. Switenſes in ſocietatem vocant Lotharingos, magnámque quam vocant ligam ſibi conſciſcunt in ducem, quem ſui ferebant inuictum, forti fortiores occurſuri. Multa fiunt multis locis leuia prælia: ſed totis aciebus confligitur in vigilia Iohannis Baptiſtæ: vbì poſt pertinacem ac diuturnam pugnam, iterùm ceſsêre Burgundi. Nec me-

lior fortuna ducis apud Friburgum, peſſima verò apud Nanſeium: Nam oppidum hoc obſidione vallabat. Erat tum brumale tempus vigilia dominicæ Epiphaniæ, cùm duci nunciarentur aduenire cum auxilijs ſuis Switenſes, & numero, & robore fortiores, ſuperioresq́: Et cùm captus eſſet à duce à Lotharingia vir primarius, qui præſente duce rogatus, quid de hoſtibus ſentiret? verum quod ſciebat, edixit: Sed inuictus ducis animus, ſalutaribus monitis non acquieuit: hominem iuſſit iratus, vt erat iræ impatiens, iugulari. Erat in ſatellitio ducis Nicolaus quidam Italus comes de Campobaſſo: quem, vt arma ſumeret, hortatus dux, audiuit non ſe loco moueri, niſì donatiua pro ſe ac ſatellitibus ſumeret: Tardabat enim ærarij cuſtos, incertum quibus ex cauſis, nec ad præfinitum aderat diem, vt ſtipendia militibus erogarentur. Dux impatiens iræ de verbo comitis, colaphum illi inflixit: Etiam, inquiens, ſine te, etiam ſi ceſſent alij, cum mangonibus occurram venientibus. Iam fulgebant in conſpectu ſigna Switenſiũ: Dux quadringentos grauis armaturæ equites præmiſit, vt hoſtes diſtinerent, donèc ad pugnam ille pararetur, inſtrueretq́ ordines pro rerum neceſſitate. Illi verò cùm tumulum appræhendiſſent, maioris exercitûs ſpeciem exhibebant in latum extenti. Sed non erat ea ſegnities Switenſibus, vt à paucis detinerentur. Igitur pulſis propugnatoribus, ipſa ad caſtra mox perueniunt: Fit pugna non leuis: Sed parati imparatos, feroces trepidos facilè vicerunt: Sternuntur aliquot millia. Tum effuſa fuga omnes ſigna deſerunt: Capiuntur Balduinus atq; Antonius naturales Karoli fratres, prælium differentes, atque hoſtem diſtinentes, vt fuga interìm frater elaberetur. Sed infelix ad riuum malè fidum occupatur: ibiq́ incertum quis,

quis, & à quibus, tantus dux proſternitur, atq; perimitur. Diù ignoratum eſt, quò abierit Karolus. Sed repertum à quærentibus cadauer infertur Nanſeium: Gelu facies intumuerat, vt dinoſci difficilè poſſet: Frater inprimis Antonius, phyſicus deindè eius, aſſenſi eſſe Karoli: Puer imberbis qui galeam duci præferebat, teſtatur cadauer eſſe domini: aderat enim dum caderet, & monſtrauit cædis locum. Sed diù inter homines ſpes & metus variabãt. Alij viuum abreptum in manus Francorum regis perueniſſe: Alij fuga elapſum, ſed ſpontè exulantem abijſſe, rediturum poſt præfinitum à ſe tempus, ferebant. Mercatores magna leuitate in eum caſum & emebant, & vendebant plurima, primùm exoluenda in ducis reditu. Cœpit, vt fieri ſolet, res in quæſtum verti. Qui enim ea conditione vendidit rem æſtimationis centum, ab alijs illo ſuo facto in opinione confirmatis, ſubmiſſo ſocio emit, & lucratus eſt mille. Inuentus eſt Bruxellis Sueuiæ, quem homines poſt aliquot annos Karolum eſſe dicerent, ipſo pernegante. Rex Franciæ cùm audiret exitum belli, de cuius conſilio credebatur non alienus, paratam habuit expeditorum militum manum, quæ Burgundiam ducalem iam, vt putabat, coronæ adunatam, hærede maſculo non extante, acciperet regis nomine: Vbì refragatum eſt, arma intentabant. Idem fit de vrbibus ad Sommam fluuium ſitis, de quibus etiam viuente Karolo erat cum rege controuerſia. Sed prætendebat rex Karolum in oppugnatione Lotharingiæ ac Renati fœdera violâſſe, & perindè regem exoluiſſe vinculis nouiſſimæ pactionis: Nos verò, tanto duce tumulato, in Saxoniam noſtram reuertamur.

CAPVT

CAPVT XVI.

VRbem antiquam,& primorũ in Saxonia principum decus, Quedelenborg, Erneſtus dux Saxoniæ marchio Miſnæ oppugnauit, quòd malè ciues parérent dominæ ſuæ abbatiſſæ, quæ ſoror erat principis memorati. Hac enim radice multa oriuntur bella, dum per ſuperbiam ſubditi vocant in contemptum præſidentes. Expugnauit ille, & deiecit Rolandi ſtatuam, quam pro ſigno libertatis ab antiquo habuêre: Direpta eſt vrbs à militibus, & in extremam pauperiem, vndè necdùm ciues reſpirârunt, perducuntur: Ruunt domicilia: nemo curat reparare: Viuunt in diem: Tempora terunt in labore agriculturæ, quæ ſi victum præſtat quotidianum, diuites iam ſe computant: obligare ſua prædia non ſinuntur, vt redditum conſtituat alter apud alterum, liberas poſſeßiones, mundas ab auro manus habere præcipiuntur. Ità per ſolam contumaciam corruit vrbs antiqua. In diœceſi interim Hildeſemenſi, quanuis Henningum iam omnes accepiſſent epiſcopum, Fridericus tamen dux Brunſwiccenſis quieſcere non potuit, multùm obluctatus eidem: Abegit crebriùs de villagijs iumenta, & villas diripuit: ſed congreßi nunquàm ſunt in prælium. Iam ſe paulatìm prodebant cometæ nupèr viſi multi & inſignis effectûs: quia bella tonabant vndiquè. Nam Imperator tum de Vngaria conflixit cum Matthia rege eius, poſteaquàm ille vxore accepta de poſteris cogitauit. Ferebant enim in pactis, quæ eſſent inter ambos, expreſſum, vt Matthias per ſua tempora vitæ regnaret in Vngaria: cæterùm nihil ad illius poſteritatem: Quam rem, quia in Wandalia attingimus, hîc tranſilimus. Sed & princeps magnus Moſcouiæ per ea tempora oppugnauit, & in ſuam redegit poteſtatẽ, magnam

gnam Ruſsiæ ciuitatem Nouogardiam: quod nemo antè vel timuit, vel præſumpſit. Sic enim erat in prouerbio: Quis poteſt contra Deum & Nouogardiam? ille nimirùm potuit, cui Deus permiſit: in cuius manu ſunt omnia iura regnorum. Vrbem ferunt totam ex ligno fabrefactam, igni paratiſsimam, quo qui confligere voluit, facilè obtriuit. Sed & hoc in Wandalia dictum, nunc tranſitur. Rex quoque Franciæ tum Picardiam recepit, quæ in illum diem paruit Karolo duci, vndè ille promptiorem ſuam militiam ſolebat deducere. Vrbes habet illa præclaras, Abbatisuillam & Ambianum maiores, cum non contemnendis aliïs, & ſi impares ſint memoratis. Tentauit idem rex Burgundiam ducalem: deque Artheſia in ſuam redigenda poteſtatem, ſatìs anniſus eſt: Idque, vt Maximiliani tunc ducis Auſtriæ, nunc Romanorum regis acta ex debito exequamur, nobis paulò diligentiùs eſt explicandum.

CAPVT XVII.

ERat Maximiliano, quod diximus, Imperatoris Friderici filio, deſponſata Maria, vnica Karoli ducis filia, hæres legitima terrarum in occiduo intra Rhenum & Franciam. Ea puella cùm per tempora quibus de cæde patris fama inhorruit, Gandaui in Flandria eſſet, triſti accepto de patris morte nuncio, mox miſsis ſolennibus nunciïs in Artheſiam ac reliquas prouincias, quarum magìs vacillaturam fidem proſpexit, iuſsit accipere ſacramenta fidelitatis per ſingula oppida. Conuocauit ſolenne terrarum ſuarum concilium eccleſiaſticorum & ſecularium, & ſuper agendis deliberabat cum illis. Atrebatenſis, Tornacenſis, Morinenſis epiſcopi, primatum ſui ordinis in concilio habuêre: Nobiles de ſanguine, Adolphus de Cliuis, Philippus de Rauenſteen, & multi

multi alij, rebus quoàd poterant conſuluêre, dominæq́ adſtitêre. Sed Gandaui, vt facilè ſolet, exoritur ciuilis motus in quoſdam præcipuos viros: Cancellarium Burgundiæ, qui ſe dominum inſcripſit de Gailãt, de Mildelborg, vicecomitẽ Iprenſem, & Ludouicũ de Hũmelcourt, capitaneum conſtitutum à Karolo Leodij, quibus additur tertius Iohannes de Mela miles: Erat quartus eccleſiaſticus, in quem manum mittere qualiſcunq́ religio prohibuit. Igitur cancellarium, quòd necem comitis ſancti Pauli, vt ferebant, procurâſſet, quodq́ principis ſui negocia nõ ex fide procurâſſet, accuſabant: Dominus de Hũmelcourt inuiſus erat populo propter Ludouicũ Leodienſem epiſcopũ, qui multũ queſtus de illo, odia in eum congerebat: cui adhæſit dictus miles. In hos tres multa recuſantes, & iura omnia, Deum hominesq́ teſtantes, quòd illorum iudices ibi non eſſent, populus gladio iuſſit animaduerti. Intereà rex Franciæ ſolicitari fecit puellam, vt in propria perſona veniens homagium præſtaret, alioquì confiſcandis illius rebus alios præponeret. Nõ ibat illa, verita quod res habuit, quòd venientem nõ dimitteret, ſed inuitam, filio paruulo ſeruaret vxorem. Atrebatum interìm rex obſedit. Capitaneus iam ſacramenta dedit puellæ: Interpoſita publica fide, ab obſidentibus euocatur ad colloquium: Literæ prætenduntur dominæ Mariæ, quibus fidem ille habens, mox regi permiſit vrbẽ. Rex alios ex ciuibus ſupplicio affecit, alios relegauit, introductis ex gente ſua, qui ciuitatem facerent Frãcici iuris, omnia moderãte Philippo Deſquordés: qui viuenti Karolo diù fidus habebatur, nunc totus regius, meruit capitaneus per Artheſiam declarari. Res deindè peruenit in tractatum inter regem & puellam: Vbi rex fecit allegari ab veterì memoria multa con-

conuenta, in quibus eluxit, vt ferebant, primùm Burgundiæ ducatum, nunc regno adunandum, ſtirpe virili deficiente: deindè comitatum Artheſiæ per multas conuentiones, quarum literas exhibebat, nunc eſſe iuris regij, meritoq́ ab illo vendicari. Ex aduersò prætendebant ducales, vetera pacta nouioribus eſſe ſublata. Recolebant maiores natù ex illis quædam, alia de literis oſtendebantur. Sed apparebat, non tam iura, quàm potentiã regiam, formidari: Igitur ſi puella in coniugium Delphini inclinaret, non eſſe magnam de ſucceßione quæſtionem: idq́ multis conſultò ſerioq́ agendum videbatur, quòd terris hæreditarijs plurima ex Francia poſſent prouenire bona, pax inprimìs & temporum tranquillitas: ab Germania non nisì bella, motus, & perturbationes. qui mihi vera vaticinari ſunt viſi. Iam puella Maximiliano duci animum inclinabat, nec potuit à ſententia dimoueri. Rex in poteſtate iam tenuit Atrebatum, iure, an iniuria, non hoc quæritur inter mundi principes. Cameracũ circunquaq́ depaſcitur: Hannoniã ingreſſus, Duacum ac Valentianas tentauit: multa deindè oppugnans, non vbiq́ proſperatur, multis ſuorum amißis. Tornacum rex muniuit, immiſſo ſuo Oliuerio ex barbitonſore aurato milite, homine minoris ab ortu fortunæ, nunc magnis principibus coæquato, quòd regem magnis obſequijs demeruiſſet. Sed exitus compar erat natalibus. Nam filius Ludouici, patre mortuo, vix regnum ingreſſus, in noua & magna furca, quã ipſe iußit extrui, mandauit ſuſpendi hominem, qui per ſuperbiã omnium in ſe principum odia conciuit. Heſdunum ac Betuniam rex armis in Artheſia: ſed & in Hannonia multa per ductores accepit in poteſtatem: vt miſeranda ſors puellæ videretur. Nam foris bella, intùs ſeditiones

eſt

eſt experta. Tumultuabantur Flandriæ maiora oppida, & ad libertatem ſublatis oneribus, quæ vel Philippus, vel Karolus impoſuêre, proclamabant. Seruierat tempori prudens puella: &, quod neceſsè fuit, permiſit ciuibus, quorum videbatur opera tum nimis indigere, quæ poſcebant æqua, etiamſi iuri ſuo, ſi obuentionibus ſolitis contrairent, tum diſsimulanter habuit.

CAPVT XVIII.

CApitaneus in terris puellæ primùm gerendo bello ante Maximiliani ingreſſum decernitur nobilis Flammingus: Indè mutata ſententia, quô res authoritatem maiorem habere videretur, Adolphum ducem Gelriæ, vſq; in eum diem Cortraci oppido Flandriæ pro captiuo habitum, bello ducem delegêre: Compoſitis rebus intra oppida, armati ciues exibant, non contemnendus exercitus: & ſe regijs oppoſuêre, ducentes in Tornacum: Ibì enim conſederat militia regis. Tendebat in agris exercitus Flandrenſium, & ibant prædatum manus militum in diuerſa. Adolphus dux, vir armorum peritiſsimus, ſed bello non ſatis fortunatus, nec longæuus ſuper terram futurus, quòd patrem in vinculis tenuiſſet, ibat cum paucis equitibus ſpeculatum, quid hoſtes molirentur, ſi qua capiendæ vrbis via videretur. Franci, ſiue ſigno dato, quod nonnulli ſuſpicantur, ſiue induſtria ſua circunſpicientes, incidunt in ducem, qui ſpeculaturus exibat: mox circunuentum, multi paucos capere contendunt. Ille cùm ſe acriùs defenderet, à multis facilè ſuperatur, & pertinaciùs repugnans, confoditur, primitiæ belli miſeræ: occiſumq; velut emortuum pecus, iumento impoſitum, ex tranſuerſo deuehunt in vrbem, tumulantq; in eccleſia maiore, comperto quòd dux eſſet. Mox Gandauenſes, ſublatis ſignis, abiêre: Brugenſes

autem

autem cum Iprenſibus, cùm non tam facilè cederent, excepêre impetum ſuperuenientium ex vrbe hoſtium: Nec diù pugnæ ſors hærebat: Vertuntur in fugam: Supra capiuntur. Hic erat exitus infauſtæ expeditionis quæ prima fuit. Reuertentibus in ipſo itinere Gādauenſibus, obuij fuêre ſexcenti ex Geldria milites, ſuo duci, quem capitaneum audierāt præfectum, gratulanter militaturi: Sed vbi audiêrunt infelicem exitū, mœſti rediêrunt in patriam. De alio mox ductore deliberatū. Defertur Petro de Lutzenburgo comiti ſancti Pauli. Sed ille à podagra ſe excuſauit, & vacationē obtinet. Iacobus de Remont filius ducis Sabaudiæ creatur: Iohannes & Iacobus de Lutzenburgo, filij Theobaldi, iunguntur comites, in Duaco & Aldenardo fines Flandriæ tutaturi. Iohannes dux Cliuenſis, Philippus de Rauenſteen frater eius, Philippus de Beueren conſilio præſunt apud dominam. Philippus tamen de Beueren Antonij baſtardi filius, Ariæ & ſancto Audomaro præficitur: Sed alteri permittens curam, Ariam protinùs amiſit, nec ſatìs inſtitit auxilio patris Antonij, qui regē ſequebatur, recuperare. Exteri conducūtur capitanei, Iacobus Galeottus Italus Parmenſis, Zalazart Hiſpanus, fines, vt poterant, ſunt tutati. Gandaui nouus creatur capitaneus Iohannes Dudenzel, qui cum armatis ciuibus exiens, ſine fructu reuertitur: Brugis tumultuatum eſt, & captis aliquot ex ciuibus & inferuore truncatis, interueniente Friderico Tornacenſi epiſcopo, mox conquieuit.

CAPVT XIX.

Maximilianus indè dux Mariæ ſponſus, in Flandriam deſcenderat ad finem menſis Iulij anni 1477.
ſeptuageſimiſeptimi, cum quo nuptias Gandaui inibat puella. Erat in eius comitatu Metenſis epiſcopus, Si-

giſmundus dux Auſtriæ patruelis, Otto dux Bauariæ, Marchiones de Baden, comites de Wirtenberg, & multa ſine nomine nobilitas. Inter hæc rex Franciæ ſuper occiduam Flandriam venit, omnia vaſtans, apud Bononiam Galliæ conſidens, in ſanctum reſpexit Audomarum. Excurſiones plurimæ fiunt. Nonnunquàm amittunt ex ſuis Franci, qui longiùs & audaciùs vagantur. Caſtellum à regijs capitur, & direptū incenditur. Apud ſanctum Audomarum regius exercitus caſtrametatur: oppugnat oppidum: vaſtat quæ foris ſunt: Incluſi fortiter ſe tuentur. Primi Brugenſes exeunt, obſeßis ſolatio venturi. Mittuntur copiæ à Maximiliano nouo terrarum principe, quæ cùm ingrederentur oppidum, ingens exoritur ciuium tripudiatio: Funalia noctù micant. Inſoliti gaudij rex cauſas ſcrutatus, arbitratur adeſſe ipſum Maximilianum. Itaq; ſoluit obſidionem. Maximilianus autem per prima Flandriæ oppida vadens, conſilium coegit belli gerendi. Viſum eſt ad regem Franciæ mittere oratores æqua poſtulantes. Vbi perueniunt, rex ſcrutatus de mandato, remandat nihil eſſe magis ſibi cordi, quàm tranquillam cū omnibus pacem habere: quā ſi pati modò cupiat Maximilianus, mittat cum plena poteſtate inſtructos oratores, rem pro ſui magnitudine ſeriosè tractaturos. Maximilianus ergò ex hac die ſuſcipiens rerum adminiſtrationem, curam & prouidentiam dotaliū prouinciarum, nè ad arma præceps iuuenis, ad arma ruere videretur, maiorū fretus conſilio, potentiſsimi hoſtis animū pertentauit, inducijs ad finem vſq; menſis conſtitutis. Sed cùm Heraldis fruſtrà intercurrentibus nihil fructuoſum ageretur, inanes decurrerunt induciæ, & ad bellum res redijt. Primi Gandauenſes ſupplementū militum miſere Duacū domino de Sames,

mes, qui fines illos tutaretur. Relicta quoq; Karoli, cùm legationem in Angliam ad fratrem Eduardum mittere decreuiſſet, audiuit nouam inter ipſos ſuos fratres perturbationem exortam: Nam dux Clarenſis in inſidÿs, quas fratri regi parauerat, deprahenſus, ſolenni Parlamenti ſententia damnatus, capite immerſus vino trucidatur. Rex autem Franciæ multis per Hannoniam, atque Burgundiam captis oppidis & arcibus, diſsimulanter tamen omnia fieri curauit, quaſi ignorante ſe res gererentur. Nam quotiès opportunum videbatur, animum oſtentabat pacis cupidum, cùm tamen hoſtilia omnia perageret. Ferunt nonnullos in Auſtriæ ducis fuiſſe concilio, qui regi omnia, quæ intellexerint, prodidiſſe crederentur: Qua de re ſuſpecti, cùm etiam verbis & ſermone notarentur, retraxerunt ſe in Franciam.

CAPVT XX.

BOnonia interìm in Picardia, non longè Caleſia, à regÿs capitur, cùm nullum ſibi præſidium afferri intueretur. Hic comitatus, cùm ſæpè dominos mutâſſet, in pace Ambianenſi inter Karolum VII. Franciæ regem, & Philippum Burgundiæ ducem, redÿt ad Burgundos. Captus Iudocus de Peyna vir ex Flandria nobilis, filiam accepit domini Deſquordes, regÿ per Artheſiam capitanei. Multi tamen in neutralitate ſe continuerunt, quòd rumor increbreſceret, rediturum de proximo viuentem, vt putabatur, Karolũ Burgundum, qui res variè miſcuit. Tornacenſes ſemper infenſi Flandrenſibus, non erubuêre publicis ludis fœdare nomen Philippi & Karoli clariſsimorũ ducũ: ſed nunc à vicinis preſsi, laborabant commeatu: Suburbia eius exuſta ſunt: variãte fortuna capti hinc, atq; indè primarÿ viri.

Dux Auſtriæ proceßit cum expeditis in Hannoniam, receptis aliquot vrbibus & caſtellis, quæ pridèm rex accepit. Nato deindè ex Maria coniuge filio, Fridericus Tornácenſis epiſcopus inducias procurauit anni totius. Rex Franciæ nato ducis paruulo, miſit equum faleratum amicitiæ futuræ pignus: Sed bello armantur equi, Bellum hæc armenta minantur, ait ille. Certum eſt tamen, quòd illæ induciæ multos retraxerunt in Franciam, qui iam deſcenderant in obſequium domûs Burgundiæ, per quos non difficilè fuiſſet Artheſia recuperata. Cumq; nihil ad pacem fructuoſum per inducias procuraretur, exeuntibus treugis, rex in Burgundiam mittit exercitum: Et cùm deferbuiſſet amor Burgundionum in Karoli prolem, præſertìm tam exili præfecto vbiquè præſidio, nemine magnoperè obſiſtente, Dola præcipua Burgundiæ ciuitas capitur à Francis, & diripitur per Swicecros regi militantes: Sed tamen filij Ludouici comitis ſancti Pauli, odio ſingulari in regem, pro duce multa fecêre, captis arcibus & oppidis non paucis. Nauigat armata naui in Angliam comes de Naſſow Engelbertus, ſeneſcallus Brabantiæ, vt auxilia quærat Anglorum. Fuêre autèm ex Anglis, qui Francos claſſe iuuarent, vt mare infeſtum eſſet marinis duci ſubiectis hominibus. Dux ipſe iam conſilio rebus maturatis, valida manu, & quæ Francis ſuffectura videretur, egreſſus eſt ad obſidendum Morinum, iam à Francis occupatum. Oppugnatur oppidum magnis viribus ſex diebus. Vbì innotuit, agmine magno Francos, ductore Philippo Deſquordes, deſcendere, qui certa ſpe ſemèl expugnandi ducem, multis contractis copijs proceßit.

CAPVT

CAPVT XXI.

DVx Maximilianus in obſidione Morini certior de aduentu Francorum factus, noctù retractis clàm bellicis apparatibus, ordines inſtruxit, & quadrato agmine obuiàm proceſſit hoſtibus. Iuxta Bonini oppidum venêre agmina ſub mutuum adſpectum. Diſponuntur vtrinq; acies ad prælium: Iactis initiò tormentis, pari animo progreditur vterq; exercitus ad pugnam. Inchoante prælio ad horam poſt meridiem ſecundam, extractum eſt ad quintam, cùm non ceſſaret ante noctem: Pertinaciter vtrinquè pugnatur. Dux vbì conſpexit Francorum pectora, non cedere certa, ſed mori priuſquàm fugerent, ipſe pedes cum peditibus cœpit inire pugnam, equitibus tamen in ſuo ordine durantibus. Vbì medium conſpexêre ducem ſuum Alemanni, tum verò in pectora vigor penetrauit. Vrgent ferociter Francos, cedereq; loco compellunt: primis fugam ineuntibus, acriùs perurgentur: Miſcentur ſtrages: multa Francorum millia perimuntur: Capti nonnulli. Nam & ex ducalibus non pauci periêrũt, ſed nihil ad numerũ Francorũ. Tam diù perſeuerauit pugna ducaliũ, donèc certior fieret dux, hoſtiũ ductorẽ in Bonomã conceſſiſſe. Tũ verò qui reſtitêre Franci, debellati ſunt, vt fugã inirent. Sequuti ſunt ducales ad duo ferè paſſuũ millia. Certa iam erat duci victoria. Tũ verò quid facto ſit opùs, conſultatur. Morinum ad obſidionem repetere animus erat: ſed alia ſententia ſurgit. Iam enim Franci cedere vrbibus deliberabant, ſi dux, vt vincere, ſic vti victoria potuiſſet. Nam in Morino & Atrebato tantus erat motus, vt venientem nemo ex Francis ducem expectâſſet. Sed tum in Ariam conceſſit, præmiſſis impedimentis cum vulneratis, demolituſq; arcem de Mollena, vndè pluri-

ma ducalibus incommoda inferebantur, præfectum eius cum viris ſexaginta, ſublimi de trabe iußit appendi. Hæc prima ducis inſignis victoria, magnum illi nomen cum gloria comparauit. Franci tamen, vt fit, in ſuam retorquent laudem, quòd Philippum de Rauenſteen equitum præfectum, è ſuo cornu fugam coegerint inire.

CAPVT XXII.

1478. CVm ageretur ſeptuageſimuſoctauus poſt mille quadringentos, in oppido Hallis Magdeburgenſis diœceſis florẽte, dũ ciues vnũ ſentirent, miſera illos diſcordia cepit, quæ peſſundedit, promptißima ad euertendas vrbes cauſa: Nam proprietarij in ſalina, genus hominum per opulentiam iners, & ſuperbum, contempſêre conciues artiſanos: nec qui præeſſe debuerant, ità publicis vt priuatis commodis inſeruiêrint. Contemptus & oppreßio exaſperauit multitudinem, vt intra mœnia grauis tumultuatio oriretur. Audiuêre Miſnenſes principes, ex quibus Erneſtus, Erneſti ducis Saxoniæ electoris filius, (archiepiſcopus erat Magdeburgenſis) vſi ſunt prudenter occaſione præſtita, & vrbem intùs tumultuantem cinxêre exercitu, certi quòd ab vna parte immitterentur. Facile etiam erat capi, quam nemo ſatìs defenderat, arbitrantibus inuicèm inter ſe & dißidentibus, quòd ab alterutra parte inuocati principes ſuperuenirent. Sed communitas ipſa æquioribus animis accepit venientes, quòd parùm habens, parùm amitteret: ſortem ſuam, ſi non meliorem, non poſſe multo fieri deteriorem: quòd antè multis in vrbe ſeruiße tyrannis videbantur, nunc iuſtis ſubeſſe principibus ferrent æquanimiter. Coniecti in vincula primores, argento & auro emunguntur: Multa quæ pridẽ habuiſſent in ſalina, ſunt archie-

archiepiſcopo aſſcripta, ſeruata tamen ſua cuiq; proprietate: Quæ verò publicis erant vſibus deputata, principatui non proueniunt: Ità, dum ſuperbiæ præſidentes modum non ponunt, inuenêre qui frenum inijceret naribus eorũ. Conuiuari, tripudiare, ſomno longo ſepeliri, omnis eius generis hominum fuit cura: Diſcite mortales eſſe vigiles, modeſtiam colere, pauperes non temnere, conſilia rebus adhibere, ꝓprij ordinis metas intueri. Per idem tempus, cùm Ropertus Colonienſis archiepiſcopus, placitis conuentis apud Nuſiam ſtare recuſaret, dum clàm ex partibus Rheni in Weſtphaliam fugere tentaret, captus capituli iuſſu, ab Hermanno Lantgrauio Haſsiæ, qui in obſidione Nuſiæ multa fecit incluſus, multa perpeſſus, nè iterùm eccleſiam maioribus implicaret laboribus, aſſeruatus eſt diligenter. Sed vbì poſt non proſperata illi apud Nuſiam bella acceſsit ea calamitas, vt in ſuo vinctus teneretur, ex ipſo animi dolore morbum contraxit, & è vita migrauit. Sufficitur illi Hermannus memoratus, qui duro tempore ſtetit pro eccleſia, princeps de illa, & de omnibus optimè meritus: qui vſq; hodiè tenet eandem.

CAPVT XXIII.

Albertus dux ſuperioris Saxoniæ, marchio Miſnæ, fratris filiam Katharinam, per Roſtochium inſigni agmine duxit, ibì nauigium inſcendens, in Daniam Iohanni regis filio nupturam. Multi cum eo fuêre comites, aliquanti pontifices: Octingentis equis ingreſſus, auratis curribus puellam regiam regio more deduxit. In Copenhauen regia, regum nuptiæ ſunt peractæ: Quibus principali ritu ſolenniter expletis, in Lubicam redierunt, auidi videre imperialem vrbem. Placuêre cuncta Alberto principi: ſed diſplicuit ſub-

terraneus ille diſcurſus fœminarum obuolutis vultibus: Magnum libertatis alimentum: Hortatur ſenatum & commonefacit, vt abuſum illum curent antiquare: qui multis alioquì pudicis fœminis præſtaret audaciam, impudicis ſuæ ſtultitiæ præberet incrementum. Accepit eam commonitionem ſenatus perquàm benignè, interdixeruntq́; illum abſconditorum vultuum diſcurſum: Seruatum eſt edictum aliquot annis, ſed in antiquum abuſum facilè relabuntur. Dux aũt in ſuperiori eius loci prætorio ad faces incurrit eques equiti, infeſta ſub tecto haſta. Tum choræis indulgetur: & vbi aliquandiù feriatum eſt, in viã ſuam rediêre alacres hoſpitaliter ibi habiti. Quo tempore, Embiccenſes ciues ad arma ſemper præcipites, ſtratagemate circunuenti, temeritatis ſuæ pœnas luunt. Solent enim in frequentibus Saxoniæ vrbibus ciues, etiam artiſani, arma ſua in prompto ſeruare, vt cùm ſignum propinquantium hoſtium è ſpecula dederit, effuſi ſine ordine, ſine ductore ruant. Id ſciens Wilhelmus iunior dux Brunſwici, cum Henrico filio, qui hodiè rerum potitur, aſſumpto in ſocietatem expeditionis Haßiæ Lantgrauio, ac comite de Stalberge, videndum ſe cum aliquantis præbuit, maiori agmine ad inſidias deliteſcente. Ad primum hoſtium conſpectum ſonuit de turri ſignum: Ciues muſſantes, arma corripiunt, portis proruunt, & hoſtes inſequuntur. Illi pectora diù præbuêre venientibus, mißilibus certantes, donèc ciues magno numero conglobati, audaciores incumberent. Tum cedunt retrò militantes ſimulatione timoris, vt ſequentes & vrgentes ciues, protrahant ad inſidias collocatas. Tum verò hoſtes conſurgunt à tergo, & intercluſo ad vrbem itinere, ciues intercipiunt: capiunt, cædunt pertinaciter reſiſtentes: Nongenti tum

ciues

ciues ſunt periclitati, cæſi, captique, magno ciuitatis detrimento, quæ temeritatis ſuæ damna luit tam inſigniter. Erat autem ſeptuageſimus tum nonus poſt mille quadringentos, cùm inſtruerentur ad militiam, in reliquum futuri cautiores.

CAPVT XXIIII.

MAximilianum ducem, vt omne genus experiretur belli, tum cœpit inteſtina diſſenſio cõturbare: Nam Gandauenſes (populus ad temeritatem promptus) cœperunt queri de crebris impoſitionibus & collectis, quæ longè ſupra ſolitum crebreſcerent. Neruus autem belli pecunia eſt: Nôſſe oportebat ducem ſuum ſatìs pro ſe contendere, quòd capitis totiès diſcrimen ipſe adiret. Tum verò belli impenſam ſine murmure facerent, quorum ſanguini parceretur, & ipſi hoſtibus obijciantur. Mouit ſeditioni paratum populum, quòd arbitrarentur primores nobilitatis ad hoc niti, vt ſua expleant, ciuium exhauriant marſupia. Viſum eſt illis eſſe in officijs publicis, qui ſuam potiorem, quàm publicã cauſam haberent: eamq́; coniecturam de ſuis ſumpsêre moribus: quòd nulla gens tam exereſcit opibus in publicis officijs, quàm qui in occiduis partibus publicam tractant pecuniam. Vidimus ætate noſtra aliquot, qui ex infima emersêre fortuna in eam opulentiam, vt arces in prædijs exædificarent. In Hollandiæ præcipuè oppido Dordraco, inteſtina tum ciues agitabat diſcordia. Iohannes autem de Egmundia baro, recepto in poteſtatem ducis oppido, facilè compeſcuit tumultuantes. Ex Geldria quoquè nonnihil rebellionis nunciatur: & tamen dux per capitaneos ſuos rem proſperè geſſit: Nam Philippus de Beuers Flandriam occiduam tutatur, cum præfecto Zalazart. Alij quoquè in Hannonia proſperè res gerunt,

fugato Wilhelmo de Arberg, qui tam regi Franciæ militabat, & Leodienſi epiſcopo per omnia erat infeſtus. Multa ducem impulerant, vt tum treugas iniret cum rege. Nam Geldria, vt diximus, motus nouos conciuit. Rex autem ante treugas, ſancti Audomari, & Ariæ vrbes ſibi reddi poſtulauit: cũ dux viciſsim Artheſiam totã repoſceret. Duacum rex ſecretè iuſsit pertentari, impetique: Sed Gandauenſes qui primi perſensêre, XL. millium exercitũ conſcripsêre, mâlentes ſuis manibus rem agere, quàm extortam pecuniam permittant Alemanis in prædam: præſertim, quòd eius oppidi commodis carere non poſsint, indè per amnem deuectis in vrbem ſuam frugibus. Sed tum valuêre induciæ inter regem & ducem Auſtriæ, per quas dux conuerſus in Geldriam, motus eius compeſcere inſtituit, cùm interìm incolæ ſuo duci ſtuderent paruulo. Grauiam oppidũ tum cepêre Brabantini, & tenuêre diù. Indè cùm in Cliuenſem quoquè ducem niterentur, res interuentu bonorum virorum ad tolerabiles conditiones exiuit. Hollandia parére ſuo principi inuita compellitur, inducijs iam inter regem & ducem protelatis: Non ceſſauêre tamen regij Cameracum infeſtare: ſed defenſum eſt egregiè. Ducales viciſsim tentauêre Heſdunũ, ſed repulſi ſunt. Ità viciſsim de violatione treugarum fiunt querimoniæ, cùm vtrinque contenderint priorem partem alteram violâſſe, temerâſſeque inducias pacatas. Sed tum iterùm de integro annales treugæ interceſsêre.

CAPVT XXV.

TRaiectenſes per tempus epiſcopum ſuũ exclusêre, Wulfardum de Veris ſequentes capitaneũ: quandò etiam Iohannes de Dudenzel Gandauenſium capitaneus, cùm verbis contenderet aduersùs nobilem Burgundio-

gundionem, ad mortem vſque vulneratus eſt, vt ſpiritum efflaret ipſo die. Indignati Gandauenſes proſcribere voluêrunt omnes Burgundiones de familia dominæ Mariæ. Quam rem comperiens ea domina, nonnihil cogitauit in populum, quod tamen, conſilio freta mariti, omiſit. Interìm tertiam enixa prolem, Franciſcum nomine, ſub honore, vt ferunt, Franciſci ducis Britanniæ: ſed paruulus immatura morte interceptus, ad meliora regna prouolauit. Interìm oppidum ſancti Audomari penè à Francis interceptum eſt: quod inprimìs Brugenſes vitauêre: qui nouo conſcripto exercitu, immiſerunt præſidium. In Traiectum verò intromittitur Iohannes dux Cliuenſis, cuius fratrem Engelbertum, eiecto Dauid Burgundione, Philippi ducis naturali filio, voluêre epiſcopum. Sed Hollandia totis illi viribus renititur. Initum eſt prælium iuxta Amersfordiam tribus millibus à Traiecto. Cæſi ſunt ciues plurimi. Dux ipſe Maximilianus deſcendiſſet, nisì eum nobilis de Arberg, & qui rebus nouis in Hannonia ſtuduêre, tenuiſſent. Interìm verò in maioribus Flādriæ vrbibus tumultus erat, quòd nobiles quoſdam ex vrbibus proſcripſiſſent: qui contempta eorum proſcriptione, in medijs vrbibus obambulabant: & Brugis fortè res in magnam veniſſet commotionem, nisì dux affuiſſet: qui captis tribus ex præſtantioribus vrbis ciuibus, rem omnem complacauit. Mira hominum in ſenſu mobilitas: quàm facilè concitantur, tam ſæuiunt crudeliter: & deindè ſanguine viſo, facilè iram ponunt. Quanti ſine culpa periêrunt, quos in feruore ſubuerterunt, poſteà magno ære, ſi fieri poſſet, à morte reducerent?

CAPVT

CAPVT XXVI.

PEr ea tempora militares Holſatiæ, cùm prætenderent literas regis Daniæ domini ſui, immenſam ab illo pecuniam mutuam petiuêre: Idq́; cùm crebriùs ſine intermiſſione agerent, voluit rex finem rebus dare: paucos ex ſuo concilio adhibuit, inter quos Lubicenſis epiſcopus, & vrbium vicinarum conſulares oratores, euocauit in Zegeberg: Coram his conſtituit diem Holſatis ſuis: vt quiſque productis in medium literis, calculum rerũ quas poſceret, liquidò poneret: Ratione producta, vndè æs, & in quos vſus impendiſſent, de quo literæ eorũ loquerẽtur. Venêre oẽs metu magìs, q̃ aliâs ſpe exciti, quòd exemplũ formidarẽt cuiuſdam ex ſuo ordine magni viri, qui inauditus in exiliũ agebatur. Erant qui fouerent ſpem accipiendæ pecuniæ, alijs etiã iam tũ dubitantibus. Et cùm ſinguli citarentur, vt quiſq; rei ſuæ rationem iniret: erant qui non aliud prætenderent, quàm ſimplicem literarum tenorem, regium aſſerentes, vt literis ſuis, in quibus rex ipſe loqueretur, teſtimonio ſigilli fidem haberet, reponerétque, de qua illæ loquerẽtur pecuniam; Nec enim poſt tot annorum interualla, potuit exceptionem non numeratæ pecuniæ obijcere: nec eius fortè meminerat. Alij poterant exactum rerum ſuarum calculum ponere, prætendentes illo loco tantam impenſam pro rege pecuniam, tempora quoquè ſignantes: ibì fidem interpoſuiſſe, poſteaq́; ſoluiſſe. Maior erat numerus eorum, qui initiò acceptis dono ab rege literis, cùm pecunia nulla numeraretur, obligationem in literis habuêre: Alijs etiam vicibus vſuras, quæ prouenerant, adiecêre ſummæ: vt alijs datis literis cum ſorte prima cumularentur vſuræ: Eáque re nonnunquàm iterata, immenſam ſibi debitam à rege pecuniam prætenderunt.

Erat

Erat autem rex Chriſtiernus princeps humaniſſimus, & qui petenti nihil negare potuiſſet: Vndè factum eſt, vt largus etiam in dandis literis haberetur. Sed cùm immenſa excreſceret ſumma, voluit omnes vna ratione abigere, nemini reſponſurus de literis, quæ de nihilo conceptæ dicerentur. Erat in illis qui obſecraret, vt rex, omni eius accepta ſubſtantia in prædijs & iumentis, ſola arma cum equis militaribus linqueret, & fidem, qua ſe pro rege obſtrinxiſſet, impleret, ipſe abiturus in alienas terras, quomodò poſſet militans, panem inueniret. Non tenuêre lachrymas qui audiêrunt: Sed ſemèl indurato callo pectoris, nihil humanum illi rex reddidit. Alius quidam, cùm promptam pro rege pecuniam multis vicibus impendiſſet, & eadem facilitate cum cæteris abigeretur, abire recuſauit, poſcens ad regis præſentiã peruenire: Cùm non facilè admitteretur, ipſe depulſo ianitore, ingreditur, explicans, quibus locis & temporibus æs ſuum expendiſſet exprompt um pro rege, totiès pro ipſo capitis diſcrimen ſubiſſet: aliquandò propter eum captus, ſua ſe pecunia redemiſſet, & nunc velut ignotus abigeretur: non abiturum ſe, quin aliud audiat: alioquì cœlum & terram conteſtaturum: vitam impendere, quàm ſuos linquere paruulos exhæredes, præoptaret: Illum rex verbis placatum, iuſſit ad conſtitutos terminos, deputatis locis, ſua præſtolari. Sed tum flentes abiêre, qui vt fidem implerent, omni poſſeſſione ſua ſe exuunt, ad inopiam redacti.

CAPVT XXVII.

EVocatis quoquè Thietmarſis in Rendesborg, idem rex hoc tempore oſtendit imperiales literas, quòd terra illorum ducatui incorporatur Holſatiæ, parére regi, & legitimis ſuis hæredibus iuberẽtur: requiſiuitque,

vt in vim literarum illi præſtarent homagij ſacramēta. Quintus erat annus ex eo tempore, quo primùm rex iſta impetrâſſet. Illi paucis interloquuti, reſpondent, Imperatoriam maieſtatem non rectè de facto inſtructam: eorum terrã, tanquàm domino non ſubiectã, Holſatiæ ducatui coniũxiſſe: Si maieſtati ſuæ oſtenſum eſſet, terram ex multis annis ſubditam eccleſiæ Bremenſi, archiepiſcopo eius ex multis ſeculis paruiſſe, qui etiam nũc in ea terra ſuos habeat præfectos, ex eo tēpore, quo primus Hartwicus archiepiſcopus, nouiſsimus hæres comitatûs Thietmarſiæ, facta commutatione, illũ dederit eccleſiæ, recepto Stadenſi: quoàd ille quoq; accederet eccleſiæ per mortem eiuſdem Hartwici, nũc Bremenſis archiepiſcopi: ea ſi Imperatori oſtenſa fuiſſent, nõ hoc, quod dediſſe videretur, contuliſſet: Ibì ſe viuere & mori, nũquàm à diuo Petro diſceſſuros. Replicatum eſt, ſubiectionem quam prætenderent, magìs eſſe in verbo, quàm opere: præfectos in terra, eſſe ad vanam ſpeciem: cæterùm administrationis habere nihil, nihil obedientiæ: quotiès vrgeantur, illò refugere, vbì illis omnia ſunt tranquilla, archiepiſcopũ non recognoſcere: Proindè niſì pareant imperialibus literis, hoc ſe facturũ, quod fuerit neceſſariũ ad extorquendam obedientiam. Tũ verò interuentu eorũ, qui regi aderant in concilio, annales treugæ conſtituũtur: Quo interuallo deliberati, faciant quod fuerit ex eorũ commodo, nè ad grauiora perueniatur: Ità tum diſceditur. Idem rex tũ quendam magni generis & amplæ familiæ militarem, quòd infinita in eũ crimina deferrentur, quæ vel ille, vel filij eius, illius cõniuentia peregerint, grauiter accuſatũ, cedere terra rebus iuſsit, inauditũ, non conuictũ, non damnatum. Ille cùm adeſſet, permitti ſibi veniam reſpondendi orabat, luiturũ rebus & cor-

& corpore, niſi ſe de obiectis purgaret: tantũ audiretur. Sed rex eam induit iram in hominem, vt placari nõ poſſet. Abijt ille cũ filijs in exiliũ: inq́ꝫ Guſtrow apud Albertum ducem Magnopolenſem ſeſe collocauit, meliora expectans tempora. Sed ille iam grandæuus, aucta infirmitate ex animi dolore, exceßit è vita. Filij multa fecêre hoſtilia, donèc in gratiam redirent filiorum regis.

CAPVT XXVIII.

IAm Turcus Chriſtiani nominis infeſtißimus hoſtis, cùm fœdera, quæ illi cum Venetis icta eſſent, voluntate ſummi pontificis, conſenſuq́ꝫ principum Chriſtianorum, Imperatoris, regis Vngariæ, regis Neapolitani, rumperentur: alioquì in ipſos Venetos omne pondus reciſurum. Id cùm intellexiſſet hoſtis violentus, ſimulq́ꝫ infenſus regi præſertim eſſet Neapolitano, ex priſca Venetorum ſuggeſtione, cum quibus de regno Cypri ille pugnaturus videbatur, ſi non Turcum metuiſſet: ingenti claſſe aduectus à Velona in Apuliam, Hydruntum obſedit: decimaſeptima die expugnat: Epiſcopum loci, dignitate & ætate venerabilem, exquiſitis ſupplicijs excarnificauit: clerum extinxit: obuium populum perdidit: iuuenes abduxit: fœminis abuſus, & illa fecit, quæ ſolent irati victores omni crudelitatis genere ſæuiendo. Iam Papa propiùs cœpit res intueri: Iam mállet, quæ nepotibus impendit, in publicos Chriſtianitatis vſus conuertiſſe. Vbì nunc frater Petrus, qui montes nauigat, & maria ſicco pede tranſiuit? Vbì comes Hieronymus illuſtris barbitonſor? Mißis literis & nuncijs pontifex excitauit principes, ſed lethargo laborabant. Dum autem ibì ſæuiret Turcus, propiùs caſtra ſua Romæ collocare meditatus: quòd Saracenos eiuſdem ſuæ legis conſortes, meminiſſet ex annalibus, Italiam &

ipſam

ipſam Vrbem aliquotiès peruaſiſſe. Matthias intereà rex Vngariæ latera pulſauit ſua Boſnæ, quæ à Turco proximis annis eſſet occupata, recuperauitq́ potenti virtute, vt magnificè compenſata Apuliæ damna viderētur. Sed ipſa, vt ſolet gloriari, prouinciarum domina Italia, vbì nunc oſtentat aut priſcas vires, aut magnum animum? Sedet ocioſa, ſpectans incendia proximorum, & non attendit cauſam etiam ſuam nunc agi, cùm paries proximus ardet: immò iam domeſticum cernit incendium. Sed anno proximo Ferdinandus rex Neapolitanus, cùm pridèm pro eccleſia militans in Florentinos, multa eorū prædia & caſtella occupâſſet, reſtituit, vno ex omnibus ſibi ſeruato, vt ſignum haberent in oculis, quo admonerentur ſuæ in eos victoriæ. Tum potiſsimùm meditatus hoſti Turco occurrere, ad propulſandum eum de finibus ſuis ſe comparauit. 1481. *Interìm Alphonſus filius eius dux Calabriæ, comparatis copijs obſedit Hydruntum, iam à Turcis inſeſſum. Et cùm magnus Mahumetes gentis Imperator, per id tempus plurimis locis bella gentibus inferret, Rhodienſibus, & Calabris, & Vngaris oppoſitis, in medio ipſo feruore bellorū, vir bello natus, & qui plura confeciſſet vnus, quàm eius omnes ſimul præceſſores, ſpiritum efflauit, magno Chriſtianorum commodo. Perindè reſpirabant, quos ille regebat bello: Nam filij duo de patris ſucceſsione contendentes, vt fieri ſolet in omni nouo regno, plurima commouerunt. Maior natù Baiazet, occupatis arcibus & vrbibus primarijs, accepit à ſubditis homagium: cùm minor, qui ea ſe ratione ſucceſſurum patri ſperaret, quòd natus eſſet Imperatore patre, cùm frater ex priuato genitus diceretur. Confugit ille pulſus regnis ad fratres hoſpitales diui Iohannis Rhodienſes, quorū ſciebat acerbiſsima in gentem odia,*

polli-

pollicitus reddere Conſtantinopolim, ſi Chriſtianorum viribus reduceretur ad iuſtum ſuum Imperium, à violente fratre occupatum. Magiſter teſtatus hoc non eſſe ſuarum virium, ad Imperatorem miſit illum: Qui impenſis perindè grauari viſus, ad regem Franciæ fecit peruenire. Ibì captiui ſpecie nobilis iuuenis diù habitus eſt, donèc ſummo pontifici Innocentio mitteretur ab regni cancellario, paciſcente aliquot rubros galeros pro tanto captiuo. Papa illum in palatio tenuit diligenti cuſtodia, fratre (vt aiunt) illius aliqnot ducatorum millia annua pollicente, vt diligentiùs ſeruaretur. Seruatus eſt in palatio ſupra pontificem, familia eius liberè per Vrbem diuagante: manſitq; in ea cuſtodia vſq; ad tempus pontificis Alexandri VI. qui venienti regi Karolo VIII. Franciæ, regnumq; petenti Neapolitanũ, permiſit illum, vt ſecum in caſtris haberet, vſurus eo ad bellum quod præferebat in Turcum. Sed ingenuus ille iuuenis, quòd ità inter manus velut pila iactaretur, dolore animi contracto morbo, in itinere moriens defecit. Sunt qui illum ſponte ſumpto veneno aiunt periiſſe. Matthias interim Vngariæ rex, ſumpta occaſione vſus, quæ illi præſtaretur per regnum Turcorum innouatũ, vrgebat Turcum, pepuliſſetq; omni vicina regione, niſi eodem in tempore ab latere Auſtriæ vexatus, à Turco retractus, per hoſtiliorem Imperatoris noſtri capitaneum, ſe cogeretur defendere. Ità non ſatis eſt nobis, noſipſos deſidere, & nihil pro Chriſtianiſmo magnũ agere, niſi etiam pro illius honore contendentes impediamus, & à bono reuocemus.

CAPVT XXIX.

ANnus erat à Chriſto nato, poſt mille quadringentos octuageſimuſſecũdus, cùm Maximiliani du- 1482

 cis

cis coniunx Maria, vnica Karoli filia, iam prægnans, cùm in venatione equo ceſpitante delapſa, grauiter ſe læſiſſet, nec iuuenili leuitate rem eam propalâſſet, contracto ex rüina morbo, diem ſuũ Brugis obijt: ibiq; tumulatur in eccleſia beatæ Mariæ. Quod vbi regij ductores comperêre, præcipuè dominus Deſquordes, Artheſiæ capitaneus, ſancti Audomari vrbem propè inſidijs intercepiſſet: Sed præuentus eſt à diligentioribus ad cuſtodiam, quàm eſſet ille ad inſidias. Ariam tamen poſteà per proditionem recepit. Tum rex Franciæ hoc potitus oppido, ad pacem ineundam ſe offerebat, nihil magìs ſibi eſſe cordi teſtatus, quàm videre pacem cũ Flandria: Malè enim ſibi ſenſit, cogitans de propinqua morte: & cœpit agere, vt filia Maximiliani ducis Margareta, Delphino filio ſuo deſponderetur Karolo: peregitq; potiſſimùm cum Gandauenſibus, qui occultis ſæpè conſilijs in Franciam reſpiciunt. Iam enim ex dotalibus pactis, quæ interuenerunt duci atq; Mariæ, conſtitit, Maximilianum nihil habere iuris in terris dotalibus, ſed omnia pertinere ad iura filiorum. Vt autem adminiſtratione quoquè legitimæ tutelæ illum excluderent, filium & filiam eius magna difficultate ex Bruxellis in Gandauũ tranſtulerunt, iam tunc cogitantes magis, quàm edicentes, quòd nullam patri relinquerent tutelam filiorũ: Quippe, quia re ipſa probabant magnas opes ſub manibus eius mirabiliter deperire, vt nulla pecunia, quantumcunquè magna, illi (vt dicebant) ſuffectura videretur, agente nimirùm facilitate, & profuſa liberalitate, quam illi ad prodigalitatem imputârunt. Sed iuſtos interpretes res accipiens, nihil aliud prodit, quàm principis benignam & facilem humanitatem: quæ pecuniarũ contemptrix, opes mauult perdere, quàm à ſe triſtem quempiã diſcedere,

dere, & in ſuos non vti liberalitate, quæ virtus eſt principum præcipua. Sed tum inuito duce, pacem cum rege Franciæ Flandrenſes inibant: quæ mirum in modum diſplicuiſſe fertur Anglicis, prætendentibus, non eſſe fœdus, ſed iugum perpetuæ ſeruitutis. Intereà dum dux in Leodienſes mouet, occiderat enim Wilhelmus de Arberg Ludouicum Leodienſem epiſcopũ, ducem de Borbonio, filium ſuum conniſus in locum ſurrogare, tota mole belli illi occurritur. Sed iam capitanei ducis, priuſquàm ille aduentaret, ceperunt oppidum ſancti Trudonis: Obſidetur Leodium. Interim capitulũ permiſſa ſibi libera eligendi facultate, Iohannem de Horne baronem, obſeruantialem Ordinis Minorum fratrem, elegerunt epiſcopũ. Communitates triũ in Flandria vrbium primariarum, patre Maximiliano non requiſito, hoc agunt, vt deſpondeatur Delphino Franciæ Margareta filia ducis & Mariæ de Burgundia: his pactis, vt proles maſcula ex his prouentura, ſuccedat in Burgundia, Artheſia & cæteris comitatibus, quos in Francia pro ſe & ſuis hæredibus tenuiſſet dux Burgundiæ Karolus. Hæc tamen in primordio magis concepta, q̃ concluſa, fuêre.

CAPVT XXX.

MAximilianus dux, conuocato terræ cõcilio apud Aloſtum, quæ à rege Franciæ in perpetuum fœdus offerebantur, audiuit omnia menſe Decembri. Mox de conſenſu concilij ſui approbauit, & ſolennes ex ſuis oratores remiſit in liberam ciuitatem Atrebatenſem: vt quæ pridèm in eo loco fuêre concepta, nunc certis adhibitis modificationibus, ad plenum concluderẽtur. Erant oratores ex Flandria abbates quinque, cum militibus & militaribus eius regionis. Articuli verò plurimi, ſuper dotalitijs, & medij temporis terrarum ſtatibus,

& ſuper caſibus qui proſpici poterāt, vt omniquaquè rebus conſultum videretur, concepti fuêre, qui tum placuerunt. Verùm cùm rex ex conuentione remitteret ſolennes nuncios, qui puellam deducerent in Franciam illius gentis moribus educandam, data eſt in manus comitis de Belloioco, & coniugis ſuæ, quæ filia erat regis Ludouici. Sequuta eſt illam Katharina de Geldria, Adolphi ducis filia, poſteà data coniunx Renato duci Lotharingiæ. Dux Maximilianus iniquo tulit animo, filiam duci in Franciam: ſed ea qua cætera tum facilitate permiſit. Indignatus tamē Flandrenſibus, rediјt in Antwerpiam. Tum gubernationem filij fertur ſuaſu concilij permiſiſſe cognatis de materno ſanguine, Philippo de Rauenſteen, Philippo de Beuers, de Genthuſen, & de Rapeghen baronibus: quam poſteà magnis de cauſis commiſſionem reuocauit, miſſis literis per Flādriam & Brabantiam: Nam hoc erat protinùs exui omni adminiſtratione terrarum, & nihil agere in omni ditione filij. Flādriæ verò membra, cum memoratis de ſanguine proceribus congregata, literas reddiderunt, rationabiles cauſas prætendentes, cur filij tutelam gerere pater non poſſet: offerentes ſtare iuri in Parlamento Franciæ, aut coram rege, qui ſupremus Flandriæ dominus cenſeretur. Dux verò tum mouit in Traiectum: Nam ciues euocatū ſpecie pacis, epiſcopum tenuerunt captum. Dux autē obſeſſam penè duobus menſibus ciuitatem cepit. Ibì verò tum rebus ex ſententia compoſitis, tam cum Geldrenſibus, quàm Cliuenſibus, oratoribus noui regis Franciæ occurrit: Nam Ludouicus pater in fata conceſſit: cui vix pubes filius Karolus in regiam dignitatem ſuccedit: qui primordia regni pace & reconciliatione pulchriora fieri reputabat. Venit Antonius de Burgundia Karoli ducis

frater,

frater, conſanguineus naturalis, & duce ſalutato, verbis regis generi ſuo pertentauit res componere inter ducem & rectores Flandriæ, ac nubilis filij ſui tutelam gerentes: in quibus erat Antonij filius, Philippus de Beueren. Sed fruſtrà rem tentauit. Perſentiēs dux quòd Brabantini conſpirare inciperent cum Flandrenſibus, burgimagiſtrum Antwerpienſem Machliniæ comprahenſum, deduci iuſsit in oppidum Viluordiam: ibiq́ gladio feriri, quòd conſpirationem in ſuum principem, cui ſacramenta præſtitiſſet, & alere & augere diceretur: cōquieuitq́ perindè Brabantia & in fide permanſit.

CAPVT XXXI.

PEr tempora autem ſecundi & octuageſimi anni, inter alia multa quæ inſignia gerebantur in multis terris, conſpicua fuit mors duorum principum ætate noſtra in regionibus noſtris maximorum. Mortuus eſt enim XXII. Maij rex Daniæ Chriſtiernus, princeps humanitate & clementia illuſtriſsimus, quem ſua liberalitas, quæ præcipua virtus eſt principum, ſæpè ad indigentiam, quod dictu mirum eſt in tanto rege, contruſit. Sed non potuit egere diu in ijs regnis opulentiſsimis. Qui ſi rerum ſuarum ordinem tenuiſſet, quem tamen in regnis aquilonis difficile eſt ſeruare, omnium non modò noſtræ ætatis, ſed multorum ſeculorum clariſsimus rex habitus fuiſſet, nūc etiam inter clariſsimos aquilonariū regnorum numerandus. Circa feſtum quoquè diui Iacobi rebus exceſsit humanis victorioſus dux Brūſwiccēſis Wilhelmus nonagenarius, qui comitatus plures ſuæ adiunxit ditioni: Euerſteen, Wunſtorp, Hallermund, Welpe, & Homborg, quatuor comitatus cum vno dominio: Septem capitalibus prælijs (ità vocant, cùm totis confligitur aciebus) dimicauit victor: quod præcipuum & ra- 1482.

rum decus ferunt noſtrorum temporū. Sed hoc antiquū conferri non poteſt ducibus: quorum alij quinquaginta, alij etiam ſeptuaginta prælijs dimicârunt, M. Marcellus & C. Cæſar. Erat tum alia ratio belli gerendi: ſed proculdubiò neq; ingenio, neq; viribus minor. Primū Wilhelmi prælium in Bohemos erat iuxta oppidum Brux in eo regno, vbi hoſtibus profligatis campum ipſe tenuit. Secundum erat in militares Hildeſemenſis diœceſis, homines vbi conſpirant, vnum ſentientes, magno principi non impares viribus: Dimicatū eſt ad oppidū Gronde. Tertium aduersùs regē Daniæ in aurora ad oppidū Flenſborg in die ſanctorum omnium, cùm Wandalicis vrbibus dux militaret pro ducibus Sleſwiccenſibus propinquis ſuis. Quartum erat in Turcum, cùm pro Imperatore Sigiſmundo in acie conflixiſſet victor apud Galatiam. Ea autem prælia non ſatis ſunt explicata in annalibus. Quintum erat in archiepiſcopum Moguntinum non longe ab arce Homborg. Sextū prælium in comites de Hoia, in diſtrictu comitatûs de Welpe. Septimum in Mauritium de Oldenborg comitem, cùm hoſtes eius numero & viribus præſtarent. Octauò congreſſus morti ſuccubuit: qui eſt exitus omnis carnis. His trophæis inclytus dux gaudet diù memorandus inter ſummos principes; Filios reliquit Fridericum & Wilhelmum: Ex Wilhelmo vidit nepotes.

CAPVT XXXII.

QVo etiam tempore Holſati in cœtū conuentumq; Kilonem exciti, vt de principe deligendo, quod ipſi vocant, deliberarent: aderat Iohannes Chriſtierni regis maior filius, iam Daniæ rex viuo patre, & in Sueciam electus, in Norwagiam verò hæreditario iure ſuccedens: quod ius etiam fratri titulotenùs permiſit, ſolus

ille

ille regnans. Fridericus eius germanus frater iam impubes, nihil agebat. Sed hoc inter proceres præſente amborum principum matre agebatur, quomodò in ducatibus ſuccederent Sleſwiccenſi & Holſatiæ. Ibi tum viſum eſt multis æquum, vt quoniam Iohannes rex magnis præditus regnis patri ſucceſsit, fratri permitteret ambos ducatus: alterum beneficio feudi, vndè regi obſequeretur: alterũ compenſatione regnorũ, vt quadam parilitate, illi quoquè regis filio, de paterna ditione magnum aliquid remaneret: idq́ matrem amborũ initiò ferunt contendiſſe, & proculdubiò perfeciſſet, niſi vtrunque ſuũ eſſe filiũ teſtata, ambobus mallet proſpicere quàm vni: Sciebat fluxam fidẽ regnorũ. Iam enim dudùm Suedia defecit à parente. Ideò facilè in eam ſentẽtiam Danorum proceribus accedens, inclinauit, arbitrantiũ æquũ eſſe, vt quoniam duo regna Daniæ & Suediæ eſſent electiua, vt aut Fridericus Norwagiam pro ſe deſumeret, & fratri dimitteret ducatus ad æquationem eius regni: aut ſi id nollet, ex æquo pateretur diuidi ambos ducatus, vt vtriq; ex ſucceſsione, in vtroq; pars proueniret. Itaq; factum eſt, vt conciſos minutijs ambos principatus partirentur, Danis maximè connitẽtibus, vt poſt fratres, quos germanus deuincit amor, nepotes fortè diſsidentes facile eſſet ad vnitatem reducere: cùm vtrobiquè poſsideant vtriq;, vndè ſe tueantur. Erat eodẽ anno alius quoq; conuentus in Rendesborg, vbì de ſtatu & omni regionis conſiſtentia, ſuper immunitatibus, quæ nõnullis locis permiſſæ eſſent, ſermo habeatur: Sed tum nihil ſuper his eſt conſtitutum. Maior autem conuentionis cauſa fuit precaria, quòd multis quæ relicta eſſent à rege debitis exoluendis, magno opùs ære videbatur. Annuerũt prælati & militares, vt ex quoque vomere bini ſoluerentur aurei:

Quæ pecunia tũ ità diſtributa eſt in multos, vt vix modicũ quid acciperet, qui ingentibus ſummis ſua pridèm impendiſſet. Ità liberaliſſimi principis multæ largitiones depoſcerunt,

CAPVT XXXIII.

MAximilianus dux Auſtriæ, dum in Traiecto inferiori accepta in deditionem ciuitate, omnia pro voto conſtituiſſet: muriq́; parte deiecta portam incaſtellâſſet, in quam impoſito præſidio curauit nè ad rebellionem redirent. Interìm per abſentiam eius creuit audacia trium Flandriæ oppidorum, quæ frequentibus ad regem Franciæ legationibus vtebantur. Pertæſum eſt ducem eius rei, & immiſſo capitaneo, fecit teneri redeuntes ex Francia oratores eorum. Philippus de Rauenſteen curauit ob id de medio fieri eundem capitaneum. Interìm Wilhelmus Rim Gandaui, homo audaciſſimus, duci rem omnem eo loci fecit aduerſam: Dux tamen diſſimulanter per occiduam Flandriam tranſiens cũ expedito agmine, fertur conſtituto die oppidũ Brugenſe irrunpere cõſtituiſſe, accepto cum quibuſdam oppidanis, quos conſcios habuit, die, quæ eſſet vigilia ſancti Matthiæ, quo applicaret. Sed cùm eſſet biſextilis ille annus, idq́; à duce minùs aduerteretur, priori fertur aduolâſſe die: ſtetitque explicitis ſignis & agminibus extra portam, expectans aperturam, de qua antè conueniſſet: Sed rebus in vrbe imparatis, ſtetit ocioſius: cœpitque tumultus in vrbe, vel ſuſpicantium, vel deprædendentium proditionem. Itaque iugulantur aliquot boni viri, & deſæuit gladius in vrbe publicus. Per quæ tempora adunatis Gandaui membris, verbum fecit præſidens Flandriæ de gerendo bello in archiducem Auſtriæ, qui adminiſtrationem quærens rerum filij ſui,

terram turbaret. Inſupèr accuſabat ducem de inito fœdere cum Anglicis, quod patriæ ſtatuta vetuiſſent. Cúmque longa oratione in eam rem perorâſſet, rogauit ſententiam ſingulorum. Iuſſi dicere primùm abbates, vnus reſpondit pro omnibus: Nè fortè, inquit, quis in verbo repræhendatur, operæprecium videri omni clero conuocato, reſponſum edere ſcripto: Idq́ placuit. Reſponſum eſt ergò poſtera die tribus præcipuis in omni controuerſia capitibus, per ſummas rationes & optimas cauſas eliſis: Quorum primum erat de cauſis prohibendi ducem ab adminiſtratione legitimæ tutelæ, quas cum omni modeſtia obtriuerunt, non viſas eſſe legitimas adſtruendo: Alterum de precibus pro pace ad Deum interponendis, facile fuit annuere: quia debitum erat polliceri. Tertium de ſumptibus communi onere ſupportandis per belli tempora, quæ ſunt bona ratione à clero ſubuerſa. Gandauenſes autem pro conſueta temeritate multa ſibi arrogauère: Miſſam ad ſe legationem ex Francia contempsêre: Omnia opportuna bello loca occupauêre, Sluſam, Cortracum, Aldenardum, Geraldi montem.

CAPVT XXXIIII.

VEnerat deindè anno quarto & octuageſimo, ſolennis ambaſiata ex rege Franciæ: Archiepiſcopus vnus, dominus Antonius de Burgundia. Principes autem de ſanguine cum pupillo Brugas ſe recepêre, quòd proſpicerent ducem oratoribus regijs occurſurum Gandauum, nè præſentem filium abiens ſecum abduceret. Sed dux ipſe Bruxellis remanſit. Gandaui autem legatio regis acerba depromitur: Non placere regi, quam Flandrenſes prætenderent, ducis dehoneſtationem, quòd ſocer regis eſſet, quòd Imperatore Romano patre illuſtraretur: honorē eius eſſe regi penitùs animo, eúmque

multis ex cauſis tueretur: Impium eſſe, filium abſtrahere patris gremio: Proindè paratum regem, niſi reſipiſcerent ab errore, decem militum millibus adiuuare ducem. Conuentus deindè omnium placito indicitur in Teuremundam, (limes hic eſt Flandriæ) vbì conuenêre principes de ſanguine, Flandriæ ſtatus, dux ipſe cũ magnifico comitatu. Poſt multa inuicèm tractata, conuenit inter omnes, filium patri reddendum, eô quòd non alienus eſſet, ſed legitimus tutor rerũ filij: & quòd penſi plurimum apud omnes mortales habere videretur, caput eſſe illum ordinis ac fraternitatis de Aureo vellere, inſtitutæ per Philippũ ducem, Karoli patrem, pueri maternum proauum: Additum, quòd officiarij in ditionibus non extranei Alemãni, aut Burgundi, ſed indigenæ præficerentur. Hæc quanuìs conuenta placuiſſent, tamẽ ad exequutionẽ peruenire non poterant, tumultuante populo trium in Flandria vrbiũ. Contenderunt tum Flandrenſes ſummoperè nundinas Antwerpiæ conturbare, quarũ munere ea vrbs excreſceret in immenſum, in magnum Flandriæ detrimentũ: egéruntq́ cum Anglicis, vt pannos ſuos Brugas perducerent, ibi diſtrahendos, vt emporium illud ſuo honore atq; emolumento non fraudaretur. Multa in eam rem egiſſe contendit Iohannes Capenolle Gandauenſis capitaneus, ex caligarum factore in eum modum proficiens: qui cum quingentis egreſſus vrbem armatis, per Aloſtum locis opportunis, itinera petentium Antwerpiam conatur impedire. Iterùm interuentu Romanorum Imperatoris conuentus indicitur ad res componendas, quòd altioris honoris locus filio pararetur: Multa tamen fruſtrà ſunt attentata. Interìm Saſtungen firmauêre Gandauenſes præſidium, vt de Scaldi flumine nemo poſſet in Brabantiam peruenire:

Quæ

Quæ res incommodo non paruo affecit Antwerpienſes. Cumq́ue illi ſe aliquandò exaduerſo in armis oſtendiſſent, Gandauenſes prodeũtes magna multitudine, non longè Antwerpia, in fluminis ripa ligneum ſibi firmauêre præſidiũ, Roboream appellant domũ. Ex aduerſo aũt iuxta Carthuſiam firmatũ eſt ſimile ab Antwerpienſibus receptaculum, Trũcalis domus, vt alternis minis ſibi obiacerent, ictibus vanis bombardarũ tonantes in aëra. Adiêre deindè ducem multi nobiles, qui auxilia illi in Flandriam obtulerunt: ſed non erat Maximilianus præceps oppugnare ſui filij ditionem. Inter alios Wilhelmus de Arberg, cùm apud ducem contempta videretur, quã afferebat, opera, ſe Gãdauenſibus in ducẽ præbuit capitaneum: Sed neq́ue ibì acceptum habuêre virum ſanguinarium. Vocabant Gandauenſes Antoniũ de Burgundia: Sed illo recuſante, Iacobus de Sabaudia, de Remont, & ſancti Pauli comes adſciſcitur. Ille veniens, conciliũ Brugis contraxit, ex animo agens de concordia inter partes, nè regis ſui incurreret offenſam, ſi præcipitaret bellũ, quod regi diſplicere videbatur: nam ex illius erat ſententia, futurum ſocerum ſuum non excludi gubernatione terrarum, & ab adminiſtratione rerum filij ſui. Sed non erat quod duras poſſet inflectere ceruices Flamingorũ.

CAPVT XXXV.

INterìm dux Maximilianus in Selandia ſedit pro tribunali, vocans in iudicium Wulfardum dominum de Veris, quòd contra ſe dominum ſuum defendiſſet Traiectenſes. Ille locis ſe tutis continet. Diſcedente duce, ille reuerſus puniuit quoſdam ex ſubditis, qui præſente duce in ſe dixiſſe teſtimonium ferrentur: Nec fidens diutiùs ille prouinciæ, ſarcinis compoſitis, cũ vxore liberiśq́ue cõtendit Gandauũ, quod nuſquã alibi ſecurus à duce videre-

videretur, accuſabatq́ ducem apud amicos in Francia, quòd vxor eius indè orta eſſet, fingens quòd filias ſuas dux Alemannis ſuis copulare coniuges niteretur, vt odium illi conflaret. Indè rectores oppidorum in Flandria principalium, miſſis literis, capitaneos ſolicitabant, magnis promiſſis inuitātes, ad gerendum bellum in ducem. Dux autem mouens ex Mechlinia, non contemnendo exercitu deſcendit in Flandriam, Aloſtum, Teuremondam, Aldenardū, & reliqua opportuna loca in poteſtatem accepturus. Primùm Aldenardum minis eius conceſſit: Indè Teuremonda. Multa fiunt leuia prælia, incommoda, damna ſine fine, vaſtationibus, incendijs, gladijs. Flandrenſes militum Francorum inſolentiam non ferentes, ſe ab illis abſoluunt, verſusq́ in Francos dux, ſæpè eos profligauit, qui ſtarent pro vrbibus: In oppidis (vt fit) varia hominum ſtudia conciuêre crebram in illis turbam: Nam qui ducem auſi ſunt vel nominare, mox vt proditores proſcribuntur. Hunc rerum ſtatum miſeratus ipſe dux, cùm non poſſet in authores infamiæ ſuæ vindicare, quòd eum dicerent dilapidatorem rerum filij, inutilem terrarum gubernatorem, veniſſe ad eos inopem vt ſaginaretur, nihil eum ſuis viribus poſſe. Maiorem exindè manum militū dux ipſe contraxit, vt oſtenderet contumacibus fabulatoribus, quid mererentur. Ergò multis locis Flandrenſes ſternuntur: In Niniuero, in Geraldi monte, cæterisq́ locis: Nec illis profuit Gallica militia quam habuêre. Vltor ſuperbiæ Deus adſtitit duci, & vindicauit in contumaces: niſi quòd authores ſcelerum, gubernatores maiorum vrbium non attigit: Vaſtitas tamen terræ pertinet & pertingit ad omnes. Intereà cùm multa ſæpè fierent in inquirenda inueniendaq́ pacis media, per principes, per ſubmiſſos oratores,

per

per clerum regionum: nihil tale potuit excogitari, quo placarentur animi Flandriam gubernantium: Pertinax erat ſtudium partium. Videbatur æqua depoſcere Maximilianus, vt tradito in manus eius filio, ſex vtrinq; arbitris cauſa mandaretur agenda. Sed nihil apud pertinaces. Arbitrabantur, id quod veriſimile fuit, ſi ſemèl in paternas manus filius recidiſſet, difficile iterùm eruere fore: Nec tamen formidabant puellam germanam in manus dare Francorum. Sed durius illis viſum, carere puerô quàm puella? Illa enim tranſit in ius mariti.

CAPVT XXXVI.

PEr quod tempus, nè diù Saxonia inconcuſſa maneret, Henningus Hildeſemenſis epiſcopus, qui multa fecit priuſquàm ad tranquillam eccleſiæ ſuæ gubernationem perueniret: cùm poſt ſeptem annos perſentiret necdùm eſſe emollitos ad plenum ſuorum in ſe animos, & ad tranquillitatem iam grandæuus adſpiraret: cum propinquo ſuo Bertoldo Verdenſi epiſcopo loquutus, modeſta ſibi reſeruata portione egit, vt ille acciperet eccleſiam apoſtolica prouiſione, ſuæ nihilominùs Verdenſis adminiſtrationem papali prouiſione, conſentiente vtroq; capitulo, retineret: Idq; annuentibus vtrobiq; patribus in capitulis, prouidente ſummo pontifice, ità eſt conſtitutum. Henningus apud eccleſiam quiete ſibi conſtituta, totus in Deum conuertitur. Bertoldus multa nobilitate ſtipatus, ad Hildeſemenſem eccleſiam omnium gratulatione introducitur. Non tamen fuit diuturna eius ad ciuitatem & ciuium in ſe tranquilla conuerſio, quòd neq; integro affectu ciuitas dimiſiſſet Henningum ſuum, pro quo tanto labore ſudâſſet, & iam apud Bertoldum licere ſibi quod merita præſumeret, non videret. Itaq; aduerſan-

uerſantem animum ſtatim in apertum bellum habuêre paratum: Omnis eccleſiæ militia cum magna parte capituli inhæſit, vt debuit, epiſcopo. Henricus dux Brunſwiccenſis Wilhelmi filius, iam rerum potitus, ipſis Hildeſemenſibus aduerſatus, epiſcopo tulit ſuppetias. Cauſa belli tanti, quòd exhauſtæ bellis eccleſiæ ſuccurri popoſcit à ciuibus pontifex, permiſſa rerum in vrbe venalium tolerabili impoſitione: (Gabellam Itali vocant) Sed cùm ciues induci non poſſent, armis cogendi, & malis edomandi videbantur. Sed durum à ſtirpe genus frangi potuit, flecti non patitur. Multa viciſsim fuêre leuia prælia: bis dux iunctus epiſcopo, totis agminibus in vrbem verſus, oppugnauit: Aliquandò dimiſsis iumentis in pedes conſtiterant, properantes ad proxima vrbi repagula: ibiq; ſtantes in aduerſos ciues pugnauêre. Egreſsi deindè ciues, Sublimem, quam vocant, Hamelen expugnant, ibiq; captos aliquot militares abſtraxerunt: Crebriùs ad vicina vaſtabundi procurrunt, eodem ſole reuerſi in vrbem: Multa inuicèm intulêre incommoda. Vicinæ vrbes, quòd cauſa quoq; illarum agi videbatur, tulêre ciuibus auxilia. Venerat comes de Retberge cum expeditis de Weſtphalia militibus trecentis quinquaginta, petiturus vrbem Hildeſem, vt illis militaret. Id reſciuit dux Henricus, ſtatuitq; cum eccleſiæ militaribus opportuno loco illis inſidiari, inter Leinam & Deiſtriam, ad montem quem vocant Peuters, incurrerunt captis omnibus. Sed tum ſe maior hoſtium manus prodidit. Brunſwiccenſes, Luneburgenſes, Goſlarienſes, Magdeburgenſes, Embiccenſes; Gottingenſes, Northemenſes, Stendalienſes, hoſtilia nunciauêre, & collatis armis introduxêre, nemine in aduerſum prodeunte, per munitionem Buckendal: epiſcopos Oſnaburgenſem, Mindenſem, de

ſem, de Lippia, de Hoia, de Scowenborg, de Diepholt, comites & barones, & Henricum ducem de Brunſwico Tranſſyluanum de Grubenhagen, qui magna ſpe ingreſſus, quòd ad poſſeßionem aliquandò antiqui, vt ferebat, dominij, ducatûs de Brunſwico, tantis collatis in vnum armis, reduceretur. Sed tunc incommoda multa ſunt collata terris: Oppidum Sarſtede exuſtum, magnis licèt viribus defenſum. In terra Brunſwiccenſi multa eſt vaſtitas irrogata, & poterat eſſe maior, ſi vnum omnes ſenſiſſent: Multæ quoq; exuſtiones in terra Gottingenſi: Nec aliud tanto molimine peractum eſt, quàm vt rurales caſæ per agros exurerentur, agri vaſtarentur, prædæ abigerentur: Aliquot vicißim captiui alternauêre. Sed nihil tale prouenit, quod æquaret captum cum commilitonibus comitem de Weſtphalia, duobus ferè annis tracto bello.

CAPVT XXXVII.

ANnus erat octuageſimusquintus, cùm graui inuicèm odio, hinc dux Maximilianus, indè verò Flandrij ſæuirent: quibus erant ductores Iacobus de Remont, comes ſancti Pauli, & Philippus Deſquordes cum armatura ſua. Statim verò cœperunt eſſe Franci Flandrenſibus ſuſpecti, quòd colloquium fouerent, alter cum Philippo de Rauenſteen, duci tum adhærente, ex eo die, quo placita inter oratores regis conſtituta Flandrenſes non implerent: alius etiam, quòd criminaretur ipſi duci verbum feciſſe. Itaq; formidantes Flandrij nè in manus ducis proderentur, paulatim ſe à Francis retraxêre. Percrebuit rumor, quòd in manus ducis iterùm tradeda Brugenſis vrbs diceretur. Iterùm tumultuatio grauis in ea conſurgit: noua in ſuſpectos cõcitatio: Nec Gandaui maior erat trãquillitas.

Cùm

Cùm enim multa foris experirentur aduerſa, Wilhelmus Rim, & Iohannes Capenolle cum manu valida contenderant Aloſtum : Interìm Matthias Speiart exoritur, alius in Gandauo capitaneus, qui partibus ducalibus populum, cùm abeſſent capita factionis, inclinauit: miſſisq; per fraudem nuncijs Aloſto euocauit Wilhelmum & Iohannem memoratos, ſpecie magnæ rei, cui adeſſe oporteret, contrectandæ. Mox vincti trahuntur Gandauum. Wilhelmus cum Daniele quodam plectitur capite: Matthias à rege Franciæ, ad quem ibat orator, militari cingulo, vt eſſet auratus miles, decoratur. Manſit igitur Matthia procurante, diù cum filio pater. Cùm iam indignaretur offenſa vrbs, quòd numeroſior, quàm cui poſſet obſiſtere, dux eſſet intromiſſus, cæſis gladio qui ferociùs ſunt inuecti, cunctis videntibus, dux filium ſuum tranſtulit Bruxellas. Sluſæ autem inſulæ præfectos dux ipſe deſtituit, cuncta in ſuã transferens poteſtatem. Interìm Wilhelmus de Arberg artis ingenio captus, ſupra Moſam Traiecti gladio cæditur, quòd epiſcopum Leodienſem occiderit, quòd officialem eius oppreſſerit, quòd ligam cum Francis duxerit. Omnia iam ex ducis ſententia conſtituuntur, quòd qui rebellionis conſcij inuenirentur, ſi de aurei velleris ordine eſſent, per fratres, cæteri per legiſlatores punirentur. Innouatis Gandaui legiſlatoribus (ità vocant qui concilium publicum faciunt in oppidis, per ſingulos annos iuſſu principis renouati) multi ſunt proſcripti, multi in vinculis habiti. Hoc etiam ſtatu, cùm iam dux victor hoſtium videretur, in Leodienſes quoquè, qui quieturi non videbantur, inque oppidum ſancti Trudonis, quæ placuêre, conſtituit.

CAPVT

CAPVT XXXVIII.

DVrabat per id tempus bellũ in Saxonia, in quo ſua quiſq; odia proſequitur. Gottingenſes tum cepêre arcem Iunde, & caſtellanum eius duxêre captiuum: Oppidum Northem ſub arce Hardenberg captum & incineratum. Goſlarienſes arcem Hartesborg expugnauêre, quæ illis ſemper erat in diabolum malum. Sed Henricus dux Brunſwici, in ſocietatem deuocatis militaribus eccleſiæ Hildeſemenſis, adequitabat Goſlariam, oſtentans illi cum non multis. Ciues elati recenti victoria, facilè excurrunt: ducem, vt putabant, nullo negocio repulſuri: Ille, quod non cauebant, ſimulata fuga, retrotulit pedem. Ciues immemores, quid recenti memoria Embiccenſibus acciderit, acriùs cedentem perurgent ſequentes, donèc collocatis inſidijs intercepti cæduntur, capiuntur, abducuntur, ære emunguntur. Stabat in vrbis porta vir militaris, caſuum illorum peritiſſimus, qui ciues ſequi ſuos parantes, vix potuit in tuto continere, nè in idem periculum ſequentes cum prioribus laberentur: Cernitis, inquit, turbatos ordines, veſtros cædi, capi, fugari: Et quid nisì in apertum ruitis periculum? Si iam eò perueniſſetis, nihil vobis proſperius, quàm intentare fugam, ſi permitteretur. Sic agitur cum vrbicis, poſteaquàm audaciæ ſuæ nullum ponunt modum. Quis nocuiſſet ſtantibus intra ſua mœnia? Quis vel ad proxima pugnantibus? Satiusq; erat amittere pauca quæ abigerentur iumẽta, quàm talem videre exitum, dum audent procurrere, & vt ipſi putant, oſtentare vires, certare pro gloria, quibus ſatìs ſuperq; eſſe debuit, incolumitatem ſuam tueri. Aequè enim proficiunt militares in mercaturis, & ciues in armis: Sorte ſua contenti ſunt pauci. Sed hic ſit huius modus voluminis.

SAXONIAE
LIBER DECIMVS-TERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

MAximilianus Auſtriæ Dux, iamdudùm in occiduis partibus victor, cùm poſt Francos inteſtina bella cunctos domuiſſet Flandrios, euocatur ab Imperatore patre Coloniam, cumq́; eo profectus eſt Francfordiam ad cõuentum, quem idem pater indixerat principibus electoribus, vt de rege nouo conſtitueretur: quæ res iam ipſi duci inclinare ac propendere videbatur. Mutauit iam Fridericus ſententiam, qui ſuperioribus annis ea de re à principibus interpellatus, fertur reſpondiße: Filium nos noſtrum propiùs agnoſcimus: ſcimus non eſſe rebus gerendis idoneum: Nec volebat vlla de re minùs, vt ferunt, audire, quàm illa. Id ſiue ex ſententia dixerit, ſiue quadam ſimulatione prætulerit, ſiue etiam magnum onus adminiſtrandi Imperij euiſcerati filio auerterit, incertum eſt. Poterat tamen illum ad mutandam ſententiam inflectere, & maturior nunc ætas filij, & recens de hoſtibus victoria: Magno enim ore multorum efferebatur, quòd ſine paternis armis, ſine amicorum ope, tantam in Gallos & Flandrios rem peregiſſet: quanuis pro magnitudine hoſtilium virium, ſatis erat viciſſe, dum tantis armis non cederet. Igitur volentibus cunctis rex creatur Romano-

rum Maximilianus anno ſexto & octuageſimo poſt mille quadringentos: exemplo Karoli IIII. recentiori, qui & ipſe viuens filium ſibi curauit regem ſubſtitui. Sed in hoc gloria Maximiliani maior, quòd ibi pater Karolus vt proficeret, cælum fatigauit & terram, hîc Fridericus vt fieri pateretur, vix potuit inflecti: Ibì nullis rebus præclarè geſtis Wentzlaus, incertum qualis rex futurus, aſſumitur: hîc verò multis euectus victorijs inclaruit. Indè verò Aquiſgranum perductus nouus electus, magna omnium concurrentium principum alacritate, multa nobilitatis frequentia, adhibitis, quos ſuprà oſtendimus, magnificis apparatibus, per archiepiſcopum Colonienſem, cuius eſt iſta prouincia, conſecratur rex Romanorum. Intereà multi in Flandria Brugis cæduntur gladio, alij ære mulctantur, nonnulli proſcribuntur, tumultu omnia ciuili, quòd ciues correptis ſignis ſuis in forum armati per turmas prodiêrunt: ibique ſtantes, clamore ſuo vrgebant ad mortem quos voluêre. Sed hac vice comes de Naſſow rem gerebat pro rege. Creauerat enim illum rex vicarium ſuũ per abſentiam. Dominus de Veris, quem extra Maximiliani gratiam agere diximus, filiam ſuam dedit coniugem Philippo de Beueren, Antonij de Burgundia filio: vt per illum rediret in gratiam: nec eſt fruſtratus expectatione ſua.

CAPVT II.

PEr quæ tempora in Anglia cæſo in acie Richardo rege, Henricus de Richemont comes, nepos per patrem Henrici regis VI. regnum acce pit, quod hodiè tenet, cadentibus in acie cum Richardo qui ſuæ partis erant. In Cameraco interim inter iam duos reges Romanorum & Franciæ agebatur: congratulato

per nuncios Franciæ rege, Romanorum regi Maximiliano, de honoris incremento: miratus tamen, quòd ipſe futurus eius gener, ad ſolennitatē coronationis inter cæteros principes non eſſet euocatus. Matthias Vngariæ rex hanc Maximiliani aſſumptionē ſtudio magno præuenire conſtituit, vt impediret: ſed non præualuit, contendentibus cunctis, quòd tantæ nobilitati, & vt apparuit in eam diem virtuti, is locus in regno deberetur. Impletis ergò ſolennibus cōſecrationis, rex in occiduas filij partes reuertitur. Sequutus eſt illū pater eius Fridericus Romanorum Imperator, nō illo ſplendore, quo ſolebāt olìm Romanorū principes, nec illo apparatu, quo cōſueuiſſēt eius regionis homines ſuos principes intueri: meliusq; aliquanto fuiſſet, omninò non veniſſe, quàm in ea negligentia tantam deſpici maieſtatem. Venerat tamen, & in Geſoriaco, hoc eſt, in vrbe Brugenſi, cum filio rege aditus eſt à Venetorum oratoribus, gratulantibus vtriq; : cùm Hermolaus Barbarus vir memoria dignus propter literas ſempiterna, ſplendida oratione, quæ extat, Imperialem & regalem maieſtatem, magnificè extuliſſet: muneratus collega aurea militum dignitate. Intereà Leodienſibus ad pacem per arma redactis, cùm dominos de Arberg ſibi rex Romanorū conciliâſſet, priuſquàm in Francos duceret, ſuos iuſſit Cameraci obuiàm prodire regis Franciæ oratoribus. Ibì multis in medium adductis, cùm non conueniſſet inter vtroſque, de reſtituenda regi filia, deq; acceptis in poteſtatē vrbibus, res ſine fine permanſit: & remiſſæ ſunt Romanorum regi literæ ab Francis contumelijs plenæ, quid ſe archiducem ſcriberet, cùm non eſſet, viuente adhuc Sigiſmundo Auſtriæ duce? de Romanorum quoq; regno cœpit irrideri: quid inani titulo ſe iactaret, cùm Romæ nihil aut poteſtatis, aut prouen-

uentûs haberet? Tum rex Romanorũ comparatis agminibus, duxit in Morinum, inq́ ſanctum Audomarum: & amiſſas per bella Flandriæ vrbes & arces, varia quidem fortuna recepit: cùm in oppidũ ſancti Quintini duceret, comperit Francorum exercitũ propinquare: certiorq́ factus de quorundam ſuorũ in ſuũ caput coniuratione, exercitum dimiſit, ſeq́ recepit ad Inſulas, ſplendidum Flandriæ occiduæ oppidũ: Ibì ſequutus eum pater, conuenit: Quid verò cum illo egerit ſecretò, incompertum eſt. Cæterùm illum ad cunctationẽ, qua ipſe creberrima vteretur, creditur induxiſſe. Sed rex Morino præfecit Salazart Hiſpanum, Sancto Audomaro Philippum de Rauenſteen. Pertranſiens autem oppida minora, ſacramenta ibì iuſsit renouari in ſuã perſonam ad præfectum filÿ Philippi. Induciæ cũ Anglicis iam penè expirantes, propter mercatores regionis, in Caleſia renouari tentabantur: Sed ſuſpenſos tenuêre Anglici regis Romanorũ oratores, expectantes quẽ exitum haberent res eius cum Francis: diſceſſerunt à curia Franciæ regis nonnulli principes, quos erat pertæſum fœminei imperÿ: Nam per vxorem comitis de Belloioco, quæ regis eſſet germana ſoror, res omnes adminiſtrari videbãtur. Dux Aurelianenſis, etſi coram hominibus vxorem tenere videretur filiam regis Ludouici, alteram Karoli regis germanam, animo tamen ille abalienato, filiam ducis Britanniæ coniugem petebat: Alÿ etiam aliò dilapſi, curiam regis vacuabant. Anglici tamen ſobrias cum Flandrenſibus inducias pepigerunt: Miſsi enim Brugas ad Romanorum regem nuncÿ regis Henrici, hoc pacto pepigerũt, ſuſpenſis rebus, vt ſi continuandæ eſſent induciæ, hoc ante feſtum Iohãnis ꝓximè venturũ innoteſceret vtrinq́: Sin minùs, ante ſex hebdomadas hoc viciſsim alterutris denunciaretur.

CAPVT III.

MAximilianus interim rex cùm intelligeret Anglorum molitiones, nec ipſe ſolidum ad fœdera habuit animum, auſcultans Margaretæ, quæ relicta erat Karoli ducis Burgundiæ, vt filium fratris ſui ducis Clarentiæ paratis in Sluſa nauibus, adiuuaret ad conſequendam generi ſuo debitam regni coronam: de qua re eſt poſteriùs attentatum: Nauim inſtructam permiſit eidem dominæ, quam ipſa conſcendit Hyberniam petitura, vt eam conciliaret filio fratris ſui memorato. Interim Brugis Romanorum rex commoratur: Audiuit ibì oratores ducis Britanniæ, nunciantes ad illum profugiſſe ducem Aureliani, auxilium & ſocia arma rogantes in Franciæ regem: Decernuntur illis duo equitum millia. Aderant etiam nuncij regis Caſtellæ, quibus pro tempore, quod in rem videbatur, eſt reſponſum. Sed & principes electores, miſſis ſolennibus nuncijs, quæ ad Romanorum regnum pertinebant, depoſcêre. Summa autem cura regi fuit, ærarium inſtruere, vt gerendi belli neruus in expedito eſſet: In quam rem conuocati ſtatus Flandriæ, clauſtrales, eccleſiaſtici, ſeculares, magnum æs depoſcebantur. Spirituales quidem, quod iuris erat obtenderant, ſe non poſſe nisì conſulto ſummo pontifice, in ea re quicquam conſtituere: facturos tamen de benignitate, quantùm iure ſinantur, ſi ſuis libertatibus reſtituantur: Flandrij multa cauſantur, exhauſtas populi vires, crebris contributionibus: iam non eſſe in eorum facultatibus quod elargiantur: Quippe qui annos octo ſub Karolo, & nunc penè decem ſub ipſo rege multa exantlâſſent bella: Nam annus tum erat ſeptimus & octuageſimus. Sed res tum infecta permanſit. Creſcebant autem in vrbibus Flandriæ vehementer primùm murmura,

mura, deindè apertæ indignationes, quòd ſoli Flandrenſes emungerentur argento, reliquas ditionis terras perdurare immunes: non ſe auri montes alijs habere maiores: finem aliquandò fieri oportere exactionum: alioquì, ſi perſeueraret emungere vehementer, ſanguinem aliquandò profluxurum. Ea tum in vrbibus murmura volitabant.

CAPVT IIII.

INterim nec in Saxonia quies erat. Nam Erneſtus Magdeburgenſis archiepiſcopus & adminiſtrator Halberſtadenſis, cùm inueniret iuſtam indignationis cauſam in ciues ſuos Halberſtadenſes, paratis copijs ad iuga & plenam obedientiam eos armis adigere conſtituit: Nam iudicium in vrbe, quod impignoratum ab epiſcopo tenuêre, ad redemptionem, quam ille parauerat, venire non ſinebant. Tum verò præfecturam in parte vrbis, quæ iuris eſſet epiſcopalis, illi non permisêre. Cumq́ intra vrbem malè eſſent vnanimes, inteſtina ſeditione laborantes, paratum habere & promptum negocium videbatur: Duplex nimirùm gerendi belli commodum erat pontifici, quòd ſciret Halberſtadenſes cæteris Saxoniæ vrbibus eſſe inuiſos & exoſos, quòd ſe ab eorum communione dudùm retraxiſſent: Deindè, quòd intùs feruente diſcordia, non vnum ſentirent. Igitur poſt diui Iacobi diem feſtum, duxit in eos: Vallabat opportunis locis vrbem obſidione: & immiſſis per tormenta lapidibus non paucis, muros deformauit & mœnia. Exiërat magna pridèm pars capituli, ſuo epiſcopo non refragatura: Remanſit tamen decanus, qui diuinum in eccleſia officium tueretur. Erat autem vir nobilis comes de Queruorde, iam ipſa canitie venerabilis, qui familiam ſuam cum ciuibus iuſſit mœnia

tueri pro viribus: Cùm in eo deprahenſi neceſſarij belli articulo, quid facerent? Aliquandiù ſuſtinuêre obſidionem. Cùm tamen non haberent quod foris ſperarent à quoquam defenſionis præſidium, extra communionē cæterarum vrbium poſiti, & potentiam hoſtis ſui, quæ creſceret quotidiè, animo perpendentes, deditionem fecêre, gratiam domini ſui implorantes. Accepit ille vrbem in poteſtatem, & omne ius gubernandæ ciuitatis à conſulatu in ſe trāſtulit: Cōſtituit iudices, ſcabinos, & omnia moderatur ex hoc die pro arbitrio. Calamitoſa ciuitas luit damna imprudentiæ ſuæ, & improuidæ defenſionis intùs & forìs. Iam omnis mercatura deperijt: Quiſq; ſuo contenti, non quærunt augere patrimonia: Viuunt in diem: nec eſt qui deformatos muros cùm mœnibus aut curet, aut cogitet, aut poſſit reparare. Ità ſe res in hodiernum vſq; in ea vrbe, quondàm florente, habent.

CAPVT V.

HEnricus interim Wilhelmi filius, dux Brunſwicenſis, qui prima ſuæ militiæ ſtudia declarauit Hildeſemenſi bello, princeps ad arma natus, nec minùs animo quàm manu promptus, iam ferueſcente bello memorato, in Magnopolim cum paucis contendit: & in arce Zwerin, Margaretam Erici Pomeraniæ ducis filiam, germanam duarum, quæ coniugio erant ſociatæ duobus fratribus Magnopolenſium ducibus, Magno atque Baltazari, coniugem accepit. Sed hoc primùm anno profectus in eius occurſum, cùm eam deduceret Bugſlaus germanus eius dux Pomeraniæ, octingentis ſtipatus equitibus, qui armis fulgerent: Ea dos erat germanæ, ex conſtituto, vxorem excepit: eáque in tutum dimiſſa cum dominabus & puellis, ipſe expeditum agmen

agmen ſuum iunxit Bugſlao, & vnà mouentes copias ſuas, duxerũt in Honouer, oppidumq́ armis terruerunt, quòd bello Hildeſemenſi necdùm pacato ſe immiſcuiſſent. Immittunt principes tormentis ſuis ſaxa grandia. Sed ciues interriti, muros & mœnia oppidi ſui defenderunt: nec tamen proruerunt temerè foràs. Vbì iam aliquot diebus fruſtrà oppidũ tẽtâſſent principes, Bugſlaus dux, nè incaßùm veniſſe videretur, inter comitẽ de Retberge & concaptiuos eius, cœpit ex vna, & ducem Henricum ex altera tractare: perfecitque, vt comes cum conſortibus expromiſſa ingenti pro ſua ſuorumq́ laxatione pecunia de captiuitate prodiret. Nec diù pòſt, proxima bruma finitum eſt omne bellũ Hildeſemenſe, qualicunq́ tranſactione: Compenſata damna: captiui coæquati, & vt fieri omnes exoptauêre, in ſuam quiſq́ dominationem, aut etiam libertatem repoſitus, alterna iura recognoſcebant. Per eadem tempora alius Henricus dux Luneburgenſis, Ottonis filius, tum accepit coniugem de domo Miſnenſi Margaretam, ſolennitate nuptiarũ peracta in oppido Tzelle, & in arce illius præcipua quam illuſtrauit multorum præſentia principũ. Erneſti ducis Saxoniæ ea erat filia, germanam habens reginam Daniæ, & fratrem Erneſtum archiepiſcopum Magdeburgenſem, necnon Fridericũ electorem, & Iohannem duces Saxoniæ ſuperioris, alios germanos. Quo etiam tempore, Wilhelmus dux Brũſwiccenſis Henrici pater, cùm non æquè ferret inſolentiam Weſtphalorum vltra Wiſeram, oppugnauit & cepit arcem, quam vocant Hemelſcheborg, non longè ab Hamelen oppido ducum memoratorum, ad ripam dicti fluminis: Eiectus eſt caſtellanus, impoſuitq́ dux ipſe præſidium ſuum. Aderant arma ciuitatum, quæ illi duci parerent: Brunſwici, Gottingæ,

tingæ, Embicæ, Northem, Honouer. Tum primũ Brunſwiccenſes ſacramẽta præſtitêre Wilhelmo poſt Wilhelmum patrem. Eodẽ quoquè tempore conſtituit Erneſtus archiepiſcopus Magdeburgenſis, cùm arma ſuorum militariũ atq; vrbium cum bellicis apparatibus in expedito teneret, oppugnare arcem Weueling. Intercepêre rem principes Brunſwiccenſes, Wilhelmus pater, & Henricus filius: Effectumq́; eſt, vt qui inerat arcis præfectus, mox abiret, euacuans præſidium: Electus eſt vtrinq; comes de Stalberge, qui arcem ſeruaret, donèc inter memoratos principes de cuiuſque iure ſuper ea re ad plenum conueniret.

CAPVT VI.

MAximiliano Romanorum regi noua indiès bella creſcebant in Flandria, cùm grauarent Flandriæ membra ad commune ærarium conſtitutam pecuniam comportare. Reiecêre omnes omnia in Gandauenſes populoſiores: qui & ſolerent, & poſſent eam cauſam potentiùs ſuſtinere: in qua vrbe reſponſum ſe daturos cæteri aſſeuerabant. Rex præuenire conſtituens orituram ſeditionem, Gandauum contendit, vt populum ſibi præpararet. Sed vbì intellexit iam auerſos ſibi illorum animos, contendit Bruxellas: Illic quoquè iam inueniens rem ſpectare ad tumultum, quia non niſi præfinito numero militum permiſſus eſt introire, rediit in Flandriam, iam magìs atq; magìs omnia ſibi comperiens aduerſa. Igitur contendit in Selandiam, vndè ſtatuto tempore reuerſus eſt Brugas audire reſponſa Flandrenſium in Maio, ſuper comportando ærario. Quæ cùm non ſatìs placita darentur, minas pro ſua conſuetudine intulêre Alemani, animati, quòd audirent res proſperè geri in Britannia, & quòd rex Hiſpaniæ maximam victoriam

per-

peregiſſet in Granatam, noſtri temporis rem omniũ clariſsimam: Decennio fertur continuato laborâſſe rex in eo regno, & vrbibus eius, nouiſsimè in vrbe omnium primaria Granata expugnanda. Interìm Romanorũ regi inter multa proſpera quadã ſe immiſcuêre aduerſa: audiuit enim captũ à Francis oppidũ ſancti Audomari furto, cùm nauiculis paſsim noctù introirent, abſconditi à fratribus ſancti Bertini, donèc multiplicati inſurgerent. Vix pauci ex regijs elapſi, rem pertulerunt, & ordinem geſtorũ exponunt: quòd malè volentibus incolis, & ad Francos inclinantibus, ſuperata ſit illorum diligentia: nam cæteri, aut merſi, aut cæſi periêrunt. Gãdaui quoq; commotio facta eſt ingreſsis exulibus, quos pridèm proſcripsêre: ſed paucis punitis, ſtatìm conquieuit, cùm Gandauenſes Romanorum regi ſe parituros ad omnia ſponderẽt. Morini quoq; cuſtodes pro Maximiliano rege cùm infeſtarentur, misêre nuncios regi, nisì miſsis auxilijs roborarentur, importatis armis & cõmeatibus, nõ ſe poſſe diù rem ſuſtinere. Vtrunq; illis permittitur. Rex è Selandia Teuremundã contendit: vbì facto cõuentu ad conſilium, audiuit de aduerſis ſucceſsibus Martini Nigri in Anglia: qui dum ipſe miſceret incendia, cæſus eſſet cum omnibus copijs quas haberet: Non enim ſatìs aderant in expedito, qui fauores & arma pollicerentur pro filio ducis Clarentiæ: cùm rex Angliæ quadraginta millium ducens exercitum, præſenti regis Romanorũ Heraldo fertur dixiſſe poſt conflictum: Grates, inquit, debemus Romanorum regi, & magnæ duciſſæ Burgundiæ, quorum opera ſit ea ſtrages peracta, oſtenſis caligis eiuſdem Martini, quas Margareta ducis Karoli relicta, multis precioſis margaritis exornauiſſet. Mittitur alius Clarentiæ ducis filius captus in Caleſiam, vt abeſſet cogna-

cognationi ſuæ pro eo tumultuanti, qui alioquì videbantur omninò non quieturi.

CAPVT VII.

CIrca Morinum peruigil cura fuit Hiſpanorū militum cuncta tueri. Franci, duce Philippo Deſquordes, veteri Flandriæ hoſte, non ſolùm hoc oppidum, ſed cunctam Flandriam ope Anglorum, qui iam infeſti erant regi Romanorum, (præſertim quòd modernus Angliæ rex Henricus VII. ex Francis ortus, ab illis non eſt paſſus diuidi: vndè orta eſt illa difficultas permittendi Flandrijs inducias quas ſperabant) ſub leges mittere. Igitur maritima oppida Flandriæ, Grauelingam, Dunkerken, Nouumportum iuſsit rex Romanorum diligentiùs aſſeruari: qui nauibus apparatis expectabant hoſtes: nam venientes excipere conſtituerūt: cùm interim idem Philippus Deſquordes, magno per Franciam parato exercitu, properabat Duacum, Inſulam, Morinū, armis pulſare: Sed in alijs fruſtratus, in Morino proſperatur, dedentibus ſe paſsim incolis, quòd vim militum, qui inerant, ſuſtinere haud poſſent: Itaq; multis cæſis, atq; captis, pauci euasêre. Ad oppidum Betuneæ, quod in Artheſia rex Franciæ dedit domino de Penis, ad compenſanda quæ pro ipſo amiſit in Flandria, fraudem ſtruxit Philippus: Nam literis adulterinis vocauit nobiles de Flandria, quaſi traditurus eis oppidum: Illi credidêre, armis iam ad ſumendum in poteſtatem oppidum apparatis. Venerat conſtituta dies: Dux Geldriæ Karolus iuuenis, qui tum primis in armis Romanorum regi militabat, Engelbertus de Naſſaw: Philippus de Rauenſteen, magna ſtipati manu venerant, oppidum (vt ſperabant) accepturi. Panduntur Francorū inſidiæ: ſed tamen magnum prælium conſeritur. Cadunt multi de Francia nobiles,

biles, in quibus frater Philippi Deſquordes. Verùm illis ceſſit victoria. Capiũtur Karolus de Geldria, & Engelbertus de Naſſaw: Vix elabitur Philippus de Rauẽſteen, ſuorũ periculo redemptus. Sic peruenit ad Francos Karolus Geldriæ dux. Victoria nũciata Pariſium, lætitiam peperit ingentem. Sed funeſtus aderat nuncius de Britannia, qui regis fugam, militum cladem, armis & peſte factam detegens, lætitiam omnem ſubuertit. Indè verò Franci conuerſi in Leodienſem prouinciam, ducibus de Arberg dominis, igne & ferro omnia defœdauerũt. Romanorum rex aduerſa correptus valetudine, adeſſe non potuit: ſed Philippo de Rauenſteen Flandriam tutandam permiſit: qui vindictam de hoſtibus ſumere polliceretur. Non quieuêre interim Franci duce Philippo Deſquordes, quo minùs Flandriæ à ſancto Audomaro imminerent. Sed diligentia Philippi de Rauenſteen, curantis omnia diligentiſſimè, nihil profecerunt.

CAPVT VIII.

MIſit intereà regi Romanorum Fernandus rex Hiſpaniæ, victor Granatæ, ſolennes oratores, offerens fœdera & mutua præſidia, ſi Philippo filio ſuo Maximilianus, filiam Fernandi acciperet vxorem: & viciſſim filio Fernandi Margaretam Philippi germanam, quæ nunc in Francia teneretur, coniugem permitteret. Interim ad bella in Gallos, X. millia militũ pollicetur, ipſe cum Britonibus ab occidua parte inuaſurus prouinciam. Sed cùm res in deliberationem eſt poſita, quæ tamen poſteà illos vtrinquè habet exitus. Intereà cùm ageretur de augendo ærario inter tres ſtatus Flandriæ, militaris quidem ordo conſenſit: Spirituales, ſi iuſtitiam ſolito more debitam de iure conſequãtur, facturos pollicẽtur quod poterũt, non ad ſuſtinẽda bella, quæ

ſunt

ſunt illis interdicta, ſed ad intertenendum regis ſtatum. Popularis autem ſtatus oratoribus Gandauenſibus, nihil contribuere gerendis bellis reſpondit, ſed ſuſtinendã pacem cum Francis initam putauit. Si tamen opus ſit collatione, ad pacem, non ad bella, polliceretur ſubſidia. Gandauenſes hoc dato reſponſo abiêrunt, & deſtitutũ in ſua ciuitate, qui authoritate principis ius redderent, ipſi ſua temeritate nouos creârunt legiſlatores. Tum videntes rem omnem interturbari, fugerunt optimi quiq; de vrbe. Reuocati, ſub pœna confiſcandorum bonorum, non rediêrunt, vitam rebus præponentes. Miſerunt, qui gubernacula apprahenderant, vxores cedentium poſt illos, cum liberis, vt vnà exularent. Rex autem Franciæ iam ad pacem reſpexit, offerens futuro ſocero ſuo Atrebatum, Betuniam, Ariam, Audomarum, Bipalmes, & omnia citra Sommam fluuium: quæ tum dicitur oblatio contempta: viderint qua prudentia. Gandaui interim grauiter tumultuatum eſt, quòd exules rediêrunt rege inuito, nec videbatur vrbs regijs mandatis paritura. Brugis autẽ colligitur æs promiſſum per capita iuxta facultates ſingulorum: vt regiæ contributionis effectus impleretur. Sed tamen donatiua non prouenerunt ſtipendiarijs, quanuis ingens vndiquè pecunia corraderetur. Rex à clero impenſas poſtulat, quas fecerat oratoribus ad vrbem miſsis, duodecim aureorum millia. Ille reſpondet: Si pax cum Francis ſeruetur, & clero iura libertatis per omnia reſtituãtur, videndum illis quomodò ad octo millia perueniant. Gandauenſes vocant clerum in conuentum: Non compáret: Rogatur vt interueniat nouæ turbationi: Non audet ſe tantis rebus interponere, ſciens quid pridẽ indignationis vtrinquè reportauerit. Intelligens rex rem omnẽ ſpectare ad nouã rebellio-

bellionem, quòd membra Flandriæ iterùm reſumerent gubernationem, clàm firmat oppida pridèm ſibi parentia, Teuremundam, Aloſtum, Aldenardum, Curtracum, Inſulas, & Duacum. Gandauenſes in Hulſt duxerunt, quòd capitaneus eorũ quoſdam ibì pridèm ex ſuis amiſiſſet Albicaputiatos: (Sic enim vocabant quandam ſuorum ſocietatem) Iohannes Capenolle profectus ad Philippũ Deſquordes in Atrebatũ, quingentos indè milites eduxit, pollicente Philippo, quòd maiori mox manu ſequeretur. Sed in Hulſt & Aldenardo Gandauenſes non profecerunt: Poſteà tamen Aldenardũ arte quadam in ſuam redegerunt poteſtatem: his enim oppidis maximè indigebãt inuehendis ex Francia frugibus, alioquì fame excruciandi.

CAPVT IX.

INtereà ciues qui Brugis pro rege ſtabant, miſſo fideli nuncio, inſinuârunt illi, Nisì accedat, populum omnem in rebellionem Gandauenſibus accurrere. Arbitratus rex præſentia ſua ciues terrefacere, aduolauit: nam ex maioribus quidam regem ad ingrediendam vrbem inuitabant, aſſerentes, & id ex animo arbitrantes, maiorem populi partem, ſi adeſſet, protinùs acceſſuram. Introiuit ergò Brugenſem vrbem rex, Petro Longocollo eius inibì Sculteto ducente, cum non multis, foris manere reliquam manũ quoàd iuberet, inſinuãs. Per quod tempus in oppidũ Curtracũ vocatus Philippus de Rauẽſteen per Iohannẽ de Horne regi fidelem, nõ differt profectionem, ſperans arcem, quam tenuêre Gandauenſes, capere. Iam cum Hadriano de Likerken Gandauenſium capitaneo ſymbolũ in oppido fecit: Inter prandendũ conſurgens diſsimulanter Iohannes, arcem ingreditur, ianitorẽ confodiens. Mox animo voluens Hadrianus quod fieret, ſequitur præcedentem, & iam portis ſeratis, oppugnat

gnat arcem: Nihil armorum in præſidio reperit Iohannes, vndè arcem tueretur, & quo poſſet oppugnantes abigere. Recepit non magno negocio arcem Hadrianus, magno ſuorum ſtipatus comitatu: Iohannem confodit: perindè Philippus pòſt veniens fruſtratur: Qui comperto quòd rex quoquè Brugis non proſperaretur, Sluſam ſe recepit, inuictam in arcem. Nam rex Brugis, vt erat conſtitutum, armatus primo manè apparuit ad domum Scabinorum, (Burgam vocant) ſperans iuxta condictum confluxuram ad ſe plebem. Sedebat quiſq; domi, proprio intentus labori. Inſonuit rumor per oppidũ, regem ſtare armatum ad domum ſcabinorum, proclamatur ad arma, quandò quiſque ſuo timebat capiti: non enim inſtructa plebs erat ductoribus: Tum qui regẽ introduxêre, vbi vident ad arma conclamari, nec ad ſtipandum, ſed oppugnandum regem concurrere, malè ſibi timentes, quærunt latibula. Incompoſitum vulgus infinita multitudine regem circunſiſtit fremens: nam qui cum rege ſtarent, comparuêre nulli. Concurritur in forum authore decano fabrorum lignariorum, quòd pridèm pro leui verbo ad delationem mimi, quidam ex eorum ordine eſſet decollatus, regem ſumpto in foro conſilio adeunt: Opùs, inquiunt, videri, vt pauliſpèr vtatur patientia, volens eat in liberam cuſtodiam: Nam aulici ſui iam penè omnes aufugerant. Primùm in domũ Vellæ, deindè in Craneborg, nouiſſimè in domum Iohannis de Groſſis audientiarij regem incluſerunt. Alemanis eiectis, nobiles qui in comitatu regis erant, in eo loco honorificè detinentur.

CAPVT X.

Vigilia erat Purificationis diuæ Mariæ, incipiente iampridèm anno octuageſimooctauo poſt mille

quadrin-

quadringentos: Capti nonnulli ex ciuibus, qui regi talia ſuggeßiſſe putarentur, vt vi armata in ciues vteretur, truncati ſunt. Scultetus ipſe diu latuit: Euocati Brugas Gandauenſes, ad magnum inceptum aderant, maiori numero quàm ſperabatur: Excluſi tamen multi ſunt vrbe. Alij etiam qui ingreßi ſunt, auertũtur à conſilio maligno quod conceperant. Qui de cancellaria regis erant, & alij de concilio eccleſiaſtici, mißi ſunt Gandauũ. Rex à Brugenſibus aditus, lachrymas ante verba dedit: Collachrymati ſunt, qui viderunt, multi. Oſtenſa ſunt ei plurima, quæ ille ſe ignorare fateretur: Rogabat, vt vita illi ſalua ſit: Promittunt omnes ſanguinem ſuũ dare pro illo, nè quid mali patiatur. Intereà Gandauenſes iuxta oppidum Hulſt detrimenta ſuſtinuêre non parua, in glaciem merſi, dum oppugnarẽt. Indè verò cùm commeatus intercipere conarentur, cæſi. Tum verò rege in cuſtodia manẽte, Gandauenſes cũ alijs Flandriæ membris reſumpta adminiſtratione, Ipris & Brugis nouos magiſtratus erigi curauerunt. Intereà Iohannes Capenolle, vt ad regem Franciæ nuncius Flandriæ mitteretur, eſt anniſus, reclamantibus nonnullis: Non oportere Philippum principem ſuum hæreditate auita depelli. Matthias verò Speiart, qui ſemper pro rege ſtabat Romanorũ, Brugis deprahenſus, Gandauum perducitur: ibiq́; excruciatus, in quatuor velut patriæ proditor, diſcinditur. Brugis Iacobus de Dudenzel gladio per tumultum cæditur, multa offerens, ſua omnia exhibens, vt nudus peregrinari ſineretur: cùm pro eo religioſi ordinum, nationes etiam mercatorum interuenirent: Sed fruſtrà omnia. Iacobus de Here truncatus. Nicolaus de Helſt, pridèm penſionarius, cum alijs excepit mortis ſententiam. Sed iam ſub ictu gladij acclamante populo, mi-

ſericordiam, meruit vitam: Sed à morte propinqua conceptum colorem nunquàm poſuit. Interìm nobiles indignati pro rege capto, aduersùs tria Flandriæ membra, quæ potuêre, moliuntur, accepta cuſtodia oppidorũ. Captus deindè ad medium fermè Quadrageſimæ, qui multùm quærebatur, Scultetus Petrus Longicollus, diù illis ludibrio fuit: Ità in foro circunduxêre per tentoria, vbì ciues velut in caſtris excubabant, ad ſingula irridetur. Indè verò cruciatibus miſerè in foro examinatus in tormento, quod ipſe pridèm faciendis quæſtionibus excogitâſſe crederetur, poſt omnia cæſus eſt gladio, vir etiam maiori dignus loco pro ingenio & diligentia, ſed vita digniſſimus, quem furor popularis cœperat odiſſe: nunc verò magno, ſi fieri poſſet, à morte mercarentur. Sed irremeabilis à morte via eſt.

CAPVT XI.

IMperator, cognito filij miſerabili caſu, contraxit concilium principum: Miſſus eſt Wormatienſis epiſcopus in Brabantiam ad Philippum nepotem aſſeruandum: Multa pro liberando rege tentata ſunt fruſtrà. Scribit ſummus pontifex, & intentat cenſuras, gladium ſuum: ſed nihil profuit apud pertinaces. Gandaui interìm magna cædes bonorũ ciuiũ: Nam quiſquis pro rege verbum vnquã molle emiſiſſe recoleretur, ſuſpectus habebatur, & patriæ proditor. Venerãt auxilia belli gerendi à Britonibus: ſed capto iã rege, nihil fieri potuit: Triſte vbiq; iuſtitiũ. Philippus Deſquordes, vt bellum ſuſcitaret ex bello, Karolũ ducem Geldriæ captiuum ſuũ, ad inſtantiam Renati ducis Lotharingiæ, qui ſororẽ eius iam coniugem teneret, per Lotharingiam miſit in terram ſuam: Quieuit ille aliquandiù, dum Romanorũ rex alijs, quibus erat implicitus, laboraret: Sed poſt aliquantos annos oppu-

oppugnatur, quod mox dicemus. Incluſus ergò rex Romanorũ, Brugis aſſeruabatur: & quæ fieri poterant, aut comminando, aut ſæuiendo, omnia contemnebãtur. Tentauêre aliquandò Gandauenſes aut blandimẽtis, aut vi publica regẽ eductũ in manus ponere Francorũ. Id cùm reſciret, orabat Brugenſes cum lachrymis, nè vllo pacto ſinerẽt. Polliciti ſunt illi ex fide, & ex animo curauerũt, aucta vigilũ manu, qui regem cuſtodirẽt. Temperatum eſt intereà foris ab atrocioribus motibus, nè quid per eam occaſionem grauius in captũ regem conſtitueretur. Erat multo tẽpore incluſus, donèc Brugenſibus videretur rem pro ſuo arbitratu componere. Non deſtiterunt Gandauenſes aduigilare, vt ſiue volẽtibus, ſiue nolentibus Brugenſibus, regem adimerent. Sed cauerũt hac de re Brugenſes, non modò propter regem, ſed etiam ſua cauſa, certi quòd rege apud illos manente, pacem pro ſua voluntate eſſent habituri: Nec omninò ſpe ſua fruſtrantur. Equidem, cùm illis iam eſſe tempus videretur, regem iureiurando conſtringunt, adhibitis quibuſdam ex prima nobilitate cum illo iurantibus, omnia quæ facta viderentur, ex animo remiſſurum, nunquàm vindicaturum. Id ſuo, & potiſſimùm Philippi de Rauenſteen iuramento firmauit, ac venerabile Chriſti corpus in eam rem deſumpſit. Ità tum carcere laxatur: Vtinàm veteris Ioſeph ſimilitudine, iam primus in orbe Chriſtiano, totiq; mundo futurus ſalutaris princeps.

CAPVT XII.

FRidericus autẽ pater, iniuriam & contemptũ ſui, quæ perpeſſus eſt in filio, & regno irrogatã contumeliã, protinùs abolere nõ potuit. Immiſſis armis magnã Flandriã clade inuoluit, rege ad omnia quieſcente. Sed tum Philippus de Rauenſteen, qui ſacramẽto ſuo omnia

cum rege firmâſſet, vt oſtenderet, non ſua voluntate arma renouari, derelicto rege, quē primus ipſe ſemper ad eá tempora ab initio reconciliationis ſequebatur, arcem Sluſæ accepit in poteſtatem, (Hic eſt portus ille Geſoriacus, de quo in Ptolemæo) Flādrenſibus ex illo die æquior. Superuenerat tum noua cauſa, noui belli mox futura radix. Moneta currens (vt fit) bellorum tempore leuior facta, ſupra modum aſſcendente auri valore ad argenteos (ſtupheros vocant) ſexaginta: Indè præcipiti via redigi tentatur ad viginti. Viſa eſt cunctis ea tam grandis & ſubita nummi æſtimatio, nimiū damni omnibus importatura, cùm eſſent in vtraque parte nobiles, ſua vtrobiquè lucra venantes. Nam alij leuaturi, graue nummi pondus probabant, vt viginti ſoluerētur pro aureo: ſoluturi autem, minus volebant. Res diù fluctuabat: Ceſsiſſentq́ voluntati principis, bonum valorem requirentis, maiores in populo, & magno ſuo detrimento pacem volentes coemiſſent: Sed vulgus inſtinctum à nobilitate ſua lucra quærente, nequaquàm induci potuit. Iterùm nouus tumultus, renouata priſtina bella. Philippus de Rauenſteen, quē diximus apprehendiſſe Sluſam, iam apertè à rege deſciuit, partes plebis Flandrenſium amplectitur: & oppido Sluſa cum vtraq; arce communitis, diù reſtitit reliquæ nobilitati. Terra mariq́ pugnatur: Validam manum contraxit Philippus in oppidum: naues habuit expeditas non paucas. Satellites collegit ex Gallis, Germanis, Danis, manū collectitiam ſiue gregariam: Curauit fruges importari à Francia: Diù eam rem fortiter ſuſtinuit: Cùm terra vaſtaretur à regijs, ipſe in mari graſſabatur. Ad oppidum quod inter Brugas & Sluſam medium eſt, (Dam vocant) tentatū eſt ab regijs, ſi poſsit intercipi, vt commeatus prohiberentur

à mari

à mari ad vrbem. Ibi cecidit bona pars Germanicæ nobilitatis, fruſtrata ad oppidum capiendum: cùm intùs vigilarent diù taciti & inuicti, donèc ſub ictum haberent omnes. Et proſtrati ſunt viri, nullo precio æſtimandi, quia nulla re coæquandi, quos ſocij ad tumulum rapuêre.

CAPVT XIII.

ALbertus Saxoniæ ſuperioris dux, qui videbatur neutraliter agere, nec ſe bello immiſcere, Brugis poſtulauit pacificus cum aliquantis, qui timeri non poſſent, armatis intromitti, quòd haberet rem cum maioribus colloquio dignam & seriò agendam: præmiſſis qui hoſpitia curarent, & cibis parandis intenderent. Non dubitauêre Brugenſes etiam maiorem armatorum numerum admittere in vrbem populoſam, præſertim quòd audirent & crederent in vrbe pernoctaturum: nemo cogitauit de eo quod ille parauerat, ſtratagemate: Ipſe ergò cum expedito ſuorum agmine continuò inſequitur præcedentes: Et primi quidem hoſpitia petiêre, ſimulantes quòd ad manendum introîſſent. Cæteri intereà continuato ordine oppidum pertranſibant aliã portam, quæ ducit in oppidulum memoratũ, mille paſſibus diſtans: quod Aggerem, vt diximus, vocant: Et primi agminis iam portam tenebant oppidi ſæpedicti, cùm nouiſſimi non longè Brugis abeſſent, continuato tamen in ſequentes itinere. Qui in oppido erant cuſtodes, nihil mali à Brugis metuentes, arbitrantur ſibi mitti præſidium ab amicis: ità nihil mali ſuſpicantes oppidani Dam oppidum amisêre: Et quod antè armis ſæpè tentatum, expugnari non poterat, tam leui nũc occaſione Brugenſibus deperijt: inq; eo amiſſo omnis fortuna belli conuerſa, Brugenſibus cœpit aduerſari. Nam indè interclusus

erat à mari commeatus, fameq́ laboratū eſt inſigniter. Acceßit altera cauſa belli tum finiendi, quòd ſtipendiarij Sluſis cum Philippo de Rauenſteen incluſi, tumultuari viderentur, ob neſcio quam cauſam: Sed in hoc genere hominū cauſam tumultûs quærere, ſuperuacuum eſt, quod ad omnem ventum commouetur. Capiti igitur ſuo timens Philippus, & iam Brugenſibus ſuis aut prodeſſe, aut adeſſe non valēs, vtraq́ de re ad pacem inclinabat: Solus ille cū ſolo de Naſſow comite, pacis leges conſcripſit. Tum Brugenſes, vt ſtipendia ſoluerent militibus, argentum quod quiſq́ domi factū habuit, pro viribus facultatum in commune contulerūt, deficiente numiſmate: nam omnis exhauſta erat pecunia: appenſum eſt in ſtatera in æris debiti æſtimationem, & traditū leuißimo eſt hominū generi, vt abcederet. Ità tertiū quoq́ bellum eſt finitū, ciuibus ad magnam calamitatem penè omnibus perductis. Sic eat, quandò certa ratione gubernari non paßi, tumultuantur: diſcant malo ſuo ad tolerabiles redire cōditiones. Flandria ſit exēplo vicinis prouincijs.

CAPVT XIIII.

PEr ea tempora in Brunſwico vrbe Saxoniæ primaria, immiſſus eſt ſpiritus vertiginis in capita multorum, vt in publicis conuentibus tumultuati ciues, magnam partem conſulatûs ſuo arbitratu deſtituerent adminiſtratione, nouis pro libidine ſurrogatis: quibus adiecêre viros vigintiquatuor ex ciuibus, qui rebus gerendis & capiendis conſilijs intereſſent. Ea res liuores in populo plurimos parturiuit, dum deſtituti, cum omni ſua cognatione aduerſarentur cæteris, qui vel gubernacula tenuêre, vel ſua dehoneſtationi dederint alimentū. Vetus in vrbibus malum, dum quiſq́ ordinis ſui obliuiſcitur: nulla adhibetur à præſidentibus modeſtia: nulla deindè

indè à ſubditis in longũ præſtatur patientia. Ità primùm odia, deindè iurgia, demùm naſcũtur inteſtina bella: quæ omnes præcipuas vrbes ſubuerterunt. Quæ res eodem fermè tempore, per annum à Chriſto octauum & octuageſimum poſt mille quadringentos, in veteri marchia claruit multorum detrimento. Nam in Stendalia dum malè parérent ciues ſenatui, efferrenturq́; ad diſturbandum publicum concilium, iam imminente illis Iohanne Brandenburgenſi marchione principe electore, qui per diſtrictum omnem axiſam, vt appellant, conſtituit de cereuiſia, nec ſatìs illi annueretur à ſubditis: interueniente turbatione, quam diximus, inteſtina, cogebantur Maiores inuocare principem. Qui egreſſus valida armatorum manu, tumultuantes repreßit, & capita gladio puniuit: inſtituitque diù recuſatam axiſam per omnes vrbes Veteris marchiæ, facili vſus progreſſu per inteſtinam ciuium diſcordiam. Erat per ea tempora impacatum mare, cùm Phriſij illi capitanei veterem inſtituerent quæſtum: Specie quidem Hollandinos perſequendi, ſed re vera, vt compertum erat, qui illis militarent, nullo nauigantium incommodo abſtinuerunt. Hamburgenſes, qui crebra vtũtur nauigatione per littora Phriſiæ, Hollandiæ, Selandiæ, cùm incurſationibus vexarentur, iam antè ſæpè per literas, aliquandò in conuentionibus cum dictis capitaneis queſti, nihil ſerius experirentur: armauêre aliquot impoſitis ſtipendiarijs naues, & in mari quærentes, inuenerũt non contemnẽdam manum gregariorũ: Pars iam per littora vaga ferebatur, pars portũ in nauibus aſſeruabat. Cùm cernerẽt vrbici ſtipendiarij, quod genus hominũ reperiſſent, aggrediuntur vt caperent. Illi capi non paßi, cùm nihil hoſtile præ ſe tuliſſent, ſe tuentur: Capiuntur tamen, nec atro-

citer ſe, vt dixêre, defenſitabant, quòd illis periculum vitæ in ea eſſe captiuitate non formidarent. Inerant aliquot Franci, iam ab illis in ſuis nauibus capti: Vnà perducuntur in vrbem captiui: Seponuntur tamen Franci, quòd iam capti, ab aliis tenerentur. Septuagintaquatuor erant, quorum de capitis periculo certaretur: Impetiti in iudicio, quòd publicæ nauigationis inimici, incurſarent omnes prætereuntes: Illi impendiò ſuos nominant in iudicio dominos, quorum iuſſu bella hoſtibus intuliſſent, cæteris abſtinuiſſent. Studio quæſitum, vt inueniretur, quod illis obiiceretur: Nō erat qui accuſaret. Ab lōginqua vrbe ꝑducitur nauita, qui ſibi ademptum, neſcio quid, quod ibì reperiebatur, quereretur: Vas erat non magnum, ferreis clauis plenū, vilis precii, cuius prætextu tot capita damnarentur. Miſerum ſpectaculum, plectuntur omnes gladio. Mens erat, terrorem graſſantibus per mare iniicere, vt illud ſinerent pacatum. Sed nulla auocant ſupplicia mortales ab exceſſibus, quòd impunitatem ſibi quiſque promittit, latére ſperans inter multorum facinora.

CAPVT XV.

REx Romanorum, iam diù viduus toro, de nouis nuptiis cogitauit. Iam permiſit filio ditiones auitas, in patriam regionem demigrās: vbì illi pater & patruus dedêre terras, vndè regium impleret ſtatum. Sigiſmundus Auſtriæ dux, quē ille pro ætate & amore patrem vocitabat, comitatū Tirolis illi permiſit, inuitans, vt ſecum in vrbe Inſprug cōmoraretur: opulentiſſimam profectò regionem, quæ aliquot centena millia aureorum præſtaret gubernanti, ex ſale & argento, quæ ibì abundant: quorum ibì fontes & mineræ ſunt non paucæ. Conuenerat cum Franciſco duce, vt vnicā eius filiam

cum dote acciperet opulenta: Nam ducatus ille dos erat vnicæ proli. Miſit rex ſolennes ad contrahendum abſens de præſenti matrimonium oratores, ſufficienti mandato ſuffultos. Interim Franciſcus dux in fata conceſſit. Bella non defuêre ab rege Franciæ, qui latiſſimum illum ducatum, ſuæ ditioni iam vacuatum arbitraretur, quòd feudum eſſet ab corona. Proceres refragantur, & morientis ſui ducis mandata impleuêre, Romanorum regi Maximiliano ſeruantes prouinciam cum berili puella. Non deſtitit Gallus oppugnare prouinciam: Habebat, vt fit, in latiſſima regione qui illi ſtuderent: Sed maior pars procerum pro Maximiliano ſtabat. Venêre interim Romanorum regis oratores, & puellam regi ſuo deportandam depoſcunt, prouinciam committentes gubernandam, quibus eam dux moriens permiſit, donèc veniens rex ipſe cuncta propiùs inſpiciens ordinet: Incolume iter ab rege Francorum cum puella, & ſecuritatem publicam depoſcerunt: Non negatur. Igitur rebus in prouincia conſtitutis ex ſententia, cum puella & honeſto comitatu iter per Franciam inuadunt, freti præſtita ſecuritate. Iam peruenêre in locum qui Franciæ regi ad inſtitutum ſuum viſus eſt idoneus. Aderat rex ipſe cum aliquot ex regno proceribus: Puellam ſibi ſiſti iubet: dignanter venientem honorat. Tum ſciſcitatur ex Britonibus, qui è prouincia illam deduxerant, ſi omnia legitima, quæ ad deſponſationem puellæ pertinerent, ex perſona Rom. regis eſſent impleta. Illi reſpondēt, de voluntate mortui ducis parentis illius eſſe addictam Rom. regi, cætera ſe ignorare: ad hoc ſe exiſſe, vt ſponſam regi ſponſo deducant. Tum rex communicato cum ſuis conſilio, iubet reſponderi miſſis à rege Rom. Ire liceat quò velint: puellam nulli nuptam, nec per verba de præſenti

cuiquam deuinctam, ſuo toro eſſe aſſeruatã. Ibì, volentem nolentẽ, incertum, puellam dominabus de ſuo regno permittit, vt inclinẽt ad regis aſſenſum, & mox toro ſuo impoſitã habuit pro coniuge, omnibus de more impletis. Tum remittendam Romanorum regi filiam, ſapè & multùm repetitam, decernitur. In vno facto geminum committitur piaculum: propriam ſponſam tam diù in primis affectibus habitam, ità etiam, vt in nonnullis literis nomen puellæ ſuo coniunxerit, contemnens ac reijciens, & quam non debuit, inuadens, iniurius fuit in ſocerum, cui & ſponſam ademerat, & in eiuſdem filiam cui torum diù promiſſum abſtraxerit.

CAPVT XVI.

VNum, & idipſum tenue, ex iuris ſuperficie quæſiêre adminiculum, qui regis Franciæ factum tuentur: Scripturas ſcrutantur, quòd procuratores ad contrahendum matrimonium miſsi, mandatum habuerint, non pro ſe quiſq; inſolidum, ſed omnes coniunctìm, cùm ſit matrimonium opus perſonale, nec cadat vnum in plures. Magnis regibus non in ſcelus deputatur, quod minoribus in piaculum: Verumq; inuenitur, quod Græcus Anaxerſes fertur dixiſſe: Leges humanas telis aranearum eſſe perſimiles, in quibus hærent muſcæ, ac culices, crabrones impunè rumpũt peruolantes. Abiêre triſtes Romanorum regis oratores, quæ acciderãt, regi ſuo relaturi. Puella interìm regina Franciæ ab omnibus habetur: Margareta fratri redditur in Flandriam. Nõ magnoperè fuiſſe cordi Romanorum regi has nuptias, vel indè perpenditur, quòd nunquàm viſus ſit tantam iniuriam vel minimo vindicâſſe: Deindè alijs etiam colligitur cõiecturis: Nam cùm ad regẽ ſui redîſſent oratores, relationem facientes de his quæ acciderant, eo die quo

relata ſuſcepit, equũ conſcendẽs in foro oppidi Inſprug, Dominica Eſto mihi, cõcurrit obuio haſta infeſta. Cùm interìm Sigiſmundus dux patruelis, allatus geſtatoria ſella, vt erat pedibus æger, in medios equites, regẽ adeſſe innuit: Ille armatus obuiàm proficiſcitur amãtiſsimo ſui propinquo: Et prior: Quid eſt, inquiẽs, pater? quid agitur, vt hoc tẽpore in publicũ prodeat veſtra ſynceritas? Tum ille: Non ſuſtineo, inquit, cernere perniciem capitis veſtri, quòd hodiè tribus incurrere, vt ferunt, decreuiſtis: En proficiſcor in vicinum Hallis oppidũ. Ad quem rex: Non rectè, inquit, pater de me prædicârunt: Semèl liceat incurriſſe, & ſatis ſit. Sino, inquit, ſemèl: ſed tum nè iteretur: Non prorsùs ampliùs, quàm ſemèl, refert rex. Quo dicto, ille in palatium rediјt. Quæ res indicio eſt, extremis & ſummis ſenſibus vix hæſiſſe cordi has nuptias, nec admiſſas in profunda præcordiorum, quibus ſolent, quæ ardenter cupimus, penitùs inhærere.

CAPVT XVII.

VNgariæ rex Matthias longo & difficili bello congreſſus Imperatori, quòd quidam regni archiepiſcopus coronam regni ad Imperatorem Fridericum cum theſauro non contemnendo pertuliſſet, totam penè Auſtriam occupauit, ademitque Imperatori, illo ad omnia deſidente, & nihil agente, quòd benè ſperaret per Matthiæ mortem, prout euenerat, omnia in iuſtam ſucceſsionem peruentura. Sunt qui arbitrantur, omnia Fridericum diſsimulanter pertuliſſe, quo ſubiectos, ſibi minùs audientes, alieno gladio perdomaret: Sed perniciosa nimìs diſsimulatio. Sunt qui ab Imperatore mundi domino ignauiam abigũt, quod omnes debemus, eius facta ſemper honeſta ratione in melius detorquẽtes.

Sed

Sed non diù ſupererat rex Matthias huic per Auſtriam victoria. Vndè factum eſt, quod prudenter cõieciſſe creditur Imperator, vt in ſe ac filium tota rediret Auſtria. Sed tum vacuato Vngariæ regno, tempus aduenerat, quo de ſucceßione ac iure ſuo Imperator cum filio loqueretur. Intenderunt cauſam nuncijs & literis mißis. Magna verò imperia, non legibus & iure, ſed armis comparantur & ſeruantur. Ideò Maximilianus rex, comparatis vndiq; armis, duxit in Vngariam: & accedente illi bona parte procerum in regno, initia læta belli habuit: vt etiam Albam regalem armis caperet. Ab altera parte negabat Wladiſlaus Bohemiæ rex Caſimiri Poloniæ regis filius, cui tum tertio agmine ſe opponit Iohannes Albertus frater eius, is qui poſt patrem tenuit Poloniam, quòd matrem haberent Alberti Imperatoris, eiuſdem Vngariæ & Bohemiæ regis filiam germanam, ſororem Ladiſlai nouißimi de ſanguine regis. Dum inter ſe tres memorati digladiantur de regno, Imperator Fridericus viuendi finem fecit, de cuius ſucceßione non eſt laboratum, quòd iam viuens habuerit filium Romanorum regem, iam Auguſtum, iam Imperij ſucceſſorem. Sed Vngaria interìm inter manus trium exercituum laceratur. Scripsêre proceres reſidui, qui Romanorum regi necdùm parerent, Caſimiro regi Poloniæ: quid ità ſibi videretur duorum filiorum arma inter ſe collidere, ad regni ſubuerſionem? Iam illi domuique ſua in eo complacitum, quòd primogenitum eius ſibi regem delegiſſent, & tamen fratrem eius nihilominùs impugnare germanum & regnum: nisì aliter ille rebus conſuleret, vt Iohannem Albertum filium alterum ab armis reuocaret, facturos vrgente neceßitate, quod iam feciſſent quidam ex eorum conſortibus: qui iam Romanorum

rum regi armis coacti ceßiſſent. Appáret autem ex his literis, propenſiores fuiſſe in proceres Polonos, quàm Auſtrios: Siue illis ius & fas depoſcere videretur, ſiue magis complaceret illis in eam familiam, quæ tum potentißima videretur: quòd incertum haberent, quid ſperarent ex Rom. rege: cuius regnum in ſe diuiſum, quò vergat, nihil oportet ominari, quandò veritatis ore declaratum eſt. Sed cùm res in eos decurrit exitus, vt Iohannes Albertus exercitum patris iuſſu retraheret, rex Bohemiæ & armis & fauore præualeret, Romanorum rex qualibuſcunq; interpoſitis conuentis placitis, regnum Vngariæ in manu Wladiſlai Bohemiæ regis reliquit. Ità neq; de Vngaria, neq; de Britannia ſunt res proſperatæ. Magna ſemper ſe oſtentat fortuna Auſtralibus, ſed non ſæpè præbet perfruendam.

CAPVT XVIII.

PEr quod tempus Henricus Wilhelmi filius, dux Brunſwiccenſis, iam rerum potitus, patre ad quietem feſtinante, Brunſwici ciuibus cœpit oneroſior videri, quàm ab olìm principes cònſueuiſſent. Habebant foris ciues prædia plurima: quæ vel principibus, vel militaribus olìm ſeruiebant: Nunc iam voluntate principum in manus ciuium deuoluta. Ea autem libertate illis prouenerunt: vt neq; indè ad obſequia, neq; ad extraordinaria munera teneri credantur: quod illæ præferre dicuntur literæ, quibus ad tuendum ius ſuum perfruuntur. Princeps arbitratus æquum cenſeri, vt quoniam tam bona parte regionis in ſua commoda perfruuntur, nec in vrbe vectigalia, neque impoſitiones rebus venalibus patiuntur, acriùs inſtitit, vt de tam multis prædijs, vel munera ſupportent cæterorum, aut in vrbe permittant in vſus principum ſuorum fieri rerum im-

impoſitiones, quas Itali Gabellas vocant: Illis ex aduerſò prætendentibus, & literas à principibus datas, & nihilominùs longam, qua ſupra hominum memoriam ſunt gauiſi, libertatem. Vbi iam cœpit in controuerſiam res peruenire, friuolum aliquid ex vtraque parte cœpit attentari, vndè pars altera ſuum credidit ius roborari: Demùm in apertum bellum res exiuit. Credidêre Brunſwiccenſes vanas eſſe minas, quas audiêrunt: Nam illa ſe eſſe opum & ciuium multitudine confidunt, quòd nihil minùs quàm obſidionem formidarent: vndè nihil apparabant ad eam rem, neque arma augebant, neque commeatus abundè proſpexerant: ſed ad inertiam ſuam ſedentes, ſolo ſuæ magnitudinis, quam putabant, terrore, ſe omnibus eſſe inſuperabiles exiſtimabant. Adiuuerunt hanc ipſorum audaciam quidam ex militaribus, ſiue ingenio detinendi, nè quid agerent, ſiue quòd ità crederent: qui ingreſſi & egreſſi vrbem, nihil minùs quàm obſidionem moliri principem teſtarentur. Circuibat interim Henricus dux omnium vicinorum principum domos, & omnes ore appellans, vel ab initio firmabat, vel antè illigata fœdera renouabat: effecitque, quod noſtra memoria nuſquàm alibì vidimus, vt omnium vicinorum principum armis & conſenſu Brunſwicum obſideretur. Tum imprudentiam ſuam ſocordes ſerò damnauerunt, qui per tanta tempora nullum belli fecêre apparatum. Satìs munitam habuêre vrbem: Id fecit, vt eſſent ſegniores. Sed neq; ſatìs erant ciues ad tutandos muros edocti, longa pace reſides, & animis, & corporibus videbatur. Tum, quod omnium maximum erat, ad perniciem pro multitudine populi commeatus exigui: qua res in famem vergebat, obſidione in tempus extracta:

cta. Oppugnauêre aliquantis vicibus vrbem qui obſederunt: ſed non tanta erat in armis fidutia, quanta in fame, quòd ſciebant nihil illis eſſe ad perniciē propius. Vicinū erat obſidentibus monaſterium Reddagesbuſen: In hoc caſtra ſua dux, iam adſpirante bruma reuocauit, firmauitque, vt quantiscunq; armis inexpugnabile videretur: Excubias opportunis locis ordinauit, vt aditus vrbis obſeruarent. Aliquot aliquandò facta ſunt leuia prælia, & in excurſione peditum, qui iam obſeßis acceſsêre, vel in ipſa vrbis oppugnatione, quæ aliquandò cruenta fuit dum caderent icti bōbardis nonnulli. Aliquandò etiam ſors alternata eſt, victoresq; cadunt. Ferunt ciues, ſi viribus vſi, animis valuiſſent, paruo quem habebant militum numero, ſi ex multis ſuorum millibus aliquanta iūxiſſent, facilè pares fore obſidentibus. Sed longa illos tranquillitas, & rerum inſolentia fecit ad arma ignauiores. Ad inteſtinam diſcordiam ſæpè fortes fuêre: ad externa arma propulſanda nihil vnquàm magnum oſtenderunt. Durauit obſidio ex æſtate per autumnum & vniuerſam brumam, cùm omnis ſpes ducis & auxiliorum eius eſſet in expugnatione famis: Sciebant hoc, qui forìs benè volebant obſeßis. Itaque rebus neceſſarijs ad importandum vndiq; in Hildeſem conuectis, contraxêre ipſi Hildeſemenſes, quas ex ſuis viciniſq; poterant, vires & arma, ac Brunſwiccenſibus per nuncium ſignificauêre, vt occurrerēt venientibus, omni qua poterant virtute, vt commeatum etiam inuitis hoſtibus inueherent in Brunſwicum.

CAPVT XIX.

AD oppidum Peyne Hildeſemenſes cum omni apparatu peruenerunt incolumes: Indè mouentes, obuios ex conſtituto habuêre Brunſwiccenſes: Nec

Nec potuit tantum apparatum dux ignorare. Igitur omni quo poterat equitatu ac peditatu occurrerat impediturus, etiam cōſerta hoſtibus manu, certus confligere: Tormenta bellica præmiſit in opportuna loca cū cuſtodibus, ipſe cū omni agmine ſequutus. Iam egreſſi Hildeſemenſes cum Brunſwiccenſibus, in copias ducis rectà contendunt, in eum præſertìm locum, in quem tormenta collocâſſet, & commiſſa manu pugnant. Ibi ſuperiores effecti vrbici, ducis primas copias repellunt, & ſi ſatìs inſtetiſſent, impedimenta bellica hoſtibus abſtuliſſent: Sed ſeruauêre vires ſuas magno, quod cernebant, agmini ducis. Igitur progreſſi in villam non longinquam vrbici, caſtra ſua ex tempore communiunt, omnibus in medium acceptis: extrema curribus & inſtrumentis bellicis vallauerunt: diſpoſitis ad iactum bombardis, in eam partem, vndè ſibi imminere hoſtes proſpicerent: hunc inprimìs errorem committentes, quòd pro multitudine ſuorum anguſta nimìs loca metarentur, quòd difficulter ſe vertere, minùs autem poſſent impedimenta transferre. Dux eius rei non ignarus, ſuum agmen circunduxit, ea via ſequutus, qua illi in vallem deſcenderant: Iam apparebat commiſſus error, quòd anguſto loco mutare propugnacula non poſſent: Denſo dux agmine mouit in hoſtes: Primi equites ea ſtetêre fixi preſſura, vt non ſe commouerent. Igitur aliquanti ducalium, ex vrbicorum caſtris icti bombardis, aliquanti etiam cæſi gladijs, tam erant propinqui, vt non ſe in vllam partem poſſent commouere. Inſigni ibì clade accepta ducales retroceſſêre: Diù tamen deliberauerunt, ſi iterùm adorirentur. Vrbici autem cùm hoſtes declinarent, quadrato agmine inceſſêre, parati ſemper ad pugnam vndecunq; incurrerentur: Illo die Brunſwicum erepu m

ptum eſt ex hoſtium faucibus, in quas iam penè fames contruſit. Tum cecidêre animi obſidentium: cœpitq́ꝫ inter principes de totius cauſæ interceptione agi. Conſtitutis primùm treugis, interim de cõpromiſſo deliberatum. Conſtituêre demùm cauſam omnem in manus duorum principum, qui æquiores ad omnia viderentur: Ea fides tum facta eſt Brunſwiccẽſibus. Erneſtus Magdeburgenſis archiepiſcopus, dux Saxoniæ, marchio Miſnenſis, Iohannes marchio Brandenburgenſis, princeps elector, electi ſunt ad cauſam arbitri. Aderant cùm tractaretur in Tzerueſt duo Henrici principes Brunſwiccenſes, Magnus quoqꝫ dux Magnopolenſis: ipſi quoqꝫ Brunſwiccenſes cum amicis ſuis. Forma agendi hæc erat: Auditæ partes diuiſim: primò duces, deindè Brunſwiccenſes: abſente parte ſemper altera: Verbum dicentis accipiebant notarij: Ea tarditate pronunciandum fuit. Et quanuis multa ſint intentata, tamen iſta vice res ad exitum non peruenit. Alio deindè tempore res à multo minoribus eſt coæquata, vt ex quatuor arcibus, quas de manu Brunſwiccenſium dux bello cepiſſet, duæ illi remanerent: Ex duabus alteris, vna maneret deſolata, Aſſeborg, æquanda ſolo: Alteram ciues retinerent, cum prædijs ſuis: Ità tamen, vt ſubditos ſe principibus ſuis agnoſcerent: Cætera ſunt abditiora, nec manauerunt in vulgus.

CAPVT XX.

IAm cœpit Henricus dux Brunſwiccenſis ſenior, agnominatus comparatione propinqui ſui ducis de Luneburgo æquè Henrici, haberi formidabilis: Compertum erat ingenij neruis, animi, corporisque viribus, dexteritate conſilij, multis præualere: Aboleri iam cœpit eius rei memoria, quam ante paucos annos nonageſimo poſt

mille quadringentos Honouerenſibus intentauit. Seruauit memori animo iniuriam ab illis Hildeſemenſi bello irrogatam. Tunc enim cùm aliquantam iuuentutem cum armaturis & impedimentis commodato ex eo oppido ſumpſiſſet, vt perindè imparatiores eſſent ciues ad arma, vbi opùs eueniſſet, contraxerat equitum & peditum numerum, qui ſatis eſſe poſſet oppido opprimendo: & ſub noctis tenebras adequitans, cepit cuſtodem in ſpecula: cauens, nè quis ſe commoueret: Tacitò collocauit peditatum in horrea laterum, vt iam primo manè ad portæ reſerationem irrumperent oppidum, aditumq́; occuparent, ſequuturis equitibus. Dies erat celebris diuæ Katharinæ virgini: cùm ante lucem, neſcio quis oppidanorum, vrbem ingreſſurus, videt latitantes in horreis, & iam penè ad ingreſſum portæ clamauit, nè vllo modo portarius panderet vrbem, hoſtes adeſſe, neſcio quos. Sonuit de turri emiſſa bombarda cuſtos: Ilicò ſe commouere de latibulis: nam id erat ſignum apprahenſæ portæ vt prodirent: Prodeuntes adſpiciunt ſe proditos. Tum detectares, exciuit ad arma oppidanos: Sed qui latuêre, quàm poterant occultiſsimè redibant: Colloquium deindè quæſiuit cum habitatoribus: Illi reijciunt, dicentes: Principem ſuum abeſſe quàm longiſsimè: malè ab redeunte mulctandum authorem eius malitiæ, qui, abſente legitimo principe, tale aliquid in oppidum duci ſubditum attentâſſet. Fama fuit non ignorâſſe eundem principem, cùm poſt aliquot annos Brunſwiccenſes duo proconſules, ex conuentu, quem cum nonnullis Luneburgi egerant, redeuntes, caperentur in diſtrictu ducis Luneburgenſis, cuius ſaluo conductu erant præmuniti. Conradus de Veltem eius incurſionis ductor erat, quòd cauſaretur quendam ex familia ſua imme-

immerentem Brunſwici publico caſum gladio: Auecti cùm caperentur, diù tenebantur: nec poterant vllis conditionibus laxari, quamuis multa intentaret dux Luneburgenſis, in cuius interpoſita publica fide capti eſſent, priuſquàm interueniret idem Henricus dux Brunſwicenſis: Tum enim ſolutis non paucis millibus aureorum, ex ſuo quiſque, ſunt captiuitate laxati. Cardo rerum ferebatur, quòd Henrico duci cupido inceſſerat pernoſcendi, quæ in conuentu illo cum Henrico duce fratruele eius, à ciuitatum oratoribus acta eſſent: Idq́ innotuit, interceptis inter alia literis, dum memorati viri caperentur. Sed fratruelium principum amor ac familiaritas, antè quidem tenuis, ex ea cauſa non magnoperè augebatur.

CAPVT XXI.

MAximilianus interìm Romanorum rex in Italiam ire conſtituit, Imperij coronam in Vrbe accepturus: In quam rem facto principum in Wormatiam magno conuentu, cœpit agere de illa profectione, hortatus principes, qui multi ad eum diem conuenerant, vt in eam expeditionem pro Imperij honore ſe appararent, accingerentque: Simul oſtendens, quanta rei Chriſtianæ eſſent diſcrimina ab ſæuiſſimo nominis Chriſtiani hoſte Turco. Animauit principes de illuſtri victoria, quam nupèr Fernandus Hiſpaniarum rex de occupato Granatæ regno reportâſſet: vt decennali bello fortiſſimum regem oppugnârit, attenuârit, & omni ditione exuërit, Chriſtianiſmo reddens prouinciam per annos ferè octingentos poſſeſſam à Saracenis: Mouitque vehementer principes omnes tranſitus Karoli Francorum regis, eius nominis VIII. in Italiam, quam ille ſine magno labore peruaſiſſet, vſque

ad regnũ Neapolitanũ occupandũ: quod etiam armis redegerit in ſuã poteſtatẽ, paucis arcibus exceptis, quæ inexpugnabiles haberentur. Tũ verò communicato inter principes conſilio, inſtitutum eſt quo ordine in eam expeditionem ſumptus neceſſarij colligerentur ex vtroq; ordine cleri & populi, de certa in aliquot annos prouentuum quota exporrigenda. Satis tum ſalubriter omnia prouiſa ſunt, multa ad pacem conſtituta: De moneta quoquè, quæ plurimùm inter omnes habebat momenti, tum in certam formam eſt conuentum. Sed expectata eſt in hodiernum ſalutarium conſtitutionum exequutio. Renouatæ deindè crebriùs principum regni conuentiones: In Lindow ad locum Euetum: in Friburgum, in Auguſtam, in Nurenbergam: Multa deliberata: Sed necdùm veniſſe tempus magnarum ex Germania rerum cernimus. Interìm Romanorum rex ſecundis inſtitit nuptijs, accepta coniuge filia ducis Mediolani, eius, quem ante aliquot annos cæſum ferunt in eccleſia diui Stephani Mediolani: cuius frater Ludouicus dux de Bari, gubernacula apprahendens, non facilè potuit dimittere, ad inuidiam omnium Italiæ principum: Qui vbi vidit indè ſibi creari negocium, introduxit in Italiam Karolum Franciæ regem eius nominis VIII. ad occupandum, quod diximus, regnum Neapolitanum: vt impliciti Italiæ principatus proprijs rebus, quibus ab illo rege formidarẽt, interìm ſuî obliuiſcerentur. Per quæ tempora perijt verus & legitimus ſucceſſor in ducatu, huius reginæ germanus frater, quod certũ eſt: incertum verò, veneno, an morbo. Ludouicus interìm reginæ patruus, per Romanorum regem, miſſo in eam cauſam cancellario ſuo, inueſtitur de ducatu: quod nec pater eius, nec frater vnquàm poterant ab Friderico Impera-

Imperatore vllis conditionibus impetrare, multis in eam rem expromiſsis: quòd diceret eſſe Mediolanum cameram Romani Imperij, vacuatam morte Philippi nouiſsimi ducis de Vicecomitibus: Cauſamq́; illam integram ſeruabat Fridericus ſucceſſori. Nec imprudens poterat quiſquam regis noſtri conſilium ſubaccuſare, quòd ad tranſitū Italiæ blandiendum erat duci Mediolani: quod ante illum fecit Sigiſmundus Philippo, & nunc maiori ſpe faciundum erat Maximiliano, quòd Ludouicus pridèm ducebat in Italiam Franciæ regem, inopinatò, & iuſperatò ſuperuenientem Florentinis, quòd nullis antè admonitionibus hoc præcauiſſent. Vndè factum eſt, vt reſtitutis per eum Piſis in priſtinam libertatem, reductaq́; familia de Patzis exulante, alia de Medicis extruderetur, Florentini multa centena millia aureorum, aut muneris, aut mutui ſpecie regi numerarent, Romanorum rege ſimile aliquid ab affine ſuo præſtolante: In quam rem tam facilè præbuit aurem inueſtituræ eius. Sed tum intermiſſo profectionis inſtituto, idem rex deſcendens in occiduas filij partes videre quid ageretur, per ſuî abſentiam, fertur in Antwerpia crucem ſuſtuliſſe in pectus cum omni familia, cùm prætenderet expeditionē in Turcum, ſæpè animis deſtinatā: ſed in exequutionē necdùm qualibuſcunq́; impedimentis perductam.

CAPVT XXII.

NEc diù pòſt implicatur magno Switenſium bello, (Heluetios dixêre antiqui) qui veteri feruntur in domum Auſtriæ odio laborare: quam cruentis ſæpè prælijs attenuârunt, & nunc Francorum regi deuincti fœdere ferebantur, ſatìs contumaces regi Romanorum: cùm tamen Imperio ſubditos negare ſe non poſſint. Magnam Sueuiæ ligam rex induxit ſuper eos, vt

armis perſtringeret, edomaretque: Sed infrenẽ populum nulla potuit vis perdomare. Congreſſi magno nupèr prælio fudiſſe, perdidiſſeq́ʒ ferũtur magnã nobilitatis partẽ, comites, milites, & militares, cùm ipſi quoqʒ nõ incruentã victoriã reportarent. Demùm renouatis per tractatus fœderibus, ſatis ſuperbo populus regi ſupercilio dicitur obuiâſſe. Indè rex verſus in Geldriam, oppugnauit Karolum Adolphi filium, quem bello Flandrenſi, non diù poſt mortem Karoli Burgundiæ ducis, diximus ad Tornacũ cecidiſſe. Hunc filiũ eius Franci captum remisêre, (quod & ipſum oſtendimus) ante aliquot annos in terram ſuam. Tentauêre antehàc multi illum Romanorum regi conciliare: ſed nihil potuit fieri, contendente rege ducatũ illum regno Romanorũ vacauiſſe. Vrbes autem in eo ducatu nõ paucæ, integrã fidẽ ſeruauêre duci ſuo, vſqʒ ad inanitionem ſuî plenariã: Militares autem, incertũ quibus ex cauſis, ſatìs ab ſe alienauit dux: vt magìs regi, quàm ſuo principi ſtuderent. Ergò rex, aſſumptis in ſocietatẽ belli ducibus, Alberto Saxoniæ, Georgio Bauariæ, Wilhelmo Iuliacenſi, & Iohãne Cliuenſi, acri bello ducem impugnauit: Euaſtata terra, aliquot captæ arces & oppida minora, ſed maiora ſeſe continuêre. Rex auocatus in Alemaniã ſuperiorẽ, quatuor memoratis ducibus rem cõmendans, ipſe profectus eſt ad conuentũ Imperij in Auguſtã. Nihil diù memorabile geſtũ eſt eo bello. Gregarij pedites, qui ſe Guardiam appellauêre, vbi euaſtatam viderunt Geldriam, per ſpeciem non ſoluti ſtipendij, ſe contulêre ad Geldriæ ducem: vt verſa ſorte, vicinorum ducum, Cliuenſis ac Iuliacenſis terras inuadant. Id cùm fieret, duo illi duces pertaſi rerum, per medios egêre cum hoſte, vt quòd ad ſe pertineret, de omni controuerſia ſtarent iudicio regis Franciæ. Iam autem

mortuo

mortuo Karolo ſine hærede, ſucceſſit Ludouicus (dux pridem Aureliani) proximus ex regũ ſanguine ad coronam. Is, repudiata cõiuge, quam ſpecietenus tenebat, filia Ludouici regis, ac germana proximi Karoli, quamq; nunquam coniugis affectu tetigiſſet, accepit relictã Karoli: eam, quæ primò deſponſata erat Romanorum regi, eidemq; Ludouico aliquandò à puellæ patre Franciſco repromiſſa: felicẽ, an infelicẽ dicã coniugio fœminam: quæ ſemper ibi petitur, vbi iam alia torum occupauit. Hic Ludouicus iam rex, mira arte peregit, vt Mediolanenſes in ſuum conſpirarent ducem, euocarentq; illum, iam Franciæ regem. Vbi intellexit dux coniurationem ſuorum in ſe validam, cedendum tempori putauit: oneratisq; aliquot auro & argento mulis, conceſſit in alpes, Brixinã tenens affinis ſui regis Romanorum vrbem, expectans tẽpora meliora: Sciebat enim fluxos ſuorũ animos facilè exatiandos ſuperbo Francorũ Imperio. Interim rex Franciæ Ludouicus, miro apparatu Mediolanum inuehitur, obuiam effuſis cũctis ordinibus, cùm ipſe medius inter armatorũ millia trãſiret. Conſtitutis in ea vrbe, & in omni ducatu cũctis ex ſentẽtia, cũ rebus & locis, quos voluit, præfeciſſet, ille redibat in regnum: Non dormierũt, qui pulſo duci ſtuderẽt, cũ cernerent Francorũ imperia à populo faſtidiri. Igitur reuocatus à ſuis dux venit, cinctus multis ex Germania millibus equitum, peditúmque: facileq; fugauit Francos, reſumpta penè omni, quam perdiderat, ditione, vſq; ad paucas vrbes: quas, vel Veneti, (ſingulares amplificandæ ditionis magiſtri) vel alij occupâſſent. Ità verſa fortunæ rota, iam iterùm ſuſtulit in altu ducẽ Ludouicum. Sed cùm Franci non ignorarẽt fraudes Italorũ eſſe promptas in omnem partem, magno comparato exercitu rex miſit in ducem.

Iam congreſſuri videbãtur exaduerſo, cùm Switẽſes (vt ferũt) duodecim millia, qui duci militarẽt, ab rege obærati, ducẽ deſeruerũt. Itaq; dux ipſe à Frãcis captus, iã libertatẽ amiſit cũ ducatu. Frater eius Aſcanius cardinalis vicecãcellarius quoq;, à Venetis intercipitur, & in manus regis perducitur: Ità germani ambo capti trahuntur in Frãciam, cũ aliquãtis ex Mediolano primoribus ad numerũ XL. incertũ quo exitu. Hæc pro rei nouitate paucis ſtrictimq; attingenda putaui: nũc quod agimus, exequamur. Rex ille Frãciæ factus arbiter inter tres duces, cauſam diremit: Dux Geldriæ vſq; hodiè in ſua manet ditione.

CAPVT XXIII.

ALbertus ſuperioris dux Saxoniæ, qui iamdudùm in occiduis partibus Romanorum regi militauit, Hollandinis quoq; operas in hoſtes commodauit, ab ipſo Romanorum rege remunerationis loco accepit gubernationem Phriſiæ occidentalis; cui omnem maritimam paluſtrium terrarum regionem coniungere deſtinauit, quandiù Phriſiæ perdurat in ea vocabulum. Facile fuit immiſsis peditibus gregariorum de Guardia, inter ſe domeſtico, vt ſemper, bello diſsidentes ad iuga cogere: nam vni ſectæ addita manus ſtipendiariorum, expugnauit alteram: Tum ope conuerſa in priorem arma tulit. Ità infelicis diſcordiæ ſua terra pœnas luit: quæ ſi vnum ſenſiſſet, non tam facilè expugnaretur. Aliquot locis princeps victor, munitiones firmauit, vt populum in fide contineret. Sed Phriſij fluxa fide populus, quòd non diù pro ſua conſuetudine in ſententia permaneret, vbi deflexit Albertus dux, cuius canos cum prudentia reuerebantur, filium, quem illis ſua vice reliquerat præſidem, cõtempsêre: iuuenem, vt aiunt, non totis præcordijs arma tractantem: qui in medio præliorum æſtu

æſtu (vt fertur) alijs pugnãtibus, ipſe ſuis indulſit amoribus. Sed non conſueuêre noſtri temporis principes primi in acie pugnare, vt Iulius factitabat. Igitur Alberti ducis filium Phriſij in munitione concluſum circunſiſtunt, ſperantes cum omnibus à ſe facilè intercipiendum, priuſquàm pater arma referat in terram. Intereà Magnus dux inferioris Saxoniæ, Iohannis filius, à patre gubernationi terrarum præfectus, præſertim terris paluſtribus Hadeleriæ proſpiciens, cùm videret Iohannem comitē de Oldenborg occupâſſe vicinam ſibi Phriſiam, Stadland, atq; Blexen, easq; terras firmis munîſſe præſidijs, conſtituit & ipſe amplificare ditionem in vicinos & vurſatos, quòd eius iuri ab antiquo putarentur obſtricti, inq; eam rem cõparauit arma. Viderũt hoc nonnullis oculis archiepiſcopus Bremenſis Iohannes, & ciuitas Bremenſis, Hamburgenſesq;, non paſsi ducem latiùs ad mare dominari, quòd terra, quam peteret, eſſet iuris eccleſiaſtici. Igitur colloquuti fœdera iungũt, communibusq; animis Magno duci nunciantes hoſtilia, Hadeleriam inuadunt & ſui iuris faciunt, præueniẽtes ducis molitionem. Ibì tum Thietmarſi, qui arma ſua coniunxerãt archiepiſcopo & vrbibus memoratis, cùm contumelijs pro ſuo more exaſperâſſent gregarios pedites Hamburgenſium, ab illis miſeris modis cæſi cadunt, viri circiter LXX. Id hodiè queruntur, & in Hamburgi vrbem intentant actionem. Magnus dux poſſeſsione terræ ſuæ deſtitutus, queritur apud omnes vicinos principes, facilè impetrans, vt communibus omniũ impenſis iuxta fœdera quæ dudùm conuenerant, vocaretur de occiduis mundi partibus ea manus peditum, quæ Guardia diceretur, ipſo tũ nomine terribilis, quòd vaſtatores terrarum inuicti haberentur. Sed docuit exitus viros à viris vinci

 poſſe.

poſſe. Venerat Guardia euocata, & diœceſim primùm Bremenſem conſtituit peruaſtare. Sed cùm ex Oldenborg Viſurgum tranſmittere nō poſſet, brumali præſertim & niuali tempore, excubantibus etiam in altera ripa ipſis Bremenſibus incolis, retrò tulêre pedem: & per vicina oppidi Swildeshuſen in Verdam vrbē duxerunt, facilè, cùm Verdenſis adminiſtrator, Hildeſemenſis epiſcopus ibì reſtitiſſet, ſi alienam cauſam ſuam facere voluiſſet, cùm non ignoraret multorum principum illis adeſſe manum. Igitur ad confinia diœceſis Bremenſis ac terræ Luneburgenſis deducti, inſigni diù fame excruciantur: Oppida Stadiū & Buxtehude, nec vnquàm oppugnare conati, quòd non tenerent impedimenta bellica expugnandis vrbibus: ſimul expectantes, vt gelu cōſtrictis omnibus vndis, peruium vbiquè iter inuenirent: Sed miſerante Deo, nō fuit ea perſeuerantia gelu, vt itinera durarentur, variantibus quotidiè aëris qualitatibus, vt biduano frigori tantūdem temporis ſuccederet ad rigorem laxandum. Et cùm militares in diœceſi nō ſatìs auſcultarent archiepiſcopo, obliqua inclinatione reſpicientes in ducem Saxoniæ, cuius germanum maluiſſent pontificem ſuum, (Malè enim párēt plebeio generi) cogitur archiepiſcopus rebus aliter conſulere: Nam Henrici de Brunſwico ducis filium Chriſtophorum de conſenſu capituli accepit adiutorē. Tum verò dux ipſe pater arma corripiens, ducere contendit in hoc gregarium & collectitium genus peditum, quod tanto terrore impleuit prouincias: Omnia illi in promptu fuêre. Sed rex Daniæ Iohannes, qui paucos ante annos illorum opera Suediæ regnum perdomuit, eos conduxit, mittens oratores, qui auerterent ab illis ducem. Medio tempore Hadeleriam dux ſolo illorum peditum terrore in poteſta-
tem

tem recepit: Tentata eſt per eoſdem gregarios ſatellites Wurſatia poſt receptam Hadeleriam: Sed ibi inſigni clade accepta repulſi ſunt, fœmina, vt ferunt, duce paluſtrium virorum. Igitur rebus ibi conſtitutis, in obſequium regis Daniæ euocati, per terram Luneburgenſem, perq; oppidum Winſen, volũtate Hamburgenſium requiſita, tranſuadârunt in Eiſlingen. Incolæ paluſtris illius terræ, vel nutu minimo accepto de opprimendis, tum apertis cataractis terræ, nullo negocio omnes perdidiſſent ſine ſui ſanguinis impendio, iam in luto miſerè laborantes: Sed fides implenda fuit. Itaque tranſiêrunt incolumes.

CAPVT XXIIII.

IN Holſatiam venerant, multis dubitantibus quò ducendi: Statìm tamen ſe res aperuit. Rex Daniæ Iohannes, idemq; dux Holſatiæ, cum fratre Friderico duce, iamdudùm Thietmarſis inſinuârunt literas Imperiles, quòd ſubiecti per Imperatorem Holſaticæ ditioni dicerentur. Illi verò refragati ſunt, ad eccleſiam Bremenſem ſe pertinere contendentes. Iam hoſtilia illis principes memorati nunciârunt: & tamen immiſſis oratoribus pertentârunt, ſi ſine ſanguine dederentur. Fuêre qui tranquillitati conſulentes, ſimul etiam diffidentes rebus ſuis, ſine ordine aduersùs numeroſiſſimos & ordinatiſſimos hoſtes, volũtati principum facilè fuiſſent aſſenſi: ſed commune refragabatur: nec erat conſtantia obgãnire. Igitur rex cum fratre, omnibus apparatis, mouit in Thietmarſiam poſt principiũ Februarij: Peditum gregariorum penè ſex millia prædicabantur eorum qui ſtipendijs militarent: Cæterùm ex Iutia, Phriſia, Holſatia, ex oppidis & agris, qui acceſſerant, numerari non poterant. Tam certa ſpe victoriæ venerant nonnulli,

vt pecuniam comparādis rebus ex præda ſecum in zonis portarent, vnà cum ſigillis, ad dandas literas, vbi pecunias expendiſſent. Equites ſplendidi ex Holſatia, Iutiáque, & omni Dania illo ſplendore ibant in armis, quibus ſolet ad magnas nuptias properari, omne ſecum aurum in marſupijs ferentes. Acceſſère nonnulli ex Marchia, Luneburgenſi, Brunſwiccenſiq; terris, incertum an fœdere miſſi à principibus, an ſua ſorte militantes: Nemo dubitabat tantis viribus Thietmarſos protinùs ceſſuros: & ſi ad ſtatariam pugnam ventū fuiſſet, non erat ambiguum. Sperabant multi tum ſe dedituros homines, cùm cernerent ante oculos rem apparatam, quā diù credere non poterant. Igitur cūctis ex re, & pro temporum & locorum qualitate cōſtitutis, magno agmine ducunt principes in terram hoſtilem XIII. Februarij: Nam aliquot dies conſumpſère in conſpectu hoſtium, expectādis copijs quæ confluxerant: ſimul vt adſpectu ſuo terrerent inimicos. Iam ceſſère de aridis terræ partibus, quæ ad Holſatiam contiguæ ſunt, intrò in terram paluſtrem omnibus ſuis perductis. Et tamen ea fuit hominum pertinacia cum temeritate, vt in villa Swintberg nuptias peragerent, cùm primi agminis aduentarent. Ingreſſum incolæ obſeruauère ad Hammam, indè perducturos ſuſpicati. Sed cùm ſe ibì aliquandiù oſtenderent ingreſſuri, ductoribus freti incolis, qui inter cæteros ſtipendio regio militarent, ex latere per graminium iter, ſub aquis latens ducuntur, & vnicum terræ oppidum Meldorp, quod ipſum tamen incolæ negligenter communierant, cùm aliquot indè ictibus tormentorum factis tonuiſſent incaſſùm, facilè occupatur ab ingredientibus. Fugère qui poterant: In alios omnis ætatis, ordinis & ſexûs, eſt ſæuitum, vt terrore excitato promptiùs dederentur.

CAPVT

CAPVT XXV.

PRincipes aliquantam in oppido moram fecêre, ſi fortè deditionis conſiliũ ſumerent incolæ, ſine ſanguine parentes: Ipſi verò in paluſtribus ſuæ terræ locis congregati, incerti erant conſilij: Quidam ſecum deditionem muſsitauêre: Alij circũſpexêre fugam in Buze, quæ inſula munitior videbatur ad tuendum: Pauculos intùs habebant ad ſtipendia militantes: ſed illos conuenire non ſinebant, exteris non fidentes. Quidam ex his profugi deſertores, cùm oppidum ab hoſtibus caperetur, omnia iam perdita foris diſſeminauerunt: Ea prima volitauit fama. Iterùm pertentandos nuncijs putauêre principes, ſi ſaniorem ſumerent mentem: Miſsis ſpeculatoribus terræ gnaris, ſcrutantur principes, quæ intùs capiant conſilia: ex quibus vnum natù Phriſium ceperant Thietmarſi, quem bono ſuo viuere ſinebant: nam cæteros correptos mox trucidabãt: Hunc hominem adigunt minis vera fateri, quo itinere ſint hoſtes ingreſſuri. Id cùm accepiſſent, proxima nocte fodientes, vallum opponunt per lutoſiſsima itinera venturis: Ibi aliquot hominum millia ſeruauêre excubias: Alij locis alijs, cùm non fiderent ad plenum nuncianti capto. Igitur peſsimo auſpicio mota ſunt caſtra die Lunæ, quæ fuit XVII. Februarij, multis reclamantibus, qui nôſſent vadoſa itinera. Sed præualuit conſilium capitaneorum de Guardia, quos ad hoc obæratos rex habuit: Præceſsêre hi pedites tria penè millia, cum ciuibus & agricolis maiori numero: Sequitur agmen equitum, tam certam præſumentium victoriam, vt vehicula quoquè poſt ſe venire ſinerent: Per anguſtum quoquè ſunt ingreſsi tramitem, quæ res infinitam peperit cladẽ equeſtribus: Nemo cogitabat periculũ eſſe, vbi præceſsêre pedites de Guardia, rem omnem habu-

habuêre pro expedita. Lutoſum ac profundum iter ex lateribus ſeptum grandibus foſſatis, ſupra genua turbauit equites. Equites verò ibant in preſſura nimia, ſperantes, & expectantes in ſolida peruenire. Iam Thietmarſi poſt aggerem deliteſcentes, tormentis miſſis ſonuerunt, non ſine diſcrimine venientium: Primi tamen agminis pedites pluteos conſertos præferebant, ſubiectiſq; haſtis tranſibant foſſata, & iam in ſolido conſtiterant: ſed anguſtè ſtabant, vt pugnare haud poſſent. Dies erat nebuloſa, pluuia grandine mixta, ventis ſæuientibus de cælo pugnabatur. Terra crebris foſſatis diſciſſa, non ſinebat aciem extendere, aut excurſiones facere. Regia tormenta iam erant collocata, ſed pluuia cum ventis impediente, emitti ſaxa non poterant. Procurrêre nonnulli ex Thietmarſis, vt euerterent: ex quibus nonnulli ſunt cæſi. Interìm aggere tuti, tonuerunt illi bombardis, ruperuntq; ordines ſtantium peditum. Sed cùm ambiri ſe ex hoſtibus cernerent Thietmarſi, pauci egreßi, non plures trecentis, aut ad ſummum quadringentis, pugnam conſerunt aduersùs tot millia: ſed luto & frigore & anguſto loco conſtrictorum. Tranſilientes incolæ foſſata, pugnauêre pauci in multos, loco captos: bis retropulſi reuertuntur: bis ex fuga ſe colligunt, & hoſtes loco captos, frigore & luto madidos, cædunt, detrudunt in foſſata. Auxere aquam cataractis apertis, vt foſſatorũ nullum iam videretur diſcrimen. Multis pereuntibus, primi ex Guardia pedites fugam ineunt, in qua tamen multi cæduntur. Tum aucti animis Thietmarſi, in reliquam ſtantium manum collectitiam, ex vrbibus & agris, ſæuiunt ad internecionem, cadentes aut mergentes aquis, quæ maxima turba fuit.

CAPVT XXVI.

TVm verò inuadunt equeſtrium preſſam anguſtia loci turmam: Nam loco capti, commouere ſe haud poterant, in nullam partem exire valentes: Nam anteà pedites cæſi, poſtera parte curribus cōſtricti: ex vtroq; latere foſſatis incluſi ſtabant immobiles præſente morte pallidi. Circunfuſi Thietmarſi ex latere, lanceis ac ſagittis, primùm equos vulnerauêre. Iumenta vbi perſensêre ferrum, ſæuiunt, proculcant, deijciunt ſeſſores, fit ſtrepitus miſerabilis: Vapor aſſcendens ex ſudore, oculos obfudit: Primi agminis, cùm iam foſſata peditum numeroſa multitudine implerētur, vtcunquè euasêre; ipſis ignorantibus quomodò tranſiërint: Nam pluuius & nebuloſus aer, ſimul niues cum ventis, mixto ex ſudore fumo, viſum omnibus ademerunt: Miſerabili cæde ſternuntur, conculcantur, merguntur, & vna ſtrage pereunt viri militares, nec gladiū ſtringentes. Principes ipſi cum aliquantis, incertum quomodò, elapſi ſunt: Nam nè quiſquam retrocederet, impediuêre currus: qui & ipſi iter conuertentes, cùm iumenta caderentur, ſtetêre plauſtra in latum obuerſa, velut pro caſtris obiecta. Creditum eſt, per denſa cæſorum & merſorum cadauera nonnullos euaſiſſe. Qui in oppido remansêre ad cuſtodiam, multi euadunt: Qui ab hoſtibus occupantur, ſine numero caduntur. Incredibile eſt memoratu, quanta triū horarū ſpatio peracta ſit cædes. Ipſi Thietmarſi mirātur, quomodò tam breui tempore tantā conciderint turbam. Sed maior pars inuenta eſt ſine vulnere. Quæ res declarabat, aquis demerſos q̄ plurimos. Nemo ſatis explicat ordinem rei geſtæ, omnibus de ſuo periculo cōterritis: Nebula, nox ingruēs, bombardarū fumus & ipſorū iumentorum vapor exuberans, viſum ademêre. Mox

re. Mox ſequuti alij ex Thietmarſis, pugnantes primos nudauêre armis, proſtratos excuſſis zonis, & quos ſpirantes reperêre contrucidant, deindè veſtibus, ad extremum etiam camiſijs detractis: Pauci reperti die Lunæ ſequenti qui vitæ permitterentur. Hoc immaniſſimum crudelitatis genus: ſæuiêrunt in mortuos: & quidē peditum aliquot millia contumulârunt: ſed equitibus hoc negauêre. Inerant duo comites de Oldenborg, Adolphus & Otto, milites plurimi, militares ſine numero: Flos ipſe Holſatiæ militiæ perijt, infinito ſuorū gemitu, commiſeratione omnium maxima, qui nouêre humanitatem, modeſtiam, frugalitatem, in amicos: Cæterùm in omnes ſplendorem, fortitudinem, conſtantiam. Sed tum in luto computruêre ſub ſole tot ſplendidi equites: Facilis iactura ſepulcri, ait ille: & alius: Cælo tegitur, qui non habet vrnā. Tertia hæc inſignis in Thietmarſia clades Holſatorum. Prima fuit ad annum à Chriſto milleſimum trecenteſimum viceſimumſecūdum, cùm Iohannes & Gerhardus comites rebus præeſſent: qui tum euaſêre, cæſis copijs vltra duo millia. Altera ad annū quadringenteſimum quartum poſt mille, cùm Gerhardus primus Sleſwici dux, horum principum maternus proauus, cum magna ſuorum manu in Hamma caderet: Et hæc tertia cæteris maior. Nam cæſorum numerum nemo ſatìs explicat, cùm Thietmarſi illum fuiſſe maximum contendūt, alij negant, ad pauca millia redigentes. Sed ſua cuique domus monſtrat quanti periërint.

CAPVT XXVII.

ALbertus deindè Saxoniæ dux ſuperioris, æſtate quæ proxima ſequebatur, expeditionem fecit in Phriſiam, obſeſſo in terra filio laturus opem: Ad quem recurrêre qui cædi iam dictæ ſuperfuêre pedites, cum multis

multis aliis, aucto ſemper numero nouis ſupplementis: Duxit ille in Phriſiam, & eo terrore cōcuſsit incolas, vt dimiſsis oppidis & omni terra, profugerent: Ignauiſsimæ pecudes meritæ perpetuam ſeruitutem, quæ pro patria nec primam ſuſtinuêre pugnam. Albertus, ſoluta tum obſidione filii, oppida terræ communiuit, & in Groningen ducens, eam vrbem obſedit: actum de omnibus reputans, vbi illa vel caperetur, vel dederetur. Ex altera parte orientis oppugnauit eam Idzardus comes orientalis Phriſiæ: Leuia fiunt prælia multa: ſed nihil ad deditionem. Ita ſe cōmeatibus & armis præmuniërant, vt omnem impetum facilè ſuſtinerent, & tempus in autumnum extraherent: Nam eſt paluſtris & aquatica terra, quæ difficilem faceret creſcentibuss aquis oppugnationem. Interuentu epiſcopi Traiectenſis res componitur: Vbi Albertus dux iam morbo correptus vitæ ſuæ deſperat: Nam priuſquàm conditionibus totis conſentiretur, ignorante parte vrbis, ipſe in caſtris moriens defecit, princeps animo & rebus geſtis egregius, qui canos ſuos multis bellis pro Romano Imperio fatigauit. Filius eius ad regem contendit Romanorum, patris in eam terram gubernationem impetraturus. Interìm qui fugerant Phriſii, conductis peditibus, qui pridèm Alberto militabant, magna vi terram repetunt, aduerſam factionem repellentes: vt eſt terra illa maledictioni ſubdita ſempiternæ, ſemper fouens hæreditariam diuiſionem: vt alii Schiring, alii Vetkoper cenſeantur, pertinaci odio, ſine cauſa, ſine fine, inuicèm perſequentes: Quæ pertinacia etiam Hollandinos corripuit. Sed illi paulò ciuiliores, quòd mundum peragrant, leuiùs exequntuur ſuam ſectionem. Phriſii verò, genus homi-

num inciuile, quòd rariùs alijs miſcentur nationibus, ſuis moribus inſordeſcunt: Sed luunt pœnas ferociæ ſuæ, quòd diuiſi crebriùs ſuperantur, vbi indiuiſi fierent inuicti. Moriens Albertus teſtamento filijs commendauit cauſam Idzardi comitis memorati, nè vnquàm illum deſererent: Sciebat Groningenſium in illum implacabile odium, quòd redditi priſtinæ incolumitati, arma in illum exterminandum eſſent conuerſuri: Occupauerat autem ille priori bello oppidum Dam, quod ad mare ituris Groningenſibus obuium eſt: idque præſidio impoſito communiuit.

CAPVT XXVIII.

Militares terræ Groningenſis adhæsêre profugi Idzardo memorato, quòd nimia ſeruitute premerentur ab vrbicis, non permiſſi panem, aut potum, in ædibus ſuis conficere: ſed omnia ex oppido iuberentur expectari. Indè verò ad iudicium euocarentur in dictum oppidum, quotiès vel de minima re à quopiam impeterentur. A vetuſta memoria, cùm inuicicèm cædibus & incendio in ſe deſæuirent homines memorati, eſſéntque in oppido ex militari genere, qui concilijs præſiderent cum cæteris oppidanis: complacitum tum erat communi omnium aſſenſu, ad euertendas cædes & mutua incendia, vt de controuerſiis in oppido experirentur: euocatiq; adeſſent, magnis pœnis conſtitutis, aut amiſſione dexteræ in criminalibus, aut prædiorum euaſtatione in ciuilibus. Harum rerum abuſus quidam inoleuit, cùm deficerent in oppido militares, & Groningenſes veteri conſtituto pertinaciùs inhærebant. His ex rebus orta diſſenſio, ſecreuit militares terræ ab oppido: qui ſeſe interìm bello tonante in terra comitis cõtinuêre.

Du-

Durãtibus treugis, quas epiſcopus Traiectenſis proximo anno interpoſuit, cùm Groningenſes iniquis ferrent animis oppidum Dam à comite teneri, conduxêre manum peditum validam, aliquot millibus aureorum expromiſſis, quæ, dum expugnatũ traderetur oppidum, ſoluerentur. Oppugnauêre pedites cum ciuibus, nõ ſatis communitum opidulum: Et nisì fortiſſimè ab his qui inerant, defenſum eſſet, etiam expugnâſſent. Comes interìm armauit ſuos aliquot exteris conductis: Mittebantur etiã à vicinis nonnulla ſupplementa: fortior creuerat, quàm vt ab oppugnantibus poſſet ſuſtineri. Itaque repulit primo impetu Groningenſes: Priuſquàm tamẽ ille accederet, impletis foſſatis fœno & euectionibus multis, tránſiliêrunt in oppidum gregarij. Ibì adunati qui intùs erãt, repulerunt, aliquot cẽtenis oppreſſis. Sed vbì comes prodijt in aciem, redigũtur pedites collectitij cum Groningenſibus pugnaturi, etiam duplato militum numero exuperati: Miſſilibus primùm & deindè ex tormentis de parte comitum iacta ſaxa ordinem rupêre, ſtragemq́ꝫ fecêre. Tum gregarij primi fugam ineunt, Groningenſes ſequuntur. Ibì magna fit ſtrages de parte vrbicorũ. Altera & hæc peditum infida pugna, quæ vehementer eorum nomen extenuat, monſtratq́ꝫ & perfidum, & inane genus militum, ſolo nomine & gloriatione magnum. Tum victor comes firmat obſidionem, captiuis multis ex vrbe detentis: Tribus locis præſidia imponit, nè quouis pacto quicquã importetur. Ad famẽ res iſta reſpexit, nisì properata inundatione, aut rerũ cõpoſitione oppido conſuletur.

CAPVT XXIX.

EOdem illo tempore, cùm ageretur annus primus poſt mille quingentos, Henricus dux Brunſwici ſe-

nior, pro filio adiutore diœceſis Bremenſis, Phriſiam eidem eccleſiæ ab olim ſubditam, nunc malè parentem, quòd ſe liberam diceret à memoria diui Karoli Magni, ad iuga cogere inſtitit. Circuiuit ille ſuo more, vt ſolet, in perſona, diligenter omnium vicinorum principum domos, inuitans ad auxilia ſubmittenda, pro infreni populo ſub iuga mittendo: perfecitque, vt ad principium Septembris conuenirent: ſeriùs quidem quàm plauſtris terræ oppugnādæ ratio depoſceret, quòd autumni aquoſa tempora, immeabilem faciunt terram. Sed latè contrahenda auxilia priùs cogi non poterant. Submisêre ſuos, Henricus Luneburgenſis, Magnus Magnopolenſis, Bugſlaus Pomeraniæ duces: Ipſe Ericus cum Henrico fratre totis incubuêre viribus: & è diœceſi Bremenſi militia omnis, & ab vrbe, & ab agris, quotquot poterant, in vnum conuenêre. Ferebantur ineſſe auxilia archiepiſcopi Colonienſis, & prouincialis Haſſiæ comitis. Poterant illa ad ingeminandum terrorem prædicari: Poterant adeſſe, nihil ad rem. Ingenti tum equitum peditumq; agmine terram petiêre memoratam: quanuis priuſquàm eò declinarent, ſatis incertum haberetur, quò tanta dirigeretur expeditio. Finxit ſibi quiſque ſomnia: Sed tamen vigilabant omnes, & ſtabant ad cuſtodiam ſuarum rerum. Initiū Phriſiæ Stadland, quod continenti arida tangitur, quia defendi non poterat, deſeritur, intrò ad reliqua paluſtria retrocedētibus incolis, cum armentis & gregibus: Ibi verò ſe defenſioni parabant. Hoſtile agmen plena horrea reperit, vndè faciliorem ſibi fecerat oppugnationem. Multitudo verò tanta facilè abſumptis quæ aderāt, ad famem peruenêre, vt caſtra multi deſererent, inedia coacti. Oppugnatio

gnatio verò intentata eſt viriliter : nec defenſio ſegnis erat ſtantium pro libertate : Indè, quod neceſſè fuit, incommoda ſunt vtrinquè illata: ſed maiora tulêre impugnantes. Acceſſit autumni pluuiale tempus, quod incolis quantùm commodabat, tantùm incommodabat impugnantibus. Eccleſiam vnam incaſtellauêre ducales, vt per vniuerſam brumam diſtinerent populum ruriculam ab agrorum ſuorum cultura. Sed accolarum inſtantia & incubantium eccleſiæ formidata inedia rem diremit: Itaque duces retraxêre copias. Sequuti ſunt nō diù pòſt eccleſiæ defenſores. Ità in aliud tempus dilata res eſt. Quo tempore Groningēſes cum hoſtibus pacti, ad treugas venerunt. Pax deindè certis legibus eſt compoſita: Sed neque illa durauit, cùm Idzardus comes orientalis Phriſiæ oppidum Dam, quod ſeruat aditum maris, teneret: Et quanuìs non omninò diſcluſi Groningenſes viderentur mari, habētes portus alios, agrè tamen cernebant comitem illis incumbere. Sed neque duces ſuperioris Saxoniæ tenentes occiduam Phriſiam, deſtituêre Groningenſibus arma oſtendere. Vrbici feſſi, ac pertæſi rerum bellicarū, miſſis oratoribus, paci componēdæ inſtiterant: Propoſita ſunt eis capita pactionis, quæ ſi ſubirēt, rediret tranquillitas. Oratores retrò ferebant ad ſenatum vrbis, qui videbatur conditiones amplexurus. Inſinuanda fuêre eadem capitula populo: Qui vbi cognouit, vno ore reclamauit: Extrema paſſuros omnes, ſanguinem & vitam impenſuros, priuſquàm acciperent conditiones. Quod vbi renunciatum eſt principibus, videbantur laxare rigorem : Nam extrema perpeti decernentes, ſolent acres intendere caſus: Ibì in hunc diem res conquieſcunt.

CAPVT XXX.

HEnricus dux Luneburgenſis, tametſi titulum habeat Brunſwiccenſis principatûs cum patruelibus, ditionem ſolam habet, quæ vulgò communiter dicitur Luneburgenſis: eam videlicet, quam olìm Hermannus ab Ottone I. Imperatore ſubuectus in ducalem honorem, acceperat, quod arma eius ditionis commonſtrant: Is inquam princeps, cùm nonnulli militares ſecuritatem ab illo præſtitam oratoribus Brunſwiccenſis ſenatûs violâſſent, diffunderentq; rumorem, non ſine eiuſdem conniuentia rem eſſe peractam, indoluit illuſtre nomen ſuum commaculari, eoſdem violentos quibus poterat rebus inſectatus. Ceßêre illi in diœceſim Magdeburgenſem, excepti à contribulibus ſuis: Ibique, cùm nonnulli inter ſe militares cauſam armis, vt ſolēt, intentatis verſarent, erat in parte is qui hoſtes memorati ducis confoueret: oppugnatoribus eius partis ſubmiſit auxilia princeps memoratus, equites ſupra centum: Ea manus gladio & igne ſæuijt in memorata diœceſi, pertingens ad oppidum Balēſtede, olìm caput principatûs de AnehoIt: Quam rem archiepiſcopus Magdeburgenſis indignè ferebat, inflammatus à comitibus memoratis. Sed principes ſuperiores Saxoniæ Fridericus, & Iohannes, inter ſe, & archiepiſcopi memorati germani fratres, non paßi vltrà progredi indignationem inter fratrem & ſororium, (nam germanā eorundem principum tenet dux coniugem) vocāt dißidentes in oppidum Quedelenborg. Conuenerantq; archiepiſcopus cum ambarum eccleſiarū Magdeburgenſis & Halberſtadenſis prælatis. Aderant memorati duces, comitesq; de Anehol Waldemarus & Georgius. Adolphus Magdeburgenſis præpoſitus ſtabat

cum

cum archiepiſcopo ſuo: Non aberat Henricus dux ſæpedictus. Ibi interuentu principũ fratrum, placatur Magdeburgenſis ſororio, cùm aliquanta expromitteretur pecunia in compenſationem damnorum. Rebus ex ſententia compoſitis, redeunt in ſua. Duo interim Henrici duces Brunſwiccenſes patrueles, vnum tum ſensêre: Nam regreſſus illo itinere dictus iunior, in ipſa vrbe Brunſwicenſi ſalutauit ſeniorem: ibiq́ cauſam duorum militarium ad arma vſq́ diſſidentium compoſuêre. Non durauit in longum ille conſenſus, cùm recordaretur quiſq́ ſua parte pactionum, quas ſuperioribus annis bello in Brunſwicum intentato iniêre. Viſum eſt cuique minus ſe iuſto tenere, cùm plus deberetur: Ambo querulantur: Aliquot vicibus ad tractandum conueniunt. Sed creuerunt indignationes. Demùm in Brunſwicum concurrunt: Ibi cùm aliquandiù tractatum eſſet, in illam acerbitatem res excreuit, vt fierent alterna conuicia, cùm altrinſecùs improperarent, quæ videbantur contingere principalem honorem. Ibi Henricus dux ſenior, productis literis pactionum, vulgauit omnia conſilia edomandarum & partiendarum vrbium Brunſwico ac Luneburgo. Adſtitêre multi quibus erat res incomperta, libenter tamen & cupidè acciperent nudata conſilia, vt cernerent ſuorum in ſe principum affectionem. Qui de parte iunioris affuêre, conſilio proximi, cùm erubeſcerent, ad circunſtantes vrbicos volebant à ſe deriuare talis rei conſcientiam: Sed nihil profuit, cùm ex aduersò illis diceretur & locus & tẽpus, quibus interfuiſſent. Cumq́ res ſumma indignatione partium diſſidentium in apertum bellũ reſpiceret, tanta erat ſecuritas ducis ſenioris, vt armata ſuorũ equitũ ad ſexcẽtos manu,

contenderet in caſtra Prouincialis Haßiæ comitis, qui ab hac parte oppugnat comitem Rheni Palatinum: Ab altera verò Romanorum rex ſuo ſororio aßiſtens Alberto duci de Monaco. Belli cauſa non minima: Contendunt enim Bauari de ſucceßione Georgij quem Diuitem cognominauêre, cùm ille moriens ſuos hæredes non relinqueret. Exitus ipſe in incerto eſt. Magnis vtrinquè viribus concurritur. Germania ferè tota fauet Alberto: cùm alterum tueatur aurum plurimum, vndè ſtipendia ille largitur larga. Et ſi maior vis ingruat, reſpicit in Gallos, Bohemos, Vngaros, quos, vt ferunt, habet fœderatos.

ALBERTI KRANTZ
SAXONIAE LIBER XIII. ET VLTIMVS
FINIT.

IN

IN SAXONIAM
ALBERTI CRANTZII
COPIOSISSIMVS
INDEX.

ABbas, Cęſaris papa 323 b.
Abel dux Sleſvuiccenſis 561 a b. Danię rex coronatur 582 a. cæſus 591 b.
Accurſius gloſſator 121.
Adalbero Herbipolenſis Epiſcopus 291 a.
S. Adalbertus archie. Magdeburgenſis primus 235 b.
S. Adalbert⁹ Pragẽſis, à Pruſſis trucidatus 257 b.
adalbert⁹ Vuormatiẽſis epiſcopus 291 a.
adaldagus Hamburgenſis archiepiſcopus 226 b. 227 a. 233 a. 249 b. 250 a.
adalgiſus, Deſiderij Longobardorũ regis filius, regno Italiaq́ue pulſus 83 a.
adelaus Sabaudienſis comes 296 a.
adelbero archiepiſcopus Bremenſis 339 a.
adelgiſus Karoli Magni dux in Sorabos Vuandalos cum copijs miſſus 101 a.
adelſtauus rex 189 b.
adolphus archiep. Colonienſis 515 a b. deponitur & excommunicatur 515 b. cum ſeq. a.
adolphus Bauariæ dux, fruſtrà Friſios aggreſſus 735 a. ſecũdò ſubijcit 737 b. 738 a.
adolphus Brabantiæ dux 797 a b. 780 b.
adolphus Cliuẽſis dux 779 b. 834 a.
adolphus Coloniẽſis archiep. 484 b. 498 a b.
adolph⁹ de Daſſe 473 a. 474 a b. 478 a. 505 b.
adolphus Gelriæ dux 880 a b.
adolphus comes de Scovuenborg 759 b. Holſatiæ comitatũ dono accipit 334 b.
adolphus II. Holſatiæ comes 375 a. 376 b. 377 a. 384 b. 387. 388 b. 389. 409 b.
adolph⁹ III. Holſatiæ comes 442 b. 453 a. 454 a. 467 a. contentio eius cum Henrico Leone 443 a b. 446 b. 447 a. Holſatia eijcitur 447 b. quam Imp. beneficio recuperat 452 a. Thietmarſiã occupat 461 a. Holſatiã rursùs amittit 473 a. ex peregrinatiõe terrę ſanctæ reuerſus 477 b. Lubicã obſidet 478. cũ ſeq. in Kanutum Daniæ regẽ arma parat

parat 481 b. 482 a. cur ab Archiep. Bremēſi excommunicatus 484 b. 485 a. Kanutū Daniæ regem armis expectat 505. rurſus Holſatia excluditur 506 b. 507 b. 508 a. captus in Daniā trahit 509 a b. laxatur certis conditionibus 511 a.
adolphus IIII. Holſat⁹ & comes de Scovuenberg 513 a. 544 a b. Tranſalbinam occupat 544. Daniæ regem in Holſatiam mouentem fruſtrat 546 a. 548 a b. 549 a. in Liuoniam cum expeditis, deuotionis gratia cōtendit 561 a. Minorū ordinem ingreſſus vt ſe habuerit 561 b. & deincèps 590 b. 591 a.
adolph⁹ Holſatiæ comes 687 b. 719 b. 728.
adolphus Lotharingiæ dux 670 b.
adolphus menſæ regiæ præpoſitus, à Karolo dux cum nauali exercitu in Britaniam mittitur 101 b.
adolphus de Naſſovu electus Moguntinus 709. 713 b. 714 a.
adolphus de Naſſovu, Aquiſgrani Ro. rex coronatus 611 b. in bello à ſucceſſore eius opprimitur 612 b. 613 a.
adolphus Saxoniæ dux 675.
adolphus dux Sleſvuicēſis & Holſatię comes 832 b. 844.
adoptio genitura potior 155 b. 157 a.
adalbero archiep. Bremenſis 392 a.
adalgarius Hamburgēſis archiepiſcop⁹ in ſuffraganeū Coloniēſem detruſus 142 b.
Aelius Rō. Patritius Gallijs pręeſt 44 a. militari diſciplina eruditiſſim⁹ 51 b. denegat auxiliū Britonibus 44 a. & ſeq. nu. a. atrociſſimum bellū cum Hunnis gerit 51. 52. 53.
aetius 567 a.
aetij patritij, Romanorū ducis fortiſſimi, mors 168 a b.
Agapetus Papa 216 a.
agariſus dux 84 b.
Alani 4 b. 5 a.
alberic⁹ ex Hetruria, Vngaros vaſtantes retropellit 213 b.
albero Herbipolenſis Epiſcopus 506 a.
albero Marchio, mouentē in Bauariā Ottonem Vngarorū regem, prælio fundit 276 a.
albertus archiep. Mogūtinus rebellionis caput in Imp. 350. carcere ſolutus Eccleſię reſtituitur 353 b. 354 a.
albertus Auſtriæ dux Rodulphi Ro. regis filius, p̄lio ſucceſſorem patris opprimit, ipſeq; patri ab electoribus ſubſtitut⁹ & coronatus 612 b. 613 a.

b. 613 a. vt ei⁹ electio à Papa comprobata 613 a b. 615 a. mors eius 623.
albertus Bremẽſis Archiepiſcopus 279 b. 667 b. 686.
albertus Brunſvuicenſis dux 585 b. 588 a. 599 a. 600 a b. 602 b. 608. 614 a. 666.
albertus Frãcus comes de Bãberga 144 a. publico gladio cur cæſus. ibid.
albertus Hamburgẽſis archiepiſcopus 273, 277 b. 279 b. 286 a. 288 b.
albertus Halberſtadenſis epiſcopus 609 a. 691 b. 714 b.
albert⁹ Holſatię comes 742 a.
albertus Liuonienſis epiſcopus 496 b. 540 b. 556.
albertus Lucerinus Epiſcopus 229 b.
albertus Luneburgenſis dux 698 a. 710 a. 711 a. 715 b.
albertus Magdeburg. archiep. 714 b. 730. 734 a. 741 b.
albertus Magnopolenſis dux 677 a. 678 b. 684 a. 697 b. 764 b. 792 b. 793. 895 a.
albertus Mindẽſis epiſcopus 860 b.
albertus Moguntinus Archiepiſcopus 373 a.
alberti Moſellanorum ducis mors 283 a.
albert⁹ Nordalbingiæ comes 514 a. 523 a. 524 b. 539 b. 540 b. 544.
albertus Nurenburgę burgrauius, in ſuos pugnat 836.
albertus Pinguis Brũſvuici & Gottingen dux 608 b. 767 a.
albertus Saxonię & Luneburgi dux 700 b.
albertus Suediæ rex, vt regnũ conſequutus 690.
albertus Rigeñ archiep. 556 b.
albinus ſiue Alcuinus Karoli Magni p̃ceptor 90 b. 91 a.
albio cum Vuedekindo Sax. duce ad Chriſtum cõuerſus 101 b. 124.
albion Trãſalbianorum præſes 337 b. & ſeq. a.
aldenardum 908 a.
aldẽborgẽſis comitat⁹ 286 b.
aldenborg oppidũ captũ 704. illuſtris olim vrbs 11 b. Epiſcopatus 240 a.
aldẽburgũ 265 b. epiſcopatus ibidẽ conſtitutus à quo 211.
aldeſleph oppidum obſeſſum à quo & euerſum 441 b. 442 a.
alebrãdus Hamburgenſis archiepiſcopus 273 b.
alexãder Imperator 159 a. celebre à pirata reſpõſum aufert 28 b. 29 a.
alexander Papa 291 a b. 403 a. 405 a.
alexandri Magni mors 2 a.
alexandria Italiæ vrbs 414 a.
alheida Lotharij relicta à Berẽgario III. in vinculis Papiæ teneẽ 215 b. 216 a. eductã cõiugio ſibi ſociat Otto

Rom.

Rom. rex 216 b. liberi eius ex Ottone 217 a. 218 a.
alphonſus Caſtellæ Hiſp. rex 587 a. Rom. rex coronatus 587 b. 604 b.
alphōſus dux Calabrię 896 b.
aluelde oppidū 391 b. 694 a.
alzen terra maritima ducatûs Sleſvuicēſis, à Dano oppugnata 771 a. & deincèps.
Amadeus Sabaudiæ comes 628 a.
amadeus Sabaudiæ dux Pontifex declaratus 832 a.
amalricus Hieroſolymæ rex 428 b.
amaſis deſcriptio 25 a.
amburones 25 a. 31 a.
amelsborne monaſterium 313
amphitheatrum Rom. à quibus Impp. inchoatum & conſummatum 155 a.
Anaſtaſij Imperatoris breuis vitæ hiſtoria 169 & ſeq. a.
anaſtaſij II. Imperat. breuis narratio 173 b. is victus pòſt, per Theodoſium III. Sacris ordinibus conſecratur. ibid.
anaxerſis dictum 938 b.
ancona obſeſſa 421 a. 433 a.
andreas Momentanēſis Epiſcopus 129 b.
aneſus fluuius Pannoniæ & Bauarię limes 106 b.
angria olim Anglaria 126 a.
angirorum nomē vndè 48 b.
anglia quandò ad Chriſtum conuerſa 50 b. frequentes patitur exterorum incurſiones 50 a. item eius ſitus 42 b. Vide in reliquis Britones & Britania.
anglorum orientalium, mediterraneorum & Nordhumbrorum, aliorumque Anglorum origo 46 b.
annales Brunſvuiccenſes notati 661 b. 662 a.
anno Colonienſis archiepiſcopus 285 b. 291 a b.
anſgarius Corbeienſis pater, Haraldum regē in Iutiam comitatur 127. è Corbeia Galliarū in abbatiā apud Viſurgū transfertur 127 b. apoſtolus regionum aquilonarium. ibidèm. primus Hamburgenſis Epiſcopus 127 b. ſede ſua pulſus, in Bremenſem Eccleſiam aſſumitur 135 b. eius prædicandi ſtudium 136 a.
anſonarix Saxonum princeps Belgiam inuadit 54 b. 55 a.
antonini Baſſiani Caracallæ Imperatoris breuis vitæ deſcriptio 158
D. Antonij eccleſia in terra Aldenburgenſi 563 a.
antonini pij Imperatoris breuis vitæ deſcriptio 156 b.
antvuerpienſium nundinæ 906 b.
Aper Numerianum Cęſarem interimit 163 b. cur à Diocle-

cletiano Imp. gladio perçuſſus, ibidèm.
aphrica Saracenis aufertur 172 b.
Aquinus Norvuagiæ rex 688 b.
aquarum magna inundatio 660 a.
aquiſgranū 88 b. 237 a. 605 b. captum à Lothario Franciæ rege 241 b.
aquiſgrani Otto magnus inungitur 193 a.
aquiſgrani, regiam quarè Karolus Magnus extruxerit 91. moritur 114. tumulatur in Baſilica D. Virginis 115 a. ibidèm baſilica D. Virginis extruitur 89 a.
aquitanicum bellum per Karolum Magnum 82 b.
Arbogaſtes & Eugenius tyranni 167 a.
arcadij & Honorij Imperatorum breuis vitarum deſcriptio 167 a b.
aretia 346 a.
aria per proditionem capta 898 a.
ariouiſtus rex 3 a. 55 b.
arithpertus Longobardorum rex 228 b.
arnoldus Bauarorum dux 149 b. 150. 178 a. 215 a. 179 a.
arnoldus Biling Saxoniç Gubernator 191 a.
arnulphi Imperatoris breuis hiſtoria 176 b. & ſeq. a.
arnulphus Karolomāni filius, 141 b. in Imperatorem aſſumitur 141 b. paganorū cētum millia proſternit, è Chriſtianis vix vno amiſſo. ibidèm. Bauaris, Sueuis, Francis orientalibus, Lotharingis & Saxonibus dominatur 141 b. in Morauorum regē ducit 142 a. Ludouicus filius, ei ſuccedit 144 a.
S. Arnulphus Metenſis epiſcopus 77 b.
Aſcalis obſeſſa 567 a.
aſciburgum arx 366 a.
aſia omni, Chriſtiani exturbati 590.
aſſeborg arx 588 a b.
aſſiſium 555 b.
aſſyriorum Imperium 117 b.
Athanaſius ſub quo exulauerit Imperatore 165 a.
atiſlus Suediæ rex à duobus oppreſſus 22 a.
atrebatum captum 878 b.
atrebatenſis cōuentus de pace componenda inter Burgundum & Frāciæ regem 822 b.
attila à Romanis bello victus 52. 53.
Auares Hunos eſſe 86 a. 100 b.
auaricum bellum 106 b.
S. Audomari oppidū captum 923 a.
S. Audomarus à Francorum rege oppugnatur 882 a. ferè

tè intercipitur 891 a.
auguſta Ottonis regia ſedes 217 b.
auguſtę tumultu exorto, ciuitas pro magna parte cōflagrat 374.
auguſti nomē à quo primùm receptum 152 a.
auguſtorū primus Chriſtianus quis 160 b.
auguſtulus vt Imperium abiecerit 168 b. 169 a.
aureliani Imperatoris breuis vitæ deſcriptio 162.
aurelius Scaurus Ro. legatus in Cimbrorum manus peruenit 30 a. occiditur à Bolo rege. ibid.
aureum vellus 906 a.
auſtraliū nobiliū cædes 717 a.
auſtraſia, Metenſis prouincia 78 a.
auſtriæ ducatus 387 b.
auſtria, Norica olim dicta 78 a.
S. Author Treuerenſis Archiepiſc. 352. eius corpus Brūſvuicū à quo perlatū. ibid.
authoris huius, de ſcriptoribus, querela 39 a.

B

BAioarij q. noſtratib⁹ 85 a.
Balderus ex Sueniæ ꝓceribus, cur diuinus habitus 19 b. cū rege ob puellæ nuptias armis cōgreſſus. ibid.
baldevuinus Flandrię comes, Oriētis Imperio ꝑfect⁹ 523.
balduinus Conſtantinopolitanus Imp. 569 b. 570. 571 a.
balduinus archiep. Treuirēſis 675 a.
balduinus Bremenſis Epiſcopus ſchiſmaticus 419.
balduinus comes Flandrenſis 261 a. 283 a b. 284 a.
balduinus Hieroſolymæ rex 395 a.
balingſtede monaſteriū 333 a.
Bamberga 227. 280 b.
bambergenſiū Epiſcopatus à quo primùm erectus & dotatus, & quis ibidèm Epiſcopus 257 b.
Bardevuicum euerſum 473. 543 b.
bardo Mogūtinus Archiepiſcopus 279 b.
barenborg arx capta 819 a.
barlinenſium in innocentem temeritas 695.
baruth oppidū, vt à Chriſtianis expugnatū 490 b. 491 a.
Batavi, hodiè Geldrēſes 16 b. 17. origine Saxones. ibid.
batauorū in Rom. bellū 38 a.
Bauaria à Marchione Brādeburgenſi hoſtiliter inuaſa 790 a.
bauaricū bellū à Taſſilone duce excitatū 85. & quæ eius cauſa. eod. nu. a.
bauari, qui veteribus 85 a. ab Vngaris cæſi 177 b. in fugā verſi. ibid. Ottoni curr rebelles 193 b. & ſeq. a.

Be-

Beardus Caſtrenſis epiſcopus 229 b.
Belgici cæſi 55 a.
bellilarius patritius q d Iuſtiniano Imperatori in rebus bellicis præſtiterit 170.
bellogradū egregiè aduersùs Turcum à Chriſtianis defenſum 840.
bellum inter Odoacrem Bohemiæ, & Balam Vngariç reges 586 b.
bellū inter Mauritiū & Gerhardum fratres comites de Oldenborg 848 b. 849 a.
bellū grauiſs. de archiępiſcopatu Magdeburgēſi 607 a.
bellum in Catalaunicis campis geſtum 44 a.
Benedictū Pontificem olim, Hamburgi martyrio coronatū fuiſſe, falſum oſtenditur 233 b.
benedictus V. pulſo Leōe VIII. Pontifex eligitur 232 b. à Leone exordinatus Ottoni Imp. deditur 233 a. Hāburgi moritur 233 a b.
benedictus IX. Pontifex 276.
benedictus Tiburtinus Epiſcopus 229 b.
beneuentum captum & direptum 567 a.
beneuētani Guidonē Imperatorē cōſtituūt 145 b. deſertis ſignis fugiūt 24 a. ijſdē bellū cōminatus Karolus Magnus, fidelitatis ſacramenta ab illis exigit 84 b. 85 a.
benno Pontifex 265 b.
bēno Saxoniç dux 255 b. 258 a.
benno concionator in Aldenburgo 260 a.
Berengarij tyranni 177. eius nominis primus Ludouicū Arnulphi filium capit, cæcatq́ue 177 b.
berengarius Foroiuliēſis dux, Imperator à Romanis cur creatus 212 b. pugnat aduersùs Guidonē Italiæ regē 213 a. fœdera cū Arnulpho Imperatore iūgit. ibid. Vngaris in Italiā venientibus ſe opponit 213 b.
berengarius II, cū Burgundione in Italiā tendente congreditur 214 a b. à Rodulpho Burgundo regno pulſus 214 b. reduci tentatur, ibid. eiuſdem mors 215 a.
berengarius III. in Italiā aduersùs Hugonē contendit, partiturq́; cum eo Longobardiā 215. Henricū Bauariç ducem retrò agit 215 b. Vngaros placat. ibi. Italiæ regno cū Alberto filio quî deturbatus 216. Lōgobardiæ cum Alberto præficitur 217 a. ad Ottonem in Germaniam cum Alberto deſcendit 217 b. vterque in exilium mittitur 227. a
bergerdorp arx 739 b. 784 a. 785 a.

ber-

bergomum vt ab Arnulpho Imperatore captum 213 b.
S.Bernhardus Hildeſemenſis Epiſcopus 266 b.
bernardus dux Luneburgenſis 729 a. 730.733 a. 851.
bernardus Brunſvuicēſis dux 715.717.727 a. 728 a. 756 a. 789.
bernard⁹ comes in Anehold, pòſt Saxoniæ dux, alia Saxoniæ armorum inſignia ſubſtituit 126.
bernard⁹ de Anehold comes, dono ducatum Sax. accipit 441 a. euocat omnes ſuæ ditionis nobiles & militares 453. nouos cēſus & impoſitiōes in ſubditos cōſtituit 453 b. nobilitatem in ſe concitat 454 b. 455 a. Louenborg arcē fruſtrà obſidet 481 a.
bernardus Halberſtadenſis Epiſcopus cur ab Ottone in carcerem cōiectus 244. excommunicās Ottonem liberatur 224 b. & ſeq. a.
bernardus Karoli Magni patruus 83 a.
bernard⁹ comes de Raceborg 442 b. 447 b. 448 b. 449 a. 452 a. 473 a. 475 a.
bernardus iunior de Raceburgo, Papæ diſpenſatione à clericatu extractus & militię reddit⁹ 478 a b. 479 a b.
bernhardus Clareuallenſis, ſanctæ expeditiōis author 394 a.
bernhardus Saxoniæ dux 259 a b. 265 a b. 286. 814 b. 825 b. 826 a. 850 a.
berneborg arx oppugnata 799 b.
berno Zuerinēſis primus epiſcopus 486 b.
berno Obotritorum Epiſcopus 407 b. 411 b.
beroſus Babylonicus ſcriptor 9 b.
bertoldus Carinthiæ dux 287 a b.
bertoldus abbas de Lucka, Epiſcopus Liuoniēſis 495 b. 496 a.
bertoldus abbas Luneburgēſis 421 b. 429 a.
bertoldus Hildeſemēſis epiſcopus 909 b.
bertoldus Verdenſis epiſcopus 863 a. 909 b.
bertoldus Metenſis Epiſcopus 436 b. ſede ſua pulſus 464 a.
bertoldus quî Bauariæ ducatum nactus 194 a. duplex illi coniugium ab Ottone Rom. rege propoſitū 202 a.
bertoldus Sax. dux 69 a. pugnat in Dagobertum Metenſium regem 69 a b. idem cæſus pòſt 70 b.
betunia Artheſię capta 879 b.
bezelin⁹ archiepiſcopus Hāburgenſis 337 a.

Binga 319 b.
biſantius Maioricarum rex 670 b.
biſuntium 404 b.
Blondus 590 b.
Bohemia Rom. fit ditionis ac tributaria Saxonis 185. eiuſdē motus 749 b. item Dux vt inter electores admiſſus 256 b. 257 a. 675 b.
bohemi 6 b. obedientiam Rom. Eccleſiæ negant 711 b. vnionis ergô ad Concil. Baſileenſe vocati 814 b. 815 a.
bohemicum bellum à Karolo Magno peractum 88 a.
boij Saxonum patres 7 b.
boiorum origo & ſedes 6 a.
boleſlaus Poloniæ rex ab Hērico Imperatore oppugnatur 263 b.
boliſlaus Bohemiæ dux, cur & quandiù cum Ottone Magno bellum habuerit 193 a.
boliſlaus Polonorū dux 369.
S. Bonifacius Moguntinenſis epiſcopus 124 b. 191 b.
bonifacius epiſcopus & Martyr 96 a.
bonifaci⁹ VIII. 255 a. 613 a b.
bonifacius IX. 729 b. 731 b.
bononia Picardiæ capta 883.
bononiēſe ſtudium Paduam tranſlatum 569 a.
bononienſes fugati & obſeſſi 420 b.
boſna à Turco occupata recuperatur 896 a.
Brabantia Saxoni tributaria 55 b.
brabantinorum origo 17 a.
brabantinorum ſolum Gallicum incolentium origo 112 a.
brabantinos falsò Cimbros appellari 29 b.
brandeburgenſis Epiſcopatus fit Magdeburgenſi ſuffraganeus 235 b.
brandeburgēſis marchia 187 a. 693 a b. 728 b. 729 a. 733 b.
brandeburgenſis marchio à Vuandalis prouincia pulſus, apud Magdeburgū de præbenda victitat 265 b. 274 a.
brandeburgū electuram Imperij habet 187 b. cum tota prouincia ſibi ſubijcitur 185 a.
Brema 277 b. 749 b. obſeſſa 557 b. munita 273 b. direpta 388 a. 410. ſuccenſa 177 a. 184. ibidèm. S. Petri Eccleſia à quo extructa 106 a. item tumultus ob duos ſimul electos Epiſcopos 419 a.
bremenſium pietas 553 b. tumultus in Senatum 812 b.
bremenſis epiſcopatus à quo inſtitutus 102 a. 103. 104. 105. 106 a.

bremenſi Eccleſiæ priuilegij donati à Karolo Magno exemplar 103. eidē comitatus Stadenſis reſtitutus 381 a.
bremēſis diœceſis vaſtata 783 a. prædam paſſa 798 b. eiuſdem limites per Karolū Magnum 105.
S. Brigitta 669 b. 729 b. 730 a.
briſacum oppidū milite cinctum 198 b. & deincèps.
britaniæ vndè Angliæ nomē 45 b. 46. 49 a.
britaniæ & Saxoniæ comparatio 4 a.
britaniæ nomen, in cōtinentem Galliarum trāſlatum 49 a.
britones Romanis parēt 43 b. Iulius Cęſar primus claſſe, ad eos accedit. ibi. Claudius eorum inſulam pro Imperio, deditā recipit 44 a.
britanicus Claudij filius cur ità appellatus 44 a. à nouerca è medio tollitur 153 a.
brixia dedita 627.
Bructeri Saxones oppugnantur 35 a.
brugę Flādrenſium 681 a. ibidèm tumultus 881 b. 891 b. 904 b. 911 b. 915 927.
bruningus ex primoribus Saxonū 194 b. eius vrbs Elineri ſuccenſa à quo. ibid.
bruno epiſcopus Olomucenſis 595.
bruno Epiſcopus & martyr 257 b.
bruno Bunnenſis præpoſitus, electus Colonienſis 515 b. 519 a. 521 a b. 522 a b.
bruno Treuerenſis Epiſcopus 323 a. 324.
bruno Eiſcopus Tullenſis 278 b. 381 b.
bruno Siguinus Epiſcopus 356 a.
bruno Auguſtenſis Epiſcopus vt Bambergenſem Epiſcopatum oppugnârit 268.
bruno Colonienſis archiepiſcopus S. Pātalconis cœnobij Coloniæ fundator 191 b. eiuſdem parentes 189 b. item mors 234.
bruno marchio Saxoniæ 255. 256 a. 280 b. 281 a.
bruno filius Vuigberti Saxonum primarij 129 b.
bruno, Ludolphi Saxonum Principis, filius 136 b. Brūſvuici fundamenta ponit 138 b. cum Normānis Danisq; congreſſus, cum ſuis cæditur 139 b. & ſeq. a.
brunsberg arx, à Karolo Magno obſeſſa 96 b.
brunſvuicū 413. 269 b. 614 a b. à quo inchoatum 138 b. 139 a. vndè dictum, ibid. obſeſſum 500 a b. 941 b. & deincèps.
brunſvuicum S. Authoris reliquiæ à quo platæ 352. ibidèm

dèm tumultus 703 b. 934 b. grauis cõtrouerſia inter populum & Clerũ 755 a. Clerus in vrbẽ redit 782 a. Ciues ſolennem pœnitẽtiam agunt 713 a.
brunſvuiccẽſes in Nouamciuitatem mouent 823 b. 824 a. eorundem Duces vndè dicti 159 a
brunſvuiccenſis terra à Saxonibus quandò habitari cœperit 81 a.
brunſvuiccenſis Ducatûs origo 81 b. primus Dux 557.
brunſvuiccenſis & Luneburgẽſis Ducatuum permutatio 805 a.
Bugſlaus dux Pomeraniæ 920 b.
bulgarorum Myſiam tenentium origo 5 b.
bulla aurea Karoli IIII. Imp. 681.
burchardus Bituricenſis Archiep. orator 76 a.
burchardus Epiſcopus Halberſtadenſis 827 a.
burchardus Magdeburgenſis epiſcopus 695 a.
burchard9 Sueuię dux quî domitus à rege Henrico 149 b.
burgundia regnũ olim 865 b. in prouinciam à quo redacta 271.
burgundionum origo 870 b.
buſſo electus Magdeburgenſis 607 a.

C

Cacannus Hunorum rex 100 b.
Cædes inaudita 53.
cęleſtinus Papa 476 a. 487 b. 554. 569 a.
cæſaris nomen vndè 151 b.
cæſaris Commentaria 56 b.
C. Cæſaris authoritas 29 b.
calff militis, perfidia 673 b.
calixtus Papa, Milo priùs dictus, epiſcopus Viennenſis 360 b. 366 b. 367 a.
calixtus Papa 433 a. à ſchiſmate recedens Beneuẽtanus fit Epiſcopus 437 a.
caij Marij Conſulis virtus 30 b.
caius Caligula Imperator 152 b. vndè illi Caligulæ nomen &c. ibid.
caius Iulius Cæſar dictator &c. 151.
calmaren arx Suediæ 689 b.
caluen oppidum 714 a.
caluorde dedita 857 a.
caminenſis diœceſis 240 a.
campanæ ad confectionem Euchariſtiæ quandò & à quo inſtitutæ 567 b.
canes in vrbes deducere, probri genus apud veteres 194 b.
cannoſſum oppidum 295.
canonizatio D. Franciſci 552, 555 b.
cantuariorum & Vectuariorum origo 46 b.

capitolium Romanũ 302 a b.
capella diuini auxilij 84 a.
capuana Eccleſia Metropolitana per quem 238 b.
carauſius à Maximiliano occidi iuſſus 39 b.
Carolus, vide in dictione Karolus
carus Auguſtus declaratur 163. carinum filium Cæſarem creat 163 b. mors eiuſdem. ibid.
carinthiæ ducatus 287 a b. 676 b.
caſimarus dux Pomeraniæ 448 b.
caſimirus Poloniæ rex 831 a.
caſſinus mons 75 a.
caſtellum S. Angeli Romæ egregiè à Creſcentio munitur 251 b.
caſtitatis exemplum inſigne 262 b. 266 b. 267 b.
catti apud Tacitum, qui authori 8 b.
catulus Bauariæ dux, Latinis quis 332 a.
Cedoaldi Anglorum regis ad Chriſtũ conuerſio 72, mors & ſepultura. ibid.
cepionis cur bona publicata 30 a. primò poſt Tarquinium regẽ amittit Imperium. ibid.
cerealis Rom. dux Batauos vt reconciliet Romanis 38 a.
Cherſoneſi deſcriptio 25 b.
cherſoneſus Cimbrica Saxonibus paret 14 b. in Daniæ ditionẽ venit 18 b. vaſtatur ſæpiùs à Saxonibus. ib.
cherſoneſus Cimbrica, vide Iutia
Chidinga vrbs, ad amnẽ Oſtrit 59 b. à Saxonibus obſeſſa 60 b. capitur 63 a. habitanda Saxonibus perpetuò conceditur 63 b.
childericus Merouæi filius 54 b.
Chorizãtes diuinitùs puniti 264.
Chriſtianus de Oldẽburg 408 b. 409 a. 410.
chriſtianus Moguntinus archiepiſc. 414 a. 420 b. & ſeq. 432 b. 435. 437 a.
chriſtiani nominis primus pſequutor Nero 153 b.
chriſtiernus Daniæ rex 845 a. 848 b. 856 a. 866 b. 901 b.
chriſtophorus adiutor Eccleſiæ Bremenſis 668 a.
chriſtophorus Daniæ rex 395. 622 b. 640 a. 647 b. 648 a.
chriſtus ſub quo Imperatore natus 152 a. crucifixus 152.
Cimbriæ inſula 768 a. vt ab Holſatis recepta. ibid. &c.
cimbrica regio 3 a.
cimber quid 26 b. 28.
cimbrorum ſedes quæ 25 b. 26. 29 b. celebris expeditio 29. & ſeq.
cimbri cum Teutonibus, Romanorum exercitus conterunt

rũt 25 a. eçſi, ibid. C. Manlium & Q. Seruilium proconſules bello vincũt 30 a. in Hiſpaniam tranſgreſſi à Celtiberis impediuntur 30 b. vaſtant Hetruriã, ibid.
ciſtertienſis ordo 404 a.
citzẽſis Epiſcopatus fit Magdeburgenſi ſuffraganeus 235 b.
Claſſicus & Tutor duces in ſocietatem belli acciti 38 a.
Claudius Nero in Imperium ſuccedit 153 a. vt ſe geſſerit, & eius mors. ibid.
claudij ſecundi Imperatoris breuis vitæ deſcriptio 162 a.
Clemens Papa ſchiſmaticus 712 a. 724 b.
clemens II. Pontifex creatur 276 b. Henricum III. Imp. coronat. ibid. veneno tollitur 277 a.
clemẽs III. Papa à qbus creatus 298 b. vt Romam deductus ab Henrico IIII. Imperatore 299 b. vt Romæ ſe habuerit 300 a b. 302 a. quouſq; durârit 311.
clemens IIII. Papa 600 b.
clemens V. Papa 629 a.
clementinæ 629 a.
clemẽtia ducis Saringiæ filia cur diuortium paſſa 416 a.
Clodio dux 54 a.
clodoueus, primus Chriſto fidelis Francorum rex 57 b.
quatuor filios relinquit regnum inter ſe diſtribuentes, ibid.
Cluniacẽſis abbas legat⁹ Imperatoris ad Pontificẽ 355 a. 356 b.
Colbeke villa Halberſtadenſis 264.
colonia 521 a. ab Henrico IIII. Imp. munita 325 a. obſeſſa ab Henrico V. 325. item à Normannis 132.
coloniæ tumultus 734.
coloniam Magorum 3 corpora vndè & à quo tranſlata 414 b. 415 a.
colonienſis Archiep. in celebri conuentu abbati Fuldenſi cedere coactus 456 a. cum ſeq.
cometes terribilis 864 b. ab initio Quadrageſimæ in Dominicam paſſionem 324 b.
comitatus Hertzeueldenſis 379 b.
comitatus de Peyna, vt Hildeſemenſi Eccleſiæ prouenerit 602 b. 603 a.
comitatus Tirolis 936 a.
comes de Belloioco 917 b.
comes de Henneberge 824 b.
comes ſancti Pauli 871 a b.
comes de Retberge 910 b.
comes de Speilberg 618 b. 189.
comites de Anehold 333 a.
comites Holſatiæ 719 b.

comes de Pirmont vndè originem trahat 123 b.
comites de Queruorde 332. a 372.
comites de Regēſteen in epiſcopum Halberſtadenſem mouent 679 a.
comites de Ringelheym qui 130 a.
comites de Scovuenborg & Holſatiæ 594 b. & c. 619 a. 639 b. 728 b. 861 a.
comites de Solmis Vueſtphalia eiecti 750 b.
comites de Suppelēborg 372 b.
commodi Antonini Imperatoris breuis vitę deſcriptio 157 a.
Cōcilium Baſileenſe 810. 811. 812. 813 a. 814 b. 815 a. 816 b. 817. 828 b. 829 b. 832.
conciliū Claramōtanū 309 b.
conciliū Conſtantienſe 277 a. 757 b.
cōcilium Florentinū inchoatum Ferrariæ 830 a.
cōcilium Lateranenſe 361 b.
concilium Leodienſe 374 a.
conciliū Lugdunenſe 604 b.
cōcilium Mantuanum 846 a.
concilium Moguntinū 279. 343 b.
concilium Romæ in Cōſtantina baſilica 355 a.
cōciliū apud Trecas celebratum à Paſchali Rom. Pontifice 343 a.
concilium Viennenſe 629. a
conciliorū authoritas 811 a. 812 b.
confluentia 459 b.
confirmatio Epiſcopi 398 a.
cōradus comes de Aldenborg malè in Phriſones mouent 694 b. 695 a.
conradus archiepiſcopus Colonienſis 587.
conradus Guiſcardi 552.
conradus Henrici IIII. Imperatoris filius 309 a. mors eius, & continentia cum vxore 311 b.
conradus Karoli Magni dux 101 a.
conradus Herbipolenſis epiſcopus 500 a. 554 a.
conradus epiſcopus Lubicenſis 411 b. 412 a b. 417 a. 421 b. 428 b.
cōradus priùs Lubecēſis, pòſt Herbipolenſis Epiſcopus 488 b. 489 a.
conradus Ludouico patruo in Imperio ſuccedit 145. 178 a. in ſola Alemannia regnat 145 b. cęditur eius exercitus à Saxonibus 147. Bauaros, Sueuos & Saxones ſibi aduerſos habet 178 b. & ſeq. a. moritur ſuccedente Saxone 148 a b. 179 b. 180.
conradus Mogūtinus Archiepiſco. 458 a. 466 b. 499 b.
cōradus II. Henrico Imp. ſuccedit 267 a b. oraculo ter-

ritus

ritus Mediolanenſem obſidionem ſoluit 270 b. à Iohanne XIX. corona & Imperij titulis ornatus. ibid. Burgundię regnum in prouinciam redigit 271. eiuſdem expeditiones 270 a. 271 a. 272 b. 273 b. mors & ſepultura 273 b. 274 a.
cōradus III. 384 a. cōfirmat in Sax. ducatu Albertū marchionē 384 b. Marchionatū Brandenb. vacātem cōfert 385. eius expeditiones militares 387 b. 392 a. 393 b. 394. 395 a b. eiuſdem mors & ſepultura 395 b. 396 a.
conradus Sapiens 196 b. vndè ſic dictus. ibid. Euerhardum comitem cędit, Giſelberto Lotharingię duce in Rhenum ſe mittente 200 b. & ſeq. a.
conradus Germaniæ rex, Friderici II. filius, Henricum Rom. regem electū aggreſſus ſuperat 575 b. 576 a. vt hæreſim nouā defenderit 580 b.
conradus gener Ottonis Ro. regis 217 b. qui Lotharingiam nactus 205 b. rebellionē eidem Ottoni mouet 218. in gratiam ab eo recipitur 220 b.
conradi Francorum ducis & regis Ottonis generi, laus 221, in Vngaros quàm fortiter depugnârit 222. mors & tumulus eius 223 a.
conradus dux Saringiæ 392. a
conradus comes in Scovuenborg 595 b. 596 a.
conradus Verdenſis epiſcopus 585 b.
conradus comes in Vuitin 392 a.
conradus de Vuitin Marchio 313 a.
Corbeienſe monaſterium 127 b.
Cornelius Tacitus Germaniæ diligentiſſimus deſignator 57 a. Italicarum laudum ſtudioſus executor. ibid.
conſtantinopolis vndè dicta 165 a. à Saracenis triennio obſeſſa 174 a. à Turcorum Imperatore expugnatur 839 a.
conſtantini Magni Imperatoris breuis vitæ deſcriptio 164.
conſtantinus II. Imperator 171 b. eiuſdem depoſitio 172 a.
conſtantini, Conſtantij filij, Imperatoris breuis vitæ hiſtoria 172.
conſtantini IIII. Imperatoris breuis vitæ deſcriptio 174 a.
conſtantinus V. cum Irene matre imperat, à qua excæcatus 174.

conſtantius & Galerius Imperatores &c. 164 a.
conſtantij Auguſti breuis hiſtoria 168 a b.
conſtantij Conſtantini II. filij, Imperij breuis narratio 172 a.
conſtantij, Magni Cōſtantini patris, mors & tumulus 44 a.
conſtantis, Cōſtantij & Conſtantini fratrū Imperatorū breuis vitarum deſcriptio 164 b. & ſeq. a.
conſtantia Friderici II, Imp. mater 542 a.
conſulatus C. Marij quarè in plures annos prorogatus 30 b.
corſorum familia Romæ 302 b.
Crema obſeſſa 403 a.
cremona dedita 627 a.
creſcentius Numētanus 247 a. vrbem ſibi ſubijcere curat 248 a. Iohannem XV. Pontificem vrbe excedere cogit. ibidèm. reuertentis Pontificis pedes oſculatur 248 b.
creſcentius à Romanis conſul creatus 251 a. Iohannem Epiſcopum Placentinum, Rom. Pontificem declarat. ibidèm. Vrbem munit aduersùs Ottonem III. 251 b. iumento auerſus imponitur & confoditur 252 a.
Crito Chriſtiani nominis ſęuiſſimus & oſor 338 b.
Crucegladiatorū ordo 497 a.
Cunigūda Henrici Imp. coniunx 257 b. eius in Eccleſiam & pauperes liberalitas 260. virginitas & miracula 266 b. miraculosè pudicitiam ſuam ab alijs iniuſtè accuſatam oſtendit 262 b. eiuſdem ſepultura, cuius miraculum relatum 267 b.
cuno Otonis Bauari filius 313 a. per inſidias interemptus 312 b.
cuno Palatinus comes 304.
cuno Præneſtinus Epiſcopus 357 a b.

D

DAcia vndè dicta 28 b.
Dagobertus Metēſium rex à Sax. duce ſuperatus 69. eundem viciſsìm vincit 70 b.
dam oppidum 932 b. 933 b.
damianus Alanus Epiſcopus 229 b.
dan III. Danorum rex 23 b.
dancmarus Ottonis Magni frater conſanguineus 194 a. cur rebellis fratri 194 a b. 195 a. ab eo obſeſſus, ſagitta configitur 195 a b.
dancquerode arx Brunſvuici 269 b. 281 a b.
dani ad fidē cōuertunt 210 a.

victi 760 a. victos Saxones ad tributa compellũt 24 a.
danorum in Saxones odium 1 b. 2 a. 3 a. eorundem ſtirps regia mirè cõſumpta 36 b.
Demyn Vuandaliæ vrbs expugnata 439 a.
decij Cibalienſis breuis vitæ deſcriptio 160 b. cum ſeq. a.
deciorum apud Romanos gloria 34 b.
deeſtz domina de Kellingdorpe 512 a b. 513 a.
deeſtz nobilis Vueſtphaliæ familia 512 a.
delmẽhorſt arx obſeſſa 848 a.
delphinatus, principatus Frãciæ quis 835 a.
deſiderius Longobardorum rex 78 a. 83 a.
detheri marchionis tyrannis compeſcitur 288 b.
Dietherus de Iſenborg 847 b.
dietherus legatus Apoſtolicus 353 b.
diethmari Saxonis militis calliditas 147 b. & ſeq. a.
digotio 628 b. 629 a.
diocletiani Imperatoris breuis vitæ deſcriptio 163 b.
SS. Dionyſij & ſociorũ martyrum tẽplum in Francia à Chriſto conſecratum 72 a.
diſpenſatio apoſtolica 299 a. 308 a.
diuortium ob ſanguinis propinquitatem 797 a.
Dola Burgundiæ capta ac direpta 884 a.
domitianus Imperium quot annis tenuerit 155 a. vt ſe geſſerit, cum eiuſdem morte. ibid.
donatio Conſtantini, Eccleſiæ Romanæ facta, qualis 231 a.
dordracum 681 a. 790 b. 889.
dorning arx fruſtrà obſeſſa. 721 b.
Dracunculi morbo affectus Imperator Henricus V. 371.
Druſus Nero ad Imperiũ deſtinatus, in Germania moritur 152 a.
druſi Neronis laus 35. 36 a. Germanicum ſuũ filiũ cur nominârit. ibid. b.
Duellũ inter principes 16 b. 18. 21. 22. 23 a. 33 a.
duellum detrectare ignominioſum olìm 18 b.

E

EBerhardus Eyſtetenſis Epiſcopus 323 a.
in Ebbeckeſtorp acre certamen cõmiſſum 139 b. quę inibi reliquiarum ſanctarum conſecratio 140. 179 b.
ebo Rhemenſis Archiepiſcopus à Papa omni honore cur deſtitutus 133 a. Hildeſemenſis tertius Pontifex deſignatus moritur 133 b.
Eccleſiæ rebellem eſſe, quantũ malũ 538 b. 540 b. 541 a.

eccola fico, vndè apud Italos 436 a.
ecelinus 558 a. 560 574 a.
Eduardus Angliæ rex, Franciæ regem bello aggreſſus ſuperat 670.
Egardus annaliũ ſcriptor 61 a.
egbertus Saxoniæ Marchio, rebellionẽ reſuſcitat 304 b.
egbertus Saxoniæ marchio Turingiæ Lantgrauios cõmiſſo prælio capit 280 b. 28 a. eius filius Egbertus vt oppreſſus 28 . 307.
egbertus marchio Saxoniç ad Imperium ad ſpirans à quibus fruſtratus 255 b. item à quibus oppreſſus, ibidèm. 256 b.
S. Egidius 114.
Eidora fluuius 22 b.
Electores Imperij à Gregorio V. Pontifice inſtitúti 252. quo ordine Imperatori ſua officia deferant 681 b. 682. 683
eliueri vrbs, interfectis habitatoribus, ſuccẽditur 194 b.
eliſabeth in Mersburgũ trãſlatio 557 b.
elmenovu ritus 238 b.
Emanuel Græcorum Imper. 437
Embica 847.
èmbica, vt in ditionem Brũſvuiccenſium Ducum venerit 603.
embiccenies cæſi 888.
emmç, vxoris Luderi comitis, liberalitas in eccleſiam Bremenſem 258 a. eiuſdem inciues 258 b.
Engelbertus Colonienſis archiepiſc. 543 b. 544 a.
engelhardus Magdeburgenſis archiepiſcopus 279 b.
Epiſcopus de Simonia conuictus deponitur 292 b.
epiſtola Emanuelis Græcorum Imp. ad Fridericum I. 437. eiuſdẽ reſponſio 438 a.
epiſtola Henrici IIII. Imperatoris ad regni principes 325 b. ad eandem reſponſio 327.
Eresberg mons. 95 a. vndè dictus, ibidèm.
eresborg præſidium 80 b.
eresborg arx à Karolo magno expugnatur 96 b.
eresburg vrbs 147.
eresburg vrbs deditur 195 a.
erphordia 454 b. 611 a.
erphordiæ pars magna concremata 864 b.
erphordienſis Academia quo tempore inſtituta 731 b.
erlongus pſeudoepiſcopus Herbipolenſis reſtituitur 317 b.
ericus Daniæ rex 578 a. 581. 582 a. 601 a. 615 b. 618 b. 751. & deincèps.
ericus Kanuti fratris necem vindicans, tandèm ab hoſte obſidetur 376, 377 a.

ericus electus Magdeburgenſis 607 a.
ericus Pomeraniæ dux 751 b.
ericus Oſnaburg. epiſcopus, diœceſi à ſuis eiectus 833 a. à Monaſterienſibus in epiſcopum electus, fruſtratur 842 a. 843.
ericus dux de Salina, Henricum comitem de Honſten in congreſſu capit 756 b.
ericus Saxoniæ Dux 660 b. 685 a. 731 b. 739. 742 a. 750 a. 784 a. 785 b. 792 a. 798 a.
ericus Sleſvuici dux 643 b.
eridagus ſacerdos 162 b.
ermenfredus rex, Turingis præeſt 57 b. duos fratres perimit. ibid. vndè bellum exortum 58 a. victus. ibid. & 59 b.
ernestus Gotingenſis dux, Brunſvuiccenſem ſubijcit ditionem 703.
erneſtus Halberſtadenſis administrator 919 a.
erneſtus epiſcopus Hildeſemenſis 598 b. 861 a.
erneſtus Magdeburgeñ archiepiſcopus 919 a. 921 b. 922 a.
erneſtus dux Saxoniæ, Marchio Miſnæ, vt Quedelenborg expugnârit 676 a.
erneſtus Sueuorum dux & Vuelpo comes, Imperatori rebelles 271 b. cum ſeq. a.
error de Adolphis Holſatorum comitibus ſublatus 545 a b. 561 a.
ertenborg deditum 685.
erteneborg arx 449 b. 450 a. 453 b.
erteneborg oppidum euerſum 826 a.
Ethico nobilis dominus in Rauensberge 130 a. Iudith eius filia, Imperatori Ludouico matrimonio iũgitur 130. vt libertatẽ amârit 130
ethiconis Bauariæ ducis eximia pietas 352 a.
Eudo (vel vt alij Vdo) comes Andegauenſis regis Francorum tutor, regium ſibi nomen vendicat 181 b.
euerhardus Bambergenſium epiſcopus 257 b.
euerhardus regis Conradi frater in Eliueri vrbem ſæuit 194 b. quarè punitus, Otthoni ſe obijcit, rebellionẽ mouens. ibid. 195 a b. 196 a.
euerhardus epiſcopus in Mekelenborg 393 a
euerhardus Saltzburgenſis archiepiſcopus 529 b.
euerhardus Treuerenſis Archiepiſcopus 279 b.
eugenius Pontifex 810 a b. 811 a. 812 a b. 816 b. 817 a. 828 b.
euſtachius Albanenſis epiſcopus 229 b.
Excommunicatus Otto Romanorum rex ab Epiſcopo Halberſtadenſi 224 b.

ex-

expeditio Chriſtianorum in terram ſanctam per Vrbanum Pontificem 309 b. & ſeq.
Eyſenbuttel 281.

F

FAcinus in leonem audax 672 a b.
familia de Vuenſtēzee 721 b. 722 a.
fauentia dedita 569 a.
Fernādus Flandriæ comes filius regis Portugalię 536 b.
fernādus Hiſpanię rex 925 b.
ferdinandus rex Neapolitanus 896 a.
feſtū Viſitationis Mariæ cur confirmatum à Papa Bonifacio 729 b.
feſulana vrbs à Florentinis capta 266 b.
feudorum vſus 116 a.
feudi concertatio 771. 772.
Filij rebellantis patri, nouum exemplum 314 b. vſque ad nu. 320 b.
Flandrenſium origo 17 a. 880 a. & deinceps. 891 b. 904. 906 b. 908 a. 911 b. 918 b. 619 a. 922. 923 a. 927 a. &c.
flandrenſiū ſolum Gallicum incolentium origo 112 a.
flandrēſes falsò Cimbros dici 29 b.
flandrenſes cum rege Francię pacem ineunt 899 a.
flandri in Vuādaliam tranſlati 407 a.
Flensborg oppidum 752 b. 760 a. obſeſſum 721. vt in Danorum ditionem venerit 752 b. 753 a. vt rurſus ereptum Holſatis ceſſerit 760 b. fruſtrà obſidione iterùm tentatū 776. 777 a.
Florentia 583. quandò primū caput tollere auſa 267 a. obſeſſa 635 a. & deincèps. à Karolo Magno renouata 102 a.
florētinorum libertas 779 a. audacia compreſſa 810 a.
floriani Imperatoris breuiſſima vitæ deſcriptio 162 b. & ſeq. a.
Formoſus Papa 142 b. à ſucceſſore effoditur & in Tyberim proijcitur 143 a.
foroiulienſes Berengarium Imperatorem ſibi conſtituunt 145 b.
Franckfordia 676 a. ibid. conuentus celebris 653 b. 820 b. 828 b. 831 b. 832 a.
francorum nomen vndè 78 a. item origo 17 b. & quanti eam faciant. ibid.
francia Germaniæ, nūc Franconia 78 a.
francia Orientalis apud ſcriptores, quæ 78 a.
franci in quo reliquas nationes ſuperent 91 a. Turingis præſunt 64 a. item Auſtraſiæ, Sueuiæ, Baioariæ & Franconiæ 78 a. Came-

racũ Galliç & Tornacũ occupant 54. victores Saxonum 70 b, cæſi 885 a b. eorũdem in mare vſq; Britanicum excurſus 39 b. 40.
francorum regnum vt à Karolo magno amplificatum 88 b. eiuſdem magna contentio 247 b.
franci & Papa vt ſe inuicẽm obſequijs efferant 76.
francos ſub Valẽtiniano migrâſſe in Germaniam, falſum eſſe 40 a.
B. Franciſcus Aſſiſij ſolenniter canonizatus 555.
franciſcus nouiſſimus Britaniæ dux 49 b.
franciſcus Picolomineus cardinalis 859 a.
franconia olim Francia Germaniç, dicta 78. & quæ mutationis eius cauſa. ibid.
Fregepani ciues Romani 306.
fresburg vrbs 147.
Friburg arx 411. 412 b, ſolo æquatur 413 a.
fridericus comes de Arnſberg 352 b.
fridericus Auſtriæ dux Rom. rex declaratus, ab aduerſario vnà electo, captus in carcerem mittitur 638 a b. 639 a. 651 b. 652 a.
fridericus Bauariæ dux 788.
fridericus Bauarus Leoni IX in Põtificatu ſuccedit 280 b. Victorq; appellatus 284.
fridericus marchio Brandenbgenſis 756 a. 789 b. 790 a. 792 b. 788. b
fridericus dux Brunſuiccenſis 713 a. 715. 729 a. 732. 738 b. 842 b. 843. 854 b. 876 b.
fridericus Burggrauius Nurenburgenſis, fit marchio Brandẽburgenſis 779 b. vt perſequutus publicos hoſtes 783 b.
fridericus archiepiſ. Colonienſis 706. 707 a. 709 b. 738 b.
fridericus, Friderici I. filius & Sueuiæ dux 470 a. patre in expeditione mortuo, exercitum ductandi in terram ſanctam, curam excipit 472 a.
fridericus Halberſtadenſis Epiſcopus 316 b.
fridericus Magdeburgenſis Epiſcopus 853 a.
fridericus Miſnæ marchio 692 b. 693 a. 821.
fridericus Moguntinus Archiepiſcopus 199 a. vt in carcerem Saxoniæ inciderit 202 b. 205 b.
fridericus Palatinus 388 a.
fridericus I. 396 b. cur Barbaroſſa ab Italicis cognominatus, ibid. arbiter inter principes conſtitutus. ibid. conuentus ab eo celebrati, ibid. 402 a. 433 b. cum ſeq. 451 b. 455 b. cum ſeq. 465 b. cum

cum ſeq. 470 a. expeditiones 397 b. & deincèps. 402 b. 403 a. & deincèps. 408. 414 a b. & ſeq. b. 435. cum ſeq. 448 a. 449. 450. 458 a. 470. cum ſeq. à Pontifice excommunicatur 404 a. eidem reconciliatur 436 b. 437 a. Emanuelis Græcorum Imp. ad eum epiſtola 437. cui Fridericus reſpondet 438 a. filio, ſe viuente à Papa coronam donari optat 459 b. 462 b. diſſidiũ eius cum Lucio & Vrbano pontificibus 459 a b. 462 b cum ſeq. Alpium vias obſtruit 464 a. minatur rurſus illi excommunicationem Papa 467 a. cum Kanuto Daniæ rege controuertit 468. eius mors 471 b. 472 a.

fridericus II. vt in Rom. regẽ aſſumptus 536 a. Romæ ab Honorio Imperator coronatur 541 b. ſummo Pontifici rebellis excommunicatur & Imperio deponitur 542 a. Henricum filium Germaniæ regem declarat 542 b. Hieroſolymitani regis, cum titulo regni Hieroſolymitani in dotẽ dato, filiam ducit 544 b. in terram ſanctam expeditionem parat 546 b. 550 a b. 551 a. cum 556 a. Pontifici reconciliatur 554 b.

fridericus II. in Italiam mouens, Veronam, Vicentiã &c. vrbes capit 558 a b. filium regno deſtitutũ & relegatum, cur (vt ferunt) interfici iuſſerit 557 a. 558 a. 559 a. in Mediolanenſes ducit 559 b. rurſus à pontifice excommunicatus 560. 564 a. vt in Pontificẽ & alios ſæuiat 565 a. 566 a b. 567 a. 568 a b. tertiò excommunicatus 572 b. in Parmenſes mouens vt Victoriã vrbẽ extruxerit 574 a b. alius illi regno ſuffectus ab Imperij electoribus 575.

fridericus II. amiſſa vrbe Victoria & euerſa, in fugam pulſus 577 b. 578 a. in Placentinos & Hetruriã mouet 583 a. mors eius 583 b.

fridericus III. Auſtriæ dux, in Rom. regem electus 832 a. pacẽ Eccleſię reſtituit 832. audientes minùs Imperio per alios comprimi paſſus 835 b. Romam profectus & vxorem & Imperialem benedictionem accipit 837 b. cunctator 838 b. in Bohemiæ regem mouet 859 b. Danorũ regem in nouum Holſatiæ ducatum inueſtit 866 b. Auſtriã amittit 939 b. mors eiuſdem 940 b.

fridericus Saxoniæ dux 802 a

fridericus Siciliæ rex 636 b.
fridericus Sueuiæ dux 365 a. 371 b. 372 b. 373 a. 415 b.
fridericus Tornacẽſis epiſcopus 881 b. 884 a.
fridlæuus danorum rex 32 a. eius filius Frotho. ibid.
friſlaria oppidum 96 a. eius eccleſia inſignis, diuinitùs ab incendio præſeruata, ibid.
in Friſlaria conuentus Francorum & Saxonum Principum 149 a. 180.
Froto Daniæ rex 27 b. 32 a.
Fuldenſe monaſterium 193 a.
fuldenſis abbas 206 b. in celebri cõuentu ſibi Colonienſem Archiepiſc. cedere cogit 456 a. cum ſeq.
fulginatum 552 b.
fulgur terribile 359 b.
furadus orator 76 a.

G

GAlba in Imperiũ à quibus aſſumptus 153 b. eiuſdem depoſitio & mors, ibid.
galeatus vicecomes 625 b.
galieni Imperatoris breuis vitæ deſcriptio 161 b.
gallorum parentes & regni fundatores qui 78 a.
gallorum ſuperbia retũditur 206 a b.
galli notati 17 b.
gallici ſcriptores notati 29 b. 39 b.
galli Hoſtilij & Voluſiani eius filij, Imperatorum, breuis vitarum deſcriptio 161.
gambeke arx, dedita 768 b. 769 a.
gandaui tumultus 878 a. 911 b. 923. 926. 930.
gandauenſium temeritas 889 a. 905.
gandersheim 242 b. 265 a.
gandersheym monaſterium à quo extructum 136 b.
garganus mons 250 b.
gaifir Aquitaniæ dux 75 b.
garleſe arx, capta 783 b
garumna amnis 82 b.
Gebehardus Conſtantienſis Epiſcopus 323 a.
gebehardus Eccleſiæ Herbipolenſi ab Imperatore præfectus 365 a. in aduerſariũ mouet 365 b. 366 a.
gebehardus Salsburgenſis archiepiſcopus 291 a. 305 a.
gebegardus comes de Suppelenborg 332 a.
gebeshuſen arx expugnata 741 b.
gelaſius II. Papa 360 a b.
gelderus Saxonum princeps 19 a. cæſus quo funere ab hoſte decoratus 20 a.
gelria 865 a. 889 b. 890 a.
geldrenſes Bataui dicti 16 b. 17. eorundem origo & conditio olim. ibid. præclarè de ijſdem Tacitus. ibid.
gelu inauditum 793 a.

georgius Ottenenſis epiſcopus 229 b.
georgius Tudertinus Epiſcopus 229 b.
gepidarum origo 5 b.
gerberga regina Franciæ 234.
gerhardus Bremenſis Epiſcopus 541 b.
gerhardus Hildeſemenſis epiſcopus, Ottonē Brunſvuiccenſem aggreſſus, Albertū Halberſtadenſem epiſcopum captum ſeruat 691 b.
gerhardus Holſatiæ comes 561 a. 570 b. 578 a b. 579 b. 595 b. 596 a b. 598 b. 615. a b. 617 b. 618. 619 a. 639 b.
gerhardi comitis de Mansfelde horrēdum facinus 692.
gerhardus epiſcopus Mindenſis 597 b.
gerhardus comes de Oldenborg 848 b. 855 a. 857 b. 858. 863 b.
gerhardus Oſnaburgenſis epiſcopus 535. in archiepiſc. Bremenſem confirmatur. ibid. 535 b. 540.
gerhardus Sleſvuici dux 598 a. 720 a. 729 b. 736 b. 813 b. 814 a.
gerita puella ex regia Danorum ſtirpe ſola relicta, in ipſis nuptijs ab Haldano abducitur legitimum cum eo cōiugium contrahens 36 b. 37.
gerlacus Moguntinus archiepiſcopus 676.
germanorum parens quis 9 b.
germania vt à Tacito deſcripta 4 a.
germaniæ laus 17 b. reges quādò eſſe deſierint 145 b.
germaniam vt deploret Auguſtus 36 a.
de Germanæ linguæ iniuria, querela 13 a.
germaniæ & Galliæ ante Iulium Cæſarem Romanis vt incognitæ 16 b.
germani Italis barbari 4 b. Puppieni & Albini Imperatorum corporis cuſtodes 159 b.
in Germanos Imperatoris electio trāsfertur 252. item Imperiū occidentale 174 b
germanorum de Romanis victoria 31 a. præclara facinora 4 b.
germanorum mercatorum claſſis ab Hiſpaniæ finibus prohibita, à rege intercipitur 782 b.
germanis cur excidium comminatus 270 b.
germanicus Druſi Neronis filius vndè ſic nominatus 35 b. eiuſdem laus 36.
geroldus Aldenburgenſis electus 397 b. 398 a.
geroldi Baioariæ præfecti mors 88 a.
geroldi Sueuorum ducis, bellum cum Saxone 126.

ger-

gertrudis diua monialis 77 b.
gertrudis vxor Henrici comitis de Northem 281 b. & ſeq. a
gertrudis nobilis fœmina, S. Authoris reliquias Brunſvuicũ aduehit, erecto ibidèm monaſterio 352 a.
Gibellini qui 565. ſçuiunt 590
giſelbertus Bremenſis Archiepiſcopus 609. 619.
giſelbertus Lotharingiæ dux 181 a. vt regno exuere Karolũ Simplicẽ tẽtet 181 a b.
giſelbertus Lotharingiæ dux vt rebellionem inter Ottonem Magnum & Henricum fratres foueat 196 a b. eundem Otto perſequitur 198 b. ab hoſte præuentus in Rhenum equo ſe demittit, ibiq́ue perit 200 b. 201 a b.
giſla filia principis Vuandaliæ de Vuarle 268 b.
Glaciem dediciſſe quæ ædificia ſubrueret 362 a.
gladiocruciatorũ ordo 497 a.
Gneus & Anatrog Vandalorũ Principes 272 b. & ſeq.
Godfridus dux, Chriſtianę expeditionis ductor pręcipuus, in ſanctam terram 309. b. & ſeq.
godfridus Holſatorum dux à Vuandalis per inſidias occiſus 334 a.
godfridus Lotharingiæ dux Henrico Imp. rebellis, ab illo capitur 277 b.
gordiani Imperatoris breuis vitæ deſcriptio 160 a.
goſlaria vrbs à quo fundata 190 b.
goſlaria capta miſerè decipitur 503 b.
goſlariæ vrbis initia, & vndè tam mirificè vrbs ornata 280 a.
goſlarienſes 913 a. cæſi. ibid.
gotelo Lotharingiæ dux 275.
gotfridus Belgicorũ dux bello ſuperatus 55 a.
gotfridus Danorum rex mittit nũcios ad Karolum Magnum 112 b.
gotfridus Danorum rex Obotritos oppugnans, à Karolo Magni filio impugnatur 113. cum nauibus 200 in Phriſiam venit. eod. nu. b. eius mors. ibid.
gotfridus Lotharingiæ & Brabantiæ dux 263 a.
gotfridus & Sigefridus, Normannorum regij proceres, cadunt 141 b.
gotfridi Normannorum Ducis vanitas & mors 88.
gothi 867 a. 5 b. 10 b.
gottingenſes 913 a. obſeſſi 717 b. 730 b.
gottorpe arx 754 a. 763 b. 765 a. 776 a.
gottorp arx, obſeſſa 643 b.
Græcia quandò Imperium con.

conſequuta 118 a.
græcorum vnio cum Rom. eccleſia 817. 828 a. 830 a.
gram Danorum rex 13 b. eiuſdem cõtrouerſia cũ Phinnorũ rege 14 a. in nuptijs Saxoniæ regem opprimit 15 a. idem à Saxonibus oppreſſus. ibid.
granata 929 a.
grando immenſa 326 a.
gratioſus Præneſtinus Epiſcopus 229 b.
grauia capta 890 b.
Gregorius Montelongus 559 a. 574 a. 576 b.
gregorio Papa inſtãte, Euangelium Angli ſuſcipiunt 50 b.
gregorius Pontifex 550 a. 551 b. 555 b.
gregorius Papa Auinione ſedens 692 a.
gregorius V. qui Pontificatum adeptus 250 b. Ottoni III. Imperij coronam imponit. ibid. vrbem cur relinquere cogatur. ibidèm. quandò reſtitutus 252 a. Sanctionem de Imperatoris electione edit 252. mors eius 253 a.
gregorius VII. Papa creatur 292 a. Vuormatiæ aduersùs eum conciliũ cogitur 292 b. & deincèps. Hẽrico IIII. gubernationẽ, dignitatem, & regni titulum interdicit 294 a. eundem poſteà in eccleſiæ ſinum recipit 296 a. conſulitur de regni cauſa 295 b. Epiſcoporũ aduersùs eum cõgregatio, in qua Ro. ſede deſtituitur, Clemente III. in Põtificem aſſumpto 298 b. à Romanis in caſtello S. Angeli Romæ obſeſſus 302 a. per Guiſcardum Normannum liberatur, & in Campania moritur 303 b.
gregorius VIII. ſchiſmaticus 360 a b. captus & à Calixto Papa in monaſterium detruſus 363 a.
gregorius X. Pontifex 604 b.
gregorius XI. Papa 709 a.
Grilo Karoli Magni dux 101 a.
Groningenſium cum vicinis vrbibus ſimultas 786. inclinatio 788 a.
grone arx 790 b. 791.
gruona vrbs 147 b.
Grypho Marcelli filius cur à fratribus captus 74 b.
grypho ad Saxones cõfugit, collectoq; exercitu Pipino fratri occurrit 75 a. Taſſilonem ducatu proturbat. ibi. capitur & dimittitur. ibid.
Guelphi qui 565. ſæuiunt 590.
Guido Spoletanus dux, Italię rex declarat 213 a. pugnat cum Berengario Imperatore deſignato. ibid. ab Arnulpho Imperatore expellitur

litur 213 b.
gunterus archiep. Magdebur-gēſis 741 b. 756 a. 801 a. 815 a.
guncelinus Dapiſer 503 b.
gunterus comes de Sualenberg 607 a.
gūcelinus comes de Zuerino 422 a. 442 b. 443 a. 446 a b. 509 a. 578 b. Lubicam ab Imp. miſſus 659.
gunterus comes de Zuartzenborg, Rom. rex à quibus, & aduersùs quem electus 675. 676 a. eiuſdem mors 676.

H

HAchemolen arx, expugnata 818 b.
haddingus Daniæ rex 15 b. fugatus 16 a.
hadeleri ad Albiæ littus, à Karolo Magno domātur 109.
haduida vxor Hugonis Pariſiorum comitis 234 a.
hadriani Imperatoris breuis vitæ deſcriptio 156 a.
hadrianus pontifex 79 a. 83 a. 102 b. 399 a.
hæreſis noua in Sueuia 580.
halberſtadij miſera clades 444. epiſcopatus vndè 99 a
halberſtadenſium tumultus 794 b.
halberſtadenſes obſeſſi, cum magna vrbis calamitate deditionem faciunt 919. 920 a.
halberſtadenſis ecclesia cur, à quo, & quomodò fundata 125 a. cum præcedēti nu. b.
hallenſes 801 a. 819 b. 821.
hallis tumultus 886 a.
hama Saxo duellū cum Dano experitur 32 b, 33 a. ſuccumbit. ibidèm.
hamburgum 307 a. 308 a b. 336 b. 708 b. 751 a. 763 a. 579 623 a. vndè dictum 33 a. 107 108 a. Metropolitana ſedes ferè ibì conſtituta 113 b. & ſeq. a. ſubuerſum à Vuilſis Vuandalis 114 a. inſtauratur rurſus. ibid.
hamburgenſes 935 b. ſacris interdicti & cur 680 b.
hamburgenſis eccleſiæ prim⁹ Epiſcopus quis 127 b. priuilegia renouata 277 b. ei Bremenſis ecclesia incorporata 127 b.
hamburgenſis cum Bremenſi Eccleſia vnitur, omni eius honore & poteſtate in Bremenſem tranſlata 134 b. 135 b.
hanſa eijcere, quid 704 a.
haraldus & Reinfredus vt regnum Daniæ conſequuti 127 a.
haraldus regno eiectus, fœdus cum Lodouico Imperatore percutit, baptizatusq; cum armatura forti in Iutiam mittitur 127 a.
harelongi nobiles 198 b.
hartvuicus præpoſitus, quid Bremē. eccle. pſtiterit 381 a.

eiuſdem Eccleſiæ Archie-piſ. 382 a. 392 b. captus 391.
hartvuicus II. Bremenſis ar-chiepiſ. 461 a. 469 a. 494 b.
hartvuicus Hamburgenſis e-piſcopus 416 b.
hartvuicus Ratiſponenſis E-piſcopus 319 a.
haſa fluuius 84.
haſſones vtrùm Saxonię por-tio 7 a.
hatto Moguntinus archiepi-ſcopus 144 a b. 146 b. 147 a. in prælio cadit 179 a.
hauelbergenſis Epiſcopatus fit Magdeburgenſi ſuffra-ganeus 235 b.
Hebertus Viromādorum co-mes qua perfidia vſus in Carolum Simplicem 182 a.
heideba nunc Sleſvuicū 209.
helgo Saxoniam vaſtat 18 a.
heliogabali Imperatoris bre-uiſſima vitæ deſcriptio 158 cum ſeq. a.
hemelſcheborg arx capta 921
henningus Danorum rex fœ-dera percutit cum Impera-tore Ludouico 127 a.
henningus electus Hildeſe-menſis 862 b. 863.
henningus Hildeſemenſis epiſcopus 909.
henricus Aretinus Parmenſis prætor 537 b.
henricus Argentinus epiſco-pus 529 b.
hēricus Auſtrię dux 422. 423 a
hēricus de Badevuide comes 384 b. 386 a. 387. 388 b.
henricus Ethiconis, domini in Rauensberge, filius, Ba-uariam in feudum qua ar-te ab Imperatore conſequu-tus 130 b. Aurei currûs dux cur dictus, ibid. & ſeq. a.
henricus in Italiam mouet 215 b.
henricus Bauariæ dux rebel-lis Ottoni II. 241.
henricus Bauariæ dux ab Ot-tone II. fratrueli capitur 243 b. qua occaſione rur-ſus dimiſſus, ibid.
henricus Bauariæ dux quid Gertrude coniuge ducta dotis noīe acceperit 378 b.
henricus de Bauaria, cum Al-berto Marchione de ducatu Saxoniæ contendit 383. & deincèps. mors & ſepultu-ra eius 387 b.
henricus Bonus, Sifridum & Tiadericum comites & marchiones filios habet 379 b. 380 a b.
henricus Abbas Brunſvuiccē-ſis 421 a. 426 b. 428.
henricus Brūſvuiccenſis dux 680 b. 748 b. 749 a. 861. 867 a. 910 a. 913 a. 920 b. 941 b
henricus Burgūdię dux 242 a.
henricus Campanię comes & rex Hieroſolymitan⁹ 489.
henricus Catulus Bauariæ dux 384 b.

henricus Craſſus, Ottonis Bauari filius 313 a. in Phriſia cum alijs cæſus 311 b. 312 b.
henricus Cardinalis Epiſcopus Albanenſis 470 b.
henricus Ot. Sax. ducis filius, Pragā ad deditionē vrget 185 a. eiuſdē expeditiones 149 b. 150 a b. 184. 186 a b. 187 a. ſingularis eius modeſtia & prudētia 146 b. 150 b. exiſtimatio apud exteros 185 b. 188 a.
henrici (Ottonis Saxoniæ ducis filij) Imperatoris laus 189 b. 190 a b. vrbes ab eo fundatæ 190 b. Epiſcopi conſtituti, ibid. & ſeq. a. Monaſteria ab eo & relicta vxore erecta 191 a b. teſtamentū & mors, & eiuſdem tumulus 192 a b.
henricus Bauarus Ottonis I. nepos, primus ab Electoribus in vim nouæ conſtitutionis electus & aſſumptus Imperator 255 a. circa electionem eius controuerſia 256 eius caſtitas 257 b. Giſlam ſororem Vngarorum principi cōiungens & principem & regnū omne, ad fidem pertrahit 257 b. 258. Bambergenſiū Epiſcopatū primus erigit ac dotat 257 b. Eccleſiæ Bāber. duo monaſteria adijcit 260 a.
henricus Bauarus Imperator, Ottonis I. nepos, Romæ pontif. benedictionem accipit Imperatorque conſalutatur 256 b. 262. Papiæ tumultū ſedat 262 a. Marſeborg comitatûs partem, Eccleſiæ Marſeburgēſi attribuit 262 b. eiuſdem humilitas 262 b. expeditiones quas habuit militares 256 b. 257. 260 b. 261 a b. 262 a. 263 b. 264 a.
henricus Bauarus Imperator, Ottonis I. nepos, ad colloquiū cum Roberto Francorum rege conuenit 266 a. conuentum celebrem in Germania agit 266 b. eiuſdem virginitas, miracula, mors & ſepultura 266 b. 267 a b.
henricus III à Conrado patre rex deſignatus 273 a. ſucceditque illi in omni ſua ditione 274 b. in Italiā ſchiſmatis componendi cauſa profectus, ibiq; Imperij titulis inſignitus 276 a b. paci ſtudet 277 a. conſulitur à Rom. de eligendo Pontifice 278. intereſt Moguntinę ſynodo 279 b.
henricus III. Imp. quid Goſlariæ in Saxonia præſtiterit 280 a. prima expeditio in Vratiſlaum Bohemiæ ducem 275 b. ducit in Balduinum Flandrenſium comi-

tem 283 b. mors eiuſdem & ſepultura 284 a b.

henricus IIII. in Ro. regē eligitur 284. eo adhuc puero, duo per Imperium conſules ordinarij creantur 286 a. adoleſcens quid paſſus, quídve fecerit 287 b. 288 a. Saxonia, conſpiratione Saxonum territus, cedit 291 a. Romę defertur 291 b. in Saxones ducit 292 a b. 305 b. & ſeq. a.

henricus IIII. vt aduersùs Gregorium VII. Rom. Pontificem cōſpirârit 292 b. 293 a. 294. 298. & deincèps. vt rurſus ab eo exceptus & correpti ſit 294 a. 295. 296. & deincèps. Septemſolia Romæ in deditionem accipit 302 b. ſynodum Moguntiæ indicit 304 b. cauſa eius cum Pontifice habita à doctis diſcutitur 305 a. ſecundas nuptias Coloniæ contrahit 306. à Conrado filio ob ineptos mores reſpuitur 309 a. ex Italia Ratiſponam reuerſus Iudæos baptizatos ad Iudaiſmum redire permittit 310 b. Moguntiæ cum Principibus colloquitur 310 b. à Pontifice excommunicatio in eum renouatur 311 a. 320 b. rurſus anathematizatur à Papa 321 b. vt tandem Imperio exutus ſit 314 b. vſq; ad nu. 323 a. poſt dimiſſum Imperium quî ſe geſſerit quídve fecerit ad mortem vſq; 324 a. vſq; ad nu. 331 a.

hēricus V. quo ordine ad Imperium peruenerit 314 b. & deincèps. legatio ad Rom. pontificē 323 a. & ſeq. negocium quod ei cum patre poſt ſucceſſionem in regno fuit 324 a. & deincèps. idē quid cum Pontificibus 343 b. vſq; ad nu. 368 a.

henricus V. vt conſecratus à Pontifice & Imperator declaratus ſit 349 b. varię aduersùs eum conſpirationes & defectiones 350 a b. 354 a b. 361 a. 365 a. conuentus ab eo celebrati poſt mortem patris 343 b. 344 b. 345 a. 361 a. 368 a. expeditiones eiuſdem militares 344 a b. 347 a. & deincèps. 350 b. 352 b. 363 a b. 368 b. 369 a. 370 b mors eius &c. 371.

hēricus VI. Friderici I. filius, rex declaratus 455 a. cum ſeq. Conſtantiam monialem regis Neapol. filiā ſibi matrimonio iungit, ibid. 462 a. Confluentiæ canonicos malè afficit 459 b. item Italiæ epiſcopū 463. in Saxoniam mouet 474. Henricum Leonem certis conditionibus in gratiam recipit

cipit 475 b.476. in Italiam contendit 476 a. Romæ coronatus 476 b. Apuliam armis ingreditur & Neapolim fruſtrà obſidet 477 a. expeditiones reliquę 483 a 487 b. & deincèps. mors eius 491 b.

henricus VII. Rom. rex deſignatus 524 a. in Italiam cum expeditis contendit 525 b. & deincèps. Romæ excitato tumultu coronatur 630 a. 631. 632 a. Roma mouens, Florentinos fruſtrà obſidet 635 a b. 636 a. mors eius 637.

henricus VII. Anglię rex 924.

henricus dux Foroiulianus peremptus 87 b.

henricus Friderici II. Imp. filius, Germaniæ rex, viuente patre, declaratur 542 b. Brunſvuicum fruſtratus amittit 542 a. regno à patre deſtitutus 557 a. 558 b. 559 a.

henricus Holſatiæ adminiſtrator Vuandalorum terram deuaſtat 386 b. 387 a.

henricus & Iohannes Holſatiæ comites 609. 615 a. 655.

henricus comes de Honſten, captus 756 b. 827 a.

henricus Lotharingiæ dux 324 b. ab Henrico V. Rom. rege ducatu priuatur 325 a.

henricus epiſcopus Lubicenſis 421 b. 432 b.

henricus dux Luneburgenſis 729 a. 756 a. 758 a.

henricus dux Luneburgenſis 921 b.

henricus Magdeburgēſis epiſcopus 317 a. 323 a. 327

henricus princeps Magnopolenſis 642 b. 645 a.

henricus epiſcopus Mindenſis 598 b.

henricus Mirabilis Tranſſyluanorū dux 608 b. 666. b.

henricus epiſcopus Monaſterienſis 822 b. 826 b.

henricus Monaſterienſis epiſcopus 868.

henricus & Nicolaus Holſatiæ comites 684 b. 687 b.

henricus Obotritorum dominus 605 b. 606 b. 607 a.

henricus comes Orlemunde 409. 523 a.

henricus electus Oſnaburgenſis 722. 747 a. 788 b. 789 a.

henricus Oſnaburgenſis epiſcopus 598 a.

henricus, Ottonis Saxo. ducis filius 145. primus ex Saxonibus Rom. rex 146. 149 a. vt Saxoniam adminiſtrârit 146. inſidiæ illi ſtructæ 146 b. 147 a. à ſuperuenientibus Frācis mirabili conſilio liberatus 146 b. 147 a. vt Ro. regni inſignia nact. 148 b. 149 a. Imperatoriam dignitatem oblatam vt recuſet 149.

henricus Ot.Sax.ducis fil.quî Conſtantiui Magni lanceam nactus 183 b. cum Vngaris inducias pactus 184 b. vt ſuos ad pugnam inſtruat.ibid.Brãdenburgum cum prouincia ſibi ſubijcit 185 a. Gronam Dalmatarũ vrbem expugnatam militi cur permittat 185 a. fœdera cum Ludouico rege iungit 188 b.

henrici, Henrici Aucupis filij,laus 189 b.

henricus Leo 388. 403 a b. in Saxonia confirmatur 390 a. Fridericũ in Sueuia oppugnat 393 b.

henricus Leo,Saxoniç armorum inſignia mutat 123 b. vt ducatu Saxoniæ priuatus 126 a.

henricus dux Leo, Saxoniæ Principes cur aduerſantes habeat 408 a. & deincèps. peregrinatio eius in terrã ſanctam 421 b. cum ſeq.

henricus dux Leo, ad expeditionem Italicam rogatus ab Imp. 433 b 434 a b. indignationem ob hoc Imp. incurrit, & omni honore ſolenniter deſtituitur 435 a. 436 a. 440 a. cum ſeq. de illata iniuria ſibi cõqueritur 441 b. ab alijs rurſus oppugnatur & excõmunicatur 441 b. 442 a. anathemate ſoluitur 442. mouet in Vueſtphaliã 442 b. in Vlricũ Halberſtadenſem 444 a b. in Thuringiã 445 b. in Adolphũ III. Holſatiæ comitẽ 447 b. mouet in illũ Imp. 449. cũ ſeq. in gratiã Imp. redire tentat 451 a b. 452 a. in exiliũ abit 452 b. reuerſus in Saxoniã 461. euocatur ab Imp. 470 b. Stadẽſem comitatũ recipit cum Holſatia 472 b. 473 a. Bardevuicũ euertit 473. Lubicam in deditionem accipit 474 a. itẽ Louẽborg arcem 474. arcem Zegeberge oppugnari iubet 474 b. Holſatiã reſtituere cogitur &c. 475 b. 476 a. vt recuperationi priſtini honoris ſtudeat 48 b. cum præced. mors eius 483 a. 486 a.

henricus Leonis ducis filius 476 a. 482 b. fit Palatinus Rheni 483 a. intereſt expeditioni ſanctæ 487 b. 492 b. minãti Philippo regi accedit, fratrẽ Ottonem deſerens 502 b. 503 a.

henricus Padeburnenſis Epiſcopus 316 b.

henricus electus Raceburgẽſis 523 a.

henricus Ratiſponenſis epiſcopus 529 b.

henricus Sankenſtede legum Doctor 867 b.

henricus Sardiniæ rex 573 a.
henricus Saxonum rex 14 b. in vxorē filiā regis Phinnarum accipit. ibidèm. opprimitū inter ſacra nuptiarum 15 a.
henricus Saxoniæ dux 402. 405 b.
henricus dux Sleſvuiccenſis 789 b.
henricus Thuringiæ Lãtgrauius aduersùs Fridericum II. Rom. rex electus 575. à Cõrado Friderici filio diſſipatis copijs ſuperatur 575 b. 576 a. mors eius 579 b.
hēricus de Zvuartzeborg comes, in latrina ſubmerſus 454 b.
henricus Zuerinenſis comes 524. facinus eiuſdē audax & memorabile 543 a.
henrici duo, pater & filius, Bauariæ duces 351 a.
henriciana hæreſis damnata 323 b.
heraclij Imperatoris breuis vitæ narratio 171 b.
heraclius & Tiberius fratres in Imperij conſortium admiſſi 172.
herbipolis 317 b. 363 b. 364. vndè contractum vocabulum 305 b. à Saxonibus obſeſſa 305 b. 306 a.
herbipoli generalis conuentus indictus 365 b.
herbipolenſi Eccleſiæ debitū Francię ducatum cur Conrado nepoti cõcedat Henricus V. Imp. 354 b.
herculius Maximianus conſors fit Imperij 163 b.
heribertus Coloniēſis Archiepiſcopus 256 a. miraculis claret 263.
heribertus Hildeſemēſis epiſcopus 529 b.
herlinberg arx, à quo extructa 502 a.
hermannus Bambergenſis pontifex 291 b. 292 b.
hermannus Colonienſis Archiepiſcopus 279 b.
hermannus Archiepiſcopus Hamburgenſis 273 a.
hermannus Hartesburgi comes 502.
hermannus Haſſiæ Lantgrauius, electus Hildeſemenſis 862 b.
hermannus Hildeſemenſis pontifex 408 b.
hermannus Lotharingię dux Rom. rex declaratus 304 a. cur Alliorũ rex dictus, ibi. regis depoſito nomine, Henrico IIII. Imperatori recõciliatur, cũ eius morte 306 a.
hermãnus prouinciæ ad Albim, tutelã ab Ottone accipit 226. dux conſtituitur 236 b. Luneburg arcē extruit 238 b. moriens filium Bennonem ſucceſſorem

rem relinquit 249 a.
hermannus Sueuorum dux 196. 208.
hermãnus Thuringiæ Lantgraui⁹, Northuſen & Molhuſen vrbes, in beneficium accipit 501.
hermannus de Zvuerino comes captus 475 a.
hermannus comes de Vuintzenborg, ob conſtupratam alterius vxorẽ, à marito cũ cõiuge ꝓpria cõfoſſus 391.
hermolaus Barbarus 916 b.
hertzeuelde Bremenſis diœceſis 382 a.
heruli vt affectent Germaniç originem 17 b.
heruordia 126 a.
heruordẽſes in Oſnaburgenſes pugnãtes victores 805.
heſdunum Artheſiæ captum 879 b.
hetruria ab Vngaris deuaſtata 214 a.
Holſatia 506 b. 511 b. 845 a. vndè dicta, & quos terminos habeat 336 a. ad Adolphũ comitẽ de Scovuenborg vt peruenerit 334 b. 338. regi Danorũ cedit 845 a. 855 a. diuidiť inter filios Danorũ regis 903 b. fit ducatus, illo Daniç rex inueſtiť 866 b.
holſati, aliàs Tranſalbiani Saxones, aliàs Nordalbingi 109 b. Obotritis Vuandalis arma inferunt, ibid. ducit in eos Karolus Magnus. ibi. eorum pagi, Obotritorum fiunt 112 a.
holſati pro prędicatore rogãt 339 a. cur ad Daniç regem concedentes proprium comitem oppugnent 406 b. & deincèps. vt Danis paruerint 509 b, 511 b. 512 a. quĩ in libertatem, excuſſo Daniæ iugo, ſe vindicârint 513 a b. 544. Plone Vuandalorum pręſidium capiunt 387 a. eorundẽ clades in Thietmarſia 745 a. & cum Danis contentio 651.
Hiddeſacker arx, dedita 854 a.
hildebaldus Archiepiſcopus Colonienſis 105 b.
hildebertus Moguntinus archiepiſcopus, cum breui eius vitæ annotatione 193 a.
hildebrandus cardinalis 284.
hildebrandus monachus 278 b. Ro. Eccleſiæ Subdiaconus & Oeconom⁹ fit 279 a.
hildericus Franciæ rex regno priuatur 75 b. & ſeq. nu. a.
hildeſemenſiũ tumultus 909 b, 910 a.
hildeſemenſis Eccleſiæ fundatio 125 a. motus 862 b. 863. 876 b.
hildeſemenſis Eccleſiæ inſignis, initium 131 b.
hildevuardus Halberſtadenſis Epiſcopus 234 b. 235 a.

Hogenſtegen præſidiũ 677 b.
hoium oppidum à quo incenſum 283 b.
holdenſten, ad Albim locus 112 b.
hollandinorum bellum maritimum 830 a.
hõſten arx oppugnata 694 a.
horborg arx 720 b.
horeburg arx 411. 412 b. 413 a. 445 b.
horneborg arx 711 a. euerſa 557 b.
honorius Papa 374 a. 541 a.
honouer oppidum 419 b. captum 612. oppugnatum 921 a.
horne oppidum expugnatum & munitum 749 a.
horſa & Hingeſt fratres 47 a.
hoſtis cæſi exequiæ 20 a.
hotherus Suediæ rex cur cum Baldero cõgreſſus 19 b. 20 a.
Hugo Abbas 248. vndè cognominatus 242 b. qua occaſione regnum occupârit. ibid.
hugo Abbas Cluniacenſis 326 b.
hugo Arelatenſis, Rodulpho ſucceſſori Berengarij II. in regno ſuccedit 214 b. & ſeq. a. cum Berẽgario III. Longobardiam diuidit 215.
hugo Capetus dux, Ludouicum Fráciæ regem captum Lugdunũ mittit 206. eundem laxat 207 a. in eum cur ducat Otto Rom. rex 206. 207.
hugo Magnus 242 a. 248 a.
hugo Oſtiẽſis cardinalis epiſcopus 529 b.
hugonis Italiæ regis legatio 188 a.
hundingus Sax. Princeps in duellum euocatus 18 a.
hungarorum Pannonias tenentium origo 5 b.
huni, vndè dicti & ꝓfecti 10 a. territi diuinitùs fugiũt 106 b. in fugam acti 51. 52. 53. in Pannonia à Karolo Magno oppugnantur, maximumq; prælium committitur 86.
hunorum terra deſcribitur 86 b. 87.
hulſt 927 a. 929.
hunoldum in Aquitania rebellãtem Karolus Magnus ſubijcit 79 b. 82 b. 83 a.
Hydruntum expugnatum à Turco 895 a b. obſeſſum à duçe Calabriæ 896 b.

I

IAcobus Columna Præneſtinus epiſcopus cardinalis 567 b.
Ianua obſeſſa 414 a. expugnata 415 b.
Ida nobilis ex Sueuia mulier 381 b.
Ieiunium ante pugnam indictum 221 b. violare, piaculum 268 a.

ier-

ierſicus Bohemiæ rex 859 b.
ieſſe Ambianenſis epiſcopus orator Karoli Magni 111 b.
Ignis è cælo lapſus 615 b.
Imaginum veneratio 643 b. 644 a.
imperium occidentale iacet 168 b. renouatũ & ad Germanos tranſlatum 174 b.
imperium Romanum quandò declinare cœpit 73 b.
imperator Rom. ſeruus effectus 161.
imperatoris nomen vndè 151.
imperatoris mira demiſſio et patientia erga Romanum Pontificem 295 b.
imperatoris cuiuſdã vita aliorũ meritò ſpeculũ 330 b.
imperatores excommunicati 404 a. 535 a. 536 a. 542 a. 560.
imperatores bimeſtres aut trimeſtres cur in Impp. catalogo non recenſiti 168 b.
imperatorum Romanorum catalogus 151 a.
Innocẽti⁹ Papa Ottonẽ Imp. excommunicat 535 a. 536 a.
innocentij Papæ epiſtola Decretalis, aduersùs Adolphũ Colonienſem archiep. 516 a. eiuſdem epiſtola ad Ottonem IIII. Ro. regẽ 519 b.
innocẽtis hominis occiſi miraculum 254 a.
innocentius II. Papa 374 a.
innocentius IIII. Papa 556 b. 562. 570 b. 571 a b.
inſulæ Flandricæ 917 a.
inundationes maris grauiſſimæ in Hollãdia & Sclandia 790.
Iodocus marchio Morauiæ 706 b. 729 a. 732 a. 733 b.
iohannes Albertus Poloniæ rex 940.
iohannes Antonius Campanus 859 a.
iohannes Bauariæ dux veneno extinctus 797 a.
iohãnes Bohemiæ rex 653 b.
iohannes Bohemiæ rex 668 b. 669 a. 670 b. 675 a b.
iohannes Brandenburgenſis marchio 826 a. 935 a.
iohannes dux Brũſvuiccenſis 600 a b. 602 b.
iohannes Capenolle Gandauenſis capitaneus 906 b.
iohãnes Capiſtranus ordinis Minorum 840 b. 841.
iohannes Daniæ rex 902 b.
iohannes Græcus Epiſcopus Placentinus, Rom. Pontifex declaratur 251. oculis orbatur 252 a.
iohannes Græcorum Imperator 138 a. 817.
iohannes epiſcopus Halberſtadenſis 789. 795 b.
iohannes rex Hieroſolymitanus 544 b. 551 a. 553 a.
iohannes Hildeſemenſis epiſcopus 602 b. 789 b. 793 b.
iohannes comes de Hoia ab Oſna-

Oſnaburgenſibus captus laxatur 833 a b.
iohannes Holſatiæ comes vt à Lubicenſibus exceptus 592 a b. 593 a. 594 a. vt illos rurſus exceperit 593 b. mors eiuſdem 594.
iohãnes & Gerhardus fratres, Holſatiæ comites 561 a. 578 a b. 595 b, arma mutuò ſibi mouent 579 b.
iohannes Hus conuictus & damnatus 758 a.
iohannes Largus, Holſatiæ comes 639 b.
iohannes Leodienſis epiſcopus 780 b. 790 b.
iohannes Lubicenſis epiſcopus 773 b.
iohãnes Magdeburgenſis epiſcopus 853 a b. 857 a.
iohannes Mindenſis epiſcopus 610 b.
iohannes Mindenſis epiſcopus 666 a.
iohannes epiſcopus Monaſterienſis 843 b. 853 a.
iohannes X. Papa 149.
iohannes XII. Papa 225. 227 a. vt in Cardinales animaduertat 228 a. mors eiuſdem 232 a.
iohãnes XIII. Papa quì à Romanis tractatus 236 b, cauſa per Ottonem Imperatorem diſcutitur 237 b. Ottonem II. Imperiali diademate honorat 238 a. Capuanam Eccleſiam metropolitanam cõſtituit 238 b.
iohãnes XV. Põtifex vrbem relinquere coactus 248 a. reuertitur 248 b.
iohannes XXII. Pontifex 638 a.
iohannes Peruſinus Epiſcopus 229 b.
iohãnes archiepiſc. Rigenſis 780 b 781 a.
iohãnes dux inferioris Saxoniæ 852 b.
iohãnes Semeca Decreti gloſſator 600 b. 601 a.
iohannes Sleſvuiccenſis epiſcopus 759 b.
iohannes Stargardiæ captus 792 b.
iohãnes Treuerenſis archiep. 529 b.
iohannes Verdenſis epiſcopus 843 b.
iohannes II. Vuagriæ comes 596 a. 601 a. 619 b.
iohannes Zvuerinenſis epiſcopus 781 b.
ioppe à Saracenis expugnata & euerſa 489 b.
iordan[illegible] [illegible]apifer 475 a.
iordan[illegible] [illegible]bilis Siculus, ab Imp[illegible]reæ candenti ſedi cũ coro[illegible] impoſitus 488 a.
ioſeph patriarcha Conſtantinopolitanus 828.
iouiniani Imperatoris breuis vitæ deſcriptio 165 b.
Irene Conſtantinopolitana Impe-

Imperatrix ad Karolũ Magnum Oratores mittit 111 b. petitur ab eo in coniugem, ibid. in monaſterium detruditur. ibid.
irene Conſtantini V. mater quot annis imperârit 174 b.
iringi militis, authoritas quãta 58 b. legatio ad Francorũ regem 61 b. proditio in propriũ regem 63 b. proditoris eiuſdem exitus, ibi.
Iſara fluuius ex occiſorũ cadaueribus conſuetum fluxum remittit 242 a.
iſo Verdẽſis epiſcopus 529 b.
Itali, cõtempto Imperio, ſuos in prouincia Imperatores conſtituunt 145 b.
italici ſcriptores notati 179 b. 180 a.
italicarum ciuitatum mira facies & diſſenſio 565 b.
itzeho 513 b. 514 a. 736. 743. b. 789 a.
Iubileus annus quandò & à quo inſtitutus 255 a. 613 a.
iudęi in carcerẽ coniecti à Bauaro 788 a. inuiti baptizati, ad Iudaiſmũ ꝑmittente Imperatore redeunt 310 b.
iudith Imp. Ludouici cõiunx confiсto crimine traducta 128 a. cogitur cõtinentiam in monaſterio ꝓfiteri 128 b. marito Impe. redditur. ibid. eius pater quis 130 a.
iulianus Cardinalis 810 b. 829 b.
iuliani Imperatoris breuis vitæ deſcriptio 165 a.
iulius Cæſar an ſeptẽ in Germania arces (vt aiunt) fundârit 56 a. cur ciuile bellũ in Senatũ excitauerit 56.
iulius Cęſar prim⁹ claſſe, Britonũ inſulã ingreſſus 43 b.
iulius Ciuilis, rebellionis author 38 a.
iulius Didius IC. vt ad Imperium peruenerit 157 b.
iunde arx capta 913 a.
iuſtitiæ zelus in Principe 758 b. 759 a.
iurgenborg ad Goſlariam à quo fundatum 269 b.
iuſtini Imperatoris breuis hiſtoria 170 a.
iuſtini minoris, breuis vitæ deſcriptio 170 b.
iuſtiniani Imperatoris breuis hiſtoria 170.
iuſtiniani II. Imp. breuis vitæ narratio 172 b. 173 a.
iutia 25 b. per quem ad Chriſtum cõuerſa 209 a. Saxonibus paret 13 b. in Daniæ ditionẽ venit 18 b. vaſtatur ſæpiùs à Saxonibus. ibid.
iutiæ ꝓuincię deſcriptio 25 b.
iutas Danos, Cimbros dici 28.

K

KAnutus Daniæ rex 271 b. 272 b. 468. 481 b. 504 b. 505 a. &c.
S. Kanutus dux, Sleſvuiceen. duca-

ducatũ adminiſtrat 1338 b.
kanutus Sleſvuici dux ab Imperatore coronã accipit 374 b. mors eiuſdem 375 a.
kanuto Magni filio, Daniæ pars deputata 396 b.
Karlomannus Martelli filius patri vt ſuccedat 74. Saxones quî domuerit 74 b. Romæ conſtructo monaſterio fit monachus, relicta fratri regni adminiſtratione 75 a. ad Caſſinum montem cur tranſeat, ibid.
Karolomannus & Pipinus, Gryphonem fratrem capiunt 74 b. Alemannis arma inferunt & Aquitaniam componunt. ibid.
Karlomannus Pipini filius vt patri ſuccedat 77 b. 82 a. Sueſſione coronatur 77 b. moritur, trãſlato in Karolum fratrem regno 78. 82.
Karolus Burgũdiæ dux 859 b. 865. 867 b. cum ſequentib. multis.
Karolus Calu⁹ puer adhuc deſtituto patre imperio 128 b.
Karolus Caluus cũ fratribus grauiſſimã pugnã edit 132 b. res per Põtificem Sergiũ componitur 133 a. Metim veniens, prouinciæ coronã accipit 134 a.
Karolus Caluus Ludouicum Germaniæ regẽ ſuperat 137 a. Imperij coronã accipit. ibid. fugatus à nepote Ludouico 138 a. Papiæ à Pontifice ſalutatur 138. eiuſdẽ mors 138 b.
Karoli Calui Imperatoris hiſtoria breuis 175 b. & ſeq. a.
Karolus Craſſus, Germaniæ regis filius, vt Imperiũ adeptus 141 a. Imperij ſui anni quot, ibid. cur volens Imperio ceſſerit 141 b.
Karolus rex Franciæ 49 b. 50 a. 807. 897.
Karoli Franciæ & Germaniæ regis, breuis Imperij narratio 174 b.
Karolus dux Geldriæ 924 b. 925 a. 930 b.
Karolus Magnus & Karlomãnus fratres, Pipino patri patruoque Karlomanno ſuccedunt 82 a.
Karolus Magnus fratri in regnũ ſuccedit 78 a. Chriſtianam religionem Saxoniæ infert. eod. nu.
Karolus Magnus fit Imperator 92 b. 111. vt Imperatoris titulũ auerſatus 92 b. bellũ ei⁹ primũ Aquitanicũ 82 b.
Karolus Magnus bellũ Vuãdalis infert 85 b. 86 a. item Hunis 86. in Holſatos ducit 109 b. itẽ contra Normãnos 88. Saracenis pulſis, Vaſconiã & Pampiloniã recipit 98 b. Beneuentanis bellum comminatus, ab ijs

fide-

fidelitatis ſacramenta exigit 84 b. & ſeq. nu. a. bellū in Hiſpania gerit 80 b. Bohemicum & Liburnicum bella peragit 88 a. Saxoniam ad Chriſtum cogit 48 b. Pannoniā ad Rabam fluuiū deuaſtat 106 b. duas in ſe cōiurationes experitur, vnam quidem à proprio filio 89 b. 90 a. Longobardorū regem Deſiderium oppugnat 83 a, in exilium eundem proſcribit. ibidèm. Italię toti à ſe ſubactæ, Pipinum filium præponit. eodem nu. eiuſdem bellum maximū cōtra Saxones 79 b. & ſeq. nu 83 b.

Karolus Magnus Romanam Eccleſiam in libertatem vendicat 78 b. pdijs multis amplificat. ibid. à Papa honorificè exceptus 110 b. Leonis Papę iniuria affecti cauſam, Romæ examinat 110 b. 111 b. Romæ in SS. veneratione occupatur 85 a. munera ei oblata à Perſarum rege 113 a.

Karoli Magni natiuitatis locus 78 b. forma, inceſſus, valetudo, eloquentia, in lingua Latina ſumma eius expeditio, Studia, præceptores 90. & 9 a, 93. vxores quatuor 130 a. eiuſdem nominis ſplendor 113 a. tēperātia 91 b. inter cœnandū lectio qualis, & in pauperes liberalitas. ibidèm, & ſeq. a. pius affectus & liberalitas in Eccleſiam D. Pètri Romę 92. religionis diuinæ cura, & quanti diuinū officium fecerit 94. Sermones patrum, Homilias SS. & Martyrologia quæri ac conſcribi iubet. ibid.

Karoli Magni in Saxones expeditiones, in ordinē temporum ab authore redactæ 94.

Karolus Magnus quos, cur & quomodò Epiſcopatus inſtituerit atque fundauerit 98 b. 99 a. 102 a. 106 b. 124 b. prædam in epiſcopia & monaſteria diſtribuit 87 b. Aquiſgrani baſilicam D. Virginis extruit 89 a. item pontem Moguntię in Rheno. ibid. item Palatia duo operis egregij. ibid. Pontificibus & Abbatibus imperat vt collapſas ædes ſacras reſtaurent. ibid.

Karolus Magnꝰ ſe viuēte filijs regnū diuidit 112 b. quot annis regnauerit 88 b. eiuſdem mors & ſepultura 114. 115 a.

Karolus Karoli Magni filius, miſſus à patre aduersùs Saxones decertat 101 b. in Bohemos agens, Lethonem ducem

ducē occidit 112 b. Danorum regem Gotfridum impugnat 113.
Karolus Martellus, præfectus aulæ fit Franciciæ 73 a. eius laus 73 b. Saracenos pellit, ibidèm. Saxões oppugnat 74 a. ſuam inter filios dignitatem diſtribuit 74 b.
Karoli III. Imperatoris hiſtoria breuis 176.
Karolus IIII. Rom. rex electus 668 b. 675 a. primam inter ſeculares principes vocem Bohemo in electione tribuit 675 b. alius ei ꝑ electionem Rom. rex opponitur 676 a. Romæ à Cardinalibus cõſecratus 681 a. item Auinione 690 b. aurea eius bulla 681.
Karolus IIII. Mediolanũ fruſtrà obſidione tentat 696. Philippũ Auſtrię ducem in ſe mouentem vt fruſtrârit 698. Lubicam ſolēniter quî ingreſſus 706 a. et deincèps. Vuētzlaum filiũ Ro. regem declarat 709 b. vt Imperij neruos exhauſerit 710 b. 711 b.
Karolus Sicilię rex 605 a.
Karolꝰ Simplex 181 a. Robertũ Burgũdiæ ducē cædit 182 a. vt captus ab homine perfido 182 a. legatio eius ad Henricũ Ro. regem 182 b. 183 a. item mors 188 a.
Ketter Angermunde, oppidum vndè dictum, capitur & à Brandenburg. marchione ſubigitur 783 b.
Kijl oppidum 563 a. 594 a.
kilonenſes 688 a.
in Kinutude epiſcopatũ Karolus Magnus inſtituit 106 b. qui pòſt trãſlatus in Verdam. ibid.
kiuermont arx Lotharingiæ 203 b.
Klotzeke arx 729 b. 730.
Koningeſlutter in Saxonia monaſteriũ, à quo fundatum, mutatũ & magnis indulgentijs ornatum 382 b. 383 a.
Krodo Saxonibꝰ vocabulum execratiõis, vndè ortũ 99 a.
Kyrie eleiſon, à Chriſtianis cũ hoſte congredientibus, exclamatum 186.

L

Ladiſlaus Vngarię & Bohemiæ rex, Auſtriæque dux 831 b. 837 b. 838 a.
S. Ladiſlai Pannoniæ regis mors 309 b.
lalandia 677 a.
lãcea Cõſtãtini Magni, apud Nurenburgenſes 183 b. eius deſcriptio 183. eandem quî nacti ſint Rodulphus Burgundionũ & Henricus Ro. reges 183 a b. adorat Otto Magnus cum alijs, victoriaque potitur 197.

lantgrauius Haſſiæ in Padeburnenſem mouens 854.
laureshcimēſis abbatia 199 b.
laureſſæ & Corbeiæ cœnobia 280.
Lecca amnis Bauaros Alemannosque dirimit 85 b.
lemegovu oppidum 660 a.
lenditum in Francia quandò inſtitutum 72 a.
leodiū 324 b. 359. obſeſsū 899 a. expugnatū 859 b. 860 a.
leodienſis terra Saxoni tributaria 55 b.
leo Belgicæ dux inito prælio cadit 55 a.
leo Papa 92 b. 109 b. & ſeq.
leo VIII. Papa 227 b. & ſeq. a. exemplū eiuſdē literarū ad Ottonē Imperatorē 228 b. 229 a. eiectus ad eundē Ottonē confugit 231 b. & ſeq. per quem reſtitut⁹ rurſus à ſede pellitur 232 a b. ſecundò reſtitutus 233 a.
leo IX. Rō. Pōtifex 279 a. 280 a b. 282 a b. 283. 284 a. 381 b.
leo II. vt Imperiū adeptus 172 b. depoſitus et occiſus 173 a.
leo III. Imperat. 173 b. hoſtis imaginum 174 a.
leonis IIII. Imperatoris breuis vitæ hiſtoria 174 a.
leonina vrbs ad Vuokeniſsā lacum à quo extructa 418 a.
leonina vrbs Romæ ſuburbium 299 b. 300 b. vndè ſic dicta 300 a.
leonina ſtirps 509 b.
de Leone, fabula 432 a. 486 a.
leproſus diuinitùs mundatus 72 a.
letho Bohemorum dux occiſus à quo 112 b.
levuardē oppidū captū 786 b.
lex in mulieres Saxones 68 b.
Libentius Archiepiſcopus Hamburgenſis 272 b.
libertatis vis 33 b.
liborius Padeburnenſi Epiſcopatui præfectus 106 b.
liburnicum bellum à Karolo Magno peractum 88 a.
lichtenberg arx 502. 503 b.
licinius à Galerio priùs Cæſar, pòſt à Cōſtantino Magno Auguſtus deſignatus 164 b.
liemarus Bremenſis archiepiſcopus 307 a.
linea ducum Brunſvuiccenſium 665 b.
linea Karoli Magni 77 b. 143.
linea ducum Saxoniæ 661 a. &c. 664. 665.
linea comitum de Scovuenborg & Holſatię 594 b. &c.
linovu arx reſtaurata 633 a.
linovu prēſidiū euerſum 678.
lipòldus electus Moguntinus 499 b.
lipſiæ gymnaſium publicum quandò cœpit 749 b.
liſmona 278 a.
liuonia quādò & per quos ad fidē conuerſa 494. & deinceps.

cèps.540 b.541 b.
Lotharius Saxoniæ dux 369.
lotharij Imperatoris breuis hiſtoria 175.
lotharius Ludouici Imp. filius, vt patris Imperiũ inuaſerit 128 b. vt eundẽ rurſus reſtituerit. ibi. conſors Imperij conſtitutus 129 a.
lotharius (q Luderus propriè) Saxoniæ dux, vt ad Imperiũ peruenerit 372 b. & ſeq. Expeditiones quas militares habuit 373 b. 374 a b. 382 b. 383 a.
lotharius Fracię rex cũ conſobrino ſuo Ottone II. de Lotharingia cõtendit 241 b. & deincèps. ad eam recuperandam rurſus ſe conuertit 247 b.
lotharingia vndè dicta 133 a. Saxoni tributaria 55 b. quibus nominibus inſcripta 241 b. de ea cõtendunt Otto II. & Frãciæ rex Lotharius 241 b. & deincèps.
louẽborg arx 453 b. 455 a. 474. 481 a. 505 b. 507 b. 509 a. 510 a b. 549.
louvuenrode arx expugnata 701 a.
lubica 211 b. 307 a 375 b. 386 b. 389 a. 413 b. 417 b. 418. 478. 479. 510 a. 657 a. 658 b. 659. 706 a. & deincèps. 738 a. 864 b. 887 b.
lubicenſes 857 b. 858 a. Danis ſubiecti inlibertatẽ ſe vendicant 548 a b. 549 a.
lubicenſium & Hamburgenſium expeditio 784 b.
lubicenſium bellũ cũ Holſato comite 617 b. 618. in magiſtratum tumultus 750 a. pietas 553 b.
lubicenſis Epiſcopatus ex Polonia in ditionẽ Brandenburgenſem trãſlatus 235 b.
luceria Apuliæ ciuitas 568.
lucius Papa 458 a b. cum ſeq.
ludericus Abbas 239 b.
luderus comes, Bennonis Saxoniæ ducis frater 255 b. 258 a b.
luderus Saxonię dux, vt inferioris ducatũ nactus 307 a. 331 b. & ſeq. quarè Lotharius poſt ſumptũ Imperiũ dictus 332 a. 372 b. vt ad Imperium peruenerit 372 b. & ſeq. vide in reliquis, Lotharius.
ludolphus Auſtriæ dux Zuiceros inuadens cum omni Auſtrali nobilitate cæditur 716 b. 717 a.
ludolphus Baſileenſis epiſcopus 529 b.
ludolphus Halberſtadẽſis antiſtes 586 a.
ludolphꝰ archiep. Magdeburgenſis 499 b. ei Albertus pͤpoſitus ſurrogatur. ibid.
ludouicus marchio Brandenburgẽſis 655 a b. 656. 676 a b.

IudouicusBalbus,Karoli Calui filius, in Imperatorem aſſumitur 141 a.
Iudouicus Nihilfaciēs cur ita dictus 181 a. patri Ludouico Balbo hęres ſcribitur. ibid. moritur filio relicto Carolo Simplici.ibid.
Iudouicus Bambergenſis epiſcopus 709. pòſt Magdeburgenſis 713 b. 714 a.
Iudouicus Bauarus & Fridericus Auſtrię dux Ro.reges ſimul electi 638 a b. 639 a.
Iudouic⁹,capto aduerſario, fruſtrà Pontificis in electionem ſuam, aſſenſum poſtulat 638 a b.
Iudouic⁹ Bau. Ro. rex. Romā venit coronaq; inſignitur 653 b. permagnificum conuentū Frāckfordiæ agit 653 b. 654. cōſpirant aduersùs eum principes, aliū ei ſubſtituētes 668 b. mors eiuſdem 669.
Iudouic⁹ Delphinus regis Frāciæ, validā armatorū manū in Rheni ripam ducit 835.
Iudouicus Flandriæ comes 670 b.
Iudouicus Frācorū rex 395 a.
Iudouic⁹ Karoli Magni filius Imperator declarat̄ 114 a. Tranſalbianā regionē Bremenſi & Verdenſi pontificibus cōmendat 126 b. cum ſeq. a. abbatiā extruit 127 b. arbiter inter duos de regno cōtendētes cōſtitutus 128 a. vt Imperiū eius à Lothario filio occupatū 128. lamentationes eius ad amicos 128 b. Imperio à filijs reſtitutus 129 a.
Iudouicus fili⁹ Ludouici Imp. Germaniæ rex 133 a. 134 a. nepoti Ludouico Imp. Lotharingiæ partem permittit 134. vt Saxoniæ p̄fuerit 135 b. in Vuandalos pugnat Normānosq; coercet 136 a. Karolo Caluo in Italiā tendenti cū exercitu, occurrit 137 a. eiuſdem mors 137. b
Iudouicus Lotharij filius Imperiū cū Italia, in diuiſione à patre accipit 133 b. Lotharingiæ pars illi aſſignata 134 a. mors eius 137 a.
Iudouicus Arnulphi Imperatoris filius, in Imperium ſuccedit 144.
Iudouicus Karoli Simplicis filius, coniecto in carcerē patre, cum matre ſe ad Anglos recipit 182 b. indè euocat⁹ in patris locū rex aſſumit̄ 188 a. deſciſcūt ab eo Frāci. ibi. fœdera cum Ro. rege iungit 188 a b. Lotharingā relictā, vxorē ducit 202 a. 203 a. ingratitudo eius in Vuilhelmum Normannum 188 b. 203 a b. capitur 206 a.
Iudouici Pij Imperatoris breuis

uis vitæ hiſtoria 175 a.
ludouici II. Imperatoris hiſtoria breuis 175 b.
ludouici III. Imperatoris hiſtoria breuis 176 a.
ludouici IIII. Imperatoris hiſtoria breuis 177.
ludouicus Leodiẽſis Epiſcopus 878 a. 899 a.
ludouicus dux Luneburgenſis 667 b.
ludouicus Magdeburgenſis epiſcopus 610 b.
ludouicus Magdeburgenſis epiſcopus 666 a.
ludouic⁹ Sax. Princeps Romã religiõis cauſa ꝓfectus, reliq̃as indè adfert 135 a. tres eius filiæ moniales, quarta verò Frãcorum regi nupta 136. monaſteriũ ab eo extructũ. ibid. eiuſdẽ mors 138 b.
ludouicus prouincialis Thuringiæ comes captus 445 b. 449 b.
ludouicus Thuringiæ Lantgrauius, B. Elizabeth maritus 547 a.
S. Lugderus, primus Monaſterienſi Epiſcopatui præfectus 107 a.
lugdunum 207 a.
luitpoldus Moguntinus Archiepiſcopus 282 a.
lullo Moguntinenſis Epiſcopus 104.
lupoldus Marchio 304.
lupoldus dux Sueuiæ 255.
lupoldus Auſtriæ dux 529 b. 531 a. 625 a.
luneborg monaſterium 273 a.
luneburg arx à quo extructa, & quæ eius appellationis cauſa 238 b. monaſterium ei ſub regula ſancti Benedicti, à quo adiectũ 139 b.
luneburgenſis ducatûs arma 237 a.
luneburgenſes vt Magnũ ducem Alberto ſubſtituto eiecerint 698 a. 699 b. 700. 701.
lupia amnis 81 a.
lupus Vaſconiæ dux, Karolo Magno ſe cũ tota prouincia permittit 79 b. 83 a.
luſatij vndè dicti 6 b.
luſuntius fluuius 6 a b.
luthmũdus præpoſitus 382 b.
luticiorum gens 285 b.

M

MAcedonia vaſtata 30 a.
Macedones poſt exitũ Alexandri Magni quò ſe verterint 2 a.
macrinus & Diadimen⁹ eius filius, Imperatores, vt Imperium conſequuti 158 b. mors vtriuſque. ibid.
magdeburgũ collapſum reſtauratur, fundato ibidèm monaſterio 207 b. & ſeq. a.
magdeburgenſis & Halberſtadenſis Eccleſiarum contentio 741 b. 742 a.
magdeburgenſium tumultus 741 a.

741 a. 811 a. ſæuitia 695 a.
magnopolenſis dominus in Ducem creatur 679 a.
magnus dux Brunſvuiccenſis 685 b. 686. 697 b. 698. 702. 703.
magnus Caminenſis epiſcopus, pòſt Hildeſemēſis 739.
magn⁹ Hildeſemen. epiſcop⁹ 794 b. 795 b. 801 b. 808 a.
magnus dux inferioris Saxoniæ 331 b. 332 b. 335 a.
magnus rex Suediæ, vt regno deſtitutus 688 b. 689. 690.
magnopolitana Eccleſia quò tranſlata 413 b.
magorum trium corpora, Coloniam vndè & à quo trāſlata 414 b. 415.
mahumetes Imp. 896 b.
manegoldus Patauienſis epiſcopus 529 b.
manfredus 583 b.
marcellus falſarius 802 b.
marchionis nomen vndè, & quandò cœperit 187.
marchionatus Danorū Sleſvuici & Brādenburgi, quādò & à quo inſtituti 187 a.
marchionatus de Lādesberg 666.
marci Antonini Imperatoris Rom. maximum in Marcomannos bellum 38 b.
marci Antonini & Lucij Cōmodi Antonini Imperatorum breuis vitarum deſcriptio 156. cum ſeq. a.
marcomāni Vuandali Boios Bohemia pellunt, & ab ijs inhabitatur 6 a.
marcomannicum bellum in Germania 157 a.
margareta Danorum & Normannorum regina 719 b.
marcradus Holſatorum præfectus 447 b. 453 a.
marcus epiſcopus in Vallerſleue 191 a.
maria Karoli Burg. ducis filia 868 a. 877 b. & deincèps. 898 a.
marinus Apoſt. nūcius 846 b.
marquardus Vueſtēzee 678 a.
maritimæ ciuitates regi Daniæ confœderantur 762 b. item Hamburgum 763 a.
marſerborg comitatûs magna pars Marſeburgenſi Eccleſiæ attribuitur 262 b.
martiani Imperatoris breuis hiſtoria 169 a.
martinus Narnienſis epiſcopus 229 b.
martinus Niger in Anglia cęſus 923 b.
martinus V. Papa 778 a. 788.
martina vt ſibi & filio Heraclioni Imperium comparârit, vtque amiſerit 172.
maſſagetæ oppugnātur 738 a.
matthias Vngariæ rex 672 b. 859 b. 896 a. 897 b. 916 a. 939 b.
matthias Speiart 912 a. 929 b.
mathildis prima Abbatiſſa in Quedelinborg 191.

mathildis comitiſſa 296 a.
mathildis matronæ nobilis, quã Italici ſcriptores multũ laudãt, origo, laus, pietas, prudentia 308 a. 298 b. 299 a. 307 b. 308 a b. 311 b. 351 b.
mathildis vxor Henrici Ro. regis 189 a. monaſteria extruit 191 b. Ottonẽ & Henricum filios plenè inter ſe conciliat 204 b.
mathilda Henrici Leonis vxor 422 a.
mauritius comes de Aldenborg, captus 749 b.
mauritius adminiſtrator Bremenſis 683 b.
mauritij Cappadocis, Imper. breuis vitæ narratio 171 a.
maxentius à Cõſtantino Magno victus 164 b.
maximilianus Friderici III. Imp. filius, vxorẽ Karoli ducis filiã accipit 868 a. 877 b. 881 b. cõtrouerſia eius cum Francorũ rege 882. & deincèps. in Ro. regẽ creatᷓ 914 b. 915 a. in Frãcos ducit 916 b. 917 a. Flãdriæ ſtatus cõuocat, ęrariũ inſtructurꝰ 918 b. 922. 925 b. qui à Brugẽſibus captus 927. & deincèps. fruſtratᷓ ſpõſa ſua 936 b. 937. cũ ſeq. in Vngariã ducit 940 a.
maximus tyrãnus in Gallijs purpurã ſumẽs Gratianum Imperatorẽ opprimit 166 b. & ipſe à Theodoſio oppreſſus 167 a.
maximinus Cęſar in Chriſtianos crudelis 164 a.
maximini Imperatoris breuis vitæ deſcriptio 159 b.
S. Maximini monaſteriũ Treuirenſe 235 b.
Mediolanũ fruſtrà obſeſſum 696. diuinitùs obſidione liberatur 270 b. ibidèm ſeditio 625. 626.
mediolanẽſes victi 559 b. 560 a. eorũdẽ expugnatio, ſummam ipſis ignominiã adferens 435 b. 436 a.
megedeborg caſtellum 99 b.
meinardus Herbipolẽſis epiſcopus 506 a.
mekelenborg ciuitas 342 a.
melchior Zvuerinenſis epiſcopus 666 b. 725 a.
meldorp oppidum ab Holſatis captum 743.
menſium nomina Germanica, à quo inuenta 93.
merouæus Francorum rex 51 b. 52 b. 54 b.
mersborg vrbs 186 a. à Karolo rege obſeſſa 178 b. renouata 190 b. dedita 198 a.
meynerꝰ, ſiue Meynardus, in Liuonia Chriſtum annunciat 494 b. fitque Epiſcopus. ibid. cum ſeq.
Militũ olim in conſtituendis & deponendis Imperatoribus licentia 157 b. 161 a.

milo Saracenus 429 a b.
minorum fratrum, ſingulare exemplum 563 a b.
mindenſis Eccleſia cur, à quo et quomodò fundata 124 b.
mindenſes tumultuantes, vrbis ſuæ concilium eijciunt 748. bãno imperiali adacti eiectos recipiunt 749 a.
mindenſium pons ſuper Viſurgum 741 b.
miraculum 131 a.
miſa fluuius 6 a. 7 a.
miſna Saxonibus paret 190 b. munitur, primo cõſtituto in ea epiſcopo. ibidèm.
miſnenſes vndè dicti 7 a.
miſnẽſis Epiſcopat⁹ fit Magdeburgẽſi ſuffragane⁹ 235 b.
miſithæus Gordiani prætorio pręfectus 160 a.
miſſam vt peregerit Holſatiæ Comes iam Minorum ordinem ingreſſus 563 a.
miſtivuoi Polonię dux rebellat Imp. Conrado, Chriſti fidem abijciens 269 b.
miſtivuoi Boleſlai Poloniæ regis filius rebellis Hẽrico Imp. 264 a. Ruſſos victor ad Chriſti fidem cogit. ibi.
miſtivuoi Vuandalorũ Princeps 264 a. 265 b.
Modoëcenſium cum Mediolanẽſibus diſceptatio 270.
mogũtia obſeſſa 218 b. 219 a. ibidèm tumultus 818 a. & maximus Principũ cõuentus 320 a. eiuſdem pons in Rheno extructus igne conflagrat 89 a. item eius archiep. captus Brunſvuici ſeruatur 588 a b. 589 a.
moguntiæ clades inſignis ob duos in diſcordia electos põtifices 847. arx ad Rheni fluenta & publicum literarũ gymnaſium à quo extructa 848 a.
moguntini ob Epiſcopi cædẽ puniti 405 a.
molhuſen 501. & Molhuſenſes 791 b.
molne oppidum 750 a.
monarchia à quo inuecta 151.
monaſterium Vueſtphaliæ, vndè nomen habeat 107 a.
monaſterienſes Vueſtphalię, Epiſcopo ſuo graues 362 b. domãtur, ibi. eorundẽ bellum aduersùs Capitulum 848 a. itẽ Epiſcopat⁹ à quo inſtitut⁹ 106 b. & ſeq. nu. a.
monaſteriũ B. Mariæ ad oppidum Stadenſe 390 a.
monaſteriũ fratrum Carthuſienſium in Arnsboke 687.
monaſterium in Hagereſtorpe 389.
monaſterium in Hartesborg multis ꝑdijs dotatũ 269 b.
monaſterium Dominarum in Quedelenborg 691 a.
monaſterium Vuaſteen à quo extructum 730 a.
mons Sancti adiutorij 84 a.

mor-

morbi genus mirabile circa Niueruam 312 a.
mori pro ſuorum ſalute quātum 34 b.
morinum obſeſſum 884 b. 885 a. deditum 924 b.
moſellanorum ducatus 283 a
Mymyngrode Vueſtphaliæ locus, qualis 106 b. & ſeq. a. in eo epiſcopatus conſtituitur. ibid.
Myndyn arx apud Vueſerā fluuium 107 a.

N

NAnſciū obſeſſum & deditum 872 b. 873 a. recuperatum 873 b.
narſes Italiæ rector vt contumeliam ab Imperatrice illatam retorſerit 170 b.
Nemetenſe palatium 106 a.
neronis Imperatoris vita breuiter 153.
nerua vt ad Imperium peruenerit 155 b. Vlpium Traianum Crinitum adoptat, cum eius morte. ibid.
neuſtria, hodiè Normannia, à Normānis occupata 140 b.
Nicephorus vt Conſtantinopolitanum regnum inuaſerit 111 b. mittit oratores ad Karolū Magnum. ibid.
nicephorus Conſtantinopol. Imp. cur à ſuis interfectus 137 b. 138 a.
niclotus Obotritorum princeps 392. 406 a.
nicolaus archiepiſ. Bremenſis 800 b.
nicolaus Holſatiæ comes 687 a. 688.
nicolaus IIII. Papa 611 b. 612 a.
nicolaus de Neapolis IC. 725.
S. Nodoaldus Treuirorum Epiſcopus 77 b.
noë filios orbem terrarū diuiſiſſe 9 a.
normanni, qui Gallicis ſcriptoribus 132 a.
normannorum centum millia cæſa 177 a.
normannorum digraſſandi per littora Germaniæ & Galliarum libertas 132 a.
normannis vt paruerit Britania 49 b.
nordalbingia veteribus quæ 11. Dano paret 522 b.
nortbertus archiep. 340 a.
northem 913 a.
northuſen oppidum 315 b. 501. ſuccenſum 445 b.
northuſenſes vrbis ſuę concilium gladio cædunt 705.
in Northuſen monaſterium Mathildis regina extruit 191 b.
nouaciuitas obſeſſa 217 a.
nouauicus 557 a.
nouimagij ſuper Vualam palatium à quo extructum 89 a. palatium Imperatoris ſuccenſum 283.
nouogardia Ruſſiæ ciuitas capta 876 b. 877 a.

noxiorum 4000 & quingenti, gladio plectuntur 101 b.
Nuborg fruſtrà oppugnatur 720 b.
numerianus Auguſtus declaratus, cum eiuſdem morte 163 b.
nuptiæ conditionibus firmatæ 689 b. 690.
ob Nuptias puellæ atrox pugna 19 b.
nurebergenſes acre cum Burgrauio bellum gerunt 836.
nuremberg arx obſeſſa 317 b.
nuſſia 580 a. 584 b. obſeſſa 857 q. cum ſeq.

O

OBotriti in Normannorum ditionem venitūt 88 a.
Ocko primarius Phriſonum cur à ſuis cæſus. 751 a.
octauianus Imperator 89 b.
octauius primus poſt Iulium Cæſarem Auguſtus &c. 151 b. 152 a.
Odilo Baioariæ dux 74 b.
odo Campanenſis comes cæſus 275 a.
odoacer Bohemiæ rex 501 a. 504 a. 529 b.
odoacris Vuandali in Italia mors 169 b.
odoacris Sax. dux 54 b.
Oliuerius 879 b.
Ono ab Vngaris rex electus prælio funditur 275 b. & ſeq. a.
Oppenheim 293.
Oratio Rom. regis, ad regni prę̨latos & principes 530 a.
ordo Crucegladiatorū 497 a.
ordo Teutonicorum 497 a b. 553. 554 a b.
ordulphus inferioris Saxonię dux 286 b. 289 b.
orientis Imperium in tria diuiſum 837.
Oſnaburga 94 b.
oſnaburgenſis eccleſia cur à quo & quomodò fundata 98 b. 124 b.
oſnaburgēſes ab Heruordenſibus victi 805. vt comitem de Tekeneborg armis vrgeant 716 a.
oſtienſis Cardinalis 365 b.
in Oſtervuyck epiſcopatus à Karolo Magno cōſtitutus, & vbi idem hodiè ſit 99 a.
oſtphali q. vndè dicti, & qui à Vueſtphalis diſtincti 81 a. 25. 26. & ſeqq.
Ottenſlund vndè mari nomē 209 b.
ottersberge arx 557 b.
otto comes de Balenſtede, pater comitum de Anehold 333 a. 353. armorum eius inſignia 333 b.
otto Bambergenſis epiſcopus 323 a. 324. 364 b. 369 b. 370 a. 371 a.
otto Brandenburgenſis marchio 504 b. 505 a. 586 a b.
otto Bauarorum dux 287 b. 239 b.

289 b. 290 a b. 292 b. 312 b.
otto Bohemiæ dux 477 a.
otto Bremenſis archiepiſcopus 667 b. 703. 749 a.
otto princeps Brunſvuiccenſis 694 a b. 724 a b. 725 a.
otto dux Brunſvuiccenſis 610 b. 612. 617 a. 557. 790 b. 804 b. 805 a.
otto Friderici I. filius 422 a. 436 b.
otto Friſingenſis epiſcopus 529 b.
otto Halberſtadenſis epiſcopus ob labem Simoniæ depoſitus à Papa 374 a. reſtitutus ab Innocẽtio II. ibid.
otto & Henricus fratres comites de Rauensberg 313 a.
otto electus Herbipolenſis 527 a.
otto Hildeſemenſis epiſcopus 585 b. 603 a. 608 a. 666 a.
otto dux de Leina 733 b. 735 b
otto princeps Luneburgenſis 547 a. 555 a. 557.
otto dux Luneburgenſis 669 a. 819. 836 a. 851 b 854 a.
otto Magnus Magdeburgenſem epiſcopatum inſtituit 125 a.
otto Miſnenſis Marchio 501.
otto Monaſterienſis epiſcopus 750 b. 789 b. 796 b.
otto Montisferratenſis, pontificis orator 567 b.
otto Ludolphi Saxonũ principis filius 136 b. principatum arripit 141 a. filiã Arnulphi Imperatoris in vxorem accipit 143 a. filius eius Henricus, primus ex Saxonibus Imperator 143. regni diadema recuſat 145. mors eius 146 a.
otto Galbæ Impera. ſucceſſor 153 b. 154 a.
otto, Henrici Aucupis filius, vt in regno patri ſuccedat 192 a b. Magnus cur cognominatus 192. eius laus 189. 193 a. expeditiones quas habuit militares 193. 195 a. 196 b. 198. 200 b. 201 a b. 203. 206. 207. 209 a b. 210 a. 216 b. 217 a. 218. & deincèps. 221 a. & deincèps 238 a.
otto, Henrici Aucupis filius, Magdeburgum Epiſcopatum transfert 224 a. qua in re impeditus 224. 225 a. repetit eiuſdem conſtitutionem 234 b. & deincèps. in Italiam Pontificis cauſa contendit 236 b. cum ſequen. cur ab Epiſcopo Halberſtadenſi excommunicatus 224 b. in Italiam per literas à Cardinalibus vocatus 225 b. Berengarium III. & Albertũ in exilium proſcribit 227 a. Imperij coronam Romæ accipit 227 b. 228 a.

vt à Leone VIII. Pontifice honorat⁹ 228 b. & ſeq. Hēricū fratrē rebellē in gratiam recipit 204 a b. fundat monaſteriū Magdeburgi 208. item tres epiſcopatus 211 a. b. eiuſdem mors & ſepultura 240.

Otto II. Imp. à Pōtifice coronatus 238 a. patri in Imperio ſuccedit 241 a. de Lotharingia contendit cum rege Franciç 241 b. & deincèps. liberi eius 242 b. cur Vdalricum Bohemiæ regem armis perſequutus 243 a. Vuandalos domat 241 a. item cædit 243 b. reliquias S. Stephani in Ecclesiam Halberſtadenſem collocari iubet 243. b. Henricum Bauariæ ducem captum cur dimittat. ibid. Sclauoniam & Dalmatiā inuadit 244 b. in Græcos ducēs, ab ijs ſuperatur 244 b. 245 a. à piratis interceptus 245 b. Beneuentanos cur adortus vrbem capiat, ſpoliet ac incendat 245 b. 246 a. eiuſdem mors & ſepultura 246 a b. Romæ de ſucceſſore eius contentio 246 b. & ſeq.

otto III. Imperator creatur 247. in Italiam priùs quo tempore venerit 248 b. in Vuildeſhuſen aliquandiù moratur, ibi præcepta conſtitutaque edens 250 a. à Gregorio V. quem ad pontificatum euexit, Imperij diadema accipit 250 b. vota emiſſa exoluit. ibidèm. Romam capit Creſcentio deſignato conſule interfecto, & Iohanne Epiſcopo Placentino, Rom. pontifice electo, oculis orbato 251 b. & ſeq. a. obſidetur Romæ in palatio 252 b. vxorem Mariam cur concremari iuſſerit 253 b. & ſeq. a. mors eius 254 b. quarè tyrannidis accuſatus ab Italicis 255 a.

ottonis tertij, de eligendis Imperatoribus, conſtitutio 121 a.

otto IIII. Henrici Leonis filius, Rom. rex creatur cōfirmaturque 498 a b. 527 a. prima eius expeditio in Aquiſgranum 498. copias in aduerſarium Philippum educit 502 b. cum ſeq. nuptias ſolenniter contrahit 530. 531 a b. in Italiam magno agmine accedens, honorificè à Pontifice excipitur, & Romæ coronatur 532. 533 a b. Romam oppugnat 534. item in Apuliam mouet 535 a. conuentus ab eo celebrati 526 b. 527 a. 529 b. 532 a. à Papa anathe-

thematc percuſſus 535 a. Fridericus illi ſubſtituitur 536 a. à Francorum rege grauiſſimo prælio ſuperatus 536 b. 537 a. & deincèps. abſolutus & benè contritus moritur 541 a.
otto comes de Scovuenborg 702. 703 a. 845 a.
otto de Svuinfurde Sueuorũ dux 287 a.
otto de Vuiltisbach comes Palatinus 525 a. vt Philippum Rom. regem interfecerit. ibid. & 526 a. 490 a. cum ſeq. vt proſcriptus & truncatus ſit 527.

P

PActum legis commiſſoriæ 752 b.
Padeburna 80 b. 98 a. 101 b. ibidèm epiſcopatus à Karolo Magno conſtitutus 102 a.
padeburnenſis eccleſia cur, à quo & quomodò fundata 124 b.
padus fluuius 331 a.
paganorum cõtinentia 14 b.
praga 749 b.
pannonia ad Rabam fluuiũ deuaſtata 109 b.
pannoniæ vt ab Hunis & Gothis & alijs occupatę 144 b.
S. Pantaleonis cœnobiũ Coloniæ à quo fundatũ 191 b.
papa vt ſe de hæreſi purget 356 a b.
papia regni ſedes 215 b. obſeſſa 83 a. capta 214 b. ibidèm tumultus ſedatus 262 a.
pariſiorum ſuburbia ſuccenſa 242 a.
papyrius Ro. conſul cum exercitu cæſus 30 a.
parmenſium cædes 573 b. obſeſſio 574 a. vſque ad 578 a.
paſchalis Papa 312 b. 331 a. 359 b. 433 a.
paſchatis die communicandi mos Chriſtianorũ 124 a.
pattenhuſen expugnatum ac direptum 804 b.
paulus Papa 859 a.
Peregrinatio celebris in terram ſanctam 421 b. vſque ad nu. 432 a.
perona Leodienſium 860. b
perſar[illegible] regni interitûs cauſa 73 a.
pertinax Imperator vt ad Imperium peruenerit, cum eiuſdem morte 157 a b.
petrus Caputius Cardinalis 580 a.
petrus Leonis vrbis prȩfectus 356 b.
petrus rex Nauarræ 670 b.
petrus Piſanus diaconus, Karoli Magni prȩceptor 90 b.
petrus Vngarorum rex 275 b. ab Vngaris expulſus reſtituitur. ibid. & ſeq. a.
Philippi Arabis Imperatoris breuis deſcriptio 160.
philippi II. Imperatoris breuis

uis hiſtoria 173.
philippus, Henrico VI. Impe. fratri ſurrogatus 498 b. in Ottonem IIII. mouet 499 a b. in Brunſvuicum contendit, vrbem fruſtrà obſidens 500 a b. 501 a. rurſus in Ottonem vires conparat 502 b. Aquiſgrani rex conſecratur 515. Ottonem aggreſſus vulnerat & in fugam vertit 521 a. excommunicationis vinculo abſoluitur 522 a. lachrymabilis eius exitus 525 b. 526 a.
philippus Auſtriæ dux vt in Impe. mouens à ſuis decceptus 698.
philippus de Beueren 881. 889 b. 900. 901 a. 915 b.
philippus Burgũdiæ dux 807 a. 816. 822 b. 846. 850 b.
philippus Colonienſis archiepiſcopus 437 a.
philippus Deſquordes 878 b. 924 a.
philippus rex Franciæ 536 b. 537 a. 538 a b. 571 b.
philippus electus Raceburgẽſis 523 a.
philippus de Rauenſteen 877 b. 881. 886 a.
phinni domiti 669 b. 670 a.
Phocæ Imperatoris vitæ breuis narratio 171.
Phriſij 786 b. 787. edomiti in libertatem ſe rurſus vindicant 790 b.
phriſones tributarij Normannorum 132 a. fruſtrà oppugnati 735 a. dediti 737 b. 738 a. Ro. regem vt oppreſſerint 585 a. eorundem inſolentia 731 a.
Picardia ad Franciæ regem redit 877 a.
picti ſedes in Scotiam tranſferunt 43 a.
pileorum fœninorum vſus olim apud Saxones 206 b.
pipinus Martelli filius patri vt ſuccedat 74. item fratri Karlomanno 75 a. Gryphonem fratrem capit, Taſſilone reſtituto 75 b. regnũ in perpetuum illi à ſucceſſoribus prouenit 76 a. prima eius in Saxones, poſt coronam, expeditio 76 b.
pipinus Karoli Magni filius Italiæ præfectus 83. rex 113 b. bellum illi cõtra Hunos à patre commiſſum 86 a. Venetias ſibi ſubijcit 113 b.
pipinus Karolo Magno ex cõcubina natus cur tõſuratus & in monaſterium concluſus 89 b. & ſeq. a.
piratæ cuiuſdam inſigne reſponſum 28 b. 29. a.
pius Papa 845 a.
Plinij xx. libri rerum Germanicarum 4 b.
Pol arx capta 749 a.
polaborum terra 388 b.

po-

pomerani vt ad Chriſtum cõ uerſi 369 b.
pontifex exordinatus 233 a.
pontificis aſſenſum in electione ad Imperium non requiri 654 a.
pontificia ſedes Romam Auinione relata 692 a.
poppo Vuormatiẽſis epiſcopus 298 a.
porenenſis epiſcopatus fit Magdeburgenſi ſuffraganeus 235 b.
Prati cuiuſdã diuina immunitas 258.
Pribiſlaus 386 a. 409 b. 421 b.
principibus eleemoſyna, ſacerdotibus Miſſę, & populo ieiunia indicta 266 b.
Probi Impera. laus, & breuiſſima vitæ deſcriptio 163 a.
procopius Morauię Marchio 729 b. 732 a.
prodigia 854 b.
proditorum pœna 650 b. 734. a. 859 b.
Pudicitia miraculo comprobata 262.
pultes feruentes, ad vrbis defenſionem 835 a.
punica bella 38 b.
puppienus & Albinus Imperatores à Senatu eligũtur, cum morte vtriuſque 159 b.
Ptolemæus 4 a.

Q

Qvedelinborg vrbs à quo fundata 190 b. abbatia in ea cõſtruitur 191. ſepeliturq; Henricus Imperator 192 b. expugnatur ac miſerè diripitur 876 a.
in Quedelenborg vrbe principum conuentus 239 b.
in Quedelenborg, Alheidis Saxonię ducis filia abbatiſſa 143.
Quintilij Vari mors 36 a.
Q. Catulus & C. Marius Romani conſules 25 a.

R

RAceburgi à quo erectus epiſcopatus 413 b.
radulphus Karolo Simplici in regno ſubſtituit, Sueſſione ſumpto diademate 182 a.
raimundus Toloſanus comes 570 a b.
rainaldus Teutonici generis nobilis 552 a.
ob Raptum puellæ bellum 243 a. 656.
ratenovu oppidum proditione deditum 734 a.
ratiſpona 310 b. 313 b. obſeſſa 219 b. tota conflagrat 220. ibidèm reliquias B. Dionyſij martyris Leo Papa probat 280 b.
ratzeburgum 750 b.
ratzeburgẽſis diœceſis 240 a.
rauennæ Imperatori Leoni cum filio, ſedes 169 b.
Reginbertus comes de Ringelheym Danos ſuperat coercetque 179 a. 189 a.

re-

regnum per alios adminiſtrare, quantum malum 73.
regis in auferẽdis SS. reliquijs temeritas diuinitùs punita 182 b. & ſeq. a.
regium nomen vt Romanis inuiſum 56 a.
reinerus epiſcopus Halberſtadenſis 352 b.
reinoldesborg arx 505. expugnata 678 a.
reinoldus Colonienſis archiepiſcopus 408 b. 414 a. triũ Magorum corpora Coloniam transfert 414 b. eiuſdem mors, & Coloniam tranſlatio. ibid. & 415 b.
reliquiarum ſacrarum miraculum 131 a.
rembertus Hamburgenſis epiſcopus 139 b.
renatus dux Lotharingię 869 b. 873 a.
rentelen oppidum 819 b.
reualia Liuoniæ vrbs 497 a. 541 a.
Rhemis epiſcopus reſtituitur 207.
Ribeling arx dedita 715 b.
ribenborg arx capta 785 b.
richardus Angliæ rex 452 b. 519 b.
richardus Cornubiæ comes 587 a. vt Romanum Imperium ambiat 587 b. 588 a 589 b.
richardus Grambatoſa 628.
riga Liuoniæ vrbs à quo primò communita 496 b. prima Liuoniæ ſedes Epiſcopalis 495 a.
ripenborg 685 a.
riphæi montes 2 b.
rixa coniunx Luderi Saxoniæ ducis 307 a. 332. aliàs Ribenſa 351 b.
Robertus Bauarus in locum Vuentzlai ſuffectus Rom. rex conſecratur 738 b. ei mortuo Sigiſmundus Vngariæ rex ſubſtituitur 756 b. 757 a.
robertus Burgundiæ dux 181 b. victus prælio cadit 182 a.
roberti Francorum regis cum Henrico Imp. colloquium 226 a.
robertus Guiſcardus Normãnus 300 b. 301 a. ingentes copias in Vrbem ducens, Gregorium VII. ex caſtello Creſcentij liberat 303 a b.
robertus Neapolitanus rex 628. 652 a.
rodeborg arx capta 758 a.
rodogiſus Foroiulianus dux 83 a.
rodulphus Burgundiæ dux 149 b.
rodulphus Burgundiorum rex vndè Magni Conſtantini lanceam nactus 183. a dono mittit eam Henrico Romanorum regi 183 b. Sueuiæ parte magna potitur, ibid.

rodulphus Burgundionũ rex, Berengarium II. regno pellit, ac occupat 214 b. Hugon i Arelatẽſi cedit, ibid. & ſeq. a.
rodulphus Burgundionũ rex vt regnum Imperatori ſubmiſerit 263. 271 a.
rodolphus epiſcopus Halberſtadenſis 740 b.
rodulphus comes de Habſburg Rom. rex 604 b. 605 a 611 a. Aquiſgrani non ſine miraculo coronatus 605 b. mors eius 611.
rodulphus de Rynfelde vt Sueuiæ ducatũ nactus 287.
rodulphus Saxoniæ dux 738 b 739 a. 781.
rodulphus Sueuię dux Romanorum rex electus 296 b. 297. ab Henrico IIII. Imperatore oppugnatur, vulneratusque moritur 297 b. 298 a.
rodulphus comes Thietmarſiæ 388 b. 390 a. cæſus. ibid.
rodolphus Traiectenſis epiſcopus 796 b. 813 a. 812 b. 826 b.
rodolphus electus Treuerenſis 459 a.
roë, rex Daniæ 18 a. euocatũ ad duellum Hundingum Saxoniæ principem vincit. ibidèm.
rogerius Normannus per Imper. domitus 382 b. 383 a.
rolo dux vt ad baptiſmum venerit 176.
roma à Gothis capta 167. b item ab Ottone III. 251 b. à Normannis vaſtata 303 a b. ibidèm tumultus 816 b.
romani à Teutonicis cæſi 414. turpiter fugam tentãt 245 a.
romani ſcriptores vt hiſtoriam ſuam texuerint 39 a.
romanorum Imperiũ quandò cœperit 118 b. vt attritum ad ruinam vſque 778 b. 779 a. eiuſdem interitûs cauſa 73 b.
romani conſules C. Marius & Q. Catulus 25 a.
romana eccleſia, bona dominio vacantia occupat 79 a. eiuſdem eminentia edicto declarata 171. donationes à Conſtantino factæ 78 b.
romanorum Põtificum ſcandalum 142 b. & ſeq. a.
de Romano pontificatu inter Symmachum & Laurentium diſſenſio 169 b. 170 a.
ropertus Bambergenſis Epiſcopus 292 b.
roſimon, Caroli Calui Imperatoris coniugis frater, Italiæ præficitur 137.
roſtockij publicum gymnaſium collocatur 781 b.
roſchildia Daniæ quondàm vrbs inſignis à quo fundata 18 a.

rothomagum 203 b.
Ruffinus Arcadij Imperatoris curator perfidiæ pœnas dat 167.
rupertus Archiepiſcopus Colonienſis 872 b. 887 a.
ruſſi ad fidem coacti à quo 264 a.
ruſſorum regis filia Imperatori Henrico IIII. iungitur 306, ab eo deſciſcit, multarum in Christo filiarum mater effecta 311 a.
ruſticus Gregorij VII. Papæ nepos 301 b. 302 b.
ruteni Baronis de Plavuis crudele conſilium 691 a.

S

SAcrum in venatione 131 a.
ſacramenta eccleſiæ Otto Imp. moriens ſuſcipit 240.
ſala fluuius 112 a.
ſaladinus Hieroſolymę & Babyloniæ rex 491 b.
ſalardus Vngarorū dux 214 b.
ſalina Luneburgenſis 599 b.
ſalueldia 196 b. 217 b.
ſanguine pluiſſe 854 b.
ſanianus Feranenſis Epiſcopus 229 b.
ſaraceni vndè ſe genitos & dictos teſtentur 492 b. vt oĩa Romam vſque deuaſtent 213 b. cæſi pulſiq; Calabria & Apulia 238 a. eorundem impia libertas conceſſa per Chriſtianum Imperatorē 568 a b.
ſanctorum cultus 85. inuocatio 427 b. 500 b. 549 a. merita 500 b. 501 a. reliquę 182 b. 183 a. loca 428 a. 556. 562.
ſarſtede oppidum exuſtum 911 a.
ſaſones 4 b.
ſaxona fluuius 6 a. vndè Saxones 7 a.
ſaxoniæ deſcriptio 11 a. & deincèps. inſignia 125 b, 661 b. 662 a. ad Chriſtum conuerſio per quem 48 b. primus epiſcopatus quis & à quo inſtitutus 98 b.
ſaxonia vaſtata 18 a. 70 b. ante Karoli Magni aduentum quibus adminiſtratoribus vſa 121 b. in Danorū ditionem venit 28 b. in prouinciam redigitur ac in Epiſcopos diſtribuitur 103 a b. 104 a. 126 b. 133 a. tumultuatur 452 b. 472 b. de eadē contentio Alberti Marchionis & Henrici de Bauaria 383 b. & deincèps.
Saxonia ſuperior quæ 12 a. præteritis legitimis ſucceſſoribus, ad Miſnēſes tranſit 710 a. 792 a.
ſaxoniæ tam inferioris quàm ſuperioris ducibus, electio viciſſim permiſſa 710 a. 792 a.
ſaxoniæ inferioris principū catalogus 334 a.

ſaxones vndè dicti 72 a. à Francis in belli ſocietatem vocati 60. in Phinniam & Suediã arma ꝓferunt 38 b. Belgia peruaſtata vrbes capiunt 55 a. Valentiarum arcem occupant. ibidèm. b. Siborg & Mersborg arces oppugnant 97 b. in Haſſones mouent 96 a. miraculosè fugantur, eodem num. 97 b. Francos cædũt 101 a. Hunnis obiecti, ſuperiores fiunt 52 b. 53. cum Noruuagijs arma iungentes, iniuriam ſui regis perſequuntur 15 a.

ſaxones Italiam ingreſſi 64 b. redeunt 66 a. reducti rurſus 67 a. cum Sueuis bellũ ob occupatas ſedes committunt 67 b. 68 a. quos ſecundò exturbant 68 a.

ſaxones Danorum hoſtes 3 a. 20 b. eorundem tributarij 24 a. item tributarij Francorum 71 a. liberi rurſus 72 a. à Britonibus ad ſtipendia euocati 42 b. victi 68 a. 70 b. domiti 74 b. cæſi 20 a. 24 a. 66 b. 80 b. 81 a. 193 a. 350. à Francis iuſſu Valentiniani Imperatoris oppreſſi 41. bello exhauſti, componere coguntur 74 a.

ſaxones victores 147 b. 193 a. 285 b. 286 a. 352 b. 353. 549 a. ad mare quotidiè luctantes 38 b. in libertatem ſe vendicant 23 a b. inter Vuandalos ſedem figunt 81 a. cum Danis pro libertate pugnant 32 a. & deincèps. pacem cum ijſdem habent 34 b. Liuoniam ad Chriſtum cõuertunt 494. rurſus tributa Danis ſoluũt 32 a. victi à Danis, grauius iugum experti 33 b. à tributis liberanĩ 35 a. item quandiù Imperium tenuerint 584.

ſaxones in prouincia ſua diù ante Theodoricum Francorum regem conſediſſe 39 b. 42.

ſaxonum in Gallijs militia 54 b. virtus atque agilitas 41. item feritas, inconſtantia, pertinacia in falſa religione, temeritas 80 a. 74 b. 46 b. perfidia 45. 50. 51 a. 83 b. coniuratio aduerſùs Henricum IIII. 291 a b. excurſus in mare vſque Britanicum 39 b. 40. vires multùm confractæ 84 b. & bellum per continuos XXX. annos geſtum idq́; qua conditione à Karolo Magno finitum 80 a. 84.

ſaxonum multi, baptizati 80 b. 98 a.

ſaxonum principum olim armorum inſigne quale 81 a.

ſaxonum idola 95. 99 a b. prima apud ſcriptores mentio 15 a. 56 b. 39 a.
de Saxonum origine, varia Scriptorum ſententia, & eiuſdem refutatio 1. 2 3. 9 a. 29 b. & ſeq. authoris ſententia 4. & deincèps.
ſaxones Angli 45 b. Britaniæ quandò dominari cœperint. ibid.
ſaxones orientales & occidui 81 a b. eorundem origo 46.
ſaxones Tranſalbiani, hodiè qui 109 b. 112 a.
ſaxonum Meridianorum origo 46 b.
ſaxo Sialandicus Danicę antiquitatis ſcriptor 3 a. 6 a.
ſaxi miraculum in eccleſia Colonienſi 821 a.
Scauria 786 b. 790 b.
Schaldinborg arx 650 b.
Schidingen vrbs 198 a.
ſchiſma inter Pontifices 276. 298 b. 360 a 403 a. & deininceps. 712 a.
Scotia vt à Britania dirimitur 43 b.
ſcoti Hyberniam incolentes, in Scotiā ſedes ſuas tranſferunt 43 b.
Secta Beguinarum & Sueſtrionum 696 a.
ſedium olim mutādarum ratio per claſſes 7 b.
ſenæ 810 a.
ſenebaldus filius Arnulphi Imperatoris 213 a.
ſeneſcallus 552 a b.
ſeptemſolia Romæ 301 b. à quo extructa 158. 302 b. Hērico IIII. Imperatori dedūtur. ibid.
B. Sergius Pontifex 72 b.
ſeueri Cæſaris à Galerio creati mors 164 a.
ſeptimij Seueri Imperatoris breuis vitæ deſcriptio 158.
ſexcenta millia pugnatorum in vna expeditione 470 a.
Sibico Spirenſis epiſcopus 279 b.
ſiborg arx à Karolo Magno capta 80 b. 96 b.
ſiborg arx 96 b. à Saxonibus oppugnatur 97 b.
ſicambriæ ſitus, neque duas (vtquidam aiunt) eſſe Sicābrias 40 a.
ſiciliæ regibus vndè Hieroſolymitani regni inſcriptio 544 b.
ſifridus Auguſtenſis Epiſcopus 529 b.
ſifridus Ottonis Bauari filius 313 a.
ſifridus comes de Blanckenborg 422 a.
ſifridus Archiepiſcopus Bremenſis 333.
ſifridus Hildeſemenſis epiſcopus 541 a. 612 b.
ſifridus Moguntinus Archiepiſcopus 529 b.
ſifridus comes Palatinꝰ Rheni

ni 260 b.
ſifridus Moguntinus à Pontifice confirmatus 499 b.
ſifridus rex præeſt rebus Saxonicis 15 b.
ſigebertus Metenſium rex 67.
ſigebertus ſcriptor 306 b.
ſigefridus Danorum rex 80 b. 100 b.
ſigefridus Moguntinus Archiepiſcopus 291 a. Eccleſia priuatur per Pontificē Gregorium VII. 294 a.
ſigefridus ex primoribus Saxonum 194 a.
ſigefridus & Amilo nepotes de ſucceſſione regni Danici decertantes 127 a. vtroq; cadente, alij præficiuntur. ibidèm.
ſigiſmundus Auſtriæ dux 873 a. 936 b.
ſigiſmundus Vngariæ rex & eius vxoris Mariæ inſolentia 718 a.
ſigiſmundus Vngariæ re,x in Rom. regem eligitur 756 b 757 a. eius laus 757 a. 778 a. Conſtantiēſi intereſt concilio 779 b. in Italiam profectus, & Mediolani & Romæ coronatur 809 a. 810 a. Baſileenſi concilio authoritatem à Papa impetrat 812 b. 813 a. fœdera cū Turcorum Imp. init 815 b. 816 a. mors eiuſdem 828 a.
ſilueſter III. Pontifex 276 a.
ſimblus Phinnorum rex 14 a. eiuſdem cum rege Gram controuerſia. ibid.
ſimon electus Padeburnenſis 581 b.
ſimon epiſcopus Padeburnēſis 861 a.
ſimon comes de Tekeneborg 442 b. 443 a.
ſimonica hæreſis & ſacerdotalia coniugia à Synodo damnata 279 b. 316 a.
ſindagerus ex Bambergenſi epiſcopatu ad ſummum in vrbe Pontificatum peruenit 273. 276 b.
ſinibaldus Cardinalis 570 b.
ſiuuarus Saxo 36 b. vxore in ipſis nuptijs priuatus 37 b.
Sleſvuicum fit colonia Saxonum 187 a.
ſleſvuici Marchionatus quandò & à quo inſtitutus 187 a marchio eius trucidatus à Danis 209 a.
ſleſvuicēſis ducatus Iutiæ finibus contētus 25 b. Saxonibus ſubeſt 18 b. iure feudi Holſato permiſſus 719 b.
Sluſa 905 b. 932 a b.
ſluttere arx 535 b.
Soldanus Turcorū princeps 429 b. 430 a b.
ſomma fluuius 875 b.
ſophia III. Ottonis ſoror & abbatiſſa in Gandersheim 265 a.

ſorabi qui 122 b. in Saxoniam & Turingiam exercitum ducunt. ibid.
ſorabi Vuandali 101 a.
Speculum Saxonum, vtrùm rectè Karolo Magno aſſeri batur 115 b. 116. & ſeqq. de eiuſdem Gloſſatore, autho ris iudicium 120 b. & ſeq. a
Spiritus in arce quadam ſe oſtendens 391 b.
Spielbergi comes attenuatur 791 a. ictus telo interit 819 b.
Splijt 610 a.
Stadium quandò ędificatum 380 a. munitum. ibid, captũ 380 b. 524 b.
ſtadenſis comitatus quid iu- ris ab olim habuerit 379 a. & deincèps.
ſtadenſium nobilium linea 380 b. & ſeq.
ſtarcaterus Danus in duellũ euocatus 32 b. 33 a.
ſtatuam à Saxonibus victori- bus erectã plebs colit 353 a.
ſtaueno vu arx capta 825 b.
Stedingi impugnãt Bremen- ſes 540 a.
in Stendalia ciuium tumul- tus 935 a.
ſtephanus Columna 653 b.
S. Stephanus Vngarorum rex 263 b. quì ad Chriſti reli- gionem peruenerit 258 a.
Stilico Honorij Imper. cura- tor & dux fortiſſimus 167.
Stormaria quæ terra, & vndè dicta 336 b. eiuſdem deſcri- ptio 579 a.
Stratagema 642 a. 933.
Sturvuold arx dedita 863 b.
Subdiaconatus 562 b.
ſueuia Alemania vndè ſic di- cta 145 b.
ſueui Germani 10 b.
ſueui à Saxonibus regione exturbati 68 a.
ſumma fluuius 127 b.
ſuſatum, quandò Colonienſi eccleſiæ parére cœperit, vt- que ad ducem Cliuenſem defecerit 833 b. 834. 835 a.
Svuederus Traiectenſis epiſc. 796 b. 813 a.
ſvuertingus & Haneſus Saxo- niæ Principes in Danos du- cũt 32 a. Svuertingus amo- re patriæ hoſtem admoto igne ſecum opprimit 34 a.
Svuitenſium bellũ cum Bur- gundis 873.
Synodus, vide Concilium.

T

TAcitus 4 a. 7 b. vt Ger- maniam deſcripſerit 4 a. loquax Italis 4 b. item vt apud Italos reconditus. ìbidèm. eiuſdem Taciti de origine Saxonum teſtimo- nium 7 b.
tacitus Imperator vt ad Im- perium euectus, cum eiuſ- dem morte 162 b.
tamerlanes Turcorum Impe- ra-

peratorem captum circunducens 740 b. 741 a.
tancredus Siciliæ regnum ſibi vendicans 476 b. cum ſeq. 483. 484 a.
tartari Sarmatiæ campos occupant 564 b. eorundem origo 5 b. vita. ibid.
tartari, mirabilis hominum colluuies mūdum circumeuntium 779 b. 780 a.
taruiſium fruſtrà obſeſſum 558 b.
taſſilo Bauariæ Ducatu proturbatus per quem 75 b.
taſſilo Baioariæ dux, inito cū Hunis fœdere, bellum Karolo Magno mouet 85. cur cum filio in monachum tonſuratus 85 b.
Templarij 629 a.
terdona obſeſſa 398 b.
terręmotus ingens in Germania & Italia 359 a.
teſtamenti factio ante pugnā 208 b.
Teuremunda 906 a. 908 a.
teutonem Germanorum ex Tuiſcone parentem 10 a.
teutonum ante natum Chriſtum in Italiam acceſſus 3 b.
Thadæus Sinueſſanus IC. 572 a.
theodericus Colonienſis Archiepiſcop. 529 b. 775 b. 791 a. 833 b. 834.
theodoricus Flandrenſis, cur in Phriſones moueat 263 a
theodoricus Italiæ rex 170 a. Arrianę ſectę propugnator Iuſtino Imperatori minatus. ibid.
theodericus Kagelvuijd Arſchiepiſcopus Magdeburgenſis 691 b.
theodericus Metenſium Epiſcopus ab Henrico rege coercetur 260 b.
theodoricus Metenſium rex cum Ermenfredo rege pręlio congreſſus 58 b. 59 a b.
theodericus Mindenſis epiſcopus in bello aduerſùs Normannos cadit 140 a.
theodericus comes de Ringelheym 180 b. 189 a.
theodericus comes de Vuerningrode ſuſpendio dānatus 716.
theodericus Vuiſigotharum rex cum Hunnis p̄lio congreſſus 51 b. 52 b. occumbit 53 a.
theodoſij I. Imperatoris breuis vitæ deſcriptio 166 b. 167 a.
theodoſij minoris, Imperatotoris vitæ breuis hiſtoria 168 a.
theodoſij III. Imper. breuis narratio 173 b.
theodoſius Milecenſis Epiſcopus 229 b.
theophania coniunx Ottonis II. 244 b.

thietmarus Bremenſis decanus 389 b.
thietmarus comes 249.278 a.
thietmarus Verdenſis epiſcopus 390 b.
thietmarſia 381 a b. ad deditionē coacta 469 a. à proprio epiſcopo deficit ad alium 469 b. Holſatię ducatui incorporatur 866 b. cuius magna quæſtio & lis orta. ibid. & 893 b. 894. eiuſdem q̄ſtio ab Holſatis infeliciter renouata 609 a b. 610 a.
thietmarſi populus 336 b.
thietmarſi in Holſatos egreſſi 722 b. 723. 745 a. in Phriſones 766. & deincèps. in Hamburgenſes 805 b. & c. inter ſe tumultuantur 817 b. 824 a. item cæſi 641 b. 642 a b. victores 643 a.
Thomas Cantuariēſis Archiepiſcopus cur cæſus 420 a.
thomas Palæologus 851 a.
thoruttū à Chriſtianis obſeſſum 492. cum ſeq.
Thuringi à Francis cæduntur 58 a. 59 b. cæſi pacem petūt 61.
Tiadericus Marchio 265.
tiberius Nero vt Imperium adeptus ſit 152. ſub eo Chriſtus crucifixus. ibid.
tiberij II. Imperatoris laus & breuis hiſtoria 170 b. & ſeq.
tiberius III. vt Imperium naſtus & Leonem II. vinctū ſeruauerit 173 a. eiuſdem mors. ibid.
tidericus comes de Euerſten vt captus & ſuſpenſus 588. b. 589 a.
tigurini 25 a.
tilen præſidium 767 b.
tilo Marcgrauius de Brādenburgo 611 a.
tira regis Angliæ filia 210 a.
titus Imperator &c. 154 b. 155 a. Romæ amphitheatrum abſoluit 155 a.
Tornacum 284 a. munitum 879 b.
toſto, Danorum & Saxonum regibus minatur 15 b. 16 a. pacis conditionem accipit à rege Saxonum 16 a. Haddingum Daniæ regem oppugnat 16 a. piraticam aggreditur, ac duello ſternitur 16.
Traiani Vlpij Criniti Imperatoris breuis vitæ deſcriptio 155 b. cum ſeq. a.
traiectum captum 900 b. 904 a. 796. 813 a. 818 a. 823 a.
traiectenſes ſuum epiſcopū excludunt 890 b.
tranſalbiana regio, Eridago ſacerdoti à Karolo Magno, deindè à Ludouico Impe. Verdenſi & Bremenſi pontificibus commendatur 126 b.
tranſalbiani à Karolo Magno ſubacti 337 a.

tra-

traſico Obotritorum Vuandalorũ dux quatuor millia Holſatorum cædit 109 b.
trauena 375 b. 467 b.
tranſrhemani quanti faciant ſuam in Germanos referre originem 17 b.
Trebellius Bulgarorũ rex Iuſtinianum II. Imperio restituit 173 a.
tremonia 197 a.
tremonienſium bellum cum comite de Marka 726 b.
treueris conuentus 865 a.
treuiri vt affectent Germanię originem 17 b. 112 a.
Tridentum 324 b.
S. Trinitatis Eccleſia Florentiæ iuxta mœnia 266 b.
Troia vrbs Italiæ 261 b.
S. Trudonis oppidum captũ 899 a.
Tuiſco Noę filius, Germanorum parens 9 b.
tuitium 80 b. 98 b.
tullus Leucorum vrbs 275 a.
tunderen arx 762 a. expugnata 688 b.
turbo maximus 821 a.
turcorum origo 5 b. pugna cum Venetis de Cypro & Candia. ibid.
turcus vniuerſam Græciam inuadit 837 a.
turingia miſerè vaſtata 501 b.
turingis Franci præſunt 64 a. 71.
Tvuifeling arx funditùs euerſa 712 b.

V

VAlẽtiniani Imperatoris laus & breuis vitæ deſcriptio 165 b. & ſeq. a.
valentiniani II. Imperatoris breuis vitæ deſcriptio 166 a b. 167 a.
valentiniani III. Imperatoris breuis hiſtoria 168 b.
valens à fratre Valentiniano Imperij conſors cõſtitutus 165 b.
valentis & Gratiani Imperatorum breuis vitarum deſcriptio 166 a b.
valentinus Merenenſis Epiſcopus 229 b.
valeriani Imperatoris breuis vitæ deſcriptio 161.
valentianæ in feudum datæ 261 a.
vaſſenberg arx expugnata 521.
Vdalricus Bohemiæ dux cur ab Ottone II. oppugnetur 243 a.
vdo Hildeſemenſis Epiſcopus 316 b.
vdo primus marchio Comitatum Stadenſem in feudum accipit 381 a.
Vecti & Vecta 47 a. 49 a.
vechta oppidum 733 a.
venerab. Bedæ locus in hiſt. ſua Anglica explicatus 48 b.

venetię à Pipino, Karoli Magni filio, ſubactæ 113 b.
venetorũ & Ianuenſium factio ſtultiſſima 590 a.
verdẽſis Eccleſia cur, à quo & quomodò fundata 124 b.
vermium volitãtium in aere prodigium 308 b.
vermibus Imperator abſumptus 177 a.
veſpaſianus Imperator &c. 154 b. primus Imperiũ partitus ẽ. ibid.
vexillum B. Ambroſij Mediolanenſibus aufertur 404.
Vffo Daniæ regis filius 20 a. in duellũ euocatus, Saxoniæ regis filium vnà cum armigero perimit 21. & ſeq.
Vicariatus Rom. magiſtratus 653 b.
vicelinus Aldenburgẽſis Epiſcopus 393 a. 770 b.
vicelini deuoti cuiuſdam viri Saxonis, & Vuandalorum prædicatoris, hiſtoria 339 b. & deincèps. 375 b.
vicentia obſeſſa 558 b.
victor Papa deſignatus cõtra Alexandrum III. 404 a. & deincèps.
victoriæ in Italia vrbis initia & ſucceſſus 574 b. item eiuſdem euerſio 578 a.
virginopolis, vrbs Magdeburgum dicta 210 b. fit Vuandalorum metropolis. ibid.
virginitas in maritali toro ad finẽ vitę ſeruata ab Imperatore Henrico & eius coniuge 267 b.
B. Virgo per viſionem apparens, maris tempeſtatem pollicita 427 b.
virdunum à Lothario Francorum rege captum 247 b.
viſurgus 660 a.
vitellius Imperator &c. 154.
S. Viti corpus ſub Pio Ludouico in Corbeiam tranſlatum 183 a.
Vlricus Halberſtadenſis epiſcopus 438 b. 439 b. 444 a b.
Vngaria à trib⁹ ſimul impugnata, Bohemiæ tandèm regi cedit 940 a. &c.
vngari in Pannonias veniũt 144. in Sueuiam & Bauariam excurrunt 145 a.
vngari excurrentes ſæpiùs repreſſi 184 a. vexati leuibus prælijs 184 b. victi 193 b. cæſi 177 a. Imperatori militant 177 a. fidem recipiunt 258 a.
vnvuanus archiepiſcopus 259 a b, & ſeq. a.
Volmarus electus Treuerenſis 459 a b. ab Vrbano pręficitur 463 a. exulare cogitur 464 a.
vordia arx 541 a.
vox diuinitùs inter pſallentes

tes audita 770 a b.
Vpſalenſis epiſcopus accuſatus deponitur 794.
Vrbanus Pontifex in Henricum IIII. Imp. excommunicationem renouat 311 a.
vrbanus Papa Lucij ſucceſſor 462 b. cum ſeq. 467 a.
vrban9 VI. Papa 712 a. 724 b.
vrbs Kiſſin 341 b.
vratiſlaus Bohemię rex Henrico III. obedientiam negās ab eo corripitur 275 b.
Vt quilibet in rebus nationis ſuæ ſcribendis, affectus ſit 24 b.
vto Karoli Magni præfectus, Hamburgo à Vuandalis eiectus 114 a.
vto primarius inter Francorum proceres 203 b.
vto Hermāni Sueuorum ducis frater 196.
Vulgi furor 703 b. 705. 741 a.
Vuala ſiue Vuaalis 89 a.
vualbertus Vuigberti ducis Angriæ, filius 131 b. Romā deuotionis gratia ꝓfectus, à Papa corpus Alexandri martyris accipit, idq́; trāſlatum in Vuildeshuſen religiosè veneratur. ibid. cū ſeq. a. eiuſdem mors & ſepultura 134 b.
vuagria quę terra olim 336 a.
vuagriæ deſcriptio 579 a.
vualdemarus Abelis Daniæ regis filius 591 b.
vualdemarus Daniæ rex 405 a. 450 a. 510 b. 511 a. 524. 539 a b. 677 a. 684 a. 689.
vualdemarus Kanuti Daniæ regis frater 478 b.
vualdemarus marchio Brandeburgenſis 693.
vualdemarus Sleſvuici dux 506 b. & ſeq. 508 b. 539 a. 618 a. 648 a. 643. 646 b. 655. 645 a.
vualdemarus Sleſvuicenſis Epiſcopus 481 b. 482 a. 511. electus in Bremenſem 523 b. 524 a. 526 b. 334 a. 535. 540 a b. 481 b. 482 a. 469 b.
valkenberg arx 535 b.
vualramus electus Traiectēſis 813 a. 818. 826. 842 b.
vualterus de Blandenſilen, Leonis copiarum præfectus 474 b.
vuandalorum origo 5 b.
vuandali Aphricam quandiu tenuerint 108 a. in Thuringiam irrumpentes, à Saxonibus repulſi 71. oppugnati à Karolo Magno 85 b. 86 a. ſubacti 272 b. cæſi 243 b. ad fidem conuertuntur, fiuntq́ue tributarij 210 b. 392 a.
vuādali à Chriſti fide deficiētes, magnā in Chriſtianos ſtragē edūt 265 b. coercētur cęſo Miſtivuoi principe. ibi.
vuandalorū in Hamburgum ſæuitia 184 b.

vuan-

vuandalica gens quos complectatur 6 b.
in Vueddingſtede conuentus fratrum Prædicatorũ quãdò & qua occaſione inſtitutus 383 a.
Vuedekindus primarius dux Saxonum 80 b. 107 a. cum Saxonibus Rhenum tranſgreſſus, omnia deuaſtat. ibid. & 98 b.
vuedekindus dux, Chriſtianos in Saxonia perſequutus 123 a.
vuedekindus Saxonum dux, rebellionis author 101 a. baptizatus 101 b. 103 a. 124. vt in religione profecerit 126. Vueſtphaliam gubernat 125 b. in Geroldũ Sueuorum ducem pugnat. ibi. eiuſdem mors & ſepultura 126.
vuedekindus dux AngGlariæ, cur rex Saxonũ apud ſcriptores nominetur 121 b.
vuelpus Bauariç comes 289 b.
vuelpus Bauariæ dux 342 b. 332 a.
vuelpus Bauarorũ ducatum amiſſum, Imperatori reconciliatus, recipit 309 b.
vuelpus iunior, relicta fratri Bauaria, Mathildam coniugem ſibi iungit 311 b. religioni vt ſe commendârit. ibid. & ſeq. a.
vuentzlaus regis Bohemiæ filius, vxoris diuortium & raptum paſſus 656 a.
vuentzlaus rex Bohemiç, Ro. rex, viuente patre, creatus 709 b. 711 b. vt vtrunque regnum adminiſtrârit 711 b. ei deſtituto Robertus Bauarus in regno Ro. ſurrogatur 738 b.
vuẽtzlaus Morauiç marchio, Rom. rex electus 668 b. vide in dictiõe Karolus IIII.
vuerbena Saxoniæ colonia, à Vuandalis vaſtata 273 b.
vuerlaon vrbs 184 a.
vuermundus Daniç rex 20 b. præclara ad eum legatio. ibid. & ſeq. nu.
vueſera fluuius 104 a. 107 a.
vueſera, olim Viſurgus 81 a.
vueſſillo Moguntinus archiepiſcopus 305 a b.
vueſtphali 35 b. vndè dicti 81. notati 81 b.
vueſtphali Anglarij 97 a.
vueſtphalia 7 a. deuaſtata 440 a. 441 b.
vueſtphalia, vetus Saxonia 69 b.
Vuladiſlaus Bohemiæ rex 940. 941 a.
vldaricus Bohemiæ dux, vt raptam Imp. filiã in vxorem nactus 243 a.
Vuichmãnus Magdeburgenſis archiepiſcopus 408 b. 412 b. 419 b. 421 b. 441 b. 449 b.

vuichmannus aulicus Ottonis Imperatoris, vt Vuandalos in Saxoniam concitet 236 a. vt è medio ablatus 236.

vuidekindus de Daſenberg 417 b.

vuidela arx capta 802 a.

vuigbertus Rauennatũ Epiſcopus qui in Papã aſſumptus 298 b. & deinceps.

vuigbertus Vuedekindi ducis filius 126 b.

vuigbertus Angriæ dux 129 a. primarius inter Saxones 129. filius eius 129 b. Romã deuotionis gratia profectus, SS. reliquias ſecum refert, quas in nouum à ſe erectum collegium collocat. ibid. eiuſdem mors & ſepultura. ibid.

vuigberti cadauer è tumulo proiectum 323 b.

vuigbertina hæreſis damnata 323 b.

vuildeshuſen 129 b. 250 a. 131 b. 849 b.

vuiligiſus dux Spoletanus, Leonis Papæ cauſa, Romã aduolat 110 a.

vuilhelmus dux Aquitaniæ 285.

vuilhelmus de Arberg 890 a. 907 a. 912 b.

vuilhelmus dux Brunſvuiccenſis 805 a. 807 a. 808. 843 b. 846 b. 848 b. 888 b. 901 b. 921 b.

vuilhelmus Hollandiæ comes, aduersùs Fridericum II. Rom rex electus 580 a. 581 a. in Phriſones mouẽs ab ipſis opprimitur 585 a.

vuilhelmus dux Luneburgẽſis 667. 683 b. 685 a. 686. 783 a. 790 b. 799 b. 804 b. 805 a.

vuilhelmus dux Luneburgẽſis & Brandeburgẽſis marchio 528 b.

vuilhelmus comes de Hennenberge 861 b.

vuilhelmus Henrici Leonis ducis filius 509 b.

vuilhelm9 comes Iuliaci 514 b. 515 a.

vuilhelm9 marchio Miſnenſis 706 b. 733 b. 797 b.

vuilhelmus Archiepiſcopus Moguntinus 234 b. 244 b.

vuilhelmus dux Normãniæ, Ludouicum & Henricum reges, ictis vtrinque fœderibus, coniungit 188 b.

vuilhelmus & Otto Lantgrauij Thuringiæ, commiſſo prælio capti 281 a.

vuilhelm9 Siciliæ rex 476 b.

vuilhelmitarum ordo 285.

vuillebrãdus Magdeburgenſis archiepiſcopus 586 a.

vuillegiſus Moguntinus archiepiſcopus 256 a.

S. Vuillehadus primus Bremenſis Epiſcopus 102 a. 104 b.

104 b. perſequutionem patitur 102 b. Phriſijs & Saxonibus Chriſtum prædicat 106 a. 124 b. eiuſdem mors & ſepultura 106 a.
vuillericus epiſcopatùs Bremẽſis adminiſtrator 109 a.
vuilſi Vuãdali à Karolo Magno armis oppugnantur 106 a.
vuinuli ad paganiſmum coacti à quo 259 b.
vuizilo archiepiſcopus Magdeburgenſis 297 b.
Vuentzlaus dominus Luneburgenſium 727.
vuentzlaus Saxoniæ & Luneburgi dux 715 a b. 718 a.
Vuolacræ in feudum datæ 261.
vuoltorp præſidium deiectũ 678.
vuormatia obſeſſa 370 b.
vuormatiæ Karolus Magnus coronatus 77 b.
vuormatiæ conuentus, vbi negocium inter Põtificem & Henricum V. Imperatorem vtrinq; tranſactum 366.
Vvulfardus de Veris 890 b. 899 a. 907 b. 915 b.
S. Vvulfgangus Ratiſponenſis Epiſcopus 280 b.
Vvulfenbuttel arx 807 b.

Z

Zacharias Papa 76 a.
zacharias protoſpatarius Rom. Põtificem adducere miſſus 172 b.
Zegeberge oppidum 657 b.
zegeberg Vuagriæ monti, arx cum ſubiacenti Eccleſia à quo impoſita 377 b. 378 a. ſuccenſa arx cum Eccleſia 386 a. 387 b.
zegeberge arx obſeſſa 474 b.
zeno 169 b.
Zueno in Daniæ regno confirmatur 396 b. regno pulſus denuò reſtituitur oppreſſo Kanuto 402 b.
zuenotto Danorum regis filius 210 a.
zuentebaldus vel Zuantocopius, Morauorum rex armis ſuperatus 142. eremitam agit 142 b.
Zuiceri ducentem in ſe Auſtrię Ducem cum omni penè nobilitate Auſtrali cædunt 716 b. 717 a.
Zvuerinẽſis epiſcopatus 240 a. 393 a.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google